

PS9.0 09 / 090

R.L.

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

VIII

1997

COORDONATOR GENERAL
Acad. Eugen Simion

Editura Muzeul Literaturii Române, 2016

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDATIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

VIII
1997

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cronologia vieții literare românești : perioada postcomunistă. -

București :

Editura Muzeul Literaturii Române, 2014-

vol.

Vol. 8 : 1997 / Cristina Balinte ; coord. generală: acad. Eugen Simion. -
2016. - ISBN 978-973-167-385-1

I. Balinte, Cristina

II. Eugen (coord.)

930.24:821.135.1.09"1989/..."

Editura Muzeul Literaturii Române
este recunoscută C.N.C.S.,
având categoria B.

Cod CNCS PN – II – ACRED – ED – 2012 – 0374

Tehnoredactor: Luminița Login

Coperta: Mircia Dumitrescu

ISS. 0.03/050

Eugen SIMION (coordonator general)

Cristina BALINTE

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

VIII
1997

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

Editura Muzeul Literaturii Române

București, 2016

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumele al VIII-lea și al IX-lea din seria *Cronologia vieții literare românești*. Perioada postcomunistă corespund anilor 1997, 1998. Studiarea documentației furnizate de presa scrisă a vremii, cuprinzând ziare și reviste, cu genurile jurnalistice specifice – articole, interviuri, restituiri, știri, relatări, anchete etc. – a condus la selectarea unor teme caracteristice a căror investigare a determinat amplificarea rizomatică a fondului inițial de cercetare. Dacă pe lista publicațiilor de interes figurau, la începutul proiectului academic, numai revistele culturale/ de ideologie culturală: „ARC”, „Arca”, „Adevărul literar și artistic”, „Apostrof”, „Ateneu”, „A Treia Europă”, „Caiete Critice”, „Calende”, „Contemporanul – ideea europeană”, „Contrapunct”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Cuvântul”, „Dilema” (și suplimentul „Vineri”), „Echinox”, „Euphorion”, „Familia”, „Interval”, „Jurnalul literar”, „Literatorul”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Paradigma”, „Poesis”, „Ramuri”, „Revista de Istorie și Teorie Literară”, „România literară”, „Secolul 20”, „Steaua”, „Timpul” (Iași), „Tomis”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Vatra”, „Viața Românească”, „22”, motive de coerență, de obiectivitate, de specific al contextului istoric, ultrasaturat de *politici*, au impus aprofundarea, prin parcurgerea ziarelor centrale, mai ales a paginilor dedicate literaturii, artelor, culturii: „Adevărul”, „Azi Literar”, „Cotidianul”, „Curentul”, „Evenimentul Zilei”, „Jurnalul național”, „România liberă”, „Național”, „Timpul” (București), „Ziua”. Pe firul unor dezbateri și polemici aprinse, în scopul redării unei imagini cât mai precise, au fost selectate materiale din revistele „Academia Cațavencu”, „Lumea Liberă Românească” (New York), „Politica”, „Privirea”, „Realitatea evreiască”, „România Mare”, „Sfera politicii”. Alături de publicațiile consacrate sau de cele de tiraj, incursiunea pe zile și pe luni a celor doi ani înregistrează și articole, dezbateri din sumarul revistelor cu mai puțină vizibilitate: „Arhipelag”, „Bucovina literară”, „Caietele de la Durău”, „Discobolul”, „Paralela 45”. Din umbră, prin articole care le descriu conținutul, dar în paginile altor periodice, apar revistele „Art Panorama”, „Litere nouă”, „Noi cercetări literare”, „Rocinante”. Tot din consemnări provin comentariile la emisiunile televizate „Profesiunea mea, cultura” (realizator: N. Manolescu), „Pro și contra cu Octavian Paler”.

Principalele direcții de cercetare au avut în vedere: dialogul ideilor (cu grade variate de intensitate fonică – dezbateri, dispute, polemici, „atacuri” etc.); instrumentările „cazuistice” (reflectate de multitudinea „cazurilor” și a culpa-

bilizațiilor de *colaboraționism*, pe linia teoreticei incompatibilități ideologice *fascism-comunism*, la care se altoiește justițiar imperativul *revizuirilor*: „cazul Labiș”, „cazul Goma”, „cazul Sebastian”, „cazul Mircea Eliade”, „cazul Noica”, „cazul Marin Preda”, „cazul G. Călinescu”, „cazul Tudor Vianu”, „cazul Deșliu”, „cazul Culianu”); debuturi, cărți noi, evenimente culturale de impact. O dezbatere aparte, furtunoasă, cu numeroși factori de opinie și influență implicati este încercarea deconstruirii mitului Poetului național.

Publicațiile enumerate mai sus au putut fi consultate în fondurile de specialitate ale Bibliotecii Academiei Române, Bibliotecii Centrale Universitare (București), Bibliotecii Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, Bibliotecii Naționale a României. Numere din „22” și „Timpul” (Iași) provin din colecția personală. Primul număr al revistei „A Treia Europă”, inexistent în fondurile bucureștene, a fost obținut prin amabilitatea prof. dr. Adriana Babeți.

Selecția a ținut seama de reprezentativitatea subiectelor, de importanța lor în definirea contextului general de investigație, ponderea având-o, în special, citatul relevant, nu comentariul personal.

Cristina Balinte

IANUARIE

3 ianuarie

● În „Literatorul” (nr. 1-2), titularul paginii „Cronica literară”, criticul Eugen Simion, își exprimă „rezervele” cu privire la ecranizarea romanului *Moromeții*, de Marin Preda, realizată de Stere Gulea. El invocă, pe bază de „documente foarte clare în acest sens”, o interdicție a autorului față de transpunerea cinematografică a operei sale. **Despre „complexul Marin Preda”**, articolul lui E. Simion, analizează în treacăt filmul, văzut până la urmă, în pofida „superstiției” de mai sus, într-o proiecție „specială”, oferită de revista „Cinema”. Criticului literar îi displace filmul, prea neorealist, chiar dacă îi recunoaște „coerența și un anumit grad de expresivitate”: „I-aș reproșa două lucruri: 1.) imaginea mizerabilistă a țăranimii române și 2.) dispariția misterului, a *substratului mitologic*, a ironicului și a metafizicului din structura personajului central”. Revenind pe terenul vieții literare, E. Simion ține să combată afirmația regizorului, conform căreia, în 1987, scenariul și producția peliculei fuseseră sabotate de „o cabală [...] condusă de Titus Popovici, îndreptată nu atât contra regizorului, cât împotriva scriitorului”. Prin urmare, povestind într-un interviu dat lui C. Stănescu, în 1994, că: „Se dădea o bătălie cu Marin Preda, care murise, dar «mitul» căruia nu înceta să-și exercite o copleșitoare influență. Supraviețuitori biologici ai marelui scriitor credeau că, în fine, în 1987, venise momentul – filmul meu era un bun pretext! – că să nu mai fie terorizați în continuare, și după moarte, de supremația lui Marin Preda. S-a încercat blocarea acestui film cu atâta furie și tenacitate, au fost puse în mișcare forțe pe care eu nicicând nu m-am crezut în stare să le stârnesc împotriva mea: deveneam, pasămite, un adversar important, ceea ce eu nici pe departe nu eram la ora aceea. Ca să se elibereze de «complexul Marin Preda», unii au calculat să lovească în acest film după *Moromeții*, să-l obstrucționeze cu orice mijloace.”, Stere Gulea greșește și este pus la punct de E. Simion, în linia următoarei demonstrații: „Ce a înțeles dl. Stere Gulea și ce își imaginează el c-a fost în spatele acestei opinii critice este o problemă care-l privește personal. În orice caz, părerea mea despre filmul său nu are nimic de-a face cu cabala de care vorbește el și cu atât mai puțin cu darul meu de a prezice viitorul prin resuscitarea morților... De altfel, dl. Stere Gulea se contrazice, ca să zic astfel, cu fervoare chiar în demonstrația sa: el lasă să se înțeleagă că, fiind un fan fanatic al lui Preda și suferind, în plus, de boala ciudată numită de el *necromanție*, eu am participat la o cabală împotriva lui Preda pentru a mă elibera și eu de «complexul Preda»... Pentru cine ține să rămână în domeniul

logicii, este greu de acceptat ca un admirator al lui Marin Preda să se asocieze cu cei care-l urau pe Preda și voiau să-l desființeze interzicând un film despre cartea lui cea mai bună. Nu, realitatea este mult mai simplă și anume: un film în parte ratat după o capodoperă a literaturii române și o opinie deloc entuziastă despre acest film. Restul aparține imaginației bogate a dlui Stere Gulea și dorinței sale exprese de a întări dosarul său de ilegalist”. □ Lui Marin Sorescu i se publică „inedite”, poeziile *Puntea* și *Autorul*. □ Tânărul critic Daniel Cristea-Enache se dezlănțuie într-o polemică dusă în apărarea imaginii unchiului și tatălui său adoptiv, criticul șaizecist Valeriu Cristea. În confuzia ideologică de după 1989, acesta fusese acuzat în presă („România liberă”, din 4 decembrie 1996, articolul *Cât timp se va mai face cultură comunistă pe spinarea statului român?*) de „nostalgii comuniste”, „marxism” etc. *O minte încețoșată*, cum își intitulează Daniel Cristea-Enache reacția, se referă la ziaristul „României libere” și autorul articolului citat, Vladimir Alexe, „o cunoștință apropiată a unchiului meu, Valeriu Cristea (și implicit a mea)”, „un cititor asiduă al revistei «Caiete critice» (și implicit al meu!)”, „mi-a devenit apropiat ca un frate”. Către acest amic de familie, lipsit de caracter, se revarsă conținutul pe un ton justițiar al paragrafelor de admonestare: „Nu-l cunoști tu. Vladimire, pe Valeriu Cristea? Nu știi tu oare că n-a fost în viața lui membru de partid în PCR? Nu știi, măi, Vladimire, că a fost exclus din UTM și exmatriculat din facultate pentru că a luat apărarea unui coleg demască ca fiu de chiabur? Chiar nu știi, dragul meu Vladimir, că Valeriu Cristea a lucrat vreo 25 de ani la revista «România literară», dintre care 10 ani cu jumătate de normă, tocmai pentru că nu voia să intre în partid? Ai uitat, băta-te să te bată, că în «Săptămâna» era înjurat ... săptămânal? Nu mai știi, Vladimire, că Valeriu Cristea a scris vreo cincisprezece cărți, multe din ele premiate. Și sute de recenzii literare? Că n-a făcut compromisuri ideologice sau de orice altă natură? Ai uitat, Vladimire, că în dimineața zilei de 22 decembrie 1989, când încă nu se știa cursul evenimentelor, Valeriu Cristea s-a întâlnit cu Octavian Paler și alți scriitori pentru a redacta un protest împotriva repriimării manifestanților? Nu mai știi, dragă Vladimir, că Valeriu Cristea a înfiat și a crescut doi copii orfani? Ce naiba, măi, Vladimire, ai uitat că stăm într-un apartament de bloc la marginea Bucureștiului, mai exact: la marginea pitorescului cartier Balta Albă, sau, și mai exact: la marginea câmpului? Nu știi, Vladimire, că trăim din niște salarii nenorocite, că n-avem nici mașină, nici vilă la munte, nici conturi prin Elveția? [...] Vezi tu, Vladimire, dacă formulezi o obiecție la adresa burgheziei nu înseamnă că ești marxist-leninist. Logica ta primitivă te face să tragi această concluzie, dar asta nu înseamnă că poți să-mi bagi mie pumnul în gură printr-un articol stupid, de un retorism facil și maniheist și o construcție logică găunoasă. Înțeleg că vrei să mă desființezi, să-mi iei dreptul la libera exprimare. Așa înțelegi tu democrația, Vladimire? Ca-n anii, '50, Vladimire, nu-i așa? Îmi dau seama că ești un biet

trepăduș de serviciu, dar îți atrag atenția că, deși atacul e străveziu, denunțul tău e «împur», se bazează pe calomnii. Îți spun ca unui copil plecat cu sania sau pluta. Valeriu Cristea nu e deloc cea mai bună pistă pe care să alergi tu! Mai caută, mai cercetează, justifică-ți salariul, Vladimirule!». □ La pagina alăturată, tot cu semnalarea „Polemici”, este (în)tipărit vitriolul «Diacului tomnatic și alumn», căruia nu îi plac *Lătrăturile la marginea gardului*, dintr-o „revistă pe al cărei frontispiciu de întrebuintare scrie strict «aplicații locale», ca pe un tub de vaselină utilitară, [...] «Convorbiri literare»”. În stilistica „pamfletului” tras puternic înspre jignire de «Alcibiade»-le revistei „România Mare”, și anonimul „Literaturului” sare la beregata dușmanilor multipli: „Ultimul număr, 12 per 1996 – confecționat fără nici un fel de unitate de niște inși cărora nici măcar nu trebuie să le răspunzi la salut (cu excepția poetului Nichita Danilov, nu există nici un scriitor în caseta tehnică), cuprinde – pe lângă niște pagini îndestulate de seriozitate, datorate unor condeieri fierbinți – extrem de multe lătrături la marginea gardului ce desparte fagurele literaturii de gunoiul din spatele curții. Astfel, un tinerel ratat din naștere, specializat în polemici la perete, de unul singur (nu de alta, dar se poate juca și în doi!) își varsă dejecțiile gândirii sale rudimentare într-o scrisoare lungă și plicticoasă pe care, din eleganță, mai bine i-ar fi trimis-o omului decât să ne oblige și pe noi a i-o citi. Deci, Laszlo Alexandru îi trimite o depeșă umplută cu injurii domnului Petru Dumitriu. De regulă, se scrie pe astfel de plicuri, la primire, «adrisantul necunoscut», când e cazul. În cazul nostru, nu putem spune decât că «expeditorul» e complet necunoscut. Textul, plin de greșeli, neghiob de la motto și până la semnătură, spune un singur lucru: că de ce l-a sprijinit domnul Petru Dumitriu pe domnul Ion Iliescu. [...] dl Laszlo găsește prilejul să mai înșire, ca într-un delir întortocheat (sunt și deliruri simple, când vezi piticuți produși de alcoolul eșecului, ca în cazul defecitarului G. Grigurcu, pe care-l întâlnim în aceeași publicație, douăzeci de pagini mai înainte), și alte nume care, chipurile, s-au ocupat de gonflarea scriitorului Petru Dumitriu. Trecând razant pe lângă dl Valeriu Cristea, Eugen Simion, chiar și pe lângă dna Domnița Ștefănescu, L.A. se războiește și cu I. Cristoiu și cu L. Pintilie și, îndeosebi, cu G. Pruteanu. [...] În același număr, hemafrditul cântăreț al tancurilor sovietice și al statuii lui Lenin pe care-l cheamă G.G. (de tapt, pe el nu-l cheamă nimeni, îl trimite câte unul, după țigări cu filtru) scrie o recenzie orfană despre colegul său de sertar, M. Nițescu. Ca orice maniaco-depresiv, crede că pricina ratării dumisale poartă numele de Ov. S. Crohmălniceanu. Tot aici, ca un bâzâit de muscă, într-un colț de pagină, un insignifiant reporterăș de o filă și un sfert, Alex. Ștefănescu, semnează o compunere molâie despre Tudor Arghezi. E de reținut contrazicerea dintre atitudinea de plebeu și cea princiară, gășibile ambele în aceeași perioadă de creație a marelui scriitor și în același ștraif. Semn că respectivul A.S. ori dictează din baie, ori scrie căscând ochii la televizor, ca să știe, ca orice răcan, în solda cui se mai pune. În concluzie, la «Convorbiri...» e ceva

putred. Și vine un miros jilav, de hală industrială neproductivă”. □ Ca „Remember”, este publicată cea de-a doua parte din studiul lui Constantin Ciopraga, *Nichita Stănescu între cuvânt și necuvânt*.

6 ianuarie

● În săptămânalul bucureștean „Timpul” (nr. 1), director onorific: Raoul Șorban, director: Adrian Riza, autorul editorialului (*De ce se rescrie istoria...*), criticul literar Valeriu Cristea, îl apără pe fostul președinte al țării, Ion Iliescu, de acuzația vehiculată în mass-media, de „regizare” a Revoluției din 1989 și a execuției lui Nicolae Ceaușescu: „Se rescrie istoria și se rescrie metodic, cronicărește, pe zile, după 21 urmează 22 și celelalte zile și nopți ale neuitatului/uitatului decembrie 1989. Nu m-am înșelat, deci, când am văzut în pretinsa luptă împotriva impostorilor Revoluției o încercare otrăvită de a-i denigra pe eroii rămași în viață ai înțeleștării de la «Inter», din 21. Încercare, exprimând, dincolo de motive de ordin politic, un complex al neparticipării, al ratării unei șanse irepetabile. Cu o singură excepție, remarcabilă, puterea de azi mai este alcătuită din oameni perfect inexistenți ca persoane publice în zilele de fioc (la propriu și la figurat) din decembrie 1989. Din ne-emanăți, ca să folosim opusul cuvântului (aparținând vocabularului gnostic) invocat cu atâta ignară veselie de fosta opoziție. Proastă veselie, falsă veselie din care n-a mai rămas decât tâmpita ciudă de a se fi aflat în afara evenimentelor. [...] Acum, se întoarce o pagină de calendar și se purcede vitejește la ponegrirea și amenințarea cu trimiterea în judecată a liderilor din 22 decembrie, a lui Ion Iliescu în special, lideri selectați, acceptați, ei da, emanați de însăși frământările ce au urmat fugii dictatorului. Nicio țară, niciun stat nu poate rămâne multă vreme fără o conducere. Cine ar fi putut s-o preia atunci? Dl Ilie Verdeț? A încercat, dar nu a reușit. Dna Doina Cornea? Zăpăcitul de Mircea Dinescu? Dnii Radu Câmpeanu sau Ion Rațiu, care nu se aflau în țară? Cât despre Ion Diaconescu, Ciorbea sau un oarecare Constantinescu – nimeni nu auzise de ei. Puterea a fost preluată de cei și de cel care trebuiau, în virtutea asentimentului popular, s-o preia. De cel și de cei cunoscuți de o țară întreagă ca adversari ai regimului ceușist și totodată capabilă s-o conducă. Desigur, și dna Doina Cornea era cunoscută în întreaga țară și chiar în Europa (în orice caz la cea liberă) dar, de la prima ei apariție la televizor s-a văzut limpede că rolul domniei sale se încheiase odată cu cel al lui Ceaușescu. Că a fost vorba de un foarte larg asentiment popular, au dovedit-o din plin alegerile din mai 1990. Acum ni se spune că, cică, de vină pentru sângele vărsat după fuga dictatorilor nu au fost acele forțe ale securității ce i-au rămas fidele lui Ceaușescu (o absolută lipsă de fidelitate față de cel pe care juraseră să-l apere e de neimaginat, iar dacă ar fi de imaginat ar fi penibilă pentru caracterul nostru național), ci liderii Revoluției. Care ar fi ordonat ei deschiderea focului! Împotriva cui? A populației pașnice!! În ce scop? Pentru a crea o diversiune!! Dar de ce ar fi

avut nevoie de o diversiune un om care nu avea atunci nici un concurent pe măsură și pe care nu-l contesta practic nimeni?! Ca să-i închidă gura lui Ceaușescu!!! Carevasăzică, pentru antiiliescienii turbați, eventualele «dezvăluiri» ale dictatorului ar fi fost adevăr curat, literă de Evanghelie. Nici cei mai deșănțați poeți de curte nu l-au omagiat în asemenea hal pe răposat. Teroriștii, cu alte cuvinte, forțe pro-ceaușiste, nici nu ar fi existat – se afirmă în esență. Afirmatie contrazisă însă surprinzător de chiar martorul-surpriză, anunțat cu mare tam-tam la Ediția specială din 23 decembrie pentru Ediția și mai specială din seara următoare, cea din Ajun. Când în loc de Ediția cu totul și cu totul specială ni s-o dat multă reclamă, prea multă pentru a nu ne trezi bănuiala că mai marii tevere-ului nu prea știu ce să facă, au dubii (!), stau la sfat și chibzuiesc să dea pe post porcăria (un nou atac împotriva lui Ion Iliescu), să n-o dea? Ne aflam, totuși în ajunul Crăciunului, oamenii se pregăteau să se așeze, adresând un gând de mulțumire, mai mult sau mai puțin pios, dlui Ciorbea, la masele gemând de bucate bune și ieftine, să sărbătorească Nașterea Domnului... Ideea că, poate, nu era momentul (răfuielilor politice, azvârlirii în casele noastre a stafiei celui ce ni le-a băntuit, oricum, vreme de aproape 25 de ani) a licărit, se pare, în mințile doamnelor și domnilor din fruntea tevereului. A licărit și s-a stins. Găsindu-se soluția teribil de ingenioasă a amânării Ediției foarte speciale cu 2 ore: de la 21 fără ceva la 23 și ceva. Între timp, oferindu-ni-se o seară a porților (tradiv și demagogic) deschise la TVR, o seară plină de cuvinte frunoase precum bunătate, blândețe, înțelegere, îngăduință... De-abia încheiat spectacolul (și toate cuvintelele creștinești strânse cu fărașul și aruncate la gunoi) a urmat, în sfârșit, înscenarea în cadrul căreia, marele martor-surpriză, dl maior Mateescu (dacă nu mă înșel), în serviciu la unitatea militară din Târgoviște în 25 decembrie 1989, trebuia să depună mărturie – și a depus – în sensul că sentința procesului soților Ceaușescu era cunoscută dinainte. Bineînțeles că era. Și nu numai de membrii completului de judecată și de însoțitorii lor, sau de noii lideri «asasini» de la București. Sentința era cunoscută, practic, de întreaga populație a țării. Cunoscută și ACCEPTATĂ. Cine spune altfel, minte. A, că ulterior, au apărut «miloșii», «fanaticii proceselor perfecte» etc. – e altă mâncare de pește. Înfierarea procesului sumar (ur: proces sumar nu a neapărat nedrept!) al soților Ceaușescu nu provine din scrupule morale sau juridice. Ea a reprezentat, din capul locului, o componentă a campaniei anti-Iliescu orchestrată din afară și dinăuntru țării. Această variantă aberantă (lupte sângeroase împotriva nimănui) a desfășurării evenimentelor din 22 decembrie și din zilele următoare convine multora, din țară și din străinătate, dar ea convine în primul rând foștilor securiști, cryptoceaușiștilor. Căroră puterea judecătorească și, în general puterea, orbite de pofta de răzbunare politică, le-au făcut un nesperat cadou de Crăciun și de Anul Nou. Să presupunem însă, prin absurd, că Ion Iliescu ar fi preluat puterea prin cele mai tenebroase mijloace. Ca să facă apoi ce? Ca să citească – a fost prima sa

manifestare publică majoră – marea declarație din noaptea de 22 decembrie, declarație prin care se consemna prăbușirea sistemului totalitar comunist și se puneau bazele statului de drept. Perfidul complotist proclama, printre altele, libertatea de exprimare și pluripartidismul. Lovitură de stat? Bună lovitură de stat, din moment ce artizanul ei este totodată artizanul democrației românești. Ion Iliescu a negat că ar fi dat vreun ordin în sensul de a se distribui arme cetățenilor. Într-un fel sau altul, aceștia au pus însă mâna pe arme. Nu există Revoluție fără arme. «Aux armes, citoyens!». Au pus mâna pe arme ca să se apere. Ba nu, ni se spune acum, ei au tras primii. «Teroriștii» n-au fost teroriștii, ci cei care au luptat contra lor. Iliescu a dat arme cetățenilor ca aceștia să tragă asupra biroului de la etajul XI al Televiziunii, unde se afla chiar el, Silviu Brucan și alții, ascunși pe sub mese și răzându-și în pumni de cât de bine le-a ieșit «conspirația», «diversiunea». Dar, totodată, redactând declarația ce desprindea țara de totalitarism. Pas de mai înțelege ceva”.

7 ianuarie

● „România liberă” (nr. 2060) semnalează: *A apărut o nouă revistă: «Logos»*. „Revista de cultură «Logos» este o apariție de valoare în peisajul publicisticii românești. Președinte este scriitorul Constantin Țoiu, iar director fondator, doctorul Mihai Cezar Popescu. Primele trei numere ale revistei anunță o orientare către latinitate, în speță către cultura italiană. De altfel, Mihai Cezar Popescu a tradus în ultimii ani din lirica italiană și aceasta se vede și în paginile «Logos»-ului, care dedică aproape integral un număr poetului calabrez Franco Galliano”.

● Sub titlul *Premii 1996*, revista „22” (nr. 1) anunță că „Editura Univers a acordat zilele acestea 3 premii pentru debut – o premieră în cei 35 de ani de existență a editurii. Motivul acestui gest oarecum neașteptat (ținând seama că Univers este specializată în traduceri din autori străini) a fost explicat de directorul editurii, domnul Mircea Martin: «Dorim ca prestigiul autorilor publicați de casa noastră editorială să se răsfrângă și asupra debutanților români și a scriitorilor români de prestigiu, pe care îi vom tipări în limbi de largă circulație, astfel ca Univers să poată oferi lumii editoriale *copyright*-ul unor cărți valoroase, nu numai să solicite *copyright*-uri». Juriul format din Mircea Martin, Ileana Mălăncioiu, Denisa Comănescu și Bogdan Ghiu a optat pentru următorii: poezie – George Arun pentru volumul *Adio și n-am cuvinte* (700.000 lei); roman – Ion Manolescu pentru romanul *Alexandru* (1.000.000 lei); eseu – Caius Dobrescu pentru volumul *Ultima modernitate, libertatea* (700.000 lei). Cele trei volume vor fi publicate de editura Univers în prima parte a anului 1997”. □ Recenzând volumul de teatru al lui Vlad Zograf, *Isabela, dragostea mea* (Ed. Unibet), cronicarul Dan C. Mihăilescu îl întâmpină cu entuziasm pe *Un ionician febril*: „În gherila intergeneraționistă post’89, «criza teatrală» a oferit un excelent arsenal spiritului monopolist-dictatorial și gerontocratic prin care șaizeciștii, întâriți cu cincizeciști, au hărțuit sistematic

optzecismul. Năvăliți de decenii la arghirofilie, hiperalințați oficial, închiși între ei ca o castă de inițiați și cumetri, structural ostili înnoirii și diversificării, **dragonii** (adică grupul «dramaturgilor goniți» de pe scena românească odată cu căderea lui Ceaușescu) s-au grăbit să ridice absența (în chip natural vremelnică) a noilor autori la rangul de tragedie națională și de sabotare a valorilor originale în numele «ploconirii repertoriale în fața Occidentului». Și-au dat mâna în acest cor plângăreț (întreținut sistematic din umbră de pădurea de interese a fostei nomenclaturi «culturale de partid») D.R. Popescu și Paul Everac, Fănuș Neagu cu Marin Sorescu, Paul Anghel cu Tudor Popescu, Dumitru Solomon cu Mihai Ispirescu etc. Teatrele au preferat leșinul și nu căutarea, administrația a sucombat în metehnele *statu quo ante*, regizorii au explodat exclusiv pe valori clasice (de la tragicii greci la Shakespeare), teatrolgia bătrână a eșuat ca meduza pe plajă, în vreme ce doxa tânără din domeniu cultivă cârciuma și nu biblioteca ori exaltă amatoristic și pe ochi dulci un fenomen teatral aflat demult în comă. [...] Citind cu mare plăcere piesele lui Vlad Zografi, mă gândeam ce trist paradox – tipic românesc – face ca, prin arderea periodică a etapelor, să ne sincronizăm cu Europa de două ori... identic într-un interval de treizeci de ani! La sfârșitul anilor '70, *Iona* și *Paracliserul* lui Marin Sorescu ne aliniau teatrului existențialist și absurdului cultivat în Occident cu un deceniu mai înainte. După 1990, Matei Vișniec, singurul dramaturg nou izbucnit pe scenele noastre – epigon beckettian de cea mai bună croială și care, din păcate, nu și-a găsit un regizor propulsant –, abia a închis bucla deschisă la 1970, pentru ca acum, prin Vlad Zografi, să respirăm din nou cu fervoare atmosfera misterului moral și a deriziunii tragice din ludicul absurd ionescian. (Ba, încă, prin *Petru*, marea piesă a acestui volum, să facem un pas remarcabil **dincolo** de Ionesco)».

8 ianuarie

● În „România liberă”, nr. 2061, criticul literar Eugen Negrici, în articolul de opinie **Pentru un canal național de televiziune dedicat artelor și științelor**, cuantifică parametrii stării de restaurație postdecembristă: „Ce s-a întâmplat cu eroii după neprevăzutul an 1989 se știe. După euforia generală, intimidăți de vacarmul în creștere, temători, descurajați și din ce în ce mai reticenți, acei oameni remarcabili s-au retras în cercul familiei și al prietenilor apropiați, intrând treptat în zona cenușiului și a uitării. În tot acest timp, pe scenă, sub lumina spoturilor, împinși mereu în față de presă și de televiziune (invadate de a mulțime de neaveniți, cu o instrucție precară), au început să evolueze dezinvolt, măreț, dominator, personajele de mâna a doua și a treia a lumii de ieri, neîmpiedicate în chestiuni de conștiință, grafomanii, ratații care au găsit, în fine, cu perseverența cunoscută, culoare libere, băgăreții lumii noi și mai ales figurile magnifice ale vremurilor de tranziție: politicieni balcâzi și gureși, comentatori ubicui precum Ceaușescu, sociologi școliți la dugheana lui Ștefan

Gheorghiu, economiști apocaliptici, guvernanți peltici și agramați, funcționari de bancă durdulii, învățind monoton cele trei-patru noțiuni de economie de tranziție, prelați săraci cu duhul, dar plini de vajnice inițiative, crainice cu chip agreabil și fără alt merit decât acela de a apărea frecvent pe ecranele noastre. De altfel, mai ales aparițiile constante ale unor asemenea personaje sunt principala deorientări publicului care, pe încetul, a început să consimtă la această imagine deformată a scării valorilor naționale. Fără să-și reprime cu totul răsul sau antipatia, oamenii au început să creadă că altceva mai bun nu se găsește. Cu sau fără voie, cotidienele și mai cu seamă televiziunile au izbutit performanța (care nu i-a reușit nici lui Ceaușescu) de a coborî dramatic nivelul general cultural, fiind vinovate de mahalagizarea gustului, de confecționarea unor pseudovipuri, de promovarea și generalizarea frivolă a unui vedetism de duzină. Sunt vinovate, îndrăznesc să spun, de o dezinformare de proporții, care ar putea avea, în timp, consecințe grele. Dispariția aproape completă a hebdomadarelor și lunarelor de cultură, imposibilitatea ființării unui climat cultural și științific care să ofere loc bătăliilor teoretice, confruntărilor de opinii, izolarea resemnată și păguboasă pentru toți a intelectualilor ne obligă să ne gândim, acum, când au apărut semnele unei veritabile normalizări, că a venit momentul ca exact aceiași factori mediatici care au indus această imagine inexactă să contribuie la reechilibrarea situației, oferind audiență și faptului intelectual”.

● Gabriel Dimisianu prezintă, în „România literară” (nr. 1), cartea de restituiri memorialistice a Corneliei Ștefănescu, *G. Călinescu sau „seriozitatea glumei estetice”*, recent apărută la Ed. Jurnalului literar: „Autoarea, cunoscut istoric literar, a făcut parte din echipa de cercetători a Institutului ce poartă azi numele marelui critic, după cum neoficial l-a purtat și în timpul vieții acestuia, identificat în conștiința publică, pe drept, cu instituția pe care a întemeiat-o și a condus-o cu atâta autoritate. D-na Cornelia Ștefănescu a făcut parte din această echipă, a lucrat doisprezece ani în preajma maestrului ei, a participat la toată activitatea Institutului, la faimoasele călătorii de documentare literară inițiate de G. Călinescu în deceniul V, la furtunoasele întâlniri cu tot colectivul din fiecare sâmbătă dimineața, «prezență devotată în atmosfera călinesciană», cum singură se caracterizează în postfață. Avem prin urmare de-a face cu mărturia cuiva plasat *foarte aproape* de G. Călinescu, ideatic și afectiv, plasare din care decurg atât calitățile acestei cărți, cât și unele defecte ale ei, după cum vom arăta”. În categoria „calităților” intră și „unele detalii despre călătoriile din ultimii ani ale lui Călinescu în Franța și Italia, prima ca membru al unei delegații de parlamentari și a doua ca invitat la o reuniune de comemorare a umanistului renescentist Pico della Mirandola. De aceasta din urmă se leagă un neplăcut episod: pregătit să conferențieze despre Pico, lui G. Călinescu nu i se dă prilejul să o facă, probabil în urma intervenției unor cercuri ale exilului neîncântate de adeziunea sa euforică la regimul comunist din țară”. Ceea ce

consideră G. Dimisianu că sunt „defectele acestei cărți” se referă la subiectivismul prin apropiere, care perturbă manifestarea naturală a spiritului critic: „Carecare distanță i-ar fi îngăduit autoarei și o percepție critică a figurii lui G. Călinescu, nu demolatoare, desigur, dar critică, adică aptă să-i observe și contradicțiile, erorile, orbirile, reale sau numai jucate, în fond în marea complexitate a personajului. Timid și imprecis, pe la început, d-na Cornelia Ștefănescu aduce vorba de faptul că G. Călinescu va fi făcut și greșeli, trecute absolutor în contul credulității. [...] Credulitatea e un păcat venial” (*Contribuții călinesciene*). □ La rubrica „Eseu”, Ruxandra Cesereanu discută *Antiutopia românească*, specie sub coordonatele căreia analizează: romanul *Biserica Neagră*, de A. E. Baconsky, „construit pe ideea de catabază funerară”, romanul *Al doilea mesager*, de Bujor Nedelcovici, romanul *Gulliver în Țara Minciunilor*, de Ion Eremia, povestirea *Lobocoagularea prefrontală*, de Vasile Voiculescu, romanul *Perimetrul Zero*, de Oana Orlea, romanul *Adio, Europa!*, de I. D. Sârbu. „Majoritatea antiutopiilor românești”, observă comparatista, „mărturisesc despre o catabază: că acest *descensus* este întotdeauna *ad inferos* constituie deja un fapt banal; ceea ce imprimă coborârii un aer terifiant, nu este infernul, ci coborârea printre cei morți. Tema călătoriei thanatice și aceea a cadavrului viu alcătuiesc puncte de reper ale unei catabaze care seamănă parțial cu inițierea în niște mistere, dar ale lumii acesteia, iar nu ale lumii de dincolo. Moartea este proiectată chiar în lumea vie, iar inițierea este silită și realizată prin suferință”. □ În eseu comemorativ *Mihai Ralea: o personalitate controversată*, publicat cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la nașterea unuia dintre intelectualii de seamă ai României *inter-* și *post-*belice, fosta studentă și asistentă a acestuia, la Catedra de Psihologie a Universității din București, psiho-lingvista Tatiana Slama-Cazacu îi aplică următorul bilanț asupra vieții și activității științifice: „îmi pare că Mihai Ralea va rămâne în memoria psihologiei românești îndeosebi prin ceea ce, după venirea la București, în 1941, se va perpetua prin noi [...], ca profesor și ca «acela care conduce», *leader* sau, în terminologia universală mai adecvată, franceză, «grand patron». Iar pe de altă parte – și, din anumite puncte de vedere, îndeosebi – prin ce a «făcut» în psihologie, prin ce a «construit» în organizarea cercetării, învățământului, publicațiilor și, în genere, a activității în domeniul psihologiei românești în scurtul răstimp de aproximativ 14 ani, adică de când s-a întors din periplul lui ca ambasador la Washington și până la deces, în anii tulburi și tragici pentru cei mai mulți, când avut o anumită autoritate – deși nu a mai avut-o pe cea politică – și a folosit-o în interesul psihologiei [...]”. □ Gabriela Melinescu îl omagiază pe Marin Sorescu, traducând în limba română, din suedeză, „un excepțional articol [...], scris de reputatul critic Tommy Olafsson și publicat pe data de 12 decembrie, în «Svenska Dagbladet»”. „Pe când lucram”, mărturisește poeta și traducătoarea, „am avut senzația că Marin era prezent și surâdea enigmatic nu numai mie, ci tuturor celor care-l citesc,

surâdea calm lumii, din eternitatea lui” (*Un critic suedez despre Marin Sorescu*). De reținut sunt și amintirile personale ale Gabrielei Melinescu, din șapoul introductiv: „Eram încă elevă la liceu când l-am întâlnit pentru prima oară pe Marin Sorescu, care îmi publicase un grupaj de poezii cu o scurtă prezentare la proaspăta revistă «Viața studentească», unde începuse să lucreze ca redactor. Apoi el a scris prima cronică la cartea mea de debut. Cam în același timp am cunoscut-o și pe Virgi, soția lui, tovarășa lui de o viață, care lucra ca inginer tipograf, deci tot în lumea cărților. Marin mi-a apărut încă de la început de o mare vitalitate, generos, cu un umor subtil, țărănesc, dar și timid, cu lungi tăceri din care revenea repede parcă și mai prietenos, plin de jocuri de cuvinte, altele decât cele cunoscute de poeții născuți în capitală. Hazardul făcuse să locuim mai târziu pe aceeași stradă: strada Grigore Alexandrescu. De câte ori n-am trecut cu Nichita prin dreptul casei cu numărul 43, mirându-ne că toate ferestrele erau puternic luminate. «Sorescu scrie», gândeam noi cu un fel de gelozie și un anume sentiment de vinovăție pentru veselia noastră nocturnă”.

9 ianuarie

● Marcel Marcian, în calitate de „secretar de ședință la scriitori, la suspuși, aleși sau numiți, tot una, pe post de (în rol de reprezentativi)”, inițiază în „Contemporanul” (nr. 3) serialul cu destăinuiți *Câte ceva despre rezistența obedienților*. Din episodul-pilot aflăm printre altele că „îndeosebi în deceniul 5 spre 6” era „o rezistență latentă, larvară, fortuită”, că „Uniunea Scriitorilor, politic, ținea deadreptul [de *Comitetul Central al Partidului*; n.m. C.B.], în rang de minister, cum se tot lăuda Mihai Beniuc, suntem un minister, nimic nu era mai important decât *revoluția culturală*.”, că M. Novicov putea să fie politicos, iar Camil Petrescu slugarnic („s-a întâmplat, într-o după-amiază, să fiu de față, la sediul din Bulevardul Ana Ipătescu 15, la etaj [...] în antecamera biroului lui Novicov, la o scenă: venise Novicov la Uniunea Scriitorilor împreună cu Camil Petrescu. În fața ușii, la intrarea în cabinetul lui Novicov, Camil Petrescu s-a dat deoparte, lăsând ca Novicov să intre primul. Novicov atunci s-a dat la rândul lui deoparte, cedând întâietatea lui Camil Petrescu. Care era și mai vârstnic”).

10 ianuarie

● În „Dilema” (nr. 207), în partea a doua a unui *Jurnal de vacanță*, directorul publicației, Andrei Pleșu pledează pentru apărarea formei specifice, expresive, a limbii române, de contaminările, la modă, ale barbarismelor și neologismelor nejustificate: „Dincolo de politică, sociologie și lingvistică, problema «limbii de lemn» angajează și un domeniu mai greu sistematizabil: acela al *respectului* pentru expresia vorbită și pentru cuvânt în genere. Demolatorii limbii nu sunt neapărat manipulatori perversi ai puterilor ei. Sunt, adesea, doar inși care o

ignoră și o disprețuiesc. A vorbi incorect, stereotip, neglijent poate însemna, pur și simplu, a nu da două parale pe substanța și pe grația cuvintelor, a nu crede în prestigiul și în energia lor. Expeditiv sau îngălat, stricătorul de limbă nu realizează că aproximația îi subminează mesajul, că enunțul rudimentar, asfixiat de agramatisme, e ne-credibil și ne-funcțional. Limba noastră zilnică e, prin urmare, atât victima totalitarismului agresiv, cât și aceea a prostiei generale. Și dacă de totalitarism am scăpat, cu prostia avem încă de a face copios, clipă de clipă... E prostia care nu știe să citească, pentru că e decupată să *lectureze*, prostia care nu vede, ci *vizionează*, prostia care *concluzionează*, implementează, precizează, marchează și subliniază, prostia care crede că s-a deșteptat dacă în loc de «știu că ninge» spune «cunosc că ninge». Prostia merge mână-n mână cu vulgaritatea și cu lipsa de caracter. Stricătorul de limbă e simultan ignar, tembel, grosolan și imoral. În parlament, în ziare sau pe stradă, el e un focar de infecție, o perpetuă amenințare. Iar unul din cele mai îngrijorătoare simptome ale ultimilor șase ani este supraviețuirea nepedepsită a acestui personaj malefic, mai periculos pentru ființa națională decât toate conspirațiile mondiale destabilizatoare”.

11 ianuarie

● La pagina de „Cultură”, din „România liberă”, nr. 2064, Dan Stanca sintetizează caracteristicile „anului editorial 1996”: „Anul 1996 se remarcă [...] prin impunerea definitivă a cărții scumpe, de lux atât material, cât și intelectual, puțini oameni mai achiziționând acum carte proastă, cu coperti de carton ieftin, cu tipar ilizibil. Humanitas a reușit în acest an să-și diversifice oferta, consolidând colecția «Terra lucida», coordonată de Andrei Pleșu, mai ales prin apariția remarcabilei lucrări a părintelui Andrei Scrima, *Timpul rugului aprins*. Apoi a propus o nouă colecție «Cioran». Trebuie subliniată apariția colecției «Maeștri spirituali», foarte căutată de cititori, unde titlurile de la Jung la Spinoza și de la Aristotel la Wittgenstein au fost bine primite. Colecția «Istoria ideilor» coordonată de H.-R. Patapievici s-a îmbogățit cu alte titluri, dintre care amintim cartea fundamentală a lui F. Furet despre sfârșitul comunismului, alături de *Religiile lumii* de J. Delumeau. Nu în ultimul rând trebuie semnalată noua colecție de roman care începe să prindă contur. Dintre autorii publicați îi amintim pe Răsvan Popescu, Dumitru Nicodim, Mircea Cărtărescu cu prima parte din *Orbitor*. Nemira și-a continuat drumul ascendent susținând publicarea operei integrale a lui I.P. Culianu. Anul care a trecut a însemnat apariția celei de-a doua ediții a Pergamentului diafan, apoi *Gnozele dualiste ale Occidentului*, *Religie și putere*. Colecția «Purgatoriu» a publicat autori români ca Petre Barbu, Miron Dan (*Așteptarea regelui pescar*), editura organizând și pentru 1997 același concurs pentru scriitori români contemporani, la secțiunea roman, SF, eseu. [...] RAO a lansat în 1996 colecția de proză română contemporană (Cristian Teodorescu, Ion Mihai

Cochinescu, Damian Necula), pe care din păcate a întrerupt-o prematur. În paralel, a continuat fostele colecții de best-selleruri și de clasici ai literaturii universale din secolul XX. ALL, specializată pe producția de carte de învățătură, a inițiat la rândul ei o colecție de proză (Răzvan Petrescu, Nicolae Breban, Mircea Nedelciu). [...] Remarcăm prezența pe piață a cărții de spiritualitate susținută în principal de edituri ca Anastasia, Deisis, Bizantină și chiar și Herald și Antet. [...] Față de 1995, Cartea Românească a avut în 1996 un an mai bun. Specializată în producția de carte exclusiv românească, editura și-a respectat tradiția, publicând în acest an peste 30 de cărți de poezie, cea mai interesantă colecție fiind cea a poezilor orașului București. Îndoliată de moartea lui Mircea Ciobanu, Vitruviu a reușit să-și continue activitatea de-a editat tot poezie română contemporană, ultimele apariții fiind din opera Ilenei Mălăncioiu, George Astaloș și Marius Robescu. [...] În provincie, remarcăm ascensiunea editurii ieșene Polirom, care într-un format elegant, de buzunar, a lansat mai multe colecții, una de spiritualitate, unde a publicat Evdokimov și Loyola, o colecție de mitologie și religii comparate, o altă colecție de sociologie și politologie, unde au apărut autori consacrați ca Stelian Tănase, Vladimir Tismăneanu. Nici colega ei de la Iași, Institutul European, nu a rămas mai prejos, publicând acum, la sfârșit de an, o nouă versiune a *Eneidei* lui Vergiliu. Amarcord-ul timișorean a editat *Jurnalul* celebrului filosof Gabriel Marcel, însemnările lui Virgil Nemoianu. În pofida dinamismului, anul editorial a fost marcat de un inevitabil scepticism privind puterea de cumpărare a cititorului român pentru care cartea a devenit tot mai mult un lux nu numai în sens pozitiv, dar și negativ. Adică poate renunța la ea” (*Dinamism și totuși scepticism*).

13 ianuarie

- Pe prima pagină a „României libere”, nr. 2065, C. St. anunță: **Premiul național de poezie „Mihai Eminescu” pentru Ana Blandiana** („Juriul Uniunii Scriitorilor din România a fost prezidat de criticul Laurențiu Ulici și din el au mai făcut parte Daniel Dimitriu, Mircea Martin, Marian Papahagi, Cornel Ungureanu. Premiul va fi înmănat la 15 ianuarie, data nașterii lui Mihai Eminescu, în cadrul unei ceremonii, care va avea loc la Biserica «Uspeniâ» din Botoșani. Precedentele ediții [...] i-au avut drept laureați pe Mihai Ursachi, Gellu Naum, Cezar Baltag și Petre Stoica”).

- În articolul *O simplă impresie*, din „Timpul” (nr. 2), Valeriu Cristea își exprimă profunda antipatie față de Emil Constantinescu, noul președinte al Statului: „Nu mi-a plăcut niciodată acest om. Care a intrat relativ târziu, în raport cu densitatea excepțională a evenimentelor primei perioade postrevoluționare, în scena politicii românești. Deschizând, simplu, o ușă. Distribuit, pentru început, într-un rol foarte modest. De figurant. A contribuit, cu acel celebru balcon – tribună a falsului curaj, a noii mari demagogii, a celei mai perfecte

democrației cu mentalitate totalitară – la succesul primei «revoluții de catifea», din aprilie-iunie 1990. De catifea mânjită cu excremente. Cu excrementele unor înimaginabile, până atunci, violențe verbale. (În galeria «voievozilor» țării, va fi probabil înfățișat ținând în palme, nu o biserică, ci un balcon, balconul). Nu mi-a plăcut niciodată acest om, tocmai pentru că – simplă impresie, dar fundamentală, pe care nimic nu mi-a putut-o ulterior corecta! – nu seamănă a om, ci a manechin. Un manechin, ce-i drept reușit: chipeș, arătos – cum altfel? Dându-mi, în ce-l privește, în virtutea naturii sale (de manechin!) o senzație acută de fals și gol interior. Totul, în acest om de carton, este numai aparență, latură exterioară, asumare goală de orice conținut, mimare mecanică, partitură învățată pe de rost. Ceea ce îmi displace în mod special la acest politician (inventat, fabricat, construit bucată cu bucată) care îmi displace în general este zâmbetul de superioritate pe care îl afișează automat, absolut fără niciun motiv ori de câte ori se confruntă cu un adversar. Văzându-i aroganța conștiincios însușită, îți vine să-l întrebi moromețian: «Pe ce te bazezi, domnule?» Pe ce te bazezi când, fără nicio acoperire, înarmat doar cu o adeverință BOB, te declari anticomunist din naștere, democrat pur-sânge, ba chiar și, culmea, creștin; nu creștin-democrat, ci pur și simplu CREȘTIN?! Într-una din disputele de la TV cu Ion Iliescu din toamna anului 1996, programat să-l șocheze la un moment dat pe interlocutorul său, l-a somat să răspundă la întrebarea: «Credeti în Dumnezeu?» Nu țin minte ce a răspuns fostul președinte al țării. Țin însă foarte bine minte că am sărit ca ars din fotoliu și repezindu-mă spre ecranul televizorului l-am întrebat, strigându-i, eu lui. celui ce pusese atunci, cu intenții deloc creștinești de înfundare a adversarului, întrebarea respectivă, dar tu, tobă de tinichea, oare crezi? În ce calitate, cu ce drept îți permiți să pui o asemenea crucială întrebare?! Căci întrebarea era pusă cu aerul că problema propriei sale credințe fusese pe deplin și definitiv rezolvată (în sens pozitiv) prin însuși faptul că el candida din partea CDR-ului!! Incredibil, dar adevărat. Ca și cum un creștin autentic s-ar bate cu pumnul în piept și l-ar lua de guler pe un altul, bănuind că nu e suficient de ortodox! Ca și cum un creștin autentic ar putea fi atât de sigur de credința sa... Problema gravissimă a credinței religioase rezolvată strict politic, în doi timpi și trei mișcări – toate oportuniste. Din moment ce ești cu țărăniștii, cum Dumnezeu să nu fii creștin?! În acea clipă a disputei electorale, inconsistența omului-manechin mi s-a părut că întrece până și pe aceea a umbrei Călugărului Vasile, evocată în chip antologic de actualul președinte al țării. La 17 noiembrie 1996 am avut doi candidați, dar un singur om politic. Ba chiar un singur om. Cu calități și cu defecte. Dar om, om viu, nu manechin. În mod oarecum surprinzător, câștig de cauză a avut manechinul... [...]”.

14 ianuarie

● În revista „22” (nr. 2), poeta Ana Blandiana precizează, într-un interviu luat de Ioana Ieronim, care au fost motivele retragerii candidaturii pentru

președinția INTERNATIONAL PEN, funcție la care „fusesse propusă de către Centrul PEN francez”: „Am fost foarte prost impresionată de ciocnirile din cadrul acestei organizații mondiale a scriitorilor, între câteva grupuri de presiune și interese. Pe de o parte, Statele Unite și Japonia, sprijinite din Europa de țările scandinave, pe de altă parte, marile țări europene, care au inventat de fapt PEN-ul, Anglia și Franța, sprijinite de țările Europei Centrale și de Est. [...] În fond, presiunea venea dinspre unele centre formate nu atât din scriitori, cât dintr-un fel de activiști care vorbesc în numele scriitorilor și pentru care problemele scriitorilor sunt din ce în ce mai neimportante” (*De ce am refuzat președinția INTERNATIONAL PEN*).

15 ianuarie

● În „Adevărul” (nr. 2071), C. Stănescu susține chiar de la nivelul titlului: *Nu Opera lui Eminescu este moartă, noi suntem mai puțin vii...*, justificându-și punctul de vedere declarativ, prin argumentul abuzului de clișeistică eminesciană care ajunge să ecraneze, până la saturație și desensibilizare, procesul receptării – ca valoare literară autentică – a scriitorului: „Este la modă să arunci cu pietre în statui nutrind iluzia vană și meschină că așa vei izbuti să le ucizi sufletul sau, măcar, să încetinești bătaia inimii operei lor. Din «bătaia cu pietre» câștigă până la urmă statuile, iar mănuiitorii de prăstii pier fără urmă. A fost – mai este! – la modă și, în chip simetric, reacția inversă: cultul deșănțat al statuiilor, canonizarea clasicilor, transformarea lor în «moaște» intangibile, înfășurate în giulgiul admirației encomiastice («divinul critic», «poetul nepereche» etc. etc...), și practicare (scrierea) istoriei ca hagiografie. Asupra statuii lui Mihai Eminescu s-au abătut pe rând sau în același timp ambele aceste maladii. A fost injuriat și adulat, i s-au dedicat epigrame veninoase și cântece de slavă nemăsurată. Mulți râd când aud rostindu-se vorbele «poetul național» și tot atâția spumegă de mânie patriotică la auzul râsului «blasfemiator». Însă bronzul poetului nepăsător și rece rămâne pur și de neatins, statuia lui plutind etern pe mișcătoarea mărilor singurătate, însoțită de departe de vuietul inform al neputincioaselor noastre semne de admirație sau contestație... Alarmat că una din aceste epidemii sezoniere «mușcă» din bronzul statuii un tânăr intelectual al epocii noastre scria recent: «Câte prejudecăți a adus cultul deșănțat al lui Eminescu pentru poezia lui!». Tânărul intelectual alarmat făcea aluzie la un trecut apropiat când acest «cult» era consonant cu un altul și mai mare (!), dar și la chipul neinspirat și «nefast» în care actorii mimetici și incuți, manualele neaerisite, încremenite în formule găunoase, și discursurile demagogice despre «poetul național» îl «ucid» pe Mihai Eminescu. Și concluzia lui, de fapt un disperat anunț publicitar, este aceasta: «Opera lui Eminescu nu mai este vie, ci e pietrificată într-o statuie». (...) nu cred că «statuile» sunt vinovate că noi nu mai suntem vii. Niciun cult, oricât de deșănțat, și nicio «bătaie cu pietre», oricât de crudă, nu pot pune sub

semnul întrebării și n-au cum să «prejudicieze» opera lui Eminescu. Ceea ce o poate «prejudicia» este numai această capacitate a noastră de a mai fi sau nu vii. Spaima tânărului intelectual că «opera lui Eminescu nu mai este vie» îmi pare, de aceea, reflexul obscur al unui simțământ difuz al propriei noastre amorfiri și uscăciuni sufletești, un «îngheț» spiritual ce s-ar putea traduce chiar cu versurile «statuii».

● La rubrica „Istoria unei priviri” din „Luceafărul” (nr. 1), Dan-Silviu Boerescu prezintă cea de-a treia carte a lui Lucian Vasilescu, *Sanatoriul de boii discrete*, recent apărută în colecția „Poezii orașului București”, inaugurată la ideea dramaturgului Iosif Naghiu, secretar în cadrul Asociației Scriitorilor din București. Considerat adecvat la specificul seriei de autori (prin care se urmărește „promovarea scriitorilor tineri apti de a trata marile teme grave ale poeziei cu o productivă lipsă de inhibiție, care nu e nici simplă frondă, nici cochetărie glumeață cu tragicul deteriorat de cotidianul agresiv”), Lucian Vasilescu se face remarcat, de această dată, printr-o „carte-proiect, definitorie pentru relația unui autor cu textul său. Este romanul unei pasiuni contradictorii, potențată de o tensiune dramatică rar întâlnită. [...] concomitent un jurnal de idei (în care se reiau o serie de întrebări cruciale pentru geneza și destinul textului poetic), o fișă de observație clinică (cuprinzând, deopotrivă, anamneza și prognoza psihiatrică a unui caz de alienare prin scriitură) și o construcție post-suprarealistă, bazată pe exacerbarea valențelor sugestive ale disponibilității imaginare extravagante, excentrice chiar” (*Poezii orașului București*).

● În „România literară” (nr. 2), la pagina „Actualitatea culturală”, este anunțată **O nouă colecție**: „Noua colecție a Editurii Fundației Culturale Române, consacrată «prozatorilor români contemporani», a fost inaugurată, la sfârșitul anului trecut, prin publicarea romanului *Matei Iliescu*, de Radu Petrescu. Recent, în aceeași colecție, a apărut *Don Juan* de Nicolae Breban (ediție integrală, tabel cronologic de Nicolae Bârna). Printre viitoarele apariții în «Prozatori români contemporani» vor fi: Alexandru George: *Seara târziu...*, M.H. Simionescu: *Învățăture pentru delfin*, Constantin Țoiu: *Galeria cu viță sălbatică*, Nicolae Velea: *Povestiri*. Fiecare volum din colecție este prevăzut cu tabel cronologic și referințe critice”. □ Octavian Soviany publică poeme din *Cartea proverbelor: Prefață, Parabola Crailor, Cântec cu Salomeea*. □ Luat „La o nouă lectură”, în vederea unei viitoare *Istории a literaturii române contemporane*, de către exigentul Alex. Ștefănescu, cronicarul literar șaizecist Vaieriu Cristea apare drept „capricios și arbitrar, dându-ți în timpul lecturii senzația dezagreabilă că *nu te poți baza pe el*. Fiind și un om vulnerabil – un timid vanitos – poate fi foarte ușor tulburat de afecțiunea sau antipatia pe care i-o arată – ori crede el că i-o arată – un autor, de eventuala situație de victimă în care se află acesta etc. Uneori intră în calcul – un calcul naiv, vizibil pentru întreaga asistență – poziția socială a autorului comentat (așa cum s-a întâmplat în cazul lui D. R. Popescu, întâmpinat cu o grimasă de oripilare pe vremea

când era un personaj insignifiant și ridicat în slăvi după ce a ajuns președinte al Uniunii Scriitorilor). Sever cu Nicolae Breban și generos cu Mihai Beniuc, exigent cu Eugen Barbu și concesiv cu George Șovu, ferm cu Augustin Buzura și amabil cu Viola Vancea, inflexibil cu Fănuș Neagu și comprehensiv cu Vasile Nicolescu, rece cu Ștefan Bănuțescu și încurajator cu Tiberiu Uțan, Valeriu Cristea nu poate deveni *o instanță critică*. El are de pierdut și din cauza obiceiului de a se lamenta mereu, la scenă deschisă, în legătură cu tratamentul care i se rezervă de către lumea literară, înregistrând obsesiv orice dovadă de ostilitate sau pretinsă ostilitate” (*Valeriu Cristea*). Pe latura pozitivă a observațiilor, transcrise fără menajamente, Alex. Ștefănescu menționează: „Valeriu Cristea știe să citească un text literar și să se bucure de expresivitatea lui. Are sensibilitatea necesară și are bun-gust. În cazul lui lectura este cu adevărat un «viciu nepedepsit», producând voluptăți rafinate și, uneori, delicii perverse. Ca să nu mai vorbim de stilul în care sunt povestite aceste aventuri solitare, un stil de o precizie mătăsoasă, cu o discretă tentă ironică. [...]”.

16 ianuarie

- „Adevărul” (nr. 2072), la pagina 4 („Cultură. Spectacole”), anunță decernarea *Premiul Fundației culturale „Vladimir Colin”*: „Considerând acest act precum o necesitate reală de recunoaștere a valorilor culturii și științei românești, care integrează spiritul și gândirea românească în circuitul valorilor universale, Fundația culturală «Vladimir Colin» acordă Premiul internațional «Vladimir Colin», poetului Andrei Codrescu – pentru întreaga sa creație literară publicată în SUA și România, și politologului Vladimir Tismăneanu pentru studiile și eseurile despre totalitatismul est-european și în special românesc, publicate în SUA și în România” (informația este transmisă printr-un comunicat de presă).

- În „Contemporanul” (nr. 4), din episodul al doilea al serialului *Câte ceva despre rezistența obedienților*, al lui Marcel Marcian, decurg detalii despre comportamentul lui Ion Biberi și sancțiunile la care a fost supus de la nivelul Uniunii Scriitorilor: „Mihai Davidoglu, din partea Biroului Uniunii Scriitorilor: (Ion Biberi) a făcut o contestație susținând că este bolnav de nervi și a încercat să facă un studiu despre Pușkin pe care «Cartea rusă» nu l-a publicat. Aceasta i-a agravat starea de nervi și de aceea n-a putut lucra. Pe de altă parte, am primit însă informații că nu vrea să scrie deoarece nu vrea să se compromită până la o eventuală schimbare politică. Zaharia Stancu: Adică cum? Al. Jar: Adică până la venirea americanilor. Zaharia Stancu: Atunci să fie suspendat până la venirea americanilor. Mihai Beniuc: Cine mai cere cuvântul? Paul Georgescu: Eu am lucrat până în 1946 la radio. Prin 1947 l-am întâlnit pe stradă (pe Ion Biberi) și l-am întrebat ce mai scrie. Mi-a răspuns că nu mai scrie nimic, căci este un om care are 20 de volume la activul lui și că nu poate face concesii marxismului, cu care nu este de acord. L-am întrebat:

Cum vei trăi? – Japonezii au calculat că oamenii mănâncă de 20 de ori mai mult decât este necesar. – Dar și această a douăzecea parte: costă. – Eu totuși nu pot colabora cu *regimul*. L-am întâlnit a doua oară la Uniunea Scriitorilor și de atunci nu l-am mai văzut. Dar cred că nu și-a schimbat poziția: Prin urmare, este un om cinstit, care-și spune pe față poziția: că nu este de acord cu *regimul* de democrație populară. Așadar nu sunt de acord cu propunerea lui Zaharia Stancu. Se pune la vot respingerea contestației și se aprobă. Mihai Beniuc: Prin urmare, tov. Biberi rămâne suspendat din calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor”.

● În articolul *O poetică românească a postmodernismului*, din „Tribuna” (nr. 3-4), Gheorghe Perian analizează cartea lui Liviu Petrescu, *Poetica postmodernismului* (1996), pe baza căreia propune următoarea disociere: „Există, prin urmare, în literatura noastră, două postmodernisme: cel al creatorilor, care posedă particularități naționale – este deci un postmodernism românesc – și cel al specialiștilor, care prezintă trăsături de universalitate. Majoritatea neînțelegerilor de aici provin, din faptul că specialiștii constată, de obicei cu nemulțumire, că scriitorii se abat de la «linie», nu respectă întru totul preceptele postmodernismului canonic. Exagerând asemenea inadecvări între creație și teorie, unii merg până la a nega existența, la noi, a postmodernismului. Meritul cel mai de seamă al lucrării lui Liviu Petrescu este, din acest punct de vedere, acela de-a fi izbutit să depășească asemenea discrepante și să compatibilizeze – să armonizeze chiar – cele două direcții de interpretare”. Principalul merit al lucrării universitarului clujean constă în „viziunea totalizatoare”, „sistemică”, punând în lumină „vocația arhitecturală a autorului”: „*Poetica postmodernismului* sintetizează un material deosebit de bogat, ce părea până mai ieri mult prea divers pentru a putea fi integrat într-o structură unică. Liviu Petrescu leagă într-un singur mănunchi firele numeroase atât ale postmodernismului european și american, cât și cele ale postmodernismului românesc. [...] Prin caracterul ei larg cuprinzător, cartea lui Liviu Petrescu este în măsură să răspundă atât nevoilor de cosmopolitism teoretic ale specialiștilor, cât și nevoilor de specificitate ale creatorilor. Ea adună ceea ce până acum părea risipit, ordonează ceea ce părea în neorânduială și clarifică ceea ce părea confuz”.

17 ianuarie

● Cotidianul „Adevărul” (nr. 2073) publică știrea transmisă printr-un comunicat MEDIAFAX: *Zoe Dumitrescu-Bușulenga, rechemată din funcția de director al Academia di Romania* („Purtătorul de cuvânt al MAE a anunțat, miercuri, că directorul Academia di Romania din Roma, academician profesor Zoe Dumitrescu-Bușulenga, își încheie misiunea, după aproape cinci ani de activitate la conducerea acestei instituții de cultură din capitala Italiei. Zoe Dumitrescu-Bușulenga a declarat agenției MEDIAFAX că plecarea la postul din Roma s-a făcut în 1991, pentru o perioadă de patru ani, cu posibilitatea prelungirii mandatului pentru doi ani. Această prelungire a fost făcută în 1996

la cererea Ministerului de Externe. Conform contractului încheiat în 1991 între minister și Academia Română, directorul Academia di Romania era detașat la MAE cu rangul de ambasador. Ulterior, doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga a fost trecută la gradul de ministru consilier, deoarece Academia din Romania a fost transformată în centru cultural. «Consider că retragerea mea a fost făcută fără consultarea Academiei Române, parte semnatară a contractului», a declarat doamna Bușulenga. Rechemarea directorului Academia di Romania se adaugă deciziilor similare care i-au vizat pe directorul Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică, de la Veneția, Paul Everac, și Adam Erzsebet, de la Centrul Cultural Român de la Budapesta”).

● Numărul 3-4 din „Literatorul” este dedicat în mare parte aniversării criticului Valeriu Cristea, care împlinește 60 de ani. Redactorul-șef, Fănuș Neagu, în vădită dispoziție poetică, arată în editorialul *Sub vânt prietenos de ianuarie* că: „Un critic nu lustruiește, ca poezii, perle și paftale, care sunt amândouă sevele unui chiot de aur, nici nu plantează în rânile copiilor leacuri zeești: criticul s-a născut să fie iubit în ziua când înfloresc spinii. Și poate nici atunci. Iată, la împlinirea vârstei de șaizeci de ani, domnul Valeriu Cristea e întâmpinat, pe denecuprinsul câmpiei Bucureștilor, cu laude puține și un cor de insulte și calomnii. [...] Domnul Valeriu Cristea împlinește 60 de ani, toți închinați culturii noastre și cavalcada piticilor – numele lor se vor păstra înscrise într-o ridiche seacă – scapără potcoave pentru purici pe drumul dăruit celor puternici și copleșiți de chemări înalte. Autorul Dicționarului personajelor lui Dostoievski, cel de o ființă ca maica Rusie, și al Dicționarului personajelor lui Creangă – la Humulești ninsoarea se-ndesește, densificând și visul – poate fi și este hulit numai de cei cărora, pe măsură ce înaintează în viață, nu li se mai văd decât urechile în continuă creștere. Nici eu nu iubesc mult, și fac imprudența s-o spun, criticii. Dar îi respect și mă tem de judecățile lor drepte. Ei plantează îndoieli pe buza fântânilor unde noi vedem arzând trandafiri. Săgețile lor nu ostenesc în trupul nostru, ci se ascut, asprind miracolul cuvântului. Valeriu Cristea se pomenește înjurat mereu de o revistă pe care a slujit-o exemplar vreme de douăzeci de ani. Îl sfătuiesc să nu se supere, acolo dospește în ură și-l frunzărește pe Dumnezeu, cu unghii netăiate, unul din cei care l-au ridicat pe Ceaușescu în slăvi până spre ziua împușcării și care-a suferit, de sărbătoarea Crăciunului 1989, o gravă fractură de muget. Dragă Valeriu Cristea, la împlinirea vârstei de 60 de ani, îți mărturisesc că-mi face mare plăcere să înaintez spre mileniul III alături de tine. Sub vânt pintenog de ianuarie, sub zâmbetul vișinilor din aprilie”. □ Grupajul *Valeriu Cristea – 60* se deschide cu articolul în care Eugen Simion îi aduce un omagiu prietenesc, de la critic la critic: „Valeriu Cristea s-a născut într-o zi norocoasă pentru cultura română: 15 ianuarie, ziua lui Eminescu. De când îl știu, el își sărbătorește ziua de naștere sub semnul acestei copleșitoare coincidențe pe care n-o exploatează decât în felul său: cu excesivă modestie și cu ironie bucuroasă.

[...] Este un critic de anvergură și, după număratoarea mea, el face parte dintre primii cinci critici literari apăruiți la noi după război. Un spirit profund și corect până la obstinație. Am zis odată că, dacă aș fi prozator, mi-ar plăcea să mă comenteze Valeriu Cristea, pentru că este un lector bun, în felul lui Garabet Ibrăileanu, adică un cititor atent și devotat, în stare să vadă în text ceea ce alții nu văd. [...] Este un om de opinie și este, după opinia mea, un mare critic. Îl citesc totdeauna cu interes și am pentru el, nu mă feresc să o spun, o afecțiune care pornește dintr-o profundă stimă morală și intelectuală. Nu-i un prieten comod, trebuie să precizez, are hachițele lui, uneori se supără și dispare cu lunile și anii, apoi îl caut sau mă caută el și ducem mai departe o legătură amicală care, pentru mine cel puțin, contează enorm în agitata și impura noastră viață literară. E un singuratic îndârjit și tăcut, un analist de clasă care, plouă, ninge, merge pe drumul lui și duce lucrurile la capăt. Este un spirit religios și, într-o vreme în care toată lumea bună de la noi cultivă și practică elitismul, el mizează pe valorile democrației și nu vrea să ignore pe cei mulți și necăjiți. Această opțiune demnă pentru un intelectual autentic l-a marginalizat pe Valeriu Cristea în făloasa și oportunistă noastră comunitate scriitoricească. Un risc pe care el și l-a asumat și de care nu se plânge niciodată. Îl poartă, aș zice, cu o tragică luciditate, dar și cu o imensă încredere că, până la urmă, adevărul învinge” (*Valeriu Cristea – 60*). □ Evenimentul festiv se continuă pe două pagini de mijloc ale revistei, doar că se lasă purtat de sentimentul unei stime compensatorii, în căutare de contrabalansa cu orice preț leziunile fatale mărturisite pe un ton dezamăgit de Valeriu Cristea, în *Bilanț 60*: „La ce mi-a folosit – om fiind și nu înger, om păcătos ca toți oamenii sau chiar mai mult decât alții – că, din vara lui 1964, când am fost primit în familia (așa mi se părea, și cred că așa și era în acel moment redacția) «Gazetei literare» și am început propriu-zis să fac critică literară, vreme de mai bine de trei decenii, până azi, am scris mii de pagini despre scriitori români contemporani? Că nu i-am omis pe cei pe nedrept omiși de alți critici? Că m-am înverșunat să separ grâul de neghină, mai ales atunci când neghina ne era recomandată drept grâu curat? Că nu mi-a fost teamă să strig «Regele e gol!» arătând cu degetul spre cutare sau cutare pretins mare scriitor sprijinit fătîș de partid și de conducătorii lui? Că m-am solidarizat nu o dată cu colegi, de redacție sau breaslă, aflați în situații critice? Că m-am încăpățânat să rămân la «România literară» fie și cu o jumătate de normă? Că n-am acceptat să intru în PCR? Că nu m-am aliniat ideologiilor dominante – nici înainte, nici după 1989? Că am vrut să gândesc numai cu capul meu, așa cum mi l-a dat Dumnezeu? Că nu am oferit, sper, un exemplu de imoralitate și incorectitudine? Că nu am fost niciodată (și nu sunt) antimaghiar? Că am fost atât de «antisemit» încât ani și ani de zile s-a spus despre mine că aș fi evreu sau *evreizant*?... La ce mi-a folosit «*cinstea talentului și talentul cinstei*», pe care incomparabilul Marcel Mihaș considera că mi le poate atribui, într-o dedicație (la apariția, în 1967, a primei sale cărți de versuri,

Nume)? La nimic. Când, în primăvara-vara anului 1990 s-a apreciat că am devenit «irecuperabil» și când s-a declanșat, ca la un semn, împotriva mea – ca și împotriva altor scriitori, nume ilustre (nu mai e nevoie să le amintesc: ar fi și din cale-afară de dureros) – o campanie de presă nimicitoare, în sensul cel mai propriu al cuvântului: nu o «Săptămână», ci treizeci de asemenea publicații mă împroșcau acum cu noroi, nimeni – cu câteva foarte rare excepții, către care se îndreaptă întreaga mea gratitudine – nu mi-a sărit în ajutor. Scriitorii despre care am scris m-au osândit. Ori, în cel mai bun caz, au tăcut. Demni și imparțiali. Ungurii m-au înjurat iar evreii m-au ocolit. Până și prietenii s-au cam făcut că plouă. Apoi m-au părăsit. Și o să mă mai părăsească. Unii s-au ascuns pur și simplu de mine, într-un chip jalnic, pueril; alții – deloc mai inspirați – se prefac că nu pricep *despre ce este vorba*. Teribilă experiență, teribile vremuri. Cătuși de puțin potrivite pentru o aniversare... (textul poartă data 12 ianuarie 1997).□ Pe acest fond afectat de o adâncă decepție, țin să învieze atmosfera: Nicolae Iliescu – „Am pretenția că știu să citesc oamenii și mi se întâmplă să mă ghidez mai mereu după prima impresie. De la bun început, mi s-a părut un om drept, onest (cred că e unul dintre puținii oameni așa, cu adevărat), învelit într-o «husă sufletească» – sintagma îi aparține! – încăpățănată și devotată, exagerat de uman, de curajos (are o mare forță de a spune ce crede), de aplecat spre adevăr. Scrie foarte bine și e autorul unui roman admirabil, o parafrază a *Amintirilor din copilărie* alcătuită discret, filmic. Am spus-o mereu: dacă un critic nu e scriitor, nu e critic. Analize literare de liceu sau compuneri de seminar scriu foarte mulți. Vreo doi-trei scriu și critică. Profesorii noștri Crohmălniceanu, Simion. Și Valeriu Cristea” (*Husa sufletească*); D. R. Popescu – „Cum va evolua Valeriu Cristea în anii ce vin? Îmi vine să cred că domnia sa ne rezervă surpriza unor volume de proză! Să ne gândim doar la portretele «critice» pe care ni le-a dezvăluit, până acum, în scurte fulgerări pline de substanță romanească! Necruțător, mai ales față de cunoscuții săi, pe care orgoliile etc. etc., i-au transformat în alte făpturi, depravându-le sistemul de valori, Valeriu Cristea este, în același timp, un sentimental – căci altfel nu s-ar putea explica părerea sa de rău față de cei apropiați cândva, în care descoperă, azi – în sistemul lor actual de erori! –, explicația împăunării și nefericirii lor. Va fi Valeriu Cristea autorul unui roman-bestiar despre ziua de azi? Nu risc prea mult spunând da: și pariez pe o structură romanească vitriolantă, sarcastică, dar și plină de o blândețe ironică [...]” (*Cel mai hulit dintre pământeni*); Dumitru Micu – „Dominanta personalității lui Valeriu Cristea este, indiscutabil, rectitudinea morală. Indiferent câte conștiințe curate vor mai fi existând în lumea literară, cea a criticului activ astăzi la LITERATORUL și CAIETE CRITICE, sexagenar, se menține constant la nivelul exemplarității. Magistratura lui de peste trei decenii, materializată editorial în cinci volume compacte, abilitază un cavaler real fără prihană al judecății estimative. Reflecțiile sale suscitade de opere ale unor scriitori din alte timpuri permanent actuali, români și străini, exprimă o sensibilitate eminamente receptivă

la inefabil, un suflet deopotrivă atras de problematica existențială concretă, istorico-social determinată, și de spațiile imaginarului, ale visului, suflet în care mila dostoevskiană pentru umiliți și obidiți fuzionează cu generozitatea și temeritatea veșnic tânărului Don Quijote. [...] Azi, când arivismul nedisimulat și terorismul «democratic» poartă gir oficial, Valeriu Cristea – care n-a tras nici un beneficiu personal din pretinsa slujire a fostei puteri – înțelege să persevereze ca Șun, pe «calea netulburată». El a demisionat din postul de redactor la o editură (supusă, ca toate instituțiile, epurărilor de tip stalinist) exact la împlinirea vârstei de șaizeci de ani. E un nou preț pentru asigurarea demnității morale, a verticalității” (*Elogiu verticalității*); Răzvan Voncu – „Valeriu Cristea este, fără exagerare, unul din modelele mele critice și morale și țin să-i mulțumesc public nu numai pentru minunatele sale cărți, ci și pentru sfaturile pe care mi le-a «strecurat» din când în când, în puținele noastre întâlniri. [...] S-a remarcat, desigur, că Valeriu Cristea nu face în LITERATORUL cronică literară, ci ține un jurnal de atitudine intelectuală și literară. Absența sa din echipa noastră critică a fost întotdeauna regretată și am încercat în repetate rânduri să-l convingem să revină la cronica săptămânală, dar fără succes. La un moment dat, a venit și rândul meu să-i propun, a câta oară?, acest lucru. Marele critic m-a ascultat, mi-a primit toate argumentele, după care mi-a răspuns: «Nu mai pot face cronică săptămânală. O mulțime de mari scriitori m-au injuriat îngrozitor. Ce garanții de obiectivitate mai pot prezenta eu, scriind despre ei? Și cum aş putea să *nu* scriu despre ei, de vreme ce sunt scriitori importanți? Se poate face critică literară în absența garanțiilor de obiectivitate?»” (*O lecție morală*). □ Actorul Mircea Albulescu este prezent cu un grupaj de versuri, unele dedicate lui Amza Pellea (*Cântec*), altele lui Emil Botta (*Cine?*), lui M.R.P. (*Șoapte*) și lui F.N. (*Chichioanele cucoanei*). Desen de Marin Sorescu. □ Fănuș Neagu publică un „fragment din povestirea” *O corabie spre Bethlehem*.

18 ianuarie

● „Adevărul” (nr. 2074) anunță *Trilogia țărănească de Dinu Săraru*, într-o notă nesemnată, dar cu ilustrație de copertă: „A apărut recent la Editura «PRO», în excelente (sumptuoase) condiții grafice, *Trilogia țărănească* de Dinu Săraru, scriitor care a realizat performanța ca, după Marin Preda, să articuleze observații și pagini memorabile despre «niște țărani». Comediograf vivace al tipologiei rurale și cronicar patetic al sfârșitului lumii țărănești, Dinu Săraru se înscrie cu trilogia sa într-o tradiție respectabilă a speciei ilustrate, între altele, de ciclul romanesc al francezului Roger Martin du Gard (*Famila Thibaud*), dar și de *Viața la țară* a lui Duiliu Zamfirescu ori *Cronică de familie* de Petru Dumitriu. *Trilogia...* cuprinde *Niște țărani*, *Iarba vântului* și *Crimă pentru pământ*, scrise înainte și după 1989 de un prozator ambițios și polivalent. Rămâne ca și noii cititori postdecembriști să adere la tematica și stilistica literaturii lui Dinu Săraru despre o lume «scufundată»”.

● În „România liberă”, nr. 2070, Alex. Ștefănescu prezintă și comentează, pe larg, din perspectiva victimei, contextul de miliție politică în care a fost adus, prin delațiunea colegului de facultate, George Radu Serafim, ocupant postdecembrist al direcțiunii Departamentului Viață Spirituală, Cultură și Educație, de la postul public de televiziune: „[...] R.G.S. recunoaște, practic, că pe vremea când eram amândoi studenți și colegi de facultate (mai exact, în 1966) a dat o declarație împotriva mea la Securitate, în legătură cu o «parodie după Eminescu», scrisă de mine, în care existau «afirmații dușmănoase la adresa regimului de atunci». De asemenea, recunoaște că în cadrul ședinței în care am fost exclus din U.T.C. a cerut să fiu trimis un an «în producție», ca să iau contact mai bine – este modul lui de exprimare – cu realitățile pe care le denigram. Surpriza constă în faptul că R.G.S., departe de a-și regreta mârșăvia de atunci, susține că și azi mă consideră vinovat, întrucât n-aș fi avut dreptul moral să critic un regim care fusese generos cu mine oferindu-mi posibilitatea să urmez o facultate, dându-mi casă și masă etc. [...] Citind aceste fraze, încep să le și aud, pronunțate lătrător de R.G.S., în 1966. Exact așa și pe același ton obraznic vorbea el și atunci. [...] Cum să-mi fi dat regimul comunist casă, masă, dreptul de a învăța etc.?! Toate acestea erau ale regimului? Produsese el ceva? Deținea o avere din care să facă daruri? Pentru mine au muncit părinții mei, iar mai târziu am muncit eu însumi. Nu datorez nimic regimului comunist. Și nici un om care a muncit în această țară nu datorează ceva regimului comunist. Regimul comunist nu numai că nu a creat valori. Aproape tot ce s-a făcut valoros în România în perioada postbelică s-a făcut fără concursul regimului comunist și de multe ori împotriva regimului comunist. Viața a mers înainte pentru că este impetuoasă. Sunt copaci care dau asfaltul la o parte ca să poată crește, dar aceasta nu înseamnă că asfaltul are vreo contribuție la creșterea lor. [...] Dacă e să vorbim de impietate, să ne gândim mai bine la îndrăzneala lui R.G.S. de a conduce, el, Departamentul de Viață Spirituală, Cultură și Educație din TVR. Atingerea unui asemenea om de noțiuni ca viață spirituală, cultură, educație chiar că reprezintă o impietate. Este exact ca atunci când Ion Iliescu vorbește despre democrație. Sau ca atunci când Corneliu Vadim Tudor se declară patriot” (*George Radu Serafim și nerușinarea lui securistică*).

19 ianuarie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 352), Paul Goma publică *Jurnal pe sărite* („Din volumul în curs de apariție la Editura Nemira”). Alte fragmente vor apărea în numerele din 26 ianuarie, 2 februarie.

21 ianuarie

● În „Evenimentul Zilei”, nr. 1388, pe spațiul editorialului, extins la jumătate din pagina întâi, Ion Cristoiu consideră că, *De la Elena Lupescu la Ana Blandiana*, femeile implicate în politică, „în istoria României”, au avut un „rol

nefast”, pentru că, în loc să „își asume public vreo responsabilitate oficială”, „s-au pitit în spatele unor bărbați politici, fie aceștia amanți, soți sau simpli tovarăși de idei”: „România a fost împinsă la dezastru de ambițiile de a conduce țara din umbră ale unor femei precum Elena Lupescu, Elena Ceaușescu. E drept, cititorii ne-ar putea răspunde că Ana Blandiana a refuzat categoric să ocupe un post de ministru sau de șef în cadrul noii puteri. Noi însă le putem răspunde că un asemenea refuz nu slăbește ci, dimpotrivă, întărește bănuiala că talentata poetă s-a vrut o a doua Elenă Lupescu. E drept, a fi ministru înseamnă a deține o anume putere în stat. Asta presupune însă și asumarea unei responsabilități publice pentru actele tale. Satisfacția puterii deținute în chip oficial riscă să fie știrbită de socoteala pe care trebuie s-o dai opiniei publice pentru deciziile luate. Pe când, în cazul influențării oculte, sub semnul pretenției de a transforma Alianța Civică într-un fel de nucleu ascuns al deciziilor luate de guvern și președinție, satisfacția puterii nu-i știrbită de nimic. Ana Blandiana susține că Alianța Civică a propus un guvern de tehnicieni, că și-a spus cuvântul în desemnarea unor miniștri, inclusiv a premierului. Din punct de vedere oficial, domnia sa n-a avut nicio putere. Din punct de vedere practic, dacă ne gândim ce înseamnă o anume formulă guvernamentală, ce înseamnă opțiunea pentru un ministru în defavoare altuia, e limpede că distinsa poetă a avut o putere enormă”.

• Dan C. Mihăilescu scrie, în revista „22”, la pagina „Actualitatea literară”, despre una dintre cărțile de debut premiate de Editura Nemira: *Suflețelul Justinei*, de Jolán Benedek. În opinia criticului, „scris alert și decis, cu nimic din cinismul coroziv și chiar sulfuros al prozei feminine '80 (Maria Mailat, Smaranda Cosmin – poate cu afinități și în zona realismului artist și sentimental ironic, de tip Adina Kenereș), *Suflețelul Justinei* combină realismul faptic, monologul interior și notația socială cu tema romanului ce se scrie simultan cu acțiunea. Este inutil să insistăm pe firul Gide-Eliade-Camil-autenticismul generației '27, până la textualismul generației '80. Convenția este aproape ostentativ etalată, pentru ca textul să nu fie luat cumva ca pretext”. Mai percutant decât verdictul este, însă, preambulul contextual, Dan C. Mihăilescu insistând asupra lipsei de interes mediatic și financiar față de necunoscuții cu aspirații creatoare, în condițiile regimului de libertate postceaușist: „La finele lui 1995, se prevestea un 1996 atacat de două comandouri de proză română contemporană: unul la RAO, unde Alex Mihai Stoenescu anunța o serie de zece volume, și un șir de «nemiroti», debutanți în roman și proză scurtă, ceea ce, împreună cu cele 1.500 de pagini ale *Jurnalului* lui Paul Goma, ar fi înclinat serios balanța Nemirei dinspre traduceri înspre originale. Bilanț: din cei zece de la RAO au apărut doar trei (I. M. Cochinescu, Cristian Teodorescu, Damian Necula), *Jurnalul* lui Goma a fost amânat pentru 1997, iar dintre premianții concursului de debut pe 1995 au apărut doar doi, Jolán Benedek și Dan Miron. Pe cât de ușor și de invadant își fac loc pe la zecile de

edituri «familiale» veleitarismul veros și grafomania pernicioasă, pe atât de greu ajung la cititori cărțile noilor talente (minunată inițiativa revistei «Echinox» de a fi alcătuit un dicționar exhaustiv al debuturilor post'89, într-un număr dublu, apărut anul trecut!). Unde sunt anii '60, când de sus de tot, taman din vârful piramidei se dăduse ordin pentru nașterea unei noi literaturi care să-ngroape ideologic stalinismul, înlocuind stahanovismul epic, lirica prolet(in)cultă și dramaturgia lozincardă cu psihologismul experimentalist, mythosul național și farsa tragică? Pe atunci debutantul intra direct în atenția Uniunii, a gazetelor, a TV, toată lumea era avidă de nume noi, generația nouă își avea criticii proprii, care deja publicau în 1970 cărți despre literatura afirmată după 1965. Pe atunci, o carte nouă putea face obiectul unor numere întregi din «România literară» sau «Tribuna», pe când în 1978 se strâmba din nas când un optzecist era lăudat în trei gazete într-o vară. Motoarele mediatice aveau să-și încetinească turația, după 1970-1971, când abia un copil teribil ca Mircea Dinescu mai putea rivaliza cu zece la sută din faima cucerită atât de brusc programatic de Nichita Stănescu. Iar lucrurile aveau să meargă tot mai prost, cu excepția parantezei de după defectiunea Pacepa, 1978-1982, când a izbucnit generația '80, rapid devenită poligon de încercare pentru mai toate armele ideologiei, ale puterii vizibile sau oculte. De ce am început prin a invoca nostalgico-invidios condițiile debutului de odinioară? Pentru că am preferat ca debutanții de după 1989 să fie primiți cu toate brațele mediatice deschise. Dimpotrivă, aproape peste tot numele lor sunt primite glacial, cu opacitate, cu indiferență, cu mefiență sau dispreț. Culmea: chiar cei preocupați de impunerea noilor nume o fac punând mereu un bemol la cheie. Nu așteptam cine știe ce războmbăitoare campanie mediatică pentru cei doi debutanți pe '95 ai Nemirei, dar măcar fotografiile lor pe coperta a patra, plus nota biografică de rigoare – și tot ar fi fost ceva”. □ În deschiderea eseului-pledant ***Ce rost are o mișcare creștin-democrată***, teoreticianul Virgil Nemoianu se confesează cu privire la resursele ideologice de ordin personal, care i-au influențat opțiunea pentru susținerea mai sus-citatei forme politice: „[...] scriu aceste rânduri împărțit, mărturisesc, între două reacții foarte diferite. Prima este cea a unui individ care este (sau încearcă să fie) sincer religios: frecventează cu oarecare regularitate serviciile divine, activează de 17 ani într-o universitate religioasă, a inițiat și a susținut, vreme de vreo 10 ani, la un post de radio (se numea pe-atunci, pe drept cuvânt, «Europa Liberă»), o emisiune cu orientare religioasă. A doua este a unui observator al evenimentelor din România, care se simte stânjenit (câteodată aproape rușinat!) de ostentația festivă și de spectacolul public religios din această țară, după 1989; ca un om ai cărui prieteni (din România!!!) mărturisesc o asemănătoare jenă în fața unui triumfalism clerical cu totul nejustificat de trecutul recent al unei biserici majoritare, care ar avea motive să se smerească, iar nu să se fâlească”. □ Pe două pagini alocate unor aspecte ale „Istoriei timpului prezent”, în articolul extins ***Național-comunism și politica***

evreiască: „miracolele” și dilemele rabinului Moses Rosen, Leon Volovici reia conținutul unei conferințe găzduită de Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, „în octombrie 1996”, pe tema incomodă: „politica evreiască în condiții **anormale**, sub un regim monopartinic, represiv”. După ce descrie cadrul generic al dezbaterii („România a cunoscut în acest secol două asemenea regimuri, foarte diferite între ele, chiar opuse ca ideologie, dar având ca element comun îngrădirea și controlul vieții comunitare evreiești. E vorba de regimul lui Ion Antonescu și, pe o durată de patru decenii, regimul comunist.”), L. Volovici punctează, pe urmele „ colegului” Michael Shafir, elementul cu potențial „inflamabil”: implicarea șef-rabinului Moses Rosen în culisele propagandei naționalismului ceaușist („În perioada comunistă, politica evreiască s-a redus forțat, la poziția și activitatea rabinului-șef Moses Rosen, de aceea mă voi referi numai la el, cu intenția de a pune în discuție raporturile cu puterea ale unui lider comunitar evreu, în condițiile unui regim totalitar bazat pe o ideologie «de stânga».”). Intertitlurile sunt semnificative: *O personalitate controversată, Relația cu autoritățile comuniste, Pactul cu diavolul, O imagine pentru posteritate, Ultimul apărător în Occident al lui Ceaușescu, Un Moise prin deșertul comunist*, și brăzdează existența unui lider controversat, pe care diverși colaboratori „îl prezintă ca pe un om dominator, dictatorial, obișnuit să manevreze oamenii pentru a-și impune punctul de vedere, nesuportându-i pe cei care i se împotrivesc decât dacă se pocăiesc”. Istoricul ieșean ține să detalieze un episod cât se poate de relevant pentru producția înfloritoare de mici dictatori locali, derivați din modelul dictatorului suprem: „Avea o slăbiciune excesivă pentru elogi și adulare. [...] în anii ’80, când cultul personalității lui Ceaușescu căpătase forme paranoice, nu puțini evrei din România observau cu amărăciune că formele cultului personalității lui Rosen căpătaseră, sub unele aspecte, o stranie asemănare cu cele ale dictatorului, desigur într-o variantă «evreiască», provocând mai curând ironia decât frica. Revista comunității, numită în glumă «Rosenblatt», avea, ca și organul partidului, pagini întregi de omagii, de telegrame de felicitare, de dragoste și admirație, nesfârșite și serbede reportaje despre vizitele și întâlnirile rabinului-șef”.

22 ianuarie

• Dan-Silviu Boerescu scrie, în „Luceafărul” (nr. 2), al doilea episod din seria de articole de promovare a **Poeților orașului București**. Intră la prezentare *Porcec*, volumul lui Ioan Es Pop: „Cele două mari teme ale poeziei lui Ioan Es Pop se relevă a fi *scrisul* și *moartea*, metastazele lor alcătuind un nexus de obsesii din care se nutresc majoritatea textelor sale. Numai că, prin scris, poetul nu-și mai propune la modul himeric-romantic, să înfrunte și, eventual, să învingă moartea, ci angrenează cele două elemente într-o pereche recesivă, în care rolurile sunt oricând interșanjabile”. Dan-Silviu Boerescu amintește cu

acest prilej și o situație biografică, de ajutor în perceperea firii autorului: „La lansarea colecției *Poezii orașului București*, după ce un senior al literaturii cum e Cezar Baltag l-a prezentat elogios, nemaisuportând tensiunea encomiastică astfel creată, s-a ridicat și, pe furiș, a părăsit sala. Un juriu întrunit ulterior sub președinția lui Ștefan Augustin Doinaș nu l-a «iertat» și a clasat primul volumul său între cele 12 din serie, la o distanță apreciabilă de celelalte cărți, semnate de Nora Iuga sau Angela Marinescu, Bogdan Ghiu sau Horia Gârbea, Lucian Vasilescu sau explozivul Mihail Gălățanu. Din fericire pentru sensibilitatea sa oricum exacerbată, premiul ce i-a urmat a fost acordat într-un cadru restrâns, fără presă, poetul fiind scutit de presiunea mediatică, de blitziuri, microfoane și camere de luat vederi...”

● Prozatorul Nicolae Breban recunoaște în „Orizont” (nr. 1): „Nu știu care sunt primele zece cărți românești care ar rezista în context european”. Oferă totuși câteva titluri, posibil a figura pe lista „Primelor zece romane românești”: „[...] am să dau un exemplu, o carte pe care am recitit-o de curând, sau mai bine zis am citit-o ca lumea: *De două mii de ani*, a lui M. Sebastian. Am rămas uimit. E un roman parizian perfect, scris de un splendid scriitor. Reflectă perfect atmosfera bucureșteano-pariziană a anilor treizeci. Apoi l-aș alege pe Blecher, pe doamna Bengescu, cu două-trei romane – vedeți, cărți din zona nesămănătoristă. La mine partizanatul este foarte clar, antisămănătorist. Aș alege – nu i-aș omori pe toți sămănătorii, aș lăsa și câțiva în viață! – pe Rebreanu, cu cel puțin două cărți. Am reciti de curând *Ion*, mi-a fost teamă să mă apropiu de carte și, spre uimirea mea (ce false lecturi aveam în tinerețe!) eram convins că partea cea mai slabă e cea despre intelectuali, cu familia Herdelea. Nici vorbă. E cea mai bună parte! Rezistă mai bine decât secvențele puțin kitsch-sacrale, cu sărutatul pământului – nu e foarte proastă nici aceea, deși Barbu și-a bătut joc de ea, ca un măgar, pentru că el, fiind muntean, nu înțelege simbolistica noastră ardelenească a pământului: pământul acela nu e simplu pământ, ci pământ românesc – în fine, nu mă întind, nu vrea să-l concurez pe Păunescu! Aș reține în lista «celor zece» și pe Sadoveanu, cu *Baltagul*, *Creanga de aur*, așadar ceea ce este problematic în roman. Apoi Camil Petrescu, cele două romane. Nu știu cum sunt înainte de război, femeile, în afara doamnei Bengescu, care domină peste noi toți. După război, l-aș pune pe Petru Dumitriu, care a ratat, e drept, întoarcerea în România, dar care, prin *Cronică de familie*, în afara finalului prostituant, e o carte solidă, scrisă în cel mai bun stil al secolului al nouăsprezecelea. Păcat că el n-a apărut înainte de Rebreanu. Dacă apărea înainte de 1920, proza română ar fi fost solidă. Tragedia noastră e că romanul a apărut atât de târziu” (*Zece cărți românești*).

● Editorialul scris cu admirație de Nicolae Manolescu, în „România literară” (nr. 3), îl are ca subiect pe *Învățatul discret*, în persoana filologului Petru Creția. După ce îi analizează succint activitatea, evidențiind, în primul rând, edițiile din Platon și din Eminescu („Din întreaga operă a lui Petru Creția se

impune editarea lui Platon și a lui Eminescu. Faptul că *Dicționarul Scriitorilor Români* abia amintește de această latură a activității, excluzând-o complet de la bibliografie, denotă o prejudecată. Poetul din *Norii*, eseistul din *Epos și logos* ori traducătorul lui T. S. Eliot sunt, fără îndoială, străluciți, dar urma adâncă o va lăsa în cultura română editorul”), iar mai apoi „poemele în proză din *Norii*, [...] rezultatul jocurilor unei fantezii abundent hrănite cultural”, criticul șaizecist concluzionează pe ton drastic: „Pe lângă atât de răspândita, în lumea noastră, zgomotoasă, agresivitate a ignoranței, discreția erudiției trebuie admirată ca o pasăre rară. Exemple ca acela al lui Petru Creția rodesc o dată sau de două ori într-un veac”. □ În același număr al revistei, pus, de altfel, sub semnul împlinirii vârstei de 70 de ani, de către Petru Creția, criticul Alex. Ștefănescu îl omagiază, la rândul său, pe *Exegetul norilor*: „Petru Creția este autorul celei mai originale cărți din literatura română: *Norii*. Nici Urmuz, cu bizarele lui reprezentări rezultate din funcționarea anarhică a limbajului, nici Tzara, inventatorul unei loterii lingvistice ingenioase nu au făcut furori, în Occident, nu au reușit să iasă atât de mult din comun. În plin secol douăzeci, înghiontit din toate părțile de oameni grăbiți, Petru Creția s-a ocupat cu observarea visătoare și descrierea norilor. Dacă mai adăugăm că aceasta se petrecea într-o țară comunistă, în care înălțarea privirii spre cer putea fi considerată o activitate suspectă, avem reprezentarea completă a îndrăzeliei lui, nu doar artistice”. □ De la rubrica „Actualitatea culturală”, cititorii sunt informați că *Aripa stângă și-a luat zborul*, mai exact: „*Aripa stângă* din trilogia *Orbitor* de Mircea Cărtărescu și-a luat zborul către cititori marți, 14 ianuarie 1997, la amiază. Lansarea a avut loc la Uniunea Scriitorilor (Casa Monteoru), a cărei sală de recepții s-a dovedit a fi prea mică. Autorul a fost încadrat de editorul său, Gabriel Liiceanu (aripa stângă) și de criticul Nicolae Manolescu (aripa dreaptă) care, împreună cu Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, au spus cuvinte neconvenționale despre prozatorul și (poetul) Mircea Cărtărescu. Un lucru e sigur, cartea este una dintre cele mai importante apărute la noi în ultimii 7 ani, cei ai «vacilor slabe», cum i-a numit chiar autorul, care speră că fluturele de pe coperta cărții lui să fie semnul unui nou anotimp literar (RI)”. □ La pagina „Inedit”, sunt publicate – în prezentarea criticului Cornel Ungureanu – câteva dintre *Poeziile Anișoarei Odeanu*: *Circuit*, *Cabană canadiană*, *Instantaneu*, *Poveste cu cavaleri*, *Peisaj citadin*, *Poem cu doi marinari*, *Incidente*: „Copil-minune, apoi adolescent teribil, apoi scriitor luat de apele celebrității, Anișoara Odeanu și-a avut extravagantele, iubiturile, și-a asumat îndrăzelile care au scandalizat deceniul al patrulea al culturii române. Ca și Eugen Ionescu, ca și Mircea Eliade, ca și G. Călinescu, marii ei prieteni, a iritat pe mulți. Romanul *Călător din noaptea de Ajun* trebuia să illustreze programul camilpetrescian și, în felul lui, îl ilustrează: Camil era încântat de această carte de vârf a anului 1936. Dar ceilalți prieteni ai ei sunt mai puțin entuziasmați, așa că Anișoara Odeanu va trece la poezie.

Poezia înseamnă și boema bucureșteană, cu noctambulii, cu alcoolizații, cu geniile mereu necunoscute ale «ultimului val». E între ei, ei îi aduc necurmăte omagii. Nuvelele din *Ciudata viață a poetului* (1943) sunt diagrama unui eșec. Cu un motto din Laforgue, scriitoarea, reîntoarsă la proză, vrea să evoce imposibila viață a literatului de succes. După Urmuz și înainte de Eugen Ionescu, Anișoara Odeanu comite *proză absurdă*. Numele ei ar trebui așezat pe listele cele de cuviință, dar observ că nimeni nu se îndură să o facă. Pe urmă Anișoara Odeanu se simte amenințată: colaborase la *Viața* lui Rebreanu (fusesse chiar redactor al ziarului!), scrisese articole antisovietice, publicase prin 1943 o broșură comandată de Ministerul Propagandei. Din 1947, este alături de soțul ei, doctorul Crivăț, un fugar. Stau lângă Anina, pe urmă la Anina. Prin 1965 Ion Oarcășu îi dă de urmă chiar la Lugoj și o convinge să revină în literatură. Revine întâi cu amintiri despre Camil Petrescu, marele ei prieten, pe urmă cu nuvele. Își retipărește *Călător din noaptea de Ajun*, dar romanul nu mai trezește nici un interes. Scrie cartea tinereții ei – *Legile jocului* – care, de asemenea, este trecută cu vederea. Dacă există Camil, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, *ce rost mai are să mai scriu roman?* se întrebase în frenetica ei tinerețe. Ce rost mai are să trăiesc, se va întreba în septembrie 1972, la șaizeci de ani. Înainte de a se sinucide, scrie un ciclu de poezii despre mecanismele goale de sens ale literaturii și ale vieții. Majoritatea poeziilor au rămas inedite”.

24 ianuarie

• În „Dilema” (nr. 209), Filip Florian sancționează „logica lui Cristoiu”, intrată în funcțiune pe subiectul reformării Televiziunii Române. Conform acesteia: „un oarecare individ Pippidi, lipsit de orice vocație și merite în materie de istorie, ajuns «pe pile» profesor universitar, o plasează pe nevastă-sa într-un post baban la TVR, profitând de bunele sale relații cu consilierul prezidențial Zoe Petre, persoana care-l făcuse și pe el om în trecut”. Oprindu-se asupra profilului biografic al emițătorului de asemenea conspirații, Filip Florian scrie în regim de ficțiune suavă, cu tâlc: „Din anii dulci ai copilăriei și până-n ziua de 7 ianuarie 1997, Ion Cristoiu le-a ascuns românilor uriașa sa prețuire pentru gărgărițe. Sentimentul trebuie să se înfiripat pe izlazul din Găgești sub un soare primăvărat, asemenea unor tainice încolțiri de iubire în cadru pastoral. Revelația de pe la mijlocul anilor ’50, prima probabil dintre miile de străluminări interioare care l-au făcut celebru pe analistul de mai târziu, s-a consumat în planul simbolisticii. Buburuzele negre răspândite pe carapacea roșie au fost percepute ca marile vicii ale ideologiei comuniste, iar zborul dezorientat al găzei a fost înțeles ca un semn al politicii eronate a partidului. În cazul lui Cristoiu, lucrurile sunt clare: disidența s-a născut la sat. Prematur. De bună seamă, cel care se visează cronicarul vremurilor acestea, fiind convins că are ceva de spus despre tot și toate, nu-și putea da în vileag

nesfârșita admirație pentru gărgărițe sub regimurile Dej, Ceaușescu și Iliescu. Era nevoie ca tirania să fie înfrântă. Și Ion Cristoiu, măcinat de nevoia de a mărturisi ceea ce sufletul său adusese în București de pe plaiurile Vrancei, a contribuit din plin la alungarea ultimului dictator”.

25 ianuarie

● „România liberă”, nr. 2076, redă pe prima pagină textul unei declarații a lui Mircea Dinescu, **„Îi dau întâlnire lui Ion Cristoiu la tribunal”**: „Sensibilizat că a devenit peste noapte unul dintre chiriașii de frunte ai așezământului «Academia Cațavencu», Ion Cristoiu încearcă să-mi mulțumească pentru spațiul excedentar pe care i l-am oferit, reluând cu seninătate acuzațiile calomnioase ce mi-au fost puse în cârcă în 1993, legate de șterpelirea unei tipografii și buzunărirea Uniunii Scriitorilor. Deoarece la vremea respectivă prezentarea unor documente edificatoare a demonstrat că toată povestea n-a fost decât un simplu episod din serialul «De ce sunt răi și hoți dizidenții și de ce sunt buni și cinstiți activiștii de partid», consider încercarea de valorificare a deșeurilor publicistice din «Evenimentul zilei» un atentat la imaginea mea publică drept pentru care îi dau întâlnire lui Ion Cristoiu la tribunal. În ceea ce privește misterioasa răsplătire a persoanei mele cu o frumoasă casă, pentru faptul că în decembrie '89 am arătat că lucrez, mă tem că – exact în clipa aceea, când m-am comportat atât de urât, un mare bine i-am făcut chiar lui Ion Cristoiu, scutindu-l să-și mai folosească organul vorbirii la lustruitul secerii și ciocanului și să-l mai lingusească, și să-l mai slugărească în continuare pe tatăl lui Nicușor”. □ La pagina „Cotidiene”, S. Călin transcrie informația: **Președintele UNESCO, dl. Federico Mayor, îl omagiază pe Marin Sorescu** („Luni are loc la Centrul Cultural Român din Paris o seară *In memoriam* – Marin Sorescu, în care vor fi prezentate versuri inedite, precum și un poem, Viento Terral dedicat regretatului poet dispărut, și semnat de către directorul general al UNESCO, dl. Federico Mayor. Vor mai rosti evocări: Serge Fauchereau și Dominique Daguet”).

27 ianuarie

● În editorialul din „România liberă”, nr. 2077, intitulat **Ambiguitate și abjecție**, jurnalistul Petre Mihai Băcanu vine în apărarea poetei Ana Blandiana, confruntată cu atacurile „suburbane” (i. e. alăturarea jignitoare din articolul **De la Elena Lupescu la Ana Blandiana**) ale lui Ion Cristoiu, director la ziarul „Evenimentul Zilei”: „Ce fel de bărbat ești tu, Ioane, ce fel de onoare ai, de-ai ajuns, în libertate, să te războiești la o manieră suburbană cu Ana Blandiana? [...] „D-le Ion Cristoiu, n-o să ajungi prea departe dacă nu poți să-ți satisfaci instinctele primare decât prin orori, dispreț și cu aere de interpret pentru toate rolurile de bufon care-și distrează conașionalii cu nestatornicia sa, dacă n-ai auzit până acum că există o legătură strânsă între conduită, consecvență și

lungimea prăjinii de la vârful nasului. Am scris toate acestea pentru că trebuie să pledăm pentru bunele maniere și în presă, fără de care societatea devine imposibilă, iar efectul repulsiv față de cuvântul scris poate să apară repede și să-l împingă în abis. Se degradează însuși respectul pentru spunerea adevărului și mult visata libertate a presei, pentru exercitarea căreia am ajuns la închisoare. Pe vremea când d-l Ion Cristoiu nu descoperise încă libertatea cuvântului”.

28 ianuarie

● „România liberă”, nr. 2078, publică la pagina întâi, declarația Anei Blandiana pentru agenția AMPRESS: „Poeta Ana Blandiana, președinta Alianței Civice, crede că „în spatele acestei dezlănțuiri teribile stau niște forțe politice”(„N-am răspuns niciodată insultelor pentru că nu știu să insult, iar un dialog, oricât de dur, are totuși nevoie de un limbaj comun.[...] Pentru că îmi cereți totuși părerea, pot să vă spun că în spatele acestei dezlănțuiri teribile stau niște forțe politice pe care n-aș vrea să le numesc, dar despre care știu că vor să semene discordia, pe de o parte între cei ce sunt la Putere, iar pe de alta între aceștia și cei ce i-au sprijinit să ajungă acolo. În asemenea ocazii, e preferabil să fii injuriat decât să fii lingușit. Sper că oamenii pe care vor să-i «apere» avocații de ocazie, ca acela care mă calomniază pe mine, vor ști să se apere ei înșiși de asemenea apărători”).

● Cu titlul de pagină „Lansare de carte”, revista „22” (nr. 3) alocă spațiu intervențiilor avute de scriitorii Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu și Laurențiu Ulici, cu prilejul lansării volumului *Orbitor. Aripa stângă*, de Mircea Cărtărescu. Grupajul transcrie, în final, și cuvintele autorului, Mircea Cărtărescu: „Cartea pe care am scris-o este foarte importantă pentru mine. Nu știu cât este de bună și, mai ales, nu știu dacă o să am puterea s-o duc mai departe. Dar ea m-a făcut să-mi recapăt plăcerea de a scrie, care credeam că mă părăsise după ce am terminat *Levantul*. Niciodată n-am scris o carte cu mai mult chin și cu mai multă ură decât *Travesti* și niciodată n-am scris o carte cu mai multă bucurie decât *Orbitor*... Deși m-am îndoit de ea tot timpul, mi-a făcut plăcere să scriu fiecare frază din ea. Cartea poate părea cam manieristă, cam pigulită, ca un covor persan cu o mie de noduri pe metrul pătrat. Mi-a plăcut să fac fiecare noduleț în parte. După părerea mea, nimic nu se compară mai mult cu arta prozei decât arta împletitului de pulovere sau de fulare, eșarfe. Așa cum gospodina stă și se gândește la toată viața ei, stă și împletește fără să se uite măcar cum îi merg mâinile, la fel prozatorul își împletește cartea din gânduri, din propria-i reverie: «Și când gândesc la viața-mi/ Îmi pare că ea cură ș.a.m.d.»). Mi se pare că, într-un fel, mi-am dat drumul, după șapte ani – șapte vaci slabe pentru mine. Poate că această carte să fie și un semnal, un semn de dezgheț. Nu numai pentru mine, ci pentru toată lumea. Cred că va veni o nouă epocă a romanului în cultura noastră. Câteva scrieri minunate din ultima vreme o arată. Au apărut câteva romane care au schimbat paradigma romanului

românesc în ultima vreme și cred că acest șir va continua. Cred că din inteligența noastră, așa cum este ea – cu complexe și nebunia ei – ar putea ieși ce a mai ieșit altă dată, în perioada dintre războaie și în alte perioade foarte fructuoase. Sper într-o renaștere a culturii române”. □ Prozatorul Daniel Vighi publică *Scriitorii în revoluție – radiografia unei mentalități*, „text prezentat la simpozionul *O enigmă care împlinește 7 ani*, organizat de Fundația «Academia Civică», Timișoara, 18-19 decembrie 1996”. În particular, tema contribuției este susținerea existenței unei „culturi a libertății la Timișoara”, a se vedea mai ales, în acest sens partea intitulată *În luptă cu valorile culturii tiraniile nu pot câștiga*: „Nu este de neglijat, în radiografia mentalității prerevoluționare timișorene, grupul scriitorilor localnici care s-au împotrivit, de-a lungul anilor, culturii oficiale. Dintre aceștia, mulți scriitori tineri au fost în stradă în zilele de început ale revoluției, de la Ion Monoran la Doina Pașca-Harșani și Petru Ilieșu, de la Viorel Marineasa la Mircea Pora, de la Gheorghe Secheșan la Vasile Popovici sau George Șerban, Iosif Costinaș, Eugen Bunaru, Lucian Vasile-Szabó. Aceștia au fost cei cu care m-am întâlnit în ziua decisivă din 16 decembrie. Cultura libertății a mai fost pregătită în Timișoara și de manifestările artiștilor plastici din deceniul șapte, grupul **Sigma**, grupul **111**, cu pictori cu audiență națională și internațională, precum Constantin Flondor, Doru Tulcan, Roman Cotoșman ș.a. Aceștia au educat generații de iubitori ai artei plastice în spiritul libertății, prin poetica insurecțională a căutărilor lor creatoare, la fel, manifestările de *mail art* cu artiști din fostele țări comuniste. La toate acestea se adaugă o anume cultură muzicală a populației timișorene tinere, în spiritul modelor occidentale, bunăoară pentru concitadinii noștri, și nu numai, formația Phoenix a concretizat în sol autohton mișcarea de tip *beat*, *hippy*, cum mai era cunoscută la noi. Formația aceasta întruchipa în credința fanilor ei extrem de numeroși un reflex al acestui curent ideologic și filozofic, care s-a strecurat în mediile tinere din anii ’65-’75. În fapt, cultura libertății se construiește și din aceste lucruri aparent ne semnificative. Libertatea după care tânjeam noi, generațiile atunci tinere, era întruchipată tocmai de aceste lucruri concrete. În fapt, aspirația după un disc cu Deep Purple sau Pink Floyd, dorința de a avea o pereche de jeansi originali, de a putea merge la o discotecă sau la un film de artă au pregătit revoluția română, ele au fost acele detalii umile care au răsturnat un regim care și-a clădit un sistem de reprimare și de represiune pentru eternitate. Un singur lucru nu au putut să prevadă conducătorii regimului de până mai ieri: faptul că, treptat, totul le devenise dușman de moarte, de la o pereche de blugi până la banalul *chewing gum* american, și că toate aceste dușmării mute li se vor ridica împotriva, odată cu primul strigăt de libertate care va uni mulțimile din stradă. De altfel, revoluția română începută în 15 decembrie 1989 a demonstrat ceea ce trebuia demonstrat în curgerea firească a istoriei, și anume faptul că, la urma urmelor, niciunde și nicicând un tiran și o tiranie, oricât de puternice, nu au câștigat niciodată în

confruntarea lor cu valorile culturii. Ele sunt, de fapt, singura certitudine în lumea în care trăim”. □ La „Cronica de carte”, Dan C. Mihăilescu se ocupă, într-un prim episod, de *Jurnalul* lui Mihail Sebastian. Detaliata analiză, intitulată *Adeverirea unui mit*, va fi continuată în nr. 5, din 4 februarie, și în nr. 6, din 11 februarie, ale revistei. Despre Sebastian ca „personaj literar în cuprinsul generației ’27”, criticul afirmă că „face figură teribilă, ca «hârtie de turnesol», «soluție revelatoare», «țap ispășitor»”, situație deloc agreabilă, chiar dacă „Steaua lui Sebastian e în creștere, în paralel cu steaua lui Eliade și Cioran, a lui Noica și Eugen Ionescu, cu toate că unii dintre aceștia... pierd prin tocmai ceea ce câștigă, adică prin postumul discipolat păgubos, ori prin înrolarea lor fără voie sub flamuri ce se vor triumfale, dar sunt de mult roase de moli”. Concluzia evidențiază tragedia scriitorului a cărui operă literară se pierde treptat valoric, dar care mai rezistă, în imagine și memorie, doar ca personaj implicat în evenimentele istoriei: „Să mizezi totul pe roman și teatru pentru a te vedea reprezentat în postumitate, în primul rând prin scandal spiritual și doctrinar, iar în al doilea rând prin ceea ce ai considerat a fi un simplu *gagne pain* efemer (publicistica) și o sumă de fișe pentru o eventuală răzbunare estetică-etică (*jurnalul*) – iată un destin deloc singular, dar deloc obișnuit. «Ironia» acestui destin, cum i-a spus Dorina Grăsoiu, continuă”.

29 ianuarie

● În „Luceafărul” (nr. 3), sub genericul „Pariul prozei cu poezia”, Dan-Silviu Boerescu îl desemnează pe un perdant de marcă, în persoana romancierului Mircea Cărtărescu: „După ce *Visul* și, apoi, ediția sa integrală – *Nostalgia* – au anunțat în MIRCEA CĂRTĂRESCU un prozator cu nimic mai puțin semnificativ decât capul de serie al poeziei optzeciste, dar și după ce *Travesti* – cu toate premiile și traducerile sale – nu s-a dovedit a fi decât un roman avortat, *Aripa stângă* (Ed. Humanitas, 1996), primul volum din trilogia *Orbitor*, reprezintă piatra de încercare pentru destinul unui scriitor care a pariat pe proză în defavoarea, dar și cu complicitatea poeziei” (*Fluturile din Gomora*).

● În editorialul din „România literară” (nr. 4), Nicolae Manolescu se ocupă, sub titlul generic *Văduvele abuzive*, de măsluitorii intimității unor scriitori deveniți personalități: „Cu aproape treizeci de ani în urmă, am publicat în «Luceafărul» de sub direcția lui Șt. Bănulescu un articol care s-ar fi putut intitula (dar epoca mi-o interzicea) *Văduvele abuzive*. Evident, fără să dau nume, mă refeream la multilarea de către familii a jurnalelor intime, a corespondenței sau a memoriilor unor scriitori dispăruți, înainte ca ele să intre (dacă intrau!) în circuitul public. Articolul meu a stârnit iritarea unor moștenitori celebri care s-au adresat redactorului-șef al revistei și secției de cultură a CC al PCR, acuzându-mă că propun confiscarea manuscriselor. Nu era cătuși de puțin în intenția mea o asemenea propunere. O găseam absurdă, cum o găsesc și acum. Îmi dădeam eu însumi seama, pe de altă parte, că

anumite lucruri trebuiau să rămână o vreme confidentiale. Ceea ce solicitam de fapt era neintervenția în text. Astăzi astfel de intervenții (frecvente, din păcate) s-ar chema cosmetizare. Sub cuvânt că protejează imaginea intimă a scriitorului, urmașii lui se protejau pe ei înșiși, ameliorând, prin eliminarea unor pasaje, propria imagine. [...] Aș vrea să observ că niciodată autorii înșiși nu au asemenea rețineri. Pudoarea e totdeauna a urmașilor”. □ Daniel Vighi publică primele patru „capuri” din „postromanul” *Secvențe din viața lui Petcu cel Mare*. □ Monica Spiridon comentează, în articolul ***Postmodernismul românesc sau strategiile alternativei***, cartea teoreticianului Marcel Corniș-Pop, *The Unfinished Battles. Romanian Postmodernism Before and After 1989*, cu derivație către concluzia personală: „Într-o zonă plasată la periferiile topografiei culturale, cum este România, presiunile diferențiale ale spiritului critic postmodernist pot fi mai degrabă *potențate* de conștiința marginalității, generând un efort viguros-descendrant. Prin urmare, ca să răspundem neliniștii retorice a autorului, implicate și în titlu: cariera postmodernismului nu ia sfârșit în perioada postdecembristă, fiindcă disponibilitățile sale alternative încă nu s-au sleit. Bătălia continuă...”.

31 ianuarie

● Din perimetrul de expresie al unui articol (***Șapte ani de ignorare a factorilor externi***), apărut în „Dilema” (nr. 210), fostul politician comunist Silviu Brucan prognozează: „Sistemul internațional la finele secolului XX tinde să se transforme într-un *sistem mondial*, în care comunicațiile au devenit universale, informațiile instantanee, transporturile supersonice, iar armele moderne – planetare atât ca putere de bătaie, cât și ca putere de distrugere. Revoluția științifico-tehnică a schimbat virtualmente întreg mediul în care se desfășoară politica internațională. Pentru prima dată în istorie se vorbește de globalism și de politică mondială. Lumea devine din ce în ce mai mică, mai restrânsă, silind continentele și țările să se apropie și să coopereze pentru a reglementa multitudinea de activități umane și mijloace tehnice care transcend hotarele țărilor. Interdependența dintre state a devenit condiția vitală sistemului internațional. Deși dictonul «pacea este indivizibilă» are o vârstă respectabilă, abia *acum* cele mai îndepărtate ostilități militare angajează direct sau indirect toată lumea. [...] Președintele Constantinescu și premierul Victor Ciorbea vor trebui să-și ia inima în dinți și să înceapă a folosi cuvântul *capitalism*, deoarece acesta este punctul final al perioadei de tranziție de care vrem să scăpăm și totodată condiția fundamentală a acceptării României în structurile euro-atlantice dorită de 90 la sută din populația României. Mai mult decât atât: cetățenii nu vor accepta efectele sociale dureroase ale restructurării marii industrii, dacă guvernanții nu le vor explica în mod convingător că acestea sunt regulile jocului în capitalism și că fără aceste măsuri nu se poate pune pe picioare o

economie performantă și competitivă care să salte România în rândul țărilor bogate și dezvoltate”.

● Pe două pagini centrale din „Literatorul” (nr. 5) este demascată în public Alex. Ștefănescu. De la rubrica „Agora”, tapetată pe margine cu avertismentul „Feriți-vă să călcați pe el, nu merită!”, se privesc în oglindă îndemnurile anonime la atitudine, cuprinse într-un *Omagiu*, înconjurat de casetele („Domnului Alex. Ștefănescu, la împlinirea vârstei de 48 de ani, cinci luni, trei chenzine și două crize de paranoia. În așteptarea celei de-a treia. La mai multe, cu legitima noastră mândrie”; „Cum nu-l arată nici numele, nici înfățișarea, alunecă prin viață pe locul mortului. E un produs de serie care se poate purta, vara, ca scamă pe rever, iar iarna se poartă oribil. Produsul se găsește gata ambalat într-o scrisoare anonimă, dar prudentă. Este însoțit de moștenirile clandestine ale unor de neuitat sărbători ceaușiste. Se poate folosi, înainte de culcare, mulțumit și somnoros ca un râgâit de sfârșit de cină. Expiră între patruzeci și cinci de ani. A nu se lăsa la îndemâna copiilor, că le împrumută boala! Feriți-vă să călcați în el, cauzează pingelei”; „Conducerea revistei «Literatorul» roagă – cu deosebită stimă – conducerea revistei «România literară» să ne dea în judecată, dacă textele atribuite domnului Alex. Ștefănescu nu sunt autentice. În caz contrar, mârâielile vor fi amendate pe cale juridică”), și două contribuții cu semnătură asumată, de Răzvan Voncu (*Numai de bine*) și Andrei Grigor (*Vărul Adelei*). Prin urmare, trei sferturi din pagina 10 sunt alocate subiectului Alex. Ștefănescu *par lui-même*, punându-se în paralel *Oportunismul politic* și *Oportunismul literar*, pe bază de citate argumentative, desprinse din articolele celui incriminat, cu note și comentarii din redacție: „N.R.I – Triumfalule, avem furcă de salcâm, avem frânghie de Manila, avem săpunuri de import, avem și parfumuri pentru cazuri post-mortem (Nietzsche spunea, pare-se, că frumos coboară un corb cu iz de mort), cere-i domnului N. Manolescu două zile împrumut și fă-ne liber în aerul pe care l-ai slujit”; „N.R. II – Noi suntem aici, tu poți să ne răspunzi de dincolo. Angajăm un medium. Costă scump, dar vrem să te ascultăm. Ai grijă, mobila s-a scumpit, nu ne rupe picioare. Ce mai e pe-acolo, pe la voi? Aveți coacăze? Aveți «România literară»?”; „N.R.: Mostrele de oportunism literar marca «Alex. Ștefănescu» nu au fost selectate dintre tonele de articole de serviciu pe care le-a scris, nu-i așa, doar ca să trăiască. Ele sunt reproduse din volumul *Preludiu*, Editura Cartea Românească, 1977. De fapt, Alex. Ștefănescu credea cu adâncă dragoste în ideile lui Ceaușescu. Feriți șina, domnule președinte Constantinescu, întrucât băiatul ăsta de prăvălie a furat un godin și-l plimbă pe post de tren blindat. E prost, dar ferească Dumnezeu!”. Alăturat, la pagina 11, Răzvan Voncu arată în articolul său: „În ceea ce mă privește, eu știam demult că Alex. Ștefănescu este cel mai mare critic român. Nu are, de altfel, decât să se uite în oglindă spre a se convinge, zi de zi, că pe tăpșanul mugetului nu mai zburdă nimeni de calibrul lui. Dacă aş aprecia stilul encomiastic, i-aş spune că e atât de mare, de

masiv, de impunător, că riscă să pară atins de *elefantiazis*, maladie critică nobilă, al cărei prim și frumos simptom este suficiența. Al. Șt. a ajuns, nu încapă îndoială, la un asemenea nivel de cunoaștere în critică, teorie literară, estetică, semiotică, științe, arte, filozofie etc., că se poate dispensa de ele, de lecturi în general, hrănindu-și stomacul critic doar cu prețioasele și diafanele sale gânduri. Generozitate inestimabilă și desfrâu intelectual: prin această abținere, în obezitatea lui Al(i) Ștefănescu strălucesc, doar pentru noi, cititorii, ca niște diamante autentice, cele *două arhetipuri* ale criticii lui Alex Ștefănescu: Gherea și Cartea Albă a Securității. [...] Al. Șt. este singurul critic român (reiau, sub beneficiu de inventar, formula glumețului: *în viață*) care nu a descoperit niciodată nimic. [...] Soldat credincios (și mereu soldat), Alex. Ștefănescu nu a dus niciodată lipsă de superiori. Slujindu-i cu credință, vătămându-i uneori prin alunecare, el a reușit să obțină, în final., ceea ce și-a dorit: o funcție. Organul, se înțelege, e facultativ și, de regulă, absent”. De partea sa, Andrei Grigor mărturisește: „Nu l-am luat niciodată pe Alex. Ștefănescu drept altceva decât ceea ce este. Și m-a plăcut întotdeauna să cred că nici el nu-și poate da mai multă importanță decât are”. Analizându-i fizionomia, A. Grigor prezintă raționamentul logic: majoritatea „oamenilor pe care i-am cunoscut și care erau de aceeași talie (groasă) mi s-au părut la locul lor sau, în orice caz, conștienți că nu au suficiente motive să aspire la un morman de untură hepatică”. Iată de ce, în opinia redactorului de la „Literatură”, Alex. Ștefănescu este incompatibil cel puțin formal cu imaginea de televiziune, iar în plus nu este nici critic, așa cum nici alții, Ioana Pârvulescu și Gheorghe Grigurcu, nu sunt critici: „Am crezut că Alex. Ștefănescu înțelege bine asta. Îi cer scuze: nu înțelege și n-are cum. Nu înțelege nimic. Poate nu i s-a spus. I-o spun: e invitat la o televiziune care trebuie să-și umple cu ceva tâmpenii un spațiu de emisie. Cu Alex. Ștefănescu îl umple doar prin grija cameramanului și dă peste margini. În gazetă scrie numai pentru că are prea multe pagini, mult prea multe pentru cât are de spus. Alex. Ștefănescu nu are, dar scrie: o simbioză perfectă, adică o chestie deseori întâlnită în natură. Dar nu în literatură, unde nu există decât individualități autonome și vertebre spirituale. El nu știe și mi-am dat seama de curând că se crede mai mult decât se conține. De pildă, că la o gazetă de la care au plecat Eugen Simion și Valeriu Cristea și în care Nicolae Manolescu mai apare doar cu tablete de politician, el ar fi critic. Este cât Ioana Pârvulescu și Gheorghe Grigurcu, la un loc (depinde ce adunăm!). Dar Ioana Pârvulescu nu e critic: ea e (cum singură se împăuna, câțiva ani în urmă, prin «Contrapunct») disidentă de practica agricolă, când liceană fiind (și rămânând) stârcea roșiile culese pentru export. Nici Gheorghe Grigurcu nu e critic: e copil uimit de țevile erecte ale tancurilor sovietice (cum însuși mărturisea în poezii, fără a fi nici poet). Atunci ce e Alex. Ștefănescu? Vax Albina, UTC-ul nu mai există. Când am citit ce a scris despre *criticul* Valeriu Cristea, mi-am dat seama că și el se crede critic. Uluitor! Handicapații

se joacă de-a numele frumoase. La fel cum, în 1949, o muncitoare de la APACA îl «critica» pe Marin Preda. Se numea Adela, fusese prostituată în formația Mariei Calu, activând lângă Cinema Mama, și a rămas spălătoreasă de rufe. (Informațiile le dețin de la Fănuș Neagu, fost paginator la biliardele din Gara de Nord – n.a.) Dar Alex. Ștefănescu nu e nici muncitoare la APACA! Doamne, Dumnezeule! Atunci ce e Alex Ștefănescu?! Îmi vine să cred că e vărul bun al Adelei”. □ Într-un interviu luat cu ocazia împlinirii a 60 de ani, scriitorul Mircea Micu declară: **„Eu sunt ce n-am fost niciodată”**. Sunt de reținut răspunsurile la întrebările despre viața literară de la Mogoșoaia, din anii ’70: „ – Care a fost cea mai fericită perioadă din viața dumneavoastră? – Perioada Mogoșoaia. Anii pe care i-am petrecut acolo, alături de mulți scriitori iluștri. Majoritatea plecați pe celălalt tărâm. – Cine mai era atunci, în anii ’70, la Mogoșoaia? – E greu să-i amintesc pe toți. Au stat o perioadă mai lungă: Marin Preda, Fănuș Neagu, Teodor Mazilu, Gh. Pituț, Ion Băieșu, Sânziana Pop, Cezar Ivănescu, Horia Lovinescu, Cella Serghi, Al. Ivăsiuc, Nicolae Breban, Florin Pucă, Mircea Dinescu. Meteoric au trecut mai mulți: Nichita, Hagi, Virgil Mazilescu, Mara Nicoară... Mulți. – Ce era, de fapt, Mogoșoaia? – Era... o stare de spirit. (Era să zic de... spirt!) Să nu uităm că acolo s-au scris cărțile esențiale ale literaturii române. – Ca de pildă? – *Delirul*, *Cel mai iubit...*, *Îngerul a strigat*, *Frumoșii nebuni*, piesele lui Mazilu și Lovinescu, volumele de poezii ale lui Dinescu și Cezar Ivănescu. Acolo și-a terminat Ivăsiuc romanul *Apa* și, dacă nu mă înșel, Breban a finisat *Bunavestire*”.

[IANUARIE]

● Numărul 1 din „Ateneu” alocă o pagină specială „In memoriam”, dedicată lui Marin Sorescu. Redactorul-șef Sergiu Adam relatează despre un incident teribilist din perioada studenției, o glumă între colegi transformată de autoritățile timpului în ofensă politică: „Frecventam cenaclul Asociației Scriitorilor și pe al nostru, de la Filologie. Ne amuzam uneori de naivitatea textelor auzite acolo, dar și de ale noastre, când ni le citeam unul altuia. O dată ne-am «amuzat» atât de tare încât am fost la un pas să fim exmatriculați. Marin scrisese o parodie după Mihai Beniuc, atunci președinte la Uniunea Scriitorilor, iar eu am «publicat-o» la gazeta de perete a facultății. A doua zi, gazeta a dispărut cu parodie cu tot și asupra noastră a căzut ca un trăsnet acuzația: «Denigrare a realismului socialist». El era autorul «infamiei», eu o făcusem publică, vinovăția era, deci, egală. Nu voiserăm, de fapt, să denigrăm nimic. Fusese doar o glumă inocentă a lui Marin, căreia minți bolnave de vigilență proletar-revoluționară îi aduseseră grave și periculoase conotații politice. Au urmat câteva luni de coșmar. Declarații, insinuări, amenințări... Ne-a salvat, cu eforturi considerabile, bunul nostru profesor și decan, Gavril Istrate”. Tot Sergiu Adam restituie, din arhiva proprie, două poeme de Sorescu: *Despărțire de Lacu-Roșu*, *Sonetul*. □ La rubrica „Interviu”, Sergiu Adam își trece

interlocutorii prin setul de întrebări, cum sunt: „Când și cum v-ați descoperit vocația de scriitor?”, „Care va fi statutul scriitorului în lumea românească de mâine?”, „Ce ar trebui să se facă pentru ca literatura română să fie mai bine cunoscută în lume?”, „Ce înseamnă azi curaj în literatură?”, „Câte satisfacții și câte insatisfacții v-a adus profesiunea de scriitor?”, „Ce calități apreciați cel mai mult la un om? Dar la un scriitor?”, „Ce aveți pe masa de lucru în momentul de față?” ș.c.l. În acest număr, personalitatea culturală supusă chestionări este Livius Ciocârlie, iar titlul reține afirmația: *„Arta e un sistem de constrângeri”*.

● Apare la Timișoara, la inițiativa Grupului de cercetare „A Treia Europă”, coordonatori: Adriana Babeți și Cornel Ungureanu, în colaborare cu revista „Orzont” și Editura Polirom, numărul 1 al revistei „A Treia Europă”. În *Argument*, sunt menționate intențiile și direcțiile de studiu urmărite, care vor asigura specificul publicației: „Revista noastră evocă activitatea unui grup de cercetare, ilustrată deocamdată printr-un număr de sesiuni de comunicări științifice, cărți, traduceri. Ne-am propus să redescoperim «cea de a treia Europă», pusă în umbră de superstiții politice, culturale, literare, ocultată de fanaticii naționalismelor de pretutindeni. E greu să descoperi relațiile adevărate, reale, profunde care s-au creat în spațiul Europei Centrale în ultimele două secole; dar și mai greu este să studiezi aceste relații din unghiul de vedere al unui spațiu deseori considerat unilateral – spațiul Banatului, al Transilvaniei, al României. O impresionantă cantitate de documente se oferă cercetării: de-a lungul timpului, acest spațiu s-a constituit ca un model de conviețuire. Pentru Lurea de mâine, acest spațiu oferă enorm. Deci nu numai studiu pur și simplu, ci o încercare de a interveni în agitata lume de azi cu o propunere de Model: o încercare de a defini și de a fixa un șir de repere. Activitatea intelectuală se complinește cu acțiunea, în tentativa de a solidariza un șir de forțe cărturărești, capabile a inaugura un comparatism recuperator și, prin aceasta, modelator. Cei care scriu revista sunt, în marea lor majoritate, tineri sub treizeci de ani. Vrem ca revista să afirme un spirit tânăr, dezinhibat, viu, dinamic. Nu în ultimă instanță, un grup-model, pentru care cercetarea să însemne creație. În rest, despre proiectele grupului A TREIA EUROPA (biblioteca central-europeară, dicționare ale literaturilor central-europene, traduceri, simpozioane, conferințe ș. a.) s-a scris. Revista e, în felul ei, documentul, mărturia, liantul, manifestul. Apariție semestrială, ea dă sens și ritm unei acțiuni – sperăm – de durată. Să fie într-un ceas bun”. □ Din Colectivul de redacție fac parte: Diana Ardelean, Daciana Banciu, Dorin Branea, Marius Lazurca, Tinu Pârvulescu, Teodora Szepláki, Sorin Tomuța. □ Sumarul include rubricile: I. „Ancheta”, II. „Secvențe ale memoriei”, III. „Șantier”, IV. „În exclusivitate”, V. „Șpalt”, VI. „Dosar”, VII. „Biblioraft”. □ La „Ancheta”-sondaj, „structurată nu de un principiu de exhaustivitate, ci unul de relevanță”, cum se menționează în preambul, participă (în ordine alfabetică): Anavi Adam, poet, dramaturg; Pia

Brânzeu, teoretician literar, comparatist; Ioan Buduca, eseist, critic literar; Corina Ciocârlie, critic literar, comparatist; Livius Ciocârlie, teoretician literar, comparatist, prozator; Andrei Corbea, teoretician literar, comparatist; Șerban Foartă, poet, esist, publicist; Mandics György, poet, critic literar, eseist; Ilie Gyurcsik, teoretician literar, comparatist; Viorel Marineasa, prozator, publicist; Adrian Marino, teoretician literar, comparatist, istoric literar; Mircea Muthu, critic literar, comparatist; Virgil Nemoianu, teoretician literar, comparatist, prozator; Alexandru Paleologu, eseist, prozator, publicist; Vasile Popovici, teoretician literar, eseist, publicist; Ion Simuț, critic și istoric literar; Monica Spiridon, teoretician literar, comparatist; Vladimir Tismăneanu, politolog; Daniel Vighi, prozator, publicist. Întrebările propuse sunt următoarele: „1. Ce credeți că aparține Europei Centrale în geografia culturală a României (ce opere, autori, teme, mentalități)? 2. Încercați o autodefinire în acest sens. 3. V-ați simțit vreodată ne-european. Când?”. □ Anavi Adam: „1. Europa Centrală nu are frontiere trase cu linearul și cred că ele nici nu sunt identice cu granițele convenționale ale statelor respective. Există păreri după care Europa Centrală – ca o prelungire a Europei Occidentale – se întinde până unde au ajuns construcțiile gotice. Eu înclin mai degrabă spre accepțiunea unei Europe Centrale care – de mai multe secole – se bucură de anumite trăsături: circulația liberă a ideilor, mișcări progresiste și mai ales creații culturale de apreciere generală și reciproc influente. Geografia culturală a României este bogată în astfel de valori. În domeniul tehnic ele poartă semnătura lui Henri Coandă, în arta plastică pe cea a lui Brâncuși, în muzică a lui George Enescu. Trebuie să amintim școala română de matematică – sperând totuși că își va recâștiga strălucirea de care a fost frustrată... Mircea Eliade cu istoria religiilor... Cu acest mare nume lista abia începe. În același timp – trecând peste limitele întrebării trebuie să vorbim despre creativitatea virtuală a poporului nostru, dar nu fără a recunoaște că în ultimii patruzeci de ani creativitatea și spiritul de inițiativă s-au atrofiat. Cauzele sunt binecunoscute [...]” □ Pia Brânzeu: „1. [...] Exemple de cultură central-europeană în literatura și arta românească abundă, începând cu proza lui Ion Slavici, Liviu Rebreanu, Andrei Lilliu sau Daniel Vighi și terminând cu arhitectura Jugendstil în Timișoara. Tot central-european este multilingvismul și spiritul internaționalist, lipsit de orice nuanță șovină, al bănătenilor, mobila Biedermeier sau Altdeutsch din casele adevăraților timișoreni, mâncărurile sărate asociate cu sosuri dulci, salutul «servus» pe care generația mea încă îl mai folosește, cimitirele multinaționale. 2. Având descendență austriacă prin mamă, mă simt evident o «central-europeană» prin excelență, diferind de regăteni sau moldoveni prin aceea că îi simt nu numai pe Eminescu și Caragiale ca fiind scriitorii «mei», dar și pe Franz Kafka, Philip Roth, Danilo Kiš sau Konrad Gyorgy. [...]”. □ Corina Ciocârlie: „1. și 2. *În Europa, fericirea se termină la Viena*. Profunzimea acestui silogism al amărăciunii vine de la faptul că se lasă citit – ca un palindrom reușit – în

ambele sururi. Din orice parte am privi lucrurile, Cioran are dreptate: dacă fericirea e așa cum ne-o imaginăm la București sau la Atena, atunci ea se oprește la Viena. Dacă fericirea e așa cum ne-o închipuim la Köln sau la Luxemburg, atunci ea se oprește tot la Viena. Unde e Centrul și unde e periferia, rămâne de văzut. Cred, în tot cazul, că Mitteleuropa din noi începe acolo unde se termină Valachia de mucava, acolo unde încetează obsesia sentimentului paraguayean al ființei. 3. Dacă m-am trezit vreodată uitată în afara Europei? Fără doar și poate, în seara zilei de 28 ianuarie 1990, în Piața Victoriei, când balaarii cu șapte capete răcneau «IMeGheBe, face ordine!», mumele pădurii mieunau «Câmpeanu și Coposu, a venit să roadă osu'!», iar Strâmbă-Lemne-călare-pe-o-jumătate-de-iepure-șchiop amenința «Măi dragă, să nu-mi băgați mie sula-n coaste, voi care n-ați mâncat salam cu soia!». 28 ianuarie 1990 – ziua când Mitteleuropei din noi i s-a înfipt, *sans états d'âme*, o fatidică sulă-n coaste. □ Livius Ciocârlie: „1. și 2 Așa cum o parte din literatura noastră este influențată de Orientul apropiat, adică de balcanism, o altă parte a fost și mai este influențată de Occidentul apropiat, adică de Europa Centrală. Ar putea fi numiți autori ca Slavici, Rebreanu și alții, dar mi se pare că nu e vorba neapărat de autori și nici măcar de opere integrale, ci de elemente de acest tip, mergând de la un anumit univers până la un anumit fel de a scrie. Ele n-au fost identificate, cum s-a întâmplat cu balcanismul, dar lucrul merită făcut. Ceea ce ne-ar reveni nouă, bănașenilor, ar fi să conștientizăm un fenomen interesant. Pornind de la Caransebeș spre Reșița și spre Orșova, cele două influențe – balcanică și central-europeană – se suprapun. Suprapunerea a generat trăsături specifice. Tocmai în acestea mă recunosc. Sigur, înainte de a fi literară, influența despre care vorbesc s-a resimțit în mentalități și în imaginarul locuitorilor din partea de vest a țării. Probabil că pe fond austriac, «imperial», comun există o componentă maghiară în Transilvania și una slavă în Banat. Nu e numai atât. Ca și balcanismul, europocentrismul e foarte amestecat. Unele afirmații sunt valabile și în legătură cu scriitorii. Nu mă grăbesc să definesc mentalitățile și imaginarul pentru că, venind la întrebarea a doua, nu mă grăbesc să mă definesc. Cred că interesul meu, ca om care încearcă să scrie, este să nu mă definesc. Să mă descopăr parțial, iar parțial să-mi fabric o imagine – în scris. 3. *European și neeuropean* sunt termeni de metalimbaj. Pot servi la reflecția asupra existenței. A te simți cumva face parte din existența însăși. Ca atare nu m-am simțit niciodată nici european, nici neeuropean. Nu m-am simțit nici măcar *un* individ. Un talmeș-balmeș, dacă vreți. Deci, un balcanic central-european”. □ Andrei Corbea: „1. Ori de câte ori meditez la asocierea dintre Europa Centrală și «noi» nu pot să-mi interzic fugara trimitere la un concept «cultural» pe care, în deceniul al optulea al secolului trecut, l-a pus în circulație Karl Emil Franzos, fost gimnazist cernăuțean, pe-atunci autor de succes la Viena, colaborator la «Neue Freie Presse», și, în ciuda a ceea ce cred îngrijitorii ediției academice

Eminescu – ce-l iau la rost cu mânie patriotică în notele la volumul al nouălea –, un bun cunoscător al României vremii, unde a călătorit și a întreținut relații constante cu, bunăoară, Maiorescu și Slavici. *Halb-Asien*, «Semi-Asia», numește Franzos acel teritoriu aflat între Dunăre și Don, cuprinzându-l și pe cel al vechii României, pe lângă Bucovina, Galiția și Ucraina, unde, după dânsul, frontiera de civilizație dintre Europa și Asia se estompa, se resorbea într-o funciară incertitudine asupra blândeții, curățeniei și subțiririi moravurilor oamenilor de aici, cercetați de el cu uimire pentru echivoca lor relație cu munca zilnică, dar și cu destulă spaimă vizavi de cotloanele violente, de nestăpânire instinctuală din firea acestora. Metafora nu se voia disprețuitoare, cât sugestivă pentru opoziția dintre trunchiul autohton, cu civilizația-i de tip patriarhal, și altoiul Europei Centrale. care, printr-o «vicleană» vultură a istoriei, și-a implantat aici iluminismul, cu ideologia sa pozitivistă, orășenească – vezi burgheză –, progresistă, accelerând ritmuri potrivite după un ceas secular și mobilizând inteligențe și energii care, altfel, nu s-ar fi putut realiza decât exclusivist, în sfera folclorizantă a etnicului. Paradoxal din punctul de vedere al teoriilor organiciste, altoiul a prins doar acolo unde *diferența* a menținut vitalitatea și mobilitatea dialogului, a stimulat pluralismul (național, social, lingvistic, religios) și a garantat echilibrul, oricât de fragil, între contrarii. De pildă: ridicate pe temelia satelor locului, orașele bucovinene și mai cu seamă «metropola» cernăuțeană au subliniat mesajul Europei moderne nu doar prin fermentul economic pus în mișcare de agenții săi, ci poate mai cu seamă prin modelul multicultural de conviețuire pe care l-au consacrat, premonitoriu pentru... «casa comună» – și pe care, vai, o altă vultură a istoriei, mai oribilă decât vicleană, l-a putut nimici doar după ce, prin arbitrar și agresiune, Europa a anihilat diferența și a instaurat hegemonia monologurilor, cu legi rasiale, ocupații militare, Gulag, ghetto-uri, masacre și granițe inexpugnabile! Privilegiul de a fi respirat aerul Europei a trebuit, parcă, ispășit prin întoarcerea silnică spre o Asie cumplită! [...]». □ Ilie Gyuresik: „1-3. Nu-mi prea place expresia «geografie culturală». Deși știu că un text poate să fie citit și ca «legendă» geografică, așa cum a făcut Heinrich Schliemann cu *Iliada* pentru a stabili «amplasamentul» Troiei, nu acesta este idealul meu de lectură. Nu cred că mentalitățile au vreo legătură directă cu un teritoriu sau altul. Faptul că anumite condiții istorice (nu «geografice») au făcut ca în *diferite părți ale globului* oamenii să fie *nevoiți* să accepte conviețuirea pașnică, să deprindă treptat un comportament tolerant, respectul față de «celălalt», să accepte ecumenismul religios și pluralismul concepțiilor despre lume, toate acestea țin mai degrabă de un tip de urbanitate pe care îl întâlnim astăzi și în comunități din America de Sud, Australia sau Europa de Est, așa cum, în Europa Centrală, chiar și în timpurile mai noi s-a manifestat nu o dată intoleranța, rasismul, exclusivismul ș.a.m.d. Mi-e teamă că idealizăm «spațiul» nostru «geografic» contribuind la consolidarea unui mit care, potrivit logicii

oricărui mit, își revendică, ontologic, propria «realitate» («absolută»). Cultural, cred eu, nu suntem foarte diferiți de alții, așa cum s-au găsit anumite similarități între mentalitatea anumitor cercuri românești cu cea caracteristică unor comunități din «la France profonde». Cu alte cuvinte, în cultura României de astăzi cred că putem găsi fenomene similare cu unele ce se manifestă nu numai «undevea în Europa», ci și pe alte continente: de la denunțarea disprețului primitiv față de experiența umană (vezi excelentele *Cronici negre* ale lui Șerban Foarță), până la căutările unor «modele de lumi» din cele mai sofisticate (ca în textele lui Cărtărescu, de pildă). Mult mai important mi se pare să apărăm cu hotărâre ideea «societății deschise» ale cărei proto-modele puteau fi găsite doar ici-colo și în Europa Centrală, însă nu numai acolo. «Spiritul locului» nu ține de geografie, ci de valorile, diversitatea și inventivitatea unei anumite *comunități* umane. Faptul că oamenii din jurul meu sunt civilizați, politicoși, toleranți, dar și exigenți față de calitatea vieții și a actelor culturale, că-ți oferă libertatea de a crea, dar te și trag la răspundere pentru ceea ce faci cu această libertate, toate acestea mă fac grozav de mulțumit să mă simt timișorean, fiind convins totodată că aceleași valori sunt împărtășite mai peste tot unde n-a învins xenofobia, exclusivismul, violența și bătărănia, fundamentalismele de orice fel și disprețul față de ființa celuilalt”. □ Viorel Marineasa: „1. și 2. [...] Din punctul meu de vedere, Grisellini, Ehrler și Nicolae Stoica de Hațeg sunt mai importanți decât Ureche sau Cantemir. Iar pe Slavici și pe Sorin Titel îi citesc cu atât mai mult folos decât pe Caragiale sau pe Ștefan Bănulescu. (Din nou exagerez.) Și dacă nu vi se pare prea mult și prea fălos, pe Kafka, Krudy, Kiš, Kuśniewicz, Kundera îi simt *ai mei*. Îmi place postura de *beamtär* a scriitorului, însă un funcționar care, de prea multă exactitate, se țiește și tinde să găsească o geometrie a exasperării, căci, nu-i așa, se pare că am nimerit într-un «laborator de experimentare a sfârșitului lumii» (Karl Kraus). 3. [...] Vorbind serios, e știut că Banatul a fost o provincie de graniță între două Imperii – cel habsburgic și cel otoman. Acuma nu știu eu cât de europeni sunt turcii, dar altceva decât noi, oricum, sunt, iar Ada-Kaleh-ul copilăriei mele (cu prietenul de-o zi Omer Metin) stătea mărturie că ținutul nostru nu e numai poarta spre Europa, ci și cea spre Levantul cu amețitoare fascinații”. □ Adrian Marino: „1. Nu vă ascund că despre «Europa Centrală» – ca «moldovean», născut, crescut și format într-un alt mediu cultural și etnic – percepția mea este predominant istorică și ideologică. Mă grăbesc să precizez: ea este pozitivă. [...] Indiferent însă de forma organizării viitoare a Europei – extinderea NATO pare să facă și inoperantă și inutilă ideea unui al treilea «bloc» între «marile puteri» –, o realitate spirituală se va dovedi în continuare viabilă. Ea apare și în literatură (destul de limpede, de la Ioan Slavici la *Orașul pierdut în ceață* – este vorba de Timișoara – de Méliusz József, în versiune română, București, Kriterion, 1974), pentru a lua doar două repere. Este vorba de un anume spirit cosmopolit, liberal, tolerant, care nu mai acceptă

discriminarea etnică, lingvistică, religioasă sau de orice alt gen. Coexistența etniilor, ideilor și a punctelor de vedere, libera lor înfruntare, legitimitatea de a fi altfel, fără nici un fel de culpabilizare, într-un sens sau altul, conviețuirea într-un cadru legal și administrativ eficient, aparține tradiției acestei regiuni. Un bun antidot împotriva oricărui șovinism, etnicism și mesianism național [...]”. □ Mircea Muthu: „1. Un răspuns argumentat și, mai ales, sintetic nu poate ignora, după opinia mea, două elemente care depășesc valoarea de cadru. Ar fi, mai întâi, fixarea arealului Europei Centrale ce se suprapune, în mentalitatea colectivă, peste geografia politică a defunctului Imperiu habsburgic. Dacă pentru Kundera sau Konrád *Mittleuropa* e un termen nobil, însă destul de vag – «un iluzoriu *passe-partout* metapolitic pentru orice aspirație politică» (Claudio Magris)-, sintagma *civilizație danubiană* are probabil mai mult pregnantă, deși intrăm aici în spațiile-turmantă, de coabitare sau chiar osmoză a formelor sud-estice cu acelea central-europene. Banatul, Transilvania și o bună parte din Croația permeabilizează frontierele dintre cele trei Europe într-un fel de *puzzle* la nivelul mentalității și al imaginarului artistic. În al doilea rând, studiul de tipologie comparată poate conduce la circumscrierea a ceea ce aparține Europei Centrale în geografia culturală a României. Se va porni, evident, de la numitorii comuni: iată, raportul dintre Periferie și Centru este, în esență, același, cu toate că există conotații particulare în cele două spații: modelul lui *homo duplex* funcționează, cu diferențe semnificative, atât în Sud-Est cât și în Centrul continentului; criza identitară și reflexul său în apărarea obsesivă a originilor și în implozia barocului *sui-generis* au, din nou, puncte comune și diferențe specifice ș.a. Ei bine într-un asemenea context încercuirea operelor, autorilor ș.a., aparținând unei *forma mentis* central-europene este posibilă, cu observația că mai interesantă și mai profitabilă ar fi analiza funcționalității acestor elemente în cultura (literară) românească de ieri și de astăzi. O asemenea operă este – și Cornel Ungureanu a observat foarte bine acest lucru – clasică *Pădurea a spânzuraților*, roman ce ne plasează pe un alt versant al literaturii din Transilvania, văzută mereu într-o tonalitate stenică. Musilianul Apostol Bologa, sentimentul – general european – de apartenență la «generația pierdută» în condițiile primei conflagrații, disperarea lui Cioran și, în general, conștientizarea unei *fin-de-siècle* ce particularizează avangardismul în gramatică vieneză în raport cu majoritatea *ismelor* occidentale, la care adaug registrul în general simbolic preferat de literatura și plastica amintitelor spații-turmantă configurează un loc geometric elasticizat permanent de preluări și tensiuni/ transcrieri interne”. □ Virgil Nemoianu: „1. Întâi de toate aș spune că întreg imaginarul cultural al secolului al XIX-lea românesc ține de Europa Centrală. Transilvania, Banatul, Crișana cu precădere, însă eu aș vrea să fiu temerar și să afirm că și din așa-numitul «Vechi Regat» o bună parte ține de Biedermeier și de Europa Centrală: de la Odobescu la Calistrat Hogaș, de pildă. Dar oare dascălii ardeleni care se îndreptau mereu dincolo de Carpați nu

aduceau influențe palpabile ale Europei Centrale? Cazul cel mai vizibil, cel mai palpabil, este cel al lui Slavici. Cazul cu impact major este totuși cel al lui Titu Maiorescu. Timotei Cipariu mi se pare un splendid central-european. Înaintașii săi (adică Școala Ardeleană în întregime) ar fi un alt caz de acest fel. În perioade mai recente aș lua drept emblematic Cercul literar de la Sibiu, care prin amalgamul formidabil de latinitate și germanitate, de cosmopolit și de național, de tradiție și de inovație rămâne în continuare una din verigile care leagă romanitatea de universul central-european. Aici însă nu e vorba numai de literatură sau de cultură (de altfel exemplele se pot înmulți considerabil!), ci și de politică. Central-europeni mi se par mulți dintre corifeii secolului al XIX-lea: Mocioni, Babeș, Pop de Băsești. Mihali, mai târziu Iuliu Maniu și, Doamne, câți încă! Într-un cuvânt, deși România are incontestabil un caracter multi-dimensional, ea este în multe privințe o țară și o cultură central-europeană. Este un fapt, este o realitate, și cu cât le subliniem mai des, cu atât mai bine. Iar aici subliniere înseamnă și implementare. 2. Personal, m-am considerat totdeauna bănățean (deci central-european) întâi, iar român ulterior, prin «intermediul» calității de bănățean. (După cum «europeni» devenim printr-o anume apartenență regională, etnică, națională, iar nu în pofida acesteia). Central-europeni în acest sens erau și umaniștii de la Caransebeș din secolul al XVI-lea și figuri (altminteri total diferite) precum Vuia, Aurel Popovici, Fülöp-Müller – maghiari, români, germani, sârbi, evrei și încă o duzină de etnicități și de apartenențe religioase [...]». □ Alexandru Paleologu: „1. Spațiul acesta, *Mittleuropa*, a afectat și a cuprins o bună parte din populația românească, esențial cea din Transilvania, are a aparținut Europei Centrale totdeauna și prin care noi am ajuns să fim considerați central-europeni în momentul când ne-am lipit Transilvania. Prin elementul transilvan am intrat și noi, oarecum, jumătate din noi, în Europa Centrală. Asta este o formă sumară de a pune problema. În realitate nu se poate face o diferență foarte netă între Europa Centrală și Europa de Est. Fiindcă depinde de un punct de vedere hotărâtor. Dacă socotim Europa întreagă, de la Atlantic până la Urali, este evident că Europa de Est este numai Rusia și Ucraina. Și tot restul, ce nu e Occident, este Europa Centrală. Dacă privim lucrurile și cu alte nuanțe, evident că Principatele dunărene, precum și populațiile din speța balcanică ce au fost, începând de la tratatul lui Francisc I cu Soliman Magnificul, mai mult sau mai puțin abandonate unei influențe sporite și unei dominații otomane, au căpătat niște coloraturi orientale mai accentuate, cel puțin morfologic, care evident că ne-au cam scos pe noi, pe greci și pe bulgari – deși grecii nu intrau oricum, fiind meridionali – din sfera Europei Centrale. Din motive de morfologie: ne îmbrăcam cu o îmbrăcăminte care nu era europeană, ascultam muzică turcească; aparent eram destituiți din rangul de europeni. Acesta este un fenomen mai degrabă simplu, deși cu consecințe adânci chiar în genele noastre, dar, totuși, de suprafață într-un anumit înțeles.

Pentru că acei tineri ostatici, principii sau copii de boieri care erau trimiși la Constantinopol, își făceau o educație cosmopolită greco-franceză, în general. În fond, în toată perioada fanariotă, fanarioții erau niște principii îmbrăcați în haine orientale, dar cu o vedere foarte impregnată de filosofia luminilor și de ideologia epocii. Pe de altă parte, aici s-au produs niște metabolisme profunde: balcanismul nostru care este o influență intelectuală și socială în zona de sud, adică în Valahia, influențele polono-ruse din Moldova, și celelalte, germanice, în Transilvania, nu au stabilit propriu-zis niște zone separabile pe criteriul acesta. Până la urmă s-a născut un conglomerat, o sinteză generală cu accentuări diverse pe zone. Este clar că pentru noi, românii regăteni, aceasta este valabilă până după primul război mondial; un timp, regătenii apăreau față de ardeleni mai levantini, mai relativști, mai puțin serioși, mai puțin sub categoria numită «treabă nemțească». Una era «treaba nemțească», curată, sigură, serioasă, corectă, și alta era forma asta mai superficială, mai puțin atentă la acuratețea formală și tehnică a vieții. Însă lucrurile acestea nu trebuie luate etans, nu trebuie luate ca antiteze. În literatura noastră și în societatea noastră, spiritul Mitteleuropa evident că e de regăsit în principal la câțiva scriitori ardeleni. La Blaga și la Rebreanu. Aceștia sunt cei mai importanți. Nu mai vorbesc de Școala Ardeleană care din capul locului trebuie pomenită și nu încap discuții. Interesant este că dramaturgia lui Blaga și poezia lui au ceva parcurs de seve mai degrabă central-europene decât balcanice. În poezie e mai vag. [...]. 2. Eu nu mă pot defini deloc în raport cu spiritul mitteleuropean. Eu sunt un român valah, de aici din București după tată și, după mamă, sunt moldovean. Adică sunt tipul moldo-valahului. Și de origine, mai îndepărtată, grecească, adică insulară. Sunt un personaj levantin, balcanic, foarte puternic occidentalizat în sensul francez, nu central-european. Adică un tip de levantin francizat, cum sunt toți levantinii. Asta este natura mea și cred că ea aparține unei generații de români balcanici, de regăteni, formați înainte de al doilea război mondial [...]". □ Vasile Popovici: „1-2. Cred că realitatea numită Europa Centrală cuprinde și altceva decât un anumit *spațiu geografic*, delimitat de granițele fostului Imperiu habsburgic. Ea se definește și printr-un anumit *spațiu temporal*: spiritualitatea perpetuată până azi – și care dă substanță și coeziune Europei Centrale – s-a format deplin în ultimele decenii de existență a Imperiului. Tot ce se prelungește din lumea *acelui timp* și a *acelui spațiu* formează încă Europa Centrală. Azi, ea se reduce la unele rămășițe de mentalitate, la o seamă de obiceiuri, de nostalgii mai ales – ceea ce înseamnă deopotrivă dispariție și idealizare –, dar și de contestații – care, abia ele, mai mult decât nostalgiile, arată că fantoma Europei Centrale și-a supraviețuit, de vreme ce continuă să fie un adversar de combătut. În mod evident, din geografia românească o parte din Transilvania și Banatul trebuie avute în vedere pentru eventualele operațiuni de arheologie spirituală. Câteva nume de scriitori: Ioan Slavici în primul rând, Liviu Rebreanu (nu cu toată opera), Sorin Titel (ciclul

celor patru romane bănățene)... Regăsim în creația lor nevrozele imperiale din perioada crepusculară – cu toată fierberea de sub exterioarele exprimând așezare, luxurianță barocă (la Titel) și un fel de încredere oarbă într-o curgere calmă a timpului în altă direcție decât spre moarte. În copilărie am avut prima dată, intens, reveria acelei lumi dispărute numite Europa Centrală. Bunicul meu o evoca într-un fel care mă umplea de încântare. Trăind în Banat, cunosc experiența multiculturalității neconflictuale, ceea ce Europa Centrală ar fi vrut să fie, nereușind prea bine – și probabil niciunde ca aici. De aceea, mă tem, definiția mea despre Europa Centrală ar fi una mult prea roză. [...]”. □ Ion Simuț: „1. Cele mai multe elemente și argumente în favoarea apartenenței României la comunitatea socio-culturală de teme și mentalități specifice Europei Centrale se pot culege din spațiul banato-transilvănean-bucovinean. Interferențele româno-maghiare, româno-sârbe, româno-slovace, româno-austriece sau româno-săsești au creat un fond de participare la neliiniștile, scepticismele, pudorile, toleranța, anti-utopia, relativismul, comunicabilitatea lejeră, regionalismul euforic – ca elemente constitutive ale identității Europei Centrale. Există o unanimitate patetică în a-i considera pe Kafka, Musil, Broch și Roth drept scriitorii cei mai reprezentativi ai Europei Centrale, iar Rilke e adesea uitat. Timothy Garton Ash, în importantul său eseu pe această temă, datând din 1986, îi consideră pe Havel, Konrád și Michnik la fel de reprezentativi pentru perioada contemporană. Observ, în treacăt, excluderea zonei sârbe din calcule politice, căci, altfel, nu-i putem ignora pe Krleža sau Bulatovi. Din spațiul românesc, marii noștri scriitori participând la neliiniștile și fervorile Europei Centrale sunt Liviu Rebreanu și Lucian Blaga – primul îndeosebi prin tema crizei de identitate (prezentă nu numai în *Pădurea spânzuraților*, dar și în propria biografie), al doilea prin afinitățile cu poezia lui Rilke. Din spațiul Bucovinei, fostă sub administrație austriacă, l-aș invoca neapărat pe Mircea Streinul, dar nu ar trebui să uităm întreaga mișcare și grupare a «iconarilor» bucovineni. Dintr-un timp mai îndepărtat, nu ar putea lipsi dintr-o astfel de panoramă filopolonul Miron Costin și spiritul erudiției comice al lui Budai-Deleanu. Din literatura contemporană mă gândesc la poeții și criticii Cercului literar de la Sibiu, îndeosebi la Doinaș, Negoieșcu, Balotă. Într-un interviu recent, Nicolae Breban se considera integrabil «în acel imperiu ideatic, metaforic» al numitei Mitteleuropa. Inconfundabilul Mircea Ivănescu ar putea revendica aceeași ascendanță. Participă eficient la dialogul inter-etnic și multicultural din zonă: Mircea Zăciu, Cornel Ungureanu, Victor Neumann, Dan Culcer, Virgil Mihaiu, Ștefan Borbély și alți câțiva, din păcate nu prea mulți. 2. În funcție de spadul *cultural* în discuție m-aș putea defini ca un nostalgic al Europei Centrale. Cred că nu mai există inter-comunicarea, mobilitatea, complicitățile culturale de altă dată. Entitățile componente s-au atomizat. Viena nu mai e nici pe departe centrul de iradiație care a fost. Aș vrea să mă pot mișca liber (nu mă refer la deplasarea turistică, ci la

cunoașterea reciprocă a culturilor) în perimetrul Belgrad-Budapesta-Viena-Praga-Varșovia, dar punțile de comunicare au fost tăiate atâția ani de comunism. Pe scurt, mă simt un central-european ratat în aspirațiile sale de comunicare, receptivitate și mobilitate culturală zonală. 3. M-am simțit de nenumărate ori ne-european în propria țară, pe care unii o consideră europeană prin simpla situate geografică. Anumite contexte sau tendințe nefavorabile au dispărut, altele persistă încă, sunt relevabile, frustrante, chiar dacă aparent nu sunt fenomene majore. Încă mă mai simt ne-european când călătoresc cu orice tren personal sau cu acceleratul Iași-Timișoara; când încerc să traversez o «șezătoare» de țigani, lătită în gară sau pe vreun trotuar; când am de rezolvat o problemă birocratică; când am de obținut o viză pe pașaport; când mă gândesc la Republica de la Ploiești și la Republica Transnistreană (deși diferența e de la comedie la tragedie); când mă gândesc că Al. Bârlădeanu și Fănuș Neagu sunt academicieni, iar Nicolae Balotă, Ștefan Bănulescu, Nicolae Breban, Mircea Ivănescu, Adrian Marino nu sunt; când mă zbat și nu reușesc să-mi procur orice carte apărută în România ultimilor ani”. □ Monica Spiridon: „1. Strict topografic vorbind, singura zonă de apartenență central-europeană monolitică din România mi se pare Banatul. Prelungiri rarefiate ale spiritului chesarocrăiesc se mai regăsesc insular spre Sibiu și Brașov, la Oradea, Satu-Mare, în anumite arii ale Clujului sau în Bucovina de Nord, în zona Cernăuțiului. Vreau să spun că numai în Banat rezistă încă o paradigmă socială și umană pe care o putem numi central-europeană și care articulează coerent un mod de civilizație cu unul perfect adecvat de expresie. În rest, se pot depista simple reziduuri stilistice sau de mentalitate, dispersate în complexe culturale heteroclite. Dacă ar fi să identific sumar numitorul comun al acestui tip aparte de europenism, cu punctul de sprijin în Viena habsburgică, i-aș sugera ca emblemă încrederea în echilibru, alergia la excесе, cultul armoniei și al ordinii, ilustrate de o veritabilă fenomenologie a căii de mijloc. Liberalismul burghez ponderat, încrederea de coloratură iluministă în raționalitatea tehnico-științifică și în beneficiile educației, toleranța față de alteritate și ecumenismul prudent, cultul acțiunii și al eficienței, în fine, trans-regionalismul epurat de înverșunări împotriva specificului sunt tot atâtea dimensiuni ale aceluiași model. Identificarea autorilor, a operelor sau a temelor merită o analiză mult mai atentă și mai plină de acuratețe decât își poate îngădui un simplu răspuns la anchetă. Risc totuși câteva exemple – simple eșantioane alese absolut la întâmplare: Sorin Titel și Ioan Slavici, Cercul literar de la Sibiu – în special prin Doinaș, Ion Negoitescu, Radu Stanca –, o serie de cărți semnate în vremea din urmă de Viorel Marineasa, Daniel Vighi sau Radu Țuculescu. 2. N-am fost niciodată consonantă cu spiritul central-european, în accepția pe care i-am rezervat-o mai sus. Poate și fiindcă orientarea mea culturală a fost preponderent filo-franceză și filo-britanică. Sau fiindcă m-am născut într-o zonă – Oltenia –, am studiat și m-am stabilit în alta – Bucureștiul – cu apetențe balcanice frapante, pe care le-am dezavuat instinctiv de la

început, apoi le-am respins vehement și programatic, situându-mă în funcție de o alternativă netă: a-fi sau a-nu-fi european. [...]” □ Vladimir Tismăneanu: „Europa Centrală nu este doar un concept politic-geografic, ci (mai ales) un teritoriu spiritual, un univers de iluzii, speranțe, disperări, angoase, nevroze și câte alte anxietăți care configurează un stil și o mentalitate. În Europa Centrală istoria este o chestiune existențială, cu care nu se glumește. Este o zonă suprasaturată de istorie, mit și absurd. Nu întâmplător psihianaliza s-a născut la Viena, după cum literatura lui Kafka nu ar fi putut fi scrisă decât la Praga. Multietnicitatea s-a tradus în idealul democrației cosmopolite, căruia tribalismul atavist i-a răspuns prin ideologiile *Blut und Boden*. Europa Centrală este zona pe care aș numi-o a polarităților coerente prin care micile națiuni se sustrag atâtor umilințe și înfrângeri altminteri scandaloase. Este lumea în care alteritatea a fost recunoscută ca legitimă, dar și aceea în care s-au născut atâtea din ideile care au dus la intoleranță și genocid. Pentru mine, Europa Centrală se asociază cu spiritul clasei de mijloc, al civilizației citadin-burgheze, cu tensiunile acesteia, dar și cu valorile de civilitate și, nu mă fereșc să o spun, de umanism pe care lumea burgheză le-a legitimat și apărât. Europa Centrală și cultura romană. Mă gândesc înainte de toate la tradiția multiculturală a Vestului țării, la asemenea zone de interferență și iradiere a ideilor, cum ar fi Timișoara, Clujul sau Brașovul sunt punctele prin care ne conectăm modernității și ne despărțim de un tradiționalism pâcios, misticoid și provincial. Atât cât ieșim din complexele nativiste și indigeniste suntem central-europeni. [...]” □ Daniel Vighi: „Literatura noastră este (și) expresia unei experiențe de viață specific-autohtone. Aceasta, în fond, ne desparte, spre exemplu, de literatura franceză, nord sau sud-americană și ne apropie de literatura vecinilor din Balcani. Este, după cum spune Mircea Muthu, o literatură a Sud-Estului european. A balcanității. În perimetruul acestei experiențe comune moștenirea bizantină este mai larg cuprinzătoare, este o *extensie semantică*, prin ortodoxism și prin modelul de organizare statală (specific nouă și altor state din jur), la un anume moment istoric. Adică, prin bizantinism, am participat la o anume ecumenicitate sau, mai modern spus, la un prim proces de internaționalizare; nu știu dacă înainte de vreme. Oricum dialogul între etnii și culturi nu este o strictă îndeletnicire a lumii de azi. [...]”

● În „Convorbiri literare” (nr. 1), prozatorul Gheorghe Schwartz publică fragmentul *Cadoul ultimelor zile ale vieții*, „din romanul *Cei o sută – Oul de aur*”. □ La rubrica „Înjurătura”, de la pagina „Eseu”, Paul Goma se războiește cu Nicolae Manolescu. Gândurile disidentului sunt datate 12 noiembrie 1996, titlul materialului (diaristic) este dat de observația ***Comunismul din România începe să ia apă***, iar fitilul „reproșurilor” și al „înjurăturilor” se aprinde odată cu sesizarea unei forme de colaboraționism a directorul „României literare” cu patronul Mineriadei din 1990, Ion Iliescu, primul președinte postceaușist al României. Gestul incriminat îl reprezintă „inadmisibilul interview luat lui Ion

Iliescu în urma Întâiei Mineriade (publicat în «România literară» din 5 iulie 1990). Cronologic, el a fost al doilea – primul: Buzura – dintre, dacă nu prieteni, atunci, hotărât: nedușmanii care, după decembrie 1989 au adoptat un comportament de neînțeles (pentru mine, naivul!)”. Pornind de la contribuția lui N. Manolescu de „legitimare a lui Iliescu” („spălarea de sânge a lui Iliescu fusese, nu o omenească «scăpare», ci demers lucid: nu Iliescu i l-a sugerat, Manolescu i-a solicitat lui Iliescu interview-ul obținut prin inevitabilul și eternul legitimist Z. Ornea”), P. Goma împrăștie acuzații pe bază de „fapte” și „informații”: Manolescu – autor de «cronici la Galan, Petru Dumitriu, Jacob Popper și alte lumini ale literaturii române»; Manolescu – «măsluitor al adevărului istoric», «dezertor» de la evenimentele de luptă cu sistemul comunist, din 1956 și 1977; Manolescu – «mincinos», «ca să pară acum (în 1995-1996) ca un înțelept în 1956, în 1968, în 1977, în 1989? Dar nu a fost decât un oarecare, un mărunțel, un jalnic, un minabil prudent, un... (iată, nu am rostit cuvântul aflat pe buze!)...»”. □ Deținătorul rubricii „Critica poeziei”, Ioan Holban prezintă *Poeți români din Basarabia*, grupați după tipologia: „omul politic” – Ion Hadârcă, *Ambasadorul Atlantidei*; „pamfletarul” – Nicolae Esinencu, *Disciplină mondială*; „optzecistul” – Arcadie Suceveanu, cu antologia *Eterna Danemarcă*. □ În cadrul rubricii „Curier... de ambe sexe”, semnatarul cu pseudonimul „Calul troian” răspunde și poetului-aspirant Mihai Vaculovschi din Chișinău: „Nimic demn de reținut. Unele articulații urmuziene în poemele în proză și un colaj realizat prin acumulare, în alte texte, salvează poezia de la o iminentă platitudine. Epigonismul în limba lui Nichita Stănescu este supărător”.

● Tema generală a numărului 1 din revista „Euphorion” este: **La Porțile Orientului/ Occidentului**. Dezbaterea se deschide cu articolul *Occident versus Orient?*, de Gheorghe Grigurcu, a cărui premisă este că „Orientul și Occidentul reprezintă două impulsuri, cel puțin aparent conflictuale, ale istoriei poporului român”. Criticul descrie spațiul românesc sub forma unei „zone de interferențe”, o „«răscruce» în care s-au întâlnit nu doar filioanele etnice, armatele puterilor cuceritoare ori măcar interesele lor geopolitice, ci, oarecum patetic, însă nu în afara realităților vorbind, și punctele cardinale, în calitatea lor simbolică”. Deși „împrejurările istorice ne-au îndemnat să ne întoarcem fața către Apus, ca spre o binefacere”, căci „de acolo, în chip paradoxal, am primit lumina”, odată cu anii comunismului, „dictonul *Ex orienta lux* s-a degradat în sloganul colaboraționist al lui Sadoveanu, *Lumina vine de la Răsărit*”. □ Redactorul-șef al publicației, poetul Iustin Panța, publică „alte câteva gânduri care liniștesc, altele nu”, cu titlul *Despre Porțile Orientului/ Occidentului – de intrare sau de ieșire?*. □ Romancierul Gheorghe Schwartz este prezent, în sumar, cu fragmentul *O legendă exemplară ratată*, din cartea aflată în pregătire, *Cei o sută – Oul de aur*. □ Scriitorul Dan Perșa îi dedică „lui Nichita Danilov” poemul *Călătorie dincolo de Gomora*. □ Arhitectul Augustin Ioan publică o selecție de poeme „din ciclul *Aegyssus*”: *Imnul*

Revoluției. La Tulcea, Bairamintiri, Câte ceva despre opoziția natură/ cultură, Kosmoskau, Epilog. □ Dramaturgul Ștefan Caraman se înfățișează sub fațeta autorului poemelor în proză: *Bosnia și Eșarfă în dar*. □ Recenzentul Peter Quince atrage atenția că volumul *Versuri*, de Mircea Ivănescu lipsește, în mod surprinzător, din „topul 12” al „superlativelor” anului 1996, apărut în revista „Cuvântul”: „Ciudat, vizavi de, poate, cel mai important poet român în viață, și unul dintre cei mai mari ai acestui secol și, pe deasupra, așa cum scria odată Lucian Raicu [...], creatorul unuia dintre cele mai «atrăgătoare» spații poetice din literatura română contemporană. În epoca Internet-ului, să fie Sibiul așa departe de București? De «centrele de putere» – literare sau de alte orientări balcanice?” (*Topuri*). □ Comentând pe marginea a *Două cărți [și] despre postmodernism* – este vorba despre *Apărarea și ilustrarea criticii*, de Monica Spiridon (E.D.P, București, 1996), și *Poetica postmodernismului*, de Liviu Petrescu (Ed. „Paralela 45”, Pitești, 1996), Daniel Deleanu practică raționamentul conform căruia „Numărul relativ mare de studii acordate postmodernismului în atât de multe culturi, începând cu cea americană, trecând prin cele europene și ajungând chiar până la cele extrem-orientale nu ne poate duce cu gândul decât la faptul că scheletul diform al curentului eliberator din chingile tradiției și modernității a început să se clatine”. Inflația de studii teoretice de profil, din spațiul cultural al Celorlaltii, nu are deocamdată corespondent în zona românească, în opinia recenzentului, aici fiind încă loc pentru „cărțile despre postmodernism, cărți dintre care unele merită toată atenția, chiar dacă ele tratează subiectul adiacent sau complementar, ca în cazul ultimei cărți a Monicăi Spiridon” sau „rămâne una dintre cele mai postmoderniste cărți despre postmodernism”, precum *Poetica postmodernismului*, de Liviu Petrescu. □ Cu eseul *Bicornul – cunoașterea continuă*, se face remarcat viitorul comentator politic Dan Tăpălagă, prezentat de redactorul I[oa]n.R[adu].V[ăcărescu] ca „student la Facultatea de Jurnalistică a Universității «Lucian Blaga» din Sibiu. Are 21 de ani, este pasionat de literatură sud-americană și scrie proză. Debutul său în paginile Euphorion-ului nu este întâmplător, el fiind – de o bună bucată de vreme – unul dintre tinerii care animă Cenaclul «Vladimir Munteanu» din Sibiu (organizat de revista noastră, revista «Transilvania» și filiala U.S.)”. □ „Fragmente din romanul *Zombification*” (în stil de ficțiune autobiografică), de Andrei Codrescu, sunt publicate în traducerea lui Adrian Almașu: „În acel deceniu cinci stalinist noi cei din spatele Cortinei de Fier nu prea aveam contact cu restul lumii. Cenzura totală ne «proteja» de veștile rele, și când aveam cu adevărat ceva de spus unui amic, o făceam în șoaptă. Radioul nu-ți oferea cine știe ce, doar aceleora care reușeau să prindă în miez de noapte vreo transmisie a Europei Libere sau Vocii Americii. Nu vedeai afișe publicitare nici sărbători spontane pe străzi. Chiar și aceia care s-au îmbătat în vreun restaurant sau bar deschis până la ora 22, trebuiau să-și țină gura și să renunțe la scandal. Când am părăsit România am intrat într-o lume care deborda de

sunet și culoare. Ca să-ți poți da seama de acea schimbare vertiginoasă, imaginează-ți că după un film de desene animate, alb-negru și mut te-ai duce să vezi unul de-al lui Disney, cu sunet stereo și Dolby”. □ Poetul Dumitru Bădița scrie despre cartea poetului Liviu Ioan Stoiciu, *Singurătatea colectivă*, transformând stilul de cronică în stil de poem: „Momentul cel mai sensibil și frust al cărții mi se pare cel notat astfel: «Plânge ușor: nervii». Întâlnind exteriorul lacrima nevrozei tinde să se comporte ca un corosiv, însă rezistența materiei o obligă să se subtilizeze într-o imagistică ironic vizionară. Când zgura substituie sarea, lacrima s-ar putea preface printr-o alchimie a nervilor într-o veritabilă flegmă, evitată însă dintr-un soi de delicatețe salutară a poetului” (*Locul comun al singurătății*).

● Traian Ștef scrie, pentru nr. 1 al revistei „Familia”, editorialul *Colectivizarea iubirii*, de luat în seamă de cei predispuși la misticisme și mitologizări, pe parcursul cărora *persoana*, subiect cu existență istorică, este transformată în *idol*, obiect supus adulației generale (a națiunii, de exemplu): „Comuniștii români au făcut mari eforturi ca să-i copieze pe legionari în ce privește educația. Taberele de muncă, munca «patriotică», disciplina, cântecele «revoluționare», mobilizatoare nu au ajuns decât copii neînflăcărate. Mistica legionară, devotamentul lor pentru ideea de neam și pentru conducător nu au putut fi egalate. Comuniștii au pornit un proces de educație ideologică a populației începând cu primul pas al copilului în comunitate (creșă, grădiniță). Am trăit într-o lume a propagandei: în instituții, la locul de muncă, prin mijloacele presei scrise, prin radio, televiziune, ședințe, afișaj de interior și afișaj public, acoperișuri, modă, coafură, tuns, bărbierit, salopetă, alimentație științifică, știință, beletristică, teatru, muzică populară nouă, tânăra, ușoară, romane, sport, «Cântarea României» și «Daciada». Ceea ce au încercat să impună a fost dragostea colectivă. [...] În această lună ianuarie, s-au manifestat din plin relicvele dragostei colectivistice ca datorie de onoare. De data aceasta este vorba de o dragoste estetică, după ce în decembrie s-a manifestat o dragoste civică. Dar tot cu coroane de flori depuse de aceleași oficialități. Acum, însă, la statuia lui Eminescu. Cred că nația și memoria lui Eminescu ar câștiga mai mult dacă cei cu jerbele și coroanele i-ar citi articolele publicate în «Timpul». [...] Iubirea de Eminescu este obligatorie pentru că el este poetul nostru național, pentru că el întruchipează calitățile poporului nostru, talentul lui nemuritor. Dar nu mergi la statuie când merg oficialitățile, când e în program, cu grupul. [...] vă propun un exorcism cultural... Eminescoforii sunt într-o glorioasă și prelungă ofensivă. Trebuința lor de a omagia colectivă, în grup, «la statuie», «simțind și gândind românește», îngăimând alocuțiuni, e transformată de neoapologeti în datorie civic-intelectuală. Sintagme calpe, hagiografii lacrimare, invocații liricoide – iată «aporturile» neuronale ale acestor vajnici incantatori de circumstanță. Toate aceste manifestații, comandate instituțional în vederea unui mereu reiterat *lustru*, sunt simptomul locuirii noastre de Idoli.

E timpul supunerii la asceză, la tratamentul izbăvitor la tăcerii. [...] Așadar, timp de cinci ani să nu-l mai omagiem pe Eminescu altfel decât privat, strict individual, în reculegere și austeritatea cea mai canonică a expresiei. *Citindu-l* doar, avem șansa comuniunii cu spiritul său, a regăsirii noastre de sine (un sine atât de mult timp deplasat). După răgazul celor cinci ani, vom mai vedea cum stăm cu dreptul la omagiu... ”.

● Revista „Paralela 45”, nr. 1(4), se axează, așa cum se vede la nivel de editorial, pe dezbateră „modelului optzecist”. Articolul redacțional, intitulat ***Modelul optzecist și implicațiile lui conjuncturale***, anunță continuarea publicării răspunsurilor o anchetă la temă și semnalează atât impedimentele întâlnite, atunci când a fost vorba de realizarea ei, cât și motivele (intuite) ale boicotului, din partea generațiilor mai vârstnice, însoțit de bagajul voluminos de acuze și comentarii depreciative: „Nu au răspuns la întrebările noastre decât foarte puțini scriitori din generația ’80. Faptul e explicabil, dacă ținem seama de o lipsă de interes aproape programatică față de generația ’80 apărută imediat după decembrie ’89 chiar din partea celor care o susținuseră până atunci. Unii critici n-au mai vorbit deloc despre fenomenul mare al generației, oprindu-se din când în când doar asupra unui autor sau altul, cu un exclusivism curios de care nu dăduseră dovadă și înainte. Alți critici sau scriitori, mulți dintre acești nemaiputând să-și ascundă omenеștile frustrări, au găsit de cuviință să afirme că generația ’80 a reprezentat în vechiul regim un fenomen de coagulare conjuncturală, că ea a fost dirijată, ba chiar «fabricată» de unele eminențe literare care nu urmăreau decât o sporire a prestigiului propriu. Constatărea că unii autori optzeciști au început brusc să se preocupe mai mult de politică, analiză politică și problemele societății civile, lăsând în plan secund literatura, a condus în unele publicații și în unele intervenții publice la afirmația că generația ’80 e, literar vorbind, o generație terminată, care n-a confirmat, de la care nu mai e nimic de așteptat. Paradoxal însă aceste afirmații n-au fost dublate și de analize de cărți și programe estetice, de cercetări și demonstrații temeinice care să arate inconsistența optzecismului, dincolo de simplele opinii susținute în jurul unei mese rotunde sau cu ocazia nu știu cărui interviu ofuscat. Faptul e curios mai ales în legătură cu acei critici care și atunci când au susținut cărțile generației s-au rezumat în general să le descrie și să le constate noutatea, dar nu mai mult decât atât. Se întâmplă acest fenomen deosebit de interesant: cărțile generației ’80 n-au fost nici promovate cu adevărat prin argumente solide la vremea apariției lor, nici contestate serios, prin reale reacții polemice, atunci când s-a pus problema valorii lor incerte. Asupra optzeciștilor planează astăzi acuza că ei sunt contestatarii nedrepti și ingrati ai generației lui Nichita Stănescu. Unii optzeciști au arătat în câteva rânduri deschis care sunt căderile și scăderile acestei generații a anilor ’60 și cât de conjunctural s-a produs afirmarea și impunerea ei. Or, tocmai criticii care au susținut la modul entuziast această primă generație estetică postbelică, importantă prin meritul de a fi

recuperat ideea de literatură, nu au găsit de cuviință, după 1990, să-i regândească valoarea, configurația etc. Sigur că o atare asumare ar fi însemnat declanșarea unui amplu proces de revizuire a valorilor și conturarea unei implicite situații polemice, prin punerea în conflict a unor idei opuse, aproape incompatibile. De aceea, sociologii literaturii n-ar trebui acum să stea cu brațele încrucișate pe piept, ci să încerce să vadă de ce nici în deceniul trecut, nici în cel de față, la noi n-a existat o confruntare fățișă între modelele literare reprezentate de «cei noi» și de «cei vechi». Literatura noastră n-a cunoscut încă o serioasă ceartă între «antici» (neomoderniștii anilor '60) și «moderni» (postmoderniștii anilor '80), dar s-a pricopsit nu de mult cu o simpatică și amuzantă dispută în interiorul spațiului de competență al modernilor, aceea dintre nouăzeciști și optzeciști". În final, se ia în discuție existența unui „postmodernism românesc de mai largă cuprindere”: „Nu se poate vorbi despre un postmodernism românesc, fără valorizări retroactive care să cuprindă «Școala de la Târgoviște», mișcarea onirică, poezia lui Dimov, Mircea Ivănescu, Virgil Mazilescu și așa mai departe. Dar o dilatare prea generoasă a conceptului de postmodernism, prin atragerea – cum s-a și întâmplat – în interiorul lui și a unor nume ca Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ion Gheorghe sau Constantin Țoiu și Ștefan Bănuțescu, e lipsită de sens și improprie, făcând inutilă orice discuție despre ceea ce e cu adevărat nou în literatura română din ultimele două decenii". □ La pagina „Discuții publice”, Gheorghe Crăciun & Călin Vlasie enunță întrebările anchetei: „1. Spiritul anilor '80, nu doar în România, a pregătit și grăbit căderea regimurilor comuniste și ideologiilor totalitare în Europa Centrală și de Est. Care credeți că este specificul fenomenului optzecist românesc? 2. Acest spirit a fost exprimat programatic, fără echivoc, «în bloc», încă înainte de 1980, de scriitorii și artiștii reuniți în cadrul a ceea ce s-a numit «Generația '80». Considerați că «Generația '80» a contribuit prin prezența ei creatoare la impunerea unui model literar și cultural specific, compatibil ca valoare și amplitudine cu modelele anterioare ale culturii române? 3. Unii critici au vorbit despre «Generația '80» ca despre o «generație pierdută», care n-a confirmat etc. Credeți că optzecismul ca fenomen și-a pierdut astăzi valabilitatea?” Răspund: Vasile Gogea, „Membrii generației optzeci au fost carii «limbii de lemn»”; Dan Stanca, Finalul optzecismului; Lucian Vasiliu, „Generația '80 a dat un sens mai înalt statutului de scriitor”; Nicholas Catanoy, „O contracultură sui generis”; Bedros Horasagian, „Analize serioase și profunde ale fenomenului nu au avut loc”; Liviu Ioan Stoiciu, N-am atins pragul cel mai de sus; Iustin Panța, „Înclinația spre teorie – un semn de decadență a creației”; Carmen Mușat, „A doua generație cu certă conștiință și vocație teoretică din literatura noastră”. De la Paris, Monica Lovinescu trimite o *Scurtă scrisoare*: „Stimate Domnule Călin Vlasie, Vă felicit pe Dvs. și pe Dl. Gheorghe Crăciun pentru ținuta revistei «Paralela 45». Nu pot însă răspunde la ancheta propusă: de atâtea ori am vorbit și scris despre optzeciști, încât n-aș face decât să mă

repet. Vă doresc însă spor și noroc editorial. Cu prietenie”. □ La rubrica „Poesis”, publică versuri Romulus Bucur și Marius Daniel Popescu. □ Rubrica „Sertare deschise” prezintă, în cadrul „Generația ’80 în epistolar”, schimburi de idei între Liviu Antonesei și Călin Vlasie, din 1981 și 1982; Radu Călin Cristea și George Izbășescu, din 1982; Viorel Padina și Călin Vlasie, din 1982; Cristina Felea și Gheorghe Crăciun, din 1982. □ Grupajul de recenzii și prezentări „Semnal” reunește, sub genericul „Critica generației ’80 în actualitate”, articole despre *Eu, scriitorul*, de Liviu Malița (1997) – scris de Dana Mocanu (***Fratele meu, interbelicul***); *Scriitori români postmoderni*, de Gheorghe Perian (1996) – carte analizată de Geta Moarcăs (***Obsedantul „-ism”***); *Suferințele tânărului Blecher*, de Radu G. Țeposu (1997) – cronică de Oana Caftangiolu (***Un debut recuperat...***); *Lumea personajului*, de Vasile Popovici (1997) – cronică de Adrian Cristea (***Personajul ca lume***); *Critica de tranziție*, de Ion Simuț (1996) – cronică de Arina Petrovici (***Dincolo de simptomatic și controversat...***) ș.cl.

● La rubrica dedicată „Cronicii literare”, din „Steaua”, nr. 1, Adrian Popescu atrage atenția asupra unui debut remarcabil, cel al lui Adrian Oțoiu, cu romanul *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*: „Ne aflăm, fără doar și poate, în fața celei dintâi cărți purtându-i semnătura și văzând lumina tiparului, dar o justă observație obligă la o revizuire care nu ține neapărat de stilistică, și anume, suntem în prezența unui debut, iar nu a unui debutant. Căci nimic dintr-un novice, fărăma de inocență sau umbra de nerăbdare, nu răzbate din paginile în a căror elaborare o evidentă scrupulozitate a ideii e resimțită imediat, cu fraze răspunzând unor complexe formule algebrice, cu simetrii ascunse sau echilibrate la distanțe lungi. Toată această seriozitate a elaborării care aparține unui prozator perfect matur și stăpân pe propria-i scriitură, e detectabilă la orice nivel, fie al construcției, al planurilor de acțiune sau ideatic” (***Decojirea unui text***).

● Din sumarul revistei „Tomis”, nr. 1, se remarcă dialogul dintre Dan Silviu Boerescu și Dan Perșa. „Cărțile bune răzbat indiferent cine le scrie, cine le publică și cine le susține”, afirmă cu optimism cel dintâi, fraza fiind titlul generic al întregului material de presă. Importanța acestei convorbiri este, însă, aceea că aduce clarificări necesare cu privire la identitatea și estetica grupului de scriitori care ar putea fi recunoscuți alcătuind „generația ’90”: „Nouăzeciștii puri, în sensul lansat inițial, sunt cei aproape treizeci de autori care s-au format la cenaclul Universitas”, consideră Boerescu. „În jurul lor s-a folosit termenul acesta vreo patru-cinci ani începând de la jumătatea deceniului trecut. Deci nu e vorba de o jignire la adresa autorilor foarte buni din Moldova, să zicem Vasile Baghiu de la Piatra Neamț, sau față de autorii foarte buni din Ardeal, deși foarte mulți dintre ei au activat la Universitas, ca Iustin Panța din Sibiu sau Andrei Bodiu, care a fost la Timișoara și acum e brașovean, Caius Dobrescu, care a gravitat în jurul tuturor centrelor acestea și acum se află la

Budapesta, sau Marius Oprea, care s-a stabilit la București, sau Simona Popescu, stabilită definitiv la București, și care au trecut pe la Universitas. Dar nici față de ceilalți autori remarcabili, ca Bodi, Ruxandra Cesereanu sau alții nu e nicio discriminare teritorială, regională, ci pur și simplu aceștia nu au avut de a face cu cenaclul lui Mircea Martin, deci nu erau nouăzeciști în acest sens. Domnul Laurențiu Ulici a extins ulterior termenul, după părerea mea abuziv, aplicând un criteriu strict biografic: toți autorii care s-au născut, să zicem, între 1955 și 1970 și care au debutat în linii mari după 1990, deveneau automat nouăzeciști și ieșea o listă impresionantă, cu peste 80 de inși încă de acum cinci ani și nici pomeneală de așa ceva... Estetica optzecismului e destul de clară și eu am precizat diferențele specifice între optzecism și nouăzecism: ne diferențiem de ei nutrindu-ne din ei, adică nu e vorba de o disoluție, ci de o mică dezordine *amoroasă* în fronda noastră față de optzeciști, care sunt părinții noștri fondatori și sunt în continuare foarte bunii noștri prieteni. Eu am precizat aceste lucruri în prefața la *Antologia generației '80*, parodiind puțin modelul clasic din *Sfășierea lui Orfeu*. Ihab Hassan stabilea clasele de paradigme moderniste și postmoderniste și eu m-am jucat puțin și am făcut optzecism/nouăzecism. Se poate observa clar o radicalizare a conștiinței estetice la nouăzeciști, care au reușit să meargă mult mai departe decât optzeciștii, pentru că nu au cunoscut bariere. Contextual acest lucru se poate explica și prin faptul că noi am debutat după 1990 și nu ne-a mai cenzurat nimeni decât financiar. Deci am putut scrie orice, sau mai bine zis am putut scăpa de niște obsesii. Deși noi suntem funciarmente antitotalitari, totalitarismul nu a mai fost obsesia noastră principală. Obsesia noastră de căpătâi a devenit literatura, adică noi nu am mai făcut literatură din dorința absolut legitimă în deceniul trecut de a submina o anumită cultură ideologică prin care eram victimizați, ci am scris de dragul de a merge mai departe cu experimentul în literatură. Și atunci am dus mult mai departe și biografismul, la dimensiuni greu de apreciat în deceniul trecut, am folosit și erotismul, pedalând enorm pe această coardă, am mers mult mai departe cu disoluția granițelor dintre genuri. Foarte mulți autori scriu texte greu integrabile în ceva. Chiar limitele unui gen nu mai respectă canoanele, ca de exemplu Horia Gârbea cu *Doamna Bovary sunt ceilalți*. Despărțirea noastră amoroasă de optzecism este vizibilă și noi, deși post-postmoderniști, post-posttextualiști, sau post-posttotalitari, am refăcut scenariul acumulărilor postmoderniste, în sensul că am sintetizat tot ce a fost înainte fără a respinge nimic și am radicalizat anumite accente. Aceasta ar fi, în linii mari, diferența dintre optzecism și nouăzecism”.

● În nr. 1, revista „Vatra” își surprinde cititorii odată cu publicarea unui poem de inspirație religioasă (*Apertio templi*), scris de Horia Roman Patapievici, cunoscut mai ales ca eseist, subiect de controverse și de acute polemici în presă. □ La rubrica „Idei din mers”, Gheorghe Crăciun este prezent cu articolul de redefinire și teoretizare a modelelor culturale românești (dar cu deschidere

europenească!), „*Pașoptism*” sau „*bonjurism*”? : „Cazul noțiunii pe care vreau să o aduc în continuare în discuție, aceea de *bonjurism*, e însă mai complex, mai complicat și mai profund. Valoarea discreditatoare și caricaturală care i-a fost inițial acordată e astăzi discutabilă și ea merită a fi regândită. În ipoteza chiar a construirii unui nou concept, poate mai funcțional pentru perioada 1830-1870 a literaturii noastre. Am impresia că înțelegerea scrisului nostru artistic, în minima sa coerență istorică, e astăzi încă bruiată de prezența în vocabularul critic a unor pseudoconcepte, a unor concepte-strecurătoare, menite mai degrabă a elimina decât a reține în cuprinsul lor material fluidă a faptelor și ideilor literare. Se adaugă la aceasta perpetuarea în continuare a unui model cultural intern organicist, centripet și etnocentrist, cu totul fantasmatic, dacă nu de-a dreptul masochist, de vreme ce până și Caragiale poate fi invocat – într-o sofistică *sui generis* – în sprijinul lui. Nu s-a spus oare că substanța literaturii noastre, și prin urmare aria de manifestare a spiritualității românești, e una cuprinsă între Hyperion și Mitică? [...] Situația în care ne aflăm nu poate ocoli paradoxul: simțim nevoia să recuperăm estetic toate acele momente, forme și fenomene literare care au suferit presiunea unei prea accentuate ideologizări – de unde și imaginea lor mai departe deformată, dar și să le regândim istoric și politic, însă de data aceasta din perspectiva – credem – a adevărului obiectiv, ceea ce vrând-nevrând, împinge esteticul în planul secund al interesului. Cele două tendințe contrare sunt poate un efect al post-totalitarismului. Comunismul este o ideologie ce excelează prin disprețul atât al valorilor, cât și al adevărului. Restabilirea lor este acum un imperativ, însă mai ales în domeniul literaturii valoarea nu poate fi din nou întemeiată pe adevăr, chiar dacă adevărul acesta e altul. Vreau să spun, în trecere, că a gândi literatura noastră din perioada comunistă în funcție de categorii precum *literatura rezistenței*, *literatura disidenței*, *literatura evazionistă* mi se pare o soluție cu totul nesatisfăcătoare, în care autonomia faptului literar e încă o dată sacrificată”. □ Dosarul numărului (*Țintă fixă*) îl are invitat pe Livius Ciocârlie. Participă: Virgil Podoabă, Dorin Ștefănescu, Daniel Ilea, Nicolae Oprea, Iulian Boldea, Aurel Pantea, Letiția Guran, Ruxandra Ivănescu, Andrei Bodiu, Al. Cistelean. Din „dialogul” purtat de Cistelean cu Livius Ciocârlie („*Intuiția de Cassandra mi s-a tot confirmat*”) se fac remarcate următoarele schimburi de nedumeriri și idei: „Al. C.: – Ați renunțat la critică (deși veți spune că n-ați practicat-o niciodată). Credeți că e o vanitate? Acum, ca scriitor, ce credeți despre critică?; L.C.: – Mă urc mai întâi pe caii cei mari. Am renunțat la critică atunci când mi-am dat seama că această ocupație este imposibilă. Pentru că ceea ce spui despre o carte să nu fie după ureche, ar trebui s-o fi citit toată, în amănunt, cu o secundă înainte de a începe să scrii. Și nu numai pe ea. Întregul ei context. Ca toată literatura, altcum spus, și – tot cu o vorbă la modă – nu numai. Așa scriind despre ce-mi aduc aminte din ce am început să uit, nu pot decât să ajung la ceva foarte arbitrar. [...] Din trecutul de critic mi-a rămas o idee sau,

știu eu?, poate un clișeu. Nu accept sintagma « Acum ca scriitor ». Adică, aș fi devenit scriitor după ce am abandonat critica. Nu sunt de acord. Îi citesc pe critici ca pe niște scriitori. Adică nu ca să aflu ceva despre o carte, ci ca să aflu ce gândește criticul despre ea și, totodată, cine este el. [...] Al. C.: – Cum vedeți posibilă reevaluarea epocii literare postbelice?; L. C.: – Cred că trebuie să facem distincție între reevaluarea scriitorilor și reevaluarea literaturii. Prima operație se înscrie în efortul de edificare a societății civile. Este salubru să privim trecutul cu luciditate. Să-l vedem așa cum a fost – în spirit nici vindicativ, nici morbid, dar lucid. Altfel, dacă-l ascundem, ori îl poleim, el continuă să colcăie în noi. Scriitorii fac parte din acest trecut. Se spune că nu trebuie să răscolim, în numele respectului pentru valori. Nu înțeleg prea bine de ce ar trebui să respect în mod special pe cine, el însuși, nu s-a respectat. Valorii i se răspunde cu admirație, nu cu respect. În schimb, aș zice că e de dorit să nu avem pentru scriitori altă măsură decât pentru noi. Dacă pe noi ne cocoloșim, s-o facem și cu ei. Dacă nu, vorba soldatului sovietic care a cerut în ajunul bătăliei ca, în caz de deces, să fie făcut membru post-mortem al P.C.U.S.: nu! Cealaltă operație este una de percepție literară. Poate va mai întârzia deoarece va fi realizată de cititori noi, care sunt încă foarte tineri. Cred că decembrie 1989 a provocat, cam ca și primul război mondial, un clivaj între două lumi. Nimic nu va mai fi cum a fost, inclusiv în sensibilitate. Cărțile din perioada postbelică vor fi citite altfel decât le-am citit noi. Spre deosebire de celălalt aspect, aici nu vor interveni rațiuni de ordin moral sau civic. Nu-i mai puțin adevărat, însă, că se va constata implicit cât mai mult sau cât mai puțin compromisul – ori măcar faptul că nici un gând nu putea fi dus la capăt fără să devină suspect și cenzurabil – a devitalizat acele cărți. Afară de aceasta, ca după orice altă epocă, se va șterge efectul – puternic la noi, într-o țară relativ mică, în care scriitorii se cunosc personal – al vieții literare. Aș spune efectul Vasile Alecsandri. Li se acordă unor scriitori o importanță derivată din prezența lor activă în viața literară, ori socială. Posteritatea retrace acest beneficiu conjunctural”.

FEBRUARIE

1 februarie

● Ziaristul R. Căplescu anunță, în „Adevărul” (nr. 2086), decesul lui Andrei Bantaș, *O pierdere dureroasă pentru anglistica românească*: „S-a stins din viață, după o grea și nemeritată suferință, una din personalitățile remarcabile ale anglisticii românești, prof. dr. Andrei Bantaș, care, de-a lungul a peste patru decenii, a desfășurat o neobosită și plină de har activitate ca dascăl, lexicograf, autor de apreciate cursuri și manuale și, nu în ultimul rând, trdaucător inspirat din și în engleză. [...] Văduvită în ultimii ani de prezența unor nume prestigioase ca Leon Levițchi sau Dan Duțescu, anglistica noastră

suferă o nouă pierdere dureroasă, o dată cu trecerea în neființă a unuia din slujitorii ei cei mai distinși”. □ Saviana Stănescu îi ia un interviu lui Dan Cristea, „noul director al editurii Cartea Românească”. Acesta declară: „*Concep o editură ca un instrument critic*”, dezvăluind și „câteva proiecte concrete”: „[...] continuarea inițiativei Asociației Scriitorilor din București: Biblioteca București (au apărut deja 12 cărți din colecția «Poezii orașului București»)). Aceasta va consta în 30 de titluri – 12 de poezie, 12 de proză, 2 de eseistică și restul debuturi. În ceea ce privește scriitorii din afara țării, și aici trebuie făcută o selecție mai bună. Mă gândesc în primul rând – scuzați «partipriul» – la importanți critici ca Matei Călinescu, Sorin Alexandrescu, Toma Pavel. Un alt proiect este acela de a avea – ceea ce editura n-a avut până acum – un concurs de debut. Țin mult și la o colecție de antologii din autori importanți neantologați încă. România suferă, printre altele, și de absența statisticilor. Mă gândesc la sondaje din care să reiasă ce dorește publicul. Din informațiile pe care le am până acum, au succes cărțile de eseistică (politică, istorică, filozofică); îmi doresc să dezvolt și această direcție a «Cărții Românești» prin nume cunoscute ca Sorin Antohi, Dorel Sandor, Varujan Vosganian ș. a. De asemenea, mă gândesc la cărți pentru elevi și studenți, antologii de literatură română, universală, texte comentate etc.; o colecție dedicată scriitorilor contemporani cu date biobibliografice și bibliografie critică. Cărți cu profil didactic, model Hachette, dacă vreți. Îmi trebuie aici o echipă de tineri critici și tineri universitari cărora le ofer astfel posibilitatea unor cărți care să-i ajute în carieră”. La întrebarea dacă „la selecția titlurilor, va prima criteriul valoric în defavoarea celui de vandabilitate”, Dan Cristea răspunde cu aplicație pe „stocul editurii”: „În genere, după cum am observat uitându-mă și la stocul rămas la editură (și e unul mare!), criteriul valoric în privința scriitorilor români este și unul de vandabilitate. Ele se suprapun. Sigur că este importantă și stabilirea unui tiraj adecvat. De exemplu, zac în magazine mii de exemplare din cartea polițistă a unui autor român. Cine mai citește azi romane polițiste de autori români? A fost scos un tiraj uriaș, de 30.000 de exemplare! Sau Petru Popescu, din a cărui carte, *Revelație pe Amazon*, s-au tras 15.000 de exemplare și s-au vândut numai 500! Să avem încredere în publicul român, el știe ce să cumpere”.

4 februarie

● Revista „22” găzduiește (gratuit) suplimentul *Aproape totul despre Fundația Soros*. Este vorba despre o anchetă cu două întrebări clare și precise: „1. Cum apreciați activitatea Fundației Soros în România?; 2. Aveți de făcut recomandări sau reproșuri acestei Fundații?”. Își expun opiniile: Alexandru Paleologu (critic literar, om politic: „1.2. Nu sunt decât un observator de la distanță. Privind în jur – și, de fapt, oricine ar privi în jur ar putea constata aceleași lucruri –, am văzut doar lucruri foarte bune, lucruri importante înfăp-

tuite de această Fundație și care nu pot fi decât laudate. Sunt edituri care fără sprijinul Fundației Soros, n-ar fi putut edita cărți de referință. Din acest punct de vedere, remarc activitatea pozitivă a Fundației și prezența ei salutară în spațiul cultural românesc.”), Adrian Marino (teoretician al culturii: „1. Fundația Soros a jucat și joacă în continuare un rol esențial în formarea și consolidarea societății deschise în România și în integrarea țării noastre în sistemul de instituții, relații și referințe culturale internaționale. Prin numeroase finanțări de lucrări științifice, publicații, participări la congrese internaționale, burse de diferite categorii, dotări cu materiale de comunicație și multe altele, Fundația a contribuit, adesea în mod decisiv, la ieșirea din izolarea totalitară a culturii române. Din acest motiv, Fundația Soros a jucat un rol subsidiar extrem de important, suplinind lipsa de mijloace a statului, în domeniul cultural, după 1989. Nu ezit să recunosc un anumit rol «istoric» al acestei prezențe atât de constructive și activități salutare în România postdecembristă. 2. Aș sugera totuși ca programul de burse și de finanțare a unor proiecte științifice, de cercetare și literare, de stagii în străinătate etc. să fie mai bine organizat și mai strict controlat. Unele burse n-au dat randamentul așteptat. Unele proiecte n-au fost finalizate satisfăcător. Personal, chiar regret unele «recomandări» care n-au confirmat așteptările, creditul științifico-literar acordat mult prea generos. Îmi propun să nu mai repet această eroare. Bursele Soros nu sunt nici sinecure, nici ajutoare caritabile. Este necesar ca, în viitor, trierea să fie mult mai severă, proiectele controlate mai strict și sustrate, mai ales, oricăror influențe relaționiste.”), Paul Cornea (istoric literar: „1. În ultimii ani Fundația Soros a desfășurat o muncă extrem de importantă, și cu rezultate exemplare. Mă gândesc, de pildă, la marele număr de burse pe care le-a acordat și care au permis atâtor tineri să studieze în străinătate. A ajutat apoi o serie întreagă de tineri cercetători să efectueze stagii de cercetare în instituții internaționale de prestigiu. Sistemul pe care l-a aplicat, acela de a oferi sprijin o singură dată, împiedică formarea unor monopoluri. Un alt fapt de luat în seamă este impulsul pe care Fundația l-a dat apariției unor reviste și publicații. Fără sprijinul Fundației Soros, publicații cum ar fi, de pildă, cea a Societății de Științe Filologice, «Limbă și Literatură», n-ar fi putut apărea, ceea ce ar fi însemnat pentru noi o pagubă imensă. Într-o perioadă în care toate aceste publicații au trebuit să facă experiența dură a economiei de piață, ca să se poată menține, a fost nevoie de un oarecare mecenat. Or, Fundația Soros l-a asigurat. Cred că și juriile Fundației au fost cu băgare de seamă, astfel că nu am sentimentul că s-au comis nedreptăți mari. Și apoi, oricine își poate da seama de acest lucru, după cărțile subvenționate, cele care poartă mențiunii: «Volumul a fost subvenționat de Fundația Soros». Alegerile de oameni, de publicații, de cărți mi se par având toate justificările. 2. Văd Fundația din afară. Dacă aș vedea-o dinăuntru, aș avea de făcut nu o propunere, ci mai multe. Un lucru pe care l-aș amenda, totuși, privește o oarecare lipsă de transparență. Ar trebui, de pildă, ca

bilanțurile lor să fie făcute publice, anual ar trebui să se dea amănunte asupra structurilor pe care Fundația le are. Mai e o problemă: de ce juriile sunt ținute confidențial? Care este sistemul folosit? Este vorba de un sistem de cooptare sau un sistem de numire? Toate aceste lucruri ar trebui cunoscute. Dar, în general, sentimentul meu este că Fundația Soros este o instituție care a fost și este foarte benefică, mai ales în această perioadă grea a tranziției.”), Mircea Martin (critic literar, directorul Editurii Univers: „1.2. Am avut tangență cu Fundația Soros în calitate de director al Editurii Univers și, ca atare, nu mă pot pronunța decât asupra programului Fundației de sponsorizare a editurilor. Fără această inițiativă a domnului George Soros, cultura, literatura română, toate programele culturale din țările de Est ar fi avut de suferit. Mai exact, consider această inițiativă – programul de sponsorizare a unor opere – ca fiind una providențială. Și nu sponsorizare pentru orice fel de opere, ci chiar pentru cele de semnificație națională. Un program făcut fără discriminări, pe criterii stricte, de valoare și de semnificație culturală. Editura Univers a beneficiat din plin de aceste subvenții, fără nici un fel de intervenții de culise, neprincipiale. Noi am prezentat o listă de titluri și am fost susținuți pe baza acestei liste. Pe de altă parte, îmi amintesc că am scris multe recomandări pentru foștii și actualii mei studenți, care, pe baza acestor recomandări au beneficiat de burse de studiu. La fel s-a întâmplat cu mulți colegi scriitori, care au beneficiat de burse de creație sau de călătorii de studiu. Ceea ce iarăși este un lucru extrem de important și demonstrează existența unui evantai de preocupări, a unui program curent de construcție culturală. Fără acest eșafodaj – și nu cred că exagerez spunând asta – am fi înregistrat un colaps al literaturii și chiar al culturii naționale. În acest moment al discuției mi s-ar părea puțin exagerat să facem reproșuri. Rolul pozitiv al acestei Fundații este atât de evident, de covârșitor, încât a face reproșuri în acest moment este doar o chestiune de imaginație, un fel de a căuta nod în papură.”), Laurențiu Ulici (critic literar, președintele Uniunii Scriitorilor: „1.2. Fundația Soros a ținut în acești ani locul Ministerului Culturii. Tot ce ar fi trebuit să facă Statul și nu a făcut sau nu a putut să facă, și anume să sponsorizeze produsul cultural, a făcut această Fundație. Numai nouă, Uniunii Scriitorilor, ne-a sponsorizat 3-4 reviste. Cât despre cea de-a doua întrebare, cred că ar trebui reformulată. Ce ai putea reproșa cuiva care îți dă întotdeauna bani și nu-ți cere niciodată nimic?”), Adriana Irimia (director editorial, Editura Humanitas), Ioan T. Morar (Academia Cațavencu), Cristina Rușetchi (reporter Pro TV), Cristian C. (reporter Pro TV). □ Într-o casetă alăturată, sunt listate **Titlurile finanțate de Fundația Soros (1993-1996)**: Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură* (vol. III), Ed. Dacia; F. Aderca, *Oameni excepționali. Jurnal intim*, Ed. Dacia; Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură* (vol. IV), Ed. Dacia; Claude Karnoouh, *Consensuri și disensiuni în România lui Ceaușescu*, Ed. Delta Press; Nicolae Breban, *Amfitrion* – vol. 2 – *Procuratorii*, Ed. Du-Style;

Nicolae Breban, *Amfitrion* – vol. 3 – *Alberta*, Ed. Du-Style; Al. Paleologu, Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei*, Ed. Du-Style; Paul Goma, *Patru dialoguri*, Ed. Echinox; Alexandra Indrieș, *Un sertar întredeschis*, Editura de Vest; Gheorghe Onișoru, *Alianțe și confruntări între partidele politice 1944-1947*, Ed. Fundația Academia Civică.

5 februarie

● Despre evenimentul literar produs de ediția *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, scriu, în „Luceafărul” (nr. 4), doi critici din generații diferite: Dan-Silviu Boerescu („Dispariția prematură a lui MIHAIL SEBASTIAN, 1907-1945, a făcut ca autorul celor nouă caiete de însemnări, 1935-1944, să nu-și poată revedea *Jurnalul* înaintea unei eventuale publicări, excepție făcând *Jurnalul* de schi, 1937-1938, publicat în «Lumea românească». Din punct de vedere al istoriei literare, aceasta reprezintă o mană cerească: vorbele, întâmplările și oamenii apar într-o deplină nuditate documentară, nici un detaliu nemaifiind trucat/ deghizat/ fardat din considerente amicale sau de pudoare. Pentru cine vrea să cunoască lumea literară a deceniului patru nu există o mai bună introducere în subiect. Tânărul Sebastian notează cu aviditate tot ceea ce, de obicei, istoriile literare evită să consemneze...” – ***Romanul vieții lui Mihail Sebastian***) și Mircea Anghelescu („Admirator al genului și practicant plin de încredere în valorile sale, ca și Eliade și alți scriitori ai generației, Mihail Sebastian n-a trișat și a pus în aceste pagini o bună parte din frământările celei mai dramatice epoci din viața sa, atât de încercată totuși. E una dintre primele cărți de sertar care ne vine de la începutul lungii nopți a spiritului – indiferent de culoarea ei – și mesajul ei de sinceritate, de suferință și înțelegere ar trebui să ne fie tot timpul aproape de suflet.” – ***Vocația istoriei literare***).

● În „România literară” (nr. 5), Gheorghe Grigurcu încondeiază categoria ***Oportunistului de catifea***: „Cel mai avansat specimen de oportunist mi se pare a fi oportunistul de catifea. La origine, e un băiat cumsecade, sănătos, harnic, politicos, săritor, cu acel curaj al părerii care ar sugera trebuitorul bun-simț, care însă (curajul) nu merge mai departe. Ochii junelui nostru se rotesc, secret neliniștiți, cu scopul de-a repera obiectivele carierei și ale chivernisirii. Nicio relație utilă nu se cuvine scăpată. Concomitent cu contractarea relațiilor progresiv avantajoase, cele anterioare, mai puțin profitabile, sunt părăsite, de regulă cu delicatețe, însă ferm. Să recunoaștem că există și reversibilități. Dacă o relație abandonată devine, dintr-un motiv sau altul, din nou interesantă, toată grija binevoitoare, amicală și constructivă, se concentrează asupra recuperării ei, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Oportunistul discret e un bun dansator, făcând cu grație pași înainte și înapoi. Poziția lui politică? Nu e atât de lipsit de inteligență, încât să îmbrățișeze o cauză inconsistentă, caducă, abuzivă, dar nici atât de imprudent, încât s-o repudieze necondiționat, decât dacă e sigur că pe drumul prețioasei sale cariere nu-l paște, din această pricină, nici un pericol.

Civismul său e just cu precauție, militant cu ajutorul unui dozator, precum producția de băuturi răcoritoare. Omul nu riscă nimic. Iată motivul pentru care nu și-a îngăduit compromisuri prea mari, ajungând un virtuoz, aidoma unui bun violonist, al compromisurilor mici. Arivismul său caută să se «clasicizeze» cât mai de timpuriu. Abilitatea îi asigură succesul sub orice regim. Când situația se complică, preferă a se văieta, la modul general, a se arăta dezgustat de ceva cât mai imprecis (evită, precum un superstițios *sui generis*, a pomeni nume), refugiindu-se într-o ieremiadă de abstracțiuni. La revenirea timpului senin, nimic mai ușor decât să declare că a fost constant de partea dreptății. Te laudă numai dacă e convins că lauda sa alcătuiește o bună investiție, ce va produce, la termen, laude la adresa propriei sale persoane. Poate să se prefacă a nu te vedea. Poate să nu-ți dea bună-ziuă, sau să nu-ți răspundă când i-o dai tu, însă când te salută, în reviriment, pune atâta căldură familiară, atâta luminos-cuceritoare simpatie în salutul său, încât te emoționează. Dacă are o obârșie notabilă, insistă asupra ei, o umflă, încearcă a o învălui într-o țesătură de legendă. Dacă are o origine umilă, preferă s-o facă uitată și nu-i iartă pe cei ce-au avut nenorocul de-a fi martorii începuturilor sale. Se folosește de ei, dacă e cazul, neezitând a rememora, din an în Paști, în etanșitatea intimității, «frumoasele amintiri» comune, dar nu-i iartă niciodată. Pe vechii colegi de la țară, ca și pe rudele sărace, le primește când n-are încotro, pe ușa din dos și sentimentalizează cu ei, grăbit, în bucătărie. Căsătoria sa: într-un fel sau altul, o bună afacere. Amicii săi: neapărat, proveniți de pe trepte mai înalte ori măcar de pe cea mai înaltă treaptă la care are acces el însuși. Casa lui: deschisă unor musafiri selectați pe sprânceană și, periodic, remaniați cu atenție. Idealurile lui: Universitatea, Academia, funcțiile de conducere, comitetele și comițiile, premiile, călătoriile și, pe cât se poate, șederile cât mai lungi în străinătate (burse, detașări, funcții dobândite acolo etc.). Să mai menționăm oare că e un colecționar pasionat de decorații? Pentru orice eventualitate, are pregătit un dosar al unor persecuții suferite în anii totalitarismului, îndeobște nu din cele mai grave, îndepărtate, de mult consumate, evanescente, dacă nu de-a dreptul îndoielnice, așa cum i se potrivește unui om de lume, care nu trebuie să facă o figură, incomodă, de martir. Nu evită a ajunge ministru ori parlamentar. Când e «ajuns» de tot, dar numai atunci, îl cuprinde un soi de saturație semizească, un fel de somnolență luxoasă și arogantă, din care nu acceptă să fie conturbat. În discursul său se percep ghiorțăiturile viscerelor sale, culinar, ca și moralmente satisfăcute. Dar numai atunci! Și fără să fii sigur că nu se va trezi iarăși, când interesul i-o va cere, că nu-ți va mai surâde cândva cald, pierdut o clipă în reveria solară, orbitoare, a omeniei. În sinea sa, oportunistul de catifea te tratează cu condescendență, te marginalizează din motive de salubritate psihosocială, te compătimește pentru câte «gafe» ești în stare să faci din cauza sincerității tale, despre care constată, sincer surprins, că diferă de a lui". □ Alex. Ștefănescu scrie la „Cronica literară” despre *Orbitor*. *Aripa stângă*, de Mircea Cărtărescu, insi-

nuând chiar din titlu judecata de valoare: *Un roman cu care poate începe poate o epocă* – „În comparație cu el, aproape tot ce s-a publicat la noi după 1989 pare fad și derizoriu. [...] Un asemenea text este – teoretic – nedestinat publicării. El are farmecul unei creații rămasă în manuscris, pe care Mircea Cărtărescu ar fi tipărit-o în calitate nu de autor, ci de editor. În timpul lecturii simțim plăcerea săvârșirii unei indiscreții, ca atunci când citim postumele lui Eminescu”. Totuși, pentru a echilibra frenezia comentariului, Alex. Ștefănescu găsește hiba constând în lipsa „sentimentului angajării”, care „ar fi făcut întreaga reprezentare mai autentică și mai dramatică. În plus, i-ar fi conferit soliditate, pentru că ar fi beneficiat de adeziunea spontană, fie și doar virtuală, a oricărui cititor de pe planetă. Așa cum se prezintă acum, operă a unui solitar, cartea seamănă cu un superb portocal înflorit, cu rădăcinile îngheșuite într-o găleată de plastic”. Reîntors la optimism, autorul cronicii conchide: „Cu noua carte a lui Mircea Cărtărescu, carte de un curaj artistic amețitor, scrisă cu o virtuozitate stilistică diabolică, începe poate o nouă epocă în literatura română”. □ La „Cronica edițiilor”, Z. Ornea prezintă *Un eveniment: Jurnalul lui Sebastian*, pe care mărturisește că l-a „citit, fără oprire, în câteva zile (are 575 pagini)”, iar „lectura e efectiv răvășitoare de-a lungul întregului traiect (1935-decembrie 1944)”. Cronicarul precizează și motivele unui orizont de așteptare, nu doar personal, mereu îndepărtat până la momentul ediției Humanitas 1997: „Aștept să citesc acest jurnal al lui Sebastian de peste patru decenii. Mă mulțumisem, până acum, cu lectura unor fragmente. Prof. Al. Rosetti îmi dăduse, prin 1958, vreo 150 de pagini aflate în arhiva sa. Două fragmente apăruseră în «Revista Fundațiilor Regale», altele în revista «Manuscriptum» din 1976 (provenite din arhiva Perpessicius), altele în ediția din 1956 de *Opere Sebastian* îngrijită de dl. Vicu Mândra. Rămăsesem, din aceste lecturi, care mi s-au părut răscolitoare, cu impresia că familia, mai ales fratele său mai mic, Beno, dactilografiase dacă nu tot jurnalul, oricum porțiuni masive din el, numai așa explicându-se fragmentele deținute de Al. Rosetti și Perpessicius. Destinul acestui jurnal a fost sinuos și complicat. În 1961, înainte de a pleca din țară, fratele său l-a depus la ambasada Israelului din București (cum fosta soție a lui Lovinescu, d-na Bălășoiu [*sic!*], procedase cu jurnalul lui Lovinescu depus la ambasada Franței la București), ajungând în arhiva muzeului Yad Vasem din Ierusalim. Acolo, se pare, a cam fost cenzurat, încât, prin anii șaptezeci, familia l-a recuperat păstrându-l la Paris. Pe la sfârșitul anilor șaptezeci am avut o discuție cu fratele mai mare al lui Sebastian, doctorul, rugându-l insistent (împreună cu regretatul Aurel Martin, directorul de atunci al Editurii Minerva) să ne încredințeze jurnalul pentru a-l publica. Se temea de tăieturi și nu prea aveam cum să-l asigur că nu se și vor opera. Proiectul a rămas baltă, deși oarecare promisiuni promisem. Din 1990 încolo am tot scris familiei Sebastian la Paris, stăruind să ne încredințeze caietele jurnal (aflasem că sunt nouă la număr). M-am izbit de refuz. Distinsul meu

coleg de breaslă, dl. Leon Volovici, a avut norocul întreg. A pus la cale o Fundație Sebastian, un om cu dare de mână din SUA, originar din România, a oferit o sumă de bani familiei și, iată că jurnalul a apărut, într-o excelentă ediție îngrijită de d-na Gabriela Omăt la prestigioasa Editură Humanitas”. Redactor experimentat de ediții, Z. Ornea observă că „Din păcate, notele d-lui Leon Volovici sunt cu totul subșirative (ele trebuiau să fie multe, informate, conferind cărții calitatea unui instrument de lucru) și, într-un loc (p. 306), o notă e de-a dreptul falsă. Cioran a fost, în fapt, chiar numit atașat de presă de către ministrul de externe, legionarul Mihail Sturdza, (cu acordul lui Horia Sima), numire reconfirmată, după rebeliune, benefic, de Mihai Antonescu. N-a funcționat decât vreo trei luni, intrând în conflict ireconciliabil cu șeful său ierarhic. Actele din arhiva Ministerului de Externe sunt concludente. Acribia d-nei Gabriela Omăt a salvat efectiv acest impresionant jurnal, având grijă, cu marea ei experiență de editor, de transcrierea corectă a textului și de calitatea unor lecțiuni”. □ În amplul studiu *Experimentalismul bine temperat*, Monica Spiridon panoramează situația literaturii române postbelice, urmărind gradul de deschidere/ închidere față de perspectiva utilizării unei *poietici* experimentale. Materialul publicat are în vedere următoarele capitole-sectiuni: *Experiment și literatură, O literatură cu destin atipic, Vârstele experimentalismului românesc, Între experimentalism și avangardă, Sub semnul polarității alternative, O „nouă sensibilitate” postdecembristă?*. În finalul aplicațiilor pe contexte, teoreticiană obține modelele conclusive: a. „O expertiză a experimentalismului literar românesc impune raportarea sa la variabilele unui climat cultural cu o orientare aparte. Este vorba de sensibilitatea publică acută față de antinomii ca *autentic/ artificial* sau *trăire/ expresie*, balanța oscilând de regulă în favoarea primului dintre cei doi termeni. Dar și de un context receptor deopotrivă rezistent și elastic, unde presiunea codurilor și a convențiilor nu a devenit niciun moment insuportabilă. În literatura română, experimentele au fost silite constant să se situeze topografic între un *tradiționalism intransigent* și un *modernism moderat* (al cărui reprezentant paradigmatic ar putea să fie Lovinescu). Ce rezultă de aici? O frondă experimentală mai curând integratoare – cu rare excepții – producând impuritate în planul doctrinelor și fluctuații sau ezitări în cel al creației. Adică un *experimentalism bine temperat*, înzestrat cu surdine și filtre, ilustrativ pentru o cultură unde rămâne perpetuu pe tapet problema raportului dintre integrarea paradigmelor și asimilarea lor.”; b. „După 1990, în contextul sfârșitului de veac și de mileniu, dinamica artistică își accelerează imprevizibil ritmurile. Apar variabile conjuncturale inedite: explozia mediatică, alinierea artei cu spiritul erei cibernetice, competiția creației aulice cu literatura de consum, eventuala reabilitare prin integrare (fie și parodică, ironică, în fine, oblică) a *kitsch*-ului, sau mobilitatea centrelor de interes ale publicului. Optzeciștii se regroupează în sinteze teoretice, antologii și manifeste de grup: în mare parte este vorba de o repliere defensivă. Pe cont

propriu, sau în numele unei așa-numite promoții '90, cei mai tineri scriitori își provoacă predecesorii imediați la o bătaie între antici și moderni *sui generis*. Ei pledează pentru o *literatură telematică*, având semnalmente încă neprecizate și un program predominant opozitiv. [...] Departe de a mai fi resimțit ca o anomalie, ca o forțare a limitelor acceptate, ca un șoc, experimentalismul cel mai radical este la rândul său asimilat, devine *normalitate*".

6 februarie

● În „Tribuna” (nr. 6), Ovidiu Pecican publică intervenția **Adrian Marino și Europa**, „text rostit cu prilejul lansării antologiei lui Adrian Marino, *Revenirea în Europa*, la Facultatea de Studii Europene [n.m. C.B.: *din Cluj-Napoca*]”. Autorul subliniază rolul intelectualilor Clujului, în general, și al lui Adrian Marino, în special, ca factori de influență în procesul „modernizării și adecvării societății românești la contextul european din care face parte”: „Există astăzi la Cluj o tendință de recuperare a handicapului românesc în raport cu Europa care pune tot mai mult în umbră tendințele autarhice manifestate de anumiți politicieni locali. Ea se manifestă prin oameni și instituții. Oamenii sunt purtătorii ideilor, instituțiile le exprimă. [...] Tot de la Cluj pleacă și cărțile lui Adrian Marino care pledează pentru integrarea europeană a României”. „Opțiunea” pentru europeism „îl desemnează pe Adrian Marino ca pe un gânditor de extracție... pașoptistă. Și el nu ezită să se autodesemneze ca atare, câtă vreme idealurile democratice și libertare ale pașoptismului românesc au fost obturate, în acest secol, mai întâi de ecloziunea totalitarismelor interbelice, iar apoi de cea a totalitarismului comunist. Pe de altă parte, însă, prin încrederea pe care o are în valorile culturale, în menirea omului de cultură și în meditația rațională la problemele zilei, cu instrumentele muncii disciplinate, metodice, tenace, Adrian Marino se recomandă atenției noastre ca un... iluminist *sui generis*. Ambele calități, și cea de iluminist, și cea de pașoptist, se leagă de niște schimbări radicale ale paradigmei, de niște revoluții. Poate că această conjuncție dintre atitudinea iluministă și idealul pașoptist indică atributele de care era nevoie în urma revoluției din 1989 în România pentru a îndeplini rolul de critic cultural și de direcție”.

7 februarie

● Scriind pentru dosarul tematic **Imaginea României**, propus de revista „Dilema” (nr. 211), Mircea Vasilescu susține argumentul falsei probleme (deocamdată): „La urma urmei, obsesia «imaginii României în lume» e rodul unei crize identitare: depărtându-ne cu pași nesiguri de un trecut pe care l-am vrea uitat, am ține foarte mult să fim lăudați de alții, chiar dacă nu merităm. Important e să ne confirme buna părere despre noi înșine pe care o ținem în secret. [...] O asemenea problemă se poate pune în cazul țărilor care *au* deja o

image consacrată și stabilă în anumite limite, cu variații nesemnificative. Or, noi suntem (încă) în situația de a ne *construi* o imagine, pentru a înlocui atât balastul trecutului comunist, cât și aspectele fragmentare și contradictorii pe care «lumea» le-a aflat despre noi din 1989 înapoi». În opinia autorului, se cuvine „să procedăm cu metodă”, după schema de acțiune practică: „să nu ne mai adresăm abstracțiunii numite «lume», ci unor parteneri concreți, în funcție de care să ne înscriem corect în situația de comunicare dată – de context, de ceea ce putem da și de ceea ce avem de comunicat. «Lumea» sau «opinia publică occidentală» sunt formule aproape automate, mult utilizate în mass-media, pe care însă am face bine să le trecem cu vederea. Noi ne adresăm, de fapt, pe diverse canale: oamenilor de afaceri (pentru că avem nevoie de investiții străine), politicienilor (pentru că vrem să fim primiți în organizațiile internaționale ca parteneri credibili), mijloacelor de informare (pentru că vrem să scrie despre noi dacă nu «de bine», măcar corect) și intelectualilor (pentru că dintre ei apar, în toată lumea civilizată, liderii de opinie și posibilele surse de lobby)”.

● În „Literatorul” (nr. 6) este publicat pe post de editorial un text de Marin Sorescu, din „februarie 1990”, intitulat *Cămașa antiglonț*, despre strategiile de rezistență a literaturii române, pe vremea comunismului: „S-au făcut presiuni îngrozitoare asupra ei, care au acoperit toată gama încercărilor, de la somație până la milogeală «prietenească». Tentațiile au fost mari. Foarte mulți au căzut în cursele întinse cu abilitate și foarte mulți au venit în întâmpinarea lor; foarte mulți s-au predat și i-au îndemnat și pe alții să se predea. Și, cu toate acestea, literatura română a rezistat dictaturii. Prin ce mijloace? Aș spune, prin mijloace proporționale. S-a inventat o cămașă antiglonț în interiorul căreia s-a dezvoltat o literatură adevărată. Această pavază a fost diferită, de la scriitor la scriitor. Unii s-au folosit de parabolă, de ambiguitatea metaforei și a ironiei. Din această cauză, poezia a fost mereu în fruntea literaturii adevărate și, implicit, a rezistenței. Într-un fel, poezia e ca muzica: n-ai de unde s-o apuci, merge în toate direcțiile. Mai greu a fost cu proza care, și ea, a reușit prin câțiva autori să-și găsească pavaza. Mă gândesc în primul rând la Marin Preda, unul dintre cei mai mari scriitori români, care a creat *numai* în timpul dictaturilor. La Petru Dumitriu, cel din *Cronică de familie*; la Breban, din unele romane... În general, nu-i bine să exemplifici, pentru că vine cineva și-ți decupează pasajul cutare sau cutare. Trebuie să ținem seama de condițiile cumplite în care s-a dezvoltat literatura noastră de după război: condiții de detenție a scrisului, când unele mici strategii erau absolut indispensabile pentru salvarea întregului. Avem cazuri dramatice de autori care au rezistat până la un anumit punct și au cedat presiunilor. Va veni vremea unei analize atente și nepărtinitoare. Alții, când n-au mai putut, au plecat. Alții, când n-au mai putut, n-au mai scris. Alții când n-au mai putut, au murit. Timpul va judeca și va alege din toate aceste cazuri exemplarele de excepție. Operele cele mai

durabile. Nimic nu scuză, la urma urmei, lașitatea, lipsa de caracter. [...] La noi a funcționar o «casă a morților» aproape o jumătate de veac și în ea au «înflorit» talentele noastre, așa cum au putut”. □ În finalul paginii „Tur de orizont”, unde se face revista presei, „Diacul tomnatic și alumn” inserează, cu titlul de *Ultimul zvon*, câteva informații neoficiale: „Se zice (și se crede) că domnul Al. George n-are talent. Are vocația destrămării prin ciupercăria danturii, pielii, genunchilor îndoliați și-a aparatului nereproducător”; „În curând vom publica o scrisoare a malacului Alex. Ștefănescu către cel mai iubit fiu al poporului român, popor frate cu toate popoarele care vin la putere”. □ La „Cronica literară”, Eugen Simion publică (a se vedea nota de subsol) „un număr de fragmente scrise între 1970-1973 și rămase în caietele mele. Ele vor intra în ediția definitivă a *Jurnalului parizian* în pregătire la Editura «Mercuțiu»”. □ În *Critica orală*, Valeriu Cristea rememorează o serie de aprecieri asupra scrierilor sale, venite de-a lungul carierei, din zona colegilor-critici literari: „Nicolae Manolescu, în timp ce ne plimbam pe obscurul coridor unde se aflau, în mastodontul Casei Scânteii, birourile redacției «România literară», exprimându-și, în legătură cu studiul meu despre Arghezi (inclus în volumul *Alianțe literare*, volum despre care, ca și despre atâtea altele, a avut bunăvoînța să scrie) sentimentul de *înstrăinare* încă uluită provocat de modul extrem de diferit în care l-am abordat pe marele poet. Nici un punct de coincidență, de parcă aș fi fost, în raport cu el, un marțian! [...] Singura dată când mi-am «lansat» și eu (în grup totuși) o carte (*Dicționarul personajelor lui Creangă*), în octombrie 1995, Eugen Simion, lăudându-mă peste măsură, a vorbit la un moment dat de «*ironia lui* (a mea, n.n. V. Cr.) *bucuroasă*». Rămân consternat: da, asta este. Fără să știu tocmai acest tip de ironie: *ironia bucuroasă* este cel pe care îl practic. Poate că nimeni n-a spus vreodată un lucru mai exact despre mine ca scriitor. Știam din cărțile sale că Eugen Simion este un mare critic. «Mica» sa observație, făcută în treacăt, dar de o extraordinară precizie, mi-a înlăturat definitiv orice posibilă urmă de îndoială. Și, ca și cum aceasta n-ar fi fost de ajuns, la aceeași manifestare, poetul Matei Albastru declarându-mi: «Ați rămas curat ca Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul!» Noroc că mai există câte-un Alex. Ștefănescu, având grija (și sarcina) de a mă readuce – pe mine, păcătosul! – cu picioarele pe pământ...”. □ La rubrica „Proză”, George Cușnarencu publică patru pagini din *Requiem pentru tinerețea mea frântă în șase bucăți*. □ Rubrica „Agora” este ilustrată cu fragmente ale unui interviu (*Pariul critic cu factorul timp*), luat de Răzvan Voncu, universitarului Dumitru Micu. „Textul integral va apărea în «Caiete critice»”.

● La pagina de „Cultură” a „României libere”, nr. 2087, semnalând ca „eveniment editorial”, ultimul volum (cel de-al cincilea) al confesiunilor lui Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (Ed. Albatros), Nicolae Prelipceanu notează: „Emoționantă și literară, fără a fi intenționat, *Închisoarea noastră cea de toate zilele* este o carte asupra căreia trebuie să revii. O

observație în plus și gata: este atât de bine scrisă această carte, încât tu, cititor, ai remușcări că, în fața unor asemenea suferințe și nedreptăți, ai totuși o profundă bucurie a lecturii, care se desprinde vizibil din materia reală a cărții. O dovadă că un scriitor adevărat poate face din orice realitate o adevărată ficțiune” (*Ion Ioanid și bucuria lecturii*).

8 februarie

● În „Adevărul” (nr. 2092), la rubrica „Accente”, C. Stănescu comentează în legătură cu persoana, prezența în spațiul mediatic și afirmațiile recente, bulversante în arealul conservator, ale lui H.-R. Patapievici. Articolul *Domnul Patapievici față cu poporul...* are drept factor-declanșator „onoarea necomună”, făcută de realizatorul TV, Iosif Sava, „de a-l invita pentru a treia oară la «Serată»”: „Dl. Iosif Sava pare atât de fascinat de personalitatea d-lui H.R. Patapievici, încât i-a făcut onoarea necomună de a-l invita pentru a treia oară la «Serată». Cu condiția de a nu cădea iar în practicarea cenzurării unor nume în favoarea altora, supralicitate, ca în «democrația» trecută, cred că trebuie lăudat, fiindcă, dacă ne gândim bine, micul ecran e încă departe de a fi invadat de oameni deștepți. Iar dl. H.-R. Patapievici e. indiscutabil, un om deștept și instruit. Fanii săi îl bănuiesc de mai mult: ar fi o minte genială și chiar un Kierkegaard al Bucureștiului. De ce nu? Mai rămâne ca acest Kierkegaard să-și scrie Opera. Pătrunderea lui spectaculoasă în elita intelectuală e văzută de unii ca o ingenioasă și pragmatică punere în scenă, de alții, ca o propulsare de ordin mesianic. Dincolo de aceste speculații în care-și scoate capul și nu puțină invidie, rămân indubitabile o inteligență scânteietoare, un pic pietroasă, o instrucție (lectură) impresionantă, puțin pedantă, însă perfect asimilată și, în fine, farmecul indicibil al unei prezențe în spatele-căreia simți că, într-adevăr, se ascunde *cineva*. Nu-i puțin lucru într-o lume plină de simulanți ai ideilor și inteligenți mimetici. Una din cele mai frapante – și caracteristice! – trăsături ale omului foarte inteligent e și capacitatea lui de a spune mari prostii, ferme-cătoare și demne de «ingeniul» său. Cele două prostii pe care le tot repetă dl. Patapievici sunt respingerea votului universal și disprețul elitist pentru popoarele – persoanele «colonizare». Votul universal ar fi un cadou prematur făcut unei populații ce n-a atins vârsta majoratului civic și, ca atare, dl. Patapievici e adeptul sistemului censitar și al amânării – până la o dată ce se va stabili ulterior – a exercițiului democratic bazat pe votul universal. [...] Disprețul elitist, pe de altă parte, l-am măsurat în considerațiile d-lui Patapievici despre misiunea «civilizatoare» a Occidentului asupra amărilor popoare din Asia și Orient, popoare «asistate»: el susține că nu expansiunea sălbatică și hegemonistă a născut imperiile coloniale, cu baia de sânge aferentă, ci resimțirea unei înalte misiuni civilizatoare. Conchistadorii ar fi fost civilizatori providențiali, coloniștii secolului XIX au «dinamizat» culturi «autarhice» și «stagnante»: Occidentul «dinamic», Orientul «staționar», iată prejudecățile tari încremenite

într-o mentalitate iremediabil europocentristă. Oricât de filozofic am privi lucrurile, nu putem să nu sesizăm natura prea geometrică și chiar un pic «fascistă» a acestei viziuni ideologice. Și, să mă ierte dl. Patapievici, dar nu pot să nu-i amintesc că în toate ideologiile totalitare ale secolului nostru inteligența elitelor este aceea care și-a spus un greu cuvânt. Toate ideologiile cu efectele lor devastatoare din acest secol – spunea cineva – ar fi fost de neconceput fără avangarda de elită a unor specialiști, atribuitori de sensuri raționale și distribuitori prin mediatizare. Național-socialismul nu a fost inventat de niște țărani lipiți pământului ori de niște funcționari pașnici, precum nici bolșevismul nu a apărut la lumina zilei lângă un banc de lucru al muncitorului rus. Tot așa, viziunea *bunului colonist* «civilizator» nu s-a născut în mintea unui kuli indian sau într-o orezărie vietnameză, ci în cabinetele cu pereți de plută ale elitei intelectuale... Vine la rând o chestiune asupra căreia deja au curs râuri de cerneală. Dl. Patapievici, ca și Cioran, și-a «bârfit» poporul și, tot ca Cioran, spune că poți să o faci cu condiția să-l iubești mortal. O iubire disperată. Explicația, deloc originală, e și prea simplă. G. Călinescu spunea, mai plauzibil și mai «modest», că nu poți iubi ceea ce nu cunoști. Și, din nou, o cunoaștere de cabinet naște, tot așa, o iubire livrescă și, în orice caz lacunară. Asta nu înseamnă că dl. Patapievici nu are meritul enorm de a fi deschis o discuție dureroasă și foarte actuală: ce fel de popor am ajuns noi? Stalin ar fi zis că «nazismul trece, dar poporul rămâne». Și după comunism se poate spune așa. Însă ce fel de popor rămâne?! E, într-adevăr, o iluzie să credem că în noțiunea de popor există un sâmbure tare, neschimbător și indestructibil. Tragedia noastră nu constă în producția globală pentru (pe) stoc și în scăderea catastrofală a nivelului de trai, ci în atingerea acelui prag de pe care poporul e gata să decadă într-o populație oarbă, fără memorie și fără identitate. Discuția ar fi prea lungă, ea trece prin consecințele «injecțiilor» de sânge proaspăt, Țărănesc, pe care regimul comunist le-a făcut «clasei muncitoare», ajungând să *declaseze* și țărănimia, și muncitorimea – fundamentele poporului: populația născută din această seropozitivitate este exact masa imensă de manevră, manipulabilă și manipulată pe care întemeiat «democrația socialistă» a unicului conducător. Impersonalizarea populațiilor românești tradiționale a născut acel «popor kitsch» al mahalalelor preorășenești și semirurale din România «epocii de aur». Și cred, în fine, că acesta e «poporul» căruia dl. Patapievici, fără să facă discriminările cuvenite, îi adresează acele vorbe grele care au «scandalizat» o parte a opiniei publice. Din nefericire, acest «popor kitsch» nu-i o invenție a d-lui Patapievici, el există și a trăit – mai trăiește? – în, de pildă, promiscuitatea amorală a acelor faimoase «cămine de nefamiliști», adevărate «bidonville»-uri socialiste de la centura marilor orașe. O populație «destărată» în propria țară. O întâlnim descrisă minuțios, fizic și sociologic, în cărțile regretatului Nicolae Țic, în romanul *Vocile nopții* de Augustin Buzura: o radiografie a «psihologiei gloatei» în care destui dintre cei

de azi ne putem recunoaște «strămoșii»... În împrejurările dramatice ale revoluției din 1989, dl. Patapievici va fi auzit răsunând și «vocale noptii» ale acestui veritabil «popor kitsch», care l-au împins la exasperare și disperare... stilistică. Restul e ideologic și, să recunoaștem, talent...”.

11 februarie

● Editorialul Gabrielei Adameșteanu, din „22” (nr. 6), *Ambasadorii unei alte culturi*, caută răspunsuri la o serie de întrebări care ținesc de ineficiența politicilor de diplomatie culturală ale Statutului român: „Cam asta este imaginea românului în produsul **artistic** occidental de consum: un clișeu **artistic**, alăturat eternului Dracula și clișeului de presă bine știut (copiii din canale și gări, copiii handicapați în mizeria orfelinatelor, persecutarea romilor, rețelele de furt din Vest etc.) care sigur că nu ne mulțumește”. Luând în discuție un caz concret – situația studiilor românești în Italia, care ar trebui promovate de instituții precum Accademia di Romania („O distinsă specialistă de cultură română îmi relatează că în Italia există doritori să învețe limba română. Există și lectorul disponibil să țină respectivele cursuri, conform contractului reciproc dintre cele două țări. La Institutul Italian din București, învățarea limbii italiene este o activitate constantă, la fosta «Accademia di Romania», la Biblioteca Română de la Roma, propunerea unor cursuri de limba română nu s-a acceptat. Ce activitate intensă putea fi deranjată de o asemenea inițiativă? Niciuna. În privința acestui centru al culturii române, disputat între MAE și Academia Română, există un singur consens: că de 7 ani aici nu se face nimic. O clădire **superbă**, o tradiție interbelică **superbă** – a specialiștilor în arheologie, arte plastice etc., care s-au format aici –, în jur un lanț de institute academice ale celorlalte țări europene, funcționând, toate, conform scopului inițial, o bibliotecă prețioasă etc., decăzute la serviciile unui hotel pentru oficiali de mână a doua, a treia ș.a.m.d. Am uitat totuși ceva: sala de expoziții, închiriată cui vrea să expună orice, fără obligația de a avea vreo legătură cu România. Cei responsabili cu activitatea acestui centru s-au consumat, în conformitate cu tradiția strămoșească, în lupte interne sau jalnice bârfe.”), autoarea articolului se întreabă, în speranța că preocuparea nu se va bloca pe căile retoricii: „Care va fi soarta acestui centru după ce titulara sa, d-na Zoe Dumitrescu-Bușulenga, se va întoarce, în fine, acasă, să se odihnească după atâta activitate. Care va fi soarta celorlalte centre culturale românești din străinătate la a căror conducere s-au putut afla antioccidentali ca Paul Everac (la Veneția) sau personalități cu faimă rea printre românii din emigrație, cum este Virgil Tănase (între altele, și ca apărător al lui Ion Iliescu la Televiziunea Franceză, după mineriada din 1990)?”. □ Pe două pagini, sub genericul „Actualitatea culturală”, este transcrisă dezbaterea pe tema *Imaginea României în lume* („Invitați: Virgil Nemoianu, profesor la Universitatea Catolică din Washington; Mircea Martin, profesor la Universitatea din

București, critic literar; Gabriel Gafița, secretar de stat în Ministerul de Externe. Moderatorii: Gabriela Adameșteanu, redactor-șef la Revista «22»; Mihaela Cutuș, redactor la TELE 7abc. Convorbirea a fost realizată în cadrul emisiunii «Linia întâi», la TELE 7abc, în vara lui 1996. De atunci, s-au produs unele schimbări esențiale. Dar cum aproape 20 de ambasade nu au, încă, la ora aceasta, ambasadori, iar la centrele din străinătate nu au fost numiți alți oameni care să ducă o altă politică culturală, am considerat utilă și acum publicarea acestei discuții. Gabriela Adameșteanu”). Din Statele Unite – conform percepției lui Virgil Nemoianu – România „nu se vede prea bine, plasându-se undeva în acest triunghi: între apatie, ignoranță și chiar antipatie. În multe filme americane sau chiar cărți de consum, personajele care poartă nume românești sunt negative. Această imagine nu aparține doar ultimilor 30-40 de ani. [...] A fost, incontestabil, o izbucnire de simpatie pentru România, mai ales în perioada decembrie '89 și la începutul lui '90, care apoi însă s-a dovedit a fi doar un moment și a cam dispărut”. Din direcția opusă de percepție, din țară către străinătate, Mircea Martin confirmă printr-o „mărturie personală”, opinia lui Virgil Nemoianu: „pot să spun că am întâlnit această imagine nefavorabilă a României atunci când am ieșit în străinătate, în diferite țări, în diferite contexte: în privirea mirată a colegilor de la diferite universități, din lumea editorială, din cea intelectuală în genere; în anumite întrebări nepuse, într-o rezervă mentală. [...] O asemenea imagine a României nu este doar rezultatul unor manevre ale dușmanilor săi: acestea există; le-am putut constata și eu, cum le putem constata cu toții. Dar ele nu pot opera altfel decât pornind de la *fapte*, oricât de abuziv interpretate în continuare. Este adevărat că la posturile de televiziune din Europa și America se arată mereu mizeria căminelor de handicapați, dar această mizerie *există*. După cum există și alt fel de mizerii, dacă n-ar fi să ne gândim decât la mizeria străzilor orașelor noastre, datorită neglijenței edililor și a trecătorilor. Se repetă, ca un fel de *raccourci* istoric, la orice prezentare televizată a vreunui eveniment petrecut în România, cel puțin o secvență din mineriadele Bucureștiului. Aceste secvențe continuă să șocheze și să ne fixeze în conștiința străinilor. Și așa spune că, înainte de asta, ele au produs un impact chiar în propria noastră conștiință. Imaginile acelei atrocități sociale au schimbat propria noastră reprezentare despre poporul român pe care e greu să-l mai evocăm ca pe un popor blând, pașnic, răbdător, un popor «mioritic». Ceva s-a schimbat în urma acestor scene de o atât de mare violență. Iar consecințele acelor momente politice se răsfrâng, în ultimă instanță, foarte departe, înăuntru și în afară. Imaginea defavorabilă este, așadar, datorată realităților noastre cotidiene și, în primul rând, politicii românești”. Un alt punct al discuției este adus odată cu întrebarea: „Limba română este un handicap?”, sau mai aplicat, „Dacă scriitori ca Eliade, Cioran, Ionesco, Virgil Gheorghiu nu scriau într-o altă limbă, credeți că erau la fel de cunoscuți sau recunoscuți?”. Virgil Nemoianu pune accentul pe împrejurarea istorică și plasamentul

geografic, în detrimentul limbii de circulație: „Cred că mai importantă a fost prezența lor într-un anumit context, faptul că erau integrați în lumea literară, intelectuală, continuu și interacțional, decât limba în care au scris. Bineînțeles, nu neg valoarea scrierilor în sine, dar că era o dialectică continuă este important. Datorită circulației libere de azi, e important ca acest lucru să fie accesibil multora”. În intervenția sa, Mircea Martin se oprește mai ales asupra blocajelor din circulația cărților românești, la export: „Opțiunile editorilor depind de interesele momentane, de moda timpului, nu sunt totdeauna călăuzite de repere valorice. Cărți slabe apar și în Statele Unite, dar semnificația lor este exclusiv comercială. Nu e sigur că cei mai buni scriitori contemporani ai noștri vor găsi o cale de acces către publicul străin, prin simplul fapt de a fi propuși unor editori de acolo. Cazul lui Marin Preda (printre alții) e elocvent. Mai importantă este oferta noastră culturală, în ansamblul ei. Care este imaginea culturală pe care vrem să o trecem Europei și lumii”. Răspunzând la întrebarea dacă „vrem să rămânem un popor de țărani, de oieri, și să fim percepuți astfel în continuare?”, Mircea Martin arată că „este o opțiune politică și culturală dacă vrem să fim reprezentați în continuare numai – sau în primul rând – de folclorul românesc, în diferitele lui ipostaze, care sunt, de altfel, frumoase, interesante, revelatoare”, însă ar fi mai bine să reflectăm dacă „vrem să proiectăm această imagine, în continuare, în ochii străinătății sau locuim, de fapt, jumătate din noi la orașe, unde perpetuăm o mentalitate rurală (cu grave consecințe în conduita civică)? De unde nevoia acestui model identitar regresiv?”.

9 februarie

● La pagina întâi, „Adevărul” (nr. 2093) titrează: ***Lovitură de tetarul în PSM. Adrian Păunescu și-a dat demisia din toate funcțiile deținute în partid***, publicând conținutul unui comunicat MEDIAFAX: „Prim-vicepreședintele PSM [*Partidul Socialist al Muncii*], Adrian Păunescu, a demisionat, sâmbătă, din toate funcțiile deținute în partid. Păunescu și-a anunțat demisia în timpul ședinței Comitetului Director, după care a părăsit sala. Unul dintre motivele pe care le-a invocat a fost activitatea slabă a cadrelor partidului în timpul campaniei electorale și atmosfera de automulțumire care stăpânește partidul, din noiembrie, după eșecul electoral. Păunescu a arătat că demisionează în semn de protest față de inactivitatea în care se complac cadrele de conducere și pentru că se simte vizat de reproșurile și criticile din filialele județene în legătură cu lipsa de reacție a partidului la inițiativa realizării unei stângi unite (n.n. inițiativa lansată de Ion Iliescu la Conferința Națională a PDSR) [...]”.

11 februarie

● La rubrica „Internet”, din „Adevărul” (nr. 2094), opinionistul neoconservator Ovidiu Hurduzeu (Stanford University) enunță, cu aer profetic, principalele „semne concrete”, după care românii vor recunoaște cu certitudine,

dacă a sosit sau nu, și în patria lor, capitalismul: „Trăind în Occident de o buna bucată de vreme, vă pot descifra câteva semne ale prezenței concrete a capitalismului în viața de zi cu zi. Principala grijă a cetățeanului dintr-o țară occidentală este de a nu rămâne șomer. Deci, primul semn al unei adevărate economii de piață în România se va ivi atunci când oamenii vor începe să se plângă de faptul că nu au «slujbă» sau sunt pe punctul să și-o piardă. În prezent, nu aceasta este grija de căpătâi a românului, ci lipsa de bani. Un alt semn al venirii capitalismului este scăderea prețurilor. În capitalism, în timpul unei crize economice majore, precum cea prin care trece România, prețurile scad drastic. În general, putem vorbi de capitalism doar atunci când negustorii care vând ieftin fac profit, și cei care vând scump dau faliment, când «mult» înseamnă ieftin, și «puțin» înseamnă scump. Capitalismul va fi venit în România când sticla de Coca-Cola de un litru va fi mai ieftină decât cutia de 250 ml, când va fi mai convenabil să cumperi cinci kilograme de banane decât unul singur. Apoi putem să vorbim de capitalism din momentul în care doar o mică parte din cei care se apucă de afaceri reușesc. (În cei șapte ani petrecuți în SUA, m-am întâlnit nici un român care să fi «pornit» o afacere pe cont propriu, toți lucrează la «stăpân». În România tranziției, însă, unde te învârti, dai de «privatizați»). În general, există capitalism acolo unde «întreprinzătorul» începător obține profit, dacă îl obține, abia după câțiva ani de muncă și stress intens. În capitalism nu există expresia «a da un tun». Va fi capitalism în România în clipa în care orice muncă făcută legal, oricât de umilă, îi va asigura cetățeanului un minim decent; când un inginer va câștiga mai bine decât un muncitor, un profesor mai bine decât un «teijhetar»; când «mâncarea» nu va costa mare lucru, însă jumătate din salariu se va duce pe chirie. În sfârșit, cetățeanul român va ști că trăiește în capitalism când grija vieții sale va fi cum să-și asigure un venit la bătrânețe, și nicidecum un concediu «la turci» sau în Grecia. Dacă noțiunea de «timp liber» va începe să se estompeze în mintea românului, și acesta va fi un semn că-i pe aproape economia de piață. În general, capitalismul înseamnă înlocuirea sintagmei «trăiește-ți clipa» cu «planifică-ți bătrânețea». Și va mai fi capitalism în România atunci când cetățeanul își va cumpăra o casa cu bani împrumutați de la o bancă (va plăti «cash» un avans, creditul restituindu-l în 15-30 ani). Deși ceva asemănător va fi încercat s-o facă și pe vremea Odiosului, acum o va face cu un nou sentiment, specific capitalist, sentimentul că oricând își poate pierde casa, dacă va înceta plata ratelor lunare către bănci. (Să vezi atunci avântul revoluționar cu care se va duce românul nostru la muncă!). Atât timp cât românii cheltuiesc cel mai mult pe hrană (cei săraci, majoritari) și pe Mercedesuri, excursii (cei bogați, minoritari), capitalismul n-a ajuns încă la curbura Carpaților. Mă rog, capitalismul sub forma sa euro-civilizată... În România capitalistă, ca peste tot în lumea capitalismului occidental, nu se va trăi «bine», nu se va trăi «rău», se va trăi doar «din greu bine». [...]» (*Când vom avea capitalism?*).

● În numărul 2090 din „România liberă”, la pagina culturală, Dan Stanca prezintă „cartea dinamită”: *Jurnalul lui Paul Goma* –, „La Nemira apar acum cele trei volume ale jurnalului lui Paul Goma, început din 1978 și (parțial!) încheiat în 1993. Cele trei volume sunt intitulate Jurnal pe sărite, Jurnal de căldură mare (vara lui 1989) și Jurnal de noapte lungă. [...] Prefața acestui jurnal este semnată de Laszlo Alexandru și este intitulată *Singurătatea alergătorului de cursă lungă*. Nici nu se putea găsi formulă mai expresivă pentru a-l caracteriza pe cel care a fost și, mai ales, este Paul Goma. Încă o observație: cred că din această carte nu trebuie reținute picanteriile, toate răfuielile lui Paul Goma cu colegii de breaslă, deși tocmai acestea vor fi gustate, dar și rejectate, ci linia de forță, programatică a gândirii sale, care se exprimă cel mai bine în aceste rânduri excepționale: «Un scriitor nu poate uita & nu i se îngăduie să uite realitatea pretinzând că el este făcător de ficțiune, un scriitor amnezic, în cel mai fericit caz, e scriitor de vagoane, nu de conștiință a nației». Dacă Jurnalul lui Steinhardt este *Jurnalul fericirii*, *Jurnalul* lui Paul Goma este Jurnalul nefericirii”.

12 februarie

● Bujor Nedelcovici trimite de la Paris (textul poartă data de 31 decembrie 1996) un *Cuvânt înainte* la publicarea, în revista „Luceafărul” (nr. 5), a *Jurnalului* său *infidel*: „Să fac abstracție. Să uit cele întâmplate în urmă cu câteva zile și să încep transcrierea caietelor *Jurnalului infidel*, în vederea publicării lor. Mult timp n-am fost partizanul ideii de a ține un jurnal. Și cu atât mai puțin al unui jurnal intim. Nici memoriile nu mă interesau. Sau amintirile, carnetele, agendele ori mărturisirile. Doream să scriu romanele pe care le proiectasem pentru o lungă perioadă de timp (chiar o trilogie) și îmi rezervam pentru ele întreaga energie imaginativă și creatoare. [...] Ultima explicație a faptului că nu am avut un Jurnal a fost: FRICA”. O notă anonimă de subsol, *Cuvântul redacției*, exultă pe finalul confesiunii lui Nedelcovici: „Gata, l-am convins. Ne-a încredințat nouă multe pagini din *Jurnalul infidel*. Îl așteptam de mai multă vreme. Suntem siguri că vă va interesa, fiindcă aparține unui scriitor de prim plan în literatura noastră, ca o experiență bogată, dramatică uneori. Nu ne putem permite să spunem mai mult. *Jurnalul infidel* se recomandă fără frazele noastre”.

● „România literară” (nr. 6) publică versuri de Mariana Marin: *Mynheer, Embargou, Beretta, Nastratinul colectiv, Vampirul vegetarian, Zmeura*.
□ Poetul Emilian Galaicu-Păun este prezent cu o *Fugă basarabeană, featuring Angela Marinescu, Poemul roșu*.

13 februarie

● Revista „Contemporanul” (nr. 7) inițiază pagina „Aleea nouăzeciștilor”. Primul scriitor care publică, aici, un „fragment de roman” (*Istoria unui ținut de*

verdeață și răcoare) este Radu Aldulescu. În *Nota bene* de final, redactorul de rubrică, Aura Christi, aduce următoarele precizări: „Redacția revistei «Contemporanul – ideea europeană» vă invită să trimiteți pentru rubrica «Aleea nouăzeciștilor» poezie, proză, eseu, dramaturgie, critică (10 pagini dactilo/ la două rânduri) însoțite de un curriculum vitae, o prezentare semnată de o personalitate și o poză”.

● „România liberă”, nr. 2092, îl invită pe Ion Cristoiu să își reamintească, în articolul cu titlul-parafrază *De la Elena Ceaușescu la Ion Cristoiu*, de câteva „pagini uitate, pagini necenzurate, pagini necomentate”, apărute în volumul omagial *Cunună de lauri*, Ed. Eminescu, 1989: „[...] Pentru a defini personalitatea tovarăsei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, ziariștii străini au folosit, în dese rânduri, sintagma savant și om politic. E o disociere, ivită, lucrul trebuie recunoscut, din necesități analitice. Căci în realitate în personalitatea tovarăsei Elena Ceaușescu, savantul nu poate fi despărțit de omul politic și omul politic nu poate fi despărțit de savant. Cele două ipostaze se completează reciproc și se unesc strălucit într-o exemplară personalitate a României de azi (*Două ipostaze indisolubile: omul politic și omul de știință*)”.

14 februarie

● Pe prima pagină din „Adevărul” (nr. 2097), are o poziție tipografică privilegiată știrea lui Dumitru Tinu: *Lovitură de teatru în lumea presei. Ion Cristoiu își dă demisia de la „Evenimentul Zilei”*: „Fără a intra în problemele interne ale trustului «Expres», vreau să spun că hotărârea sa, în cazul în care nu va reveni asupra ei, ar reprezenta o pierdere pentru întreaga presă românească. Pentru că, trebuie recunoscut, «Evenimentul Zilei» fără el nu ar mai fi «Evenimentul Zilei». Iar fără «Evenimentul Zilei», așa cum îl știm, presa în ansamblul ei ar fi mai săracă. [...] În ciuda aparențelor, temutul director al «Evenimentului Zilei» dovedește o nebănuită fragilitate în fața presiunilor și adversităților de tot felul. Este fragilitatea gazetarului autentic, ce se consumă în vâltoarea clipei, pentru a constata stupefiat că sacrificiul său este uneori fie ignorat, fie irosit în malaxorul vremurilor tulburi pe care le trăim. Îi înțeleg lehamitea, frustrările, dezamăgirile, dar nu cred, așa cum i-am spus-o și personal, că avem dreptul să abandonăm. Astăzi se retrage Ion Cristoiu, mâine i-ar putea urma exemplul alții, având în vedere vitregiile ce se conturează la orizontul presei scrise românești. Crește bezmetic prețul hârtiei de ziar, sporesc tarifele la tipar și difuzare, cresc chiriile. Și în acest timp dau tot mai insistent târcoale reprezentanții marilor concerne de presă internaționale, pândind momentul ca să ne sară în ceafă. Iar puterea de azi, ca și cea de ieri, privește impasibilă, neînțelegând că deznaționalizarea presei ar însemna pierderea definitivă a busolei, prelungindu-ne rătăcirile și anulându-ne șansa păstrării identității naționale”.

● În editorialul din „România liberă”, nr. 2093, Octavian Paler oferă un răspuns la întrebarea *De ce nu pot fi om politic?*: „De-a lungul ultimilor ani, am fost, deseori, mustat de diverși compatrioți că nu vreau să intru în politică. Am încercat să mă apăr, explicându-le că nu din modestie am această reținere. Și eram sincer. Dincolo de unele motive amendabile, pe care n-are rost să le înșir aici, cum ar fi faptul că prefer să decid singur cu cine îmi place să discut și cu cine nu, recunosc că reținerea mea are la bază, între altele conștiința unei neputințe. Am înțeles, cu anii, că există dileme în care, orice ai alege, pierzi sau, oricum, nu poți evita regretele. Când soarta te îmbrânțește ea într-o direcție, ai, cel puțin, o scuză. Nu eu am hotărât, îți spui, amintindu-ți vorba cronicarului despre omul aflat «sub vremi». Dar ce faci când soarta se retrage, indiferentă, și te lasă să ieși singur, de capul tău, o decizie? Ca persoană particulară, în asemenea situații, poți să refuzi să optezi, lăsând totul la voia întâmplării. Ca politician, e mai greu”.

15 februarie

● C. Stănescu scrie în „Adevărul” (nr. 2098), la rubrica „Accente”, articolul *Moartea lui Geo Bogza*, despre „revizuirea” biografiei lui Geo Bogza, operată prin manipularea unor declarații, din care „rezultă un Geo Bogza C. D. [Convenția Democratică], un Geo Bogza (ultra) monarhist!”, în cartea *Eu sunt ținta. Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi* (Ed. Du Style, 1996): „Ca un veritabil «stricător de sărbătoare», criticul Valeriu Cristea întrerupe lanțul encomiastic și, într-un excelent articol din «Caiete critice», supune discuției măsura în care o mare personalitate inconformistă ca autorul *Cărții Oltului* se dezice, parțial, de sine însuși, lăsându-se manipulat – «turconizat», zice criticul – de interlocutoarea lui. Cazul este extrem de semnificativ și merită o atenție specială, cu atât mai mult cu cât, în toiul interminabilului război al «revizuirilor», Geo Bogza se livrează, iată, posterității, în ultima carte, «revizuit» de el însuși, cu largul și subtilul concurs al partenerei de dialog. [...] De fapt, d-na Diana Turconi aplică marelui scriitor principiul, verificat încă de pe vremea Anei Pauker, al primirii legionarilor în partidul comunist, principiu răspunzător în mare măsură de uriașa confuzie morală din societatea românească de azi, conform căruia nu contează ce ai făcut (spus) ieri, contează ce faci (spui) astăzi. Nu contează că ceea ce afirmă în cartea de față Geo Bogza cu privire la trecutul său îi face pe mulți să se încrunte [...], contează să susțină, în paralel, aproape punct cu punct, idei ale opoziției. Nu contează că scriitorul a fost antifascist, de stânga, procomunist și chiar prosovietic [...], contează că în 1992-1993, chiar în anul morții (niciodată nu e prea târziu) el să aducă, de pildă, «mari elogii tuturor regilor României», să facă o «pledoarie în favoarea monarhiei», să confirme «confiscarea» revoluției din decembrie 1989, să «conteste alegerile» – totuși libere! – din 1990, să elogieze fără rezerve oamenii opoziției și să-i «demonizeze» pe ceilalți etc. [...] Noi nu putem ști

dacă scriitorul a încheiat, în ultimul an al vieții sale, un asemenea «pact», însă ne apare mai mult decât plauzibil că, în ceea ce a socotit interesul posterității operei sale, el a consimțit să-și «bemolizeze» anumite părți ale trecutului și operei, ajustându-și, aproape imperceptibil, biografia și făcând «uitate» pagini ce însă nu se pot uita. Nu se pot uita nu fiindcă ele ar fi inavuabile, ci, din contră, pentru că îl «denunță» în favoarea sa pe autenticul scriitor democrat, un intelectual de stânga, antifascist, pe acel formidabil Geo Bogza din *Anii împotrivirii*, de unde nici o pagină – multe de o actualitate stringentă! – nu poate fi ștearsă. E greu să crezi în sinceritatea pledoariei monarhiste din dialogul cu d-na Turconi, în omagiul encomiastic și obedient adus regilor și coroanei de către cel care scria, în 1935 despre *Sclavii prințului Știrbey* [...]. Acest Geo Bogza din *Anii împotrivirii* a fost ajutat să moară în *anii libertății*, volumul *Eu sunt ținta* fiind, și sub acest aspect, un document tulburător și demn de luare-aminte a tuturor ce-și orânduiesc posteritatea. În ce mă privește, ca simplu cititor, îl prefer, categoric, pe Geo Bogza din *Anii împotrivirii*, celui din *anii libertății*...". □ În articolul *Imboldul de a arunca mănuașă*, S. Damian contestă „menirea de guru” a lui Gabriel Liiceanu: „Având pretenția să îndrume pe alții și să se instituie ca un model de conduită intelectuală (e invocat asiduu precedentul socratic) sau mai bine zis intrând în rolul de mentor pe care i l-au rezervat emulii, în număr crescând în ultimii ani – Gabriel Liiceanu e conștient că trebuie să facă față astfel și unei corvezi. Va fi privit ca prin sticlă, la cel mai mărunț pas nu se va putea deroba, va persista fără întrerupere în vizerul interesului public. Neîndoielnic situația îi asigură și privilegiul, e și un răsfaț pe care îl savurează, acela de a servi ca exemplu de urmat în antrenamentul inteligențelor. Riscurile? Ele nu sunt minore. Și poticnirile intelectuale cu care n-a fost zgârcit în vremea din urmă nu se pierd în ceață, ele sunt difuzate din gură în gură cu iuțeala fulgerului, rămân de pomină. Căci ce îl definește pe Liiceanu este și o alternare de stadii, de la sus, foarte sus – la jos, în zonele tulburi, cu alte cuvinte poate fi vulnerabil la gafe de proporții”. Sunt citate, spre exemplificarea surprinderii în fragrant cu potențial delict: „o exclamație de entuziasm, la ieșirea în larg a lui H.-R. Patapievici”: „«Te îmbrățișez, dragul meu Kierkegaard bucureștean»”; „elanul de a catapulta, nici mai mult, nici mai puțin decât pe o orbită mondială, producții inedite locale, lui Andrei Pleșu îi conferă însușiri excepționale de eseist, care ar fi egale sau chiar mai pronunțate ca la corifeii genului”: „«un Montaigne român, unul mai vehement, mai pătimaș și mai balcanic»”; compararea lui George Pruteanu cu „un Arheu care are gravate pe obraz ridurile unei suferințe milenare obștești”.

● În „Orizont” (nr. 2), comentând *Jurnalul* scris de Mihail Sebastian, criticul Vasile Popovici echilibrează, printr-o observație mai puțin luată în calcul, deziluziile în cascadă stârnite de comportamentul generației tinere din anii '30: „*Jurnalul* lui Sebastian arată că, de fapt, totul era cunoscut pentru toți. Se știa de deportări, de execuții sumare, de lagărele de concentrare, nimic nu era

neștiut. Și, cu toate acestea, ura continuă să producă discursul urii, de atâtea ori chiar în prezența evreului Mihail Sebastian – fără menajamente pentru evreul Mihail Sebastian, pentru prietenul și intelectualul Sebastian. Aceste momente de obnubilare a sensibilității șochează la lectură și se rețin obsesiv, mai cu seamă când vin de la persoane pe care niciodată nu le-ai fi putut bănuî de cruzime. Pe de altă parte, polarizarea produce și dincoace, în câmpul victimei, mutații ciudate. Un singur exemplu care pune pe gânduri – un eveniment atât de grav cum e ocuparea Basarabiei și Bucovinei de ruși nu-și găsește loc între însemnările lui Sebastian. Tăcerea acoperă o încuviințare? Cu siguranță că Sebastian a putut să-și închipuie – ce iluzie! că numeroșii evrei de dincolo de Prut, măcar ei, au șanse să se salveze. Sub Stalin! Înțelegei, dacă adâncești puțin ironia istorică, în ce măsură evreul nu avea scăpare” (*Evreitatea mea*). □ Cornel Ungureanu scrie despre *Orbitor. Aripa stângă*, de Mircea Cărtărescu: „[...] este un roman despre unitatea ființei, dar și despre strălucirea lumilor. E opera unui poet a cărui privire e capabilă a traversa materialitatea cosmosului. [...] Lumea lui Cărtărescu e una care trebuie să fie văzută. Să strălucească, dar și să păstreze transparența: să fie văzută până în adâncul ei. Mai mult decât sentimentul marelui roman, am sentimentul cărții inaugurale, care propune o «nouă civilizație» a epicului postmodern” (*Literatura în vremea superlativelor*).

16 februarie

● Despre Petru Dumitriu și romanul *Extremul Orient*, Radu Aldulescu scrie o cronică, în „Adevărul literar și artistic” (nr. 356), încercând să dea explicații pe jumătate de pagină asupra superlativul entuziast al titlului, *Cel mai mare romancier român*: „Autorul reușește performanța rară de a dezvolta cu har o ficțiune, atingând adesea tema occidentului putred – o fata morgana după care destui scriitori din țară au alergat și și-au rupt gâtul de-a lungul timpului. [...] În jurul întâmplărilor vieții sale în Occident, Petru Dumitriu își structurează o filozofie solid argumentată, dar nu într-un totu originală și pe alocuri atacabilă. Peste aceasta se adaugă și crește carnea prozei sale, care prin stil și meșteșug epic dă strălucire totului. Poate cea dintâi calitate a acestui scriitor este de a fi un bun meseriaș al substanței românești, atent și deschis lumii despre care scrie, și totodată consecvent și sincer cu sine. Ține de un soi de smerenie efortul răbdător din care se naște lucru bine făcut, și care se simte în toate cărțile lui Petru Dumitriu. Cărțile sale ratate s-au datorat aproape exclusiv contextului în care au fost scrise și publicate. Când ratarea și actul de libertate individuală care înseamnă scrierea unei cărți au devenit pentru el o chestiune de viață și de moarte, și-a dat măsura adevăratei vocații schimbându-și locul și limba în care scrie. După revoluție s-a vorbit mult la superlativ despre Petru Dumitriu, și socot că pe bună dreptate. El este într-adevăr cel mai mare romancier român, dar țin să precizez că nu prin cărțile publicate în țară până în

1960. Chiar și *Cronică de familie* e un roman ratat, comparabil cu alte rateuri de vârf ale epocii. Petru Dumitriu este un mare scriitor prin ceea ce a scris și a publicat în afara României și-a altă limbă decât limba română, ca și Cioran de altfel, ca Eugen Ionescu sau Eliade. Petru Dumitriu este un scriitor francez, pe care cultura română a început să-l merite abia după decembrie 1989, drept pentru care l-a și asimilat”. □ Daniel Cristea-Enache analizează *Hotel Europa*, de Dumitru Țepeneag: „Un roman cu multe elemente și părți valoroase, dar mai semnificativ ca tehnică decât ca realizare, un roman prin care Dumitru Țepeneag confirmă că a reintrat cu adevărat în circuitul literaturii române – cu un proiect textualist tradus în viață printr-o «cedare» la farmecul discret al realismului” (*Farmecul discret al realismului*).

18 februarie

● Monica Lovinescu ține să facă, în „22” (nr. 7), o „Precizare la *Jurnalul* lui Paul Goma”. Într-o structură de istorie alternativă, acesta se dezice de orice sprijin sau promovare pe care i le-ar fi acordat, în anii ceaușismului, disidentului: „Cei care au crezut că l-au auzit atunci pe Paul Goma, fie direct la Paris, fie în România, prin Europa Liberă, s-au înșelat și ei. Fusese tot o halucinație colectivă, servind tot la denigrarea lui Paul Goma. De adăugat nu mai am decât atât: *îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma*”. □ La paginile „Interviul săptămânii”, într-un dialog cu Gabriela Adameșteanu, filosoful Gabriel Liiceanu argumentează, pe baza modelului din Germania (folosit în privința desecretizării dosarelor STASI), de ce ar fi un semn de normalitate accesul la dosarele Securității române. „Ce s-ar întâmpla totuși cu oamenii aceștia, odată dați pe față? Cei care se vor dovedi colaboratori sau salariați ai Securității vor mai putea ocupa funcții politice? Nu se riscă declanșarea unor drame?”, își manifestă preocuparea social-umană jurnalista. „Sper că glumiți, Gabriela Adameșteanu” – reacționează fără vreo speranță filosoful. „De peste 50 de ani istoria noastră este o dramă perpetuă. Nimeni nu a avut de dat seamă, în acest răstimp, de declanșarea și întreținerea ei. În peste 50 de ani de comunism și neocomunism nici măcar *unul* din cei care au contribuit la dezastrul României nu a răspuns în fața cuiva. Suntem de acord că istoria acestor ani este un șir neîntrerupt de crime – de la cele fizice până la cele morale și spirituale –, dar ne purtăm ca și cum n-ar fi existat autori pentru ele. Ba mai mult, ni se pare firesc ca parte dintre cei care au pricinuit acest dezastru să ne facă mai departe destinele. Care ar fi atunci «drama» de care vorbiți? Tot pe ei vreți să-i plângem? Faptul că s-ar întrerupe cariera publică și politică a unor ticăloși vi se pare motiv de «dramă»? Din cauza acestei cumsecădenii prost înțelese batem de șapte ani pasul pe loc”. □ În cronica *Răutăși și tristeți balcanice*, aplicată cărții Ion D. Sârbu, *Scrisori către bunul Dumnezeu*, epistolar îngrijit de Ion Vartic (Biblioteca Apostrof, 12/1996), criticul Dan C. Mihăilescu subliniază că „receptarea operei lui Ion D. Sârbu în postumitate a înregistrat unanimitatea laudativă. Toată lumea, indiferent de

culoarea **politică** a viziunii **estetice** (de la, de pildă, Monica Lovinescu la Eugen Simion), a fost de acord că ne aflăm în fața marii apariții literare post-'89". În consecința indubitabilei aprecieri, se dau sugestii pentru viitoare studii: „Ion Vartic ar face bine să scrie istoria Cercului literar sibiano-clujean, inclusiv din perspectiva generației sale, **echinoxismul** fiind, cum singur observă, a doua generație post-blagiană... În orice caz, modul în care opera postumă a lui Ion D. Sârbu împinge spre prim-plan această zonă de clar-obscur a culturii române contemporane tinde să devină palpitant. Mai cu seamă că percepția târzie a generației, relațiile sincopate dintre membrii grupului, solidaritatea, dar și suspiciunea reciprocă, invidia, involuțiile și evoluțiile sub semnul amoralismului și ranchiunei fac din apartenența lui I. D. Sârbu la «cerchism» un fel de arici nostalgic”.

19 februarie

● „România literară” (nr. 7) găzduiește un grupaj poetic *Inedit*. **Marin Sorescu**: *Oprește!*, *Stingere vocală*, *Solul mării albastre*, *Cineva*, *Coșciug fricos*. □ Revista îi alocă o pagină tematică lui D. Țepeneag, cu ocazia împlinirii a 60 de ani. Contribuie cu articole despre personalitatea și opera sa: Gabriel Dimisianu, *Reîntâlnirea cu Țepeneag*, și Ion Vartic, *Un roman „extrem-contemporan”* (comentariu la *Hotel Europa*). □ Ion Pop semnalează și prezintă *O antologie italiană a poeziei românești din secolul XX*. Lucrarea la care se referă universitarul clujean este ediția lui Marco Cugno, *La poesia romana del Novecento* (Edizioni dell’Orso, Alessandria, 1996): „Cele cinci sute de pagini ale antologiei [...], bilingvă pentru textele poetice, reunesc un număr de patruzeci și nouă de autori, ilustrativi pentru toate generațiile și orientările literare, de la simboțiști până la «generația '80»”.

20 februarie

● Octavian Soviany prezintă, în „Contemporanul” (nr. 8), volumul de poezii, *Cocoșul s-a ascuns în tăietură*, semnat de Angela Marinescu: „[...] într-un context în care, în general, poezia e bântuită de un formalism exacerbat, reducându-se la o simplă performanță a textului, autoarea are îndrăzneala de a merge la sursele primordiale ale lirismului, dându-ne o magistrală lecție de autenticitate și de asumare a unui destin. Iată de ce, mai presus de tot și de toate, versurile acestei excepționale poete au virtutea cardinală a exemplarității” (*Aroma de sânge și carne a poeziei*).

21 februarie

● „Adevărul” (nr. 2103) publică textul unui comunicat MEDIAFAX, pe tema *Fundația Culturală Română va prelua centrele culturale române de peste hotare*: „Ministerul Afacerilor Externe și Fundația Culturală Română au încheiat un acord de principiu privind preluarea centrelor culturale române de peste hotare de către această fundație. Șeful diplomației române, Adrian

Severin, s-a întâlnit miercuri cu președintele fundației, Augustin Buzura. Cei doi au convenit asupra elaborării unui document comun care să consființească preluarea acestor centre de către Fundația Culturală Română”.

● La dosarul tematic al „Dilemei” (nr. 213) – *Reziduuri romantice*, își aduc contribuțiile: Alfred Dumitrescu (psiholog), *Simt, deci există!*; Simona Popescu (scriitor), *Endymion și Monstrul. Despre frumusețea și mizeria „vârstei lirice”*; Răzvan Rădulescu (scriitor, muzicolog), *Semidoctismul romanțios*, cu bonus o *Anecdotală picantă*: „Recent, Iosif Sava l-a invitat pe Nicolae Manolescu la serată. Venind vorba despre interpretare, invitatul și-a declinat orice competență, dar a spus că are un prieten în Franța la care a ascultat *Anotimpurile* cu o formație de muzică barocă numită «Il Giardino armonico». [...] Iosif Sava nu auzise de ea. Ei, ce-i cu formația asta? Invitatul spune atunci că interpretarea pe care a ascultat-o i s-a părut atât de diferită de tot ce auzise el înainte și în același timp atât de autentică și convingătoare, încât suportă greu să mai audă Vivaldi cântat cu instrumente contemporane și în felul în care se cântă Anotimpurile de obicei. În acest moment, Iosif Sava îngustează ochii, surâde fin și nostalgic, acea nostalgie romantică, și spune, prelung: Cine mai știe, domnu’ Manolescu, cum se executa mordentul la Vivaldi? Adevărat, asta nu o știe nimeni. Nu se poate afla nici măcar din sursele despre care vorbeam mai înainte. Se poate afla totuși din acele surse că Vivaldi nu a scris nici un mordent în viața lui. Ce altceva se mai poate spune?”; Alex. Leo Șerban, „*Amor*” – *termen de garanție*; Ovidiu Verdeș, *Imaginea copilului. Caragiale și americanii*; Ioana Pârvulescu (critic literar), *Blândețe și flori*; Ion Bogdan Lefter, *Romantismul și postmodernismul: inamici și aliați*; Radu Toma (profesor universitar), *Văd enorm, simt monstruos – sau ce e un autor*; Dan C. Mihăilescu (critic literar), *Dacă nu ne putem implica, măcar să ne complicăm* ș.c.l.. □ Andrei Pleșu comentează știrea de pagina întâi a actualității jurnalistice – *Ion Cristoiu demisionar*: „Domnul Ion Cristoiu s-a hotărât, peste noapte, să se retragă de la «Evenimentul Zilei». Nu mai suportă «presiunea psihică» la care e supus datorită opiniilor sale prea radicale. Vrea să se (re)apuce de citit la Biblioteca Academiei. Își dăruiește toate acțiunile foștilor săi parteneri de presă și de afaceri. Un gazetar care a combătut cu atâta fervoare pentru transparență putea găsi explicații mai plauzibile. Domnul Cristoiu a suportat binișor lungii ani de «persecuție» din perioada Iliescu; ba chiar a arborat persecuția ca pe o insignă, pe frontispiciul ziarului. Nici sub Ceaușescu n-am asistat – din partea Domniei Sale – la vreun gest de exasperare. De unde, brusc, atâta fragilitate? S-ar zice că avem de-a face cu o criză mistică: omul își împarte averile și alege reclusiunea studioasă ca pe singurul destin care i se potrivește. În definitiv, de ce nu? Duhul Sfânt bate încotro poștește. Și e incontestabil că domnul Cristoiu are destule motive să fie un pic surmenat. A slăbit mult, cu o îndârjire aproape fanatică, ceea ce – o spun în cunoștință de cauză – poate nevroza pe oricine. Apoi, a fost împins de

împrejurări și de indulgență contextului într-o postură care depășește cu mult posibilitățile sale reale. Chemat să-și dea cu părerea peste tot și despre orice, Ion Cristoiu a devenit micul nostru profet cotidian, un fel de «Brucan *du pauvre*», un fel de «fast food» al gândirii politice jurnaliere. În momentele sale bune, el afișează o viclenie candidă, o perspicacitate de diletant «oț», care nu se lasă păcălit de șmecheriile politicianilor. Pricepe și îți explică. Un amestec de Cocoșilă și Dumitru al lui Nae, reveniți în poiana lui Iocan după câțiva ani de învățătură la seral. Pentru un om de condei, mai ales pentru unul care crede că violarea unei găini sau înjunghierea vecinului sunt realități dostoevskiene, domnul Cristoiu manifestă o stingheritoare neglijență stilistică. Scrie și vorbește rudimentar, încât te cutremuri la gândul că el e echivalentul autohton al gazetarilor de la «Figaro» și «Le Monde», de la «Frankfurter Allgemeine» sau «Times». E greu să nu fii incomodat psihic de eventualitatea unor asemenea asociații. [...] Domnul Cristoiu trebuie, deci, felicitat pentru sănătosul dumisale instinct. Dacă retragerea gazetarului e motivată în chip autentic, dacă ea nu camuflează inavuabile manevre de culise sau relansări premature în alte «afaceri», ea va da roade onorabile. În caz contrar, nu ne va rămâne decât să consemnăm o sminteală în plus, în marea, multicolora sminteală a tranziției, plină de tâlhari, victime și bufoni”.

22 februarie

- În „Adevărul” (nr. 2104), la rubrica „Accente”, C. Stănescu propune, ca temă a unui comentariu asupra politicilor culturale, inițiate recent de statul român, nedumerirea interogativă: „*Exportul*” de scriitori salvează imaginea României?.

- La pagina „Cultură” din „România liberă”, nr. 2100, N. Prelipceanu semnalează „Cărți noi”, într-un colaj de scurte prezentări, intitulat *Poezii sumbre și moderne*. Alături de *Poemele Minervei* Chira, este menționată „cartea de debut” a lui Dan Lungu, *Muchii*, apărută la Ed. Junimea din Iași. Cu observația că „trimite la alt mod de a fi sumbru al poetului de azi, cel cu o anume ironie conținută, cel făcând uz de cuvintele ultimelor descoperiri, cel sincron cu lumea în care trăiește (și poetul și opera), chiar dacă aceasta îl cam refuză (îi cam refuză)”, „debutantul Dan Lungu promite. Să-l așteptăm cu încredere”.

23 februarie

- La rubrica „Document” din „Adevărul literar și artistic” (nr. 357), Ileana Ene restituie textul manuscrisului *Eminescu*, de Savin Bratu, cu precizările: „Puține manuscrise ni s-au păstrat de la criticul literar al anilor ’50-’60-’70 Savin Bratu. Soarta i-a fost nedreaptă. A plecat pe neașteptate din această lume, în urma cutremurului din 1977. Locuia în blocul «de la Casata», de pe bulevardul G. Magheru. Acolo și-a găsit sfârșitul o dată cu el, și o minunată

biblioteca. Din întâmplare, manuscrisul *Eminescu* fusese predat Ed. Tinerețului pentru a fi prefată la ediția *Eminescu*, ce urma să apară în colecția Biblioteca Școlarului. Prefața este mai mult un studiu asupra amintirilor despre Eminescu, amintiri publicate de-a lungul vremii. Criticul menționează că ediția sa urmărește să înfățișeze școlarilor o parte din numeroasele amintiri ale celor care l-au cunoscut pe Eminescu, întregite cu studiul documentelor, astfel încât imaginea lui Eminescu, «de la avânturile nedesluite ale copilăriei până la maturitatea creatoare» să fie dezvăluită prin cartea ce urma să apară. Desigur, privirea sa sociologistă asupra lucrării este vizibil tributară stilului proletcultist. Savin Bratu continuă în chiar anii '70, când mulți se dezbăraseră de aceste tonalități, să le cultive. Prefața ca și întreaga ediție nu au mai văzut lumina tiparului. Referatul asupra lucrării, semnat de Silviu Iosifescu, atrăgea atenția asupra faptului că textele alese de editor nu sunt reprezentative. De aceea, ni se pare interesant modul cum putea scrie despre Eminescu în acei ani unul din criticii de la catedra de critică literară a Facultății de Filologie – Univ. București”.

25 februarie

● În „22” (nr. 8), Gabriela Adameșteanu își asumă, în editorialul *Despre profesionalismul noilor ambasadori*, responsabilitatea rostirii numelor unor personalități considerate a avea potențial intelectual și credibilitate publică (i.e. persoane neșantajabile, pe motive de colaboraționism), pentru a schimba deficitul de imagine culturală externă a României: „Gabriel Liiceanu în Franța, Mircea Martin în Elveția, Sorin Alexandrescu în Olanda, Virgil Nemoianu ori Vladimir Tismăneanu în Statele Unite, Cristian Mititelu în Anglia, Grete Tartler în Austria, Marian Papahagi în Italia ar putea da șanse în plus politicii externe a României, în acest moment. Am făcut enumerarea la întâmplare, gândindu-mă că nu este nevoie de a asigura un loc de muncă în străinătate unor intelectuali care să se mute dintr-o bibliotecă într-alta, ci este vorba de niște adevărați profesioniști, care în acești ani au făcut dovada unor capacități manageriale recunoscute și a unor relații specifice cu țările respective”.

26 februarie

● Dând titlul *Prăbușirea unei statui*, cronicii sale din „România literară” (nr. 8), Alex. Ștefănescu atacă „imunitatea de personaj mitologic” a lui Paul Goma: „[...] mai ales datorită fragmentelor de jurnal publicate în diferite reviste, a început să-și facă loc ideea că scriitorul este mai mult vindicativ decât justițiar și că mai și manifestă o suspectă predilecție pentru vulgaritate. Această impresie este definitiv și dezastruos confirmată de Jurnalul publicat acum, integral, în trei volume, de Editura Nemira. În zadar au făcut de gardă atâtea personalități în jurul statuii idolatrizate. Dărmătorii de statui nu și-au atins scopul, dar statuia însăși, din cauza unui secret viciu de structură, se prăbușește singură, se sfărâmă, se transformă într-un morman de moloz. [...] Cât de

adevărate sunt faptele, nu am eu căderea (Alex. Ștefănescu) să stabilesc, deși îi aud zilnic, pe cei incriminați, contestându-le violent. Pot în schimb să remarc faptul că Paul Goma *omite* sistematic ceea ce este nobil și frumos în biografia unor scriitori. Să spui despre Nichita Stănescu, unul dintre exemplarele umane *splendide* pe care le-au dat lumii româniei, că «a mâncat căcat» și să nu vezi nimic altceva în viața lui înseamnă în mod sigur să minți. Credibilitatea textelor este subminată și de faptul că aproape toate reproșurile lui Paul Goma se referă la modul cum s-au comportat personajele respective față de el însuși. Dacă i-au dat sau nu atenție într-o anumită împrejurare, dacă i-au telefonat când au fost la Paris, dacă l-au consultat când au luat o inițiativă, dacă l-au citat într-un articol, dacă i-au cunoscut prioritatea în practicarea dizidenței etc. Din acest punct de vedere, *Jurnalul* se înfățișează ca documentul unei vanități maniacale”. □ În spațiul „Cronicii literare”, Gheorghe Grigurcu restituie memoria poetului Florin Mugur: „Era o vreme în care comentariile critice însoțeau, precum stoliuri gureșe de vrăbii, aparițiile editoriale, destul de dese, de altfel, ale poetului Florin Mugur, *redactor la Editura Cartea Românească*. Astăzi, în jurul operei și-a amintirii omului ales ce-a fost, s-a lăsat tăcerea. O tăcere la care meditez în fiecare februarie, la comemorarea morții neașteptate a prietenului meu. Nu vreau să afirm nici pe departe că acea atenție critică ar fi fost excesivă. Era doar, pe alocuri, interesată, fără a atinge cota de importanță pe care sunt încredințat că o are creația lui Mugur, una de prim-plan a poeziei românești din ultimele decenii” (*Nedreptățiții Florin Mugur*). □ Într-o *Notă* pe adresa redacției (*Jurnalul lui M. Sebastian – o precizare*), Leon Volovici descoperă lacune de informare în „cronica edițiilor”: „«A pus la cale», scrie dl. Ornea despre mine, «o Fundație Sebastian, un om cu dare de mână din SUA, originar din România, a oferit o sumă de bani familiei și, iată că jurnalul a apărut» etc. ... În realitate, lucrurile stau altfel. Omul la care se fac aluzii este, așa cum am menționat în prefață, regizorul de film Harry From, iubitor pătimaș al literaturii lui Sebastian și vechi prieten al lui Beno Sebastian, fratele mai mic al scriitorului, în posesia căruia se află jurnalul. Deși solicitat insistent de istorici literari și editori din țară, Beno Sebastian a refuzat să publice manuscrisul, hotărând, în cele din urmă, să aștepte trecerea a 50 de ani de la dispariția scriitorului. După moartea lui B. Sebastian, familia a respectat voința sa, iar după trecerea celor 50 de ani a acceptat propunerea lui Harry From – în a cărei probitate avea deplină încredere – și i-a încredințat o copie a manuscrisului pentru a fi tipărită integral. Cartea urma să apară sub auspiciile unei Fundații Sebastian, creată de asemenea din inițiativa lui From, pentru a promova răspândirea operei scriitorului. Fără a fi implicat direct în tratative, eram, totuși, ținut la curent și știu că nicio sumă de bani nu a fost oferită, urmând numai ca, după apariția cărții, familia să primească din partea editurii drepturile cuvenite. La propunerea lui Harry From (și cu acordul familiei), am acceptat să fiu răspunzător de realizarea ediției la Editura Humanitas. Cum se

vede, nu am niciun merit în obținerea manuscrisului în vederea publicării lui. Spre marele meu regret, regizorul Harry From cu care mă împrietenisem în ultimii ani a murit pe neașteptate, înainte de a vedea cartea a cărei apariție o aștepta cu atâta ardoare. Nu e cu totul neobișnuit să constăți că un om generos, pasionat de literatură, dar din afara lumii literaților, contribuie decisiv la scoaterea la lumină a unei opere importante, dar de fiecare dată asemenea gest dezinteresat merită omagiul nostru”. □ Nora Iuga publică poeziile *mănușa deșirată în jurul arătătorului și o simplă impresie a pielii*. □ Ion Dima, coleg de închisoare cu Ion Caraion, la Aiud, dă la iveală câteva pagini din corespondența pe care a avut-o cu acesta la începutul anilor '80 (*Un document. Epistolar Ion Caraion*). În fragmentul introductiv, cu un caracter eminentemente memorialistic, semnat de destinatarul scrisorilor, este dat ca sigur un singur colaborator, ulterior, al Securității, din grupul de celulă, Nicolae (Puiu) Giosanu: „Nu cunoștea noțiunea de morală. Machiavelic sută la sută. Scopul, ținta urmărită. Atât conta. De altfel, a fost singurul din acest grup care, după eliberare, a devenit informatorul Securității”.

28 februarie

● La rubrica „Dilematici din toată țară, vă ascultăm...”, din numărul 214 al „Dilemei”, i se dă cuvântul (*Am zâmbit la...*) cititorului din Ploiești, Mihai Vieru: „Un strigăt chircit, colțuros, parcă băgat la malaxor, îmi vine să scot de câte ori un fir globular mă îndoaie atunci când mă gândesc să scriu *Dilemei*. Am o frică de-a dreptul germinativă. Tremur din toate măduarele și nici măcar emoție nu cred că ar fi bine să o numesc. Cred că e vorba de inhibiție pură, o inhibiție abruptă, turbulentă și durdulie cuibărită în sufletul meu ca o insectă. Ca exemplu îl am pe domnul Pruteanu pe care l-am visat de câteva ori bune, dar am visat și că-i povestesc despre vis. Să-l visezi pe Pruteanu poate fi o obsesie, dar să visezi că-i spui lui Pruteanu despre visul cu Pruteanu asta-i deja obsesia obsesiei! Mă gândeam ca *Scrisoare nimănui* să v-o trimit spre publicare în cadrul revistei, în numărul cu tema: *Reziduuri romantice*. Nu e, desigur, coroborată cu actualitatea românească cum obișnuiește *Dilema* să facă și de aceea cred că rubrica dumneavoastră ar fi cea mai potrivită. Bineînțeles că totul rămâne la latitudinea dumneavoastră. Dacă nu o considerați a fi potrivibilă în context, atunci bucuros aș dori să o luați ca o dedicație plină de simpatie pentru dumneavoastră și «Dilema»”. I se răspunde cu *N. red.*: „Într-adevăr, așa am luat «scrisoarea» D-voastră către nimeni: ca «o dedicație plină de simpatie». Sperăm că astfel o să vă treacă «frica» aceea germinativă față de noi. Ca între oameni simpatici, v-o spunem franc: exagerați! Avem un chip uman, dă-o naibii...”. □ Într-o notă de lămurire, stă scrisă rectificarea: „Dintr-o regretabilă eroare, în numărul trecut al «Dilemei», autorul articolului *Semidoc-tismul romanțios*, Răzvan Rădulescu, figura ca «muzicolog»; în realitate, el este student la Conservatorul bucureștean”.

● În editorialul nr. 9-22, redacția „Literaturului” adaugă un bemol interogativ la declararea victoriei: **Reînviem; va dura?**. „Am degerat în februarie, când arborii nu mai cred că sevele lor se vor trezi vreodată din strânsoarea gerului. Reînviem când, iată, s-au copt cireșii la Manasia, lângă Urziceni. Puțin mai mult și era prea departe”, literaturizează situația cel ascuns în spatele semnăturii „LITERATORUL”, continuând mai aplicat diatribei politice: „Cultura și, mai ales, presa literară scrisă aparținând Ministerului Culturii, reînvie astăzi ca să moară, probabil, peste două luni. S-a spart Golem (de lut închegat) numit «Cultura Națională», dar, pare-se, făuritorul lui i-a uitat biletul sub limbă și ne va strivi în continuare. Ni s-a dat ceva ca să nu murim de frigurile primăverii. Dar vine seceta din iulie, seceta din august și rugina din septembrie... Literatura românească scrisă respiră aerul insectelor din iarbă și roua asfințiturilor lui Adrian Severin (Nefericitul Hașdoio din azurul Carpaților și niciodată din Insula Șerpilor, Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herței, bașca județele Durostor și Caliacra). Bugetul de austeritate ne alungă din islazurile nemerniciei. Suntem, dar nu trebuie nimănui. Puțin mai mult și va fi prea departe înapoi. Bani ce ni s-au dat cu o mână ni se iau cu patru mâini înapoi. E ger cumplit, e drum greu și mor colindătorii. De când ni s-au tăiat căile tiparului, noi «Literaturul», am lepădat morții doi mari poeți: Marin Sorescu și Gheorghe Tomozei. Primim, acum, în schimb, promisiuni de a ne înalța din nou în ochii cititorilor. Vor reînvia oare și cei doi mari poeți? Redacția noastră, din spirit anarhic, se îndoiește”. □ În partea a doua din articolul **Jurnalul lui Mihail Sebastian**, criticul Eugen Simion comentează pe larg cartea, oprindu-se îndelung la episoadele ei de impact și finalizându-și contribuția prin frazele: „Sunt aici concentrate aprehensiunile și justificările unui diarist tânăr român într-un gen și el tânăr în literatura noastră. Cu ele, Mihail Sebastian a reușit să dea o operă exemplară, poate cea mai importantă operă a sa. Ca și în cazul lui Gide, partea neliterară a scrisului său se dovedește a avea mai mare vitalitate decât literatura propriu-zisă. Curiozitățile și farmecul literaturii!”. □ La rubrica „Proză”, Fănuș Neagu publică *Hultanul în aprilie*. □ O nouă serie de **Inedite** ale lui Marin Sorescu, din anul 1996, sunt publicate în grupaj. Este vorba despre poeziile: *Ochelarii, Gând pentru grec, Balaurul, O licărire, Vină, Gazdă de iad*. □ Un alt grupaj, de data aceasta „in memoriam”, se referă la personalitatea și creația lui **Gheorghe Tomozei**, prin articole de: Anghel Dumbrăveanu (**Gheorghe Tomozei sau „Visul de 31 Mart”**), Nicolae Iliescu (**Caligrafia clipei zidite**), Lucian Chișu (**Lacrimi pentru Tom**), Andrei Grigor (**Poet toată moartea**), Răzvan Voncu (**O culpă morală**). Modalitățile de cinstire a memoriei variază tonal de la declarația „Cu el au mai murit, încă o dată, Nicolae Labiș și Nichita Stănescu” (Lucian Chișu), până la acuzațiile la adresa ziaristului C.T. Popescu, prezentat drept vinovat moral în decesul lui Tomozei: „[...] cu o săptămână înainte de moartea lui Tom, «Adevărul literar și artistic» [n.b.: nr. 358, serialul *Timpul asasinilor*,

de Cezar Ivănescu] a publicat o dejecție a lui Cezar Ivănescu, care îl acuza pe poet, nici mai mult, nici mai puțin, că... l-a omorât pe Labiș și a exploatat în folos personal moștenirea literară a acestuia. [...] Culmea e că Prințul Tom, de-abia ieșit dintr-un infarct extrem de grav, a luat cunoștință de acest gest incalificabil. Prea bolnav pentru a-l mai da în judecată pe iresponsabilul C.I., împreună cu conducerea revistei, el s-a mulțumit să adreseze acesteia din urmă o scrisoare, în care, cu discreție și resemnare, atrăgea atenția că asemenea articole pot omorî un om. Ceea ce – adevărată palmă morală – s-a și întâmplat. [...] Dacă ar mai trăi Karl Jaspers, i-ar spune lui Cristian Tudor Popescu că e co-părtaș la moartea lui Tom, vinovăția sa înscriindu-se în categoria *culpei morale*. Cum eu nu am urmat școala filosofică germană, ci pe aceea filologică a lui Caragiale, îi spun, fără supărare, că a comis o infamie”. Pe pagina de alături, apar versuri „inedite” (din 1964, 1965, 1973, 1977), cu genericul *Până la norul*.

[FEBRUARIE]

● „Convorbiri literare” (nr. 2) propune cititorilor pe prima pagină o poezie de Mihai Ursachi: *Așteptare*. □ *G. Ibrăileanu și spiritul critic în cultura românească* este tema interviului pe care Grigore Scarlat i-l ia polemicului Gheorghe Grigurcu. „G. Ibrăileanu e o personalitate ce a avut în conștiința mea o rezonanță aparte”, declară Grigurcu. „Mai mult decât ideile și analizele sale critice, negreșit stimabile, însă care datează (a pierdut competiția cu E. Lovinescu!), m-a cucerit profilul său uman. Condiția sa de personaj autogenerat, de creator «la persoana întâi», capabil a regiza o existență reală ca și cum ar fi o ficțiune. [...] G. Ibrăileanu se arată foarte actual prin observațiile sale asupra raportului dintre valorile spiritului, în centrul cărora se înscrie valoarea morală, aidoma soarelui în centrul unui sistem planetar heliocentric. Nu l-am putea socoti un precursor al... est-eticii? Combătut, pe tărâm estetic, de către E. Lovinescu (care a avut însă cavalerismul de-a recunoaște romanul *Adela* drept o capodoperă și de care, dincolo de spectaculosul lor duel, i s-ar putea găsi, în optica noastră pacificată, surprinzătoare afinități), criticul «Vieții Românești» se apropie, în unele puncte, de problematica aprinsă, combativă, a Monicăi Lovinescu, a lui Virgil Ierunca, a lui I. Negoțescu, a lui Paul Goma...”. □ O pagină de „Proză” îi este acordată lui Dan Lungu, care publică *Delegație*. □ Tot „Proză” (*Turnul filozoafei*) oferă și Dumitru Ungureanu, prezentat de selecționeerul-critic Dan-Silviu Boerescu: „Prozator pe care mai multe redacții și edituri l-au respins ca fiind «licențios», «indecent», chiar «porno» (soft!), Dumitru Ungureanu este, în viața de toate zilele, un foarte liniștit funcționar al RENEL-ului, om așezat și familist. Neastâmpărul scriiturii sale se datorează, poate, faptului că a făcut imprudența de a se naște într-un sat dâmbovițean situat, simetric, la 20 km nord de Siliștea-Gumești și 20 km sud de (Școala de la) Târgoviște. A bon entendeur, salut!”. □ Universitarul Mircea

A. Diaconu analizează *Fetele văzute și nevăzute ale optzecismului*: „În fond, această «promoție», ca să folosesc din nou termenul propus de Laurențiu Ulici, este una *epigonică și agonică*. Epigonică aproape în sens eminescian, căci posedă o luciditate dramatică ce se întoarce împotriva ei înseși, și agonică pentru că i-a devenit atât de proprie existența publică încât vrea s-o părăsească. Despre clasicizare s-ar putea vorbi atunci când am accepta că «optzecismul» a murit, rămânând în viață doar câțiva scriitori care au debutat în preajma anilor '80. Ori, chiar dacă au dispărut parțial conjuncturile favorabile fenomenului, chiar dacă, de asemenea parțial personalitățile s-au așezat pe locurile lor, fenomenul continuă să stea înaintea numelor”. □ Una dintre *Vocile din Piața Poeziei* este, în opinia lui C.S., basarabeanul Ștefan Baștovoi, „mai cunoscut publicului ieșean cititor de poezie din paginile revistelor «Dacia literară», «Caiete botoșănene», «Timpul» sau din «evoluțiile» sale (poetice) în cadrul cenaclului literar «Junimea» de la Casa Pogor. Despre Ștefan Baștovoi se spune că are «geniu»; noi, însă, nu i l-am descoperit (cel puțin nu în poeziile volumului de debut, *Elefantul promis*). Putem, însă, afirma despre el că este un autor nervos, patetic, pe drumul cel bun spre poezie, un Rimbaud tânăr și răzvrătit – nu numai la nivelul limbajului (!) – asemenea, de exemplu, congenerului său Ion Andronic, proaspăt (și el) debutant la Ed. Panteon, cu volumul *Inima ca un pat de campanie*”.

● În nr. 2 din „Cuvântul”, comentând romanul *Orbitor. Aripa stângă*, de Mircea Cărtărescu, aflat pe locul întâi în topul revistei, Tudorel Urian își pune întrebarea dacă nu cumva avem a face cu *Romanul* [românesc] al *sfârșitului de veac?*, premisele interogației, deocamdată retorice, fiind nutrite de încrederea în capacitatea autodepășirii scriitorului analizat, în cazul adoptării altui gen literar („Chiar dacă nu a dus lipsă de comentarii elogioase, proza lui Mircea Cărtărescu s-a situat în permanență sub renumele poeziei autorului în discuție. Fără a minimaliza creațiile sale în proză, Mircea Cărtărescu are, în istoria literaturii române, asigurat un loc de *chef d'école* al poeziei optzeciste. O dată cu publicarea primului volum al excelentului său roman *Orbitor*, Mircea Cărtărescu este pe cale de a câștiga un nou pariu cu literatura: acela de a deveni cel mai important prozator român din ultimul deceniu al veacului”), și de speranța confirmării pe viitor, în linia aceleiași categorii de proză („Trilogia lui Mircea Cărtărescu, *Orbitor*, este cel mai ambițios proiect apărut în literatura noastră de după 1989, iar, dacă următoarele volume se vor ridica la valoarea primului, acest roman va deveni un moment de referință pentru proza românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea”). □ Tot un loc întâi de top, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, este recenzat de Mircea Mihăieș care observă, și în acest caz, jocul inconsecvent al intelectualului categorial, desfășurat *Între fronturi*: „Dacă un destin tragic nu l-ar fi răpus atât de timpuriu, probabil că Sebastian ar fi devenit o victimă a comunismului, așa cum a fost și una a nazismului. E greu să nu vezi în această ciudățenie a sorții

un simbol al intelectualului de totdeauna: mereu între lumi, mereu între fronturi, el mereu poartă drama singurătății și a tristeții, ignorat de brutalitatea realului – și încercând, cu un tragism adeseori derizoriu, să o ignore la rândul lui”. □ La rubrica „Cea mai tânără generație”, R.G. Țeposu îl prezintă pe Matei G. Alexandru: „a mai publicat poezie în «Vatra», «Contrapunct» și «Contemporanul». La Colocviile «Eminescu» a obținut premiul întâi pentru eseu. Pasiunea pentru reflecția artistică în marginea literaturii nu e o veleitate în cazul lui Matei G. Alexandru. Student în anul IV la Facultatea de limbi străine din București, tânărul poet, născut la 11 aprilie 1975 în Capitală își populează versurile cu scenarii tragic-funambulești, cu protagoniști de farsă tragică. Spațiul poemului însuși pare un teritoriu obsesional și opresiv, ca în proza lui Kafka. De aici tensiunea convulsivă a poeziei lui Matei G. Alexandru, un autor care luptă cu sintaxa poetică și cu obsesiile proprii, cu tragismul unui scriitor adevărat”. □ În articolul *Pentru definirea unor extreme*, de la rubrica „Polemos”, Alexandru George analizează cartea lui Ion Ianoși, *Idei inoportune*, prilej pentru a se întreba dacă, pentru autorul menționat, entuziasmul față de marxism nu este decât o reacție revanșardă la totalitarismele de dreapta: „Dl. Ianoși împletește discuția teoretică cu etalarea situației personale, fără să observe că asta îi anulează dreptul la obiectivitate. D-sa a avut de suferit de pe urma «fascismului», a fost exclus din școală, a fost marginalizat, a trăit cu spaima de a fi lichidat doar pentru că era evreu (ca și dl. S. Damian, care a și avut oameni asasinați în familie). D-sa nu se gândește că, invocând toate acestea, dă un sens răzbunător, măcar revendicativ, aderenței sale la o altă mișcare totalitară, care-l va propulsa în poziții privilegiate, îi va deschide calea unei cariere universitare strălucite, urmare a trimeriei sale în orașul-minune Leningrad și obținerii unei burse generoase. (D-sa nu s-a întrebat o clipă și nici acum nu își pune problema: de ce a fost beneficiarul unor astfel de favoruri? Să admitem că le merita, dar nu e mai firesc să crezi că le-a obținut pentru că a aderat de timpuriu la o mișcare politică și la o ideologie care era impusă cu forța și că filosofia marxistă nu era una oarecare, ci expresia unei voințe de a institui și prin «gândire» teroarea de stat? Această promovare a lui Ianoși, dar și a altora, în frunte cu Ion Iliescu, nu a fost, oare, rezultatul și expresia unei contraselecții? Rivalii săi, în coadă cu Alexandru George, nu cumva au fost eliminați din școli, respinși de la orice promovare, marginalizați, până la a fi considerați niște paria? Iar profesorii care predau învățătura filosofică sau estetică în acei ani și căroră, acum, dl. Ianoși le analizează opera și li se face istoriograful nu erau cumva la pușcărie în regim de exterminare – Mircea Florian, Lucrețiu Pătrășcanu, Anton Dumitriu, C. Noica, Mircea Vulcănescu, ori se vedeau excluși din viața publică – Lucian Blaga, H.H. Stahl, sau erau obligați să se prostitueze ca să poată supraviețui – M. Ralea, T. Vianu, G. Călinescu, Edgar Papu)?”.

● Dosarul nr. 2 din „Tomis” ia „în discuție” existența, justificată sau nu, a unei grupări de scriitori constituită în jurul redacției revistei (*Gruparea de la Tomis*). Dintre răspunsurile participanților la anchetă (Constantin Novac, Florin Șlapac, Ovidiu Dunăreanu, Ion Roșioru) este de semnalat prin organizare și coerență cel al lui Nicolae Rotund: „Cred că se face o confuzie, voită sau nu, între noțiunea de *grupare* și cea de *grup*. [...] Gruparea literară presupune un sistem unitar estetic, sprijinit de unul teoretic. De aici și tendința unei metode de creație care presupune tendințe de «tehnică» literară similară sau foarte apropiată. Deși critica literară de la «Tomis» a inclus nume de indiscutabil prestigiu: Cornel Regman, Marin Mincu, Al. Protopopescu etc. nu s-au evidențiat nici disponibilități de teoretizare a unei metode, nici aplicații pentru un anume tip de literatură. Vreau să spun că nu a existat un critic «de direcție», personalitățile critice autentice migrând, din diverse motive, spre alte zări. Așadar, putem vorbi despre un «grup literar» format în jurul revistei «Tomis», situație întâlnită și în alte perioade, grupul de la «Festival», și în alte spații românești. În această situație este dificil să vorbim despre existența unei «specificități» [...]. Individualitățile sunt mai pronunțate nerevendicându-se din nicio grupare. Chiar dacă sunt incluși în anumite generații de creație, aceasta se face din perspectivă națională. Neacordând credit deosebit generației biologice, putem spune că Sorin Roșca nu se aseamănă lui Nicolae Motoc, nici Ovidiu Dunăreanu lui Florin Șlapac sau acesta din urmă lui Constantin Novac. Exemplele pot continua. Ceea ce ar fi specific «grupului de la Tomis» este de natură tematică și oarecum tipologică (de aici vine cred, tentația grupării). El ține de geografia locului, care are și o tăietură spirituală proprie. Exagerându-se însă, s-a ajuns la sintagme care îl închid pe scriitor, ca «poet al mării», romantic al mării – dacă s-ar putea chiar al Mării Negre. Se înțelege că *grupul literar de la Tomis* este o realitate, că el se îmbogățește și se primește continuu”.

● În contextul unei prezentări a *Modelului Marino*, din „Vatra”, nr. 2, subsu-mată rubricii „Eveniment editorial” (în centrul căreia se află antologia de articole *Politică și cultură*, editată de criticul clujean), Gheorghe Crăciun dorește să sublinieze câteva imperative civilizatoare: „[...] mentalitatea românească are nevoie de câteva răsturnări fundamentale, făcând saltul de la rural la urban, de la starea de individ la statutul de cetățean, de la ideea de populație la ideea de societate civilă. Ea mitiza încă o dată specificitatea, a reveni la unele idei interbelice izolaționiste, întemeiate pe primatul fondului nostru nelatin, pe tradiționala noastră resemnare și înțelepciune mioritică, înseamnă a promova o conduită culturală sortită de la bun început eșecului. Care ar face încă o dată din Europa un miraj la fel de îndepărtat ca și până acum”.

[IANUARIE-FEBRUARIE]

● Revista „ARC. Litere Arte & Meșteșuguri” (nr. 1-2), editată de Fundația Culturală Română, președinte Augustin Buzura, în formula redacțională:

George Bălăiță (redactor-șef), Aurora Fabritius (secretar de redacție), Erwin Kessler (redactor), are un sumar variat, cu următoarele rubrici: „Polemos”, „Fascismil”, „Ieri”, „Litere”, „Excelsior”, „Critice”, „Lecturi”, „Pseudo-kynegeticos”, „Epilog”. □ Dezbaterea propusă la rubrica „Polemos” se referă tematic la *Specificul național*. Participă, făcând „comentarii la un mai vechi și mereu nou subiect”: Vasile Andru (*Dinspre ființa carpatică spre sufletul planetei*: „[...] specific pentru români ar fi următoarele: Hârnicia și invidia. Umore și delăsarea. Creativitatea și lenea. Românii sunt «olteni» în duh și «moldoveni» în acțiune, când ar trebui invers. Sunt adânci ca Hyperion și superficiali ca Mitică. Au sentimente mioritice și resentimente *mineratice* – cuvânt inventat după evenimentele din 13-15 iunie, cu năvălirea minerilor în București, chemați de președinte; dar trăsătura «minerească» ține de o soluție agonică, politică, de moment, și nu este deloc un atribut al ființei românești...”), Gh. Brătescu, G. Cușnarencu (*Cine e meșterul păpușar?*: „[...] cam așa văd eu raportul dintre național și antinațional. Ca situația amărâtului care visează să ajungă bogat. Și când ajunge bogat vrea să uite că a fost sărac, mai mult, îi desfide pe cei săraci, tocmai de pe noua lui poziție. Am fost săraci lipiți, ne luptam cu dictatura să mai apară câte o povestire cum era *Corabia Gladiatorilor* sau câte un roman nonconformist pentru 1988, cum a fost *Tangoul Memoriei*, în tot acest timp citind prin biblioteci și literatura occidentală care ni se părea atunci un bulgăre de aur la care râvneam. După 1990 vedem pe pielea noastră că în afara unor grafomani care și-au publicat opera în acești ani, în unele cazuri «operă» însemnând culegeri de articole publicate în presa săptămânală, scriitorii sunt mai amărâți decât înainte, pulverizați undeva între rigola ambițiilor politice și canalul indiferenței, în rest valorile culturii de consum importate. În viziunea unor noi «personalități» culturale, plimbate prin Europa cu burse, care au descoperit raiul capitalist încât nimic din ce a însemnat act cultural înainte de '89 nu mai este bun, de aici pleacă și problema «naționalist-antinaționalist» în mintea lor, a susține ideea națională, identitatea culturală acum, când ei au aflat la burse că asta trebuie să dispară în viitoarea familie europeană-mamă, este o blasfemie, o sechelă a comunismului. Posibil ca unii să o aibă, printre aceștia ne-numărându-mă însă și eu, care n-am avut de a face niciodată cu nomenclatura de nicio culoare.”), Al. Duțu (*Naționaliști și europenism*), H. Hoffmann (*Naționalismul – pro și contra și nu numai*), C. Maximilian, D. Micu, A. Mihalache (*Prințul Dakkar sau căpitanul Nemo*), Mircea Nedelciu (*Logica economiei globalizate: crenelul neocupat*), Adrian Oțoiu, Andrei Pleșu (*Naționalism și europenism*), Florian Potra, C. Olăreanu, Daniel Vighi (*Literatura între pădure și copaci*), Sorin Vieru. „Argumentul” poartă semnătura „A” și invită la problematica: „Anul publicistic 1996 a fost croșetat și de o polemică în care s-au implicat mai mult sau mai puțin cordial câțiva intelectuali de marcă. Discuția în chestiune i-a avut ca protagoniști pe Gabriel Andreescu și Octavian Paler. De o parte și de alta s-au raliat numeroși

alți publiciști, esești, politologi și scriitori preocupați cu toții de miza acestei dispute, care constituie și ținta anchetei prezente în «ARC», anume problema locului și rolului elementului național în cultura contemporană. Cei interesați de ideea noastră au fost invitați să-și exprime opinia în relație cu aspectele diverse ale acestei probleme (mergând pe de o parte de la românism la naționalism și xenofobie, iar pe de altă parte de la universalism la occidentalism și cosmopolitism). La fel, să se pronunțe în legătură cu rostul și semnificația declanșării unei ample polemici tocmai pe această temă în actuala conjunctură românească. De asemenea am considerat că nu este lipsit de interes, ținând seama că ideea «specificului național» este recurentă în cultura română, să fie luată în perspectivă istorică. Și nu chiar în cele din urmă, o părere despre noul «stil» polemic introdus de disputa în jurul ideii naționale, despre conflictul dintre biografi și bibliografi și despre relevanța scindării lumii noastre culturale de-a lungul faliei tot mai adânci ivite între discursurile divergente care au ca punct de plecare identitatea națională”. □ La secțiunea „Litere”, este publicată proză de Mircea Horia Simionescu, *Iubirile subversive*; Răzvan Petrescu, *Gospel*; Emil Mladin, *Pedeapsa*; George Cusnarencu, *Deus vult!*. Tot aici apar fragmentele 15-17, din romanul *Zodia scafandruului* al lui Mircea Nedelciu. Colaborează cu versuri: Marta Petreu (*Poeme*) și Ioan Vieru (*În grija biografului*). □ Compartimentul „Critice” se remarcă prin articole de Z. Ornea (*Întemeierea «Vieții românești»*); Roxana Sorescu (*Gore Pirgu, Cherubinul*), D. Micu (*Jurnalul lui Mihail Sebastian*), S. Damian (*Colosul cu picioare de lut*); Roxana Sorescu (*Coincidentia oppositorum: Mircea Cărtărescu*) ș. cl.

● Nr. 1-2 al revistei „Apostrof” cuprinde un dosar consistent cu traduceri, în italiană, spaniolă, engleză, din poezia lui Marin Sorescu, semnate de Marco Cugno, Ștefan Baciș, Adam J. Sorkin, Lidia Vianu. Cuvântul introductiv al lui Claudiu Groza pune în evidență direcțiile importante („provocările”) de receptare a creației poetice – europeismul și universalismul, sensul *patriotismului* și al *regionalismului* – pornind de la observații de poziționare și valorizare justă, în contextul perioadei din istoria literară căreia îi aparține autorul: „Despre Marin Sorescu s-a spus că a fost un vârf de lance al generației sale, cea care a redat culturii române valoarea ei europeană. O generație care, după promiscuitatea mediocră a obsedantului deceniu, consacră din nou personalități și nu lozinci, valori originale și nu șabloane proletcultiste. Într-o epocă în care culturii noastre îi lipsea întemeierea, continuitatea, Marin Sorescu aduce sinceritatea, vitalismul, ironia deseori autoironică. El este un fel de călător cu torță printr-un obscur muzeu al figurilor de ceară. Marin Sorescu a fost poet, dramaturg, critic, eseist, pictor publicist. A fost toate acestea nu din orgoliu, ci dintr-un soi de necesitate interioară, imperioasă și nativă. Așa cum Nichita Stănescu își suplinea poezia printr-o existență fulminantă, Sorescu își completa viața prin fiecare din aceste moduri (artistice) de a fi. Nu era altceva

decât nevoia de a oferi lumii un punct de vedere, nevoia de a fi al cetății. Fără îndoială că, sub șocul dispariției unui scriitor, orice imediată referire la viața și creația sa capătă tonul unei mai mult sau mai puțin convenționale apologii. Va trebui să treacă un timp până când exegeții să se poată dedica unei analize complete, de istorie literară de-acum, a operei soresciene. Există totuși, în această ordine de idei, un aspect pe care sunt tentat să-l punctez – patriotismul lui Marin Sorescu. După ce, în primii ani postbelici, sub enorma presiune politică, marii scriitori români fuseseră declarați reacționari, glorificându-se «marile realizări înaintate» ale stalinismului sovietic, localizat în «meri de lângă drum» și tractoriști frunțași ori «salvatori de abataje», în acompaniamentul abia alfabetizaților «culturnici» de partid, generația lui Sorescu îndrăznește cu un spirit pe jumătate de frondă, să-și afirme patriotismul. Era un patriotism sincer, ne-conjunctural, ferit de deriziunea protocronismului, de pildă. La Sorescu, patriotismul acesta dobândește o valență jovială (mă refer în principal la dramaturgia sa). El nu fetișizează, precum alții, figurile istorice; dimpotrivă, prin acea dimensiune autoironică pe care am semnalat-o, dinamizează istoria, re-proiectând-o ficțional, dar *viu*. Prin faptul că se desprinde de complexul națiunilor mici, care tind să-și hiperbolizeze trecutul (iar la noi, datorită sistemului, acest complex se defula monstruos), Sorescu își dovedește universalitatea. Spiritul său ludic este proba unei virtuți integratoare. Un alt aspect care va trebui să stea în atenția exegeților este «regionalismul» lui Marin Sorescu, subiect incitant, care va stâmi cu siguranță polemici. Oricum, cel puțin prin ciclul *La Lilieci*, poetul se înscrie în galeria scriitorilor europeni ce expresivizează pregnant o etnicitate specifică. Spre deosebire însă de basci ori provenșali, Sorescu rămâne, înainte de toate, român. Din Oltenia, firește. [...] În fine, *modelul* Marin Sorescu ne mai învață un lucru – să vorbim despre el fără a-l izola sub cămașa de bronz a unei statui”. □ În același număr, sunt salutate câteva dintre inițiativele de promovare a operei scriitorilor români, clasici și contemporani, în spațiul cultural italian. Sub semnătura „Apostrof”, cu titlul generic *Marco Cugno și poezia română*, apar prezentate antologia *La poesia romana del Novecento*, grupajul de versuri de Magda Isanos, din *Antologia delle poetesse del '900*, grupajul de poezie optzecistă din *Approdi. Antologia di poesia mediterranea*. Pe lista autorilor selectați și traduși de profesorul torinez se regăsesc: Bacovia, Minulescu, Arghezi, V. Voiculescu, N. Crainic, Adrian Maniu, Ion Pillat, I. Vineanu, Tristan Tzara, Blaga, Barbu, B. Fundoianu, Al. Philippide, I. Voronca, Radu Gyr, Dan Botta, Geo Bogza, E. Jebeleanu, Horia Stamatu, D. Stelaru, Maria Banuș, Geo Dumitrescu, Șt. Aug. Doinaș, Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Leonid Dimov, Marin Sorescu, Emil Brumaru, Virgil Mazilescu, Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Romulus Bucur, Mariana Marin, Matei Vișniec, Ion Stratan, Andrei Bodiu, Ioan Es. Pop, Simona Popescu ș.c.l. □ În articolul *Adrian Marino, proeuropeanul*, Andrei Marga comentează recent apărutele *Pentru Europa*.

Integrarea României. Aspecte ideologice și culturale, respectiv *Revenirea în Europa*, considerând că acestea au rolul de a accentua configurarea „unui curent proeuropean, inspirat de un liberalism reflexiv”: „Adrian Marino a făcut cel mai mult pentru a limpezi opțiunile acestui curent și, pe bună dreptate, el poate fi socotit acum purtătorul lui de cuvânt cel mai proeminent printre intelectuali. [...] Cred că, după E. Lovinescu, nimeni n-a apărut mai profund și cu o cultură mai cuprinzătoare, la noi, proiectul modernității apărut în cultura europeană”. □ Adoptând perspectiva demitizării, Liviu Malița publică un fragment (*Moralști și imoralți*), cu potențial incendiar pentru studiosii locurilor comune, din viitoarea carte *Eu, scriitorul. Condiția omului de litere între cele două războaie*. Dezbaterea aprigă pe tema „raportului dintre talent și morală” conduce la conturarea unui portret deloc avantajos: „Scriitorul român [interbelic] se situează programatic la antipodul sfântului atunci când face din vocație și talent un panaceu care scuză orice mojie, îndreaptă orice nedreptate comisă, spală orice rușine, absolvindu-l, suplimentar, pe păcătos de orice căință. Orgoliul său păgubitor de a institui lumea artistului ca pe o «altă lume» în care totul poate fi luat cu mare ușurință, absența unei susceptibilități morale, indiferența sau relativismul în fața binelui și a răului, prejudecata că moralitatea – și, mai ales, imoralitatea – n-au nimic de-a face cu arta l-au ajutat pe scriitor să descopere/ inventeze multiple modalități de a fi «imoral» în și cu arta lui: de la foram grosieră a scriitorului tezisat, la autorul care se (auto)plagiază sau elogiază senin impostura, la cei care mărșăluiesc în avangarda poliției, demisiile și abdicările sale par nesfârșite. «Slabă scuză, tristă scuză...», vorba lui Maiorescu “. □ La rubrica „Estuar”, Marta Petreu acordă o prezentare, pe trei pagini de revistă, cărții lui Ion Ianoși („a douăzeci și doua”), *O istorie a filosofiei românești* (Cluj, „Biblioteca Apostrof”, 1996): „[...] Autorii sunt întotdeauna analizați și evaluați în contextul cultural, istoric și – pentru secolele XVII-XIX, când limba ridică dificultăți – de stadiu al evoluției limbii. Datorită acestui fapt, de pildă, în loc să-i reproșeze lui Maiorescu lipsa de originalitate în filozofie, Ion Ianoși atrage atenția asupra îndrăzelii cu care tânărul Maiorescu s-a angajat, la numai 20 de ani, «în căutarea unei pregnante concepții proprii». Apoi, la fel ca Ion Petrovici ori ca E. Lovinescu, și polemizând deschis cu Z. Ornea, consideră că Maiorescu a abandonat filosofia nu pentru că îi lipseau datele psihologice ale unui cugetător, ci pentru că «realitatea istorică» a României i-a impus alte priorități. Elementul biografic este mănuit în același sens; date ale biografiei lui Maiorescu, Eminescu, Eliade, Cioran, Camil Petrescu, Blaga, Noica sunt folosite pentru a lumina înțelesuri încifrate în operă. De pildă, episodul legionar din biografia lui Eliade, Cioran, Noica este discutat calm, conform principiului că astfel de informații nu diminuează valoarea filosofică ori literară a operelor lor, dar oferă o posibilitate suplimentară de a «lumina resorturi ale lor intime», sporindu-și astfel șansa de a înțelege detalii ale

creației. Iar când identifică la Cioran decizia de legionarismul tinereții sale, o salută ca pe o atitudine cognitivă și morală prin care Cioran ne înlesnește înțelegerea operei sale, pe de o parte, a epocii, pe de altă parte. Inadvertențele din «fișa clinică» pe care și-a alcătuit-o Noica în *Șase maladii...* sunt corectate ferm și calm, iar golurile din biografia lui – de pildă, procesul politic în care a fost implicat – umplute prin consultarea documentelor ce au început să iasă la iveală. Totul pentru a înțelege: o epocă, un autor, o operă, cultura noastră însăși. Răzvrătirea neîntreruptă a lui Cioran împotriva lui Dumnezeu, de pildă, este explicată biografic-psihanalitic, ca urmare a conflictului cu tatăl. Astfel de explicații dovedesc că Ion Ianoși este permeabil la sugestii metodologice venite din varii direcții, importantă fiind folosirea lor diferențiată, în funcție de autorul și opera analizată. De pildă, analiza pe care i-o dedică lui Eminescu, bazată pe poezie, proză, fragmente din caietele eminesciene, îl duce la concluzia – surprinzătoare și bine argumentată – că acesta este «un filosof explicit, unul stăpân pe tipul gândirii filosofice, laolaltă cu instrumentația ei». Unele însemnări eminesciene îl fac pe profesorul Ianoși să enunțe, cu un regret ușor de perceput, că «dacă Heidegger l-ar fi cunoscut, Eminescu i-ar fi fost un sprijin poate la fel de prețios ca Hölderlin»; iar coincidența că și Cantemir, și Eminescu au fost preocupați de ideea *archeus*-ului îl face să se abandoneze unui mic elan speculativ și deci să se întrebe dacă nu cumva Cantemir este «o preîncarnare» a lui Eminescu. [...] Totodată, Ion Ianoși – pe bună dreptate rezervat la ideea ipostazierii lui Eminescu în model *unic* de personalitate formatoare – atrage atenția că figura acestuia este mai complexă decât cea vehiculată: căci manuscrisele eminesciene dublează imaginea romanticului inspirat cu imaginea unui gânditor preocupat și de știință și gata să muncească pe textele altora; or, dacă Eminescu este exemplar, e cazul ca și fața lui de truditor, nu mai cea de poet inspirat, «să rodească la urmași». Articolul se încheie printr-un exercițiu de admirație, compus dintr-un „bilanț provizoriu” și un îndemn: „Ion Ianoși are, ca bilanț provizoriu, o operă impresionantă, scrisă cu «umilință» declarată și cu talent, cu o mare știință și cu o camilpetresciană participare afectiv-morală. Mi se pare limpede că, prin opera sa, este una din personalitățile cele mai temeinice și mai demne – deci demne de respect – pe care le are filosofia și literatura noastră în momentul de față. Cunoscându-i preocupările din ultimii ani, patosul și inteligența tolerantă a implicării, profit acum pentru a-i spune: Domnule Profesor, cultura română are de toate. Nu însă, o «morală». Îi pasă mai mult de frumos decât de bine – este a- sau i- morală. Nu vă lipsește interesul pentru subiect. Nici știința. Aveți atuul sincerității duse până la cruzimea față de sine. Aveți talentul ce poate susține o asemenea îndrăzneală. Deci: scrieți o *Morală!*”. □ „[...] pur și simplu mă simt un martor întârziat al unei lumi dispărute, atât la Viena sau Budapesta, cât și în Transilvania, Banat ori Bucovina”, notează Ion Ianoși, descriindu-se identitar, într-un prim crochiu al unui *Exercițiu biobibliografic* (acesta va fi continuat în

nr. 3 al revistei). „Musil a ironizat-o cu formula «Kakania», de la «k. und k.», *kaiserlich und königlich*, imperial și regal. Ar fi poate mai îndreptățit s-o numim «vechea Europă Centrală», cu conotațiile ei bune și rele. Ca est-european n-am cum să nu mă recunosc totodată și central-european. De aici provin și multe dintre desctrările mele”.

● Nr. 1-2 Sumarul revistei „Caiete Critice” include „Cronici literare” de Eugen Simion (*Jurnalul lui Gala Galaction și «mania Goncourt»*), cu impresii de lectură, didactic organizate: „Atât cât a fost publicat și așa cum a fost publicat, *năvala amestecată*, adică jurnalul lui Galaction prezintă câteva caracteristici: 1. El respectă regulile jurnalului de tip Goncourt deși, cum am semnalat, autorul se leapădă de «mania Goncourt». Asta vrea să spună: interes pentru viața din afară, colecție de anecdote, conștiință de *memorialist*, un stil memorialistic ca atare, în interiorul confesiunii; 2. Diaristul nu elimină viața personală, dar o limitează la evenimentele sociale: s-a îndrăgostit de o mireasă a lui Cristos, o cucerește, are patru fete, se dedică teologiei, răzbate greu în viața socială, scrie și are succes, se amestecă în politică și iese compromis moral etc. Existența interioară, dramele omului credincios ajung rar în paginile jurnalului... Acest fapt reduce mult din substanța și, fatal, din valoarea confesiunii; 3. Galaction notează cu precădere evenimentele cu *faimă* și regretă micile evenimente care, neînregistrate, se duc fără veste și fără *faimă*. Această observație este justă și arată o intuiție aș zice modernă a genului diaristic... Păcat că autorul nu și-a respectat cu mai mare rigoare programul ca atare; 4. Este limpede că, ținând un jurnal secret, Galaction continuă să facă literatură și, în consecință, își controlează stilul. Nu-și îngăduie să fie spontan și reflecțiile sale sunt îndelung cizelate în frază. Abuzează și el de «stilul pletos» și își pune necazurile într-o retorică obsedată mereu de frumusețea și perfecțiunea ei. Această ambiție este catastrofală într-un jurnal intim... 5. Lipsesc, apoi, aproape cu desăvârșire din «arhiva secretă» a lui Galaction dramele reale ale creatorului. Când sunt menționate, ele n-au pregnanță și pentru că rămân la coaja procesului... Nu este singurul care procedează astfel. Am citat altădată cazul lui Rebreanu ... Scriitorul român preferă să-și ponegrească adversarii decât să noteze chinul facerii unei cărți și dramele scriiturii ca atare. 6. Personajul care trăiește, direct sau indirect, în acest vast *registru al deșertăciunilor lumești* (e, repet, ultima definiție a jurnalului intim după Galaction) are, totuși, o culoare pe care n-o întâlnim des în cultura română. Identitatea lui începe cu o reverie și o nebunie romantică (seducătorul și răpitorul surioarei Zoe de la Agapia) și se încheie cu aceea a unui *socialist creștin*, academician, deputat, bine așezat într-o lume care socotește religia un opiu al popoarelor și tinde s-o elimine. Între aceste două ipostaze, un teolog însurat, strivit de nevoile familiei, un scriitor care are succes și care se îndrăgostește de școlărițele din Ploiești și de fetele romanțioase din capitală, un defensor eclezastic care se amestecă în politică și scrie un manifest către

moldoveni pentru a-i îndemna să capituleze în fața ocupantului străin, în fine, un preot care apără puritatea ortodoxă a bisericii române și intră mereu în conflict cu mitropoliții și patriarhii... 7. Fiind jurnalul unui teolog și om de litere, ne-am aștepta ca el să aibă un substrat spiritual puternic. Nu are. Religia este văzută prin biserica ortodoxă românească, biserica prin slujitorii ei (preoții), iar aceștia, conform tradiției, sunt prezentați aproape mereu sub forme caricaturale. Decis lucru, Gala Galaction nu este un mistic sau, dacă este, arhiva lui secretă nu-l arată. Chiar ca om religios atitudinea lui este curioasă: cucernic, cu numele lui Dumnezeu pe buze în mai toate împrejurările, el vrea și obține, mai ales după 1945, *fală* lumească. Ceea ce, inutil să mai spunem, nu prea se potrivește unui spirit religios profund. Dramele acestui spirit lipsesc, oricum, din cele nouă caiete ale doctorulu în teologie ... 8. Ca formulă epică, jurnalul său cuprinde în cea mai mare parte o memorialistică deghizată importantă, desigur, și care face din el un document de epocă. Numai puține fragmente coboară în încăperile interioare ale ființei acolo unde se află misterul personalității...) și Valeriu Cristea, «*Nu viața e intensă, ci talentul meu!*», comentariu cu două direcții – una apreciativă, ca tehnică a editării și restituire a unui document de istorie literară; alta depreciativă, deziluzionată, prin raportare la valoarea de conținut, considerată plin de banalități – la volumul al II-lea din seria *Agendelor literare* ale lui E. Lovinescu, Ed. Minerva, București, 1996: „După trei ani de la apariția, în 1993, la editura Minerva din București, a primului volum din E. Lovinescu. «*Sburătorul*». *Agende literare* vede, în sfârșit, lumina tiparului volumul al doilea al «agendelor» lovinesciene: «o nedorită întârziere (care sperăm să rămână accidentală)», scrie, în «Câteva lămuriri» Gabriela Omăt, care împreună cu d-na Monica Lovinescu îngrijește ediția, iar împreună cu dl. Alexandru George asigură corpul ei de *Note*; o întârziere nedorită, desigur, din moment ce cu volumul de față (ed. Minerva, Buc., 1996) am ajuns de abia la caietul al 5-lea din cele 12 (câte mai există astăzi – unul s-a pierdut) ale însemnărilor lovinesciene. Ar urma deci să apară alte vreo trei volume... Dincolo de bănuite dificultăți financiare (atenuate oricum de «sprijinul *Fundației Soros pentru o societate deschisă*»), nedorita întârziere se datorează, probabil, imensului volum de muncă necesitat de adnotarea însemnărilor zilnice ale marelui critic, însemnări lapidare, pentru uz propriu, alcătuind mai degrabă, cum s-a spus, un fel de *aide-mémoire*. Această muncă, asumată cu infinită răbdare și invidiabilă erudiție de d-na Gabriela Omăt și de d-l Al. George, s-a materializat în nu mai puțin de 106 de pagini de *Note*, față de 232 de p. de text. Iar dacă menționăm și că textul, însemnările zilnice ale lui Lovinescu sunt tipărite cu o literă obișnuit de mare, cu foarte multe spații albe despărțitoare, în vreme ce notelor li se rezervă o literă mărunță și alcătuiesc nu o dată pagini compacte putem, cred, afirma că n-ar fi exclus ca «jumătatea» mai mare să o constituie nu notațiile, ci explicarea și comentarea lor. Ar rezulta în acest caz un volum

structurat ca un *aisberg* ... Sigur e că aceste agende literare reprezintă un jurnal șchiop care are nevoie de cârja aparatului critic. Chiar sprijinindu-se masiv de ea, tot se mai poticnește uneori, căci așa dezvoltat cum e, aparatul critic se dovedește totuși insuficient. [...] Cu un ochi la agende și cu altul la corpul de note al ediției lectura e greoaie, prea puțin îmbietoare. Jurnalul lui Lovinescu pare neatractiv, arid, fixat în câteva automatisme: cum e vremea, câți au venit la cenaclu, cine anume, cine și ce a citit, cu cât succes (sau insucces), cine l-a vizitat în orele de primire (sau în absență), cu cine s-a plimbat în Cișmigiu ... Ce plictiseală! Pentru cititorul obișnuit cel puțin și chiar pentru admiratorul lui Lovinescu (în cazul în care nu e istoric literar, cercetător, specialist). Recenzând, în «Caiete critice» nr. 10- 12/ 1993 primul volum al agendelor literare lovinesciene, am încercat să extrag din ele tot ce mi s-a părut cât, de cât interesant, încât, acum, vol. II, îmi pare ca o lămâie stoarsă (urmare și a faptului că întâmplarea a făcut să-l citesc imediat după extraordinarul jurnal al lui Mihail Sebastian, proaspăt apărut la «Humanitas» – o altă realizare mai presus de orice laudă a d-nei Gabriela Omăt). Și totuși ... Prin recursul obligatoriu la note și cu ajutorul decisiv al acestora trezesc un deosebit interes relațiile lui E. Lovinescu cu scriitori și critici, ce, din felurite motive, sau ... fără motiv, în mod inexplicabil, nu s-au «lipit» de el. În intervalul 9 septembrie 1926 – 23 noiembrie 1929 (interval cuprins în acest vol. II), «jurnalul de bord» al cenaclului «Sburătorul» înregistrează prezența temporară sau efemeră a lui G. Călinescu, Mihail Sebastian, Bacovia, Panait Istrati, Eugen Ionescu și alții”). □ În categoria semnalelor aniversare, intră **D. Țepeneag – 60**, căruia „Caiete critice” ține, prin articolul *Un (fost) exilat netipic*, să îi ureze un „La mulți ani, și spor la lucru!”, redactat în termenii unui bilanț de carieră, lăsat deschis către proiectele în curs de a fi desfășurate: „Fără îndoială, excesul de elogii, tămâierea, rățăcirile encomiastice fără acoperire sunt de evitat. Exagerarea în admirație poate dăuna conturării «staturii» reale a unei personalități efectiv demne de admirație. Pe de altă parte, minimalizarea sau ignorarea valorilor contemporane din frica de a sucumba encomiasmului e la fel de – dacă nu mai – regretabilă. Iată că un scriitor de primă mărime împlinește 60 de ani: Dumitru Țepeneag (n. 15 februarie 1937). Rugându-l să ne ierte – colaborator statornic al revistei noastre și membru al Colegiului de redacție, dl. Țepeneag ar fi fost, fără îndoială, în cazul unei consultări prealabile, reticent, din modestie, față de ideea «sărbătoririi» lui explicate –, ne vom exprima câteva gânduri la adresa lui.[...] Locul, deosebit de important, al lui D. Țepeneag în peisajul de ansamblu al literaturii contemporane – al celei recente și actuale, mai bine zis – nu e încă fixat în mod «oficial»(!). Vicisitudini extraliterare (militantismul său antitotalitar, urmat de expulzarea din anii '70, care a avut drept consecință directă «expulzarea» cărților lui din corpusul literar accesibil publicului și îngăduit spre comentare publică) au determinat suspendarea, timp de aproape două decenii, a receptării și inter-

pretării critice a operei. Mai încoace, din 1990, deși i s-au (re)editat scrierile în cvasi-totalitate, atitudinea lui netipică, originală, «țepoasă», nealiniată față cu noile afiliări și regroupări politic-partizane a perturbat, din nou, întrucâtva, comentarea senină și recunoașterea onestă a celui «loc», din care, însă, în cele din urmă, nu va putea fi, credem, «expulzat». Importanța operei lui Dumitru Țepeneag e, s-a mai spus, nu cantitativă, nici pur «valorică», ci – termenul nu mi se pare exagerat – strategică. El nu este doar un scriitor, talentat printre alți, nu puțini, scriitori talentați pe care-i avem, ci și un întemeietor, un șef de «școală», dar – mai târziu, rămas singur, exilat... – și un «franctiror» eficace pe frontul înnoirii. A inițiat, catalizat și ilustrat o *orientare*, relevantă și originală (și fertilă, prin înrăuriri, în timp, dincolo de destinul ei istoric propriu-zis, în sens limitat, adică dincolo de momentul «onirismului» de la sfârșitul anilor '60). Ceea ce nu mulți au realizat: câțiva doar, poate patru-cinci-șase scriitori, în întreaga perioadă postbelică. Orice schiță corectă de bilanț al prozei românești, orice analiză a «sincronizării» acesteia cu tendințele estetice «mondiale» ale epocii nu poate face abstracție de numele lui D. Țepeneag. Creator de «formulă» literară, în același timp spirit esențialmente democratic, publicist perspicace și plin de «nerv», incomod sub «toate azimuturile», «diarist» original și analist lucid al mersului lumii (da,da!), Dumitru Țepeneag a fost un exilat netipic. (Spunem «a fost», la trecut, pentru că, după 1990, deși continuă să viețuiască lungi răstimpuri la Paris, el nu mai e exilat, ci un scriitor român a care s-a întors în țară și în literatura română, chiar dacă nu i-a fost restituită oficial cetățenia de care a fost privat abuziv, printr-un decret ceaușist). El e un antitotalitar care – lucru rar! – nu a subordonat esteticul militantismului politic. Fidel – nu cu naivitatea simplității, dar cu nobilă candoare, totuși – pricipiilor în pofida conjuncturilor, scriitorul «îndrăzne», după cum își amintește cu haz, ca, prin anii '70, de-abia sosit la Paris, să se declare revoltat de tratamentul contondent aplicat, de către un polițist, unui «biet chitarist, murdar și cu părul lung, care nu prea deranja pe nimeni»: credea că drepturile omului se cer aplicate pe toate meridianele, indiferent de identitatea și esența – democratică sau nu – a stăpânirii, iar reacția lui candidă stârnește iritarea unui prieten, exilat cu vechime, mai acomodat cu realitățile (și care avea, cine știe, și el dreptatea lui, alimentată de un reduționism geopolitic uneori oportun, deși cinic), care-i pune în vedere pereruptoriu: «... dacă un polițist îți dă în cap cu bastonul de cauciuc, nici să nu crăcnești, ba să-i pupi și mâna. El ne apără de comunism».[...] Scriitorul e cât se poate de «vieu», opera lui e pe cale de a se îmbogăți și ne rezervă, cu certitudine, destule plăcute surprize. Fidel formulei lui esențiale, structurale, de creație, el și-a primenit fără preget tehnicile, viziunea și maniera, evitând «manierismul» (în sens «rău»), gestul autoepigonic și repetitiv. Recent, în vară, ne-a oferit un încântător roman, românesc și «european» în egală măsură, *Hotel Europa*, care a fost salutat ca primul roman important despre realitățile de după 1989 (și elogiât, cu nu mai

puțină vigoare, și în Franța, unde a apărut cvasisimultan, în traducere). Acum, scrie de zor la volumul al doilea al *Hotelului...* La mulți ani, și spor la lucru, Dumitru Țepeneag! *Caiete critice*”, urmat de **Valeriu Cristea – 60**, căruia criticul de film Călin Căliman îi adresează, în numele colegialității, articolul **Tânărul Dostoievski**: „Oricât ar părea de ciudat, pe Valeriu Cristea nu l-am cunoscut decât în pragul primăverii lui 1993, când drumurile de viață ni s-au întâlnit în redacția «Caietelor critice». Până atunci îi citisem sute de cronici literare și de eseuri în paginile «României literare» (pe vremuri citeam «Gazeta literară» și «România literară» cu sfințenie), îi parcursesem cărțile, îi simțisem harul și darul, dar nu-l cunoscusem. Pe la începutul anilor '70, când mi-am procurat, cu opt lei cincizeci, volumul său de eseuri *Tânărul Dostoievski* – pe care l-am înghițit în două nopți – începusem să-l identific pe Valeriu Cristea cu tânărul Dostoievski și persoana criticului dobândise pentru mine un sens metaforic. Chiar nu înțeleg cum s-a putut să nu-l cunosc pe Valeriu Cristea decât înspre primăvara lui 1993! Eram, la începutul anilor '60, de câțiva ani la «Contemporanul», critica literară era – prin forța lucrurilor – un domeniu limitrof preocupărilor mele curente, unii dintre protagoniștii ei erau în imediata mea apropiere. Cu Eugen Simion fusesem coleg de facultate, pe vremea aceea îi spuneam Jean, avea și calitatea esențială că era ploieștean de-al lui Nichita, îi simțisem vocația de critic încă din anii studenției. Marea revelație, în acei ani, și «idolul» nostru era Nicolae Manolescu, pe care l-am citit cu bucurie, ani de zile, continuându-ne dialogul din redacția lui George Ivașcu (pe atunci încă la «Contemporanul»), în trenul navetei sale câmpinene, care pe mine mă ducea la Brașov. Atunci a apărut și Valeriu Cristea la gazeta-revistă literară pe care avea s-o slujească, cu pana și cu sufletul, peste 25 de ani (de la 1 august 1964 până în primăvara lui 1990), dar nu l-am cunoscut. Nu mult după aceea venea la «Contemporanul» și fostul meu prieten Laurențiu Ulici, pe care George Ivașcu îl sfătuia să se arunce în ocean – nu în lighean – dacă vrea să înoate, ceea ce fostul meu prieten a și făcut. Tot prin «Contemporanul» și-a efectuat, mai apoi, trecerea spre cultură – de la un cotidian de plan doi – Mircea Iorgulescu... Eram mereu printre critici, dar pe Valeriu Cristea nu-l cunoscusem. Nu l-am cunoscut nici imediat după decembrie '89, deși am trecut de sute și sute de ori pe coridorul cu miresme de chifteluțe prăjite al «României literare». [...] Nu l-am cunoscut nici când prietenii de odinioară au început să-l părăsească, unul câte unul, ba chiar să-l refuze, să-l repudieze, să-l hulească. De ce? Pentru că lui nu i-au plăcut niciodată unanimitatea de paradă și cioara vopsită. Pentru că a avut curajul să rămână «de stânga» (așa cum a avut curajul să nu fie niciodată membru al partidului comunist), într-o perioadă a libertății opțiunilor, când alții au început să prefigureze «schimbarea». Nu l-am cunoscut nici atunci, dar am început să-l simt tot mai aproape. [...] Colegii m-au lăsat pe mine, acum, la ceas aniversar, să-i spun «la mulți ani!» lui Valeriu Cristea. [...] Patru ani, așadar, cu Valeriu Cristea, în redacția «Caietelor

critice)». ... Zile de trudă la numerele speciale dedicate lui Nichita Stănescu și Lucian Blaga, lui Eugen Lovinescu și Vasile Lovinescu, lui Ion D. Sârbu și Ion Caraion, lui Tristan Tzara, Basarabiei și Bucovinei, literaturii române postbelice ... După-amieze întregi «pe baricade», citind articole, corectând printuri, întocmind sumare, uneori în tihnă, cu digresiuni prin lumea cărților și a ziarelor, a filmului sau a fotbalului (amândoi avem ce avem cu «șepcile roșii»), alteleori cu sufletul la gură, să nu ne găsească exigentul director cu lecția nefăcută... Lungi dialoguri cu colaboratorii, la Casa Vernescu sau la «Cartea Românească» (ce vremuri!), la Casa Academiei, sus, pe dealul fostei Arionoae, dincolo de «vama» câinelui Boris – a cărui hrană zilnică a ajuns, numai pentru Valeriu Cristea, la unșpe mii! – și de lifturile adeseori mute... Ore întregi la subredacție apoi, amintiri despre oameni dragi care au trecut prin viața noastră, întâmplări de neuitat petrecute la «România literară», la «Contemporanul», cu protagoniștii lor, care mai sunt sau care nu mai sunt... Mă credeți, nu mă credeți (mie aproape că nu-mi vine să cred!), amintirile lui Valeriu Cristea despre prietenii de odinioară care acum îl hulesc și-l nesocotesc, prin București sau pe la Paris, sunt de o frumusețe statuară, nici o animozitate ulterioară nu le-a putut clinti durată. Rareori un asemenea «cult al prieteniei», mai puternic decât seismele unor adevărate calamități morale”. □ Se face remarcat un dosar, consistent, **Brâncuși 120**, la care participă: Eugen Simion, Barbu Brezianu, Serge Fauchereau, Eric Shanes, Paola Mola, Paolo Gallerani, Dragoș Gheorghiu, Ioana Vlasu, Matei Stârcea-Crăciun, Gheorghiuță Geană, Sorana Georgescu-Gorjan. □ Numeroasele colaborări la rubricile „Comentarii”, „Lecturi”, „Literatură străină” îi au, printre semnatarii articolelor, pe Andrei Grigor, Daniel Cristea-Enache, Răzvan Voncu, Iulian Băicuș (toți ocupându-se de problematica reglărilor de canon sau a revizuirilor postdecembriste), Nicolae Bârna (care, în *Triumful solepsismului sau... întoarcerea demiurgului? Un post-modern heterodox: Mircea Cărtărescu*, face o analiză temeinică, vădind cunoașterea paradigmei teoretice postmoderne, asupra primei părți, *Aripa stângă*, a romanului *Orbitor*: „O incertitudine (nu numai una, dar... una în primul rând) persistă după citirea –lectură pasionantă, prietenos-tiranică, (am zice, de n-ar fi cuvântul compromis de «polițistele» plate: «captivantă») – noii cărți cărtăresciene: e o biruință absolută a solipsismului «extrernist» sau o ivire a unui «nou» demiurg (nu demiurgul balzacian, care făcea concurență doar, sau mai ales stării civile, ci unul care face concurență *big bang*-ului inițial sau, în termeni biblici, Genezei, adică, în frumoasa limbă a vechiilor cărți bisericești, Facerii (lumii)? Tranșarea chestiunii, într-un sens sau într-altul, e însă indiferentă în ordinea receptării strălucitorului text (ORBITOR, într-adevăr). Ea poate zgândări numai spiritele din caleafară de teoretice. Și, la urma urmei, dilema e falsă ... sau «depășită». [...] Parcurgând *ORBITOR*-ul teoreticianul sau «istoricul literar» al perioadei stricte actualități își poate freca mâinile, de plăcere, și chiar dă drumul câte

unui gângurit de satisfacție, în răstimp ... Textul pare să ilustreze de minune toate însușirile «obligatorii» pentru romanul postmodern. Fiindcă, deși răzvrătit prin natura lui. «imprevizibil» și inclasabil prin definiție, acest tip de proză n-a scăpat – te pui cu *scientia*? – de depistarea și codificarea sapient-universitară a trăsăturilor definitorii, articulabile într-un virtual portret-robot. Și iată că acel portret-robot pare să-l materializeze, fără abatere, fără zbârci și fără fisură, această mult prea frumoasă carte. Pare doar... Abaterile sunt, există, greu sesizabile la survolarea textului, ascunse pe parcurs, evidente – ORBITOR de evidente, bineînțeles – la contemplarea ansamblului. Iar ele sustrag cartea destinului de operă de serie (ce-i drept, nobilă serie, de-ar fi, prestigioasă, hărăzitoare de măgulitoare tovărășii), menind-o celui ar surprinzătoarei excepții.[...] Nu o «deconstrucție» săvârșește Mircea Cărtărescu, ci o construcție alternativă, mai bine zis o «luare de seamă» a unor fapte de semnificare, proprietate absolut «personală» și dotate cu misterioase legități, având aerul perfecte coerențe, părând guvernate de o cauzalitate izomorfă cu cea de regulă aplicată «contingentului», dar aflată în contradicție, prin premise, cu ea. Borgesian în sensul cel mai profund, nu la nivelul pastișei superficiale, scriitorul respinge orice lirism și exploatează la maximum resursele inteligenței, nu pentru aflarea «Noimei», ci pentru «inventarea» ei. Operă demiurgică și scriere-de-sine totodată, edificiul textual cărtărescian nu ilustrează categoria artefactului arbitrar și «voluntarist»: îl putem bănuși generat sub semnul pasivității, al «receptivității» (față de zumzetul lumii), al smeririi intenționalității și al anulării egolatriei cotidiene, «lumești», dacă nu sub semnul transei oraculare. Rezultatul acestui proces de producție (textuală) învederează, cu orbitoare limpezime, tezele esteticianului francez Mikel Dufrenne, care identifica sursa imaginarului în unitatea dintre om și lume și afirma că nu omul este acela care fabulează și născocoște, ci natura, în el și prin el. Cărtărescu, scriind, «se lasă scris», sau, mai bine zis, lasă lumea să se scrie prin el. Creând o lume, el «slujește» lumea. Postura lui, de *vates* (poet și profet), actualizează considerații multimilenare asupra chestiunii, cele din dialogul platonician *Ion*, în care Socrate arăta că «poetul e o făptură ușoară, înaripată (s.n. – cf. *Aripa stângă* și ominprezența motivului *fluturelui*) și sacră, în stare să creeze ceva doar după ce-l pătrunde harul divin și își iese din sine, părăsit de judecată». Meșteșugar iscusit al limbajului, sapient și «avertizat», ca tot postmodernismul, Mircea Cărtărescu se înfățișează în același timp ca o strălucită întruchipare (anacronică, adică perimată? ori, dimpotrivă, anticipativă, mesageră a viitorului?) a poetului – în sensul de mai «tare», etimologic, antic al cuvântului – *in-spirat*.”), Nicolae Iliescu, Mihai Cimpoi, Ov. S. Crohmălniceanu, Elena Zaharia-Filipaș, Alunița Cofan, Elisabeta Lăsconi, Jeana Morărescu, Bogdan Popescu, Ileana Ioanid, Viorica S. Constantinescu.

□ Grupajul „Revizuiți” se deschide cu următorul text al redacției: „Revista noastră deschide, cu acest număr, o dezbatere pe tema revizuirilor literare,

consecință firească a anchetei apărute în «Caiete critice», nr. 11-12, 1996. Publicăm în numărul de față intervențiile unor tineri critici. Nu îmbrățișăm în toate amănuntele, punctele lor de vedere, dar, pentru a nu limita în nici un fel libertatea lor de expresie, le redăm ca atare. Diversitatea opiniilor nu poate fi decât benefică pentru o veritabilă dezbatere critică. Discuția rămâne deschisă. *Caiete critice*». Răspund invitației la colaborare: Andrei Grigor – „[...]Ce vor, de fapt, «revizionisții» (căci revizionști sunt, chiar în sensul politic cu care circula cuvântul în urmă cu câteva zeci de ani)? Evident, pentru că nu pot ceea ce se pare că mai vor, s-au gândit să vrea ceea ce cred că ar putea. Bărbați ofiliți, suferind și de păcatul exhibiției, dau iama cu pixul prin literatură, necunoscând altceva despre ea decât că este de genul feminin și nefiind mânați de alt impuls decât de acela al răzbunării față de o ibovnică pe care au râvnit-o, care li s-a refuzat și care s-a dăruit altora: aleșilor. Strategia e simplă până la primitivism: literatura e ațintită cu degetul (deh!) și acuzată de prostituție, iar rivalii, pândiți la cotitura istoriei și izbiți pe la spate (năravul!) cu parul. După epocă, parul își schimbă culoarea, căci e politic. În urmă cu vreo cinci decenii era roșu; literatura, răcneau mânuitorii lui de atunci, «se prostituase burghez». Acum parul e verde, fiindcă literatura s-ar fi «prostituât comunist». În mersul ei mândru, nici unii, nici alții nu o putuseră privi decât din dosul ulucii, mușcându-și degetele, nebăgați în seamă, ignorați. Pentru că n-au putut-o zări în nuditatea ei zeiască (parcă Felix Aderca spunea asta), au crezut că o pot înjosi tratând-o ca pe o slujnică pe la diferite sedii de partid (tot Felix Aderca, parafrasat). Atunci s-au apucat s o reeduce (revizuiască, nu?!), îndepărtându-i aleșii: Blaga, Arghezi, Voiculescu, Maiorescu, Lovinescu... Pe Eminescu l-au îngăduit pe aproape, dar, numai ca mânuitor poetic al ciocanului proletar cu care ar fi apărat cavalierește viitorul demn (și roșu, desigur, la atâta era limitat, vulgar, vizionarismul eminescian). Lui Goga nu i-au păstrat poezia (nici Ardealul, pe de-a-ntregul), ci numai dosarul guvernării «pe baza» căruia i-au retras dreptul de a sta în preajma literaturii. Corul estropiaților a interpretat cu aplomb (într-un fel și cu plumbi) partitura revizuirii și, o dată scena pustiită, s-au instalat pe podium (și pe grade, bineînțeles). Curați și bărbați – discutabil –, dar nu scriitori – indiscutabil. Mai toată lumea și-a dat seama că asistă la o farsă și cine a știut să vadă peste capetele lor (efort nesemnificativ) a prevăzut că în curând cortina va cădea, iar coriștii (atenție la grafie!) vor trece ta rupt biletele” («*Las' că te revizuiesc eu!*»); Daniel Cristea-Enache: „*Preambul*: În mod paradoxal, cu tot tapajul făcut, discuția în jurul revizuirilor aplicabile literaturii române postbelice se află abia la început – și aceasta deoarece până acum, în ultimii șase-șapte ani, am asistat nu la un dialog pe această temă, ci la un perfect paralelism al monologurilor. Niște monologuri înfierbântate, întrerupte adeseori (sau, mai bine zis, punctate) prin accese de furie mai mult sau mai puțin partinică; niște monologuri eșuând, în cele din urmă, într-un spasm lamentabil, într-o veritabilă blocare a maxilarului. Și ce poate fi mai

curios decât faptul că această încrâncenare, excluzând parcă aprioric orice nuanțare, s-a manifestat «plenar» tocmai în discursul unor *intelectuali*, negându-le astfel propria condiție?; *O singură problemă și multe interese*: [...] toți aceia care se consideră îndreptățiți să vorbească de revizuirii și să le aplice literaturii române postbelice sunt obligați să admită că au ce să revizuiască – să admită, cu alte cuvinte, că în România din timpul comunismului *a existat* o literatură. Stabilirea acestei premise nu pare a ridica mari probleme intelectualului, nu cere un efort mental deosebit. Și totuși, de ce se evită de către unii consecuția logică, de ce se aduc în discuție atâtea epitete menite să suplinească iraționalitatea unui anumit demers? Răspunsul este, și de această dată, relativ simplu: *din interes*! În primul rând, interesul tuturor acelora care, «radiați» de pe tabla de valori a literaturii române postbelice în urma alegerii căii exilului, au identificat regimul politic – abuziv și represiv – cu literatura dezvoltată în cadrul acestui regim. O identificare abuzivă, la rândul-i, ieșită dintr-un orgoliu stupid: cum să admiți că literatura română poate exista și în afara ta, în absența ta, că nu a sucombat imediat după plecarea ta? (Un exemplu elocvent din domeniul sportului: fotbalistul Belodedici nu a declarat niciodată, după fuga sa în străinătate, că fotbalul românesc ar fi încetat, prin aceasta, să existe!). În această capcană a căzut, din păcate, un mare spirit, un adevărat geniu ca Eugen Ionesco – care declara, la un moment-dat, că dincolo (dincoace!) de Cortina de Fier «domnește nu arta, ci schizofrenia». Putem înțelege, până la un punct, sentimentul de frustrare ce a dat naștere unei asemenea aprecieri, dar nu putem în nici un caz admite o atare judecată. Și apoi, cei ce au ales calea exilului nu sunt mai puțin *ai noștri*, dimpotrivă, puși la index de regimul comunist, ei s-au apropiat parcă și mai mult de noi (fiind citați sub formă de samizdat, ascultați cu evlavie la Radio «Europa Liberă» etc.). Interesul lor nu este, de fapt, să demonstreze inexistența literaturii române postbelice (teză indemonstrabilă!), ci tocmai vitalitatea acesteia, consistența și complexitatea ei – pentru că, la rândul lor, fac parte din ea, sunt elemente constitutive ale sistemului nostru literar. Dacă în primul caz confuzia se naște dintr-un interes ce e prost apreciat ca atare, așadar dintr-o eroare de apreciere, nici o scuză nu mai poate fi invocată pentru cea de-a doua categorie de «revizionști» interesați: cei aflați pe niște poziții inferioare în ierarhia valorică a literaturii noastre. Un Marius Tupan, de pildă, are tot interesul să opereze revizuirii asupra literaturii române: doar-doar o mai sălta și el câteva locuri! Metodă simplă și veche de când lumea, acest *terrorism literar*, combați puternic, tragi din orice poziție, iei ostatici (*Tupan Amaru!*, cum spunea, mai deunăzi, un mare scriitor ...) și astfel avansezi până la următoarea reductă. Și încă Marius Tupan nu e critic, e, doar «publicist»; adevărata dramă, carnajul survine atunci când intră în scenă un veleitar ce se pretinde critic literar, cum e Alex. Ștefănescu (alias Sandru Brown). Cum să nu facă Alex. Ștefănescu *relecturi* de dimineață până seara, când asta îi dă prilejul să coboare la nivelul lui scriitori de prim rang? Din

nefericire, ne-valorile, impostorii, veleitarii copleșesc prin număr autenticele valori; pe de altă parte, cabala mediocrităților nu are nici o fisură, în timp ce marii creatori (solitari prin însăși condiția lor) nu pot opune acestor interese coalizate decât Opera lor. În fine, al treilea tip de «revizionisti» interesați este dat, de aceia care, paradoxal, n-au nici un interes să conteste existența literaturii române postbelice autentice, ori să-i *deformeze* acesteia relieful axiologic. Sunt creatori care fac parte din această literatură, au contribuit la afirmarea și dezvoltarea ei, au luptat împotriva cenzurii pentru a-și impune Opera, pe cât posibil, neviciată de intruziunile dogmatismului. Au făcut toate acestea, pentru ca acum să respecte alte «indicatii prețioase», la fel de dogmatice, deși cu semn invers – iar interesul lor este *să nu supere*, prin ieșirea din noile rânduri, să nu-i *deranjeze* pe noii procurori care ne dau, o dată cu întrebările, și răspunsurile de-a gata. Un critic de altfel talentat ca Ion Simuț reușește astfel performanța ridicolă de a așeza printre primele zece (!) cărți de proză de după război *Din Calidor* al lui Paul Goma, plasând astfel – neverosimil! – numele unui mare *dizident* printre cele ale unor mari *scriitori*. (Alături de Bălăiță, Bănulescu, Breban, Buzura, Preda ... Paul Goma se află numai în *închipuirea interesată* a lui I. Simuț!) Dacă-ți cunoști, astăzi, interesul, demolezi/ anulezi/ deformezi/ denaturezi, într-un cuvânt, «revizuiești» după anumite indicații peisajul și relieful literaturii române postbelice. Tentația-i mare, recompensa – pe măsură. [...] *Estetica și est-etica* dnei Monica Lovinescu: Monica Lovinescu și, în general, toți cei care ne vorbeau în anii comunismului de la Radio «Europa Liberă» și-au câștigat admirația noastră necondiționată. Prinși în caruselul din ce în ce mai bezmetic al regimului comunist, percepeam «Europa Liberă» ca pe un spațiu al libertății, al independenței de opinie, al curajului de a spune adevărul. Mai târziu, am început să realizăm că independența nu era nici acolo totală, că o anumită presiune se exercita, în forme mai subtile, și în acel spațiu privilegiat la care aveam acces pe calea undelor. Dogmatismului stupid de pe plaiul mioritic îi corespundea, la München, un dogmatism ceva mai suplu; comunismului ortodox de aici – anticomunismul fundamentalist de acolo. Situația aceasta de pendulare între «-isme» încă ar fi fost acceptabilă dacă ea ar fi caracterizat exclusiv spațiul ideologicului, al politicului. *Tiparul maniheist* a fost însă extins, abuziv, și în domeniul literaturii, al culturii. Aici, scriitorii considerați buni de oficialități erau cei ce se făceau exponenții idealurilor comuniste; dincolo, scriitorii valoroși erau cei care protestau, cu înflăcărare, împotriva comunismului. Scriitorii cu adevărat buni, *pur și simpli buni* (un singur exemplu: Sorin Titel) nu intrau în atenția nici uneia dintre părți. Trist, dar adevărat. Se poate așadar afirma că totalitarismul în care am trăit s-a impregnat, paradoxal, nu atât în mentalul nostru, cât în al acelora care luptau zi și noapte împotriva acestui totalitarism. Rezultatul firesc al acestui proces curios de metamorfozare prin adoptarea rictusului adversarului ideologic a fost *est-etica* dnei Monica Lovinescu. Luptând împotriva comu-

nismului (lucru pentru care, încă o dată, merită recunoștința și respectul nostru!), M. Lovinescu a ajuns să lupte împotriva valorii create în timpul comunismului. Literatura nu-și mai era suficientă sieși, ea trebuia să aibă o valoare instrumentală, să *servească* la demascarea și demolarea comunismului. După ce acesta a căzut, dna Monica Lovinescu, resimțind acut lipsa obiectului – ce a dat sensul existenței sale –, nu a pregetat să vorbească de un nou comunism, un criptocomunism, împotriva căruia – nu-i așa? – lupta trebuia continuată. Și ea a continuat, și estetica iar a fost lăsată, deoparte (spre marea bucurie a tuturor mediocrităților și imposturilor), și valorile autentice, non-instrumentale, iar au fost disprețuite, dacă nu insultate.[...] *Contradicția lui Manolescu*: [...] Criticul literar reputat care, timp de peste douăzeci de ani, a reprezentat un veritabil filtru al valorilor s-a transformat, astăzi, într-un prestidigitator amator, care permite insultarea valorilor și favorizează impostura. Cronicarul literar cu cea mai îndelungată activitate în domeniu, care și-a scris cronica săptămânală cu o mirabilă consecvență în bine și o nealterată disponibilitate pentru actul de cultură autentic scrie astăzi articolele bizare – pentru a folosi un eufemism! –, în care o subiectivitate fără cel mai mic control face legea, iar talentul pare a se fi evaporat (de ziua lui Eminescu, pe 15 ianuarie 1997, N. Manolescu analiza, cu maximă seriozitate, dacă «poetul național» a murit de sifilis sau de «psihoză endogenă de tip maniaco-depresiv, fără demență, distrugere a creierului și paralizie»!). Cel care polemiza, în ianuarie 1990, cu Octavian Paler, susținând ferm convins «Revenirea la normalitate», a dat apoi critica literară pe politică – în care a eșuat, în cele din urmă, lamentabil. (Cred că se poate stabili și o lege a lui Murphy pentru a descrie situația în care a ajuns N. Manolescu la ultimele alegeri pentru președinție, cu un procentaj sub 1%: Dacă se adună la un loc 100 de oameni (în absolut), nici unul nu-l votează pe Manolescu!). Frumoasa solidaritate întru apărarea principiilor literaturii autentice a fost înlocuită, la N. Manolescu, de un sectarism nedemn și rizibil. Revista «România literară», altădată *cea mai* dintre gazetele culturale, a ajuns azi, sub directoratul politicianului Manolescu, să nu mai intereseze aproape pe nimeni, zăbovind perpetuu pe tarabe – o revistă în care M. Mihăieș, Alex. Ștefănescu și alți «corifei» ai criticii românești fac legea, mimând cultura. Pe de altă parte, N. Manolescu dovedește că posedă, simultan, două *limbaje*, utilizabile în funcție de circumstanțe: unul pentru marele public și pentru echipa de la «România (fostă) literară», și altul pentru studenții de la Facultatea de Litere. Cu aceștia din urmă, profesorul N. Manolescu discută fără complexe despre valoarea unor Călinescu, Sadoveanu, Arghezi, N. Stănescu, M. Preda. În propria revistă, însă, când unul din aceste nume de scriitori români «compromiși» apare fără *înjurătura de rigoare*, înseamnă că e mare sărbătoare, atenția partinică a avut vreo sincopă, reflexele n-au mai funcționat! La seminar, profesorul Manolescu poate afirma, senin, că V. Havel este, în comparație cu M. Kundera, un scriitor practic inexistent. Cel care, la

Facultate, îl ironizează pe Grigurcu și nu pomeniște defel numele lui Alex. Ștefănescu (nici nu-i de mirare!) le acordă acestora în revistă, pagini întregi, încurajându-i să-și continue spornica activitate. Și așa mai departe... Să fie toate aceste contradicții expresia *complexității* lui Nicolae Manolescu, sau e vorba, mai degrabă, de o anumită tendință de *ajustare*, de subtilă apropiere de acele poziții considerate, la un moment-dat, convenabile? După 1990 a devenit, într-adevăr, foarte *neconvenabil* să mai aperi, prostește, literatura română din timpul comunismului; în aceeași măsură, a devenit extrem de *convenabil* să insulti valorile, să te erijezi în instanță morală pentru a da altora lecții. Și culmea e că N. Manolescu chiar avea acest drept de a se erija într-o autentică instanță morală, căci el a dovedit verticalitate și *în timpul* comunismului, nu numai *după* căderea acestuia – ca în cazul atâtor jalnice figuri, animate de un impetuos «curaj secund» (expresia îi aparține lui Andrei Pleșu), de un *teribil* curaj *post-festum*! Și cu toate acestea, iată că N. Manolescu își contrazice nu numai sensul întregii sale existențe de până în 1990, vocația sa de critic literar, de scriitor, ci și potențialitățile, autoritatea morală și spirituală câștigate în timp. Dacă e vorba numai de *eroare* în tot acest ghem de contradicții, în toată această întreținere și alimentare a confuziei, ea se cere măcar acum, în ceasul al doisprezecelea, reparată, pentru a putea vorbi iarăși, cu respectul cuvenit, de distinsul intelectual, dl. Nicolae Manolescu. Schimbarea accentelor: [...] Neoprocurorii, preocupați să demoleze «vechile structuri» (halal reformă!), n-aveau răgazul necesar pentru a clarifica aceste contradicții ce sar în ochi. Infatigabilul Gheorghe Grigurcu era ocupat cu injurierea sistematică a lui Sadoveanu, Arghezi, G. Călinescu, M. Preda, N. Stănescu, Sorescu. D.R. Popescu, E. Simion ș.a.m.d. Unora li se reproșă «politismul», altora – «apolitismul»; unora – ieșirea din turnul de fildeș, altora – claustrarea în turnul de fildeș. *Toți* erau însă (sunt și vor fi!) blamați pentru că n-au ieșit cu baioneta-n mână să spintece regimul comunist (și asta într-o vreme în care arnețisem cu toții de cât ne uitasem după *invizibilele* avioane americane!). A procedat oare Gh. Grigurcu în acest fel, a fost oare un *pandur* anticeaușist/ anti-comunist? Eu, unul, n-am auzit de acțiunile vitejești ale domniei sale *înainte* de 22 decembrie 1989! Și atunci, prin ce mister a căpătat dl. Grigurcu dreptul moral pe care P. Goma îl are (și abuzează de el!) – de a sancționa «lașitatea» celorlalți? [...] *Concluzii*: Câtă vreme ceața instalată de unii (prin diverse efecte pirotehnice) continuă să «umple» scena noastră literară, câtă vreme morala se dovedește a fi un fel de șperaclu cu care se încearcă spargerea anumitor case, iar memoria – un principiu aplicabil numai în anumite cazuri, câtă vreme confuzia de planuri se menține, cu tot cortegiul ei de efecte dezastruoase, iar adevărul are culoare politică, problematica *revizuirilor* va continua să se reducă la o (banditească) reglare a conturilor. Tuturor «revizionistilor» interesați, precum și tuturor oamenilor onești și sincer preocupați de gradul de *adevăr* al acestei discuții, nu le putem adresa

decât această parafrizare a cuvintelor nemuritorului Farfuridi: «Să se revizuiască, primesc – dar pe criterii specifice!»” („*Să se revizuiască, primesc!*”); Răzvan Voncu: „Ancheta referitoare la așa-zisele revizuii ale literaturii române postbelice, publicată în numărul trecut al «Caietelor critice», mi-a întărit convingerea că lumea noastră literară devine tot mai mult un teritoriu alienat, care se îndepărtează pe zi ce trece atât de realitate și de societate, cât și de propriile tradiții și rațiuni de a fi. Închis în orizontul mărunț și provincial al orgoliului său, scriitorul român de azi (cu unele excepții) și-a pierdut un solidaritate, ci însăși conștiința de breaslă și demnitatea de a-și profesa convingerile. Pradă combinațiilor de tot felul, mai ales politice și gazetărești, el și-a uitat măștrii și recunoaște prietenii numai între patru ochi. Astfel, a devenit posibil ca o mână de scriitori de raftul al treilea, nici măcar foarte numeroși, să întrețină în presa literară, cu ajutorul falselor campanii de revizuire, o atmosferă de «interminabilă păruială de mahala din care nimeni nu mai înțelege nimic», cum inspirat spunea Eugen Simion. Concomitent directorii publicațiilor care îi găzduiesc pe demolatori vorbesc de democrație literară și de autonomia esteticului, iar cititorii se îndepărtează încet, dar inexorabil, de reviste, de scriitorii contemporani și, în general, de literatura română. [...] O primă remarcă interesantă este aceea că E. Lovinescu a dedicat rareori mai mult de un articol revizuirii unui scriitor. Spre deosebire de el, Grigurcu, de pildă, a depășit de mult cifra de 30 de articole consacrate exclusiv demolării lui Nichita Stănescu. Al. George, de asemenea, a publicat un serial întreg contestării lui Călinescu. Cum revizuirile lovinesciene, vizând scriitorii micului romantism, de sfârșit de secol XIX sau pe «clasicii» pașoptismului, s-au confirmat în totalitate, înțelegem că nu a fost nevoie, de mai mult de un articol-două pentru a afirma un pariu critic. Obsesia nichitofobă a lui Grigurcu nu trădează, în consecință, nici un pariu de acest gen, ci o perseverență maniacală în a vesteji constant memoria poetului. Nu încape îndoială că la mijloc e un complex de inferioritate, dar și o remarcabilă impotență critică. [...] Am spus că Lovinescu a făcut revizuii din perspectiva unui principiu literar. Repet afirmația și pentru Gh. Grigurcu, care crede că, dacă mentorul sburătorist a revizuit sămănătorismul, a făcut-o deoarece nu era de acord cu lorga din punct de vedere politic. [...] siluirea programei școlare și eliminarea scriitorilor, din manuale și biblioteci constituie obiectivele principale ale procurorilor literari. Aceasta e cea de-a doua explicație a insistenței lor. Ei nu fac pariuri critice, ci vor să schimbe, prin orice mijloace, înfățișarea literaturii române. Prin aceasta, ca de altfel prin toate cele de mai sus, ei se dovedesc a fi nu continuatorii lui Lovinescu, ci ai procurorilor literari staliști. Ca și aceia, sunt extrem de activi: în presă, la radio și televiziune, la Universitate. Scriu mult și peste tot Au listele gata făcute și puțin le pasă de criteriile estetice. Nu vor decât controlul asupra instituțiilor de canonizare oficiale. Până și scriitorii neagreați sunt aceiași: Eminescu, Arghezi, Rebreanu, Călinescu, Marin Preda,

Nichita Stănescu. Până și persoanele lor sunt uneori aceleași: S. Damian, Gh. Grigurcu... Prin tot ceea ce fac, îi neagă, exact ca în anii '50, pe Maiorescu și pe Lovinescu, pentru ca, în absența lor, *în absența stăpânilor* (ca să reiau un titlu brebanian) să desfigureze încă o dată chipul literaturii române. Dar, ca și predecesorii lor jdanoviști, uită un singur lucru: faptul că nu au talent critic. Lovinescu e interesant chiar când nu-l înțelege pe Sadoveanu. Noii demolatori sunt plictisitori și atunci când scriu despre Doinaș, Mircea Ivănescu sau Ana Blandiana. Iar în literatură lipsa de talent are un singur sinonim: moartea” (*În absența stăpânilor. Epilog la o falsă dispută*); Iulian Băicuș: „[...] Dar n-ar trebui mai întâi să revizuim termenul de... revizuire? Nu știu care să fie explicația, poate că se produce un transfer de la atât de conotatul «revizionism», eticheta ce se aplica fără discernământ oricărui curent filosofic ne-marxist, dar trebuie să mărturisesc că acest cuvânt, sub stindardul căruia luptă toată floarea criticii române, poartă ca o «trasă» imaginea buldozerelor cu motoarele bubuind, pregătindu-se să dărâme o catedrală. Dacă o literatură e o construcție atât de delicată, a o revizui nu înseamnă a demola și apoi a ara locul cu un plug. [...] după 50 de ani de agresiune politică, «kitschul» și economia de piață atacă de data aceasta decisiv cultura română. Cred că acesta nu e momentul potrivit pentru retragerea din tranșeele literaturii. Cred că trebuie dusă o luptă la baionetă pentru fiecare cititor care se îndepărtează de cărțile adevărate și începe să citească literatură de consum sau nu mai citește deloc. Pentru că altfel vom revizui, dar cărțile nu vor mai fi citite de nimeni. Și, iertată-mi fie tinerețea cu exagerările ei, chiar pentru unele revizuii necesare va fi fiind deja prea târziu” (*Revizuii necesare*). □ Din grupajul „Spațiul românesc”, ies în evidență: panoramarea asupra romanului românesc postbelic și postdecembrist, realizată din punctul de vedere al scriitorului, de Nicolae Iliescu, în *CD-ROM anul românesc*: „[...] minutarele au luat-o din nou razna după 1990. După o perioadă de tatonări, în care gustul publicului s-a îndreptat spre foiletonul-televizată, presa de scandal și jurnarul intim, au fost traduse masiv operele scriitorilor ce încetaseră să publice în România, din mai multe motive (exilul presupunând scoaterea din circuit). Aproape toate operele acestora sunt mult sub nivelul celor publicate în țară, între 1947-1989. Zicem «aproape», fiindcă în explozia actuală de titluri au apărut texte – reedite sau nu – ale unor autori care și-au încheiat ciclul de influență asupra literaturii române. Nu ne referim la Panait Istrati și la Mircea Eliade (tipăriți și înainte de 1989), ci la Țepeneag, Virgil Tănase, Vintilă Horia. Ultimul este laureat al Premiului Goncourt pe 1964, cea mai înaltă distincție acordată unui romancier român, chiar dacă a trebuit să-l refuze și chiar dacă, în bibliotecile franceze, e înregistrat, la *h*, sub sigla «literatură franceză». În ultimii doi ani, au apărut romane remarcabile fie ale unor autori deja consacrați – D. R. Popescu, Breban – fie ale unor autori mai tineri, ce începuseră să se manifeste înainte de '89 – Tudor Dumitru Savu cu *Cantacuzina*, George Cușnarencu cu *Ultimul Isus*,

I.M.Cochinescu cu *Ambasadorul* (acesta din urmă, de fapt, un debut amânat). Totuși, o fotografie rece și lucidă a «individului» de astăzi se lasă așteptată («timpul mai are răbdare», să-l cităm pe Preda, și poate ar fi și puțin prematur – de fapt și de la ruperea de structuri de la începutul de secol XIX și până la apariția romanului lui Filimon, în 1862-63, trecuse ceva vreme), chiar dacă încercări s-au mai făcut. De asemenea, nici o privire fără mânie și fără prejudecăți asupra perioadei dictaturii proletariatului nu s-a aruncat. Lipsește o literatură «sarnizdat», lipsește un roman al Puterii. Aici se mai poate observa o ciudățenie: deși romanele «obsedantului deceniu», apărute după 1966 până în '89, îl aveau în fundal pe Conducătorul statului, ca personaj el nu apare decât în *Galeria cu viță sălbatică* de Constantin Țoiu – un stilist agreabil, de altfel! Nici violența lui dispariție, în urma unui proces sumar, n-a inspirat, cel puțin deocamdată, pe nimeni. Ori ritmul romancierului român e mai lent, ori dizlocarea din istorie necesită o perioadă mai lungă de reflecție, până la reîncadrarea unanim acceptată. De pildă, reevaluarea altui personaj controversat (I. Antonescu) – pornită de sub pana unuia dintre cei mai mari prozatori români, Marin Preda, în *Delirul*, autorul pentru ale cărui cărți se stătea la coadă zile în șir – ține capul de afiș, deplasând interesul pentru N. Ceaușescu”; bio-ficțiunea lui Dumitru Țepeneag, pe tema *Spațiul precar al lui M. Blecher*, căreia i se aduce, într-o notă de subsol, precizarea: „Text apărut în «Les Lettres Nouvelles», în 1973, cu prilejul apariției în Franța, în traducerea Marianeî Șora, a *Întâmplărilor...* lui M.Blecher”. Este de observat și reținut nota 2 relativă la text, în care D. Țepeneag, exercitându-și vocația teoretizantă, trasează demarcațiile stilistice dintre formula literară a lui Blecher și cea practică, mai târziu, de „oniriști”: „În România, «grupul oniric» a recunoscut în Blecher unul dintre punctele sale de referință. Deși apropiat cumva de suprarealiștii din vremea lui, Blecher nu s-a încadrat propriu-zis în respectivul curent. Demersul lui poetic e opus celui al suprarealiștilor (sau teoriei suprarealiste, mai bine zis). Pentru el, actul de a scrie ține de mistificarea generală (și necesară): să faci mai artificială decât este, ca s-o poți îndura. De astfel, el vorbește destul de puțin despre visele nocturne și nu folosește niciodată scrierea automată”.

□ Scriitorul Miron Kiropol are o intervenție combativă („*Să vină cei care neagă și să ne bucure prin alt Moromeții*”), redactată pe puncte, în contextul reevaluării literaturii române postbelice: „[...] 2) Dacă ne plecăm peste viața oricărui scriitor, vom găsi perioade de întuneric ori de întunecare a minții. Nu numai scriitorul trecut prin totalitarism, dar și cel viteaz într-ale democrației, nu e întotdeauna o puritate. Dar câtă pecete sacră pe umerii lui Călinescu, Sadoveanu, Arghezi... Cred că am avea toți nevoie azi de vocea «vinovată» a lui Marin Preda, a lui Noica ... 3) Chiar și fără să vrea, orice scriitor face politică. Din când în când apar cazuri de excelență politică, Mircea Iorgulescu, Ion Bogdan Lefter, Cristian Teodorescu ... Dar a transforma aceasta în ideal unic, mi se pare o halucinație (sper, trecătoare). Cei trei mușchetari citați mai sus,

scriu oare și altceva în afara comentariilor la Europa liberă? Vorbesc cu o certă neștiință, pentru că sunt departe și nu pot să urmăresc toate aparițiile. Dacă astăzi, Mircea Iorgulescu, Ion Bogdan Lefter, Cristian Teodorescu nu mai scriu și altceva, pierderea mi se pare nemiloasă pentru literatura noastră. [...]

4) Ce revizuire? A poeziei Mălăncioaicei? A lui Dimov, Ilie Constantin, Cezar Ivănescu? A Constanței Buzea, Constantin Abăluță, Mircea Ivănescu? A lui Nichita? A atâtor altora, Doamne, ca frunza și ca iarba în generația aia, atât de călcată în picioare, zisă 60? Haide-hai! [...] 6) Am plecat din țară din 1968. De altfel și în țară și în străinătate am trăit retras. De aceea poate mi-e ușor să visez, hipnotizat de romantism, la o armonie literară, deloc imposibilă. Patimile se vor stinge chiar și în cetățeanul admirabil, dar turmentat, Gheorghe Grigurcu. Se lasă împins acum de o ură pe care nu i-o înțeleg. Pierzându-și timpul cu păcatele celor morți. Chiar așa, el nu-și găsește nici unul? Eu mă simt vinovat că nu am știut să lupt, atunci, de acolo, din locul distrugerii, în clipa distrugerii. Am scris doar poezii care chemau Apocalipsul. De aceea, m-am uitat întotdeauna la Paul Goma ca la un soi de binecuvântare. În același timp mă întreb aproape cu spaimă pentru el, cum poate să trăiască numai și numai, de câțva timp, din negație până la delir? Chiar așa, negația a fost stăpână peste oameni și scriitură? Și chiar dacă a fost, oamenii și scriitura au fost mai puternici decât ea. Literatura română din epoca de «Siberie» s-a ospătat din aceleași mari mistere ca între cele două războaie. Din ea fac parte și Grigurcu și Goma. Iar dacă nu o văd, înseamnă că le-a slăbit cel rău vederea. Preda, Dumitriu, Velea, Bălăiță, Breban sunt nume purtătoare de preț ilustru, domnilor chirurghi ai literaturii! Să vină cei care neagă și să ne bucure pe toți, le-o doresc, printr-un alt *Moromeții*.” □ Cu subtitlul de rubrică „Literatură subiectivă”, prozatorul Ioan Lăcustă publică *Vremuire*, „la generoasa invitație a domnului Valeriu Cristea de a colabora, mai constant, în paginile «Caietelor critice», propun redacției și cititorilor revistei câteva fragmente, un fel de serial, dintr-o carte aproape încheiată. O carte care s-a născut dintr-o altă carte. Tot aranjând iar și iar paginile aceleia, nici n-am observat cum au rămas, în cele din urmă, doar acestea. O carte care s-a născut aproape de la sine. Molozul îndepărtat va fi poate un alt volum. Sau va rămâne doar o amintire. Oricum, oferta «Caietelor critice», revistă condusă de acad. Eugen Simion, mă onorează. Este prilej de a fi încă, în atenția cititorilor. Nu am mai publicat vreo carte din 1990. Nici nu m-a interesat, de fapt. Am predat un volum de schițe și însemnări unei edituri și, de peste trei ani de zile, așteaptă să fie tipărit. Ca un fel de acadea întinsă pruncului nerăbdător, i-am văzut, în urmă cu un an, prima corectură. Nici nu-i chiar atât de rău. Volumul meu de debut a așteptat cinci ani. Mi s-a sugerat atunci că n-aveam «pile». N-am nici acum. Lehamite de cartea care-ți apare pentru că ai pile. Cuvânt impropriu, îmi cer scuze. Căci, de fapt, pilele, în lumea literară, înseamnă relații, înseamnă insistențe, înseamnă apartenența la un grup de putere influent, înseamnă legături făcute și desfăcute

în funcție de interesele momentului, prejma celor puternici, lingușire.etc., etc., câte puțin din toate, pentru că, și aici, între scop și mijloace, este stăpână aceeași anapoda legătură. Nu «se merită» toate acestea pentru a scurta așteptarea apariției unei cărți. Chiar dacă aștepti și o viață. Titlul cărții din care vă prezint câteva pagini este *Vremuire. Oameni, vise, animale*. □ La rubrica „Lecturi”, E. S. [Eugen Simion] introduce ***Un alt punct de vedere*** asupra romanului *Visul de iarnă al Isabellei*, de Ioan Mihai Cochinescu: „Prozatorul Ioan Mihai Cochinescu mi-a trimis, cu câțva timp în urmă, o scrisoare prin care se arată întristat de cronică publicată în «Caiete Critice» nr. 8/ 96 sub semnătura redactorului nostru, Bogdan Popescu. El crede că este la mijloc mai mult decât o opinie critică, este o rea-voință și o calomnie. Îl rog să nu creadă acest lucru. Bogdan Popescu și-a exprimat sincer părerea despre romanul *Visul de iarnă al Isabellei*, și chiar dacă n-a dat, să zicem, o judecată dreaptă, el n-a făcut-o din alte motive decât acelea ce țin de gustul său estetic. Fiind eu însumi critic literar nu cer, nu cer oamenilor cum să scrie și cum să judece. Le cer doar să-și spună în chip sincer opinia despre o carte sau alta. Pentru a-i dovedi d-lui Ioan Cochinescu, un prozator pe care îl prețuiesc (i-am dovedit-o scriind despre romanul său de debut), că revista «Caiete. Critice» este obiectivă publicăm în continuare proiectul de prefață al criticului Ov. S. Crohmălniceanu membru în colegiul nostru de redacție. Două puncte de vedere ...”. Se publică, în continuare, ***Prefață***, de Ov. S. Crohmălniceanu, în care stă scris că „Ioan Mihai Cochinescu își «cântă» prozele scurte de diferite voci, cu desăvârșită virtuozitate. Textele acestea, în ciuda aerului lor infantil și a materiei ne-elevate din care sunt croite, au structură de poem, densitatea informației și expresivitatea relatării. Avea dreptate Nicolae Manolescu. După I. L. Caragiale, fermentul Arghezi lucrează, cu precădere în proza scurtă optzecistă și faptul se vede la Ioan Mihai Cochinescu mai bine ca oriunde. Avem în plus plăcerea să descoperim că aceste narațiuni, care alunecă atât de frecvent pe tărâmul fanteziei, decolează, din plină realitate contemporană și relevă admirabil grotescul, oroarea sau absurdul datelor ei”. □ Un lung interviu cu universitarul bucureștean Dumitru Micu, luat de Răzvan Voncu, apare la rubrica de „Convorbiri”. Pentru titlu este aleasă convingerea: ***„Creația rezistă tuturor intemperiilor, nu poate fi demolată”***. „R. V. – Este cunoscută admirația dvs. pentru G. Călinescu, care a urmat și el același traseu, de la cronică la istoria literară. Să fie, oare, acesta, traseul standard, traseul ideal al criticului? D.M. – Nu numai Călinescu, majoritatea criticilor, dacă, nu toți au recenzat cărți de apariție recentă înainte de a elabora studii, și aceasta, probabil, fiindcă realizarea unui studiu implică o mult mai vastă informație, o pregătire mai îndelungată. Eu m-am aplecat la început asupra fenomenului literar curent de nevoie. După absolvirea liceului, în 1948, dându-mi seama, de la o vreme, că nu aveam vocație pentru poezia de atitudine civică, singura ce beneficia pe atunci de acces la tipar, nu-mi rămânea decât să mă consolez (ca altădată,

păstrând toate proporțiile, Călinescu) a face pe criticul, dacă voiam să-mi câștig existența din scris. Acum regret, și voi regreta până la moarte, că n-am îmbrățișat vreo profesie manuală, cea de croitor sau cea de electrician, bunăoară; în adolescență, însă, mă credeam predestinat profesiei intelectuale. [...] R. V. – V-aș ruga să mai zăbovim puțin asupra începuturilor dvs. critice. Ce v-a determinat, atunci, să vă îndreptați către critica actualității? Nu era, în anii '50, un mod de a intra de bună voie în gura lupului? D.M. – Producția literară realist-socialistă nu mă atrăgea câtuși de puțin. Îmi repugna chiar, însă, în primii ani ai erei republicane, credeam, cu toată sinceritatea, că participam la făurirea unei lumi noi, în care literatura «nouă» se găsea, în germen, ca pe vremea lui Heliade-Rădulescu, și, în consecință, redevenise actual principiul: «scrieți, băieți, cât veți putea și cum veți putea». Consideram o datorie morală încurajarea oricărei încercări de a scrie literar în spiritul ideologiei comuniste și, consecutiv, acordam credit nelimitat însușirilor artistice virtuale. Această sfortare de a nu scăpa din vedere potențialul creativ din nici o scriere, de a semna orice merit, oricât de potențial sau relativ, mă costa, desigur. Trebuia să-mi provoc entuziasme prin acte de voință, dar consimțeam la această autoschinguire, calificând-o drept «jertfă patriotică». Nu găseam chiar absurdă ideea oficială că «refugiul» unui critic în istoria literară era un fel de dezertare de la post, o alegere, în spirit mic-burghez, a comodității, în locul avântării în focul luptei pe baricade. Greu îmi era să pricep de ce unora (universitarilor, cercetătorilor din instituții academice) li se permitea să publice numai studii de istorie literară, fără a fi etichetați «mici-burghezi», iar eu obțineam posibilitatea de a scrie despre autori din trecut doar din an în Paște, ca și cum mi s-ar fi acordat, în asemenea cazuri, un privilegiu. Adevărat că lucram în presa de mare tiraj. După absolvirea, în 1951, a faimoasei «Școli de literatură», am ajuns în redacția «Contemporanului», «săptămânal politic, social, cultural», care, prin profilul lui, nu putea dezgropa trecutul decât pentru a-l integra în actualitate. Văzând că nu era chip să scap de imbecilizarea la care ducea fatal «critica militantă» decât prin asumarea ... «lașității», altfel spus: de a părăsi «prima linie» a «frontului ideologic», am făcut, în 1953, pe dracu-n patru și am trecut din presă în învățământ. Mai precis, m-am înscris, la «aspirantură», cum se numea pe atunci doctoratul, aceasta implicând «scoaterea din producție». Dar tot în actualitate am nimerit! «Conducătorul științific», Ion Vitner, mi-a propus ca temă a disertației romanul postbelic și eu, din politețe, am acceptat-o. Rămânând astfel în spațiul literaturii de după 1944, nu aveam de ce să refuz foarte insistentele cereri, mergând până la presiuni ale revistelor timpului de a le da fragmente din viitoarea lucrare și recenzii la cărțile noi pe care urma să le comentez în *Romanul românesc contemporan*. Așa s-a făcut că am perseverat în critică. Dar operam permanent incursiuni în istoria literară. Nu mai eram constrâns să abordez orice problemă din perspectiva momentului, a zilei, a evenimentului; puteam, și chiar eram obligat, să stabilesc filiații

estetice și istorice, să încadrez autorii și operele de după «eliberare», în istoria literaturii române. Cu timpul, din diverse motive, am optat categoric pentru istoria literară., consacrand sinteze și monografiile unor scriitori, grupări, perioade și mișcări literare de dinainte de 1944, însă fără a ignora fenomenul contemporan, ba chiar urmărindu-l în rubrici permanente, în răstimpurile dintre isprăvirea lucrului la vreo carte și începerea documentării pentru o alta. Întotdeauna am privit literatura națională, de la origini până în prezent, ca un tot indislocabil și-am studiat fiecare moment, perioadă sau personalitate din această perspectivă a întregului. R. V. – Ați avut vreodată, în acei ani, sentimentul că trăiți într-o «Siberie a spiritului», cum s-a exprimat o cunoscută radiofonistă a Europei libere? Au fost, în anii '50, și zile însorite? D.M. – Da, climatul spiritual din primul deceniu republican a fost, realmente, unul de «Siberie a spiritului». Stă, și acum, să se oprească inima, când îmi amintesc. Dar se trăiește și în Siberia! Se trăiește, vorba lui Eugen Ionescu, și în Infern. Presupun că există chiar și în Siberia reală zile sau măcar ceasuri cu soare. O dată pe an, primăvara, apare aurora boreală, atât de magistral descrisă de Stere, în volumul IV al romanului său *În preajma revoluției*. Pentru ambianța intelectuală în care mă găseam răsărea soarele ori de câte ori apărea în presă ceva de Călinescu, Camil Petrescu, Geo Bogza sau când unul dintre aceștia (sau orice alt intelectual autentic) apărea în persoană, undeva: la Ateneu, la Dalles, la Academie, pentru a conferenția. După moartea lui Stalin, au început să iasă din morminte, unu' după altul, și unii dintre contemporanii iluștri îngropați de vii: Tudor Vianu, Perpessicius, Șerban Cioculescu, Tudor Arghezi, Bacovia, și chiar, mai târziu, Blaga, Barbu. Din 1956, când conducerea «Contemporanului» a fost preluată de Ivașcu, G. Călinescu a început să fie prezent, în fiecare număr al revistei, unde a deschis rubrica «Cronica optimistului», autoreplică la «Cronica mizantropului». Călinescu, mai cu seamă, a întreținut în mulți, fie și doar prin nonconformismul lingvistic, chiar și în cele mai insuportabile, mai «siberiene» momente, puterea de a nu se sinucide și-a nu înnebuni. Puncte de lumină au înscris în noaptea stăpânirii staliniste, aparițiile de cărți valoroase, opere originale de adevărată creație (măcar parțial), ca *Nicoară Potcoavă*, *Moromeții*, *Cronică de familie*, *Mărul de lângă drum*, *Surásul Hiroșimei*, *Laude și alte poeme*, *La porțile raiului*, reeditări (fie și selective), precum acelea din versurile lui Bacovia, Goga, Minulescu. [...] R. V. – Este Petru Dumitriu un scriitor «recuperabil». De ce? D.M. – «Recuperabil»? Dar n-a fost pierdut niciodată! Doar ocultat, după expatriere, întocmai cum fuseseră anterior, și unii mai erau, Arghezi, Blaga, Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu, Gib Mihăescu, Mircea Eliade și atâția alții. Urmează doar să fie «descoperit» de cei împiedicați a-l cunoaște la timp. Aceștia pot citi integral în marile biblioteci publice și își pot procura scrierile lui reeditate după 1989. Acestea din urmă sunt cele reprezentative. Că autorul *Cronicii de familie* și al *Extremului Occident* merită a fi citit, nu încap

discuție. Cunoașterea operei sale este chiar obligatorie. [...] R. V. – Să ne întoarcem la chestiunea așa-ziselor revizui. Ele par, cel puțin deocamdată, demolări în toată regula ale celor mai importanți autori de după război, la care se adaugă clasicii Sadoveanu, Călinescu și Arghezi. Dacă îl adăugăm pe Marin Preda, acești patru sunt, cred, scriitorii postbelici pe care îi iubiți cel mai mult. Aș vrea să vă aflu punctul de vedere în privința acțiunilor demolatoare la care sunt supuse operele lor. D.M. – Tot timpul se «demolează», în presa literară. Mihail Dragomirescu a rămas de pomină cu «intronările» și «detronările» lui. Nu Sadoveanu, ci Gârleanu; nu Goga, ci Panait Cerna! clama el, prin 1910. Anterior, faimosul Caion îl acuzase pe Caragiale de plagiat, încercând să-l scoată din literatură. Situațiile de acest gen sunt frecvente în istoria literaturii, nu există scriitor mare pe care eternii zoili și caioni (sprijiniți, chiar inspirați de personalități autentice, roase de invidie, ca Macedonski) să nu-l fi «îngropat», cel puțin o dată. Ei și? Creația rezistă tuturor intemperiei, nu poate fi «demolată». Azi, unii dintre stâlpii de boltă ai spiritualității românești sunt insultați postum, pe considerente politice. Acei ce lansează acuzațiile (gratuite sau întemeiate) o fac pe propria răspundere. Oricum, nu pot fi împiedicați să o facă. Dar orice judecăți, de ordin fie literar, fie extraliterar, s-ar avansa asupra lui Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Preda, aceștia rămân scriitori de înaltă mărime. Cât de modeste sunt, obiectiv vorbind, atacurile rezultă din ceea ce am spus adineauri despre «Siberia». [...] R. V. – O întrebare pe care v-am pus-o și cu un an în urmă: care a fost momentul îndepărtării lui N. Manolescu de dvs.? D.M. – Nu a fost un moment, ci un proces. Era natural ca un tânăr intelectual să se diferențieze tot mai categoric de amicul mai vârstnic (și în anumite direcții, poate, «mai știutor», vorba lui Mihai Șora), pe măsură ce își lua în posesie personalitatea proprie. Ce n-am înțeles și nu înțeleg e ostilitatea cu care mă tratează. Nu știu să-i fi oferit temei. Nu ne-am «certat» niciodată. Atâta doar că l-am găsit schimbat, în 1971, când m-am înapoiat de la un lectorat de română din Lyon. Să-mi recenzeze defavorabil cărțile, și tot el să se supere, a început mai târziu, la apariția, dacă nu mă înșel a monografiei «*Gândirea*» și *gândirismul*, în 1975. [...] R.V. – Vă place poezia lui Nichifor Crainic? D.M. – Parțial și cu moderație; mai puțin decât a lui Pillat, a lui Voiculescu, a lui Gyr. R.V. – Dar poezia religioasă, în general? D.M. – Poezia mare este «religioasă» prin definiție... «Religie» înseamnă «legare». Marea poezie ne «leagă» de Marele Tot, ne semnalează absolutul. Cu cât poezia este mai poezie cu atât e mai «religioasă». Cea care exprimă chiar setea de absolut mai mult sau mai puțin direct (Eminescu. Braga, Arghezi, Barbu) ne duce, implicit, la sursele marelui lirism. Acei poeți care, precum Crainic și Voiculescu, în perioada interbelică, au cultivat programatic tematica religioasă parvin, și ei, să ne orienteze în această direcție, însă numai intermitent. Poezia deliberat religioasă accede la lirism accidental, în momente fericite, asemenea poeziei explicit patriotice. R. V. – La un curs din ciclul de studii aprofundate, ne-ați

vorbit cu multă căldură despre Vasile Voiculescu și ați avansat ipoteza că *Ultimele sonete ale lui William Shakespeare* ar fi poezie religioasă. Într-o carte recentă, Valeriu Anania avansează și el aceeași supoziție... D.M. – *Ultimele sonete* voiculesciene sunt «religioase», în sens înalt, absolut, cu toate că lexicul lor nu include terminologie sacră. Regiozitatea constă în aspirația la erosul spiritual, necarnal, platonice și cristic. La curs, dacă erai atent, ai fi reținut trimiterea la Valeriu Anania, pe care am făcut-o. [...] R. V. – Credeți în ideea de istorie completă a unei literaturi? Nu mă refer la cartea dvs., care este încheiată, ci la șansele viitoare ale unor asemenea istorii. Vă este cunoscut, desigur, semi-eșecul lui Nicolae Manolescu, urmat de eșecul total al istoriei lui Negoșescu ...D.M. – Mi-e teamă că ești prea categoric în judecăți. E o caracteristică (simpatice) a tinereții. Cât privește «șansele» sintezelor complete de istorie a literaturii, totul e în funcție de calitatea fiecăreia. Unele sunt mai bune, altele mai puțin bune. Oricum, nimeni nu se va putea dispensa niciodată de asemenea surse de informație». □ La „Cu și fără comentarii”, se avântă în lupta cu inamicii personali și literari, mai întâi, D. E., care îl apără pe Valeriu Cristea de afirmațiile considerate „atacuri”, venite din partea lui Alex. Ștefănescu: „Există anumiți oameni pentru care minciuna a devenit – prin întrebuințare repetată și în doze consistente – o a doua natură, un adevărat viciu. Un pervers al minciunii, un voluptuos al neadevărului este și Alex. Ștefănescu (alias Sandru Brown), care pare a-și fi găsit la «România (fostă) literară» terenul ideal de manifestare. Nepedepsit, viciul acestui «critic» se hrănește din sine însuși, crește ca vrejul de fasole al lui Jack. Vrejul de minciuni al lui Alex se înalță și el triumfător, spre cer, compensând lipsa de talent, de caracter, de profesionalism și, *last but not least*, de inteligență. În mod cert, e nevoie de un anume grad de talent-profesionalism-inteligență și în construirea unei minciuni. Sandru Brown e însă un vicios rudimentar, pentru care nu calitatea, ci cantitatea primează. Minciunile lui sunt, prin urmare, *multe și mărunte* – o puzderie de mici tablouri kitsch. Fiind imposibil să le analizăm pe toate (materialul covârșeste puterile unui singur om – poate ne adunăm, într-o bună zi, vreo treizeci de entuziaști...), nu ne rămâne decât să le selectăm pe cele în culori mai tipătoare: 1). Alex. Ștefănescu se disculpă în fața celor 71/2 cititori care mai zăbovesc asupra vrejului său de minciuni din «România (fostă) literară» că articolul închinat lui Ceaușescu pe 14 decembrie (când Revoluția bătea la ușă!) i-ar fi fost solicitat «de nimeni altcineva decât de Valeriu Cristea». De ce ar fi fost însă nevoie de intruziunea lui Valeriu Cristea într-o relație atât de consolidată, de dragoste veșnică, între Alex. Ștefănescu și Nic. Ceaușescu (dragoste pe care înflăcăratul admirator de la «România liberă» *dinainte* de '90 i-a purtat-o «bravului bărbat» până aproape de zidul de la Târgoviște)? De ce să te complici aducând în discuție un om care – culmea! – era învinuit de cadrele de la «România literară» că refuză să scrie articole ceaușiste – refuză, cu alte cuvinte, să scrie articole de genul celor

asigurate de tovarășul «de nădejde» Alex. Ștefănescu? 2). În nr. 2 din «România (fostă) literară», p. 13 (număr fatal, Sandrule!), Alex. Ștefănescu oferă celor 71/2 cititori «reper» din biografia lui Valeriu Cristea. Alergând cu limba scoasă după «reper» cât mai compromițătoare, «criticul» omite cu bună știință următoarele momente: 1959 – Valeriu Cristea este exmatriculat din facultate și exclus din UTM pentru vina de a se fi solidarizat cu un coleg denunțat ca «fiu de chiabur»; 1959-1960 – Valeriu Cristea lucrează ca muncitor necalificat pe diferite șantiere, pentru a înțelege, o dată pentru totdeauna, noblețea muncii de jos, în raport cu putreziciunea activității intelectuale; 1974 – lui Valeriu Cristea i se reduce la jumătate norma de la «România literară» (timp de zece ani bătuți pe muchie), datorită faptului că refuza să intre în PCR. «Faima unui om dificil», V. Cristea și-a câștigat-o așadar în ochii *autorităților* vigilente (și indignate de statutul său de *nemembru de partid*), autorități care-l priveau însă cu o blândețe părintească (aveau și de ce!...) pe tovarășul Alex. Ștefănescu, frenetic omagiator de serviciu al lui Nicolae și Elena Ceaușescu, cărora le tot punea, zi de zi și ceas de ceas, *Lauri pe stemă!* 3). Sandru Brown găsește însă un «reper» de tot hazul în legătură cu Valeriu Cristea: «Face puține călătorii în străinătate (dintre care două în Cuba)». Măi să fie, o fi prins Fidel Castro drag de Valeriu Cristea și nu mai putea trăi fără să-l vadă? Vrejul impetuos al lui Alex. Ștefănescu dă la o parte, în goana-i nestăvilită spre țării, și schimburile culturale dintre țările «frățești», și vizitele reciproce ale unor diferite delegații de scriitori (într-una din cele două călătorii în Cuba, alături de V. Cristea s-a aflat în delegație și G. Dimisianu ...). Oricum, Alex. Ștefănescu, deranjat de traseul călătoriilor lui Valeriu Cristea, se poate reconforta cu sutele de trasee, de-a lungul și de-a latul Terrei, făcute de Nicolae Manolescu atât *înainte*, cât și *după* 1989 ... 4). Infatigabilul mincinos Alex. Ștefănescu (poate că el e chiar monstrul din cer care se luptă cu Jack!) nu pregetă să scrie în nr. 7 din «România (fostă) literară» că Valeriu Cristea și-ar fi organizat propria sărbătorire, cu prilejul împlinirii a 60 de ani, la revista «Literatorul». Tabloul e de-a dreptul supraréalist: Valeriu Cristea alergând și trăgându-i de mânecă pe Fănuș Neagu, Eugen Simion, Nicolae Iliescu, Lucian Chișu, D. R. Popescu, Dumitru Micu, Răzvan Voncu și Ioan Lăcustă, pentru a scrie despre el! [...]»; apoi N. B., care îl ia în colimator pe Mircea Dinescu, răfuindu-se totodată și cu revista „Academia Cațavencu”: „Nu demult, Mircea Dinescu se arăta îngrijorat de perspectiva de a trebui să mai «înjure la Iliescu» încă patru ani. Ei bine, iată că rezultatul alegerilor prezidențiale a pus capăt îngrijorării: alegerea lui Emil Constantinescu ca Președinte al României l-a eliberat pe dl. Dinescu de (neplăcuta? plictisitoare?) corvoadă. Ba chiar, la prima vedere, evenimentul ar pune sub semnul întrebării existența viitoare a «Academiei Cațavencu», privată brusc de «obiectul muncii». Ori, poate, cine știe, colaboratorii d-lui Dinescu vor găsi resurse ca să procedeze la o firească adaptare a activității lor satirico-publicistice. Se va vedea: s-ar putea ca până la data apariției acestui număr al

«Caietelor ...», fosta rubrică-pagină cațavenciană «Regimul burghezo-moșiliesc» să fi și adoptat noul ei nume legitim: «Regimul burghezo-moșconstantinesc». Într-o altă intervenție, același autor N. B. sesizează monopolizarea discursului anti-colaboraționist relevant, de către revista „România literară”: „[...] după ce a arătat cum anume a ajutat Mihai Ralea o sumă de intelectuali prizoniți de regimul totalitar, d-na Slama-Cazacu scrie: «Colaboraționist? Să fie gândit lucid și spus deschis: ce s-ar fi ales din cei amintiți mai sus și din numeroși alții, fără zisa *colaborare* un cuvânt ale cărui conotații în acest context ar trebui cântărite mai bine, pentru el și alții ca el». Într-adevăr! Nu putem însă să nu ne gândim, cu oarecare amuzament, că o părere similară, de-ar fi fost exprimată în altă publicație, de către unul din «neocomuniștii» etichetați și anatemiați ca atare de R. I., ar fi atras, fără doar și poate, fulgerele *Cronicar*-ului. Da, desigur, se va putea spune, dar acei «neo-», și «crypto-» n-au autoritatea morală ca să etc. etc. Ei, aicea-i problema: oare presupușii «cryptocomuniști» chiar sunt ei, cu toții, așa ceva? Sau, în unele cazuri măcar, sunt pur și simplu niște oameni ceva mai lucizi, ceva mai onești decât cei gata să-și asume fără prea multe auto-chestionări fervorile militante...».

● În „Calende”, nr. 1-2, Octavian Soviany continuă dialogul cu Gheorghe Grigurcu, ajuns la episodul XVI. De această dată, subiectul dezbaterii este introdus de întrebarea dacă „rolul scriitorului, dinainte de 1989, diferă de cel de azi”. Ridicând mănua provocării, ultra-criticul G. Grigurcu vede situația ca pe „o rotire de cadre”, arătând cu degetul asupra „unei mișcări restauraționiste tot mai pronunțate”, în pofida „câștigării unor drepturi democratice”. Este de reținut și observația cu valențe disociative pe care G. Grigurcu o face cu privire la categoria socială a intelectualilor ca „autori morali ai revoluției din decembrie”: „[...] în perioada totalitară, n-am avut o clasă politică. Liota de analfabeți și, în cel mai bun caz, de semidocti veroși și agresivi care a acaparat puterea n-a alcătuit decât un surogat caricatural al ei. Tot din rândurile scriitorilor și cărturarilor disidenți s-au ivit germeii unei atari clase, indispensabile cetății democratice. Căci să nu ne înșele aparențele. La ora actuală, politicienii noștri cei mai însemnați nu sunt X sau Y, care beneficiază de funcții guvernamentale sau legislative, ci Doina Cornea, Nicolae Manolescu, Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Ana Blandiana, Gabriel Liiceanu, Gabriel Andreescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Paul Goma, Dorin Tudoran, Gheorghe Calciu-Dumitreasa, la care trebuie adăugați câțiva supraviețuitori ai conducerii partidelor zise istorice, reveniți între noi din martirajul Gulagului, dintre care cel mai pilduitor a fost regretatul Corneliu Coposu”.

□ Despre *Un nou paradis pierdut*, metafizica și insularitatea WC-ului scrie un scurt eseu viitorul prozator Dan Lungu: „WC-ul pentru omul postmodern este un spațiu de refugiu. Tracasat, angoasat, asaltat de tehnică, pervertit, hărțuit de ideologii, defecația rămâne pentru ei printre puținele acte autentice. Or, paradisul înseamnă în primul rând autenticitate. [...] transformarea actului

defecației în act estetic – vezi James Joyce sau Henry Miller ori Saul Bellow, chiar dacă uneori o fac în registru ironic – în moment de meditație la ce-i trecător, stârnind în noi vocația lucrurilor esențiale, poate fi o mare șansă. După principiul păcatului care te poate coborî în infern, dar care în același timp numai datorită lui ai șansa mântuirii”.

● Revista „Hyperion – Caiete botoșănene” (nr. 1-2) include în sumar un „dialog” cu Aurel Cioran, realizat de Emanoil Marcu și pus sub titlul „*Un echilibru în nefericire?*”: „E.M.: În tinerețe, ați împărțit cu fratele Dvs. un anume crez politic – și poate chiar mai mult decât politic; acum putem, slavă Domnului, să vorbim liber de el, să-i spunem pe nume: e vorba de legionarism. Ce v-a atras spre această ideologie? Ce ați sperat de la ea? A. C.: Întrebare dificilă. Mi-ar trebui geniul lui Saint-Simon, puterea de evocare sadoveniană și nesfârșite îngânări într-o cafenea provincială de pe vremuri... Să nu uităm sentimentul de minorat asupra destinului nostru ca neam, pe care prin Mișcarea Legionară îl vedeam vibrând la alte dimensiuni. Să nu uităm, convine sau nu unora, figura carismatică a lui Codreanu. Fascinația lui. Ar trebui evocată toată epoca de după primul război mondial pentru a putea înțelege toată complexitatea fenomenului legionar. Ori, așa, în câteva rânduri, nu e posibil aici. E. M.: Emil Cioran s-a dezis mai târziu, cât se poate de explicit, de ceea ce a considerat «o rătăcire a tinereții». Dar dumneavoastră? A. C.: Dacă fratele meu a avut o simpatie pentru mișcare, eu am fost încadrat. El și-a explicat, dacă vreți, drama lui în acel tulburător *Mon Pays*. Mai departe, drumurile noastre se despart. El a considerat orice aderare la ceva ca o eroare. Eu însă nu m-am putut desolidariza de *toți morții*, de *toată suferința și nedreptatea* «istoriei», ale celor care au crezut în ceva. Nu-mi pot ignora sensibilitatea pentru nedreptate (de aceea am urmat Dreptul), pentru toate crimele comise contra noastră de-a lungul unei jumătăți de secol. Că ne-am înșelat sau nu? Dar poți trăi, sau – dacă vreți – supraviețui fără iluzii? Pe el l-am revăzut la Paris, după patruzeci de ani, ca și când ne-am fi despărțit ieri”.

● „Jurnalul literar” (nr. 47-52) prilejuiește, la rubrica „Insectar”, expunerea câtorva reflecții (*Nonconcordanțe*) pe marginea actualității, ale criticului Gheorghe Grigurcu: „Micul infern al revistelor literare. Cum se cuvine a fi alcătuite? Să fie larg deschise tuturor opiniilor și tuturor vocilor, ca o piață publică, ori să se mărginească prin liniile unui program, ale unei selecții de fond, ale unei strategii? În primul caz, sunt amenințate de inform, de haos. În al doilea caz, riscă a încălca principiul, sacrosanct în orice mediu democratic, al libertății de conștiință [...] Azi, la puțină vreme după dezastrul totalitar, nu avem încă periodice de cristalizare doctrinară distinctă. Cele mai bune dintre ele se caută, făcându-și un punct de onoare din revenirea la climatul, caracterizat prin plurivocitate, al democrației. Identitatea lor e mai puțin de ordinul diferențierii de idei și metode, cât al purificării etice. Nu avem, ca în Occident, organe ale unor școli ori ale unor preocupări hiperspecializate. Dar nici

deschiderea tuturor ușilor și ferestrelor nu e recomandabilă, putând reprezenta o manieră subtilă a manipulării (cf. «Dilema», care, prin amalgamarea unor puncte de vedere uneori foarte diverse, încearcă a obține o rezultantă sceptică, defetistă, icoana, nu s-ar zice că întrutotul dezinteresată, a celui de-al treilea pol; să vedem ce va face de-acum încolo). Deschiderea vraște nu e de bun augur. E preferabil ca o revistă ce se respectă (își recunoaște o structură, își recomandă un profil cu o întemeiere intelectuală și estetică), atunci când publică un text în dezacord cu vederile sale de principiu (e bine să se publice atari texte, chiar dacă unele par deranjante, în virtutea dreptului la respectarea pluralismului de opinie), să ofere și o replică. Ori o dezbatere care să restabilească echilibrul dorit. Să tragă o concluzie în conformitate cu concepțiile și obiectivele sale. Nu ne putem lipsi de orice direcție! Însă o direcție de autoritate se cade a fi discretă, politicoasă atentă la ripostele ce vin, înregistrându-le și totodată, răspunzându-le după cuviință, lăsând discuția a decurge în concordanță cu impulsurile de care se arată aptă, în cadrul unei conduite decente, al unui stil de umanitate. Puseurile de autoritarism se simt și ele pot duce lesne la diminuarea prestigiilor intelectuale și așa fragilizate în «perioada de tranziție». [...] De ce scriitorii și cărturarii noștri care, indubitabil, au jucat un rol de frunte în lupta împotriva regimului totalitar, suferă, după 1989, de o scădere de cotă în conștiința publică? De ce, de la Paul Goma și Dorin Tudoran la Doina Cornea, de la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca la Nicolae Manolescu, de la Octavian Paler și Ștefan Aug Doinaș la Ana Blandiana și Gabriel Liiceanu, nu figurează în organele de conducere ale țării? O sumă de explicații a fost deja avansată și nu ne putem îndoi de valabilitatea lor parțială: eliberarea altor sectoare de manifestare a energiilor oprite (politicul, economicul, administrativul etc.), generalizarea expresiei de critică și propunere civică, spectacolul tumultuos, absorbant al unei noi perioade istorice care părea a nu ne mai fi destinație. Nesigur, nu putem a nu menționa și îndelungatul, malignul dispreț, izvorât dintr-un complex de inferioritate, pe care nomenclatura la purtat elitei intelectuale și care s-a difuzat în diverse segmente ale societății, ce puteau fi atrase în acest dezonorant joc. Dar nu s-a vorbit suficient despre un alt factor al noii marginalizări de care ne simțim atinși. Și anume despre acel nou flux de mediocritate, prezent nu doar în eșaloanele puterii iliesciene, ci și, uneori, în formațiunile prodemocratice, marcate și ele de «tranziția» sălbatică, de peisajul eterogen al unei obști ce nu și-a găsit încă fâgașul de înaintare și rosturile. Nu trebuie să ne înșelăm. Slaba calitate umană, pe care comunismul a cultivat-o ca pe un suport de nădejde, erupe și acolo unde nu ne așteptam, cu energia sa frustă, cu impertinența sa carieristă, cu pomirea sa necurmată împotriva meritului și a valorii. Politicianismul nostru de dată recentă, indiferent de aripile sale, nu e un Paradis și nici măcar un Purgatoriu. La îngânarea dintre două lumi, ne confruntăm cu o opacitate dezolantă, dacă nu cu o reavoință manifestă, nu numai din partea restauraționiștilor, ci și a unor

persoane – nu chiar puține – ce s-au plasat sub blazoanele liberalizării. Trist, dar adevărat. Sunt cei care, în virtutea unor reflexe oportuniste, cultivă o desconsiderare «sănătoasă» față de intelectualii ce au pregătit, în principal, prăbușirea dictaturii și care ar fi trebuit, într-o cetate ideală, să se afle acum – cei din țară laolaltă cu cei din diaspora – în număr mult mai mare și cu o pondere mult mai semnificativă în capul treburilor statului. [...] Timp îndelungat, Eugen Simion a trăit în simbioză cu câte un scriitor de renume: Marin Preda, Marin Sorescu. Următorul său favorit să fie Petru Dumitriu? [...] Un frecvent interlocutor al nostru, pe cât de brav, pe atât de anonim, din pagina a doua a «Adevărului literar și artistic» (ah! acele ferestre ale redacției ziarului «Scânțea», de unde unii au iluzia că văd «Adevărul» și că ni-l pot arăta cu degetul!) se arată iritat de câteva jocuri de cuvinte ce ni le-am permis în «Jurnalul literar», ca o destindere, asupra unor nume de persoană. Ele pot fi mai mult sau mai puțin izbutite. Pe unii îi pot amuza, pe alții nu. Dar ținem a-i reaminti năvălitorului la șicane publicist că, **în principiu**, calamburul, ca și epigrama, ca și caricatura, se înscrie în zona, gratuității impenitente. Putem discuta calitatea, rezultatelor, însă nu putem discuta îndreptățirea spețelor, decât dacă descindem noi înșine în neînțelegere, meschinărie, mojiție”.

□ Pledând pentru „Dreptul la opinie”, N. F. dezvăluie un context situațional care dovedește că exercițiul „dialogului” se poate desfășura, chiar și în condițiile libertății cuvântului și eliminării cenzurii, numai în perimetrul grupului de afinități sau de perspective ideologice: „La începutul lui octombrie anul trecut, am primit următorul mesaj: «Redacția *Caietelor critice* ar fi onorată dacă ați dori să răspundeți la chestionarul anchetei pe care o inițiază, pe tema care reiese din întrebările de mai jos [n.m. C.B.: a se vedea chestionarul în „Caiete critice”, 1996]». Din serioase motive personale, nu am putut răspunde, în timpul indicat, acestei invitații. Cum însă insistențele telefonice ulterioare ale unuia dintre redactorii «Caietelor critice» nu mi-au dat pace, asigurându-mă mereu de oportunitatea contribuției mele, am dat curs până la urmă solicitării sale. Când în fine materialul a fost «livrat», beneficiarul a schimbat macazul. Răspunsurile mele au încetat să mai «onoreze», iar termenul depășit a devenit o scuză pentru respingerea textului. O scuză aparent elegantă, căci la recuperarea din redacția «Caietelor critice» a materialului meu, mi s-a transmis, în scris, pe manșetă, următorul mesaj, nesemnat: «D-le Florescu, nu ne mai dați lecții de învățământ politic anticomunist!». «Caietele critice» – se știe – fac parte dintre publicațiile care de șapte ani și mai bine nu încetează să-și situeze prestația publicistică sub semnul democrației culturii și să apare cu înverșunare așa-zisa «libertate a spiritului», desprinsă de orice imixtiune a politicului (dovadă și întrebările «anchetei» la care dau totuși răspunsurile de față). Mă amuză deci ideea de ale sublinia aici subtila «politică», fără nimic comun cu «democrația» și cu «libertatea» opiniei. Cine, într-adevăr, ține să dea lecții (cu ce scop și cu ce finalitate?) e vizibil! Dar cum întotdeauna hoțul strigă mai tare

decât păgubitul, apreciez încă o dată demonstrația de «obiectivitate» și pledoaria pentru dialog a «Caietelor critice». Cât despre deontologia profesională a redactorilor respectivi, copleșiți de respect față de opinia celuiilalt, sunt deja lămurit”. În continuare, sunt publicate *Răspunsurile nedorite la „Caiete critice”*, pe teme: 1. existența sau nu a unei „Siberii a spiritului”, în perioada comunismului; 2. „colaboraționismul” scriitorilor cu puterea comunistă; 3. prevalența esteticului față de etic, la marile personalități naționale; 4. oportunitatea și relevanța „revizuirilor”, cu bază de pornire în factorul etic; 5.-6. aspecte ale vieții literare postdecembriste, sub forma bilanțului dintre câștiguri și pierderi: „Propunându-mi să răspund întrebărilor anchetei dv., nu pot să nu remarc însă din capul locului o serie de afirmații confuze și inexacte pe care aceste întrebări le euprind, ca și faptul că formularea lor este de o asemenea natură încât pretind și impun din plecare o încercare de direcționare a confuziei, cam în modul în care Marius Chicoș Rostogan își concepea «discursul» său pedagogic interogativ. Cum însă problemele eare țineți să le abordați sunt prea importante pentru a fi eludate cu atâta ușurință – aş spune – chiar că fiecare întrebare în parte, dacă ar fi exact formulată, ar pretinde un întreg eseu sau studiu de istorie literară aplicată – țin să fac totuși câteva precizări de rigoare: 1. Sintagma cu «strălucita literatură» a fost extrasă dintr-o frază călinesciană, care mă scutește ea însăși de orice comentariu: «În aceste răstimpuri de suferință națională, o astfel de carte nepărtinitoare trebuie să dea oricui încrederea că avem o strălucită literatură, care, pe de altă parte, în ciuda tuturor efemerelor vicisitudini se produce pe teritoriul României Mari, una și indivizibilă, slujind drept cea mai clară hartă a poporului român». Mă surprinde că nu v-au reținut atenția «efemerele vicisitudini» și nici «timpurile de suferință națională». Nu cred că G. Călinescu eea tributar aici unui reflex al «materialismului istorie rudimentar», legând «arta de societate, regim, orânduire» și nici că întreprindea o asemenea acțiune în ehip prea direct și mecanic. Evident, realitatea istorică, socio-politică, dintr-un spațiu național, nu o poate fi ignorată în stabilirea judecății de valoare și în definirea felului în care se dezvoltă o literatură în perimetrul ei specific. Nu insist, pentru că aceste lucruri le-a lămurit destul de bine, după eum se știe, încă de la începutul secolului G. Ibrăileanu. Dar, în raport tocmai cu aceste realități «socio-politice» și ideologice se impune a fi făcută constatarea că altfel se abordau problemele în 1941, privind evoluția literaturii române, și în cu totul alt mod după 1946 (nu 1945, aş spune), fără a mai insista pe întinsa perioadă de după 1949 până în 1989. Aceste lucruri, un istoric literar nu poate să nu le ia în considerare și să nu le privească cu atenția cuvenită, nu doar din plan sociologic, dar și estetic. Aiei nu e vorba de apariția sau neapariția *capodoperei* într-un perimetru literar al normalității, ci de aceea ce sistemul totalitar comunist a distrus, prin măsuri administrative și represalii de ordin politico-ideologic, impunând anormalitatea, într-un *sistem* intelectual și spiritual bine constituit. Nu se cunoaște,

oare, eum au dispărut revistele literare ale acestei prime perioade de comuni-zare a țării? Cum au fost închise editurile, iar ceneclurile literare invadate de securiști, și cum s-a instaurat dirijismul, cum au dispărut din «frontul literar» nu numai scriitori ce au reușit să aleagă «calea exilului» sau cei «oficial» interziși, ci și o întreagă literatură, o întreagă pleiadă de creatori cărora li s-a refuzat în mod sistematic publicarea până în clipa când multora dintre ei le-a fost interzisă chiar și libertatea fizică? Îmi îngădui doar să reamintesc, la întâmplare, câteva nume din această ultimă categorie: Lucian Blaga, Tudor Arghezi, V. Voiculescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Alice Voiniculescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Constatin Noica, Edgar Papu, Adrian Marino, Anton Dumitriu, Ion Vinea, Ion Barbu, Dan Botta, Emil Botta, Mihail Celarianu, Felix Aderca, Sergiu Dan și alții desigur. Nu am făcut deosebiri de valoare dintre un scriitor și altul și nici nu mă opresc asupra modului cum a evoluat ulterior destinul lor sub teroarea «regimului comunist», dar dacă mai adăugăm și celelalte categorii *interzise* acestei liste – repet, incompletă – vom avea imaginea stupefiantă a *dispariției prin decret* a unei adevărate mișcări literare și instituirea, la fel, a unei pseudoliteraturi, cea a «colaboraționismului» și «trădării» identității specifice. O carte interesantă, cea a Anei Selejan, *Trădarea intelectualilor*, cu primul ei volum apărut încă din 1992, mă scutește de comentarii în plus, atunci când ea supune atenției publice, bazată pe fapte și documente, viabilitatea unei metafore precum cea de «război cultural» pentru etapa 1944-1948. Așa încât ar fi cazul să lăsăm la o parte dubiile noastre personale asupra «tineretii» străvechii democrații (căci tot de la *demos* vine) și să constatăm că nu numai libertatea de creație a fost îngăduită, dar s-a căutat chiar nimicirea fizică, lichidarea la propriu a literaturii românești moderne. «O Siberie a spiritului» – se spune? Cred că imaginea este palidă față de cea a abatorului și a holocaustului intelectual pe care comunismul a promovat-o în România până în 1989. Excepțiile, câte există și dacă există, vin doar să întărească încă o dată regula: o falsă scară de valori plină de trișori ai spiritului, absența totală a unei mișcări literare reale, promovarea plagiatului, mistificarea adevărului istoric, anularea tradițiilor sau banalizarea lor până la ridicol. Asemenea afirmații se bazează pe fapte, pe *întâmplări*, pe conștiințe jertfite și destine nimicite tragic, și nu pe «invenții» sau pe «impresii» particulare care să ne permită să fim toleranți, cu un «timp istoric» și cu un regim politic antinațional și antiintelectual. V-ați întrebat, chiar în glumă, ce ar fi fost și ce ar fi putut să devină literatura română, dacă ea s-ar fi dezvoltat în deplina ei normalitate (insist pe acest termen), cum ar fi arătat acele *tablouri pe decenii* pe care Călinescu le preconiza după 1941, când încheia marea sa Carte? 2. Eticheta «căutătorului de pete» pe care dv. o puneți asupra adevărul despre «conformismul» «cedările», «colaboraționismul» ce au marcat un timp literar nefast, prezent din păcate în biografia fiecăruia dintre noi, ține, am impresia, de mentalitatea rudimentarismului epocii literare. Unde «desco-

periți» dv. «un fel de interminabilă ședință de demascare a creatorilor de valori», îmi vine greu să-mi imaginez, dacă nu țin seama de afirmația anterioară, aceea că scriitorul trecut prin totalitarism, «nu poate fi curat ca lacrima». Este, scuzați-mă, o ineptie și expresia unui penibil conformism. Ajunge să dau un singur exemplu, cel al lui V. Voiculescu, ca să demolez o asemenea aserțiune, dar la el aş putea adăuga exemplele lui Dan Botta, Alice Voinescu, Ion Vinea. Nu vreau să revin însă la lista de nume citată mai sus. Și apoi, nu acesta este sensul *serios* întrebării dv., după cum nu raportul dintre *biografie* și *operă* trebuie să fie discutat aici. În privința «abordării» acestuia din urmă, lucrurile sunt clare și nu consider că e cazul să stăruim asupra lor. Chestiunea care se ridică nu este, cred eu, nici măcar aceea a denunțării «clasicilor noștri», ci, aş spune cu o simplă sintagmă, a salvării conștiinței. Mai mult încă, socotesc că scriitorul autentic (ca instituție) nu trebuie amestecat în dezertările și manipulările la care a fost supusă persoana lui particulară în societate. Dar, întorcând întrebarea dv., nu vi se pare că, neglijând sau trecând cu vederea aspectele discutabile, dacă nu chiar condamnabile, din existența civică a unor mari creatori, nu facem altceva decât să mistificăm adevărul istoric? Omul (și nu scriitorul) trăiește într-un timp și într-un spațiu, într-o comuniune cu ceilalți din jur. Nu este obligatoriu ca el să fie un sfânt (așa cum poate fi scriitorul), însă este condamnat când atitudinea lui de pe stradă, devenind atitudine literară, îl înglobează și pe scriitor. Cazul Petru Dumitriu cu suita «trădărilor» și «muștrărilor» sale de conștiință, eșuând într-o mare, năucitoare cacealma a minciunii repetate, vorbește astăzi extrem de elocvent tuturor. Imaginea *canaliei* nu poate fi perpetuată într-un context literar sănătos doar pentru că ea posedă pașaportul liberei treceri estetice a creației (dacă-l posedă cu adevărat și nu cumva ne iluzionăm), fără să fie cel puțin amendată moral. Nu se caută «pete» analizându-se în lumina adevărului biografia unui scriitor, și acest lucru îl știți și dv. la fel de bine ca și mine. Este necesar, obligatoriu chiar, să ne confruntăm, în oglinda faptelor noastre, iar comentatorul literar, oricât de aspru ar fi în aprecierile sale, nu face altceva decât să-și îndeplinească misiunea sa socială. Statutul social al *scriitorului* este asigurat de expresia ultimă a demnității conștiinței sale. Un creator de valori artistice care a dezertat de la asemenea considerente morale ale revelării *adevărului* estetic a părăsit chiar obiectul artei sale, și-a trădat și și-a ratat condiția inițială a creației. Nu dau exemple, căci ele există cu duiumul. E vinovat *criticul* că observă fenomenul și-i denunță efectul moral și artistic? Faptul că el însuși a comis, eventual, cândva, *erori* de factură identică înseamnă că trebuie să le treacă cu vederea, să le tănuiască și în ceea ce-l privește pe el și în ceea ce-i privește pe alții? Ce fel de mentalitate este aceasta și la ce rezultate duce ea? Nu realizați consecințele sociale dezastruoase ale unei astfel de atitudini? Căci nu scriitorul pierde când omul particular din spatele său este incriminat pentru fapte contestabile, dar pierde sensul real al umanității dintr-o întreagă comu-

nitate, când adevărul asupra persoanei reprezentative prin capacitatea sa creativă este mistificat. 3. Vorbiți de supremația *criteriului estetic* care, după unii critici (care or fi aceia?) ar «trebui să apună în perioada postcomunistă», ca și cum în etapa comunistă criteriul estetic ar fi funcționat cu toată supremația și în toată strălucirea sa, pe care cineva, câțiva ar vrea să i-o anuleze actualmente. În fond, întrebarea e mai simplă și ea privește asocierea criteriului etic celui estetic în judecata de valoare. Până și E. Lovinescu, la care faceți trimiterea, după cum bine știți, nu a renunțat nici un moment la dezbaterea etică în comentariul său estetic. O carte precum *Epiloguri literare*, publicată în 1919, imediat după primul război mondial, aducea în discuție publică, chiar sub semnătura lui Lovinescu, abaterile morale, «colaboracionismul» unora dintre scriitorii români – câțiva chiar celebri – cu dușmanul în perioada ocupației Bucureștiului. Am trimis la *carte* și nu la articolele de gazetă ale criticului, pentru ca să întăresc ideea că, în viziunea lovinesciană, unei asemenea atitudini critice față de contemporanii ce și-au mânjit conștiința și demnitatea scriitoricească, nu trebuia să treacă doar ca un moment publicistic oarecare și ca o oarecare abatere de la normele fundamentale ale unui profil ideatic, ci trebuiau să rămână stigmatizatoare, să înfrunte vremea. Este o falsă idee aceea că Lovinescu *nu a făcut politică*. Ciclul monografiilor lovinesciene, prin impunerea primatului criteriului estetic, răspundea unui comandament politic al timpului în clipa scrierii sale. Am folosit intenționat termenul de *comandament*, mult utilizat cu plăcere de o «critică dogmatică» încă nu apusă; căci primii care au negat și au aruncat în umbră personalitatea lovinesciană au fost chiar comuniștii. *Critica criticii* lui I. Vitner, ca și alte mizerii de aceeași natura, sta mărturie. 4. Un răspuns pe scurt la această întrebare mi se pare greu de formulat. Poate doar într-o carte de studii sau chiar într-o istorie asupra literaturii contemporane s-ar găsi eventual o parte din argumentele ce mă îndreptătesc să susțin aici că ierarhia de valori stabilită în deceniile dictaturii comuniste, nu numai în literatură, ci în întreaga cultură și viață academică și intelectuală românească, trebuie substanțial *modificată* și nu doar *revizuită*. Desigur, «literatura exilului», cercetată atent și integral în manifestările ei, poate aduce și impune o serie de opere și scriitori în prim planul valorilor naționale. În orice caz, examinarea acestora nu poate întări convingerea că adevărata mișcare de idei a literaturii române s-a desfășurat aeolo, în afara granițelor țării; sincronizarea cu conceptele literare ale Europei și ale literaturii universale, în ultimele ei cinci decenii, acolo se poate demonstra cu argumente solide, și mai puțin sau aproape deloc în ceea ce s-a făcut în țară. Afirmatia ar necesita un spațiu prea larg pentru a fi demonstrată și nu cred că aş beneficia de el aici. Consider însă că modificarea ierarhiei de valori se va realiza cu adevărat nu prin *literatura de sertar* (ce există doar în mică măsură și este în general neconcludentă; poate ar trebui discutat și de ce în literatura română a perioadei comuniste ea nu a proliferat), ci prin reexa-

minarea *întregii creații literare* publicată la noi în această tristă epocă, pe baza criteriului estetic de eare aminteai. Pentru asta însă este necesar să avem nu o critică literară «credibilă» (nu înțeleg prea bine sensul sintagmei), ci doar *cinstită*, conformă cu principiile ei universal valabile. 5-6. A câștigat, evident, libertatea de opinie și de creație, demnitatea civică și respectul propriei conștiințe. De asemenea, dreptul de a reînvăța să dialogheze și de a putea să fie apărătorul adevărului și al dreptății, poate dreptul de a ieși în Cetate și a vorbi *politic* semenilor săi cu autoritatea întregii sale creații. A pierdut, în schimb, siguranța materială a slujbașului plătit de stat totalitar. Ceea ce numai aparent e o pierdere; aş îndrăzni să o trec tot la câștig. În ceea ce privește viața literară, ea nu a existat decât în pseudoforme rudimentare vreme de cincizeci de ani de comunism, și încă nu a prins conturul și rădăcinile firești în cei șapte ani de postcomunism, în presă și edituri încă dirijate (și subvenționate) pe principii partinice și în funcție de «politica» lor guvernamentală. Schimbul liber de opinii presupune și contestarea, în anumite situații, și nu trebuie să ne speriem de ea; după cum respectul față de opinia celuilalt nu trebuie să constituie un deziderat esențial al unei reale vieți literare. *Respectul* se câștigă în planul scrisului și nu se impune din afară prin instituțiile sau funcțiile sociale ale statului. *Polemica de idei* este motorul adevărat și până azi singura garanție a stabilității și a normalității unei literaturi” □ Pe ultima pagină, cu titlul introductiv „La închiderea ediției”, ARISTARC flagelează verbal *Carnavalul*, ca ipostază a lumii-pe-dos, într-o variantă specifică, localizată la nivelul vieții culturale românești: „În aceste zile când carnavalul, în țările occidentale și peste Atlantic, este în toi, dl. Ministru al Culturii, Ion Caramitru, a luat, în fine, o hotărâre demnă de înalta funcție pe care o deține: crearea unei «comisii» consultative”. □ Articolul *Examen leprosum*, de Mircea Eliade, din suplimentul „Terre roumaine”, al revistei „Preuves”, 1952, se reproduce integral, fiind tradus de Dimitrie Stamatiadi. □ În traducerea Ralucăi Podocea, apare eseu *Mircea Eliade, dezrădăcinatul (1940-1986)*, de Mac Linscott Ricketts. □ Nicu Caranica publică *O, ce veste minunată! Colind dramatic în două nopți*; conform unei „note a autorului”: „Dacă primele patru piese au fost scrise în limba franceză și traduse în românește de autor, *O, ce veste minunată!*, în schimb, a fost scrisă direct în românește și terminată în ziua de 24 octombrie 1992”. □ În elogiu adus *Marelui Arhitect*, Mircea Eliade, într-un „cuvânt de deschidere rostit la Ședința inaugurală a sesiunii comemorative Mircea Eliade de la Sorbona”, scriitorul L.M. Arcade afirma: „Mircea Eliade a fost fondatorul, inspiratorul și marele artizan al culturii române în exil. Căci după incertitudinile anului 1947, când devenise limpede că Republica Populară Română avea în față un îndelungat viitor concentraționar, el a acționat cu promptitudine și fără discontinuități timp de aproape 40 de ani. [...] Să reținem că dacă Mircea Eliade a avut două patrii, una era planetară – aş fi tentat să spun cosmică, iar cealaltă, nu alta decât mica Românie. Și dincolo de ceea ce

spune – ca întotdeauna, cu mare discreție – putem înțelege că dacă românesc îi aducea pacea (o pace purificată de orice contradicție ori tensiune), acest Cuvânt nu-l făcea să uite adevăratul său statut de refugiu și nu micșora decât pe aripile dorului distanța care îl despărțea de patria sa delimitată geografic. Întreaga sa operă literară de după război o atestă. Cu una sau două excepții, intriga romanelor și a numeroaselor sale nuvele se desfășoară în România. Mai mult, atmosfera autohtonă, mai ales bucureșteană, este redată cu veridicitatea și forța unui mare scriitor care are nostalgia ei. Iertați-mă că folosesc un cuvânt românesc care nu se poate traduce, dar nu mă pot opri să observ că cele mai însemnate pagini literare ale lui Eliade sunt scrise cu *dor*". □ La „Cronica literară”, Cornel Regman prezintă romanul *Hotel Europa*, de Dumitru Țepeneag (*La întretărirea Oniricului cu Picarescul*). □ La rubrica „Fișe de dicționar. Literatură română în exil (IX). Instituții, publicații, personalități”, Mihaela Constantinescu detaliază, într-o incursiune istorico-literară, despre *Almanahul Pribegilor Români, Paris, 1952-1966*. □ La rubrica „Dialoguri esențiale”, Farkas Jenő moderează „o convorbire budapestană”, între I. Negoțescu și Șt. Aug. Doinaș: „F. J.: [...] să vedem părerea domnului I. Negoțescu acum despre colegul și prietenul său și bineînțeles despre locul lui în literatura română actuală. I. N.: Eu îl socotesc pe Doinaș, așa cum am arătat odată în ceea ce am scris despre el mai demult, îl socotesc pe el un poet modern. El a avut într-adevăr – el a început cu o fază neoromantică, când era extrem de liric – multe poezii erotice, puternic erotice, era foarte plastic, colorat, plin de imagini, imaginația lui era foarte bogată, de aceea și apelul la romantism, cu o tendință care a dus apoi la parabolă și care venea din clasicism, cum recunoaște și el că și clasicismul a jucat un rol. Un poet, de exemplu, clasic ca Goethe se poate recunoaște și în poezia lui Doinaș într-o anumită fază a lui – de altfel el a și tradus, e un traducător al lui Goethe, traducător celebru în România al lui *Faust*. Însă el a evoluat, curând a început să schimbe formele literare și poezia lui s-a abstractizat mereu. Ultima fază, pe care o cunosc eu din poezia lui, e chiar foarte abstractă, despuiată de imaginație – fără a fi o poezie seacă – însă este o poezie mai mult de gândire decât de sentiment. El a transpus lirismul în gândire și în sensul acesta este, îl găsesc eu pe el modern, – și nici nu pot să spun că sunt poeți mai moderni în România ca el... [...] Ș. A. D.: Este foarte interesant ce descoperă criticii în opera noastră, lucruri la care nici nu ne-am gândit: nu mai vorbesc de faptul că n-am avut intenția de a spune așa ceva acolo. Dar au și ei dreptul la imaginația lor, nu-i așa? Opera critică, la urma urmei, nu poate să fie un simplu epifenomen al lecturii poetice, o reproducere sau explicitare, o simplă hermeneutică a operei pe care o analizează. Se știe că și criticii vor să fie creatori și atunci este normal ca ei să-și dea drumul fanteziei. Interpretarea aceasta, e adevărat, de multe ori deschide căi noi. Eu, ca să restabilesc adevărul, nu am fost revoltat, am fost numai puțin șocat, și cred că dacă Negoțescu s-ar fi referit și la alte poezii ar fi

văzut că ceea ce, ca modalitate de a scrie, este acum mai accentuat în poezia mea, nu pot să spun că este și mai nou. Nici nu știu dacă e un semn de modernitate sau nu, e doar vorba de o componentă, pe care poezia mea și-a accentuat-o. E vorba despre un anume baroc. Poezia mea din ultimul timp este din ce în ce mai barocă, și în sensul acesta ea este o reacție și față de clasicism, căruia-i refuză modelul și exemplaritatea formelor consacrate. În același timp, o reacție față de romantism, căruia-i refuză efuziunile lirice necontrolate. Suprarealism, zicea Negoțescu, și cred că nu este contradicție așa de mare față de ce spun eu, dacă ne gândim de pildă că Hocke spunea că barocul german este un suprarealism cu perucă... mă rog, este formula lui extrem de plastică, pentru că în baroc este implicată ruptura aceasta care se producea undeva înlăuntru, înlăuntru eulul liric, și care lasă să țâșnească la suprafață, cum spunea el, contradicțiile, paradoxele exprimate stilistic vorbind, lingvistic vorbind, prin oximoronomie. Cred că în sensul acesta s-a schimbat poezia mea. Acuma, faptul de a face simțită în poezia acestui sfârșit de secol XX o modalitate poetică care și-a trăit anii de glorie în sec. al XVII-lea, poate să fie în același timp și o notă de modernitate și o notă de desuetudine, depinde de ce a fost în stare poetul să facă. În privința asta eu nu sunt chemat să... I. N.: Ceea ce înșeală pe mulți critici din România în opera lui Doinaș este faptul că el este tipul poetului cult. El este stăpân pe o mare cultură literară și din alte domenii ale artei, ceea ce se vede nu numai în eseurile lui, care sunt admirabile – el este nu foarte bun și mare eseist român – dar se vede și din poezia lui. El seamănă, dacă vrem să-l găsim un corespondent universal, seamănă ca figură de poet cult, dar numai în acest sens, pentru că poezia lui este altfel, seamănă cu T. S. Eliot, care folosește foarte mult cultura în opera lui T. S. Eliot, se știe, lucrează și cu citate. Este un celebru poet de citate din cultură... Doinaș nu lucrează cu citate: la Doinaș, cultura este implicată. F. J.: Reinventează. I. N.: Imaginația lui reinventează datorită acestei culturi. [...] F. J.: Următoarea întrebare este după ce am vorbit despre caracterul universal al poeziei d-voastră, care este specificul românesc al acestei poezii, al acestei gândiri? Fiindcă ne aflăm totuși în această parte a Europei. Ș. A. D.: E foarte grea să spun, nu știu dacă există așa ceva, nici în ce măsură poezia mea are un specific românesc. La un moment dat, din ceea ce spunea critica, mi s-a părut că poezia mea ar fi un loc de confluență a mai multor influențe trecute din poezia română. I. N.: Din ceea ce spui tu ar reieși că ești un poet sincretist, ori eu nu cred: eu cred că ești un cosmopolit. Nu un sincretist, ci un cosmopolit. Ș. A. D.: ...Și în sensul acesta, aș fi locul unde se adună, să zicem, Blaga cu Arghezi. Un astfel de loc nu poate să fie decât dominat de un ethos și o spiritualitate românească. Dar dacă este adevărat ceea ce spune Negoțescu, că nu acest sincretism mă caracterizează, ci dimpotrivă o influență cosmopolită, atunci aș putea că sunt probabil la fel ca mulți poeți moderni, foarte puțin tipic românesc. De altfel, cred că toată poezia modernă încearcă să spargă îngrădirile acestea. Sigur că la

început, tot cercetând, se vor găsi niște rădăcini înfipite adânc în cultura poetică românească. Deocamdată mă caracterizez pe mine însumi ca un poet în care nu se manifestă un specific național pronunțat. Nu mai vorbesc de ceea ce ar fi trebuit, poate, să se manifeste la mine, având în vedere că sunt totuși un om care s-a născut la țară, care a copilărit la țară. Ceea ce nu se manifestă la mine este, de pildă, prezența folclorului, care este întotdeauna un indiciu. Nu se manifestă nici măcar așa prin... I. N.: Ironie... Ș. A. D.: Ironie? Nici măcar prin prelucrare savantă, de pildă, ca la un poet extrem de reflexiv și modern ca Emil Botta, care este plin de expresii luate din folclor. F. J.: Sau ca la Ion Barbu, nu? Ș. A. D.: Da, la Ion Barbu. La mine nu există așa ceva, cred eu, și atunci încă o dată – nu știu în ce măsură acest specific românesc este destul de evident în poezia mea [...]

● În sumarul nr. 1-2 din „Viața Românească” se face remarcat articolul *Politică și literatură*; istoricul literar Al. Săndulescu încearcă să amelioreze cu obiectivitate situația lui G. Călinescu, a cărui publicistică practică mai ales în primul deceniu postbelic, sub ocupația sovietică, și readusă în actualitate după 1990, îl reflectă drept colaboraționist: „La scurtă vreme după 23 august 1944, G. Călinescu a fost unul dintre puținii scriitori de largă notorietate, care s-a angajat în lupta politică alături de Partidul Comunist, chiar dacă la început s-a considerat, prin Partidul Național Popular, în a cărui conducere se afla, reprezentant al păturii mijlocii, al micilor producători și al intelectualității. Director al ziarelor «Tribuna poporului», «Lumea» și «Națiunea», el a intrat într-o avântată și tristă polemică împotriva opoziției, a partidelor «istorice», pe care le-a atacat preluând nu o dată mistificările, demagogia și lozincile comuniste. [...] Anii de activism politic de la cele trei publicații amintite, când patronii lui nu l-au socotit, în limbaj leninist, altceva decât un simplu «tovarăș de drum», de care destul de curând s-au debarasat, reprezintă epoca cea mai penibilă și mai jenantă din viața lui G. Călinescu. Disponibilitatea lui de a colabora cu puterea va ieși la suprafață și mai târziu (a se vedea unele «cronici ale optimistului»), dar în condiții în care n-au lipsit, pe lângă alți factori, teama și a anume constrângere. El intrase în horă și nu mai avea cum se desprinde. Ceea ce nu era cazul în primii ani de după 1944, când o făcuse voluntar și cu un exces de zel de care l-ar fi putut invidia orice activist. Răspunzătoare nu mai erau decât o ambiție fără margini, lipsa de discernământ politic și mai ales a unei conștiințe morale, ce atinge uneori cote alarmante”. Etic sancționabil, G. Călinescu este, în aceeași perioadă istorică – după opinia lui Al. Săndulescu – estetic valabil, personalitatea creatoare putând să recupereze erorile omului umoral: „Ceea ce trebuie să observăm neapărat pentru această etapă din viața lui G. Călinescu este faptul, extrem de important, că el reușește acum să distingă și să separeu politicul de literatură, domenii ce ne apar aproape antinomice, așa cum prea rar se va întâmpla în publicistica sa de mai târziu. Nu ne-ar veni să credem că gazetarul marxizant, adoptând atâtea clișee comuniste, angajat în

polemici profund greșite care-l situau în contra adevărului istoric și al lumii civilizate, al democrației și libertății, în contra elitelor din care însuși făcea parte și a tradițiilor poporului român pe care nu demult le exaltase, nu ne-ar veni să credem, repet, că în același timp el a mai fost capabil să scrie și să publice în calitate de profesor și critic literar, prelegeri și eseuri de reală valoare, unele de-a dreptul incitante, precum *Clasicism, romantism, baroc* (1946), *Sensul clasicismului* (1946), *Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică* (1947), *Domina bona* (1947), *Poezia «realelor»* (1948). Aceasta a fost posibil doar până în momentul când aceeași presă comunistă pe care o servea l-a acuzat că în studiile lui mai vechi și mai recente, în frunte cu *Istoria...* (care va fi pusă la index) e un spirit «estetizant» și «idealist». Se întâmpla în 1948, an aflat cum singur spunea emfatic «sub semnul secerii, ciocanului și al condeiului». De atunci, mai exact, din 1949, G. Călinescu a fost îndepărtat din publicistică, de la catedră, ca unul de care «democrația populară» nu mai avea nevoie. Și va fi marginalizat ani de zile în timpul proletcultismului în floare”.

□ Nicolae Balotă publică fragmente autobiografice din *Caietul albastru*.

□ Barbu Cioculescu este prezent cu fragmentul *De la Mateiu citire*, conform notei autorului „lucrare în pregătire”.

□ Eugen Uricaru își introduce, prin fragmentul *Cel mai „valabil” lucru din lume*, romanul *Supunerea*.

□ Răzvan Petrescu publică povestirea *Ministerul*.

□ La rubrica „Relectura”, Matei Călinescu publică, în traducerea Lidiei Vianu, un fragment despre *Teoria jocului și lectura: analogii și paradoxuri*: „Noțiunea de muncă pentru joc și joc pentru muncă ne poate ajuta să înțelegem complicațiile și ambiguitățile lecturii ludice. Pe de o parte, ceea ce e clar – lectura unui text profesional cu scopuri profesionale – poate conduce la forme de joc intelectual, inclusiv introducerea unei strategii de joc mai largi: de pildă, se poate citi textul în direcția unei pretinse structuri asemănătoare jocului; putem căuta regulile nedecarate ale jocului unui autor în interiorul regulilor structurale ale genului de discurs căruia îi aparține textul; sau putem evalua pretinsul joc al autorului în termenii altor strategii posibile, ca mai mult sau mai puțin eficace, economici, elegant, etc.). Pe de alta parte, acest tip de joc conceptual poate și chiar ar trebui să conducă spre muncă: încurajarea cercetării și a creației originale”.

□ La rubrica „Restituiri”, prin grija istoricului literar Marin Diaconu și îndârjirea fericită a descendenților Ileana și Ioan Băncilă, sunt aduse la cunoștința publicului fragmentele *Absurdul și funcțiile lui* (1968), *Invidia ca artă pentru artă* (1969), incluse într-un viitor volum cu titlul *Mici testamente*, considerate din punct de vedere tematic „reprezentative” pentru gândirea filosofică a lui Vasile Băncilă. În textul *Vasile Băncilă – energie filosofică*, aflat pe post de prefață, Marin Diaconu consemnează: „Printr-un ales devotament, întâmplător filial și necesar cultural, doi oameni: Ileana și Ioan Băncilă se străduiesc de mulți ani să ne ofere integrala operei lui Vasile Băncilă, de la scrierile tipărite în volume sau rin publicații, până la lucrări

(chiar volume întregi) rămase în manuscris, corespondență, iconografie ș.a. Totodată, prin energia spirituală a unor Nicolae Florescu sau Dora Mezdrea, conjugată cu întretâieri de împrejurări editoriale sau dejucată de interese extraculturale, se îmbogățește chipul spiritual al lui Vasile Băncilă. Și toate acestea sunt posibile întrucât energia filosofică românească Vasile Băncilă este o personalitate ce a potențat spiritualitatea românească pe un platou înalt. A fost profesorul de filozofie ce nu s-a înrobit Ideii și care totdeauna a stat drept în fața unor Rădulescu-Motru, Pârvan sau Blaga”.

MARTIE

2 martie

• În „Adevărul literar și artistic” (nr. 358), Radu Aldulescu oferă cititorilor o cronică (pe trei sferturi autoreferențială, doar un sfert cu trimitere directă la subiect), asupra primei părți a romanului *Orbitor*, de Mircea Cărtărescu: „În 1984 m-am gândit pentru prima dată că ceea ce fac s-ar putea să fie literatură, în ciuda faptului că-mi dorisem cu totul altceva. Ce anume, sper încă să aflu scriind și direcționându-mi viața spre o ieșire din spațiul incertitudinilor în care se zbate: e inevitabil poate ca scriind să nu reușești să faci altceva, dar nu se știe. Am avut o perioadă de entuziasm furibund în acel an, provocată în bună măsură de citirea unor poeme și descoperirea unui poet. După ce l-am citit pe Mircea Cărtărescu cel din culegerea *Aur și Diamante*, m-am străduit de-a lungul timpului să-mi procur cărțile lui, pe măsură ce mă resemnam la gândul că tipul ăsta nu face altceva decât literatură, iar cea mai mare dorință a lui e aceea de a fi scriitor, așa încât am acceptat în sfârșit că-i vorba în definitiv de un mod de a exista mai mult decât onorabil. Treptat am aflat că scrisul transformându-se în literatură e o parte a trupului meu muritor, pe care în vremea din urmă am catadicsit s-o expun privirilor celorlalți, pentru că toți ceilalți, cititori, virtuali cititori și oameni care n-au citit nicio carte în toată viața lor, sunt părți ale trupului meu muritor însuflețit de aceeași scânteie divină ce ne eternizează pe toți. [...] Mircea Cărtărescu e unul din puținii autori români de ficțiune de valoare universală. Oricum e singurul pentru care-i pare rău că sfârșește inevitabil prin a face literatură și prin a fi scriitor. [...] Romanul e cu totul altceva decât ceea ce face Mircea Cărtărescu, deși reiese limpede din conținutul *Orbitorului* că intenția autorului a fost să scrie un roman. A ieși o autobiografie interesantă și pe alocuri strălucitoare, fără însă să-ți ia ochii. Nu m-a orbit, ci mai curând m-a obosit, m-a mâhnit gândul că această carte va fi un succes și va păcăli pe toți cei care și-au făcut o profesie de credință din a se lăsa păcăliți. Mircea Cărtărescu nu va face saltul din literatură pe care-l așteptam cândva de la el, decât poate întorcându-se la poezie. Dar cale de întoarcere nu există. Fiind un tip din branșă, el o știe de altfel cel mai bine” (*În așteptarea saltului din literatură*).

4 martie

● „Actualitatea culturală” din revista „22” (nr. 9) reunește scurte prezentări critice, realizate de Dan C. Mihăilescu. În partea a doua a ***Călătoriei cu biblioplanul***, cronicarul se oprește asupra unor texte confesive, cu tonalități și temperamente diferite, precum *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, de Ion Ioanid, serie ajunsă la volumul al V-lea (***Din stalinismul nostru***: „Cartea lui Ioanid este, ca de obicei, o bogăție de fizionomii, caractere, întâmplări și petreceri de nuanțe. Toată lumea și-a exprimat cu voluptate stupefacția față de memoria fabuloasă a autorului, numai că profunzimea de nume, situații, destine riscă să strivească suprema calitate a acestei cărți: extraordinara capacitate de **înțelegere a umanului**. Ce-i admirabil, întâi de toate, la Ioanid este lipsa de prejudecăți și *parti pris*, lipsa ranchiunei și a reacțiilor de tip monocolor. Ca și absența totală a perfidiei de încadrare a faptelor în pagină. Puțin îi pasă dacă vine vorba să laude un legionar, de pildă, sau un ins de altă religie etc. Dacă omul a fost, adică s-a dovedit... **om**, în decursul detenției, atunci determinațiile etnice, politice, religioase au prea puțină relevanță. Acest firesc al evocării face, întâi de toate atașantă istoria închisorilor lui Ioanid.”), și *Jurnalul* lui Paul Goma (***Paul cel Groaznic și Goma cel Jalnic***: „Mai bine de-o săptămână m-am supus cu evlavie caznei de a citi cu atenție cele o mie cinci sute de pagini ale *Jurnalului* lui Paul Goma [...]. Am simțit nevoia unei penitențe: cum, student fiind, prea umblam cu capul în sac pentru a ști ce se petrece cu mișcarea Goma din anii '70 și cum nu m-am putut acomoda niciodată cu proza autorului (am părăsit *Obstinato* la pagina 5, am citit cu interes Gherla, m-am încălțit prin *Bonifacia* și... cam atât) – mi-am zis că poate mă revanșez odată cu *Jurnalul*. Asta, în ciuda senzației de acidă lehamite iscată de tot tâmbălăul de anii trecuți, cu Țepeneag, cu Breban, ca și cu, mai ales, uluitoarea neînțelegere a lui Goma față de chestiunea Liiceanu-Humanitas. Dacă mă gândesc bine și pun cap la cap toate reacțiile și stările prin care m-au perindat cele trei volume, îmi dau seama că suma acestora e una redutabilă: curiozitate, perplexitate, dispreț, admirație, încrâncenare, milă, indiferență, iarăși stupoare și, în cele din urmă, plictis. Este o carte, cum să-i zic? **o carte tombală**, care cade ca o lespede peste un talent demult defunct. Odată epuizat biograficul, toată literatura lui Goma dispare. Proiectată ca o ghilotină, cartea sfârșește prin a-și înghiți, cu sictir, autorul. Rău e că tu, comentator, pici rău oricum ai întoarce-o. [...] Doamne, ce cumplită pierdere pentru Eugen Barbu! Să moară el fără să vadă această capodoperă a urii spumegoase în care sunt îmbăiați toți clienții Patronului Jandarm de la «Săptămâna». De fapt, echipa cu pricina este principalul beneficiar de pe urma *Jurnalului*, cartea funcționând ca și *Cartea albă a Securității*: malaxor atoatemaculant și omnidevorant, întru fericirea celor care, cum perfect numește Goma lucrurile, au pus la cale «acest Pitești literar-cultural» în care trăim de 50 de ani”).

5 martie

● În „Luceafărul” (nr. 8), Roxana Sorescu analizează „culegerea de studii de istorie literară”, *Clasicii noștri*, de Mircea Anghelescu, apărută în 1996, propunând, odată cu trasarea precisă a profilului autorului, și un model pentru cercetătorii din domeniul filologic: „Trebuie spus de la început că Mircea Anghelescu este unul dintre istoricii noștri literari *calificați* să abordeze literatura din cele mai diverse perspective (estetică, lingvistică, sociologică și ca istorie a formelor și conceptelor), la care aş mai adăuga încă una, după opinia mea esențială: perspectiva celui care reunește metoda generală cu cercetarea personală a documentelor, prin contactul nu numai cu opera literară, ci și cu anexele ei, descoperite în arhive, în presa vremii, în lucrări rămase nepuse în lumină sau ignorate de cercetătorii anteriori. O foarte solidă bază documentară, rezultat al investigațiilor personale, face studiile lui Mircea Anghelescu de neocolit ori de câte ori va veni vorba despre unul din autorii despre care scrie. Iar în acest volum scrie despre Dinicu Golescu, N. Bălcescu, V. Alecsandri, Al. Odobescu, proza preeminesciană, I. Budai-Deleanu, D. Caracostea în raport cu studiile eminesciene, Tudor Pamfile, Al. Busuioceanu, generația lui Mircea Eliade, M. Sebastian, Haig Acterian, N. Iorga. [...] Un studiu de istorie literară de Mircea Anghelescu este o demonstrație implacabil argumentată, de pe o poziție fermă, deși neostentativ impusă cititorului, a unei idei care modifică de obicei perspectiva asupra unui scriitor. Stilul este exact, limpede, nu fără un oarecare umor sec, cu talentul evident de a găsi formula cea mai convenabilă și de a o face inteligibilă. Dacă specialistul citește această carte cu o curiozitate niciodată obosită, nespecialistul va găsi în ea un îndemn de a relua, dintr-o perspectivă modernă, contactul cu opera” (*Vitalitatea istoriei literare*).

● Un preambul documentat face Ioana Pârvulescu, în „România literară” (nr. 9), la o viitoare dezbatere despre *Jurnalul* lui M. Sebastian, eveniment anunțat într-o „notă” din finalul articolului *Un act de prezență*. Subcapitolul „Voci din public” aduce în prim-plan imaginea instabilă, alcătuită din contradicții perceptive, a autorului romanului *De două mii de ani* (1934), statut care își pune amprenta și asupra cadrului de receptare a *Jurnalului* (1997): „«Renegat și antisemit» pentru evrei, dar și «asimilist» pentru români, «reacționar» și «bolșevic» pentru ziarele de dreapta, dar și «individualist» care refuză să fie «în uniformă» pentru cele de stânga, «un domn publicist de la ziarul ortodox-reacționar *Cuvântul*», de o «neobișnuită insolență», «luptător întru Christos și Rege și Națiune» dar și tânăr «evreu de prin bălțile Brăilei»... Aceasta e imaginea lui Mihail Sebastian reconstituită de el însuși din cioburile articolelor publicate în gazetele anului 1934. Așa sunau comentariile la cartea *De două mii de ani*. Critica de «întâmpinare» devenise o operație colectivă de acuzare. [...] Pentru a doua oară, în peste 60 de ani, Mihail Sebastian se află în centrul atenției publicului. Cum legea compensației se verifică fără greș în receptarea

literară, această atenție este orientată acum pozitiv. Ceea ce nu înseamnă că vocile din public ar fi devenit monotone. Pentru unii (din fericire procentul cel mai mic) Mihail Sebastian este un episod de tinerețe, un autor ușor sentimental care nu mai are ce să le spună. Pentru alții cartea lui este interesantă din perspectivă strict istorică. Celor care-l consideră un martor credibil le răspund cei care-l cred naiv ori subiectiv. Celor care-i văd rectitudinea morală le răspund cei care-l suspectează de lipsă de rezistență morală pe termen lung și care-i descoperă semne de oboseală în finalul jurnalului. Celor care se recunosc și caută să se identifice cu eul din pagină le răspund cei care se grăbesc să se disocieze de acesta. Dacă ar trăi, Sebastian ar fi pus la o încercare analogă (cu semn schimbat) celei din 1934 și nu e exclus ca malentendu-ul să umbrească în continuare mărturisirile sale. Și pentru că o nouă replică a autorului la «dosarul de presă» de azi nu mai e posibilă, nu ne rămâne decât să-l citim *cu bună-credință*, corespunzând astfel imaginii pe care și-o făcea despre un ipotetic cititor viitor. Singura definiție pe care Sebastian a dat-o scrisului său este aceea de *act de prezență*. A-l citi astăzi înseamnă același lucru”. □ „Ne războim aici, în special, cu termenul *clasic* folosit ca superlativ absolut în comentariul critic românesc”, declară cu radicalism istoricul literar Eugen Negrici, în articolul *Profitorii grației divine*, subintitulat *Este „clasicul” un mit necesar?*. Motivele interogației sunt de ordin ideologic, referindu-se la felul în care ipocriții politicilor culturale din anii național-comunismului au jucat cartea valorică a modelului clasic, pentru a bloca și arunca în derizoriu non-valoric încercările de modernizare a discursului literar: „Recunosc că noi, cei care am avut parte de binefacerile socialismului ceaușist, avem un motiv de antipatie pentru termenul *clasic*. Când, la anumite intervale de timp, presa, televiziunea și radioul dădeau prioritate unui număr suspect de mare de simpozioane, mese rotunde, conferințe puse sub deviza *Apelul la clasici...*, știam bine că vom fi fără milă zdrobiți sub vrafu de banalități academice, de clișee profesoriale servite zi de zi până la deplina noastră îngreșare. Și, fiindcă începusem să descifrăm, iute și exact, codurile cenzurii și ale partidului, mai știam că era semnalul începutului unei noi campanii de reîndoctrinare, de dezavuare a îndrăzelnilor estetice (asimilate celor politice), a nonconformismului, a modernismului, a experimentelor. Apelul la «clasici» – serviți nouă de model (*Actualitatea clasicilor*, *Pornind de la clasici*, *Permanența clasicilor*) coincidea cu apelul la «epopeea națională» și cu revigorarea Cântării României. Însă nu numai în comunism, ci oricând și oriunde, exemplaritatea e periculoasă, ea a deschis mereu ușa tuturor dogmatismelor și a dat argumente autorilor de directive și de ucazuri ideologice, căci până și aceștia simțeau nevoia să se raporteze la un ideal. Miza pe clasici duce la dirijism și la intoleranță, dă sugestii autorităților, fortifică mentalitatea normativ-restrictivă, îngheață ierarhiile și schimbarea, monitorizează arta și literatura. Când începi să crezi, să hotărăști să crezi în clasici – ca valori supreme – cutezanța și

dorința de schimbare încep să irite. Te trezești vorbind de decadență fiindcă o logică fatală cere să închipui decadența unora pentru a putea susține clasicitate altora”.

7 martie

● În „Dilema” (nr. 215), Z. Ornea expune pe bază de lecturi documentate, „un caz medical particular”, ***Boala lui Eminescu***: „Cum se știe, în 1883, poetul se îmbolnăvește și, cu mintea întunecată, e internat, de Maiorescu, în sanatoriul dr. Șuțu din București, de unde e, apoi, trimis în vestitul sanatoriu vinez al drului Ober Döbling. Cu stadiul de atunci al tratării nevrozelor acute, Eminescu e considerat a fi bolnav de o infecție luetică (neexistând, pe acea vreme, concludenta analiză Wasserman). De acest diagnostic a fost tratat de toți medicii (inclusiv, probabil, de somitatea vineză de atunci, dr. Obersteiner), cei de la Iași (dr. Iszac) și București. În acest diagnostic au crezut toți biografilor importanți ai poetului, în frunte, desigur, cu G. Călinescu. Cum se știe, după stagiul la sanatoriul vinez, poetul și-a revenit, având memoria bună și lucrând chiar [...]. În timpul remisiunii bolii, medicii îl tratau ca pe un luetic, administrându-i frecțiuni sau injecții cu mercur. Același diagnostic îl pusese, în 1889, după moartea poetului, tânărul atunci dr. Gh. Marinescu, în foarte neglijata autopsie a creierului efectuată la Spitalul Colțea din București. În 1976, dr. Pius Brânzei și dr. Ovidiu Vuia, unul independent de celălalt, au respins cu argumente științifice, diagnosticul de lues, demonstrând că, de fapt, Eminescu a suferit de o nevroză maniaco-depresivă de tip schizofrenic. Și produc probe medicale destul de concludente. [...] În aceste condiții, suferința și moartea lui Eminescu se datorează unei erori de diagnostic. O eroare care, să mai notez o dată, era a stadiului medicinei la acea dată”. □ La rubrica permanentă „Din viața unui extremist de centru...”, Radu Cosașu comentează pe marginea ***Mărturisirii unei romaniere*** (Gabriela Adameșteanu) și a contestațiilor în cor, la adresa lui Paul Goma, odată cu apariția *Jurnalului* său. Invitată la emisiunea „Serata muzicală” a lui Iosif Sava, alături de cei care se ocupau de publicarea revistei „22”, scriitoarea Gabriela Adameșteanu a ținut să amintească episodul neimplicării, în 1977, în mișcarea Goma: „Domnia Sa i-ar fi explicat celui exemplar posesor al unicului adevăr că nu poate semna și urma manifestul fiindcă nu are vocația unui asemenea gest eroic și socotește că destinul ei de scriitor trebuie să se împlinească astfel în lupta cu o tiranie nu doar insuportabilă. Chiar și după 20 de ani, explicația suna bine, foarte bine, normal adică, în bunul ei simț. Era o idee de scriitoare veritabilă, de om liber, fie și în momentul atroce al «aruncării zarurilor». Dar în glasul romanierei era distincția îngrijorarea pentru normalitatea acestui gând rostit azi, când conformismele morale duc spre inextricabile anormalități. Era clar că Gabriela Adameșteanu încă se teme – având strania îndrăzneală a sincerității într-un studio TV! – că ar putea fi socotită ca o lașă pentru că «n-a fost alături de Goma și a preferat să

scrie sub cenzura lui Ceaușescu». Căci aici a ajuns (și nu prea slăbește) brutalitatea clișeeleor militant-maniheiste (ce-i drept, nu o dată impuse de unele articole «post» semnate de o scriitoare cu prestigiul Gabrielei Adameșteanu): Goma a avut alături de el doar doi-trei oameni exemplari și în fața sa o masă de fricoși, de oportuniști nenorociți care au preferat să-și scrie cărțile cu viza unei poliții tot mai evolute estetic în politica ei dezgustătoare”. Cât privește strict scandalul provocat de *Jurnal*, Cosașu ține să sublinieze: „Trebuie spus cu calm, fără complexe, fără «melo» târziu: Paul Goma n-a fost «singura întruchipare a demnității intelectuale», iar curajul lui civic n-are dreptul să blocheze – azi, ca și ieri – libertatea de expresie și opțiune intelectuală”. □ Tot în legătură cu *Jurnalul* lui Paul Goma se produce și iritarea lui George Pruteanu, realizatorul rubricii „Cronica literară de tranziție”. Articolul său este intitulat *Maculatorul*, iar agentului maculării îi sunt acordate șarje de felul: „*Jurnalul* apărut la Nemira trădează o ființă imposibilă și insuportabilă. N-am să dau nici un citat și nici un nume. Cu un an în urmă, când îi comentam scrisorile, încă mai aveam «candoarea» indignării. Am depășit-o. Privesc la spectacolul erupțiilor de umoare neagră ale lui Paul Goma ca la o tristă anomalie a naturii umane. Ca o sepie, Goma maculează totul în jurul său. El e un diamant, toți ceilalți sunt niște spurcăciuni. Dimensiunile răstălmăcirilor sale, non-stop, sunt apocaliptice. Chiar dacă ești capabil ca într-un caz sau altul să-ți păstrezi umorul și o privire tolerant-comprehensivă, e obligatoriu de afirmat că ansamblul e de o falsitate monstruoasă. Percepția și «analiza» morală ale lui Goma, în privința scriitorimii române, depășesc fantasmagoricul spre a păși cu hotărâre în maladiv. Consemnările sale diaristice, de o acru-sprințară vioiciune stilistică adesea (dar nu mai mult), alimentează, în deplorabila manieră asimilabilă gazetei «România Mare», triviala voluptate, oribila plăcere, jalnica satisfacție (din stratul cel mai de jos, din cloaca conștiinței) de a-ți vedea semenul mănjit, împrășcat cu necurătenii: *homo homini lupus*, în registru de *merde*”.

8 martie

● Cotidianul „Adevărul” (nr. 2116) publică pe prima pagină, sub inițialele D. O., știrea *Ministrul Culturii, Ion Caramitru, anunță privatizarea unor edituri*: „Ieri, dl. ministru al Culturii, Ion Caramitru, a ieșit din ședința de guvern pentru a comunica presei că «începând de astăzi putem vorbi de privatizarea în cultură». Domnia sa a anunțat desprinderea Editurii Albatros din Casa de Editură și Publicații «Cultura națională» și transformarea într-o societate pe acțiuni. De asemenea, și-au anunțat intenția de privatizare Editura Ceres și Editura Științifică. Dl. Caramitru a informat reprezentanții presei despre desființarea revistei «Cultura națională», a cărei activitate a fost considerată neperformantă, în condițiile în care această publicație era subvenționată cu circa 230 milioane lei de la buget”. □ La pagina culturală, în articolul *Cazul Mihail Sebastian*, criticul Valeriu Cristea ține să aducă lămuriri necesare, în

problema identității autorului *Jurnalului*, recent editat la Humanitas. Se discută, de asemenea, și aderența acestuia la grupul de tineri intelectuali de la „Criterion-ul pluralist”: „[...] Mihail Sebastian va face pe cont propriu încercarea unică, supremă la noi de a ajunge să fie socotit **«DIN ACEEEȘI FAMILIE»**. Intelectuală, sudată prin respectul acelorași valori. Utopia scriitorului s-ar putea numi **fraternitatea liberă a elitei** (autentice). El nu s-a gândit nici să se convertească, nici să se asimileze (respinge termenul de «asimilist» folosit de Pompiliu Constantinescu și Șerban Cioculescu); nu e, nici vorbă, un **renegat**, cum a fost acuzat de coreligionari (ar trebui să pun ghilimele, deoarece Sebastian nu a fost un credincios), chiar dacă în *De două mii de ani...* există și unele sunete false, un exces de obiectivitate, de comprehensiune – ce ni se pare ostentativ. Ca atunci când autorul crede posibil să aprecieze din punct de vedere estetic o manifestație antisemită. **Nu poate** și nici **nu vrea** a înceta de a mai fi evreu, vrea însă să i se accepte că e totodată și dunărean, și valah, și român [...]. E un **«evreu-român»** și nu un **«evreu cu pasiune»**, precum acel căpitan american cunoscut la București, în decembrie 1944 și, altfel, evocat cu simpatie. **Pariul lui Mihail Sebastian** a fost de a dovedi că, rămânând ceea ce este, va putea să **conlucreze**, în cadrul culturii române, în vederea promovării și triumfului valorilor și principiilor umaniste și democratice”. □ La rubrica „Accente”, C. Stănescu vine hotărât în apărarea scriitorilor interbelici Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Nae Ionescu, pe care opțiunile politice de la acea vreme i-ar trimite definitiv, prin aruncare, în afara discursului pro-european: „Nu încetez să mă mir – naivitate? prostie? – de bizarul paradox în care se complac câțiva dintre cei mai fanatici pledanți ai noștri pentru un fel de «europenism fără frontiere» atunci când nu ezită să bifeze cu cine putem «intra» în Europa și cu cine riscăm să rămânem pe margine, dacă nu și mai rău, întorcându-ne în carcera unui «naționalism» incompatibil cu noile dimensiuni spirituale ale Europei. În capul listei – obsesia «listei» negre e încă actuală! – ce-i conține pe aceștia din urmă figurează, invariabil, câteva nume proeminente ale culturii române, învinuite insistent de «autohtonism», «tradiționalism», «românism», «iraționalism» și alte oribile păcate: Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica și, mai înainte de toți, ilustrul și diabolicul lor «dascăl», omul tuturor «naționalismelor» interbelice și nu numai. Aceștia ar fi exponenții unei mentalități și direcții de gândire – subiectivă și irațională, reacționară și antieuropenizantă – aflate în contradicție violentă cu ceea ce *a cerut* și, mai ales, *cere* astăzi Europa de la noi. Bizarul paradox pomenit la început constă în faptul că tocmai prin unii dintre acești «antieuropenizanți» și «tradiționaliști» refuzați acasă a luat Europa conștiință de noi și de cultura română: în vreme ce d-nii Adrian Marino, Alex. Paleologu, Gabriel Andreescu, ba și dl. Z. Ornea combat puternic aici, în mica noastră cultură, «funestele» propensiuni «autohtoniste» sau «iraționale» ale unor Mircea Eliade, Noica și Cioran; lăsând să se creadă că nu unii ca aceștia

reprezintă azi «calea regală» a intrării în Europa, constatăm că aceste «oi negre» și alți câțiva sunt considerați *europenii* noștri cei mai proeminenți, unii chiar cu *domiciliul stabil* în Europa! Adoptarea fără frisoane și prejudecăți provinciale de către mari culturi europene a unor personalități controversate, contestate și chiar respinse în propria lor țară sau de conaționali mai mici aflați, din diverse pricini, peste hotare – este una din cele mai stranii contradicții, cu o seculară longevitate, ale culturii române. «Cazul» cel mai ilustru este al europeanului Mircea Eliade, pe care nu anglo-saxonii sau francezii îl contestă, cât compatrioții săi dinăuntru și din afara țării. Incapacitatea de a ni-l *asuma* integral pe acest român european merge până acolo încât un alt european, dl. Adrian Marino, aproape că regretă că, prin anii '70, i-a dedicat savantului o solidă lucrare, *Hermeneutica lui Mircea Eliade!*, iar compatrioții ca Leon Volovici sau Norman Manea îl reduc la dimensiunea unui exponent al «spiritului prolegionar». [...] Pe urmele acestei indicații merge, până la un punct, și dl. Z. Ornea într-o carte întreagă, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească* (ed. Fundației Culturale Române, 1996), contribuind, nu puțin, în numele obiectivității științifice, la consolidarea renumelui de «naționalist», «antisemit» și chiar «rasist» al lui M. Eliade. Bucurându-se de asemenea «ochiri» unilaterale, nu fără legătură și cu aprehensiunile unei anumite stângi resentimentare, savantul român este, încet-încet, exclus de înșiși compatrioții săi de pe «lista» europenilor cu care putem intra azi în noua Europă cosmopolită și, din nou?, internaționalistă. Aceeași incapacitate de a ni-l *asuma* în dimensiunile lui europene îl amenință, în ultimii ani, și pe filozoful Constantin Noica, socotit de eminentul nostru bonjurist Alex. Paleologu un «spirit totalitar», iar, de curând, de dl. Zigu Ornea, un fel de «naționalist ceaușist». [...] Ce dovezi are «întru» aceasta? A fost oare filozoful, cu voie sau fără voie, «agentul» lui Ceaușescu?! Sau poate invers? Ce știe, pozitiv, dl. Ornea și nu știu să știe «păltinișenii», d-nii Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu? «Mica frază» a d-lui Z. Ornea (identică, în esență, cu ceea ce scria Bellu Silber despre M. Eliade: «puțin mistic, puțin agent de siguranță»...) m-a «înflorat», făcându-mă să cred că atunci când citeam, ca noi toți, *Rostirea românească*, nu vedeam, printr-un ciudat soi de orbire, că ea e plină de citate «naționaliste» rupte din discursurile lui... Ceaușescu!» (*Români, dar pe furiș...*).

11 martie

● În „Cotidianul” (nr. 56), apare un „interviu cu dl. senator Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, consemnat de Doru Mareș”. Titlul materialului este „*Abilitatea «dă» spre smecherie*”, iar principala temă se referă la „propunerea de înființare a unui Institut Român, după modele europene cunoscute, Institutul Francez, Institutul Britanic etc.”: „Mi s-a spus că există pentru asta Fundația Culturală Română numai că aceasta, deși printr-o Hotărâre de Guvern din 1990 ia în subordine centrele culturale, nu a avut vreo

legătură cu ele. Ideea MAE de a da Fundației Culturale Române centrele culturale este o mică șmecherie, pentru a și le păstra, de fapt. Acea HG/ 1990, de care nimeni nu a știut până acum, dovedește că Fundația Culturală Română este o direcție a MAE. Probabil că ar trebui să ne întrebăm ce e cu această Fundația Culturală... instituție care, de altfel, a făcut lucruri foarte bune, dar s-a ocupat în special de promovarea românității culturale a românilor ce nu trăiesc în România. Institutul Român ar trebui să se ocupe de promovarea culturii române în medii străine, într-o relație de complementaritate cu Fundația Culturală Română. În ultimă instanță, Fundația Culturală Română ar trebui restatutată, pentru că nu e deloc încurajator ca ea să fie direcție în cadrul MAE. În această situație sigur că susțin ideea ministrului Caramitru de a lua centrele culturale la Ministerul Culturii”.

12 martie

● Despre *contraselecția în socialism*, scrie Alexandru George, în „Luceafărul” (nr. 9), pornind de la câteva materiale publicate de comparatistul Gelu Ionescu, în revista „Vatra”, 1996, 11/12 (sunt amintite referențial confesiunile cu titlul *Memorii – Istoria, istoria...* și un interviu luat de Al. Cistelean, din care se face remarcată afirmația: „reevaluarea va fi foarte drastică”): „Regimul a anihilat, a barat calea multor cariere, a îndrumat și favorizat altele, a obținut unele rezultate, dar în linii mari a procedat prin contraselecție, a promovat nulități, cu scopul nu de a-i concura pe cei buni și capabili, ci pentru a-i înlocui. Asta s-a petrecut în tot sectorul «umanist» al culturii, din ce în ce mai restrâns, dealtminteri, în domeniul literar, juridic, filosofic, istoric, filologic. Odraslele burgheziei, cum am fost noi, își găseau scăparea și utilizarea în lumea tehnică, a matematicii, fizicii, mai puțin a biologiei, agronomiei sau medicinei. Gelu Ionescu, un tânăr care avea totuși să devină cadru universitar, s-a trezit radiat de pe listă la examenul de admitere, deși reușise al doilea. [...] Să nu mai pun la socoteală cazul (devenit notoriu prin divulgarea într-o carte recentă) lui Costache Olăreanu, căruia, după ce s-a strecurat și a absolvit Facultatea de Pedagogie-Psihologie, i s-au anulat examenele deoarece tatăl său fusese arestat... [...] Întregul sector «ideologic» a fost umplut de impostori; înainte ca aceștia să poarte amprenta Academiei «Ștefan Gheorghiu», Școala Jdanov și alte forme de învățământ politic au făcut să apară (alături de politehnicele «muncitorești», de școlile militare) o puzderie de titrați semianalfabeți, specialiști fără nicio pricepere, oameni care au uzurpat decenii de-a rândul funcțiile de conducere, înlocuind treptat vechile cadre cu origine nesănătoasă și împiedicând promovarea altora, competente”. Cazurile trecute în revistă, în continuare, îi aduc în peisajul vieții literare compromițătoare, din anii totalitarismului, pe Marin Preda și Al. Rosetti: „Este un adevărat miracol că tânărul student Ionescu Gheorghe, după ce a urmat doi ani Facultatea de Mine din Petroșani, s-a întors la literatură, a absolvit mai târziu Facultatea de

Filologie și a devenit un dascăl nu doar foarte competent, dar și mult apreciat de studenți, oprit însă la o anumită treaptă, deoarece teza sa de doctorat, un fel de *Ionescu avant Ionescu* (cum mă amuzam eu numind-o) nu a apărut decât târziu, în franțuzește, unde avea să răstoarne toată exegeza bazată pe ignorarea publicisticii românești a autorului *Rinocerilor*. Întâmplarea a făcut să asist la una din încercările autorului de a și-o vedea publicată: eram la Cartea Românească atunci când Cezar Ivănescu a venit cu ea, după ce o citise; el era omul căruia Marin Preda i-o dăduse pentru a face un referat. Cezar Ivănescu și Gelu Ionescu! E într-adevăr fantastic pentru ce se putea petrece în acei ani (mai ales în capul lui Preda). Acesta din urmă, supărat pe faptul că autorul lui *Nu* refuzase să-i traducă în franțuzește *Moromeții* (o pretenție de asemenea enormă, meritând a fi semnalată!) i-a «ținut» cartea tânărului doctorand suficient timp ca omonimul său de la Paris să devină *persona non grata*, pentru că făcuse între timp niște declarații ostile lui Ceaușescu. Și cartea lui Gelu Ionescu a fost îngropată așa...”; „Al. Rosetti, un ultraprofitor al regimului, pe care l-a tămâiat și slujit în toate sensurile, chiar și în faza ultimă, ceaușistă, când devenise favoritul revistei «Săptămâna», și pe care însuși Gelu Ionescu îl pomenește pentru că merita orice calificativ, dar nu cel de Incoruptibil, pe care i l-a dat recent o gazetă prea entuziastă, cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la nașterea savantului. El disociază, și în cazul acestuia ca și în al lui Călinescu, între meritele sale științifice și culturale și atitudinea față de regimul comunist: după ce timp de decenii a trăit în munificența bancherului Blank (finanțatorul «Culturii Naționale» și, ocult, al «Fundațiilor Regale»), după ce a fost cel mai plecat om al Palatului [...] a ajuns să facă elogiul noilor stăpâni care l-au păstrat un timp în vechile onoruri și chiar i-au dat unele în plus: Academia, Rectoratul Universității din București, pentru a-l trece ulterior pe linie moartă, post în care marele savant s-a comportat la fel de obedient până la dispariția sa de pe această lume. Pentru informarea lui Gelu Ionescu, a cărei apreciere consună perfect cu a mea și face pentru mulți naivi mai tineri figură de opinie stranie, să precizez că Al. Rosetti, un om a cărui lume a fost nimicită de ocupantul comunist (fratele său, ing. Ion Rosetti, cu care stătea în aceeași casă, ispășind ani grei la Canal și la închisoare și ieșind ruinat de acolo), a fost unul dintre cei mai precoce și mai slugarnici aderenți față de ruși și el, europeanul și monșerul get-beget, s-a grăbit să alerge la Moscova, înfățișându-se într-un grup în fața lui Stalin, căruia i-a făcut la întoarcere un portret încântat. De ce nu? După atâția ani de regim cât de cât democratic și liberal, își găsisse omul nostru Stambulul! Și trebuie să recunoaștem că noul tiran și bazbuzucii de la București s-au purtat cu urmașul voievozilor mult mai bine decât cei de pe vremuri, de la Poartă” (*În cursul vremii, cu Gelu Ionescu...*).

● Revista „22” (nr. 10) publică în supliment stenograma parțială a lucrărilor Forumului pentru Starea Culturii, reunit la 15 februarie 1997. Conform unei

note-comunicat s-au aflat: „În prezidiul Forumului, Emil Constantinescu alături de Ioan Onisei, Radu F. Alexandru, Magda Cârneci și Kelemen Hunor”; în fotografii, apar ca participanți: Ion Caramitru, Adrian Năstase, Eugen Vasiliu, Petre Roman, Gabriel Țepelea, Alexandru Paleologu, Georgeta Dimisianu, Octavian Paler, Ștefan Aug. Doinaș, Iosif Naghiu, Daniela Crăsnaru, George Constantin Păunescu, Alexandru Tocilescu, Thomas Kleininger, Laurențiu Ulici, Eugen Simion, Emil Boroghina, Nicolae Balotă, Aurelian Trișcu, Alexandru Beldiman și Mariana Celac. Temele întâlnirii sunt prezentate sumar, în *Cuvântul înainte* al lui Radu F. Alexandru: „Întâlnirea pe care Fundația «Forumul pentru Starea Culturii» o organizează în premieră cu noua echipă care a preluat Ministerul Culturii are ca scop discutarea programului și politicii culturale pe care urmează să le practice Ministerul Culturii. Inițiativa Partidului Democrat, la care GDS a subscris imediat – Fundația «Forumul pentru Starea Culturii» –, s-a născut ca o formă de apărare a culturii, a instituțiilor culturale și, nu în ultimul rând, a oamenilor de cultură, într-un moment în care societatea românească traversa o gravă criză. Alianța oamenilor politici cu oamenii de cultură, o premieră în societatea românească, urmărea identificarea tuturor mijloacelor pentru protejarea și promovarea culturii românești. Alianța oamenilor politici cu oamenii de cultură urmărea exprimarea solidarității pe care oamenii de cultură o așteptau atât de mult și de care aveau atâta nevoie; totodată, această alianță urmărea sprijinirea oamenilor de cultură pentru a-și spune mai răspicat cuvântul în tot ce înseamnă cultură, artă, creație. Acestea au fost motivațiile primei întâlniri publice a Fundației din 15 iunie 1996. Repet și acum că Fundația «Forumul pentru Starea Culturii» nu are nicio coloratură politică, nu militază împotriva niciunui partid și nu-și propune să răstoarne nici un guvern. Fundația «Forumul pentru Starea Culturii» urmărește doar slujirea culturii și a spiritualității românești”. În subsolul paginii, apar Membrii fondatori ai Fundației «Forumul pentru Starea Culturii»: Ștefan Aug. Doinaș, Dan Amedeo Lăzărescu, Dan Grigore, Mariana Celac, Victor Babiuc, Dan Pița, Stere Gulea, Sorin Vieru, Alexandru Sassu, Magdalena Bedrosian, Gabriel Andreescu, Radu Filipescu, Ion Caramitru, Radu F. Alexandru, Daniela Crăsnaru, Alexandru Paleologu, Magda Cârneci, Marina Spalas, Manuela Cernat. Cele mai importante subiecte dezbătute se reflectă în desfășurătorul intertitlurilor: *Pesederizarea culturii, Privatizarea editurilor și publicațiilor, Principiul concurenței, Cultura – victimă de lux, O dublă descentralizare, Identitatea noastră culturală, Armată și cultură sau dezintegrarea spirituală, Politica loviturilor teatrale, Legea sponsorizării, Bugetul pentru Basarabia, Agresarea monumentelor, Învățămintul și cultura, Bătălia pentru cultură, Cine reprezintă cultura română, Salvarea Arhivei Naționale de Filme, Industria de prestigiu cultural ș.cl.*

●În „România literară” (nr. 10), Ion Stratan publică poemul *Cătunul*. □ Al. Ș. recomandă publicului să citească *Opiniile unor cronicari fără obligații*,

vizându-i pe comentatorii proaspăt relansatei reviste „Litere nouă”, de pe lângă facultatea de profil: „Cu eforturi supraomenești (pe care le descrie, în editorialul său, Paul Cernat), studenții de la Litere (Universitatea București) au reușit să relanseze revista «Litere nouă», după o întrerupere de un an și jumătate. Primul număr din noua serie, deși marcat de blazare, este mai proaspăt decât multe reviste culturale cu pretenții. (Tinerii se prefac când se declară blazați, bătrânii se prefac când se declară entuziaști...) Principalul atu al studenților-redactori (supervizați de un «cap limpede» cu adevărat limpede, Ion Bogdan Lefter) îl constituie un curaj al opiniei firesc, explicabil (ca să fim cinici!) prin lipsa de obligații a cronicarilor față de scriitorii, regizorii etc. ale căror creații le comentează”. □ Cu titlul *Ruina cetății*, Tita Chiper-Ivasiuc oferă spre publicare „un fragment din capitolul I al unui roman început în toamna anului 1972 asupra căruia autorul nu a mai revenit. *Luminări*, apărut trei ani mai târziu, reia dintr-o altă perspectivă eroul prefigurat atunci, în puținele pagini rămase din proiectatul roman”. Restituirea este ocazionată de împlinirea a „20 de ani de la moartea lui Alexandru Ivasiuc”.

14 martie

● În „Dilema”, Andrei Pleșu scrie despre *Irealitatea comunistă*, o formă de virtual ideologizat, generator de personaje stranii devenite personalități publice, care întrețin, prin exemplul personal, confuzia dintre iluzie și realitate: „Mi s-a părut întotdeauna că expedierea «cazului Iliescu» prin invocarea comunismului său de fond simplifică inutil lucrurile. Comunist sau nu, Ion Iliescu a acceptat, la peste șaiszeci de ani, să ia parte la destrămarea sistemului care l-a format. A consimțit să gireze o evoluție politică contrară educației și naturii sale și a primit cu stoicism înfrângerea în alegeri. Ca să nu mai spun că furia anti-iliescistă a unora care, sub Ceaușescu, au cultivat ațipirea strategică nu putea fi decât abuzivă, pentru că nelegitimă moralmente. Cu toate acestea, ceea ce m-a frapat în timpul celor două emisiuni găzduite de Vartan Arachelian a fost, trebuie să admit, inconfundabilul iz «partinic» al fostului președinte. Mi-a fost limpede că el nu se va putea dezvăța niciodată de ticurile constitutive ale discursului de tip comunist. Va contesta orice eșec de adâncime, preferând să vorbească despre contradicții și «lipsuri» temporare. Va fi «optimist» în chip dezesperant, cu orice preț, și mai ales cu prețul adevărului. Va invoca statistici, cifre, succese aritmetice, chiar dacă realitatea le contrazice. Va trece cu vederea dezastre palpabile și va semnala primejdii închipuite. Îi pui dinainte o fotografie, îți scoate de sub mânecă un grafic. Îi arăți un om înfometat, îți arată o statuie de oțelar. Îl supui judecății oamenilor și el cere, grandilocvent, «judecata istoriei». Afișează un soi de eroism cordial, privește încrezător spre viitor și vigilent spre dușman. Îi vorbești de cai morți; îți vorbești de creșterea producției de lapte, îi vorbești de prăbușirea sistemului de irigații, îți vorbești despre reușitele politicii externe, îi vorbești de șapte ani

proști, datorai erorilor sale, îți vorbește de trei luni proaste, datorate adversarilor săi. Se plasează mereu în așa fel, încât el e un luptător constructiv și tu un defetist cârcotaș. E mereu nevinovat, bine orientat, «realist». În fapt, e un fanatic al *abstracțiunii*: din punctul lui de vedere, e important, *în afară de realitate*. Realitatea e, pentru mentalitatea comunistă, cel mai îndărătnic dintre dușmani; ea trebuie, prin urmare, «corijată», «depășită» și, la limită, desființată. Comunismul e un cult al irealității, dublat de refuzul superstițios al oricărei transcendente. Cu alte cuvinte, e o specie de nihilism ofensiv, mobilizator, un deghizament tonic al neantului. Știm cât e de înfricoșător să fii victima unei asemenea stihii. Dar nu e, probabil, mai puțin înfricoșător să ai neșansa de a o întruchipa”.

● În „România liberă” (nr. 2117), Octavian Paler alege să își exprime, într-o parte substanțială din editorialul săptămânal, *Câteva gânduri* cu valoare personală, „stârmit de scandalul provocat de inițiativa legislativă ce prevedea retrocedarea pământului până la cincizeci de hectare”: „Experiențe aspre de viață din copilărie și adolescență ar fi putut să-mi inculce un orgoliu plebeu. Tatăl meu avea doar trei hectare de pământ arabil și m-a mituit cu 44 de lei – sumă care mi s-a părut fabuloasă – ca să mă convingă să plec în București, să dau examen la liceul «Spiru Haret», unde comitetul școlar oferea, filantropic, cinci burse, mai mari decât ale statului, pentru copii săraci. Am învățat, apoi, într-un liceu ultra-select, simandicos, având colegi ai căror părinți erau miniștri, moșieri, industriași, mari avocați etc. Eram singurul băiat de la țară în clasă. Și am trăit, din vina mea, a retractilității mele, bazată pe un amestec păgubos de timiditate și mândrie, toate umilințele și truțiile (puerile, acestea) originii mele modeste. Mi-am făcut și studiile universitare în condiții dure, cu privațiuni și frustrări care au «mușcat» în psihologia mea. Și e un miracol, pentru care îi mulțumesc lui Dumnezeu, că n-am ajuns să mă uit cu ură la oamenii bogați, că n-am făcut din proveniența mea obscură o sursă de resentimente. M-am mărginit să cred că adevărata aristocrație a spiritului românesc a reprezentat-o țărănimea și să prețuiesc inteligențele care au răzbit prin dificultăți fără să se lase înjosite de ranchiună. În rest, sunt extrem de bucuros că pot să vorbesc despre moșieri altfel decât Ion Iliescu! Dacă țărani au fost «sufletul» țării, (nu «talpa» ei, cum se zice), boierii au fost artizanii statului român. Și dacă ne lipsește ceva azi, ca să mai limităm mitocănia democratizată excesiv, este puțină «subțirime boierească». (În caz că nu e clar ce vreau să spun, comparați-i, când îi vedeți în Senat, pe Alexandru Paleologu și Gheorghe Dumitrașcu). Regimul comunist a reprimat cam tot ce avea, cât de cât, «stil», punând în loc o aroganță plebee ce socotea bunele maniere o dovadă odioasă de reacționarism. Au dispărut boierii și au prosperat grăjdarii. Iar democrația a moștenit, resemnată, consecințele. [...] nu înțeleg de ce în reacțiile «contra», vorbe ca «moșieri», «boieri» sunt rostite scrâșnit, cu ură de clasă, la fel ca pe vremea când ideologia comunistă demoniza burghezia și moșierimea. Nu

înțeleg de ce clasa care, în ciuda tradițiilor ei arhaice și a conservatorismului ei, a făurit România modernă, prin efortul și patriotismul atâtor mari personalități, e privită ca o sperietoare. De parcă ar fi o Satană a istoriei noastre. Euforia plebee a lui Ion Iliescu o înțeleg. Ea n-are nimic de-a face cu niciuna din clasele care au întemeiat România. La alții, însă, cum să mi-o explic? Aici, mă încurc”. □ Dan Stanca semnalează *Un nou roman de Mircea Horia Simionescu. „Paltonul de vară”*, punând în temă pe cititorii cotidianului cu importanța autorului și specificul stilistic al cărții: „Clasic al literaturii române contemporane, postmodernist înaintea postmodernismului, reper pentru optzeciști și chiar nouăzeciști, Mircea Horia Simionescu este scriitorul cu un registru stilistic larg și, de asemenea, cu o vitalitate a scriiturii pentru care merită să fie invidiat de confrății săi. Autor a 17 titluri, deși a debutat relativ târziu, în jurul vârstei de 40 de ani, acum, după aproape trei decenii, are dreptul să schițeze un bilanț, chiar dacă în materie de creație și de viață bilanțurile sunt în fond artificiale și de rău augur. Ultimul său roman, *Paltonul de vară* (Editura Albatros) sugerează într-un mod metaforic posibilitatea realizării unui asemenea bilanț. Acest roman nu este format din capitole, ci din liste. Opt liste în care autorul își comprimă până la urmă existența, contopind realul cu imaginarul, totul într-un talmeș-balmeș plăcut și studiat, deloc haotic, așa cum ar părea la prima vedere, mimând spontaneitatea și aleatoriul, dar având în spatele notelor împrăștiate un plan aproape geometric al dozării, pe care numai un scriitor profesionist, cu experiență, ca Mircea Horia Simionescu, îl poate tranșa fără nici un pic de ostentație. [...]”.

15 martie

● În „Adevărul” (nr. 2122), aflat în dialog cu C. Stănescu, scriitorul Augustin Buzura, în calitate de președinte al Fundației Culturale Române, declară: „*Vin alegerile la Uniune și dl. Ulici are nevoie de alegători...*”. Este vorba despre o replică la afirmația președintelui Uniunii Scriitorilor: „Fundația este o direcție a M.A.E.”, din „Cotidianul”. „C. St.: D-le Buzura, chiar sunteți o direcție a M.A.E.? – A. B.: Nu am fost, nu suntem și, cât se vor mai respecta legile în țara aceasta, nu vom fi direcție a Ministerului Afacerilor Externe, cum mi-a fost dat să citesc și eu. Mai mult, spre cinstea lor, nici unul dintre miniștrii care au condus acest minister nu ne-a cerut așa ceva. Ministerul de Externe este doar **ordonator de credite**, adică, spre știrea celor interesați, prin intermediul serviciului său financiar ne sosește subvenția. Am putut opta pentru oricare alt minister, dar am preferat Externele fiindcă erau mult mai aproape de preocupările noastre, dat fiind și cosmopolitismul nostru, la care, firesc, ne obligă statutul. [...] – C. St.: Totuși, așa cum spune dl. Ulici: «Probabil că ar trebui să ne întrebăm ce e cu această Fundație Culturală». Chiar așa: ce e? – A. B.: Încep să-mi fac cruce: s-a dus Ungheanu și-a venit Ulici?! Dacă n-aș ști că sezonul suplinitorilor și al conștiințelor morale nu s-a

sfârșit încă, aş spune nişte vorbe foarte dure. În realitate, însă, este un caraghios şi un bun specialist în pescuit în ape tulburi. Dacă aş fi reuşit, cum mi-a cerut de atâtea ori, să-l trimit la Roma, azi ar fi ştiut ceva mai multe lucruri despre fundaţie. Dar n-a fost să fie! Mă întreb apoi: când, în 1992-1993, doamna Ulici a fost referent bibliotecar la Centrul Cultural Român de la Paris, numire cu care am fost de acord, unde erau securişti şi comunişti de care se teme azi? Cum i-a permis să rămână în mijlocul celor pe care îi numeşte «profesioniştii mentalităţii totalitare»? De ce n-a început atunci demolarea lor? Se spune că un prost aruncă o piatră în baltă şi şapte înțelepți nu o pot scoate. Nu mă refer la domnul Ulici. El este isteţ, şi crede că poate duce în eroare pe oricine. Vrea să lase impresia că a rezolvat problemele scriitorilor, ale culturii române şi, firească, are timp să plivească în alte grădini. Din păcate, vorbele acestea cu imaginea diplomaţilor şi altele sunt o diversivă cumplită. Toată viaţa Uniunii Scriitorilor depinde de Casa Vernescu, obţinută de Mircea Dinescu de la domnul Petre Roman şi închiriată de domnul Ulici pentru a fi transformată în cazinou. Asta-i tot ce se putea face pentru scriitori? Mergem şi mai departe: de ce atâta grabă cu numirea diplomaţilor, ataşaţilor culturali, a personalului centrelor culturale etc. De dragul intrării în NATO, ni se explică, deoarece Madridul [*Conferinţa de la Madrid, iunie 1997*] bate la uşă. Să fim serioşi! Dacă prin absurd ar fi numiţi azi toţi diplomaţii, până atunci este imposibil să facă mare lucru, căci oamenii, chiar dacă s-ar alege numai genii, au nevoie de instruire, trebuie să primească acreditare, apoi să se obișnuiască cu locul de muncă şi abia după aceea să-şi facă relaţii, mai ales că nu reprezintă o ţară cu un nume foarte sonor, şi fireşte relaţiile nu se fac de azi pe mâine. Graba însă are altă explicaţie. Vin alegerile la Uniune şi domnul Ulici are nevoie de... alegători. Face nişte liste de amici şi de oameni pe care nu-i întreabă dacă vor, dar oricum e bine ca aceştia să se descopere în presă, să se simtă flataţi. Altceva n-are ce oferi. Cele 20 de librării? Basme. Ar fi trebuit să aibă măcar una pentru a fi credibil. Aşa se face că Uniunea, atârnând de firul subţire al cazinoului, domnul senator are nevoie de un institut de cultură, iar cum acesta există şi se numeşte Fundaţia Culturală Română, nu-i rămâne decât să o «restatuteze», fundaţie despre care, cu neruşinare, se face a nu şti nimic, deşi eu i-am înmănat proiectele şi statutele pe care nu m-aş mira să le copieze. Aşadar, cum buna tradiţie cEAUŞISTĂ despre policalificarea activiştilor de partid nu s-a pierdut, când fiecare se ocupa exact de ceea ce nu se pricepea, cred că domnul preşedinte ar trebui să-şi deschidă un birou de dat sfaturi sau de ghicit în palmă. Ar avea mai mare succes”.

16 martie

● Daniel Cristea-Enache publică, în „Adevărul literar şi artistic” (nr. 360), *Levantul pe orizontală*, cronică la *Orbitor*, de Mircea Cărtărescu: „Acest veritabil «delir» al specializării limbajului intră însă în miza, cu mult mai

importantă, a unei *alternanțe stilistice* menite să exprime acel «recensământ al realului» (formula îi aparține criticului Eugen Simion) pe care îl întreprinde – în proză, ca și în poezie – Mircea Cărtărescu. De fapt, nu e vorba de *exprimarea* realului prin cuvânt: cuvântul este realitate (cel puțin între granițele «texistenței» cărtăresciene), instituie prin simpla sa prezență realitatea, precum o formă ce-și creează fondul. [...] *Orbitor* este o mare carte (aproape o capodoperă), pentru că fundează, printr-o uluitoare *diferențiere stilistică*, diversitatea fecundă a Realului. Iar dacă Levantul însemna un efort stilistic «recuperator» în diacronie, acest roman are semnificația unui veritabil Levant pe orizontală – spațiu ficțional magic ce asimilează «orbitor» – în sincronie – multitudinea valențelor Realului”.

18 martie

● Octavian Paler, în editorialul *Pâine (scumpă) și circ (gratuit)*, din „România liberă” (nr. 2120), se arată dezamăgit până la revoltă de lipsa de seriozitate a politicianilor noștri, confrunțați cu gestionarea unei situații de criză: adoptarea „terapii de șoc”, în vederea îndreptării mai decise a României către capitalism – „S-au găsit voci, ce nu se simt bine în afara bășcăliei, dispuse să ia peste picior înțelegerea cu care românii au primit suferințele «terapii de șoc». Cu o «compasiune» nătângă și o «perspicacitate» necuviincioasă, ne-au asigurat că suntem un popor masochist, că ne place să suferim, de vreme ce în loc să ne revoltăm, le urăm curaj guvernanților care ne cer sacrificii. Mai puțin pătrunzător, eu m-am jenat în ultimele luni, de îndoielile care m-au împins, deseori, să cred că nu suntem în stare decât să îndurăm istoria ori s-o trișăm. O fi adevărat că, la noi, cum remarcă un străin, la fiecare jumătate de oră se naște un zvon. E greu de tăgăduit că tendința de a lua lucrurile într-un registru ușor cunoaște momente de glorie pe malurile Dâmboviței și că, în timpuri normale, nu ne prea sinchisim de asta. Dar, undeva în straturile adânci ale psihologiei noastre, există, se pare, o seriozitate care, în situații grele, e pe cât de discretă, pe atât de emoționantă. În mod neașteptat, am înțeles acum, aș zice, de ce în războaie ne-am purtat totdeauna mai bine decât în vreme de pace. Și am sperat că politicienii se vor simți obligați moral de seriozitatea cu care românii au consimțit să strângă cureaua pentru a scoate țara din criză. Numai că, vai, clasa politică ține să fie o excepție de la regulă. Trec peste «amănuntul» că parlamentarii se plâng mai rău decât pensionarii că nu le ajung banii. Aceasta ridică doar o problemă de decență. Prea mulți «majoritari» par convinși că răbdarea poporului român li se cuvine și că pot abuza de ea. Ei nu dau semne a înțelege că, deși nu ne batem cu nimeni din afară, țara se află acum într-un alt fel de război! Ceea ce presupune o morală de război. Suntem în război cu noi înșine și cu urmările batjocurii, jafului la care s-a dat regimul Iliescu. Suntem în război cu demagogii care frisează de plăcere dinaintea mizeriei, sperând într-o «bulgarizare» a României sau chiar într-o «albanizare» a ei, care să le

sufle în pânze. [...] Vorba aceea, țara arde și baba se piaptână (deși «se piaptână» sună prea cuminte). În vreme ce pâinea se scumpește, circul e grațuit. Mai puțin partidul condus de d-l. Manolescu, toate partidele ce se pretind animate de idei liberale nu fac decât să ruineze credibilitatea liberalismului. Și e pentru mine un mister că vechi liberali de talia lui Dan Amedeo Lăzărescu sau Constantin Bălăceanu-Stolnici acceptă să stea lângă un personaj ca Viorel Cataramă, tipul dâmbovițean (ca, de altfel, și Dinu Patriciu) de rapacitate, pentru care lumea se împarte, grosolan, în două categorii: «proștii» (cei fără bani) și «deștepții» (cei cu bani). Nu înțeleg nici de ce d-l. Ionescu-Quintus consimte să joace rolul de majordom politic al lui Viorel Cataramă. Greșesc, oare, spunând că, din nenorocire, o mare parte din clasa noastră politică se comportă absolut nedemn într-o țară care, la greu, dă dovadă de o extraordinară demnitate?».

19 martie

● O știre purtând semnătura Dan S., publicată într-o casetă de „Evocări”, în „România liberă” (nr. 2121) consemnează că *În amintirea lui Radu Gyr și Nae Ionescu*, „în aula Facultății de Drept a avut loc la sfârșitul săptămânii trecute o comemorare”. Evenimentul a fost organizat deoarece „luna martie este o lună semnificativă pentru cei doi. În martie s-a născut Radu Demetrescu-Gyr, tot în martie a murit, de data aceasta Nae Ionescu, mai exact pe 15 martie 1940”. Participanții cei mai importanți au fost: „dnele Simona Popa-Gyr, fiica poetului, dna Anca Ionescu, nepoata lui Nae Ionescu, dnii Răzvan Codrescu, Mircea Nicolau, fost student al lui Nae Ionescu, Constantin Bucescu. Mediator, tânărul teolog Radu Creangă”. Prezentând succint intervențiile de pe parcursul „seratei”, Dan S. notează, într-o observație de ansamblu, apropiată de sensurile date în interbelic „misiunii unei generații”, că „vorbitorii au evocat personalitățile, punându-se accent nu numai pe valoare individuală, ci și pe înrăurirea covârșitoare pe care au avut-o asupra semenilor lor, caracteristică marcantă de altminteri a lumii și spiritului ortodox, pentru care nu există realizare proprie în măsura în care nu există și realizare generală, în așa fel ca destinul personal să se reverse în destinul național. Ceea ce generația lui Nae Ionescu și Radu Gyr a făcut chiar dacă apoi istoria le-a călcat în picioare misiunea”. □ Sub titulatura generică *Deformarea gândirii și... nostalgia*, este prezentat un interviu dat de scriitoarea Herta Müller, „la Televiziunea germană”: „Herta Müller, originară din Banatul românesc, este cunoscută pentru literatura scrisă atât în limba română, cât și în cea germană. Cărțile sale se găsesc în toate librăriile și suscită interesul cititorului pentru experiența sa de viață din România, ca disidentă. Scriitoarea, care a părăsit țara în 1987, a acordat zilele trecute un interviu televiziunii germane. Ea a arătat că atât în național-socialism, cât și în stalinism a existat un anumit entuziasm, iar o bună parte a populației s-a identificat cu sistemul. În general, acești oameni sunt considerați

drept colaboratori pasivi cu dictatura. Acel entuziasm a dispărut la prăbușirea regimurilor comuniste. Deși nimeni nu mai credea, la sfârșit, în cultul personalității, în mod paradoxal acesta a funcționat și după dispariția lui Ceaușescu. Nostalgia a rămas la mulți dintre aceia care au participat la dictatură. Sărăcirea populației, produsă de comunism și, apoi, de regimul «democrației sociale», prin epuizarea resurselor și scăderea gravă a producției, a dus la un gol în care oamenii acum se simt în nesiguranță. O bătrână care punea flori la mormântul lui Ceaușescu spunea că «... și el a fost creștin», deși demolase atâtea biserici. Gândirea unor astfel de oameni nu mai are nimic comun cu rațiunea. Reporterul german a întrebat-o pe Herta Müller dacă nu crede că o dictatură îi face pe oameni mai proști. Răspunsul a fost că nu există nicio dictatură care să nu-i deformeze pe oameni și care să nu-i facă dependenți. [...] Deformarea gândirii, spune Herta Müller, a dus la o minimalizare a culpabilizării denunțurilor. Securitatea, care a lucrat cu cele mai rafinate și perverse metode psihologice, a rămas ca o umbră care i-a marcat toată viața pe cei care au trecut prin anchete, prin scotocirea casei în lipsă sau prin filaj pe stradă. Metodele au fost diferite de la om la om, în funcție de cunoașterea exactă a caracterului și a probabilei reacții [...].”

● Editorialul din nr. 11 al „României literare” îl are ca subiect pe *Mircea Eliade* și este prilejuit de împlinirea a 90 de ani de la nașterea acestuia. Nicolae Manolescu își amintește prima întâlnire cu personalitatea cea mai meandrică, cea mai popularizată, dar și cea mai controversată biografic a lumii intelectuale românești de secol XX: „L-am cunoscut pe Mircea Eliade la Paris, în toamna lui 1967, când era sărbătorit de câțiva compatrioți la împlinirea vârstei de 60 de ani. Aniversarea trecuse, dar cum Eliade se afla în toată prima parte a anului în SUA, a fost nevoie să se aștepte luna octombrie. Sărbătoarea a avut loc la cina lui Mămăligă (cunoscut ca scriitor sub pseudonimul lui L.M. Arcade), fiind de față Ștefan Lupașcu (Stéphane Lupasco), Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ioan Cușa, Aurora Cornu și alții, de care nu-mi mai amintesc. [...] N-am uitat multă vreme prima întâlnire. A existat o simpatie bruscă între noi. Datorez, bănuiesc, Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca unele vorbe bune despre mine spuse lui Eliade înainte de acel contact direct. Am stat pe îndelete de vorbă, plimbându-ne prin Paris, noaptea. Eram tânăr și emoționat. Nu reușeam să leg prea bine impresia pe care Eliade mi-o făcea de tot ce știam despre el, după ce îi citisem cărțile”. Pentru Manolescu, „omul Eliade”, „în noaptea din octombrie 1967”, era „amabil, prevenitor, aproape timid. Ne despărteau trei decenii, o istorie și, de ce nu, o geografie: și, totuși, între noi, punțile comunicării celei mai firești au fost aruncate în câteva clipe. Nu mă simțeam decât onorat de atenția pe care mi-o dădea: eram pur și simplu perplex, ca și atunci când, cu câte săptămâni mai devreme, mă aflasem în fața lui Heidegger, unde ne dusesse Paul Miron, pe Sorescu, pe Alexandru și pe mine. Omul acela liniștit și prietenos din noaptea

pariziană nu semăna nici cu tânărul în permanentă ebuliție, ușor inconsistent, teribilist din cărțile anilor '30 (cărui *Jurnalul* lui Sebastian îi adaugă câteva tușe groase!), nici cu somitatea universitară de la Chicago. Era pur și simplu altă persoană. Un bărbat obișnuit, perfect natural în inteligența și în comportarea lui". □ Traducătorul Alain Paruit îi transmite lui Paul Goma, aflat în perioada revoltei permanente, o *Scrisoare deschisă*: „Paris, 3 martie 1997, Sărmane Paul Goma, Mie nu-mi pare rău că te-am cunoscut. Mă bucur. Datorită ție am văzut omenia unor oameni pe care deja îi stimam sau abia îi știam. Îți mulțumesc pentru devotamentul pe care ți l-au arătat. Ce bine că nu i-ai uitat pe cei ce te-au ajutat! De pildă, dintre cei cărora le ești mai recunoscător ". Pe lista persoanelor care le-au sprijinit, de-a lungul timpului, în momente nefavorabile, pe Goma sunt menționați: Dumitru Țepeneag („datorită căruia, cum ai scris tu însuși, ai fost publicat prima oară în țară, care a contribuit atât la editarea ta în Occident, care te-a îndrumat în rezistența ta politică în România, care te-a apărut mereu”), Monica Lovinescu și Virgil Ierunca („ce te-au ajutat fără preget, care ți-au deschis undele Europei Libere, pe care au difuzat ore în șir romanele tale și unde te-au împins ca să deții o rubrică. Fără de care ai fi fost un necunoscut, poate, în România”), Nicolae Breban („pe care îl chema Ana, cum mi-a povestit ea, emoționată, în momente grele – de pildă, Paul, arestarea ta; sau o lipsă de lemne, iarna, știind că Breban va veni imediat”), Marie-France Ionesco („care te-a oblojit ca o mamă mai tânără decât fiul, inimoasă, săritoare”), Nicolae Manolescu („care, neconvins probabil de calitatea literară a cărților tale, a avut eleganța să nu le pome-nească”), Gabriel Liiceanu („datorită intervenției căruia, pe lângă ministerul Jack Lang, nu ai fost dat afară din casă la Paris”). □ Cu titlul *Iscusita zăbavă*, N. Pană semnalează apariția unui nou număr al „Noilor cercetări literare”, revista Seminarului de literatură veche, de la Facultatea de Litere din București, îndrumat de prof. dr. Dan Horia Mazilu: „Literatura română veche este abordată prin prisma istoriei mentalităților. Apelul la surse de primă mână asigură soliditatea discursurilor, dar alături de exigențele acribiei filologice pe care toți autorii o practică academic, cercetările lor se fac uneori remarcate prin subtile interpretări personale și chiar prin amprente de stil critic individual”. □ Traian T. Coșovei publică, în grupaj, poeziile *Pâine și circus*, *Circ ambulant*, *Cascade*, *Înjunghierea oglinzilor*, *Tata Gepetto*. □ Mărturii de la susținerea tezei de doctorat al lui Mircea Eliade sunt aduse de Pericle Martinescu, în articolul *Tânărul Mircea Eliade*: „Era în primăvara lui 1933, în luna iunie. Mircea Eliade avea 26 de ani și își dădea doctoratul în Filosofie la Universitatea din București. Am fost unul dintre puținii avizați care au asistat la susținerea tezei. Examenul a avut loc în sala unde profesorul Gusti, decanul Facultății, ținea seminariile sale de Sociologie. O sală mică, din aripa dreaptă a Facultății de Litere și Filozofie, însă în ziua aceea stăruia acolo o atmosferă de mare sărbătoare pentru prietenii și admiratorii apropiați ai lui Eliade. Teza de

doctorat avea ca subiect filosofia «Yoga», iar comisia de examinare se compunea din profesorii Dim. Gusti, C. Rădulescu-Motru și P.P. Negulescu. Aceștia erau îmbrăcați în costum de stradă – nu în toga protocolară a ținutelor academice – însă arătau gravi și solemn. Cei trei magiștri stăteau așezați la o masă, în dreptul ferestrei, așa fel încât candidatul să fie cu fața spre direcția din care venea lumina. În spatele lui se aflau vreo douăzeci de invitați, ce urmăreau cu mândrie și emoție acest eveniment major, ca și cum ar fi fost vorba de o victorie a «generației» înseși prin faptul că șeful ei se pregătea să primească un titlu academic. Evenimentul căpăta o importanță deosebită și prin subiectul dezbătut – Yoga –, subiect nou și senzațional, ce intra pentru prima dată în atenția mentorilor de la Universitatea din București și chiar a cercurilor filosofice dintr-o întinsă arie a continentului european. [...] Spre seară, la ieșire, în fața Facultății de Litere și Filosofie, o parte dintre cei care asistaseră la examen s-au retras, pierzându-se în mulțimea trecătorilor de pe stradă. Ceilalți, mai atașați de eroul zilei, ne-am îndreptat în grup spre stația de tramvai de la colțul Universității. Acolo ne-am urcat într-un vagon de clasa doua, veseli și expansivi în umbrele înserării, și am coborât tocmai în gura Oborului, unde Târgul Moșilor era la apogeu. [...] N-aș vrea să mă înșel, nici să exagerez, dar cred că din acel grup făceau parte: Petru Comarnescu, Paul Sterian, Ionel Jianu, Mihail Sebastian, Ion Cantacuzino, Petru Manoliu, Mac Constantinescu, Dan Botta, Haig Acterian, Noica și încă vreo câțiva tineri, care le țineau trenea, porniți cu toții să sărbătorească «doctoratul lui Eliade». Ideea fusese a lui Mircea Vulcănescu, și mie mi se părea cam excentrică această sărbătorire, la Moși, a unui doctor în Filosofie, dar abia peste ani și ani aveam să înțeleg că ea se încadra într-o ordine legitimă și firească. Eliade și prietenii lui, toți oameni studioși, care își petreceau timpul mai mult prin biblioteci, intelectuali subțiri și rafinați, se numărau printre iubitorii unui București fabulos și pitoresc, prin care le plăcea să se rătăcească deseori”. □ Alexandru Ecovoiu publică un „fragment din romanul *Stațiunea*, în curs de apariție la Ed. EST – Samuel Tastet Editeur”. □ Rubrica lui Constantin Țoiu, „Prepeleac”, se face remarcată prin restituirile tragic-pitorești despre condițiile locative ale unor scriitori români; spre exemplu: „Nego se mutase într-o zi într-o casă veche de pe lângă Biserica Amzei închiriind pe nimic... Regman știe și el, ne întâlniserăm o dată împreună acolo... închiriind spațiul unui WC dezafectat cu gaura peste care venea tronul, astupată, blocată cu ceva. Era ca un cerc, albicios, față de restul podelei, un cerc asupra căruia a stat aplecat făcând socoteli Arhimede. Nici nu mai știu pe ce dormea Negoșescu. Multe cărți în pat. Nicio ferăstruică. Ușa, veșnic deschisă să intre aer, dădea într-un hol murdar, plin de acareturi stricate” (*Exiguități*). □ Teoreticianul literar Mircea Martin, unul dintre specialiștii în opera lui B. Fundoianu, semnalează și comentează aprofundat cartea lui William Kluback, *Benjamin Fondane, a Poet in Exile*, Ed. Peter Lang, New York: „Faptul că o asemenea carte vede lumina

tiparului în Statele Unite mi se pare extrem de important pentru că, în acest spațiu, Fondane era până acum total necunoscut. Primul său exeget, John Kenneth Hyde, *Benjamin Fondane, a Presentation of His Life and Works*, Librairie Droz, Genève-Paris, 1971, înregistra un singur articol consacrat filosofului, văzut ca discipol al lui Șestov și ca existențialist iredentist. Studiul lui Hyde are, pe lângă meritul de a fi primul consacrat lui Fondane, și pe acela de a cuprinde o prezentare corectă a gândirii acestuia în orizont existențialist, precum și o analiză pertinentă a vocabularului său poetic francez. [...] *Benjamin Fondane, a Poet in Exile* este, dacă nu mă-nșel, a 16-a carte a lui William Kluback, profesor de filozofie la Universitatea orașului New York, gânditor care, pornind de la neokantianismul anilor săi de formație, a ajuns la o concepție existențialistă, rafinată prin experiența literaturii și fortificată mereu prin trimiteri la primul text existențial – *Biblia*. Exeget cunoscut în America al lui Valéry, dar și al lui Kafka, William Kluback se apleacă acum asupra lui Fondane, a cărui descoperire a făcut-o în ultimii ani, împreună cu aceea a altor autori originari din Estul Europei, mai exact din România, precum Eugène Ionesco și Emile Cioran” (*B. Fondane, o exegeză americană*).

20 martie

● La rubrica „Inedit”, revista „Orizont” (nr. 3) publică sub genericul „*Iarna asta e bolnavă de cancer*”, un epistolar I.D. Sârbu. Conform unei *Note* de final: „Cele opt scrisori adresate Deliei au fost încredințate spre publicare în revista «Orizont» dlui Cornel Ungureanu de către dna Delia Cotruș, soția regretatului Ovidiu Cotruș. Scrisoarea destinată Xeniei a fost donată revistei de către dl. I.M. Arcade, iar fragmentele inspirate de Suzana au fost oferite «Orizont»-ului de către dna Suzana Fântânar, artist plastic”. □ Semnalând *Ineditele* lui I.D. Sârbu, Cornel Ungureanu trasează un inspirat portret al autorului: „Ca orice părinte, I.D. Sârbu își iubea cu asupra de măsură piesele, nuvelele, romanele. Primele se jucau, erau comentate, dar nu cum ar fi dorit-o. Fără îndoială, autorul suferea. Punea pe seama altora tergiversările, insuccesele, dezinteresul criticii și al prietenilor. Sobru, la patru ace, I.D. Sârbu pierdea în comparație cu prietenii lui, căroră le venea bine această ținută. El, «bufonul», disprețuia bufonada! Literatura era pentru el o perpetuă supunere față de Lege. Nu puteai fi bufon în paginile pe care le destinai eternității! Când nu se dedică eternității, ci prietenilor I. D. Sârbu e un mare scriitor. Are, ca nimeni, geniul prieteniei. Are, ca nimeni, harul relației. E un bufon sublim, e un actor cum n-a văzut scena românească. A trecut prin istorii extraordinare căroră știe să le dea, povestindu-le, farmecul halimalelor orientale. Fantast, erudit, omul știe a păstra și a afirma, epistolar, o infinită capacitate de iubire. Scrisorile, interviurile, chiar mărturisirile din paginile jurnalului sunt *spectacole* făcute să-i bucure pe cei din fața sa. Ele deconspiră *secrete* (unice!) care se dedică doar *unuia*. El nu se dă în spectacol publicului literaturii, ci

prietenilor săi, implicați – și așa – în succesele sau în dezastrele sale întinse. De care se poate face – și trebuie să se facă – haz. Doar pentru apropiații săi I.D. Sârbu e un bufon. Se... sacrifică. Doar lor li se dăruie, în epistolele sale”.

21 martie

● În „România liberă” (nr. 2123), Octavian Paler abordează, în editorialul **Cultură și diplomatie**, tensiunile create între Președinție și Ministerul de Externe, la desemnarea noilor ambasadori și directori de centre culturale („Ministrul de Externe vrea «diplomați de carieră», în vreme ce Președinția pledează pentru personalități culturale”).

22 martie

● C. Stănescu comentează, în „Adevărul” (nr. 2128), la rubrica sa permanentă, un gest politic recent – **Dezamăgirea președintelui**. Autorul demonstrează, prin incursiuni în istoria modernă a României, de ce ideea de „sacrificiu” nu mai este de actualitate, fiind de preferat, și în cazul diplomației, găsirea/ formarea unor profesioniști: „M-a surprins mobilul dezamăgirii pe care președintele Constantinescu l-a făcut public în discursul rostit zilele trecute din balconul Operei timișorene: mai mult de șapte remarcabili oameni de litere, filozofi și istorici l-au dezamăgit, declinând oferta de a-și sluji țara în posturi de ambasadori. Dezamăgirea președintelui, într-un totu onorabilă – fiindcă dezvăluie cât preț, mare, pune pe «clasa» valorilor – rămâne totuși surprinzătoare. [...] Mi se pare, poate greșesc că dezamăgirea președintelui este mai puțin măhnirea că personalități din elită au schițat un, probabil, prim refuz, cât una pricinuită de evitarea de către aceștia a unui sacrificiu socotit necesar, un sacrificiu de tip pașoptist. Însă nu cred că plecarea scriitorilor, filozofilor și a istoricilor ca *ambasadori* ar fi, acum, în '97, ca la '48, un sacrificiu necesar. Din contră, sacrificiul necesar cred că ar fi de a sta acasă. Apoi, să nu uităm nici că «ambasadorii» de atunci plecau în Europa după un dur, dar temeinic «antrenament» – chiar dacă de scurtă durată – de luptă politică. Nu erau, în ciuda aparențelor, nici inocenți, nici «idealiști»: fuseseră revoluționari, oameni politici, activiști în bunul sens al cuvântului. Lunga epocă a totalitarismului n-a putut face, din păcate, din elită o clasă politică aidoma aceleia pașoptiste ori de mai încoace, o «rezervă de cadre» pentru lupta politică dinăuntru ori pregătită pentru misiuni diplomatice, lucru care s-a văzut prea bine în acești șapte ani și în parlament și în unele ambasade. De aceea, mi se pare că refuzul de a deveni ambasador implică, pe lângă stricte rațiuni personale și indiscutabile la urma urmei, și conștiința responsabilă a acestei «carențe», peste care unii, mai populiști și cu intenții electorale, sunt dispuși să treacă prea ușor. Dacă este așa, gestul lor nu mi se pare dezamăgitor, ci, din contră, expresia unui realism salutar într-o lume a «diviziunii muncii» și a specializărilor din ce în ce mai

stricte; și, totodată, e simptomul depășirii aceluși vechi pașoptism al nostru ce constă și provine din cultul jertfei și al sacrificiului cu orice preț, inclusiv cel suprem. Frumoasă în sine și, mai ales, pentru sine, dezamăgirea președintelui, un pic «pașoptistă», provine și dintr-o iluzie: aceea că «imaginea» României se fabrică în exterior, de către personalități culturale accentuate și chiar charismatice. Din ce în ce mai mulți oameni nu mai cred în această iluzie. Și, iată, se pare că nici scriitorii, filozofi, istorici de elită. E vremea profesioniștilor, a specialiștilor în «ceva» și nu a celor ce știu, cum credeau vechii activiști, că se pricep la toate, inclusiv la meseria de ambasador, fără vocație și fără pregătire...». □ În articolul *Marin Preda – un rebel anesteziat?*, S. Damian evidențiază o biografie incongruentă, adesea contradictorie, pusă sub semnul scindării, identificabilă: a. la nivelul operei (biografia creatoare) – „[...] scriitorul se simțea mai în elementul lui, ca peștele în apă, când era aproape de cele două straturi vitale, din a căror explorare obținuse performanța sa răsunătoare. Mă gândesc mai întâi la fâșia de reverie, supapa intuită de Ilie Moromete spre a compensa urâtenia vieții. [...] Era spectacolul furnizat de perindarea unor situații palpitate pe scena cea mică locală, însă, și pe scena cea mare a omenirii, reprodusă în miniatură în fierăria lui locan. Aceasta era descoperirea lui Marin Preda, prin care rivaliza pe drept cuvânt cu marii înaintași, Sadoveanu și Rebreanu, introducând în configurația literară prototipul său de sătean, neobsedat de pământ, nevoit, fără chef, să se dedice treburilor gospodăriei spre a putea proteja altceva, o nișă a visării și abandonului, care era reprezentăția pusă în scenă și trăită de el, totodată, ca spectator. Al doilea strat era cel antinomic, al violenței întunecate și al ferocității, tenebre abia bănuite sub faldurile de rusticalitate. Și spre acele zone ale structurilor primare avea acces prozatorul, cu o antenă fină (excepțional seismograf!) pentru cruzimea din adâncuri, partea de mister din *Întâlnirea din pământuri* care contracara revelația ulterioară din *Moromeții*”; b. la nivelul istoriei personale (biografia fizică) – „Nici cu mai marii zilei, grangurii partidului, nu mai adopta faimoasa sa morozitate, erau vestite «sucelile» și bravada lui Marin Preda, care îi dăduseră reputația că e inabordabil și chiar imposibil de recuperat. În ciuda acestor inconveniente, fusese înconjurat cu menajare spre a nu fi întărâtat, se luau în considerare prerogativele pe care le dobândise, fiind categorisit un talent magnific care contribuie la slava țării și, indirect, și a lor, a latifundiarilor socialismului, pricepuți ca nimeni altul să profite și de asemenea ambivalențe. Acum nu mai era oportună, la același grad de intensitate, conservarea aceluși răsfăț special, cu care era flatat, o excepție de tratament care nu le făcea, în fond, nicio plăcere celor la putere, capricioși și abuzivi. Spre stupoarea, dar și bucuria cerberilor de la partid, marele prozator se cam săturase de frondă, iscălea și câte un articol ocazional, pe linie, care omagia o realizare a regimului, putea fi câștigat din când în când să respecte

un armistițiu, el neuitând să ceară, prin subînțelesuri destul de clare o răsplată concretă pentru bunăvoința arătată. Ceea ce nu însemna că de aici înainte se putea conta sută la sută pe docilitatea rebelului anesteziat, care le adusese atâtea bătăi de cap. Nu rareori izbucnea torentul incendiar de revoltă și în pagini tipărite, ca în capitole din *Cel mai iubit dintre pământeni*, unde se răfuisse cu obtuzitatea și brutalitățile securității. [...] Un simptom edificator era și atitudinea sa față de Occident. Altă dată tânjise după voiajurile la Paris, procura de acolo cărți, urmărea pasionat efervescența vieții de piesă ca și cea de pe scena teatrelor. La starea sa de surdă revoltă generală, alimentată de lipsa de perspectivă a țării sub dictatura stupidă, îngâmfată și ostilă oricărui dialog rațional, de fricțiunile din cadrul breslei scriitoricești și de erodarea propriei forțe de creație – se adăugase și nepăsarea Vestului, care-i întorsese insensibil spatele. Era o nedreptate umiltoare că, poposind pentru câteva săptămâni pe malurile Senei, el înnopta într-un hotel obscur, nu i se lua nici un interviu, nu i se observa trecerea prin oraș. Fusesse asigurat de oameni competenți, pe al căror discernământ putea pune bază, că opera sa e consistentă și originală și, dacă, poate, nu corespunde milimetric orizontului de așteptare al lumii apusene, determinat de tot felul de arcuiri de moment ale modei, în esență ea rezistă în competiția cu cei mai audiați scriitori europeni. Și atunci de ce e tratat cu atâta indiferență? În vreme ce el flanează fără scop pe bulevarde, nesolicitat de nimeni, «ne-ndurații ochi de gheață» își îndreaptă, totuși, atenția asupra altora. Cine erau aceștia? Niște pigmei, care nu erau demni nici să-i curețe lui cizmele. Ei se trezeau încununați cu flori și medalii, despre ei se vorbea, erau pe buzele tuturor, se puteau prezenta țănoș în țară, lăudându-se cu tiraje și reeditări realizate în Occident. De mult nu mai era aprovizionat cu rezervele de răbdare și îndârjire, cu care străbătuse în tinerețe prin tuneluri de întuneric și ostilitate, acum, grăbit, mofluz, cu toane, ciufut, bătea cu pumnul în masă, implora de îndată succesul desigur meritat”. Din perspectiva lui S. Damian, „mirajele de care s-a lăsat ademenit versatul prozator” au fost: „goana după gloria imediată (tiraje, tarife, reeditări); voința de a-i bate pe incozorii concurenți chiar pe terenul lui, în ciuda faptului că, aflat în deplasare, el se mișcă acolo inevitabil mai inhibat; mândria de a fi balzacian, autor total, care alcătuiește ample cronici îmbrățișând într-o panoramă societatea întreagă și mai multe secole de istorie, prejudecată care a dus în derută o cohortă de romancieri; diminuarea intransigenței față de forurile oficiale și față de critica de partid, calculând din ce în ce mai flagrant și avantajele înrolării în nomenclatură; coincidența de planuri cu politica dictată de sus în privința exaltării naționalului și scrutarea evenimentelor din unghiul aproape exclusiv al intereselor etnice; cochetarea mereu mai pronunțată în cariera sa, cu onorurile, titlurile, privilegiile, despicând cale liberă poștei de putere pe care acum și-o

arogă ca un scriitor feudal; plăcerea de a poza, mimând gestul somptuos, aristocrat etc.”.

23 martie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 361), S. Damian ilustrează în serial rubrica „Polemici”, cu un „postscriptum la despărțirea de Marin Preda”, *Să închizi politicos ușa la plecare!*. Contribuția retrospectivă, construită prin îmbinarea amintirilor cu încercările de înțelegere a unor gesturi și atitudini care au influențat comportamentul omului-Marin Preda, având repercusiuni inevitabile și asupra scrierilor, va fi continuată în numerele următoare ale revistei, din 30 martie, 6 aprilie, 13 aprilie. Dincolo de percepțiile subiective, decurgând, în special, din dezamăgirea unei prietenii eșuate, se conturează printre rânduri portretul finalmente tragic al intelectualului dezorientat, pe care sistemul politic de control încearcă să și-l însușească, partea luminoasă a biografiei intrând treptat în eclipse conjuncturale, speculate cu promptitudine de dirigitorii culturii: „În epoca debutului, Marin Preda a irupt ca o forță primară a naturii, suind dintr-o dată spre țintă, fără osteneală, modul său de a accede spre culmi semăna cu un dar providențial pe care era de prisos să-l mai șlefuiască prin muncă și răbdare. [...] Marin Preda asuda înmagazinând cu acribie cunoștințe, uluit el însuși de revelațiile descinderii în regiuni pe care le cutreieraseră alții, crescuți într-un cadru diferit, favorizați din start de binefacerile nașterii și educației. Mă impresiona stilul de lectură pe care îl adopta, apropiindu-se de autorul respectiv ca și cum ar fi silit să repete alături de el migala de a așeza una peste alta cărămizile edificiului, pornind destoinic și nerăbdător de la cele dintâi schițe, fixând unghiurile de contemplare, depozitând amănunte de costumație, ticuri în mișcare, monomanii ale câte unui personaj, confruntând sintaxa frazei și alternarea metaforelor narrative. [...] Când mă gândesc la soarta grupului de critici de la «Gazeta literară» și apoi de la «România literară» n-o pot separa de prezența impetuoasă a lui Marin Preda, factor decisiv în ecuația existenței noastre în literatură. Măcinați de convulsiile vieții literare, ne consolam cu șansa că îl putem consulta, că ne putem bizui pe sfatul, dar și pe temeritatea lui. Nu numai o singură dată, înfricoșați de câte o primejdie, căutam ocrotire sub scutul marelui scriitor, al cărui talent și prestigiu nu mai puteau fi contestate. În desişul de ambiguități care ne împresura, forțați mereu să apelăm la reacții de scindare a lumilor, schizofrenice, la dedublare, pentru a supraviețui – conduita lui Marin Preda ne propunea un alt model de imitat, căci el se străduia să fie rectiliniu, direct, dintr-o bucată”; „Încă de atunci dibuisem în statura sa și puncte vulnerabile, pe care voia să le țină ascunse. [...] Mut în fața foii albe, devastat și neputincios, apăsător de anxietăți, această secvență de fragilitate, care stârnea mila o dorea ferită de ochi iscoditori. Fisurase de câteva ori zidul său de apărare interioară și spărturile se iviseră nu doar din cauza tirului cu care inamici bezmetici îl sâcăiau fără încetare. O surpare provenea, sunt sigur, și din decepțiile sale

sentimentale. [...] Când a apărut un declic în mașinăria atât de solid, de coerent și de rafinat asamblată ca să nască arta – nu se poate, cred, stabili retroactiv cu exactitate. Poate nici n-a fost un moment anume sau un concurs de împrejurări fatal care să poarte vina dereglărilor. În orice caz după etapa marilor străpungeri (*Întâlnirea din pământuri*, *Moromeții*) puterea explozivă a inspirației scade, ordinea care se instaurase suveran, fără greș, amenință treptat să se dizolve. [...] E inutil să mai accentuez faptul că distanțarea de rezervoarele fertilității epice, băjbăirea inertă pe pământuri mai puțin familiare a fost o sursă a secătuirii și uscăciunii care se întinde spre sfârșit ca o pecingine pe pânza narațiunilor. S-au mai pomenit cauze ale unor rătăcirii și desfigurări, un spectru larg de interpretări, lămurind amploarea impasului. Despre unele aspecte am discutat în parte, când am scos în relief mirajele de care s-a lăsat ademenit versatul prozator. Le înșir aici în viteză, o recapitulare sumară, nu într-o succesiune cu intenții de ierarhizare: goana după gloria imediată (tiraje, tarife, reeditări); voința de a-i bate pe incozorii concurenți chiar pe terenul lor, în ciuda faptului că, aflat în deplasare, el se mișcă acolo inevitabil mai inhibat; mândria de a fi balzacian, autor total, care alcătuieste ample cronici, îmbrățișând într-o panoramă societatea întreagă și mai multe secole de istorie, prejudecată care a dus în derută o cohortă de romancieri; diminuarea intransigenței față de forurile oficiale și față de critica de partid, calculând din ce în ce mai flagrant și avantajele înrolării în nomenclatură; coincidența de planuri cu politica dictată de sus în privința exaltării naționalului și scrutarea evenimentelor din unghiul aproape exclusiv al intereselor etnice; cochetarea mereu mai pronunțată în cariera sa cu onorurile, titlurile, privilegiile, despicând cale liberă poftelor de putere pe care acum și-o arogă ca un senior feudal; plăcerea de a poza, mimând gestul somptuos aristocrat etc. Mi se va scuza, sper, prezumția că datorită acestei răsuciri de traiectorie s-a năruit, printre altele, și ceea ce părea temeinic și în prietenia noastră. Nu mă erijez, Doamne ferește, într-un cavaler neprihănit al înaltelor elanuri, îmi dau seama că și Marin Preda putea să fie iritat, la rândul său, de unele defecte ale mele, ca lipsa de curaj, excesiva precauție și pudoarea sau stările de abulie. Fără îndoială ar mai putea fi enumerate și alte neajunsuri grave, mai greu de tolerat la un aliat într-o bătălie aspră, neînduplecată. Decisive au fost însă – e o concluzie logică, de necontrazis – tentațiile din ce în ce mai periculoase presărate de ascensiunea lui Marin Preda, cele care l-au sustras de la îndeletnicirile mai gratuite, mai inofensive, între care se încadrau și lecturile și solilocviile axate doar pe cărți. Se cuvenea ținut seama de un peisaj redimensionat. De altfel se rupseseră și alte prietenii cu el mai consistente, mai de prim-plan, ceea ce stârnise vâlvă”.

25 martie

● La pagina culturală a „României libere” (nr. 2126), Dan Stanca privește nașterea poetei Ana Blandiana, pe data de 25 martie, în termenii unei mistici a semnificației simbolice misionare, fără nicio legătură cu factorul coincidenței:

„Născută de Bunavestire, deci într-o zi care anunță o realitate, dar nu este încă realitatea, Ana Blandiana a acționat mereu în conformitate cu duhul acestei zile, viața ei fiind tot timpul o proiectare, o dez-limitare, o nesupunere față de ce ai și de ce ai obținut și dorința de a atinge un alt orizont al împlinirii. În acest sens, femininul ce înseamnă în fond imanență, în cazul ei, a fost înlocuit de masculin ce înseamnă transcendență și care e definit cel mai bine de poetic” (*Bunavestirea Anei Blandiana*).

● În „cronica literară”, de la pagina „Actualitatea culturală”, din revista „22” (nr. 12), Dan C. Mihăilescu ia în atenție volumul Anei Selejan, *Literatura în totalitarism (anul 1954)*, apărută la Fundația culturală Fronde, din Sibiu. După ce oferă publicului o binevenită prezentare a cvasi-necunoscutei autoare („În 1992, când Ana Selejan a publicat *Trădarea intelectualilor*, am crezut că ne aflăm în fața unui capriciu. Unul surprinzător, adevărat. O cunoscusem pe doamna Selejan prin anii ’80, pe la colocviile de critică și istorie literară ale revistei sibiene «Transilvania». Am vorbit puțin, cam în fugă: nu e o natură expansivă, ci una visătoare. Ne-a călăuzit odată prin biblioteca ASTRA: un om cuminte și harnic, plin de respect, iubitor pentru cultură și cu mult suflet în tot ce face, de la operațiunile de fișare – înregistrare și descriere – a cărții până la comunicările științifice pe teme de bibliofilie. A și publicat în urmă cu cinci ani două volume despre Cartea rară și prețioasă în sec. XVI-XVIII. O ființă tăcută, discretă, temperament melancolic, precis că iubește amarnic poezia lui Blaga... Mă rog, era tot ce se putea mai străin față de ce-mi închipuiam eu că trebuie să fie buldozerul ce va defrișa literatura stalinismului în România, insul parșiv, scrâșnind coleric și vindicativ la contactul cu plenarele PCR ale prolet-cultului.”) și remarcă diversele carențe de organizare sub formă de carte a documentării apreciable, mai ales cantitativ („În fapt, viciile scriiturii își conțin motivația și beneficiază, până la un punct, de circumstanțe atenuante: excesul descriptiv – suita a căpătat tot mai accentuat un aspect de antologie de texte și simplă bibliografie abia comentată – era inevitabil, atât de rațiuni de «instrumentare a dosarului», cât și, chestiune de retorică, de aluvionare persuasivă: citatele sunt de cele mai multe ori năucitoare, și nu doar pentru neofiti. Opțiunea pentru suita cronologică și nu pentru sinteza tematică ar fi neglijat, ori strivit, puzderia de nuanțe, cele care, în fond, sunt sarea și piperul meniului. Cât despre întârzierea pe detalii, apelul exagerat la colaterale și, mai ales, ruperea ligamentelor strict **politice** de țesutul **literar**, acestea sunt obiecții ca și neavenite: nu-i poți impune documentaristului să fie și analist. Adevărat, invazia detaliului și necuplarea evoluției estetice cu decizia politică dublează prin dezorientare efectul – și așa copleșitor – al prolixității documentare.”), criticul avansează ideea unei „istorii adevărate a culturii române de după 1944”, până la care „s-ar zice că nu mai trebuie să treacă multă vreme” (*Mai e mult până departe?*).

26 martie

● Într-o „corespondență de la New York”, pe tema *Centenarului Tudor Vianu*, Gabriel Pleșea relatează, în „România liberă” (nr. 2127), felul în care s-a desfășurat „o serată culturală [...], organizată săptămâna trecută la Centrul Cultural Român din New York”, ocazia unei „magistrale și emoționante «prezentări»”, făcute de „prof. Matei Călinescu, de la Indiana University”: „Punctând momentele cele mai importante din cariera lui Tudor Vianu (debutul, în 1916, cu poezii, în cercul lui Alexandru Macedonski, obținerea doctoratului, în 1924, în Germania, publicarea, în 1936, a fundamentalei *Estetici*, publicarea unor studii critice asupra lui Eminescu, Macedonski, Ion Barbu, Lucian Blaga, precum și a *Artei prozatorilor români*), prof. Matei Călinescu ne-a dezvăluit și unele aspecte mai puțin cunoscute din viața acestuia. Am aflat astfel de temerile prin care a trecut Tudor Vianu (deși total asimilat) în perioada mișcării legionare și în timpul celui de-al doilea război mondial, urmate de nesiguranța din timpul regimului comunist. Cu toate că, în primii ani ai puterii comuniste, Tudor Vianu a fost numit ambasador (pentru doi ani) al României la Belgrad (unde fiul său, Ionel Vianu, a întâlnit-o pe fiica ambasadorului Korbel al Cehoslovaciei – azi dna Madeleine Albright, secretarul de stat american!) și, cu toate că în anii următori i s-a permis să predea la Universitate, asupra profesorului au planat întotdeauna suspiciunile izvorâte din apartenența sa la cultura «burgheză». Un om cu înalte principii nu numai estetice, dar și morale, profesorul Vianu a evitat să includă în prelegerile sale obișnuitele «genuflexiuni» politice și s-a simțit profund jenat, rușinat chiar, de «adăugirile» – citatele din clasicii marxism-leninismului – ce i se făceau în text de către editorii lucrărilor sale și acceptate de autor într-o perioadă când era periculos să protestezi. Plecat dintre noi în 1964, Tudor Vianu nu s-a bucurat de fereastra de liberalizare a culturii, când aceste «acomodări» nu mai erau obligatorii. Oricum, fereastra s-a închis curând, o dată cu promulgarea tezelor din 1971 emise pentru «îmbinătățirea vieții ideologice». În ceea ce privește «modelul» oferit celor care i-au fost studenți și, prin extensie, celor din generația lui Matei Călinescu, Tudor Vianu a fost un mare profesor, care i-a învățat să depășească limitele propriului spațiu geografic și să gândească în termeni europeni. Prin concepția sa mult europeanizată, Tudor Vianu situa cultura românească în contextul universal, socotind-o parte integrantă a acestuia și nicidecum o cultură minoră, marginală și lipsită de însemnătate” (*Matei Călinescu își omagiază «modelul»*).

● În „România literară” (nr. 12), Gheorghe Grigurcu scrie despre *Demonica Angela*, supunând analizei cartea recentă de versuri a autoarei, *Cocoșul s-a ascuns în tăietură*: „E clar că lirica Angelei Marinescu se consubstanțializează, în tot mai mare măsură, cu cea cultivată de generația șaizecistă. Matca ei metaforică cea mai largă o alcătuiește expresionismul. Un lanț de durități, de violențe, de rupturi crunte pe un fundal cosmic ni se oferă nu fără acel exces ce

pune în propoziții un accent ultimativ (ultimatumul e adresat nu doar discursului convențional, ci și firii umane, silite a-și exhiba toate disarmoniile, toate ororile și impudoriile, într-un flux demoniac ce nu admite zăgazuri, marea nihilistă absolută). [...] Dacă expresioniștii noștri rurali, din seria anilor '60, aveau tendința reabilitării unei tradiții etnice, a unei abisalități specifice, multă vreme ocultate, Angela Marinescu ambiționează, dimpotrivă, a plonja în negația totală. Pe de altă parte, pornirea sa blasfematoare, demonizarea universală la care recurge cu malignă plăcere, o împiedică a contempla absurdul natural, absurdul așa-zicând în sine, așa cum ni-l propun suprarealiștii. Apropierea poetei, pe alocuri incontestabil de Gellu Naum nu poate trece de abisul unei tendențiozități ce încearcă a se disimula prin tabloul unui *nihil* pe cât de impudic, pe atât de degajat". □ Paul Goma trimite *O scrisoare de la Paris*, datată 7 martie 1997, ca răspuns la cronica lui Alex. Ștefănescu, *Prăbușirea unei statui*, apărută în „România literară”, nr. 8, din 24 februarie a.c.. În legătura cu afirmația „Nichita Stănescu a mâncat căcat”, lansată de Goma, combătută de Ștefănescu, autorul incendiarului *Jurnal* ține să aducă lămuriri și întăriri: „Pe Nichita Stănescu l-am considerat un fel de Gioconda: inutil să mai spun și eu că era frumos, că era talentuos, că era generos etc.-toată lumea știe acest lucru. Cum nu mă simt deloc obligat – chiar dacă și eu cred în calitățile mai sus enumerate ale poetului – să repet aceleași laude, am rostit un *alt adevăr* despre Nichita Stănescu, anume: poetul nu avea coloană vertebrală, a scris volumul... roșu de rușine *Roșu vertical* și multe alte articole de «Scânteia», în care lăuda tirania și-l proslăvea pe tiran”. □ Tema rubricii „Prepeleac”, ținută de Constantin Țoiu, este *Plăți de pe timpuri*. Autorul pune în evidență comportamentul a doi mari scriitori (Vianu și Preda), la casierie, atunci când mergeau să își primească drepturile: „[...]într-o zi de plăți, m-am nimerit la coadă, imediat după Tudor Vianu. Profesorul avusese probleme, fusese dat afară (un timp) și trăia făcând referate modeste. El astupase gura ghișeului cu pieptul său voluminos, aplecat, în vederea semnăturii, astfel încât cu greu, înălțându-mă pe vârful picioarelor văzusem sumă, cât luase – cum ar fi azi patru mii și pentru care tocmai se iscălea”; „Merg cu Gabi Dimisianu la casieria de la subsolul clădirii de pe Kiseleff unde lucrează buna, zâmbitoarea madam Ștefănescu. Înăuntru nimeni, pe urmă îl vedem în fine cu spatele întors spre noi pe Marin Preda la ghișeu. E în palton, în care vâra încet teancuri de sute; vâra câteva și în buzunarul de la piept; capul lui madam Ștefănescu apare dincolo de deschizătura ghișeului, pe după capul lui Preda, care se mișcă într-o parte și alta vârându-și banii acum în haina de sub pardesiul desfăcut, o salutăm cu mâna pe madame Ștefănescu, fără să zicem nimic, astfel încât autorul, preocupat și golind treptat *marnea* ghișeului, nu vede, nu știe că-n urma lui se află cineva. [...] Nu-ncap toate teancurile în haină, mai îndeasă și pe la piept, lăsându-se în jos, îndesând acolo bancnotele, cu tot ce a mai rămas; și bagă și-n pantaloni, în ambele buzunare, mai îndeasă ceva în buzunarul de la

spate, căznindu-se, dar tot întors și fără să vadă minunările de pe fețele noastre, asistând la aceasta «aproape cu respect»; mai bagă ceva din nou în pardesiu, mai îndeasă-n haină, trec minute în șir, și când se întoarce, fără s-o salute pe casieriță, îl vedem plecând, greoi, burdușit, umflat, îngrășat brusc, obez de bancnote, o veritabilă statuie de bilete de bancă, de ziua bieților mucenici slăbănogi, la cinci zile de la cutremur, și-l văd brusc pe Ivasiuc strivit...».

28 martie

● Editorialul lui Octavian Paler, din „România liberă” (nr. 2129), are tema *Singurătatea președintelui*, autorul întorcând pe toate fețele o declarație publică a președintelui Emil Constantinescu, în vederea găsirii unei semnificații ascunse: „Singurătatea de care a vorbit, recent, la Timișoara, Emil Constantinescu îmi pune alte probleme. De logică. În fața unei săli care a fost surprinsă, probabil, de o astfel de mărturisire, la numai patru luni de la preluarea mandatului, actualul președinte a spus: «Un singur om poate fi zdrobit și e pe cale să fie zdrobit». Partea a doua a frazei suna ca un fel de premoniție alarmantă sau ca un avertisment. Cum, pe la noi, obiceiul pământului nu e ca o persoană aflată la putere să se plângă de singurătate în public, m-am întrebat ce anume explică o confesiune atât de neașteptată. Să fie vorba de oboseală? De o dezamăgire? De o teamă? De o banală dorință de a impresiona? Sau de un calcul al cuiva care știa că tribulațiile pe tema singurătății au darul de a stimula o reacție de solidaritate? După părerea mea, declarația în cauză nu poate fi înțeleasă decât în legătură cu alta, făcută tot la Timișoara: «Poporul român – a zis d-l Constantinescu – este superior ca mentalitate clasei politice, inclusiv celei de la putere». E exact ce susțin eu de vreo patru luni. Dar eu nu sunt președintele României, nu trebuie să menajez susceptibilitățile nimănui. Ca persoană particulară, pot spune tot ce-mi trece prin cap, fără să țin seama decât de două criterii: adevărul și interesele naționale ale României. Se supără pe mine și Opoziția și Puterea? Îmi asum acest risc. Îmi mai amintesc o dată ce zicea un autor drag mie, că «libertatea este dreptul de a nu minți», și încerc să fiu un om liber. [...] Trei explicații mi se par posibile. Prima. Președintele a vrut, pur și simplu, să flateze poporul. A doua. Președintele e, realmente, dezamăgit de clasa politică. Nu numai de politicienii din Opoziție, ci și de cei care i-au fost parteneri în tranșeele electorale. Și n-ar vrea să repete eroarea lui Ion Iliescu, care și-a apărat comilitonii împotriva evidenței și împotriva țării, solidarizându-se cu toate gafele și porcăriile lor. A treia. Președintele a tentat, din exasperare sau din ambiție, să personalizeze puterea, fragilizând și mai mult granița, și așa prea fragilă, a separației puterilor în stat. Ceea ce ar fi rău, din motive de principiu, oricât aș înțelege alte motive. Care dintre aceste explicații e cea reală, nu știu, deocamdată”.

29 martie

● La rubrica „Accente” din „Adevărul” (nr. 2134), în articolul *De ce e îngrijorat Moromete?*, C. Stănescu satirizează „cititul în exces” al ziaristului Ion Cristoiu, considerat „drogat cu cărți”. Conform „bătrânului Moromete”, lectura pe brânci este o „patimă «nesănătoasă» picată pe capul fiului său cel mic, Niculaie”. De la acest episod literar, C. Stănescu extrage observația: „Unora, într-adevăr, *cititul în exces* nu le șade bine, pe alții îi «prostește»”. Încadrabil în seria „bovaricilor mitomani”, Ion Cristoiu este avertizat că se poate trezi în situația lui Niculaie Moromete: „În volumul al doilea din cunoscutul roman al lui Marin Preda, Niculaie – cel care nu mai putea de dragul utopiilor din cărți (*Biblia*, în primul rând) și neglijând-o, din cauza lor, pe oaia Bisisica (simbolul nestatorniciei, îndărătniciei și «răzvrățitei» realității!) – devine inflexibilul activist de partid care aplică, *în realitate*, rodul anumitor lecturi în exces, contribuind astfel, cu știința lui de carte cu tot, la vasta operă de *impunere* a binelui cu sila în viața concetățenilor săi”. □ Constantin Coroiu îi ia un interviu lui Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor. Titlul materialului publicat este: „*Orice veleitar, dacă dispune de niște bani, își poate scoate o carte, două, trei...*”. Este atinsă și problema disputei cu președintele Fundației Culturale Române, scriitorul Augustin Buzura: „-C. C.: Apropo, hai să facem o paranteză: ce ai cu Fundația Culturală Română? – L.U.: Cu Fundația Culturală Română nu am decât de bine... Am recunoscut întotdeauna rolul important al acestei fundații pentru păstrarea identității naționale a românilor care trăiesc în afara granițelor țării – și, după cum știm, e vorba nu de o sută sau de o mie, ci de câteva milioane – cetățeni onorabili, dar trăind în alte medii culturale, decât cel din România, cu toate cutumele cunoscute. Fundația a făcut foarte mult în această direcție. Eu altceva nu înțeleg și asta nu ține de activitatea fundației. Prin hotărârea de înființare a FCR, una din atribuțiile ei era transformarea *Centrelor culturale* din străinătate. Hotărârea de guvern la care mă refer datează din 1990. Or, Centrele culturale au funcționat sub directa și totala coordonare a Ministerului de Externe. – C.C.: Și ce e rău în asta, din punctul duminicilor de vedere? – L.U.: În concepția mea, aceste Centre nu trebuie să depindă de nici un minister, de nici un factor politic – iar ministerul este un factor politic. [...] am propus chiar înființarea unui Institut Român, după modelul celor existente în țările europene, care să se ocupe numai de promovarea culturii române în lume. [...] Nu era nimic ofensator la adresa FCR, nici la adresa domniei sale. Mă întreb ce s-ar fi întâmplat dacă aveam niște observații critice privind Fundația? Or, nu a fost decât o simplă interogație. M-au deranjat foarte mult limbajul și tonul domnului Buzura, stil «ba p-a mă-tii»... cu care a replicat. Situația soției, situația mea... Ce s-ar întâmpla dacă aș întoarce eu acum foaia și aș începe să vorbesc despre dl. Buzura, referindu-mă tot la capitolele acestea. Mă miră lipsa de prudență a domnului Buzura. El a atacat punctele care **la el** sunt foarte nevralgice, nu la

mine. S-a expus cu totul imprudent. Numai că eu nu mă obosesc să răspund la mârâlnie...”. Reține atenția, în egală măsură, răspunsul pe care L. Ulici îl dă cu privire la obținerea prea facilă, în România postdecembristă, a statutului de membru al Uniunii Scriitorilor: „Sunt două etape. Într-adevăr, imediat după 1989, a fost un val mare de intrări, dar intrări perfect întemeiate. Valorice vorbind. Nu se mai făcuseră primiri din 1986. În ultimii 3-4 ani, asistăm la o avalanșă de cereri de intrare în U.S. Comisia de validare are foarte mult de lucru și este foarte exigentă. Ne-am gândit să mărim și numărul de cărți, ca o condiție pentru a fi primit în U.S., fiindcă, ai dreptate, în această perioadă, când există atâtea edituri, orice veleitar, dacă dispune de niște bani, își poate scoate o carte, două, trei. Cei mai mulți dintre acești veleitari chiar se cred scriitori și cer să fie primiți în U.S. Or trebuie să îți spun că nu intră. Nu e vreaște. Repet. Comisia de validare este foarte exigentă. Procentul este undeva în jurul lui 10 la sută din cei ce solicită. Presiunea este mare, dar exigența va fi și mai mare...”. □ În articolul Vioricăi Rusu, *Ministerul Culturii vrea cu orice preț centrele culturale din străinătate*, figurează și componența Comisiei Naționale pentru Cultura Scrisă: „Din acest organism consultativ fac parte Ana Blandiana, Magda Cârneci, Florin Constantiniu, George Gană, Dinu Giurăscu, Dan Horia Mazilu, Dan C. Mihăilescu, Eugen Negrici, Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Andrei Pleșu, Nicolae Prelipceanu, Romulus Rusan, Sas Ianos, Laurențiu Ulici, Cornel Ungureanu, Ion Vartic, Alexandru Zub. [...] Comisia va elabora criterii de performanță și va decide subvenționarea proiectelor potrivit valorii și interesului cultural”.

[MARTIE]

● Nr. 3 al „Apostrofului” se remarcă îndeosebi prin *Dosarul – Epistolar N. Steinhardt-Lucian Boz*, apărut sub îngrijirea lui Ion Vartic și cu introducerea *Charismaticul Nicu Steinhardt*, de Mircea Popa: „Luăm astfel la cunoștință despre drumurile europene ale lui Steinhardt, care, în 1978 și 1979, face două drumuri în Belgia, la mănăstirea Chevetogne, vizitând cu aceste ocazii și Zürich-ul, Parisul, Bruxelles-ul. E perioada de noviciat a lui Nicu Steinhardt, după ce se convertise, de puțină vreme la ortodoxism. [...] Pe lângă dezamăgiri, scrisorile comunică și anumite bucurii, precum plăcerea de a vedea Parisul până la epuizare (într-o zi a leșinat, literalmente, pe stradă!), să ia contact cu ultimele noutăți editoriale, cinematografice, teatrale, expoziționale, sau să se întâlnească cu cei câțiva scriitori români din exil pe care îi apreciază: Ionescu și Cioran, fiind, de fiecare dată, entuziasmat de vigoarea intelectuală a acestuia din urmă”. Restituirea documentară va fi continuată în numărul următor al revistei. □ În traducerea lui Adam J. Sorkin, Mieii Nazarie și Angelei Jianu, sunt publicate poemele Marianeii Marin, *Elegy X, Elegy XII, Recovering from a breakdown*. □ Criticul Alex. Ștefănescu ia o pauză de la scrisul despre alții și începe să scrie despre sine. Confesiunea *Ziua în care îmi*

vor putezi mâinile cuprinde scene pitorești din viața cotidiană, precum: „Aș fi putut fi un bun spărgător. La Constanța, în redacția revistei «Tomis», pe vremea când se punea lacăt la telefon ca să se facă economii la convorbiri, eu, încurajat de colegii mei Mirela Roznoveanu și Alexandru Protopopescu, descuiam lacătul cu ajutorul unei agrafe dezdoite și reîndoite într-un anumit fel”; „În 1988, vizitându-l pe Petre Sălcudeanu la «ferma» lui din Otopeni, l-am implorat să-mi dea voie să muncesc și eu din când în când acolo – fără plată”; „Datorită antrenamentelor din anii copilăriei și adolescenței, știu și azi să gătesc (ciorbe, supe, sarmale, fripturi, tocane, ciulamale, musacale, plachii și saramuri; în mod special, ciorba pe care o fac eu, din șaisprezece feluri de zarzavaturi plus smântână și suc de roșii, se bucură de o recunoaștere unanimă în familie; chiar și gospodinele cele mai sceptice și mai cusurgioase lasă deoparte ifosele când află că am făcut ciorbă în stilul meu, renunță și la lupta cu hipertensiunea și mănâncă patetic, zgomotos câte două-trei farfurii fiecare). Știu să prepar și cremșnit (cu aluat franțuzesc autentic, împăturind foaia de aluat căptușită cu foaia de unt de 2 X 2 X 2...ori, până la 2 la puterea a 7-a), și boule-de-neige și tort de bezele, și clătite, și colțunași. Știu să pun murături pentru iarnă, să prepar suc de roșii, să usuc fructe, să prăjesc semințe, să fac floricele de porumb (ce spectaculoasă metamorfoză! bobul de porumb seamănă cu o omidă din care iese intempestiv un fluture...). Singurul gastronom care mă întrece – dar el lucrează cu alimente abstracte – este Emil Brumar”; „Literatura însăși am tratat-o ca pe o profesie, respingând frivola sacralizare a condiției de scriitor și încercând încă din copilărie să înțeleg cum funcționează un text care produce emoții. Citeam Jules Verne, captivat de aventurile istorisite, dar și preocupat de descifrarea unei tehnici a captivării cititorului. Râdeam în hohote la lectura fanteziilor sarcastice ale lui Swift și mă străduiam, în același timp, să alcătuiesc un algoritm al provocării răsului. Mă lăsam transportat, ca de un narcotic, de versurile lui Eminescu și, simultan, analizam mijloacele de seducție folosite de el. Nimic din ceea ce este tehnologie literară nu mi-e străin”; „Când mă gândesc că voi muri, îmi pare rău nu atât pentru mine, cât pentru tot ce-am învățat să fac. Nu e păcat să se risipească atâta competență? În mod special mi se pare nedreaptă soarta mâinilor mele. Sufăr la gândul că mâinile mele, ultraexersate, sensibile ca niște viori Stradivarius, vor putezi în pământ”.

● În „Ateneu”, nr. 3, Pavel Țugui începe să publice, în sistem de „inedit”, **Cazierul lui Cezar Petrescu**. □ Prozatorul Petru Cîmpoieșu este prezent cu fragmentul *Punctul de fugă și de uitare*, din *Povestea marelui brigand*.

● Numărul 3 al „Convorbirilor literare” este consacrat, în majoritate, împlinirii a 130 ani de la înființarea revistei. Editorialul redactorului-șef Cassian Maria Spiridon are tema **Titu Maiorescu și „Convorbiri literare”**. Se reține observația definitorie pentru spiritul în care a fost și este alcătuit periodicul-etalon ieșean: „Junimea» și revista pe care a fondat-o n-au promovat dogme,

ci probleme, și nici n-au impus sisteme, dar au impus rigoare și rectitudine în cugetare, n-au cultivat nici un fel de fanatism în toată viața lor și au deschis nenumărate ferestre către lumină, spre cultură și europeneitate”. □ Paul Goma publică fragmentul *Sabina*, din romanul omonim. □ O restituire din scrierile lui N. Steinhardt, *Predici în Duminica Marelui Post*, semnalează „volumul în pregătire *Eu însumi și alți câțiva*”. □ Criticul Al. Cistelean predă o „fișă” de specialitate despre **Dorin Tudoran**, scriitor a cărui operă, oricum ar fi întoarsă pe toate fațetele genurilor (poezie, publicistică, reportaj etc.), denotă: „verticalitate și rectilinearitate”. □ Bogdan Crețu prezintă ***Două noi interpretări ale poeziei lui Nichita Stănescu***. Este vorba despre tezele doctorale: Marin Tarangul, *Prin ochiul lui Nichita*, Ed. Cartea Românească, București, 1996 („prezentată la Secția de Literatură de la Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale din Paris – INALCO”), și Daniel Dumitriu, *Nichita Stănescu. Geneza poetului*, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997.

● Revista „Euphorion” (nr. 3, cu tema generală: **Patetismul**) publică *Trei ieșiri în natură*, de Gheorghe Crăciun, texte în proză care poartă locul și data scrierii: „Tohanul Vechi, august 1976”. □ „...am o predilecție pentru paradox, ambiguitate și minciuni frumoase”, declară Andrei Codrescu, în titlul unui „interviu realizat cu ocazia lansării cărților *Candoare străină* și *Gaura din steag*, Sibiu, iulie 1997”: „Rep.: A existat vreo diferență între prima revenire la Sibiu și a doua? A. C.: Prima dată am ajuns la Sibiu în decembrie 1989. Miliția încă mai ardea, se spunea că încă se mai trage, dar în noi n-a tras nimeni, am văzut focuri, era fum și am făcut interviuri. Un copil ne-a povestit cum a ars grădinița lui și am vorbit cu cei care era deținuți într-un bazin din oraș, numai în chiloți, iar familiile lor veneau să le aducă de mâncare. A fost desigur dramatic momentul acela, eu venisem și cu scopul de a mă plimba în mijlocul acelor evenimente, să le miros, să le simt, să-mi reînnoiesc legătura cu copilăria. Prin urmare, nici așa-zisa revoluție nu a fost un obstacol în calea reîntoarcerii mele. Rep.: În perioada sibiană ați frecventat societățile literare de atunci? A. C.: Nu știu ce societăți literare ale vremii erau aici, noi aveam un cenacul miercuri seara unde citeam poezii, probabil că avea un nume ca «Steaua Roșie» sau «Drapelul Blând» – erau scriitori sibieni de vârste diferite, din când în când veneau și scriitori din București, discutam și citeam poeziile lor. Mi-aduc aminte că pe vremea când aveam șaisprezece ani a venit Florența Albu, ne-a citit din poeziile ei, eu m-am ridicat în picioare și am spus: «Asta nu-i poezie, sunt niște texte foarte slabe!». Au înghețat toți cenacliștii noștri. Mi s-a spus să nu mai fac lucruri de acest gen. Alt moment în legătură cu ceancul nostru literar a fost momentul când m-au numit Andrei Steiu, fiindcă am un bun prieten aici, din Sibiu, Adrian Munțiu, care era mai bătrân decât mine, care m-a luat sub aripa lui. Adrian a luat două dintre poeziile mele și le-a dus la ziarul «Tribuna», unde putea să le publice, dar nu sub numele meu de Andrei Perlmutter. Interesant acum retrospectiv mă gândesc la faptul că pe

vremea aceea nici măcar nu am cercetat motivul, asta și pentru că îl cunoșteam cu toții. Astfel am fost botezat de cenaclu, mi-au sugerat tot felul de pseudonime, ca până la urmă tot eu să fiu cel care au hotărât: Andrei Steiu. Am început să public poezii semnate Andrei Steiu, dar am realizat foarte devreme că dacă scrii Steiu de mână, «u» se confundă cu «n». Așa că reieșea Stein; deci n-am făcut mare brânză. [...] Rep.: Începuturile poetice au fost marcate de Lucian Blaga? A. C.: Am fost marcat de Blaga, dar și de Ion Vinea, Fundoianu, Tristan Tzara, pe care i-am citit cam în aceeași perioadă. Între noi mai circulau niște cărți cu avangarda poeziei românești de dinainte de război. Sasa Pană, de asemenea mi-a făcut o impresie profundă. În afara poeziilor citite am fost marcat și de mitul și de atmosfera care-i înconjurau. În primul rând mitul exilului; aflasem că Tristan Tzara devenise un foarte mare poet la Paris, am aflat că Fundoianu devenise Benjamin Fondane, chiar îi citisem niște poezii în franceză, era un poet pastoral. [...] Rep.: Cum ați perceput D-voastră starea actuală a poeziei românești? A. C.: Despre poezia românească nu știu foarte multe lucruri ca să mă pot exprima cât mai pertinent. Îl citesc cu mare plăcere pe Mircea Cărtărescu. Am impresia, din discuțiile mele cu Nicolae Manolescu, și din ce am citit eu că poezia română contemporană se apropie în spirit de poezia americană contemporană, care mai este încă marginalizată în America. Poezia română actuală mi se pare apropiată de școala de la New York, Language School de la San Francisco, dar mai conectată decât Language School, mai puțin prinsă în jocurile lingvistice. [...] Rep.: Spuneți-ne, vă rugăm, în câteva cuvinte cum a apărut revista «Exquisite Corps»? A. C.: «Exquisite Corps» a apărut din plictiseala enormă a literaturii americane în anii '80 când eram în plin retro, am vrut să fac ceva viu, polemic, inteligent, în sensul în care discuțiile inteligente aveau loc și în alte medii, în afara literaturii. Am realizat revista și pentru amuzamentul meu, dar și pentru cel al prietenilor mei [...]. □ Universitarul Dumitru Chioaru prezintă, la rubrica „Developări în perspectivă”, opera „Poetului care nu neagă tradiția, ci se atașează ei, redimensionând-o și primenind-o continuu”, Lucian Vasiliu: „Atașamentul față de glorioasa tradiție culturală, mai ales literară, a «dulcelui târg al leșilor» a făcut din poetul Lucian Vasiliu și un exemplar” administrator. La Casa Pogor, unde se află centrul administrativ al Muzeului Literaturii Române din Iași, îți iese în întâmpinare un om cu chică de plăieș și barbă de junimist care, clipind afabil și ospitalier, te introduce în atmosfera de taină a locului. Cu Lucian Vasiliu, Iașiul redevine legendă vie, în care nu te-ar surprinde prezența aievea a lui Dosoftei sau Eminescu. Poetul este, mai degrabă adept al unei mode retro, în care sensibilitatea postmodernă se articulează pe tradiționala gândire esoterică”.

● În numărul 3 al „Familiei”, Ioan Moldovan coordonează și gestionează o *Antologie de primăveră*, cuprinzând versuri de Ana Blandiana, Marius Bunea, Gabriel Chifu, Flavia Cosma, Bucur Demetrian, Simona-Grazia Dima, Ioan

Lascu, Gabriel Marian, Gheorghe Mocuța, Ioan Moldovan, Rareș Moldovan, Ioan Nistor, Nicolae Paleu, Aurel Pantea, Augustin Pop, Adrian Popescu, Lucian Scurtu, Ion Stratan, Robert Șerban, Traian Ștef, Luminița Urs, Lucian Vasiliu. În *Cuvânt înainte*, autorul inițiativei („ofensivei”) lirice precizează: „Și ca să nu rămânem nici primăvara aceasta repetenți, dorind totuși să (ne) repetăm întrucâtva – și anume în părțile esențiale – am socotit de cuviință că «Familia» noastră poate primi oaspeți. E echinox, e luna războinicului Marte, iar oaspeții sunt un soi aparte de războinici, sunt poeți. Am dat întâi bunăvestire în țară și ei au venit sub forma cea mai curajoasă a lor – textele. Din ele am alcătuit această ad-hoc Antologie de primăvară, în fapt tot un «echinoxul poezilor», dar, vorba- ceea, lărgit. Și lărgibil. [...] Cunoscuți, foarte cunoscuți, mai puțin cunoscuți, poezii acestei antologii sunt asemenea nu numai, cum spunea Lucian Blaga într-un cunoscut poem, prin ceea ce nu spun, ci și prin – mi-am dat seama citindu-le și recitindu-le textele – ceea ce spun. Dincolo de timbrul mai mult sau mai puțin cuantificat, mai mult sau mai puțin «clasicizat», al vocii fiecăruia dintre ei, acești poeți depun mărturie împreună despre o stare de spirit comună: starea spiritului la acest sfârșit de secol/ mileniu/ eon cultural”. □ La rubrica „În loc de postfață”, Alexandru Cistelecan intervievat de Traian Ștef susține: „Voi rămâne, firește, cât voi mai rămâne, un critic de poezie ori măcar unul care va privilegia poezia. E vorba aici de un contract de fidelitate, ieșit dintr-o iubire eșuată. După cum știi eu am îngăimat în junețe ceva versulețe, dar mi-am dat rapid seama că doamna asta – poezia – îi iubește pe alții, nu pe mine. E, în fond, același lucru ca și cu femeile: poți reproșa unei femei că iubește pe altul? Nu-ți rămâne decât să vezi dacă ceilalți nu-și bat joc de iubirea ei, dacă n-o trag pe sfoară, dacă n-o trișează. Critica e o formă de dragoste, iar dragostea e doar aparent îngăduitoare: ea e, de fapt, o exigență”.

● În „Jurnalul literar” (nr. 1-4), este publicat „inedit” un set de scrisori trimise de Mircea Eliade către Leontin Jean Constantinescu, din perioada 1946-1947: „Au început să vină scrisori din țară. De aici, se spune, se pot trimite scrisori – și am expediat-o pe a voastră. S-a vorbit un timp că va veni Ralea ministru aici. Acum se vorbește de Stoilov, rectorul Univ. București. Se vorbea cândva de Tudor Vianu, și mă bucuram că o să am și eu protecție – dar... autant en emporte le vent!” (Paris, 11 februarie 1946). □ Continuă restituirea *Jurnalului*, scris de Leontin Jean Constantinescu, în anii '50, despre lumea exilului românesc de la Paris. □ La rubrica alocată „Cronicii literare”, Cornel Regman scrie despre *Porcec*, volumul de versuri, apărut în 1996, al lui Ioan Es. Pop: „Concursul de poezie «Poezii orașului București», inițiat de Asociația Scriitorilor din Capitală, a dat un dublu câștigător în persoana poetului Ioan Es. Pop, al cărui volum, *Porcec*, intrat mai întâi în lotul celor 12 volume recomandate de juriu spre editare, a fost, după lansarea colecției desemnat de un juriu lărgit pentru marele premiu al Primăriei bucureștene. Distincția din urma, decernată în circumstanțe care n-au excelat prin relevanță, merita o cu

totul altă așezare în lumină, ea reprezentând în fapt, ca să ne exprimăm alambicat, punctul final al unui demers apreciativ de dublă distilare. *Porcec*, ciudatul titlu dat volumului, e și numele unui poem din cuprins, cu un personaj aparte, client virtual al psihanalizei, dacă nu chiar al psihiatriei, ce se cheamă sau e poreclit chiar așa. (...) Autorul e deplin conștient că a dat peste o vână neștiută de nimeni și o exploatează intensiv. El coboară cu versul până la straturile cele mai afunde care dictează comportamentelor conduita, acolo unde amprenta primitivității e detectabilă și unde poruncile biologicului devin un alfabet lesne de citit” (*Un maramureșean – „poet al orașului București”*).

□ Prezentând noua ediție a volumului *Poezia astrilor*, de Dan Laurențiu, apărută „în prestigioasa colecție «Biblioteca pentru toți» a Editurii Minerva”, Liviu Grăsoiu vorbește despre „un nou și important pas în impunerea definitivă a poetului în conștiința cititorului... Într-un an literar extrem de interesant, în care, în pofida tuturor previziunilor, poezia a fost foarte bine reprezentată, dominând, cred, producția editorială atât calitativ, cât și cantitativ, cartea d-lui Dan Laurențiu se detașează – alături de acelea semnate de Ștefan Augustin Doinaș, Cezar Baltag, Ion Horea, Nicolae Preliceanu, Ileana Mălăncioiu, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Dinescu, spre a aminti doar câteva nume prezente în librării în 1996...”. Cât privește valoarea literară specifică a scriitorului, autorul articolului consideră: „Este un poet care s-a luat în serios, care s-a chinuit să înțeleagă cât mai mult din misterele înconjurătoare și să găsească forma adecvată și originală în a comunica experiențele sale gno-seologice. Năzuind dramatic spre descifrarea semnelor trimise de Dumnezeu, poetul scotocește în toate ungherele existenței, sintetizându-si efortul în formule «amantă intuiția mi-a fost și conceptul slugă devotată»” (*Bucuria, extazul, beatitudinea*). □ La rubrica „Dialoguri esențiale”, continuă transcrierea „convorbirii budapestane”, realizată la 4 martie 1990, de Farkas Jenő, cu I. Negoîtescu și Șt. Aug. Doinaș. „F. J.: Care este perspectiva creatorului român care trăiește în Occident? I. N.: Nu știu în ce măsură există o perspectivă de viitor pentru emigranții intelectuali români, pentru scriitorii emigranți de a continua în emigrație. Eu cel puțin, aș dori foarte mult să mă întorc în țară și să-mi reiau activitatea acolo, pentru că și în Occident, unde trăiesc de peste zece ani, am continuat să mă ocup tot de literatura română și probabil că este mai firesc să te ocupi în România de literatura română când ești critic și istoric literar, și nu în străinătate unde nu ai la dispoziție toate documentele necesare. Eu am încercat să trăiesc în inima lucrurilor – în ceea ce privește România – în Occident, și am încercat și sub forma de a nu trăi acolo, ci indirect, cei din țară să mă simtă în mijlocul lor, pentru că am avut și o activitate foarte susținută prin radio, și dacă cei din țară m-au ascultat, atunci am fost în mijlocul lor. Și am avut această conștiință că lor mă adresez, că pentru ei lucrez. În ce privește pe alți scriitori – căci emigrația română este, datorită împrejurărilor istorice, bineînțeles, mai mare decât oricând astăzi – o

foarte mare emigrație intelectuală care a sporit considerabil în ultimii zece ani – or, există între ei câțiva care au fost traduși în limbi de largă circulație, iar unii chiar au început să scrie în limbile respective. De exemplu, unul din cei mai interesanți prozatori ai noștri (în România nici nu este apreciat cum se cuvine), poate cel mai interesant dintre toți prozatorii noștri din epoca de după război, este Dumitru Țepeneag, care a publicat o serie întreaga de cărți în Franța și a avut și succes, un succes mai mult de elită intelectuală și critică, decât de public. Pentru că proza lui este foarte dificilă, el a continuat să scrie cărți în limba română, care au fost traduse în limba franceză, dar ultimele două cărți, de exemplu, le-a scris direct în franceză. (...) Sunt apoi unii scriitori care încă nu scriu în limbi străine, dar au început să se lanseze prin traduceri fie în Statele Unite, fie în Franța. Cu timpul vor încerca și ei să scrie în limbile de adopție, sunt tentați să facă acest lucru. Toți aceștia vor constitui o pierdere pentru literatura română dacă nu vor veni sau nu vor reveni la limba lor maternă. Nu știu cât vor însemna un câștig pentru literatura universală, dar – sigur – vor reprezenta o pierdere pentru literatura noastră”. □ Dintre scrierile lui George Ciorănescu, se publică nuvela *Miguel*, datată „Paris, 1961”. □ În articolul *Cum am ajuns la Mihail Sebastian*, istoricul literar Cornelia Ștefănescu, în calitate de specialistă asupra operei scriitorului interbelic, își manifestă dezacordul față de etichetarea ca „inedit absolut”, pusă *Jurnalului* scris de Mihail Sebastian, arătând că „în parte, cel puțin fragmentele ce se referă la literatură și la mediul literar interbelic erau cunoscute de specialiști. Fără a pleda pentru o editare fragmentară, realitatea arată că ineditul absolut despre care se discută este, de fapt, doar parțial inedit. Marea revelație pe care critica actuală și-o revendică asupra acestui valoros text a fost înregistrată încă din anii '70- '80 de către specialiști”. □ De la rubrica „Insectar”, Gheorghe Grigurcu i se adresează interogativ-combativ (*Până când?*), Ministrului Culturii, actorul Ion Caramitru, în privința finanțării revistelor de profil: „Și apoi cum rămâne cu finanțarea periodicelor din bugetul culturii? Deocamdată, «Jurnalul literar» s-a văzut tratat, cu prilejul noului val de scumpiri, cu o rezervă ce-i periclitează ființarea. Mai grav decât pe vremea lui Iliescu! Nu cumva tocmai pentru că nu s-a arătat oportunist, indicând cu intransigență destule compromisuri ale unor persoane și ale unor cârmuiri ce-și transmit, straniu, ștafeta slăbiciunii... antiintelectuale? Ne întrebăm mai cu seamă ce se va întâmpla cu o publicație precum «Literatorul». Conduasă de o mână de «apolitici», în cap cu teoreticianul lor, acad. E. Simion, s-a acoperit de ridicol prin susținerea, sub amintita etichetă lașă, a PDSR-ului și, personal, a ex-președintelui Iliescu, copleșit de laude, așa cum a fost copleșit și cântărețul **number one** al dictatorului, Adrian Păunescu, așa cum au fost copleșiți și minerii, care au invadat capitala la apelul puterii neocomuniste (Valeriu Cristea, unul dintre «apoliticii» cei mai deocheați, se întreba cu privire la bucureștenii victimizați: «Chiar au crezut că minerii – oameni aspri de felul

lor, precum aspră le este munca – le vor face semne cu batistute de preșcolari?»). Dacă se schimbă atâția demnitari mai puțin pătați de noul colaboraționism, va rămâne oare neschimbat în scaun dl. E. Simion, va rămâne echipa conservatoare, servil-agresivă, de la «Literatorul»? N-avem nimic împotriva dreptului lui de a-și exprima punctele de vedere, o societate bazată pe pluralism se cade a le asigura acest drept, însă... nu pe banii noștri, ai contribuabililor care ne-am pronunțat împotriva unor anume moravuri, a unor anume personaje... Actualul ministru al culturii, dl. Ion Caramitru, căruia îi dorim o prestație care să-l distingă de predecesorii săi postdecembriști, la înălțimea obligației etice a guvernării de excepție ce-o reprezintă, mai are de rezolvat și alte probleme. De pildă cea a demnitarilor culturali din județe, de cele mai multe ori inși mediocri, care au depus cea mai mare strădanie a vieții lor alcătuiind texte în cadrul «Cântării României», a cântării partidului și – cum putea fi altminteri? – texte omagiale, scurt-circuitate de propriul lor entuziasm adulator. Oare cât vor mai rămâne înfiți în posturile lor bine retribuite și aducătoare de avantaje? Oare nu se găsesc în provincie oameni mai vrednici, a căror investire cu responsabilități culturale să probeze că și în acest domeniu se schimbă ceva... esențial? Și încă o nedumerire: până când Augustin Buzura, disidentul proslăvitor al lui Ceaușescu sau proslăvitorul lui Ceaușescu, ocupându-se și cu disidența, noul nomenclaturist care, din capul mesei banchetului cultural în care l-a așezat regimul Iliescu, a sfidat opoziția, i-a pobrezit pe necăjiții săi confrăți, veștejindu-le nu doar opiniile politice, dar și «mentalitatea de întreținut» (sic!), în virtutea căreia ar cere ce nu li se cuvine, scriitorul afișând aere de ciocoi de modă nouă, făcând duet nu cu, să zicem, Paul Goma sau cu Ana Blandiana sau cu Octavian Paler, ci cu, să zicem Petru Dumitriu, va rămâne președintele Fundației mamut? Oare Fundația Culturală Română a fost creată pentru d-sa ori d-sa a fost creat pentru Fundație? E corect să rămână acolo tot Augustin Buzura? Dezideologizarea să nu treacă oare dincolo de Televiziune? A propos de «mentalitatea de întreținut» pe care, în optica lui Augustin Buzura, ar întrupa-o scriitorii români de azi. E bine ca dl. ministru al culturii, Ion Caramitru, să nu uite că aceștia, în calitate de redactori, sunt, după toate probabilitățile, intelectualii cei mai prost plătiți din România. Frecvent, salariile noastre sunt mai mici decât ale unui portar sau ale unei femei de serviciu. Cu onorariul pentru o cronică literară, cu care, până în 1990, puteam cumpăra cu ușurință zece-cincisprezece cărți, acum nu-mi pot cumpăra, de multe ori, nici măcar cartea despre care scriu. Până când? Până la sfârșitul zilelor noastre? □ Într-o notă de la ultima pagină, este anunțată „dispariția, la Roma, a prozatorului Dan Petrașincu, pe numele său italian, Angelo Morreta – eseist și reputat indienist”.

● „Tomis”, nr. 3, la rubrica „Distinguo”, îi dedică lui Marin Mincu un grupaj de *Schițe pentru portretul unui laureat al Premiului Herder*. Participă, descriindu-i analitic profilul critic: L. Berechet (*un heliadist de marcă*), Alina

Ologu (*fals tratat de textualism*), Nicolae Rotund (*un polemist structural*: „Impunându-și un program estetic propriu, teoreticianul și criticul Marin Mincu inaugurează la noi, într-un susținut efort de sincronizare europeană, metode – cea arhetipală și semiotică în critică, textualism și textualizare în poezie și proză – și pune în circulație idei și concepte noi: experimentalismul, autenticitatea scriiturii, heliadismul etc. Conștient că prioritatea, măcar pe linie strict cronologică, trebuie evidențiată ca atare, indiferent de numele aduse în discuție, criticul declanșează polemici, aduce argumente, detaliază. Totul la nivelul înalt al ideilor, când cu oarecare obstinație, când cu ironie subțire, când simulând [...] badinajul. Rareori polemistul iese din starea de echilibru și atunci săgețile par muiate în fiere. Ceea ce îl împinge la polemică este substanța unor afirmații și nu persoana celor care afirmă”).

[IANUARIE-FEBRUARIE-MARTIE]

● Editorialul redactorului-șef, Vasile Dan, din revista „Arca” (nr. 1-2-3), caută să determine nu un răspuns, ci un flux de gândire, pornind de la întrebarea: *Ce a mai rămas din scriitorul român postdecembrist?* și de la condițiile de problematizare: „Dacă ținem seama de faptul că o masă importantă din obștea scriitoricească s-a dislocat de spațiul literaturii alunecând în politică, în partide politice (de aproape toate culorile, de la roșu-aprins – Adrian Păunescu e doar și el, acolo, un șef de pluton –, trecând prin social-democrație, liberalism, creștin-democrație până la verdele crud ce a năpădit, tam-nisam, un pământ roșcat)? Dacă ținem seama de faptul că o altă falie s-a topit în presă (și asta de toate nuanțele, de la publicațiile partizane, la cele «absolut independente», inclusiv locale, ori în posturi de televiziune și radio particulare sau publice, locale sau centrale)? Dacă ținem seama că un număr de scriitori, nu impresionant, dar adunând firme selecte de ieri ale literaturii, au devenit pe neașteptate doctori în filologie, cadre universitare cu ștaif (trecerea aceasta de la boema de cafenea la ținuta academică poate oferi spectacolul impresionant, indicibil al tranziției însăși în domeniul culturii)? Dacă ținem seama de faptul că alții – nici ei prea numeroși, dra nume grele – au spălat putina tranziției românești, zburând spre alte zări mai calde? Dacă ținem cont de toate acestea – inclusiv de cei care, Dumnezeu să-i ierte!, au repauzat, vai, înainte de vreme (Mircea Ciobanu, Marin Sorescu, Ioanid Romanescu, Teodor Mihadaș, Ion Monoran, Vasile Petre Fati ș.a.) atunci ce mai rămâne?”. În consecință: „Scriitorul de mâine, chiar dacă va fi cel de azi, se va metamorfoza – cel puțin la nivel social, într-atât încât o cezură sau măcar o confruntare polemică cu cel de până mai ieri par inevitabile. Oricine pierde sau oricine câștigă în acest război interior, va fi spre folosul – sunt sigur – al literaturii”. □ „Cronica literară” este asigurată de: Viorel Gheorghiță, *Cartea albă a Securității. Istorii literare și artistice – 1969-1989*; Romulus Bucur, *De la subsolul paginii de ziar la antetul celei de roman* (despre debutul lui Jolán Benedek, romanul

Sufletelul Iustinei, rezultat din metoda *creative writing*, transformată în obiect de curs la Facultatea de Litere din Braşov: „de o forţă şi o prospeţime cum n-am mai întâlnit de la *Îngereasa cu pălăria verde* a Adinei Kenereş, e un angajament – inteligenţa, talentul, umorul i-au pus o ştachetă înaltă pentru următoarele cărţi.”); Gheorghe Mocuţa, *Dimensiunea poetică a mitului*; Rodica Draghinescu, *Drama selectă a apropierii (proba cu pârlăta I)*. □ Rubricile de creaţie, „Poezie” şi „Proză” propun versuri de Christian W. Schenk (*Vita brevis: ama nesciri; Muribunzii; Acuarul funebru; În faţa catafalcului*), Ioanid Romanescu (*Ofranda*), un „fragment din romanul *Cei O Sută – oul de aur*”, de Gheorghe Schwartz: *Nătrăul sau imposibilitatea de a face daruri*.

● Tema numărului 1-2-3 al revistei „Echinox” este ***Literatura Gulagului românesc***. Semnatarii articolelor sunt anunţaţi, în ordine alfabetică, pe prima pagină a revistei: Corin Braga (*Literatura Gulagului. Premise teoretice*), Sanda Cârstina, Ruxandra Cesereanu (poemul *Locuitorilor gropilor fragede*; studiul *Paul Goma – două catabaze*), Ioana Cistelean (Doi poeţi şi poezia lor carcerală: *Nichifor Crainic şi Radu Gyr*), Sanda Cordoş (despre „literatura închisorilor” – „*O pâine zgrunţuroasă*”), Victor Cubleşan (*Ultimii haiduci. Rezistenţa anticomunistă*), Ştefan Dărbuş (*Nepuinţa şi durerea amintirii. Eseurile lui Vladimir Tismăneanu*), Roxana Dim (*Cine a tras în noi? Istoria*), Andrei Goţia, Gabriela Iepure (*Femei în Gulagul comunist: Oana Orlea; Spovedanie pentru limpezirea lumii*), Anamaria Iuga (*Tema detenţiei în opera lui I. Slavici, T. Arghezi şi C. Stere*), Laura Lazăr (*Siberia – realitatea coşmarului*), Ramona Lazăr (*Lena Constante. Evadări posibile în cuvânt*), Rusanda Mureşan (*Fenomenul Piteşti*), Mariana Neţ (*Două constante ale mentalităţii româneşti din vremea comunistă: „A trece dincolo”, „A fi în afară”*), Anca Noje (*Canalul*), Vlad Pavlovici (despre Belu Silber – *Martorul acuzării. „Monarhia de drept dialectic”, de Andrei Şerbulescu*), Horea Poenar (*Ion Ioanid: Lecţia libertăţii*), Doru Pop (*Cui i-e frică de Adrian Marino?*), Cristian Preda (*Despre programul partidului comunist*), Ioana Sabău (*Detenţii interbelice: Geo Bogza, Mircea Eliade, Zaharia Stancu*). Mărturii-mărturisiri-răspunsuri aduc Sorin Barbul, Paula Boilă, Măriuca Langa-Goţia, Ovidiu Pecican, Mihaela Ştef, Lucian Vasiliu, Anca Volcinschi, la ancheta ***În ce măsură experienţa carcerală a părintelui dvs. şi-a pus amprenta asupra propriei dvs. experienţe?***. O altă anchetă prezintă răspunsurile la întrebările: ***Poate literatura să asume memorilistica de detenţie? În ce raport se află ele?***; participă: Neagu Djuvara, Dan C. Mihăilescu, Adrian Popescu, Monica Spiridon, Traian Ştef. „În 1990, când a început valul – pe cât de dureros, pe atât de binevenit – al memorialisticii de detenţie, m-am numărat printre cei revoltaţi de orizontul *estetic* de aşteptare al unor cititori şi critici literari în faţa acestei «literaturi». O «literatură», e drept, de graniţă, nici istorie, nici roman, nici reportaj, nici ficţiune, înglobând reflecţii morale, studii de comportament

și de atmosferă, mă rog, o specie disputată (sau, după caz, respinsă) de mai multe zone culturale. Pe ce drept să judeci întâi de toate estetic lucrurile astea? – m-am întrebat cu furie atunci, văzând în căutarea cu orice preț a *literarului* în relatarea *istorică* fie o fandoseală, fie, mult mai des și mai grav: un conformism politic escamotat, un «fesenism» îmbrobodit, o manevră perversă a stângismului pentru a împinge cât mai departe mizeriile, sălbăticia și dezastrul comunismului. În ce mă privește, am să spun cu toată sinceritatea că, oricât de mult mi-a plăcut *omul* din *Jurnalul fericirii*, nu la N. Steinhardt fac imediat apel când sunt întrebat despre amintirile din închisoare, ci la cele cinci volume ale lui Ion Ioanid, poate nu la fel de subtile ca literatură, însă în orice caz exemplare ca resuscitare a realității, după cum am criticat literaturizarea (nume false etc.) la care s-a dedat Marcel Petrișor. Chiar și I. Gavrilă Ogoranu cade pe alocuri în exces stilistic, ajungând la un pas de vechea literatură cu haiduci. Nu literatură e de căutat aici, cred eu, ci fapte, nume, întâmplări, un documentar cât mai exact și cât mai încrezător în forța de impact a realității netransfigurate. Dacă e vorba de un scriitor, sau dacă omul are talent literar, cu atât mai bine. Altminteri, însă, s-a ajuns nepermis de rapid la critici de natură estetică în privința unor texte al căror temei, sens și miză se află dincolo de orice judecată stilistică. [...] a căuta plăcere estetică în suferința istorică e cel puțin o indecență” (Dan C. Mihăilescu); „I. Înainte de a răspunde la întrebările anchetei, voi limpezi presuposițiile de la care pornesc. În **circumstanțe normale**, calificativul tematic *de detenție*, pe lângă identitatea de gen *memorialistic*, n-ar avea mare relevanță istorică. De detenție sau nu, testimonială sau nu, memorialistica este un gen non-fictiv, intimist, consacrat, și raportul ei cu ficțiunea are un dosar academic voluminos. În forma modernă, canonizarea se datează din veacul al 18-lea, când se produc și tentative remarcabile de imitare a documentului memorialistic în roman. Ca să nu mai amintesc că și literatura română, cea interbelică, de pildă, mimează cu succes convențiile egografice de tot felul: memorii, jurnale, corespondență ș.c.l. În **circumstanțele agravante ale anormalității noastre istorice**, determinativul *de detenție* își are însă rostul. El identifică o zonă aparte a discursului intimist, suficient de bine reprezentată cantitativ, având deja o serie de norme implicite, care își așteaptă inventarierea și canonizarea culturală. Procesul se află în curs de desfășurare: chiar o anchetă literară ca aceasta este unul din argumentele probante. Primul pas ar fi, prin urmare, acceptarea memorialisticii de detenție drept un *compartiment tematic aparte al egografiei non-fictive*. Cel de-al doilea – și cel mai important pentru literatură – va fi probabil *imitarea convențiilor acestui tip de document de către proza fictivă*. (În fond, o încercare timidă și fragmentară există deja în *Cel mai iubit dintre pământeni*). Mai devreme sau mai târziu, *romanul gulagului românesc* își va crea o tradiție poetică proprie. [...] 2. Unicul criteriu de evaluare a memorialisticii românești de detenție sunt canoanele în curs de constituire ale genului. Fiind vorba

despre proză non-fictivă, e de așteptat ca normele să fie *mixte*. Din perspectiva istoriei, contează *acuratețea* la nivel informativ și caracterul *simptomatic* în planul sondării mentalităților și al comportamentului de grup. Din unghiul *literaturii*, important e modul de organizare a datelor – într-o formulă *semnificativă, supra-personală* (a nu se confunda cu impersonalul). Și, pe lângă asta, forța *persuasivă* a expresiei. Cred însă că impactul major al testimoniilor de detenție se va face simțit mai degrabă într-un plan generic al scrisului – revendicat, cum spuneam, deopotrivă de literatură și de istorie: **Narațiunea**. Ceremonialul, registrele, tiparele, repertoriul tematic al narației în limba română, ca și ponderea între formele primare ale expresiei, toate acestea vor suferi dinspre partea memoriilor de detenție presiuni paradigmatiche puternice” (Monica Spiridon). Un interviu, luat de Anca Noje, ÎPS-ului Bartolomeu Anania, se desfășoară sub titlul-generic *Gulagul, o suferință asumată*. □ Comparatistul Nicolae Balotă publică textul unei „conferințe ținute la 13 decembrie 1996, la Cluj”; **Privire în întuneric** se intitulează rememorarea contextului arestării sale și a anilor petrecuți în detenție politică. După „sapte ani”, în sistemul „de la o închisoare la alta” (printre acestea Pitești, Jilava), autorul confesiunilor mai are puterea de a se exprima fără resentimente și cu multă cumpănire.

● În „Transilvania”, nr. 1-2-3, tema generală supusă dezbaterii este **Compromis/Compromitere și limitele exigenței**. Sumarul, în ansamblu, se caracterizează prin importanța dată restituirii unor surse documentare de arhivă, fiind aduse în actualitate texte de gazetă, precum *Elogiul Compromiterii*, de Mircea Eliade, *Misiunea scriitorului*, de G. Călinescu, *Lenin*, de Tudor Arghezi, fragmente din lucrări inedite apărute după 1990, *Luntrea lui Caron*, de Lucian Blaga, *Jurnalul fericirii*, de N. Steinhardt, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, de Ion Ioanid, sentința în procesul lotului Noica-Pillat, *Romanul renunțării la tron ale Prințului Carol (1918-1919-1925)* ș.c. □ Jurnalista Claudia Tița transcrie o „convorbire cu Monica Lovinescu”, „purtată în direct prin telefon, în cadrul emisiunii INVITATUL SPECIAL, din 28 august 1997, la Radio București, Canalul Național”. Titlul materialului reține afirmația „**Compromisul începe în momentul în care un scriitor prostituează cuvântul**”. Se mai rețin următoarele considerații, făcute de Monica Lovinescu: „[...] despre talentul literar, cred că cei mai mulți scriitori români n-au dus și nu duc lipsă de el. Talentul moral a fost, însă, mult mai drămuț și cel mai puțin răspândit pe cap de locuitor, la noi, în comparație cu celelalte țări din Est, adică am avut o intelectualitate care nu s-a transformat în *intelleghenția*, nu s-a urcat pe baricade, cu câteva excepții, pe care le știm: mișcarea GOMA, apoi cazuri izolate ca DORIN TUDORAN și manifestațiile de la sfârșitul lui '89.”; „Când vorbesc de compromis, însă, eu fac o distincție între compromisul scriitorului și compromisul celorlalți. Scriitorul are un instrument: CUVÂNTUL.. Cuvântul a fost așezat la început în religiile Cărții și rămâne la început pentru

orice act de scriitură autentică. Or, pentru mine, compromisul începe în momentul în care un scriitor prostituează cuvântul, se servește într-un anumit fel de el în carte și în alt fel pentru a minți, pentru a-și asigura o carieră, o situație etc.”; „[...] eu cred că, în «balanța» lui Călinescu, atârnă mai greu faptul că și-a intitulat, în plină epocă de teroare, în care închisorile erau pline și se încerca o siluire a psihismului uman, cronica pe care o scria drept CRONICA OPTIMISTULUI, decât gestul invocat mai devreme. Pentru mine e mult mai grav acest titlu de cronică decât gestul făcut pentru Streinu și nefăcut pentru alții. [...] Pentru mine nici un gest al lui Călinescu nu va mai stinge focul pe care l-am resimțit văzând că el își intitulează o cronică așa cum și-a intitulat-o, cronică în care declară, printre altele, că romanul de canal al lui Petru Dumitriu este o capodoperă a literaturii române.”; „La început, Arghezi n-a cedat! Și când a cedat, după câțva timp, a cedat cum făcea lucrurile Arghezi, adică masiv. Vreau, însă, să subliniez că, așa cum, atunci când vorbesc despre Călinescu, *Istoria literaturii...* scrisă de el rămâne în picioare, tot așa, în cazul romanelor lui Sadoveanu (cele scrise înainte) și în cazul *Florilor de mucegai* ale lui Arghezi, acestea rămân neatinse. Pentru a ajunge la o asemenea severitate față de Arghezi care a fost un poet al adolescenței mele, și pe care-l iubeam cum îți iubești poezii în adolescență, trebuia ca Arghezi să fi făcut niște lucruri foarte grave, or el a vorbit despre instaurarea comunismului ca despre al doilea descălecat al Moldovei și când s-a întors de la Moscova cu niște giuvaere din comoara noastră de acolo (ii fuseseră date) a spus că a văzut cerul în ochii unui general sovietic și că i-a venit să-i cadă în genunchi. Arghezi, ca și Sadoveanu cu *Lumina vine de la Răsărit*, ca toți scriitorii foarte mari care ne-au dezamăgit iluziile și iubirile din tinerețe, și nu numai din tinerețe, cred că fac un atentat împotriva lor înșiși!”; „În comunism, în cazul marilor compromisuri, nu te compromiteai numai pe tine, ci prostituai un model. Mi s-a spus, și mie, și lui Virgil Ierunca, de nenumărate ori, că noi n-am fi avut modele dacă G. Călinescu sau Tudor Vianu nu s-ar fi compromis, pentru că ei n-ar mai fi fost la catedră. E un argument care te pune pe gânduri, dar, în același timp, ne putem întreba și altfel: dar dacă nimeni n-ar fi fost la aceste catedre, n-aveam un model pentru talentul moral? Tradiția asta a fost impusă de regimul comunist exportat la noi de Armata Roșie, de Leonte Răutu. Sigur că nu din convingere G. Călinescu și Sadoveanu au ingenuncheat în fața «luminii care venea de la Răsărit». Însă această «lumină care venea de la Răsărit», odată proferată de Sadoveanu, devenea un lucru mult mai greu de combătut decât dacă ar fi fost proferată de nu știu ce agitator de mână a doua.”; „Critica noastră de la Maiorescu încoace a fost întotdeauna destul de sus ca nivel. Critica în regimul comunist a devenit, când era bine făcută, și o formă de impunere, de deschidere spre noile talente, dar și o formă de rezistență, câtă a fost. Că n-a fost suficientă rezistență prin cultură, prin critică, am trăit post-decembrismul pentru a conștientiza asta. Acum cazurile de oportunism (căci

unii au cedat după '89) sunt de o tristă banalitate, dar nu mai sunt urgente pentru că din păcate nici critica nu mai are forța pe care o avea înainte, chiar fiind foarte bună”. □ O confesiune instructiv-pilduitoare, ca experiență umană, în contextul vieții studentești a anilor '60, oferă Alex. Ștefănescu, în paginile autobiografice *Eu și comunismul*. Se rețin, mai ales, momentul excluderii din UTC („În cursul ședinței, singura care mi-a luat apărarea a fost Gabriela Negreanu; George Arion n-a luat parte la ședință. Toți ceilalți m-au incriminat. George Radu Serafim a cerut să fiu nu numai exclus din UTC, ci și dat afară din facultate. De această ultimă pedeapsă m-a salvat Zoe Dumitrescu-Bușulenga, pe atunci un personaj influent și bine intenționat.”), și declarația de intenții cu privire la activitatea viitoare, după trecerea prin anchetele de la Securitate („Din 1966, am hotărât, ireversibil, să nu susțin niciodată în vreun fel regimul comunist și să-l subminez ori de câte ori am ocazia s-o fac, fără risc, în afară de riscul de a trăi în sărăcie. Și am reflectat îndelung asupra comunismului, ajungând să înțeleg că el este, în esență, un complot al oamenilor fără valoare împotriva celor valoroși. Dar tot din 1966, înfricoșat pentru toată viața, am hotărât să nu mai înfrunt niciodată în mod declarat aparatul represiv, care îl transformă pe om într-o furnică strivită de un bocanc. Mă înspăimântase mai mult decât orice singurătatea victimei; prietenii despre care crezusem că și-ar fi dat viața pentru mine m-au abandonat brusc în perioada excluderii mele din UTC – trăită de mine ca o excludere din rândul lumii. Momentele de frumoasă comunicare dinainte se evaporaseră fără urmă. În această stare de spirit, am acceptat să iau parte, ca figurant, după reprimirea mea în UTC, la tot felul de ședințe inutile, am intrat mai târziu și în PCR, atunci când redacția în care lucram a considerat că trebuie s-o fac, l-am aplaudat, mecanic, pe Ceaușescu la mitingurile de unde nu puteam să lipsesc. Aveam două mari griji: să nu fac carieră, întrucât puterea mea de muncă și conștiinciozitatea mea atrăgeau uneori atenția activiștilor, și să nu ajung un proscris, prin declararea prea impetuoasă a ceea ce credeam. Când n-am avut încotro, dar numai atunci, am lăsat să pătrundă în scrisul meu fraze propagandistice, asistând la această pângărire într-o stare de imobilitate tragică, dar parcă nu eu, ci altcineva ar fi adăugat aceste fraze. Iar uneori chiar era vorba despre altcineva. Îmi aduc aminte o scenă de la «România Liberă», din 1983. Octavian Paler, redactorul-șef al ziarului, îmi ceruse să scriu o tabletă despre tinerețe, cu prilejul Zilei tineretului, iar eu, mai inspirat ca de obicei, compusesem un text inteligent și de efect, de care eram mândru. Octavian Paler l-a citit în prezența mea, mi-a spus că îi place foarte mult, dar că trebuia neapărat inserat și un citat din Ceaușescu. Am tăcut, resemnat, ca un om în care se mai înfinge o dată cuțitul după ce mai fusese înfipt de câteva ori. Ce mai conta! Și-așa șiroia de mult sângele din ființa mea abstractă de scriitor! Surzător și operativ, Octavian Paler a deschis o broșură și a transcris de acolo, pe marginea textului meu, un citat din Ceaușescu. Am văzut apoi cum încercuiește citatul și cum îl înfinge, cu

o săgeată, în mijlocul tabletei. De fapt, drept în inima mea. Mi s-a făcut rău. După 1989, Octavian Paler avea să explice, tuturor celor care îl acuzau că în timpul lui Ceaușescu a fost membru în CC al PCR și deputat în Marea Adunare Națională, că nu aceste funcții trebuie luate în considerare în cazul său, ci faptul că el, în tot ce a scris, nu a făcut niciodată, dar absolut niciodată, vreo referire la Ceaușescu”). □ Revista transcrie „dezbaterea realizată în cadrul emisiunii INVITATUL SPECIAL – EDIȚIA 100, emisiune a Canalului Național Cultural, Radio București. Realizator: Claudia Tița”. Participă la tema *Compromisul și limitele exigenței*: Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici, Alexandru Paleologu, Ion Caramitru (Ministrul Culturii), Virgil Petrescu, Mihai Șora, Neagu Djuvara, Nicolae Balotă, Alexandru Duțu, Arhitect Alexandru Beldiman, Preot Constantin Coman, Mihai Zamfir (ambasadorul României la Lisabona), Tudor Mărăscu (regizor), Constantin Găucan (prof.dr. în medicină), Ioan Meteș (medic ginecolog), Ion Sălișteanu (artist plastic), Daniel Dăianu (economist), Ioana Ieronim, Ion Mircea, Victor Scoradeț (critic de teatru), Florin Vasiliu (realizator de emisiuni radio). În aglomerația de specialiști ai compromisului, este de apreciat sinceritatea lui Neagu Djuvara, care declară: „Mă simt cam stingher în spațiul comentariului despre compromisul politic, dat fiind faptul că am avut norocul extraordinar să nu fiu în țară în tot timpul regimului comunist. Prin urmare, eu nu știu – dat fiind că toți foștii mei colegi de birou de la Ministerul de Externe au înfundat pușcăria și unii dintre ei, cum este Victor Rădulescu-Pogoneanu, au și murit acolo după 15 ani – eu nu știu dacă aș fi avut puterea fizică și sufletească de a fi un erou. Cred că aș fi fost dârz, dar nu pot s-o jur!”. La întrebarea avansată de realizatorul Florin Vasiliu, cu privire la „comportamentul în epocă al lui Sadoveanu, Călinescu, Arghezi, M. Eliade...”, dacă a fost sau nu „simulat”, intervin prin răspunsuri: Alexandru Duțu – „Pentru a putea să ne fi făcut profesiunea, trebuia să facem compromisuri. Cei care au practicat o profesiune din domeniul literaturii comparate sau al relațiilor cu străinii au făcut o serie de compromisuri. Dar pe mine mă obsedează două lucrări pe care eu le consider repere: *Scrisorile către Simon*, de G.M. Cantacuzino și *Traversarea cortinei*, a lui I.D. Sârbu.”; Alexandru Paleologu – „Oamenii care aveau conștiința propriei lor valori n-au făcut compromisuri pentru că știau că sunt ce sunt. Ei bine, unii au făcut tocmai din cauza asta. Un Sadoveanu, știind că avea o operă extraordinară aproape complet încheiată (las la o parte *Mitrea Cocor* că asta nici nu există, dar a mai scris ceva înainte să moară, care este o capodoperă, *Nicoară Potcoavă*), a știut că, orice ar face, opera lui rămâne, și gloria lui postumă e asigurată; că el își poate permite orice ticăloșie (că ticăloșii a săvârșit!) pentru că nu-i mai păsa deloc și nu-și mai punea problema judecății lui Dumnezeu.”; Nicolae Balotă – „Cu cât sunt mai mari, cu atât exigențele lor față de ei înșiși s-ar cuveni să fie mai înalte și cu atât mai dure sunt exigențele celorlalți față de ei. Pentru că s-a pomenit numele lui Sadoveanu, Călinescu și altele, trebuie să vă spun că, privind din perspec-

tivă istorică, punctul nostru de vedere, acum când au trecut zeci de ani de la aceste compromisuri, este modificat întrucâtva de trecerea timpului. Dar, dacă totuși judecăm, și cred că judecata trebuie să se facă, în același timp să ne-o facem și nouă înșine, judecata istorică trebuie pronunțată! Să ne amintim doar anii aceia, '45-'46-'47, când, tineri cum eram, nici prin gând nu ne-ar fi trecut să facem vreun fel de compromis cu puterea care se instala. Am văzut, însă, pe magiștrii noștri, câțiva dintre ei, pe care-i veneram pentru opera lor (și vorbesc aici de Sadoveanu, Călinescu, Arghezi...); Mihai Zamfir – „[...] din fericire pentru omenire, Sadoveanu, Arghezi, Camil Petrescu, Călinescu au fost pedepsiți *pe unde au păcătuțit*, ca să spun așa. Adică, tot ce au scris ei după compromisul moral făcut, a avut o valoare net inferioară celor scrise în aproximativa deplinătate a conștiinței lor civice și morale. Comparați ce a scris Călinescu după '47, comparați *Scrinul negru*, apoi opera lui Camil Petrescu, *Un om între oameni*, comparați chiar versurile lui Arghezi – cu ce scria în tăcere, în întuneric și cu riscul vieții Blaga, cu ce scria Voiculescu, cu ce scria G. M. Cantacuzino, amintitele *Scrisori către Simon*”.

APRILIE

1 aprilie

● În „Adevărul” (nr. 2136), este semnalată apariția, la Editura Fundației Culturale Române, a ediției a doua, revizuită, a volumului I din *Istoria critică a literaturii române*, de Nicolae Manolescu. Redactorul (anonim) al știrii merge însă mai departe și, cu regret, încearcă să găsească motivele care țin acest proiect la stadiul de „istorie amânată”: „Cauze politice cu semn schimbat au făcut ca, după marea *Istorie a literaturii române...* a lui G. Călinescu, doi redutabili critici contemporani, Ion Negoitescu și Nicolae Manolescu, să nu fi putut desăvârși singurele lucrări similare, ce pot rivaliza cu opera înaintașului lor. Din pricina exilului politic și a morții, Ion Negoitescu ne-a lăsat o istorie, remarcabilă, dar neisprăvită, iar Nicolae Manolescu, cel mai productiv cronicar literar postbelic, se află încă la întâiul volum din monumentală sa *Istorie critică a literaturii române*, din pricina cunoscutei sale angajări în viața politică a României după 1989. Din punct de vedere strict editorial, activitatea criticului N. Manolescu s-a limitat, după '89, la culegeri de articole politice și reeditări de literatură critică în formă de antologii alcătuite de emuli, prieteni apropiați sau, pur și simplu, critici mai puțin importanți care, probabil, năzuiesc să se «lustruiescă» prin atingere (editorială) cu maestrul lor. [...] Potrivit unor declarații ale criticului Nicolae Manolescu, angajamentul său politic postdecembrist nu este, totuși, atât de acaparant, încât cititorii săi să nu mai poată spera în elaborarea și editarea volumelor următoare din această impresionantă întreprindere critică. Nu le rămâne decât să aștepte cu încredere și, între timp, să recitească acest prim volum din *Istoria critică a literaturii*

române de Nicolae Manolescu, despre care autorul declară: «Revizuiind cartea pentru ediția de față, am avut neconținut în minte litografia lui Escher pe care am pus-o pe copertă: mi-am dat seama că o *Istorie critică* se scrie totdeauna la două mâini»” (*O istorie amânată...*).

● Revista „22” (nr. 13) publică investigația *Academia Română – în căutarea patrimoniului pierdut*, realizată de Marian Chiriac: „Prin 1948, autoritățile comuniste din acea vreme se aflau în căutare de dușmani ai poporului. Furia demolatoare a mai tot ce ținea de valorile spirituale s-a abătut și asupra Academiei Române, principalul for științific al țării, al cărei patrimoniu a fost pur și simplu jefuit ori înstrăinat fără de lege. Dintre personalitățile care s-au simțit onorate să-și doneze bunurile Academiei, amintim doar câteva: familiile Dalles, Oteteleșan, Simu sau G. Călinescu, Nicolae Titulescu, Elena Văcărescu precum și toți regii României. La aproape 50 de ani de atunci, mai nimic nu s-a schimbat în acest sens. De vină au fost vremurile, dar și conformismul multora. Academia Română pare acum blocată într-un model, funcțional și instituțional, ce amintește doar palid de gloria de altădată. [...] Decembrie 1989 găsește Academia Română într-o situație deplorabilă. Devenită instituție de stat, cvasi-total aservită până atunci organelor de partid (nu trebuie uitat că din acest for au făcut parte inclusiv soții Ceaușescu, fără a mai număra diverși politrucii cu studii la seral), Academia mai număra la acea dată mai puțin de 10 angajați permanenți. Iar activitatea sa științifică fusese de asemenea puternic condiționată de comandamentele politice specifice vremii. Prin *Decretul-lege nr. 4/ 1990*, Academia Română este reconstituită, recunoscându-se însemnătatea rolului său în societate, de «cel mai înalt for științific și cultural al țării, care reunește personalitățile de o deosebită valoare ale științei, tehnicii, învățământului, culturii și artei române, reprezentând spiritualitatea creatoare a națiunii». S-a prevăzut, totodată, că Academia este finanțată de la bugetul de stat, deși funcționează autonom și poate primi donații «care servesc scopurilor sale». Cu toate acestea, după o scurtă perioadă de relativă normalitate, nici Academia nu se poate sustrage fenomenului restaurației. Ea devine un loc unde «se retrag» numeroși foști activiști, fie de la propagandă, fie de la fostul Consiliu Național de Știință și Tehnologie. «Aceștia se mențin și acum în funcții și țin cu dinții să nu se schimbe nimic, pentru că altfel ar trebui să dispară», ne-a declarat un specialist, pasionat de istoria și soarta Academiei. [...] două nume, Mihai Drăgănescu și Adrian Năstase, trebuie spus că de ele se leagă o «poveste» mai mult sau mai puțin ocultă, care, bineînțeles, poate fi privită cu oarecare circumspecție, dar care devine emblematică dacă este înțeleasă la nivelul moravurilor specific dâmbovițene. Așadar, se spune că între cele două personalități ar fi fost făcută o înțelegere, în urma căreia Academia ar fi urmat să-și mai tempereze demersurile de recuperare a patrimoniului, primind în schimb una din clădirile ceaușiste din zona celei ce ar fi trebuit să fie Casa Poporului. Actuala Casă a Academiei adăpostește – în

condiții total improprii – Institutul de Lingvistică și Editura Academiei. [...] Unul din efectele imediate ale restituirii patrimoniului Academiei Române ar consta în reducerea efortului statului destinat susținerii financiare a activității acestei instituții (spre exemplu, în 1941, Academia își asigura peste 75% din venituri din averea proprie mobilă și imobilă). O altă consecință a restituirii, chiar în condițiile menționate mai sus, ar duce la o situație ce nu poate avea totuși caracter reparatoriu deplin. În imobilele Academiei ar continua să locuiască tot «foștii» trecutului regim (conform unor date aproximative, în mai bine de jumătate din aceste locuințe trăiesc lucrători ai fostului Departament al Securității Statului)”. □ În articolul *Zâna cea bună și zâna cea rea*, criticul S. Damian se implică în mediul conflictual, creat în jurul cărții lui H.-R. Patapievici, *Politice*, motiv recent de tulburare pentru lumea ideologică românească: „Despre cărțile lui H.-R. Patapievici s-a scris enorm de mult în ultima vreme, s-au format chiar tabere, de admiratori și partizani, de o parte, de adversari și oponenți înverșunați, de cealaltă parte. Rumoarea neobișnuită se explică și prin capriciile climatului intelectual în România deceniului din urmă, bântuit de incertitudini și de excese de tot felul. Mai trebuie să se țină seama și de calibrul afirmării peste noapte, realizată de acest tânăr cărturar prolific, incandescent în idei, solid pregătit, neviciat de anii dictaturii – când s-a retras pe deplin în anonim-, predispus acum să nu ocolească subiectele nevralgice, confruntările de anvergură. Dacă i s-ar fi aplicat și lui un test cunoscut din mitologie și ne-am închipui prezența celor două zâne ale ursitei lângă leagăn, în ziua când i s-a hotărât traiectoria, lucrurile s-au petrecut probabil în felul următor. Zâna cea bună l-a laudat, prezicându-i că va fi înzestrat cu o vedere extrem de pătrunzătoare și că-i va uimi pe compatrioții săi prin perspicacitate. Alături, zâna cea rea, dornică să tulbure apele, neputând să anuleze însă profeția colegei de breaslă mai rapide în reacții, a adăugat, probabil sardonice, că, în pofida privirii de uliu scormonitoare, copilul nu va fi în stare să râdă, va fi blestemat să ia totul prea grav, nerăbdător și febril, văduvit, deci, de vocația umorului. Se regăsește oare ceva din aceste prevestiri în fervoarea debutului prin care s-a propulsat în centrul atenției publice polemistul iconoclast? Tocmai vacarmul care s-a stârnit în urma vehementelor învinuiri aduse de H.-R. Patapievici în *Politice* acelor istoriografi care adoptă un ton exaltat, cu precădere când evocă virtuțile autohtone, fără a ține seama de exactitatea faptelor, de criteriul adevărului, mă determină să nu mai acord și eu un spațiu întins acestei controversă. În polemicile declanșate de câteva luni în jurul cărții lui H.-R. Patapievici s-a pus accentul pe altceva. Faptul l-am pomenit mai sus. Reflectorul s-a concentrat mai degrabă asupra hipertrofiei eului autohton. Deloc calmi, obiectivi, dispuși să respecte uzanțele discuției urbane – cei care s-au considerat vizați, fiind cei porniți pe calea abaterilor de la adevăr în exercitarea misiunii lor de cronicari ai evenimentelor și ai epocilor istorice, au sărit ca arși, l-au împrôșcat pe preopinent cu noroi, nu s-au dat

înapoi, pradă furiei oarbe, să arunce anatema asupra lui, a soției, a părinților, insultându-i. Un spectacol dizgrațios! A fost o elocventă confirmare a deficitului de personalitate, într-un domeniu pretențios al cercetării științifice, unde se comit, cum se constată derogări multiple de la normele muncii intelectuale”. În apărarea perspectivei demitizante, manifestate de „agresivul” Patapievici, S. Damian face o referire la un articol apărut în „Der Spiegel”, „revista germană cea mai citită”, în care „cu litere mari încă de pe copertă”, se susține „natura barbară a strămoșilor, care, altfel decât se povestește în imnurile mitice, de pildă în *Cântecul Nibelungilor*, par a fi fost nemaipomenit de cruzi și de neciopliți, își sfârteau dușmanii, înfăptuiau fără mustrări de conștiință omoruri rituale, ghiceau viitorul cotrobăind prin mațele cadavrelor, extrăgând astfel sensul unor oracole”. În spațiul german, un articol cu o asemenea temă nu a avut nici consecințe, spre a nu vorbi de repercusiuni: „Nimeni nu a fost șocat că descoperiri arheologice de ultimă oră zgârie o imagine de icoană. Cine se dedică menirii de a căuta adevărul nu mai poate concepe că e o necesitate tendința de a falsifica pentru a înfrumuseța peripețiile genezei sau formării unui popor, chiar dacă e vizat cel propriu. De remarcat că unii cititori ai revistei «Der Spiegel», fiind de acord cu sancționarea exaltării, au fost nemulțumiți de extrema cealaltă, de tonul prea pătimaș al polemicii care voia să demoleze cu orice preț o reprezentare bucolică, revendicând absolută neutralitate, răceală, indiferență științifică în cercetare. E un alt mod de a aborda istoria pentru care pledează cu zel, modernitate și competență și H.-R. Patapievici”.

2 aprilie

● În „Luceafărul” (nr. 12), Romul Munteanu caracterizează profilul artistic al lui Bogdan Ghiu, autor aflat la cel de-al treilea volum personal, *Arta consumului* (1996): „Cu ani în urmă, când am scris despre *Momentul autorului* (1989), am simțit nevoia să scot în evidență relația dintre *lumină* și *obiecte* sau *dintre scriitură* și *tăcere*, mediată de un gen specific de discurs metaforizant, grefat pe *cuvintele gânditoare*. Încărcată de un corpus teoretic excesiv, poezia lui Bogdan Ghiu nu s-a eliberat de acesta, dar l-a țesut în alt chip în versurile sale recente. În *Arta consumului*, manierismul scriitorului sporește masiv față de al confracților săi de generație, fiind apropiat de cel cultivat mai înainte și acum de Ion Stratan. Ludic, intelectualist, experimentator înverșunat al registrelor verbale, aduse în situația să rodească noi sensuri, poetul se retrage voluntar în arta combinatorie a limbajului, investită cu sensuri minimale” (*Bogdan Ghiu și poezia gramaticii*).

● „România liberă” (nr. 2133), într-o relatare de la o conferință de presă, publicată sub inițialele D. S., aduce ultimele noutăți legate de constituirea unui Institut Cultural Român și, prin titlu, este de părere că *Un institut paralel cu Fundația Culturală Română ar fi o eroare*: „Acum șapte ani lua ființă

Fundația Culturală Română. Criticată de opoziție că face jocurile Puterii, criticată de Putere că reprezintă interesele opoziției, Fundația Culturală Română a încercat în toți acești ani să mențină o cumpănire, riscând astfel să supere pe toată lumea. Conferința de presă organizată ieri a cuprins cam toată conducerea Fundației: Augustin Buzura (președinte), Mircea Anghelescu și Ion Ungureanu (vicepreședinți), Carmen Firan (secretar al Fundației). Au fost prezenți și redactorii șefi ai publicațiilor editate de Fundație, «Dilema», «Arc», «Lettre Internationales», «Curierul românesc» etc. În disputa actuală dintre Ministerul de Externe și Ministerul Culturii privind preluarea centrelor culturale românești din străinătate, Fundația nu se amestecă. În același timp consideră că înființarea unui nou institut paralel cu Fundația Culturală Română pentru a se ocupa tocmai de aceste centre ar fi o eroare. După cum a spus dl Pleșu «nu este un timp propice al înmulțirilor». Pe de altă parte, dl Buzura a arătat că cine va prelua centrele culturale nu va fi de invidiat, ci de plâns, întrucât susținerea acestora presupune mulți bani. Bunăoară, la un simpozion desfășurat anii trecuți la Centrul cultural din New York nu au existat la un moment dat bani pentru timbre. O cerință de bază a numirilor în aceste centre o reprezintă concursul. Persoanele de la un centru cultural sunt și diplomați, și oameni de cultură, concomitență uneori greu de atins. Bugetul actual al Fundației este de 5 miliarde 298 de milioane și reprezintă jumătate din necesar. Din '90 încoace, Fundația a organizat 147 de colocvii și simpozioane, a publicat 38 de scriitori români din diasporă, a realizat 26 de coeditări cu edituri prestigioase din străinătate. Dl Mircea Anghelescu, directorul editurii Fundației, a punctat prioritățile editurii: clasicii români, scriitori români valoroși din emigrație, traducerea literaturii române și limbi de circulație internațională, dar nu oricum ci de traducători valoroși, putând să intre în mari circuite de difuzare din străinătate. Prin coeditare va apărea în Germania romanul lui Sebastian – *De două mii de ani*. Va apărea, de asemenea, cât de curând un album Baba, în condiții excepționale”. □ Într-o „corespondență de la New York”, inserată la pagina de „Cultură”, Gabriel Pleșea vine în apărarea lui Paul Goma, care, după apariția *Jurnalului*, a fost criticat în șarje, în „România literară”, de Alex. Ștefănescu și Cristian Teodorescu, în „Ziua”, de Ioan Groșan: „[...] În fond, care este «greșeala» lui Paul Goma? «Unde am greșit?» se întreabă obsesiv autorul, lăsând impresia că bucuros și-a îndreptat «greșeala». Dar «greșeala» nu este a lui. Greșeala este a acelor care nu au făcut nimic, care nu au mișcat un deget, care nu au protestat, care nu s-au raliat, care nu au aderat, care nu au semnat. Cei care pentru o bursă, pentru un pașaport, pentru liniștea lor sufletească, nu au riscat să piardă privilegiile de care s-au bucurat în timpul regimului totalitar comunist. Cei care l-au taxat pe cel care a avut curajul să protesteze, să facă ceva, să spună ceva, drept nebun, drept apucat, drept fără talent... [...] De fapt *Jurnalul* lui Paul Goma ne dă, mai ales nou, celor din exil, răspunsul la chinuitoarea întrebare: cum a fost

posibil ca unii dintre «opozanții» regimului comunisto-ceaușist să sară fără rușine în barca «*dizidentului*» Ion Iliescu? Paul Goma nu mai este singur. Și, mai ales, nu mai este *singurul* care știe – acum, datorită lui, știm și noi. Și îi rămânem recunoscători și îi vom înălța la loc statuia dărmată de târnăcoapele lui Alex. Ștefănescu & co.” (*Paul Goma nu mai este singur*).

● „Cronica literară” a lui Alex. Ștefănescu din „România literară” (nr. 13) se referă la *Robinson Crusoe într-un spațiu kafkian*, acesta fiind Ion Ioanid, fost deținut politic, autorul memoriilor însumate sub titlul *Închisoarea noastră cea de toate zilele*: „Am așteptat cu toții, cu o strângere de mână, evadarea memorialistului din acest perimetru al tăcerii forțate. Și evadarea, iată, s-a produs. Avem acum și volumul cinci (și ultimul) dintr-o operă care va rămâne, fără îndoială, nu numai în fondul principal de documente privind regimul comunist, ci și în istoria literaturii române. Autorul nu este un scriitor. Sau, mai exact, nu era cunoscut ca un scriitor înainte de publicarea acestor amintiri (cu salutarul concurs al mereu activei și inspiratei editoare Geta Dimisianu). După apariția lor, însă, el poate fi considerat, fără nicio exagerare, unul dintre cei mai talentați prozatori de azi. [...] impresionantă este descrierea condițiilor de viață din închisori. Ion Ioanid depășește obișnuita incriminare a mizeriei cumplite, care contribuie, alături de munca silnică și de tortură, la exterminarea deținuților. El are, în multe împrejurări, atitudinea lui Robinson Crusoe, care, ajungând pe o insulă necunoscută, își învinge repede disperarea și inventariază mijloacele de supraviețuire puse la dispoziție de noul său mod de viață. [...] Această tratare a unui spațiu kafkian ca un *mediu de viață*, care poate fi amenajat și valorificat, exprimă o extraordinară vitalitate, o neclintită încredere în rațiune și civilizație și are un efect tonic asupra cititorului”.

□ Simona Cioculescu, istoric literar la Muzeul Literaturii Române, publică două scrisori inedite din corespondența lui Emil Cioran cu Bucur Țincu, „prieten din copilărie”. Documentele aparțin anului 1968, se află în „arhiva Muzeului Literaturii Române”, fiind „redactate în limba franceză”. Alte detalii se regăsesc în preambulul editoarei: „Destinul a decis ca, după ce frecventaseră împreună școala primară și liceul, să-i despartă pe cei doi prieteni, începând cu anii studenției, Emil Cioran luând drumul Bucureștilor și apoi al Parisului, iar Bucur Țincu pe cel al Clujului, și apoi al Bucureștilor, fiecare cu câte un intermezzo berlinez. Legați puternic afectiv, ei au corespondat de-a lungul anilor. Din această corespondență au fost salvate și publicate aproximativ 30 de scrisori ale lui Cioran, parte din tinerețe (anii 1930-1934), în volumul editat de Ion Vartic, *12 scrisori de pe culmile disperării*, Ed. Apostrof, 1995, parte de la maturitate și bătrânețe (1965-1980), în volumul pomenit anterior [*Scrisori către cei de-acasă*, 1995, ed. Dan C. Mihăilescu; n.m. C.B.]”, apărut la Humanitas. Bucur Țincu, în pofida diverselor lui activități „științifice” (l-am cunoscut în perioada 1972-1975, pe când era cercetător la Institutul G. Călinescu) făcea parte dintre „ratații” superiori pe

care îi iubea și-i aprecia în cel mai înalt grad filosoful”. Atrage atenția o precauție, o formă de auto-nihilism, a lui Cioran: „Greșeala pe care o faceți toți acolo este să credeți că sunt cineva, că am un nume. Realitatea este că în afara primei mele cărți, acest mizerabil *Tratat*, de care sunt plictisit, nu s-a făcut nici un caz de restul rarelor mele producții. Acolo se amplifică tot și-mi atribuiți un statut pe care nu-l am. Rolul de «mare scriitor» care îmi este atribuit este o pură invenție, aproape delirantă, pe care nu știu cum s-o denunț. Pentru acest motiv și pentru multe altele aș prefera să nu fiu tradus. Românii înțeleg franceza, să mă citească deci în franceză, dacă vor. Dar *nu vreau în nici un caz să fie publicată o culegere în volum*. Editorul se opune, de altfel. [...] La drept vorbind, primesc tot timpul cereri de autorizare de acest fel și sunt cu adevărat plictisit să trebuiască să răspund negativ că nu pot face altfel”. Titlul sub care este publicat materialul documentar este: „*Copilăria rămâne pentru mine culmea vieții mele*”. □ Despre *Tinerețea lui Sorin Titel* și viața studentască din anii '50 publică amintiri Gabriel Dimisianu. □ La rubrica „Prepeleac”, martorul incomod Constantin Țoiu explică de ce Marin Preda, în urma incidentului de la casieria drepturilor de autor (vezi *supra* nr. 12), îl amenințase cu „distrugerea”. Iată adevăratul motiv conjunctural, relatat pe larg de Constantin Țoiu: „Conflictul pe care cu trei-patru ani îl avusese cu Alexandru Ivasiuc și la care fusesem de față, într-una din încăperile Editurii Cartea românească, unde Preda era director, iar Ivasiuc redactor-șef, sau așa ceva,... acest conflict încheiat cu un hohot de râs izbăvitor din partea adevăratului, singularului Preda era de o cu totul altă natură. Era pe vremea când Ivasiuc scria la rubrica lui *Tinerețea lui Marx*. Un tip concret de talia lui Preda nu putea înghiți speculațiile intelectualiste. Ședeam pe un birou, bălăbănindu-mi picioarele, ascultând atent cearta aprigă dintre cei doi, față în față în mijlocul redacției. La un moment dat, Preda, furios (ca și în cazul meu de mai târziu) îi strigase iritat lui Ivasiuc, cuvânt cu cuvânt: «Să-l văd eu pe Marx al tău că apasă coarnele plugului toată ziua și ară din zori și până-n seară!». Ivasiuc, înfierbântat, tăcu fioros o secundă, pe urmă cu inteligența lui scânteietoare țipase la rândul lui: «Dar să-l văd eu pe tatăl tău citind patruzeci de mii și ceva de volume în...». Aici se produsese declicul. Preda izbucni în râsul lui imposibil, behăit, și se apropiase de Ivasiuc și-l îmbrățișase, dându-i dreptate, declarându-se învins. Cu mine fusesse mult mai greu. Dacă nu imposibil. Sunt sigur că atunci, fără să vreau, atinsesem punctul său cel mai sensibil și că, tot fără să vreau avusesem asupra lui o anume superioritate, greu de numit, și pe care doar sensibilitățile excepționale o detectează. O detectează, uneori lovindu-și de aceea adversarul cu și mai multă putere, direct proporțională cu slăbiciunea ascunsă. *Galeria* apăruse cu un an în urmă” (*În amintirea lui Marin Preda*). □ La rubrica „Pupat toți Piața Unive'sității”, Dorin Tudoran continua comentariile pe marginea *Cărții Albe a Securității*: „Când Eugen Barbu a înțeles că Adrian Păunescu îi poate fi, în foarte multe situații, aliat, dar niciodată purtător de

servietă ori de cuvânt, l-a inventat pe Corneliu Vadim Tudor. Tot așa, pierzându-și orice nădejde că-l va putea atrage în anturajul său pe Mircea Dinescu, Eugen Barbu a inventat un Dinescu de buzunar, undeva pe la Galați. Poetastrul cu pricina era numit chiar «adevăratul Dinescu». Stranie coincidență, acum vreun an, vajnica peremistă Leonida Lari continua cacealmaua lansată de Eugen Barbu, lovind în Mircea Cărtărescu tocmai cu autorul gălățean. Mihai Ungheanu a încercat să procedeze asemeni lui Eugen Barbu. Cu destul succes; totuși, unul incomparabil mai mic decât al «Patronului». Lipsa de carismă, flexibilitatea de... granit și aiuritoare obsesii ideologice l-au împiedicat pe *idiocratul* de la «Luceafărul» să devină un manipulator de talia lui Eugen Barbu. Performanța maximă a dlui M. Ungheanu a fost să arunce asupra vieții literare o încruntare sumbră și să-și consolideze rolul de temut politruc. Refractorilor Marius Robescu, Mircea Dinescu, Dan Cristea, Dorin Tudoran și uneori chiar Cezar Ivănescu, dl. M. Ungheanu le-a găsit antidotul. El se numea, în funcție de situație, Iulian Neacșu, Artur Silvestri, Valentin F. Mihăiescu, Mihai Coman, ba chiar și Paul Dugneanu ori Alexandru Condeescu. A încercat și serviciile dlui C. Sorescu, dar acesta intrase deja în arsenalul «Patronului». Înțeleg că parlamentarul post-decembrist a și recunoscut public faptul că un număr de articole apărute în «Săptămâna», sub semnătura sa, fuseseră scrise de alți autori. D-nii Artur Silvestri și Iulian Neacșu aveau să fie aduși în redacția revistei «Luceafărul» exact în locul unora dintre refractorii de care M. Ungheanu reușise să se «descotorosească» mulțumită unor eforturi conjugate. Firește, contribuția *Poliției de Partid* a fost esențială” (*Cărți dalbe, cărți...*).

3 aprilie

● Venind în apărarea echipei de la conducerea Fundației Culturale Române, C. Stănescu publică, în „Adevărul” (nr. 2138), articolul de atitudine „*Să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica*”, pe marginea unei Conferințe de presă la instituția amintită mai sus: „«Aventura» prin care trece de la o vreme Fundația Culturală Română condusă de prozatorul Augustin Buzura este simptomatică pentru una dintre cele mai detestabile trăsături ale «specificului național»: un așezământ cultural respectat în plan intern și extern căruia câteva personalități de elită i-au «împrumutat» numele propriului lor prestigiu – i-am numit pe Andrei Pleșu, Augustin Buzura, Zigu Ornea, Costache Olăreanu, Mircea Anghelescu și alți câțiva – a început să fie supus unui «foc concentrat» hrănit de ambiții nesatisfăcute și invidii distructive, sub pretexte dintre cele mai diverse și bizare, amenințând chiar cu o «schimbare» echivalentă, de fapt, cu răpirea unui fruct gata copt. Fundația Culturală Română și-a făcut un bun renume în multe colțuri ale lumii, devenind printr-o activitate tenace, «ardelenească», aproape singura instituție culturală **credibilă** în ochii Europei și nu numai. Tactica invidioșilor interni n-a întârziat să intre

în acțiune prin binecunoscutul procedeu al «activităților paralele»: au apărut diverse «organisme» destinate străngerii legăturii cu românii noștri din «diasporă», a apărut și un, acum «decedat», Congres al «spiritualității românești», cu sarcina de a răzni patriotic, au apărut binevoitoare și democratice propuneri de «comasare» într-un Institut Cultural a acțiunilor Fundației, s-au ivit «idei» menite să smulgă din brațele Fundației centrele culturale din străinătate care, în fine, au devenit chiar obiect de «ceartă» între două ministere: nimic n-a lipsit ca, la adăpostul pretextului «democrației», o activitate plină de benefice rezultate a singurei instituții culturale românești care contează în străinătate să fie, dacă nu anulată, măcar încetinită. Ca să pună capăt acestei «mișcări» alimentate de o împovărătoare și «patriotică» grijă subită pentru destinul culturii române peste hotare, Fundația Culturală Română s-a hotărât, destul de târziu, să iasă la rampă, rupând tăcerea și etalându-și strălucitele rezultate obținute, concretizate în cărți, publicații, tratate de nivel academic, manifestări de anvergură internațională, reabilitând și instituția premială printr-o spectaculoasă listă de laureați de peste hotare. [...] Redau pe scurt doar două episoade din conferința de presă de alaltăieri. În intervenția sa, dl. Andrei Pleșu, directorul «Dilemei», a spus că, cel puțin pentru moment, «nu e bun stilul militant și agitatoric în care se poartă această dezbatere. Am o simpatie specială – a mărturisit Andrei Pleșu – pentru dl. Laurențiu Ulici, care vădește o tinerețe perpetuă, dar și calitatea de agitat păgubos. Dacă L. Ulici va căpăta un post în străinătate, el își va regăsi calmul și asta ar fi spre beneficiul tuturor. Au tot funcționat proiecte paralele, o îndeletnicire neproductivă pentru moment. La un guvern mai fin – cum este cel de acum – apar și aliați mai fini: dl. Ulici vrea acum un Institut **paralel** cu Fundația Culturală Română. Nu cred că ne putem permite să ne înmulțim. Soluția e în bani și în discuție lucidă, iar nu sentimentală. Fundația Culturală Română a reușit să aibă un amplasament suficient de corect ca să irite pe toată lumea» – a încheiat Andrei Pleșu. Conferința de presă a fost tulburată, apoi, de intervenția unei bătrâne speranțe fără viitor de la o fițuică al cărei nume nu l-am reținut care a pretins, nici mai mult, nici mai puțin, că, după șapte ani de «coabitare» cu fostul guvern, Fundația nu mai poate merge înainte cu «alde» Pleșu, Buzura, Ornea și ceilalți. Aveți de gând să «lucrați» cu aceiași oameni din ultimii ani? – s-a războit adeptul «schimbării» cu orice preț, el vădindu-se, astfel, mesagerul unei scelerate voințe de «schimbare», echivalentă – ca aceea, necesară, de la polițiile județene – cu o **epurare** în toată regula. De bună seamă, însă, că însul respectiv uitase unde se află: la sediul Fundației Culturale Române și nu la poliția din Focșani, și punea întrebări unor Augustin Buzura și Andrei Pleșu, iar nu ministrului Dejeu. E sigur, în consecință, că, picată pe mâna unor propagandiști fanatici ai «schimbării», cultura română ar fi iarăși în pericol de «epurare», ca în anii de după război. Din această «dilemă» nu cred că putem ieși decât aplicând neabătut (!), fără pic de umor, recomandarea celebrului personaj

caragialean: Fundația Culturală Română «să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica...»”.

4 aprilie

● „România liberă” (nr. 2135) anunță: **Laurențiu Ulici – reales**. Știrea de la Uniunea Scriitorilor este transmisă de Dan Stanca și prezintă echipa de lucru în noul mandat: „În adunarea de ieri a Uniunii Scriitorilor au fost aleși: Laurențiu Ulici – președinte și Eugen Uricaru, vicepreședinte. Alegerile au fost făcute de către Consiliul Uniunii Scriitorilor (U.S.), care s-a constituit din reprezentanții filialelor pe țară. Comitetul Director este compus din: Dan Cristea, Nicolae Prelipceanu, Mihai Sin, Gabriel Dimisianu, Eugen Negrici, George Bălăiță, Costache Olăreanu, Mihai Cimpoi, Lucian Vasiliu, S. Zolt. A mai fost ales Consiliul de Onoare al Uniunii Scriitorilor, compus din: Ana Blandiana, Octavian Paler, Doina Cetea, Ștefan Augustin Doinaș, Nicolae Manolescu, Mihai Șora, Alexandru Paleologu, Aurel Rău, Al. Zub și Horia Zilieru. A mai fost ales, de asemenea, și juriul care va hotărî premiile literare, pe anul 1996, ale Uniunii Scriitorilor”.

5 aprilie

● Numărul 2140 al „Adevărului”, la rubrica „Șuetă la o cafea”, propune cititorilor „o convorbire cu Georgeta Dimisianu”, directoarea Editurii Albatros, înregistrată de Val. Vâlcu. Titlul materialului publicat este: **„Noi avem edituri cât Franța, Germania și Anglia la un loc, dar de 7 ani nu s-a mai deschis o bibliotecă”**. „V. V.: Aduce scrisul beneficii? G. D.: Clasicii se pot tipări în tiraje mai mari, care aduc profit. Nici un scriitor care trăiește, nu trăiește din scris. Doar 2-3 autori din ziua de azi au tiraje peste 10.000 de exemplare și pot zice că se vând bine. Paler, de exemplu. Dinescu, dar nu știu cât a cheltuit pentru promovare, mergând dintr-o localitate în alta ș.a.m.d. Patapievici, de asemenea. V. V.: Ce comision îi datorează căpitanului Soare? G. D.: Unul mare de tot. Dacă ar exista acest căpitan și nu e ca în bancul cu Ceaușescu, care spunea: «Bună dimineața, Soare». După '89, fiecare editor a venit cu o altă strategie pentru a-și face cunoscute produsele. Eu n-aș fi recurs la strategia asta. Îmi place să cred că scriitorii și cărțile se impun de la sine. V. V.: Să luăm cazul Goma. S-a autopromovat prin disidență? G. D.: Cazul Goma e un caz de boală, nu e nici disidență, nici literatură. Mă refer la ceea ce face acum. Dacă se purta normal pentru epoca respectivă, trecea neobservat. Să știți că instinctul oamenilor de cultură a funcționat bine, nimeni nu s-a lăsat sedus acordând valoare prin disidență. Dinescu era un poet foarte bun înainte de a fi disident. Nu a amestecat planurile. V. V.: La Păunescu a fost invers. G. D.: Primele volume au fost remarcabile, dar, în același timp, Păunescu a avut o tinerețe contestată. Țin minte cât s-a zbatut pentru filmul lui Pintilie, *Reconstituirea*. Apoi și-a produs singur un rău imens, prin insașiabila dorință

de a face compromisuri. Toți eram funcționari de stat. Într-un fel sau altul am acceptat să trăim în acele condiții, ceea ce era un compromis în sine. E de plâns Păunescu pentru că a avut o lăcomie de compromisuri. V. V.: Preda a fost și el în MAN... G. D.: Doar 3 sau 4 luni. Cei care l-au împins pe Preda să intre în partid am fost noi, cei de la Editura Cartea Românească. În '80, se punea problema că nemembrii nu vor mai putea ocupa nici măcar funcția de redactor. Nu voiam să-l pierdem. El ne apăra și de oficialități, și de cenzură. Avea o platformă, putea să impună apariția unor cărți și autori cu probleme. V. V.: Avea pile? G. D.: În regimul trecut, dacă reușeai să ajungi la un oarecare prestigiu, nu se făcea scandal. Era spaima lui Ceaușescu, ca să nu i se strice imaginea în afara țării. Până prin '80, nu era indiferent ce se spune în lume despre el. Așa a fost când am publicat în 1974 *Fețele tăcerii* a lui Augustin Buzura, în care se vorbea de rezistența în munți. A intervenit Eugen Barbu, a protestat public că la «Cartea Românească» apar lucruri dușmănoase. Au venit controale, s-a făcut anchetă. Totul a încetat pentru că Preda avea platforma de care vorbeam. Cei «de sus» care dăduseră drumul la carte aveau tot interesul să nu se amplifice scandalul. La fel a fost și cu *Viața pe un peron* a lui Paler, pe care am editat-o prin '79- '80. Era o carte care punea în discuție regimul totalitar. S-a făcut din nou anchetă: cine a dat, cine a semnat? Dar Paler era redactor-șef la «România liberă». Ce puteau să-i facă fără a declanșa un scandal? V. V.: Șeful «României libere» de atunci critica totalitarismul. Nu-i ca și cum Drăghici s-ar fi plâns de Periprava? G. D.: «România liberă» nu era chiar așa ca presa comunistă. Nici nu era ziarul partidului, ci al FDUS [*Frontul Democrației și Unității Socialiste*]. Publicul recepta altfel ziarul, ca unul mai... știți... diferit. Paler nu a scris nici măcar un rând pentru partid sau Ceaușescu (**Dar dădea titluri cu corp 24 la ce semnav alții – n. n.: V. V.**). Lucrurile sunt mai complicate. Era, de exemplu, o pagină culturală foarte... ne pe linie. Dacă o luăm strict, despre oricine se poate spune că era cu sistemul. V. V.: Să nu uităm cenzura. Cum putea Motanul Arpagic să-l răstoarne pe Ceaușescu? G. D.: În afara unor intelectuali mai cinici, gen Popescu-Dumnezeu, puțini activiști de atunci se temeau de forța Cuvântului scris. Spaima lor avea motive mult mai concrete. Se temeau să nu-și piardă scaunul, dacă unul de la CC descoperea vreun sens ascuns sau o aluzie. Atunci făceau exces de zel și imaginau unele «fitile», la care autorul poate nici nu s-a gândit. [...] V. V.: Dacă n-o considerați bârfă, ci istorie literară, vorbiți-ne de animozitatea dintre marele Eugen Barbu și marele Marin Preda! G. D.: Animozitatea era întreținută de Barbu. Preda era indiferent. Ce păcat de Barbu, îmi zicea la editură, că nu-și dă seama cât de mare ar putea deveni dacă își canalizează răutatea asta a lui, din relațiile umane, spre scris. Cu murdăria asta pe care simte mereu nevoia să o exhibe... Dacă ar pune-o pe hârtie, ar deveni un Céline. Efectiv, regreta că Barbu își pierde timpul cu meschinării de doi bani”.

7 aprilie

● În „România liberă” (nr. 2137), Alex. Ștefănescu reacționează, prin (auto)apărare și contraatac, la articolul lui Gabriel Pleșea, din numărul 2133 al aceluiași cotidian (*Gabriel Pleșea – purtător de cuvânt al exilului românesc?*): „[...] Ideea mea din articolul publicat în «România literară» era următoarea: ani la rând Securitatea a încercat, fără succes, să-l denigreze pe Paul Goma, și iată că acum se compromite el însuși. [...] Unde a văzut Gabriel Pleșea târnăcopul cu care mă năpustesc asupra statuii lui Paul Goma? Eu mi-am exprimat, dimpotrivă, imensa tristețe luând cunoștință de «prăbușirea unei statui» (așa se și intitula articolul). Această mistificare nu mă miră totuși prea tare, făcând parte, din păcate, dintre procedeele care se folosesc în mod curent în polemicile din presa noastră de azi. Ceea ce mă miră însă enorm, mă stupefiază este megalomania cu care Gabriel Pleșea se instituie în apărător al lui Paul Goma și în purtător de cuvânt al exilului românesc [...]. Gabriel Pleșea este un publicist obscur, cu veleități de scriitor. Acum un an sau doi, a venit la «România literară» și și-a oferit colaborarea, dar noi i-am respins textele, pentru că nu satisfăceau exigențele unei reviste literare. În loc să reflecteze asupra observațiilor noastre, a plecat furios ca un nedreptățit. Se poate el erija în reprezentant al intelectualilor români aflați în afara granițelor țării? După cum se știe, Monica Lovinescu a deplâns în mod public, printr-o declarație inserată recent în revista «22», faptul că l-a cunoscut pe Paul Goma. La rândul său, Alain Paruit a comentat laconic, cu ironie, chiar în «România literară», comportarea aberantă a lui Paul Goma. Mai este nevoie să explic cine este Monica Lovinescu? Mai trebuie să-l prezint în vreun fel pe Alain Paruit? Va să zică Monica Lovinescu nu i se alătură – în ceea ce privește afirmațiile iresponsabile din *Jurnal* – lui Paul Goma. Alain Paruit nu i se alătură. Virgil Ierunca nu i se alătură. Bujor Nedelcovici nu i se alătură. Și lista ar putea continua. În schimb, i se alătură Gabriel Pleșea! Care mai și exclamă: *Paul Goma nu mai este singur!* Nu mai este singur, îl are alături pe Gabriel Pleșea! Chiar că nu se putea imagina un sfârșit mai jalnic pentru povestea unui erou”.

8 aprilie

● Georgeta Dimisianu îi trimite lui Dumitru Tinu, directorul „Adevărului”, spre publicare (vezi nr. curent 2142), o scrisoare în care îl acuză pe Val. Vâlcu de practici incorecte jurnalistice: „În legătură cu interviul apărut în «Adevărul», nr. 2140, pe care l-am acordat la solicitarea redactorului Val. Vâlcu, mă văd obligată să aduc unele precizări. V-aș fi îndatorată dacă le-ați face publice. Textul din ziar nu reprezintă transcrierea fidelă, după banda audio, a convorbirii avute cu autorul interviului, ci un rezumat care omite, fără a fi fost consultată, unele părți importante din punctul meu de vedere, ale acestei convorbiri, și reține altele de interes secundar. Autorul interviului și-a reformulat, în

versiunea publicată, o parte din întrebări, astfel că răspunsurile la ele par a nu fi la obiect. Consider inacceptabilă introducerea de adnotări redacționale pe marginea opiniilor mele. Eventualele dezacorduri trebuiau exprimate în cadrul interviului, pentru a le putea răspunde, și nu ulterior. Încercându-mă în asigurările ce mi s-au dat că mi se vor respecta riguros cele spuse în interviu, nu am citit șpaltul înainte de publicare, fapt pe care acum îl regret. Aș fi putut împiedica apariția unui text care mi se atribuie, dar în care poziția mi-a fost incorect reflectată”.

● Editorialul din „România liberă” (nr. 2138) poartă semnătura lui Octavian Paler și titlul *Sacrificiile și NATO*. Cel mai greu de suportat „sacrificiu”, în opinia autorului, este renunțarea la dreptul istoric asupra „a ceea ce România a pierdut sub șantaj”, atunci când „am fost prădați, gangsterește, prin pactul Ribbentrop-Molotov”, pentru a fi „primiți sub umbrela NATO”: „În concluzie, cine își poate permite să decidă renunțarea «de iure» la repararea unei injustiții istorice, oricât de ipotetică ar fi o asemenea reparație? Președintele? Regret, președintele poate declara că «nu mai e timp pentru poezie, pentru romantism» când e vorba de sacrificiile necesare reformei. Strângem din dinți și răbdăm. Generațiile următoare nu ne pot reproșa că am consimțit să facem sacrificii pentru a ieși din «tunel». Consimțământul acesta ne costă exclusiv pe noi. Dar președintele nu-și poate permite să justifice un sacrificiu care-i costă și pe cei de după noi. Atunci, guvernul? Evident, din aceleași motive, nici guvernul. Miniștrii administrează prezentul, nu istoria României. Eventual, parlamentul, atunci? Nu, nici parlamentul. Oricât de mari ar fi prerogativele parlamentului, el dă legi vremelnice. Doar făcătorii Constituției au avut aroganța stupidă să pietrifice niște prevederi din ea, închipuindu-și că pot interzice generațiilor viitoare dreptul de a crede ce vor. În acest caz, poporul, ca ultimă instanță, prin referendum? Chiar dacă sună nedemocratic ce voi spune, sunt de părere că inclusiv poporul are limite în exercițiul suveranității lui. Poporul român de azi nu poate decide cum trebuie să judece poporul român de mâine. Măcar teoretic, trebuie să admitem posibilitatea ca poporul român de mâine să gândească unele lucruri altminteri decât poporul român de ieri. Încât poporul român de azi nu-și poate îngădui nici el să sacrifice ceva care nu este doar al lui. Va fi și al poporului român de mâine. Sau ar trebui să fie, dacă acceptăm ideea că în destinul unui popor sunt și părți ce țin de eternitate”. □ Un anunț din partea Fundației Soros pentru o Societate Deschisă – România lansează invitația: „Editurile din România să participe la proiectul editorial «Cărți fundamentale ale culturii române», pentru constituirea unei colecții de lucrări de referință din diverse domenii, aparținând unor autori români clasici și contemporani. Fiecare ediție va fi pregătită de specialiști care vor asigura acuratețea textului și vor redacta studii introductive corespunzătoare. Un juriu de specialitate desemnat de fundație a ales zece titluri propuse spre publicare în această colecție pentru anul 1997. Editurile interesate să participe la proiect

sunt invitate să consulte lista titlurilor propuse, aflată la sediile Fundației Soros. Ele au posibilitatea să aleagă maximum trei titluri, pentru care vor depune opțiuni scrise, conținând angajamentul de a respecta condițiile tehnice solicitate, precum și câte un curriculum vitae al celui sau celor propuși să alcătuiască ediția. Repartizarea definitivă a titlurilor va fi făcută de un juriu de specialitate, rezultatele urmând a fi comunicate ulterior editurilor participante”. □ În prezentarea pe care o face romanului recent publicat de Daniel Vighi, *Decembrie, ora 10*, Dan Stanca propune, retoric, un exercițiu de imaginație: „Autorul mărturisește că ultima fază a cărții a scris-o pe 15 decembrie 1989, la ora 10 dimineața. Să-l credem, să nu-l credem, nu asta contează! [...] Îmi pun întrebarea: Ce s-ar fi întâmplat dacă acest roman terminat eventual mai devreme s-ar fi strecurat prin rețeaua cenzurii și ar fi putut să apară la sfârșitul anilor '80, pentru care de altfel și fusese menit? Ar fi fost o carte imediat retrasă, așa cum li s-a întâmplat altor cărți în acei ani? Ar fi avut autorul de suferit, s-ar fi ținut în jurul său o aură legendară de scriitor disident? Pun asemenea întrebări deoarece problema care trebuie să ne preocupe este aceea a receptării romanului *acum*, după mai bine de șapte ani de atunci, când cititorul este, totuși, sensibilizat de alte aspecte psiho-sociale. În fond, aceasta și este miza publicării cărții tocmai spre a ni se demonstra că oamenii, citind-o, nu au uitat ce a fost în trecut” (*Un roman al disperării surde*). □ P.M.B. publică, la pagina „Dezvăluiri”, cu titlul *Diversiune pe culoarele inteligenței*, „un document stupefiant, semnat de colonelul Nicolae Mihai, șeful serviciului 5, Direcția I din fostul Departament al Securității Statului. Omul era specializat în «sectoarele creației literar-artistice», mai pe șleau îi hăitua pe «emigranții reacționari», printre care și Eugen Ionescu. Franța este teritoriul său preferat, și din amănuntele pe care le furnizează reiese că Nicolae Mihai avea o puternică rețea de informatori strecurată în exilul românesc, o «rețea capabilă» – cum o numește șeful Serviciului 5”. Materialul reprezintă un amplu și detaliat *Raport privind acțiuni externe de incitare la activități ostile din sectoarele de artă și cultură* (din 18 iulie 1978).

● În revista „22” (nr. 14), Rodica Palade și Marian Chiriac relatează despre modul considerat fraudulos („încălcare flagrantă a legii, patronată de chiar președintele în exercițiu al Uniunii, Laurențiu Ulici, el însuși legiuitor – senator AR de Brăila”), în care s-au desfășurat recentele *Alegeri la Uniunea Scriitorilor*: „Joi 3 aprilie, la Uniunea Scriitorilor au avut loc alegeri. Noua conducere este tot cea veche (Laurențiu Ulici et comp.), nouă cu adevărat fiind doar formula în care s-au desfășurat aceste alegeri. Invocându-se costul ridicat al organizării unei adunări generale și lipsa de fonduri pentru suportarea acestor cheltuieli, s-a folosit o formulă sui-generis. [...] Drept pentru care alegerea Consiliului US (care numără 40 de persoane și care, ulterior, prin vot secret desemnează președintele) s-a făcut pe fragmente (asociații și filiale). Găselnița, impusă de sărăcie, nu contravine, ce-i drept, statutul Uniunii

Scriturilor. Ceea ce însă contravine în mod flagrant statutului și s-a stărnit obiecția nimănui este modificarea statutului însuși, operată cu acest prilej, tot pe fragmente (filiale și asociații), când legea spune, simplu, că un astfel de document nu poate fi adoptat, amendat, modificat etc. decât în Adunarea Generală. Principala modificare a statutului (atinsă din punct de vedere legal de nulitate) se referă la durata mandatului de președinte al Uniunii Scriitorilor, care s-a lungit de la doi la patru ani”. În consecință, conform comunicatului oficial: „Adunarea Generală a Uniunii Scriitorilor l-a ales ca președinte, pentru un mandat de patru ani, pe criticul literar Laurențiu Ulici. În conducerea executivă a Uniunii au fost aleși Eugen Uricaru (vicepreședinte) și Balogh József (secretar). Noul Comitet Director este alcătuit din: Dan Cristea, Nicolae Prelipceanu, Gálfalvi Zsolt, Mihai Sin, Georgeta Dimisianu, Eugen Negrici, George Bălăiță, Costache Olăreanu, Mihai Cimpoi, Lucian Vasiliu. A fost ales, totodată, Consiliul de Onoare al Uniunii, ce are un rol de «tribunal» moral al breslei, din acesta făcând parte: Al. Paleologu, Ana Blandiana, Octavian Paler, Ștefan Aug. Doinaș, Doina Cetea, Mihai Șora, Al. Zub, Horia Zilieru, Nicolae Manolescu, Aurel Rău”.

9 aprilie

● „România literară” (nr. 14) publică următoarea *Notă*, trimisă redacției de Matei Călinescu: „Într-o scrisoare adresată domnului Valeriu Cristea, cu data 12 februarie 1993, l-am rugat pe acesta și, prin el, pe domnul Eugen Simion să scoată numele meu din caseta comitetului de redacție al «Caietelor critice». [...] Scrisoarea mea a rămas fără răspuns dar, neprimind în toți acești ani nici un număr din revistă, mi-am închipuit că, așa cum ar fi fost normal, numele meu nu mai figurează între acelea ale membrilor comitetului de redacție. Cu surprindere aflu că nu așa stau lucrurile. Înțeleg de asemenea că revista și-a schimbat orientarea inițială. Prietenii din România mă întreabă dacă într-adevăr subscriu la ceea ce se publică în «Caiete critice». Nu subscriu la nimic și consider că numele meu a fost folosit de revistă în mod abuziv începând din februarie 1993. Cer din nou, acum în mod public, prin bunăvoința «României literare», ca numele meu să fie eliminat din caseta comitetului de redacție al «Caietelor critice». □ Profesorul universitar Mihai Zamfir prezintă „o excepție [...] de două ori meritorie”; este vorba despre cartea colegului său de catedră și de specializare, Mircea Anghelescu, autorul recentei *Clasicii noastre*. Cu această ocazie, este semnată o veche problemă a spațiului intelectual românesc: absența cercetării metodologice, realizată în litera și nu doar în spiritul unei activități culturale („Despre secolul al XIX-lea nu s-a scris foarte mult la noi în ultima vreme. De fapt, nu s-a prea mai scris despre nici un secol – cu excepția celui pe care îl putem încă numi «al nostru» și unde viziunea asupra faptului de cultură se colorează politic în mod automat, la prima luare de contact a condeiului cu hârtia. Istorie literară propriu-zisă, bazată pe cercetarea

de arhivă, pe reformularea adevărilor curente despre vechii scriitori, deci istorie literară construită pe chinul și delicia erudiției, pare tot mai greu de făcut. Nu lipsesc anahoreții culturii noastre vechi, dar ei sunt din ce în ce mai izolați și existența lor capătă din ce în ce mai mult un aspect anecdotic. Dată fiind epoca pe care o traversăm, ar fi naiv ca această stare de lucruri să ne indigneze și să ne conducă spre lamentații pline de uimire ipocrită”). Articolul se intitulează **Mereu alți clasici**. □ La rubrica „Actualitatea culturală”, este publicat comunicatul de presă care anunță **Noua conducere a Uniunii Scriitorilor**: „În ziua de 3 aprilie 1997 a avut loc la București prima întâlnire a noului Consiliu al Uniunii Scriitorilor constituit în urma recentelor alegeri din filiale și secții. Prin vot secret Consiliul a ales ca președinte al Uniunii Scriitorilor pe *Laurențiu Ulici*. În cadrul aceleiași ședințe, s-a stabilit componența conducerii operative a Uniunii Scriitorilor, au fost aleși prin vot secret membrii Comitetului director și ai colegiului de onoare”. Conducerea operativă: Laurențiu Ulici – președinte, Eugen Uricaru – vicepreședinte executiv, Balogh Jozsef – secretar. Colegiul de onoare: Al. Paleologu, Ana Blandiana, Octavian Paler, Șt. Aug. Doinaș, Doina Cetea, Mihai Șora, Alexandru Zub, Horia Zilieru, Nicolae Manolescu, Aurel Rău. Comitetul director: Laurențiu Ulici, Dan Cristea, Nicolae Prelipceanu, Galfalvi Zolt, Mihai Sin, Gabriel Dimisianu, Eugen Negrici, George Bălăiță, Costache Olăreanu, Mihai Cimpoi, Lucian Vasiliu. □ Poetul Ștefan Aug. Doinaș omagiază memoria recent dispărutului Ioanichie Olteanu, fost „cerchist”. În **Amintirea lui Ioanichie**, pune în evidență trei „semne ale singularității sale”: poeziile, un episod biografic la „revenirea Universității de la Sibiu la Cluj” (Ioanichie Olteanu a rămas pe loc, „fidel crezului noii Puteri; [...] el a început să fie un cadru activ al presei [...] de stânga”), câteva caracteristici comportamentale: „serios, discret, modest, cu o rezervă de țaran ardelean înțelept”. Toate acestea îl îndreptătesc pe Doinaș să afirme concludiv: „Păstrez amintirea lui ca pe aceea a unui confrate extrem de interesat de toate valorile literaturii naționale, clasice și moderne, a unui om de mare cultură, care, însă, nu s-a preocupat niciodată de propria sa producție lirică. A scris, de altfel, destul de puțin. Dar sunt sigur că, la apariție, volumul său de poezii va stârni aceeași emoție rafinată pe care ne-a provocat-o nouă acum peste 50 de ani”. □ Iustin Panța publică „fragmente”: *Manual de gânduri care liniștesc, Manual de gânduri care neliniștesc*. □ În prezentarea și traducerea Norei luga, apare poemul *De ce fierbe copilul în mămăligă*, de Aglaja Veteranyi. „Un exemplu greu de infirmat despre felul cum biografia autorului potențează textul”, consideră promotoarea materialului.

15 aprilie

● „Adevărul” (nr. 2148) anunță: „În fiecare marți la PRO TV: *Profesiunea mea – cultura*, un talk-show cu Nicolae Manolescu. [...] La fiecare ediție, Nicolae Manolescu va pune în dezbatere o temă de strictă actualitate culturală. Prima ediție, care va putea fi urmărită azi, 15 aprilie, de la ora 23.20, are drept

subiect restaurarea Coloanei Infinitului, iar invitați ai dezbaterii vor fi Barbu Brezianu, critic de artă, brâncușiolog, Pavel Sușară, critic de artă, și Radu Varia, președintele Fundației Internaționale «Constantin Brâncuși»”.

16 aprilie

● În „Adevărul” (nr. 2149), **Alexandru Paleologu îi cere lui Ion Caramitru să desființeze Ministerul Culturii**. Știrea prezentată de C. Coroiu are următorul conținut: „Aflat la Iași, unde și-a lansat volumul *Despre lucrurile cu adevărat importante* și a ținut o conferință la Universitatea «Al. I. Cuza», dl. Alexandru Paleologu a făcut câteva declarații presei. Cu privire la deschiderea noastră spre Occident, autorul *Bunului simț ca paradox* a mărturisit: «Am constatat uneori cu tristețe că se adoptă această atitudine puțin cam fără demnitate, ca un fel de reverență în fața Sublimei Porți... Noi am fost întotdeauna europeni, lucru uitat de generațiile mai tinere. De aceea, mi se pare ridicol să fii pro-european, când de fapt ești chiar european». Referindu-se la starea culturii și la instituțiile culturale, dl. Paleologu a declarat: «După opinia mea, Ministerul Culturii ar trebui să dispară. O asemenea instituție nici nu este necesară într-un climat democratic cu adevărat. Dar, firesc, nu putem abandona chiar tot ce există. Într-o ocazie publică, chiar i-am spus lui Caramitru să facă tot posibilul ca Ministerul Culturii să dispară. Sigur, sunt și lucruri ce se potrivesc sau s-ar potrivi, dar nu este ușor a fi rezolvate în alt spirit decât cel centralist, al unui Minister al Culturii, așa cum era el conceput înainte... Ar trebui să existe niște fundații particulare, foarte bogate, care să preia subvenționarea, sponsorizarea a ceea ce e nerentabil, dar indispensabil în același timp, pe plan cultural»”.

● De la rubrica „Actualitatea culturală”, din „România literară” (nr. 15), se reține apariția în traducere franceză a unui volum de versuri avându-l ca autor pe Daniel Turcea: „Editura pariziană La Différence posedă o celebră colecție «Orphée» (dirijată de poetul Claude Michel Cluny) în care au ieșit de-a lungul ultimilor ani ediții bilingve din cei mai mari poeți ai lumii din toate timpurile și locurile (peste 200 de titluri). În această colecție, a apărut recent volumul *L'Épiphanie* de Daniel Turcea, care cuprinde o selecție din ultimele poeme, cele mai multe postume, ale poetului. Traducerea, excelentă, e semnată de Anca Vasiliu, cunoscut istoric și filozof al artei medievale, iar prezentarea, consistentă și sensibilă, e semnată de Pierre Drogi, specialist în literatură medievală, poet și traducător de literatură română” (**Daniel Turcea în „Orphée”**).

□ Doi critici Gabriel Dimisianu și Cristian Teodorescu, îl propun spre „relectură” pe postpașoptistul Ion Ghica. „Să acordăm totuși atenție gândurilor acestui înaintaș luminat, încrezător în progres, în științe, în «domnia legilor» și în strădania «de a trece cât mai în grabă din starea de înjosire în care am fost ținuți secolii întregi, la înălțimea societății civilizate»”, îndeamnă primul comentator menționat (***La o recitare***). În schimb, mai ingenios și mai „în temă” este articolul celui de-al doilea, care vorbește despre ***Tranzitivul Ghica***:

„Recitit azi, Ghica are în multe privințe aerul unui doctrinar al tranziției, ceea ce el a și încercat să fie în secolul trecut. El e adeptul împrumuturilor de tot felul, dacă vreți al transferului de tehnologie, dar asta pe fondul protejării inițiativei autohtone. Liberalismul național are în Ghica un precursor, însă și această perioadă de tranziție are câte ceva de învățat de la el, cu condiția, firește, ca scrierile sale să fie citite. Și, în treacăt fie spus, cine îl citește cu grijă pe Ghica are șanse să nu cadă victima exceselor de limbaj neologistic și nici în capcana limbii de lemn a perioadei anterioare”. □ La rubrica „Revizuire”, criticul Ion Simuț publică un fragment (*Liviu Rebreanu – indice de modernitate*) din cartea *Rebreanu dincolo de realism*: „Prin Rebreanu literatura română consuma, în plin secol XX, o etapă absolut necesară în evoluția organică a unei literaturi tinere, etapă pe care marile literaturi o încheiaseră în secolul anterior. Nu e deci nimic infamant în afirmația că autorul romanelor *Ion* și *Răscoala* e un realist întârziat, cum nu e nimic infamant în constatarea că Eminescu e ultimul mare romantic european. În istoria romanului nostru încheie o etapă, începută prin Nicolae Filimon și Ion Slavici, continuată de Ion Agârbiceanu și de alții; cu el, realismul tradițional, curățat de sentimentalism, eticism și orice partizanat ideologic, ajunge la maturitatea deplină.” ; „Nu se poate deci să nu ținem cont, când discutăm eventuala modernitate a lui Rebreanu (deopotrivă a prozei lui și a conștiinței lui estetice), de această atitudine care nu pronunță niciodată ruptura cu tradiția și nu mizează pe o estetică a discontinuității”. □ Cu titlul *Poezie mediteraneană*, este semnalată antologia *Approdi*, îngrijită de Emanuele Bettini, la Ed. Marzorati din Milano: „În spațiul mediteranean, «locul unde Istoria devine poezie», cum spunea Bettini în introducere, a fost inclusă și poezia românească, pe lângă cea spaniolă, occitană, corsicană, sardă, italiană, istriană, slovenă, croată, bosniacă, albaneză, muntenegreană, greacă, ucrainiană, turcă, israeliană, arabă. Marco Cugno, cunoscut traducător al literaturii române în italiană, a selectat pentru acest volum pe următorii poeți: Liviu Antonesei, Romulus Bucur, Magda Câmechi, Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Nichita Danilov, Florin Iaru, Mariana Marin, Alex. Mușina, Marta Petreu, Petru Romoșan, Ion Stratan, Andrei Bodiș, Ioan Es. Pop și Simona Popescu”.

17 aprilie

● C. S. semnalează, în „Adevărul” (nr. 2150), în articolul *Câțiva oameni de caracter și câteva mii de „waterclosete”...*, ediția Mihai Ralea, *Fenomenul românesc* (îngrijită la Albatros de Constantin Schifirneț). Este o bună ocazie de a lansa observațiile: „O caracteristică frapantă a marilor oameni de cultură afirmați în prima jumătate a secolului nostru constă în neobișnuita **maturitate** a tinereții lor: se poate spune chiar că un G. Călinescu, Vianu sau Mihai Ralea au «sărit» direct din adolescență în maturitate, ocolindu-și propriu-zis tinerețea. [...] Din această categorie a personalităților fără «tinerețe», care la 28-30 de ani sunt deja «bătrâni», face parte și democratul raționalist Mihai

Ralea, eseist, etnolog și filozof al culturii de o rară inteligență și probabil că tocmai inteligența profundă și iute în reacții stă la baza fenomenului «îmbătrânirii» premature sesizabile în opera acestor exemplare de elită ale culturii române. La 30 de ani, ca și la 28, Mihai Ralea nu mai e de mult tânăr, privind cu un ochi lucid și critic excesele generației din care doar cronologic mai făcea parte”. Concluzia lui C. S. asupra antologiei de articole *Fenomenul românesc* răstoarnă în chiasm, la nivelul operei, cu argumente la purtător, cele înregistrate în legătură cu profilul timpului psihologic al autorului ei, astfel încât avem „o carte încă dureros de tânără scrisă de «bătrânul» filozof și sociolog de stânga Mihai Ralea”.

● „Orizont” (nr. 4) publică poezii de Ștefan Baștovoi: *Șarpele din fund, Vecinul Mișa se interesează, Firul Ariadnei, Cu porcu’ (Internațională), Să fie sanitarul dezamăgit, Aerul savant, Iepurele din Japonia*.

19 aprilie

● „Adevărul” (nr. 2152) dă, fără semnătură, știrea că **Emil Hurezeanu și Mihai Ungheanu îl reeditează pe Ion Negoîtescu**: „Potrivit unui excelent proiect editorial, opera criticului și istoricului literar Ion Negoîtescu va fi reeditată în seria «Lampa lui Aladin», eseuri, a Editurii Eminescu. «Drepturile de autor cuvenite în urma publicării sau republicării cărților lui I. Negoîtescu vor alcătui, conform dorinței lui, un fond de burse, la îndemâna tinerilor exegeți și cercetători ai operei sale» – se arată într-o notă ce încheie *Cuvântul înainte* al lui Emil Hurezeanu la volumul *Scriitori moderni* de I. Negoîtescu. Editura Eminescu înțelege să respecte această dorință testamentară, prin crearea unui **cont I. Negoîtescu**. [...] Demersul Editurii Eminescu de a publica volumul *Scriitori moderni* în colecția «Lampa lui Aladin» – arată Emil Hurezeanu – se înscrie în seria recunoașterii postume, dar și a recontextualizării modelului pozitiv atât de actual și necesar în România încercărilor de acum. Completată de documentata postfață a lui Mihai Ungheanu, prefața lui Emil Hurezeanu contribuie la recuperarea unei însemnate opere critice din patrimoniul literaturii române”.

● În „Lumea Liberă Românească” – New York (nr. 446), prin articolul **În loc de precizare**, Gabriel Pleșea ține să clarifice acuzațiile ce i s-au adus de către Alex. Ștefănescu, în „România liberă”, din 7 aprilie a.c.: „[...] Doresc din capul locului să subliniez că nici în articolul meu, și nici cu vreo altă ocazie – în scris sau verbal – nu mi-am asumat această calitate, după cum nu m-am erijat nici în postura de «reprezentant al intelectualilor români din afara granițelor țării» [...]. Acestea fiind spuse și, sper, lămurite, ofer câteva comentarii asupra aberantului său răspuns la *Paul Goma nu mai este singur*. Fac acest lucru fără permisiunea lui Alex. Ștefănescu – nu am să-i cer niciodată voie să-mi exprim opiniile, chiar dacă acestea nu satisfac exigențele revistei lui literare și chiar dacă în opinia lui nu sunt decât «un publicist obscur, cu

veleități de scriitor». Și fac acest lucru în «Lumea Liberă Românească», fiindcă întrebările lui se referă și la reprezentarea exilului. Pentru cititorii «Lumii Libere Românești» care nu au auzit de Alex. Ștefănescu, menționez că acesta este redactorul șef al «României Literare». Cu extrase din cronicile la *Jurnalul* lui Paul Goma și la *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, de Ion Ioanid, Alex. Ștefănescu este acuzat de „neprofesionalism”, „oportunism” și falsitate: „«Acesta este tonul cărții», scrie Alex. Ștefănescu, «ton care ne emoționează și ne cucerește. La încheierea lecturii aproape regretăm că n-am petrecut și noi câțiva ani de închisoare, ca deținuți politici, ca să avem prilejul de a trăi în preajma unui om ca Ion Ioanid». Făcând abstracție de melodramaticul ieftin și tâmp al declarației, să subliniem cuvintele-cheie din paragraf: «aproape» și «noi». Regretă redactorul șef Alex. Ștefănescu, dar «aproape», Doamne ferește să se fi întâmplat!, și asta în numele mai multora, «noi», dintre care unii s-ar putea transforma în «ei», din care «ei», A.Ș., «aproape» să nu facă parte»), care să stea câțiva ani la închisoare, ca (precizare necesară!) deținuți politici”. Aplicat strict la intervenția lui Alex. Ștefănescu din „România liberă”, Gabriel Pleșea constată varii mărci ale „neprofesionalismului”: a. adaptări de exprimare: „Conștient de faptul că «România Liberă» este un cotidian cu un tiraj infinit mai mare decât «România Literară», redactorul șef Alex. Ștefănescu profită să-și susțină punctul de vedere asupra lui Paul Goma. O face reluând în «rezumat», ca să le explice mult mai numeroșilor cititori ceea ce a scris el în articolul său din «România Literară», nr. 8/ 1997. Dar stupoare! Rezumatul merge prea departe. Se referă la primele două paragrafe, unde, într-adevăr, subliniază meritul istoric al lui Paul Goma. Dar celelalte paragrafe, unde îl denigrează pe autorul *Jurnal*-ului, nu mai sunt rezumate. Goma, etichetat mai înainte de Alex. Ștefănescu ca unul care acționează «fără să se întrebe dacă nu cumva este lipsit de talent», nu mai apare cuprins de «vanități maniacale», iar diatriba sa nu mai este expusă în «termeni insultători, foarte asemănători cu cei folosiți de Corneliu Vadim Tudor în *România Mare*», ci «într-un limbaj foarte asemănător cu cel folosit în *România Mare*». Asemănarea cu Corneliu Vadim Tudor dispare (senatorul, aflat la ananghie, s-ar putea să-l dea în judecată pentru calomnie!), după cum dispare și calificarea celor «maculați» de Paul Goma. Aceștia nu mai sunt oameni «de cultură de elită» cu «o personalitate complexă», cu sunt reduși la statutul de «cei mai prestigioși intelectuali ai țării» (gruparea acestora într-o «elită» merge la cititorii «României Literare», dar nu la cei mulți, ai «României Libere»). Dispar și admonestările la adresa lui Laszlo Alexandru și a editurii Nemira (prea erau ridicole). Cu alte cuvinte, pasajele din articolul meu care semnalau aberațiile lui Alex. Ștefănescu nici nu sunt menționate. Ca și cum nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu-i... pute – știu, știu: se zice nu-l miroase, dar... În rezumatul său redactorul șef Alex. Ștefănescu își reface articolul original [...], prezentând cititorilor «României Libere» o variantă din

care reiese că, el, Alex. Ștefănescu, nu face decât să deplângă starea de «plină decădere morală» (!?) a lui Paul Goma. Te-ai aștepta la asemenea tertipuri din partea unui geambaș sau a unei florărese de la Universitate, nu de la unul cu mofturi de critic literar”; b. manipulări de informații: „Pasajele cele mai dezgustătoare scrise de redactorul șef sunt cele în care acesta se «miră enorm» și îl «stupefiază» îndrăzneala mea de a mă «institui în apărător al lui Paul Goma», atitudine pe care în delirul lui critic o etichetează drept «megalomanie». Finalul, de-a dreptul scârbos, dezvăluie adevărata «deplângere» a acestui manipulator de (proprii) texte: Paul Goma «nu mai este singur, îl are alături pe Gabriel Pleșea! Chiar că nu se putea imagina un sfârșit mai jalnic pentru povestea unui erou”; c. „reaua voință și ura maniacală”, traduse prin: „vrea să dicteze cine are voie să se alăture cui, cine se califică pentru statutul de publicist fără eticheta «obscur», ori de scriitor fără precizarea «cu veleități»”; d. spirit de intrigă: „Din nefericire, indivizi precum redactorul șef Alex. Ștefănescu otrăvesc relațiile dintre cei din exil și cei din țară. Tragic este și faptul că indivizi de teapa lui Alex. Ștefănescu dispun de o tribună, pe care o țin, o apără cu dinții, doar pentru ei. Eventualele replici, exprimări de opinie, care vin în dezacord cu «diktatele» acestor înrăiți în practici proletcultiste, sunt filtrate, cenzurate, nepublicate chiar, și, oricum, persiflate”. Pe final, G. Pleșea prezintă, din perspectivă proprie, contextul în care l-a cunoscut pe Alex. Ștefănescu: „În privința venirii mele la «România Literară», redactorul șef bate câmpii. Acum un an nu am fost în România și acum doi ani, când am participat la Întâlnirea de la Neptun a scriitorilor din lumea întreagă, nu am avut neplăcerea să-l întâlnesc. În iunie 1994, la lansarea primei mele cărți, în naivitatea mea, dar mai ales la îndemnul unui amic, care mă sfătuia că «este bine așa», le-am oferit celor de la redacție câte un exemplar. Cât despre texte, nu am știut că au fost «respinse» de către «România Literară» (aflu acum!) dar nu are importanță – acestea au fost toate publicate în altă revistă literară. Atunci, și numai atunci, și pentru câteva minute doar, l-am întâlnit pe redactorul șef Alex. Ștefănescu. Ca să o parafrazez pe Monica Lovinescu (ce să-i faci? megalomania!), spun și eu «Îmi pare rău că...». După atâția ani, despre persoană, îmi aduc vag aminte de un tip foarte plin de sine, gata să plesnească de atâta importanță ce își dădea, arrogant, greșos chiar, și tare antipatic”.

22 aprilie

● Emil Hurezeanu trimite de la Köln, ziarului „Adevărul”, o replică la știrea referitoare la reeditarea operei lui I. Necoșescu. Acest *Primim la redacție* va fi publicat în nr. 2154 al gazetei, prezentând următorul conținut: „[...] E vorba de o informație de mai multe ori inexactă, pe care, din păcate, n-o pot rectifica decât tardiv și de la distanță. Cum stau în realitate lucrurile? În vara anului 1996, ca executor testamentar al lui I. Necoșescu, am acordat dreptul de reeditare a cărții *Lampa lui Aladin* Editurii Eminescu, la rugămintea d-lui

director Oancea. Mi s-a comunicat, în mai multe rânduri, de către directorul editurii și un redactor, în ce constă proiectul editorial. Mi s-a solicitat, pe lângă permisiunea de publicare, și o prefață. N-am devenit, din acest motiv, editorul operei lui I. Negoîtescu. Nu mi s-a spus, pe de altă parte, niciodată că dl. Mihai Ungheanu ar fi implicat, sub o formă sau alta, în editarea cărții sau că domnia sa urmează să semneze o postfață. Dacă aș fi știut acest lucru, n-aș fi fost de acord niciodată, fie cu amestecul d-lui Ungheanu, fie cu apariția cărții. Dl. Ungheanu este reprezentatul autentic și oficial al unei școli de gândire – național-comunismul – împotriva căreia I. Negoîtescu a scris și a luptat o viață întreagă. Apariția clandestină, neautorizată, a d-lui Mihai Ungheanu într-o carte semnată de I. Negoîtescu este un act de huliganism cultural, o gravă impietate la adresa memoriei și operei criticului, un gest incalificabil din partea conducerii Editurii Eminescu, pe care îmi rezerv dreptul de a-l ataca și în justiție. P. S. Din neatenție, desigur, Editura Eminescu a omis să mă informeze, până în prezent, în legătură cu apariția cărții și, cu atât mai puțin, să-mi expedieze un exemplar. Deși obișnuit cu dezvăluirile «Adevărului», mărturisesc că aceea privind transformarea d-lui Mihai Ungheanu în «editor» postum – prin efracție – al lui I. Negoîtescu (oricât de binevenite ar fi omagiile aduse de vicii virtuților), stârnește, totuși, o surpriză profund dezagreabilă”.

23 aprilie

● Editorialul scris de Nicolae Manolescu, în „România literară” (nr. 16), este o confesiune despre circumstanțele primei experiențe de lectură: „Când am început, cu adevărat, să citesc? Aveam zece ani, tocmai ne mutasem din casa unde ne prinsese războiul, tot în Sibiu, dar pe o stradă mărginită de Parcul Astra, eram bolnav, nevoit să absentez de la școală și nu prea știam ce să fac cu timpul meu. De obicei mă jucam sau învățam. Accentul cădea în mod cert pe joacă. Școala, învățatul nu mi-au pus niciodată probleme. Dar la joacă renunțam greu. Universul copilăriei și chiar al adolescenței îmi este, în amintire, acaparat de joacă. [...] Uram somnul de după-amiază (după care acum tânjesc), fiindcă îmi răpea o oră sau două de joacă. Și iată-mă, deodată, bolnav, încuiat în casă, totuși plin de o energie care nu avea cum să se consume. Așa am început să citesc. De atunci, în mintea mea, s-a stabilit o legătură anume între lectură și boală, care mi-a dat oarecare bătaie de cap, când am vrut s-o elucidez” (*Lectura ca formă de boală*). □ Dumitru Țepeneag publică o intervenție fragmentară pe tema disidenței, intitulată *Călătorie neizbutită (literatură ocazională)*, a cărei concluzie este următoarea: „Rezumând, putem afirma că opozantul e repede și tragic eliminat; disidentul tinde să se transforme în opozant. Doar rezistentul se menține în realitatea totalitarismului și reușește la un fel de tocmeală cu puterea, ajungând la un *modul vivendi* care evoluează pozitiv. Orice totalitarism și orice dictatură sunt sortite să slăbească, să se transforme, și în cele din urmă să piară. Rezistentul e elementul rațio-

nalist și raționalizator prin excelență. El domolește oprimarea rezistându-i și se ocrotește prin duplicitate. Face concesii pentru a salva acest *modus vivendi* care sfârșește prin a juca în favoarea lui. Nu numai individul s-a obișnuit cu regimul dictatorial, dar și regimul a învățat că trebuie să țină seama de individ. Evoluează împreună. Se dezvoltă într-o proporționalitate inversă. Câteva exemple de duplicitate. Nichita Stănescu și Nicolae Breban erau printre intelectualii cei mai antimarxiști. Mai ales Breban. Și tocmai Breban devine membru al C.C. – pentru a-și ocroti opera și a o promova. Vanitos și fără știința dozajului, calcă în străchini. A fi membru în C.C. era prea de tot (M.H. Simionescu s-a mulțumit cu un post de secretar pe lângă Dumitru Popescu-Dumnezeu) și de aceea, moralmente, Breban nici n-a rezistat. Cât timp a fost în C.C. n-a mai scris un rând. Și-a dat demisia la Paris, a devenit disident. Apoi s-a întors în țară: a devenit rezistent. Nichita Stănescu, mai cinic, a suportat duplicitatea. Contribuția sa majoră la tehnica duplicității a fost concesia ori numai sugestia acesteia din titlu. De pildă, *Roșu vertical*. Restul volumului era poezie curată. Astăzi nici măcar titlul nu mai deranjează. Cred că Nichita a fost cel care a inventat viclenia asta. Din păcate, mai târziu, concesiile sale au fost din ce în ce mai evidente. Și, culmea, perfect inutile. Nu și-a dat seama? Nu-i mai păsa? A sfârșit înecat în alcool. Marin Preda, țaran șiret, a fost mult mai abil și mai răbdător. Nu s-a grăbit să intre în partid. A intrat când nu se mai putea altfel, ca să-și mențină situația privilegiată de «romancier național» (la care râvnise și Breban) și de director al celei mai importante edituri. Și el a practicat jocul cu titlul (*Cel mai iubit dintre pământeni*) și a reușit să aibă o operă acceptabilă, mai ales dacă e privită global”. □ La dispariția lui Petru Creția, „România literară” publică un material inedit, *Memoriul de activitate* al distinsului intelectual: „Asemenea oameni se nasc rar”, consideră Alex. Ștefănescu, în preambulul *Mâna care a rămas nemișcată*. „Ce discretă este mândria lui Petru Creția și ce aristocratică este umilința sa! Îi privim, înfiorați de respect și dragoste, și scrisul de mână, elegant și cuminte, de om profund civilizat, mult prea original pentru a mai simți nevoia să-și exhibe originalitatea”. □ La rubrica sa permanentă, „Mic dicționar”, Mihai Zamfir se ocupă de *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, minimalizând importanța insistenței pe „identitatea iudaică”, „bârfele” de antisemitism, puse pe seama unor intelectuali, în ansamblul cărții: „Apărut de curând în varianta sa completă, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian marchează evenimentul editorial al sezonului. Avem în sfârșit, sub forma elegantului volum tipărit la «Humanitas», nu doar cea mai bună carte iscălită Mihail Sebastian, ci și unul dintre documentele esențiale privind epoca interbelică și anii războiului, văzuți de un scriitor hypersensibil. Anecdota a depășit, în acest caz, documentul. Pentru că, iată – relațiile autorului cu stânga și cu dreapta politică din anii '30, poziția lui specială de evreu-român, comportarea șocantă a unor prieteni (Mircea Eliade, Camil Petrescu), în anii prigoanei antisemite au părut publicului din anul 1997 mult mai interesante decât substanța intimă a *Jurnalului*.”

Acest public a receptat scrierea mai ales prin prisma bârfelor bucureștene ale momentului, prin ambiguitățile naratorului-personaj și prin rescrierea amărăciunii sale zilnice, obligatorie în orice însemnare intimă din lume. Bucureștenii anilor '30 au fost aduși, prin ecou, în România anilor '90. E o procedare explicabilă, dar nu știm cât de potrivită pentru imaginea scriitorului. Și aceasta deoarece zonele de interes major se află în alte pagini decât în cele consacrate problemei evreiești ori situației de persecutat rasial a autorului. Relația sa cu ceea ce am putea numi «identitatea iudaică» poate fi rezumată extrem de simplu cu ajutorul următoarei analogii. Un celebru lingvist american (evreu de origine!) spunea că, dacă am vrea să definim semantic-existențial pe intelectualul Umberto X din Roma, atunci îl caracterizăm drept roman, italian, catolic, european și occidental. Exact în această ordine determinată! Iar trăsăturile distinctive care-i compun personalitatea se prezintă într-o structură ascendent ierarhizată. Mihail Sebastian a fost brăilean (om de la Dunăre, cum îi plăcea să spună), apoi bucureștean, român, israelit, european și occidental. Iar *Jurnalul* său, în ceea ce are mai specific și mai profund, ocupă palierele superioare ale personalității; este jurnalul unui european și al unui occidental. De aici situarea de către el a valorilor spiritului deasupra tuturor celorlalte, de aici admirația pentru democrația parlamentară, toleranța, cultul prieteniei, individualismul ireductibil, proclamarea dreptului la diferență. Restul? Rezi-duuri cu circumstanțe accidentale, în care opțiunea conștientă a scriitorului n-a avut nici un rol. Dar pe care europeanul-occidental Mihail Sebastian a știut să și le asume cu demnitate” (*Jurnal*). □ În serialul *Cărțile dalbe, cărți...*, de la rubrica permanentă a lui Dorin Tudoran, intră în discuție două delațiuni: una cuprinde lista unei „categorii de scriitori care se opun, într-un fel sau altul, liniei politice promovate de partid în sectoarele de creație, refuză sistematic să scrie despre evenimentele politice din țară, să se angajeze în disputa cu ideologia occidentală și să combată propaganda ostilă a posturilor de radio și presei străine. Între aceștia sunt nominalizați Eugen Jebeleanu, Geo Bogza, Dan Deșliu, Dorin Tudoran, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Augustin Buzura, Marin Sorescu, Ștefan Augustin Doinaș, Dan Hăulică, Ion Negoitescu, Gabriel Dimisianu, Mircea Zăciu, Catinca Ralea, Mircea Ciobanu, Sânziana Pop, M. N. Rusu și alții”; cea de-a doua are următorul conținut: „Dan Zamfirescu își exprimă încrederea că vor fi primiți periodic de tovarășa Elena Ceaușescu, pe care să o informeze cu principalele probleme și obiective ale creației. Este convins că domnia sa poate juca un rol important în cultura românească. Intenționează ca împreună cu colegii Nichita Stănescu, Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor să o informeze lunar pe tovarășa Elena Ceaușescu cu problemele majore curente ale culturii, în general, și literaturii, în special”. Concluzia lui Dorin Tudoran în fața dezvăluirilor din scriptele „neoprolet-cultiste” virează în nedumerire: „Vor fi informat-o ori nu, lunar, cei patru colegi ai noștri pe *Tovarășa*, documentele acestui volum nu ne ajută să

înțelegem. Dar și numai notele din care am citat aici ne pot ajuta să pricepem cum și de ce a apărut acea lozincă însuflețitoare: «Trăiască tovarășul Nicolae Ceaușescu în frunte cu tovarășa Elena Ceaușescu». Când se plângeau de noi, ăilalți – nepatrioții, necomuniștii, refuznicii, legionarii, vânduții puterilor străine etc. – neoproletcultiștii o făceau cu sentimentul că informează un inorog sau o conducere bicefală? [...]”.

25 aprilie

● Pe prima pagină a numărului 16 al revistei „22” stă scris cu fonturi îngroșate: ***A încetat din viață una dintre marile personalități ale culturii românești***. Deasupra, se află fotografia lui Petru Creția. □ Grupajul *In memoriam* îi reunește printre contributori, pe Gabriel Liiceanu (care publică pasaje dintr-o scrisoare personală adresată lui Petru Creția, datată 28 martie 1985, Păltiniș: „*Norii*. L-ai scos dintr-o ladă așezată în podul casei părintești, unde zăcuseră vreme de zece ani. Îți fusese pesemne rușine de ei, măsuța de la înălțimea morgii universitare și cu exigența vremii când scriai articole savante, de nimeni citite, despre condiționala greacă. I-ai scos și, cu ei, a ieșit la lumină un prinț al scrisului travestit până atunci în haine de împrumut. Era o carte fără pereche, scrisă sporadic timp de cincisprezece ani, neprevăzută într-un plan, fără contract de editură, scrisă anume cu ochii pe cer, supremă detașare de toate câte, în vremea aceea, erau atât de tulburi și cenușii. O carte în care erai liber și care sfida portretul *en pied* al «filologului, eseistului și omului de cultură» Petru Creția”) și Gabriela Adameșteanu, cu reluarea unui articol din „22”, 17 mai 1990, despre „proiectul textelor succesive (cele individuale mai ales – al lui Petru Creția, al lui Gabriel Liiceanu, al lui Andrei Pleșu), gândite pentru a provoca explozii în lanț în conștiința publică – și nefiind altceva decât probele tensiunii umane, ajunsă de nesuportat”, din decembrie 1989 (cei trei scriitori citați au trimis, la Radio BBC, diverse materiale critice referitoare la situația din România ceaușistă). □ La „Cronica de carte”, Dan C. Mihăilescu prezintă, sub titlul ***România celui de-al treilea discurs***, antologia lui Iordan Chimet, *Momentul adevărului*, „o naturală, binevenită pledoarie pentru integrarea României în circuitul european, al civilizației occidentale”. Ca de obicei, autorul își înrămează cronică, folosindu-se de un lung comentariu, de această dată asupra „subterfugiului parșiv prin care atât de necesara radiografiere a comunismului a fost anulată în numele examinării (deliberat distructive) a... dreptei interbelice”: „După 1989, nici n-am apucat bine să vorbim câteva luni despre dezastrele ceaușismului, că am și fost împinși către epoca dejismului, apoi a leninismului, pentru a cantona în teoria marxistă și revoluționară, la 1789 și la iacobinism. S-a revenit apoi cu încruntare, la Hitler, Nae Ionescu și la dictatura regală, avansându-se ideea că tot răul pleacă de la negura istoriei și nicidecum de la 1947 încoace, pentru a poposi, cu voluptate, în acuzarea joviale poște de afirmare național-culturală de care a

suferit generația'27. În ideea că «nu ne ocupăm de cei mici și neînsemnați, ci numai de marile spirite influente», nimeni nu are habar și preocupare de Jdanov și Leonte Răutu, de N. Moraru, M.R. Paraschivescu sau Nestor Ignat, de ce va să zică troțkismul față cu maoismul și Sartre, de vreme ce în bătaia armei se află Mircea Eliade, Cioran și Noica. Pur și simplu, procesul stângii de azi a fost înlocuit de procesul dreptei de ieri. Printr-o simplă mișcare de «vrăjitor», momentul decembrie 1989 a început a fi gândit în termenii lunii ianuarie 1941 și după. Al cui proces – de adevărată trădare națională – e de făcut? Al dreptei? Dreapta și filogermanismul au ieșit victorioși în august 1944? [...] Să fim serioși: nu cele câteva mii de exemplare din cărțile lui Noica au generat alergia multora la FMI sau neîncrederea multor intelectuali în spiritul Vestului de azi, după cum nu Mircea Vulcănescu e răspunzător de uciderea elitelor naționale la Aiud, Sighet, Jilava. Halul în care ne aflăm e produs de istoria ziarului «Scânțea», ca să zic așa, și nu de Arhiva lui D. Gusti! De istoria CAER și nu de teoriile lui M. Manoilescu! De asasinii lui Pătrășcanu și Foriș, ne de asasinii lui Mihai Stelescu! De Răsăritul lui Sadoveanu și nu de Sein-ul lui Heidegger!».

26 aprilie

• În „Adevărul” (nr. 2158), se atrage atenția academicianului Eugen Simion, printr-un articol semnat de Cornel Radu Constantinescu, asupra *Cărților și tablourilor lui G. Călinescu*, piese de patrimoniu aflate pe inventarul Muzeului „G. Călinescu”, față de care Academia Română dovedește nepăsare: „S-ar zice că soarta oamenilor mari e să aibă (și asta rar) muzee mici, slujite de oameni și mai mici. Am vizitat Muzeul «G. Călinescu», o locuință chivot care miniaturizează un destin cultural copleșitor, păstrând vii căldura unei existențe și unui rafinat gust artistic. Ne-a fost un ghid plăcut tânăra Daniela Șerban, administratoarea muzeului, care și locuiește împreună cu soțul său în casa lui George și Verei Călinescu. Asupra legalității acestui aranjament locativ, lăsăm, firește, să se pronunțe legea și președintele Academiei Române, sub jurisdicția căreia se află și Muzeul «G. Călinescu». În curte și nu numai ar fi multe de reparat, în special sobele, sistemul de încălzire, căci în frig se distrug și cărțile marelui savant, și operele de artă (Andreescu, Petrașcu, Tonitza, Ciucurencu, anonimi europeni). Așa, în treacăt, am remarcat un portret făcut de Corneliu Baba, neaflat în expunere, ci în locuința administrației, unde se mai află câteva superbe piese de mobilier aparținând cândva familiei Călinescu. La Casa Oamenilor de Știință, am purtat o discuție cu directorul Aurel Marinescu, ce are în îngrijire și muzeele Academiei, nu numai celebrul restaurant bucureștean. Nu știu de ce l-a iritat vizibil pe dl. Marinescu o discuție pe tema Muzeului «G. Călinescu». Rețin, pe scurt, sintetic explicațiile date: muzeograf nu poate angaja pentru că nu are (la un muzeu?) un asemenea post în schemă (deși până nu demult exista). Pentru reparații, Academia nu are

bani, de parcă alte instituții culturale se scaldă în bani. În esență, directorul Aurel Marinescu nu vede ce s-ar mai putea cerceta la acest muzeu, de vreme ce bunurile, în special cărțile au fost inventariate. Acolo «ar fi nevoie de mătură», pe care n-o poți pune decât în mâna unui (sau unei) administratoare. Asupra importanței unui muzeu consacrat celui pe care l-am putea considera un Goethe al României, asupra pieselor conținute ar fi mai util ca dl. Marinescu să discute cu dl. academician Eugen Simion. [...]”.

29 aprilie

● În „22”, Gabriel Liiceanu, în calitate de lider de opinie, publică eseu *Sebastian, mon frère*, inițial prezentat – conform notei finale – la o „Conferință ținută la sediul Comunității evreiești din România în 13 aprilie 1997”.

30 aprilie

● Comentând, în „Luceafărul” (nr. 16), recent apărutul *Jurnal* de Mihail Sebastian, istoricul literar Alexandru George consideră că „vocația pentru stilul consemnării, al notației fragmentare” este o trăsătură definitorie a stilului generației anilor ’30: „Actualul succes al *Jurnalului* vine să încununeze cariera unui scriitor mai mult popular decât just considerat. El putea fi prevăzut din cele câteva eșantioane apărute în «Revista Fundațiilor» și în «Lumea», care edificau pe cei dotați cu minimă perspicacitate. [...] E o caracteristică a generației sale «trăiriste», de oameni care au exercițiu expresiei subiective, impudoarea dezvăluirilor intime și a reducărilor la drama personală. Și Mircea Eliade și Cioran și C. Noica, dar și Oct. Șuluțiu, Blecher, Const. Fântâneru, Ion Biberi au exploatat virtuțile stilului confesiv, dreptul la subiectivism și disprețul la adresa construcției «românești» proprii generației precedente. Eu am numit această generație cea a «neisprăviților», pentru că într-adevăr a promis imens și și-a luat aere de superioritate, înainte de a realiza o operă efectivă” (*Suferințele tânărului Hechter*). □ Despre cum a fost posibil să conviețuiască istoric „NICHITA – un Bach cântat din gură de Beethoven și de Maria Tănase la pian. Un fel de Himalaya în poezie și în viață! Dunărea tulbure de la Porțile de Fier, Marea Neagră albastră în furtună. *Omul-fantă* cântând din oasele degetelor sale. Un spirit cu suflet definitiv! Un elefant sfânt – nu din India, ci din Balcania mea, care – în loc de surlă – avea o singură lacrimă, de fapt o surlă mult mai mare și mai sonoră, uriașă de talent, pe care el mereu o ascundea (timid și rușinos ca albatrosul lui Baudelaire – aripile sale rupte!) ca un păcat personal și o crimă comună, populară – cântecul!” și „MARIN: un bob de piper, o viperă domesticită, un iepure-lup, un cristal gânditor, un cui de diamant viu prin care privea lumea și o desena mereu. Zarea și sarea. Un surâs dureros, os esențial. «Un spărgător de mister», cum spunea chiar el, un mister mistuitor, spun eu acum. La înmormântarea lui am mai spus: «Cel mai deștept poet român»”, ne aduce mărturie Adam Puslojic,

poet sârb, prieten al ambilor importanți scriitori români: „Atunci când se întâlneau ei doi, undeva, fără mine de obicei tăceau. Așa se-nțelegeau ei mai bine. Cu mine de față mă-njurau pe mine și pe Vasko Popa, pe care-l adorau și l-au tradus în limba română... probabil tot din limba română... cum spunea Arghezi despre Eminescu. Cu mine de față, dar fără unul din ei – și unul și altul își lăuda adversarul absent. Nichita spunea: «Sorescu este miraculos; el este dușmanul meu de clasă!». Sau, scurt: «Îl omor, bre!» Marin spunea privindu-mă direct în ochi: «Nichita e nebun, un monstru... a dat peste cap poezia română! Ce, asta-i poezie? Crede-mă, Adame, el nu ține serios și sincer nici la Eminescu. Minte că-l iubește. Minte mereu. Uneori scrie bine». Asta-i!” (*Nichita Stănescu și Marin Sorescu: doi repetenți din limba maternă!*).

● În „România literară” (nr. 17), la rubrica „Mic dicționar”, Mihai Zamfir scrie despre un **Cărturar** care „n-a trăit nici în Renaștere, nici în epoca *Sturm und Drang*, nici în secolul romantic: a trăit în România și a fost până acum câteva zile, contemporanul nostru. Se numea Petru Creția. A semnat cu acest nume o existență dintre cele care apar, accidental, doar de câteva ori într-un secol”. Un argument probator pentru cuvintele frumoase ale universitarului bucureștean se regăsește în fragmentul următor, aducând în prim-plan un model de rafinament intelectual și de libertate prin cultură aprofundată: „Prin anii ’70, într-o Românie ce începea să se cufunde în barbarie, acest neobișnuit cărturar îi cunoștea pe Platon și pe alexandrini la fel de bine ca pe Dante și Shakespeare; traducea cu aceeași nonșalantă perfecțiune din Platon, Longos, Shakespeare, T.S. Eliot, Virginia Woolf și Marguerite Yourcenar. Printre marii autori contemporani, închidea cercul deschis în clipa când coborâse la vechii greci”. □ Emil Hurezeanu trimite spre publicare o **Precizare** legată de o fraudă editorială, comisă asupra cărții lui I. Negoitescu, *Lampa lui Aladin*: „În vara anului 1996, ca executor testamentar al lui I. Negoitescu, am acordat dreptul de reeditare a cărții *Lampa lui Aladin*, Editurii Eminescu, la rugămintea d-lui Oancea. Mi s-a comunicat, în mai multe rânduri, de către directorul editurii și un redactor, în ce constă proiectul editorial. Mi s-a solicitat, pe lângă permisiunea de publicare, și o prefață. N-am devenit, din acest motiv, editorul operei lui I. Negoitescu. Nu mi s-a spus, pe de altă parte, niciodată, că dl. Mihai Ungheanu ar fi implicat, sub o formă sau alta, în editarea cărții sau că domnia-sa urmează să semneze o postfață. Dacă aș fi știut acest lucru, n-aș fi fost de acord niciodată, fie cu amestecul domnului Ungheanu, fie cu apariția cărții. Dl. Mihai Ungheanu este reprezentantul autentic și oficial al unei școli de gândire, național-comunismul, împotriva căreia I. Negoitescu a scris și a luptat o viață întreagă. Apariția clandestină, neautorizată, a d-lui Mihai Ungheanu, într-o carte semnată de I. Negoitescu este un act de huliganism cultural, o gravă impietate la adresa memoriei și operei criticului, un gest incalificabil și scandalos din partea conducerii Editurii Eminescu, pe care îmi rezerv dreptul de a-l ataca și în justiție. P.S. Editura Eminescu nu m-a informat

în legătură cu apariția cărții și, firește, mi-a expediat un exemplar-semnal. Am aflat de ediția măsluită a Lămpii lui Aladin din paginile «României libere» și ale «Adevărului»". □ Virgil Nemoianu îl omagiază pe Ștefan Aug. Doinaș, la împlinirea a 75 de ani, în articolul *O existență armonioasă*: „Acum, la sfârșit de secol, de mileniu, putem afirma cu încredere și fără teama de a greși: Ștefan Aug. Doinaș va rămâne una din figurile centrale ale culturii române din secolul 20. Este această certitudine, adaug îndată, o mare fericire și liniște pentru orice intelectual român și pentru oricare dintre cei care iubesc România. Aceasta din trei motive: unul privind împrejurările nemijlocite în care a crescut și s-a afirmat excepționalul om de cultură care împlinește 75 de ani. Al doilea, pentru ceea ce ne spune cu privire la continuitatea și stabilitatea identității românești, a personalității unei culturi care câteodată nu prea pare sigură de sine. Al treilea, din motive personale. [...] Avem în față un om care s-a auto-construit existențial și estetic cu eforturi considerabile. Avem în față pe ziditorul unei opere poetice majestuoase și bogate în fațete. Avem în față pe stâlpul unei culturi enorme care a militat mai activ decât oricine pentru joncțiunea literaturii române cu lumea mare din afară ca editor și traducător. Avem în față un om care a continuat mereu să fie propriul stăpân, condus de *propria* judecată, care a știut să-și păstreze integritatea morală și interesul responsabil pentru treburile obștești. Mai presus de toate acestea se cuvine să vedem în figura lui Doinaș, așa cum, treptat, intră ea în Istorie, un om care a stăpânit arta aceea inegalată de a ține dreaptă cumpăna dintre individualismul neșovăitor și deschiderea spre dialogul social și spre comunitatea cu semenii. Reticența, înțelepciunea, cugetul înțelegător, toate acele trăsături pe care (timid) ne-ar plăcea să le aplicăm românilor în genere, le găsim bine și frumos întrupate la unul dintre ei, atunci când privim îndărăt spre trei sferturi de secol de armonioasă existență. Ștefan Augustin Doinaș este un ambasador sosit dintr-o Românie așa cum ar putea ea să fie, așa cum ar trebui ea să fie”. □ Cu premisa că „generațiile noi de cercetători ai literaturii române, care cunosc opera lui G. Călinescu numai din cărțile și articolele publicate de acesta, nu pot avea decât o imagine incompletă despre autorul *Enigmei Otiliei*”, istoricul literar Viorel Alecu aduce în actualitate câteva *Amintiri despre G. Călinescu*, din perioada asociației Noua Junime: „După începerea activității de conferențiar universitar Călinescu a difuzat ideea înființării unei societăți literare care s-a scoată lașul din lânzezeala caracteristică vieții provinciale românești și cu deosebire a celei din Moldova, continuând tradițiile Junimii, fapt pentru care asociația a fost numită Noua Junime. Prima ședință a Noii Junimi a avut loc pe ziua de 10 mai 1938, în redacția ziarului lașul. Pe lângă G. Călinescu participau profesorii universitari I. M. Marinescu, Iorgu Iordan, Octav Botez, Andrei Oțetea, scriitorii Eusebiu Camilar, Magda Isanos, Nicolae Țatomir, profesori de liceu și studenți, iar din partea redacției, Mircea Bârsan și G. Ivașcu”. □ Despre Vintilă Horia și revista interbelică „Meșterul Manole”, scrie în cunoștință de

cauză Pericle Martinescu, făcând câteva lămuriri necesare: „Dar ce era revista «Meșterul Manole»?... Ea era concepută, realizată și îngrijită, în cei aproape patru ani cât a durat, de Vintilă Horia. Și de unde acest titlu: *Meșterul Manole*?... Titlul enunța un simbol. Vintilă Horia era atunci un pasionat admirator al lui Giovanni Papini. Or, Papini întemeiase la începutul carierei sale, în primii ani ai secolului XX, o revistă de mare ținută intelectuală intitulată «Leonardo», evocând figura genialului artist și gânditor renașcentist. Când și-a propus să creeze și el o revistă, Vintilă Horia a avut ca imbold exemplul lui Papini, în intenția de a stârni în România o mișcare de idei asemănătoare cu aceea preconizată de italian în țara lui. Nobilă și ambițioasă provocare!... Tocmai în acest sens a ales ca emblemă mitul Meșterului Manole, o metaforă ce exprimă destinul efortului creator și al sacrificiilor legate de el” (*Amintiri despre Vintilă Horia*).

□ Istoricul literar Emil Manu anunță *Un volum inedit de Ion Caraion*, a cărui identificare este descrisă astfel: „Cercetând arhiva (care n-a avut «șansa» să fie confiscată de securitate) rămasă în casa părintească din Rușavăț (județul Buzău), azi comuna Viperești, a poetului Ion Caraion am descoperit un dosar cu manuscrise, aproape dezmembrat și pe alocuri înnegrit de intemperii, însumând cca 20 de file, conținând versuri aproape parnasiene. După analiza atentă pe care am putut s-o fac, am ajuns la concluzia că atât grafia, cât și culoarea cernelii aparțin în mare măsură unei perioade mai vechi, din activitatea tânărului poet, ce scosese, în timpul liceului, fiind în clasa penultimă, revista de poezie cu un tiraj aproape confidențial, *Zarathustra*. Versurile publicate în *Zarathustra* aveau aceeași tonalitate. Dosarul cu manuscrise de care vorbim pare aranjat chiar de Ion Caraion de la copertă până la ultima filă. Coperta poartă un titlu de care autorul nu pomeneste decât o singură dată cu ocazia publicării a cinci poeme din «Cartea *Viața rămâne la ușă*» în nr. 2 al revistei «Viața românească», din februarie 1946, publicația ieșeană avându-și la această dată redacția în București, girată ca directori de Mihai Ralea și D.I. Suchianu. Dosarul a fost scos dintr-o ascunzătoare (presupunem) de cineva din familia poetului care fără nicio milă a «curățat» în mod radical manuscrisul înlăturând odată cu porțiunile alterate și o parte din textul poetului. În această stare fiind manuscrisul noi am reținut lizibile numai câteva poeme, pe care le socotim după o verificare cu volumele tipărite, inedite. Ca datare acest potențial volum mai conține și unele poeme trecute «pe curat» de autor în 1945, pentru că foile de hârtie pe care sunt grafiate cu mare grijă versurile au fost luate de poet de la redacția revistei «Lumea. 1945» săptămânal literar, artistic, social, Director G. Călinescu [...], revistă la care Ion Caraion era, în 1945, secretar de redacție”. Poeziile selectate de Emil Manu, spre a fi publicate în „România literară,” se intitulează: *Schiță, Nuanțe, Desfigurare, Fragment de spital, Incident*. □ La rubrica „Ocean”, Paul Miron, traducător în germană al piesei *Iona*, rememorează episoade din întâlnirea cu Marin Sorescu, avută la Freiburg: „După ce am citit primele poeme ale lui

Sorescu, entuziasmat, l-am invitat la Freiburg, ca și pe alți tineri scriitori de seama lui sau mai fragezi. A venit și am petrecut o vară împreună. Arăta altfel de cum mă așteptam. Vorbea cifrat, nu întotdeauna cu un mesaj, repeta anumite cuvinte, marcându-le parcă importanța. Când a sosit, înainte de a da binețe, mi-a întins volumul proaspăt tipărit *Unde fugim de acasă?*, trăgând cu degetul o linie închipuită sub «fugim». Nu știam că era o probă a umorului său. Aha, vasăzică vrea să rămână aici. Cu atât mai bine, să poftescă. Dar n-a rămas, nici n-a simțit nevoia să schimbe domiciliul. Feciorul de la țară, optând pentru noua clasă, a rămas fidel îndreptarului necruțător, odată acceptat, care îi garanta ascensiunea din treaptă în treaptă. Dar poetul nu era un om cu două fețe. Învățase pasul de la caii strămoșilor săi olteni care, urcând pe munte, încercau poteca piatră cu piatră înainte de a călca. L-am putea compara cu un aisberg care își ascunde greutatea adevărată sub unda mării; doar vârful saltă ușor legănându-se pe valuri, fără să trădeze profunzimea vulnerabilă. Când se pornesc furtuni nimicitoare, talazurile înspumate îl acoperă, îl cruță”. Paragraful final aduce un nou exercițiu de stilistică admirativă: „Urcat pe firul subțire de păianjen dincolo, mi-l închipui pe Marin în grădina raiului sub pomii răcoroși, înconjurat de o cohortă de îngeri cărora le povestește cât de dulce este mierea din floare de salcâm” (*Moartea poetului*). □ La „Revista revistelor”, Cronicar apreciază conținutul „Jurnalului literar”: „Burdușit de articole și documente extrem de importante, culese cu literă măruntă și segmentate pe mai multe pagini, astfel încât îți trebuie răbdare să te descurci în paginația întortocheată, «Jurnalul literar» dă de fiecare dată impresia că cele 12 pagini îi sunt insuficiente la câte are de publicat. E ca și cum într-un vehicul cu număr limitat de locuri ai înghesui până la refuz pe toți cei ce trebuie salvați, confortul călătoriei (lecturii) nemaicontând câtuși de puțin față de ținta ei. O revistă atât de bună precum aceasta, a Societății de istorie literară «G. Călinescu», ar merita, dacă nu un număr mai mare de pagini, cel puțin sprijin pentru o apariție ritmică mai deasă”.

[APRILIE]

● La rubrica „Puncte de reper”, din „Apostrof”, nr. 4, Petru Poantă aduce o semnificativă contribuție la „recuperarea” imaginii de poet a lui Ioanichie Olteanu, membru al Cercului Literar de la Sibiu, cunoscut, mai ales, ca traducător, „primul redactor-șef la «Tribuna», primul director al editurii Eminescu, secretar al Uniunii Scriitorilor, președinte al Fondului literar”. Publicarea *Baladei înecaților*, din 1942, ilustrează, în termenii lui Virgil Nemoianu, „balada ironică”, explicată de Poantă ca fiind „o «specie» singulară în poezia românească iar, în epocă, poate cel mai bine pliată pe programul antisămănătorist al cerchiștilor” (*Ioanichie Olteanu, baladistul*). □ Din Dosarul: *Epistolar N. Steinhardt – Lucian Boz (II)*, „rubrică îngrijită de Ion Vartic”, se poate afla pe cine considera N. Steinhardt, la data de 10 septembrie 1981, că ar

fi criticii potriviți să îi prezinte lui L. Boz o carte nou-apărută: „Iubite Luciane, [...] Cred că cel mai nimerit, mai util și mai practic lucru e să-ți trimiți cartea la următoarele adrese: 1. D-lui Aurel Rău, directorul revistei «Steaua»; 2. Redacției revistei «România literară»; 3. D-lui Ioanichie Olteanu, directorul revistei «Viața românească»; 4. D-lui Cornel Ungureanu, revista «Orizont»; 5. D-lui Horia Zilieru, revista «Convorbiri literare». Volumul trimis «României literare» va ajunge în mâinile principalilor critici: Nicolae Manolescu, Valeriu Cristea, Alexandru George (care te-a citat, după cum ți-a comunicat și Arșavir). Lui Alexandru Paleologu i l-am remis eu: dorește să-ți facă o recenzie în «România literară», cât mai curând posibil”. □ Gheorghe Grigurcu răspunde la *O întrebare* de actualitate literară, formulată în termenii: „Există, într-adevăr, o criză a literaturii române actuale – în ideea că se citește mai puțin, critica literară se află într-un oarecare impas, poezii și prozatorii își risipesc o bună parte din timp în activități colaterale, uneori pentru simplul fapt de a supraviețui din punct de vedere material etc. Dacă așa stau lucrurile, cum înțelegeți ieșirea dintr-o asemenea situație?”. „Impresia de criză e deseori legată de o schimbare”, este de părere G. Grigurcu, „Dar literatura, la noi, constituie un fenomen suficient de fundamentat pentru a nu putea intra ușor în criză, într-o perioadă scurtă, în afară, bineînțeles, de cazul că se produce o agresiune împotriva ei, precum ivirea proletcultului. Și, n-ar fi, după 1989, când s-a desființat, de-a adevăratelea, cenzura, o criză paradoxală? S-ar părea că acum se citește mai puțin. Dar nu cumva se citește altceva? Lăsând la o parte presa, mult mai tentantă decât cea din perioada totalitară, zgribulită de frigul ideologic, s-a impus, în prim-plan, așa-numita literatură-document (memorii, jurnale, reconstituiri istorice, corespondență etc.), zgârcit reprezentată în trecut, din motive lesne de înțeles, care polarizează atenția cititorului într-un sens recuperator. Oare nu face ea parte din literatură? Oricum, scrierile unor Mircea Eliade, N. Steinhardt, C. Noica, Nichifor Crainic, M. Sebastian, N. Carandino, Paul Goma etc. se situează pe un palier incontestabil al întâlnirii dintre istorie și viață sufletească, dintre memorie și artă. Și suntem convinși că seria «documentară» abia s-a deschis. Ea împrăștează, densifică, legitimează lăuntric, sub pecetea experiențelor particulare ale veacului actual, convențiile literaturii. Reprezintă o infuzie de realism, ce ne trezește din reveriile suprealiste, în ideea celei balansări între extreme ce asigură evoluția creației în genere. Și, nu în ultimul rând, ne ajută a ne identifica din punct de vedere etc. Nici critica literară nu mi se pare supusă unui recul real. Niciunul dintre exponenții săi semnificativi n-a dezertat. Nici măcar, așa cum se spune mereu, N. Manolescu, care, deși scrie mai puțin, continuă a-și marca atitudinea prin mijlocirea «României literare», al cărei vârf de atac polemic îi exprimă opțiunile. «Politizarea» de care suntem incriminați nu e, în fond, decât o depolitizare. Poate fi blamat un chirurg că are mâinile pline de sânge când încearcă să extragă o tumoră. N-am făcut decât să răspundem unei provocări dure-

roase, unei anomalii care, decenii de-a rândul, ne-a distorsionat și împuținat energiile, ne-a știrbit, ne-a amânat ori ne-a interzis înfăptuirile. N-am făcut decât să răspundem unei provocări dureroase, unei anomalii care, decenii de-a rândul, ne-a distorsionat și împuținat energiile, ne-a știrbit, ne-a amânat ori ne-a interzis înfăptuirile. Ne-a făcut să depindem de bunul plac al unor «foruri» ale obtuzității tendențioase. Nu doar societatea noastră, dar și cultura noastră e, în momentul de față, un organism traumatizat, ce are nevoie de îngrijire. Împrejurarea că un număr de critici – de fapt, cei mai buni – s-au dedicat în principal strădaniilor de combatere a răului ideologic, a simptomelor lui desfiguratoare, precum minciuna, omisiunile, triumfalismul, cumpărarea conștiințelor, sugrumarea spiritului critic, supra sau subevaluările bătătoare la ochi, grila unor criterii și nume obligatorii, nu cred că poate avea decât un efect salutar asupra conștiinței literare, asupra conștiinței publice. Ei fac ceea ce trebuie făcut. Iar «apoliticii», politizați până-n măduva oaselor, defetiștii și reciclații care ne acuză de-a ne fi abătut de la drumul drept, ne fac serviciul unei clarificări. Ei se înfățișează, în instanțele transparenței, mascați și deghizați, dovedindu-ne și acum că nu sunt capabili de o altă prestație, că prezența lor nu poate fi decât o sumă de variațiuni pe tema simulării și disimulării... Desigur că trebuie să trecem prin încercarea pieței libere. Desigur că societatea de consum în care am pășit își are rigorile ei, de care s-au grăbit să (ab)uzeze guvernării primilor șapte ani de după decembrie '89, cum ar veni: cele șapte vaci slabe, mânate, cu chiote protocroniste, de dl. Văcăroiu, ajutat de dl. Văcaru. Desigur că suntem, cei mai mulți, săraci, împovărați de griji existențiale. Dar respingem teza, ce-ar fi pentru unii foarte convenabilă (explicațiile sunt de prisos!), a crizei literaturii, cultivând în schimb, o literatură a crizei, inevitabilă, specifică și, după toate probabilitățile, binefăcătoare”. □ D. Țepeneag este prezent cu un „fragment de roman”, *Pont des Arts*. □ Iordan Chimet „restituie”, la rândul său, publicului un text *În amintirea lui Wilfredo Lam*, cu următoarea „poveste”, prezentată de redacție ca „argument” introductiv: „Textul [...] a fost scris în vara anului 1989, când dlui Iordan Chimet, invitat oficial de Asociația «Les Amis de Wilfredo Lam», i-a fost refuzată viza de ieșire din țară. În locul dlui Chimet, a ajuns la Asociația «Les Amis de Wilfredo Lam» doar textul alăturat”. □ În traducerea lui Adam J. Sorkin și Radu Surdulescu, apare poemul lui Mircea Cărtărescu, *Self-Portrait in the Flame of a Lighter*.

● Numărul 4 al revistei „Contrapunct” publică două texte teoretice, de ideologie culturală, ale lui Adrian Marino, *Dintr-un carnet personal și Literatura de masă* („capitol din *Biografia ideii de literatură*, vol. V, în pregătire. În volum, toate referințele necesare”). Acestea sunt introduse de Bogdan Ghiu, care în *Metatextul spiritului public*, afirmă: „Adrian Marino se cuvine a fi citit, cum să spun, ca un apendice la cultura română, ca un metatext la un întreg spirit public, ca un *mode d'emploi* al unui fel suprapersonal de a fi. Opera sa este în același timp o concluzie și un program. Un program despre

cum să devenim ce am fost, cum să rămânem, altfel spus. Ființa este fragilă, ea trebuie tot timpul susținută de devenire, pro-pusă, nu doar ante-pusă. Nu există, în istoria (culturală) a unui popor, cuceriri definitive. Cu atât mai mult cu cât acestea, în cultura noastră cel puțin, au constituit și continuă să constituie apanajul exclusiv al eroismelor individuale, nereușind să fie instituționalizate, transformate în tradiție, în obicei, în deprindere, în «apucătură»... Citindu-i, la douăzeci de ani, cărțile, am visat, câteva clipe, să-i scriu, necunoscutul de mine, o scrisoare Domnului Adrian Marino și să-i propun să-i devin secretar. Nu am făcut-o, dar și acum, când îi citesc cărțile, simt nevoia de a ucenici, cum se spune, în preajma acestui spirit constructor. [...] Există speranțe ca lucrarea împotriva timpului să devină și pentru noi, lucrare împreună cu timpul, în timp? Opera lui Adrian Marino pare a spune că da”.

● Din sumarul nr. 4 al „Cuvântului”, se remarcă recenzia lui Al. Cistelean la cartea de poezie de pe primul loc al topului revistei, *Șase cânturi pentru cei care vor să închirieze apartamente*, de Dumitru Crudu: „Pe un suport de umor și pe unul de tandrețe se bizuie epopeea derizoriului – o adevărată muscocomachie – din lirismul aparent inocent, casnic și melancolic, dar în fapt provocator, al lui Dumitru Crudu. Ultimul produs, aclimatizat, al atelierelor Mușina, tânărul poet de origine basarabeană face figură de încheietor de pluton optzecist în *Portret-ul de grup* al lui Eugen Lungu, dar tot atât de bine ar putea fi considerat deschizător de pârtie pentru noul val postoptzecist, în urma lui venind, cu debuturi ce stau sub semnul vocației, Iulian Frunțașu și Ștefan Baștovoi – de altminteri, cu toții câștigători ai ultimelor trei premii de debut acordate de Uniunea de peste Prut”. După dublul debut din '94, cu *Falsul Dimitrie* și *E închis vă rugăm să nu insistați*, volume unitare în fond, dar evidențiind și o tendință spre disponibilitatea centrifugă și spre improvizație, cele *Șase cânturi pentru cei care vor să închirieze apartamente* (titlu cu trimitere antiopțecistă, dar și antiemfatică) de acum reprezintă o carte programatică, stringent construită, cu motivele aranjate în suită și în contrapunct, având redundanța temei cu variațiuni. □ Despre *Omul care nu învață din greșeli. Jurnalul unui prost inocent*, scrie Alexandru George, cu referire la *Jurnalul pe sărite* al lui Paul Goma, aplicând un duș îndeajuns de rece pentru a domoli incendiul verbal, vindicativ, al dizidentului. Pe această cale, Alexandru George îi atrage atenția asupra unei tactici paradoxale de acțiune a sistemului de opresiune și control: aceea de a crea posibilitatea „dizidențelor” sau a „victimelor” cu aprobare de la Centru – „Paul Goma a inițiat o mișcare ce nu s-a bucurat de un mare succes, dar a avut un foarte mare ecou, cu utilitatea lui în epocă. Dar ea nu trebuie confundată cu lupta dusă de cei aflați în afara regimului, care nu l-au urmat aproape deloc. Nici până astăzi, când scrie atâta despre sine, el nu-și pune problema de ce. Răspund eu în sensul în care am mai făcut-o. Nici Corneliu Coposu, nici Dan Am. Lăzărescu, dar nici Adrian Marino sau N. Steinhardt nu au fost dizidenți și nici nu au semnat manifestele

lui Goma, pentru că erau situați în altă lume, pe alt continent, erau dușmani ai regimului, chiar dacă reduși la neputință, erau recunoscuți ca atare. Dizidenții aparțineau sferei comuniste, Nicolae Breban, Dan Deșliu, Mircea Dinescu, după ce, în grad superior, aceeași era și situația lui Mihai Botez sau Dumitru Mazilu. Dizidența a pornit dinlăuntrul sistemului și a început nu cu Paul Goma, ci cu scriitorii A.G. Vaida și Al. Jar, ultimul demascat într-o ședință chiar de Gheorghiu-Dej prin gura Mariei Banuș. Curajul lui Goma, cât a fost, a venit cu aproape două decenii mai târziu”. În finalul articolului, i se propune lui Goma ca, loc să exagereze furibund, ori de câte ori are ocazia de a se exprima public, să se preocupe, mai degrabă, de conștientizarea „calității” propriei imagini: „Paul Goma, scriitor prea abundent și pe alocuri valoros, avea nevoie de altceva decât de jurnalul acesta de orori și de josnicii pentru a se face cunoscut mai bine decât a făcut-o literatura sa; omul și-a dat arama pe față atunci când nimeni nu i-o ceruse și toate defectele sale de caracter, lipsa de cultură și judecata permanent strâmbă abia se lăsau bănuite. El scrie despre toate ca și cum ar fi judecătorul suprem, ceea ce nici posesiunea unei personalități de alt nivel nu i-ar îngădui-o. Sub cuvânt că face procesul contemporanilor săi ingrați și nesimțitori, el oferă ceea ce în comunism se deprindea așa de ușor: denunțuri, la care adaugă din abundență ceea ce-i era de asemenea foarte la îndemână: bârfeli, fără nicio legătură cu pretinsa «temă» a jurnalului său de luptător fără armată, comandant închipuit al unei bătălii aproape uitate. Prin toate orificiile, el secretă dejecții și imundități, mai puțin cele de ordin cerebral, căci facultatea intelectuală se vede abia acum că-i era cea mai străină. E desigur și un act de curaj să te divulgi așa cum ești și cum nici măcar nu bănuiai că ai fi. Ceea ce a izbutit Paul Goma, cu fatuitate supremă și prostie inocentă, nicio poliție politică din lume, oricât de diabolică, n-ar fi putut realiza atât de simplu și de eficient”. □ La rubrica despre „Cea mai tânără generație”, Radu G. Țeposu îl prezintă pe Marius Ianuș: „Student la Facultatea de Litere din București, Marius Ianuș – brașovean de obârșie – scrie cu o stranie timiditate indolentă. Întreg aerul poemelor sale e secretat de acest oximoron care plasează versurile lui Marius Ianuș în linia imagismului american, al lui Carl Sandburg bunăoară, de care-l apropie tocmai acest sentimentalism cu aer de brutalitate. Fiind și un voluptos al antipoeticului – precum T.E. Hulme, să zicem –, Marius Ianuș proslăvește peisajele și obiectele umile, pe care le aureolează totuși cu o gingășie discretă. Riscând să treacă drept un autor industriuos, cu autocenzura aproape atrofiată, Marius Ianuș promite să devină, totuși, un bun prospector al nevrozelor cotidianului, cu condiția să-și reprime exhibiționismul și să-și concentreze atenția asupra mitologiei umilității”.

● Dosarul numărului 4 al revistei „Familia” este dedicat aniversării celor 75 de ani împliniți de Ștefan Aug. Doinaș. Grupajul alcătuit din eseu pe teme de bioetică *A clona, clonare*, scris de sărbătorit, un articol de Traian Ștef despre

Filosofia lui Ștefan Aug. Doinaș, la care se adaugă un interviu cu scriitorul, realizat de Dumitru Chirilă (**Ștefan Aug. Doinaș și darul zeilor**), se prezintă cu introducerea lui Nicolae Manolescu, intitulată sugestiv: **Ș'acel rege al poeziei...**: „În toate sensurile care se pot da cuvântului, Doinaș este poetul clasic al vremii noastre. Deși biografia (și literară) nu i-a fost cruțată de mizerii (a debutat editorial abia la 42 de ani), ceea ce se impune, când îi contemplăm viața și opera, este spectacolul unei măreții calme, distante și senine. Clasicitatea lui nu este numai una stilistică. În istorie, ca și în cotidian, a fost întotdeauna prezent, implicat, în același mod clasic. Atitudinea lui a avut grandoare și solemnitate. Spontan în reacție, este elaborat în expresie. Și preferă ce rămâne (*scripta*), nu ce trece (*verba*). Dacă a avut îndoieli, ți le-a ascuns. Celor din jur, le-a oferit un zâmbet încrezător. În agitația lor spăimoasă, el a fost elementul de stabilitate: țărnuț de care, lovindu-se, valurile se sparg. Opera și-a dăltuit-o în piatră. N-a pictat și n-a desenat: a sculptat cuvântul. Compania i-a fost mereu ilustră: Dante, Goethe, Hölderlin, Mallarmé, Hauptmann, Valéry. Din aceștia și-a făcut tovarăși întru limba românească. Acum, când împlinește o vârstă clasică, nu mă pot gândi la el decât ca la *acel rege al poeziei*, cum îl numea Eminescu în poema sa pe autorul *Pastelurilor*”.

● În „Hyperion – Caiete botoșănene” (nr. 4), editorialul **Stagnarea în anormalitate** poartă semnătura lui Gellu Dorian, secretarul de redacție al revistei. Văzându-și înșelate așteptările cu privire la instituirea unei autentice „stări de normalitate” în literatura română, autorul articolului condamnă „oportunismul” și carierismul, defecte manifestate postdecembrist de principalii critici de specialitate N. Manolescu și E. Simion: „Pe la începutul anului 1990, când se desprăvăla și ecoul gloanțelor părea șters din auzul celor care au participat cu adevărat la schimbul de focuri de pușcă din decembrie 1989, criticul literar Nicolae Manolescu, gândindu-se strict la fenomenul literar de la noi, cerea intrarea în normalitate. Se referea la faptul că după aproape cincizeci de ani de anormalitate, de non-literatură, promovată drept model de urmat, de promovare a subprodusului literar, ideologizare a culturii, de cenzură, literatura avea, în fine, culoarul deschis spre normalitate. Li s-a spus pe nume celor ce-au cântat în strună vechiului regim, li s-a indicat să aștepte măcar cinci ani de la pierderea subiectelor lor literare și după aceea să se apuce, unde era cazul, de scris. Unii au înțeles, alții n-au priceput cum vine asta și au dat din coate chiar pășind pe petele de sânge ale celor ce au pierit în decembrie. În fine, ce-au zis ei, în literatură este loc de oportuniste în orice moment istoric. Și oportuniștii de formulă nouă au apărut: unii au ocupat posturi-cheie în conducerea unor județe, ca peste puțin timp, dovedindu-și incapacitatea organizatorică și lășitatea, să se retragă în posturi de altă natură cu avantaje mai sigure și imediate și fără prea mari responsabilități istorice, alții au fugit în ograda puterii și au început osanale sub balcoanele din care au început să curgă noile firimituri de un gust deosebit. Oportuniști și oportuniști. Normalitatea cerută

de Nicolae Manolescu nu s-a întâmplat. Nu se întâmplă nici în zilele de azi. Ce-ar însemna această intrare în normalitate? Am tot văzut în paginile multor reviste tentative pe marginea acestei idei a reevaluării literaturii române, reaşezării valorilor, asanării şi aşa mai departe, ceea ce se considera că ar fi un început de intrare în normalitate a literaturii române. În afara unor polemici de decontări personale, mai nimic nu s-a întâmplat în acest sens. Eforturile lui Gheorghe Grigurcu au fost mereu luate în băşcălie de Eugen Simion şi de alţi acoliţi apolitici care, în zelul domniei sale, apolitic şi nostalgic, a luat în «firimituri» pe toată lumea la refec. Nu mai discutăm aici poziţia domniei sale. Chemat şi el să pună umărul la intrarea în normalitate, prin scrierea promisei istorii a literaturii române, elaborare de dicţionare prin Institutul «Călinescu», trenează în aceeaşi călduţă anormalitate în care a crescut de la un mic buchinist la mare academician. Ocrotitor de calibani literari, clonaţi după chipul şi asemănarea sa, se foloseşte de paginile unei reviste pe care a transformat-o în ogor personal pentru a-şi vărsa umorile, pe fragmente sau «firimituri». Nici într-un caz, nu această activitate ar putea însemna intrarea în normalitate a literaturii române, rămasă în urmă începând cu manualele şcolare la a căror alcătuire contribuie cu acelaşi zel şi discernământ şi continuând cu promovarea aceloraşi nonvalori pe care le-a cultivat şi-n perioada când contribuia cu haru-i la construirea multilateral dezvoltată a României şi urcarea ei pe culmile comunismului de la ţâţa căruia a supt. Dar ce este este, ce nu este nu este – asta este, vorba lui Murphy. Nu contest, să fie limpede, reuşitele de-a lungul timpului ale domnului Eugen Simion, ci amendez contribuţia domniei sale la menţinerea anormalităţii în spaţiul literaturii române de pe poziţia privilegiată pe care o are de vice-preşedinte al Academiei Române. Cu atât mai vinovat este cu cât ştiu că atât calităţile domniei sale cât şi poziţia pe care o are i-ar fi îngăduit să facă intrarea literaturii române în normalitatea pe care o invoca Nicolae Manolescu, alt critic literar care ar putea relua poziţia de spirit director în critica şi istoria literaturii române”. □ Intervievat de Cassian Maria-Spiridon, criticul Ioan Holban consideră că „*Ne aflăm în al patrulea moment de revizuire a valorilor*”, afirmaţie detaliată în sensul: „Noi acum avem de integrat, întâi de toate, o întreagă literatură care se află în diaspora, după aprecierea mea sunt nouăzeci de nume importante de scriitori trăitori prin alte locuri în lume, plecaţi în diverse momente din ţară, începând cu marele val al anilor '40 şi – apoi, alte valuri succesive. Aceşti oameni ne sunt ca şi necunoscuţi”. O altă temă a discuţiei este cartografierea generaţiei '80, cu particularităţile ei locale: „C. M. S.: Să nu uităm că de multă vreme s-a vehiculat ideea că generaţia '80 se reduce la Cenaclul de Luni, eşti de acord cu asta? I. H.: Nu, nu s-a redus la Cenaclul de Luni. Cenaclul de Luni a fost o instituţie culturală importantă pentru această generaţie, dar în acelaşi timp nu trebuie să uităm că la fel de importantă pentru altă dimensiune a poeziei, dacă nu referim la ea, se află la Junimea de la Iaşi, de asemenea Centrul cultural din Cluj.

Pentru că vreau să evidențiez că nu văd foarte multe relații între poezia lui Iarș și poezia lui Ion Mureșan de la Cluj, între poezia lui Traian T. Coșovei și aceea a lui Nichita Danilov de la Iași... Nu sunt foarte multe legături în afara unei anumite recepții asupra lumii, în afara acelor puncte pe care le-am emis mai înainte, elemente care au unit generația. Cât privește practica literară, în interiorul acestei generații vom constata un nou romantism (asta nu înseamnă pastişă romantică, ci romantismul este deja o paradigmă care răspunde unei sensibilități a omului de astăzi, nu se întoarce în trecut, nu este un paseism) acesta este un aspect, chiar important al acestei generații, apoi este această temă medievală și care la fel o consider foarte importantă. [...] C. M. S.: Legat de generația '80, consideri că în Iași se aflăm în fața unui grup masiv al acestei generații? I. H.: Cred că în momentul de față, după ce avem imaginea aceasta exactă cu oameni care au venit cu cărți scrise altădată și publicate acum, oameni care scriu acum cărțile și le publică, am și scris lucrul acesta, am și semnat, începe să se miște ceva, nu numai în poezie, aici lucrurile sunt deja pe o albie destul de limpede trasată, dar și în proză. A apărut acest grup de la Corso, așa i-am spus din cauza unei boeme de altădată, care a luat sfârșit, la care eu asociez și pe Dorin Spineanu, și pe Vasile Popa Homiceanu și cred că apariția cărților lor începe să pună și problema unui alt fel de a scrie proză la Iași. Se înnoiește și din acest punct de vedere peisajul literar. Școala de critică în momentul de față la Iași trăiește doar din amintiri, din păcate era foarte activă pe vremea când apărea revista «Dialog», înainte de anul 80, erau Al. Călinescu, Liviu Antonesei, Luca Pițu, Dan Petrescu, Sorin Antohi. Era o școală destul de distinctă în cadrul criticii românești care s-a afirmat mai cu seamă în paginile revistei «Dialog» sau la «Opinia studentească» pe vremea studenției noastre și după aceea, care după 1980 au și debutat editorial, majoritatea. Majoritatea din cei enumerați, la această oră nu mai locuiesc în Iași și din nefericire puține nume vin din urmă. Recunosc că sunt câțiva scriitori tineri, foarte talentați și care mă gândesc că vor face carieră și în critica literară, nu numai în poezie și proză. Mă gândesc la Ovidiu Nimigean, la Sebastian Drăgulănescu, la Ana Maria Zlăvog... sunt câțiva tineri care măcar așa timid încearcă să facă o cronică literară, să scrie critică de întâmpinare, încercând să perceapă cu alți ochi firește și cu altă paradigmă de sensibilitate și pe noi și, de ce nu, pe generația lor. [...]”.

● Nr. 4 al revistei „Interval” are tema **Formarea personalității**. În **Editorial**, Redacția își argumentează opțiunea pentru acest subiect de dezbatere, după cum urmează: „Am încercat să abordăm subiectul dintr-o perspectivă teoretică: sociologică și de mentalitate. Pe de altă parte am deschis revista unor scriitori care și-au pus întrebări asupra propriei lor formări. Consecventă programului ei revista «Interval» încearcă să pună alături autori consacrați și tineri scriitori, aflați la început de drum. Și în acest sens «Interval» înțelege să participe la însăși «formarea personalității». Sperăm să fi izbutit realizarea unui număr

dinamic și interesant, pe placul cititorilor noștri. Nu mai adăugăm decât că revista și-a câștigat un public numeros, dovada fiind cei peste 500 de cititori pe care edițiile pe internet ale numerelor de până acum, realizată de colegul nostru Sorin Matei, i-au avut”. Din sumar: Simona Popescu, *Scoici, fluturi, pești, un fel de Odradek...* (proză autobiografică); Andrei Bodiu, *Nostalgie și ignoranță în anii '90* (comentariu social); un interviu de Andrei Bodiu, luat lui Mircea Nedelciu, și pus sub titlul declarativ: „*Sunt atât de orgolios încât consider că nici n-am avut modele și nici nu m-am lăsat influențat*”; Gheorghe Crăciun, *Dintr-un „Caiet de teze”* (eseu autobiografic); Mihai Ignat, *Înapoi în viitor* („confesiuni” despre cărțile din biblioteca din perioada copilăriei); Ciprian Șiulea, *Privind înapoi cu derută* (autobiografie ideologică); Cezar Paul-Bădescu, *Liceu* (autobiografie); Sorin Matei, *America minții românești* (eseu auto-ideologic); Romulus Bucur, *Întru formarea tânărului poet* (eseu autobiografic); Caius Dobrescu, *Bunul gust în materie de relativism* (eseu teoretic). La „Club-Interval”, sunt publicate versuri de Mihai Vaculovschi, *voi muri la adânci tinereți* („text din volumul *Piatra lui Sisif sub limba lui Demostene*”), și de Sandu Vaculovschi, *Moartea unui poem*. Colaborează cu proză Mihai Arsene, *Iubește-mă mult, Ahile*. La rubrica „Document”, Marius Oprea scrie despre *Viața și faptele tovarășului Dincă*, dezvăluind o nouă filă din activitatea angajaților Securității anilor '50, care se ocupau cu anchetările. În „Biblioteca Interval”, Adrian Lăcătuș traduce din William Carlos Williams, fragmentul *Struguri acri* (*The Autobiography of William Carlos Williams*, New York, A New Directions Book), iar Anatol Ghermanschi redă în limba română trei proze scurte ale lui Daniil Harms, *Despre echilibru, Șapca, Cioara patrupedă*.

● Nr. 4 al revistei „Transilvania” este constituit în jurul temei ***Dreptul de a uita versus Dreptul de a nu uita***. Din sumarul variat, cuprinzând articole, interviuri, prezentări de manuscrise vechi, texte de analiză, se distinge prin ideile puse în circulație, cu punct de plecare în mecanismele structurale din psihanaliză, esul ***Uitarea: o construcție***, autor teoreticianul literar Sorin Alexandrescu: „[...] pot presupune că anumite forme de cenzură, de «uitare dirijată» există fără îndoială în multe culturi, și desigur în cea română. Discuția ar trebui atunci să înceapă de la premisa că «uitarea» în societate este, sau poate fi, la fel de puțin inocentă ca «uitarea» la un individ. Este foarte posibil că o societate uită anumite fapte dintr-un «interes» de care este la fel de puțin conștientă ca și individul angajat într-un proces similar. Uitarea, absentă, sau reîntoarcerea în alte forme ale celor refutate, capătă atunci *sens cultural*. Societatea românească dorește fără îndoială să-și păstreze *acum* integritatea și consistența traumatizate de anumite fapte de *atunci*. Problema ar fi în ce măsură există «analști» dornici să analizeze «uitarea» spre a vindeca «trauma». Societatea românească traversează astăzi (decembrie 1997-ianuarie 1998) o fază ciudată, amestecând radicala scotocire prin unele gunoaie și

putica ascundere a altora. Oamenii politici, marele public, ziariștii par obsedați de discutarea la nesfârșit a unor riscate declarații din prezentul imediat (cazurile Adrian Severin, Traian Băsescu etc.) ori din trecutul îndepărtat (epoca Dej) și de totală uitare a unor fapte din trecutul semiîndepărtat (epoca Ceaușescu). Este totuși uluitor faptul că nimeni, dar absolut nimeni nu vorbește de anii optzeci, în timp ce revista «Memoria» epuizează practic anii cincizeci sau șaizeci, iar restul presei ne copleșește cu revelații despre prezentul cotidian. Ori întrebarea capitală, pe care nimeni nu o pune, este ce am făcut noi toți, dar poate în special X, Y și Z, între 1980-1989? Alte «uitări construite» pot fi ușor numite. O imensă literatură apologetică despre mareșalul Antonescu « uită» masacrarea evreilor în Transnistria, de care, în schimb, printr-o compensație explicabilă, își «amintesc» numai istoricii de origine evreiască, aceștia uitând și ei, pe de-altă parte, anumite aspecte pozitive ale aceluiași regim. În istoria literaturii moderne nimeni nu pare a analiza faptul că multe categorii – de exemplu, autoarele femei – ori cărți – de exemplu literatura urbană a unor romancieri rurali reputați (Rebreanu, Preda) – sunt ignorate și/ sau deformate de decenii. Din literatura actuală toată lumea «uită» cărți excelente din simplu motiv că autorul/ autoarea ei «trebuie» ignorat(ă) din rațiuni politice de grup. Astfel se face că *Sertarul cu aplauze* de Ana Blandiana ori eseurile lui Stelian Tănase au fost puțin, sau deloc receptate în presă din cine știe ce adversități față de autori ca oameni politici, sau că poeți basarabeni ca Emilian Galaicu-Păun, sau chiar bucureșteni, ca Magda Cârneci, sunt uitați în discutarea generației optzeciste, ca să nu mai vorbim de superbe reviste din Sibiu («Transilvania», «Euphorion»), Brașov («Interval») și Târgu-Mureș («Vatra») etc. cvasi-necunoscute la București. O analiză lucidă a societății românești actuale ar trebui să fie o analiză a uitărilor și amintirilor cultural «construite». Cine să o facă? Nu știu, dar cred cu tărie că însănătoșirea unei societăți, ca și a unui individ, trece numai prin traversarea pragului tăcerii, prin «desființarea paznicului», politic și psihologic, dintre vestibulul tuturor patimilor, chiar și a celor «murdare» și salonul tuturor virtuților”. □ Jurnalista Claudia Tița publică o fructuoasă „convorbire cu prof. dr. Livius Ciocârlie”: „C.T. – Vreau să vă opriți puțin asupra memoriei «disciplinate» a diaristului. Cum «disciplinează» memoria JURNALUL? L.C. – [...] Jurnalul propriu-zis, scris zilnic, nu are nevoie decât de memoria cea mai scurtă și mai epidermică. Nici principial acesta nu poate avea «disciplina», adică structura, căci structurantă este memoria afectivă, nu cea voluntară, care nu face decât să juxtapună, mărgică lângă mărgică. E adevărat că memoria – de adâncime – poate interveni pentru a structura jurnalul, sau a-l ritma, dar în aceeași măsură îl și îndepărtează de specificul său. Abia atunci, când devine altceva, el este literar. Literaritate are, totuși, și jurnalul propriu-zis, dar nu una intrinsecă, ci una proiectată de cititor. [...] literaritatea jurnalului crește cu cât se îndepărtează de modelul jurnalului propriu-zis. Cel mai bun exemplu, exemplul limită:

Jurnalul fericirii, de fapt un fals jurnal, o carte de memorii și reflecții în formă de jurnal. [...] C.T. – Cu ce consecințe pentru conjunctura actuală credeți că a fost exploatat publicistic (și editorial) raportul AMNESIS (UITAREA) și ANAMNESIS (AMINTIREA)?! Ce nu trebuie să uităm noi, românii? L.C. – Cei mai mulți români s-au născut a doua oară în (după amiaza zilei de) 22 decembrie 1989. Ce a fost până atunci, au uitat sau, dacă-și mai amintesc câte ceva, ei își apar lor înșiși mai frumoși decât fuseseră. Alții spun cum au stat lucrurile, mai mult sau mai puțin corect. S-a făcut și o precizare necesară: nu toți trebuie să ne condamnăm trecutul, ci (cu excepții) fiecare în parte. Aș adăuga: decât să ni-l amintim fără să-l înțelegem, mai bine să lăsăm trecutul să zacă în locul de falsă uitare care este inconștientul. Rămâne atunci speranța ca el să germineze și, până la urmă, să crească din el o eflorescență. Căci măcar atât: trecutul nostru este experiență. Tragică, grotescă, de cele mai multe ori, dar experiență. În privința asta (în singura, e drept) suntem mult mai bogați decât apusenii care, de cincizeci de ani încoace, n-au cunoscut război, dictatură, abuzuri, mizerie, umilință, turpitudine... Zăcământul nostru promite mult. Nu trebuie să-l risipim, ca pe o flotă transoceanică. Repet: fie să-l transformăm în înțelegere (de noi înșine, de viață, de istorie), fie să așteptăm ca el să genereze mari – și semnificative – ficțiuni”.

● Numărul 4 al revistei „Vatra” îi aduce „față-n față” pe universitarii Ștefan Borbely și Ion Simuț. „Scenariul” rubricii-dosar presupune, în prima parte, un schimb de receptare critică între protagoniști, apoi gruparea în jurul fiecăruia a unor evaluatori ai operei (pentru Simuț se înscriu la cuvânt: Cornel Moraru – *Din nou despre „Revizuirii”*, Nicolae Oprea – *Un critic și cartea sa provocatoare*, Sanda Cordoș – *Pilde și fervori*, Ruxandra Ivănescu – *Splendorile și decăderile tranziției*; pentru Borbely: Ion Pop – *„Texte de întâmpinare și de atitudine”* și Al. Cistelean – *Scriitorul de tranșanțe*). Prin urmare, supunându-se regulii „jocului”, Ștefan Borbely îl consideră pe Ion Simuț, *Camaradul și adversarul perfect*, cu precizările necesare: „[...] sub aspect moral, existențial sau atitudinal. Un om lipsit de slăbiciuni, ferm, fără alunecături. N-am simțit încă pe pielea mea, dar din câte scrie, cred că poate fi și un preopinent public ireproșabil, un adversar cu viziera ridicată, cu lovituri întotdeauna directe, bărbătești, puternice. Într-o lume a privirilor piezișe, a zâmbetelor meschine și subțiri, Simuț ilustrează cazul rar al intelectualului ce-și construiește existența pe concordanța dintre vorbă și faptă, a cărui critică e întotdeauna egală cu omul care o scrie. Din acest punct de vedere, l-aș apropia de marile exemple de probitate ale generației din care face parte, înrudirea cea mai frapantă fiind, poate, cu un om care nu mai poate, din păcate, răspunde acestei afinități: Mircea Scarlat.”; de partea sa, Ion Simuț îl descrie pe Ștefan Borbely ca fiind un „Om de bibliotecă, de cercetare asiduă, îndelungată și însingurată [...]. El are toate calitățile și toate defectele introvertitului. [...] Vocația lui e comparatismul, studiul erudit, eseul, iar aspirația e marcată de

dorința prezenței în agora, de exprimarea polemică a opiniei, de ambiția de a coagula un grup căruia să-i devină lider discret. Vocația sa îndubitabilă e de a trăi în Bibliopolis, iar aspirația îl îmboldește să pășească în vacarmul Agorei. De fapt, opinentului nu-i place să se implice în forfota străzii, ci în preocupările celulei de criză. Nu este un opinent de tribună, ci un opinent de cabinet” (*Agorafilie și bibliofilie*).

[MARTIE-APRILIE]

● În „Caiete Critice”, nr. 3-4, Eugen Simion inserează, la rubrica de „Cronici literare”, câteva *Pagini actuale dintr-un jurnal vechi*; textul poartă în subsol nota explicativă: „Fragmente din *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*, ediție integrală în pregătire la editura Mercuțio”. Grupajul *In memoriam* despre Gheorghe Tomozei cuprinde contribuții de Lucian Chișu, Titus Crișciu (fragmente inedite dintr-un interviu cu poetul, luat „cu trei zile înainte de a muri”), Fănuș Băileșteanu. La secțiunea *Aniversări* este sărbătorit Ștefan Aug. Doinaș, care împlinește 75 de ani. Revista publică un articol evaluativ al creației literare, semnat de Ovid S. Crohmălniceanu (*Doinaș – 75*: „De fapt, Doinaș e unicul poet care a făcut să triumfe cu opera sa stilul *Jugend* în literatura română. Grație acestuia realizează dificilul asamblaj clasic și romantic, euforia formelor răsărite din nestăvilite creșteri vegetale, care prind universul într-o misterioasă plasă unduioasă, melodică, fără cusur, dictează proliferărilor imense legi, cosmicizează infinitul. A pune de unul singur resorturile limbii și mașinăria imaginativă a literaturii naționale în mișcare, ca să adopte o variantă stilistică nemaiîncercată, reclamă puteri poetice peste măsură. Doinaș a dovedit că le are.”) și un dialog pe alocuri polemic, atunci când se atinge tema *apolitismului*, între Eugen Simion și cel aniversat (Doinaș: „Am polemizat nu pentru că am înțeles diferit conceptul de *apolitism*, cred eu, ci pentru că suntem două structuri diferite. Nu știu exact unde să te situez, cu opțiunea D-tale pentru *apolitism*, dar țin să-ti spun, în mod deschis, că faptul de a te fi abținut să faci politică, imediat după 1989, constituie tot o opțiune politică: cred că ești convins că ai făcut «jocul» (să mi se ierte expresia) celor care aveau nevoie de neutri. Dar poate să existe neutralitate, atunci când e vorba de soarta țării tale? [...] Vreau în același timp să-ți mărturisesc o impresie: atunci, când imediat după 1989, unii nu vroiau să se angajeze politic, ei au făcut impresia unor dezertori: e ca și cum cineva i-ar fi chemat: Veniți, să facem revoluția necesară!, iar ei s-ar fi eschivat. Noi ne-am angajat în politică tocmai pentru a continua, a desăvârși Revoluția.”; Simion: „Că suntem două structuri diferite este limpede, este normal, că nu știi unde să mă situezi, mă rog... Dacă te-ai fi gândit, totuși, la opțiunile mele dinainte de 1989, ți-ar fi poate mai ușor. Vorbesc de opțiunile mele literare și chiar de opțiunile mele (atâtea câte au fost și așa cum au fost) morale și politice. Pe unele, mai îndepărtate, nu le cunoști, în mod sigur. N-am făcut niciodată caz de ele. Și nici azi, când toți își fac

dosare de victime, nu-mi place să vorbesc ce-am pățit eu sau despre ce s-a întâmplat cu familia mea în anii '50" [...] „Vorbești de ce s-a întâmplat la noi, după 1989: *dezertori, combatanți, interesul național* etc. Poate, dar fiecare înțelege altceva prin aceste noțiuni. Eu am asistat, de pildă, în primele luni ale anului 1990 la apariția celor *mai egali decât egalii* în comunitatea scriitoricească. Nici n-am apucat bine să ne dezmeticim, că s-au și instalat în fruntea noastră și cine nu gândea ca ei era deja clasat, satanizat... Secretarii de partid de ieri au devenit peste noapte anticomuniști feroce. Au intrat în formațiunile politice nou apărute și au început să ne judece pe noi, șovăielnicii, *apoliticii*... Această convertire a fost acceptată din rațiuni de partid și ce-a urmat se știe. Praf s-a ales, domnule Doinaș, din *procesul comunismului*"; Simion: „Am ieșit dintr-un tunel și am intrat, parcă, într-o junglă. Crezi în *elită* sau în *elitism*? Ca să-ți incit spiritul precizez că, în ceea ce mă privește, cred cu ardoare în rolul și necesitatea unei elite (inclusiv în clasa politică) și nu cred deloc în *elitism* care, iartă-mă, mi se pare o formă de snobism insuportabil... și anacronic, total anacronic. [...] Nu cunosc ceva mai greșos, mai primitiv decât ciocoiul daco-roman... Mi se pare foarte prosper și azi..."; Doinaș: „Da, există și azi, și mai mult decât atât: proliferază. Eu, ca fiu de țăran, sunt adeptul unui alt tip de noblețe decât cea ereditară, de sânge. Dar susțin cu tărie că fără elite suntem pierduți ca popor, ca spiritualitate, și deci sortiți să nu izbutim *a face Istorie*”). Rubricile „Comentarii”, „Lecturi” sunt ilustrate cu articole tip cronică de întâmpinare, de Elena Zaharia-Filipaș (*Dan Botta – Spre noul clasicism*, comentariu la ediția Dan Botta, *Limite și alte eseuri*, Ed. Crater, București, 1996), Nicolae Bârna, Ileana Comănescu, Cristina Nuclea, Daniel Cristea-Enache, Alunița Cofan, Alexandra Crăciun, Vasile Bardan, Bogdan Popescu, aceștia evaluând critic literatura actualității, reprezentată de cărțile autorilor Jolán Benedek, Ion Statan, Bogdan Ghiu, Răzvan Petrescu, Fănuș Neagu; Sorin Gherguț, Svetlana Cârsteian, Răzvan Rădulescu, Mihai Ignat, Cezar Paul-Bădescu, T.O.Bobe – antologia cenaclistă *Tablou de familie*; Ioan Es. Pop, Horia Gârbea, Nora Iuga, Mihail Gălățanu, Lucian Vasilescu, Angela Marinescu, Cornel George Popa.

● „Calende”, nr. 3-4, propune pe latura de creație: un grupaj de poezii de Traian T. Coșovei (*Dezlegarea de catarg, Stânci și oceane, Despărțirea de piramide, Clepsidra care rămâne în urmă, Cascada, Mâncătorii de nopți*) și un „fragment din romanul *Stațiunea*, în curs de apariție la Editura Est-Samuel Tastet Editeur”, de Alexandru Ecovoiu. □ Redactorul-șef al revistei, Dumitru Augustin Doman, comentează *Jurnalul* lui Mihai Sebastian, pe care îl consideră „exemplar pentru acest gen literar. Ba, aș zice că-și depășește genul”. Iată care sunt argumentele: „El nu este nici sec, «de afaceri», în genul celui al lui Liviu Rebreanu, nici livresc, superrafinat ca la Radu Petrescu, nici exclusiv despre viața literară a epocii, precum la Mircea Zăciu, de pildă, și nici un jurnal impersonal, oglindă fidelă a perioadei istorice. *Jurnalul* lui Mihail

Sebastian cuprinde însă, bine împletite compozițional, toate aceste direcții” (*Suferințele tânărului scriitor evreu*). □ Ajuns la final, dialogul dintre Octavian Soviany și Gheorghe Grigurcu se desfășoară în jurul temei *Interpretarea istoriei*, care, *ca un tablou imobil se asociază cu refuzul spiritului istoric*. Sunt puse în circulație opinii despre: a. „motivul naționalist”, conform reprezentării lui G. Grigurcu, „îmbrățișat și dezvoltat cu aplicație de către autori de notorietate, precum Marin Preda, Constantin Țoiu, D. R. Popescu”; b. „refuzul revizuirilor”, văzut ca o „reacție înversunată, în speță, a literatorilor patronați de acad. E. Simion, conservatori din învederate rațiuni de oportunism. Acest caracteristic refuz se integrează într-o pseudofilosofie a negării *de facto* a spiritului istoric, proclamat în chip fățarnic, a negării valorilor, proclamate emfatic, în realitate supuse unei nemiloase exproprieri, valori care se degradează în aerul lipsit de curenți critici”.

● Adrian Marino publică, în „Ramuri”, nr. 3-4, un fragment substanțial, cel despre *Literatura națională*, din *Biografia ideii de literatură*. □ La rubrica „Disociații”, Monica Spiridon prezintă, în fișa lui completă, *Un prozator din Est*: Stelian Tănase. □ Octavian Paler propune publicului-cititor o serie de „fragmente din volumul în pregătire *Deșertul, pentru totdeauna*”. Prima secvență se intitulează *Cu melancolie, despre barbari*. □ De la pagina „Soresciana” (*In memoriam*: Marin Sorescu) se remarcă un articol de bilanț biografic, pus în redacție sub titlul *«Le Monde» la dispariția lui Sorescu*; acesta a fost scris pentru cotidianul francez, de Edgar Reichmann, apărând în numărul din 12 decembrie 1996: „În timpul unui dineu care a avut loc la Paris, acum trei ani, Marin Sorescu, care tocmai fusese numit ministru al culturii în cadrul Guvernului României, își reamintea, râzând, că de la revoluția din decembrie 1989 nici unul dintre foștii miniștri ai culturii nu s-a putut menține în acest post mai mult de șase luni. El spera să depășească acest record. Până la urmă, obscurii funcționari ai Ministerului Culturii și-au bătut joc și de naivitatea lui, și de intențiile sale bune. A fost o marionetă pentru toți aceia care, având state vechi de serviciu în minister, l-au mânuit cum au vrut ei. Toate acestea pentru că Marin Sorescu era poet, un poet în cel mai bun sens al cuvântului. [...] Poet și eseist, romancier și autor dramatic (piesa sa de teatru *Iona* a fost jucată în 1969 la Teatrul Lucernaire din Paris), laureat al *Premiului Muzelor* al Academiei de Artă din Florența și recompensat cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Marin Sorescu, tradus în 12 limbi, n-a încetat niciodată să deranjeze regimul comunist din țara sa”. □ Adrian Popescu, la pagina „Rememorări și revelații”, scrie evocarea duios-nostalgică *Prietenii*: despre cei trecuți dincolo dintre poezii de boemă pe care i-a cunoscut personal. Printre aceștia: Marius Robescu, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea. „Recitesc paginile de poeme ale lui Marius Robescu, îmi place să-l chem la masa noastră de la «Berlin» sau «Continental» (primul în Capitală, celălalt în Cluj) în pacea discuțiilor la un pahar de bere nemțească, alături de Nicolae Prelipceanu, (prin care l-am

cunoscut, demult, la «Turn», pe civilizatul și profundul Marius). Nu e posibil, nici Dorin Tudoran nu prea are vreme, nici Virgil Mazilescu, doi lipsesc deja din quintetul acela care pentru mine era tot ce îmi doream: compania lor fraternă și ardența discuțiilor. Pe Virgil l-am lăsat în grădina vilei scriitorilor de la Nisipurile de Aur, în Bulgaria unde Uniunea Scriitorilor ne trimisese, în 75. Primul meu drum prin Uniune, cred și pentru el. Virgil a jucat zaruri cu bucătarul, l-a bătut glorios, a câștigat o sticlă de coniac (miza jocului); am văzut împreună Vitoșa, mănăstirea Rila, am făcut baie în mare, cum să-l uit, să mi se pară ireală, apoi, vocea lui gravă recitând și versurile, îndelung cizelate, urmărind pe fața sa efectul lor, bucurându-se ca un copil”.

● Sumarul nr. 3-4 din „Viața Românească” se remarcă, mai ales, prin: versuri de Gellu Naum (*Pasărea Wasile, Despre omul îmbrăcat, Umbra, Călătoria, Vizita, Leul verde pelican nesigur, Ora vârstei* – din perioada de creație 1994-1996); fragmente din romanul lui Octavian Paler, *Deșertul, pentru totdeauna*; versuri de Angela Marinescu (*Blues 8, Blues 9, Blues 10*). □ La rubrica „Miscellanea”, Vasile Andru scrie despre *Ioanichie Olteanu și puterea discretă*, evocându-l pe cel care a fost redactor-șef al «Vieții Românești», între 1971 și 1989, recent dispărut.

MAI

2 mai

● În „Dilema” (nr. 223), Andrei Pleșu observă că *Jurnalul* lui Paul Goma a generat numai atitudini la extremă, manifestate prin „[...] două feluri de comentarii: comentariile iritate ale celor care se simt vexați de abuzurile sale polemice și comentariile complezente ale celor care, dintr-un motiv sau altul, se simt obligați să-l apere. Primii contestă tot, refuzând orice efort de înțelegere, ceilalți justifică tot, refuzând orice act de discernământ”. Pornind de la aceste constatări din domeniul receptării, autorul articolului caută și găsește explicații în natura rudimentară a disidentului, care este tentat de intoleranță să arunce anatema numai asupra celorlalți (i.e. a tuturor acelor care nu gândesc în termenii săi): „Domnul Paul Goma ar trebui să fie preocupat mai mult decât oricine de exigența și de prestigiul adevărului. Pentru că marea lui performanță, isprava lui supremă, cea pentru care merită admirația noastră necondiționată, a fost tocmai curajul de a rosti adevărul întreg într-un moment în care mai toți ne mulțumeam cu sferturi de adevăr sau cu minciuna însăși. De la înălțimea propriului său gest, domnul Goma își e dator cu evaluarea scrupuloasă și responsabilă a tot ceea ce afirmă. El, care n-a suportat falsul cotidian al dictaturii, nu poate risca – în regim democratic – să coboare adevărul la nivelul umorilor private, al dezamăgirilor personale, al indispoziției resentimentare. El, care a refuzat ideile măsluite, informațiile distorsionate, fantasmagoriile propagandistice, nu poate accepta să pună în circulație

închipuiri și grimase, declarații arbitrare, trivialități cazone. Dacă marele curaj al domnului Goma n-ar fi fost nutrit de un inflexibil respect pentru adevăr, el n-ar fi fost decât curajul frust al unui gladiator, o formă de impulsivitate. E cu atât mai greu să acceptăm că din curajul de a spune adevărul n-a mai rămas, astăzi, decât îndrăzneala de a spune orice. Și mai e ceva. Lumea românească trăiește, de șapte ani, o adevărată nevroză a adevărilor parțiale. Ne plângem că nu știm adevărul despre revoluție, despre mineriade, despre propriile dosare, despre serviciile secrete. O asemenea frustrare are nevoie, mai ales din partea unor personalități de anvergura civică a domnului Goma, de un tratament restaurator. Avem nevoie să credem în adevăr, să știm că există oameni pentru care el nu e negociabil nici măcar în numele propriilor amărăciuni și scârbe. Am fi sperat, de aceea, ca Paul Goma să rămână de partea adevărului. A trecut de partea amărăciunii. Paul Goma nu mai știe să spună decât un singur lucru: că suntem tot niște lepădături. Valizi – în afară de el însuși – n-au rămas decât doi-trei singuratici care nu l-au dezamăgit încă. Pentru un asemenea «adevăr», nu merită nici să mori, nici să trăiești. Un final mai descurajant pentru curajosul gest din 1977 nici că se poate imagina” (*Exigența adevărului*).

3 mai

• Iulia Blaga îi ia un interviu scriitorului Mircea Ivănescu; dialogul este publicat în „România liberă” (nr. 2157), cu titlul: „*Am scris poezie la invitația adevăraților mei prieteni*”, însoțit de prezentarea: „Am stat de vorbă cu Mircea Ivănescu la Sibiu, în frumoasa sa locuință pe care a preferat-o agitatului București. Departe de lumea dezlănțuită a Capitalei, poetul își conservă cu eleganță tinerețea privirii și o senină luciditate, ambele rezultate ale unei existențe deloc ușoare, dar asumate așa cum se cuvine. La început, Mircea Ivănescu a părut nesigur că un interviu cu dânsul ar putea fi interesant pentru cititori, mai ales că nu se consideră reprezentativ pentru orașul său adoptiv. Modestia lui Mircea Ivănescu este, așa cum dânsul afirmă, și o «poză», un joc, o modalitate de a testa capacitățile «ludice» ale celorlalți. Ca orice mare om care a mers spre sine și, găsindu-se, s-a îndepărtat, Mircea Ivănescu este totuși un interlocutor extrem de agreabil, de glumeț și de incitant. Poet rafinat și retras, care și-a așezat volumele de versuri sub acest titlu modest: *Poeme nouă* și *Alte poeme nouă*, Mircea Ivănescu a înțeles că individualitatea sa creatoare poate fi supusă unui exercițiu literar și intelectual extrem de dur, acela al traducerii. Prin faptul că a realizat versiunea în românește a unor capodopere ale literaturii universale din acest secol, *Ulisse*, de James Joyce, *Omul fără însușiri*, de Robert Musil, opera antumă a lui Kafka, câteva romane fundamentale din opera faulkeriană, domnia sa prezintă un profil scriitoricesc complex, făcând țării un serviciu cultural de o valoare inestimabilă pe care nu-l vor putea răsplăti decât noile generații de cititori ce

vor parcurge aceste cărți la care poate altfel nu ar fi avut acces”. „I.B.: [...] cine credeți că e reprezentativ pentru poezia sibiană? M.I.: Fără nici un fel de discuție, foarte serios vorbind, grupul de poeți, de talente creatoare, în general, de pe lângă revista «Euphorion», începând cu membrii redacției și continuând cu cei care au frecventat și frecventează cenaclul. Asta pe latura, ca să zic așa, romantic-creatoare – cum am zice, printr-o analogie – prima generație romantică. Iar reprezentativ pentru un intelectual sibian este, fără îndoială, Ion Mircea – și revista «Transilvania» acum în noua serie (nouă), pe care dânsul a reinițiat-o și pe care o susține cu un efort admirabil și cu rezultate absolut pe măsură. Singurul lucru regretabil este că revista are periodicitatea asta nenorocită datorată împrejurărilor; tirajul, tot așa, impus de tranziție. I.B.: Bănuiesc că sunteți la curent cu ce s-a creat în poezia română din ultima vreme. M.I.: Am citit la un moment dat. Acum, în ultimii ani, odată cu progresele vârstei a treia și, în general, cu anchilozele fizice și morale pe care ni le aduce evoluția în timp, n-aș putea spune că mai sunt la curent. Dar în imaginea asta a poeziei românești din, să zicem, generațiile medii și tinere, oamenii care au practicat poezia la Sibiu au avut o oarecare importanță, dintre care majoritatea reprezintă, aș zice eu, curentul de mare valoare în lirica românească a ultimilor 20-30 de ani – grupul de la «Echinox». Din punctul ăsta de vedere vă spuneam de Ion Mircea, care a fost unul dintre fondatorii grupului respectiv și, firește, că trebuie să vorbim și despre Dumitru Chioaru. Aștia sunt, dacă vreți, ei fac legătura cu poezia lirică așa cum se putea practica, cum se putea gândi și scrie în momentele respective, acum 20 de ani. Și, într-o altă direcție – și de asta am făcut mențiunea de adineaori – sigur că nu ne putem împiedica să nu vorbim de Iustin Panța și de tot ce reprezintă el și de direcția pe care el a reinițiat-o la revista «Euphorion». [...] I. B.: L-ați cunoscut pe Nichita Stănescu. M.I.: L-am cunoscut într-un anumit moment. El a evoluat multilateral, ca să zic așa, și uneori contradictoriu. Dar, într-o anumită perioadă, mai exact între anii '58-'62, ne-am văzut uneori aproape zilnic pentru că eram vecini. I. B.: Modestia ce vă caracterizează exclude ideea de premiu literar? Anul trecut ați primit Premiul Uniunii Scriitorilor pentru Opera Omnia. M.I.: Trebuie să facem acest distingo: nu e vorba de modestie aici, e vorba de o privire lucidă asupra situației și, firește, pe de altă parte, de o poză. [...] sigur, premiile nu înseamnă mare lucru. La un moment dat ele se dădeau și pe bază de prietenie. Adică, pe măsură ce situația oficială se rigidiza, și teoretic, literatura română era dominată de tot felul de figuri despre care nu se mai vorbește astăzi (și pe bună dreptate), la ședințele de premiere ale Uniunii Scriitorilor juriul, care era format de obicei din oameni civilizați reprezentând direcția critică evoluată – Manolescu, Matei Călinescu (ceea ce s-ar putea numi oamenii lor) – acorda premii unor cărți mai degajate, de altă natură decât cele preconizate. Acum, asta ar fi una din precizările pe care doream să le fac. Pe de altă parte, sigur că mă bucură premiile: poate acum nu așa de mult. Pe

vremuri, un premiu al Uniunii Scriitorilor, în general premiile literare, erau supuse unor economii severe. Așa că eu aș regreta că nu m-au atins mai multe premii. Sigur, având convingerea că eu sunt «cel mai mare poet român în viață». I. B.: Dar asta este și ea o poză! M. I.: Da, tocmai, și cu precizarea că sunt mai mult mort decât viu. Încă se mai dau, din câte știu eu, premii postume. [...] I. B.: Mai găsiți resurse să scrieți? M. I.: Eu întotdeauna am scris fără să am impresia că fac un efort, adică eu nu fac parte dintre scriitorii care își blestemă vocația și care declară în dreapta și în stânga că e un efort asasin pentru ei să scrie. Eu scriam în general – și asta e poate explicația faptului că de câțiva ani îmi merge rău – la invitația sau la comanda adevăraților mei prieteni, dar având din ce în ce mai puțini prieteni adevărați, pe vremea când mai locuiam la București sau, în orice caz, circulam mai des, mă întâlneam cu marele meu apropiat și confrate, suflet-soră, aș zice, poetul și pritenul Ion Drăgănoiu și dânsul îmi sugera sau îmi impunea (la cererea mea), îmi dădea titluri și specificări. Și acum o amintire luminoasă pentru mine: într-o dimineață, întâlnindu-ne, eu i-am spus: «Mai dă-mi o comandă» și el a zis: «Pădurea de mesteceni». Eu am zis: «Bun! Câte poeme?». Și el a zis: «Cum câte? 29». Și am zis: «Și cum să fie?». Și el mi-a explicat schema: «18 rânduri sau 19 rânduri. Rânduri, nu versuri». Și așa mai departe. Multă vreme, majoritatea cărților mele din perioada de, știu și eu, de fecunditate-relativă ca tot ce e omenesc, a depins de contactele astea”.

7 mai

● „România literară” (nr. 18) propune „O carte în dezbatere”: *Istoria critică a literaturii române* (vol. I, ed. a II-a), de Nicolae Manolescu. Unul dintre criticii revistei, Alex. Ștefănescu, își asumă misiunea delicată de a scrie primul despre o carte al cărei autor este însuși directorul publicației pentru care lucrează: „A apărut de curând a doua ediție a volumului întâi din *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu (prima a fost pusă în circulație într-un moment nefavorabil lecturii, în 1990). Ca să fim sinceri, mult mai mult ne-am fi bucurat dacă, în locul celei de-a doua ediții a volumului întâi, ar fi apărut prima ediție a volumului al doilea. Ar fi fost o dovadă că *Istoria critică a literaturii române* nu va rămâne o monumentală operă neterminată, că Nicolae Manolescu a renunțat la iluziile lui de om politic și s-a întors la masa de lucru. Aceasta nu înseamnă însă că noua ediție a volumului întâi nu merită atenția noastră. Ea ne oferă prilejul de a asista încă o dată la o aventură spirituală, mai palpitantă, poate, decât competiția pentru ocuparea postului de președinte al țării. [...] Faptul că istoricul literar este înainte de toate o conștiință critică se evidențiază și prin luarea permanentă în dezbatere a *celorlalte* opinii critice în legătură cu fiecare text. Nicolae Manolescu citește ce s-a scris, dar și ce s-a scris despre ce s-a scris. De multe ori el înregistrează reacțiile critice ale unor predecesori doar pentru a se delimita de ele, însă are mereu în vedere și

părerile altora. În felul acesta, literatura investigată ni se înfățișează ca un joc de oglindiri reciproce sau ca o imagine holografică, satisfăcându-se astfel dezideratul – formulat cu insistență de Jaus – al integrării istoriei receptării în istoria literaturii. Însă rezultatul cel mai spectaculos al funcționării spiritului critic fără întrerupere îl constituie demitizarea literaturii române din secolele XVI-XIX. Nu este vorba de mituri valorificate sau propuse de scriitorii de atunci, ci de miturile care au acoperit treptat, odată cu trecerea timpului, perioada respectivă, ca o ceață luminoasă și tocmai de aceea opacă” (***Demitizarea literaturii române***). □ La „Cronica edițiilor”, Z. Ornea comentează pe marginea *Scrisorilor către bunul Dumnezeu*, de I. D. Sârbu, îngrijite de Ion Vartic și apărute la Ed. Apostrof din Cluj: „Harul epistolar e rar chiar printre scriitori. I. D. Sârbu l-a avut și pe acesta din plin. Închipuia scrisori colocviale, destăinuindu-se firesc, cu glume și disociații surprinzătoare, relatând amintiri și visuri, totul într-o avalanșă debordantă, imposibil de stăvilit. Majoritatea epistolarului emis a fost adunat de dl. Virgil Nemoianu într-un volum remarcabil în toate. N-a izbutit să adune acolo, se vede acum, toată epistolomania strălucitoare a scriitorului. Au mai rămas pe dinafară destule piese purtând, mai toate, pecetea inconfundabilă a epistolierului I. D. Sârbu. Pe acestea din urmă, publicate câțiva ani buni în revista «Apostrof» din Cluj, le-a adunat într-un volum dl. Ion Vartic și au apărut în buna editură ce funcționează pe lângă importanta revistă clujeană. Le-a intitulat, după o sugestie a autorului, *Scrisori către bunul Dumnezeu*, adăugându-le pertinente comentarii și introduceri utile. N-aș spune că substanța, motivele-forță, tonul și scriitura lor diferă de epistolele adunate în volum de dl. Virgil Nemoianu. Le întregește semnificativ pe cele de acolo. Ceea ce nu-i, vezi bine, deloc lipsit de importanță” (***Un alt epistolar I. D. Sârbu***). □ La rubrica „Lecturi”, Gabriel Dimisianu valorizează critic *Suferințele tânărului Blecher*, cartea-eseu a lui Radu G. Țeposu, parte aproximativă (cauzată de revizuirea stilistică!) a „literaturii de sertar”: „Încă student, Radu G. Țeposu a scris un mic eseu despre M. Blecher pe care și l-a văzut tipărit abia în 1996, adică după 20 de ani. A încercat și în epocă să-l publice, fără a reuși, cu tot ajutorul pe care i l-a dat Nicolae Manolescu, omul care, cum notează azi Radu G. Țeposu, «a făcut atunci un gest extraordinar, s-a oferit să mă însoțească la aproape toate editurile bucureștene, pledând călduros pentru publicarea eseului meu». Pledoarie fără efect și nici nu e de mirare. În climatul vremii, de exaltări autohtoniste și naționaliste, cultivate oficial, cine să-și fi asumat riscul de a edita o carte despre Blecher? Un scriitor «morbid» și pe lângă asta și evreu! Neadoptat chiar pe față de regimul Ceaușescu, antisemitismul era practicat tacit cu destul zel. Eseul lui Radu G. Țeposu apare deci abia acum, dar poate că nu a fost chiar spre răul său această întârziere. Autorul l-a rescris, cum ne avertizează, i-a croit «o haină stilistică nouă», i-a adus la zi bibliografia critică și a eliminat din pagini «extravaganțele juvenile». Suntem de aceeași părere cu el când afirmă: «aproape două decenii înseamnă

mult în cariera de critic»” (*Critică și confesiune*). □ Interviu luat de Rodica Binder lui Mircea Zăciu, „la sfârșitul [unei] manifestări găzduite de sala de conferințe a postului de radio Deutsche Welle”, dat spre publicare „României literare”, face cunoscute previziunile universitarului clujean cu privire la abundența memorialisticii și posibilitățile de recuperare a terenului pierdut, în sistemul editorial, de către romancieri: „[...] cred că memorialistica nu este decât o etapă provizorie. Să nu ne facem iluzii că ea va continua să dețină monopolul sau supremația în proza românească. Ea a fost o etapă, o «tranziție» literară, «în absența stăpânilor» (=romancierii). Ei au și început să apară, așa cum ecourile pătrund până la noi: Mircea Cărtărescu repurtează un enorm succes cu prima parte a trilogiei sale epice *Orbitor*, de asemenea *Casa lui David* (deși controversată) a lui D. Nicodim, sau prozatori deja afirmați ca Radu Aldulescu, Caius Dobrescu, Adrian Oțoiu, Al. Vlad, Marius Jucan, Răzvan Popescu, Gh. Crăciun, Marian Ilea...și enumerarea ar putea continua [...]. Cine urmărește proza autorilor amintiți va observa însă și modificarea stilistică a «romanului» nou, tendința de a transmite secolului XXI o *altfel* de formulă decât cea moștenită dintre cele două războaie sau de la Preda, Breban, Buzura ș.a.” (*„Cititorul de azi dorește rostirea unui adevăr integral”*). □ În eseu *Variante ale liberalismului*, Virgil Nemoianu consideră că „societății românești, acum, când este în curs de a se reinventa, o alternativă liberală i-a devenit pur și simplu indispensabilă. Altminteri riscă să nu poată ieși niciodată din dicotomia (valabilă etic, dar prea rigidă pentru practica politică) comunism/anticomunism în care se complace. În locul acesteia din urmă, este mai pragmatic să ne gândim azi la opoziția «omnicompetență vs. imperfecțiune» în materie de rol al statului. Liberalii români și-ar putea îndrepta atenția spre propriile rădăcini. (Istorici și comentatori ar putea găsi: de la Al. George, Z. Ornea, A. Stan din generațiile mai vârstnice, la V. Boari, A. Crăiuțu sau C. Preda din cele mai tinere, ca să pomenesc câțiva numai). Oare cât de rodnică nu era pe la mijlocul secolului 19 interacțiunea dintre cărturari și oameni politici: Goleștii, Bălcescu, Ion Ghica (înaintea lor Ionică Tăutu), mai e nevoie să lungim lista? Liberalismul «neoclasice» (sau chiar «patrician» cum îl numeam) preconizează că democrația, libertatea și egalitatea aduc folos atunci când sunt frânate și canalizate de rațiune, așa cum ne avertizaseră de mult cele mai adânci spirite ale omenirii, de la Aristotel la Montesquieu. Un astfel de liberalism crede că valori precum caritatea, speranța, cumpătarea, onoarea, indeterminarea, curajul pot să coexiste totuși în orizonturile unei societăți dedicate experimentului, ireverenței și curiozității”.

9 mai

● Octavian Paler semnalează critic, în editorialul *O blasfemie*, din „România liberă” (nr. 2162), încercarea de „satanizare”, i. e. de manipulare în sens negativ a capitalului simbolic al unui adversar politic, pusă în scenă de Ion

Iliescu față de Corneliu Coposu, prin „preluarea publică a calomniei” că fruntașul țărănist ar fi fost colaborator al Securității: „Când Ion Iliescu a fost a fost acuzat că, în tinerețe, ar fi fost racolat de KGB, mi-am exprimat o rezervă pe care o am și acum. O acuzație neprobată cu dovezi categorice nu merită să fie luată în serios. Ea nu e decât prezumție sau bârfă. Drept care m-am abținut s-o discut. Unica prezumție, cu adevărat morală, e aceea de nevinovăție. Constat, însă, că Ion Iliescu nu judecă la fel și că nu l-a impresionat câtuși de puțin reținerea cu care au întâmpinat mulți suspiciunile legate de păcatul ce i-a fost atribuit. Dimpotrivă, își dă în vileag, cu dezinvoltură, o înclinație de țată politică, acuzând pe baza de «vorbe». Și fără să se împiedice de faptul că o astfel de proastă deprindere e penibilă chiar la o mahalagioaică, darămite la cineva care a ocupat, ani în șir, cea mai înalta magistratură în stat. [...] M-am mirat doar că și-a permis necuviința de a prelua, public, calomnia. Fapt de două ori impardonabil. Întâi, ca săvârșea aceasta infamie de pe fotoliul de președinte ai României. Apoi, că depășea o limită pe care nimeni care n-a trecut prin pușcăriile politice n-are voie s-o depășească. Și aș vrea să deschid o paranteză aici. E posibil ca unii dintre foștii deținuți politici să fi fost obligați să semneze un «angajament». Dar cine are dreptul să-i judece pentru asta, în caz că au făcut-o? Noi, care, cel mult, ne putem imagina aproximativ infernul, fără să fi coborât în el? Ce om de bun simț își poate aroga «libertatea» de a judeca pe cineva care a trecut prin iad? Câtă lipsă de rușine îți trebuie pentru a azvârli cu piatra în cei care au îndrăznit ceea ce noi n-am îndrăznit? Și, în fine, e chiar atât de greu de înțeles că acele «angajamente», câte vor fi fost, dacă au fost; nu aveau nici o relevanță, nici pentru Securitate, nici pentru, eventualii, semnatori. Securitatea vroia să le arate victimelor că erau ținute, mai departe, ca niște insecte, sub lupă, iar semnatorii acelor «angajamente» luau act că ieșeau dintr-o închisoare mică, păzită de gardieni, într-una mai mare, păzită de poliția politică. În fond, ce erau «notele» pe baza cărora a fost calomniat Corneliu Coposu? Informăro?. Să fim serioși. Erau răspunsuri la interogatoriile periodice cu care era hărțuit în continuare. Ca să nu mai spun că Ion Iliescu, după ce a avut în subordine o securitate județeană, n-ar trebui nici în somn să arunce cu dispreț vorbe ca «informator al Securității». [...] Ulterior, Virgil Măgureanu a declarat oficial, ca director al SRI, că murdăria pusă în circulație pe seama lui Corneliu Coposu e o minciună, că nu există nici o dovadă care s-o confirme. Această tranșantă limpezire l-a iritat pe Ion Iliescu. Și nu numai că nu și-a ascuns iritarea. Nici n-a digerat-o. La prima ocazie, recent, a improșcat din nou cu noroi memoria lui Corneliu Coposu. Câteva zile după aceea, în ultimul său raport prezentat în parlament, Virgil Măgureanu a ținut să precizeze că minciunile despre așa-zisa colaborare a lui Corneliu Coposu cu Securitatea reprezintă «o blasfemie». Ceea ce e perfect adevărat. Și ce face Ion Iliescu? Tace rușinat? Nu. Declară la BBC că «îl lasă rece» dezmințirile lui Virgil Măgureanu. Ce să mai spui după asta? Să te întrebi ce caracter are fostul

președinte al României? Sau să constăți că în politică se poate practica pangă-
rirea mormintelor nu la adăpostul nopții, ci fa lumina reflectoarelor. Cât despre
logica «regret, dar nu retractez», ea are haz doar în lumea lui Caragiale”.

10 mai

● „Adevărul” (nr. 2167) titrează o știre de la pagina de „Cultură”: **Fănuș Neagu nu se va înscrie la concursul pentru un nou mandat la conducerea Naționalului bucureștean**. Conform unei declarații dată de scriitor agenției MEDIAFAX, „«Este dreptul Ministerului Culturii de a organiza un asemenea concurs și, ca atare, nu mă opun», a afirmat Fănuș Neagu. El a adăugat că nu-și dorește să devină, în acest context, un «obiectiv de scandal» și, în consecință, înțelege să-și încheie cât mai bine perioada de conducere a uneia dintre cele mai importante instituții culturale ale țării. Fănuș Neagu, în vârstă de 65 de ani, conduce Naționalul bucureștean de la 1 ianuarie 1994”.

12 mai

● Numărul 19 al revistei „22” dă posibilitatea Biancăi Balotă să îl acuze de impostură, pe lungimea a două pagini dense, pe disidentul Paul Goma: „[...] cine este de fapt Paul Goma, dincolo de prejudecățile și de ideile primite de-a gata cu care am fost manipulați în ultimele două decenii? Răspunsul îl vom găsi, poate, mergând îndărăt spre începuturi, acolo unde adevărul e mai vizibil, și scoțând la lumină câteva instantanee ale unui parcurs, fixate de camera de luat vederi a memoriei; acel gen de fotografii care, de regulă, nu se păstrează în albumul aniversar” (**Cazul Goma**). Colegă cu Goma la „Institutul de Literatură și Critică Literară de pe Șoseaua Kisselef – celebra «fabrică de scriitori», cum i se spusese”, autoarea articolului expune cazuri de real conflict cu autoritățile politice: unul din 1954, avându-l protagonist pe Gheorghe Grigurcu, acuzat că „îi făcuse o vizită doamnei Eugen Lovinescu cu puțin înaintea arestării ei [...] și, tulburat, scrisese o poezie în care era vorba – dacă-mi amintesc bine – despre aburul ceaiului și despre farmecul indicibil al acelui moment în casa maestrului”; altul din perioada revoluției din Ungaria („Mulți studenți din Universitatea bucureșteană s-au implicat profund în aceste evenimente, încât arestările și procesele politice au început să se țină lanț în tribunalele militare, din iarna lui ’56 până prin primăvara lui ’57. Ba chiar din anul nostru, dintre colegii lui Paul Goma, a existat un grup de cinci studenți care au desfășurat clandestin o activitate strict legată de revoluția din Ungaria. Dintre cei cinci, unul a murit oportun, lovit de tramvai; al doilea s-a transferat de pe banca acuzațiilor pe aceea a martorilor acuzării; mai rămâneau deci doar trei, și aceștia au fost arestați și condamnați la patru ani de închisoare, prin vara lui ’57”). Considerat ca fiind oportun și vânător al gloriei altora, Paul Goma este sancționat moral pentru acceptarea unei decorații conferite de statul ungar, în 1996, cu ocazia împlinirii a patruzeci de ani de la revoluție: „De ce

lui? Doar detenția lui (o recunoaște singur) nu avusese nicio legătură cu evenimentele din Ungaria. Simplu: nu devenise el, în cei doi ani ai lui de închisoare, între timp, simbolul luptei pentru libertate din România, cumularul tuturor îndrăzelilor? Dacă până și noi, românii, sfârșiserăm prin a crede în această legendă, nu e de mirare că statul maghiar făcea eroarea. Dar P.G.? El știa bine că acceptând decorația care nu i se cuvenea comitea un act de impostură, că fura colegilor săi, mult mai greu încercați decât el, această târzie și zadarnică recompensă. E adevărat că din cele trei persoane intrate la închisoare în '57 mai supraviețuia în 1996 doar una. Și-o fi spus: o cantitate neglijabilă". □ Pe același tipar al muștrării publice, aplicată recalitrantilor, se înscrie și „cronica” lui Adrian Cioroianu, la cartea lui Radu Constantinescu, *100 de istorioare cu istoricii Epocii de Aur* (ed. Fides, Iași, 1997): „Nu am avut ocazia să-l cunosc pe d-l Radu Constantinescu, dar aflu că, până la plecarea sa în Canada, era un medievist apreciat și un om respectabil. Ce ne oferă acum: o sută de istorioare cu o sută (și ceva) de personaje care – mai puțin unul – sunt considerate vinovate, de către autor, de decăderea istoriografiei românești în timpul comunismului. [...] După stupefacția stârnită de amintirile lui Paul Goma, e rândul istoricilor să se privească într-o oglindă strâmbă de circ. Radu Constantinescu nu are însă nici faima și nici trecutul lui Paul Goma, și nici eventualele circumstanțe atenuante ale acestuia din urmă. Poate că acest volumaș de urdori istoriografice nu arată strâmbătatea lumii în care trăim și nici coteriile din lumea mică a istoricilor – cum poate autorul ar fi dorit-o. Ea arată numai chinuitorul sentiment de frustrare al unui om incapabil de a lăsa în urmă – visul oricărui meseriaș în branșă – o operă. O vorbă din țara de adopție a domniei sale spune să nu trântești ușa la plecare. D-l Radu Constantinescu nu a făcut-o; dar, de dincolo de prag, trage un bătărănesc picior în ușă și, nu știu ce mă face să cred, s-ar fi așteptat ca cineva din mahalaua clevetitorilor de acasă să-l și aplaude pentru acest curaj magnific” (*Umori memorialistice – un simptom național?*).

14 mai

● În „Luceafărul” (nr. 18), scriitorul Bujor Nedelcovici îi cere președintelui Uniunii Scriitorilor, criticul Laurențiu Ulici, să reformeze instituția: „[...] În noaptea de 17 noiembrie 1996, România a trăit un eveniment de răscruce. Actul fondator al unei noi societăți. După o jumătate de secol de comunism totalitar și despotism, poporul român a ales schimbarea și nu continuitatea, claritatea și nu ambiguitatea. Oare nu a sosit momentul ca și în cadrul Uniunii Scriitorilor să se producă anumite schimbări? Uniunea Scriitorilor nu poate să inițieze o «vânătoare de vrăjitoare» și nici să se transforme într-un tribunal care să judece și să condamne scriitorii care ai slujit cu fidelitate vechile regimuri politice – 1945-1989 și 1990-1996. Dar Uniunea Scriitorilor poate să aleagă un «Comitet de onoare», format din scriitori care nu au colaborat cu

puterea politică comunistă și să analizeze cele trei mari perioade de oportunism din literatura română: «Oportunismul explicabil: 1950-1964», «Oportunismul naiv, dar vinovat: 1964-1971», «Oportunismul rușinii: 1971-1989», «Oportunismul pervers: 1989-1996». Imaginați-vă, domnule președinte, că în Germania un scriitor ar mai face și acum elogiul lui Hitler! Ei bine, la noi a fost posibil! Nu de mult, Adrian Păunescu a făcut afirmații admirative la adresa vechiului despot Nicolae Ceaușescu. Nu cumva Uniunea Scriitorilor are acum datoria morală și civică să dezaprobe public această atitudine? Raportul dintre etic și estetic este de mult timp elucidat, iar opera nu mai poate scuza pe niciun scriitor de răspunderea morală față de societate. «Comitetul de onoare» ar avea dreptul să dezavueze din punct de vedere etic – așa cum a fost cazul lui Eugen Barbu, acuzat de plagiat – scriitorii care au slujit regimul comunist, au promovat «cultul personalității», au fost «poeti de curte» (ultimul sosit: Petru Dumitriu) sau agenți de influență de la «Centrele culturale» din străinătate. Abuzul de putere intelectuală exercitat de scriitorii și artiștii «angajați» imediat după 23 august 1944 este cunoscut. Dar nu au fost dezavuați public la nicio Adunare Generală a Uniunii Scriitorilor. Poate sunt la fel de vinovați scriitorii care, într-o perioadă în care nu-și riscă viața, se află în Comitetul Central. «Istoria literară a lipsei de memorie» ar putea fi înlocuită cu «istoria literară a memoriei» și a cinstirii celor care au refuzat «pactul cu diavolul» și chiar și-au pierdut viața, cum s-a întâmplat cu Mircea Vulcănescu. Acțiunea Uniunii Scriitorilor ar putea să aibă efectul unui «model moral» și al unei terapii cu caracter etic și educativ la nivelul întregii societăți» (***Scrisoare adresată președintelui Uniunii Scriitorilor, domnului Laurențiu Ulici***). □ Un punct de vedere inedit asupra lui Mihail Sebastian este exprimat de Alexandru George, în seria de comentarii la *Jurnal*: „Mihail Sebastian este probabil primul scriitor român de sertar, capul de serie al unei specii care a proliferat; nu doar jurnalul său, dar și câteva piese de teatru și traduceri au fost scrise în clandestinitate. [...] În literatură, istoria totalitarismului românesc, cu o durată mai mult de o jumătate de veac, începe cu această carte, opera unui om care nu era făcut să înfrunte asemenea situații și care părușe, prin literatura sa de imaginație, un personaj cu contururi de acuarelă” (... ***Și ale celorlalți***).

● În „România literară” (nr. 19), Cristian Teodorescu inventariază sintetic cele mai reprezentative polemici post-comuniste: „implicarea sau neimplicarea scriitorului în politică”, „existența sau inexistența manuscriselor de sertar”, „rediscutarea critică a clasicilor”, „colaboraționismul scriitorilor noștri cu nou instalatul regim comunist”, „articolele publicate de Paul Goma”, „relațiile oficiale ale scriitorilor contemporani cu defunctul regim”, cazul Adrian Păunescu, „excluderea din Uniunea Scriitorilor a lui Eugen Barbu”, „trebuința reîntoarcerii scriitorilor de la politică la vechile lor instrumente”. Este de remarcat paragraful în care autorul articolului în cauză, ***Despre polemici***, decide să apere un scriitor, oricât de controversat ar fi fost, în fața unui gazetar, oricât de

liber-opinent ar fi: „Din nefericire, moartea acestui scriitor [*Eugen Barbu*; n.m. C.B.] cu mari păcate, e drept, dar acre lasă ceva în urmă, chiar dacă nu se știe cât, în literatura română, a fost primită de-a dreptul murdar de un istoric literar și ziarist care l-a tăvălit postum în noroi pe Eugen Barbu. Dl. Ion Cristoiu a jubilat penibil la moartea acestui scriitor care oricâte rele ar fi făcut, și a făcut destule, nu se cuvenea aruncat în troaca cu lături. Cu bune și mai ales cu rele Eugen Barbu a însemnat mai mult decât dl. Ion Cristoiu în literatura română și, în treacăt fie spus, meritul supraviețuirii nu e același lucru cu ultimul cuvânt”.

□ La rubrica „Lecturi”, criticul și istoricul literar Al. Săndulescu, în analiza asupra *Memoriilor lui Nichifor Crainic*, îi fixează autorului un echilibrat portret: „Scriitor contradictoriu, în opera căruia ideile cele mai rodnice coabitează cu altele, contestabile, Nichifor Crainic ne oferă în *Memorii* noi argumente pentru a-i contura portretul și ideologia, inclusiv literară. Oricâte reproșuri i-am aduce – și unele întemeiate – nu putem omite faptul că el, ca atâția mari intelectuali ai țării, a trecut prin infernul prigoanelor și închisorilor comuniste, că a lăsat o mărturie dramatică despre ele, și că, mai înainte, în perioada interbelică, s-a impus drept conducătorul unei mișcări literare importante și al unei reviste de înaltă ținută artistică”.

□ „Monica Lovinescu este una din foarte puținele instituții pe care le iubesc. Mai grav – o și respect. Ceea ce, în cazul unui mizantrop incurabil ca mine, e de necrezut. Dar cum altfel, decât *de necrezut*, este și această Monică? Da, Doamnă, sunt serios!”, are curajul să declare Dorin Tudoran, în materialul cu titlul *Această Monică de necrezut* (a se vedea nota redacției: „Textul care urmează a fost scris în 1987, cu ocazia premiului ARA decernat dnei Monica Lovinescu. El a rămas inedit până astăzi. Profităm de trecerea meteorică prin România a dnei Lovinescu spre a-l publica”).

□ Fragmente din *Elegii la sfârșit de secol*, de Ștefan Bănulescu, ocupă patru pagini de „România literară”. Ele sunt însoțite de *Cuvântul autorului* („Paginile de proză memorialistică, intitulate *Elegii la sfârșit de secol*, au fost pornite prin 1984, nu din dorința confesiunii sau a polemicilor secrete, ci pentru că autorul începuse să-și piardă vederea și, nevrând să-și abandoneze legătura de destin cu scrisul, *a dictat* neîntrerupt, vreme de aproape cinci ani, refuzând ficțiunea și controlându-se mereu cu datele realității reclamate de evenimentele evocate; în 1988, toamna, socotise încheiate «elegiile» în proză, le-a întocmit chiar o prefață, mai mult pentru a le trece definitiv în cartoane și nu pentru a le încredința vreunei edituri – de altfel, prin factura lor, majoritatea paginilor ar fi fost, atunci, imposibil să treacă de tipar; după cum nu le-a încredințat editării, într-o carte sau în mai multe, nici după decembrie 1989, când piața de literatură a fost invadată de Jurnale, Confesiuni, Mărturii de detenție. Redobândindu-și vederea, în primăvara lui 1991, autorul și-a putut zări și citi elegiile *dictate* și s-a îngrozit de numărul lor mare de pagini, dar s-a hotărât, totuși, să caute o editură și să le dea la tipar, nu înainte, însă, de a le cerceta atent, pentru a nu lăsa să scape, în

cuprinsul lor, ofense la adresa *limbii române scrise* și la substanța și conciziunea propoziției literare”) și de „*Nota bene*: Cele patru piese, publicate în paginile de față, fac parte din capitolul *Călărețul de argint*, cu care se deschide cartea *Elegii la sfârșit de secol*. Cartea este contractată la Ed. All – Director Mihai Penescu. La aceeași editură va apărea anul acesta volumul *Un regat imaginar*, care cuprinde cvasi-totalitatea nuvelor și povestirilor autorului – o ediție îngrijită de prozatorul Răzvan Petrescu”. □ „În semn de omagiu pentru ambii dispăruți”, cu titlul generic *Allen Ginsberg și Marin Sorescu*, „România literară” preia „texte din *Tratat de inspirație*, de Marin Sorescu, Ed. Scrisul românesc, 1985”. Este vorba, mai precis, de o convorbire purtată de cei doi poeți, cu prilejul unei întâlniri literare la Genova, în 1979, și de o serie de poeme ale mentorului generației *beat*, în traducerea lui Sorescu. □ La „Revista revistelor”, Cronicar se arată entuziasmat de capacitatea de a înțelege suferința Celuilalt, din eseu publicat, în „22”, de Gabriel Liiceanu, *Sebastian, mon frère*: „Despre Gabriel Liiceanu (spre deosebire de Andrei Pleșu, pe care lumea sănătoasă la minte nu doar îl admiră, ci îl și iubește) persista impresia unei anume aroganțe rigide, lipsite de căldura comunicării, care cobora un paravan transparent între el și public. Acest text topește paravanul și demonstrează cât de falsă era acea imagine de justițiar crispat, uneori patetic. Acest text te face să te recunoști într-o conștiință fraternă. În plus, e atât de bine scris, încât te apucă și o frățească invidie. [...] Cronicarul trebuie să recunoască, deși nu-i plac din cale-afară entuziaștii debutonați, că uneori nu doar vibrează, ci zbârnâie de-a dreptul la lectura unor pagini ce-i transformă obligația redacțională într-o bucurie”.

19 mai

● „România liberă” (nr. 2170) include în sumar un „interviu cu ziaristul româno-american Mircea Carp”, luat de Crina Sârbu, cu ocazia lansării, „la Centrul american din București, în prezența dlui ambasador Alfred Moses și a unei săli pline”, a unei „cărți care cuprinde esența impresiilor, informațiilor și reportajelor celor 14 «călătorii de serviciu» făcute în țară, între 1969 și 1978 – sub titlul *«Vocea Americii» în România*, un document obiectiv de epocă, dublat însă «de un document uman de o semnificație deosebită», cum relevă în cuvântul introductiv cunoscutul critic literar Adrian Marino”. Titlul materialului este: „*S-auzim numai de bine!*” (adică formula prin care ziaristul își încheia emisiunea de la postul de radio „Europa liberă”, unde lucrase începând cu 1978). „C.S.: Știm cu toții importanța pe care au avut-o pentru milioane de ascultători români transmisiunile de la «Vocea Americii» și «Europa liberă» într-o îndelungată perioadă întunecată pentru România. Cum ați sintetiza experiența dvs. la aceste posturi de radio? M. C.: Experiența mea este lungă. A început în 1951 la New York, la «Vocea Americii». Mai întâi ca *free lancer*, după care am intrat în redacție și m-am ridicat de la crainic de știri până la

funcția de șef al Serviciului românesc. Calitate în care am rămas până la urmă, când am trecut la «Europa liberă», în 1978, ca prezentator al Programului politic, apoi ca director asistent, de fapt director adjunct, până am ieșit la pensie, în 1995. Atunci, «Europa liberă», într-o formă nouă, s-a mutat la Praga. Experiența mea la aceste două posturi a fost foarte diferită, pentru că «Vocea Americii» a fost și este vocea guvernului american. Deci, emisiunile noastre priveau mai puțin situația internă din celelalte țări – erau 37 de servicii – cât politica guvernului SUA, sistemul de viață american, aspecte economice, sociale, culturale ale societății americane. «Europa liberă» era un post care, adresându-se direct ascultătorilor din România, cerceta și comenta diverse aspecte ale situației din țară sub regimul comunist. Indiferent că era pe vremea lui Gheorghiu-Dej sau – mai târziu – Ceaușescu. Eu m-am ocupat, în cea mai mare parte, de politica externă, de situația internațională. Desigur, când era cazul, și de diversele aspecte ale politicii externe a României. Prin urmare, eram astfel mult mai mult implicat în situația din țară. Aici rezidă diferența între specificul celor două posturi de radio. M-am simțit însă foarte bine și la «Vocea Americii», cu activitatea mai restrânsă privind situația din România, și mult mai bine, din acest punct de vedere, la «Europa liberă», unde eram mai aproape de ce se întâmpla acasă. [...] C.S.: Ce ați mai aprecia ca fiind mai important în actualul peisaj politic românesc? M.C.: Cred că un lucru foarte însemnat este o schimbare de mentalitate. În România, din cauza regimului comunist, s-a trăit tot timpul cu o deosebit de mare lipsă de inițiativă personală. Oamenii erau dispuși să-și îndrepte privirile spre superiori, care – la rândul lor – se uitau la superiorii superiorilor și nimeni nu lua hotărâri, până nu se ajungea la vârf. Este o mentalitate complet greșită. Mai ales într-o democrație unde totul trebuie să pomească de la individ. Un om trebuie să-și asume răspunderea, riscurile, să-și dobândească independența, să înțeleagă ce înseamnă puterea de decizie”.

● În revista „22” (nr. 20), Bianca Balotă continuă războiul cu disidentul Paul Goma, „un Soljenițin de substituție”, inventat de Securitate (alți agenți sub acoperire sunt Virgil Tănase și Dumitru Țepeneag, selecționați într-un joc politic de combinație: „În timp ce Securitatea făcea tentative ratate de a-l suprima [pe Goma], cei doi agenți se făceau că fac zid împrejurul lui și umpleau ziarele occidentale cu protestele lor”). Articolul *Cazul Goma II* dezvăluie, din perspectiva autoarei, adevăratul motiv pentru care, în 1977, elita intelectuală nu a aderat la Charta 77: „dacă intelectualitatea română nu a semnat acest document – cum a semnat atâtea altele – este tocmai pentru că cel care o semnase fusese Paul Goma. Nici un scriitor român care se respecta nu-și putea permite la acea dată să-și pună semnătura după cea a unuia care nu reprezenta nimic în stima breslei, care nu-și făcuse probleme ca meseriaș, care reușise să-și publice o lucrare lipsită de calități literare printr-o abilă manevră în care erau implicate alte considerente decât acelea ale valorii, care devenise

membru de partid din oportunism. [...] Au semnat-o (cu excepția lui Ionel Vianu, al cărui caz nu-l cunosc) numai câțiva celebri necunoscuți, care aveau nevoie de un pașaport pentru a emigra. Și se pare că l-au obținut”. □ Cu prilejul manifestării *Dialogul cultural european: Suedia-România*, desfășurată între 5 mai și 1 iunie 1997, „sub egida Fundației Culturale Române și Institutului Suedez și cu implicarea deosebit de activă a Ambasadei Suediei la București”, editura Univers lansează cartea Gabrielei Melinescu, *Regina străzii* (traducere: Diana Alexandru). Directorul editurii, criticul Mircea Martin, a indicat „partea benefică a exilului” scriitoarei: „întâlnirea fericită cu cel care avea să devină soțul ei, inspiratul, idealistul și foarte distinsul editor René Coekelberghs”; „grație acestui cuplu magic, literatura română s-a făcut cunoscută foarte bine în Suedia, exact în momentul în care România, ca entitate politică, începea să își taie legăturile – și politice și culturale – cu lumea civilizată”. □ În preambulul seriei de mici prezentări din „Actualitatea culturală”, publicate sub titlul *Biblioplan de aprilie (II)*, Dan C. Mihăilescu rezumă situația de moment a criticii literare: „În ciuda mizeriilor și a statutului ingrat, în ciuda senzației de inutilitate care-o încearcă și a inofensivului, dar persistentului dispreț cu care, compătimitor, o înconjoară publicul și rivalii, critica literară simte că moare, dar nu se predă. Ce-i drept, nici editurile nu o lasă. Mai din rațiuni didactice, mai din amicitie bine înzestrată financiar, fie din ambiția autorilor, fie din mândria sponsorilor, cărțile de critică literară apar în ritm susținut. Sigur că și în producția de carte șocul comercial este de mult apanajul vizualului și că viitorul aparține recenzioarei cu zece adjective în șapte rânduri, apărută în cotidianul de mare tiraj. Însă la fel de adevărat este că ambiția mai mult sau mai puțin secret al scriitorului vizează cucerirea opiniei critice de vârf și a cititorilor din elita culturală, de la o sută la zece mii de suflete, adică. Astfel încât, dacă e înțelept, răbdător și își cunoaște lungimea nasului, criticul literar se poate încă simți instalat confortabil, la noi, în respectul (fie și țepos) al subiecților săi”.

20 mai

● „România liberă” (nr. 2171) publică știrea: *Curtea Supremă a reabilitat 21 de intelectuali, printre care Constantin Noica, Alexandru Paleologu și Nicu Steinhardt* („Curtea Supremă de Justiție a reabilitat, luni, 21 de intelectuali, printre care Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Nicu Steinhardt, Constantin Pillat, Al. George, Arșavir Acterian și Vladimir Streinu. Curtea Supremă de Justiție a admis, luni, recursul în anulare formulat de procurorul general, prin care se solicită reabilitarea celor 21 de intelectuali. Cei 21 au fost acuzați pentru crimă de uneltire contra ordinii sociale și crimă de trădare de patrie și au fost condamnați, prin sentința penală nr. 24 din 1 martie 1960, la pedepse cuprinse între 25 de ani de muncă silnică și 7 ani de închisoare corecțională, cu confiscarea totală a averii. Grupul de intelectuali a fost acuzat

că, în perioada 1945-1958, a organizat ședințe cu caracter literar, unde s-au făcut afirmații «dușmănoase și defăimătoare la adresa regimului comunist», și au redactat, multiplicat și difuzat scrieri cu conținut contrarevoluționar, aparținând lui Emil Cioran, Mircea Eliade și Constantin Noica. În acest sens, instanța a reținut că inculpatul Constantin Pillat, fiu de moșier, a scris, la îndemnul inculpaților Lăzărescu Sandu, Vlad Aurelian, Rodian Nicolae și Acterian Arșavir, romanul *Așteptând ceasul de apoi*. Constantin Noica a fost arestat ca autor al lucrărilor «cu caracter dușmănos», *Povestiri din Hegel* și *Anti-Goethe*, în care comentează, de fapt, într-o viziune proprie, ideile filozofului german din *Fenomenologia spiritului*. La pronunțarea hotărârilor, în 1960, instanțele nu au ținut seama de faptul că inculpații, intelectuali de elită, nu au acuzat în lucrările lor ideologia marxistă și regimul politic”).

21 mai

● La rubrica „Pupat toți Piața Unive’sității”, din „România literară” (nr. 20), Dorin Tudoran observă manipularea, în rapoartele Securității, publicate de Mihai Pelin, a relatărilor despre Colocviul național de poezie de la Iași, din 1978: „Cititorului îi este prezentată o caricatură sinistră a celor întâmplare acolo. [...] Adevărații autori ai «scandalului» au fost Ștefan Aug. Doinaș și Dorin Tudoran, iar «scandalul» a constat în cu totul altceva decât lasă să se înțeleagă documentele din acest volum. Cel dintâi, în calitate de secretar al Secției de poezie a Uniunii Scriitorilor, a prezentat un referat neiertător, de o luciditate insuportabilă în epocă, un adevărat rechizitoriu împotriva silniciilor impuse literaturii române. Cel de-al doilea a făcut un portret al slugii obediente. Mai mult refuzând amestecul intrușilor în cultură și-a permis să-i reamintească fostului ucenic de cizmar, ajuns dictator și priceput la toate, acel «Cizmare, nu mai sus de sanda!». Documentele colocviului nu au fost tipărite. Colocviul nu avusese loc. Referatul lui Ștefan Aug. Doinaș și textul intervenției mele nu și-au găsit drum spre paginile cărții de față, deși n-aveau cum să dispară – am fost «judecați» pentru fiecare paragraf al textelor respective. În schimb, apar menționate mizerii provocate de personaje imunde, vorbe azvârlite de un bețiv ori altul etc.”. □ Prozatoarea Gabriela Adameșteanu este prezentă cu episoade din specia *Confesiunilor literare*: „Scriind mai târziu decât colegii de generație biologică, nu am astăzi de înfruntat riscul niciunei fraze de complezență la adresa puterii comuniste, pentru ca volumul «să treacă» de tipar. «Se poate scrii fără să minți?», a fost de altfel una dintre întrebările pe care mi le-am pus frecvent până când am scris; după, răspunsul era clar: «Da, se poate». Abia în ultimii ani, la ultimele lecturi, am contabilizat absențele datorate autocenzurii, un «background» politic lipsit de detalii firești; el răspundea la acea dată, unei absențe de informație, unui refuz al informației pe care acum nu-l pot explica decât printr-o magică teamă de contaminare de toxica lume politică, în care, ca individ, erai mai mult sau mai

puțin scufundat. Nimic de făcut de-acum înainte; cărțile aceluși timp au crescut precum plantele de seră, cu propria lor organicitate, de-acum intangibilă. [...] La vremea începuturilor mele nu mă tulbura ideea experienței de viață inevitabil limitate, pe care o aveam. Legea de care ascultam, pentru că era legea mea proprie, îmi cerea să nu mint, să nu scriu despre ceea ce nu există, să nu laud în scris ceea ce disprețuiesc în gând. Fiecare a trăit acel timp după legea lui proprie și probabil că acum tot după aceeași lege, revizuită sau nu, își măsoară trecutul. O reeditare te obligă să te întorci în trecut. Am fost mulțumită că n-am găsit, la lectura celei de-a treia ediții a *Dimineții pierdute*, nicio notă inautentică. Nu am adăugat nici un cuvânt. Am scurtat puțin din discursurile ținute în salonul profesorului Mironescu: sunt conștientă că ediția a treia va ajunge în mâna unor oameni care au mai puțin timp pentru citit literatură, pentru că au mai multe lucruri de făcut în viață. Nu doar timpul, nici oamenii nu mai au răbdare”. □ La „40 de ani de la moartea lui Camil Petrescu”, Vlaicu Bârna publică amintiri (*Camil Petrescu*) din perioada interbelică, avându-l protagonist pe cel comemorat, așa cum a avut prilejul să îl întâlnească atunci.

27 mai

● Descriind experiența personală avută cu „reabilitările” postcomuniste, Nicolae Balotă consideră, în articolul *Recursul în anulare: reabilitări adevărate sau false*, din „România liberă” (nr. 2177), că procedura este „eronată”, de fațadă, fără efecte practice, și că „nu victimele injustiției trebuie reabilite, Justiția trebuie să se reabiliteze în fața victimelor sale”: „[...] Aș vrea să cred că este vorba, în cazul celor citați mai sus, de reabilitări reale, în măsură să constituie acte reparatorii ale unor flagrante injustiții, spre deosebire de simulacrele și mascaradele de reabilitări decise anterior și practicate în secret (ca pe niște fapte de rușine) de guvernării regimului Iliescu, cu un scop precis: acela de a se prezenta în fața forurilor internaționale de la Strasbourg, utilizând ipocrit în interesul lor numele victimelor regimului comunist. Altfel spus, de a se folosi fără rușine de suferințele celor ce și-au lăsat anii, tinerețea, alții viața în temnițele comuniste, pentru a-și aroga în mod sfruntat atributele – nemeritate de reprezentanți ai unui stat democratic ce recunoaște și respectă drepturile omului. Nu știu cum au fost reabilitați în mai 1997 cei din grupul de intelectuali citați, știu însă prea bine cum au fost reabilitați în timpul regimului Iliescu alți intelectuali ce fuseseră condamnați la detenție politică, printre care Iuliu Maniu, I. D. Brătianu, Corneliu Coposu, Matei și Ioan Boilă și subsemnatul. Nu numai că acțiunea de declanșare a recursului în anulare de către procurorul general nu s-a făcut atunci nici la cererea și nici cu acordul sau măcar cu încunoștințarea victimelor (a celor care mai eram în viață), ci într-un secret deplin față de acestea, dar și sentința în favoarea lor a rămas strict confidențială, nefiindu-le niciodată comunicată celor în cauză sau familiilor

lor. De ce atâta discreție? Pe de o parte, pentru a evita ca aceștia să se prezinte în fața instanțelor europene și să protesteze împotriva acestor simulacre de justiție, dând în vileag, printre altele, acea clauză care menționează că anularea pedepsei nu atrage după sine și retrocedarea averilor confiscate prin sentințe de condamnare anulată. Căci, nu-i așa, reabilitare, de acord, atâta vreme cât aceasta aduce servicii propagandistice, dar fără să coste nimic! [...] De remarcat că același recurs în anulare care i-a permis, în 1994, procurorului general să ne acorde, mie și altora, fără să i-o fi cerut și fără știrea noastră, o amară și mincinoasă reabilitare (nu și restituirea bunurilor confiscate!) îi permite astăzi aceluiși procuror general să-mi refuze mie și miilor de proprietari umiliți și batjocoriți restituirea proprietăților naționalizate și confiscate de-a lungul a cincizeci de ani de dictatură comunistă. [...] Întreaga procedură urmată de aceste «reabilitări» întreprinse prin recursuri în anulare este eronată. Căci condamnările politice pronunțate de Justiția statului comunist nu sunt doar acte de justiție greșite ce trebuie și pot să fie corectate prin asemenea recursuri. Ele au fost expresia politicii represive, actele de reprimare ale unui stat totalitar ce-și înfeudase Justiția. Reparația nu trebuie să privească doar câteva cazuri alese, unele nume selecționate pentru notorietatea lor, ci totalitatea victimelor acelui regim tiranic [...]». □ În articolul ***D-I Măgureanu și mizeriile „tranziției”***, Octavian Paler vine în apărarea fostului șef al Serviciului Român de Informații, contestat pe motivul „malignității” și a înregimentării în structurile Securității: „[...] sunt convins că fostul director al SRI a căutat să facă o politică a bunelor intenții. De altfel, mă întreb ca un contribuabil naiv. Oare un șef al SRI trebuie să fie, neapărat, malefic? Funcția în sine îl aruncă în iad pe cel care o deține? Nu mi se pare că o asemenea prejudecată e bună ca scuză generală. [...] Eu, unul, nu văd ce argumente serioase ar putea motiva campania furibundă dezlănțuită contra lui Virgil Măgureanu. Că a făcut parte din structurile Securității? Dar câți politicieni cu nume sonore care ne vorbesc acum despre democrație și capitalism au avut grade mai mari decât d-l Măgureanu în Securitate? În listă n-ar figura doar parlamentari ai vechii Puteri, ex-miniștri, ci și actuali deținători de funcții oficiale sau lideri de partid aflați, probabil, în spatele «carnavalului». Că a fost o vreme alături de Ion Iliescu? Dar Petre Roman, al doilea om în stat azi, alături de cine a fost? În plus, spre deosebire de Petre Roman, Virgil Măgureanu și-a luat distanțe față de Iliescu, găsindu-se în funcție. [...] Am afirmat că d-l Măgureanu e unul din puținii demnitari inteligenți pe care i-am cunoscut în acești ani. Azi, cred că pot spune mai mult. În opinia mea, fostul director al SRI a perceput nevoia de «schimbare» și a acționat corect, în favoarea ei, dintr-un motiv pe care mulți politicieni nu-l înțeleg deoarece nu le trece prin minte că se poate face ceva, pur și simplu, din patriotism». □ Într-un „flash interviu” luat de Dan Stanca, publicat cu titlul ***„Kitsch e și în democrație, și în totalitarism”***, Andrei Pleșu vorbește „relația între kitsch și democrație”, despre „simpozionul cu

participare internațională despre problema kitsch-ului în toată complexitatea sa, cu toate capcanele și surprizele sale, așa cum se manifestă într-o epocă de tranziție cum este acest ceas al Europei răsăritene, și în modul în care reușește să cuprindă, practic, toate palierele unei societăți, de la cel cultural la cel politic”. Un interes jurnalistic aparte îl reprezintă activitatea prezentă și viitoare a Colegiului „Noua Europă”, al cărei director este Andrei Pleșu: „D. S.: Acest simpozion a fost organizat împreună cu British Council? A. P.: Nu, el a fost organizat numai de Colegiul «Noua Europă». D. S.: Ce alte proiecte mai aveți? A. P.: Acesta este al doilea simpozion pe care îl facem. Primul a fost în 1995, despre București. Am invitat atunci o mulțime de arhitecți și sociologi din străinătate pentru a discuta despre acest oraș, care nu era cunoscut și nu e cunoscut, în general, decât ca un oraș cu copii pe străzi, cu studenți bătuți, cu copii bolnavi de SIDA. Toți care au venit în București au văzut că este un oraș care are hazul lui, farmecul lui și care merită introdus în circuitul arhitecturii est-europene. La anul, ne gândim să facem un simpozion pe tema *etică și economie*, un simpozion mai restrâns, în care să se pună în discuție tranziția, în acest plan economic și al finanțelor, în legătură cu anumite valori etice în tradiția Max Weber. D. S.: De ce așa de rar? Numai un simpozion pe an? A. P.: Colegiul nostru are alte activități permanente și simpozionul este, ca să zic așa, un moment festiv în activitatea noastră. Noi avem în fiecare an câte 20 de bursieri care se întâlnesc săptămânal, își discută proiectele, avem în fiecare an șapte până la zece invitați din străinătate care țin conferințe pe diverse teme. Deci, activitatea noastră curentă nu este aceea de-a organiza simpozioane. D. S.: Unele teme ale simpozioanelor sunt inspirate după revista «Dilema»? Ați avut de curând în «Dilema» un număr dedicat kitsch-ului? A. P.: Am avut, firește, dar n-o să apucăm noi să organizăm atâtea simpozioane câte numere din «Dilema» scoatem”.

● Revista „22” (nr. 21) acordă ***Drept la replică*** lui Paul Goma, în conflictul cu Bianca Balotă. De la Paris, acesta trimite pe adresa redacției, mai precis „Către redactorul-șef”, o scrisoare datată „21 mai 1997”, având următorul conținut: „Doamnă, în virtutea dreptului la replică, vă rog să reproduceți în revista «22» textul de mai jos, ca răspuns la *Cazul Goma* (semnat: Bianca Balotă) apărut în nr.-ul din 13-19 mai '97 – și câte vor mai urma. Mulțumiri”. Materialul intitulat ***Dar cine-i Bianca Balotă?*** cuprinde raționamente și dezvăluiri care se doresc senzaționale, cu lovitură precisă și de impact la adresa acuzatorilor, puși de această dată ei înșiși la zidul infamiei: „autorul textului *Cazul Goma*, publicat în «22», este Nicolae Balotă – el se exprimă sub pseudonimul: Bianca Balotă”; „Căderea lui N. Balotă a continuat după ce «a ales libertatea»: nici el, nici soția sa, nici vreun alt membru al familiei stabilită (cum altfel: cu «azil politic»!) în Franța nu și-a manifestat cinsti, deschis, sub semnătură anticomunismul.”; „Textul *Cazul Goma* se înscrie perfect în campaniile pe care Securitatea le-a dus (și) împotriva mea, din 1976, când mi-a apărut, la

Gallimard, *Gherla*. Eram demascată, pe față – cu precădere în «Săptămâna» lui Eugen Barbu, dar și prin mesageri ca Ivăsiuc și Breban: nu aveam strop de talent, eram agent NKVD, fusesem turnător; în primăvara anului 1977 mi s-a mai atârnat de coadă o tinichea: îmi trădam patria (vezi textele publicate de Ivașcu, Virgil Teodorescu, Băran, Piru, Dragoș, Dobrescu). Începând din 1979 (anul SLOMR) a fost declanșată o nouă campanie (nu doar împotriva mea). Atunci a apărut o voce nouă: a lui I. C. Drăgan. Prin el, Securitatea mi-a scris «scurta biografie», m-a rebotezat («Efremovici») etc., iar în broșura România sub presiune (semnată: M.C. Titus), prin «mărturiile» lui V. Carianopol, Aurel Covaci, Quintus (epigramistul cataramist), precum și câțiva popi din Ploiești, a afirmat: *Gherla* este o carte mincinoasă, calomniatoare la adresa... deținuților politici; Goma este evreu-rus, agent sovietic; Goma a fost, a rămas turnător (la facultate, în pușcărie, după...)”; „asta ai urmărit, Gabriela Adameșteanu: să-mi închizi gura?”.

28 mai

• Directorul „Luceafărului”, Marius Tupan critică, în numărul 20, la rubrica „acolade” moravurile scriitorilor, care vor onorarii cât mai mari, chiar dacă falimentează publicațiile: „Anecdotele și istorioarele despre scriitori circulă ca stolurile într-un crâng secular. Cică, Eugen Barbu semna propriile cărți fără să le citească în prealabil (de scris, nu se mai putea vorbi!), Dinu Săraru ar fi tipărit mai multe volume decât a citit, Valeriu Râpeanu era dispus să cerceteze autorul, fără a-i cunoaște și opera, Adrian Păunescu își teroriza supușii să-l declare geniu, Ion Gheorghe obliga pietrele să se asemene cu scrierea bănuită de el, printr-un studiu, altfel decât cel științific. Nu știm cât adevăr se află în toate cele (nu iese fum fără foc, iar performanțele unora nu infirmă legende!), dar unele reacții și preocupări ale condeierilor ne fac să credem că ifosele și capriciile sunt mult mai extinse, căci abaterea de la normă e o preocupare (!) îndeosebi a celor inspirați. Unii, convinși că arta altora ar avea o influență nefastă asupra literaturii lor, refuză *ab initio* lectura sistematică, preferând exploatarea realității, mai ales în cotloanele ei convulsive, alții, impresionați de vastitatea scrierilor, se concentrează doar asupra câtorva, pentru a le răstălmăci sau demitiza și, firește, pentru a-și dobândi originala (!) lor operă. Cum viața literară oferă exemple din abundență, căci tranziția noastră originală a contaminat multe spirite, descoperim și o altă fațetă, care strălucește și fără să capete recomandarea unor raze: aceea a creatorilor-cuci. Onorabili își depun manuscrisele într-o redacție și, după un timp anume, și-amintesc de ele, dar nu răsfoind gazeta căreia le-au încredințat, mai ales că nu o cumpără niciodată, nu trag cu urechea într-o cafenea literară, ci convinși că redactorii trebuie să le fie continuu la dispoziție telefonează, iar, când descoperă, totuși, că au fost publicați, se înfățișează pentru a căpăta mai multe exemplare. Atunci încep târguiețile, uneori chiar sâcâielile. Sunt hotărâți să-ți

descompleteze colecția (dacă exemplarele respective s-au vândut), unii chiar te admonestează că nu i-ai informat la publicarea textelor și, când n-ai cum să le satisfaci dorința, îți trântesc ușa în nas, convinși că personalitatea lor a primit un izbitor afront. Prea puțin interesați de dificultățile financiare ale revistelor, dar și de sacrificiul câtorva redactori de a ține flacăra culturii, ci consideră că trebuie fie onorați pentru harul ce-l au și pentru sacrificiul de a «înnobila» gazeta. În rest, nimic nu mai are importanță. Și eu care credeam cu totul altceva! Că atunci când vrei să publici undeva, trebuie să cunoști orientarea și să-ți studiezi bine concurenții, eventual vecinii de pagină, să iei pulsul literaturii la un moment dat, să detectezi unele tendințe ale momentului și, nu în ultimul rând, să ajuți, doar cu o mie de lei săptămânal, redacția căreia i te adresezi, pentru a supraviețui în aceste condiții vitrege culturii. Fiindcă, slavă Domnului, onorariile, chiar dacă nu sunt copleșitoare, ți-ajung totuși să cumperi, 15, 16 exemplare, adică pe parcusul a patru luni” (*Lectura autorului*).

● „România liberă” (nr. 2178) anunță pe prima pagină: *Cele două camere ale Parlamentului au aprobat. Memorialul Sighet – ansamblu de interes național*. Știrea semnată de Ingrid Șuşu aduce și precizări de statut juridic: „Potrivit unui proiect de lege adoptat ieri de către Senat, închisoarea Sighet va fi transformată în muzeu al victimelor comunismului. Muzeul va fi denumit *Memorialul victimelor comunismului și al rezistenței: Sighet*, titulatură contestată de senatorii PDSR care ar fi dorit ca muzeul să fie dedicat și «victimelor dictaturii comuniste, legionare și antonesciene». Parlamentarii PNȚCD Constantin Ticu Dumitrescu, Nestor Bădiceanu și Mihail Grama, foști deținuți politici, au afirmat că niciun alt regim totalitar din România nu poate fi comparat cu cel comunist și au pledat pentru menținerea acestei denumiri. Proiectul referitor la Memorialul Sighet, primul de acest gen în Europa, aparține Alianței Civice. Potrivit acestuia, terenurile și construcțiile aferente închisorii Sighet și ale cimitirului Cearda vor fi atribuite Fundației «Academia Civică», în folosință gratuită, pe o perioadă de 50 de ani. Finanțarea complexului va fi asigurată din bugetul statului, prin Ministerul Culturii, sub coordonarea Academiei Civice. Reamintim că acest proiect legislativ a fost adoptat și de către Camera Deputaților, la 14 aprilie”.

● În „România literară” (nr. 21), Nicolae Manolescu notează momentele esențiale din dosarul receptării lui Bacovia, punctul culminant, valorizant, înregistrându-se la nivelul paradigmei de compoziție a generației ’60: „Se poate constata că Bacovia e apreciat cu adevărat ca un poet major abia după reeditarea integralei poetice în «Biblioteca pentru toți», în 1965, cu un studiu introductiv al subsemnatului. Nu-mi revendic meritul de a fi schimbat, eu, accentul critic. Schimbarea plutea în aer. Recitindu-mi prefața, după ani și ani, mi-am dat seama că importanța ei nu era datorată atât observațiilor pur critice (deși țin la unele până astăzi), nici conștiinței că a venit vremea unei alte perspective asupra poetului (hotărât, n-o aveam!), ci unui soi de intuiție,

inexplicabilă și pentru mine, că trebuie adoptat un alt ton, atunci când îl comentăm pe poetul *Plumbului*. [...] Pentru generația mea, cu anticipările unor I. Negoitescu și Ion Caraion, Bacovia avea să devină un mare poet. E, de altfel, ușor de remarcat că s-a bucurat de-abia după 1965 de studii atente, minuțioase și originale. Îi era fătîș preferat lui Arghezi și tacit lui Blaga. Numai Barbu îl concura. Modernismul (așa cum era el «citit» în deceniile 7 și 8) părea să găsească în Bacovia exemple de maximă puritate și profunzime. Opinia lui Călinescu despre simbolismul mimetic era aproape uitată” (*Destinul lui Bacovia*). □ Gheorghe Grigurcu intră în polemică, sancționând grupul de colaboratori și redactori („ex-nomenclaturistul Ion Brad”, „Tudor Dumitru Savu se dezlănțuie într-un limbaj a cărui violență grobiană apare egalată doar de iresponsabilitatea posturii adoptate”, „Andrei Grigor e un tipic avocat al acestor tare, la o treaptă doctrinară” etc.) ai revistelor „Caiete critice” și „Literatorul”, pe tema existenței sau non-existenței în anii comunismului a unei „Siberii a spiritului”. Bătălia de fond se dă, pe final, cu „patronul «junilor corupți», acad. E. Simion”, care „nu șovăie a-și terfeli autoritatea câtă i-a mai rămas, făcând o profeție falsă din start, întrucât e fără de obiect: «în vecii vecilor dl. Gh. Grigurcu n-o să-i elimine din literatură, cum dorește cu atâta ardoare, pe Nichita Stănescu, G. Călinescu, Arghezi, Sadoveanu, Preda...». În ce frază, în ce cuvânt, în ce silabă mi-am exprimat vreodată o asemenea scelerată «dorință»? Vicepreședintele de azi al Academiei Române ar trebui să-și depășească, măcar din când în când, spre bine d-sale, habituală postură de ocolire a argumentelor și să se explice...”. Atrăgându-i atenția academiciianului citat că „în zelul d-sale de-a apăra moștenirea «epocii de aur», invocă, nonșalant, un «succes» al epocii naziste [*Pe falezele de marmură*, de Ernest Jünger; n.m. C.B.]”, Gh. Grigurcu oferă cititorilor propria interpretare a controversatei sintagme și obiect de litigiu: „Într-un înțeles mai restrâns și mai dur, «Siberia spiritului» întrupează persecuțiile manifeste, prigoana specială la care au fost supuși scriitorii, artiștii, elita intelectuală în ansamblu, cu excepția, firește, a colaboraționiștilor. Cum am putea uita că multor creatori, nedispuși la aservirea propagandistică, nu li s-a asigurat, adesea, nici măcar un minim de existență decentă? Că au fost scoși din slujbe, împiedicați a lucra specific, a publica? Poate că d-lui E. Simion, «apoliticului» care, declarându-se, ieri, «critic marxist-leninist» și nedându-se în lături, azi, a scuza regimul totalitar și a-i calomnia pe criticii lui, beneficiază perpetuu de situații confortabile, asemenea întâmplări nu-i spus mare lucru” („*Siberia spiritului*” și calomnia). □ În eseu cu tentă autobiografică „*Vânt potrivit până...*” la momentul potrivit (referința din titlu se face la antologia lui Petre Motzan, din 1982, *Vânt potrivit până la tare*), germanistul clujean Virgil Mihaiu analizează contribuția deloc negliijabilă, ca element de modernizare, a scriitorilor germani din România, în ansamblul „culturii naționale”: „Deși marcată preeminent de orientări francofile similare celor din arealul lusitan, cultura română modernă

datorează enorm factorului de influență german. E suficient să ne gândim la formația intelectuală alemanică de care au beneficiat personalități cardinale pentru destinul spiritualității noastre, începând cu înșiși Eminescu sau Maiorescu și ajungând la Blaga, Ion Barbu, Tudor Vianu... Cât privește «modelul european» spre care gravita «Belgia Orientului», opțiunea lui Caragiale de a-și petrece ultimii ani ai vieții la Berlin spune, retrospectiv, la fel de multe ca și programul civilizator-urbanizator pus în lucrare de către regele de sorginte germană Carol I tocmai la Gurile Dunării”; „Până la apariția acestei fertile «contaminări» culturale, mișcările literare de la noi fuseseră influențate, oarecum la modul livresc de către modele preponderent franceze, pentru ca odată cu «Cenaclul de luni» să se facă simțite – peste spațiu și timp – efecte ale Generației Beat transatlantice. Voiajând prin Iugoslavia, în 1965, fusesem frapat de omniprezența blue-jeans-ilor. De aceea, titulatura de «poet în jeans» dată celor lansați în poezia română pe la 1980 mi se părea cam anacronică. Grație filierei Motzan – *Echinox* – Aktionsgruppe Banat – *Neue Literatur*, dispusesem la Cluj, deja din debutul anilor '70, de șansa unei reale ajustări la mentalitatea literară/ culturală central-europeană. Iar procesul de desfășurare de la sine, prin întâlniri, discuții, dezbateri, clarificări de la om la om. Eram în situația de participanți la un *brainstorming* privilegiat, sau – dacă vreți – la un *jam session* de idei expuse și modelate *live*, din mers. Prin comparație, celelalte influențe externe parveneau în țară în mod mediat, sub formă de «conserve», extrem de prețioase, dar din care lipsea acea vitalitate pe care ne-o dădeau generoșii noștri congeneri germani”. □ „În ochii mei, D. C.-E. este un Caliban oarecare și nimic din ce scrie nu mă poate atinge. Nu aparținem aceluiasi cod cultural”. Cuvintele îi aparțin lui Nicolae Manolescu, articolul se intitulează *Caliban, du-te la școală!*, D.C.-E. reprezintă inițialele numelui complet Daniel Cristea-Enache, pe atunci „june redactor al «Caietelor critice»”, iar reacția acidă a criticului tuturor criticilor își are povestea redată pe larg astfel: „Revista «Caiete critice» și-a făcut, s-ar zice, o specialitate din a ataca «România literară», pe redactorii și colaboratorii ei. Aceste atacuri n-ar merita un răspuns, dat fiind nivelul lor intelectual și moral lamentabil. Dacă fac o excepție, este, cu tot riscul de a le scoate din clandestinitatea la care le condamnă tirajul «Caietelor», pentru că se ridică în legătură cu articolele din numărul 1-2 pe 1997 și o problemă de principiu. Rubrica de *Comentarii* a numărului inaugurează o anchetă pe tema revizuirilor. «România literară» a dat ea însăși atenție acestui subiect, incontestabil, oricât ar dispăcea junilor redactori ai «Caietelor», obligați, iată, să ridice mânușa. Din păcate, ancheta începe prost, cu un preambul pretențios și tendențios al lui Andrei Grigor, care pare a dori să tragă concluziile acolo unde abia se puneau premisele. Dintre primele intervenții pe temă, de reținut ar fi aceea a lui Iulian Băicuș, care găsește revizuirile necesare. Răzvan Voncu, unul din cerberii «Caietelor», suferă și el de mania concluziilor, scriind un «epilog» la o «falsă dispută». Să

fie disputa cu pricina aceea din precedentul număr (11-12/1996) al revistei? Epilogul este închizitorial, antipatic și în criză de idei. Aproape nimic din rechizitoriul lui Voncu n-are vreun temei, fiindcă nimeni n-a cerut eliminarea din manuale și biblioteci a unor scriitori care au colaborat cu regimul trecut. Retorica lui Voncu începe de la inventarea motivelor de dispută spre a sfârși cu declararea falsității ei. Cale mai scurtă și mai lesnicioasă nici că se putea. «România literară» este pusă în genunchi pe coji de nucă mai ales în amplul articol al lui Daniel Cristea-Enache, ale cărui temeuri... familiale de a ne ataca îmi sunt limpezi (deși n-aș dori să le fac publice) și pe care le pot înțelege, la rigoare. Ce nu înțeleg este, înainte de toate, aroganța devenită, în lipsa argumentelor, atac la persoană. D.C.-E. (autor și al unei alte note pline de fiere din număr) ar fi trebuit să știe că într-o dezbatere de idei n-are absolut nicio valoare invocarea dimensiunilor fizice ale autorilor cu care se confruntă, exceptând cazul în care ar voi să-i ia de-a dreptul la bătaie. Doar între boxeri, înainte de a urca în ring, se poartă acest tip de referire musculoasă la propriu și rahitică la figurat. Partea proastă este că articolul lui D.C.-E. nu aduce nicio opinie interesantă dincolo de această cocoșească înfoiere. Aduce, totuși, ceva, care m-a și determinat să scriu aceste rânduri. Felul în care pleacă la drum e numai sofistic: nu în DEX trebuia căutat sensul *revizuirii*, ci, eventual, în Lovinescu. D.C.-E. îi așază pe adepții revizuirii pe căprării. În prima, ar intra scriitorii din exil care, frustrați, ar avea interesul să nege existența unei literaturi adevărate în țară, în timpul comunismului. În cea de-a doua, D.C.-E. îi «vede» pe scriitorii mediocri de ieri care speră ca prin revizuirea tablei de valori să urce astăzi în top. A treia căprărie cuprinde scriitori despre care autorul articolului spune el însuși că n-au niciun interes să se revizuiască ceva. Cu alte cuvinte, interesul poartă fesul în concepția lui D.C.-E.. Problema revizuirii s-ar reduce la un calcul meschin al unora, pentru care revizuirea e un colac de salvare de la uitare, și la prostia altora, care n-au băgat de seamă că nu le trebuie colac. Textul articolului e înțesat de asemenea «argumente», care fac din lumea literară o junglă capitalistă, sfâșiată de o concurență acerbă în promovarea unor interese egoiste. Despre principii, D.C.-E. n-a auzit. În această sumbră viziune, Monica Lovinescu devine o fundamentalistă și o visceral anticomunistă. Și acum ajung la esențial. D.C.-E. scrie negru pe alb: «... d-na M.L. nu a înțeles, pare-se, niciodată și nu înțelege nici astăzi...» Cum se poate scrie așa ceva? Bunul-simț i-ar fi obligat pe editorii «Caietelor» să taie limba infatuat-îmberbă care rostește cuvintele cu pricina. *Lipsa de respect nu e doar chestiune de etică individuală, este și chestiune de cultură*. Ce pretenție mai pot avea editorii «Caietelor» (în frunte cu E. Simion și Valeriu Cristea) de a dezbate împreună cu ei soarta literaturii române, atâta vreme cât permit tipărirea unor fraze fundamental aculturale precum aceea de mai sus”. Lovitura de pedeapsă este cerută de Nicolae Manolescu, în termenii: „Îi rog pe Alex. Ștefănescu, pe Mircea Mihăieș, pe Gh. Grigurcu și pe ceilalți «veleitari»

cărora D.C.-E., din adâncimea grotei sale, nu le recunoaște niciun merit, să admită că unica soluție este de a-l trimite pe Caliban la școală. Abia când vom avea dovada că a învățat să respecte oamenii și ideile, vom putea relua discuția despre revizuirii (necesare ori ba) pe care «Caietele» ne-o propun acum, cu exagerată încredere în nivelul de școlarizare al redactorilor lor». □ Gheorghe Schwartz publică fragmentul *Una dintre ultimele morți ale reginei goșilor*, „din romanul *Cei o sută. Oul de aur*”. □ În spațiul rubricii de „Cinema”, E.V. oferă cititorilor o surpriză: în loc de un comentariu critic de specialitate, apare „în premieră absolută, un fragment din noul roman”, de regizorul Mircea Daneliuc. Aceasta se intitulează *Ceasul de rupt pisica* și beneficiază un șapou introductiv: „Nefilmând (din motive care țin de absurd), Mircea Daneliuc scrie, în schimb, proză. Romanul pe care l-a sfârșit de curând, *Ceasul de rupt pisica*, are, însă o legătură extrem de strânsă cu cinematografia noastră (cu spiritul ei, ieri și azi, cu oamenii ei, ieri și azi, dar nu numai atât). Un roman care, într-un anume sens, chiar este cinema!”.

29 mai

● „Contemporanul” (nr. 9-22) publică o *Scrisoare deschisă d-lui Z. Ornea*, al cărei autor se recomandă „O tristă figură neinchizitorială”. Textul poartă data de 19 ianuarie 1997 și survine ca urmare a „neliniștii pe care [...] mi-o produce atitudinea Dvs. în raport cu unele teme ale actualității”. Prima țintă vizată, și tema principală a polemicii, este problema revizuirilor: „Vorbim despre abuzul politic exercitat asupra producției literare de către cârmuirea comunistă, pentru că nu avem încotro. Pentru că ni se impune, drept obiect al analizei și meditației un fenomen aberant, pe care, dacă istoria ultimului veac ar fi fost mai puțin zbu-ciurnată și mai... umană, am fi avut bucuria de a nu-l cunoaște. [...] Cât privește pe scriitorii ce-i enumerați, Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, Ralea, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, sper că e limpede că opera, ca și memoria comportării lor, ies de la sine ciuntite, «împuținate», într-un grad mai mic sau mai mare, de compromisul politic la care s-au pretat. Se poate nega acest lucru? Nu există texte și mărturii doveditoare de tot felul? Puteți susține, d-le Ornea, că toți aceștia n-au făcut concesii oficialității, că sunt niște imaculați? Că aceste concesii, săvârșite la maturitate sau la bătrânețe, n-au lăsat urme deplorabile în creația și în biografia lor? Și tocmai pentru a proteja creația validă, vie, a autorilor în chestiune, e necesară examinarea ei imparțială, în afara unor sentimentalisme, a unui convenționalism călduț, care să indice aspectele controversabile, locurile caduce. Nu e posibil să acceptăm revizuirile în teorie și să le respingem în fapt (aceasta e specializarea, amuzantă, doar a unor academicieni de dată recentă!). Iar, dacă le practicăm, nu putem mereu temători, a le dirija, drămui, limita la un *déjà vu*, la ceea ce ne convine, la ceea ce nu deranjează pe nimeni. Căci, altminteri, cădem, îmi imaginez că sunteți de acord, în plină atmosferă caragialască. Peste umărul nostru, nemuritorul Cațavencu perorează sardonice: «primesc să se revizuiască,

dar» etc. [...] Nu contestăm că, odinioară, G. Călinescu, Tudor Vianu, poate mai puțin Mihai Ralea erau urmăriți ca niște «idoli», care, la mediul unor nechemati, ce nu erau capabili decât a suna din limba de lemn, făceau figura unui Gulliver în țara piticilor. Îi citeam și eu cu viu interes, le urmăream și eu conferințele (pe Vianu l-am avut profesor, în scurtul răstimp cât am fost «studinte» al Școlii de literatură). În aceeași măsură, însă, în care ne stârneau admirația, ne și descumpănneau prin supușenia lor față de «îndrumări» și «îndicații». Rezistența lor, mai mult sau mai puțin perceptibilă prin «zbaterile dramatice», pe care le menționam, ni se înfățișa dublată de o contrafacere vădită. Și nu era vorba doar de adeziuni de principiu, de fluturarea frivolă a unor lozinci, ci de măcelărirea propriei concepții estetice (la G. Călinescu), de atribuirea unor laude stânjenitoare fabricanților realismului socialist (T. Vianu a consacrat o carte *Cântării omului* a lui Tudor Arghezi, socotind-o o capodoperă, G. Călinescu a elogiat o sumă de texte poetice neviabile ale «noii generații» și n-a pregetat a-l ridica în slăvi ameitoare până și pe A. Toma etc.). Vă întreb și eu: nu constituiau, și aceste lucruri «necuviințe»? Cum am putea aprecia altfel amestecul lucid, intenționat, al eminenței cu falsul? «Lecția» magiștrilor era, prin urmare, duplicitară. Ea trebuie înțeleasă nu numai prin datele ei constructive, «salvatoare», dar și prin ceea ce a alcătuit, din păcate, țelul ei incontestabil: o contribuție la consolidarea intelectuală a propagandei, la rafinarea ideologiei de partid”. Printre elementele dezbătute colateral se regăsesc: apărarea spiritului justițiar al cărții lui Virgil Ierunca, *Românește* („Ceea ce nu înțeleg defel este părerea dv. – uluitoare!-, conform căreia cartea d-lui Virgil Ierunca, intitulată *Românește*, apărută în diaspora, în anii ’50, «n-ar fi trebuit reeditată în țară». Cum adică? Cum puteți adică scrie, ca istoric literar, ca cetățean pur și simplu, de presupus cu principii democratice: «n-ar fi trebuit reeditată»? *Românește* este producția unuia dintre cei mai importanți critici români, publicată inițial în străinătate, deci inaccesibilă românilor din țară. Chiar dacă nu sunteți de acord cu conținutul ei, credeți că nimeni nu ar trebui să fie de acord cu acest conținut? Că n-ar putea interesa pe nimeni? Că nu merită să circule nici măcar ca un document? Nu mi-am închipuit că veți ajunge a concura cenzura!”), detabuizarea „semizeilor decretați pe linie de partid și de stat” („Nu vă amintiți oare că existau, până și-n «epoca de aur», autori, practic, intangibili? Că, de exemplu, Șerban Cioculescu nu și-a putut niciodată publica opiniile, nu tocmai măgulitoare, asupra lui Nichita Stănescu și că Nicolae Manolescu n-a reușit să tipărească o cronică literară, conținând rezerve, la unul din volumele lui Marin Sorescu? Liberalizarea discursului critic, care s-a înregistrat după decembrie, a dus la o decompresie ce a înspăimântat”).

30 mai

• În „Dilema” (nr. 227), Andrei Pleșu caracterizează societatea postdecembristă ca pe o lume de bălci, dominată de *Kitsch*: „România post-comunistă a fost, la toate nivelurile, invadată de kitsch, adică de efectele arderii etapelor și

ale interferenței brutale între lumi ireconciliabile. Firește, orice lume în transformare este o lume hibridă. Înainte de a-și găsi normalitatea, ea tatonează stângaci între căi diverse, a căror suprapunere dă naștere unui spectacol incongruu, la limita dintre ridicol și patetic. Inadecvarea mijloacelor față de scopuri, prostul dozaj al elementelor componente, amestecul de planificare, improvizație și hazard, soluția pripită, pompoasă și caducă – toate acestea se pot citi în cheie kitsch și pot contribui la o înțelegere mai puțin convențională a societăților post-totalitare. Nu e vorba numai de kitsch-ul «tradițional», cu variantele lui vizuale sau scrise (decorul kitsch, discursul kitsch etc.). E vorba de ansamblul fenomenelor sociale, politice, economice și ideologice care rezultă, inevitabil, din conviețuirea – caracteristică oricărei «tranziții» – a unor forme și mentalități noi cu unele vechi. Un – involuntar – derapaj kitsch a fost, de la bun început, combinația dintre revoluție și spectacolul televizat. Realitatea a devenit scenografie, adevărul a căpătat un straniu halou de ficțiune sau, măcar, de convenție. Fiecare român care s-a uitat, în acele fatidice clipe, la televizor a descoperit că are în raniță calitatea de *martor* al revoluției, dacă nu direct pe aceea de revoluționar. Au urmat câteva spectaculoase cariere publice alcătuite din ostentație, inautenticitate și trivialitate lăuntrică: o serie de activiști mărunți au adoptat retorica luptei anti-comuniste. Intelectuali altădată paralizați de prudență au devenit năvălași, O mână de pișicheri descurcăreți au ajuns stele al liberalismului și ale reformei. Câte un vechi publicist neaoș sau câte un contabil agramat s-au trezit exponenți ai tradiției țărănești, iar printre profesioniștii vechilor cozi ale socialismului s-au găsit destui nostalgici care să lăcrămeze pe mormântul marelui erou – împușcat – al inaniției.[...] O ultimă întruchipare a euforiei autohtone: de câteva luni, fiecare român a descoperit că are în raniță bastonul de maresal NATO”.

31 mai

● La rubrica „Accente”, din „Adevărul” (nr. 2185), jurnalistul C. Stănescu comentează pe marginea „prestației” lamentabile, avută la o emisiune televizată, de câțiva funcționari din Ministerul Culturii, în problema subvenționării dintr-un buget insignifiant, de 0,27%, a revistelor de profil: „Când dl. Cătălin Țirlea m-a poftit la «conferința de presă» pe care a organizat-o în cadrul emisiunii *Cu cărțile pe față* mi-a spus că acolo vom avea parte și de o surpriză. Tema emisiunii – «conferință de presă» era soarta revistelor culturale în tranziție sau chiar în economia de piață, ca să nu zic capitalism. Surpriza, m-am dumirit pe parcurs, a fost dublă. Mai întâi, prezența și, apoi, prestația (urât cuvânt, dar aici la locul lui) a nu mai puțin decât trei înalți funcționari din Ministerul Culturii: doi secretari de stat și directorul (directoarea!) celui mai important departament, cultura scrisă, dintr-un – cum i-ar fi zis Alexandru Ivăsiuc – «minister-cheie» pentru administrarea unui patrimoniu de care depinde, în definitiv, dacă și mâine ori poimâine vom mai putea spune «bună ziua» în românește sau vom

fi nevoiți să recurgem la esperanto, în numele frățietății universale și internaționaliste. Trebuie să mărturisesc din capul locului că, din acest punct de vedere, înalții funcționari amintiți – unii cu frumoase stagii bursiere în străinătate – nu mi s-au părut pe deplin conștienți de povara ce apasă pe umerii lor. Respectiv, conservarea, administrarea și, dacă e cu puțință, creșterea patrimoniului cultural național. N-o spun eu, simplu asistent la dezbaterea – cam dezlănțată, ce-i drept – amintită, ci a spus-o răspicat dl. Nicolae Breban, când observa, cu justete, că dacă se cuvine să-i mulțumim cuiva că unele reviste culturale românești mai stau în picioare, nu Ministerul Culturii este adresantul gratitudinii oamenilor noștri de cultură, ci Fundația Soros pentru o societate deschisă, care, spre lauda ei, a preluat o parte din sarcinile sus-zisului minister, prea firav, se pare, pentru o misiune atât de mare. Ministerul, din câte am înțeles, se ocupă nu atât de susținere și conservare («renumeratie de la buget, mică»: 0,27%!), cât de «imagine», de lustru și de cele «125 de acțiuni și programe cultural-artistice» evocate cu simț patriotic în recentul bilanț, cam prea «viitorist», al premierului Victor Ciorbea. În loc de a chibzui cum trebuie să fie reforma – cuvânt încă indefinit în acest domeniu – Ministerul Culturii se ocupă de «cosmetizare». Fiindcă nu pot numi altfel, bunăoară, intenția de a «reprofilă» un mamut, bugetivor precum holdingul ministerial «Cultura Națională» într-un soi de, cum spunea dl. secretar de stat Onisei, angrosist de carte destinat să preia și să împrășteie prin biblioteci și pe tarabe producția editorială. [...] Pe de altă parte, revistele, ele însele sunt pregătite să-și ia soarta în propriile mâini? În cmisiunca amintită la început s-a făcut simțită inaptitudinea unora de a depăși un anumit blocaj de mentalitate. O revistă de cultură, s-a spus acolo, poate să nu fie citită (deci: rentabilă!) acum, dar va fi citită ... peste 50 de ani; ca atare, ea trebuie subvenționată, indiferent ce crede ministerul care dă banii. Eu, unul, nu cred că acest raționament mai poate să rămână valabil azi (dacă a fost vreodată). De acord că trebuie să ne gândim, când e vorba de cultură, la viitor, dar subvenția se dă azi. Și, de altfel, cred că puțin din ceea ce nu se citește azi, se va citi în viitor, peste... 50 de ani. Și încă ceva: cum s-ar putea ca o revistă intitulată «Contemporanul» să nu fie făcută spre a fi citită de *contemporani*, ci doar de urmașii contemporanilor. Poate că printre revistele care aspiră la gloria de a fi citite peste 50 de ani este și «Contemporanul. Ideea Europeană» a dlui Nicolae Breban. E un punct de vedere pe care-l respect și nu pot dori decât ca acest vis să se îplinească. Însă, îmi pare rău s-o spun, cred că abrogarea titulaturii și chiar a profilului unei publicații de maxim relief în tradiția revuistică românească este total neinspirată. Cu tot respectul pe care i-l port marelui prozator, mi se pare că gâtuirea unei astfel de tradiții nu stă prea departe de punerea la pământ, îndată după revoluție, a bustului criticului socialist Constantin Dobrogeanu-Gherea căruia până și «neamțul» Maiorescu i-a recunoscut rolul și proeminența culturală... Însă, dincolo de acest abuz «reformist», cred că soarta revistelor de

cultură, ca și a întregii culturi stă și acum sub semnul precarității materiale. Al unui buget care n-a atins nicicând cifra 1, iar azi: 0,27% din bugetul național [...]” (*Cultura în malaxorul „algoritmului”*).

[MAI]

- În „Ateneu”, nr. 5, la secțiunea „Cronica literară”, Daniel Dimitriu semnalează *O incursiune în catacombele imaginarului*: romanul *Orbitor. Aripa stângă*, de Mircea Cărtărescu, poetul și „prozatorul [...] lansat în grup (asemenea unor parașutiști «desanți» la o demonstrație aviatică), pentru ca apoi să plutească în *Visul*, o carte minunată (plină de minuni) care, într-un fel, a subminat reputația poetului, sugerându-ne să-l detașăm definitiv de echipa formată din jucători cu numărul 80 pe tricou. Într-adevăr, proza lui Mircea Cărtărescu bulversează ritualul lecturii, lucru conformat și de *Travesti* și, mai de curând, de primul act – *Aripa stângă* – al trilogiei *Orbitor*”.

- Numărul 5 al „Contrapunctului” propune cititorilor un cuprinzător *Dosar „Liviu Ioan Stoiciu”*, alcătuit din secțiunile: *Fișă de autor*; file de jurnal – *Contrapunct I, II, III, IV*; fragmente în proză, *Condamnat la sinucidere*, *Plicul roz*; primul act al piesei *Mai multe suflete decât oameni*; o serie *restitutio* de *Autopoeme* („Din volumul rămas în manuscris *Autopoeme*, definitivat în primăvara anului 1979 – Focșani”) și alte poezii.

- „*Am readus proza română spre roman*”, declară pe tonul generalului de oști „scriitorul Nicolae Breban”, în dialog cu un alt scriitor, mai umil și mai curios, Nichita Danilov, în numărul 5 din „Convorbiri literare”: „N.D.: – Dle Nicolae Breban, sunteți considerat un maestru al romanului. Vă rog să ne spuneți câte ceva despre relația dintre roman și proză scurtă. De ce ați abordat romanul? N.B.: – Aceste două forme m-au interesat încă din tinerețe, când am făcut primul asalt împotriva prozei scurte. Colegii mei de generație, excelenții prozatori de atunci, Fănuș Neagu, Sorin Titel, Velea, D.R. Popescu și alții au făcut prima spărtură în realismul socialist. Spărtura s-a produs în forma prozei scurte, a nuvelei; ei au și teoretizat pe vremea aceea ideea că nu se poate scrie roman, pentru că partidul urmărește să impună romanul-frescă, roman ce putea fi controlat și în care « trebuiau să fie reflectate formele instituționale comuniste ». În acest sens, ei afirmau că prin proza scurtă se putea scăpa de aceste forme, atingând doar o fațetă a realității. Și, astfel a apărut proza cazurilor ciudate, așa se chema, și, într-adevăr, a fost făcută prima breșă. El însumi m-am pregătit, am depus la editură, la ESPLA, un manuscris pe care, în cele din urmă, l-am retras. Eram înscris chiar în programul editorial. Prietenul meu, Nichita, o noapte întreagă m-a certat pentru naivitatea mea de a ieși din programul editurii, pentru că, spunea el, publicând această carte puteam deveni membru al Uniunii Scriitorilor. Însă eu mi-am dat seama că nu sunt atât de bun, de performant ca amicii mei de generație, mai era și Bănulescu care avea să scoată în anul 1965 un volum genial de nuvele, *Iarna bărbaților*. Deci, am

renunțat să fac eu însumi proză scurtă. Am pierdut doi ani. Un timp enorm la vremea aceea, fiindcă atunci când ești tânăr și te afli în lupte de afirmare social-literare, un an înseamnă cât zece. N.D.: – Câți ani aveai pe atunci? N.B.: – Aveam vreo 24 de ani. A trebuit să aștept până la vârsta de 31 de ani când am publicat *Francesca*. Programul meu a fost unul de destin. Știam că voi fi romancier și nu vroiam să mă afirm pe calea obișnuită, prin nuvelă sau prin ziaristică, cum procedau alți colegi. Vroiam să impun romanul. Am readus proza română din nou spre roman. Nici Fănuș, nici D.R. Popescu nu sunt romancieri. Atunci a fost o luptă câștigată pentru roman”. □ Criticul Dan-Silviu Boerescu îl prezintă pe prozatorul Răzvan Ioan Boanchiș, cu micro-autoficțiunea *În două vorbe, viața mea*: „Foarte tânărul prozator Răzvan Ioan Boanchiș este unul din finaliștii Concursului Nemira 1995 (secțiunea Purgatoriu – proză scurtă), în care s-a impus prin viziunea sa total dezinhibată asupra lumi de-construite cu tandră cruzime, cât și asupra sinelui artistic decăzut din miturile curente. Poate că încă-i lipsește, într-o anumită măsură autocenzura, dar – din această des-limitare – se nasc mici capodopere ale cinismului ce nu pot fi ignorate” (*Sinceritatea corozivă*). □ La rubrica „Eseu. Cronica ideilor”, Adrian Dinu Rachieru propune un prim fragment din lucrarea de ideologie literară *Ce este postmodernismul?* (a se vedea și nr. 6, 7/ 1997). În acest număr, sunt dezbătute punctele de interes analitic: *Omul mediatic și „societatea transparentă”*; *Condiția postmodernă – o stare de spirit*; *Amurgul postmodernismului?*; *Modern și modernitate*.

● În editorialul nr. 5 al „Cronicii”, Valeriu Stancu vorbește despre *Dimineața Cuvântului*, o antologie care încearcă să aducă vizibilitate premianților concursului „Autori: copiii!”, organizat local „de peste 20 de ani”, cu bune rezultate pe termen lung: „De altfel, nu puțini dintre laureații edițiilor trecute ale concursului sunt astăzi autori de certă valoare, cu cărți publicate sau cu expoziții personale, sunt creatori bine primiți atât de critica de specialitate, cât și de publicul larg, beneficiar, în ultimă instanță, al actului de cultură ce i-a lansat. [...] Oricum, câștigătorul ediției din 1997 a concursului, Constantin Vică din Ploiești, a publicat deja un volum de versuri primit cu entuziasm de critică și de cititori. Creatori cunoscuți astăzi în lumea literelor românești, au fost de-a lungul vremii laureații concursului «Autori: copiii!» E suficient să-i amintesc pe Ioan Vieru, Ronald Gasparic, Alexandru Mălin Tacu, Alina Mungiu, Alina Tacu, Ana-Maria Caia”. □ Într-un mic articol, *Academicienii și brânza*, Horia Gârbea își lasă impresiile pe marginea unei discuții de la televizor, purtată între doi academici: Nicolae Breban și Nicolae Manolescu. Surprins neplăcut de căderea în derizoriul unei teme populare (produsul național: telemeaua), acesta nu are cum să-și reprime întrebările: „dacă, efectiv, cei doi academicieni n-ar fi putut găsi într-o lume complexă și contradictorie, subiecte mai ofertante decât telemeaua și promovarea ei euro-atlantică. Sau dacă, pe acest subiect, în loc de academicieni, doi simpli

ciobani-brânzari n-ar fi făcut față cu același succes. Ori dacă, în sfârșit, generația '60 politico-literară nu a ajuns la un stadiu de la care ar fi mai bine să lase altora marile griji ale nației și să se ocupe exclusiv de lactate”.

● În nr. 5 din „Cuvântul”, Doru Branea îl remarcă dintre „cei care vin” pe **Ștefan Baștovoi**: „Ceea ce propune Ștefan Baștovoi în *Elefantul promis*, Chișinău, Editura ARC, 1997, ceea ce propune, în fapt, postnouăzecismul, este un alt mod de a negocia realitatea. Noua poezie, deși nu cu totul desprinsă de vechiul canon, încorporează și transcrie semnalele cu care lumea și Ființa asaltează eul poetic. Chiar dacă nu cu totul abandonat, interesul pentru expresia sofisticată nu mai confiscă teritoriul liric în numele unei gratuități acaparante. La Ștefan Baștovoi, [...] ludicul și ironia lasă locul unui patos discret, unei densități a trăirii și, nu la urmă, unei preeminențe a mărturisirii. Nostalgiile sobre, sinceritatea, asumarea inocenței (biografice sau textuale), recuperarea unei simplități originare sunt tot atâtea modalități de *reumanizare* a poeziei și de anulare a primatului materialității la care se reducea, în formele ei manierizate, poezia ultimilor ani”. □ Dumitru Țepeneag, prezentat de redacția revistei drept „un disident care are simțul măsurii”, trimite o replică sub formă de *Scrisoare deschisă către Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*. Punctul de pornire al intervenției în presă a prozatorului este afirmația, considerată „o frază teribilă” a Monicăi Lovinescu, de la apariția *Jurnalului* în trei volume al lui Goma: „Îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma”. Punctul de lovire este însă autorul „scandalosului” material confesional-revulsiv: „Goma e un Golem lăsat în stare de acțiune, care nu poate face decât rău în jur. Goma nu are un creier autonom, forța lui va fi totdeauna folosită de alții. Noi l-am pus pe picioare, i-am dat această forță și-apoi am plecat de lângă el. E ultima oară când mă adresez vouă, rabinilor uituci: încercați să faceți ceva, încercați să-i retrageți însemnele puterii. Sprijiniți-mă! Dacă nu, dușmanii voștri se vor sprijini ei pe Goma, iar eu nu voi mișca nici un deget să-i opresc. Veți vedea!...”.

● Editorialul nr. 5 din „Vatra” cuprinde „un fel de scrisoare către ministrul culturii”, la finalul căreia semnează Al. Cistelean, stupefiat de paritatea la cursul zilei, indicată cu preocupare în titlu: **1 kg de parizer=10 (zece) cronici literare** („Nu strică să vedem cu ce «tabel tarifar» ne onorează ministerul, lăsând cu larghețe la latitudinea redacțiilor să oscileze între un tarif minim și unul maxim. Pentru o cronică literară, de pildă, (dar și pentru una «dramatică», «artistică» etc.) se poate încasa, dacă redacția e zgârcită, rezonabila sumă de «1.600 pe lucrare», iar dacă e mai generoasă – fabuloasa sumă de «4.800 lei pe lucrare». În primul caz, spre a traduce în termeni cât mai concreți ca să nu rămână vreo confuzie la nivel de minister, cu 10 (zece) cronici poți, de ai norocul să găsești la prețul cel mai ieftin, să cumperi un kg de parizer ordinar. În cel de-al doilea, te descurci cu vreo 3-4 cronici. Mult mai fericiți sunt eseistii, căci ei pot primi, la minim, chiar «2.400 lei pe lucrare», iar la maxim de-a dreptul «6.400». Nuvelistii sunt de-a binelea răsfățați: ne putem, prin

absurd, închipui că vine fantoma lui Negruzzi cu *Alexandru Lăpușneanu* ori cea a lui Eminescu cu *Sărmanul Dionis* – vor mai putea ele oare să se întoarcă pe celălalt tărâm împovărate de incredibila sumă de 4.800 lei (ori, fiind vorba de clasici, 16.000). Poeții, în schimb, se pot crede deja în rai: o poezie mai modestă, ca întindere («până la 30 de versuri»), va fi tarifată, exigent, cu 2.400 lei, iar generos – cu 6.400. Firește, toate aceste sume sunt, cuvenit, impozitate»).

[APRILIE-MAI]

• În „Jurnalul literar” (nr. 5-12), la rubrica „Dialoguri esențiale”, sunt publicate răspunsurile la **13 întrebări pentru Gheorghe Grigurcu**. Amploarea materialului, dimensiunea replicilor protagonistului se justifică prin statutul de număr special al revistei, acordat incisivului critic: „[...] Î.: Sunteți un «rău», domnule Grigurcu? Sau un sentimental moldav? Cum v-ați descurcat printre moldoveni și cum vă împăcați cu oltenii? R.: Îmi cereți un autoportret, carevasăzică mă împingeți iarăși către păcatul poeticesc. Fie. Mă simt mai curând «un sentimental moldav» decât «rău», adică un introvertit, un retractil, un timid, un inadapabil, menit mai curând visării decât acțiunii. Un poet structural, dacă doriți, care a fost însă nevoit, din pricina unor circumstanțe ostile ce l-au dezrădăcinat și l-au împiedicat a se fixa mulțumitor în viață, a adopta mai întâi uneltele criticului (inițial în calitatea de cronicar literar al revistei «Familia», ce a echivalat cu o profesionalizare), apoi armura polemistului. Ambiția am resimțit-o ca pe o deșertăciune. Această stare de spirit, «cea mai opusă retragerii în sine», după cum o caracteriza Montaigne, m-a îmboldit mai puțin în sfera scrisului decât satisfacția unei împliniri ce se poate autocontempla, când izbutește a se recunoaște ca atare. Am fost foarte atent, în schimb, la ideea de justiție. N-am putut tolera impostura, abuzul, oportunismul, arivismul, inconsecvența, adularea, demagogia, tare pe care le-am tratat drept dușmani personali. Sensibilizat printr-o sumă de nedreptăți resimțite pe propria-mi piele, m-am socotit mobilizat din oficiu împotriva lor, într-o epocă ce le-a favorizat înflorirea malignă, mai întâi din cauza regimului totalitar, apoi din cea a prelungirii, după 1989, a mentalităților și moravurilor acestuia, deseori, cu o crasă nerușinare, prin intermediul acelorași ipochimeni ce par neclintii, ori al unora care le calcă pe urme, completând clientela restaurației. Cât privește relația mea cu «oltenii», aceasta e fortuită. După un lung periplu prin țară, în decursul căruia m-am aflat aproape treizeci de ani, aș zice: cu sentimentul unei regăsiri de patrie, pe meleaguri ardelene, am fost silit din motive de represiune ideologică, a mă reîntoarce la Târgu-Jiu, unde am locuit în fragedă copilărie, tatăl meu fiind mutat acolo cu serviciul. Înlănțuit administrativ de umbra așa de deșănțat propagandistic colportată a Coloanei Infinitului, n-am avut nici posibilitatea de-a căpăta un serviciu, nici dreptul de-a părăsi urbea mulți ani în șir. Dacă vreți o analogie o puteți avea prin referire la situația lui Ion D. Sârbu, reflectată îndeajuns de expresiv în paginile sucu-

lentului său *Jurnal al unui jurnalist fără jurnal*, aflat cam în același timp la Craiova, cu diferența că marele și regretatul prozator și dramaturg beneficia de captivitatea unui oraș mai... interesant, unde a funcționat ca secretar literar al teatrului local. Mai puțin norocos, eu am ajuns secretar al vidului, într-un loc de care nu mă lega nimic, dar care m-a legat ca pe un iobag de tip nou. Î.: Ce dă, după opinia dumneavoastră specificitatea unui neam? Ce trăsături definitorii ați vrea să nu le lipsească acum românilor? Care sunt cele pe care le-ați abolit? R.: Chestiunea specificului național reprezintă un capitol incitant al culturii românești. Avem a face cu un factor difuz, diversificat foarte în raport cu mediul și cu momentul istoric în care e investigat, ca și, mai cu seamă, în raport, cu conștiința celui ce-l formulează. Pasiunile afirmative ori negative și-au spus cuvântul cu forță. Dacă pentru unii specificul nostru etnic răspunde unui obiect cel puțin tot atât de real precum sexul îngerilor, pentru alții el constituie prilejul unei exaltări muribunde și agresive a supremelor virtuți ce le-ar conține, un fel de demență absorbantă ce s-ar zice că nu îngăduie indivizilor în cauză nici măcar răgazul necesar pentru a dormi sau mânca. Lăsând gluma la o parte, să vedem ce accepție serioasă poate căpăta acum conceptul în cauză. Mai curând decât în teorii, mai mult ori mai puțin divergente, avem impresia că acesta rezidă într-un *common sense*. Rod al unei răscuri istorice și geografice, poporul român înmănușiază un șir de trăsături fundamentale ale umanității, sub semnul cumpănirii (dacă termenul de *compromis* vi s-ar părea supărător). E un popor median, care și-a transcris în sânge paralela 45. Un popor la tranzacționărilor lăuntrice, pentru a nu mai vorbi de cele exterioare. Primejdia ar putea fi neutralitatea reciprocă a atributelor, mediocrizarea. De aci, poate, un apetit metafizic scăzut, o propensiune incredulă, vicleană, șmecheră. Prevalența superstiției asupra pietății, ca un mod de vulgarizare a ultimei, de coborâre a ei la treapta negocierii, a micii înțelegeri. De asemenea o anume indolență, o adaptabilitate și o supunere doar aparent orientate, în absența înclinației contemplative și a misticismului. Numeroasele năvăliri și stăpâniri străine au imprimat neîndoios românilor un spirit de fereală, de eschivă, ca și apucătura de-a se «descurca» în penumbra legilor și a moralei. Dar iată că am alunecat noi înșine în direcția unei simplificări! În realitate, ce-n once marc colectivitate etnică, există și în sânul poporului român foarte mulți indivizi apti a contrazice schema un pic malițioasă de mai sus. Avem și oameni de mare caracter, contemplativi, asceți, mistici, luptători, martiri. În pofida «platitudinii» noastre, a echilibrului nostru precaut și dizolvant de spiritualitate adâncă, întâlnim și pe aceaste plaiuri *lupi de stepă*, spre a folosi celebra sintagmă a lui Hermann Hesse, care poate că ne ajută să supraviețuim ca neam în planul valorilor superioare, așa cum, în optica autorului german, acești excentrici neajutorați ar ajuta burghezia să supraviețuiască în plan social... Românii nu sunt nici mai buni, nici mai răi decât alte popoare. Reaua reputație pe care o au în Occident reflectă mai curând un

impas relativ de civilizație decât o carență de caracter obștesc. Mai curând o anecdotică pitorescă decât o generalitate ce ar putea să ne rușineze. A-i exalta ori a-i osândi pe compatrioții noștri constituie doar ipostaze speculative, construcții tendențioase, aplicate din afară unui stup în care zumzăie, practic, toate posibilitățile. Succesiunea interpretărilor date specificului nostru național ține de evoluția vieții culturale, definind fenomenologia acesteia mai mult decât realitatea fondului nostru etnic, greu sondabil, ineputabil, misterios. De ce să cedăm aparențelor? Național-comunismul lui Nicolae Ceaușescu a mizat pe exploatarea unui raționalism rudimentar și stăpânit de ură, precum o ghioagă transferată dintr-un mediu tribal în mâinile puterii de partid și de stat. Am fost siliți astfel a ne arăta mai răi decât suntem. Ne-am dezvelit amenințător colții în fața unor minoritari și vecini, am dat cu tifla, prostește, lumii civilizate. Ne-am umplut de jeg moral, pe care, desigur, nu-l putem înlătura fără unele reacții antinaționaliste violente. Cui pe cui se scoate, nu-i așa? De aci apariția în prim-plan a unui discurs critic în problema etnică, sub semnăturile unor Octavian Paler, Gabriel Andreescu, H. R. Patapievici (care-și pot recunoaște precursorii în Dumitru Drăghicescu și Cioran). Oricât de contrariați s-ar arăta patriotarii, nu e aci decât o ripostă de bun simț la furoarea protocronistă și xenofobă, un jet energic de apă care să poată spăla imundiciile unei propagande care ne-a produs un rău imens. Cu atât mai mult cu cât se mai află încă între noi, nu doar nepedepsite, ci și deținând importante demnități în stat, figuri odioase ale urii naționale precum Corneliu Vadim Tudor și Gheorghe Funar. A «bârfi» azi specificul nostru național e un fapt salutar. Aceasta sub specia adevărului, să zicem, relativ, istoric. Din unghiul, însă, al adevărului, să zicem, absolut, masochismul etnic apare în simetrie cu sadismul etnic, litota renegării în simetrie cu hiperbola proslăvirii deșănțate a nației și a «scumpei țărișoare». Tendențiozitatea purificatoare e soră vitregă cu cea agresivă, ambele aplicate unei inteligențe categoriale. Însă viața spiritului are, uneori, nevoie de atare bruscări spre a se reechilibra. Î: [...] Ați scris adeseori în ultimii ani despre situația intelectualilor români sub dictatură? Ce reprezintă, azi, intelectualul în România? R.: [...] ne surprinde indiferența incontestabilă a unor organe de presă prodemocratice față de acea ramură a intelectualității care sunt scriitorii în luptă cu neocomunismul. Înainte, ca și după victoria din noiembrie 1996, care ne-a redeșteptat speranțele căzute din nou în amorțire. Nici «România liberă», nici «Dreptatea» nu pun în valoare, așa cum s-ar cuveni, conform chiar cu propria lor tradiție, (perioada Paler și, respectiv pagina literară purtând cele trei semnături menționate), condeiele scriitoricești născătoare, ca nici unele altele, de adevăr expresiv și vigoare sufletească. Neglijență, moleșală, rea intenție, slab profesionalism? Ziariștii, dar și unii oameni politici, acum la putere, parcă ne-ar rămâne datori, în această privință, nu cu o explicație, ci cu o atitudine. După foștii deținuți politici, și ei stupefiant de neglijanți, noi suntem cei care am înălțat steagul idealului democratic,

războindu-ne, timp de decenii, cu regimul totalitar și cu dictatorii lui, devenind astfel precursorii celor ce, la ora actuală, mănuiesc deciziile și discursul politic. Oare să așteptăm neapărat de la posteritate recunoașterea pe care ne-ar putea-o da contemporanii? Situația e cu atât mai curioasă, cu cât schimbările de personal, legitime pentru orice nouă administrație, nu par să se producă și în cultură, cu puține excepții, și acelea parțiale, precum Ministerul Culturii și Televiziunea Română (la aceasta din urmă, fenomenul cultural e supervizat de domnii Cristian Țopescu, erudit în materie sportivă, și Iosif Sava, al cărui oportunism cronic a intrat cu brio într-o nouă etapă). Județele rămân la cheremul unor veleitari ce s-au distins exclusiv în direcția omagiilor ceaușiste. Așa-zișii «apolitici», politizați până-n vârful unghiilor, prin serviciile de notorietate aduse regimului Iliescu, în frunte cu Eugen Simion, rămân și ei neclintii în fruntea «Literaturii», revistă subvenționată de Ministerul Culturii, deci de contri-buabilii români. La fel, Andrei Pleșu, copil iubit al ex-președintelui Ion Iliescu, în al cărui prim guvern a rămas îndelung, girând astfel mineriadele și perse-cutarea brutală a opoziției, spre a se ilustra apoi prin strădaniile de-a pune bețe-n roate luptei pentru democratizare, prin pretinsa-i echidistanță, vădit favorabilă conducerii neocomuniste, continuă a conduce organul diversionist ce i s-a încredințat, «Dilema». Periodic, așijderea, finanțat de Ministerul Culturii, deci de noi toți. Apărăm cu fermitate dreptul fiecărei persoane de a-și exprima opiniile, dar nu ni se pare normal s-o facă adversarii, fâțiși ori disimulați cu viclenie, ai democratizării, în publicații subvenționate de la buget, în timp ce altele mult mai apropiate de opțiunile electoratului, de-o verticalitate a atitudinii ce forțează respectul, trec prin mari, neverosimile dificultăți. Și oare domnul Augustin Buzura, cel ce s-a îndepărtat atât de regretabil de trecutul d-sale de disident (las' că și acela are puncte discutabile !), prin aerele-i de arivist care-și îngăduie a-și muștra colegii angajați în acțiunea civică, de pe pozițiile unei colaborări strânse cu puterea restauraționistă, c cel mai nimerit a dirigi, în continuare, Fundația Culturală Română? Să mai recunoaștem – și nu vād de ce n-am recunoaște-o cu toții, fie că faptul ne place, fie că nu – că d-nii E. Simion, Andrei Pleșu, Augustin Buzura au jucat sub cârmuirea lui Iliescu rolul de ideologi oficiali pe care l-au jucat Mihai Ungheanu, Eugen Barbu, Adrian Păunescu, pe timpul lui Ceaușescu. Oare nu se pot găsi alte persoane cu o moralitate mai reprezentativă? Din păcate, acestea din urmă par să nu intereseze prea mult nici pe noii guvernanți, care nu trec decât accidental, prin gesturi expeditivе și nu totdeauna relevante, dincolo de sfera politicului și a economicului. Intelectualitatea noastră rămâne astfel o cenușăreasă. Până când, rămâne de văzut. Î.: Sunt revizuirile o expresie a unei evoluției spirituale, sau existența lor într-o operă critică justifică numai maleabilitatea opiniei, conjuncturalismul? Aveți pagini pe care regretați că le-ați scris? Ați scoate din cărțile dumneavoastră anumite capitole sau pagini? Ce ați fi dorit să scrieți și n-ați scris încă și ce ați dorit să nu fi scris? R.: Chestiunea revizuirilor se pune

în dublu plan. Pe de o parte, în legătură cu conștiința individuală a fiecărui critic care se poate simți tentat de a-și schimba judecățile spre a intrupa acea conștiință cu o mai mare fidelitate și acuratețe, pe de altă parte, în legătură cu perspectiva unei epoci care simte nevoia de a se desolidariza de ceea ce a propus epoca anterioară, de a-și diferenția propria sa fală. La nivel individual, revizuirile au un caracter limitat. Se produc ori nu, pe răspunderea autorului în cauză. Angajează, în primul rând, destinul acestuia. Împrejurarea că acad. E. Simion, de pildă, se opune cu cerbie oricărei revizui, lăsând a se înțelege că alfa și omega întregii literaturi române și contemporane se află în cele trei tomuri cu coperte cenușii ale seriei *Scritori români de azi* îl privește direct și personal. Mult mai grav ar fi ca întreaga noastră critică să se reducă la Eugen Simion ori să fie alcătuită din exegeți care să copieze, ascultători la culme, opiniile și conduita «apolitică» a acestuia, precum și o legiune de eugensimioni prășiți printr-un joc de oglinzi. Sau prin clonare! Însă, din fericire, la nivelul unei vieții literare normale, funcționează disocierea, pluralitatea punctelor de vedere, principiul inalienabil al vieții spiritului. Astfel încât, respinse în unele puncte ale unui conservatorism mai mult ori mai puțin onorabil, (unii conservatori nu știu să piardă, asemenea unor jucători ce, în situații asemănătoare, recurg la mijloacele maloneste), revizuirile sunt promovate în altele, ajungând a asigura fluentă vitală a creației și a criticii ce i se aplică. Viața nu poate fi oprită-n loc. Iar revizuirile periodice, în creație, fac parte din viață. Desigur, sunt revizui și revizui. Când un G. Călinescu îl transforma pe Eminescu din paseist în progresist, săvârșea un fals ideologic. Trișa. Când un Ov. S. Crohmălniceanu îi excomunica pe cei mai de seamă poeți și critici interbelici, pentru ca mai apoi să-i «reconsidere» în spiritul «burghezo-moșieresc», «mistic», «idealist», «cosmopolit», de care se lepăda ca de Satana, nu făcea decât să urmeze indicațiile organelor de partid, cu voia dumneavoastră oportuniste și ele. Contează exclusiv revizuirile de bunăcredință, venite dintr-un imbold propriu, dezinteresat. Cele ce pot reflecta un intelet și o etică în funcționarea lor firească, capabilă a-și asuma răspunderea, chiar dezagreabilă, a actelor în cauză... Dacă mă pot eu revizui? Nădărduesc că da, dezvoltându-mi, clarificându-mi, amendându-mi analizele și concluziile lor, pe care nu le consider nici pentru mine, nici, cu atât mai puțin pentru alții, literă de lege. Nu sunt totdeauna mulțumit cu ceea ce am așternut pe hârtie. Aspir a a-mi perfecționa pagina. Îmi permit a exclama, alături de Jules Renard: «Feriți cei care s-au născut desăvârșiți! În zadar ne străduim: nu devenim niciodată». Prin urmare, îmi văd scrisul ca pe un proces deschis, apt a-și cuprinde propriile revizui, ca și revizuirile altora, ce mi se par judicioase. Aș dori să vă reamintesc faptul că am inițiat o seamă de revizui încă înainte, cu mult înainte de răsturnarea dictaturii, din anii '60- '70 - '80. Înaintea altora, mi-am exprimat rezerve față de autori precum Nichita Stănescu, Marin Sorescu, A. E. Baconsky, Ioan Alexandru, Eugen Simion (pe când aceștia

recoltau laude cvasi-unanime, inclusiv din partea Europei Libere) și am scris drastic despre Adrian Păunescu – nimeni nu și-a mai permis să scrie astfel în acea perioadă – în comentariul intitulat *Identitatea lui Adrian Păunescu*, apărut în «Viața Românească», în 1980. M-am numărat printre cei ce au polemizat constant cu «Săptămâna» lui Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor, ca și cu «Luceafărul» lui Dan Frunțelată și Mihai Ungheanu, până acolo unde mi-a îngăduit lipsa de vigilență a cenzurii ceaușiste... Dacă puterile mă vor ajuta, voi continua să lucrez la tabloul poeziei și criticii române contemporane, prin comentarii ce se adăunează, în vederea unui întreg viu, oferit în variante periodice. În aceeași măsură, voi participa la dezbaterile chestiunilor de actualitate, privitoare la condiția scriitorului ca membru al cetății. Dar mai cu seamă aș vrea să scriu despre mine însumi, adică poezie, aforisme, confesiuni, pentru că am simțământul că acestea ar încorpora mărturia mea cea mai caracteristică.[...] Î.: Câți poeți, prozatori, critici sau dramaturgi ați impus prin verdictul dumneavoastră critic și câți ați aruncat în neant? R.: Aș putea răspunde întrebării dumneavoastră glumește doar făcând statistică, aidoma lui Al. Piru, adică printr-o altă glumă! Însă privind lucrurile serios, vă asigur că numărul scriitorilor pe care i-am elogiat, adesea pentru că reprezentau valori subestimate sau nu tocmai bine înțelese, îl depășește cu mult pe cel al autorilor pe care i-am refuzat, adesea pentru aspecte parțiale ale operei și moralei lor în derivă. Legenda unui Grigurcu «negativist» pornește din practicile vicioase ale unei contabilități trucate. Sunt convins că unui comentator obiectiv i-ar veni ușor să recunoască faptul că fac parte nu din echipa demolatorilor, ci din cea a constructorilor. Î.: Ce înseamnă pentru dumneavoastră să intrăm sau să ne întoarcem în Europa? R.: Întoarcerea în Europa nu cred că trebuie să fie un slogan, ci o realitate. Nu un program mai mult ori mai puțin deranjant, ci un fapt de viață, deci o formă de libertate. Seneca definea libertatea astfel: «a nu fi sclavul nici unui lucru, nici unei necesități, nici unei întâmplări: a coborî soarta la tine». Degeaba facem punctaje și planificări (ca și cum am vinde pielea ursului din pădure), traducem cărți precum *Moromeții*, care nu spun mare lucru cititorului occidental, ori recomandăm pe E. Simion drept cel mai reprezentativ critic și pe Marin Sorescu drept cel mai de seamă poet de la noi, dacă nu ascultăm de glasul bunului simț estetic, mai eficace decât aranjamentele, carc-l împinge, din când în când, în lumina reflectoarelor, în pofida tuturor previziunilor și intereselor, pe câte un român precum Brâncuși sau Cioran sau Mircea Eliade sau Panait Istrati sau Paul Goma sau Alexandru Vona. N-am încredere în tipul de comis-voiajor cultural, prin marile ori micile centre europene, care transportă o mapă cuprinzând în proporție de 99 la sută texte și ambiții personale. Diferența pe viu: cea dintre Constantin Noica, ce recomanda să fie tradus Blaga, și Marin Sorescu ce recomanda să fie tradusă... propria sa producție. În Europa nu putem intra nici cu clasamentele pritocite în birourile autorităților cultural-ideologice ori postideologice, nici prin erupția

de pitoresc voios a autorilor care-și pot seduce, în cel mai bun caz, doar cititorii din spațiul carpato-danubian. Nici cu functionari roși de ambiție, care-și fac un plan și fixează termene, nici cu oportuniști, cu flecari vanitoși, cu smecheri subtili, având un ochi îndreptat spre piața liberă a Occidentului, iar celălalt spre administrația autohtonă. Căci nu putem manipula continentul. Nu-l putem negocia, învârti, subtiliza ca pe-o marfă. Nu-l putem nici cumpăra, nici fura. Aidoma Duhului Sfânt, duhul Europei suflă unde vrea”. □ La „Ancheta redactorului-șef”, pe tema generică *La ceasul adevărului – literatura română contemporană* (3), din „Jurnalul literar” (nr. 5-12), răspund la întrebarea punctuală *Ce vă spune astăzi numele Gheorghe Grigurcu?*: Nicolae Balotă, Ana Blandiana, Pavel Chihaia, Al. Cistelean, S. Damian, Gabriel Dimisianu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Mircea Martin, Al. Paleologu, Octavian Paler, Nicolae Stroescu-Stânișoară. „Dacă magisteriul critic se poate exercita – cum credeam și mai cred – ca o artă, Gheorghe Grigurcu era, dintru începuturile sale, un asemenea *critic-artist*. Au trecut decenii de-atunci, s-au prăbușit imperii, s-au descompus autorități politice și literare; pe criticul Grigurcu îl regăsim purtându-și *tunica*, mai nepătată, mai neuzată, mai integră decât a oricărui alt critic român. [...] În epoca noastră, la capăt de veac, de ev, în vremea unui examen necesar al conștiinței publice românești, și pe un spațiu mai restrâns al conștiinței literare, îl consider pe criticul Gheorghe Grigurcu drept cel ce poartă menirea maiorească și răspunderea acestui examen. El duce lupta, cu superioara îndemănare a experienței și talentului împlinit, și cu temeritate, cu viziera ridicată” (Nicolae Balotă, *Cu viziera ridicată*); „Pe Gheorghe Grigurcu l-am cunoscut la Oradea, orașul amândurora, în adolescență, atunci când diferența de ani care ne despărțea avea importanță. De fapt, ne despărțea mai ales timiditatea: avea o timiditate care intimida. O timiditate care îl izola și în care se izola ca într-un turn de fildeș, destul de înalt pentru a oferi o perspectivă asupra celorlalți. O izolare psihologică, devenită cu timpul o izolare spirituală, o izolare în timp care – cum era și firesc – s-a transformat, în cele din urmă, în diferență. De-a lungul unor decenii lungi – pentru cititorii ca și pentru colegii săi – Gheorghe Grigurcu nu a fost o persoană, ci o voce care nu avea legătură și nu ținea cont nici de indicațiile puterii, nici de clasamentele vieții literare, o voce care părea că își trage limpezimea din indiferența la ceea ce o înconjura. Și, deodată – și fără ca nimic să o fi prevestit – prin dobândirea libertății politice, această voce a devenit una profund implicată într-un mod, în egală măsură, respectuos și imprevizibil, în lumea în care răsuna. Analizele și atitudinile sale politice, de o mare rigoare și de o mare radicalitate, au fost de-a lungul acestor ultimi ani tot atâtea diagnostice corecte rostite la căpătâiul unei lumi bolnave, pe care încerca astfel s-o însănătoșească prin adevăr. Iar ceea ce – pe mine, cel puțin – m-a impresionat a fost capacitatea sa – forța, aș îndrăzni să spun – de a nu-și schimba destinul, de a nu înlocui prin implicarea politică pe cea literară, ci de a continua

să fie în același timp cel mai prezent judecător literar într-o lume literară unde magistrații par să fie în curs de dispariție” (Ana Blandiana, *Izolare și radicalitate*); „Dl. Gheorghe Grigurcu este printre puținii critici literari care a reconstituit pentru contemporaneitate valorile reale ale literaturii noastre, dincolo de ideologii și asociații partizane, animat de principii estetice autentice, fără a ignora trăsăturile tradiționale ale acestei literaturi” (Pavel Chihaia, *Dincolo de ideologii*); „Gheorghe Grigurcu este, întâi de toate, un expert al inefabilului. Cred că este singurul nostru critic în stare să dea echivalențe raționale, poeticului și că facă astfel din critică un limbaj concurențial, nu doar unul reductiv, pauperizant în raport cu misterul liric. El are calitatea de a percepe simultan esențialul și nuanța, diferența în continuitate sau continuitatea în ruptură. În plus, oricât de volatile, particulele lirice nu-i scapă niciodată, căci citește poezia cu un ochi de muscă. Iar în reconstrucția ei critică, după ce a desfăcut-o în bucăți și bucățele, nu pierde nici un șurub. [...] În al doilea rând, Grigurcu este o conștiință – critică și civică – tranșantă, poate excesiv fidelă anumitor tranșanțe. Pe cât de mlădios se arată în experiența analitică, pe atât de inclement e la nivelul principiilor. Astăzi el este o vedetă a polemicilor, dar constat că adesea adversarii lui îi îngroașă sau răstălmăcesc afirmațiile, evitând astfel «cauza» de fond” (Al. Cistelean, *„Esențialul și nuanța”*); „Adevărata desfătare intelectuală și-o rezervă scrisul lui Gheorghe Grigurcu. Îl socotesc de departe cel mai substanțial cronicar literar al momentului. Pe ce se întemeiază această supremație? Iată câteva note distincte (din unghiul meu de observație): a) privire de ansamblu lucidă asupra creației scriitoricești în desfășurare, cu ierarhizările și subsumările implicate, atribut major care lipsește multora; b) comprehensiune de organicitate a procesului de metabolism prin care trece gestația literară autohtonă, intuind factorii ei de coeziune lăuntrică, dar și de ruptură a ecuației specifice; c) acută percepție a palmaresului valorilor, fără șovăieli în discernământ; d) expresie stilistică de înaltă clasă, în tradiție lovinesciană, remarcându-se prin utilizarea unui lexic divers și adecvat, încântător ca rezonanță și inopinat prin ingeniozitatea și arabescul asocierilor de termeni și virajele sintaxei. În afara cronicilor literare, Gheorghe Grigurcu s-a impus și prin studiile de sinteză care descifrează liniile directe ale evoluției, în special sedimentarea produsă de marii clasici și scriitorii interbelici (memorabilele sale convorbiri cu Lucian Blaga, bunăoară, probează intuiția sigură a ceea ce e structural) și prin reșezarea unor grafice de cotare a unor valori, poate excesiv înălțate în rang, pe parcurs (Nichita Stănescu, A. E. Baconsky, Marin Preda). [...] Contrar poate supozițiilor, eu salut și radicalismul intervențiilor publicistice ale lui Grigurcu, care i-au adus faima de vânător de vrăjitoare. El a văzut limpede, și cu modestele mele mijloace m-am situat pe aceeași baricadă, că nu e cu puțință o redresare pe planul culturii fără o dezvelire neînduplecată a erorilor și rățăcirilor trecutului. E o consecință logică a demersului pentru adevăr și demnitate. Sunt colegi de profesie care s-au simțit brusc lezați, n-au acceptat nici un fel de revizuire, au proclamat că literatura a

ieșit intactă și victorioasă din cataclism, iar clasamentele și clasificările fixate de ei nu se mai cuvin modificate nici cu o iotă. Pe drept cuvânt, această încremenire în greșală cu o fudulie a închiderii și izolării a fost anatemitată de Grigurcu. Unde nu-l pot totuși însoți în campaniile sale de salubritate? Acolo unde el introduce singur o vehemență bizară în învinuirea unor persoane, repetat apostrofate, victime până la urmă ale unui fel de răzbunare neîstovită. Astfel se naște riscul de a se deturna o acțiune de expulzare a răului spre altceva, care contrazice tocmai respectul sacru pentru carte ce străbate opera criticului” (S. Damian, *Revelația cărturarului*); „Admir de mulți tenacitatea sa, pasiunea de luptător care-l însuflețește, promptitudinea pusă în «răspunsuri», în replicile date atacurilor care nu-l privesc numai pe el. Și-a creat un reflex al ripostei imediate pe care mulți contează și așa fi nesincer dacă nu așa recunoaște că și eu sunt unul dintre aceștia. Oricum Grigurcu va reacționa, la cutare infamie comisă în presă, mi-am zis, nu o dată, și dacă el tot o va face de ce să o mai fac și eu? Mai bine să-mi văd în liniște de ale mele. Și, într-adevăr, el a reacționat, de fiecare dată reacționează, potrivit așteptărilor tuturor și convingerii lui adânci că «tăcerea nu-i cel mai eficace mijloc de apărare». Și alții cred acest lucru, nu poate fi îndoială, însă tac: din blazare, din oboseală, din dezgust, din comoditate sau pur și simplu din prea omenească frică. [...] Ursitoarele i-au venit, s-ar zice, să cerceteze cu osârdie imunde publicații postdecembriste, să ia la rând mișeliile scrise în ele, minciunile, calomniile, insultele și să le dea de toți așteptatele replici nimicitoare. O face nedescurajat de nimic, dar nici ușor nu-i este și nici plăcut (ar fi o plăcere vicioasă)” (Gabriel Dimisianu, *Un reflex al ripostei*); „Gheorghe Grigurcu înseamnă pentru mine întruchiparea intelectualului de excepție care sfidează compromisul și non-valoarea. În asceza lui, Gheorghe Grigurcu ne dă o lecție solară despre libertate și adevăr” (Virgil Ierunca, *O lecție solară*); „Cred că este continuatorul cel mai fidel al spiritului lui E. Lovinescu. Mai mult n-aș putea să spun!” (Monica Lovinescu, *Doar un cuvânt*); „Gheorghe Grigurcu este un nume de primă mărime al literaturii române contemporane. Poet și critic, el participă din plin la spațiul literar postbelic. Nimeni nu va putea concepe o panoramă a literaturii române contemporane sau o monografie a unui autor particular fără să se refere la observațiile și judecățile criticului de la Târgu-Jiu. [...] Nu împărtășesc toate opiniile lui Grigurcu: mă disociez mai cu seamă de negațiile lui, nu o dată pătimase. Cred că acuzațiile morale grave aduse lui Marin Preda nu sunt îndreptățite, că sarcasmele aruncate la adresa lui A. E. Baconsky nu vor să țină seama de un element esențial în discuție și anume disocierea curajoasă și fermă a autorului – proclamată în 1957, într-un moment de maximă teroare și vigilență ideologică – de conformismul inițial și de propria-i operă inspirată de stalinism. La fel, consider că locul lui Nichita Stănescu în poezia românească este mai important decât se arată Grigurcu dispus a-l recunoaște. În genere vorbind, părerea mea este că, în cazul unor autori care au trecut prin teroarea comunistă și al unei literaturi care a supraviețuit dictaturii, este nevoie să reducem

absolutismul inerent oricărei judecăți (Și cu deosebire aprecierile de ordin moral nu se pot face în afara contextului). [...] Cred și astăzi, ca și acum zece ani, că există o anume «demonie» în scrisul lui Grigurcu, rezultată dintr-o pasiune artistică maximă. Niciunul dintre criticii noștri, scriam atunci, «nu deține într-un asemenea grad darul expresiei plastice, forța ei imaginativă și proiectivă. Nici unul, cu o excepție, dar acel critic aparține altei generații». În 1986 nu puteam rosti în scris numele celui critic: I. Negoitescu. Să meditam o clipă la acest paradox: cei mai intransigenți dintre criticii noștri sunt și cei mai «artiști»” (Mircea Martin, *O anume „demonie”*); „[...] L-am auzit prin timp luând cuvântul și la Conferințele Uniunii Scriitorilor (din câți în câți ani nu mai țin minte) unde a vorbit întotdeauna cu tact, extrem de acid în calmul lui spiritual, despre probleme ale vieții literare. Odată, îmi aduc aminte, a denunțat cu o vervă deosebită, greu de uitat, formele de supralicitare naționalist-comuniste ce începuseră să se afirme în scrisul românesc din epoca ceaușistă. Mi-au rămas în memorie diatribele ingenioase pe care Gheorghe Grigurcu le îndrepta împotriva primilor secretari ai județelor de prin Ardeal, ce obișnuiau să-și sporească buna dispoziție într-un fel extrem de grosolan. Aceleași atacuri convingătoare, bine cumpănite și ireplicabile – din punctul de vedere al oportunității de atunci, le-am înregistrat în memorie și contra începuturilor de exces și de supralicitare din spectacolele detestabile ale lui Adrian Păunescu. Îmi amintesc că discursul lui Grigurcu se încheia cu următoarea frază: «Ascensiunea lui Adrian Ui trebuie oprită!»” (Alexandru Paleologu, *Conștiința de cultură*); „În genere, «iacobinii» îmi inspiră, de la o vreme mai ales, un difuz sentiment de panică. Poate, fiindcă nu prea mai reușesc să disting «intransigența» de zgomot, de gesticulație, ceea ce mă obosește și mă afundă în tristețile dubioase ale relativității. Mă contrazic într-un singur caz. Al lui Gheorghe Grigurcu. Chiar dacă nu sunt totdeauna de acord cu «ferocitatea» unor verdicte ale sale, acest «iacobin» impune, întâi, prin marele său talent și prin determinarea cu care își asumă riscul de a contraria gustul nostru pentru complezențe. La el, până și «vărsările de sânge» sunt săvârșite cu onoruri stilistice și cu o pasiune etică, așa zice, care-l obligă pe cel ce asistă la «ceremonie» să consimtă că o conștiință critică are drepturile sale, inclusiv la obsesii. Apoi, dacă «iacobinii» se bat, de obicei, pentru cauze mari ca să ascundă faldurile acestor calcule mici, interese personale, Gheorghe Grigurcu îmi pare, din contră, un neobosit păgubos. Nu-l pot bănuî că se bate pentru a-și înmulți adversarii, dar pot presupune că a renunțat să țină seama de faptul că, în România, dacă spui părea tăios ce crezi nu se înghesuie nimeni să-ți ofere un loc în Paradis. [...]” (Octavian Paler, *Un „iacobin” singular*). □ De la Paris, Paul Goma trimite articolul „*Blasfemiile grigurciene*”, cu data redactării „11 februarie 1997”, aruncând încă o dată „explozibil” în mediul literar de pe ambele maluri ale Prutului: „[...]Având relații cu literatorii din Basarabia (Ion Druță, spre deosebire de prietenul său Marin Sorescu, m-a căutat aici, la Paris, încă de prin 1997), în fiecare intervenție publicistică în periodicele de la Chișinău scriam despre

«basarabenii cu care trebuie să ne mândrim». Îi luam alfabetic: Baconsky, Baltag, Brumar, Dimov, Grigurcu, Al. Lungu, Mihalaș – să fi uitat, acum, vreunul? În loc să facem închinăciuni în fața unor putrezitori și putori ca Păunescu, Sorescu, Nichita, Iacoban, D. R. Popescu, Eugen Simion și alții, care aveau permisiunea (ba chiar misiunea) de la securitate, să călătorească peste Prut, ca să-i încurajeze pe nefericiții de acolo, șoptindu-le că Ceaușescu are să ceară azi-măine restituirea «teritoriilor furate», mai bine s-ar apleca asupra *scrierilor* de valoare ale originarilor din Basarabia. Câțiva ani de zile – cinci – nu l-au acceptat pe Grigurcu: «S-a atins de Eminescu al nostru, Grigore Vieru!». A fost nevoie ca Eminescu al lor să umble ca un bezmetic pe străzile Bucureștiului, agitând drapelul tricolor *pentru Iliescu* – abia atunci l-au lăsat din brațe (nu de tot, fiindcă nu au pe cine pune în loc). În fine, Mihai Cimpoi, în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (1996) îl înregistrează pe Grigurcu fără vreo aluzie la «atacurile» la adresa Sfântului Grigore din Pererâta. Grigurcu a ținut un rol considerabil în dezbaterea (în fine: cearta de chivuțe) în jurul ierarhizării literatorilor români – termen impropriu: el, spre deosebire de patronul său de la «Contemporanul», Breban, nepunând preț pe «locuri și clasamente». Demersurile sale au fost mai degrabă destructive, în sensul contestării (argumentate) a... înălțimii statuiilor clasicilor: G. Călinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu. Firește, ierarhizatorii de profesie, în frunte cu Eugen Simion, l-au acuzat de profanare de moaște, în discuție au intervenit și foarte buni poeți – Ileana Mălăncioiu – ultragiată de «blasfemiile» grigurciene, mai cu seamă la adresa lui Marin Preda... Desigur, Grigurcu nu a fost singurul care să susțină aceste necesare reevaluări, în care, pentru cei ce ne-au fost, vai, contemporani, să se introducă și o doză de judecată etică, dar a rămas singurul care duce în spinare faima de demolator a Casei Scriitorilor din RPR/ RSR, paznic-șef: Eugen Simion, adjunctul său (Nicolae Manolescu), ocupat fiind cu politica cea subțire. [...]».

□ Prozatorul D. Țepeneag trimite redacției „Jurnalul literar” o scrisoare, publicată ca „drept la opinie”: „27. III. 1997 Stimate d-le Nicolae Florescu, După citirea numărului din ianuarie-februarie al revistei d-stră, mi-am zis că sunteți una din puținele reviste cu adevărat curajoase din România și ar trebui să vă propun spre publicare câteva pagini extrase dintr-un «jurnal de călătorie», pe care voi încerca să-l tipăresc anul acesta. Ceea ce nu va fi ușor, căci foarte mulți editori pretind că se tem de puterea și de mâna lui Gabriel Liiceanu. Nu-mi pierd totuși nădejdea! S-ar putea ca Liiceanu, continuând pe calea de arivist pe care a apucat-o, să fie numit reprezentant al României la UNESCO și deci să se îndepărteze de țară, statura lui masivă să nu vă mai inspire atâtea teroare tuturor acelor care, azi când s-a desființat Cenzura își inventează tot felul de opreliști. Vă urez d-stră și «Jurnalului literar» noroc și prosperitate. Cu toată stima». În consecința acestei scrisori, se publică „fragmente” din *Călătorie neizbutită*, în care sunt aruncate în serie acuze la adresa ziariștilor de la „Adevărul” („micul arivist” Cristian Tudor Popescu și „jurnalistul de la «Scânteia» C. Stănescu”) aflați, din perspectiva lui

D. Țepeneag, de partea lui Gabriel Liiceanu, în refuzul de a acorda drepturile de editare asupra unora dintre poemele lui Blaga, traduse în franceză de Serge Fauchereau. De un amuzament special beneficiază, însă, echipa susținătorilor *Apelului către Gabriel Liiceanu*: „Mai întâi am aruncat o vorbă la crășma din subsolul Muzeului Literaturii. Așa, ca să văd ce reacții stârnesc. Eram la masă cu Breban, Groșan, Buduca și alții. Le-am spus toată tărășenia cu Liiceanu care n-a vrut să-i dea drepturile lui Fauchereau pentru traducerea lui Blaga. Nu mai știu cine a avut ideea ca Groșan să pomenească de asta în editorialul său din «Ziua». Groșan s-a cam speriat. – Păi trebuie întrebat și Liiceanu. Așa cere deontologia jurnalistică. – Întreabă-l, a zis Breban. – Dă-i telefon, am zis eu. Bietul Groșan! Era limpede că n-avea nici un chef să-l atace pe Liiceanu. (Și totuși după aceea s-a purtat... vitejește)”; „lui Zigu [Ornea] i-am cam forțat mâna, Geta [Dimisianu] și cu mine – ar trebui povestită scena asta petrecută într-unul din ascensoarele Casei Scânteii”; „Am trecut și pe la Mircea Martin la «Univers». – Dacă-i schimb titlul, semnez, a spus Martin. Într-adevăr, titlul era singurul lucru vexant în acest text. Adică vexant prin aluzie la celălalt titlu, al lui Liiceanu însuși”; „Nu l-am propus la semnat intelectualilor considerați a fi de partea guvernului, de pildă lui Eugen Simion, care mi-a și semnalat-o, apărându-se astfel de reproșurile mele, mai târziu, când furtuna se îndepărtase, iar el se prefăcea că se uită în altă parte”; „Am trecut și pe la Ulici care l-a semnat imediat, ba a ținut morțiș să-l pun pe lista de semnatori și pe Florin Iaru; acesta s-a trezit din oficiu, iar «președintele» a uitat să-l mai înștiințeze”; „a mai fost intervenția telefonică a lui Fauchereau: prea lungă, prea întortocheată și pe deasupra prost tradusă de Ioana, sărmana, probabil s-a emoționat. Iar când m-am adresat eu direct lui Fauchereau și l-am întrebat cum reacționează la faptul că Liiceanu mă tratează de mârșav, acesta a luat-o cu duhul blândeții și a răspuns prudent că găsește că e deplasat să se vorbească în termeni violenți când e vorba de un poet ca Blaga. Hodoronc-tronc! A arborat o atitudine dezinteresată și împăciuitoare de parcă nu el declanșase conflictul, de parcă nu el se plânse în dreapta și-n stânga de purtarea arbitrară a lui Liiceanu”.

IUNIE

4 iunie

• În „Luceafărul” (nr. 21), apare pe două pagini (*recto-verso*) fragmentul în proză *Pe strada destinului la numărul 13*, de Alexandru George, însoțit de următorul *post-scriptum*: „Textul de față face parte dintr-un grupaj de povestiri care în final aveau să poarte numele *Clepsidra cu venin*. Erau în faza ultimă, când perspectiva Tezelor din iulie (despre care am avut cunoștință cu vreo șase luni înainte) m-a înspăimântat făcându-mă să renunț la unele piese, printre care și cea de față, care se tipărește pentru prima dată în actuala versiune. A. G.”.

● În editorialul din „România literară” (nr. 22), Nicolae Manolescu cântărește critic două jurnale cu potențial major de bulversare a cititorilor: unul despre fapte ale trecutului, *Jurnalul* lui Sebastian, considerat mai puțin generator de ieșiri „pasionale”, altul despre personajele contemporaneității, *Jurnalul* lui Paul Goma, „suspect de literaturizare într-o mai mare măsură decât acela inactual al lui Sebastian”, „Goma își pune intimitatea pe tarabă, laolaltă cu aceea a personajelor sale” (*Jurnalul intim*). □ La decesul poetului Cezar Baltag, se publică „un impresionant fragment, scrisoarea trimisă de Cezar Baltag lui Gabriel Dimisianu, unul din vechii săi prieteni, însoțind grupajul de poezii scrise în două nopți de spital”. □ *Jurnalul* lui Mihail Sebastian devine „o carte în dezbatere”. Pe această temă scriu: Mircea Handoca (*Mircea Eliade și Mihail Sebastian*: „Orice cititor de bună credință are dreptul să se îndoiască de pasajele unde Sebastian folosește adverbele *poate*, *probabil* sau verbele impersonale *[mi] se spune*. *Jurnalul* lui Sebastian trebuie citit în paralel cu scrisorile adresate lui Eliade de autorul *Stelei fără nume*. Tonul prietenesc, frățesc al acestor epistole – scrise în aceeași perioadă cu *Jurnalul* – parcă ar aparține altei persoane.”); S. Damian (*Ceea ce nu se vede*: „Este, poate, echivalentul românesc al masivelor și zguduitorilor dezvăluiri europene cu privire la ivirea și umflarea până la apoplexie a nazismului teuton sau, la alte dimensiuni, cu privire la teroarea de tip totalitar expusă în mărturiile pe filiera Arhipelagului Gulag de Soljenițin.”); Gheorghe Grigurcu (*Sebastian redivivus*: „Să precizăm că nici Camil Petrescu, nici Ion Barbu, nici Liviu Rebreanu, nici M. Ralea n-au devenit, în epocă, obiectul unui cult al moralității desăvârșite, precum, mai târziu, de pildă, un Marin Preda. Erau tratați cu acea deferență liberă, scutită de genuflexiunile vasalității înjositoare, întrupate în celebrările violente, în practicile propagandistice, cu iz stalinist, ale partidului unic. Din care pricină, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian ni se pare cel puțin tot atât de semnificativ pe planul unei referințe implicite la actualitatea noastră, prin excelență hagiografică. Scâncim de spaimă ori excomunicăm cu zel, dacă această ipostază e cât de cât contrariată. Ne temem teribil de orice rezervă la adresa operei unor «monștri sacri» și suntem de-a dreptul panicați atunci când sunt aduse în discuție aspecte ale existenței lor omenești. Or, aceasta din urmă nu poate fi sigilată de o pudoare orientată, fără îndoială, chiar în virtutea interesului irepresibil al istoriei literare, al opiniei publice în genere, pentru fața etică și civică, pentru traiectoria biografică a personalităților creatoare. Dorim să cunoaștem nu doar opera, ci și omul din spatele ei. Dorim să cunoaștem nu doar epura istorică a evenimentelor, ci și materia lor existențială. Că unele mărturii sunt tendențioase, confuze, incomplete, exagerate etc., e o împrejurare inevitabilă în orice concurs de subiectivități. Ele pot fi corijate prin ivirea altor mărturii, prin analize, confruntări, completări, interpretări, dar nu respinse *de plano*. Să presupunem că paginile diaristice ale lui Mihail Sebastian ar fi fost distruse ori puse sub zăvor pentru un timp nedeterminat. Ar

fi fost oare un câștig pentru literatura noastră, pentru conștiința noastră mai grijulie cu reputațiile – factor abstract, convențional – decât cu datele – factor concret, substanțial – pe care s-ar fi putut întemeia acestea? Credem că e o întrebare retorică. Niciun scriitor român dintre cele două războaie mondiale n-a fost atacat cu mai multă sălbăticie, pe un mai vast câmp nu numai polemic, ci și pamfletar, pe care se încrucișau liniile de foc venite din toate direcțiile, decât Mihail Sebastian. Poate cu o singură excepție: Panait Istrati”). □ De la rubrica „Prepeleac”, prozatorul Constantin Țoiu tranșează în cazul concurenței dintre poezii Tudor Arghezi și Miron Radu Paraschivescu: „Miron a devenit interesant și atrăgător abia după moarte, când în jurnal spune atâtea lucruri originale și îndrăznețe. Ar fi vrut, poate să fie cel mai mare poet român în era stalinistă, după cum pretindeau unii. Mai demult, se zice că nu ar fi fost străin de «doborârea» lui Arghezi prin acea imundă *Putrefacție a poeziei*. Că ar fi pus mina, la stilul aceluia articol care, măcar românește, nu-i rău scris, ceea ce nu li se întâmpla acelor basarabeni netaentați, deși în cultură. [...] Or, Miron scria în engleză. Va să zică, pricepusem mai de mult cât îl pizmuia pe Arghezi, iar greșeala lui, prima și singura, a fost că niciun regim politic din lume nu îți poate suplini modicitatea talentului. Poate, doar, dacă-l contești, pe față și fără să te menajezi, – să menajezi acest talent firav. Singurul care credea în Miron ca poet, zicând că este cel mai mare din țară, după aventura A. Toma, a fost acest intelectual, pe jumătate, – din cauza ideologiei fanatice – e vorba de acest om bun la inimă, Gogu Rădulescu, a cărui amintire i-o port cu un sentiment greu de lămurit” (6 ianuarie 1971).

5 iunie

● Săptămânalul „Timpul” (nr. 22) acordă spațiu unor „Exerciții de luciditate”, efectuate pe semnătura lui Daniel Cristea-Enache. În *Fericirea ca sfidare*, criticul devenit formator de opinie folosește cazul personal pentru a demonstra eșecul programului economic al guvernului Convenției Democratice: „Personal, Contractul cu România nu mi-a adus absolut nimic. Pentru că n-a fost aplicat. Dimpotrivă, salariul la revista unde lucrez mi-a fost dat după următorul algoritm: cel pe luna februarie – în luna mai, cel pe luna martie – la sfârșitul lunii mai. Pe cele din lunile aprilie și mai le voi vedea, probabil, o dată cu undița dlui Ciorbea. Despre plata acordului, mi-e și rușine să mai pomenesc. De altfel, prestigioasa revistă de cultură «Caiete critice» e în pericol de a nu mai putea să apară. Ministerul Culturii nu vrea și pace să aloce minimul necesar pentru ca această revistă să poată măcar supraviețui în continuare. Cultura mai primește o lovitură pe la spate, în timp ce marii democrați care ne conduc se lăfăie în posturile căpătate algoritmic. Dar știți ce e și mai grav – pentru mine cel puțin? Faptul că fericirea mea personală se dovedește imposibil de atins, într-un asemenea cadru suprarrealist, într-un atare peisaj de coșmar economico-politico-social. La aproape opt ani după Revoluția din

Decembrie, fericirea românilor a ajuns să pară o sfidare”. □ La pagina „Dosar”, Tudor Dumitru Savu își încearcă, la rândul său, puterile, memoria și cunoștințele, în punerea definitivă la punct a *Imaculatei Gheorghe* [Grigurcu]. Pentru a contrabalansa radicalismul etic postceaușist al criticului transilvănean, autorului materialului demascator atrage atenția publicului asupra unor poezii apărute în revista „Steaua” (1958), semnate C. Grigurcu: *Pe Lenin îl poți recunoaște, La aniversarea republicii, Primele tancuri sovietice, Amintiri*. Montajul are drept sprijin un articol abundent în acuze la adresa „aurolacului literar”, cum este numit Gh. Grigurcu: „Adevărul este că stăm prost, dar ce spun eu prost, stăm catastrofal la portretele târcolacilor. Ni se reproșează acest lucru și pe bună dreptate. I-am luat în băgare de seamă și în cătare de cuvinte doar pe târcolacii de piață, de parlament, de partid, de Convenție și de guvern... dar n-am adus vorbire despre târcolacii de scris. Aceștia sunt o subscripție a târcolacilor. Ei se numesc aurolaci literari. Aurolacul literar este acea persoană care, imediat după 1989, s-a dat de ceasul morții ca să-și șteargă urmele de fost comisar ideologic și aplaudac de serviciu pentru a putea să «organizeze» altfel decât după criteriul valoric literatura română. Așa se face că au fost puși la colț D. R. Popescu, Nichita Stănescu, Marin Preda, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi pentru a ni se propune alte «valori». Aurolacul literar ”

6 iunie

● În nr. 23-24 al „Literaturii”, Dumitru Țepeneag publică fragmente autobiografice incisive, cu titlul *Călătorie neizbutită*. Temele vizate sunt: a. meandrele solicitării repunerii în drepturile de cetățean român: „În aceeași săptămână de polemică televizuală și jurnalistică, am acceptat propunerea lui Eugen Simion de a mă întâlni cu Iliescu. Acolo ne-a primit solemn un ofițer care ne-a condus într-un salon. [...] Președintele Iliescu nu ne-a făcut să așteptăm mai mult decât se cuvine. A apărut cu faimosul său zâmbet de seducător electoral și, de la primele cuvinte, mi-a reamintit de ședința aceea a tinerilor scriitori pe care am descris-o în diverse interviuri și articole. Vorbea de parcă i-ar fi fost proaspătă în minte și bineînțeles că o prezenta în favoarea lui. Nu mi-am dat osteneala să-l contrazic prea tare. Am trecut la principalul obiect al întrevederii noastre. De ce nu anulează decretul lui Ceaușescu prin care mi-a fost retrasă cetățenia? Mi-a explicat cu ajutorul lui Nicu Popa că nu intră în prerogativele pe care i le conferă constituția să anuleze un asemenea decret. Mi-am dat repede seama că n-aveam nicio șansă să-l conving. [...] Acum, după ce Constantinescu i-a redat cetățenia regelui Mihai, îmi dau seama că am fost tras pe sfoară”; b. aspecte pitorești din viața literară postcomunistă: „ospățul oferit în cinstea «colocviului» Tristan Tzara, desfășurat sub cupola Academiei” („La colocviu au fost invitați și Fauchereau și Nadeau, sosiți special de la Paris. Dar ei n-au fost invitați la dejun”) ori n-au vrut să vină. Mi

se pare că Nadeau se întorsese deja la Paris, iar Fauchereau a acceptat să se ducă la Moinești, cu ocazia dezvelirii unei statui în memoria lui Tzara. A doua zi după colocviu, a avut loc ospățul oferit de Iliescu. Invitat de onoare era o prințesă thailandeză ori cambodgiană, înalt funcționar UNESCO. Hăulică, bineînțeles, nu lipsea. Mai erau invitați Simion, Ulici, Fănuș Neagu (așezat lângă mine), Buzura (în fața mea); și mulți alții. Fănuș s-a pus să bea zdravăn și-i tot şușotea chelnerului îndemnându-l să încalce protocolul. Noroc că Fănuș era acolo! M-am hăhăit cu el. Nefiind ranchiunoși nici unul, am trecut peste tot ce-aveam să ne reproșăm. De fapt, reconcilierea noastră avusese deja loc, cu un an în urmă, la restaurantul lui Olteanu. Am încercat să leg o conversație și cu Buzura căruia i-am declarat că sunt gata să închei armistițiu: nu pot să mă lupt și cu el și cu Liiceanu. Am spus asta pe un ton de glumă. Dar romancierul nostru e complet lipsit de simțul umorului. A rămas scorțos, mormăind că el unul nu are nimic de împărțit cu mine. Poate n-a fost chiar ăsta cuvântul. Mai târziu, Breban mi-a spus că Buzura ar fi ricanat în fața lui în legătură cu spusele mele”; c. din „culisele” animozității dintre D. Țepeneag și A. Buzura: „L-am întâlnit abia în 1991. Breban a stăruit să public și eu la editura fundației, unde lui trebuia să-i apară o carte. Pe vremea aceea nu era **politically correct** să publici la această editură, al cărei scop părea să fie ademenirea de către guvern a scriitorilor din exil. După ce-am publicat eu, au mai venit și alții ca Vișniec, Papillian etc. ”. □ La pagina „Cronica literară”, Eugen Simion publică *Pagini de jurnal*, cu nota „din *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*. Ediție definitivă”. □ Ca **Post scriptum** la un comentariu asupra cărții lui Alexandru Ciorănescu despre *Ion Barbu* (Ed. Fundației Culturale Române, București, 1996), Răzvan Voncu ține să dea replică unei noi situații cu potențial conflictual: „Întrucât nu citesc revistele politrucilor reciclați (de C. Stănescu e vorba), a fost nevoie de intervenția unui amic literar ca să aflu că Al. George mă injuriază prin «Adevărul literar și artistic». Las la o parte procedeul detestabil de a răspunde unei obiecții în altă revistă decât cea în care ți s-a adus respectiva obiecție. (Eu sunt nevoit, cu toate acestea, să o fac, pentru că... nu scriu în revistele politrucilor reciclați... Și tot de C. Stănescu e vorba.) Remarc doar că Al. George, nemulțumit, probabil, că i-am întâmpinat defavorabil cartea despre Caragiale și că i-am ironizat excesele fascistoide la care îl împinge anticomunismul patologic, găsește cu cale să îmi răspundă transferând asupra mea propriile complexe. Spune, deci, că n-aș fi capabil să sesizez și singur nenumăratele aberații pe care dânsul le tot debitează încă dinainte de a mă naște eu, și că ar fi nevoie ca însuși Eugen Simion să mi le arate și să mă pună (ca la «Săptămâna», zice Al. George) să-l atac pe autorele lor. Eu înțeleg că Eugen Simion este un mare complex pentru criticul Al. George. Înțeleg și că Eugen Barbu (cu toate defectele sale umane) este un complex pentru prozatorul Al. George. Ceea ce nu înțeleg este de ce le trage palme pe obrajii mei. Speră să le atragă atenția? Mă îndoiesc. Eugen Simion nu polemizează decât cu cei de talia sa, iar Eugen

Barbu, se știe, de vreo patru ani încoace are altceva mai bun de făcut decât să-l bage în seamă pe Al. George. Ca atare, îi recomand marelui autodidact (din câte știu n-a depășit bacalaureatul), să-și aleagă altă țintă decât obrajii subsemnatului. Nici eu nu-l voi băga în seamă. Pur și simplu, eu trăiesc cu un picior în secolul viitor, iar dânsul e cu ambele în cel trecut. Diferența de limbaj e evidentă. Poate folosi, deci, cu încredere, obrajii proprii. Sau pe ai lui C. Stănescu. La nevoie îi pot furniza o oglindă. Talent nu împrumut, din principiu”. □ Sunt publicate selecțiuni din volumul lui Marin Sorescu, *Puntea (ultimele)*, cuprinzând versuri din perioada noiembrie-decembrie 1996 (*Prima căzătură, Regnuri, Moși strămoși, Pe front*). Pe colțul paginii, apare dedicația olografă: „Tuturor celor care suferă. Marin Sorescu. 1996”. □ Cu introducerea lui Ion Cocora (care vorbește despre *Plecarea îngerului*: „În apropierea lui nu am cunoscut niciodată disperarea, ci iubirea, înțelegerea, echilibrul. Despărțirea de el e, pentru mine, despărțirea de un înger”), revista include în sumar și un grupaj de versuri **Cezar Baltag – în memoriam**, cu nota „selecție din volumul *Chemarea numelui* și din «România literară» nr. 16/ 1997”: *Ocultare, Străină, blândă, Clipa, Ca o pasăre, Cum te pierzi tu, Doamne, Oglinda*. □ La rubrica „Proză” este prezent Nicolae Iliescu. Ironist, parodist, postmodernist, acesta descrie *Ziua întâi și Ziua a doua* din *Uimitoarele și intenționatele și îndoielnicele revoluții în jurul prânzului abătute asupra Valahiei Romanescu, din mila lui Dumnezeu atotputernicul și din nobilele carafe de cristal de pe masă*.

7 iunie

● La pagina „Cultură. Spectacole”, din „Adevărul” (nr. 2191), A. C. aduce la cunoștința cititorilor că **Biblioteca Academiei** se află **în casă nouă**. Știrea („Academia Română a inaugurat ieri noua incintă a Bibliotecii Academiei, construcție ridicată cu ajutorul Băncii Naționale a României. La eveniment au participat președintele Academiei Române, Virgiliu N. Constantinescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, Mugur Isărescu, academicieni, ziariști. [...]”) este însoțită de un instantaneu fotografic, realizat de Lucian Crișan. □ La rubrica „Accente”, C. Stănescu reproduce înregistrarea unei „conferințe de presă nu doar neobișnuită, ci fără precedent”, pe care „au organizat-o miercuri la Muzeul Literaturii Române doi importanți scriitori români de azi”: „Octavian Paler și Nicolae Breban ne-au chemat pe noi, ziariștii, spre a le face publice opiniile despre ceea ce au numit «drama culturii române». Mă conformez și nu fac în cele ce urmează decât să reproduc, pe scurt, strigătul lor de alarmă. În ce constă «drama»? După, părerea dlui Octavian Paler, «drama culturii române» constă chiar în «banalizarea» acestei drame, precum și a prejudecăților legate de ea. Originea răului e căutată, potrivit opiniei comune, în Ministerul Culturii: nu e așa, ea trebuie căutată în atitudinea față de cultură a Guvernului, care este expresia unui Parlament,

instituții între care arbitrează președintele statului. «Drama» culturii trebuie căutată la aceste etaje: nenorocirile care izbesc cultura română de azi nu țin doar de politică, ci de mentalitatea statului și de felul în care el își înțelege rosturile naționale. «Eu consider antinațional disprețul oficialității de azi față de cultură: se practică stilul reverențelor oficiale în fața culturii, dar care au aceeași valoare precum crucile lui Ion Iliescu prin biserici». Autorul cărții *Apărarea lui Galilei* e «obsedat» de pierderea identității naționale, de primejdia asupra căreia avertizase Constantin Noica: transformarea poporului român în populație și alunecarea lui în afara istoriei. Problema culturii e cel puțin egală cu grija față de teritoriul țării și, dacă ne-am înfiorat că nu s-a făcut nimic, nici măcar formal, pentru condamnarea pactului Ribbentrop-Molotov în recentul tratat, trebuie să ne sperie gândul că într-un teritoriu intact, nefederalizat putem deveni un popor de «mankurți». Suntem o societate care nu creează cultură, ci numai produse culturale și, în aceste condiții, președintele țării își permite să declare că «nu mai e timp de poezie și de romantism»! ««Dar pentru ce dracu' mai e timp?!». Parlamentul n-a dat nici o lege pentru cultura română, iar parlamentarii s-au «baricadat» în Parlament pentru a-și acorda privilegiu. În Parlament se pot fura fără nici un risc milioane de lei: Radu Berceanu stă în garsoniera mamei sale și-și încasează liniștit cele 1,5 milioane lunar, plata pentru gazdă în București! În acest timp revistele mor, editorii gâfâie și fac rabaturi nepermise criteriului comercial. Parlamentul nu s-a indignat când în buget a fost alocat pentru cultură un procent ridicol, antinațional. Moartea sufletească a poporului român este cel puțin la fel de tragică precum pierderea teritoriilor românești: Octavian Paler îi acuză pe guvernanții de ieri și de azi că «nu gândesc și nu simt românește, n-au conștiința responsabilității naționale. Ce să înțeleagă Vasile Văcaru din rostul culturii în România?!». Parlamentarii români, a mai spus Octavian Paler, nu știu să vorbească românește și, de aceea, scriitorul se oferă să «traducă» el însuși în românește discursurile și interviurile lui Ulm Spineanu și Vasile Văcaru. În fine, presa și televiziunea n-au scăpat nici ele «nescărmănite»: e suficient ca Fane Spoitoru să facă ceva ca să se afle pe prima pagină a ziarelor; e suficient ca Ion Iliescu «să-și pună mâinile în șolduri» ca pagina I să fie plină de el, în timp ce moartea unor mari poeți ca Gh. Tomozei și Cezar Baltag trece neobservată. Acestea sunt semnele unei grave, dramatice «marginalizări» a culturii în societatea românească de azi. La rândul său, Nicolae Breban consideră că scriitorii români sunt depășiți de politică și politicieni. Una dintre formele de ascundere a resentimentului și urii stinse față de cultură este omagierea clasicilor, idolatrizarea lor, «leninizarea» lui Eminescu, poet care rămâne, totuși, convine N. Breban. «statuia noastră națională». Autorul *Animalelor bolnave* nu acuză doar politicianismul și diversivunile politicianiste, ci îi găsește vinovați și pe scriitorii înșiși, dezbinați, segmentați în cercuri și cerculețe autarhice și necomunicante. El a exemplificat prin cearta dintre doi

critici importanți Nicolae Manolescu și Eugen Simion, între reviste ca «România literară», pe de o parte, și «Literatorul» și «Caiete critice», pe de altă parte: de ce nu se pot aduna cei doi critici ca să-și rezolve micul lor «contencios»?! – se întreabă N. Breban. În același timp, scriitorul crede că a căpătat putere de circulație o «teză reacționară» aparținând criticului Matei Călinescu și altora, potrivit cărora tot ce s-a făcut bun în cultura românească, în ultimele decenii, s-a făcut «cu voie de la poliție». Din contră, Nicolae Breban susține că «meritul» lui Nicolae Ceaușescu e de a-i fi împins pe scriitori, prin politica lui autoritară, să scrie cărți grave, antitotalitare, care și-au găsit un public mare, receptiv. «Drama» culturii române mai constă, după Nicolae Breban, în incapacitatea unor scriitori de a-și învinge resentimentele. Un exemplu e Paul Goma, care, omagiat pe drept cuvânt pentru opoziția antitotalitară, nu contenește să arunce cu «noroii» asupra scriitorimii române. «Faptul că Virgil Ierunca și Monica Lovinescu l-au făcut un nou Bălcescu l-a înnebunit!» – a mai spus el. În conferința de presă a celor doi scriitori s-a dat un răspuns și apelului pe care premierul Victor Ciorbea l-a făcut la marile condeie de a sprijini politica guvernului: premierul nu înțelege că menirea presei nu e să stea alături de guvernanți, ci de cei guvernați. Iar apelul său nu e decât un reziduu de mentalitate: de peste șapte ani regimul politic continuă să fie confundat cu țara, iar imaginea guvernului, cu imaginea României. Cei doi scriitori au fost în deplin consens că cele spuse de ei despre «drama culturii române» vor rămâne un *strigăt în pustiu*. Ca atare, reporterul își interzice orice comentariu: ce fel de comentarii se mai pot face pe marginea unui *strigăt în pustiu*?! Mă duc să văd «dezastrul» de la Târgul de carte...” („*Un strigăt în pustiu*” sau „*drama culturii române*”...).

9 iunie

● De la Târgul Internațional de carte București '97, reporterul Adrian Cercelescu transmite, pentru „Adevărul” (nr. 2192), că *Lumea se calcă pe picioare pentru cărți*: „Târgul Internațional de carte adună la Teatrul Național lume multă ca la piață, îmbrăcată de spectacol, mai puțin crispată ca la măcelărie, dar cumpărând ca dintr-o parfumerie. Muzica revărsată de undeva din tavan e din când în când întreruptă pentru ca publicul să afle editura care mai lansează o carte, măsura unde se dau autografe, mașina ce blochează ieșirea din parcare sau soții pierduți în învălmășeală. «Mi-am asumat riscul să scriu un roman de dragoste», se aude o voce feminină. La standul editurii Humanitas, Gabriel Liiceanu scrie dedicații pe lucrarea sa *Despre limită*. Vreo douăzeci de persoane își așteaptă rândul. Eugen Simion, Ion Ungureanu – fostul ministru al Culturii din Republică, sunt alături de Grigore Vieru, care dă autografe pe ultimele exemplare din *Văd și mărturisesc*, scoasă la Minerva. «Editura promovează scriitorii români și romanul de întindere», se aude undeva, departe. «Autorul a venit special din Israel pentru această lansare»,

mai ajunge, ca un zvon. Acoperișul teatrului, pe terasa La Motor, e gata să găzduiască un simpozion. Ploaia strică planurile, criticii mută simpozionul în Lăptăria lui Enache [...]”.

10 iunie

● Revista „22” (nr. 23) acordă spațiu de o pagină „Cazului Goma”. Își exprimă punctele de vedere cu referire la seria de articole ale Biancăi Balotă, de contestare a disidenței lui Goma: Gabriel Andreescu („Pentru mine, Paul Goma este un personaj dostoevskian. Un om plin de lumini, dar și de umbre. Un suflet care nu suportă in justiția, cel puțin a altora. Un indignat. Capabil de fanatice devotamente. Un «suferitor» care, în sensul aproape mistic al cuvântului, a mărturisit prin cărți. Dar și un interior nepotolit, chinuit. Lapsusurile și egolatriile sale care te lasă fără cuvinte. Furiile lui dezorientate. Cum să rănești ființe de o generozitate sufletească absolută – îi numesc pe Monica Lovinescu și Virgil Ierunca? Cum să greșești față de Gabriel Liiceanu, al cărui atașament pentru carte nu are nici-o legătură cu afacerile, ci a fost și a rămas un act de cult? Sau cum să înțelegi indecența, brutalitatea lipsei sale de cavalierism? Paul Goma pare o forță a naturii, ireductibilă la calificative. Energiile sale sufletești scapă de logica bine-rău. Existența lui Goma te întâmpină cu întrebări esențiale – ce este omul? cât de mult decade, cât de sus se poate ridica el? Iată ce pot să spun, și după apariția nedreptului său *Jurnal*: mă bucur că l-am cunoscut pe Paul Goma. Lectura pe care d-na Bianca Balotă o face vieții tulburătoare a pe drept celebrului disident este una dintre cele mai dezamăgitoare apariții din revista «22»” – *În legătură cu Paul Goma*”), Ion Vianu („«Mișcarea Goma» a reprezentat un real moment de agitație socială. Mai întâi Sindicatul liber al oamenilor muncii din România, apoi mișcările din valea Jiului, ambele în vara lui 1977, s-au referit direct și public la «Mișcarea Goma». A fost un moment de nelinește într-o Românie stuporoasă, unde nu se auzea altceva decât înjurături șoptite pe plaja de la 2 Mai” – *Epilog*”) și Mira Moscovici („Am citit în două numere consecutive articolele d-nei Bianca Balotă despre «Cazul Goma». Articolele mi-au adus în memoria – ce voia să uite – ședintele de *demascare a dușmanului*, pe care cei mai mulți dintre noi le-au trăit, în repetate rânduri, până nu demult. Aceeși tehnică: «nu numai acum, întotdeauna, și în trecut», «s-a infiltrat, a sabotat» etc., etc. Speram să schimbăm sistemul, șablonul. Măcar din pudoare. Vreau să vorbesc de Paul Goma. Nu l-am cunoscut personal, nu i-am apreciat în mod special opera. Dar în cotidianul nostru amar, cenușiu, Paul Goma a adus un aer de viață, de speranță. Iar criticile sale față de comportarea celor din jurul nostru, de colegii săi, în special, erau corecte. Paul Goma a fost creat de emisiunile Europei Libere ale Monicăi Lovinescu, pe care le luam în serios, ca om și ca scriitor. Indiferent dacă era un scriitor mediocru, un om cu toate lipsurile inerente epocii, o diversiune creată, a prins bine în acel moment. Ne-a dat stropul de

oxigen de care – repet – unii aveau nevoie. Iar Monica Lovinescu l-a creat pe Paul Goma ca un exemplu! În câteva rânduri am primit mesaje de la Paul Goma – prin ziariști străini – și nu am pregetat de a participa la acțiunile solicitate: era Paul Goma, cel pe care-l gira Europa Liberă! S-a înșelat Monica Lovinescu? O singură dată? Numai dânsa? Fiecare am fost jefuiți de trecut și s-a încercat asasinarea morală de către cei ce priveau de pe lături, cu acrită superioritate, întotdeauna gata să critice orice încercare de evadare din cotidian. Să nu alunecăm în obișnuitele șabloane ale trecutului, așa cum să evităm de a reface «tribunalele populare». Diversiunea, dacă a fost o «diversiune», nu vreau să supraestimez organele, a fost un bumerang care a lovit în reul comoditatea multora, a dat speranță că totuși intelectualitatea noastră se mișcă, ne-a obligat să găsim o cale de a ajuta la demitizarea omnipotenței oficiale. Nu am fost de acord cu Dorin Tudoran când spunea că pe stindardul nostru va trebui pusă imaginea «caprei vecinului». Mă tem că avea dreptate! Fenomenul Goma – cel creat de Europa Liberă și de Monica Lovinescu – ne-a fost necesar, ne-a ajutat. Nu vreau să-l reneg: să zicem doar păcat. P. S. Am citit replica lui Paul Goma: se văd, la amândoi, sechelele «fabricii de scriitori». Păcat” – *Păcat*). □ La „Cronica de carte”, Dan C. Mihăilescu își consemnează rătăcirea în labirintul primului volum al *Orbitorului*, de Mircea Cărtărescu. Articolul *Un «boț de humă» din București* transcrie stări de uimire, liste de referințe culturale, incertitudini și amânări în apreciere: „Ați mai citit așa ceva? Într-o carte dăruită motivului calderonian «viața e vis» și unde acel «visează-ne, Doamne» al lui Unamuno – omenirea nu există, noi suntem doar visul zeului care doarme de la începuturile lumii etc. – coincide cu ideea existenței ca scriere a umanului de către divin, într-o astfel de carte, deci, microscopiile neurofile și anatomismul exacerbă cu barocă morbideță acordă atribute psychedelice scriiturii. [...] Descentrat, excesiv împovărat de simbologie și prolix până la Dumnezeu (inflația de splendori stilistice riscă să ucidă – prin manierismul atroce – toată plăcerea lecturii), *Orbitor* poate fi citit ca fișă clinică a unei nevroze obsesionale, ca scriitura unei eminescianități totalitare [...] sau ca traiectul unei *renovatio*, în consecința *Nașterilor mitice*. [...] (Mi-a fost teamă să intru într-o comparație cu *Pendulul* lui Eco, *Orbii* lui Sábato etc., neștiind cât e joc și cât e propunere serioasă la autorul nostru: perspectivele sunt monstruos de alambicate, așa că e de așteptat volumul doi). Cu alte cuvinte, ne revedem în anul 2000”. □ La pagina „Idei în libertate”, H.-R. Patapievici publică *Bucureștiul meu*, altoind, pe trunchiul unei istorii a relației personale cu orașul-capitală, considerații critice despre interferențele distructive arhitectural, operate în comunism: „[...] Am convingerea că, atunci când Nicolae Ceaușescu a decis devastarea arhitecturală a României – sat de sat și oraș de oraș –, se declanșa astfel ultima etapă a remodelării prin inginerie socială a sufletului colectiv românesc. Am simțit această agresiune, la începutul anilor '80, pe măsură ce vechea stradă Armenească a fost mutilată,

strada Săgeții secționată, strada Italiană deviată, iar casele aflate pe locul fostului hotel Modern au fost rase de pe suprafața pământului. Piatra cu inscripție frumos cioplită, care semnală locul fostei mănăstiri Caimata (unde și Eminescu poposise), după despicarea ei în două, a fost aruncată la gunoi împreună cu molozul dărâmurilor. Odată cu casele, cu traseele străzilor, cu aerul locuirii, dispare și memoria individuală a fiecărui om, ca într-o construcție mnemotehnică căreia i se năruie suportul de imagini. Se știe că memoria se șterge odată cu suprimarea suportului ei. Am observat fără surprindere că generația care a urmat în stradă generației mele era mai amnezică decât a mea, care fusese mai amnezică decât a părinților mei, care, la rândul lor, întrețineau cu memoria un raport mult mai prost decât bunicii mei. Proiectul social comunist lucra. Pe măsură ce casele erau șterse de pe suprafața pământului, pe măsură ce țesutul de străzi era deformat de noi trasee arbitrare, lipsite de legătură cu mersul normal al vieții, pe măsură ce distrugerea vechiului meu București progresa, înțelegeam din ce în ce mai bine legătura dintre integritatea mea sufletească și integritatea formulei urbanistice a orașului în care trăiam. Bucureștiul pe care Ceaușescu îl pregătea ca ambient generațiilor de mâine era *exact* la fel de insuportabil ca și proza ignară a discursurilor pe care le revărsa încontinent peste națiune. Intelectual vorbind, Bucureștiul Casei Poporului era perfect solidar cu substanța ideologică a discursurilor de aparat. Casa Poporului nu reprezintă altceva decât materializarea ectoplasmatică a spiritului celui care a decis că Bucureștiul trebuie devastat pentru a putea desăvârși reeducarea simbolică a României profunde. La originea acestei monstruoase construcții se află un resentiment profund: resentimentul celui care, cu o conștiință de asediat, nu poate găsi în propriul său trecut temeiul unei reconcilierii cu prezentul. În vulgaritatea ei trufașă, Casa Poporului este simbolul unui București al cazărmilor, al supunerii la ordin și al alinierii în vederea punerii la dispoziție. La dispoziția cui? ne putem întreba. Evident, la dispoziția voinței de putere. Ceea ce Heidegger numea *Ge-stell* a primit prin Casa Poporului o soluție deopotrivă arhitecturală și urbanistică fără precedent. Noi, românii, prin ea, suntem în prezența unei agresiuni spirituale continue. Suntem otrăviți și secretați de ea pe măsură ce, devenindu-ne familiară, își reproduce în noi mesajul totalitar și tipul ei specific de falsificare tocmai prin intermediul familiarității care, atunci când am crezut că am neutralizat-o, ne-a făcut, de fapt, ireversibil dependenți de ea și complici. Argumentul meu este că Bucureștiul actual e încă deplin contaminat de noxa devastărilor ceaușiste. [...] Noul trup al Bucureștiului, acolo unde din vechiul București nu a mai rămas nimic, este deopotrivă urât, mizerabil și autoritar. Problema noastră, pentru veacul ce va să vină, este cum să trăim nesmintiți într-un țesut urban în care au proliferat durabil megalomania țâfnoasă, vulgaritatea, spiritul primar agresiv și autosuficiența ignară”. □ La pagina „Eseu”, în articolul *Teze pentru o altă mentalitate*, Magda Cârneci teoretizează procesul de configurare a unui nou

cadru de comportament social, asociat unei culturi mai deschise, „mai permissive”, mai tolerante, în sensul dialogului „ecumenic”: „Ne aflăm în plină **irumpere a unei noi mentalități culturale**. Ea începe în România din anii '80, când, odată cu optzecismul literar, un nou comportament cultural – permisiv în raport cu realitatea imediată, indiferent de monolitisme ideatice tranșante și radicale, autonom în raport cu puterea politică, neînhibat față de tradiție și nerespectuos cu «imperativele naționale», individualist în plan personal și cosmopolit în opțiuni interioare și maniere – își face simțite primele semne. Dezbateră în jurul postmodernismului, declașată tot în anii '80, deține o aceeași valoare premonitoare, căci ea a pus în lumină dorința (și, într-o oarecare măsură puțină) unei sincronizări mai accelerate – trecând peste frontiere politice și diferențe ideologice – a unei generații culturale noi, cu cele mai deschise curente de aiurea. De altfel, prin chiar premisele sale teoretice, postmodernismul încurajează o stare de spirit «ecumenică» ce oferă șanse sporite unei integrări mai rapide și mai normale, mai de-complexate, a culturilor mici («regionale») sau izolate, în contextul cultural global. În virtutea permisivității și pluralismului său afișat, postmodernismul susține explicit ideea că emergenta cultură globală la care asistăm nu înseamnă și dispariția diferențelor locale specifice într-un unic model de evoluție culturală, cum se tem autohtoniștii noștri învederați. Cultura globală ar trebui înțeleasă ca o însumare, o intersectare de soluții culturale diverse și chiar divergente, care pot intra în combinații și sinteze diverse, deschizând calea către un nou înțeles, «anti-totalitar», dar holistic, al ideii de universalism. Această nouă mentalitate se află numai la început. Fie ca intelectualul român să nu rateze – din scepticism și fatalism «etnic», din lipsă de informare și izolare iresponsabilă în clișee conceptuale caduce – șansa de a participa la debutul unui nou, mai echitabil, mai democratic și, poate, cu adevărat ecumemic umanism”.

11 iunie

● Semnalând cu bucurie, în „Luceafărul” (nr. 22), „ediția de opere a lui Paul Zarifopol, într-o nouă înfățișare, datorată neobositului și doctului Al. Săndulescu”, Alexandru George pledează pentru reconsiderarea „criticilor puri”, specie mai mult decât rară și discutabilă, dar totuși existentă: „Călinescu este exaltat mai mult pentru că a spart cadrele disciplinei sale. Maiorescu pentru că ar fi trasat o «direcție» culturii și literaturii române; Iorga a fost mai mult un convulsiv și un dramatic, un apostol, un istoric și un lider politic. Perpessicius un poet. Lovinescu marele promotor al confuziei criticii cu arta și așa mai departe. Criticii puri, indiferent de diferențele dintre ei, de la Pompiliu Constantinescu la Șerban Cioculescu au de îndurat soarta lui Zarifopol. Și la acesta se va sublinia în veci spiritul «negativist», ceea ce e o imensă prostie, dar pe care prejudecată trebuie să o acceptăm cu resemnare. El e criticul pur, editorul și analistul unui alt critic pur, și nu prin calitatea sa de «moralist» ar

trebui să se mântuie în ochii posterității” (*Al treilea Zarifopol*). □ Liviu Grăsoiu analizează volumul de versuri *Euridice și umbra*, punând în lumină, într-o inspirată formulare, personalitatea artistică a lui Cezar Baltag: „Poet din familia restrânsă a spiritelor de sinteză, Cezar Baltag nu și-a propus nicicând să șocheze prin extravagante, nu și-a dorit să forțeze drumuri neumblate. El a asimilat profund experiențele moderniste și – precum un Șt. Aug. Doinaș, de pildă – a topit totul într-o viziune personală, într-o construcție solidă, unde livrescul și autenticitatea trăirii se împletesc fericit, având drept rezultat, nu o dată și nu întâmplător, capodopere” (*Impresii târzii despre cântarea ultimului Orfeu*).

● Nicolae Manolescu abordează cu moderație, în editorialul din numărul 23 al „României literare”, un fenomen caracteristic pentru senzaționalului ideologic post’89: demascarea în fața publicului internațional a scriitorilor români cu simpatii de extremă dreapta, în perioada interbelică („O carte despre tânărul Cioran prilejuiește, în Franța, reluarea dezbaterii pe tema vinovăției intelectualelor care au susținut extrema dreaptă interbelică, nazismul sau fascismul. La București apar, pentru prima oară, la Editura Humanitas, *Jurnalele pariziene* ale lui Ernst Jünger [...], atacat, și el, nu o dată pentru nu prea clare simpatii naziste. În Norvegia, n-a încetat nicio clipă culpabilizarea, pentru aceleași motive, a marelui scriitor Knut Hamsun, tot așa cum, în Franța, Céline a fost și a rămas sub oprobiul public. Vânătoria de vrăjitoare a continuat în tot cursul jumătății de secol de după război. Colaborațiștilor ori simpatizanților cunoscuți, li s-au adăugat unii despre care nu s-a știut (decât în cercuri restrânse) de la început: a fost cazul de acum câțiva ani al campaniei contra lui M. Eliade inițiată în Israel, cred, și care a răvășit Parisul, e cazul recent al lui Cioran, ale cărui articole favorabile lui Hitler din anii ’30 scăpaseră «procurorilor» francezi”). Contextului intens acuzator, Nicolae Manolescu îi aduce o serie de precizări, nuanțări și chiar amortizări de conjunctură istorică-locală: „[...] problema însăși a culpabilizării merită o discuție atentă. Nu sunt deloc conșinși că ea este pusă în termenii cei mai acceptabili pentru istoria literară. În general, eu sunt contra judecării opiniilor unor oameni. Am tot dreptul să nu le împărtășesc sau să polemizez cu ele, dar nu-mi este permis să-i chem pe oameni în fața tribunalului pentru opiniile lor. În afara cazului în care ei au comis crime, în virtutea unor credințe, ei pot să fi fost în greșală dacă evoluția istorică a dovedit-o, fără să fie prin aceasta și vinovați. Culpă de opinie nu se pedepsește penal. Admițând contrariul, cădem în tipul de represiune intelectuală inaugurat de sovietici după revoluția din 1917 și de proaspetele democrații populare din Europa de Est după 1948. Este, apoi, cu desăvârșire necinstit să tragem la răspundere doar pe acei intelectuali care au avut idei de extremă dreaptă sau au colaborat cu nazismul și fascismul, sau, cel mai grav, cu ocupantul, uitând (ori făcându-ne a uita) că au existat alții, cu mult mai numeroși, care au simpatizat cu comunismul, în timpul lui Stalin, ca și după

aceea, și au colaborat cu puterea roșie instalată de tancurile sovietice. [...] Reapriinderea patimilor care întrețin vânătoarea de vrăjitoare numai spre dreapta mi se pare un fals periculos, care strâmbă balanța istoriei ideilor în acest secol bântuit deopotrivă de fantezmele ucigașe ale fascismului și ale comunismului. A închide ochii la cele din urmă, exersându-ne vigilența exclusiv față de cele dintâi nu e doar incorect, dar creează un risc enorm de care s-ar cădea să fim cruțați” (*Vânătoarea de vrăjitoare*). □ Două pagini de revistă sunt alocate unui consistent dosar *In memoriam: Cezar Baltag*. Participă cu materiale confesive, apreciative, comemorative: Nicolae Breban (*Orfeul fericit*), Florența Albu („*Chemarea numelui*”), Gheorghe Grigurcu (*O tresărire de gând*), Nora Iuga (*Răsfrângere de umbră*), Gabriel Dimisianu (*Mesajul*). □ Poetul Mihai Ursachi publică *Un monolog*, alcătuit din gânduri succinte și instantanee autobiografice. □ Ilie Constantin este prezent cu fragmentul *A veni pe lume*, „din cartea *Sfâșiind agende/ En déchirant les agendas*”. □ La apariția în Statele Unite a traducerii cărții de referință a lui Adrian Marino, *Biografiei ideii de literatură: din Antichitate la Baroc*, Dumitru Radu Popa atrage atenția cu privire la irosirea, justificată în bază politică, nejustificată în bază de competență profesională, a unei „vocații modelatoare”: „Vocația modelatoare a cărților lui Adrian Marino – și, aș spune în primul rând a mentalității care a originat aceste cărți – l-ar fi recomandat cu prisosință pe cărturarul clujean (de adopție!) pentru o poziție academică, în fruntea unei catedre universitare de teorie literară sau literatură comparată. Realitatea ironică, din care toți am pierdut, este că Marino nu a predat niciodată la Universitate. Mi-aduc aminte însă că, atunci când ar fi vrut să o facă, pe la începutul anilor '70, a fost umilit, minimalizat, propunându-i-se un post de asistent universitar, în vreme ce poziții de conferențieri și profesori erau ocupate nu de puține nuliități veleitare, dar... cu «dosar». De-atunci, jignit în orgoliu-i deplin justificat, a rupt, pe câte știu, dialogul cu «Alma Mater»... Exilul acesta interior a produs o operă notabilă, cu ecouri adesea mai accentuate în străinătate [...] decât în țară. Câte generații de studenți români nu ar fi putut, însă, să profite de pe urma sapienței și originalității cărturarului. Căci din toată opera lui Marino (ce pentru mine rămâne în mod fundamental un profesor, cu sau fără catedră!) se desprinde o înaltă didactică a ideilor, un ideal formativ și modelator” (*Valoarea și stabilitatea ideilor*).

16 iunie

● „Adevărul” (nr. 2198), într-un material semnat de Răzvan Mitroi, semnalează regroupări de „trupe pe frontul ideologic”: *Ion Iliescu își adună „intelectualii apropiați” într-o fundație replică la „Soros”* – „Acum câteva zile, liderul PSDR Ion Iliescu a mai primit un titlu de președinte: cel al Fundației Române pentru Republică și pentru Democrație (FRRD). Fundația este încă în faza de întocmire a formelor legale de constituire și are ca principal scop

promovarea celor două valori ale societății românești: Republica și Democrația. Răzvan Theodorescu, vicepreședinte al fundației, a accentuat «necesitatea de a promova un cadru de activizare și afirmare politică a intelectualității de stânga, în jurul celei mai proeminente personalități de stânga, dl. Ion Iliescu». Ca o continuare a ideii, Ion Iliescu a vorbit despre un răspuns la «acțiunea virulentă și agresivă a intelectualității de dreapta». Interesul față de o asemenea repliere crește și numai citind, într-o ordine aleatorie, numele membrilor-fondatori ai FRRD: Eugen Simion, Alexandru Mironov, Ileana Vulpescu, Mihail Erbașu, Fănuș Neagu, Vasile Ionel, Mihai Mălaimare, Radu Ciuceanu, Corneliu Mănescu, Radu Beligan, Gelu Voican Voiculescu (secretar), Mihai Drăgănescu, Emanuil Valeriu, Valentin Lipatti, Petre Ninosu, Nicolae Cajal, Ecaterina Oproiu, Cico Dumitrescu, Antonie Iorgovan, Dumitru Dângă (al doilea vicepreședinte) ș.a. După ședința de constituire, l-am întrebat pe președintele proaspăt ales, Ion Iliescu: – Când s-a vorbit de contrabalansări față de «dreapta» s-a pronunțat și numele Soros. Are fundația dvs. un suport material adecvat pentru a intra într-o astfel de competiție? – În constituirea acestei fundații am pornit de la o necesitate. Este una din slăbiciunile noastre că am ignorat societatea civilă. O democrație se construiește nu numai prin structurarea statului de drept și prin activitatea partidelor. Trebuie să se dezvolte și această componentă obligatorie a societății civile. De aici, ideea de a constitui o fundație deschisă, care are ca obiectiv cultivarea celor două valori fundamentale ale societății noastre, republica și democrația. Dorim să grupăm forțe intelectuale, din domeniul artei, științei... – Vă feriți să spuneți «de stânga»? – Nu este «de stânga». Este o fundație cu deschidere largă, nu numai de stânga. Aici s-a vorbit de o slăbiciune a **grupării** intelectualității de stânga. Este o altă problemă, care nu ține de rolul și misiunea acestei fundații. Aș vrea să fie deschisă către toți cei care cred în valorile fundamentale republică și democrație, indiferent de opțiunea politică. [...]”.

● Apare „Național”, „cotidian de știri și comentarii”, redactor-șef: Gheorghe Voicu. □ Ion Cristoiu scrie în editorialul numărului 1, ***La o revenire***, în deschiderea viitoarei sale rubrici permanente: „Punct și de la capăt” – „O dată cu apariția acestui nou jurnal, revin la lumea hârtiei tipărite în ipostaza, alintată de unii pentru a-i da mai mare importanță, de analist politic. Aproape cinci luni de zile, cât au trecut de la plecarea mea, mai mult sau mai puțin alungată din presa cotidiană, m-am cufundat, prin lecturi, în trecutul României și al lumii. De acolo, din adâncurile cu personaje și fapte care au fost, m-am întors din când în când la suprafață. Ridicând capul, asemenea înotătorului ce simte nevoia pieptului de aer pentru a reveni la zvâcnitul lui subacvatic, am avut răgazul de a privi în jur. Și de fiecare dată, având în față prezentul foșgăitor, mi-am dat seama că nu-i necesar să stau prea mult la suprafață pentru a afla ce se întâmplă în realitatea românească de azi. Puteam rămâne la fel de bine, dacă nu chiar mai bine, ani în șir, acolo în trecut. Nimic din ce-am surprins

întâmplându-se azi nu diferea esențial de ce-am descoperit în cărțile care închid trecutul. Deși din anumite fapte din istoria României și a lumii ne despart în unele cazuri câteva decenii, în altele chiar câteva secole, prezentul pare a repeta trecutul, cu măririle și decăderile sale, într-o asemănare uluitoare”. Tot acest plonjon în studiu intens l-a ajutat pe Ion Cristoiu să perceapă un „adevăr”, „care îmi va fi standard la această revenire în presa cotidiană”: „România nu va fi țara visată de oamenii săi simpli câtă vreme nu va beneficia de politicieni adevărați, adică de bărbați care să pună capăt nefastei tradiții a politicianismului, a sacrificării intereselor generale de dragul intereselor meschine, individuale”. Materialul este însoțit, prudent, de o „notă a redacției”: „Redacția nu-și asumă responsabilitatea pentru punctele de vedere exprimate de Ion Cristoiu în această rubrică”.

18 iunie

● **Premiile literare** sunt subiectul editorialului scris de Nicolae Manolescu, în „România literară” (nr. 24), prin care explică mecanismele acordării lor, în sistemul „fîresc” de ordine socială: „Ca să fie firești, premiile nu trebuie să numere printre ele nonvalori și să nu lase pe dinafară mari valori. [...] Unicul criteriu care funcționează astăzi în alegerea cărților pentru premiere este acela al valorii. Mă refer la criteriul declarat și, deseori, aplicat. Juriile sunt stăpâne pe deciziile lor și își asumă întreaga răspundere. Înainte nu era așa. Criteriul valorii era totdeauna dublat de acela ideologic. Aceasta însemna de obicei că membrii juriilor optau pentru cel dintâi și oficialitatea (conducerea Uniunii la presiunea «forurilor» de partid și de stat!) pentru cel din urmă. Ședințele de juriu țineau zile întregi. Se dădeau veritabile bătălii. Premiile, odată acordate, trebuiau validate politic. Uneori decernarea era întârziată cu săptămânile, cu lunile și chiar cu anii. [...] Nu era deloc obligatoriu ca premiile să fie integral prost acordate. Adesea valoarea câștiga lupta cu ideologia. Fie și parțial. În al doilea rând, miza era mai mare decât astăzi. În jurul decernării se țesea o atmosferă încordată și, de ce n-aș spune-o, palpitantă. Premiile aveau o componentă politică, azi complet absentă, singura politică admisibilă fiind aceea a valorii”. □ La rubrica „Actualitatea literară” sunt consemnate **Premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 1996**: „Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor a acordat: Premiul Național pentru literatură pe anul 1996 – Ștefan Bănuțescu; Premiul Opera Omnia pentru întreaga activitate – Sütő Andras. Juriul pentru acordarea Premiilor Uniunii Scriitorilor pentru anul 1996, format din Nicolae Manolescu – președinte, George Bălăiță, Dan Cristea, Micaela Ghițescu, Ioan Holban, Ion Mircea, Iosif Naghiu, Costache Olăreanu și Marius Tupan, s-a întrunit în ședința desfășurată pe data de 30 mai 1997 și a atribuit următoarele premii: I. Poezie – Bogdan Ghiu, *Poemul cu latura de un metru* și *Arta consumului*; Angela Marinescu, *Cocoșul s-a ascuns în tăietură*; Nicolae Prelipceanu, *Binemuritorul*. II. Proză – Mircea Horia Simionescu, *Paltonul de vară*;

Cristian Teodorescu, *Povestiri din lumea nouă*. III. Dramaturgie – Șt. A. Doinaș, *Brutus și fiii săi*; Matei Vișniec, *Păianjenul în rană, Groapa din tavan*. IV. Critică și istorie literară – Alexandru George, *Caragiale*; Eugen Negrici, *Poezia medievală românească*; Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. V. Eseu și publicistică: Alex. Ștefănescu, *Gheața din calorifere și gheața din whisky*. VIII. Debuturi: Pavel Șușară, *Regula jocului* (debut în poezie); Adrian Oțoiu, *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita* (debut în proză); Vlad Zografi, *Isabela, dragostea mea* (debut în dramaturgie). IX. Gabriela Omăt, Leon Volovici, *Mihail Sebastian – Jurnal. 1935-1944*. Juriul a mai acordat o DIPLOMĂ scriitorului André Scrima pentru volumul de eseuri *Timpul rugului aprins*, apărut la editura Humanitas. Comitetul Director a acordat Diploma pentru contribuția la susținerea și popularizarea activității Uniunii Scriitorilor următorilor ziaști: Mariana Criș – «Azi», Cornelia Maria Savu – «Curierul Național», Claudia Tița – Radiodifuziunea Română, Marcela Zamfir – «Cronica Română». Festivitatea de decernare a premiilor a avut loc vineri, 6. XI. 1997, la Casa Vernescu”. □ În josul aceleiași pagini, este publicată lista laureaților *Premiilor ASPRO pe 1996*: „Poezie: Liviu Ioan Stoiciu, *Singurătatea colectivă*; Proză scurtă: Daniel Vighi, *Valahia de mucava*; Roman: Mircea Cărtărescu, *Orbitor*; Critică și eseu: Andrei Pleșu, *Chipuri și măști ale tranziției*; Debut: Adrian Oțoiu, *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*”. □ Într-o notă a redacției „României literare” se precizează: „Publicăm în paginile de față unul din capitolele romanului în trei părți *Japița*, în curs de apariție la Editura Creuzet, elaborat de Marin Sorescu în 1978, la a cărei formă definitivă autorul a lucrat riguros, în ultimul an de viață operând pe dactilogramă tăieturi și adăugiri, modificări de mână de descifrarea cărora s-a îngrijit dna Virginia Sorescu, soția scriitorului. Și tot prin amabilitatea d-sale putem oferi cititorilor noștri încă două tulburătoare poeme inedite [*Scribul, Cunoaștere prin confuzie și comunicare prin delir*] ale regretatului poet, scrise în ultimul an al vieții, și o fotografie de asemenea inedită, datată 6-8 iunie 1992 – Chișinău”. □ Cercetătorul literar Roxana Sorescu publică, sub genericul de pagină „Matei Caragiale, azi”, fragmentul *Matei Caragiale – Numele personajelor*, parte a „studiului *Gore Pirgu cherubinul*”. □ Traducătorul Alain Paruit evidențiază o serie de curențe de editare și traducere, din volumul de versuri de Daniel Turcea, apărut în Franța, cu titlul *L'Épiphanie*, La Différence, „alegere și traducere de Anca Vasiliu, prezentare de Pierre Drogi”: „Apariția unui volum de poezie românească în Franța este un eveniment atât de rar încât ar trebui să ne stârnească de fiecare dată bucuria. Mai puțin însă de data aceasta. Ne este umbrată bucuria de a vedea editat în franceză un poet de mărimea lui Daniel Turcea, volumul sărăcindu-l, reducându-l la o singură dimensiune, insuficientă pentru a-l reprezenta în toată bogăția lui: informarea este trunchiată, alegerea poeziilor părtinitoare, traducerea răstălmăcitoare. [...] Păcat că Anca Vasiliu, care s-a implicat probabil cu entuziasm

în acest volum, nu a știut să-i dea o dimensiune și o calitate la înălțimea poeziei lui Daniel Turcea”.

19 iunie

● „Contemporanul” (nr. 23-24) începe să transcrie (a se vedea continuarea în numerele din 26 iunie, 10 iulie, 31 iulie, 7 august, 14 august) stenograma unei „discuții care a avut loc la Paris, în primele zile ale lui februarie 1997”, pe tema **Literatură, exil și opoziția intelectualilor**. Participanții sunt prozatorul Nicolae Breban, traducătorul Alain Paruit, prozatorul Dumitru Țepeneag. „România a trăit o dictatură cum n-a mai avut de la sfârșitul medievalității, o dictatură extrem de ciudată, complet atipică, chiar și pentru comunism care face parte bineînțeles din fenomenul mai larg al comunismului, al acestei boli uriașe care a dominat o parte din lumea civilizată, după al doilea război mondial”, crede Nicolae Breban. „Noi am trăit aceste boli: comunismul și dictatura ceaușistă, care a fost un alt tip de dictatură decât cea a lui Dej. Noi le-am trăit, am ieșit din ele, am ieșit din groapa cu lei, suntem încă integri, sau aproape, și depunem mărturie”. Tot Breban, poziționat ca moderator, deschide dezbateră, imprimându-i, printr-o manipulare de tip retoric, direcția care îi convine: „Oare acești cincizeci de ani de comunism au fost o simplă paranteză a istoriei și noi trebuie să reîncepem de la '38 -'39 sau ce-am trăit face parte din istoria românească, inclusiv dictatura absurdă a lui Ceaușescu? Eu cred mai degrabă în a doua variantă, cred că ceea ce-am trăit face și va face parte din istoria românească, ba este chiar tipic pentru această istorie...”. Replicile interlocutorilor dovedesc afinități ideologice cu opțiunea brebaniană; Alain Paruit: „[...]nu e nevoie să ne întoarcem la anii '38 -'39, cum există tendința astăzi, o tendință nefastă în România, care duce de altfel spre extrema dreaptă și mă face să mă gândesc la ce s-a întâmplat în momentul Restaurației în Franța, când se întorceau nobilii din exil și se spunea despre ei: *ils n'ont rien appris, ils n'ont rien oublié*”. Cât privește contribuția exilului, Paruit vede lucrurile în termeni unei forme a discursului politizat: „era silit să ducă o luptă cu mijloace politice și deci nu avea cum să fie obiectiv”. Este ceea ce înțelege și exprimă, la rândul său, Dumitru Țepeneag, atunci când intervine în discuție: „Exilul nu era obiectiv, nu putea să fie din pricina compoziției sale. Se știe că acest exil n-a fost format numai din oameni care «scăpau» din România lui Ceaușescu (sau din cea a lui Gheorghiu-Dej), dar și din oameni veniți mai înainte, spre sfârșitul anilor '30, ori în timpul războiului. Și care era această mentalitate? Era predominant de dreapta și de extremă dreaptă. Nu intru acum în detalii ca să arăt cum și în ce măsură domina de fapt extrema dreaptă. Vă dau însă un exemplu biografic, anecdotic. Când am venit prima dată în Franța, în 1968, supremul elogiu care mi s-a adus a fost că sunt curajos ca un legionar. Iată, e clar, în ce fel se judeca... Cei care au venit mai târziu și nu erau educați în spiritul acestei extreme drepte au început și ei, din diverse motive, –

conformism, oportunism, mimetism sau mai știu eu ce – să alunece spre această mentalitate și deci să semene tot mai mult cu cei care îi întâmpinaseră aici. Bineînțeles că unii și-au păstrat convingerile cu care veniseră, iar dintre aceștia mulți au adoptat, ca și în România un dublu limbaj. De pildă, eu nu pot interpreta decât ca un dublu limbaj atitudinea pe care o manifesta Virgil Ierunca (fost troțkist) față de Ioan Cușa și față de Noel Bernard. Era prieten cu amândoi”. Același Dumitru Țepeneag se simte dator să insiste cu explicațiile: „Alunecarea aceasta spre extrema dreaptă se făcea mai ales în afara *Europei libere*. Nu trebuie să confundăm opinia exilului cu opinia exprimată la acest post de radio finanțat și controlat de Statele Unite și care avea o adevărată alergie la extrema dreaptă. Asta să fie clar!”.

20 iunie

● În nr. 25-31 al „Literaturului”, într-o casetă situată în josul paginii secunde, se poate citi un mic anunț încadrat și îngroșat: „Revista «Literaturul» este interesată nu numai de sponsorizări, dar și de aportul unor tineri sau vârstnici cititori în măsură a ne descoperi sponsori. Ei vor fi considerați colaboratori ai redacției și vor beneficia de 10% din sumele intermediare”. □ Cronica intitulată *Înainte plecării* îi dă prilejul lui Eugen Simion să scrie despre „ultimele” lui Marin Sorescu, din *Puntea*. De la început, criticul recunoaște că este „Greu, aproape imposibil de citit dintr-un unghi strict estetic aceste poeme scrise de Marin Sorescu, înaintea precipității și injustei sale dispariții. Emoția pur omenească te copleșește îndată ce, deschizând cartea ce le adună, acum, la șase luni de la moartea lui, vezi că este vorba de o tragedie trăită zi de zi într-o luptă inegală și cu o maximă luciditate”. Prin urmare, îl consideră pe Sorescu un „caz, probabil, unic în literatură. Oricum, eu nu cunosc un alt mare poet care să noteze *sur le vif* fantasmelor, ideile, stările lui dinaintea morții în niște poeme din care a alungat (cum era de altfel și firească) orice urmă de retorică. Afară doar de ceea ce numim retorica sincerității”. Demn de reținut, prin redirectionarea pozitivă a situației îmbibată de tragism („o carte a morții”, „poeme înfiorate și pure ca o rugăciune în vecinătatea morții”, „Firul speranței se rupe des, spaima se îngroașă și câștigă teren” ș.c.), este pasajul-final: „S-a spus că nu poți privi moartea în față, așa cum nu poți privi soarele. *Puntea* lui Marin Sorescu dovedește că moartea poate fi privită prin geamul afumat al poeziei. Șansa omului de a vedea ce se petrece dincolo e nulă. Rămâne doar șansa poeziei de a ne spune ceva despre drama existențială și metafizică a omului care n-ar vorbi despre moarte, dacă n-ar ști că ea îl așteaptă, inexorabil. Marin Sorescu a încercat să noteze această aventură până în ultimul său ceas de viață. Poezia rămăsese ultima sa legătură cu lumea din afară, ultima lui speranță înainte de a se preda neantului... O mărturie, realmente, cutremurătoare și, dacă vorbele care urmează mai pot repara ceva, o victorie a spiritului poetic asupra fragilității trupului”. □ Cu titlul de pagină *Poezie de Traian T.*

Coșovei, sunt publicate: *Neon, clasa a treia, Despărțirea de piramide, Percheziționarea îngerilor, Gară pentru doi, Ireparabilul timp, White noise, Sfârșit de capitol*. □ Două pagini de *Proză* îi sunt alocate lui Ioan Lăcustă, cu *Mare e arta*. □ Valeriu Cristea așterne pe hârtie o serie de **Reflecții din vremuri de penurie**, încheiate prin citatul, apud Miguel de Unamuno: „*Hristoase al nostru, Hristoase al nostru, pentru ce ne-ai părăsit?*”.

21 iunie

● Cotidianul „Adevărul” (nr. 2203) găzduiește un schimb de replici epistolare între scriitorii-jurnaliști de atitudine Gabriela Adameșteanu și Dorin Tudoran, pe tema speculării în beneficiu propriu a ocaziilor de ieșire în Occident. De la „Chișinău”, cu data „14 iunie 1997”, Dorin Tudoran trimite spre publicare în revista „22”, unde Gabriela Adameșteanu este redactor-șef, articolul *Ong-uri și Ong-uri*, însoțit de textul: „Doamnă Adameșteanu, în virtutea iluziei la dialog, vă rog să publicați în revista pe care o conduceți articolul meu. [...] Vă doresc cât mai multe acreditări, simpozioane și training-uri în afara țării. Cât privește societatea civilă, uitați de ea. Nu e de dv. – nu aduce nici privilegii, nici glorie; nici măcar până la Leonida nu aduce. Somn ușor”. Prin scrisoarea datată „18 iunie 1997”, Gabriela Adameșteanu răspunde că „Pamfletul [...], cu referire la persoana mea, nu va fi publicat în revista «22» pentru că este un violent atac la persoană, utilizând un limbaj neobișnuit pentru revista «22». Îmi asum această decizie, cu toate resentimentele dv. inexplicabile pentru mine, pe care, din păcate, probabil, le va accentua”. Articolul semnat de Dorin Tudoran își găsește, până la urmă, spațiu de expresie în „Adevărul”, fiind publicat cu titlul *Câinele, căteaua și camarila*, iar elementul sancționat public se referă la oportunismul constant, sub regimul comunist și postcomunist, al intelectualiei din Grupul pentru Dialog Social: „Dacă d-na Adameșteanu este invitată la simpozioane, conferințe, forumuri și training-uri – toate acestea sunt utile. Mai ales când se desfășoară în Occident. Dacă nu, asemenea instrumente devin incriminabile, chiar dacă se desfășoară fie și numai în București, în Palatul Parlamentului. Nu sunt mulți intelectuali români care să fi călătorit mai aprig în străinătate, după 1989, decât d-na Adameșteanu. Așa că, atunci când domnia-sa jalește banul contribuabilului occidental sau vorbește de privilegii, îmi vine greu să nu zâmbesc. Pregătindu-și poate valizele pentru a prelua o funcție aproape diplomatică, d-na Adameșteanu arată cu degetul spre păguboasa tradiție «a unei elite românești, ruptă, repede-repede de fosta *prostime*, denumită azi societate, abandonată în sărăcie și comunism rezidual». Aflată între două consistente stagii la Bruxelles și, să zicem, Geneva, d-na Adameșteanu își găsește timp să dea un ghiont «acestei societăți civile de dată recentă». Cum altfel decât de dată recentă ar fi putut fi această societate civilă, când oameni ca d-na Adameșteanu n-au vrut să riște nimic, atunci când în Polonia, Cehoslovacia sau Ungaria se construiau nuclee ale societății civile?

Totuși, există ceva de dată mult mai recentă chiar decât această societate civilă românească luată peste picior de d-na Adameșteanu. Și anume interesul d-nei Adameșteanu pentru societatea civilă. Nu chiar cu o veșnicie în urmă, ci cam pe când Gabriel Andreescu trebuia să fie condamnat la moarte, Radu Filipescu era aruncat în închisoare, Vlad Georgescu și Mariana Celac era hăituiți, pentru ideea creării unor universități volante. Fondatorii SLOMR-ului erau crunt pedepsiți, preotul Gheorghe Calciu era în arest la domiciliu, Geza Szocz, Karol Kiraly și un cunoscut al d-nei Adameșteanu trimiteau o anume scrisoare către Organizația Națiunilor Unite, Ion Vianu și Ion Negoïtescu i se alăturau lui Paul Goma, Doina Cornea nu contenea să înfrunte cohorte de pretorieni ai dictaturii, Mira Moscovici sfida organele de represiune, Mircea Dinescu, Andrei Pleșu, Ana Blandiana, Dan Petrescu, Dan Deșliu și alții mișcau îngrijorător în front, singurul gest al d-nei Adameșteanu în sprijinirea ideii de societate civilă a fost să se repeadă, «cu grăbire», la postul de redactor al Editurii Cartea Românească, de unde dictatura azvârlise un editor excepțional, dar din ce în ce mai incomod – Georgeta Dimisianu. «Solidaritatea» de atunci a d-nei Adameșteanu a fost trecută cu vederea, ca și legendara frică a domniei sale de a schița vreun gest împotriva dictaturii”. □ Într-o notă, Alina Caranfil semnalează „Un debut”: *Valea cerului senin*, de Radu Pavel Gheo, „o invitație în tărâmul prozei fantastice [...], volum de debut premiat la Concursul Național de Creație literară organizat de revista literară «Orizont» și editura Athena. Cartea dezvăluie un Pământ-mamă «verde doar în amintiri», cu mituri carbonizate, o lume-computer, halucinantă, desacralizată și violentă, cu licorne, buncici-înger, zburătoare feroce ca niște conuri aurii”. □ Într-un interviu, realizat de Carmen Chihaia, scriitorul Ștefan Augustin Doinaș descrie „particularitățile românești”, coagulate în anii comunismului, așa cum au fost prezentate, la recente dezbateri organizate cu prilejul Congresului anual al Fundației GULLIVER: „Eu am vorbit exact despre tema asta, ca de altfel și Nicolae Manolescu și Elena Ștefoi. Desigur, se pot desprinde niște specificități românești, de vreme ce, ca orice **demonie a istoriei**, comunismul a fost suportat de fiecare popor în funcție de trecutul, caracterul, aspirațiile lui, de capacitatea sa de rezistență. Noi, românii, am avut o capacitate de rezistență foarte mare, chiar dacă am și sucombat în multe privințe. În mare măsură, idealul dictaturii – care a fost și idealul cEAUȘIST – de a «crea un om nou» s-a realizat și la noi. De aceea ne și întâlnim – chiar astăzi – cu mentalități care aparțin, după opinia mea, unui **comunism rezidual** de care ne va fi greu să scăpăm. Dar, sper, până la urmă toate se vor rezolva cumva”. O altă idee susținută de Doinaș este că, după Revoluție, scriitorii implicați în politică nu au încetat a mai fi scriitori, atâta timp cât vocația a existat: „Mărturisesc, perioada postdecembristă a fost pentru mine extrem de benefică pentru scris. Eu am fost unul dintre oamenii care au pledat, ilustrând eu însumi – **exemplul scriitorului angajat și în politică**. Am făcut și fac politică. În același timp, această activitate nu m-a îndepărtat de la masa de

scris. Dimpotrivă. Am publicat, după '89, 4-5 cărți. Așa încât, teza așa-zișilor «scriitori apolitici» nu stă în picioare. Atunci când există vocație, te poți manifesta în nu importă ce condiții” („*Trăim o epocă de individualism agresiv și feroce*”).

24 iunie

- În „România literară” (nr. 25), se face remarcată prozatoarea nouăzecistă Ara Șeptilici, cu fragmentul *Portret de doamnă cu vulpe argintie*, din „romanul *Dublul*”.

- Dan C. Mihăilescu publică, în revista „22” (nr. 25), textul unor scrisori din 1939, trimise de Mircea Eliade lui E.M. Cioran. Într-un paragraf introductiv, editorul precizează: „Un drum relativ recent la Sibiu m-a dus, ca de obicei, acasă la aurel Cioran. Cum vorbeam noi de una, de alta (de fondul documentar E.M. Cioran donat bibliotecii sibiene ASTRA, de *Jurnalul* inedit al lui Cioran, programat să apară la Gallimard, de *Jurnalul* lui Mihail Sebastian ș.a.m.d.), dintr-o dată-l văd că aruncă pe masă câteva scrisori: «Mircea către Luț. Dacă ți se par interesante, publică-le undeva». Cine știe cât de cât ce va să zică infernul vanităților, mania întâietății și nesațiul monopolistic în istoria literară va aprecia fără doar și poate nonșalanța fără umbră de orgoliu cu care Aurel Cioran oferă necondiționat patru inedite. [...] De aceea, nu mă împăunez cu ele; le-am transcris atent și le-am adnotat cum și cum m-am priceput, acum, la doi ani de la moartea lui Cioran. Sunt foarte frumoase și miezoase”. □ În josul paginii, este dispusă traducerea (autor: Iulian Anghel) unui articol (*A doua moarte a lui Cioran*) de Philippe Cusin, „după «Le Figaro littéraire», 24 aprilie 1997”, de fapt, o recenzie la biografia alcătuită de Patrice Bollon, *Cioran Ereticul* (Gallimard), care „dezlănțuiește polemica”, „reaprinde cearta în jurul numelui lui Cioran”: „Născut în 1911 și mort în 1995, moralistul stabilit în Franța în 1940 s-a lăsat ispitit de extremismul care domnea la București în anii '30, pentru a ajunge la antisemitism și la admirație față de Hitler. Totuși, semnalează Patrice Bollon, chiar dacă recuzarea acestor atitudini a fost întotdeauna doar aluzivă, ea nu poate fi tăgăduită. Cioran a fost înainte de toate un spirit independent, un «gânditor autentic, pentru că era un stilist exigent», a cărui operă este importantă și căruia nu poți să-i neglijezi strălucirea. Patrice Bollon se angajează, cu siguranță, într-un exercițiu de admirație, dar unul critic. El înscrie numele lui Cioran în istoria acestui secol, atât în cea românească, cât și în cea franceză și universală. E o lucrare care invită la dezbateri. Ea nu-l poate lăsa indiferent pe cititor”. □ De la Ierusalim, fizicianul Michael Finkenthal expediază, prin intermediul Roxanei Sorescu, o *Scrisoare deschisă fratelui Gabriel*, ca reacție la conferința lui Gabriel Liiceanu, de la sediul Comunității Evreiești din România, cu tema: *Sebastian, mon frère*. Elementul declanșator al polemicii este „ipocrizia fratelui” sau „respingerea antisemitismului”, printr-o formă perfidă de „antisemitism

metaforic”; o altă temă, intens exploatată, este dreptul evreilor de a fi evrei și al celorlalți de a fi marginali: „Spui că a fi evreu înseamnă sau a fi integrat nolens-volens într-o categorie a respingerii, sau a fi pur și simplu exclus. Așa ai devenit *evreu* fără să trebuiască să-ți pui o pălărie pe cap: ți-au pus-o alții. Intrând la facultate, ai devenit, în felul dumitale, *evreu*. Dar în felul dumitale ai devenit evreu, după definiția dumitale, nu a lor. Ei te-au exclus, te-au transformat într-o ființă *fără dosar*, te-au redefinit, dar nu te-au **transformat** într-un evreu. Evident, toți suntem puțin «dunăreni», puțin «dâmbovițeni», puțin intelectuali, puțin sarcastici sau puțin dezabuzăți; pentru un antisemit însă, întrebarea este dacă suntem și puțin... evrei. Nae Ionescu l-a condamnat pe Iosef Hechter, și nu pe dunăreanul Sebastian. El îi spunea în faimoasa prefață mult mai mult decât că poartă o stigmă sau o misiune: îi spunea că este condamnat și că nu are nicio ieșire. Nici una. Opțiunea lui Sebastian nu era între a trăi marginalizat sau a se răzvrăti. Singura lui opțiune reală într-o lume dominată total de Nae Ionescu ar fi fost cea întrupată de «soluția finală». Iar *Jurnalul* e martor că el era pe deplin conștient de faptul acesta. [...] Nu știu în ce măsură ți-ai descoperit o «vocație a durerii» prin marginalizare, dar îmi închipui că nu ți-ai pierdut prietenii apropiați nici când ai fost acceptat la facultate pe o listă de «*numerus clausus*», nici când ai fost concediat «fără onoare» de la Institutul Academiei. Dimpotrivă, îmi închipui că concedierea a devenit un fel de certificat de înscriere în clubul exclusiv al opoziției la domnia prostiei luminate. [...] Frate Gabriel, am ajuns la liman: sunt de acord că «adevărata și suprema diferență este individul». Dar individul ca «supremă diferență» nu poate exista numai ca un Sisif în permanentă bătaie cu răutatea. Cu răutatea care face simetric ceea ce **știm** că nu este simetric, cu răutatea care compară ceea ce **știm** că nu este comparabil”.

28 iunie

● Pe urmele „unei invitații tipărită de câteva ziare”, care „îi chema joi la Muzeul Literaturii Române pe toți aceia «care pot aduce mărturii, clarificări sau probe privind destinul tragic al unui mare poet, scriitori, critici și istorici literari, precum și toți cei care l-au cunoscut pe Nicolae Labiș, colegi de școală, de facultate și prieteni»”, C. Stănescu se ocupă, în „Adevărul” (nr. 2209), la rubrica „Accente”, cu dezamorsarea conflictelor din posteritatea „*Cazului Labiș*”: „Invitația, puțin probabil să-i strângă pe toți aceștia – ba, din contră, riscând să-i mobilizeze pe cei mulți deveniți prieteni cu Labiș, ca și cu Nichita Stănescu, după moartea acestuia – era de fapt prilejuită de lansarea cărții scrise de poetul Cezar Ivănescu și completată cu o depoziție a dnei Stela Covaci: *Timpul asasinilor – mărturii și documente despre viața, moartea și transfigurarea lui Nicolae Labiș* (Ed. Libra, 1997). Carte patetică și violentă, ca și cea «pentru» Marin Preda a aceluiași autor: cărți incitante, justițiare și pătimașe, făcând dreptate cu prețul altor nedreptăți și având darul, prin

excelență poetică, de a spori cu lumina lor misterul din jurul personajelor evocate tocmai pentru a «limpezi», pe baza documentelor, împrejurări tulburi din tragica viață a celor doi mari scriitori, inclusiv moartea lor, suspectă de asasinat nu numai politic. Autorul cărții despre Nicolae Labiș, el însuși unul din cei mai originali poeți români de azi, ne promite încă din titlu «mărturii și documente»: în realitate, documentele lipsesc aproape cu desăvârșire, rămânând la dispoziția cititorului doar depoziția autorului și mărturii ale unora din cei ce i-au fost aproape sau prieteni cu Nicolae Labiș. Sub aspect «documentar», principala supoziție este că poetul «primelor iubiri» a fost asasinat de un agent de securitate, cel care l-a împins sub roțile tramvaiului ucigaș, grăbindu-se apoi să-i smulgă muribundului, pe patul de spital, o declarație de dezvinovățire a omorătorului său. [...] Cezar Ivănescu pretinde că o mărturie a poetei Mioara Cremene, care, la rândul ei, se bizuie și ea pe spusele altora, este edificatoare pentru a califica dispariția lui Labiș drept asasinat. Nu m-a convins și nu știu cât temei se poate pune pe această mărturie, la fel de nelămuritoare ca și acelea care susțin că Marin Preda ar fi fost împins în moarte de vinovata ușurătate a unui grup de prieteni, scriitori și critici literari. Șirul celor «implicați», în diverse etape, în moartea lui Nicolae Labiș e lung și, vai! prestigios: Cezar Ivănescu rănește cu pătimașa lui iubire pentru Labiș, câteva zeci de valoroși scriitori, unii în viață. Acest poet extraordinar al nostru face din iubirea pentru Labiș – ca și pentru Marin Preda – un piedestal de luptă anticomunistă: atâta iubire încărcată de ură mă neliniștește și, mărturisesc, deprimă. Însă meritul cărții lui constă în repunerea în discuție a «cazului Labiș» sub raportul felului neadecvat în care-i citim azi opera (Cezar Ivănescu este un excelent exeget al acesteia, cum se vede din mai multe pagini din cartea sa) și consecințele practice ale tipului de lectură «politică» (și politizată) asupra posterității poetului. Nicolae Labiș, «primul disident» antitotalitar din literatura postbelică, a fost scos – s-a spus în dezbaterile de la Muzeul Literaturii – din manualul școlar după 1990 fiind considerat, pesemne, un poet comunist care «dezonorează» ideea de literatură și «intoxică» mințile tinerei generații de azi. Acest tip de «asasinat», singurul asupra căruia nu există dubii, încarcă de vinovăție pe autorii lui, diriguitorii ministeriali și până la autorii de manuale care l-au «omorât» a doua oară pe Labiș. Cezar Ivănescu pune această vină în sarcina acad. Eugen Simion, șeful comisiei care a avizat programa și manualele. Nu știu cum stau lucrurile, criticul e dator cu o explicație. Însă a susține, așa cum s-a întâmplat, că Labiș și ingrata lui posteritate ar fi victima etichetei de poet comunist lipită de critici ca Eugen Simion și alții este nu doar o nedreptate, ci și un neadevăr ușor de verificat: capitolul *Buzduganul unei generații. Nicolae Labiș, din Scriitori români de azi (IV)*, poate prea sumar, dar pertinent sub aspect critic, publicat în plin delir ceaușist (1989), nu conține nici măcar cuvântul «comunist» ori «socialist» și nici alte etichete similare. Acuzația că E. Simion i-ar fi lipit lui Labiș eticheta

de «poet comunist», aberantă, nu se susține (explicabilă, poate, dacă mă uit la numele poeților reținuți și analizați în volumul respectiv...). Ea nu e însă mai puțin edificatoare pentru culmile pe care le ating în acest moment procesul și lupta contra comunismului în republica literelor. N-am recitat excelenta carte a lui Lucian Raicu despre opera bunului său prieten, Nicolae Labiș, dar cred că nici acolo etichetele care să apese posteritatea lui Labiș nu abundă. Și, la urma urmei, de-ar fi să-l considerăm pe Labiș chiar un poet comunist, mi-e tare teamă că prea puțini dintre tinerii săi urmași, *ne* sau *anticomuniști*, vor putea fi așa curând în scandaloasa situație de a pătrunde în manuale, fie și doar pentru a fi, după aceea, revizuiți și radiați. Ce să mai spun de un Ion Gheorghe sau despre Beniuc, cu adevărat un poet comunist de la început și până la sfârșit, dar care, vai!, în pofida esteților fini rămâne un mare poet? ! În cele câteva «demascări» căroră li s-a dat frâu prea liber în dezbaterăa amintită mi-a fost dat să aud și o altă aberație, anume, că, în vreme ce Labiș este revizuit și scos din manuale, locul său este luat – ce oribil! – de «stalinistul» Petru Dumitriu: cu sau fără *Drum fără pulbere* ori *Pasărea furtunii*, cu sau fără voia tinerilor publiciști cu veleități justițiare ca Laszlo Alexandru, autorul *Cronicii de familie* rămâne unul din atât de puținii mari prozatori ai noștri din a două jumătate a secolului 20, iar locul său nu poate fi luat de nimeni, după cum nici el nu ia locul nimănui, firește, cu excepția celor pe care i-a și «înghițit». Foarte instructivă pentru direcțiile de atac din câmpul literelor actuale, dezbaterăa la care mă refer s-a soldat și cu un Apel către forul de specialitate solicitat să-l reintroducă pe Labiș în manual [...]"

29 iunie

● Radu Aldulescu publică în „Adevărul literar și artistic” (nr. 374) un fragment din romanul *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare*.

[IUNIE]

● Nr. 6 al revistei „Apostrof” acordă spațiul Dosarului, îngrijit de Marta Petreu, lui Norman Manea, prin publicarea fragmentului *Blasfemie și carnaval*. Textul poartă mențiunea „Din volumul *Despre clovni: dictatorul și artistul*”. □ La pagina „Café Apostrof”, unde „Praetextatus” consemnează evenimentele culturale ale lunii precedente, este combătută afirmația, apărută în ziarul „Ziua”, din 7 iunie: „Ieri la Târgul de Carte s-a lansat corespondența de dragoste a celui mai mare filosof creștin: Nae Ionescu”. „Cel mai mare filosof creștin din lume? Din România”, izbucnește cu nedumerire „Praetextatus”, lansând cititorilor și o invitație: „Avertizăm pe credincioși să meargă în pelerinaj în pridvorul Bisericii Patriarhiei, spre a se închina la portretul «celui mai mare filosof creștin». Căci acolo, în pridvor, se află portretul lui Nae Ionescu: pictat de pictorul Belizarie, în 1934, la indicația Patriarhului Miron Cristea; iată dedicația făcută chiar de Mircea Vulcănescu: «Pe zidul din afară

al Bisericii, lângă ușa de intrare, din tindă, acolo unde e zugrăvită Judecata de Apoi, cu raiul în stânga ușii și cu focul gheenei în dreapta ei, un diavol mare, negru, așezat vizibil în centrul de greutate al compoziției, în picioare, cu aripile desfăcute, atrage prostimea și tineretul la pierzanie, îndrumând-o spre focul de veci. Sub trăsăturile luciferice ale duhului întunecat, într-o zi în care mă aflam, ca subsecretar de stat, la o defilare în urma unui *te-deum*, am tresărit recunoscând – fără puțință de înșelare – chipul zugrăvit al Profesorului Nae Ionescu. Nu-i lipsește nici privirea ageră și chinuită, nici fruntea lată în margini, pe care nu izbutesc s-o acopere coarnele late; nu lipsesc nici sprâncenele stufoase, nici forma specifică a bărbiei și nici nasul cu trei cocoșe, caracteristic oamenilor din Renaștere, de care Profesorul vorbea deseori când încerca s-și situeze-nfățișarea fizică într-o anumită epocă!». □ În articolul *Să mergem la bibliotecă*, Marta Petreu gestionează conflictul dintre criticul Cornel Ungureanu („penultimul său text, *Norman Manea și «fericita vină» a lui Mircea Eliade*”, din cartea *Mircea Eliade și literatura exilului*, 1995) și Mac Linscott Ricketts, a cărui sursă de inflamație o reprezenta un citat din Mircea Eliade, mai exact din articolul *Elogiul Transilvaniei*, „Vremea”, anul VIII, nr. 386, 5 mai 1935, p. 3: „M. E.: De la cei care au suferit atâta și au fost umiliți secole de-a rândul de unguri, neamul cel mai imbecil care există în istorie după bulgari – de la acești șefi politici ai Transilvaniei eroice așteptăm noi o României naționalistă, delirantă, șovinistă, înarmată și viguroasă, necruțătoare și răzbunătoare”. Marta Petreu comentează: „Cum bine spune dl Cornel Ungureanu, «Atunci când citezi un text atât de grav ca acesta [...] te duci în bibliotecă, verifici și confrunți. Căci, spune pe bună dreptate dl Cornel Ungureanu, aici *nu e vorba de un articol oarecare*, ci *e vorba de calomnii grave la adresa altor popoare*». Verificând și confruntând în bibliotecă, dl Cornel Ungureanu constata că «în bibliografia lui Eliade există un *Elogiu Transilvaniei*, text pe care ne anunță că *o să-l cităm în întregime*»”; urmează „textul în transcrierea lui Cornel Ungureanu”, iar comentariul pe margine continuă: „După cum cititorul poate observa, fraza incriminată lipsește din această transcriere făcută de dl Cornel Ungureanu. Rezultă oare că Eliade n-a scris această frază?”. La rândul său, Marta Petreu face o incursiune în bibliotecă, obținând următorul rezultat: „Observăm că finalul articolului *Românismul și complexe de inferioritate* de Mircea Eliade coincide cu finalul textului pe care dl Cornel Ungureanu îl socotește a fi *Elogiu Transilvaniei* și pe care a precizat că «o să-l cităm în întregime» [...]. Mai observăm că nici în acest text fraza incriminată de dl Cornel Ungureanu nu există. Rezultă oare – întrebăm din nou – că Eliade n-a scris această frază? Dar, dacă «e vorba de calomnii grave la adresa unor popoare», așa cum bine spune dl Cornel Ungureanu, «te duci în bibliotecă, verifici și confrunți». Inclusiv de unde a luat dl Cornel Ungureanu prima parte a transcrierii sale. Cu atât mai mult cu cât chiar dl Cornel Ungureanu și-ar fi putut da seama că textul pe care-

I transcrie din Eliade, din moment ce conține afirmația: «Ar fi trebuit ca astăzi, în 1936...», nu putea fi publicat în 5 mai 1935. În «Vremea», an IX, nr. 465, duminică 29 noiembrie 1936, p. 2, găsim, într-adevăr, sub semnătura lui Mircea Eliade, articolul *Elogiu Transilvaniei*. Acest text al lui Eliade are șase paragrafe. Primele trei le-a transcris dl Cornel Ungureanu exact [...]. În schimb, de la mijlocul paragrafului al patrulea, transcrierea dlui Cornel Ungureanu este complet coruptă. [...] Dl Cornel Ungureanu se întreabă: «A avut vreun interes Linscott Ricketts ca Eliade să facă figură de gânditor șovin?» și «Oare în interesul cui va fi fost promovarea imaginii lui Mircea Eliade ca antisemit, antimaghiar, antibulgar ș. a. m. d.?» În interesul nimănui, dle Cornel Ungureanu. Ricketts – deși, cum ofensator spunei dvs., «nu știe bine românește» – citează, pur și simplu, o frază scrisă și semnată de Mircea Eliade în articolul *Elogiu Transilvaniei*. Fraza pe care dvs. n-ați putut s-o găsiți. Dar care vă așteaptă până când o să vă duceți la bibliotecă, să verificați, să confrunțați”. □ Paginile de „Cronică literară” îi revin lui Ion Bălu, lui Carmen Varfalvi Berinde și lui Ștefan Melancu. Aceștia scriu despre: *Biografia ideii de literatură*, de Adrian Marino; *Confesiunile unui opinioman*, de Ion Simuț; *Caragiale*, ed. a II-a, de V. Fanache. „Cele patru volume din *Biografia ideii de literatură*, publicate până acum de dl Adrian Marino – al V-lea, și ultimul, așteaptă lumina tiparului – alcătuiesc un tot împreună cu *Hermeneutica ideii de literatură*, pe care o continuă și o completează, dar amândouă se integrează unei vaste construcții ideatice, un proiect personal, edificat cu admirabilă tenacitate și cu rigoarea respectării unor termene temporale autoimpuse, alături de o teorie a criticii, a unui dicționar de idei literare, încă neîncheiat, a unui sistem comparativ, teoretic, și a unei «metode de integrare a literaturii române în literatura universală». Sub raportul deschiderii metodologice și a monumentalității arhitectonice, *Biografia...* dlui Adrian Marino reprezintă o lucrare de referință fără echivalent în cultura autohtonă și căreia nu i se poate găsi un model similar în spațiul teoretic străin; ascendențele parțiale, câte sunt, au fost atent parcurse, integrate și citate în expunere alături de referințele la studiile românești în domeniu, menționate cu regularitate la sfârșitul fiecărui capitol. Exemplaritatea demersului critic este determinată de câteva elemente definitorii; mai întâi, dimensiunea spațiului străbătut: «biografia ideii de literatură» este urmărită din antichitate până la prăbușirea sistemului comunist; se adaugă analiza exhaustivă a fenomenului și, din acest motiv, încercarea de a rectifica una sau alta din interpretări se lovește de armătura argumentării ce nu lasă loc niciunui comentariu sinonimic; apoi, valoarea pragmatică: textul oferă informații integrale asupra întregului câmp semantic și lexical discutat; menționăm, cu invidiabilă colegialitate, rigoarea documentării: toate afirmațiile se sprijină pe o bibliografie de dimensiuni încă neegale în critica românească de azi și de ieri, și, în sfârșit, relevăm expresivitatea expunerii: dl Adrian Marino are un stil ideatic, oragnizat pe componentele

lingvistice ale textului: claritatea, precizia și proprietatea termenilor, și pe constituenții săi stilistici, corespunzând acțiunii de combinare a elementelor de tehnică artistică” (Ion Bălu, *Aventura ideii de literatură*); „Parafrazând titlul celebrei cărți a lui Thomas De Quincey, *Confesiunile unui opioman*, cartea lui Ion Simuț, *Confesiunile unui opinioman* (Oradea, Editura Cogito, 1996) pune în discuție problematica criticii literare ca vocație transformată în destin. [...] Dacă scrierile de teorie critică creează pe alocuri senzația de justete înghețată, rigoarea putând fi, la limită, confundată cu rigorismul («Nu cred în cronicarul literar care nu este obsedat de o istorie a literaturii române contemporane...»), o serie de analize aplicate sunt, în schimb, de un farmec aparte. De pildă, portretul profesorului Mircea Zăciu – ce apare înconjurat de un halou de solitudine, «o pânză deasă de tăceri și retractilitate», ale cărui tăceri ascund «o natură funciarmente confesivă» – sau acela al lui Radu Cosașu – «mozartian prin vigoarea exuberanței și vivacitatea lirismului epic», cel care în *Cap limpede* deapănă «la gura sobei epice... povestea unei inocențe coruptibile») sunt foarte sugestive. Din prisma unei judecăți estetizante și impresioniste și, deci, conform unei axiologii pur subiective, paginile cele mai izbutite îmi par cele de jurnal, acolo unde apare, în forma ei nudă, experiența claustrării într-un spațiu resimțit, cel mai adesea, ca neprielnic creației. Ficționalizarea realului – ca formă de rezistență –, îmbinarea stranie între munca cu pământul și cea cu cuvântul, lupta cu inerția în absența formelor exterioare de stimulare intelectuală, foamea de comuniune spirituală, evaziunea intermitentă și reacomodarea cu solitudinea, toate acestea sunt doar câteva elemente din multiplele fațete ce compun, în această carte, portretul autorului; or, cum există o evidentă știință a notației succinte, fulgurante, dar deosebit de sugestive și evocatoare, acest autoportret fragmentar stârnește interesul. Circumscriind o perioadă de evoluție relativ largă (1982-1996) și adunând texte foarte diferite ca mesaj și importanță, *Confesiunile unui opinioman* este un volum inevitabil inegal. Nu e mai puțin adevărat însă că, prin ceea ce are el mai bun, acesta confirmă valoarea de critic literar și eseist pe care Ion Simuț și-a câștigat-o în timp” (Carmen Varfalvi Berinde, *Critica literară ca gest existențial vital*); „După *Bacovia, ruptura de utopia romantică*, 1994, moment cu siguranță de vârf în cariera de critic a autorului, V. Fanache revine în actualitatea editorială prin reeditarea cărții sale despre Caragiale de acum mai bine de zece ani (1984). Păstrând titlul inițial, pentru ediția de față – *Caragiale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997 – autorul adaugă un nou capitol, intitulat *Puterea caragialiană*, ce adună, în fapt, preocupări de dată recentă asupra lui Caragiale. Încă de la apariția ediției din 1984, au fost subliniate, inclusiv de către noi, noutatea și importanța interpretării pe care V. Fanache o dă operei lui Caragiale, întregind o bogată (și îndelung pregătită) exegeză critică asupra marelui clasic. Un studiu riguros, documentat, cultivând o critică de tip universitar (V. Fanache fiind unul dintre cei care o practică, în momentul de față, cu succes), atentă

mai cu seamă la forța de seducție și la nuanțele interpretative pe care le conține textul caragialian. Operând cu repere ale criticii tradiționale, dar și cu concepte de ultimă oră ale criticii și teoriei literare, V. Fanache reușește să impună prin acest studiu câteva dominante ale scrisului caragialian (raportul individ-societate, concretizat într-o formulă globală de genul «lume, lume...», obsesia «centrului» și a «politicului», existența ca «mare comedie», viziunea carnavalescă), ca și relevarea unor «paradigme integratoare», cum le numește criticul, precum mania notorietății, condiția de marionetă a personajului, teatralismul ființei, degradarea sărbătorii în scandal comic, spiritul tranzacțional, viziunea monstruosului, căderea în moft etc.” (Ștefan Melancu, *Implacabilul Caragiale*). □ Gheorghe Grigurcu este invitat, de această dată, să răspundă la *O întrebare* despre „saloanele și târgurile de carte, care încearcă în ultimii ani să-și găsească locul în spațiul nostru cultural”: „[...] Mai întâi despre «saloanele și târgurile de carte». Nefrecventându-le, precum un izolat deplin ce sunt, iau cunoștință de ele doar din relatările presei sau din cele, orale, ale unor confrăți. Prin urmare nu pot avea asupra acestui subiect decât opinii indirecte. Nu pot fi decât un observator exterior. Să fie la mijloc o întrețesere de intelectualitate și mondenitate, de substanță și convenție, de seriozitate și frivolitate? Nu risc o formulă ritoasă, dar n-am la îndemână una mai potrivită. Mă gândesc, amuzat, la un soi de intimidare galantă, la o manieră de creație dansantă, agrementată de interese de tot felul, comerciale ca și izvorâte din vedetism, arivism, snobism etc. Aud că sunt persoane care se dau în vânt pentru a participa la cât mai multe «târguri de carte», inclusiv atunci când implică foarte costisitoare călătorii peste hotare. Pentru punga marii majorități a scriitorilor români, până și o călătorie în țară, nedecontată, constituie, azi, o dificultate mai mare decât oricând... Au fost și cazuri când unii autori mi s-au adresat, necomplexați, chiar dacă nu-i cunoșteam, solicitând articole sau recomandări, pentru a se înfățișa, la scadența precisă a câte unei manifestări de acest gen, cu o carte (de vizită) cât mai impozantă... Evident, n-aș putea nesocoti profitul autentic, în capital ideal, al unor atare simandicoase activități. Chiar dacă el se realizează în mediul «ghiveciului» prin care Zola definea «saloanele» artiste... Avantajul lor constă mai cu seamă în dezoficializare (să ne amintim doar coșmarul expozițiilor de carte de până-n 1989, în care dominau, obligatoriu, tomurile de maculatură ceașistă), în puțința lor de a se axa pe o literatură de bună calitate, produsă deopotrivă în țară și diaspora. Grație dezoficializării, beneficiem de șanse sporite de a surprinde acea spontaneitate a afirmării valorii, în jurul căreia se încheagă viața reală a cărților, capabilă a-i interesa pe străini și a ne face competitivi. Cât privește traducerile, nu cred că ar trebui a ne plânge de ele, principial. N-am putea nega valul de scrieri de proastă calitate în acest domeniu, dar nu este oare el umbra, inevitabilă, ce însoțește lumina atâtor scrieri de seamă, la care, timp de aproape o jumătate de veac, n-am avut acces? Filtrele mai mult ori mai puțin arbitrar,

impuse de regimul totalitar, în diverse faze ale evoluției lui, au împiedicat acel flux curent, european și universal, al cărții, către spațiul românesc, adunându-se restanțe anevoie de recuperat. Alături de celelalte țări ale Estului comunist, și chiar în mai gravă măsură decât unele din ele, am rămas, din pricina contactelor împrăștiate și nu o dată manipulate cu Occidentul, într-o incontestabilă înapoiere. Ceea ce fac, în ultimii ani, edituri precum Univers, Humanitas, Polirom, Institutul European ș. a., nu reprezintă decât un început, o «introducere» în alcătuirea unei biblioteci satisfăcătoare din scrierile mai noi ori mai vechi ale lumii. Spre deosebire de planul economic, unde se poate declanșa într-adevăr o concurență între produsele străine și cele autohtone, în cultură raportul lor n-ar putea fi decât complementar. Cărțile valoroase ale altor meridiane nu fac decât să ne îmbogățească în chip specific și să ne stimuleze. Considerăm că avem deja destul de multe asemenea cărți, transpuse în limba română cu profesionalism și înzestrare, nădăjduim că multe altele vor apărea nu peste multă vreme, formând o contrapondere a literaturii «de consum», importată alături de o sumedenie de mărfuri mediocre ori de-a dreptul din clasa rebutului, sub semnul economiei liberalizate. A cărți la ora actuală împotriva «invaziei traducerilor» ni se pare a nu fi o atitudine oportună. Cu atât mai mult cu cât, nemaiaflându-ne la momentul pașoptist, avem deja o literatură națională, de categoric nivel european, care, prin operele sale cele mai bune, inteligent oferite străinătății, ar putea alcătui replica noastră onorabilă, contribuția noastră la «comerțul», în plan spiritual, al continentului și al planetei”.

● Felicitându-l pe Constantin Schifirneț, „realizatorul și prefăcătorul ediției” Mihai Ralea: *Fenomenul românesc* (Ed. Albatros, 1997), cronicarul literar Daniel Dimitriu notează, în articolul *Fenomenul Ralea*, din „Ateneu”, nr. 6, câteva elemente care mențin scrierile autorului citat – cele din perioada interbelică – la cotele actualității: „[...] cititorul de literatură Mihai Ralea e marcat de filozoful culturii și de sociolog, de acel spirit de sinteză care relevă ceea ce e specific într-o manifestare artistică prin integrarea acesteia într-o epocă, într-un domeniu vast, în care diferitele manifestări ale unei comunități, inclusiv creația literară, sunt guvernate de aceleași principii și mentalități. Din această succintă prezentare s-a reținut, sper, un aspect care-l face pe Ralea inconfundabil în elita intelectualității culturale interbelice. Să nu uităm că textele sale erau articole de gazetă sau conferințe rostite în fața unui public larg și eterogen, deci nu erau expuneri, scrise sau orale, pedante. Această coabitare între gazetar și expert, între accesibilitate și fundamentare științifică atribuie intervențiilor sale nu numai credibilitate, ci și un farmec al persuasiunii care nu alunecă în frivolitate, ceea ce, bineînțeles, a făcut din Mihai Ralea eseistul genial în care recunoaștem savantul nesechestrat în turnul de fildeș al unei informații vaste sau încurcat în hățișul speculațiilor care nu văd pădurea din cauza copacilor”.

● În „Convorbiri literare” (nr. 6), Lucian Vasiliu publică un interviu cu scriitoarea și traducătoarea Sanda Stolojan, înregistrat în „mai, 1997, la Iași”: „[...] – Ați fost invitată în Iași de Centrul Cultural Francez, de dinamicul director Benoît Vitse, pentru *Dosarele Cioran* și pentru Festivalul internațional de teatru «Don Juan». Cum vedeți rostul și rolul centrelor culturale, mai ales că în perioada interbelică ele erau puternice, reprezentative? – Da, eu l-am cunoscut pe cel francez, din București. Până a fost desființat. N-am o experiență, ca să vă spun sincer. Aș prefera să vă zic ceva despre centrele culturale române din străinătate. Cred că vor fi foarte prezente. Întotdeauna, de pildă, Franța a fost foarte prezentă, prin politică și cultură, în România, în mod consecvent. Astăzi, domeniul anglo-saxon e din ce în ce mai prezent. Limba engleză tinde să înlocuiască rolul primordial pe care l-a avut limba franceză. Dar limba franceză nu va dispărea din cultură. Cred că, în România, noi trebuie să ne dorim prezența acestor centre de cultură. Eu nu văd alternativă pentru România decât de a merge către tipul occidental de democrație. Este important și pentru România să aibă centre culturale în străinătate, însă ele trebuie primenite, la propriu și la figurat. Adică alți oameni, cu o deschidere care să facă știută existența acestei țări. Eu sunt impresionată, de pildă, și în Iași și în București, de lucrurile bune care se întâmplă. În general, intensitatea vieții culturale în țară este extraordinară! Și să știți că toți străinii care vin și care au mintea deschisă și nu vin cu idei preconcepute, sunt impresionați de aceste lucruri! Vorbeam cu Benoît Vitse zilele trecute. L-am spus că m-am plimbat pe străzile din preajma casei Pogor, că am văzut plăci memoriale pe multe case. Este un oraș unde istoria este prezentă, unde lumea se-ntrunește, discută, tot timpul sunt lansări, conferințe, simpozioane, expoziții. E impresionant acest lucru! – Sunteți și prozatoare nu numai publicistă, memorialistă. Dar și poetă. Din păcate, noi, parte dintre cititori și condeieri, nu vă cunoaștem și în această ultimă ipostază, dar am fi onorați dacă am citi poeziile D-voastră în paginile revistelor literare ieșene. Spuneți-ne, vă rog, dintre poeții români, pe care-i simțiți mai aproape? – De câte ori deschid o carte de Eminescu, am același șoc în fața limbii lui extraordinare. De asemenea, Ion Barbu este un poet aparte... Fac o confesiune: trăind în Franța, evident că am fost antrenată, ca și alți franco-români, să scriu pe franțuzește, așa încât, de o vreme, n-am mai scris versuri pe românește. Versurile pe care le-am scris au apărut în presa română din exil. Nu sunt cunoscute. Pot să vă trimit câteva, poate vă interesează. Au apărut în «Limite», revista lui Virgil Ierunca, precum și în alte câteva publicații. Și versurile în franțuzește vi le voi trimite cu plăcere, pentru presa literară ieșeană. Mă simt măgulită, pentru că aici sunt în centrul culturii românești. – L-ați tradus pe Blaga în franceză... – Da, da, da, era să uit să vorbesc despre acest lucru. Am avut o mare șansă, pe care i-o datorez lui Virgil Ierunca, foarte bun critic de poezie. Povestea a fost așa, scurtă: Virgil Ierunca mi-a oferit un contract de traducător la un editor de mare prestigiu,

Éditions de la Différence. Colecția de poezie este extrem de prețuită și publică poeți din toate țările. Și cum Virgil Ierunca tradusese niște poezii admirabile în NRF (La Nouvelle Revue Française) și cum renunțase (nu știu pentru care motiv), mi-a oferit mie contractul. A fost pentru mine o mare șansă, să-l traduc pe Lucian Blaga. Am selectat 50-60 de poeme, pe care le-am propus și au fost acceptate. Ediția e foarte frumoasă ca obiect. E bilingvă. Pot să vă spun că mă satisface. Cartea a plăcut enorm. Și e vândută, vândută, vândută. A făcut tiraje mari. Am să v-o trimit. E mică, o pui în buzunar, te plimbi cu ea... A mai apărut acum, spre marea mea satisfacție, al doilea poet român, pentru că d-l. Claude-Michel Cluny, care se ocupă de colecție, la- publicat pe Daniel Turcea, în traducerea unei tinere românce stabilită la Paris, Anca Vasiliu, care mi-a făcut o excelentă impresie. Așa că doi poeți români în această prestigioasă colecție, Lucian Blaga și Daniel Turcea. E bine că există și eu sper să mai fie și alții...". □ În deschiderea articolului *Acterienii*, despre cei trei intelectuali din comunitatea armeană – Arșavir, Haig și Jeni Acterian – deveniți personalități ale culturii române interbelice, istoricul literar Florin Faifer își permite o parțială divagație: „N-o să vă spun acum povestea tristă a Dicționarului la care, un șir lung de ani (vreo paisprezece!), am trudit. Vanitatea unora și supușenia lipsită de onoare a altora au pus cruce unei opere care putea să însemne ceva într-o cultură unde nu rareori dai nas în nas cu pospăiala. Încă nu-mi vine a crede – dar asta, conced, este fixația mea. Nu regret totuși sacrificiile făcute, mai ales că redactările la care m-am înhamat mi-au prilejuit și niște experiențe aparte. Întâmplarea, o norocoasă întâmplare, a decis să-mi fie repartizate, printre multe altele, două nume: Acterian, Arșavir și Acterian, Haig”. □ Ionică Naomi publică eseul studentesc *Povestire și discurs în «Făt-Frumos din lacrimă»*. □ Un grupaj de poeme de Ioan ES Pop include: *Năneștii, Sunt sănătos întreaga zi. Boala vine*.

● „Cronica” (nr. 1) pornește o nouă serie. Conform căsuței redacționale, Valeriu Stancu îndeplinește funcția de redactor-șef; redactori: Vasile Constantinescu, Bogdan Mihai Mandache, Mariana Stancu, Nicolae Turtureanu; secretariat tehnic: Adela Gacea, Angelica Moraru, Cătălin Nicolau, Angela Maftei. □ În editorialul *Primum vivere, deinde philosophari*, nesemnlat, dar scris la persoana I, singular, sunt divulgate câteva detalii tehnice și de inventar, deloc încurajatoare pentru o publicație culturală a „tranziției” postdecembriste: „Situția financiară cu care «Cronica» pleacă la drum (aproximativ 80 de milioane datorii și doar câteva sute de mii de lei în cont) și mijloacele tehnice de care dispune (un telefon ca vai de el și două mașini de scris pe care orice muzeu de antichități din lume s-ar grăbi să le aibă în colecțiile sale) nu-mi îngăduie să fiu prea optimist în privința șanselor ei de supraviețuire și a posibilităților de a opera schimbări de substanță, mai ales că nici timpul nu mai are răbdare cu revista. În zestrea de neînvidiat a «Cronicii» mai figurează niște câni ciobite, vreo două fișete fără încuietori, câteva scaune bune de pus pe foc, toate

îngrămădite în patru încăperi sordide – tip vagon – oferite «cu generozitate» de guvernarea Văcăroiu în schimbul fostului spațiu redacțional (confortabil!) pe care pesedereul, prin reprezentantul său local – un oarecare tovarăș Amihăiesei-, ni l-a răpit spre a-l face cadou Curții de Conturi (când se simte cu musca pe căciulă, până și guvernul se ferește să-și facă din această instituție un dușman). Cam «subțire» recunoștința domnului Iliescu pentru obediența arătată până la 17 noiembrie 1996, de această publicație față de sarcinile și de indicațiile de partid venite de la centru și față de politica neo-comunistă a grupării ce a compromis România în ultimii șapte ani. De aceea, o primă etapă, obligatorie, în existența «Cronicii» va fi legată de redresarea ei financiară. Aceasta va fi lungă și dureroasă, iar rezultatele ei sunt, încă, incerte. O acțiune concertată: redacție, Ministerul Culturii, reprezentanți ai puterii locale, sponsori, finanțatori, colaboratori, ar avea sorți mai mari de izbândă decât zbaterea surdă a câtorva redactori în căutarea disperată de mijloace de trai. Chiar și din acest punct de vedere pot afirma că se impunea trecerea la o «serie nouă». O serie nouă pentru că vreau să-mi formez o echipă nouă, mai dinamică, mai tânără, mai eficientă, pe care să mă bazez în orice împrejurare (bună sau rea). E adevărat, nu vreau să iau pâinea de la gura nimănui (există însă și autoexcluderi!), dar e la fel de adevărat că această pâine trebuie câștigată prin muncă efectivă, prin randament și calitate. Vremea când redactorii unei reviste (stipendiate de forțele puterii, deci având cheltuielile și apariția asigurate) își luau salariile în schimbul câtorva articole și cu condiția de a trece de două ori pe lună prin redacție spre a semna statele de plată, a trecut de mult (și în mod ireversibil!), iar steaua celor ce-și fac pernă din spătarele scaunelor redacționale a apus și ea. Redacția nu va mai fi un simplu loc de întâlnire la un șpriț cu prietenii și confrății sau gazdă a unor interminabile dispute șahistice. Statutul de creator sau de membru al Uniunii Scriitorilor nu oferă nimănui fotoliul de senator de drept într-o redacție, nici nu asigură un loc calduț până la ieșirea la pensie. Azi, redactorul unei reviste de cultură trebuie să fie și manager și difuzor și agent de publicitate și abia apoi scriitor, să obțină bani atât pentru propria remunerație, cât și pentru cheltuielile publicației (hârtie, tipar, chirie, întreținere, colaboratori etc.). Între multele incertitudini legate de finanțări, plata datoriilor, sponsorizări, sediu, dotare tehnică etc., o singură certitudine îmi dă speranța că vom supraviețui: atâta timp cât eu voi fi redactor-șef a revistei, «Cronica» nu va publica scriitori compromiși, «osanaști», nu va face loc în paginile sale foștilor activiști (care se oploșiseră deja în spațiul ei tipografic) și foștilor ei cenzeni, cu toți preazeloși slujitori ai ciumei roșii. «Cronica» nu va fi revista ce a publicat ineptiile neoceaușiste despre «revoluție și reformă» ale surâzătorului susținător al socialismului cu față umană. Dar ea nu-și va deschide paginile nici celor care astăzi colaborează la publicații extremiste (fie acestea de dreapta sau de stânga). De altfel, revista nu va face politică (decât în măsura în care politicul

se integrează fenomenului cultural) sau, mai bine-zis, singura politică pe care o va face, va fi cea de promovare a valorii. Ori de câte ori se fondează o publicație sau una deja existentă își reconstruiește o serie nouă, se obișnuiește să se afirme că singurul principiu călăuzitor al echipei redacționale va fi cel născut din exigențele criteriului axiologic, iar afirmația că se vor publica doar materiale de valoare a devenit de multă vreme un truism. Concretizarea acestuia în paginile revistelor dovedește însă, nu de puține ori, că «la steaua care-a răsărit/ E-o cale-atât de lungă...!». Și în fond, de ce o serie nouă? Pentru că în prezent revista are un nou redactor-șef, și în orice împrejurare existențială fiecare trebuie să-și asume răspunderea pentru faptele sale; pentru că o preluare de ștafetă în condițiile financiare și axiologice amintite, nu ar fi o expresie a continuității, ci a complicității, ceea ce nu e cazul; o nouă serie, pentru că acest număr și cele ce-i vor urma trebuie să marcheze ruptura dintre secretomanie și transparență, dintre cârdășie și colaborare, dintre elitism și luciditate; o nouă serie, pentru că revista ține să se detașeze de orice fel de tribulații politice (și mai ales de sorginte pesederistă) cu care și-a încărcat conștiința în anii postdecembriști; pentru că își propune să readucă în paginile ei semnăturile acelor personalități care în ultima vreme o ocolesc în mod sistematic (sub tot felul de pretexte, e drept, dar în esență pentru nefericita ei orientare politică ori pentru promovarea non-valorii, în funcție de interese meschine și imediate, promovare ce devine un reflex condiționat în fața publicației); o nouă serie pentru că la «Cronica» vor găsi posibilități de exprimare și reprezentanții de valoare ai tinerelor generații de creatori, nu doar cei cărora arginții le deschid astăzi atâtea uși; o nouă serie pentru că ea va încerca să-și recâștige audiența la public, semnăturile de prestigiu, colaboratorii de valoare. [...]». □ La rubrica „(in)discreția arhivelor”, Dănuț Doboș expune succint cercetarea cu tema: **Dosar Petre P. Panaitescu**. Încadrabilă în specificul metodei de studiu „istoria intelectualilor”, aceasta îl are protagonist pe istoricul Petre P. Panaitescu: „La 29 de ani de la moarte [...], biografia continuă să fie cvasi-necunoscută istoricilor români cu precădere perioada 1938-1957 din viața acestuia. Principala cauză a acestei neîmpliniri a istoriografiei românești a fost determinată de tabuizarea subiectului în sine de regimul comunist, și de inexplicabila decizie a profesorului Petre P. Panaitescu de a nu redacta vreun gen de mărturii, memorialistică, jurnale, în continuarea lucrărilor *Pagini de jurnal* (1921-1928), respectiv *Jurnal* (1928-1943), ultimul aflat în stadiul de manuscris, dispărut în condiții nelămurite încă. Pe baza unor documente noi de arhivă, în special a proceselor verbale de percheziție și a inventarelor redactate de securitate în 1956 în casa profesorului, se poate deduce cu ușurință faptul că până la acea dată Petre P. Panaitescu nu deținuse nici un fel de manuscris de genul celor enunțate mai sus. Cercetarea noastră se bazează în exclusivitate pe documentele descoperite în fondurile de arhivă create de fosta securitate și aflate în custodie în depozitele de arhivă ale SRI.

Aceste documente se referă la colaborarea profesorului Petre P. Panaitescu cu Mișcarea Legionară, inculparea acestuia în procesul rebeliunii legionare din 1941, respectiv ultima arestare a universitarului bucureștean din 1956. Pentru întregirea informației privitoare la momentul dramatic al epurării profesorului Petre P. Panaitescu în anul 1945, am apelat la documentele aflate în arhiva Universității București”. □ Intervievat de Valeriu Stancu, actorul Victor Rebengiuc declară: „**L-am iubit pe Marin Preda și mi-a fost frică de Ilie Moromete**” („[...] În legătură cu Marin Preda: întâlnirea cu el rămâne una din marile bucurii ale vieții mele; pe Marin Preda l-am iubit și l-am stimat mereu ca scriitor. L-am cunoscut și ca om, însă mai puțin, dar ca scriitor, i-am citit toată opera și o așteptam, adică așteptam în permanență să-i apară ceva; eram dornic să citesc ceva nou de Marin Preda. Nu m-am gândit nicio clipă că am să-l pot juca vreodată pe Ilie Moromete. Ei bine, așa a fost să fie, l-am jucat și marea mea fericire a fost că echipa care a făcut filmul, în frunte cu regizorul ei și cu autorul scenariului, domnul Stere Gulea, a îmbrățișat cu căldură opera lui Marin Preda și s-a ținut de litera ei. Am respectat, am ținut să respectăm și pe Marin Preda și opera sa, să nu venim cu contribuții personale, contribuții care nu fac decât să anuleze opera scriitorului și să o mistifice. Noi ne-am străduit să fim în spiritul operei și cred că asta am reușit să facem. [...] Eu am vrut doar să joc rolul și în felul acesta să aduc un omagiu lui Marin Preda care era de curând dispărut în momentul turnării filmului, dispărut în niște împrejurări pe care eu nici acum nu le consider elucidate și asta a fost tot ce mi-am dorit: să nu-l trădez și să aduc un umil omagiu unui om care a însemnat ceva pentru mine într-o perioadă dificilă a existenței mele”. □ La „Salonul literar”, sub genericul „**Un prinț senior al Tristeții**”, sunt publicate două pagini din creația lui Mihai Ursachi, cu o fișă bio-bibliografică și opinii ale criticilor: I. Negoitescu, Gheorghe Grigurcu, Eugen Simion, Marian Popa, Victor Felea. La acestea se adaugă *Cinci poeme inedite: Cloșcă, Descripția criptei, Această idioată lună plină, Cheia, Rugăciune*.

● Editorialul lui Radu G. Țeposu, din nr. 6 al „Cuvântului”, critică **Spiritul de turmă al intelectualului român**, consumator vorace de „mitizări strategice”: „Pentru firile independente și mai puțin dispuse să se ogârjească în fața oamenilor de bine, nu era deloc ușor să-și facă publice judecățile fără riscul de a fi taxate drept iscoade ale Securității. Îi făceai un reproș lui Augustin Buzura sau Norman Manea, deîndată îți atrăgeai privirile chiorășe ale justițiarilor de cauciuc. Îndrăzneai să scrii pe un ton entuziast despre Nicolae Breban, erai degrabă bănuț c-ai băut o secărică cu generalul Pleșiță. Nevoia de mituri prelungea – dacă ar fi să judecăm psihanalitic – fetișurile politice ale zilei. [...] Din păcate, departe de a se fi stins după 1989, solidaritatea turmei s-a consolidat și mai vânos în lumea noastră culturală. Aura – altfel cu totul îndreptățită – a autorității morale exercitate ani de-a rândul de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, bunăoară, făcea inadmisibilă orice nuanțare a propriei judecăți, fără să

treci drept un ingrat și un fost arnăut al comunismului. Paul Goma trebuia numaidecât proslăvit pentru gesturile sale disidente, chiar dacă, uneori, creionul său o lua razna prin miriștea gramaticii. Dimpotrivă, azi, când cârpănosul prozator le-a răsturnat tuturor oala în cap, e o infamie să mai spui despre el o vorbă bună. Pentru cei care s-au grupat în noua turmă a snobilimii culturale, e întru totul firesc să sugerezi că Paul Goma și Dumitru Țepeneag au fost trimișii Securității pe tărâm occidental, însă e curată obrăznicie să constăți că Ioan Petru Culianu a avut și el ezitățile lui ca emigrant. Ca la un semn, toți cumnații, exilații și gușății ies în amvon și predică împotriva demolatorilor de mituri, văzând în orice reproș timid un triumf tardiv al Securității”. □ Mircea Mihăieș comentează în articolul *Neagra operetă*, introdus de titulatura generică *Nepoții lui Fellini*, eseul incomod al lui Norman Manea, *Despre clovni: Dictatorul și artistul*, proaspăt apărut în traducere românească, însă difuzat defectuos: „Eu însumi am intrat în posesia unui exemplar prin bunăvoința lui Șerban Foartă, pentru ca, între timp, să aflu, într-un context tulbure, și tulburat încă mai tare de niște avocați din oficiu ai scriitorului că, de fapt, cartea nici nu există! Oricum ar sta lucrurile, e păcat, pentru că problemele ridicate de ea ar merita un efort exegetic pe măsura valorii. Dacă las deoparte dezinteresul editorului de a trimite în librării măcar câteva sute de exemplare, tot așa avea motive să cred că floarea intelectualității noastre și-ar fi văzut mai departe de micile ei aranjamente (nu la cele florale mă gândesc!), ignorând, în stilul balcanic-peninsular în care suntem imbatabili, incomodele eseuri. Pentru că opul lui Norman Manea irită – e făcut să irite. E o carte provocatoare, în sensul cel mai direct al termenului. E cartea despărțirii de o lume, de lumea culturală românească, dar și un exercițiu de penitență morală”.

● În numărul 6 din „Familia” sunt consemnate lucrările și discuțiile cu ocazia Zilelor revistei, vizând a rezolva nedumerirea tematică *Jurnalul contra literaturii?*. Pe lista participanților se află: Ioan Moldovan („Acest semn de întrebare este obligatoriu.”), Ion Simuț („Asistăm la o supralicitare a jurnalului. [...] jurnalele care vor urma... vor avea de asemenea tendința de a împinge în umbră restul operei.”), Virgil Podoabă („Jurnalul este prin excelență o expresie a subiectului, și se pare că această problemă a subiectului se pune ori de câte ori o anumită formă culturală se prăbușește.”), Aurel Pantea („Înclin să cred că este vorba de o schimbare de paradigmă culturală, și în orice caz de o criză a ficțiunii.”), Alexandru Mușina („Jurnalul este ca bananele. Oamenii dau pe banane, chiar dacă sunt mai proaste decât strugurii, pentru că n-au avut banane vreme de douăzeci de ani.”), Mircea Horia Simionescu („Interesant mi se pare să scoatem jurnalul din zona documentarului și să-l trecem în zona obiectelor de artă.”), George Schwartz, Augustin Pop, Vasile Dan, Simona Grazia Dima, Mihai Cimpoi, Florența Albu, Vitalie Ciobanu. □ La rubrica „Asterisc”, Gheorghe Grigurcu glosează pe marginea unui episod amintit și comentat sarcastic de Mircea Dinescu, în recentul *Pamflete vesele și triste*.

Poetul ialomițean dezvăluie cititorilor cu privire la Marin Preda: „Dacă talentul nu și l-a îngropat, în schimb talanții și-i îngropa într-un mic CEC la întretăierea Căii Moșilor cu Bulevardul Republicii. M-a rugat odată să-l însoțesc pe post de gorilă, pentru a depune acolo icrele unei genți diplomat, adică vreo două kilograme de albastru de Voroneț cu chipul lui Nicolae Bălcescu, prețul pumnilor primiți de junele cizmar ratat de-a lungul unui capitol proaspăt introdus între paginile *Delirului*. Fiindcă acesta-i adevărul – manuscrisul inițial nu conținea pic de esență de Scornicești. Așa a vrut însă tovarășul Dumnezeu, pe atunci secretar cu propaganda al CC al PCR, care, într-o convorbire intimă cu marele prozator, l-a îmbrobodit, momindu-l cu o mare prelungire de tiraj care a făcut din *Delirul* un best seller și deci o lovitură financiară”. Aceste „restituiri” pitorești îl determină pe Grigurcu să constate: „[...] comerțul de conștiință a avut loc. Urmele « dublului compromis » au rămas în paginile *Delirului*, ca și în suma mare de bani depusă la « micul CEC » bucureștean. Și ele nu ni se par de natură a sluji imaginea hagiografică a unui scriitor de o incontestabilă însemnătate, însă ale cărui roade rumene, aidoma merelor de lângă drum beniuciene, poartă nu o dată, înlăuntrul lor, viermele oportunismului” (*Un act de vânzare-cumpărare*).

[APRILIE-MAI-IUNIE]

● Sumarul revistei „Arca” (nr. 4-5-6) se deschide cu un „Eveniment”: împlinirea a 75 de ani, de către Ștefan Aug. Doinaș, „prilej de legitimă sărbătoare”, după cum notează Viorel Gheorghită, care „consemnează” și două „mesaje” ale celui sărbătorit, transmise cu ocazia întoarcerii la Arad: „Emoționantă pentru asistență, emoționantă, mai ales, pentru Ștefan Augustin Doinaș, redevenit, pentru o clipă, elevul liceului «Moise Nicoară» și tânărul primelor aventuri cultural-existențiale. Statutul de azi, titlurile academice, omagiile și chiar opera, le-a vrut, tot pentru o clipă, uitate, dominarea orgoliului părăndu-i-se mai importantă acum decât cununa de lauri.”; „În numele salvării operei, s-au săvârșit compromisuri, și nu puține. În numele operei, pentru a conferi acesteia un sens major, e necesară implicarea creatorului în istorie, în politică, în concret”. □ La „Cronica literară”, Rodica Draghinescu recenzează volumul de versuri al Angelei Marinescu, *Cocoșul s-a ascuns în tăietură*, în termenii radios-elogioși: „o veritabilă revoluție în poezia Angelei Marinescu. Furia, ambiția de a fi cea mai tare, cea mai bună, cea neiertătoare, toate la un loc sunt aici. *Parcul* și *Cocoșul s-a ascuns în tăietură* sunt cărți excepționale. Războinice. Demente. Y compris originalitatea tiranică. Hipnotice. Fără moliciuni, bâlbâieli, ingerisme, fustițe ferite de adieri. Este clar că volumul de versuri *Cocoșul s-a ascuns în tăietură* reprezintă o mare poetă” (*Pleonasmul și fazele lui „mișto”! [sau] când din tăietură curge Mureșul*). □ La rubrica „Poezie”, publică Mircea Doreanu, Dumitru Crudu, Șerban Codrin, Ioan Vasile Marcu. □ Cu „Proză” sunt prezenți Daniel Pișcu (*Mă chemau păsările*) și Cornel

Marandiuc (*Amara Vale a cireșului sălbatic*). □ Revista propune, la rubrica „Debut”, scrieri ale unor studenți de la Universitatea „Transilvania” din Brașov: poezie – Monica Prișcu (*Împachetarea, Identitate*); eseu – Oana Caftangioglu, *Situații semiotice într-o snoavă*; Adrian Lăcătuș, *Proza paradoxurilor simbolice*.

● Revista „Echinox” (nr. 4-5-6) este dedicată aproape în totalitate prezentării Colegiului „Noua Europă” și a rezultatelor cercetărilor efectuate de bursierii programelor sale. □ Ștefan Borbély, *alumnus* promoția 1996-1997, alături de Mircea Cărtărescu, Cristina Codarcea, Felicia Dumas, Ioan I. Ică jr., Ion Manolescu, Cătălin Partenie, Cristian Preda, Mihai Sorin Rădulescu, Valentina Sandu-Dediu (a se vedea, la p. 2, lista bursierilor, începând cu 1994), îi ia un interviu savuros – unghiul de analiză este „a privi spectacolul lumii din perspectivă gastronomică” – lui Andrei Pleșu, directorul New Europe College. Titlul materialului publicat este: **„În România n-a existat decât un singur samizdat: samizdatul alimentației clandestine”**. Discuția pleacă de la episoade din istoria personală: „În ce mă privește, admit, totuși, că nu recurg întotdeauna la metafora gastronomică cu gravitatea ultimă. E vorba, indiscutabil (și oximoronic!) de o «slăbiciune» personală. Aș spune că nu e o slăbiciune înăscută, ci una construită: o opțiune. În primii 10-12 ani de viață sufeream de anorexie și, în consecință, eram filiform. Mi-am descoperit cerul gurii – cu bucuriile lui – după pubertate. Foarte curând, mâncarea s-a asociat cu umorul și convivialitatea, iar în cele din urmă – cum se întâmplă de obicei – cu hipertensiunea și dieta...”, ajungând la contexte, încadrări, ipostaze din istoria societății civile, în anii comunismului; un exemplu „picant”, în acest sens, este respingerea „rezistenței prin cultură” și susținerea unei, mai realiste, „rezistențe prin mâncare”: „Într-o scrisoare de la începutul anilor 80 către un prieten din țară (mă aflu, în acel moment, la Paris) există un pasaj despre melci copti în unt, «Coquilles St. Jacques», «rillettes» și ochiuri prăjite în vin roșu. Scrisoarea a apărut în *Epistolar*, iar Sami Damian mi-a reproșat, într-o cronică, cinismul de a pune asemenea delicatese sub ochii unui înfometat de-acasă, condamnat la «salam cu soia». Când și-a scris cronică, Sami pierduse din vedere că între noi era o mare deosebire: eu, pofticiosul, mă întorsesem la Gostat-ul lui Ceaușescu, în vreme cel el, calvinul, alesese libertatea și șunca. Dar fiindcă veni vorba de Gostat-ul lui Ceaușescu, aș avea de făcut un codicil la teoria salamului cu soia. O bună parte a intelectualității românești pretinde că s-a «rezistat», împotriva comunismului, *prin cultură*. Mi se pare o teorie falsă și, de fapt, o precară manevră de dezvinovățire. Rezistența e altceva. Ea presupune strategie coerentă, activitate riscantă, de underground, organizare ramificată, bazată pe solidaritatea mai multor indivizi și a mai multor categorii sociale. Faptul de a produce cărți bune la vremuri grele e meritoriu, dar nu se numește «rezistență», cum nu se poate numi rezistent chirurgul care operează și tâmplarul care face scaune. Simpla supraviețuire și exigența profesională

(chiar dacă se salvează într-un context plin de piedici) nu sunt, în suficientă măsură isprăvi ofensive. În schimb, sunt gata să demonstrez că s-a «rezistat» *prin mâncare*. Am sabotat *furor*-ul comunist al austerității printr-un efort uriaș, organizat și solidar, al cărui rezultat a fost constituirea unei ample și eficiente burse a hranei. A procura laborios cele necesare, a pândi momentul (și locul) distribuției fulgurante a mărfii, a conserva ritualul drastic al mesei și al sărbătorilor, a oferi oaspetelui străin ceva suficient de bun ca el să nu mai înțeleagă nimic din discursul despre «penurie» al gazdei – toate acestea (plus cozile interminabile și mustind de injurii) au fost o formă de rezistență mult mai convingătoare, după părerea mea, decât rezistența de birou a câtorva scriitori. În România n-a existat decât un singur samizdat: samizdatul alimentației clandestine”. Se face remarcat și răspunsul-evocare oferit de A. Pleșu la întrebarea dacă „existau ritualuri culinare în interiorul grupului” de la Păltiniș: „[...] Constatin Noica însuși aprecia – cu un fel de răsfăț, pe jumătate teatral, pe jumătate autentic – virtuțile unei mese bune. Îi plăcea să fie invitat de admiratori la câte un mic ospăț și să officieze cultural printre bucate. Altfel era, prin natură, un limfatic. Ne povestea cum, în ultimele luni de pușcărie – când se făceau câteva hatâruri propagandistice, pentru reeducare – un gardian binevoitor l-a ispitit cu o scrumbie: reacția sa a fost să ceară, în locul scrumbiei, un iaurt... Dar deși se putea mulțumi cu puțin – efectiv, cu puțin, în regim de cantină forestieră – știa să se bucure dinaintea unei oferte apetisante. Când i s-a adus prima sticlă ca «plocon», o sticlă de țuică, a fost contrariat, aproape blocat. Mai apoi, glumind, se declara ofensat dacă *nu* i se dădea sticla... (una din deprinderile sale culinare – exotică pentru noi, dar adoptată în cele din urmă – era ceaiul cu țuică). Viața la Păltiniș nu era, totuși, o experiență culinară, aduceam câte ceva de-acasă și improvizam cu ce se găsea prin preajmă. Gabriel prepara cu dexteritate un mic dejun onorabil, cu o cafea excelentă. (Mi-amintesc că, odată, domnul Noica, pentru a ocupa intervalul preliminarilor, s-a oferit să facă el cafeaua; rezultatul ne-a amuțit: pusese, pur și simplu, la fiert, boabele nemăcinate). În general, mâncatul era, ca și plimbarea, ca și drumul spre Sibiu, și ca tot ce putea surveni în programul nostru, un prilej: prilejul unei dezbateri. Fie și o dezbatere despre mâncare. De pildă, domnul Noica era îngrijorat de faptul că o sumedenie de români celebri au sucombat în urma unui abuz alimentar. Avea o întreagă listă, culminând cu Ralea (pe care și-l amintea lăudând «rața fiartă în coniac»). Și pentru că mă manifestam cu prea mult entuziasm la rețeta lui Ralea, mă tachina de câte ori avea ocazia, ca aparținător aceleiași tradiții...”. Finalul interviului aduce plonjonul în actualitate: „– Ș. B.: Tranziția postrevoluționară e, pentru români, și un marasm gastronomic. Uleiul costă foarte mult, zacuscă nu rentează să faci, felia de grătar a devenit un lux. Se va converti această frustrare în energie creativă, sau va adânci ea și mai mult marasmul difuz al înfrângerii? Cât de mult se poate subția zeama lungă a României de tranziție? – A.P.: Există, în

societatea românească de azi, un fenomen pe care nu-l pricep, dar care îmi dă specranță: destul de multă lume cumpără încă ulei, pune gogoșari, călătorește, face cozi la benzină când se anunță scumpiri, bea bere prin Obor și răspunde la sondajele de opinie în favoarea reformei. Piețele sunt pline, trenurile sunt aglomerate, traficul rutier – aproape sufocat de numărul automobilelor. Am studenți care câștigă, la diverse firme, mai mult decât mine, restaurantele și cafenelele nu dau faliment, nici vânzătorii de televizoare, de rodii, sau de tutun de pipă. Știu că salariile sunt mici, că s-au înmulțit săracii, că a crescut șomajul. Știu că e criză, că stăm rău, că guvernul nu se prea mai descurcă. Dar nici nu cade, nici nu se remaniază, nici nu se sperie. Nu pricep. Mânânc și nu pricep. Mânânc”. □ La paginile „Focus”, tinerii critici clujeni, Rusanda Mureșan, Horea Poenar și Mihaela Ursa, prezintă cărțile lui Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni* („Autorul a comis însă, după părerea noastră, o eroare de concepție, care-l va dezavantaja pe tot parcursul volumului său de studii; domnia sa a folosit termenul de «postmodernism», prin care a vrut să ridice considerațiile sale la un nivel de poetică unificator, doar în măsura în care l-a presupus deja cunoscut. Dar, după cum se știe, circulația acestui termen pe piața literară românească ține doar de vogă și e de natură să prelungească în rândurile specialiștilor o oarecare teamă de necunoscut, de nedeterminat.” – R. Mureșan; „Cartea lui Gheorghe Perian ascunde, așadar, între copertile sale numeroase puncte «fierbinți». Ea ne dovedește că nu e o carte ce stă în bibliotecă, un obiect borgesian între rafturi; paginile ei sunt scrise pentru a fi umplute cu semnele de întrebare și exclamare creionate de cititor. Fie el critic sau nu.” – H. Poenar; „Dincolo de lipsa unei explicații care să reunească premisele care l-au condus la echivalarea sau restrângerea numărului de «postmoderni» români cu – sau la – generația optzecistă, Gheorghe Perian convinge prin justețea și acribia analizelor sale, precum și prin trimiterile concentrice la trăsăturile implicite ale unei posibile paradigme a postmodernismului românesc.” – M. Ursa, „*Optzecism*” sau *postmodernism*?) și Liviu Petrescu, *Poetica postmodernismului*, bibliografie teoretică și aplicată, obligatorie în studierea optzecismului românesc („Performanța cea mai mare pe care a reușit-o d-l. Liviu Petrescu este, credem, aceea de a mai domoli spiritele care se agitau în jurul întrebării «Ce este postmodernismul?» și care acum cel puțin vor trebui să aibă răbdarea să-l ajungă din urmă pe acest corifeu al răspunsurilor posibile.” – R. Mureșan; „Autorul își situează volumul între dezvăluire intuitivă și subtilă provocare, asumându-și cu ușurință statutul de eveniment cultural fundamental, dincolo de limitele provincialității spațiului spiritual românesc, în care constituie o binevenită premieră.” – H. Poenar, *Fațetele (post)modernității*; „*Poetica postmodernismului*, volumul lui Liviu Petrescu este cea mai importantă și fundamentală analiză românească a fenomenului postmodern la această oră, având în egală măsură avantajul informației de ultimă oră, cât mai ales pe acela al cercetării de anvergură epistemică.” – M. Ursa, *Despre epistema fragmen-*

tului). □ H.-R. Patapievici, *alumnus* NEC promoția 1994, alături de Irina Nicolau, Dorel Șandor, Șerban Tanașoca, Sorin Vieru, publică eseu *Europa de peste curând*, un „text trimis inițial pentru un volum dedicat experienței externe a intelectualilor tineri din România, nerealizat încă – n. red.”. Printre cele abordate în comentariile lui H.-R. Patapievici, rețin atenția: a. comparația, la nivelul practicii religioase, dintre catolicism și ortodoxie: „La Paris m-am spovedit la preoți pe care nu îi cunoșteam. Era, de altfel, prima oară în viață când aveam contact cu clerul catolic. Catolicismul era pentru mine o experiență livrescă, în timp ce ortodoxia, pe care o cunoscusem *pe viu* la Sihăstria, fusese o *experiență a cărnii*. Ceea ce m-a uluit a fost diferența de calitate între duhovnicii ortodocși și cei catolici (îi am în vedere, evident, *numai* pe cei pe care i-am cunoscut). Comparați cu ultimii, primii păreau niște sălbatici, adică niște oameni învățați să se poarte cu sufletele așa cum te porți cu lemnele pe care le tai pentru foc. Ortodocșii sunt contondenți, rudimentari, mohorâți, ritualiști și indiferenți la realitatea irepetabilă a sufletului supus spovedaniei. Ei aduc lumina hristică în sufletul împărtășit prin strivire, înfricoșare și înfometare. Altfel spus, ei se comportă exact invers decât este spiritul ortodoxiei, care e fin, miresmatic, insesizabil, viu și repusiv la bătăria inimii sau a conceptului. Preoții catolici, dimpotrivă, posedă și practică o surprinzător de fină cultură a inimii, cultă în sensul cel mai plin al cuvântului. Întrebările lor caută să identifice ceea ce este irepetabil în problema fiecărei ființe supuse tainei, dezghiocând cu delicatețe *adevăratul* prilej de poticnire, ignorat cel mai adesea de măsura cu totul exterioară a definițiilor canonice. Litera este subtil prefăcută în spirit, iar sentimentul cu care asumam penitența izvorâtă din spovedanie era cu adevărat o lumină vie, personală, ca o scară spre cer. Spovedit de unii preoți ortodocși, m-am simțit adesea în turmă. Spovedit de oricare dintre preoții catolici cu care am avut discuții spirituale, m-am simțit persoană unică, anume ținută în palmă de Mântuitor. În cele din urmă am întâlnit și alți duhovnici ortodocși, dar vrednicia modestă și inteligentă a aceloră dintre preoții catolici pe care i-am cunoscut în iarna lui 1992, mi-a rămas în memorie ca fiind solidară cu funcționalitatea septică, îngăduitoare și politicoasă a civilizației occidentale”; b. comparația dintre Occident și „țările din Estul Europei”, cu privire la „raportul dintre piața cărții și ceea ce Mircea Eliade denumea «publicul larg cultivat»”: „În Occident am remarcat un fenomen față de care piața internă a cărții din România constituie o excepție importantă. Astăzi, potrivit observațiilor mele, publicul larg cultivat occidental, cel căruia Eliade îi adresa cărțile sale de erudiție, tinde să dispară. Ceea ce noi, în Estul Europei, mai continuăm încă să denumim *cultură generală*, prețuindu-i pe cei care o posedă în mod elegant și spiritual, adică la adăpost de pedanterii scurtoase și de mohoreli genialoide, reprezintă un criteriu complet ieșit azi din uzul Occidentului. [...] Cazul României este interesant. În mod cert, România este o țară lipsită de piață intelectuală de specialitate. La noi, când ești

specialist într-un domeniu, ești, de regulă, *singurul* specialist. Cărțile mai tehnice cad pe piața românească *de specialitate* asemeni pietrelor în ulei: fără zgomot și fără valuri. În schimb, sunt citite, comentate, revendicate, emulate, unde? – pe piața de carte a publicului larg cultivat: publicul care, fără a fi de specialitate, este însă suficient de pregătit intelectual pentru a avea interese de cunoaștere în câteva sfere ale culturii. [...] În România, din motive pe care specialiștii în sociologie sunt chemați să le explice, clasa publicului larg cultivat a supraviețuit sub comunism și pare să supraviețuiască și tranziției. Existența ei este testabilă prin pasiunea cu care, în ciuda sărăcirii galopante a mediilor intelectuale, cărțile de erudiție disciplinară continuă să fie cumpărate, citite și discutate. Oricine are contacte în mediile de ingineri, de medici, de economiști știe că interesul acestora față de filosofie, de literatură, de istorie, de teologie, de istoria ideilor este încă treaz. Spre deosebire de erudiți, care își ilustrează numai disciplina și criteriile ei specifice de excelență academică, publicul larg cultivat dorește să afle, să se instruiască, să înțeleagă lumea și ideile ei *fără vreun interes profesional*. Piața de carte a publicului larg cultivat continuă să existe în România și acest lucru reprezintă o mare șansă. În schimb, ceea ce trebuie neapărat să creăm în România este o piață a schimbului intelectual de specialitate. Acest lucru suntem datori să-l învățăm de la occidentați, pentru că ei l-au realizat aproape perfect: cultura lor universitară, manierele academice, revistele de specialitate, recenziile, dezbaterile din secțiunile congreselor (sau cele, poate mai interesante, de pe culoarele lor), cultura polemicii bazate pe argumente – toate acestea sunt, în Occident, monumente de civilizație, de finețe și de spirit. Cultura română are nevoie de acest aer substanțial de profesionalism și competență disciplinară critică. Dar, firește, nu trebuie să distrugem ceea ce încă mai avem: piața de carte a publicului larg cultivat”. □ „Dl. Pleșu ne povestește cum a fost cu numirea secretarilor de stat, atunci când era ministru”, notează Ștefan Borbély, în *New Europe College – fragmente de jurnal*, „Sunat de către Iliescu, i s-a sugerat trei adjuncți: Dan Petrescu, un maghiar (a fost rugat să se consulte cu Domokos) și Hegedüs (ca factor de continuitate). Prin asta l. vroia două lucruri: să crediteze guvernul, numindu-l pe Dan Petrescu (un disident), și să-și asigure «urechea» de interior (prin păstrarea lui Hegedüs)” – 18 octombrie 1996. □ Vlad Alexandrescu, *alumnus* NEC promoția 1995-1996, alături de Teodor Baconschi, Caius Dobrescu, Augustin Ioan, Mariana Neț, Liviu Papadima, Carmen Strungaru, Mihai-Răzvan Ungureanu, Ovidiu Verdeș, Laurențiu Vlad, publică studiul *Le dualisme en théorie de l'énonciation*. □ La „Pagina clasică”, apare substanțialul articol al lui Corin Braga, *Mitologia hesiodică și instituțiile civilizației egeene*.

● În nr. 4-5-6 din „Steaua”, Florin Mihăilescu recenzează *Jurnalul* lui M. Sebastian, privindu-l ca pe „o tulburător de lucidă radiografie a evoluției politice și ideologice a unor intelectuali, nu numai tineri, sub presiunea unui

destin istoric, căruia nu i-au făcut față, ori i s-au asociat din oportunism sau cel puțin din naivitate”. Nu întâmplător, dat fiind că evidențiază raportul de compromis al intelectualilor cu politica, articolul se intitulează justițiar **Procesul unei generații**.

[MAI-IUNIE]

● În „Ramuri” (nr. 5-6), din *Biografia ideii de literature*, Adrian Marino publică partea I a capitolului despre *Subliteratură*. □ Sub auspiciile tematice „Scrieri de peste drum”, Gheorghe Grigurcu dezvoltă conținutul unor **Amintiri despre I. D. Sârbu**: „Apropiat fiind de o seamă de membri ai Cercului literar de la Sibiu (cu trei dintre ei: Ovidiu Cotruș, Nicolae Balotă și Radu Enescu, mi-a fost dat a fi și coleg de redacție la «Familia»), auzisem de fabulosul Gary, înainte de a-l fi văzut. Era un soi de comic *en titre* al simandicosului Cerc, cu toate că dispoziția ludică nu lipsea, în doze felurite, nici celorlalți membri ai săi. Cărturăria cerchiștilor nu era cătuși de puțin ursuză, pedantă, ci, dimpotrivă, precum un semn de tinerețe spirituală stabilă, prezenta o deschidere spre «știința veselă», spre ironie. Cel mai apropiat de I. D. Sârbu poate fi socotit, fără îndoială, Cornel Regman, pus mereu pe vorbe de duh și calambururi, într-un pitoresc aliaj cu austeritatea sa, pedagogic-transilvană, de fond. Însă drept emițători de propoziții glumețe puteau fi surprinși și I. Negoitescu, Cotruș, Ștefan Augustin Doinaș. Radu Enescu s-a profilat într-o postură de *homo ironicus*, pe deasupra teoretizând ironia, iar Deliu Petroiu, ajuns universitar timișorean, specializat în artele minore, e autorul unor delicioase stihuri obscene, de tradiție goliardică și de circulație orală, pe care Ovidiu Cotruș, posesor al unei prodigioase memorii, obișnuia a le debita cu voluptate, în atmosfera boemei noastre comune, orădean-bucureștene. [...] Gary era un om dintre cei cu care se râde. Și cu el se putea râde totdeauna copios, la o treaptă superioară a inteligenței, printr-un amestec de haz și gravitate, de amuzament consolator și profunzime fatală. În spatele propozițiilor sale gâlgâitoare de voie bună se ghicea o densitate amară, o pondere a spiritului pe care masivitatea trupeză o sugera precum o metaforă. Discursul său ilar ascundea o înțelepciune rafinată, surprinzătoare prin noutatea, dar și prin vechimea ei. N-ar fi potrivit să te gândești la I. D. Sârbu ca la un prototip al bufonului mitic, ca la o persoană ce, în alte epoci, ar fi putut intra în compania unor Nastratini Hogeia, Bertoldo, Till Eulenspiegel... Împrejurarea că scria teatru, că se arăta interesat în chip deosebit, în cursul conversațiilor noastre, de montarea și circulația operelor sale dramatice, sugera și o apropiere caragialescă. Deși structura personalității sale nu putea fi decât aparent balcanică, provenind în realitate dintr-un spațiu central-european (ascendența parțial germano-cehă a acestui ardelean «proletar» din bazinul carbonifer al Văii Jiului își spunea astfel cuvântul), mai echilibrat etic, mai intelectualizat, dispunând de frâne fine ale grotescului pus în scenă. «Excentricitatea» sa era

calculată, legată nu atât de absurd, cât de jovialitate, față, la rândul său, a unui temperament de o vitalitate puternică, generos și sentimental, pe care existența ingrată l-a împins către mărturisirea patetică, în nume personal, ca și în numele unei perioade istorice pline de zbucium (*Jurnalul unui jurnalist fără jurnal, corespondență*). □ La rubrica „Disociații”, analizând „produsul unui *ingenios bine temperat* care nu mai este obligat să păcălească cenzura și scrie în condițiile de normalitate” – cu referire la *Paltonul de vară* (Ed. Albatros, 1996), de Mircea Horia Simionescu, teoreticiană Monica Spiridon stabilește *ab initio* că „[...] literatura lui Mircea Horia Simionescu este parte esențială a unei schimbări radicale de paradigmă în literatura română contemporană”. Ceea ce justifică aserțiunea se poate regăsi în logica mecanismului care îi definește creația: „Proiectul teoretic radical al autorului rămas implicit înainte de 1989, datorită contextului ostil, iese acum în întregime la lumină. El este un program experimental de subversiune. Într-un moment în care literatura română se osificase în canoanele mutilante ale realismului (numit un timp și socialist), Mircea Horia Simionescu și confrății săi din Școala de la Târgoviște lansează pe piață un tip de literatură ostentativ diferită, care dinamitează obișnuințele de lectură și este considerată inclasabilă, când nu de-a dreptul insolentă” (*Ce e nou în garderoba literaturii*).

● „Jurnalul literar” (nr. 13-22) are tema de fond: personalitatea și opera filosofului E. M. Cioran. □ Selecția din scrierile acestuia cuprinde: eseul *Cum se devine fatalist* („pe care îl reproducem [...] doar în paragrafele ce au o indiscutabilă legătură cu «confesiunea» derulată în *Mon pays*”), câteva „gânduri extrase din paragrafele eliminate în ediția Humanitas a volumului *Schimbarea la față a României*” (inserate la rubrica „Roza vânturilor”), un „inedit” dialog epistolar, sub titlul generic *Despre „decăderea ființei izgonite din poezie”*, între E. M. Cioran și C. Amariu (Amărieuței), derulat în perioada 17 noiembrie 1969 – 12 iunie 1971. Traducerea îi aparține lui Dimitrie Stamatiadi. □ Îl evocă pe Cioran, din varii perspective, biografică, analitică, filosofică, psihologică, istorică: Antoaneta Bodisco (*A scrie pentru a trezi*), Nicu Caranica (*Nesuferitul exaltat*), Monica Lovinescu (*Cioran și Tolstoi*), Sandală Stolojan (*Un credincios ratat*), Theodor Cazaban (*Refuzând mântuirea*). □ Jurnalista „Radio România Cultural” Anca Mateescu oferă un *Triptic memorialistic*; este vorba despre transcrierea unor „înregistrări pe care le-am realizat anul trecut la Paris cu doi dintre intelectualii români aflați în exil care l-au cunoscut pe compatriotul nostru, filosoful din Rășinari, în capitala Franței: Sandra Vulcănescu, fiica cea mare a lui Mircea Vulcănescu, și Cicerone Poghiră”. La acestea, „Redacția «Jurnalului literar» adăugă [...] încă un text memorialistic cu succinte amintiri aparținând d-nei Ortrud Vuia, soția filosofului Octavian Vuia”. □ Gheorghe Grigurcu îi adresează o *Scrisoare deschisă d-lui Z. Ornea*, pe care îl consideră, de la bun început, „un interlocutor de seamă”. Temele de polemică sunt: a. problema „revizuirilor”, proces

acuzat de politizare: „Ce înseamnă aceasta? Că noi, adepții revizuirilor, introducem, în planul judecății estetice, criteriul politic? Dar ar fi o absurditate! Politizarea obligatorie a creației a fost un produs caracteristic al regimului totalitar, un rod negru al ideologizării, și a o blama nu poate fi totuna cu a o... accepta! Depolitizarea nu poate fi totuna cu politizarea! Deparazitarea nu este echivalentul parazitării! Vorbim despre abuzul politic exercitat asupra producției literare de către cârmuirea comunistă, pentru că nu avem încotro. Pentru că ni se impune, drept obiect al analizei și meditației, un fenomen aberant, pe care, dacă istoria ultimului veac ar fi fost mai puțin zbuciumată și mai... umană, am fi avut bucuria de a nu-l cunoaște. Oare un medic care numește o maladie, îi descrie simptomele și-i prescrie remediile, e un agent al răspândirii acesteia? Oare un judecător care instrumentează dosarul unui infractor și-l încadrează în prevederile Codului penal, face cauză comună cu infractorul? Cât privește pe scriitorii ce-i enumerați, Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, Ralea, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, sper că e limpede că opera, ca și memoria comportării lor, ies de la sine ciuntite, «împutinate», într-un grad mai mic sau mai mare, de compromisul politic la care s-au pretat. Se poate nega acest lucru? Nu există texte și mărturii doveditoare de tot felul? Puteți susține, d-le Ornea, că toți aceștia n-au făcut concesii oficialității, ca sunt niște imaculați? Că aceste concesii, săvârșite la maturitate sau bătrânețe, n-au lăsat urme deplorabile în creația și în biografia lor? Și tocmai pentru a proteja creația validă, vie, a autorilor în chestiune, e necesară examinarea ei imparțială, în afara unor sentimentalisme, a unui convenționalism călduț, care să inducă aspectele controversabile, locurile caduce. Nu e posibil să acceptăm revizuirile în teorie și să le respingem în fapt (aceasta e specialitatea, amuzantă, doar a unui academicien de dată recentă!). Iar dacă le practicăm, nu putem, mereu temători, a le dirija, drămui, limita la un *deja vu*, la ceea ce nu deranjează pe nimeni”; b. controversata afirmație metaforică a lui Virgil Ierunca despre instaurarea unei „Siberii a spiritului, sub regimul comunist”: „[...] Virgil Ierunca nu încerca, așa cum pretindeți (ca și cum ați jura strâmb la un proces al secolului), «a anula opera unor mari scriitori și cărturari», ci, dimpotrivă, a o scoate în relief, dezvăluind condițiile ingrate în care a luat ființă. Căci n-ați putea contesta lupta neîncetată a scriitorilor, ce nu acceptau înregimentarea necondiționată, cu puterea opresoare. Faptul că orice succes al lor era smuls cu forța acesteia, frecvent cu prețul unor privațiuni, marginalizări, persecuții până la capătul vieții (Ion D. Sârbu, N. Steinhardt, Leonid Dimov, Virgil Mazilescu, M. Nițescu și atâția alții). Nu vi se pare excesiv să vă străduiți a reduce vina autorităților uzurpatoare, etalând meritul unor creatori care s-au afirmat opunându-se cenzurii, unei atitudini constante de rea-voință, variilor forme de represiune? Siberia spiritului e o metaforă ce are în vedere înghețul și pustiirea ideologiei forțate, politizarea samavolnică precum o detenție de conștiință. E pustiul real, exilul intern în care ne-am aflat cu toții

într-o țară comunizată, și de care, unii dintre noi, din pricinile deosebitei asprimi cu care s-a aplicat, n-am scăpat încă”; c. „sacrificiul” colaboraționiștilor și validitatea compromisului cu Puterea: „Îngăduiți-mi a introduce aici o anecdotă: Negoîtescu îmi povestea că, într-o zi, pe când încă își dibuia drumul afirmării, i-a făcut o vizită lui Zaharia Stancu, pe atunci ditamai președintele Uniunii Scriitorilor, care l-a primit cu o amabilitate emfatică. După ce i-a dăruit, generos, răstimpul unei convorbiri, l-a condus, ca un alt semn de favoare, către un raft imens de cărți, ilustrând opera sa, în numeroase ediții, câte a putut scoate, cu ușurință, în țară, ca și numeroasele traduceri pe care le-a putut «organiza», cu aceeași ușurință, peste hotare. «Vezi cât am scris? a glăsuit președintele cel covârșit de toate onorurile și privilegiile. Îți dai seama cât aș mai putea scrie, cât ar trebui să mai scriu? Dar stau în acest birou. Cineva trebuie să se sacrifice pentru binele public, nu-i așa?». Deci – *mutatis mutandis* – în ce ar consta «sacrificiul» colaboraționiștilor pe care-l evocați fără «sfială»? Desigur, Sadoveanu și, ceva mai cu întârziere, Arghezi, au dus-o foarte bine. Probabil și Ralea, Vianu, ale cărui concesiile au fost mai limitate, după câte știu, o existență universală normală, completată de o serie de, pe atunci greu de obținut, călătorii în străinătate. În schimb, G. Călinescu a fost un ghinionist. Însuflețit de ambiții maxime (voia, se pare, a dobândi poziția politică a lui C. I. Parhon sau a părintelui lui *Mitrea Cocor*), s-a văzut izbit deseori de pereții celei ideologice, atacat de presa de partid, cu care nu era de glumit, pentru faptul elementar că nu i se putea răspunde, scos de la catedră, împiedicat să publice, hărțuit de cenzură, oprit să plece în Occident, când s-a îmbolnăvit etc. Evident, dragostea lui, tot mai ardentă, pentru «lumea nouă», entuziasmul lui, tot mai juvenil, pentru «chemările» partidului și pentru cârmacii săi, n-au fost răsplătite pe măsură. Marele creator, voind a se «sacrifica» la figurat, s-a văzut sacrificat la propriu! Prilej de reflecție asupra relației aleatorii dintre faptă și răsplată în climatul totalitar... ”; d. „latura pozitivă” a colaboraționiștilor: „Nu contestăm că, odinioară, G. Călinescu, Tudor Vianu, poate ceva mai puțin, Mihai Ralea erau urmăriți ca niște «idoli», care, în mediul unor nechemăți, ce nu erau capabili decât a suna din limba de lemn, făceau figura unui Gulliver în țara piticilor. Îi citeam și eu cu viu interes, le urmărisem și eu conferințele (pe Vianu l-am avut profesor, în scurtul răstimp cât am fost «studinte» al Școlii de literatură). În aceeași măsură, însă, în care ne stârneau admirația, ne și descumpăneau prin supușenia lor față de «îndrumări» și «indicații». Rezistența lor, mai mult sau mai puțin perceptibilă prin «zbaterile dramatice» pe care le menționam, ni se înfățișa dublată de o contrafacere vădită. Și nu era vorba doar de adeziuni de principiu, de fluturarea frivolă a unor lozinci, ci și de măcelărirea propriei concepții estetice (la G. Călinescu), de atribuirea unor laude stânjenitoare fabricațiilor realismului socialist (T. Vianu a consacrat o carte *Cântării omului* a lui Tudor Arghezi, socotind-o o capodoperă, G. Călinescu a elogiat o sumă de texte poetice

neviabile ale «noii generații» și n-a pregetat a-l ridica în slăvi ametoare până și pe A. Toma etc.). Vă întreb și eu: nu constituiau, și aceste lucruri, «necuviințe»? Cum am putea aprecia altfel amestecul lucid, intenționat, al eminenței cu falsul? «Lecția» magiștrilor era, prin urmare, duplicitară. Ea trebuie înțeleasă nu numai prin datele ei constructive, «salvatoare», dar și prin ceea ce a alcătuit, din păcate, țelul ei incontestabil: o contribuție la consolidarea intelectuală a propagandei, la rafinarea ideologiei de partid”; e. apărarea de acuzația de „demolare a valorilor”, adusă lui Grigurcu de grupul din zona „apoliticului”: „Văd că vă place să folosiți, cot la cot cu «apoliticii», dar și – hélas! – cu Adrian Păunescu, cu Corneliu Vadim Tudor și cu Grigore Vieru, cuvântul «demolator» (aici în varianta «imprecații demolatoare», desigur «împotriva compromisiilor»). Ce este cu această «demolare»? Știți prea bine că, în sistemul totalitar, negațiile erau filtrate și dozate în funcție de interesele aparatului ideologic, în favoare unei piramide ierarhice, inclusiv în domeniul literaturii. Ea era alcătuită din «aleșii» supuși tabuizării, după chipul și asemănarea membrilor «conducerii superioare». Un soi de semizei decretați pe linie de partid și de stat. Nu vă amintiți oare că existau, până și-n «epoca de aur», autori practic intangibili? Că, de exemplu, Șerban Cioculescu nu și-a putut niciodată publica opiniile, nu tocmai măgulitoare asupra lui Nichita Stănescu și că Nicolae Manolescu n-a reușit să tipărească o cronică literară, conținând rezerve, la unul din volumele lui Marin Preda? Liberalizarea discursului critic, care s-a înregistrat după decembrie, a dus la o decompunere ce a înspăimântat unele spirite comode și – cum ar fi putut fi altminteri? – pe beneficiarii unei ierarhii încheate în atmosfera cenzurii, tendențiozității, manipulării. Tot ceea ce depășea clișeele, frazele cuminiți, conformiste a fost taxat drept demolare, iar cei ce cutezau a da glas unor opinii mai puțin obișnuite, izvorâte din buna lor credință, s-au văzut denunțați drept subversivi, dușmani ai valorilor și ai neamului, agenți ai străinătății, criminali. N-am pus termenii între ghilimele, dar ei sunt autentici. În realitate, nimeni n-a negat valoarea, acolo unde ea a fost pecetluită ca atare, cu atât mai puțin înfățișările ei așa-zicând instituționalizate, tradiționale. Nimeni n-a refuzat unor Arghezi, Sadoveanu, G. Călinescu, Camil Petrescu calitatea de mari scriitori, de capitole ineludabile din istoria literaturii române. Nimeni n-a pus sub semnul întrebării strălucitoarea operă intelectuală a unor T. Vianu sau M. Ralea. «Negarea» acestora, în ansamblu, nu reprezintă decât o calomnie crasă. [...] Au fost puse în chestiune doar ipostazele de oportunism ale numitelor personalități, în plan civic, dar și cu răsrângerile păgubitoare pe care le-au avut asupra creației”; f. simulacrul concurențial, dus pe baze ideologice, vizând „clasicizarea” unor scriitori, în defavoarea altora, împinși către margine: „Caz izbitor: Nichita Stănescu, a cărui ascensiune, după modesta mea părere, îndeajuns de artificioasă, echivalând o mitografiere cu aspect triumfalist (să aibă și epoca socialistă Luceafărul său) a dus la nedreptățirea altora, de n-ar fi

să-i amintim pe Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Ion Caraion, Emil Brumaru, Cezar Ivănescu”; g. „condamnările” unilaterale, prin alegerea formei de totalitarism care convine cel mai mult ideologiei autorului: „Condamnați, în principiu, și în amănuntul înfinitesimal, dreapta românească (reprezentată, totuși, de mari figuri precum Nae Ionescu, Mircea Eliade, Cioran, Mircea Vulcănescu, C. Noica), dar treceți cu vederea totalitarismul stângii (care n-a avut parte, cu excepția celor câțiva scriitori interbelici racolați, ce au decăzut, după 1944, și din demnitatea estetică, decât de personaje efemere). Or, ni se pare că a condamna fascismul și nazismul, menajând comunismul, e o atitudine de inspirație comunistă (v. François Furet). Derivată din acele potemkiniste campanii «pentru pace», «pentru progres», furtunos «antifasciste», patronate de sovietici, care blocau cu astuție dezvăluirea propriilor ticăloșii”. Articolele lui Z. Ornea la care se face referire sunt: *Criteriul esteticului și Lumea e plină de prejudecăți*, ambele din „Dilema” (nr. 203, 205/ 1996). □ O altă polemică înverșunată se declanșează în direcția lui George Pruteanu și vine din partea lui Laszlo Alexandru. Articolul *Un analfabet moral*, despre manipularea prin trunchiere, de către publicistul „Dilemei”, a opiniilor unor scriitori precum Monica Lovinescu, M. Nițescu, Paul Goma, Petru Dumitriu, este însoțit de scrisoarea-ultimatum *Dreptul la opinie*, din 7 aprilie 1997: „[...] Acest text îi este propus spre publicare revistei «România literară», din București. Totodată, un exemplar similar cu cel pe care îl țineți în mână a fost trimis la numeroase personalități proeminente ale vieții noastre culturale, din țară și din exilul parizian, la unii profesioniști din TVR București, la numeroși conducători de reviste culturale de la noi, precum și la publicații românești din diaspora. În cazul în care, din motive care îmi scapă, «România literară» nu va tipări această polemică până în data de 10 mai 1997, vă rog pe dv. ca, după data menționată, să o aduceți la cunoștința opiniei publice, pe orice cale veți găsi de cuviință: în orice publicație de expresie românească, prin lectură radiofonică sau televizată, prin fotocopiare etc. etc.”. Lui George Pruteanu i se creionează profilul unui traseist mediatic („personajul știe să-și vândă marfa: a fost «vedetă» ProTV, pe când postul național se târa muribund și multă lume se orienta către alternativa privată; s-a strecurat la TVRI, în aceeași ipostază, acum, la revigorarea și reconstrucția demarată în ultimele luni. Știe să se orienteze totdeauna către punctele de vârf, spre zonele nodale pentru crearea, manipularea și transmiterea informației. Este în aceasta, s-o recunoaștem, un profesionist”), al unui „saltimbanc intelectual postmodernist, care se leagănă în iluzia că ar face muncă de (neo)iluminist”, având caracteristicile: „un personaj bizar, de mare locvacitate, cu o gândire rapidă, făcând surprinzătoare conexiuni ideatice, venind în studiou cu maldăre de cărți, din care citează doct, indicându-ne pedant și pagina vizată, cu ghidușe sclipiri în priviri, dar mai ales cu o rară putere telegenică de persuasiune. Urmărindu-l cum perorează, ai zice că se pricepe la câte-n lună și-n stele; demonstrația lui e foarte coerentă, ideile

se leagă fluent, citatul savant – menit să-i descurajeze pe neofiți – face casă bună cu glumele uneori cam grobiene – destinate să mențină trează atenția publicului de orice nivel”, iar „analfabetismul moral” constă în circumstanța agravantă că „de fiecare dată când era pus în situația de a se pronunța în legătură cu mesajul accentuat etic al unei cărți, sprintenul comentator pornea hotărât pe arătură. Nimic nu era prea mult, în arsenalul său, de la ironia chinuită și stilul sprintar, până la trunchierea și răstălmăcirea de citate sau minciuna crasă, de câte ori era cazul să «dezarmeze» și să persifleze învățătura morală exprimată într-un volum”. □ Dintr-un „caiet arestat” al disidentului Gheorghe Ursu, se publică fragmentul în proză: *Combinatul cadavrelor*. □ Pe ultima pagină, redactorul-șef Nicolae Florescu oferă o explicație personală asupra apariției materialului pus la dispoziție de scriitorul D. Țepeneag, în nr. 5-12, aprilie-mai 1997, al „Jurnalului literar”: „În «Adevărul literar și artistic», an VI, nr. 369, 25 mai a.c., p. 2, identificându-mă întru totul cu *Aristarc*, domnul INTERIM – C. Stănescu dă publicității o *scrisoare* particulară (pe care i-am adresat-o cândva în semn de recunoștință pentru un onest gest publicistic) și mă acuză de «incompetență» morală pentru că am deschis paginile «Jurnalului literar» unui articol al lui D. Țepeneag venit prin poștă, deci nesolicitat, articol refuzat, după spusele autorului său, de numeroase alte reviste literare. Țin să menționez că semnez și astăzi *întru totul* textul scrisorii *particulare* pe care i-am trimis-o lui C. Stănescu. Nu retrag nici măcar o virgulă. Ceea ce nu înseamnă că aş putea vreodată să refuz publicarea unui articol polemic, chiar și a unuia la adresa persoanei sale. «Imoral» ar fi, după opinia noastră, să îngăduim obturarea «dreptului la opinie»” (*Diferența specifică*). □ În traducerea lui Dorin Tilișca sunt publicate *Comentariile heideggeriene*. Nota semnată J. L. arată că este vorba despre „o reluare a seriei comentariilor heideggeriene pe care «Jurnalul literar» le-a inițiat de-a lungul ultimilor ani, în încercarea de a servi și a stimula totodată studiile în domeniu, ca și învățământul filosofic românesc actual. Cum opera fundamentală a lui Martin Heidegger, *Ființă și Timp*, întârzie să apară într-o traducere integrală, cum încercarea noastră de a realiza acest deziderat major al culturii românești prin încurajarea eforturilor realizării de alte traduceri decât cele dirijate de dl. Gabriel Liiceanu a fost stopată prin notificare în Tribunal, de către Editura Humanitas, nu ne rămâne decât să procedăm la publicarea acelor materiale pe care *Legea dreptului de autor și a drepturilor conexe*, în prezent în vigoare, ne permite să le încredințăm tiparului, fără aprobarea expresă a unei alte persoane sau altei instituții”.

● Nr. 5-6 din „Viața Românească” este marcat tematic de încetarea din viață a redactorului-șef Cezar Baltag. Grupajul *In memoriam – Cezar Baltag* reunește *Ultimele poeme (Inedite): Pervazul ferestrei, Am avut și eu o căruță de pământ, Muream sau visam și m-am trezit, Miel în potir* (dedicată „Cu nesfârșită dragoste, / Memoriei lui Daniel Turcea”, *Presimt, la noapte, poate...*).

Prieteni, cunoscuți, colegi de redacție, critici îi aduc din perspective diverse câte un omagiu: Gheorghe Grigurcu (*Cezar Baltag in extremis*), Mihai Cimpoi (*Lumea ca poveste și întineric*), Caius Traian Dragomir (*O voluptate care va lipsi*), Florin Mihăilescu (*Dubla ființare*), Iosif Naghiu (*Irepetabila adăugire*), Marin Diaconu (*Lumea-de-dincolo-de-lume a lui Cezar Baltag*), Liviu Ioan Stoiciu (*Resacralizarea lumii prin poezie*), Florența Albu și Gheorghită Geană îi dedică fiecare o poezie „*Ultimul Orfeu*”, respectiv *Lamento*. În traducerea lui D. Țepeneag, sunt amintite poeziile *Douce, étrangère, Comme le hibou la colline*, cu nota: „Aceste poeme au fost traduse și citite cu ocazia sărbătoririi, în luna ianuarie a acestui an, la Centrul cultural român din Paris, a revistei «Viața românească». Ele vor apărea, împreună cu alte poeme de Daniel Turcea și Angela Marinescu în revista pariziană «Poésie»”.

IULIE

1 iulie

- În „22” (nr. 26), o pagină întreagă este rezervată meandrelor, culiselor și conspirațiilor pe care le-a adus în actualitate articolul Biancăi Balotă despre Paul Goma. Sunt publicate în cascadă: *Câteva precizări în „Cazul Bianca Balotă”*, de Horia Florian Popescu; o *Replică la Dumitru Țepeneag*, de Bianca Balotă; o notă: *N-aveam nevoie de pașaport, îl aveam în buzunar*, de Vlad Drăgoescu

- Săptămânalul „Timpul” (nr. 25), la pagina „Dosar”, îi dă cuvântul lui Daniel Cristea-Enache, care scrie despre *NATO și reforma cu cagulă*, într-un articol-încercare de analiză politică asupra manipulării, de către politicienii puterii creștin-democrate (la guvernare în România, în acea perioadă), a propagandei în vederea aderării țării la Organizația Nord-Atlantică: „Atunci când un om sau un grup de oameni reușesc să elaboreze o ficțiune care să te-mbete și să te facă, astfel, să-ți pierzi luciditatea, nu poți fiind pe margine, decât să deplângi situația celui păcălit și să admiri violența păcălitorilor. Dacă ficțiunea cu pricina nu e capabilă să tocească simțul critic până acolo încât să se impună necondiționat, rezultă că potențialul păcălit nu s-a lăsat înșelat de virtualul păcălitor. Tristețea jucătorului de alba-neagra care nu mai are nicio audiență este poate, un sentiment mai intens – tocmai pentru că în respectivul joc au fost investite speranțe invers proporționale cu rezultatele. Dar cea mai interesantă situație apare atunci când păcălitorul supralicitează absurd în detrimentul propriei poziții, îmbătându-se cu propria iluzie și sfârșind (un sfârșit previzibil) prin a se păcăli singur! Este exact postura în care se văd acum puși (evident, de ei înșiși) dragii noștri guvernanți. De luni și luni de zile, aproape nu a existat conferință de presă, luare de poziție, pildă orientală și glumă pescărească în care să nu ni se servească, pe post de aperitiv, ciorbă și desert, **integrarea noastră sigură în NATO**. Magica formulă era scoasă din și mai magicul

joben, toată ziua bună ziua, o dată cu porumbelul (= relansarea economică) și iepurașul (= protecția socială) aferenți. Mai mult chiar, dacă porumbelul și iepurașul mai erau, din când în când, lăsați să se odihnească pe fundul pălăriei (că doar trecurăm – nu-i așa? – de faza campaniei electorale!), **aderarea sigură la NATO** nu avea să se repaueze prea mult – tocmai pentru că era menită a compensa, prin vitalitatea ei, «oboseala» colegilor de joben. Această **beție de cuvinte** cu un singur refren cuprinsese mai toată clasa noastră politică. Când și când, unele voci stinghere mai se făceau auzite în asurzitorul concert în NATO major: «Dar dacă – ptiu, drace – nu intrăm în NATO?...». Sfântă naivitate! Sau, dimpotrivă: mizeră diversiune! Cum, domnule, să nu intrăm în NATO, cu astfel de conducători democrați, cu așa reformă cu r mare, cu asemenea bune-nțelegeri cu binevoitorii noștri vecini? [...] Totul era, așadar, cum nu se poate mai bine. E drept, mai era nevoie să moară, acolo, vreo mie de oameni (ca să-i facă pe plac creștin-democratului Ciumara), să fie dați afară zeci de mii de salariați, să scadă dramatic nivelul de trai, să fie găuite cultura, cercetarea, învățământul și sănătatea... Aceste mici inconveniente **intrau în prețul** magicei integrări date ca singură, ne erau servite o dată cu tombola NATO. Strângeam din dinți și din curea, dar barem aveam o (compensatoare) certitudine: marii noștri conducători de partid și de stat ne vor implementa profund în NATO, pe bază de poziție geo-strategică și reformă cu cagulă. [...] vom aștepta până în marea zi a conferinței de la Madrid – dar **după aceea**, stimați conducători, despre ce veți mai vorbi toată ziua bună ziua, pentru a ne distrage atenția de la catastrofala «relansare economică» (= porumbelul) și jalnica «protecție socială» (= iepurașul)? Și, la urma urmei, cât timp veți mai da impresia că operați ca borfașii noaptea, înlocuind clasicul ciorap de damă întors pe dos cu mult mai creștin-democrata cagulă?”. □ Lelia Nicolescu relatează, în articolul ***Prospero față cu... democrația***, despre „valul înnoitor” (sintagmă folosită cu sens ironic) din viața literară: „Ca-n vremurile «bune», Adunarea Generală a scriitorilor s-a amânat pentru mileniul III, că nu e departe. Vocile incomode au fost silite să tacă (v. dna Magdalena Popescu) și – în bună tradiție post-noiembristă – Uniunea Scriitorilor și-a modificat Statutul și și-a (re)ales președintele, ocolind Adunarea Generală, că așa e în... democrație. Precum pe pământ, așa și în cerul culturii bântuie cearta, ocară, intoleranță. «Calitatea» textului e legată exclusiv de «culoarea» revistei ce-l publică. Ești «bine» plasat, apari în «România literară» – de pildă – ești profund, ai stil elevat etc. Ești «rău» plasat, te publică «apoliticii» de la «Literatorul» sau de la «Caiete critice», n-ai talent, n-ai școală, n-ai caracter, vai de capul tău!”. Un alt centru de interes al articolului este apărarea lui Daniel Cristea-Enache, sancționat de Nicolae Manolescu, în „România literară” (nr. 21/ 1997), în articolul *Caliban, du-te la școală!*: „De curând, d. N. Manolescu s-a supărat foc și sfânta sa mânie n-a mai putut fi stăvilită. Niște confrăți tineri au îndrăznit să-și dea cu părerea despre problema revizuirilor în

literatură. Obrăznicia e mare pentru că junimea își publică opiniile în «Caiete critice», nu în «România literară» și – culme a culmilor – cutează chiar să aibă altă părere decât președintele PAC-ului. [...] Nicolae Manolescu e așa de supărat, încât tună și fulgeră nu doar împotriva răzvrătitului ucenic, dar și împotriva redactorilor revistei care i-au găzduit paginile iconoclaste. Drept aceea scrie, «Bunul simț i-ar fi obligat pe editorii «Caietelor» SĂ TAIE LIMBA INFATUAT-IMBERBĂ» a tânărului colaborator! De ce ar trebui să rămână fără limbă o speranță a criticii noastre literare? ne-am întrebât îngroziți. Ei bine, pentru că a cutezat să scrie «negru pe alb»: «... dna Monica Lovinescu nu a înțeles, pare-se, niciodată și nu înțelege nici astăzi...». ATÂT! Și e destul pentru fundamentalismul autorului *Istoriei critice a literaturii române*. Atât, pentru că atât a decupat foarfeca dlui Manolescu din textul incriminat (v. «Caiete critice», nr. 1-2, articolul «Să se revizuiască, primesc»), lăsând fraza să circule în lume, fără cap și fără coadă. Măsluind – prin omisiune – înțelesul textului lui Daniel Cristea-Enache. [...] Ne-am apropiat, se pare, de adevărata sursă a mâniei dlui N. Manolescu, mânia ce a determinat apoi punerea la zid – CU DEPĂȘIREA DECENȚEI – a... Calibanului. Prospero și-a părăsit cărțile și acum ar fi fericit dacă s-ar găsi un... Ariel care să taie limba tânărului care nu s-a lăsat copleșit de autoritatea profesorului său, când acesta a greșit. Dar d. Manolescu e încredințat că domnia sa nu poate greși. Eminescu, Arghezi, Preda pot fi «revizuiți», puși la colț, demascați ba ca xenofobi, ba ca odioși colaboraționiști. Monica Lovinescu nu poate fi «revizuită», pe lvasiuc, scoțându-l din manualele școlare, după niște «criterii» extra-estetice, dar e o crimă de les-maiestate să dezvălui «caracterul impur al revizuirilor dictate doar de criterii politice». «Caliban» trebuie trimis la școală, deși e evident că n-a trecut zadarnic pe acolo. «Caliban» trebuie redus la tăcere, pentru că îndrăznește să gândească altfel decât profesorul său (sau – pur și simplu – să gândească). [...] Dând frâu liber spiritului pamfletar, profesorul a pierdut un examen, iar... democrația a câștigat niște ghilimele. Prospero – cel din *Furtuna* lui Shakespeare – alungă ispita răzbunării, Prospero bucureștean visează limbi tăiate, deși vorbește în numele culturii, al principiilor înalte și mai ales în numele... democrației”.

2 iulie

• În revista „Privirea” (nr. 78), Laurențiu Ulici prezintă romanul recent al lui Alexandru Ecovoiu, *Stațiunea*: „Noul roman (al patrulea) al lui Alexandru Ecovoiu este o «utopie negativă», de extensie orwelliană, specie relativ săracă în proza românească, ilustrată, între altele, de o excelentă nuvelă din anii șaptezeci a lui Monciu-Sudinski, sau, mai curând, de romanul lui Bujor Nedelcovici, *Al doilea mesager*. [...] Cu toate că *Saludos* (romanul anterior) e mai bogat în sensuri și, poate, mai bine ritmat, *Stațiunea* e mai clarificator pentru profunzimea reflecției asupra condiției scriitorului și, deopotrivă,

asupra condiției umane. Altfel spus, Stațiunea are consistența materială a unui roman și franchețea ideatică și afectivă a unui jurnal intim”.

● Sub semnul postmodernismului, tinerii Ion Manolescu și Marius Bordei publică, în „România literară” (nr. 26) – fiecare în parte, dar pe aceeași pagină – „manifestele artistice” *Șapte idei radioactive*, respectiv *Program al conexiunismului*. În editorialul *Manifestele și realitatea artistică*, Nicolae Manolescu receptează aceste ieșiri la rampă cu o mentalitate mefient-conservatoare: „Manifestele au fost uneori sarea și piperul istoriei culturale, au tras semnale de alarmă, au înfrânt inerții, au creat perspective. Nu sunt un fan al acestui fel de comunicare culturală și am destule dubii în privința eficacității manifestelor. Dar n-am să comit eroarea de a nu le da șansa de a-și căuta (și, poate, găsi) publicul. Ion Manolescu (recidivist în materie!) așterne pe hârtie șapte idei radioactive. Tot atâtea câte tipuri de ambiguitate descoperite de Empson. Sursa lor de inspirație este bătaia canonică – despre care au scris în «România literară» Virgil Nemoianu și alții – care se poartă de peste un deceniu în SUA. Autorul manifestului restrânge aria discuției la critică și la istorie literară, reproșându-le criticilor actuali o atitudine canonică, paseistă, conservatoare. Muzeificarea literaturii [...] nu mai deranjează pe nimeni fiindcă s-a transformat într-un «reflex de onorabilitate». De pildă, critica unor Călinescu sau Lovinescu este considerată unanim și de multă vreme «exemplară» în timp ce aceea disidentă a tânărului E. Ionescu este marginalizată sistematic. (În treacăt fie spus, e imposibil să schimbi, în acest caz rolurile: pentru Ionescu din anii '30, critica a fost doar un exercițiu de demolare și, chiar acceptându-i premisele și concluziile, n-o poți pune pe același plan cu imensa operă critică a celorlalți doi). Partea proastă cu cele șapte propuneri de *decanonizare* nu este că ar fi inacceptabile (din contră!), ci că nu se înțelege prea bine cum și de către cine pot fi traduse în practică. Subscriu cu ambele mâini la toate. Ba chiar sunt convins că nu poți fi cu adevărat critic dacă nu ești un spirit pluralist, necanonic, liberal etc. Dar cum să facem să scoatem din scenă pe «criticii inerțiali»? Pe cale administrativă? Ar fi împotriva manifestului însuși. Și, apoi, ce să înțelegem prin «mințile cele mai tinere»? În ce sens tinere? Dacă e vorba de vârsta biologică, sunt de acord. Cred că o bună critică nu poate fi decât tânără spiritual și moral. Dacă e vorba de vârstă, mă opun: tinerețea biologică nu reprezintă neapărat o valoare. *Conexiunismul* lui Marius Bordei mi se pare încă (să mă ierte autorul) un concept confuz. Îi împărtășesc autorului ideea că asimilarea tehnologiei înalte de astăzi a creat noi relații între oameni și între om și natură. Accept și că am putea lua pictura drept punct de plecare. Dar dacă afirmăm drept ideal «contopirea» artelor, cum pretinde Marius Bordei, nu putem reduce discuția la pictură, la revenirea la figurativ, la critica abstracționismului etc. În al doilea rând, ceea ce *Conexiunismul* și-ar propune nu trece, ca idee, de avangarda interbelică, și rămâne, în practică, la fel de greu aplicabil ca și aceea: propunerile sunt, amestecate, de natură

economică, socială, educativă, și prea puțin artistică, și presupun mai degrabă o acțiune guvernamentală decât una individual-creatoare. *Conexiionismul* seamănă mai bine cu un plan de reformă decât cu un manifest artistic”. □ Pe lista *Premiilor Asociației Scriitorilor din București pe anul 1996* figurează: Poezie – Horia Gârbea, Nora Iuga, Lucian Vasilescu; Proză – Bedros Horasangian, D. R. Popescu; Dramaturgie: George Genoiu; Critică și eseu: Romul Munteanu și Andrei Pleșu; Debut: – roman: Jolan Benedek; poezie – Valentin Iacob; dramaturgie – Sebastian Ungureanu. Din Juriu au făcut parte: Mircea Martin – președinte, Iosif Naghiu, Dan Silviu Boerescu, Olga Zaicik, Cornel Regman, Dan Tărchilă, George Cușnarencu și Aurelian Titu Dumitrescu. □ Istoricul literar Elvira Sorohan semnează o evocare despre „*Albatros*”, considerată ca „revista unei generații”, cea a lui Geo Dumitrescu, Virgil Ierunca, Marin Sârbulescu, Dinu Pillat.

4 iulie

● Dosarul tematic al „Dilemei” (nr. 232) dezbată *Starea presei culturale*. □ Articolul de fond al directorului, Andrei Pleșu, despre *Gazetăria de tranziție*, este construit pe axul observației că, deși sunt dorite, schimbările de discurs și mentalitate, în lumea românească postrevoluționară, se lasă încă mult așteptate: „Decembrie 1989 a produs, între altele, o înprospătare radicală a sloganurilor. Două din ele – corelative – au ținut afișul de la bun început și sunt încă la modă: «nevoia de schimbare» și «înnoirea clasei politice». Nici o schimbare post-decembristă n-a fost pentru exigențele noastre insomniace – suficient de înnoitoare. «Oamenii vechi» reapăreau la tot pasul, legile vechi supraviețuiau inerțial, mentalitățile vechi se dovedeau de neînălțurat. Abia alegerile din noiembrie 1996 păreau să garanteze, în sfârșit, marea schimbare, schimbarea ireversibilă. Dar și acum am rămas nemulțumiți; am fi dorit transformări mai adânci, într-un ritm mai vioi. Cu toate acestea, cântărit cu bună-credință, bilanțul global de după revoluție e impresionant: am schimbat Constituția, legea electorală, sistemul politic și bancar, am schimbat șefi de partide, elite financiare, directori de întreprindere, lideri sindicali, primari, prefecți: până la urmă l-am schimbat pe însuși președintele țării. Prinși în acest torent reformat, n-am observat că există totuși o categorie care – în mare – a rămas neschimbată, chiar dacă și-a modificat cu totul (și, adeseori, sincer) metodele, retorica, ideologia. E vorba de categoria *gazetarilor*. Tocmai ei, care au întreținut zgomotos discursul reformist și au cerut, sistematic, înlocuirea edecurilor, tocmai ei au rămas – nominal – aceiași! Nu înseamnă că n-au apărut și figuri noi. Dar liderii de opinie, marii fabricanți de jurnale, vedetele sunt, în fond, oameni care s-au format și s-au afirmat sub vechiul regim; uneori talentați, uneori cumsecade, dar întotdeauna «adaptați» la regulile jocului totalitar, gata să profeseze toate «abilitățile», de la mica obediență până la marele compromis. Ni se pare inadmisibil ca scena politică să fie populată de

vechi activiști, fie ei din prima sau din a doua garnitură, dar ni se pare normal ca presa să fie confiscată de profesioniștii vechiului organism de propagandă. Nici Ion Cristoiu, nici Cornel Nistorescu, nici Anton Uncu, nici Petre Mihai Băcanu, sau Mihai Tatulici, sau Sorin Roșca Stănescu sau Dumitru Tinu și alții ca ei (ca să nu mai vorbesc de «consecvenții» Păunescu și Vadim și de armele de articlieri obosiți de la «Dimineața» și de la defuncta «Vocea României» nu sunt «oameni noi». [...] Nu judec pe nimeni și nu-i pun pe toți în aceeași oală. Dar e un fapt că gazetarii prestigioși ai momentului au un aer comun, care ține mai mult de trecutul lor decât de viitorul nostru: un vag patos utecist, o abia reținută fervoare demascatoare, un anumit sentimentalism populist, exprimat frust, tovărășește. Când vor să laude, lingușesc, când vor să critice, înjură. E, de asemenea, un fapt că această echipă de «foști» domină la televiziune, la radio și în ziare comentariul politic cotidian. Sunt mai influenți socialmente decât politicienii și mai temuți decât ei. Au o scuză. Aș spune, aproape, că au o stranie legitimitate: sunt «exponențiali», sunt un eșantion semnificativ al «poporului», adică al nostru. Căci și noi, noi care vrem schimbarea, care vrem în NATO și în Uniunea Europeană, care vrem să transformăm țara fără să ne transformăm prea mult noi înșine, suntem tot cei vechi, cei care am consimțit, răbdători, la dictatură, care am moțait prin ședințe abominabile, am tolerat minciuna, frica și nedreptatea. Gazetarii sunt ipostaza noastră publică, emblema «tranziției» noastre către noi înșine. Să nu le acordăm nici mai puțin, dar nici mai mult decât atât... ». □ În *Argumentul* responsabilului de număr, C.P.-B. (Cezar Paul-Bădescu), este descris mecanismul ideologic prin exercitarea căruia independența presei a eșuat într-o independență a grupurilor de putere: „[...] Presa culturală a devenit, în marea ei parte, mediocră. Revistele bucureștene sunt, parcă mai mult ca niciodată, structurate pe ceea ce am putea eufemistic numi grupuri de interese (interes politice sau de alt tip), iar în redacțiile lor sunt promovați înși de condiție medie, care sunt supuși șefilor lor – oameni de încredere, «mâini drepte» –, dar care scad în mod lamentabil nivelul cultural al publicației. Ei vor aduce în paginile revistei indivizi de condiția lor, scriitori dubioși, anonimi scoși de te miri unde sau *mari figuri* căzute în mizerie și cu pana ostenită. Pe scurt, vor publica exact literatura și oamenii la care au ei acces”. Un alt element propus a fi discutat este concurența între generații, cu șicanele și blocajele reciproce, în tentativa de la monopoliza accesul la Centrul unde se validează valoric și se asigură, cu prioritate, finanțările: „Pe de altă parte, revistele literare bucureștene și-au împietrit percepția literară pe la anii '70 (când nu au rămas într-un etern deceniu 6). Dacă publică vreun optzecist – căci trebuie s-o mai facă din când în când, fiindcă – optzeciștii au devenit între timp celebri – se felicită că sunt deschiși către literatura tânără, de ultimă oră. Inutil să amintim că optzeciștii au sărit bine de patruzeci de ani”. □ Colaborează: Șerban Foarță, care în articolul *Dacă mazeta este o mârțoagă, hârțoaga este o gazetă?*, se recunoaște:

„ca orice condeier *in spe* și, finalmente, de aieuea, am fost și eu, se înțelege, un fan al presei culturale”, și recunoaște: „azi, orfan al ei, nu mai ajung s-o mai citesc”. De pe lista personală de preferințe, trecute și prezente, Șerban Foarță nominalizează, indicând totodată și ritmul de lectură: „[...] două-trei gazete estudiantine cunoscute: «Dialog», «Opinia», «Echinox», unde scriam și aveam prieteni. Citeam, cu pauze, «România literară», pentru, pe lângă Geo Bogza, recenziile manolesciene. Reflexul mi-a rămas intact: deschid «Dilema» la Pruteanu și, la Dan C. Mihăilescu, revista «22». Când ei lipsesc, mă simt mofluz. Foi literare propriu-zise, în rest, citesc tot mai puțin(e). Să nu uit, totuși, suplimentul literar al «Adevărului» de astăzi (pe cel din anii interbelici citindu-l în adolescență, într-o colecție personală dusă, cu vremea, pe pustii). Îl citesc de dragul, mai cu seamă, al publicisticii lui Alexandru George. Citesc, așijderea, «Cuvântul», nu fără, uneori, părerea de rău că nu-i hebdomadard. Alte gazete literare citesc numai din an în Paști. Unele-s prea costisitoare; câtorva, periodicitatea nu prea le e în caracter (încât e greu să nu le uiți); la altele nu am acces. Stăm prost cu difuzarea presei, cum stăm, de fapt, și cu a cărții. Aveam prea multe edituri și prea puține librării. Pe timpul vechiului regim, riscai să scrii pentru sertar, să nu fii tipărit cu anii, să faci la editură, coadă, – ceea ce, pentru literați (și îndoliatele familii) e, bineînțeles, o dramă. Acum, trăim în plină farsă: nu faci, la editură, coadă, ești tipărit în două luni, sertarele-ți sunt mai mult goale, – dar nu prea te găsești pe pult”. □ Svetlana Cârsteian, în articolul *Între dinozauri și avortoni*, oferă, în paralel, dar cu efect de comparație implicită: o privire panoramică asupra specificului presei culturale din anii comunismului: „Înainte de 1990, presa literară era un spațiu în care și se puteau strecura mici libertăți, în care puteai să-ți amăgești frustrările. Prin urmare ea era bună, oricum ar fi fost. Miza ei depășea cu mult nivelul strict literar, cu atât mai mult cu cât presa politică și socială era ca și inexistentă. Revistele literare erau citite din scoartă în scoartă, cu speranța că undeva, printre rânduri, aveau să se spună câteva din lucrurile nespuse în rest. Se impuneau anumiți autori și rubricile lor, urmărite număr de număr”, și o observație lucidă a zonelor de interes, a sumarelor haotice și a factorilor de regres din presa postdecembristă: „După 1990, a urmat o epocă a dezvoltărilor. Presa literară s-a încadrat în moda corespunzătoare momentului. S-au publicat memorii, jurnale, corespondență. Odată epuizată această sursă de materiale, ziarele respective ar fi trebuit desigur să-și înnoiască formula, să devină dinamice, adecvate noilor mentalități și noii percepții a publicului. Aș spune însă că, dimpotrivă, revistele literare sunt de mulți ani într-o ipostază nostalgică: formula lor este una datată, iar autorii care le populează supraviețuiesc în contextul unei nostalgii pentru ceea ce au fost ei cândva (de remarcat că textele pe care aceștia le publică sunt în mod frecvent însoțite de poze din prima tinerețe, demonstrând parcă o neputință de «a-și aduce la zi» propria persoană). De fapt, majoritatea acestor autori nu mai există printr-o literatură scrisă

recent, ci prin cea care i-a consacrat altădată. De aceea, rubricile lor fantomatice sunt un fel de evocare neputincioasă a ceea ce odinioară era o revistă literară. Mai există, în ziarele despre care vorbim, lungi texte teoretice, adesea fragmente de lucrări de diplomă, de doctorat, studii plictisitoare pe care chiar că nu le citește nimeni decât în mod întâmplător. Cu siguranță că locul lor s-ar afla în publicații lunare sau trimestriale specializate. Mai există pagini întregi de poezie și uneori de proză ale unor autori obscuri, a căror publicare îți dă impresia că revistele literare vor să se transforme în societăți filantropice pentru consolarea rataților. Fără îndoială că, în spatele apariției lor, se ascunde o rețea de interese mici, o politică culturală din cale-afară de provincială. Oricum, principiul celor care publică în asemenea condiții este că nu contează ce publici, ci contează ca, din când în când, suficient de des, să ți se vadă semnătura prin ziare, să aibă lumea impresia că ești un nume important. Așa se creează personalitățile culturale: cu tenacitate”. □ Marta Petreu dezvăluie ce înseamnă *Să faci „Apostrof”-ul la Cluj...*, care sunt riscurile, impedimentele, ingerințele, în ce constă, totuși, satisfacția de a urma cu pasiune o cauză editorială: „Să faci o revistă de cultură este mi-am dat seama încă de la început – lucrul cel mai plăcut și mai păgubos cu putință. O revistă îți mănâncă timpul, interesul, creativitatea, nervii. Îți creează iluzii – iluzia că faci ceva important și durabil. Că faci dreptate – unui scriitor uitat, neglijat, de pildă, sau unui debutant. Că participi, ca mic soldat, la rezolvarea unei probleme mereu fără soluție: problema culturii române. De pe urma unei reviste, ca și a unei edituri, faci un ... cumul de talent, căci primești felicitări nu pentru textele proprii, ci pentru textele bune scrise de colaboratori. În revista proprie poți organiza farse discrete, pe care le percep doar redacția și scriitorii vizați: de pildă, poți pune în aceeași pagină autori care se detestă sau poți îngemăna (pe bani plătiți de o fabrică de încălțăminte) fotografia unei perechi de ghetе cu versurile unui suprealist celebru! Să faci o revistă de cultură este, repet, cel mai amuzant lucru din lume. Amuzant, tocmai pentru că este foarte serios. Amuzant, tocmai pentru că foarte păgubos. Să faci astăzi o revistă literară înseamnă să cheltuiești, pentru fiecare număr, o grămadă de bani, pe care știi dinainte că nu-i vei recupera niciodată. Iar ca să cheltuiești bani pentru cultură, trebuie să-i și ai. Într-o țară săracă cum este România, să faci o revistă de cultură înseamnă să ai, simultan, stofă de sinucigaș și de artist al foamei. [...] Să faci «Apostrof»-ul – la Cluj, să nu uităm – înseamnă să suporti ca, după evacuarea din sediul central, primarul să-și trimită angajații să confiște *toată* mobila din redacție, pe motiv că mesele și scaunele complet hârbuite au aparținut fostului PCR. Iar când ești cu redacția complet goală, cu toată colecția revistei pe dușumele și cu manuscrisele marilor scriitori romani călcate în picioare de funcționarii primăriei, mai trebuie să suporti, pe deasupra, apariția trimișilor prefectului Grigore Zane, care, la rândul său, râvnește aceeași mobilă, cea deja confiscată în neobosita funariadă.[...] Să faci «Apostrof»-ul la Cluj înseamnă toate aceste

lucruri minunate. Inclusiv să auzi, la începutul verii 1997, din partea unui simpatice funcționar al primăriei: «Lasă c-o să venim noi la putere din nou!». Da, mă tem că vor veni. Și mă tem, făcând «Apostrof»-ul, că nici nu este nevoie ca ei, pentru a ne face rău în mod gratuit, să vină din nou la putere: ni-l pot face oricând. Imediat. Pot apărea oricând în redacție pentru a călca din nou în picioare, cu încălțărilor lor negre, «Apostroafe» și manuscrisele marilor scriitori ai literaturii române. O parte din cerul culturii române, adică. Oricând. Și, din nou – știm asta – nimeni n-o să ne apere». □ În articolul *Stagnarea, adevărata criză*, Andrei Bodiou constată că: „Revistele noastre de cultură trăiesc perioada glaciațiunii, ele nu mai reprezintă astăzi fermentul pe care l-au reprezentat întotdeauna pentru cultura română. Ele, ca mentalitate, sunt întoarse cu fața spre trecut. (Spun ca mentalitate pentru că, iarăși, cu puține excepții, văd puține publicații culturale dispuse să recitească perioada comunismului românesc)”. În opinia sa, cauza „stagnării revistelor noastre se datorează lipsei de diferență. Nu mă refer la separarea revistă bună – revistă proastă, formulată uneori cu seninătatea lui «ce e; ce nu e, nu e», ci la diferența generată de dialog, de exprimarea unor direcții diverse, a unor idei care să stimuleze polemica fără menajamente, dar dusă în limite civilizate”. Alături de lipsa de intoleranță față de punctul de vedere contrar, o altă cauză a profilului tern al revistelor noastre culturale este slaba gestionare a relației cu „noutatea”, denotând o mentalitate imobilizată confortabil într-un conservatorism funciar. „Ele publică literatură inedită, discută cărți noi, dar rămân la nivelul concepției în «haine vechi». Faptul că trăim un deceniu din ce în ce mai conformist se observă și din anvergura actuală a revistelor de cultură, tot mai reorientate spre cutume moștenite. (Și culmea, moștenite nu de la maeștrii interbelici, ci din trecutul «deschiderilor» comuniste). Nu vreau să fiu înțeles greșit. Noutate nu înseamnă renunțare la criteriile esteticului, ale valorii. Înseamnă afirmarea spiritului tânăr. Sunt sigur că tinerii de douăzeci-treizeci de ani care scriu azi literatură nu mai au încredere într-un «câmp literar» care tinde, iar?, să-i marginalizeze. Noutate înseamnă azi și încercarea de a construi în interiorul unei reviste un climat de creștere pentru tinerii intelectuali români, nu numai scriitori. [...] Stagnarea revistelor de cultură e, astăzi, generată și de conformismul modei. Iar moda e impusă de cele mai multe ori de ziariști. Nu pot să nu admir forța de persuasiune de care dispune astăzi această breaslă, dar nu pot să nu mă întreb de ce oamenii de cultură se lasă duși, în multe cazuri, așa de ușor de curent. Sau de ce atât de umana vanitate strivește simțul critic într-o asemenea măsură. Revenind, aș spune că stagnarea în cazul revistelor vine și din această comoditate care paralizază: a lua totul cum ți se servește, precum bebelușul care-și primește porția de măr cu biscuiți. Mai important, nu numai pentru supraviețuirea revistelor noastre – și nu de dragul de a supraviețui – este să fii împotrivă. Spiritul tânăr nu s-a afirmat niciodată prin temenele și «exerciții-de-dus-geanta-stăpânului. (Asist stupefiat cum scriitori care puteau

deveni importanți și-au găsit, după pierderea «tătucului» un alt «tătuc»). Spiritul tânăr înseamnă vitalitate, energie. Iar ieșirea din stagnare nu se poate realiza decât prin grabnica sa acțiune”. □ Tita Chișer realizează o „convorbire cu dna Andriana Fianu, de la «România literară»”. Amplul material jurnalistic și de relevanță documentară istorico-literară este pus sub titlul ***Două mii două sute de săptămâni***: „T.C.: Stimată dnă Andriana Fianu, caseta redacțională a «Gazetei literare» cuprindea, în tradiția acelei vremi, numai numele șefilor publicației. Când se transformă în «România literară», aflăm numele aproape ale tuturor alcătuitoarelor revistei, editată atunci de Uniunea Scriitorilor, cam vreo 30 de persoane, printre care nu se socoteau, ca acum, și cei din serviciul strict tehnic: computer, difuzare, corespondență etc. Cu câți oameni a început «Gazeta literară»? A. F.: În 1954 nu exista nici un săptămânal literar, «Contemporanul» care apărea atunci nu cred că publica mai mult de două pagini de poezie, proză, cronică de carte. În puținele cotidiane centrale, câte erau, nu mai mult de patru, se mai cereau scriitorilor din când în când colaborări. Mereu cam acelorași. Și în aceste condiții «se aude» că va apărea un săptămânal de literatură și artă ... În cele două camere de sus de la Casa Scriitorilor unde se stabilise provizoriu redacția dă năvală o mulțime de lume: cu treabă sau fără, cu chef de șuetă, cu speranțe. Pe mine mă adusesese, de la Teatrul Național, unde lucrasem ca asistent director de scenă, Zaharia Stancu. Nu uit prima zi: 2 februarie 1954. Două cămăruțe, două birouri, o canapea, câteva scaune: la un birou stătea redactorul-șef, Stancu, la celălalt, G. Macovescu, adjunctul, care făcea și secretariat de redacție, până a venit Jean Grossu. Începuse marele viscol, se circula prin tunele de zăpadă, dar oamenii continuau să vină: se făcea o revistă nouă pentru scriitori. Apăreau multe fețe necunoscute, bătrâni, care aduceau lui Stancu și lui Macovescu manuscrise, mape îngălbenite și voluminoase, evocau amintiri. Presa lucra atunci dimineața, 8 ore, în regim birocrat, ca și forurile de control ale presei. La «Gazetă» primul lucru care plăcea redactorilor și colaboratorilor era programul de 4 ore, stabilit după-amiaza. Și până ne-am mutat în Bd. Ana Ipătescu 15, n-am avut nici condică. Ni s-a cerut, totuși, să ținem o evidență și pusesem pe un colț de bibliotecă un dosar cu câteva foi. Labiș, cel mai tânăr membru al redacției, vine într-o zi și semnează în dosarul pe care nimeni nu-l completa chiar zilnic. De față era și Geo Bogza. «Ce-i aia?» «Condica. Am semnat-o!», zice Labiș, râzând. «Atunci semnez și eu». Printre «bătrâni» cunoscuți atunci a fost și cel pe care-l vom numi mai târziu, în redacție, «Bossul» – Mircea Grigorescu. L-am găsit într-o zi acasă la Stancu, nu îndrăzneam să vină chiar la «Gazetă»: cunoscutul «arhitect de pagini» n-avea drept de semnătură, și ca să poată trăi ajunsese patronul unui chioșc de răcoritoare, ori a unei sifonerii. Unul din vizitatorii de seară era traducătorul lui Lampedusa și al lui Lautréamont, Tașcu Gheorghiu, care-și începea plimbările sale de noctambul cu o haltă la «Gazetă». Cu tinerii mei colegi, D. Solomon, Georgeta Horodincă, S. Damian am făcut repede

cunoștință, nu mai știu împrejurările. Un moment mai deosebit: în primele zile, Z. Stancu mi-a arătat un tânăr tăcut, corect îmbrăcat, care stătea pe-un colț de canapea: «Tu ești cam repezită, dar cu băiatul acesta să te porți frumos fiindcă-i un mare scriitor: Ștefan Bănulescu». Abia peste vreo 7-8 ani urmau să apară în «Gazetă» *Dropia*, *Mistreții erau blânzi* ș.a. T. C.: Cum erau primiți colaboratorii? A. F.: Fiecare redactor-șef avea alt stil de lucru, alte preferințe. La Stancu, la Macovescu, ori în secții – la Ghiță Dinu, la Camil Baltazar, la Camilar veneau cei care lucraseră cu ei, îi cunoșteau din presa de dinainte. Conducerea citea totul, și lua singură ultima decizie. Când e numit șef la «Gazetă», Paul Georgescu aduce imediat un grup de foști studenți de-ai săi: Matei Călinescu, G. Dimisianu, Modest Morariu, Nichita, Cezar Baltag, Velea. Fiindcă alte încadrări nu-s posibile, la început majoritatea dintre ei sunt angajați corectori, se nimerise chiar într-o vreme o echipă supercalificată, numai critici literari cu toții, în frunte cu Matei, care așteptau – în vaporii de plumb de la «Universul» – șpaltele, «albele», «probele», uneori până noaptea târziu. Se făcea o mare risipă de hârtie, «albele» trebuind să fie trimise la secția de presă a C.C. și la Direcția Presei. La fiecare for câte un rând complet de pagini. Pe atunci «Gazeta» avea o mașină care nu mai prididea cu drumurile, în zilele de tipografie. Într-o zi, în braserie la Capșa – aflată și aproape de C.C. și de tipografie –, Paul Georgescu și Millo Petroveanu înconjurați de pagini date la refăcut, lucrau cu cafelele-n față. Mereu reînnoite. Papacostea, șeful Capșei, trece pe lângă ei, vede scena și șoptește aferat: «Înțeleg, înțeleg ... Optsprezece variante de meniu a trebuit să schimb și eu, săptămâna trecută. Pentru o recepție la Snagov» ... Când a venit Tiberiu Utan la conducere, lucrurile s-au schimbat. A apărut un paradox: în 1964 redactorul-șef venit din munca de la secția C.C. încurajează – vrând-nevrând – debutul «oniricilor»! De ce? El nu mai citește totul, răspunderea selecției revine mai mult secțiilor, și atunci S. Damian, E. Simion, Raicu, Valeriu Cristea își impun punctul de vedere și dau drumul la un alt fel de literatură: atunci debutează la noi Alexandru Ivăsiuc, Țepeneag, publică Ivănceanu, Dimov, Mazilescu, Marcel Mihalaș, Kiropol. Nu-i interesant? Pe coridoarele redacției se nasc alianțele și controversele unei alte generații de colegi și colaboratori: nu uit nici până acum coridorul din Ana Ipătescu. Ducând spre «secția externă» a lui Didi Gârneață, unde se încingeau discuții vii, în care vocea lui Breban domina. Calm, cu umor, tăcut: Grigore Hagiu. Ei se întâlneau în același spațiu cu proaspeții veniți din pușcărie: Caraion, Valeriu Anania, N. Carandino, A. Marino, VI. Străinu. O istorie literară vie, întregită, dramatică. T.C.: Mai vin și acum atâția scriitori câți puteau fi întâlniți la «Gazetă» sau la «România literară»? A. F.: Cred că maximum de vizite le-am primit în '68-'70, în perioada lui Geo Dumitrescu – primul redactor-șef al «României literare», continuate un timp și când conducerea fusese preluată de Breban. Există un sentiment al deschiderii și al îndrăzelii care ne anima pe toți. Colaboratorii

noștri devin redactori: Iordan Chimet, Dana Dumitriu, Iorgulescu, Sorin Titel, Țepeneag; trăim un timp interior când avem impresia că putem schimba multe. E vremea când Geo Dumitrescu îi serie lui Ierunca la Paris, bănuind că va fi posibilă o colaborare a sa în paginile noastre... Breban începe turneele «României literare» în marile orașe, se instaurează stilul meselor rotunde dezinhibate, Adrian Păunescu inaugurează o rubrică de interviuri foarte citite. Tot atunci redacția dă și o «mică lovitură de stat» – impune prin paginile ei filmul *Reconstituirea* al lui Lucian Pintilie, șicanat și interzis la acea dată, din înalt ordin. Până la mutarea la Casa Scânteii aceasta era atmosfera. Odată scoși din locul nostru, vizitatorii devin mai rari, acolo lucram dimineața, și nu mai puteai spune portarului că vii la Raicu, la Constanța Buzea sau la Țoiu – ci la «camera» cutare, «interiorul» x etc.; era cu totul altceva. Pentru supraviețuirea revistei era nevoie de soluții ingenioase, gândite cu bătaie lungă. Când scriitorii primeau onorarii mari, nu aveau gazete – vezi anii de până în '54. Acum au unde publica, dar banii scad. De la 32 de pagini rămâneam când la 244, când la 16, uneori. Ca să nu se despartă de redactorii pe care-i cuprindea atunci revista, G. Ivașcu, venit șef la «România literară» – după plecarea sa de la «Contemporanul», fosta noastră «concurență», ani buni – intră în niște tratative complicate cu Uniunea Scriitorilor și apar jumătățile de normă. E de remarcat că tocmai atunci revista avea una din cele mai valoroase echipe ale sale, cu mulți tineri: Ioana Creangă, Mircea Dinescu, Mazilescu ș.a., care se adăugau colectivului foarte sudat de dinainte. Frig, camere urâte, îmbulzeală, sărăcie la plăți. În plus, o continuă presiune de a reduce din ce în ce statura, timbrul propriu al revistei: «să nu mai fie rubrici personale» – aluzie la Blandiana, Cosașu, dar și la Noica, de pildă, sau Z. Ornea, care dețineau «ferestre» – să se «rotească» semnarii cronicii literare, să nu se mai publice telegrame când un scriitor împlinea niște ani etc. (Telegrame nu putea primi decât EI!). Ivașcu venea rar la redacție, făcea revista de acasă. Omul de bază era Roger Câmpeanu, secretarul general de redacție. Cine nu-și amintește ce-nsemna «Roger – miercuri, 13.30», ziua și ora tuturor reproșurilor de la foruri? Pentru noi și pentru colaboratori asta era aproape un cod al reușitei. [...] T. C.: După '90 revista a câștigat sau a pierdut audiența la cititori, a intrat adică în rândurile obișnuite ale presei culturale contemporane? A.F.: Altul este impactul unei reviste când are 50.000 de exemplare tiraj – atâta atinsesem în zilele noastre foarte bune – și altul când trebuie să consideri o reușită dacă se trag 8.000-10.000 de exemplare. Pe urmă, să nu uităm că la noi, ca și-n partea de lume căreia i-am aparținut până în '89, literatura îndeplinea și funcția istoricului și a sociologului și a presei cât de cât independente și a liderului de opinie. Sigur că oamenii erau preocupați să afle ce-a scris în «numărul de azi» Manolescu, cum a fost citită cartea cutare, ce sugerează, ce spune de-a dreptul ș.a.m.d. Bănuiesc că acest interes nu va mai cunoaște cote atât de înalte, în viitor, nici din partea publicului, nici a scriitorilor. Dar cred că noi, cu experiența câștigată

în vremuri grele, ne-am adaptat mai ușor zilei de azi. Firește, nu pun la socoteală accidente de felul celor de-acum câțiva ani, când n-am apărut 3 luni sau două săptămâni. Și alte reviste au trecut prin asta. Îmi place să cred că noi n-am trecut o asemenea probă, cu consecințe asupra valorii. Dacă s-a schimbat ceva – este interesul fiecăruia pentru revistă, dincolo de articolele, prozele sau poezia pe care o dă la tipar: pe oricine ai întreba, de la Manolescu la Mihai Pascu, de la Adriana Bittel la Alex. Ștefănescu, la Geta, operatoarea noastră la computer până la cel care se ocupă de difuzarea, din redacție, cum stăm cu hârtia, cu Rodipetul, cu sponsorii, cu activitatea Fundației «România literară», știe să te lămurească. Ne regăsim în același interes comun pentru problemele publicației și devenim «grup», cum se strângeam altădată în fotografiile colective – un specific al redacției noastre”.

8 iulie

● „Adevărul” (nr. 2217) consemnează, într-o știre semnată de Adriana Duțulescu, declarația lui Adrian Păunescu, „prim-vicepreședintele PSM [*Partidul Socialist al Muncii*]”: „«[...] Ion Iliescu l-a încurajat și l-a sprijinit pe Tudor Mohora să părăsească PSM, fostul președinte fiind interesat de afacerile Băncii Columna. În timp ce Iliescu era președinte, autoritățile au acordat PS-ului facilități de care nici un alt partid nu a avut parte», a spus Păunescu, arătând că FPS care gestionează 2/3 din averea națională și-a depus banii la Columna Bank. [...] Păunescu crede că interesele lui Ion Iliescu au fost legate și de dezbinarea stângii românești și, mai ales, de eliminarea de pe scena politică a PSM – un potențial rival. Liderul pesemist și-a susținut afirmațiile, explicând că Bebe Ivanovici a înființat obscurul PSMR, cu scopul de a fura voturile PSM-ului. De asemenea, partidul lui Iliescu l-ar fi depozat pe Verdeț de cei doi prefecți ai săi [...], pe primul înlocuindu-l, pe al doilea obligându-l prin șantaj să treacă în PDSR. Adrian Păunescu a mai adăugat că în momentul plecării lui Mohora, Iliescu i-a consolat pe liderii PSM, spunându-le: «Nu fiți supărați, că așa e în democrație». Acum când Teodor Meleșcanu s-a rupt de PDSR cu Alianța pentru România, Păunescu îi întoarce consolările președintelui PDSR: «Nu fiți supărat, d-le Iliescu, așa e în democrație»” (*Adrian Păunescu îl acuză pe Ion Iliescu de eșecul PSM*).

9 iulie

● Tema editorialului săptămânal de Nicolae Manolescu, din „România literară” (nr. 27), este *Posteritatea lui Arghezi*, iar prilejul imediat îl reprezintă comemorarea „la 14 iulie [...] a treizeci de ani de la moartea lui Tudor Arghezi”. Parcurgând episoadele „creșterii și descreșterii” la nivelul receptării, din ultima perioadă de viață a poetului, supusă capriciilor ideologice, criticul constată pe termen lung inapetența pentru recuperarea stilistică a modelului arghezian: „După aproape deceniul de pauză de după 1947, odată revenit pe

scena literară, Arghezi se bucura de toate privilegiile nomenclaturii culturale a vremii, inclusiv de intangibilitate critică. Articolele consacrate *Cântării omului* fuseseră encomiastice. T. Vianu însuși dedicase relativ modestului poem o monografie. E adevărat că, în raport cu producția literară curentă la sfârșitul anilor '50, opera lui Arghezi făcea deliciul exegeților. Ca să nu mai vorbesc despre plachetele de la începutul anilor '60, la care m-am referit mai sus. Ele conțineau, pentru prima oară după război, poezie de cea mai bună calitate. Și, în plus, onestă: Arghezi nu mai filosofa pe teme generale (și comandate), ca în *Cântare omului*, ci își confesa frica de moarte și tristețea longevității ori căuta cheile dialogului său dintotdeauna cu Dumnezeu. Am scris despre două sau trei dintre aceste cărți. Recitindu-mă târziu, mi-am dat seama că recenziile n-aveau nicio spontaneitate, nicio plăcere, erau solemne și emfatice. Sigur, mă aflam la debutul meu de cronicar, abia trecusem de douăzeci de ani. Dar îmi amintesc perfect de dubla presiune exercitată asupra scrisului nostru: o presiune a geniului, care era neîndoielnic Arghezi, a spaimei de a nu greși ori de a nu fi ireverențios cu octogenarul cel mai celebru din tot secolul literar românesc; și o presiune a conducerii «Contemporanului», mediind-o probabil pe aceea a «forurilor», menită a-l cruța pe marele poet de critică. Îndată după 1967 s-a produs căderea: ani buni, Arghezi a stat în umbră”. Blocajul este privit în comparație cu destinul literar postum al lui Bacovia sau Blaga: „Despre el [Arghezi] nu s-a scris nici pe departe atâtea cărți sau studii ca despre Bacovia sau Blaga. O vădită lipsă de simpatie a însoțit posteritatea imediată a celui mai mare poet român din acest veac. Bacovia, redescoperit, a stârnit o vie emulație. Blaga a fost idolatrizat (temeinic, ardeleneste, aș spune). Influența lor asupra generațiilor noi de poeți a condus deseori la mimetism tematic sau stilistic. Influența lui Arghezi, acolo unde n-a fost pastişă stilistică, a fost cu mult mai puțin evidentă, dar a fost: difuză și catalizatoare. Nu poți pune degetul pe arghezianismul urmașilor ca pe o rană: dar arghezianismul e, ca divinitatea pascaliană, peste tot și nicăieri. Posteritatea târzie îi va face dreptate lui Arghezi. Sunt, de prin anii '80, destule semne de redeșteptare a unui interes major pentru opera lui”. □ Într-o scurtă intervenție (*Obrăznicie*), în apărarea lui Al. George, „admonestat” de Răzvan Voncu, în „Literatorul” (nr. 23-24), Alex. Ștefănescu dezvoltă comparația cu un mecanism similar de reacție comportamentală agresivă: „Numai Corneliu Vadim Tudor, și el un autor minor, mai are acest ton, de o jignitoare familiaritate, în diatribele la adresa unor personalități ale culturii noastre. Din punct de vedere literar, pe Corneliu Vadim Tudor l-a adus pe lume Eugen Barbu. Din același punct de vedere, pe Răzvan Voncu l-a adus pe lume Eugen Simion. Cândva mi s-ar fi părut imposibil să existe o similitudine între cei doi Eugeni. După 1989, însă, când Eugen Simion l-a susținut indecent pe Ion Iliescu și s-a bucurat de tot felul de avantaje, surd la exclamațiile de surpriză a numeroși scriitori, a devenit mai evident faptul că el nu diferă prea mult în unele privințe, de Eugen

Barbu. Iată că acum apare un nou element de similitudine, acest Răzvan Voncu, replică, în variantă intelectualistă, a lui Corneliu Vadim Tudor. Ca și Corneliu Vadim Tudor, Răzvan Voncu este dispus să-i rezolve mentorului său «treburile murdare», denigrându-i pe adversarii acestuia cu nereținută mârlnărie (în timp ce el, mentorul, clipește feciorelnic și pozează în spirit subțire). Iar pentru serviciile făcute lui Eugen Simion plătesc alții, nu Eugen Simion. Plătesc, de exemplu, studenții de la Litere, puși în situația de a învăța carte de la un individ incorect și insolent ca Răzvan Voncu”.

14 iulie

• Dan Petrescu comentează publicistic, la rubrica „Puncte de vedere”, din cotidianul „Național” (nr. 37), producția de documente revelatoare asupra unor zone de umbră ale literaturii române din anii comunismului; de această dată, elementul imediat declanșator al agitației din lumea scriitorilor este lansarea cărții *Timpul asasinilor*, de Cezar Ivănescu și Stela Covaci, și controversele asociate „cazului Labiș”: „Literatura de ficțiune pierde tot mai mult teren în fața literaturii non-ficționale: iată un adevăr lesne constatabil de către oricine bagă de seamă cantitatea de jurnale *vii* (adică publicate de autori încă în viață) apărute în ultima vreme (Mircea Zăciu, Paul Goma), sau mai puțin contemporane, dar tot atât de incitante (Mihail Sebastian), plus vrafurile de mărturii, volume de corespondență, amintiri; probabil că un spațiu public îndelung sufocat sub interdicții simte acum nevoia dezvăluirilor ca pentru a pune la încercare, chiar cu riscul unor excese, o libertate prea mult râvnită. Deocamdată, granița dintre public și privat este cu exuberanță aruncată în aer și nevoia de a rosti, în sfârșit, adevărul, trage după sine, aluvionar, o sumă impresionantă de invective pamfletare, altădată de neconceput. Mă întreb totuși dacă, maniera fiind inseparabilă de esența pe care o exprimă, adevărul crud și total ar putea fi și altfel proferat decât în avalanșă indistinctă cu demența și dacă altcineva decât vreun «nebun-întru-adevăr» (cum îl califică Luca Pițu pe Paul Goma) ar fi în stare să-l spună pînă la capăt, *pereat mundus*. Ei bine, se pare că nu. Iar recenta carte de documente și mărturii semnată de Cezar Ivănescu și Stela Covaci, *Timpul asasinilor* (Ed. Libra), nu face decât să-mi confirme judecata de mai sus. În două cuvinte, cartea (supărătoare încă de la ligamentul involuntar din titlu) tinde să demonstreze că Labiș a murit asasinat, că eticheta de poet comunist ce i-a fost pusă («buzduganul generației» – E. Simion) e complet falsă, de vreme ce «pasărea cu clonț de rubin» l-a ucis (cum spune chiar el, într-un ultim poem dictat de pe patul de spital) și că, de nu i s-ar fi curmat viața în felul acesta, precis că poetul ar fi intrat la închisoare o dată-cu ceilalți prieteni ai săi, pe care se pare că i-ar fi «turnat» «eminenta editoare» Georgeta Naidin (azi Dimisianu), aceasta începîndu-și cariera publică neîncheiată nici astăzi cu o infamie. Nu vreau însă să intru în *dimisiunea* românească a literaturii – experiența mea cu agreabila editoare îmi este suficientă ca s-o cred capabilă de

orice, pe ea, pe Paler, pe «bietul Dimi» și pe un șir nu știu cât de întins de multe alte «personalități» aglutinate, la o adică, între ele, precum Liiceanu, Pleșu, Iosif Sava și alții, care și-au dobândit în memoria mea un loc de când cu episodul Geta Dimisianu, de neșters. Voi zăbovi de aceea asupra altor aspecte ale cărții de mărturie și anume asupra acelor la care unele distincții îmi par absolut necesare (maestrul Cezar, îndeosebi, a cărui magnifică megalomanie nu este din păcate secondată și de o schizofrenie pe măsură, așa cum ar fi fost de așteptat de la un poet adevărat, neobișnuind a le face, antrenat cum este de fervoarea spunerii adevărului cu orice preț). Cu prilejul lansării cărții (la 26 iunie, în Muzeul Literaturii), cei doi autori și-au reiterat indignarea față de scoaterea lui Labiș din manualele școlare, ca poet comunist, de care ar fi răspunzător Eugen Simion, artizanul, în schimb, al introducerii în manuale a stalinistului Petru Dumitriu; avalanșa ce vine o dată cu adevărul mă obligă aici să dau deoparte aluviunile din toate părțile: Labiș a fost și poet comunist, că doar atâtea poeme stau mărturie, iar Petru Dumitriu a fost și canalie, după cum a și recunoscut; totuși amîndoi n-au fost din fericire numai atât; pe vremea lui, Labiș încasa, dacă nu mă înșel, cam o mie de lei pentru o poezie apărută în presă, în condițiile în care un salariu bun se cifra în jur de trei sute, iar Petru Dumitriu făcea figură de lord în Bucureștiul lui Gheorghiu-Dej și de bufon (cam ca Dinescu, la toate curțile) la mesele nomenclaturii; astfel că îmi vine cred că a existat, pentru elevii Școlii de literatură colegi cu Labiș, ca și pentru el însuși, o perioadă inițială de «orbire», când au crezut cu adevărat în comunism, urmată «trezire» mediată, eventual, de revoluția ungară din 1956 – dimpotrivă, în România s-a știut foarte bine totdeauna, poate chiar din 1917, ce este cu adevărat comunismul; traseul de la «orbire» la «trezire» în această privință ar fi credibil la intelectualii Occidentului, nu la noi. Restul ține fie de oportunism și lașitate, fie, dacă suspendăm orice judecată morală, de adaptare, pur și simplu. Însă lecția unor cărți de mărturie de acest fel stă, după mine, în altceva: ele ne arată că bălăcăreala românească nu nicidecum veselul și călduțul balcanism în care ne-am putea complăce, fiindcă, pînă la urmă, bălăcăreala ucide. (Un cronicar monden în locul meu ar adăuga grațioasa prezență a D-nei Bianca Balotă la Muzeul Literaturii, căreia îi făcea răcoare cu un evantai improvizat D-na Elena Murgu; o dată efectul obținut, D-na Balotă a declarat că demonstrația din *Timpul asasinilor* privitoare la Geta Dimisianu convins-o pe deplin. [...]).” (*Adevărul ca o avalanșă*).

16 iulie

● Într-un lung interviu luat de Marian Drăghici și publicat în „Luceafărul” (nr. 27), cu titlul „*O lume nouă, din puținul lut rămas de la maestru*”, Ioan Groșan rememorează, declară și susține: „Modele am avut două: Faulkner și Breban. La primul mă fascinau extraordinara intensitate a scriiturii, ideea lui de a crea un spațiu epic la fel de real ca spațiul fizic din care se trăgea și

singurătatea lui orgolioasă de fermier mediocru și scriitor de geniu, iar la Breban, teribilul proces de a sustrage dintr-o concretețe fundamental erotică și carnală o temă, o idee obsesivă.”; „Când spun Cluj, eu spun «Echinox». Fără această revistă, fără indescriptibilul triumvirat care o conducea (Ion Pop, Marian Papahagi, Ion Vartic), nu știu dacă aș mai fi ceea ce, sper, sunt.”; „Am văzut de vreo 15 ani încoace atâtea «răzvrătiri» și «despărțiri» («Despărțirea de Goethe», «Despărțirea de Noica», «Despărțirea de Monica Lovinescu», despărțirea de propria-mi nevastă) încât n-am niciun chef să mă despart ori să mă răzvrătesc împotriva lui Breban. De ce aș face-o? El, pentru mine – ca și Pintilie de altfel – e mai mult decât un maestru, e un prieten cu care mă amuz de spectacolul lumii”.

● La „Cronica edițiilor” din „România literară” (nr. 28), Z. Ornea prezintă *Un roman al „generației pierdute”*, cu referire la Mihail Villara, *Frunzele nu mai sunt aceleași*, ediție îngrijită, studiu introductiv și tabel cronologic de Adrian Anghelescu, Ed. Fundației Culturale Române, 1997 (apărut inițial în 1946): „Mihail Fărcășanu (Mihail Villara) e una dintre marile victime din ceea ce s-a numit, cu dreptate, «generația pierdută». De n-ar fi fost sufocat de vrăjmășia istoriei și rămânea în țară e de presupus că ar fi continuat să scrie literatură, remarcându-se ca un mare prozator. N-a fost să fie. Dar și acest unic roman, azi reeditat la Editura Fundației Culturale Române de dl. Adrian Anghelescu, îi asigură un loc reprezentativ printre scriitorii importanți ai «generației pierdute». Însă regretul de a se fi pierdut pentru literatură, acoperit, multe decenii, de negura tuturor uitărilor (doar Al. Piru îi consemnează romanul, minimalizator, în *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950*) e real. Trist lucru și cumplită pierdere nu numai pentru autor, dar și pentru literatura română. Ca formulă, romanul lui Villara (Fărcășanu) se particularizează. E, de fapt, un roman jurnal, de structură gidiană, amintind, parțial, de *Maitreyi* al lui Mircea Eliade și de altele socotite «existențialiste». Să adaug că e lesne sesizabil și un abur matein (din *Craii de curte veche* [*sic!*]) deasupra ciudatelor personaje din această carte care, poate, nu e chiar roman”. □ Solicitând „dreptul la replică”, Anca Vasiliu răspunde criticilor formulate de Alain Paruit, în articolul *Patimile pariziene ale lui Daniel Turcea*, din „România literară”, nr. 24/1997, prin *Patimile pariziene ale culturii române*. Din perspectiva Ancăi Vasiliu, „supărarea radicală a binecunoscutului traducător nu vine din revolta în fața erorilor mele de traducere, nici a faptului că nu citez bibliografia completă a traducerilor lui Daniel Turcea în franceză, sau că mi-am permis să ocultez perioada onirică a poetului. Supărarea domniei-sale vine pur și simplu din faptul că acest volum a apărut. Mai precis că a putut fi publicat un volum de traduceri de poezie românească la Paris fără concursul cercului de traducători-controlori ai literaturii române în lumea francofonă. Supărarea sa nu e literară, din păcate, ci clanică; ea e destinată să împiedice orice inițiativă «din afară», să taie orice elan, să arate că există de fapt un monopol al

prezenței literare românești care decide cine, ce, cât și cum traduce și unde publică. Și mai ales e destinată să arate, după vechiul, provincialul obicei, că cine nu e «cu noi» e împotriva «noastră» și nu are nicio șansă să scape viu – dovadă că nu are dreptul decât la o singură cronică a cărții și aceea negativă de la un capăt la altul. Doar că totul fiind «prost» în acest volum, critica lui Alain Paruit se întoarce inevitabil împotriva sa. Care sunt la urma urmei «patimile» poeziei lui Daniel Turcea? Cele ce decurg din faptul că, dincolo de răstălmăcire, ea e acum prezentă în inima câtorva cititori francezi ce s-au alăturat iubitorilor români ai vocii lui Daniel? Oare nu cumva adevăratele «patimi pariziene» sunt cele ale unei culturi care nu reușește să iasă din complexul monologului și să integreze, cu detașarea spiritului critic necesar, diversitatea – prim pas către universalitate?”.

17 iulie

● Ion M. scrie, în „Tribuna” (nr. 28-29), despre *Ora oglinzilor*, de I. Negoitescu, pagini memorialistice recent editate la Cluj, de către Dan Damaschin: „[...] este o culegere relativ heterogenă, dominată de semnele tulburătoare și emoționante ale însemnărilor de adolescent, de primele compuneri, de scrisori și mărturii ce se ordonează în portretul neliniștit al lui I. Negoitescu. [...] În pofida numeroaselor lipsuri (pagini degradate, ilizibile), jurnalul este de-a dreptul impresionant prin confesiunea patetică și prin inocența unor reflecții sau proiecte și prin sentimentul puternic de încredere în destinul autorului însemnărilor. Sunt însemnările unui autor uimitor, inepuizabil în dorința sa de a cunoaște, de a citi, de a înțelege evenimentele (tulburi și minate de grave contradicții) din perioada 1937-1941. Evident, jurnalul este direct, necontrăfăcut, înregistrând sentimentele unui adolescent (16-17 ani) aflat într-un mic oraș de provincie transilvăneană (Aiud) și, ulterior, în Clujul dinaintea Diktatului de la Viena. Plăcerea/voluptatea confesiunii este dublată de conștiința că jurnalul ar putea fi prima creație a viitorului scriitor” (*Fragmente de jurnal*). □ Ilie Rad prezintă bilanțul *Concursului de creație literară „Excelsior”*, organizat de publicația omonimă, „în colaborare cu redacția revistei «Tribuna»”. Printre cei evidențiați la cea de-a V-a ediție se numără și Elena Vlădăreanu, „cl. a IX-a, Clubul Elevilor, Medgidia”, căreia îi este selectată poezia *Cina fără taină*.

18 iulie

● În „Dilema” (nr. 234), Andrei Pleșu analizează fiziologia „spiritului critic”, din tipologia „românului”: „Am mai spus-o: avem voluptatea negativului. Nu ne bucurăm de nimic, dacă ni se ia dreptul de a bombăni. [...] Românul e cârcotaș: când e rău, pentru că e rău, când e bine, pentru că nu e chiar așa de bine; nu e el omul care să aștească, suficient, în mulțumire de sine; nu e el omul care să se lase înșelat de aparențe. Stăm rău! Slavă Domnului! E mai rău

fără rău! Când lucrurile intră în ordine, viața nu mai are nici un haz. Comentatorul român, fie el jurnalist, politician sau simplu alegător, are mereu ceva de obiectat: e prost dispus și sceptic. Îmi spun mereu că e normal să fie așa, după atâția ani de obidă mută și de literatură omagială. Uneori însă poftesc la un dram de bucurie genuină, la un mic efort de luciditate pozitivă. [...] Ca mai toate viciile, și viciul acesta rezultă din supralicitarea unor virtuți. Mai întâi, spiritul critic e resimțit ca simptom al inteligenței. Numai proștii sunt mulțumiți. Dacă se discută ceva, orice, iar dumneata, în loc să-ți dai cu părerea iritat, în loc să combați energic, te arăți conciliant, înclinat să vezi partea bună a lucrurilor, se cheamă că ești sărac cu duhul, nătâng. Adormit. (Ori poate mai rău: vândut guvernului!) O minte trează e o minte în ebulițiune: disecă, reteză, condamnă. Inteligența e, prin definiție, un «ce» nervos, o voce irepresibilă care strigă din rărunchi, la tot pasul: «Așa nu se mai poate!» Degeaba ești inteligent, dacă nu ești mai inteligent decât ceilalți, decât «dumnealor». Degeaba ești inteligent, dacă nu ești supărat și agresiv. O altă prejudecată asociază spiritul critic cu gândirea independentă. Obiectez, deci nu mă las înregimentat! Nu merg cu turma, nu mă las păcălit, nu ader la opiniile altora. Nici o doctrină nu mă intimidează, nici o autoritate nu mă inhibă. Judec «cu capul meu». Sunt obiectiv. Nu mă reprezint decât pe mine. [...] Autorul acestor rânduri nu se exclude din clubul bombănitorilor. Și el, ca toată lumea, se complace, uneori, «să dea cu zacherlină-n proști». Dar cine ar mai sta să-l asculte, dacă s-ar lăsa toropit de speranță?!”.

19 iulie

●În „Adevărul” (nr.), la pagina „Cultură”, Viorica Rusu publică un interviu cu Andrei Codrescu („*Fac poezie din sunetul și imaginile vieții cotidiene*”): „[...] V. R.: *Candoare stranie*, primul dvs. Volum de poezie apărut în România prin strădania Fundației Culturale Române, e o selecție de poezie scrisă în ultimii 26 de ani. Ce stă la baza acestor selecții? A. C.: Mi-ar plăcea dacă cititorul român s-ar uita la această carte ca la un roman. Un roman care are, evident, un început în poeziile de tinerețe, cu sonoritatea lor foarte românească. Un roman care continuă cu aventura poeziilor mele de a cuceri spațiul american, dezvoltându-se într-o adevărată istorie a vieții mele. Este romanul unei poezii care crește din ea însăși și ajunge, în timp, până la scrierile mele din anul trecut. V. R.: E privilegiat jurnalistul care se trage din scriitor? A. C.: Ziariștii americani transformă limba într-un deșert, ucid cuvinte și ucid percepția cu clișee de tot felul. Ca să spui ceva care să capteze atenția, în acest deșert, trebuie să ai privilegiul de a te hrăni dintr-o sursă mai adâncă, mai poetică și să ai un simț al limbii mai acut. Eu am mizat pe acest lucru și cred că am reușit. V. R.: Citiți presa românească? A. C.: Câteva săptămânale doar. Din ce văd eu, mi se pare foarte liberă. Pe de altă parte, o simți cum crește și cum învață. Unul dintre lucrurile care mi se pare foarte ciudat, nu numai la presa

românească, ci și la cea europeană, în general, este felul ăsta în care mai întâi îți spui opiniile și, apoi, ajungi la fapte. Eu sunt obișnuit cu modul direct, în care faptele sunt pe primul plan și după aceea vin comentariile. V. R.: Cum percepeți România, schimbările care s-au petrecut aici în ultimii șapte ani? A. C.: Din '89 până astăzi mi se pare că lucrurile s-au normalizat. Oamenii au multe neliniști față de viitor, sunt deprimăți când se gândesc la situația economică. În plan politic, se simte totuși o mare încredere”.

● În „România liberă” (nr. 2223), Ana Blandiana face cunoscute, printr-o „Tableta de sâmbătă” – *Închiderea parantezei*, motivele pentru care s-a simțit dezamăgită ca intelectual implicat în viața politică. Succintul bilanț al celor „șapte ani” sub semnul „schimbării” a avut, în opinia autoarei tabletei, sensul unei redescoperiri a vocației personale de a scrie și a identității de scriitor: „Propunerea «României libere» de a scrie pentru un timp în acest colț de pagină vine pentru mine într-un moment în care mă pregăteam să aniversez șapte ani de când nu mai scrisesem regulat în vreo publicație, după ce timp de aproape un sfert de secol, între 1967 și 1990 (cu excepția celor 16 luni când fusesem interzisă), o făcusem săptămână de săptămână. Revin, deci, la mine însămi după o aproape biblică eclipsă, într-o altă Românie, mai liberă și mai puțin literară, revin schimbată într-o lume care s-a schimbat și-n care nici scrisul nu mai poate fi același lucru. S-a schimbat țara, s-a schimbat generația și eșantionul de cititori, m-am schimbat, poate, eu însămi. Aceeași a rămas doar încăpățănarea de a privi în jur și de a spune ce-am văzut. Și asumarea orgolioasă a credinței că ochiul care privește este mai important decât lumea pe care o vede. Acum, ca și pe vremuri, cred că obiectivitatea nu e decât o subiectivitate care se ignoră, cel mai adesea din lipsă de curaj. În paranteza celor șapte ani în care am încercat să descopăr mijloace prin care lumea poate fi schimbată mai profund și mai rapid decât prin scris, între multele lucruri pe care le-am suportat greu a fost faptul că vorbeam mereu în numele altora. Al altora, printre care mă număram și pentru care eram în stare să renunț la orice, chiar și la sentimentul unicității, hrană și definiție ale oricărui scriitor. Am acceptat și am învățat să mă gândesc la mine ca la un număr dintr-o mulțime și, ca într-un exercițiu spiritual, am vorbit în numele Pieței Universității, al Alianței Civice, al Convenției Democratice. După ce ani de zile ma împotrivisem cenzurii prin toate mijloacele care existau și care se puteau inventa, mi-am cenzurat singură subiectivitatea și, pentru ca vocea mea să-i reprezinte în cât mai mare măsură pe ceilalți, am șters cu mîgălă din ea toate accentele care m-ar fi reprezentat numai pe mine însămi. Înainte de a fi deviza unei solidarități, în clipa în care am scris-o «Nu putem reuși decât împreună» a fost pentru mine formula unui sacrificiu. N-a fost singurul. Am urcat treptele baricadelor, tribunelor, balcoanelor, refuzând să le transform în trepte ale unei viitoare cariere politice. Am făcut-o nu numai pentru că mi se părea că datorez celor ce mă ascultau aceasta dovadă de dezinteresare, ci și pentru că singurul

meu interes real era să mă întorc cât mai repede la scris. Cu alte cuvinte, am făcut politică fără să vreau să devin politician și fără să bănuiesc cât de scump voi plăti acest refuz. Într-o lume în care «răsplata jertfei patriotice» este chiar combustibilul vieții publice, altruismul a început prin a fi considerat naiv și a sfârșit prin a fi considerat suspect. La fel de suspect ca și încăpățânarea de a ține minte promisiunile făcute. Închid, aici, paranteza benevolă și suspect de lungă, a celor șapte ani de sinucidere provizorie, revenind la mine însămi în acest colț de pagină în care voi vorbi doar în numele meu, consumându-mi rezervele de subiectivism îndelung reprimat și metaforele obișnuite să transcrie adevăruri greu de înțeles sau de ascultat. Pentru că, așa cum n-am vrut să devin om politic, nu vreau să devin nici ziarist. Sunt doar un scriitor care folosește hârtia rotativei ca pe un filtru între viață și carte”.

21 iulie

● „Tableta de luni”, din „România liberă” (nr. 2224), a lui Romulus Rusan, pe tema *Scriitori și istorici*, este un îndemn la recuperarea memoriei traumelor individuale sau colective din anii comunismului, un apel la trezirea interesului specialiștilor (i. e. istoricii, nu literații), de a studia arhivele, de a valorifica mărturiile: „Pornesc de la extraordinara carte a Smarandei Vultur, *Istorie trăită – istorie povestită. Deportarea în Bărăgan, 1951-1956*, apărută la editura Amarcord din Timișoara. Conținutul se cuprinde exact în titlu: este o culegere de istorie orală, de mărturii ale victimelor acelor Rusalii negre, ale nopții de 18 iunie 1951, când mai mult de 40.000 de bănățeni și mehedinenți au fost scoși din casele lor și duși pentru cinci ani în celălalt capăt al țării. Îmi amintesc, tot acum, de o altă carte a altor scriitori timișoreni – Viorel Marineasa, Daniel Vighi și Valentin Sămânță – care abordând același subiect era construită din rapoartele birocratice ale activiștilor și milițienilor executați ai murdarei operațiuni. Sunt două din numeroasele eforturi prin care istoria noastră contemporană – un iceberg cu corpul încă nemăsurat – începe să se dezvăluie cititorilor. Sunt depoziții fragmentare, sunt documente subiective în care palpita fragil viețile celor trecuți prin infern, vieți care abia acum par să-și recapete apartenența («restitutio in integrum») – cât de ironic și ireductibil sună aceasta pretenție atunci când e vorba nu de drepturi materiale, ci chiar de niște vieți). Întrebarea pe care mi-o pun (făcând abstracție de faptul că sunt scriitor) este de ce istoria contemporană pare să fie o preocupare mai ales a scriitorilor. Prin anii '80, când aproape toate canalele cenzurii erau blocate, iar scriitorii – experți în lupta cu această instituție – reușeau să spună și ceea ce istoricilor le era imposibil atunci, cel puțin, era un lucru explicabil. Dar de ce acum, la aproape opt ani de la revoluție și la peste opt luni de la schimbarea din noiembrie, cercetarea istorică este atât de puțin stimulată? De ce atât de puține culegeri de documente și studii de sinteză? De ce manualele de istorie aproape că fac abstracție de perioada comunistă și post-comunistă? De ce istoricii

profesioniști par să se fi dat la o parte, iar rafturile bibliotecilor sunt umplute mai ales de memoriile celor ce au trăit istoria, înfundând pușcăriile și tranșeele? Cum se face că, în «România liberă», «Familia», «Vatra», «22», tot scriitorii sunt cei care scormonesc biografiile supraviețuitorilor pentru a recupera ce se mai poate din ravagiul ultimei jumătăți de secol, în timp ce Academia Română își face un titlu de glorie că e formată din «apolitici», care se abțin de la orice atitudine, chiar și când e vorba de istoria țării? Cum se explică faptul că un filolog britanic, Dennis Deletant, a putut deveni de-a lungul a două decenii mai productiv și mai pasionat de istoria noastră contemporană decât unii din istoricii români? Ca să nu mai vorbim de Memorialul de la Sighet, pornit mai degrabă ca un vis literar și abia sperând că ștafeta va putea fi cândva predată actualilor studenți ai Facultății de Istorie? Mi se va spune că toate acestea nu pot înlocui o istoriografie, dar în orice caz ele o pot pregăti, atâta timp cât arhivele sunt încă ferecate, iar generația victimelor și luptătorilor de ieri este ignorată și, într-o bună zi, va dispărea cu secretele ei cu tot". □ În dialog cu ziaristul cultural Doinel Tronaru, scriitorul Andrei Codrescu, prezentat drept „cel mai cunoscut intelectual american originar din România”, vorbește despre activitatea sa în Statele Unite, la radio și ca autor de versuri și de proză, despre colaborările cu alți intelectuali români, stabiliți în America, despre Sibiul natal și proiectul unui film documentar: „D. T.: Dle Andrei Codrescu, la a câta venire în România? A. C.: A patra oară. Am fost în timpul Revoluției, în iunie '90... D. T.: A fost o coincidență? A. C.: Da, venisem pentru întâlnirea de 25 de ani a colegilor de liceu în Sibiu și m-am nimerit în atmosfera suprarrealistă ce domnea pe străzile Bucureștiului; a treia oară cu regizorul Ted Thomas, pentru un film ce se va face la Sibiu, și a patra oară, acum. D. T.: Care este secretul succesului unui scriitor român în America? A. C.: Succesul și notorietatea nu înseamnă același lucru. Editez revista «Exquisite Corpse», vorbesc la radio, la postul *National Public Radio*. Secretul succesului ar fi: a fi treaz și a-ți plăcea să scrii lucrurile pe care le descoperi cu ochii deschiși. [...] D. T.: În ce relații sunteți cu diaspora literară română din SUA: Petru Popescu... A. C.: Petru Popescu a scris o carte care m-a infuriat enorm: *The Return*; va apărea în curând și mi-a cerut un text de prezentare; i-am făcut o reclamă ambiguă pe care, dacă e înțelept, nu o va folosi. Pentru Petru Popescu nu există altcineva decât Petru Popescu. Prietenii mei buni sunt: Vladimir Tismăneanu, Matei Călinescu, Marcel Pop-Corniș, Mihai Spăriosu, criticul de artă Radu Bogdan. [...] D. T.: Care sunt autorii [*români*] pe care îi cunoașteți? A. C.: În primul rând, Mircea Cărtărescu, pe care-l consider un autor senzațional. Sper că va fi tradus. D. T.: Ați citit *Orbitor*? Poate fi tradus? A. C.: Da, este excepțional. Ar trebui tradus de un traducător foarte bun. O traducere mediocră ar fi în defavoarea cărții. Traducerea în engleză e destul de dificilă; am experimentat aceasta la traducerea poeziei lui Blaga. D. T.: Alți autori români de care vă simțiți apropiat? A. C.: Cei influențați de poezia

americană, de Walter Carlos Williams, Ezra Pound, Frank O'Hara, adică generația '80. D. T.: Care sunt poezii care v-au influențat devenirea poetică? A. C.: Frank O'Hara, John Ashberry și W. C. Williams; și, bineînțeles, Walt Whitman. [...] D. T.: Va apărea în România romanul *Blood Countess*? A. C.: Trebuie să apară anul viitor la Univers. Este un studiu despre putere și naționalism sub masca unui roman istoric. Este vorba de sângeroasa Erszebet Bathory, contesa maghiară ce a omorât 1000 de fete. D. T.: Țara vi se pare schimbată de la ultima venire? A. C.: Direcția politică e mai bună. Vizita lui Ciorbea în America a fost foarte bine comentată. D. T.: Ați spus că veți face un film la Sibiu. Dle Andrei Codrescu, ce înseamnă Sibiul pentru dvs acum? A. C.: Foarte mult. Sibiul este peisajul real și mitic al începuturilor mele. Iubesc orașul. Mama a avut aici un atelier fotografic: *Baby Photo*. Scenariul filmului cuprinde zece ani din viața acestuia. [...]”. „Flash-interviul” este publicat sub titlul: *„Sper că nu s-a rupt firul între poetul de 19 ani și cel care sunt acum”*.

22 iulie

● Octavian Paler scrie, în editorialul *Intellectualii și Puterea*, din „România liberă” (nr. 2225), despre „relațiile proaste, de război total”, dintre „vechea Putere și vocația critică a culturii”: „FSN, apoi FDSN, apoi PDSR, constatând că nu-i pot atrage pe intelectuali lângă Bebe Ivanovici, Vasile Văcaru și alte «spirite subțiri», și-au dat frâu liber iritărilor și resentimentelor. Au încurajat un strigăt tembel, ca «Noi muncim, nu gândim», și au pus minerii să-i ciomăgească pe «purătorii de ochelari», după modelul Pol-Pot. Pe scurt, au văzut în intelectuali doar niște «cârtitori» agasanti. Și mă îndoiesc că Ion Iliescu va înțelege vreodată de ce grosul intelectualității a detestat regimul său”. Observator și al stării actuale, „la șapte luni” de la alegerea unei noi guvernări, autorul găsește numeroase motive de critică, de deziluzie, de revoltă: „Coaliția majoritară seamănă tot mai mult cu un iarmaroc gălăgios, generator de certuri și de perplexități, care stărnesc întrebări îngrijorate. Cât de «național» și de «țărănesc» mai e PNȚCD, de vreme ce îi ajută pe extremiștii din UDMR să fie românofobi pe față, iar pe extremiștii români să confişte tema națională și, din ambiția de a încurca prioritățile, lasă milioane de țărani să suporte, mai departe, coșmarul unei legi strâmbe? Ce altceva «liberalizează» liberalii în afară de datul poalelor peste cap? Până unde vor merge cu șantajele «bercenii» d-lui Roman care nu pot concepe, se pare, guvernarea decât ca afacere de partid? [...] Unde sunt inteligențele practice, competențele economice și abnegațiile apte să ne scutească de alte, penibile, dezamăgiri? Să ne consolăm cu argumentul că regimul Iliescu a fost un rău atât de urât mirositor, încât răul de-acum e, totuși, mai puțin rău? Poate că unii reușesc. Eu nu. Nici în domeniul lor propriu intelectualii nu au, până acum, mai mult noroc cu noii guvernanți. Cultura e, în continuare, umilită, disprețuită, batjocorită, iar intelectualii

îngroașă rândurile persoanelor numite, pudic, «defavorizate». Mai nou, purtătoarea de cuvânt a TVR dă comunicate înțepate în care jură ca deculturalizarea programelor de televiziune este dorința cea mai aprigă a românilor. Vorbind în numele comisiilor culturale ale Camerei deputaților și Senatului, d-nii Tepelea și Vasiliu sunt cam de aceeași părere. Poate că teoria mea cu «perșii» care nu mai vin, ca la Salamina, din afara cetății, nu era chiar o fantezie. [...]». □ La „Tableta de marți”, Gheorghe Grigurcu încearcă să identifice „cauzele disprețului, pe cât de imprevizibil, pe atât de indenegabil, pe care-l manifestă în prezent noua clasă politică față de cultură”: „[...] Socotim că ele sunt în număr de trei. Mai întâi, «omul nou», Adamul sovietic cu picioare de lut, ce n-avea altă programare decât dogma de partid, căruia, spre deosebire de strămoșul său ce a primit dintru început Paradisul biblic, i s-a promis un Paradis ideologic, amânat la calendele grecești. Firește, i s-a inoculat teama de cultură, ca de-o diavolească ispită, căci aceasta putea să conturbe resorturile obedienței, să strice figura fanaticismului. În al doilea rând, *homo americanus*, prizat la noi pe latura sa cea mai decepționantă și mai vulnerabilă, de lustragiu ori spălător de vase într-un restaurant, ajuns miliardar printr-un miracol al pragmatismului, printr-un basm al chiverniselii și câtuși de puțin prin știință de carte, printr-o slujire a valorilor spiritului. Și cum am putea uita fondul băștinaș, acel miticism cu rădăcini, după cum presupunea G. Călinescu, atice, atât de versatil, de adaptabil la orice, bucuros a pregăti un cocteil moral în compoziția căruia intră atât principiul sălcui al «omului nou», cât și cel picant al lui *homo americanus*, în varianta de piață dâmbovițeană? Belu Silber a emis opinia că, la noi, comunismul nu putea fi decât opera lui Stalin în colaborare cu Caragiale. Să-l actualizăm: capitalismul nostru cel anticultural nu poate fi decât opera lui Caragiale în colaborare cu *homo americanus*” (**Cauze**).

23 iulie

● Temele abordate în „Tableta de miercuri” a lui Alex. Ștefănescu, din „România liberă” (nr. 2226), sunt **Fascismul și comunismul**, mai exact cuantificarea încărcăturii de culpabilitate a celor două totalitarisme: „Circulă următoarea teorie: Fascismul este mai periculos și mai condamnat decât comunismul, în selectarea victimelor, fascismul avea în vedere criterii etnice, iar comunismul – criterii sociale. Fascismul își propunea, de pildă, să-i extermine pe evrei, iar comunismul – pe oamenii bogați. Și exact aici apare – conform teoriei în circulație – diferența. Un evreu, chiar dacă ar vrea, nu-și poate schimba naționalitatea, în timp ce un om bogat, prin simpla lui voință, poate să devină sărac. Ce fals raționament! Înainte de toate, o precizare. Bogația nu este un fel de bagaj de care cineva se poate dispensa, aruncându-l. Este o responsabilitate. Și mai este expresia – desigur, nu singura, există și artele – a valorii unui om. Regimul comunist nu pe oamenii cu avere îi vâna, ci

pe oamenii de valoare. Cea mai bună dovadă o constituie faptul că a omorât, exilat sau persecutat și oameni de valoare care nu dețineau bunuri materiale, care își exprimau valoarea doar prin creația lor intelectuală. Așa stând lucrurile, nu se înțelege de ce comunismul ar fi mai scuzabil decât fascismul. Amândouă sistemele sunt criminale, iar comunismul are chiar un accent negativ în plus. Comunismul atacă însăși esența vieții, tinzând să provoace un fel de sinucidere a umanității. La o competiție sportivă internațională, teroriștii care îi împușcă pe sportivii de o anumită naționalitate, numai pentru că sunt de o anumită naționalitate, săvârșesc o faptă monstruoasă și merită cea mai aspră pedeapsă. Să ne imaginăm însă că or apăsă și teroriști care i-ar împușca pe câștigătorii tuturor probelor sportive numai pentru că sunt câștigători. Că i-ar ucide tocmai pe cei care au fost sufletul competiției. O asemenea faptă ar putea fi trecută cu vederea? Ca martori ai ei ar trebui, oare, să ridicăm din umeri sau chiar să ne gândim cu reproș la cei uciși pentru că s-au dovedit a fi cei mai buni?”

● În editorialul cu titlul *După douăzeci de ani*, din „România literară” (nr. 29), Nicolae Manolescu descrie „un caz invers față de acela argheziean”: actorul și scriitorul Emil Botta. „În vara lui 1977 se stingea din viață Emil Botta. Generațiile postbelice îl cunoșteau îndeosebi ca actor, unul dintre cei mai originali, atât în teatru, cât și în film. Puțini auziseră despre poet, și încă și mai puțini despre prozator. [...] Critica de după război nu i-a fost prea favorabilă lui Emil Botta. Ca și în alte cazuri, verdictul călinescian din Istoria literaturii a trasat linia. Călinescu îl bănuia pe Botta de impostură lirică. Nici Piru n-a fost binevoitor înainte de Istoria sa din 1981, în care îi consacră, în fine, poetului trei pagini generoase. Călinescian ca formație, am fost eu însumi reticent inițial, deși am încheiat cu Botta antologia de poezie modernă din 1968 și l-am discutat sumar în *Metamorfozele poeziei*. Abia în 1977, când am comentat Un dor fără sațiu, am avut revelația marii poezii. Mi-am intitulat articolul din «România literară» chiar așa: Un mare poet. Cenzura a cerut să fie schimbat. A cedat, până la urmă, insistențelor mele. Poate și pentru că se știa că Botta e pe moarte. Era prima oară când lui Botta i se recunoștea întâietatea într-o generație răsfățată de toată lumea, din care tocmai el lipsise de la împărțirea premiilor. Imediat după moartea poetului au început să curgă elogiile, edițiile și monografiile. [...] Botta a obținut, postum, o glorie de care Arghezi a avut parte în viață. N-a trecut prin conul de umbră al majorității congenerilor săi. După douăzeci de ani, cota lui e foarte ridicată. Școala îi rămâne încă datoare. Între marii poeți ai acestui secol, Emil Botta are dreptul la un capitol de manual”. □ Universitarul Ion Simuț dă dovadă de spirit de sinteză, reușind să descrie, în *Mersul literaturii prin ceața tranziției*, cadrul operațional care asigură funcționarea „literaturii române contemporane”: „Constrâns să indic principalele linii de forță ale perioadei literare post-decembriste, aş dezvolta următoarele idei, pe care le enunţ aici în fugă, deşi ar merita fiecare o

dezvoltare separată: 1. Preeminența politicului asupra literarului. Am asistat la conflictul opțiunilor între politic și literar, cu disperarea că nu există o ieșire din dilemă: sau politică – sau literatură, trebuia aleasă una din părțile alternativei, ceea ce a dus la dispute, certuri și divorțuri. S-a descoperit mai târziu că adevărata cale viabilă pentru un intelectual puternic este să le împace pe amândouă: să facă și politică și literatură, dacă îl țin puterile. 2. Recuperarea literaturii exilului. Marea bucurie a constituit-o publicarea eseisticii, teatrului sau a prozei celor trei mari: Mircea Eliade, Eugen Ionescu și E.M. Cioran. Au urmat proza lui Paul Goma, Vintilă Horia, Petru Dumitriu, Bujor Nedelcovici, poezia lui Horia Stamatu, critica Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca. Mi-e imposibil să înșir aici toate numele. Constat o excepție (or mai fi și altele): întârzierea de receptare a prozei lui Norman Manea. 3. Secretele literaturii de sertar. Nu împărtășesc la acest capitol scepticismul celor mai mulți, care, neavând manuscrise tănuite sau refuzate la publicare, au generalizat starea de fapt. Marea revelație de după 1989 o constituie, desigur, opera de romancier, jurnalist și epistolier a lui I. D. Sârbu: romanele *Adio, Europa, Lupul și catedrala* și scrisorile din Traversarea cortinei conțin pagini memorabile. Dar *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt? Dar *Luntrea lui Caron*, romanul lui Lucian Blaga? Dar poezia clandestină a lui Radu Gyr? Dar *Jurnalul* lui Mircea Zăciu? Și câte altele... 4. Inflația poetică. În timp ce în piața publică poezii se plâneau mai pe coarda proprie, mai pe versul lui Hölderlin (la ce bun poezii?...), acasă socoteau câte volume voiau. În fiecare parte de țară există un Empireu județean al poezilor, controlând ierarhia locală și străduindu-se să promoveze una națională. Nu e de aceea de mirare că poezia se vede cu totul diferit de la Botoșani, Satu Mare sau Videle. 5. *Opulența benefică a traducerilor*. Literatura națională a fost copleșită de traduceri: îndeosebi politologie la «Humanitas», religie la «Anastasia», literatură universală la «Univers». Fenomenul nu e deloc condamnat, vine din necesitatea recuperării unui handicap. Abia de curând avem, în sfârșit, în românește, *Arhipelagul Gulag* al lui Soljenițin, care a făcut o întreagă epocă. 6. *Expansiunea non-fictivului*. Aici am asistat la o adevărată transmitere de ștafetă de la un sector la altul al non-fictivului: am parcurs un lung interval al memorialisticii politice, care a lăsat loc de curând jurnalului și nu e exclus să vină epoca scrisorilor. La acest din urmă punct, contez pe succesul volumului *Traversarea cortinei*, ce îl are în centru pe I. D. Sârbu, și pe efectul masivelor pachete de scrisori de dragoste (Editura Anastasia). Oricum, fenomenul în ansamblu e deosebit de semnificativ. Ficțiunea, uzată moral, a căzut, ca un echivalent al minciunii de care eram sătui. Memorialistica, jurnalul, scrisorile – mai directe, mai transparente, mai accesibile – au venit firesc pe linia autenticității. 7. *Posibila revanșă a ficțiunii*. Cred că va urma și un asemenea moment. Mă gândesc la puternicele romane publicate în timpul din urmă: *Amfitrion* de Nicolae Breban, *Hotel Europa* de D. Țepeneag, *Paltonul de vară*

de Mircea Horia Simionescu, *Oameni și umbre* de Al. George, *Orbitor* de Mircea Cărtărescu și altele posibile, semnate de George Bălăiță, Augustin Buzura, Constantin Țoiu. 8. *Nume noi*. Una din speranțele mari ale înnoirii stă tocmai în numele noi. Sunt multe demne de încredere: H.-R. Patapievici în eseistică, Petre Barbu, Răsvan Popescu, Adrian Oțoiu, Radu Aldulescu, Tudor Călin Zărojanu, Cornel George Popa, Puiu Alger, Horia Al. Căbuți în proză, Daniel Bănulescu și Caius Dobrescu în proză și poezie deopotrivă (lucru rar), Horia Gârbea și Vlad Zografii în teatru, Alina Mungiu în teatru și comentariu politic, Dan Silviu Boerescu și Ioana Pârvulescu în critica de întâmpinare, Ștefan Borbély în comparatistică, Ioan Milea și Iulian Boldea în poezie și critică, Ruxandra Cesereanu, Andrei Bodiu, Ioan Es. Pop, Simona Popescu, Robert Șerban, Lucian Vasilescu în poezie, Corina Ciocârlie, Marian Victor Buciu, Mircea A. Diaconu, Alexandru Laszlo în critică și istorie literară. Se pot face pronosticuri...”. Articolul în ansamblu este de un apreciabil ton lucid-optimist, un caz aproape singular de inteligență a moderației, în contextul iritativ-temperamental, cu dese ieșiri la rampă, al perioadei: „Se redeșteaptă interesul pentru literatura română contemporană. Sunt câteva semne bune în acest sens: cărți mai bine vândute și autori bine cotați, care au dobândit sau redobândit încrederea publicului românesc. *Jurnalul fericirii* al lui N. Steinhardt a făcut să se epuizeze până acum trei ediții. Volumul de poeme *O beție cu Marx* al lui Mircea Dinescu s-a vândut bine și în piețele agro-alimentare. O nouă antologie din proza Anei Blandiana, *În dimineața de după moarte*, a dispărut aproape instantaneu. *Don Juan*-ul lui Nicolae Breban, mereu tânăr, îl văd sub brațul mai multor trecători, într-o reeditare. *Jurnalul* lui Paul Goma, în trei volume și la un preț piperat, e pe noptierele multora. Romanul *Orbitor* al lui Mircea Cărtărescu interesează enorm. Sunt șanse de relansare, într-o a treia ediție a romanului *Ferestrele zidite* – o relansare spectaculoasă, oarecum nesperată și nebănuită. Se caută și se citesc cu înfrigurare cărțile lui Ioan Petru Culianu, Octavian Paler, I. D. Sârbu. Nu pot lărgi prea mult lista exemplurilor, dar fenomenul e real, îmbucurător. Ca o adiere de orgoliu deșteptat, simți că ar putea fi din nou interesant să devii critic literar, după ce-ți pierise tot chef. [...] Cred că ne îndreptăm abia acum spre o normalizare a vieții culturale, care poate deveni mai vie, mai interesantă, mai atractivă pentru public”.

26 iulie

● La rubrica „Accente” din „Adevărul”, C. Stănescu își dezvoltă, ca de obicei, comentariul de critică/ istorie literară, pornind de la un eveniment petrecut în actualitatea culturală, de această dată, legat de Tudor Arghezi: „Duminica trecută, o mână de nostalgici au urcat dealul Mărțișorului ca să participe ori asiste la o ceremonie aducând cu o comemorare (30 de ani de la moartea poetului), dar și cu o aniversare fastă, dătătoare de optimism de încredere în restabilirea puterii noastre de a respecta cum se cuvine marile valori”.

Articolul „*Poet de curte*” este, în egală măsură, o incursiune jurnalistică de atitudine civică și o substanțială apărare a lui Tudor Arghezi, în fața „procurorilor literari” (cu referire mai puțin la Sorin Toma, cât la Virgil Ierunca): „Dar cum se cuvine să fie acestea respectate? Nu, desigur, prin discursuri tremolate la ocazii festive și false temenele pioase ori agățându-ne măruntele noastre creațiuni de poala gigantului. O primă formă de respect ar fi, de pildă, ca aceste ocazii să fie onorate, chiar și strict formal, de oficialități: de la Mărțișor au lipsit și Primăria, și Academia, și Ministerul Culturii și chiar Uniunea Scriitorilor, din care Arghezi încă mai face parte. Altă formă de respect, mai puțin formală și pretențioasă, ar fi ca funcționarii din primăria sectorului respectiv, deși nu-i cred mari cititori ai lui Arghezi, să ridice măcar maldărele de gunoi din capul străzii Mărțișor, dinspre Piața Sudului, pe unde se urcă spre «domeniul Arghezi», întreținut cu filială pioșenie de d-na Mitzura Arghezi. Ar mai trebui pusă de către aceiași funcționari ai noștri și o plăcuță indicatoare pentru turiștii neștiutori, rătăciți prin partea locului, îmbiindu-i să urce și să pună o floare la mormântul celor doi, Tudor și Paraschiva, din prisaca veșnicei lor pomeniri. Atâta măcar ar putea, din respect edilitar, să facă primăria pentru memoria marelui nostru poet. [...] Tudor Arghezi ar fi fost, după opinia procurorilor literari, un «colaboraționist» învederat, un «vândut» comuniștilor și «înstrăinat» de popor, unul dintre aceia care s-au făcut «frate cu dracul» și au rămas pe «punte». Nu doar că, ocazional și strict formal, și-a mărturisit adeziunea la noile rânduieli, dar, zic inchișitorii, ar fi scris, la comandă, «degradantul» ciclul *1907*. În realitate, acest lung roman expresionist în versuri, comandat ori rodul propriei voințe, nu-i dezonorează câtuși de puțin opera, chiar dacă nu e și cea mai rezistentă parte a ei. În ochii altcuiva, critic important, autorul *Testamentului* trece drept «nomenklaturist», deși e știut că poetul n-a stat unde stă și nomenclatura de azi, în «Cartierul Primăverii», ci mai sus, la «Mărțișor», în casa ridicată de condeii lui, unul dintre cele mai productive din întreaga istorie a literaturii române. «Nomenklaturistul» și-a pus foisorul de la Mărțișor în dreptul penitenciarului Văcărești, de peste drum, al cărui «pensionar» fusese cândva, tot pentru «colaboraționism»... Farsa cu noul «colaboraționism», cel comunist de inspirație rusească, e cu atât mai mare cu cât, după unele opinii, adevărata cauză a interzicerii poetului în anii '50 n-ar fi sinistrul pamflet scris de Sorin Toma la îndemnul tatălui său, poetul Alexandru Toma, invidios pe «talie» lui Arghezi, ci ea trebuie căutată cu mulți ani în urmă, prin 1926-27, când a scris unul dintre cele mai virulente articole demascând, printre primii în Europa, lagărele de concentrare din Rusia Sovietică. E de domeniu umorului negru că unul din cei mai înveninați procurori literari, fost cântăreț al tancurilor sovietice care desfundau drumurile României, judecă azi pe Tudor Arghezi pentru... colaboraționism cu regimul lagărelor de concentrare demascate de autorul *Agatelor negre*! Iar pentru ca această comedie tragică să fie «rotundă», să nu uităm că în lunga perioadă a

interzicerii sale «colaboraționistul» și-a ținut casa tălmăcind pe românește, la ordin și de nevoie, scrierile fabulistului rus Krilov, într-o formă socotită de cunoscători superioară originalului, și încă adăugând fabulelor rusești și câte o morală românească! Încât, târziu după aceea, aflând povestea acestei restaurări superioare originalului, un scriitor sovietic în vizită la Mărtișor l-ar fi rugat pe poet să-l traducă pe Krilov-ul său și în ... rusește. Reabilitat după lungi ani de reclusiune și interzicere totală, marele poet își va fi dat, cum se știe, tristul «obol» Cezarului. Prețul a constat în câteva rânduri scrise și, o dată, prin 1962, chiar rostite la un microfon oficial. Ceea ce i-a atras din partea unui critic din lumea liberă de atunci porecla de tristă faimă, «gădilici de Curte Veche» și lansarea, cu această ocazie, a unei noi «ipoteze» de interpretare, rămasă doar în intenție [...]. Mai departe, dl. Virgil Ierunca (în *Tudor Arghezi gădilici de Curte Veche, Românește*, Fundația Regală Universitară Carol I, Paris, 1964) descoperă în toată opera argheziană «un demers neîntrerupt de a gădila» și de a «pre-linge». Ipoteza aceasta, a «gădilatului» și «ligerii» în opera lui Tudor Arghezi, nu s-a mutat, din nefericire, din pamflet (cam răutăcios) într-o exegeză adevărată. Și promisiunea de a ni se demonstra că Tudor Arghezi nu este un «mare poet român» fiindcă omul cu acest nume n-a putut fi un «mare model» a rămas neîmplinită. Sintagma «poet de curte» din pamfletul scris, la comanda unei circumstanțe, de dl. Virgil Ierunca, a făcut, în schimb, carieră în lumea literară românească, ea fiind luată în stăpânire și întruchipată de câțiva autori prea bine cunoscuți, unii ajunși șefi sau adjuncți de partide. E poate singurul merit al contribuției d-lui Virgil Ierunca la exegeza promisă și, vai, nedesăvârșită. O fi fost Arghezi un «poet de curte», dar «curtea» lui e ograda, prisaca și livada, într-un cuvânt, Mărtișor-ul, Restul e politică și... pamflet [...]. □ Într-un interviu luat de Carmen Chihaia, scriitorul George Bălăiță declară: „*O Europă unită cultural nu trebuie să fie o Europă plicticoasă...*”: „G. B.: [...] De aceea este atât de vitală deschiderea creatorului, cu cât el va călători mai mult, va ști mai multe limbi străine ș.a.m.d., va fi în stare să cunoască mai mult, să comunice cu alte tipuri de cultură și experiențe. Numai că, vezi, românul e cam static. Deși are o deschidere, de la începuturi, la mare, el nu prea călătorește. Stă. De aceea am fost – și sunt – interesat de inițiative precum cele manifestate de Grupul european GULLIVER. Fiindcă azi, mai mult ca altădată, este nevoie de un Gulliver, care să meargă, eventual, chiar în Țara Nimănui. Cine știe ce descoperiri minunate poate face el acolo. C. C.: Asumându-și acest «risc», scriitorul, omul de cultură român poate grăbi, într-un fel, integrarea europeană și euroatlantică a țării? G. B.: Singurul lucru pe care scriitorul român l-ar putea face în această privință ar fi să-și scrie cărțile! Și care să-l reprezinte. Pornind de la un anumit standing valoric. Mi se pare important scrisul fiindcă numai prin creație un neam poate să propășească. E trist să constăți că, adesea, oameni – chiar intelectuali – care au un loc sigur de muncă și n-o duc deloc rău, nu știu să gândească pe cont propriu. Gândesc cu

vorbele și... capul ziarului ori sloganurilor citite/ auzite. Or, este vremea ca nu numai artistul, dar și «simplul cetățean» – pentru a folosi o sintagmă dragă politicianilor – să gândească pe cont propriu. E singura cale pentru a ieși la liman. Crezi deci că mai trebuie să pledez pentru rolul culturii – implicit, al scriitorului – în acest recurs la **responsabilitate**?! Un termen, îmi permit să observ, deloc perimat, ce-și păstrează potențialul, chiar atunci când nu e foarte... activ. **O Europă unită cultural n-ar trebui să însemne o Europă plicticoasă, adusă la același numitor.** Ca să nu mai spun că cei care practică excesul de zel îmi par că ascund o culpă anume. Un alibi. Parcă pentru a-și justifica cine știe ce complexe, obediențe, neputințe. Or, pur și simplu, un întreg sistem de interese”.

27 iulie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 378), la rubrica „Paralele inegale”, Viorica Rusu discută cu scriitorul american de origine română, Andrei Codrescu. Acesta relatează pe parcursul interviului și câteva experiențe personale care i-au influențat hotărâtor modul de creație: „Am început să scriu la Sibiu, la începutul anilor ’60, sub influența marilor descoperiri ale generației mele: Blaga, Tristan Tzara și alți poeți «subversivi» pe care îi citeam pe sub masă. Era vremea când Nichita Stănescu ne arăta că se poate scrie și altfel de poezie. Nu-i cunoșteam pe suprarealiști atunci. I-am citit mai târziu și nu cred că m-au influențat în mod deosebit. [...] am lucrat o vreme la librăria din Strada 8, cea mai mare librărie din lume, unde scriitorii făceau cumpărături și bârfeau. Ce citeau ei, citeam și noi, cei tineri. Dacă Edward Albee cumpăra o istorie militară obscură, până a doua zi, ea era gata citită, discutată, chestionată. Privilegiul acesta, de a fi, ca tânăr poet, în miezul lucrurilor m-a purtat prin tranziția limbii engleze, un proces dificil, de care puțini emigranți au fost scutiți. În plus, jurnalele litografiate (de genul «The World», condus de Anne Waldman și Lewis Warsh) îmi publicau poeziile imediat. În 1970 m-am mutat la San Francisco, unde începuse era lecturilor de poezie, a poeziei-spectacol. Scriam repede, pe șervețele, la «Vezuviu», pentru a le citi în «Galeria Cafenea». În schimb, primeam bere și vin pe gratis. Am editat și eu cărți și reviste în versiuni litografiate și am colaborat la întemeierea seriei Poezia Intersecției. Toate acestea, asociate cu toleranța benignă a orașului San Francisco și promisiunea permanentă a plăcerii care plutea în aer, au dat poemelor mele un sentiment exaltat și fericit, care mă amețește și astăzi” („*Fac poezie din sunetul și imaginile vieții cotidiene*”).

28 iulie

● La rubrica „Puncte de vedere”, din „Național” (nr. 37), în articolul **O sciziune și un pariu**, scriitorul Dan Petrescu pornește o incursiune critică prin lumea literară românească, poziționându-se de partea celor care sunt de acord cu

dezvăluirile din *Jurnalul* publicat recent de Paul Goma: „Apariția celor trei volume de *Jurnal* al lui Paul Goma n-a lăsat indiferentă lumea noastră literară, ale cărei reacții ar putea deja alcătui un volum aparte, și anume unul împărțit, pentru simplificare în două: o parte consistentă ar aduna ecourile negative, iar alta, ceva mai subțire, pe cele pozitive sau, oricum, mai nuanțate. Dar cele două părți ale ipoteticului volum opunându-se net, înseamnă că *Jurnalul* lui Goma a provocat o veritabilă sciziune în mediile culturale românești. Astfel, în mare, linia despărțitoare îi distinge pe cei neangajați de cei care sînt sau au fost angajați, în general, în folosul unor cauze contrare celor care l-au mobilizat pe Goma. Ar fi vorba de niște cauze morale și politice, iar acestea din urmă, spre surprinderea noastră, nu par a se fi stins defel, deși realitățile politice s-au modificat substanțial. E ca și cînd vechile coterii literare, în pofida unor tulburări de suprafață, sînt mai rezistente decît orice altceva la schimbare; ele nu se destructurează în lipsa unui criteriu ideologic, ci rămîn unite în jurul unor surse de finanțare și/ sau al unor polițe neplătite între membrii lor. În ce-l privește însă, Paul Goma pare decis să nu-și lase nici o poliță neplătită, în acest sens *Jurnalul* său fiind un pretext și putându-se intitula oricum altfel. Foarte multă lume, luînd de bună convenția jurnalului, i-a reproșat lui Goma că și l-a publicat pe al său în timpul vieții; în schimb, n-am auzit nici un reproș de acest gen la apariția *Jurnalului de pe Păltiniș* ori a altor jurnale și scrieri memorialistice asimilate lor, semnate de autori precum Mircea Zăciu, Florența Albu, Vasile Gogea, Liviu Antonesei, Andrei Pleșu, Sanda Stolojan, Alexandru Ciorănescu, Virgil Nemoianu, Luca Pițu, Cezar Ivănescu, toți în viață și, uneori, cel puțin la fel de inconfortabili ca și Paul Goma. Desigur, unii dintre el nu utilizează nume «în clar» ci, cel mai adesea, inițialele unor persoane contemporane și ele în viață; asta nu înseamnă însă că, la Mircea Zăciu, de pildă, Buzura nu este perfect recognoscibil sub inițiala G., ori cutare doamnă, cu care profesorul clujan pare a avea la un moment dat o idilă, nu este trădată de prenumele Ina folosit în *Jurnalul* său; această criptare incompletă, dimpotrivă, lasă impresia a ceva suspect, rezidual sub dezvăluirile autorului însuși. Și-apoi, dacă numele reale sînt o problemă, în romanul lui Daniel Bănulescu intitulat *Te pup în fund, conducător iubit!*, apar ca personaje, în situații nu tocmai fictive, și Laurențiu Ulici și Adrian Păunescu (în stilul unui poem al acestuia fiind și numit romanul), dar n-am știință să fi protestat vreunul (e drept însă că, acum cîțiva ani, la nu știu ce congres al românității de la Herculan unde se cînta un imn al spornicului versificator, cartea lui Daniel Bănulescu n-a putut fi lansată, căci «oamenii cu ordinea» au amenințat cu spargerea vitrinelor librăriei...). În consecință, acest fel de obiecții aduse *Jurnalului* lui Goma (dar nu și altor jurnale aflate, formal, în aceeași situație) trădează un parapon prost ascuns, oricîte volute stilistice ar face, spre exemplu, un Val Condurache, reluând în «Timpul» reproșul celor prea bine crescuți: «Prin faptul publicării, în timpul vieții, a acestui jurnal, Paul Goma cerșește,

prin dezonoare, recunoașterea publică a statutului său de erou al onoarei». În același timp, cronicarul ieșean crede că Goma și-a pierdut îndreptățirea morală trecînd de la lupta anticomunistă la judecarea semenilor săi (idee nici ea nouă: au mai vehiculat-o M. Iorgulescu și Andrei Pleșu) – ca și cum comunismul nu și-ar fi datorat, în ultimă instanță, ororile tot oamenilor care se înverșunau să-l «construiască»; or, aceștia n-au dispărut nici azi, cînd nimeni nu mai pome-nește de comunism. De aceea, îndrăznesc să cred că viitorul ne va rezerva mari surprize în privința celor neagreați de Paul Goma; pariul este că, de vom căpăta vreodată acces la dosarele netrucate ale Securității, sau dacă se vor înmulți destăinuirile publice ale scriitorimii noastre, vom afla lucruri stupe-fiante care-i vor confirma antipatiile lui Goma punct cu punct, dovedind în plus că nici aceia care au scris împotriva lui nu sînt chiar în regulă; nu mai departe, Val Condurache însuși: el ce îndreptățire morală ar avea ca să-l judece pe Goma? Căci eu mi-l amintesc cum, în zilele confuze ale revoluției, și anume chiar în timpul primei alarme cînd așteptam «teroriștii» cu arma în mîină (că n-au venit, e altă poveste), stătea aplecat la urechea mea, neizbutind să se decidă ce post să-mi ceară (teatrul? revista? editura?) – deși, cu puțini ani în urmă, tot el se dăduse peste cap ca să mă împiedice să mă înscriu la un concurs pentru ocuparea postului de referent literar la teatru, în condițiile în care pe-atunci eram șomer și aș fi fost abia al doilea concurent pe postul respectiv...”.

● La „Tableta de luni”, din „România liberă” (nr. 2230), Romulus Rusan vine cu un adaos explicativ la articolul său anterior, *Scriitori și istorici*. De această dată, în *Frica de trecut*, autorul face precizări necesare cu privire la „reproșul” adus istoricilor, de indiferență față de documentele, mărturiile ș. cl., care ar fi fost cazul să-i intereseze științific, în mod direct: „[...] nu m-am gândit, cînd am scris articolul, la cineva anume, nici n-am ținut să învinovățesc breasla în ansamblul ei. Disperatul meu reproș se adresa, în schimb, lipsei de voință oficială în acest domeniu al istoriei contemporane. N-am avut de gând să contabilizez cît a scris un autor sau altul, ci să arăt că nu există un efort de ansamblu, că arhivele sunt greu accesibile, că nu avem sinteze, tratate și manuale, că reușitele (uneori strălucite) sunt sporadice și pe *cont propriu*. Scriitorii – am vrut să mai spun – nu sunt obișnuiți să lucreze decît pe cont propriu și în afara unui cadru instituțional (nedepinzînd de organigrame, planuri de cercetare, comisii pentru secolul XXI etc.) și, *faute de mieux*, trăiesc în chip spontan urgențele istoriei, pulsul și vocația epocii. Istoricii pot ajunge la această stare de grație (care uneori e sinonimă cu libertatea de creație) numai atunci cînd uită că fac parte (dacă fac) din Academia Română sau că depind (dacă depind) de institutele acesteia și de salariile dimensionate derizoriu cu care anume li se răsplătește munca, parcă anume pentru a fi descurajați. Cu alte cuvinte, reproșul meu se adresa nu unor persoane, ci mentalității inerte a «supremului for științific», care se complăce în rolul unui

apendice al statului, renunțând deliberat la statutul de elită a societății civile. Alcătuit în 1990, ca un numitor comun între Academia ceașistă și cerințele politice ale aceluși an, el proteja «liniștea» proaspeților deținători ai puterii și-i ferea de orice aluzii la trecutul lor sau de orice amintire a perioadelor democratice din trecutul țării. Strămoșii, în discursul oficial, deci și în cel academic, erau căutați în epoci cât mai depărtate, de preferință înainte de crearea partidelor istorice și, evident, de instaurarea comunismului și de represiunile prin care s-a ajuns la aceasta. Potrivit principiului orwellian – «Cine controlează trecutul stăpânește viitorul» –, istoria contemporană trebuia ascunsă ori amânată cât mai mult cu putință. Dar nici după schimbarea din 1996 nu se observă, în sânul puterii, o dorință unitară de a se da libertate arhivelor, de a se stimula cercetarea (este, oare, o simplă «disfuncționalitate a coaliției de la putere» sau o disparitate filosofică mai profundă?). Cei care, cum spunea cineva, «nu au istorie, ci numai autobiografii» îi acuză pe cei care au istorie – și încă una glorioasă – că «trăiesc cu fața spre trecut»; iar aceștia se lasă inexplicabil paralizați de frazeologia respectivă, care nu este decât aparent un tic modernist, este, în realitate, o frică vinovată de istorie. Se uită astfel că a nu avea un trecut nu înseamnă a avea automat un viitor. Rezultatul este că, profitând, cei ce dispun axiologic de destinul istoriografiei au înțeles că nu au niciun motiv să se grăbească. Ceea ce se vede cu ochiul liber!”.

29 iulie

• În „22” (nr. 30), la pagina „Comentarii”, poeta Ileana Mălăncioiu discută la *Cronica melancoliei. Complexul rezistenței prin cultură*, o formă bizară de comportament din partea câtorva intelectuali, care – sugerează autoarea – sunt dispuși a sacrifica emisiunile culturale de televiziune, din calcule politiciene: „[...] radierea emisiunilor culturale din programele TVR nu m-a mirat. Ceea ce m-a mirat a fost faptul că protestul celor 50 de scriitori (printre care m-am numărat și eu) împotriva acestei măsuri aberante a fost contracarat de actuala conducere a Televiziunii. Prin intervenția unor personalități pe care, înainte de 1989, nu mi le-aș fi putut imagina, sub nici o formă, de cealaltă parte a baricadei. Este vorba despre prietenul meu Gabriel Liiceanu și despre prietenul său Andrei Pleșu, care, într-o emisiune recentă au susținut, cu o convingere demnă de o cauză mai înaltă, reducerea spațiilor destinate culturii. Ideea lor (ca și a d-lui Mihai Oroveanu, care a deschis ostilitățile ceva mai timid) era că departamentul acesta ar fi avut prea multe emisiuni, că ele ar fi nerentabile, în fine, că ar fi plicticoase și audiența lor ar fi din ce în ce mai scăzută.[...] îmi asum riscul de a-i aminti prietenului meu Gabriel Liiceanu că bătălia purtată câțiva ani pentru intrarea lui în Consiliul Audiovizualului avea la bază iluzia că simpla sa prezență printre cei *treisprezece* ar putea da întregii Televiziuni un statut de instituție de cultură. Nimeni nu își imagina că el ar putea pleda pentru radierea emisiunilor destinate culturii. (Chiar dacă nici una

dintre ele nu ar corespunde într-un totu exigențelor sale, ale prietenului său Andrei Pleșu și ale prietenului acestuia, Mihai Oroveanu)”.

30 iulie

● La pagina de „Cultură” din revista „Privirea” (nr. 82), Laurențiu Ulici, care se ocupă de „cronica literară”, prezintă cartea *O slăbiciune pentru pisici*, avându-l autor pe tânărul critic Dan Silviu Boerescu. Este o bună ocazie de a-l introduce pe „cel mai autorizat purtător de cuvânt” al nouăzeciștilor, descris ca fiind: „cel mai turbulent, cel mai ludic, ba chiar, vai, mai nesperios”. Dincolo de caracterul personal, în spiritul vremii („egolatu, căcotaș, umoral”), Dan Silviu Boerescu are „autoritate” – aceasta fiind explicată de Ulici prin „perseverența cu care se apleacă, de aproape zece ani, asupra textelor promoției, comentându-le, antologându-le, ierarhizându-le, făcând adică istorie literară cu temă critică”; tot în opinia lui Ulici, Boerescu are și talent, și „manieră” („zeflemistă, aporetică, destructurantă, narcisistă”), plus „aptitudinea critică incontestabilă, cu două frapante calități: puterea de sinteză, ilustrată, de pildă, prin titlurile eseurilor critice – Boerescu fiind, probabil, cel mai performant producător de titluri exacte și expresive din critica de azi –, și acuitatea analitică, mereu pe spații mici, dar denotând o anume nostalgie de nuvelist cuplată cu voluptatea sentințelor fulgerătoare care îl șochează pe cititor înainte de a-l pune pe gânduri”.

● La pagina de „Cronică literară”, din „România literară” (nr. 30), Alex. Ștefănescu aplică o inspirată analiză *Criticului libertin* (Dan-Silviu Boerescu), pornind de la antologia acestuia *Chef cu femei urâte. Cele mai bune povestiri, 1995-1996*, Ed. Allfa, 1997: „În momentul de față, la numai treizeci și trei de ani, Dan-Silviu Boerescu este un factotum. Se pronunță sistematic asupra celor mai recente cărți ale autorilor români contemporani (în paginile revistei *Luceafărul*, la TVR etc.), scrie și despre literatura străină, conduce cenacluri, lansează tineri autori și mai și lucrează la Muzeul Literaturii Române. Agitația lui ne face să ne gândim la invincibilul Rambo, care trage alternativ cu pistolul și cu mitraliera și mai aruncă din când în când și câte o grenadă. Am fi nedrepti dacă ne-am grăbi să-i ironizăm omniprezența. Tânărul critic nu poate fi comparat nici cu Trahanache, întrucât nu face parte doar cu numele din diverse comitete și comiții, și nici cu Pomponescu, pentru că rolul său nu este niciodată acela de figurant solemn. Prin tot ceea ce scrie și spune, el se impune ca o conștiință critică, ludică și perversă, dar mereu trează, atotcuprinzătoare. [...] Este lucid, înțelege totu, dar n-are sentimentul responsabilității. Se comportă ca un răsfățat care lasă în seama altora problema administrării literaturii. Și totuși, în felul lui capricios, face literaturii servicii. O activează, o pune în legătură, inventiv și voluptuos, cu alte zone ale existenței, o prezintă ca pe-o ofertă dintre cele mai ademenitoare blazaților cititori de azi”. După masivele considerații pe bază de teorie, Alex. Ștefănescu furnizează și o

convingătoare mostră *pe text*: „Chiar și într-un comentariu critic străbătut de o undă de tragism, cum este cel consacrat lui Cristian Popescu, nu lipsește acest joc postmodern. Criticul depune la căpătâiul poetului mort prematur o jerbă de stiluri: «Moartea lui Popescu n-a existat. A existat doar un copil sărac, singur și trist, care fiind băiat, păduri de cruci cutreiera»”. □ În articolul **Proză scurtă românească în America**, Gabriel Stănescu semnalează și prezintă pe larg „O antologie exemplară care sperăm să se bucure de succesul de public pe care îl merită”. Este vorba despre *The Fantom Church and Others Stories from Romania*, „apărută recent în seria de *Studii rusești și est-europene* la University of Pittsburg Press”: „Volumul, având 240 de pagini și beneficiind de o ilustrație în maniera Chagall, aparținând pictorului Costin Neamțu, antologhează douăzeci și una de proze scurte, dispuse în șase secțiuni tematice. Editată și tradusă de Georgiana Fărnoagă și Sharon King, amândouă cadre didactice la Universitatea California din Los Angeles, antologia beneficiază de aportul substanțial al criticului literar Florin Manolescu, actualmente profesor în Germania, la Universitatea din Ruhr, Bochum, care semnează introducerea, face selecția textelor și scrie o documentată cronologie a evenimentelor din România între 1940 și 1990. Tot Florin Manolescu este autorul notelor bibliografice ale autorilor incluși în antologie. [...] Prima secțiune tematică intitulată *Rural Traditions* cuprinde trei povestiri: *Ultimul Berevoi*, de Vasile Voiculescu, *Dincolo de nisipuri*, de Fănuș Neagu, și *În treacăt*, de Nicolae Velea. A doua secțiune, sugestiv intitulată *The Impact of the Political* este mult mai bogat reprezentată, cuprinzând nuvelele *Caii cei mai bine îngrijiți*, de Petru Dumitriu, *Cuția de conserve*, de Dumitru Radu Popescu, *Înmormântări*, de Radu Cosașu, *Povestirea eludată*, de Mircea Nedelciu și *Motocicleta lui Dollinger*, de Cristian Teodorescu. A treia secțiune, *The Condition of the Artist*, cuprinde trei proze scurte: *Ea vrea să urc scările* de Sorin Titel, comentariile privind două personaje imaginare din *Ingeniosul bine temperat* de Mircea Horia Simionescu și *Un capitol de istorie literară* de Ovid S. Crohmălniceanu. Următoarea secțiune tematică, *Tales of the Fantastic*, cuprinde povestirea care dă chiar titlul antologiei, *Accidentul* de Dumitru Țepeneag și *Enigma discului de smarald*, de Ioan Petru Culianu. Secțiunea intitulată *Gender and Society* cuprinde *Fata Căpitanului* de Mircea Eliade, *Drum comun* de Gabriela Adameșteanu, *Gravitație, colaps* de Gheorghe Crăciun și *Jocul* de Mircea Cărtărescu. Ultima secțiune, *Voices of the City*, include povestirile *Maiorul și moartea* de Ion Băieșu, *Jurnalul unui locatar* de Răzvan Petrescu și *Paraphernalia* de Ion Manolescu, cel mai tânăr prozator din această antologie. [...] Este regretabil, însă, că nicio proză scurtă din volumul de debut al lui Marin Preda, *Întâlnirea din pământuri* (1948) sau din cele publicate ulterior de Ion Cristoiu în culegerea *Scrieri de tinerețe* (1987) nu a fost inclusă în antologia de față. Conform unei note a editorului se pare că nu a fost posibilă obținerea copyright-ului pentru niciuna dintre scrierile lui Marin Preda”.

● „Cronica literară”, realizată de Daniel Dimitriu, în „Ateneu” (nr. 7) este un omagiu adus lui Liviu Ioan Stoiciu, considerat *Don Quijote de la Focșani*, sau precursorul generației ’80, prin poetizarea combativă a „singurătății colective”: „Am avut șansa să fiu printre cei dintâi cititori ai versurilor lui Liviu Ioan Stoiciu. Cu vreo douăzeci de ani în urmă, junele focșănean m-a șocat prin teribilismul lui adolescentin, prin indisciplina specifică, bineînțeleas vârstei. Nu a fost însă o atitudine de circumstanță, un sindrom juvenil pasager, lucru confirmat și de ceea ce este poezia sa azi prin volumul *Singurătatea colectivă (Noapte de dragoste străveche)*, apărut anul trecut la Ed. Eminescu. Apreciez în primul rând această consecvență, acest conservatorism al năzbâtiilor, care nu se vor a fi tumbel clovnului, nici performanțele abile ale iluzionistului, ci dovezi în general convingătoare ale integrării sensibilității lirice (de fapt, e vorba de o hipersensibilitate) într-o realitate marcată de distorsiuni, de un spectaculos și dureros dinamism al haosului”.

● Răspunzând la ancheta tematică *Poezia în afara criticii*, propusă de „Caietele de la Durău” (nr. 4), Cassian Maria Spiridon deplânge consecințele „vidului de putere” al criticii. În absența unor instanțe de selecție valorică sunt aruncate pe piață – crede opinantul – cărți îndoielnice de poezie: „Revoluția a alungat criticii, cu puține excepții, de pe meterezele inexpugnabile ale criticii, nu mai puțin ale criticii de întâmpinare, lăsându-și rubricile permanente la voia întâmplării, mulți intrând în politică sau alte combinații mult mai profitabile financiar. Apar enorm de multe cărți proaste sau cel mult mediocre, încât cele bune se cam pierd în acest noian. Vechile autorități critice, cum subliniam, cu mici excepții (Gheorghe Grigurcu, Alex. Ștefănescu etc.) nu se mai pronunță, cele noi abia încep să se consolideze și ne aflăm, ca să ne folosim de un termen postrevoluționar la modă prin ’90, într-un «vid de putere» al criticii. Absența criticii nu atât că permite apariția unor cărți proaste (ele oricum ar fi apărut), dar riscă să descalifice cititorii mai puțin avizați ce-și orientează lectura funcție de verdictul criticilor. Oricum, cu sau fără critică, poezia își continuă odiseea începută în negura timpurilor cu aceeași superbă, cât timp va mai exista măcar un poet pe pământ”. Un alt palier al discuției are în vedere tema *Etică și poetică la generația ’80*, prilej de a sublinia, într-o pledoarie *pro domo*, specificul generației optzeciste, în comparație cu celelalte două generații anterioare, refractare, la rândul lor, la dogmatismul impus creației literare: „Dacă generația ’60 (folosim aici și peste tot termenul de «generație» strict tehnic) ieșită din noaptea stalinistă părea o adevărată explozie de libertate creatoare, dar atenție, rămânând cuminte în cadrul sistemului, la generația ’70, beneficiara așa-zisei deschideri ceaușiste, pentru a evita sistemul, s-a multumit să fie, *par excellence*, estetizantă și nimic altceva, abia generația ’80, în majoritatea ei zdrobitoare, deși aflată tot în sistem, a urmărit să-l submineze, în final fiind coautoarea principală a răsturnării din decembrie ’89. Ca dovadă că

era incomodă regimului este greutatea cu care publicau membrii generației '80, mai ales creații originale, în comparație cu mai bătrânii lor colegi. La această generație a existat un comandament etic accentuat care n-a permis compromisul sau pactul cu diavolul. Comandament etic din păcate cam lăsat în paragină după '89, când foarte mulți, orbiți de noile posibilități, au abdicat relativ ușor de la respectarea principiilor în numele cărora au luptat înainte. Suntem o generație prinsă între comunism și capitalism: prea târziu desprinsă de comunism și insuficient de devreme intrată în capitalism. Suntem prea tineri pentru a renunța la împlinirea idealurilor care ne-au animat atunci când luptam contra ideologiei comuniste, dar parcă cam bătrâni pentru a porni cu suficientă forță la impunerea voinței noastre în condițiile unui capitalism sălbatic, în plină tranziție. Sub acest blestem suntem nevoiți a recupera în scurt timp deceniile mai vechilor generații, pe tușa tinerelor speranțe. Generația '80, vrând-nevrând, preia frâiele literaturii – revistele, editurile, funcțiile de decizie sunt în mâinile celor cuprinși între 40 și maxim 50 de ani. Pe umerii acestei generații se sprijină partea activă și prezentă a literaturii române contemporane. De etica, și mai puțin de poetica ei, va depinde direcția și viitorul literaturii naționale. Încet, soarele răsare peste toate generațiile și «de generații» la fel luminează câmpiile și munții literaturii cu aceeași înțeleaptă lumină. În ce privește poeticul, este prea bine cunoscut programul generației '80; deja au apărut câteva cărți, una ar fi a Magdei Cîrneci, pe această temă. N-ar avea rost să mai adaug alte amănunte, sunt chestiuni deja supralicite, de la ironia și autonomia textului optzecist, până la textualism și chiar postmodernism. Marea problemă este câți vor rămâne etic în picioare până la sfârșit. Tare mă tem că vor fi extrem de puțini, în această generație a noastră”.

● În „Convorbiri literare” (nr. 7), Basarab Nicolescu publică eseu transdisciplinar ***Feminizarea socială și dimensiunea poetică a existenței***. Conform unei precizări din caseta însoțitoare: „Fragmentul prezentat aici este extras din cea mai recentă lucrare a lui Basarab Nicolescu, intitulată *La transdisciplinarité. Manifeste*, Ed. du Rocher, 1996. Cartea este mărturia omului de știință conștient de multiplele pericole care planează asupra umanității la acest sfârșit de veac și de mileniu. În absența respectului față de semeni, față de ideile și aspirațiile fiecăruia, în absența respectului față de Natură, specia umană e condamnată la dispariție. Abordarea transdisciplinară, care înseamnă înainte de toate dialog nu doar între diferitele discipline ale cunoașterii, dar și cu artele ori experiența spirituală, ne poate reda, în viziunea autorului, speranța că oamenii vor viețui și în viitor pe acest Pământ”. □ Dan Sociu publică poeziile ***Fărâmițat, dus, cu nările înfundate, destrămat; Fluturii, înghesuiți, unul câte unul, pe pielea gâtului; Mai încet, repede, alunecând***. Autorul este prezentat, într-o notă de final, ca laureat al „Premiului revistei «Convorbiri literare» la a XV-a ediție a Concursului național de poezie «Pomi Luceafărul» – Botoșani, iunie 1997”. □ În „*Autobiografia romanțată*”... a unui gourmet,

Dan-Silviu Boerescu prezintă două mize literare personale, publicate în volum: Cătălin Țirlea, *Prostia la români*, Ed. Allfa, colecția „Biblioteca A”, și Ioana Drăgan, *Vietăți și femei*, Ed. Cartea Românească & Asociația Scriitorilor din București, 1997. Criticul care scrie cum vrea el, atipic, îi introduce pe cei doi scriitori pe tonul amical al unui discurs «de culise»: „Unii mă întrebă «De ce, domn’e, ești prieten cu Țirlea ăsta?» (î din i). Într-un context similar, Cristi Popescu ar fi răspuns (și chiar a făcut-o): «C-așa vrea mușchii mei!». Eu aș zice, ceva mai nuanțat: «C-așa vrea mușchii stomacului meu!». Lumea nu știe că, pe lângă calitățile sale de prozator/ teleast/ journalist și defectele sale de om/ cetățean/ elector, «Țârlea ăsta» este un ins din rara și nobila spiță a gourmeților. Aș putea povesti aici multe mese fabuloase pe care le-am luat împreună (Horia Gârbea e martor!) sau pe care, măcar, le-am comentat împreună, dar înțeleg să repet criza alimentară perpetuă prin care trece bietul popor de dunăreni. (O, nu vă răsculați, voi, papile gustative degenerare și nu vă sumețiți proletar, voi, anemice chenzine!). Dar, precedând rabelaisian și închi-puind societatea ca pe o mare «crăpelnită» felliniană, Cătălin Țirlea – recent laureat cu diploma și medalia «Gastronomica Militans» ale Academiei Carpatica-Rodopica (păi, ce ketchup-uri fac bulgarii!) – oferă textelor sale (pe jumătate duios-acid, pe jumătate schiță la «moment» caragialiană și, conform unui graffiti, pe încă o altă jumătate «autobiografie romanțată») exact acel sos stilistic grație căruia toți idioții și gusații devin dintr-odată, *à rebours*, poeții acestei nații...”; „Demarat anul trecut cu seria «Poeții Orașului București», proiectul «Biblioteca București» constă acum din trei serii anuale – Poezie (12 volume), Proză (12 volume) și Debut (6 volume, câte 2 pentru poezie, proză și eseu). Din această ultimă seria a apărut deja primul volum: IOANA DRĂGAN – *Vietăți și femei* (Ed. Cartea Românească & Asociația Scriitorilor din București, 1997). Vor mai apărea în săptămânile următoare, pe lângă acest volum de proză scurtă, un eseu despre Caragiale de Alexandru Condeescu și volumul de poeme semnat de Doru Mareș, iar în toamnă – Gabriel Rusu (eseu), Răzvan Rădulescu (proză) și Florin Dumitrescu (poezie). Selecția a fost făcută de un juriu format din Dan Cristea (președinte), Dan-Silviu Boerescu (secretar), Florin Iaru, Nic. Iliescu și Ioan Es. Pop”.

● Valeriu Stancu, în editorialul „*Luminează-te și vei fi!*”, din „Cronica” (nr. 2), declanșează pe fundalul îndemnurilor cu trimitere pașoptiste, o campanie de selecție și promovare a celor merituoși: „[...] Cred că astăzi, conducătorii de reviste pot alege grâul de neghină, publicând doar scriitorii născuți, nu și pe cei făcuți. Pe aceștia din urmă să-i izgonim din paginile revistelor noastre cât mai e timp, pentru a nu contribui și noi la confuzia de valori pe care chiar nonvalorile o întrețin spre a profita de ea. A venit vremea să nu mai trăim după canoane impuse de impostori, nevolnici, mineri, patroni, politicieni, agramați. Tuturor nechemaților care încearcă să se strecoare în mod insidios în cultura română, ar trebui să li se amintească teribila sentință maioresciană «în lături!»

Acum, când se împlinesc 80 de ani de la trecerea în neființă a celui ce l-a rostit, acest imperativ e mai actual ca oricând. Ce-i rămâne cititorului în contextul descris? Să nu cedeze în fața asaltului submediocrității, să nu coboare ștacheta exigențelor impuse de un adevărat beneficiar de cultură. Astfel se va ajuta și pe sine, va da un sens spiritual existenței sale, în ideea tulburătorului îndemn adresat de C. A. Rosetti: «Luminează-te și vei fi!»).

□ Cu titlul de pagină „O carte, două interpretări: Timpul Asasinilor”, Dan Giosu (*Un titlu care sună mai bine în franceză*) și Constantin Dram (*Document, pulsione, mărturie*) intervin critic în scandalul co-producției editoriale, cu tentă vindicativă, *Timpul asasinilor. Documente și mărturii despre viața, moartea și transfigurarea lui Nicolae Labiș*, de Cezar Ivănescu și Stela Covaci: „Cartea [...] vrea să demonstreze că Nicolae Labiș a fost asasinat. Dar despre Labiș (metodă folosită și în cealaltă carte – *Pentru Marin Preda*) se vorbește foarte puțin și numai pentru a arăta că el, Cezar, e la fel de mare ca Labiș. Totul, cum spuneam, e scris după ureche, fără probe, fără nimic. Este oare o carte scrisă de un ins complexat, megaloman, paranoic? Cezar Ivănescu se crede mai mare ca Eminescu. Iar dacă Dumnezeu s-ar apuca să scrie versuri, ar scrie ca el, nea Cezar. [...] Vrând să facă lumină în cazul Labiș, Cezar Ivănescu vrea să facă, de fapt, lumină în propria-i viață. Și o întoarce pe toate părțile, să vadă pe unde și când a greșit. Dar, de fiecare dată, alții sunt de vină. Și se frământă, se frământă!... Și se enervează și fumează și bea ness cu miere. Și găsește, foarte repede, că este un pur, este curat Înger cu Armură, buddhist, este un neînțeles, aia e! Toți ăilalți sunt răi și au păcătuit față de el. Ceea ce mi se pare normal. Căci Iuliusul trăiește într-o țară cu 22.999.999 de securiști.” (Dan Giosu); „Despre o carte cum este *Timpul asasinilor* se va scrie (probabil) mult. Fie și numai dacă luăm în vedere latura anecdotică, supusă unor varii puncte de vedere. Se va scrie sau nu se va scrie deloc (ca să parafrăzăm). Dar, așa cum este știută firea românului cititor, cred că se va scrie. Nu cât despre Labiș, cât, mai degrabă despre Cezar Ivănescu. Sau, mai corect, despre amândoi și despre volumul ce va stârni suficiente controverse: *Timpul Asasinilor*. Atât de multe încât vor favoriza rapiditatea desfacerii ei [...]”.

□ Tot despre *Timpul asasinilor*, ancheta *C.S.M., I.H. și L.V. versus C.I.* reunește opiniile scriitorilor Cassian Maria Spiridon (*Când exagerezi, nu mai ești crezut*: „”), Ioan Holban (*Lui Nicolae Labiș i se face un extrem de mare deserviciu*: „”), Lucian Vasiliu (*De la extrema cenzură, la excesul de invective*: „”).

□ În „Salonul literar”, intră *Un fanion poetic: Liviu Ioan Stoiciu*, recomandat critic de Mircea Zăciu, Ion Negoitescu, Virgil Ierunca, N. Steinhardt. În plus, apar o *Mărturisire din urmă*, datată „2 iulie 1997” și *Trei poeme inedite: În acizii parfumului, Întorși în timp, Aplecată asupra ghitarei* (cf. notă: „Selecția poemelor din aceste pagini a fost făcută de prozatoarea Doina Popa”).

□ La pagina „Generația’90: dialog sau confruntare?”, sunt prezentați tinerii scriitori Ștefan Baștovoi, cu „poeme din volumul

Salonul Manuscris” (*Caricatură, Abator, Cupidon împinge luna ca să răsară, La marginea somnului, Cuvântul mort, Și ție acest telefon fermecat, Alo, mama!*), și Dan Lungu, la categoria *Scriptorii de lângă noi*.

● În numărul 7 din „Cuvântul”, scriitorul Dumitru Țepeneag publică fragmente, sub titlul *Călătorie neizbutită*, dintr-o „proză de o sută de pagini”, a cărei sursă de inspirație se află într-un incident pe bază de profit economic, detaliat în nota introductivă a redacției: „Cu un an în urmă, scriitorul Dumitru Țepeneag, care trăiește la Paris de multă vreme, a tulburat într-o asemenea măsură prejudecățile lumii noastre literare, încât nici astăzi ecourile acestei întâmplări nu s-au stins. Era în joc o atitudine care se întorcea împotriva lui Gabriel Liiceanu, acuzat că s-ar fi opus cedării copyright-ului Blaga pentru o editură din Franța. Mai apoi, cele mai importante cotidiene din România au cenzurat dreptul la replică în favoarea lui Gabriel Liiceanu. Amărăciunile lui Dumitru Țepeneag s-au transformat într-o proză de o sută de pagini, din care publicăm aici câteva”. Pe această cale, Țepeneag sancționează *leadership*-ul prin conformitate, generat de lupta „glorioasă” de rezistență contra regimului comunist, folosind echipamentul de camuflaj: „Societatea românească a rezistat comunismului, cu care nu avea nicio afinitate, prin supunere, duplicitate sau tăcere. Împotrivirea a fost rară și numai la început, când nu se știa exact despre ce este vorba și se putea spera într-un ajutor din afară. «Trăiescă republicanii până vin americanii!» – striga un personaj al lui Paul Goma. E firesc ca această societate să-și aleagă un lider printre cei care au tăcut, s-au supus și au știut să fie duplicitari. [...] În România, încă din 1990, cele patru milioane de membri de partid l-au ales drept președinte pe unul care părea să fie din categoria lor. A fost nevoie ca situația economică să se deterioreze cumplit pentru ca electoratul să-și schimbe alesul inimii. Iar noul ales nu aparține nici el unei categorii deosebite. Deosebite i-au fost discursul electoral, programul, promisiunile. Toate astea însă contează mai puțin decât asemănarea categorială, existențială, cu masele largi de alegători”. Ca de obicei, Țepeneag lucrează pe mai multe planuri și își dispersează tirul în varii direcții: Gabriel Liiceanu, desigur, dar până la el, „poporul”, Alexandru Paleologu, H.-R. Patapievic, N. Breban, Paul Goma ș.c.l.: „Când m-am indignat de colaborarea lui Paleologu cu Securitatea – la drept vorbind mai mult de mărturisirea ușuratică a faptului – m-am indignat pentru că, mă gândeam eu, intelectualii erau în momentul acela și-așa destul de discreditați, nu mai aveau nevoie de pete în plus. De fapt, era mult mai complicat!... Iar Paleologu – *fără să vrea* – a fost încă de pe atunci pe placul milioanelor de pinguini care reclamau niște eroi ai mărturisirii și ai pocăinței, nu niște eroi pur și simplu. Câțiva ani mai târziu, Paleologu a înțeles chestia asta și a profitat, devenind un fel de erou televizual. Poporul, mulțimea se identifică – și cu delicii! – în figura denunțatorului, a marelui ticălos care, în plus, trece și drept un intelectual de elită. Și un boier! *Colaboratorul*, ca figură a epocii ceaușiste, era mult mai aproape de popor

decât *opozantul*. Însă colaboratorul obscur, neștiut de nimeni (și pe deasupra trecut prin închisoare), nu fostul membru în C.C., precum Breban, devenit apoi disident!... Neașteptat, dacă ținem seama de cele de mai sus, e că noua stea a gândirii românești, Patapievici, lui Paleologu i se adresează când face literalmente de căcat poporul român. De asemenea, imprecatorul de profesie Paul Goma nu are decât cuvinte bune despre «nea Alecu». Aceeși poziție de lider o ocupă, în rândurile intelectualității, și Gabriel Liiceanu. Și el e categorial. Și el e cel mai reprezentativ în categoria sa. Grație unor calități electiv puse în valoare televizual, el e campionul intelectualității românești la nivelul ei actual de dezvoltare. Cum ar fi la box categoria muscă. Sau cocoș. Invidia pe care o stârnește în ogradă e, oricum, mai mică decât admirația de care este înconjurat. [...] prețul *prezenței* omului e *absența* operei. Omul se consumă ca o lumânare în privirea celor mulți. Se mistuie ori e mistuit. Cu cât prezența lui imediată *hic et nunc* impresionează, dând o senzație de certitudine, cu atât mai rapidă și mai definitivă va fi absența lui în ceea ce se cheamă posteritate: după ce ai stins televizorul, o dată cu imaginea, se stinge definitiv și omulețul atât de prezent și de pregnant care se agita mai adineauri în lucrări: fie el Ceaușescu, Michael Jackson sau Liiceanu. Au avut doar imagine, nu și operă”. □ La rubrica „Reperete optzecismului românesc”, Tudorel Urian prezintă locul întâi în Topul mensual de proză al revistei „Cuvântul”, culegerea de povestiri *Într-o după-amiază de vineri*, de Răzvan Petrescu: „Fidel crezului său optzecist, Răzvan Petrescu explorează universul cotidian al românului cu tenacitatea cu care roboții americani studiază solul planetei Marte. Nimic nu scapă privirii sale ucigător de lucide: automatismele de limbaj și de gândire, preferințe culturale ale timpului prezent, crizele de comunicare în interiorul familiei, certurile stupide între vecini, în fine, sentimentul de sufocare pe care îl resimte un spirit superior pus în fața unui univers cotidian redundant și având conștiința efemerității sale fizice. Performanța lui Răzvan Petrescu este cu atât mai remarcabilă cu cât reușește să-și desăvârșească propria versiune a condiției umane în numai o sută de pagini. [...] Înrudite până la un punct cu proza scurtă a lui Mircea Horia Simionescu (și acolo abundă spiritul ironic și autoironic, intertextualitatea, referințele culturale, citatele în limbi străine), povestirile lui Răzvan Petrescu se află foarte aproape de limita lor superioară. E timpul ca scriitorul, ajuns la deplina maturitate, să-și încerce puterile la nivelul unui roman”. (*Răsul-plânsul condiției umane*). □ Al. Cistelean comentează locul întâi pe luna în curs din Topul de poezie al „Cuvântului”: Ștefan Aug. Doinaș, *Psalmi* – „Psalmii lui Doinaș sunt, în bună măsură, psalmi de provocare, în bună conduită argheziană. Poetul nu e un deprimat al «transcendenței goale», dar e, în schimb, un dialectician al transcendenței sărăcite. Teologia sa anunță, încă din primul *Psalm*, un *Dio diminuendo*, reluând peripeția divină din Capela Sixtină, acolo unde, la sfârșitul Creației, dintr-un atlet vânos, Dumnezeu ajunge un bătrânel înghesuit de propria-i

creație”. (*Psaltirea pre versuri tocmită*). □ În comentariul aplicat romanului *Porumbelul zboară*, recent apărut la Ed. Univers (colecția „Scriitori români din exil”), în traducerea autorului, D. Țepeneag, după ce fusese publicat inițial la Paris, cu pseudonimul Ed Pastenague, în 1989, Octavian Soviany indică sensul producerii unei „rupturi cvasi-definitive de poetica onirismului”: „Deoarece, dacă literatura onirică s-a dorit a fi una esențialmente configurativă (preocupată adică de a sugera prin configurații imagistice adâncimea metafizică a lucrurilor), *Porumbelul zboară* își are, dimpotrivă, centrul de greutate într-o viziune să spunem defigurativă, legată de o criză a sensului și de o perspectivă apocaliptică specifică postmodernismului radical. [...] Cartea lui Țepeneag propunându-ne finalmente o perspectivă neliniștită despre «moartea literaturii» conturată cu o neobișnuită finețe și inteligență. Aparținându-i neîndoielnic unui spirit alexandrin, ipostază a «omului problematic» care și-a pierdut însă definitiv și irevocabil credința în valențele terapeutice și compensatorii ale actului ficțional” (*Țepeneag&Fiii*). □ La rubrica destinată „Celei mai tinere generații”, Radu G. Țeposu o propune pe Oana Fotache, cu articol teoretic despre *Identitatea autorului la John Barth*: „Absolventă a Facultății de Litere a Universității București, secția română-engleză, în 1995, Oana Fotache e, din februarie 1997, preparator în cadrul catedrei de Teoria literaturii, la aceeași facultate. A obținut acest post în urma unui concurs, după ce, cu un an în urmă, și-a luat masteratul în teoria literaturii și literatură comparată. A mai publicat în «Euresis», «Luceafărul» și «Sinteze». Pregătește o teză de doctorat cu tema *Postmodernismul românesc. O încercare tipologică*. Eseul pe care-l publică acum în «Cuvânt» a fost prezentat, în urmă cu o lună, la Simpozionul internațional de la Mangalia, care a avut ca temă *Postmodernismul și diversitatea culturală*. Textul repune în discuție identitatea autorului în postmodernism; după ce-a fost alungat pe ușa din față de moderni, acesta revine pe fereastră în literatura postmodernă”.

● „Jurnalul literar” (nr. 23-26) reia, „prin bunăvoința Letiziei Cifarelli”, un articol al lui Gianpaolo Romanato, profesor la Universitatea din Milano, intitulat *Cine a vrut moartea lui Culianu?* (materialul a fost publicat în „Avvenire”, la 6 mai 1997, „după apariția în Italia a două cărți dedicate cunoscutului om de cultură român”: una scrisă de Ted Anton – *Eros, magic, and the murder of professor Culianu*; alta, avându-l autor pe Claudio Gatti, *Un Presagio, un thriller esoterico*). În comentariul său, bazat pe analiza celor două noutăți editoriale, G. Romanato arată că: „Moartea lui Culianu a fost o lovitură pentru noi, prietenii din Italia, unde revenea aproape în fiecare an și unde era foarte iubit. Acum, figura lui Culianu, după cum afirmă și Umberto Eco, trezește un interes din ce în ce mai mare. Editura Nemira din București îi publică toate operele, traduse în românește. [...] În clipa de față se naște o problemă: avem înaintea noastră «cazul Culianu» sau «mitul Culianu»? După cum tot Umberto Eco spune «circumstanțele în care a murit și multe aspecte

din viața lui par apărute dinadins ca să-l proiecteze într-un mit». Prin vasta lui cultură, memoria prodigioasă, ușurința cu care învața limbi străine, neastâmpărul permanent, conexiunile intelectuale, deconcertante și seducătoare, prevederile ciudate cuprinse în povestirile lui, farmecul pe care îl exercita asupra studenților, confirmă această caracterizare. Din istoria religiilor, Culianu prefera aspectele esoterice, posibilitățile de a evada în vis, momentele de viziune, apropierea de magie și ocultism. De altfel, ultima sa carte este intitulată *Voiajul sufletului*. Aceste preocupări stau desigur la baza succesului obținut. [...] Ar fi de dorit ca noul regim postcomunist să aducă, în fine, lumina necesară în cazul Culianu, așa cum a promis domnul Emil Constantinescu, prin lichidarea vechilor servicii secrete și căderea cortinei de informații”. □ La „Cinci minute cu...”, Ileana Corbea îl chestionează pe scriitorul Paul Goma: „I. C.: Ce aveți în momentul de față pe masa de lucru, Dle Paul Goma? P. G.: În momentul de față lucrez, ca de obicei, la același lucru, la același material, adică la *Jurnal*. Din când în când mai scriu și câte un articol, care, încerc, și chiar iese adesea și politic. Eu însă îmi încheiasem socotelile cu scrisul încă de acum câțiva ani. Mi-am numărat cărțile și am constatat că sunt destule. Acum, trebuie înțeles că nu spun acest lucru în sensul în care-i aud pe unii dintre cobreslași că îl spun. Blandiana, de pildă: ia uite, n-am mai scris un poem de cinci ani, de nu mai țin minte când! Sau Gabriela Adameșteanu: N-am mai scris, bă, nimic! (așa îmi spune ea mie: bă!)... Foarte bine. Ai o carte, e suficient. *Dimineața pierdută*. Cu aia rămâi. În ceea ce mă privește – ca să mă audă și cei de la «România literară» – am 45 de cărți. M-am oprit. Mi-ajunge. Scriu, în continuare, la *Jurnal*, unde de-acum introduc și anumite scrisori de interes general. Și chiar articole, începând din acest an. Așa încât pot spune că *Jurnalul* din 1997 o să fie un talmeș-balmeș, un ghiveci... I. C.: Ce așteptați de la cărțile pe care le-ați publicat până acum? P. G.: Aștept ceea ce așteaptă un debutant. Eu am o psihologie de debutant. Sunt un debutat continuu. Mi-a fost întârziată maturizarea și maturitatea. Prin urmare, nu aștept neapărat laude, deși laudele nu fac niciodată rău, ci oare ce anume o să se zică, în general, despre literatura mea. Timp de douăzeci de ani am scris aproape ca un orb și ca un surd, fără să mă pot confrunta. Pentru că nu publicam, nu aveam să verific ce s-ar fi putut spune, bine-rău, de către Manolescu, Iorgulescu, ceilalți... Ei, acum am început să aflu; am redebutat. Evident, nu generalizez și nu consider că toți românii judecă cum judecă, de pildă, Ioana Pârvulescu, de la «România literară», care nu judecă... Sau ca Pruteanu, pe care toată lumea îl cunoaște, în afară de români, cei cărora li se adresează. Nu faptul că a fost un găinar, mă interesează, ci modul cum el scontează pe analfabetismul românilor, inventând citate, inventând referințe. Când dă el un citat, fatalmente îl strâmbă. Și-atunci, concluziile lui merg spre un loc, care ar putea să fie cel al lipsei totale de etică. Articolele lui în sensul ăsta evoluează. Ceea ce nu-i de mirare, căci dacă este, oarecum, hagiograful lui Petru Dumitriu, nu-ți rămâne

decât să cauți hagiograful ca să știi cum e stăpânul. [...] I. C.: Mai aveți și alți «anonimi» în preajma sau în interiorul experienței dv. de viață, Paul Goma? P. G.: Unul dintre marile mele personaje «anonime» este Mircea Iorgulescu. Anonimescul de la Ploiești. Cel care, pe de o parte, a scris majoritatea articolelor de fond de la «România literară» – astfel «rezistând» el prin cultură pe linia ideologică (a cui?) a Partidului nostru drag și iubit – iar pe de altă parte, tot atunci sau după aceea, a tras cu bleaga la Radio «Europa liberă», fiind în România, a urmărit, a conspectat unele emisiuni, care nu erau numai ale Monicăi Lovinescu, și a elaborat – că meserie știe – un eseu pe care l-a trimis Monicăi sub pseudonim: Negrescu. Da, Negrescu! Și spre marea mea uimire, dar n-o pot dovedi că-i la radio și vorba zboară, am observat că ciupise și din mine, din niște articole de ale mele, difuzate în altă emisiune însă, în emisiunea lui Munteanu. Uite așa, din ciupeală în ciupeală a intrat Negrescu eseist la «Europa liberă». Vreți să vă spun și despre alți «anonimi»? Am tolba plină, dar e prea scurt timpul”. □ În articolul de atitudine **Demolatorii de cultură**, ARISTARC se pronunță cu vehemență împotriva falșilor intelectuali ai anilor '50, considerați responsabili pentru distrugerea valorilor culturii române: „[...] despre felul în care s-a clădit «intelectual» noua societate, coordonată de principiile luptei de clasă, ce au adus subculturali și personaje lombrozieni în Universitate și Academia Română, aruncând la gunoi întreaga tradiție a cărții și a învățământului, de la cel elementar la cel academic, la Carpați și Dunăre, putem depune mărturie fiecare dintre noi. Și nu una înrâncenat memorialistică, precum o pagină din *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, recent publicat, în care extremiștii naționaliști de dreapta deranjau cu mărșăluirea lor în stradă audiența la un post de radio german a sonurilor wagneriene ce umpleau atmosfera din garsoniera scriitorului, ultragiati de nedreptatea rasială a unui timp care pentru restul Europei însemna instaurarea abatoarelor umane și barbaria discriminărilor ca normă de conduită cotidiană, ci una plină de seninătate răbdătoare, trecută prin toate umilințele nemeritate ale vieții, în care improvizați ca Mitu Grosu – și nu elevii specialiști ai «Școlii» Cartoian – au predat pentru generații întregi literatura română veche, în care subingineri cu studii neterminate au ajuns peste noapte – iarăși și iarăși o noapte malefică, cea a comunismului de această dată – profesori universitari, acreditați în literatură interbelică, demolatori ai lui Rebreanu, Blaga și procurori și polițiști pe texte de Eliade, Cioran, Noica. Atunci, după cum bine se știe, injuria, delațiunea în presă a afirmațiilor din amfiteatre rostite la curs de G. Călinescu sau minimalizarea operei lui E. Lovinescu, chiar dacă veneau prin ochiul ciclop al unui dentist, puteau asigura nu numai o asistență universitară (precum cea a lui Vicu Mândra), dar și perspectiva promovării în grădina castanilor de la Academie. Cine a dirijat atunci, cum, în ce mod, cu câtă bună credință asemenea deteriorare a valorilor elementare în cultura română? Cine a batjocorit conștiința intelectuală prin asemenea fraude morale la nivelul

societății românești? Cine a produs aceste rebuturi mentale și profund dezaxate spiritual pe care se sprijină actualmente viața noastră socială? Nu, nu sunt «sloganuri» aceste alegații, așa cum ar vrea academicianul Nicolae Cajal să insinueze ori de câte ori este vorba de trecut și ori de câte ori ies în evidență sechelele atât de terorizante ale comunismului. Nu sunt «sloganuri», lansate de mentalități revarșard-primitive, nici venirea lui Walter Roman cu Armata sovietică, nici prezența, în timpul războiului, la Radio Moscova, în programul românesc, a lui Gheorghe Rădulescu, Ofelia Manole, Leonte Răutu, Ana Pauker, Constanța Crăciun, Silviu Brucan și alții ca ei, cu rol imens la un moment dat în cultura română, nu sunt «sloganuri» ale unei propagande rudimentar antisemite ci, din păcate, tragice realități dintr-o istorie nerecuperată și plătită doar cu sângele poporului român”.

● Nr. 7 al revistei „Steaua” înregistrează debutul tânărului poet Adi Urmanov, cu *Rondelul alb al viselor, Timp, să nu-l omori într-un coșciug de aur, Pe douăzeci Florar*.

[IUNIE-IULIE]

● În „Contrapunct”, nr. 6-7, sunt publicate versuri de Traian T. Coșovei: *Clepsidra care rămâne în urmă, Mâncătorii de nopți, Tata Gepetto, Meseria de flacăară, Iubito, eu n-am dres busuiocul – eu l-am dresat, Poemul care bate în țevi, Stânci și oceane, Firman, Circ ambulant*. Alături de grupaj, apare comentariul lui Ion Stratan, *Traian care reface poeme*, cu trimitere la cartea lui Coșovei, *Ioana care rupe poeme*, editată în 1996: „Dacă literatura română a avut, de la epopeea *Țiganiadei* la Nichita Stănescu, mai mulți creatori care pot fi alăturați scriiturii baroce, cred că minunatul poet Traian T. Coșovei împinge la limită eleganța trăsăturii versului, grija pe spații ample pentru poemul «frumos», cât de întunecată ar fi starea de spirit, și se anunță ca primul poet, risc termenul, *rococo* din literatura noastră”. □ În traducerea Alinei Cambir, este restituit publicului de limbă română, textul lui Vintilă Horia, *Contra Thomas Mann*. Importanța istorico-literară a materialului publicat este explicată într-o notă finală: „Vintilă Horia își face în acest articol un autodef de fost legionar ce a părăsit țara când lucrurile s-au încălzit pentru formațiunea sa politică profascistă și a locuit în exil, mai ales în Spania până la moartea sa survenită în 1992. Horia îl acuză pe Mann de subiectivitate politică, deși la rândul său a fost un partidar subiectiv. Dar fiind un contra-punct de vedere, în consensul unor scoateri la lumină a opiniilor foștilor legionari articolul prezintă interes”.

[MAI-IUNIE-IULIE]

● În „Caiete Critice” (nr. 5-6-7), rubrica de „Cronici literare” este ținută, ca de obicei, de Eugen Simion și Valeriu Cristea. Cel dintâi publică prima parte a unei analize aplicate *Jurnalului lui Mircea Zăciu*, recunoscând, din perspectiva propriei generații, că „documentul este de prim ordin”. Articolul

are un preambul autoreferențial: cel care alege să comenteze scrierea de tip autobiografic se regăsește, acolo, ca personaj, nu întotdeauna pozitiv, istoria vieții altui personaj fiind până la urmă, o istorie și despre sine: „Înainte de a-l citi cu creionul în mână și cu un efort deloc neglijabil de a rămâne obiectiv, am auzit despre jurnalul lui Mircea Zăciu două opinii contradictorii. Una, foarte favorabilă, considera jurnalul o mărturie extraordinară, o alianță a spiritului de justețe cu spiritul de finețe, alta, negativă, era bazată pe ideea că, incapabil de a-și stăpâni resentimentele, autorul n-a făcut decât să noteze pe mii de pagini nemulțumirile sale, intrigile, bârfele, luptele de culise din anii '80, ratând, astfel, tragicul real al epocii... Am primit eu însumi în redacția «Caietelor Critice» un articol nimicitor scris de un talentat tânăr critic care, citind aceste confesiuni, nu înțelesese nimic din dramatismul «deceniului satanic» ... și era complet dezamăgit. Părerea lui era că lumea literară a anilor '80 apare, aici, superficială, intrigantă, deloc «dizidentă». pusă mai degrabă pe căpătuială și compromisuri. N-am publicat articolul scris de furiosul și talentatul meu colaborator dintr-un considerent pur moral: autorul s-ar fi putut să greșească și cum sunt Toma Necredinciosul în materie de literatură, voiam să verific eu însumi autenticitatea și exactitatea confesiunii. Am răsfoit, în consecință, primele două tomuri (apărute până atunci) și din întâmplare am căzut pe scena întâlnirii lui Ceaușescu în martie 1981 cu grupul de scriitori din care făcusem și eu parte și am constatat că Mircea Zăciu are o viziune total diferită de aceea pe care o am eu despre acel eveniment. Am lăsat, atunci, jurnalul deoparte, nu m-am putut angaja în lectura lui, sensibilitatea mea era ușor iritată. Știu dintr-o lungă experiență că este mai bine să abandonezi o carte decât să faci o lectură rea, partizană, dinainte «montată» ... Ori de câte ori am procedat altfel, cu precădere la începuturile mele, am greșit și m-am căit, mai târziu. Știu că acest punct de vedere nu este acceptat de toată lumea, eu mă țin însă după acest bătrân principiu critic și, cum am scris în mai multe rânduri, sunt un spirit care crede că adevărul există. Chiar și în critica literară ... Mai aveam, în fine, un argument pentru a nu-mi asuma o lectură critică (adică o lectură înceată, gânditoare, pe cât posibil «dreaptă»!) a acestei confesiuni: îl cunosc de multă vreme pe autor și, dacă termenul nu este azi complet desuet, m-am considerat apropiat, afectiv și spiritual, de el. Îmi dăduse mai multe semne de simpatie și prețuire în scris și-i dovedisem eu însumi că pot fi față de el un critic comprehensibil și un prieten loial ... Nu voiam, în consecință, să mai am o deziluzie după ce, după decembrie 1989, deziluziile se ținuseră lanț. Cei care citiseră jurnalul îmi reproduceau mereu observațiile malițioase despre mine, observații care, trebuie să mărturisesc, nu-mi cădeau deloc bine. M-am hotărât atunci să las totul baltă și să aștept o stare de spirit mai bună. Nu știu dacă starea de spirit este, azi, foarte bună, dar am reușit în ultimele zile să-mi înfrâng inerția și prezumțiile și să citesc cu relativă liniște și, repet, cu obiectivitatea de care pot fi capabil acum, cele trei tomuri (între timp a apărut

al III-lea) din jurnalul intim, încă neîncheiat, al lui Mircea Zăciu. [...]” □ Cel de-al doilea cronicar literar, Valeriu Cristea, scrie despre *Ultimele* versuri (i. e. volumul *Puntea*, Ed. Creuzet, 1997) ale lui Marin Sorescu pe care îl prezintă ca „o victimă a postrevoluției, a lumii răscolite de răstunarea din decembrie 1989 (cuvinte ca *transparență*, *sponsorizare*, *austeritate etc* fac parte nu întâmplător din lexicul acestui volum), a anticomunismului de paradă, dar deloc inofensiv, ce s-a încrâncenat, în chip absurd, să-l atace în valuri otrăvite, de ucigașă surprare, *tocmai pe el!*. Toată amărăciunea ultimilor ani s-a concentrat parcă în aceste versuri scrise în *ultima sa zi întreagă de viață* (7 decembrie 1996): «Ziarele informează cititorii/ Cu oarecare ironie/ Despre starea mea penibilă./ Ba c-aș fi sub morfină./ Ba că mi-aș petrece/ Ultimele zile la țară./ N-am timp să fac precizări./ Să dau dezmințiri/ Și n-am nici putere./ Știrile despre moartea mea/ Sunt exagerate»./ Spunea Mark Twain/ Leșit și el dintr-o boală./ Oricum, de ce ar trebui/ Să-ți fie rușine/ Când suferi?/ Nici fiarele/ Nu se atacă între ele/ La adăpătoare”. La rubrica intitulată „Convorbiri”, Răzvan Voncu reușește să poarte un dialog cu Adrian Păunescu, chiar dacă: „După cum se va observa la lectură, Adrian Păunescu a evadat uneori din spațiul întrebării, revenind întotdeauna îmbogățit din aceste excursuri. Între a-l zăgăzui pe poet și a-l lăsa să se desfășoare în toată amplitudinea gândului, autorul a ales cel din urmă neajuns”. Consemnăm părțile cele mai relevante ale mega-interviului: „Adrian Păunescu: N-am intrat în literatura română cu nici un proiect. Eram, mai degrabă, cărămizile care purtau în ele însele o anumită propensiune spre reconstrucția turnului. Nu aveam ambiții de arhitecți, nici eu și nici alții. Abia puteam să descoperim în noi bucuria de a ne exprima și în alții puterea de a ne recepta. Exemplul unei promoții cum a fost promoția Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ilie Constantin, Grigore Hagiu, Petre Stoica, Nicolae Velea, Ștefan Bănuțescu, care tocmai atunci debuta editorial ne mobiliza până și defectele. Ne simțeam bine, ca și când am fi descoperit că în curtea vecinului s-a creat o falie și a apărut petrolul, să salveze sărăcia familiei. Începeam să căutăm noi înșine. Nu numai răul, ci și binele e molipsitor, și când am citit în '58, în «Tribuna» de la Cluj, poezia lui Nichita (mi se pare chiar poezia de debut) cum bate tâmpla sămădăului/ În copacul de care s-a izbit (am mai spus asta), acest amestec de livresc și natural, mi-am închipuit că pot face și eu așa. Când am văzut în «Contemporanul» și în «Gazeta literară» ca sunt sărbătorite, de către niște scriitori clasici ai perioadei, talentele tinere, mi-am propus să fiu și eu sărbătorit. Când auzeam că Nicolae Labiș a fost în Deltă și a scris un poem tragic despre pescari, nu mă puteam desface de speranța că o să ajung și eu în Deltă, o să-i înțeleg pe pescari și ei vor vedea că sunt de-al lor. Ioan Alexandru a năvălit prin anii '63-'64 în București și a venit la mine, direct la mine. Stăteam undeva în strada Drumul Găzarului 82, la soția mea, Constanța Buzea, într-o casă de paianță, și Alexandru a aflat, cum a aflat, de mine. Vă dați seama că n-aveam loc să dorm eu cu Constanța în cămăruța

în care ne făcusem și biblioteca, și bucătăria, și dormitorul, dar s-a găsit un spațiu și pentru Ion Alexandru, ulterior Ioan. S-a găsit, mai târziu, un spațiu și pentru Nichita Stănescu, care o iubea pe Gabriela Melinescu și căuta un refugiu în tot orașul. Ne strângeam chiar în camera aia și scriam, cu Nichita, cu Blandiana, cu Ilie Constantin, cu Petru Popescu ... Peste o perioadă Petru Popescu s-a și lăsat de poezie; în noaptea în care eu am scris *Viață de excepții*, *A fi într-o pasăre* și alte poezii, iar Nichita a scris una dintre elegii. Petru Popescu a zis că nu mai face poezie ... Ce proiect puteam noi să avem atunci? Ne ajungea proiectul, și acela curajos, că am putea supraviețui și că am putea să ne exprimăm ... Cum se vedea literatura română atunci, literatura momentului? V-am spus, îl iubeam pe Blaga...[...] Una dintre motivațiile intrării mele în politică a fost că, în perioada respectivă, '65-'66, am simțit că trebuie să apăr libertățile colegilor mei, drepturile lor și astfel am devenit secretar al organizației UTC de la Uniunea Scriitorilor, ales de colegii mei. Pentru că eram bătaios, mă ocupam de drepturile noastre, de publicațiile pe care credeam că statul trebuie să ne lase să le scoatem, de casele pe care m-am zbatut să le obțin pentru colegii mei... Eram norocos, cred că am depășit multe din nenorocirile care mi-au fost programate și am avut suficientă energie ca să sar și pentru alții. Mi-a plăcut puterea, pentru că realmente îi puneam la lucru pe cei mari în folosul obștei literare, în folosul oamenilor, mai târziu ... L-am adus pe Ion Iliescu, care era prim-secretar al UTC, în aprilie 1968, la Uniunea Scriitorilor, la marea ședință, la care, în loc de vreo 30 de membri ai Uniunii, au participat 150 de scriitori din toate generațiile. Și a ieșit un scandal extraordinar, care a ajuns la Nicolae Ceaușescu și s-au obținut niște schimbări, niște înnoiri. Atunci, Geo Dumitrescu și Ștefan Bănulescu au fost numiți redactori-șefi la «România literară» și «Luceafărul», iar Nichita, Simion, Manolescu, Fănuș, Baltag, Breban, Păunescu au devenit redactori-șefi adjuncți ai revistelor Uniunii Scriitorilor. O nouă generație a fost recunoscută ca atare. Uniunea Scriitorilor a devenit realmente, prin noi toți, un vulcan amenințător pentru ordinea politică și chiar pentru ordinea socială. S-au publicat niște texte curajoase, s-a ajuns la oameni. Literatura interesa ca o problemă personală pe fiecare intelectual din țară. [...] Factorul politic s-a decontractat, orizontul s-a desconggestionat. A venit la putere o generație nouă de politicieni, în frunte cu Nicolae Ceaușescu, care nu numai că nu putea să nu ofere ceva, dar, ca să se deosebească de cei de dinainte, lărgea în mod fatal orizontul. A mai fost și norocul uriaș al generației noastre că, în polemica de fond cu rușii, cu sovieticii mai degrabă, Nicolae Ceaușescu și partidul pe care-l conducea au avut nevoie de substanță națională. Era, deci, obligatoriu ca în România să se întâmple ceva din punct de vedere cultural, numai că în privința cerberilor ideologici, de care vorbiți, ar trebui făcută o nuanțare: unii dintre ei au avut chiar un rol în punerea în circulație a unor valori – George Ivașcu... [...] Crohmălniceanu ... Aicea, vedeți, depindea foarte mult de puterea com-

plementului direct de a vedea că subiectul face cu ochiul... [...] Nu reiese de nicăieri din literatura lui Eliade, dar, mai mult, nu se simte în filosofia lui nici un fel de dogmă anchilozantă, nici un fel de politică limitativă. Nu! Ce mă interesează pe mine ce a făcut Mircea Eliade dimineața, dacă el noaptea a fost genial și a iluminat cu creierul lui un univers întreg? De aceea, abia acum, în aniiăștia, am reușit să-l înțeleg pe Eliade, care îmi pretindea că, dacă vreau cu adevărat să vină în țară, cum eu mă făcusem forte să-l conving – și-l convinsesem, în cea mai mare măsură – să obțin un acord oficial și o invitație din partea Academiei, dar și – atenție, aici e foarte important – *chemarea colegilor săi*, scriitori. Pentru că Mircea Eliade și colegii lui, scriitorii de stânga, aveau ceva de împărțit și eu nu știam, la ora aceea, ce e de împărțit. Numai citind *Jurnalul* lui Mihail Sebastian – operă de altfel extraordinară, dar profund nedreaptă în multe pagini ale ei, la fel de nedreaptă ca și pagini din *Jurnalul* lui Mircea Eliade, dar la fel, operă extraordinară, și *Jurnalul* lui Eliade – mi-am dat seama că drama generației noastre, vocația de noroi a multora dintre noi reprezintă ștafeta nevăzută pe care ne-o lăsăm unii altora, după ce am primit-o la rândul nostru. Așa vor fi *scriitorii* români, în veacul vecilor! Geniali și mizerabili, capabili să se sacrifice ei înșiși și capabili să se omoare între ei, autori de utopii îmbietoare și făcători de vieți josnice și de climat irespirabil. Între Eliade și Sebastian s-a creat o situație istorică de durată, ca și între, să zicem, Marin Preda și Lucian Raicu (deși n-am ce să-i reproșez lui Raicu, dimpotrivă), sau, poate, între Labiș și Raicu. Ei bine, acesta este un sindrom sinucigaș: să nu fim noi în stare să trecem de apartenența politică a lui Eliade și să-l citim pe Eliade propriu-zisul. [...] Răzvan Voncu: A existat, atunci, un «pact» între scriitori și critici, pentru apărarea și promovarea literaturii de valoare? Adrian Păunescu: N-a existat. A existat o generație de critici la fel de inocentă, la fel de drogată de misiunea ei nobilă ca și generația de poeți și prozatori. Eugen Simion era și el în '65 cu treizeci și ceva de ani mai tânăr ... A-l privi pe Eugen Simion de atunci cu Eugen Simion cel de azi în memorie este un fapt incorect și impracticabil. Ei bine, știți ce era impresionant la Eugen Simion, la Nicolae Manolescu, la Lucian Raicu, la Valeriu Cristea? Ei erau constructori de case, dar n-aveau casă. Ei se legitimau legitimându-ne, și de aceea mi se pare că o judecată dreaptă asupra culturii române renăscute, o judecată dreaptă asupra celui de-al treilea mare val al culturii naționale ar trebui să-i laude pe critici, pe arhitecții acestui sistem de valori, mai mult chiar decât pe creatori. Și asta dintr-un motiv simplu: pentru că, de conștientizat că se construiește un nou sistem de valori, conștientizau ei, criticii. De aceea, chiar atacurile din ziarele de partid nu erau neapărat la adresa poezilor și prozatorilor, ci la adresa criticilor. Ei, care trebuiau să păzească puritatea ideologică, ei, care trebuiau să găsească în poeziile și prozele perioadei continuitatea de fond a realismului socialist, ei erau cei vinovați. Ei erau în instanță, noi eram inculpații, ori apărătorii. Dar ei judecau.

Lansau valori. De aceea, în permanență era atacată critica literară. Și aplecarea unora din criticii mai vârstnici, inclusiv a lui Crohmălniceanu, a lui Paul Georgescu, a lui Mihail Petroveanu, a lui S. Damian, asupra poeziei lui Nichita sau a prozei lui Velea, a lui Bănulescu, a lui Breban, reprezentau acte de curaj peste care n-ar trebui să trecem atât de ușor. Răzvan Voncu: Ieșind puțin din logica «scenariului» discuției noastre, care ar fi criticul dv. preferat? (Nu e nevoie să dați nume, mă mulțumesc cu un portret-robot.) Adrian Păunescu: Da, să fie o sinteză... E. Lovinescu! Îmi pare rău că, murind exact în ziua și în anul în care m-am născut eu, el a putut să scrie foarte puțin despre mine ... Dar criticul meu preferat ar trebui să fie o sinteză între Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Mihai Ungheanu, Mircea Martin și... Răzvan Voncu:... Valeriu Cristea? Adrian Păunescu:... Și Valeriu Cristea! În fond, criticul meu preferat este critica literară a perioadei, despovărată de politichie și de aranjamente de culise. [...] În datele lui fundamentale din politica externă, Ceaușescu chiar merita să i se spună «Măria Ta». Și, ca dovadă că e cum spun eu, hai să punem realitățile României antedecembriste și realitățile României postdecembriste, una în fața alteia, în această chestiune: în politica externă. Mie mi-e rușine de politica externă în genunchi, pe care o facem azi! [...] Dacă e vorba de operații chirurgicale, hai să le facem când bolnavul e viu, nu când problema lui s-a rezolvat, în sensul că a murit! Încercarea unor nemernici de a pune în cauză pe Fănuș Neagu, ca să-l aducă pe Cioran (ca și când ar fi opozabili ăștia; ăștia sunt *părți* ale unui *întreg* numit cultura română), încercarea unora de a aduce pe Eugen Ionescu, ca să distrugă toată dramaturgia românească, pe Marin Sorescu, sau încercarea de a opune pe Radu Gyr sau pe Nichifor Crainic lui Ioan Alexandru, astea sunt niște acte imbecile! Eu sunt cu atât mai impresionat de dimensiunile culturii naționale, cu cât ea va cuprinde oameni care nu se suportă, orientări care se exclud ... Acest oximoron este capodopera noastră de spirit. Am pledat pentru cultura română *prin adăugire*, într-un moment foarte greu, în care se încercau eliminări și mi se punea mie în cărcă apartenența la un grup despre care se spunea că vrea să elimine pe ceilalți. Nu, domnule, eu, când s-a pus problema eliminării lui Ioan Alexandru de la Universitate, m-am dus la secretarul C.C. al P.C.R., de resort și am spus: dacă faceți asta, eu ies din cultura națională, din cultura vie. Eu nu mai pot să suport să fie eliminat Alexandru cum a fost eliminat Blaga. Când a fost ca Manolescu să fie dat afară de la Universitate, eu am cerut în fața unor colegi ai mei, nu contează numele lor (eram într-un grup, care se afla într-un înalt sediu, și, la un moment dat a fost demascat Manolescu pentru ceva ce și făcea, și anume, îi ataca pe oameni politici, cu aparență literară, dar nu le citea cărțile și ăia erau indignați) – eu am spus: domnule, eu nu particip la asta! Eu la asta nu particip! Nu particip la băgarea oamenilor în pușcărie, la omorârea animalelor – a ființelor, scuzați-mă – și eliminarea oamenilor din competiție. Asta nu e calea mea! Eu am niște fixuri. Eu știu că am rămas, de două ori, când eram copil, fără tată – l-au luat și

I-au arestat de lângă mine. Eu nu suport pușcăria! [...] Eu, în '68, când Ceaușescu a vorbit împotriva invadării Cehoslovaciei, eu am luat în serios chestia asta. (O iau în serios și acum ...) Numai că numai el avea dreptul să fie antisovietic. Eu n-am avut! Și m-au suspendat. Și nu m-au suspendat oricum: m-au chemat Paul Niculescu-Mizil, mi-a spus «Ai făcut un lucru grav, tovarășul Ceaușescu s-a supărat, ai scris poezia *Soartă*, ai atacat așa ... » (Și-am atacat unde: pe scena Radiodifuziunii, și la Radio și Televiziune în direct!) «A protestat ambasadorul sovietic, nu știu ce ... te cheamă tovarășul Ceaușescu »... M-a chemat: «Cine ți-a dat voie?» «Cum cine? Dumneavoastră!» «Când ți-am dat voie?» «Păi n-ați spus... » «Dragă, să apărăm țara, dar nu să-i atacăm pe ruși! Te duci tu la Prut, să tragă în tine?» [...] Deci, am fost suspendat pentru opt luni. Sigur că n-a durat. La noi durează mai puțin, totul e la noi altfel, unitățile de măsură sunt fluide. Dar nu suport asta cu interdicțiile! Și n-am făcut niciodată altceva decât să-mi apăr colegii (când Eugen Barbu, cu care mă aflam la Nicolae Ceaușescu pentru a obține o condiție materială mai bună pentru presă, a atacat, în ciuda faptului că ne înțelesesem să nu atacăm pe nimeni, pe Geo Bogza pentru niște lucruri din «Contemporanul», am spus: eu nu sunt de această părere și vă rog să mă iertați, eu plec; dar Barbu a apucat să tragă, Barbu avea alt stil de a privi lucrurile; eu nu spun că am făcut mai bine decât el, eu spun doar că el avea alt stil, mai «dinte pentru dinte». Am fost marcat de felul în care am apucat să încep viața. [...] Răzvan Voncu: V-aș ruga să povestești o întâmplare cu Marin Preda, pe care n-ați mai povestit-o niciodată. Adrian Păunescu: Nu știu dacă o să pot să-mi aduc aminte ceva ce n-am mai povestit, asta și pentru că sunt lucruri pe care nu le pot povesti. Dar o să vă spun un lucru care mă amuză foarte tare. Nu l-am spus până acum, pentru că am crezut că omul la care se referă a îmbătrânit și s-a astâmpărat. Întrucât a făcut foarte multe gesturi de mârlan și a fost foarte incorect cu mine, măcar pentru faptul că am reușit să conving să-i apară cartea *Bunavestire*, Nicolae Breban merită să las posterității și cum l-a văzut Marin Preda, care îl disprețuia profund. El are impresia că îl ura. Vreau să-i spun eu acum, peste timp, că Marin Preda nu l-a urât niciodată. Îl disprețuia însă profund. [...] În general, nu-mi place să mă răz bun, dar, pentru că este atât de sigur de sine, acest vorbitor incontinent de limbă română, mă văd obligat, în numele demnității și al cavalerismului, să-l pleznesc. Și să aflați cum îl disprețuia Marin Preda pe Nicolae Breban. [...] Răzvan Voncu: Care ar fi sfatul pe care l-ați da eventualului dumneavoastră biograf? Adrian Păunescu: Eventualului meu biograf? Biograf, nu bibliograf? Citește-mă! □ În „Dosar” sunt analizate *Două jurnale*, recent publicate în volum, ambele cu potențial de senzație și agitație, în lumea literară: cel al lui Paul Goma și cel al lui Mihail Sebastian. Despre *Jurnalul lui Paul Goma* scrie Dumitru Micu, un critic ponderat, în dezacord caracterial cu revoluționarismul, dus către toate direcțiile, al disidentului anticomunist: „Stigmatizând de-a valma, fără nicio reținere,

persoane și personalități de orice dimensiuni, de orice formație, inclusiv defuncți, de-ai noștri și din alte culturi, Goma nu cruță poeți dintre cei mai citiți, mai admirați, nici filosofi, nici autori clasici, nici fețe bisericești. El îl consideră, într-un loc, pe Noica «idiot» și susține că «minte», altundeva afirmă că «legionar rușinos», Bătrânul Înțelept are idei «năuce (când nu se dovedesc de-a dreptul... bolșevice de ambe sexe)»; vorbește de «porcia de câine» a lui Geo Bogza; numește pe Sadoveanu «bătrâna canalie», pe G. Călinescu «javra de Călinescu». [...] În termeni și sintagme asemănătoare se vorbește, în jurnal, și despre popoare întregi, despre români în special (între care, firește. Goma se plasează și pe sine, autocritic): «Boii de români!», «Căcănari ce suntem! Oieritici! Miorișoși!». Când nu mai poate de indignare, scriitorul și-o defulează în cele mai neaoșe înjurături, fără măcar trunchierea verbului. În una, pune – ca nimeni altcineva – complementul direct pronominal la întâia persoana a pluralului: «... – ne mama noastră!» [...] Cu sau fără alterări lexicale, unele dintre apozitii sunt agresiv ofensatoare. N. Breban e «curluntristul navetist», «un impostor al exilului». C. Noica: un «antrenor cultural în serviciul comunismului patronal». N. Manolescu: un «director de conștiință murdară». Goma dă și porecle: Marinoiu, Salex Inocentul Amsterdamatic, Arpagica, Homera Arpagicului. Luând în zeflema un tic verbal («Las-o încurcată!»), el îi zice lui Marin Sorescu: Lasoncurcătescu. Acesta e jurnalul lui Paul Goma. Revelator, în pofida oglinzirii anamorfotice și a tonului permanent malițios, sarcastic, adesea pamfletar, ca document, însă departe de a fi exemplar în aspectul realizării literare”. □ De *Jurnalul* lui M. Sebastian și de contextul istorico-literar care l-a însoțit, se ocupă Elisabeta Lăsconi, *Steaua fără noroc a lui Mihail Sebastian* („Jurnalul a așteptat peste 50 de ani ca să iasă la lumină, păstrat prudent de familia scriitorului. Că momentul tipăririi a fost ales just, mi se pare neîndoielnic: a avut impact la fel de puternic și asupra cititorilor și asupra criticilor. Dovada: o rapidă epuizare a primului tiraj și nevoia celei de-a doua tranșe, numărul mare de cronici și recenzii. O asemenea fericită sincronie a succesului de public și de critică e rară pentru cartea românească în perioada post-decembristă. De ea s-a mai bucurat doar *Jurnalul fericii* al lui N. Steinhardt, dar nu și cele două volume ale *Jurnalului* ținut de Mircea Eliade între 1944-1985, care nu au devenit ceea ce s-ar putea numi «o lovitură», «un bestseller». Am amintit de cele două jurnale pentru că ele pot alcătui două repere într-o înțelegere mai nuanțată a însemnărilor lui Sebastian care se citesc dintr-o respirație și se epuizează de la prima lectură. Celelalte două (Steinhardt, Eliade) imprimă alt ritm lecturii și citirea lor presupune meditație, popasuri contemplative, analogii. Și mai ales, cer, obligă la reluări, la recitare. Și atunci e firească întrebarea: ce anume stârnește voga, dialogurile, comentariile asupra jurnalului? Indiscutabil, e cea mai profundă scriere a lui Sebastian, ce pune în umbră și romanele și piesele de teatru. E discutabil însă dacă schimbă cu ceva locul lui Sebastian în ierarhia valorilor literare. El nu devine astfel un scriitor

de originalitatea lui Camil Petrescu și nici de substanța și anvergura lui Eliade.[...] Meritul excepțional al cărții constă într-o introspecție necruțătoare, la fel de severă ca judecățile îndreptate asupra lumii. Concentrate la maxim toate cele cinci sau șase jurnale articulează *dubla dramă* vizibilă a lui Mihai Sebastian: *mărturia scriitorului evreu* care nu s-a sfiit să-și păstreze identitatea, deși vede cum și mentorul său (Nae Ionescu) și grupul modelator alunecă spre legionarism. El se trezește prins între cele două cercuri care-l resping sau exclud atunci când istoria intră-n delir. Există și drama neștiută pe care jurnalul totuși o trădează: neputința *marii opere* și limitele unui talent din care nu poate țâșni.”), și Daniel Cristea-Enache, *Evreul de la «Cuvântul»* („Anii '90, prin ușorul dezinteres față de ficțiune și nevoia la imperioasă de *document*, reprezintă, în fapt, o *reeditare*: o repetare (în alte cadre, desigur) a neliiniștii ani '30, în care o identică aspirație spre reprezentările ne-mediate ficțional ale vieții propulsase în prim-plan problema (ba chiar febra) autenticității. Există, firește, și riscul compromiterii «autenticului» prin omisiuni, erori involuntare sau trucări intenționate, măsluiri interesate ale adevărului. (Reproșuri de acest tip i-au fost aduse, de pildă, consistentului – la propriu și la figurat – *Jurnal* al lui Paul Goma.) Dar, prin simplul fapt că – respectând o lege nescrisă – a ajuns la cunoștința publicului (și la conștiința sa) după cei 50 de ani de «existență manuscrisă», *Jurnalul* lui Mihail Sebastian devine un reper al moralității – evident, și datorită structurii morale a autorului său. [...] *Jurnalul* lui M. Sebastian este, din acest punct de vedere, un document revelator în cel mai înalt grad asupra destinului său ingrat, mereu «inventiv» în a-i furniza dezastre (până la absurdul accident al sfârșitului). Înlănțuire strânsă, aproape fără fisură, de ghinioane, accidente și dezastre, viața lui Mihail Sebastian pare a fi fost pusă în scenă de un regizor cu un pronunțat gust pentru experimentul macabru, un regizor, totodată, cu o mare personalitate și extrem de inovator – cam ca aceia cu care s-a războit autorul dramatic Sebastian, pentru a apăra integritatea fizică și simbolică a pieselor sale”). □ Ca „Document” este publicată relatarea *O vizită la Eugène Ionesco*, de Ulrich Wickert (n. 1942, „unul dintre cei mai buni cunoscători ai societății franceze”); „prezentare și traducere de Anca Sturm și Corneliu Șerban”, extras din cartea *Și Dumnezeu creă Parisul*: „[...] În anii '40, când germanii ocupaseră Parisul, familia Ionesco s-a refugiat la Marsilia, unde Eugène găsi un post de profesor. Și se hotărî, ca pedeapsă pentru faptele lor, să nu mai vorbească limba nemților, deși o stăpânea foarte bine, făcuse chiar și traduceri. Într-adevăr, a reușit să uite această limbă. Se considera de stânga în acea perioadă, respingând fascismul. Dar n-a căzut în greșeala multor intelectuali francezi, de-a căuta soluția în comunism. Ci, în momentul în care acesta devenise aproape o modă, el a respins pe Stalin în aceeași măsură ca și pe Hitler. Cu urmarea că a fost, în cadrul elitei franceze, considerat de dreapta, iar piesele sale au avut, din motive ideologice, mai puțin succes în Franța decât în Anglia sau Germania.

La Teatrul din Düsseldorf, Karl-Heinz Stroux a pus în scenă câteva piese de-ale lui Ionesco în premieră mondială. Dezbinarea politică a spiritelor franceze i-a marcat relațiile. Cei de stânga nu s-au mai împăcat nicio dată cu Ionesco, deși ar fi putut înțelege chiar din lucrările sale, de exemplu din *Rinocerii*, că nu simpatizează cu dreapta. În fine, așa era situația în Paris: cine nu se rătăcise la comuniști (și nu se căise apoi), avea o pată în biografie. În anii '80, când ministrul culturii, socialistul Jack Lang, domina elita culturală din Franța și-si aduna în jur protejații, Ionesco a fost mereu evitat. În 1991, președintele ceh Vaclav Havel, care este și un cunoscut scriitor, a făcut o vizită la Paris, iar Lang i-a invitat pe toți cei care-i erau pe plac din rândul personalităților de renume, la întâlnirea cu oaspetele din Cehia. Eugène Ionesco, ultimul mare clasic în viață, nu se afla printre invitați. Atunci, Vaclav Havel, care dorea să-l vadă pe Ionesco, a rugat să fie, totuși, invitat și acesta. Doamna Monique Lang, personal, i-a dat telefon, pentru a mai estompa oarecum penibilul situației și, în cele din urmă, o limuzină l-a adus la întâlnire. Acolo, Vaclav Havel l-a întâmpinat, mulțumindu-i și declarând că tocmai opera lui Ionesco l-a îndemnat să păsească în literatură". □ Rubrica de „Comentarii” cuprinde „fișele recuperate” ale lui Constantin Hârlav, *Fragmente pentru o mitologie caragialeană*, studiul lui Octavian Soviany, *Mateiu I. Caragiale și poetica decretației*; aplicat la noile apariții editoriale este articolul semnat de Nicolae Bârna, *După 1989, pe la amiază*, despre Mircea Horia Simionescu, *Paltonul de vară*, Ed. Albatros, Ed. Universal Dalsi, 1996 („Autor al unor cărți excepționale, dintre care se disting mai ales volumele tetralogiei *Ingeniosul bine temperat* – cele două «dicționare», desigur, dar și *Breviarul* și, mai ales, relativ trecută cu vederea *Toxicologia* – precum și excelente volume de nuvele, Mircea Horia Simionescu și-a dobândit în tabloul de valori al literaturii contemporane un loc mai mult decât marcant, loc din care e greu de crezut că va putea fi expulzat. Productiv în ultimii aproximativ cincisprezece ani, după «lansarea» fulminantă prin primele cărți – care, singure, ar fi fost de ajuns ca să-i asigure «locul» amintit – și-a sporit opera cu un număr de volume (fie «dicționare», fie «romane» – ghilimelele sunt menite să semnaleze caracterul heterodox al cărților respective, pseudo-dicționare și pseudo-romane de fapt) care, fără să vădească revoluții de tehnică și viziune, ilustrează cu eleganță formula pe care a consacrat-o. De ce o fi fost, atunci, nevoie, de asemenea gesticulații de «penitență» și de lămurire pedestră a unor sensuri – cele antitotalitare – atât de clare, în pofida modalității ludic-estete a comunicării lor originare? S-ar putea ca scriitorul să fie o victimă, prin ricoșeu, a cruciadelor d-lui Grigurcu și ale altor justițieri de aceeași orientare. Constatând că se încearcă șubrezirea sau lichidarea unor glorii literare prin recursul la «dosar», la biografie, și fiind prăpăstios din fire, după cum se autorecomandă (inclusiv în cartea de față), prozatorul se va fi gândit să-și apere opera printr-un *hara kiri* public sau, în sfârșit, printr-o autoflagelare dublată de explicații.

Procedând așa, el devine efectiv o «victimă», pentru că își alterează opera ca să vină în întâmpinarea unor «comandamente» exterioare literaturii. Continui, totuși, să cred că disjunctia om-operă rămâne recomandabilă când e vorba de evaluarea operei. Renunțarea la ea, fie de către cititor sau comentator – care decretează, să zicem, o operă cam slabă pentru că nu i-a plăcut profilul moral al autorului, ori, dimpotrivă, o supraevaluează pentru că autorul e om de treabă, cu o biografie exemplară – fie de către însuși autorul – care ține să-și «regleze» chestiuni privind persoana lui «socială» în opera, totuși, literară – se poate dovedi nefastă pentru buna receptare a operei respective. Evident, nu vom contesta că persoana morală a scriitorilor interesează opinia publică și istoria literară. E un aspect care nu poate fi subestimat, însă, fiind vorba de scriitori, tot opera e aceea care primează”). □ La rubrica „Lecturi”, Vasile Bardan continuă cronică supraextinsă la cărțile din colecția „Poeții orașului București”. Episodul al II-lea începe printr-un P.S. polemic la adresa celui care semna „INTERIM”, în revista „Adevărul literar și artistic”: „Fie-mi îngăduit să ofer un răspuns onest, Dlui INTERIM care ne-a reperat în «Adevărul literar și artistic», nr. 378/ 27 iulie 1997, p. nr. 2, col. 2-3, la rubrica «Execuții». 1. Nu fac «execuții», ci operații estetico-literare precise, cu dorința clară de a fi obiectiv, de a fi, pe cât posibil, 100% imparțial și nu «parțial», și cu adaos comercial. 2. Nu vreau să-mi meargă buhul de critic «rău» și «dărârnător de mituri». 3. Nu la statura fizică a criticului Alex Ștefănescu se referă «epitetele mele răutăcioase», ci la statura sa critică, aflată în suferință când umflă excesiv valoarea inexistentă a unei cărți avortate, carte pe care Mihai Gălățanu i-a dedicat-o: (Ca recunoștință a faptului că l-a propulsat «în prim-planul vieții literare», predându-l «ușurat» lui D. S. Boerescu (omul din juriu), care l-a făcut scăpat printre «Poeții orașului București».) E o statură morală înaltă, solidă, să promovezi nonvalori în literatură după criterii fictive? Mai bine s-o spunem pe șleau; e sforărie în toată regula aici. Nici urmă de vreo miză pe valoare. Între timp, în 12 iunie 1997, Horia Gârbea și Lucian Vasilescu au primit chiar premiul Asociației Scriitorilor din București, pentru anul 1996, ca răsplată a Capodoperelor lor poetice. Și ne mai mirăm că poezia nu are priză la public și că nu mai e gustată, căutată, apărută. Care poezie? Dacă până și ea a ajuns o afacere de gașcă, de bisericuță ori de clan nouăzecist”. Cronichetele lui Vasile Bardan dau verdictele radicale, obligând poemele optzeciștilor (din perioada nouăzecistă) să se fixeze pe scala valoric-limitată, de la artificios la acceptabil: „1. Un acrobat al poeziei se dovedește a fi Bogdan Ghiu. E un poet de limbaj, de suprafață, simplu, deseori un operator verbal, substituibil oricând cu un computer cochet, inapt să creeze vreodată cu de la sine putere, vreun memorabil sonet. Textele sale seamănă cu niște jocuri pe calculator”; „2. Un vicios al poeziei, deia ajuns în dicționare și istorii literare, menținut sau menționat în topuri, autor o unei duzine de cărți de poezii ironice, parodice sau amare, prolific și proliferant, activ în viața literară și înainte și după '89,

cunoscutul poet Traian T. Coșovei, la cei 43 de ani ai săi, nu cedează, nu se dă bătut, nu se lasă de viciul de a mai alcătui câte un volum de poezii, plângându-se public de faptul că generația sa a rămas orfană de critici literari specializați în poezie”; „3. Având reale disponibilități pentru o desfășurare a poeziei sale pe spații ample, fără ca acest efort să aducă un plus de comunicare, Aurelian Titu Dumitrescu îmi apare în această carte ca un poet corupt și sufocat de cuvinte, un cultivator și nu un Creator de POEZIE”; „4. La Aura Christi primează plăcereade a fi în text și în contextul inventat de indiferent ce fel de text. Nu pare s-o intereseze totdeauna ce spune și cum spune, ci mai ales să se audă că spune sau (mai nou) să se spună ceva despre minunea spunerii sale poetice. Dovadă e faptul că în destul de multe pagini nu prea ascultă ce spune, nu-și aplică o severă autocenzură, vocea pierzându-i-se în orbirea ceremonialului liric. Narcisiacă, ubicuă și uberoasă, poeta crede că orice cuvânt atins de bagheta sa magică se aliniază perfect în «Imperialul Rod» al poeziei sale. Se întâmplă însă ca până la rodul visat, câte o poezie să nu fie decât o biată fructă crudă, fulgerată”; „5. Într-un declin creator vizibil mai ales în ultimele sale volume de poezii, se află Ion Stratan. Considerat de Ștefan Aug. Doinaș, prin 1991, drept «singurul continuator adevărat al poetului *Necuvintelor*». Cu un deceniu mai devreme, un critic de mare audiență în literatura română (e vorba de Nicolae Manolescu) lansa această frază mirabilă: «Putem lega de poezia lui Ion Stratan: culturală, fină, de o scilpitoare inteligență – cele mai mari speranțe». Între timp poetul și-a continuat drumul său sinuos, aruncând pe piață carte după carte”; „6. O poetă grăbită și, se poate spune, avidă de poezie, o poetă grea, revoltată pe respingătoarele prejudecăți umane este Saviana Stănescu prin *Proscrisa*, un «poem scenic» [...]. Putem spune că avem o poetă a lucidității, excelând prin inteligență, având chiar un excedent în cele două aspecte ale poeziei sale, o poetă de forță și mare calibru, uneori excesivă, puțin excentrică, alteori, dar cu siguranță *profundă*”.

AUGUST

2 august

● La rubrica permanentă din „Adevărul” („Accente”), C. Stănescu propune, în articolul *Marin Preda – 75*, un exercițiu de imaginație și de gândire: „Peste câteva zile (5 august), Marin Preda ar fi împlinit 75 de ani. Imaginând norocul de a-l mai fi avut printre noi, mă întreb cum ar fi fost – dacă ar fi fost! – sărbătorit autorul câtorva capodopere, dar și al unor cărți mai «mici», suficient de puternice în context ca să facă față furiei «revizuirilor» cu orice preț?!”. Rezultatele previzibile ar putea fi: „Desigur că, dintr-o parte, ar fi curs laude, panegirice, imnuri și encomioane și dinspre «revizioniști» ar fi răsunat trâmbița câtorva iconoclaști încruntați, care l-ar fi pus pe scriitor la pământ sau măcar în genunchi pe coji de nucă. Desigur că acad. Eugen Simion i-ar fi

organizat o sesiune academică, meritată cu prisosință, dar protocolară, în timp ce, în «România literară», Alex. Ștefănescu s-ar fi străduit să rămână imparțial și obiectiv cu opera scriitorului «la o nouă lectură». E mai mult ca sigur că, tot acolo, N. Manolescu și-ar fi publicat, în sfârșit, cronica negativă la *Delirul*, oprită, pare-se, de «secția de presă» la cererea expresă a scriitorului atât de influent (!) în acea vreme. Desigur că dl. Gheorghe Grigurcu n-ar fi scăpat ocazia să-l înfiereze pe «nomenclaturistul» Marin Preda, care tăia și spânzura după bunul plac în «feuda» sa de la «Cartea Românească», iar alți critici din «exilul intern», la fel de neprihăniți ca și acesta, s-ar fi dedicat cu plăcere efortului de a face bilanțul contabil al tuturor «compromisurilor» comise de un scriitor ce i-ar fi spus lui Ceaușescu, la începutul anilor '70 că «dacă reintroduceți realismul socialist, eu mă sinucid!». Netulburat, dl. Valeriu Cristea și-ar fi dus mai departe, desăvârșind-o, exegeza întemeiată pe ideea unei opere umaniste scrise în lumina puternică a unei veșnice amieze de vară, în vreme ce, sub condeiul mai exigent al altora, ar fi revenit obsedant, ca un refren din cântecele cu «hei, rup!», inculpatul episod din *Delirul*, acela cu «tânărul revoluționar» în care și azi un Ion Cristoiu susține că ar fi vorba de însuși Nicolae Ceaușescu, deși eu mă îndoiesc profund că autorul i-ar fi făcut lui mărturisiri complete în acest sens”. Excepția, de partea „imprevizibilului”, ar fi criticul S. Damian, ale cărui reacții contestatate au fost „reluate și publicate în mai multe reviste, inclusiv în «Adevărul literar și artistic»”: „În tot acest cor al reacțiilor previzibile care ar fi întâmpinat aniversarea lui Marin Preda, *imprevizibil* îmi apare numai criticul Sami Damian: ar mai fi scris și publicat criticul de la Heidelberg răsunătoarea demolare intitulată (ce-i drept, doar în paranteză!) *Un colos cu picioare de lut: Marin Preda?* Ampla sa exegeză demolatoare [...] îmi părea *imprevizibilă*, dar nu, desigur, imposibilă, din cel puțin două motive. Primul constă în faptul că S. Damian este și rămâne ctitorul celebrului *concept al «bucuriei»*, care a făcut epocă la vremea lui. Conceptul bucuriei, născocit de S. Damian pe vremea când proletcultismul începea să-și dea duhul în literatura română, consta, în esență, din descoperirea și secularizarea teoretică a sentimentului de mare, adâncă satisfacție pe care îl trăia țărănul român în momentul când el pășea cu întregul avut pe sub arcu de triumf al gospodăriilor agricole colective proaspăt înființate. Dacă țin bine minte, S. Damian își întemeia *conceptul bucuriei* pe niște proze cu țărani colectivști scrise de Costache Anton, Dumitru Mircea și mulți alții, printre care și «colosul cu picioare de lut» Marin Preda (*Desfășurarea, Ferestre întunecate*). Al doilea motiv al șovăielii mele e legat de *ctitorirea* de către același critic a altui concept literar, nu mai puțin celebru decât cel al «bucuriei», *conceptul disimulării*. Acesta din urmă e strict legat de opera «colosului cu picioare de lut», respectiv, *Moromeții*, în care S. Damian descoperea mecanismul psihologic al supraviețuirii întemeiate pe o veche viclenie țărănească: *disimularea*, ascunderea gândurilor sub vorbe în doi peri,

de o mare ambiguitate. Molipsit o vreme el însuși de «disimularea» descoperită la eroii «colosului cu picioare de lut», dl. S. Damian s-a decis în ultimii ani să o rupă definitiv cu disimularea și ambiguitatea moromețiană, dându-și, cu un curaj demn de stimă, gândurile pe față. Acum, în această nouă fază a evoluției sale critice, dl. S. Damian descoperă al treilea *concept* prin țeava căruia privește, ca printr-un ochean întors, literatura română: conceptul *încercuirii*, al *închiderii*, sau, cu o formulă ce promite să devină și ea celebră, al *porților închise*. Pe scurt, dacă bucuria și disimularea dinainte erau concepte pozitive, ale *deschiderii* sesizate în diverse opere ale literaturii române, cel deal treilea concept, al «*porților închise*» este, cum prea bine se vede, un concept negativ, sesizând, în cuprinsul aceleiași literaturi a bucuriei și disimulării, un periculos fenomen de «blocaj». Principala victimă a acestui nou concept descoperit sau inventat de dl. S. Damian după despărțirea, exclusiv geografică, de literatura română, este Marin Preda, «colosul cu picioare de lut» decăzut, în ochii criticului, de la *Delirul* încoace, în chip regretabil și iremediabil”. Pe final, C. Stănescu își prezintă notațiile personale asupra disputatului subiect de „aniversare”: „Marin Preda a murit la 58 de ani, într-un an când tocmai se bucura (recurența conceptului «bucuriei» al d-lui S. Damian!) de două victorii: apariția epopeii tragice *Cel mai iubit dintre pământeni* și victoria în alegerile pentru M.A.N., el devenind atunci deputat prin înfrângerea în campania electorală a redutabilului său rival, prozatorul Laurențiu Fulga. Să-mi fie iertată impietatea, dar consider că, pentru liniștea acestui mare singuratic veșnic neliniștit, e mai bine că s-a întâmplat așa, «colosul cu picioare de lut» murind chiar în anul celor două victorii ale lui...”.

4 august

● În „România liberă” (nr. 2236), la rubrica „Tableta de luni”, Romulus Rusan reamintește un episod al strategiei „denigrării” lui Corneliu Coposu, liderul opoziției, în 1990; manevra fusese utilizată de fosta Securitate, prin folosirea „unui foarte popular umorist și dramaturg, I. B.”: „[...] Corneliu Coposu n-a acceptat să părăsească țara nici în 1989, nici mai târziu, rezistând tuturor filajelor, interogatoriilor, șicanelor și umilințelor. Securitatea va fi depus pentru asta o imensă energie. Totuși, unul din pronosticurile notei din 1989 s-a realizat: Corneliu Coposu a devenit președintele principalului partid de opoziție, iar, după 1990, cel mai important obstacol în fața celor ce voiau să aibă toată puterea în țară. Acum, în condițiile democrației, metodele pentru limitarea influenței pe care putea să o aibă trebuiau schimbate. Iar cea mai importantă dintre ele a devenit denigrarea. Îmi amintesc una din primele insa-nițări colportate pe seama lui și care a dăinuit ani de zile datorită multiplicării prin rețeaua de zvonuri. În pagina distractivă a unui cotidian de mare tiraj, un foarte popular foiletonist și dramaturg, I. B., îl descria pe Coposu ca pe unul care, în timp ce noi mâncam salam cu soia, se distra prin cafenelele Parisului,

consumând capucino și croasanți. Ani de zile, datorită simplității și plasticității sale, minciuna a prins. Securitatea își îndeplinea astfel planul după două decenii, dacă nu în realitatea faptică, atunci măcar în pseudo-realitatea ficțiunii. Întrebat, în restaurantul Casei Scriitorilor, de niște colegi, cum de putuse debita neadevăruri atât de sfruntate, foiletonistul (altfel un om cu simțul umorului și – în treacăt fie spus – cu ambii copii trimiși la timp în Occident) a răspuns cu o sinceritate dezarmantă: «Așa mi s-a spus». Cine să-i *fi spus*, oare, căci – măcar teoretic – serviciile secrete fuseseră desființate încă din decembrie 1989, spre uimirea și protestul foștilor slujbași? Cine să-i *fi spus* când, încă din decembrie 1989, țara avea un regim «de salvare», care condamnase dictatura și proclamase pluripartidismul? Și de unde această *coincidență* între ceea ce nu a reușit să facă, în 1989, temuta Securitate, dar a făcut, în 1990, un regim care afirma la acea oră că lucrează fără servicii secrete?”.

5 august

● C. Stănescu revine, în „Adevărul” (nr. 2241), asupra cazului Marin Preda, centrat pe reflexia operei și a scriitorului în percepția posterității, prin articolul de tip memorialistic, *Prețul „paradisului devastat”*. La publicarea *Celui mai iubit dintre pământeni*, C. Stănescu i-a solicitat scriitorului un interviu, pe care acesta i „l-a dat fără tragere de inimă”, apoi „a simțit că m-a dezamăgit și, din senin, m-a invitat să-l însoțesc în «campanie», în județul natal, Teleorman, unde urma să meargă împreună cu celălalt candidat la deputăție, regretatul prozator Laurențiu Fulga, pe care, potrivit hotărârii dinainte stabilite, l-a și «înving»”. Reportajul electoral, în transcrierea lui C. Stănescu, este următorul: „Nu l-am auzit, în cele câteva zile de «adunări electorale» la care am asistat, să arunce vreo laudă regimului sau conducătorilor de partid și de stat de atunci – cum era îndeobște de rigoare –, se limita să-i asculte pe alții și, la urmă, să spună, aproape în șoaptă, câteva vorbe strict protocolare și să întrebe, formal, dacă «drumurile sunt bune» (!). Era obosit, taciturn, îngândurat și înstrăinat de lumea lui, ca un «lunatic». S-a însuflețit vizibil, parcă trezindu-se din somn, la adunarea electorală din Siliștea-Gumești, comuna natală. Dar și atunci, doar într-un singur moment, când cineva, nu-mi mai amintesc cine, ca să-i facă «plăcere» marelui său consătean, s-a apucat să descrie «sămănătorist» copilăria chinuită și «nefericită» a «puiului de țăran» oropsit s-o alerge toată ziua pe nărăvașa Bisisica, «desculț» și lovit de friguri, ca eroul celui alt te leormănean, Zaharia Stancu, de pe lungă, săraca și îngusta vale a Călmățuiului, parcă s-a «trezit» din somn și, negru de supărare, revoltat la culme, și-a apărât copilăria de «calomniile» neinspiratului vorbitor, nu, a replicat el mândru, «nu se poate spune așa ceva, eu am avut o copilărie fericită, și să terminați cu prostiile astea propagandistice, că mă faceți de râs!». După acest acces de violență nemulțumire, a căzut iar în muțenia ori «somnul» dinainte”. Concluzia lui C. Stănescu este că, indiferent de evenimentele istorice sau literare,

dacă Marin Preda ar fi trăit, ar fi rămas un nefericit inconsolabil, prea atașat de o lume căreia i se pusese definitiv punct: „Ar fi împlinit azi 75 de ani și, uimit și revoltat, ar fi rămas singuratic și nefericit. Seninătatea nemuritorului Ilie Moromete este însă chiar prețul revoltei lui Marin Preda în fața «paradisului devastat»”. □ Intervievat de Georgeta Adam, pentru pagina culturală, Alexandru Vona își descumpănește publicul, prin declarația: „***Nu sunt convins că scriitorul Alexandru Vona există***”; în schimb, evidența arată că avem „O carte și un autor cu un destin excepțional: *Ferestrele zidite*, Alexandru Vona. Să scrii, în câteva săptămâni, în 1947, un roman extraordinar, să-l publici după alți 47 și să cucerești cu el România, Franța, Germania și Olanda, să obții cu această capodoperă Premiul Internațional al Uniunii Latine înseamnă să-ți deschizi *ferestre spre celebritate*. Despre Alexandru Vona, criticii europeni vorbesc invocându-i pe Proust, Kafka, Musil, Pessoa, Alain Robbe-Grillet. Retras în singurătatea lui mândră, prozatorul refuză să vorbească despre destinul lui și al unicului său roman”. Și totuși, din perspectiva lui Al. Vona: „Există o carte scrisă de un domn care purta acest nume, acum 50 de ani, și ceea ce s-a petrecut de atunci n-are aproape nicio legătură cu cel care a scris cartea. Cele câteva texte, nuvele scrise de când am plecat din țară, chiar dacă sunt puțin înrudite cu romanul, nu-mi permit să spun că scriitorul, care poate că exista în '47, a supraviețuit. Mă jenează să vorbesc despre destinul cărții și mai cu seamă despre viața mea, pentru că se pare că atunci când se vorbește despre o carte, mai cu seamă una scrisă cu 50 de ani în urmă, singurul motiv care justifică orice comentariu nu poate fi decât interesul pentru cartea însăși și nu legenda care se creează în jurul celui care a scris-o. Deci, bineînțeles, sunt foarte emoționat ori de câte ori, citind o părere critică, aflu că se putea citi și altfel cartea aceasta – și asta mă interesează –, în schimb, chestiunile din viața mea și comentariile despre destinul cărții mi se pare subiecte de jurnalistică”.

● Octavian Paler publică, în „România liberă” (nr. 2237), editorialul ***Exilul lui Caragiale***, lansându-se în comentarii cu tangență literară, după „o dezbatere la Tele 7 abc”, dezamăgitoare, dat fiind că „ea a debutat interesant, dar n-a ajuns la întrebările grave pe care le-am așteptat”: „Aș fi preferat să-și aducă aminte cineva de teoria lui Belu Silber că, la noi, comunismul nu putea fi decât opera lui Stalin în colaborare cu Caragiale și s-o combată ori s-o aprofundeze. Stalinismul n-a devenit amuzant în «colaborarea» cu Caragiale, dar el a oscilat uneori între grotesc și caricatură, ceea ce i-a dat câteva trăsături specifice. Aș fi fost interesat, de asemenea, să aflu ce cred participanții la dezbaterea menționată, despre locul lui Caragiale în tipul de capitalism ce se «implementează» la noi. [...] Pe lângă Farfurizii, Cațavencii și Tipăteștii de azi, lumea lui Caragiale e aproape idilică. Dar asta se întâmplă fiindcă în lumea lui Caragiale și mitocanii și demagogii și canaliile au geniu. Pe când mitocanii, demagogii și canaliile care evoluează sub ochii noștri nu dispun decât de posibilitățile lor. Epigonizează, fără să poată amuza. Dar, mai ales, ar fi important, cred, să ne

aplecăm spre un adevăr ce se cade rostit nu pios, ci provocator. Sarcasticul Caragiale, socotit de unii, în epocă, «ultimul ocupant fanariot», e mai patriot decât toți autorii de imnuri la un loc. *O scrisoare pierdută* ne dezvăluie despre noi mai mult decât toate «Cântările României». De ce spun asta? Mă bate gândul că, amuzându-ne de ce debitează personajele lui Caragiale, scăpăm de obligația mai puțin plăcută de a lua în serios unele realități angoasante din psihologia lor. Ne apărăm prin râs de ceea ce e supărător. Preferăm – nu-i așa? – să-l târâm pe Caragiale pe terenul nostru favorit, în zeflema, în bășcălie, căci, acolo, orice catastrofă se poate transforma, la o bere, în fleac. «Mitică» de azi nu se jenează câtuși de puțin de ironiile lui Caragiale. Își dă ochii peste cap când zice «țara», are păreri despre orice, despre NATO, despre Fondul Monetar Internațional, numai despre metehnele lui nu vrea să audă nimic. În fond, problema e dacă avem cheful sau tăria de a ne privi în oglindă, nu tocmai măgulitoare, pe care ne-a oferit-o Caragiale. E o pură întâmplare, oare, că alegem Cațavenci în parlament, râzând la teatru de Cațavencu? Sau că, după o lungă vorbărie guvernamentală despre reformă, aflăm acum că reforma nici n-a început? Și nu-i neliniștitor, oare, faptul că nimeni dintre cei care au încercat să pună în cauză, fără menajamente, defectele, slăbiciunile, superficialitățile noastre n-a scăpat nepenalizat? Toți au stârnit iritări, mâinii și chiar fulgere. [...] Ne autoflagelăm cu voluptate în «bancuri», dar avem tendința să considerăm denigrator orice adevăr, despre noi, care nu ne place. Într-un fel, mă tem că exilul lui Caragiale n-a luat sfârșit nici azi, deoarece refuzăm, se pare, să înțelegem că luciditatea e mai patriotică decât flatarea. Încă și azi (dacă nu cumva, îndeosebi azi) auzi vorbindu-se de «buni români» și de «răi români». Cei dintâi ne lingușesc. Ceilalți nu renunță, nici în patriotism, la spiritul critic. Dimpotrivă, îl socot indispensabil [...]”.

6 august

● Nicolae Manolescu dedică editorialul din „România literară” (nr. 31), temei *Marin Preda, ieri și azi*, cu prilejul împlinirii a șaptezeci și cinci de ani de la nașterea scriitorului, pe 5 august: „În timpul vieții, Preda a fost considerat deseori un important reper moral. Ultimele sale cărți (fie un roman precum *Cel mai iubit dintre pământeni*, fie culegerile de articole, confesiuni și interviuri) au fost examinate mai ales pe această latură. Nu sunt sigur că faptul se explica exclusiv prin prezumția de valoare, care-i scutea pe comentatori de aprecieri estetice. Era și asta, dar mai era și natura problematicei, aducerea de către Preda în discuție, de câte ori se ivea ocazia, a unor subiecte, personaje ori epoci istorice rămase «neelucidate» de opinia oficială, care comportau controverse ideologice și politice. Simplul fapt că autorul *Delirului* făcea din mareșalul Antonescu personaj de roman reprezenta, la mijlocul anilor ’70, un eveniment demn de interes, indiferent de atitudinea autorului față de eroul său. Aproape toți comentatorii au elogiat, pe atunci, îndrăzneala cu care Preda

aborda chestiunile dificile și litigioase ale istoriei sau ale actualității politice. Schimbarea de percepție de după 1989 privește tocmai obiceiul lui Preda de a călca pe terenuri minate: unora dintre critici li se pare astăzi că limitele curajului său sunt prea evidente iar concesiile făcute cenzurii prea mari. Autorul *Imposibilei întoarceri* e atacat în prezent exact pentru ceea ce fusese laudat în trecut. Din reper moral, el devine un intelectual vulnerabil, ca majoritatea. Astfel de modificări de apreciere pot fi privite, la rândul lor, cu spirit critic. Pe de o parte, nu trebuie ignorat contextul. Nu putem avea pretenția, de la scriitorii care dezvăluiau, în plin regim comunist, racilele comunismului, să adopte atitudinea net anticomunistă a celor care scriu după 1989. Pe de altă parte, nu se poate amâna la nesfârșit reevaluarea estetică a operei lui Preda. A fost, netăgăduit, un prozator excepțional. E firesc să-i analizăm cu luciditate cărțile. În definitiv, literatura nu poate fi mai mult decât literatură. Dar nici mai puțin decât atât”. □ La „Cronica edițiilor”, Z. Ornea pune în valoare, dezvoltând pe această cale și elemente din propria-i biografie („Profesorul meu Mihai Ralea mi-a îngăduit câțiva ani buni, prin 1957-1962, să-i fiu aproape. A fost acesta norocul vieții mele intelectuale, care m-a marcat profund. Mă doare, de aceea, când îl văd astăzi înjuriat, zvârlindu-i-se sudalma de colaboraționist. Nu vreau nici să neg, nici să scuz nimic, deși știu din plin cât bine a făcut Ralea în acei ani de «colaboraționism». Printre altele, el l-a ajutat pe Const. Noica, deși îi cunoștea trecutul politic, să fie angajat cercetător la Centrul de Logică.”), ediția de tip antologie tematică a lui Constantin Schifirneț, *Mihai Ralea. Fenomenul românesc*, de la Ed. Albatros (1997): „Selecția – după ediția M. Ralea de la Editura Minerva – e judicioasă, dovedind bună cunoaștere a chestiunii. Studiul său e cumpănit, pertinent, deși mă despart de editor în unele puncte de vedere. Păcat de barbarisme ca «originează», «juvenilism», «demers ralian» și de admonestările cam puerile din aparatul de note de la finalul ediției. Salut cu bucurie și recunoștință această ediție care readuce în circuitul valorilor de azi, scrisul și personalitatea lui Mihai Ralea” (*M. Ralea despre fenomenul românesc*). □ Mircea Handoca restituie sub titlul *Mircea Eliade – inedit*, pagini dintr-un „Corpus epistolar”: „încredințez «României literare» câteva scrisori inedite către familie, din anii 1946-1948. Scrise fără a fi destinate tiparului, aceste texte – mustind de autenticitate – sunt, în același timp o sursă documentară, ce ne oferă amănunte edificatoare asupra biografiei spirituale a lui Mircea Eliade. Ca și întreaga corespondență adresată lui Dinu Noica, Al. Rosetti, Ionel Jianu și celorlalți prieteni – aceste pagini nu au nici cea mai mică aluzie la legionarismul și antisemitismul de care a fost acuzat autorul lor, în special după ce a trecut apele Styxului. Aflăm amănunte despre preocupările multilaterale ale expeditorului, despre puterea de muncă și viața lui modestă în Parisul de după Eliberare. Ecourile durității regimului comunist față de el, menționate în aceste misive, vor continua cu consecvență până în decembrie 1989 și în anii imediat următori. Remarcăm naivitatea scriitorului,

care speră să i se publice operele literare în țară și încrederea-i în propria valoare («pigmentată» cu puțină megalomanie în parte justificată). Nu putem lăsa nesemnalată căldura rândurilor adresate familiei și în special celei care i-a dat viață. Corespondența de față constituie o *addenda* la *Memorii și Jurnal*”.

7 august

● De la manifestările organizate în amintirea lui Marin Preda, la împlinirea a 75 de ani de la naștere, relatează, în „România liberă” (nr. 2239), Dan Stanca și Iulian Chivu. Cel dintâi participă la „întâlnirea omagială” de la Muzeul Literaturii Române, consemnând: „Despre cel care a murit într-o zi de mai a anului 1980 au vorbit Eugen Simion, Nicolae Breban, Fănuș Neagu, Valentin F. Mihăilescu. A fost lansată și o revistă dedicată aceluiași moment și editată de inspectoratul pentru cultură București. Revista conține texte despre Marin Preda, cele mai multe fiind selecționate din volumul apărut în 1981 la Cartea Românească, *Timpul nu a mai avut răbdare*. În cuvântul său, Eugen Simion a arătat că o bună parte a criticii literare postbelice s-a format sub influența prozei lui Marin Preda. «Merita să fii critic literar ca să scrii despre Marin Preda», a adăugat domnia sa. Contestat în ultimii ani, dar și apărat cu vehemență de admiratorii săi, Marin Preda este scriitorul perfect suprapus peste destinul său. Cărțile lui majore au venit în momentele când era nevoie de ele. De la primul volum din *Moromeții*, care restituia chipul țăranului român de câmpie, asupra căruia nu se abătuse urgia de la mijlocul veacului, până la *Cel mai iubit dintre pământeni*, care reface chipul intelectualului român în plină urgie, cărțile lui au fost punctuale la întâlnirea cu ceasul care le fusese sortit spre publicare. Să reținem doar că *Moromeții* apărea în anii '50, contrapunându-se, în măsura posibilităților infernului instituționalizat din țară, după cum *Cel mai iubit...* apărea în 1980, ca un gest de avertisment înaintea distrugerii totale programate de Ceaușescu. Marin Preda este la urma urmei un exemplu clasic al rezistenței scriitoricești care, fără să-și ideologizeze literatura, a făcut din solidaritatea prozei sale o armă de luptă foarte eficace împotriva ideologiilor” („*Merita să fii critic literar ca să scrii despre opera lui Marin Preda*”). Al doilea jurnalist scrie despre Festivalul Național de Literatură „Marin Preda”, „desfășurat în zilele de 4, 5 și 6 august la Alexandria și Siliștea-Gumești”: „Festivalul a fost organizat de Ministerul Culturii, prin Inspectoratul pentru Cultură al județului Teleorman, și a avut, în principal, ca obiective Concursul național de proză scurtă «Marin Preda» și Colocviul «Marin Preda – dimensiunile creației». Cu același prilej au fost lansate cărțile *Marin Preda – omul utopic*, de Adrian Dinu Rachieru (Ed. Eminescu) și *Marin Preda – patosul interogației*, semnată de Mircea Dinutz (Ed. Pro Juventute, Focșani). Printre invitații ediției din anul acesta s-au numărat Petre Anghel, Grig Modorcea și Vasile Blendea, unul dintre prietenii lui Marin Preda. [...] La Siliștea-Gumești, satul natal al lui Preda, au fost dezvelite două plăci

comemorativă: una la casa în care s-a născut prozatorul și cealaltă la școala unde a învățat, devenită acum «Centrul Memorial *Marin Preda*»” (*Dacă timpul mai avea răbdare. Marin Preda ar fi împlinit 75 de ani*).

8 august

● La rubrica sa permanentă din „Dilema” (nr. 237), în articolul *Orbirea și trezirea*, Radu Cosașu declară că „se simte vizat, ca fost elev al acelei Școli [de literatură], ca unul dintre colegii și prietenii lui Labiș, ca scriitor care, în urmă cu un deceniu, poate că din timp, am dat o «Logică» a acestui proces «de orbire și trezire», ca unul care am făcut legământ ca despre asta, despre **la chose**, să nu discut nicăieri, nici la TV, nici la radio, în nici un loc de vulgarizare și vulcanizare publică, ci numai cu mine, numai pe hârtie mea albă, în scris, prin literatură”. Cel care l-a pus sub efectul unor fraze acuzatoare de comunism integral a fost eseistul Dan Petrescu, în articolul *Adevărul ca o avalanșă*, din recent apărutul cotidian „Național”. În replică, Radu Cosașu aduce o serie de argumente explicative, menite a dovedi opinionistului din „Național” că se află „în eroare, într-o avalanșă de erori”: „astfel, nu este deloc adevărat că «pentru toți elevii Școlii de literatură» (articulat!), pentru colegii lui Labiș și «chiar pentru el însuși» n-ar fi existat «o perioadă inițială de orbire»; pentru unii, nu puțini, și înzestrați, a existat! Problema e ce au extras creator pentru morala și talentul lor din această «orbire», care – fără a fi mai ușor de suportat – nu i-a dus nici la crime, nici la turnătorii și nici la privilegii; nu este adevărat că n-ar fi existat o trezire mediată, nu «eventual», ci precis, de revoluția ungară din '56; a existat – unii dintre colegii lui Labiș și el însuși fiind cercetați, filiați, excluși sau închiși, în strictă legătură cu ea; «abjecta teorie a adevărului integral», emisă la Conferința tinerilor scriitori din aprilie '56, a fost imediat demascată ca provenind de la «Cercul Petőfi» din Budapesta – o aiureală totală, dar și totalitară, cu care nu se glumește; «trezirea» a fost atât de consistentă încât câțiva dintre ei nu au intrat în partid nici în '68, socotind că ei fac parte dintr-o «generație Budapesta» întru totul rece la prima manifestare a ceaușismului antisovietic, dar și antipraghez; ei și astăzi sunt convinși că fără un Dubcek n-ar fi existat Havel, chit că această filiație nu se cunoștea în România de la 1917 și nu se va recunoaște nici după '89; este de asemenea eronat, de un simplism consternant, a se susține că acest proces de clarificare – cel mai serios pentru un intelectual în acest secol unde fără «aventura lirică a comunismului nu se poate înțelege nimic» – a fost imposibil într-o Românie, lămurită încă de la 1917, cu mult înaintea lui Malraux, Koestler, Furet; proto-cronismul n-a produs, în ultima vreme, o stupiditate mai rotundă; în sfârșit, puterea de judecată a confratelui dă dovada unei dureroase lipse de talent (judecata nu trebuie să aibă și ea talentul ei?) când reduce totul la oportunism, lașitate și adaptare; e un alt simplism, mai bine zis: o lene. Există de altfel, în acest sens, un cuvânt-cheie în această frază, chiar din pornirea ei: «îmi vine

greu să cred)... Când recitești ce-i este greu autorului să înțeleagă, totul se luminează: lui îi este greu să înțeleagă cea mai complicată problemă a vremii sale. E unul din acele cazuri când un clișeu stilistic dezvăluie fericit o sinceritate de spirit, Nu voi avea grosolănia de a-i arunca dlui Dan Petrescu, așa, de la obraz: «ei, și ce dacă ți-e greu...?»”.

● În „Literatorul” (nr. 32-34), „Diacul tomnatic și alumn” se întoarce să-l „blagoslovească”, într-o nouă repriză, pe *Tolomacea Pămpălău*, alias Alex. Ștefănescu, pasager *De la cabinetul doi, la pavilionul de glumeți*: „Acesta este numele de botez și familie al insului pitit sub pseudonimul Alex. Ștefănescu, care, invitat, sâmbătă 16 august la «Serata muzicală» a domnului Iosif Sava (vacanță, ploi ursuze, mare, munte, apucă și omul ce poate) a declarat, fără să clipească din ochii asimetrici, ceacări și, mi se pare, confecționați din sticle goale că «Literatorul» e o revistă obscură, având retururi de 97%. (Informație viceversa culeasă după ureche de la Karamucea). Lângă Tolomacea, aerul devine știrb și irespirabil. Borangic de securist autentic, noi îl credeam cu un picior în groapă și cu altul pe o coajă de banană, dar, iată, dăm scârbavnică înștiințare că s-a pornit din nou să latre mult și decrepit; susținând la emisiunea cu pricina că redactorii de la «Literatorul» s-au lăsat cumpărați de dl. Ion Iliescu. Regretăm, dl. Ion Iliescu nu ne-a plătit niciodată cu nimic și nici noi nu i-am făcut propagandă cu temenele. Unii l-au votat, alții nu, dar este inadmisibil să te pronunți că dl. Ion Iliescu, care a obținut 47% din voturi la alegerile prezidențiale, este demolatorul României și toți cei care l-au votat merită executați la zidul «României literare». [...] Lipsit completamente de talent cu caracterul la nivelul cartofilor și prost ca o stivă de lemne, Tolomacea se schimbă la ordin într-un copil-bivol care aprinde chibrituri în podul cu fân ca să descopere prin ce spărtură se strecoară vântul. Gușter cu urechile căzute în cele două boabe de tâmpenie ce-i țin loc de creier, el umblă înțolit în harnașament comunist. Are rubașcă, dar își uită balalaica acasă și-și leagănă duios pe ecran feminitatea masculin franțuzească. Când vorbește se culcă în balegă moale și se culege cu limba, iar când scrie, în plătica frezei lui mișună limbricii. Iar când se dă intelectual și cenzor, îi ninge cerul cu mătreață de la gât până-n vertebra cufurelii din care a și venit pe lume și din care va fi, în curând, resorbit”. □ La „Cronica literară”, Eugen Simion scrie despre *O crimă domestică*: „asasinarea câinelui Florică, un personaj despre care am scris de mai multe ori în intervalul dintre două eseuri literare. [...] mare, puternic, maidanez pursânge, cu blana înflorată (de unde îi venea și numele), cu un simț irepresibil al libertății (de aici imposibilitatea de a accepta să fie pus în lanț!), prietenos peste marginile instinctului de conservare, amator de crailăcuri prin cartier și, din această pricină, într-un război continuu cu alți dulăi slobozi și petrecăreți”. Textul poartă data de 1 august 1997. □ Rubrica „Agora” oferă o „Convorbire cu Adrian Păunescu” (titlul generic: „*O poezie scrisă și uitată de Eminescu pe undeva...*”), purtată de Răzvan Voncu. „Fragment dintr-un

interviu care va apărea integral în revista «Caiete critice»». □ La pagina „Poezie”, apare un grupaj de Adrian Păunescu: *Scrisoare către Avram Iancu*, *A doua scrisoare către Avram Iancu* (1995, 1997), *Delictul de roșu, galben și albastru* (1997), *Carnet de telefoane* (1997). □ La „Proză”, Nicolae Breban publică *Romantismul războiului*, „fragment din romanul *Ziua și noaptea*”. □ Valeriu Cristea consemnează cu amărăciune parcursul său postdecembrist, în *Ce mi-a adus libertatea*. □ La rubrica „Lecturi critice”, Andrei Grigor insistă pe tema asasinatului moral, comis de Cezar Ivănescu, în cazul Gheorghe Tomozei: „Aproape că nu e scriitor pomenit în cartea sa căruia să nu-i anexeze eticheta de «comunist», «securist», «kaghebigist», «cominternist» sau pe toate la un loc. Ștefan Augustin Doinaș, Eugen Simion, Marin Sorescu, Nicolae Manolescu, Ana Blandiana, Dorin Tudoran, Virgil Tănase, Lucian Raicu, George Astaloș, Ion Caraion, nume multe și sonore, cad sub barda autorului torturat de delirul exacerbării de sine. [...] Un mare poet a murit din cauza incriminărilor demențiale, cu nimic susținute, a ingratitudinii, a urii revărsate agresiv prin toți porii cuvintelor scrijelite în această carte și fără scrupule valorificate de comercianții senzaționalismului literar ieftin. Gheorghe Tomozei s-a stins pentru că nu a putut să înțeleagă de unde atâta ură, pentru că s-a simțit rănit în ființa sa bună și generoasă, pentru că adevărul vieții sale, noblețea iubirii lui pentru poeți și poezie au fost terfelite cu brutalitate sub deviza stupid și arogant clamată a libertății de expresie. [...] Nu pe Labiș îl iubește Cezar Ivănescu în această carte, ci pe sine, grandoman cât Casa Poporului. Nu pe Gheorghe Tomozei îl urăște în această carte, ci propria sa micime morală. A ucis un prinț ca să-și pună pe fruntea îngustă laurii veștezi de imperator de paie”. (*Jos „La Baaad” de pe literatură*).

● În editorialul săptămânal din „România liberă” (nr. 2240), intitulat *De ce renaște „complexul mioritic”?*, Octavian Paler observă, critic, psihologia invidiei românilor, atunci când este vorba de „prosperitate”: „[...] De ce vor cei doi ciobani din *Miorița* să-l omoare pe al treilea? Motivul e numit pe șleau. Pentru că «are oi mai multe, mândre și cornute». Iată reușita, bogăția, chiver-niseala transformate în culpă. Mi-am amintit de versul cu pricina din *Miorița*, gândindu-mă la antipatia cu care sunt priviți, în genere, capitaliștii care prind cheag pe malurile Dâmboviței. Aproape o jumătate de secol, capitalismul a fost în România un cuvânt infam. Ideologia oficială vedea în el un soi de putreziciune de lux, sortită pieirii. Să ne fi rămas, oare, în psihologie remi-niscente din acele «demascări», deși la vremea respectivă ni se păreau ridicole? Nu cumva utopia egalitarismului lucrează, încă, în noi, combinată cu tradiționalul «complex mioritic»? Cu jenă, recunosc că m-am surprins de câteva ori bombănind în fața unor magazine de lux ori auzind de milioane jucate, cu nonșalanță, la cazinouri. Dar, oricât de lipsit de spirit practic aș fi și având cam tot atâta înțelegere pentru priceperea de a iniția «o afacere», ca pentru subtilitățile mecanicii cuantice, nu pun semne de egalitate între «bogat»

și «îmbogățit», între «avere» și «căpătuială». Mi se pare logic ca persoanele care se pricep să scoată bani din piatră seacă să se bucure de harul lor, fără să mă simt, din cauza lor, frustrat. Mai ales că, după știința mea, cam pretutindeni, intelectualii umaniști nu se numără printre răsfățații soartei. Și nu sunt singurul, desigur, care judecă astfel. De ce se învionează, deci, «complexul mioritic»?».

9 august

● În suplimentul „Aldine” al cotidianului „România liberă” (nr. 2241), Mariana Șipoș clarifică aspecte controversate din biografia „personajului Marin Preda”: „[...] Au existat voci încă din timpul vieții scriitorului care ar fi vrut ca el să rămână autorul unei singure cărți: *Moromeții*. Cu toate celelalte volume pe masă, el a fost considerat uneori de către spiritele «rafinat» un *intrus* în lumea citadină. Aceasta încă n-ar fi decât cea mai inofensivă acuzație care i se aduce și astăzi. Dar după 1989, vocile acuzatoare s-au înmulțit, consemnările și confesiunile în care Marin Preda apare caricaturizat încasându-și drepturile de autor considerate fabuloase s-au înmulțit și ele (un exemplu – Constantin Țoiu nu demult în «România literară»). Obsesia banilor lui Marin Preda întunecă nu o dată dreapta judecată, ca și cum nu ar fi normal ca Preda să fi fost plătit bine pentru cărțile sale. Un «bine» de altfel relativ, dacă ne gândim la condițiile modeste în care a trăit și a murit Marin Preda. Ce însemna, chiar și în anii '70, Fiat-ul său vechi care mereu trebuia reparat și o casă cumpărată în ultimii ani ai vieții, casă destul de modestă care nici măcar nu poate fi numită «vilă», casă care poate fi văzută și «evaluată» – fără prejudecăți – pe strada Giulio Romano. Ca să nu mai spunem că la moartea sa – conform mărturisirilor lui Eugen Simion dintr-o emisiune TV pe care am realizat-o în 1995 – nu s-a găsit decât un cec de 100.000 de lei. Și atunci ne întrebăm stupefiați cum un critic de prestigiu ca S. Damian poate vorbi de «capitularea morală» a lui Marin Preda, «motivată numai de mărimea enormă a tirajului și de alte avantaje de ordin material și social» (în vol. *Scușița Roșie nu mai merge în pădure*, pag. 87). Care au fost aceste avantaje S. Damian nu spune și nici nu le-ar putea numi, pentru că ele n-au existat. S-ar putea vorbi de tiraje enorme nejustificate dacă romanele lui Marin Preda ar fi zăcut nevândute în librării. Iar dacă edițiile cărților scrise de Marin Preda se epuizau rapid, nu trebuie decât să salutăm în el pe primul scriitor ale cărui cărți s-au supus regulilor economiei de piață, așa cum se întâmplă în Occident (unde trăiește S. Damian și unde cererea justifică ediție după ediție, în cursul aceluiași an, în tiraje într-adevăr enorme depășind suta de mii de exemplare). Să vedem însă și despre ce «capitulare morală» e vorba la Marin Preda. S. Damian invocă tema romanului *Delirul* despre care și Nicolae Breban crede (în *Confesiuni violente*, pag. 275) că ar fi fost scris «la comandă». Astfel de afirmații nu par decât simple supoziții atât timp cât nu se aduc probe doveditoare că lucrurile stau

asa. Până acum însă aceste probe n-au ieșit la iveală. Cine i-a comandat lui Marin Preda? Cum? Când? S-ar putea ca aceste dovezi să existe. Mă întreb însă de ce n-au ieșit la iveală până acum. (Am încercat în 1995, într-o discuție, încă nepublicată, cu Cornel Burtică, însă a negat, mărturisind doar că i s-au facilitat lui Marin Preda documentele din arhive de care acesta avea nevoie). Acuzațiile au mers până acolo încât s-a vorbit de «colaboraționism» nu numai în cazul *Delirului*, ci și în cel al volumului II din *Moromeții* în care Nicolae Breban crede că autorul a «încercat să raționalizeze colectivizarea comunistă» (*Confesiuni violente*, pag. 274) [...]. De unde această pornire – înverșunată uneori – împotriva lui Marin Preda, mergând până acolo încât S. Damian vorbește chiar de «despotismul» său? Să se fi înșelat toți cei peste cincizeci de scriitori care în volumul colectiv *Timpul n-a mai avut răbdare* l-au evocat, la un an după moarte, cu atâta prețuire și căldură? În editorialul său din «România literară» de săptămâna aceasta, Nicolae Manolescu crede că motivația acestei schimbări de percepție, de după 1989, stă tocmai în faptul că în timpul vieții Marin Preda a fost deseori considerat un reper moral. Nu cumva atunci – ca și în cazul lui Paul Goma – tocmai acest lucru nu i se iartă? Și dacă Paul Goma se poate apăra, e uimitor cum în cazul lui Marin Preda nici măcar tăcerea sa definitivă nu este respectată și lucrurile au mers atât de departe încât un critic afirma prin 1992 că dacă Marin Preda ar fi trăit, după 1989 ar fi luat calea Cotrocenilor lui Ion Iliescu, alături de Marin Sorescu și Eugen Simion. Să ne mai mirăm atunci că împlinirea a 75 de ani de la nașterea lui Marin Preda a trecut aproape neobservată? [...]” (*Marin Preda – „acea lumină eternă”...*).

10 august

● La rubrica „Revista revistelor culturale” din „Adevărul literar și artistic” (nr. 380), INTERIM comentează: „Până în momentul când redactez această «dare de seamă» asupra evenimentelor din peisajul revuistic, trebuie să constat că nici o publicație românească, revistă sau ziar nu menționează măcar numele lui Marin Preda, scriitorul care ar fi împlinit, pe 5 august, 75 de ani. N-am, firește, superstiția datelor calendaristice și nu pun mare preț pe festivismul găunos ce însoțește brusca «amintire» a unui scriitor, o dată pe an sau la intervale convenționale («centenar», «semicentenar» etc.), însă omisiunea aceasta regretabilă tocmai când se face mare «caz» de «criminala» indiferență a statului și guvernanților față de cultură și valori mi se pare nu doar simptomatică, dar definitorie”. Există și o salutară excepție, nr. 4 al revistei „Sud”, editată de Fundația Culturală „Dimitrie Bolintineanu” din Bolintin Vale, județul Giurgiu, în care se pot găsi, pe lângă articole apreciative asupra lui Marin Preda, purtând semnăturile notabile ale lui Eugen Simion (*Un mare scriitor care nu voia să-și mintă cititorul și care s-a străduit să-i spună adevărul*), Adrian Marino, Lucian Raicu, și câteva secvențe biografice întristătoare: „«Contestat»

este Marin Preda [...] în satul său natal, în Siliștea-Gumești, unde, după revoluție, «manuscrisele, fotografiile și multe dintre cărțile din vitrinele expoziției permanente în memoria lui Marin Preda au dispărut» [...]. În rafturile bibliotecii comunale – cea mai bună din județ! – «găsești prea puține dintre cărțile lui». Și mai este «contestat» Marin Preda de consătenii săi [...]: «Când trăia Marin Preda, destui au încercat să facă, la Siliștea-Gumești, sondaje ad-hoc despre scriitor și opera sa. Dacă acest lucru îl făcea un siliștea get-beget, el primea drept răspuns invariabil o înjurătură, în față sau mai adesea în spate. [...] Dacă același lucru îl făcea un străin de sat, atunci el primea un răspuns în doi peri ori i se întorcea spatele, cel mai adesea însă era luat la rost cu întrebări și răspunsuri puse retoric, în dungă: Marin Preda?... Aaa, păi, domnule, ăsta e un înstrăinat! N-a făcut nimic pentru satul lui! Cât e el de mare, nu-l interesează că n-avem p-aia, că n-avem p-ailaltă! Își umflă buzunarele cu bani înșirând minciuni despre noi prin cărțile lui!... ». Asta da, «contestație»! Gh. Grigurcu și S. Damian ar trebui să fie roși de invidie în fața unor astfel de «contestări». »; „Revista «Sud» mai reproduce și interviul pe care Mircea Sântimbreanu i l-a acordat lui Aureliu Goci în 1992 [...]. Este o mărturie importantă despre împrejurările morții lui Marin Preda, care, spulberând ipoteza cel puțin hazardată a «asasinatului» (cf. Cezar Ivănescu, Ion Caraion), situează dispariția scriitorului într-un context ce nu poate fi scutit de o anumită răspundere: «În ziua cu telefonul la editură a primit lumea clientelară pentru că Marin Preda era foarte cultivat ca director de editură. Ca după fiecare carte apărută, era depresiv și avea nevoie de lume multă în jur, de agitație. Avea nevoie de cultul mesei clientelare de scriitori, pe care, în fond, o disprețuia. Atunci apăsa clapa care răspundea (cu whisky, gargară, bărfă literară) pentru că era înnebunit după concret, după întâmplări adevărate. După o zi de libațiuni – nu a mai găsit mâna protectoare. L-au pus în mașină și singur a ajuns la Mogoșoaia unde a fost descărcat de șofer. Acolo a dat peste o altă masă (Lucian Raicu și Sonia Larian sărbătoreau, cred, nunta de argint). A sorbit o vodcă mare dintr-o singură înghițitură și-a căzut cu capul de masă. S-a lovit la cap și lumea a interpretat ca semnul unei agresiuni. L-au dus în camera sa și acum s-a produs *crima din nonasistența de a fi lăsat singur*. A doua șansă pierdută prin faptul că nici acum cuvântul camaraderiei nu i-a întins mâna. [...] După mine, un om mort cu zile este un om omorât, dacă este lipsit de asistență. Un singur prieten i-a lipsit din sutele de clienți care roiau în jurul lui. Atât» ”. □ Din fragmentul extras din *Jurnalul* lui Ion Caraion („transmis de dl. Emil Manu, din Arhiva Ion Caraion”), ies în evidență o serie de exerciții de imaginație, prin mijlocirea cărora se susține mutația pe considerente ideologice a valorilor canonice: „Dacă ipotetic un același G. Călinescu ar fi rămas la un moment dat în Apus, apoi «divinul» ar fi fost calificat pe loc drept bandit, restul calităților anulându-i-se, și i se dezgropa, cu adaosuri inventate, cine știe ce bio- și bibliografie, căci tovarăși ori camarazi de temei sunt în cadrul

totalitarismelor îndeosebi aceia care n-au biografie și care au existat acefali până la cucerirea puterii de către respectivul totalitarism. Or, dacă – să zicem – Tudor Arghezi, după care Mihai Ralea într-un an cândva a fost repede expediat în Elveția, să-l aducă neapărat acasă, nu s-ar fi mai întors din țara în care se afla Barutu și mă află acum eu, păi «cel mai mare poet român după Eminescu» nu era el iar dat – și de urgență – pe mâna argumentelor și limbajului familiei Toma? Sau mai rău” (*În spitalul amorului*).

12 august

● Octavian Paler privește, în editorialul din „România liberă” (nr. 2243), raportul elementului „național” cu genericul „european”, în termenii unei conjuncții, nu al disjuncției ipocrit-politice și intens provocatoare de „confuzie” („național” = „naționalism”), pe baza căreia se alimentează *O falsă antinomie*: „[...] Una dintre cele mai. periculoase confuzii persistă de șapte ani. Desigur, e ridicol să tratezi orice tradiție ca pe un obiect de cult, de care te apropii cu pietate. Sunt și tradiții proaste pe care n-ar strica să le uităm. Dar ce să crezi când dorința de a regăsi acele valori care ne pot ajuta să nu venim goi sufletește, la masa europeană, e disprețuită? Dacă, prin unele laturi ale sale, spectacolul «tranziției» noastre mă trimite cu gândul la acel înțelept oriental care îi cerea divinității, în rugăciunile sale, să binevoiască a-l scuti de epocile interesante, falsă antinomie dintre «autohton» și «european», de natură a sugera că, pentru a fi cu adevărat european, trebuie să te lepezi, ca de un balast, de tot ce ține de autohton, nu mi se pare deloc amuzantă. De fapt, ea pune în termeni frauduloși problema integrării europene. «Europenitatea» nu este o identitate nouă, construită pe un teren gol, din care au fost smulse și aruncate, ca niște cioturi inutile, toate rădăcinile, cum par a crede cei care strămbă din nas de câte ori aud vorbindu-se de «specific». După cum nu e nici stricare a «rostrilor noastre străbune», teza dragă antioccidentalilor, într-o judecată de bun simț, «europenitatea» e, pur și simplu, deschiderea identității proprii spre un orizont mai larg. Și e suficient să-ți spui asta pentru a înțelege că autohtonismul exaltat și un europenism care ar avea nevoie de o spălare prealabilă a creierelor sunt, în egală măsură, inacceptabile. Unul instigă la teama de Occident, fiindcă, vezi Doamne, Occidentul, colcăind de ispite rele, ar pune în primejdie «sufletul nostru curat». Celălalt îți pretinde să consimți că tot ce vine din Occident e, obligatoriu, admirabil și izbăvitor. Dacă nu, riști să fii socotit «naționalist». Ceea ce e la fel de serios ca un raționament în care a purta ȋtari constituie o dovadă de patriotism, iar a purta o cămașă «Lacoste» devine o dovadă de europenitate. Deținătorii frâielor puterii trebuiau să fie cei dintâi care să facă distincția cuvenită între «național» și «naționalism» pentru a înlătura riscurile grave ce decurg din aceasta confuzie. Mai ales că au avut prilejul să se convingă, atunci când erau în opoziție, că demagogii specializați în lingușirea emfatică a tot ce este autohton aruncă «naționalul» în egoismul calculelor electorale, în vreme ce noii internaționaliști suspectează de «nation-

nalism» orice grijă legată de identitatea națională. [...]». □ Tema „Tabletei de marți” a lui Gheorghe Grigurcu este *Scriitorul și omul politic*: „Greșim sau nu, dar suntem înclinați a vorbi despre o relație între scriitorul și omul politic de la noi, dinainte de instaurarea comunismului, ca despre una acceptabilă. Desigur că au existat nu doar coincidențe între o carieră creatoare și una închinată politicii (Alecsandri, Maiorescu, Dobrogeanu-Gherea, Delavrancea, Iorga, Goga, Stere etc.), ci și divergențe, conflicte de autoritate, încercări de imixtiune și, nu în ultimul rând, sărăcia, pusă de Eminescu în ilustra ecuație: «Poezie – sărăcie». Desigur că o dată cu consolidarea unei mentalități moderne, imaginea tribunului mixt, înzestrat cu verb liric – exhortativ, stimulator al conștiinței etnice – a pălit până la inadecvare. Diferențierea activităților în genere a conținut diferențierea artistului de politician, într-un chip, s-ar zice, firesc. Dar numai regimul totalitar, vrăjmaș al amândurora, l-a așezat într-un raport de vrăjmășie. Provenit din categoria inculturii croșe, orb și surd la valorile spiritului, activistul i-a prigonit pe oamenii condeului, îngăduindu-i doar în măsura în care aceștia acceptau postura de umile slugi ideologice. A apărut, spre dezonoarea tagmei, scriitorul rândaș în atelierelor propagandei, mereu adaptabile la interesul patronilor nomenclaturiști. Să ne mai mirăm că, în asemenea circumstanțe, cota scriitorului a scăzut mult în ochii puterii? Altminteri nu s-ar fi strigat, în zilele deloc glorioaselor mineriade, inspirate «de sus» «Noi muncim, nu gândim» și, fățiș sangvinar, «Moarte intelectualiilor!». Altminteri, noua clasă politică, post-decembristă, indiferent de culoarea membrilor ei, n-ar fi cutezat a marginaliza elitele intelectuale cu atâta aplomb de burtă-verde. Căci să nu ne înșelăm. Exponenții ei văd în scriitori și în cărturari rivali de temut. Nu aliați, nu egali, ci concurenți în direcția modelării și dirijării opiniei publice. Indivizi incomozi prin adevărurile incomode pe care se încapățânează a le rosti, deținători ai unui capital moral ce se poate converti oricând într-un capital politic. Casandre ce se cuvin, chiar dacă prin mijloace viclene, domolite, deturnate, reduse la tăcere. Abia acum cuvintele lui Arghezi, referitoare la perioada dintre cele două războaie, revelându-și o notă profetică, ne sună în auz în deplinătatea sensului lor: «Când devine tolerant față de poet, omul nostru politic îl acceptă ca pe o făptură primejdioasă, pribeagă, însă ornamentală, care trebuie ținută deoparte și considerată din depărtare»”.

13 august

● În „România literară” (nr. 32), Mariana Codruț semnalează existența și activitatea, în Republica Moldova, a unei generații tinere de scriitori, grupată în jurul revistei „Contrafort”. Aceasta este prezentată ca fiind în dezacord concurențial cu veteranii aflați alături de cei trei „barzi” ai cauzei naționale, Matcovschi, Vieru, Dabija: „România nu-i mai percepe pe tinerii scriitori basarabeni ca pe ceva străin și învechit, îi «adoaptă» imediat, îi publică, îi premiază, îi consideră egali și apți de un dialog normal... Se pare că acest lucru îi scoate din minți pe Vieru, Matcovschi, Dabija, care au reproșat

delegației conduse de Laurențiu Ulici și Gabriel Dimisianu că ar cultiva numai mediocritățile. Este știut că nu poți gândi nuanțat și subtil dacă nu depășești nuanțat și subtil limba în care gândești; este știut că poezia modernă a depășit de mult nivelul folcloric (de altminteri, când cultura română are o poezie populară de o recunoscută calitate, a mai concura acest genial poet anonim, dorind și o glorie neanonimă e o pură copilărie); este știut că în absența spiritului critic (și autocritic) ești condamnat la provincialism; este știut că toleranța e semn de inteligență, ca în literatură nu trebuie să confunzi criteriile, că a fi contestat de generațiile tinere e semn de vitalitate a unei culturi etc. Și totuși, și totuși, corifeii redeșteptării naționale nu se mulțumesc doar cu acest titlu, ei vor să fie considerați și mari spirite, mari scriitori, deși nu dețin o limbă română modernă, consideră postmodernismul o deșănțare, literatura – doar talent și inspirație (opinia lui Vitalie Ciobanu că scriitorii tineri își conștientizează actul scrisului a fost privită ca o năzdrăvănie); nu acceptă accente critice din partea nimănui, considerându-i pe cei care-i contestă impertinenți, dușmani, trădători etc. La Chișinău, deci, am perceput o falie adâncă între gruparea Matcovschi-Vieru-Dabija și cea contrafortistă (Gârneț, Vitalie Ciobanu, E. Galaicu-Păun, Leo Butnaru, N. Popa, Chiper, Leahu, Arcadie Suceveanu, Iulian Frunțașu etc.), adică scriitorii cultivați de publicațiile de valoare din România. Mi s-a părut a detecta chiar accente de ură în glasul «bătrânilor». Poate că e doar rezultatul unui resentiment, al unei frustrări atât de omenești: vor și ei să fie publicați și cultivați în «România literară», «Vatra», «Apostrof», «Transilvania» etc., premiați de Uniunea Scriitorilor, deși, nu?, mulți membri ai acestor redacții și societăți au fost desemnați de prietenii eroilor, C.V. Tudor și Adrian Păunescu, drept «trădători de patrie». Dar dacă nu e resentiment? Firesc, îmi pun întrebarea: dacă Matcovschi-Vieru-Dabija luptă pentru cauza națională, cum de pot fi deranjați de integrarea Basarabiei (prin tinerii scriitori) în România? E normal să fie supărați? N-ar fi mai firesc să fie mândri că, după ce ei au deschis un ochi al nației (către conștiința moldovenească), generațiile noi îl deschid și pe cel deal doilea (către conștiința românească)? N-ar fi normal să le sprijine, să le ajute? Dacă nu e normal s-o facă ei, e normal s-o facă România. Care, sperăm, va înțelege mai bine ce înseamnă generația contrafortistă din Basarabia și va articula un program coerent și consecvent de-a o ajuta”. □ La „Cronica literară”, Alex. Ștefănescu discută volumul de proză scurtă *Într-o după-amiază de vineri*, de Răzvan Petrescu: „La opt ani de la debut («un debut remarcabil», exclama atunci Eugen Simion), Răzvan Petrescu continuă să fie în formă. Chiar și când s-a îndepărtat pentru moment de proză, scriind piesa de teatru *Primăvara la bufet*, a rămas același autor inventiv și plin de farmec, un adevărat iluzionist al scrisului, capabil să cucerească și să recucerească de o sută de ori publicul”. Sesizând cele două componente esențiale – muzicalitatea și improvizatia, din formula narativă uzată de prozator, Alex. Ștefănescu

avansează direcția unei lecturi asemănătoare partituri de jazz: „Cartea poate fi citită ca o *culegere de texte*, unele atingând perfecțiunea, altele doar promițând-o, dar poate fi citită și ca un singur text, ca un *flux de cuvinte*, cu infinite și neașteptate modulații. În eventualitatea unor lecturi de acest fel, înțelesurile însumate răsună melodios în conștiința noastră. Parcă auzim în nopțe improvizările unui trompetist solitar, care își cântă cu o stranie exuberanță tristețea. Un concert de jazz din cuvinte, răsunând inutil peste acoperișurile unor case în care lumea se uită la televizor, aceasta este proza lui Răzvan Petrescu” (*Jazz din cuvinte*). □ Cătălina și Fevronia Novac propun *Un manifest feminist*: „Proiectul nostru nu este de a răsturna bărbatul de la locul autoritar privilegiat pe care îl ocupă în ordinea simbolică și de a îl înlocui cu femeia, pentru că această rocadă n-ar face decât să inverseze polii ecuației și n-ar aduce nimic productiv în plan filozofic. De aceea, întreprinderea noastră este mult mai profundă. Noi deschidem drumul analizelor sociologice care demonstrează ilegitimitatea locului ocupat de bărbat, faptul că acest loc a fost, este și va fi întotdeauna vid. Spațiul autorității se ocupă circumstanțial. Dacă bărbatul alb l-a ocupat o bună bucată de istorie nu înseamnă că acesta e locul lui permanent”. Cu aplicație directă la domeniul literaturii: „[...] e important ca scriitoarele să facă pași gigantici în exprimarea sentimentelor și nevoilor femeilor, în avantajul lor, și nu pe teren masculin. E necesar să terminăm cu mistificări de genul «ce bine reprezintă nu știu ce scriitor psihologia feminină». Femeile trebuie să vină cu noua și veritabila reprezentare a acestei psihologii, din punctul lor de vedere, și nu în serviciul plăcerii bărbaților. Scriitoarele trebuie să meargă împotriva rigidității formulei literare unde femeia își găsește inevitabil fericirea prin supunere sexuală și căsătorie. Pentru a face dreptate scriitoarelor în istoria literară, nu e suficient să încărcăm canonul cu tehnica lui «adăugă femei și mestecă». Este necesar să citim cu atenție acele scriitoare în ale căror opere simțim cu adevărat subversiunea ordinii masculine. Încurajăm scriitoarele contemporane să își facă loc cu agresivitate în canonul bărbătesc. Astfel, sfârșim acest articol cu următorul îndemn către scriitoarele române în viață: Împotriviți-vă politiciii misogine a culturii, exprimați-vă sentimentele și reprezentați-vă sexualitatea fără teamă de tabuuri culturale, dezlanțuiți-vă, despletțiți-vă!”.

15 august

● În „România liberă” (nr. 2246), editorialul scris de Octavian Paler, *Speculă cu disperarea*, este îndreptat, cu „revoltă”, împotriva „puzderiei de palavrăgii indignați, preocupați nu de răul țării, ci exclusiv de binele lor, care au sărit să profite de situație, în Opoziție în primul rând, dar și în coaliția guvernamentală”: „Se vede că orice e posibil la nivelele de jos ale politicianismului. Nelinii, spaima, disperările celor ieșiți în stradă sunt utilizate, fără scrupule, pentru speculă electorală. Voi de un singur exemplu, fiindcă e vorba

de fostul președinte al României. De cineva, deci, care știe de ce am ajuns aici. Ion Iliescu a dezgropat, văd, întreg limbajul «urii de clasă», din întunecații ani '50, și vorbește la această oră ca un veritabil strigoi ideologic. El își exprimă în termeni grosolani aversiunea pe cere i-o inspiră România interbelică, adică România dinainte de comunism, și agită, furibund, sperietoarea «restaurației». România interbelică nu era, desigur, diriguată de îngeri, nu era străbătută de râuri de lapte și miere, dar să nu fi văzut niciodată Ion Iliescu statisticile din acei ani? România, arată ele, ocupa atunci primul loc în Europa în producția de petrol, era a doua în producția de aur și în extracția de gaze, era primul producător european de porumb și de floarea-soarelui și unul dintre cei mai mari exportatori mondiali de cereale. [...] Ultima jumătate de veac a aruncat România, în statistici, pe penultimul loc în Europa. Ce rezultă de aici? Că, dacă ar fi posibilă, ne-ar fi utilă puțină «restaurație»! Din păcate, istoria nu poate fi dată înapoi, cum își închipuie unii țărâniști, și va trebui să căutăm în viitor șansa de a întrece iarăși țările amintite. Pe scurt: nu sunt un maniac al nostalgiilor, dar agitația pe care o face Ion Iliescu pe tema «restaurației» mi se pare nu doar stupidă. Mi se pare necuviincioasă. M-a uluit și tupeul cu cere PDSR se erijează în apărător al economiei de piață. A-ți freca mâinile de satisfacție că poți pescui în apa tulbure, a jubila că reforma produce suferință, a specula mizeria, nesiguranța pentru a obține din ele capital electoral, ține nu de lupta politică. Ține de nerușinare. Și de decăderea ambițiilor într-o zonă sordidă unde nu mai există interese naționale, ci doar interese cinice, perfect străine de interesele țării”.

16 august

● „România liberă” (nr. 2247) găzduiește un interviu cu „dl. Alexandru Condeescu, directorul Muzeului Literaturii Române”; realizator: Dan Stanca. „[...] D. S.: De fapt de când sunteți director? A. C.: Eu am venit la muzeu în toamna lui '90. Înaintea mea a fost Dan Petrescu care plecase din minister din funcția de secretar de stat. El s-a dus apoi în Franța pentru un doctorat. Eu intrasem atunci în structurile ministerului în echipa lui A. Pleșu în probleme de literatură. Am primit numirea la muzeu inițial doar pentru 9 luni, dar Dan Petrescu prelungindu-și șederea în Franța, am rămas definitiv. Când am venit în muzeu am găsit expoziția permanentă închisă, mai ales în zona literaturii contemporane și interbelice. Se schimbaseră criteriile și ca să nu mai existe discuții, care scriitor să stea, care să nu stea, s-a găsit soluția cea mai la îndemână, s-a închis. Înainte de '90, în sala de expoziție interbelică, apăreau imagini cu orientările de stânga, democratice etc., deci aveau întâietate criteriile ideologice. Am deschis expoziția după ce am venit, slujindu-mă doar de criteriile valorice, cum era și normal. Dar, ocupându-ne atunci de expoziție, am fost șocat să descopăr starea jalnică și alarmantă a clădirii. Un scurt istoric însă: casa figurează în documente pe la 1830 ca zestre a unei fete din familia

Villara, dată unui vlăstar din familia Kretzulescu. Nu era o aripă a familiei prea bogată, familia a decăzut, casa a trecut în mâinile unor administratori care o închiriau pe bucăți și pe la 1900 a intrat în proprietatea statului, fiind aici laboratoare de fizică, chimie. După '48-'50 a devenit muzeul româno-rus, condus de «prințul roșu» Calimachi, abia în '57 găzduind Muzeul Literaturii Române, cam în perioada în care se retrăgeau trupele sovietice din țară. Muzeul literaturii a funcționat inițial în clădirea de pe șoseaua Kiseleff, unde se află acum PDSR. Am ridicat deja niște pretenții asupra acelei clădiri, dar asta ar însemna un proces lung. Clădirea a aparținut lui Toma Stelian, fruntaș liberal, care a donat casa spre a fi muzeu și local al Uniunii Scriitorilor. Uniunea s-a mutat între timp în casa Monteoru și, la recomandarea lui Arghezi, muzeul a ajuns în clădirea unde ne aflăm acum, în casa inițială intrând ambasada Irakului. [...] D. S.: Ce dificultăți are totuși muzeul? Înțeleg că e în ascensiune... A. C.: Fiecare etapă a acestei ascensiuni, cum îi spuneți, s-a făcut cu mare greutate. Principala dificultate a fost ca de obicei, lipsa de fonduri. Din fericire, muzeul a ajuns să-și impună un buget. D. S.: De unde vă finanțați? A. C.: Sunt trei posibilități: întâi de la stat prin ordonatorul nostru de credite care este Ministerul Culturii, apoi sponsorii particulari care sunt destul de puțini și care au dat puțin, mai ales în condițiile vechii legi a sponsorizării. Mai sunt surse proprii de finanțare, pe care noi le-am găsit, editând cărți care aduc un venit, dar în timp, creând această cafenea literară, terasa, unde suntem asociați și care ne aduce un câștig, avem și un chioșc unde vindem cărți și reviste. Problema aici nu e atât a câștigului, cât a prestigiului, fiindcă oamenii spun că acest chioșc este la fel de bine dotat ca și librăriile Humanitas. D. S.: Cîrculă acum părerea că Muzeul a devenit un fel de bastion, de centru de putere al generației '90, unde controlează, dirijează și influențează mișcarea literară a acestor ani. Care este realitatea? A. C.: Sună frumos, dar nu e chiar așa. Problema este următoarea: pe lângă patrimoniul pe care-l conservăm, de care ne ocupăm, facem și o prospectare a viitorului. Înainte de a fi directorul acestui muzeu am fost critic literar – sunt și acum, dar mă ocup mai greu de critică datorită chestiunilor administrative –, am ținut o rubrică de debut și, în consecință, mă interesează și acum ce se scrie, ce se întâmplă în prima linie. Aici nu e un bastion al nouăzeciștilor, eu unul nici nu cred în această împărțire cronologică, generațiile înseamnă cu totul altceva. A fost o generație a anilor '60 care a cristalizat literatura, apoi generația în bluejeans, care urma să se afirme după anii '80. Întotdeauna o generație apune, alta se află la apogeu și alta începe să se afirme. Generațiile sunt în același timp însoțite de momente istorice tari. În anii '80, literatura textualistă, experimentalistă, care se făcea era de înțeles și era necesară. După '89 acest gen de literatură a ieșit din scenă și vârfurile de atunci s-au orientat spre altceva, au aprofundat o altă dimensiune. Cenaclul ținut aici la muzeu numără autori mai apropiați de vârstă de momentul '80, dar, sunt în primul rând cei care nu s-au afirmat atunci, din

varii motive și și-au întârziat debutul, abia acum începând să publice. Să dau câteva nume: Lucian Vasilescu, Gârbea, Mihai Gălățanu etc.” („*Nu prezentăm aici obiecte arheologice, ci un univers viu, inefabil*”).

17 august

● Cu prilejul împlinirii a 95 de ani de la nașterea lui Șerban Cioculescu, „Adevărul literar și artistic” (nr. 381) reia un interviu luat criticului, în 1976, de Constantin Coroiu, apărut la acea vreme în „Convorbiri literare” („*Caragiale, destinul cel mai glorios din literatura română*”): „- Care vă este cel mai drag scriitor român? – Evident, Caragiale. Îl admir, îl iubesc, îl cunosc în cele mai mici amănunte [...]. *Momentele* și comediile lui sunt neîntrecute. [...] Opera lui Caragiale a avut poate destinul cel mai glorios din literatura română. O să-mi spuneți: nici Eminescu n-a fost depășit. Nu, n-a fost depășit, dar și-a găsit un egal pe Tudor Arghezi. Unii cred că și Lucian Blaga este de dimensiunile lui Eminescu. Dar lui Caragiale nu i se poate opune nimeni care să-l fi egalat. Mai e apoi un lucru: limbajul liric a suferit o evoluție foarte importantă și nu se mai poate scrie astăzi ca pe timpul lui Eminescu. Notațiile lirice, romanele, elegiile, chiar poeziile lui de gândire nu se pot repeta. E un poet irepetabil [...]. – Ați condus «Viața Românească», ca redactor-șef. Deci aveți și o experiență de conducător de revistă. – Trebuie să vă spun că n-am făcut mare lucru, pentru că am găsit acolo o organizare bună. Evident că am adus și eu unele producții literare și pe unii scriitori. Bunăoară, eu l-am adus pe Leonid Dimov, care nu mai publicase de mulți ani, reintroducându-l astfel în viața literară”.

18 august

● Gazetarul Ion Cristoiu se ocupă, în ziarul „Național” (nr. 55), la rubrica personală, de *O doamnă căreia i-aș putea spune: fă!* (o altă doamnă, aflată în dezacord politic față de inflexibilul „pamfletar”, fiind istoricul Zoe Petre, căreia totuși nu i s-ar putea arunca respectivul apelativ de mahala: „Cred că mi-ar fi fost rușine de mine însumi până la sfârșitul vieții, dacă aș fi îndrăznit să-i spun unei doamne profesoare, în direct, sub privirile uluite ale telespectatorilor, fă!”, ține să precizeze Cristoiu). În schimb, ceea ce se pierde la Zoe Petre se recuperează în cazul Gabrielei Adameșteanu, „minijurnalistă și miniscriitoare, șefa unei publicații care și-a asigurat până acum existența nu prin tiraj, ci culcându-se cu tot felul de Societăți și Fundații”; „Directoare de revistă pe care o citește doar șunca în care o împachetează producătorii din piață”; „Distinsa doamnă, ajunsă la o înfățișare când nu mai interesează, ca femeie, nici măcar pe marinarii stătuți câteva luni departe de țarm și de o fustă”; „o neica-nimeni în plan cultural”, pe care, în consecință logică subiectivă, „merită s-o tratez ca pe o doamnă căreia i-aș putea spune: fă!”.

20 august

● În „Orizont” (nr. 8), Ioana Popovici-Copil manevrează scenic dialogul dintre cei doi maeștri de elită ai scamatoriilor cu vocabulele: Șerban Foarță și Luca Pițu, sub genericul *Bouvard & Pécuchet în strai postmoderniste*. „- I.C.-P.: Și, deci, de ce scrieți? Ș.F.: De ce scriu? Pentru că nu cred cât și cum trebuie în Dumnezeu. Pentru că dacă aș crede aieva în Dumnezeu, n-aș scrie nimic. Asta e. Nu cred suficient în Dumnezeu, aici e toată problema. [...] L.P.: Și nu uita că răspunsurile mișto ni s-au furat deja. «Ca să nu ucid»... Ș.F.: «Ca să nu fac amor»... L.P.: Pentru că dacă fac amor îmi rămân cele mai frumoase pasaje în pat ș.a.m.d. Ș.F.: Scrise cu cerneala lacrimii. L.P.: Cred că un răspuns bun este și ăsta: ca să nu explodez, să nu înnebunesc, ca să-mi păstrez un minimum de coerență. Ar fi un răspuns. [...] I.C.-P.: Există un sistem de creație pitulian? L.P.: Ca tot omul, și gagiul despre care vorbiți are un număr de obsesii, obsexii și e în război cu ele. Uneori, e mai puternic decât ele și le închide gura. Alteori, el le scoate pe geam, ele revin pe ușă... I.C.-P.: Ce obsesii? L.P.: Dacă spun eu totul acum, ce-or mai face exegeții, mâine, poimâine? Despre ce și-or face lucrări de licență și doctorate? Ce-or să se facă tezarzii? Tot eu să le dau mură în gură? I.C.-P.: Aveți milă. Ajutați-i. Obsesiile... L.P.: Sunt un tip hermeneutic. Adică niște întrebări pe care mi le pun într-un spectru, care nu e chiar excesiv de larg și de bogat, al științelor umane. Câteva, care sunt de tip esențial... Și, bineînțeles, am și eu un domeniu de specialitate unde încerc, cât de cât, să intervin, să construiesc, să demontez...”

● O „Tabletă de miercuri” mai curând umoristică decât combativă este oferită de Alex. Ștefănescu, în „România liberă” (nr. 2250), sub titlul *Încercarea de a zgâria sticla cu unghia*: „Unii publiciști își fac un titlu de glorie din defăimarea lui Emil Constantinescu. Nu au curaj să o pună la punct pe vânzătoarea care le dă o pâine arsă, dar îl denigrează pe președintele țării. Atacarea la scenă deschisă a omului numărul unu al României este rentabilă pentru că are imediat răsunet. Și, în afară de aceasta, nici nu comportă vreun risc, întrucât, absorbit de rezolvarea unor probleme mult mai importante, șeful statului lasă atacurile, adeseori, fără replică. Cea mai bună dovadă că defăimătorii nu au alt scop decât să obțină un succes publicistic (sau politic) ieftin o constituie faptul că nu prea găsesc ce să critice. Ei sunt nevoiți să incrimineze tot felul de gesturi insignifiante, cu vehemența ridicolă cu care adversarii reformei îi reproșau pe vremuri lui Emil Constantinescu că poartă barbă. Foarte comică (pentru cine își păstrează umorul) și dezgustătoare (pentru cine se gândește cu sentimentul răspunderii la atmosfera morală din România) a fost reacția unor publiciști la banalul și necesarul gest al lui Emil Constantinescu de a-și petrece câteva zile de concediu la mare, după multe luni de muncă grea și neîntreruptă. Încă înainte de plecarea președintelui la Neptun, un ziarist s-a grăbit să-și imagineze ce se află în bagajele prezidențiale și a

enumerat obiectele respective – prosoape, săpunuri, deodorante – cu aerul că ar divulga populației României ceva revoltător. Alt gazetar a scris batjocoritor despre decizia lui Emil Constantinescu de a participa, în timpul concediului, la unele manifestări oficiale. (Cum ar fi scris dacă președintele n-ar fi participat, declarând, de exemplu, că vrea să se odihnească?). În sfârșit, foarte recent, un publicist s-a arătat oripilat de faptul că Emil Constantinescu a intrat în apă însoțit de bodygarzi, ca și cum ar fi trebuit să stea în chiloți, pe malul mării, și să-i asculte răbdător pe toți cei care ar fi venit să-i ceară să li se mărească pensia. Nu mai rămâne decât să-i reproșăm lui Emil Constantinescu că respiră, diminuând rezerva de oxigen a patriei”.

● În „România literară” (nr. 33), Nicolae Manolescu amintește în editorial de *Epurarea bibliotecilor la începutul regimului comunist*, fenomen de criminalitate culturală căruia îi cad victime, conform proceselor-verbale din 1949, deținute de Arhivele Statului, „toți autorii care puteau pune probleme de orice natură cenzurii”, „de la Gr. Ureche la M. Ralea și de la Kipling la generalul De Gaulle”. □ La „Cronica literară”, Alex. Ștefănescu ia în considerație „recentul volum de eseuri *Riscul în cultură*”, „un monolog, uneori superb, alteori plictisitor” de Nicolae Breban: „Ca și Camil Petrescu, Nicolae Breban este un geniu surd (cu precizarea că surditatea este în cazul său doar morală). El nu aude observațiile critice care i se fac și merge mereu înainte, ca un halucinat. Puțin i-a păsat că, începând din 1984, când a publicat *Drumul la zid* (784 pagini), multă lume a deplâns dizolvarea formidabilei sale forțe creatoare într-o proză digresivă și tautologică. La fel, nu l-a impresionat absolut deloc faptul că revista «Contemporanul», a cărei conducere a preluat-o în perioada postdecembristă, a devenit, din cauza sa, flagrant inactuală și și-a pierdut cititorii (acei cititori care speraseră că publicația distrusă de D. R. Popescu va fi reconstituită de Nicolae Breban). Pentru fiecare obiecție orgoliosul prozator are explicații. Dacă-i vorbești de paginile care sunt în plus în ultimele sale cărți, îți atrage atenția, ironic, că pe români totdeauna i-au speriat construcțiile impunătoare. Dacă încerci să-l convingi că nu se poate face o revistă atrăgătoare publicând, în paginile ei, sub formă de interminabile seriale, traduceri din Bergson, îți răspunde că el n-are nevoie de un succes efemer. În mod evident, Nicolae Breban nu înregistrează reacțiile contemporanilor. Le sesizează doar ca pe un bâzâit sâcăitor și, drept răspuns, continuă un monolog început de mai multă vreme pe tema construcției, sintezei, culturii, atemporalității, apolitismului etc.”. □ Prozatorul Bujor Nedelcovici explică motivele *Despărțirii de... Manolescu*: „În toți acești ani de prietenie (chiar dacă în ultimul timp nu ne-am văzut), i-am trimis cărțile publicate în Franța și în țară. Niciun semn! Nici cel puțin o confirmare de primire. În 1996, la apelul lui Mihnea Berindei, am semnat o scrisoare prin care susțineam candidatura lui N. Manolescu în alegerile prezidențiale. Mulți cunoscuți au fost surprinși de opțiunea mea. Prietenia înseamnă răbdare, înțelegere, toleranță și fidelitate. În special fideli-

tate! Plasez prietenia deasupra iubirii dintre bărbat și femeie, iar exemplele din istorie și literatură mi-au fost repere de-a lungul anilor dominați de «maladia identității». A sosit însă momentul – după multe îndoieli și ezitări – în care am înțeles că prietenia noastră a încetat și nu mai putem comunica (colabora) datorită unor deosebiri radicale în felul de *a gândi, a scrie și a acționa*. Nu-mi rămâne altceva de făcut decât să-i spun: «Rămâi cu bine, dragă Nicolae Manolescu»". □ Ion Simuț îl supune pe Gheorghe Grigurcu unui studiu de imagine (paginile sunt puse sub genericul „Profil”): ***Ce-i lipsește criticului Gheorghe Grigurcu***. Universitarul, confirmând aprecierile, dar și sugestiile formulate anterior de Mircea Martin, în *Singura critică* (1986), insistă pe cumpănirea laturii valoroase a analizelor criticului în cauză, cu o necesară perspectivă sintetică: „În portretul pe care Mircea Martin i l-a creionat [...] l-a calificat pe Gh. Grigurcu drept «cel mai înzestrat, nu cel mai important /comentator al literaturii române contemporane/, căci îi lipsește, deocamdată, *anvergura*, privirea de ansamblu asupra acestei literaturi, asupra tradițiilor și șanselor ei, îi lipsește dozajul aprecierilor negative, precum și abilitatea de a se dedica unor autori consacrați, clasicizați, care să-i asigure impactul cu marele public». De atunci, din 1986, unele indisponibilități au mai fost atenuate, dar rămâne deasupra tuturor o lacună care mi se pare că le explică pe toate: Gh. Grigurcu suferă din cauza unui lovinescianism insuficient, subțiat, estetizat, trecut (și astfel diluat) prin filtrele succesive ale lui Perpessicius și, mai ales, I. Negoitescu, diminuându-și apetența teoretică. Pe scurt, lui Gh. Grigurcu îi lipsește, în primul rând, ideologia critică. Nu sensibilitatea, nu discernământul estetic, nu reacția polemică, nu simțul prezentului – ci Ideea (sau ideile)”. Recomandările lui Ion Simuț expun strategiile de construcție a imaginii unui critic de direcție, în timp ce Gh. Grigurcu lucrează în sistemul *pe fragment*, arondat criticii de întâmpinare: „Spre un critic prolific, prestigios, admirat sau contestat, dar capabil de mari eforturi exegetice, se îndreaptă maxime exigențe, febrile așteptări, copleșitoare pretenții. Gh. Grigurcu este dator cu o sinteză asupra poeziei noastre contemporane, dacă nu chiar cu o istorie completă a poeziei românești. Gh. Grigurcu este dator cu o panoramă a criticii actuale. [...] Gh. Grigurcu este dator cu cel puțin un mare eseu monografic despre un autor clasic sau modern (ar putea fi E. Lovinescu sau Ion Pillat, N. Davidescu sau Leonid Dimov). Fără îndeplinirea acestor condiții, posteritatea va fi mai severă, dacă nu chiar ostilă, rezervându-i inegalabilului critic un rol secundar”. Generalizând, autorul articolului avertizează pe ton profetic: „Oricare critic de întâmpinare are aceeași soartă: dacă nu pune ordine în cărțile citite de-a lungul unei vieți, dacă nu le găsește un punct de echilibru și stabilitate în rafturile unei sinteze, se prăbușește biblioteca peste el. Probabil că proiecția istoriografică sau sinteza ideologică sunt erori, în măsura în care ignoră sau sacrifică unicitatea operei și inefabilul ei. Dar posterității îi plac erorile spectaculoase, solide, închegate, bine articulate”.

21 august

● „*Unde cultură nu e, nimic nu e!*”, declară Nicolae Preda, „fiul scriitorului Marin Preda”, într-un interviu realizat de Vasile Nanea și publicat în „România liberă” (nr. 2251): „[...] V. N.: După dispariția scriitorului, dar mai ales după 1989, despre Marin Preda s-a vorbit mai puțin decât ne-am fi așteptat. Uneori a fost chiar contestat. Cum percepeți acest lucru, pe de o parte în calitate de fiu care nu-și continuă tatăl într-ale scrisului... N. P.: ... care nu-și continuă *încă* tatăl într-ale scrisului, aş spune eu... E adevărat, despre Marin Preda nu s-a discutat sau s-a scris atât cât ne așteptam. Au existat și voci care au contestat valoarea operei sale. Într-o societate liberă ca a noastră, în care libertatea de exprimare este garantată, mi se pare firesc să se întâmple așa ceva. Cei care au contestat valoarea morală a lui Marin Preda sunt într-o profundă eroare. Unii chiar au afirmat că Preda a colaborat cu regimul comunist sau ar fi fost un oportunist. Numai că cei care au afirmat așa ceva n-au avut nicio legătură cu Preda, nu l-au cunoscut îndeajuns, n-au fost în preajma sa. Între scriitori există și animozități, competiții, invidii, incompatibilități... Acestea degenerază uneori în acuzații de genul celor amintite, care nu au nimic comun cu civismul sau cultura oamenilor de bună credință din critica literară românească. Or, parafrazându-l pe Marin Preda, aş spune: «Unde cultură nu e, nimic nu e!» Stabilirea valorii adevărate a operei lui Preda este doar o chestiune de timp, iar noi avem răbdarea necesară. V. N.: Ne place să credem că Editura «Marin Preda» va pune opera scriitorului, dar și tainele legate de ființa sa pământeană într-o lumină curată, la adăpost de orice cârtitor sau demolator de valori... Mă gândesc și la unele traduceri ale operei sale, care să apară în exteriorul granițelor țării. N. P.: Editura se află încă la începuturile sale, are doar 4 ani de existență. Marin Preda a fost tradus până în prezent în câteva limbi străine, dar este insuficient cunoscut în exterior. Suntem dispuși la orice colaborare în această direcție cu instituțiile interesate, inclusiv cu românii aflați în afara granițelor care ar dori să investim în astfel de proiecte. V. N.: Ați putea interveni și cu publicarea unor manuscrise inedite? N. P.: Nu cred că există așa ceva. Tata era extrem de grijuliu, ca să nu spun zgârcit, cu manuscrisele sale. Fiind cunoscut ca atare, niște amici i-au făcut, la Mogoșoaia, o farsă, ascunzându-i geanta cu manuscrise. Preda a intrat atunci într-o panică nebună și a început să arate cu degetul în stânga și în dreapta: «Belitule, pe tine te suspectez!» Ceilalți s-au distrat copios, dar «moncher»-ul nu glumea și nu s-a lăsat până nu a obținut ceea ce căuta, cu o furie greu de descris. [...]”.

22 august

● Andrei Pleșu, în „Dilema” (nr. 239), critică inflația postcomunistă de ziariști și agresivitatea *Stilului gazetăresc*: „Era fatal ca libertatea post-revoluționară a cuvântului să producă logoree. Și era firesc ca logoreea să lovească mai abitor

acolo unde, prin definiție, cuvântul tinde să devină inflaționar: în gazetărie. Numărul publicațiilor s-a mărit până la dambla, iar publicistica a devenit o hiper-profesie, râvnită de toți. Peste noapte, o sumedenie de ingineri, medici, scriitori, juriști, studenți, filozofi, economiști, politicieni, vechi gazetari (uneori cu odraslele lor cu tot), preoți, pictori, oameni de afaceri și demi-monde – s-au apucat de presă. Ziaristica pare la îndemâna oricui, talentul de ziarist – o facultate înnăscută. Nu zic că în felul acesta n-au apărut pe firmament câteva remarcabile înzestrări care, altfel, s-ar fi pierdut în anonim. Dar mai frecvent e rezultatul opus: o puzderie de impostori zeloși ne intoxică zi de zi cu prezumția, mediocritatea și volubilitatea lor incultă. E o agresiune culpabilă la adresa cititorilor și un afront nemeritat adus profesiei de gazetar. Ar fi ușor de făcut o antologie a diletantismului și a prostului gust care ne asaltează cotidian, din paginile – nici măcar destul de ieftine – ale jurnalelor. Frapează, între altele, două extreme stilistice, între care articlerii de duzină nu sunt în stare să găsească justa măsură”. Nominalizează: „1. Abuzul didactic” și „2. Abuzul satiric”.

23 august

● În „România liberă” (nr. 2253), Dan Stanca discută cu istoricul Lucian Boia pe tema mitizărilor, pornind de la cartea *Istorie și mit în conștiința românească*, recent apărută la Ed. Humanitas: „[...] D. S.: Spuneți în această carte, *Mit și istorie în conștiința românească*, faptul că recursul la istorie poate avea efect de bumerang. Faceți această afirmație într-un context legat de Transilvania. Vă întreb: dacă istoria poate fi nocivă, ce ne facem? L. B.: Cred că e bine să nu renunțăm la istorie, nu ne putem rupe de ce a fost înaintea noastră, dar cred că trebuie să recurgem la o dedramatizare a trecutului, la o abordare independentă a prezentului și ale viitorului, nu ale trecutului. Nu Decebal sau Ștefan o să rezolve problemele de astăzi ale României. Din păcate, unii privesc mai mult spre trecut decât spre viitor având impresia că trecutul ne poate ajuta. Dar trecutul nu ne poate ajuta, o spun cu toată convingerea. Ne ajută, eventual, să greșim. Este invocată foarte des figura lui Vlad Țepeș. Dacă ne închipuim că vom avansa spre integrare cu ajutorul lui Vlad Țepeș, atunci am ratat de la bun început. Dacă o să punem accent în construcția europeană nu pe ceea ce ne leagă de ceilalți, ci pe ceea ce ne separă, pe un discurs conflictual, luptele pe care le-am purtat, neînțelegerile etc., atunci facem o mare greșală și ne diminuăm șansele. Cei care umflă trecutul se cred mari patrioți. Pare foarte patriotic să vorbești frumos despre istorie, dar întreb: ce este mai patriotic, să vorbești frumos, dar neadevărat despre istorie sau să faci ceva astăzi pentru țara ta. Fiindcă discursul naționalist este cel mai ușor de fabricat, e cel mai simplu să spui că ești o nație formidabilă, că ești cinstit, bun, că ai fost mereu persecutat, asta e ușor de făcut, dar ajungi să fii penibil. Nu asta înseamnă patriotism, patriotismul înseamnă ce

faci astăzi, și astăzi înseamnă cu totul altceva decât ce a fost istoria cu secole în urmă. Deci asta aș vrea să spun: trebuie cumva să ne dezlipim de istorie, nu s-o uităm, ci să ne desprindem în sensul în care vom putea înțelege că prezentul nu se rezolvă prin trecut, prezentul are exigențele lui de care trebuie să ținem cont, nu să-l denaturăm prin tot felul de raportări la trecut. Să mă refer acum la efectul de bumerang. Nu numai noi folosim istoria pentru a ne apăra ceea ce credem că se poate apăra prin istorie. Și ceilalți fac la fel și aici apare o concurență care aduce în mod abuziv trecutul în prezent. Vorbeam despre Transilvania și despre raporturile româno-maghiare. Și noi avem o istorie mitologizată, și ungurii au. Fiecare folosește propriile mituri pentru a susține niște proiecte prezente. Drepturile românești asupra Transilvaniei se susțin foarte corect prin aceea că regiunea este majoritar românească. [...]”.

24 august

● În preambulul cronicii din „Adevărul literar și artistic” (nr. 382), la antologia A. Toma, *Poezii. Pagini alese (1894-1954)*, cuvânt înainte de Dumitru Micu, note bio-bibliografice comentate de Sorin Toma, Ed. Evenimentul, 1997, Daniel Cristea-Enache observă și încearcă să explice cum funcționează *autonomia esteticului* față de politic, simulând intrarea, pentru moment, în psihismul poetului „închiriat” de proletcultism: „Pe aici, prin Balcani, trebuie să plătești și prețul oportunismului multora, care își spală acum propriile păcate încercându-ți ție nota de plată morală. În ultimă instanță, ești obligat să lupți cu un clișeu, cu o *etichetă* pe care, neîndoindu-te, o meriți într-o anume măsură: A. Toma – impostor și nulitate absolută. Ai însă la dispoziție o armă, unica armă ce ți-a mai rămas în lupta cu posteritatea deloc impresionată (decât, cel mult, neplăcut!) de fostul tău pedestal: Opera. Opera singură va decide locul tău în istoria literaturii române – în vârful căreia ai fost propulsat în trecut prin fraudă, și din care ești eliminat acum prin abuz” (*Impostură sau nonvaloare?*). □ La rubrica „Document”, Roxana Sorescu restituie dosarul penal al poetului V. Voiculescu („se păstrează în copie în arhiva nepotului său, Andrei Voiculescu, cunoscut publicului românesc în calitate de comentator muzical al postului de radio Europa Liberă. – V. Voiculescu, *documentele martiriului*”). Condamnat la „5 (cinci) ani temniță grea și 5 (cinci) ani degradare civică [...], confiscarea totală a averii personale”, medicul-scriitor a fost, „după 10 ani” de persecuții, „reabilitat”, în sensul cinismului juridic: „Familia a primit un petic de hârtie pe care scria: «Toate consecințele acestei sentințe au încetat»”.

27 august

● Despre romanul-eveniment *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita*, de Adrian Oțoiu („lector la catedra de engleză a Universității din Baia-Mare, ar fi rămas un ilustru necunoscut dacă juriul de anul acesta care a decernat Premiile

Uniunii Scriitorilor nu i-ar fi decernat premiul pentru debut la secțiunea proză”), scrie, în „România literară” (nr. 34), tânărul universitar bucureștean, Iulian Băicuș. Articolul amplu se intitulează *Coaja literaturii sau dansând cu lucrurile*. El evidențiază mecanismul (neobișnuit pe-atunci la noi) al romanului aflat în simbioză cu tehnologia științifică (programul de computer), avansând o contextualizare în termenii inovației: „Fără supărare, generația romancierilor din anii ’70 mi se pare încremenită în propriul proiect și incapabilă să se adapteze schimbărilor sociale intervenite după ’89. Numai autori foarte tineri ca Oțoiu sau Cărtărescu pot schimba peisajul selenar, încă, al literaturii noastre. Cazul Oțoiu mi se pare mai mult decât lăudabil. El aduce semnalul că s-a schimbat ceva în sensibilitatea noastră de cititori, că însăși percepția noastră asupra realității s-a modificat. Oțoiu e un autor crescut la școala parodiei optzeciste, dar în egală măsură va fi unul dintre autorii nouăzeciști autentici, fără note false și fără imagini de infern dantesc aplicate peste realitatea românească, și oarecum disonante față de aceasta”. □ La rubrica „Actualitatea culturală”, Al. Șt. semnalează „publicația literară” *Caietele de la Durău*, la apariția nr. 4: „Un grup de scriitori prieteni (Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Liviu Ioan Stoiciu, Adrian Alui Gheorghe, Doina Popa, Radu Florescu, Nicolae Sava) se refugiază periodic la poalele Ceahlăului”. Nota extinsă *Pourvu que ça Durău...* este marcată totuși de o nedumerire: „Să te retragi în munți, ca Giovanni Papini, iar acolo să te gândești nu la infinit și la condiția umană, ci la absența ta de pe o listă de premii – iată un mod dintre cele mai originale de a accede la nemurire”. Cel vizat este poetul Liviu Ioan Stoiciu, supărat pentru „absența sa de pe lista autorilor premiați anul acesta de Uniunea Scriitorilor”. □ Daniel Bănulescu publică poemele *Muzeul Antipa, Hanul lui Manuc, Strada Doctor Felix. Prințesa*. □ Istoricul literar Roxana Sorescu redă circulației culturale conținutul unui text inedit, *Așchii dintr-o nesmerită meditație asupra rugăciunii*, de V. Voiculescu: „Doamna Gabriela Dufour-Voiculescu păstrează de zeci de ani, cu dragoste, cu pioșenie, un caiet tip maculator și câteva file răzlețe rămase de la tatăl său, Vasile Voiculescu. Arătat de obicei vizitatorilor pentru a ilustra modul de lucru al scriitorului, care își însemna frânturile de gând pe prima foaie aflată la îndemână, cu cioturile de creion azvârlite de copiii care le socoteau nefolosibile, manuscrisul, văzut de multă lume, a rămas până azi nedescifrat. El se prezintă sub forma unui caiet purtând pe prima filă titlul, asemeni unei cărți, *Așchii dintr-o nesmerită meditație asupra rugăciunii*, pe filele următoare scriitorul transcriind acele texte pe care le socotea probabil definitive. Caietul nu mai conține nicio altă însemnare în afara acestor fragmente, semn că V. Voiculescu spera să-l completeze până la sfârșit cu alte *așchii*. Însemnările se întrerup brusc, la mijlocul unei fraze, rămasă pentru veșnicie oprită la cuvântul *Dumnezeu...* Se adaugă câteva file, dintre care una conține un fragment identic cu acela transcris în caiet, iar altele – fragmente rămase netranscrise. Hârtia îngălbenită,

pe care s-a scris cu creion negru, neascuțit, ștersăturile, revenirile, adnotările pe margine fac textul greu descifrabil. Una dintre foi nu este decât reversul unui Program de radio dactilografiat, purtând data 10 mai 1942. [...] Forma de redactare și stilul ne fac să-l situăm în perioada 1950-1958, când V. Voiculescu, participant la întrunirile grupului «Rugul aprins», practica din ce în ce mai concentrat, din ce în ce mai intens, alături de ceilalți frați ai săi, Rugăciunea minții și a inimii, de glorioasă tradiție isihastă”.

28 august

- În „Contemporanul” (nr. 35), este publicat poemul *Cearta sculelor*, scris de Lena Constante, în 1951, în „Pușcăria Malmaison”.
- Gheorghe Glodeanu analizează, pe două pagini din „Tribuna”, *Jurnalul lui Mihail Sebastian*, în termenii unui „roman având drept personaje principale scriitorii români ai perioadei interbelice. Este vorba de un roman trăit, ce respectă în totalitate estetica autenticității, al cărui autor este personajul-martor implicat în mod dramatic în desfășurarea evenimentelor”.

31 august

- Într-un interviu din „Adevărul literar și artistic” (nr. 383), profesorul universitar Ion Zamfirescu își amintește referitor la presa dintre cele două războaie mondiale: „«Adevărul» interbelic. Ar fi o lecție deosebit de utilă pentru mulți gazetari de azi să ia colecția aceasta dintr-o bibliotecă și să o studieze temeinic. Este un model pentru presa românească: avea o redacție puternică, o colaborare din afară prestigioasă. Lovinescu, Cioculescu semnavă cronică literară. Alte nume grele semnavă cronică plastică, dramatică, filosofică... Era o cinste să publici în acest ziar. [...] «Adevărul» avea un tiraj mic, 30.000-40.000 de exemplare. Era ziarul intelectualilor, citit și de cei de stânga și de dreapta, ca să simtă pulsul momentului. Am asistat și la un moment foarte important. La un moment dat, când am început eu colaborarea, director era Graur, unul din acționari, alături de Pauka și Socol. La un moment dat, când s-a intensificat mișcarea legionară, sigur, «Adevărul» era un obiectiv. Ca să treacă de tensiunea momentului, s-a recurs la un soi de compromis. A fost numit director, contra unei sume foarte mari, Mihail Sadoveanu. Nu se știe acest lucru. Sadoveanu era marele scriitor, dar și marele convertit și convertibil. Mason. Într-adevăr, campania împotriva ziarului era foarte puternică și mișcarea legionară era în oarecare ascensiune, susținută și din țară și din exterior, de capitalul german. De aceea, pentru 70.000 de lei pe lună, Sadoveanu a fost numit director, crezându-se că, prin el, se va produce liniștirea apelor. Lucrul acesta nu s-a întâmplat. Scria și el din când în când câte un editorial călduț, mai mult despre literatură decât despre problemele arzătoare ale zilei. A fost un moment de compromis”. („Da, am fost și sunt un om de stânga...”).
- La rubrica „Restitutio in integrum”, Daniel Cristea-Enache prezintă rezul-

tatul unei cercetări la Biblioteca Academiei Române: „În arhiva Bibliotecii Academiei, cota P II 4397 este, la o privire mai atentă, mai mult decât o simplă cotă. Este o parolă, un cifru, o cheie miraculoasă cu care poți pătrunde în universul fermecat, plin de comori al unei reviste de pe la începutul secolului («literară, artistică și hazlie»), numită «Fulga». Săptămânalul conduc mai întâi de F. Ronsard, apoi de F. Ronsard & S. Reginald și, în cele din urmă, de un misterios «Comitet» a apărut în numai 4 numere – pentru că, dintotdeauna, ceea ce e bun e și puțin. Iar comorile, adică «știrile amoroase» publicate de «Fulga» *după învoială* (și pentru care, prudentă, «Redacția nu-și ia nici o răspundere»), au și ele un număr finit, în absența unui *djin* serviabil și culant. Cele 50 de nestemate care urmează au, dincolo de scrierile lor individual-distincte, o aură comună de Caragiale și Brăescu cum eu unul până acum n-am mai întâlnit” (*Razii amoroase la 1915*).

[AUGUST]

● Editorialul lui Cassian Marian Spiridon, din „Convorbiri literare”, nr. 8, are caracterul de bilanț general de activitate și îl vizează pe *Un prozator pe care timpul nu l-a iertat* (acesta fiind Marin Preda, care „în această lună ar fi împlinit 75 de ani”): „Contemporan cu Eugen Barbu, dar și cu Petru Dumitriu, Marin Preda a intrat cu forța în literatura română, prin culegerea de proze *Întâlnirea din pământuri*, apărută în 1948, la Editura Cartea Românească – încă nedesființată la acea oră. Multe din aceste povestiri și nuvele vor deveni nuclee ale marilor romane de mai târziu. Dominați în epocă, și Preda și Barbu, de personbalitatea lui Petru Dumitriu, acesta fiind înzestrat cu un uriaș talent și o cultură pe măsură dar, din păcate, lipsit total de caracter, vor rămâne, după fuga acestuia în Germania, pentru mult timp, singurii mari prozatori, introduși în manuale, luați în seamă de puterea comunistă, atentă să le asigure funcții la publicații sau edituri, ca la rândul lor, prin activitatea desfășurată, să le servească drept argumente de susținere ideologică. După *Întâlnirea din pământuri* semnează și publică câteva nuvele aservite cerințelor vremii, gen: Ana Roșculeț, Desfășurarea (învățată cu asiduitate în licee și universități și dată ca exemplu de literatură nouă, alături de *Mitrea Cocor* a lui Sadoveanu și *Bărăganul* lui V. Em. Galan). [...] Dar forța și dovada potenței sale creatoare o va materializa romanul *Moromeții*, apărut în prima ediție, în 1955. Celelalte cărți și romane confirmă calitățile sale scriitoricești, dar nici una nu se ridică deasupra acesteia. [...] Publică romanul *Risipitorii* (reluat și revizuit încă în două ediții) care, ca și *Intrusul*, atacă o problemă citadină și contemporană – încercând astfel să câștige pariul cu sine, de depășire a cantonării, cu epica sa, în mediul rural. Va publica și volumul II din *Moromeții*, în care reîntâlnim eroii din primul, dar într-o nouă realitate, cea a construirii unei epoci noi, colectivizarea satului etc. Astfel prozatorul este nevoit să răspundă – cum se spunea atunci –, «înantelor comandamente». Când a murit, în 1980, trecuseră

câteva luni de la publicarea ultimului mare roman, *Cel mai iubit dintre pământeni* – în trei volume, cu circa 1200 de pagini. Este, se pare, cel mai bun roman despre «obsedantul deceniu», între multele publicate în anii '70, despre epoca stalinistă și ravagiile ei în țara noastră. Devenit un clasic încă din timpul vieții, este declarat, în antologia realizată de Eugen Simion, *Timpul n-a mai avut răbdare*, «scriitor național», un capitol din solidul tom chiar așa se și intitulează. În acest volum, apărut în 1981, la scurt timp după moartea lui, lipsind perspectiva, majoritatea semnatarilor sunt encomiastici, cu puține excepții. Cum spune și Preda la începutul primului volum din *Cel mai iubit dintre pământeni*: «Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător», cam la fel s-a întâmplat și în acest volum, ce s-a vrut mai mult decât un omagiu adus celui care a fost autorul *Moromeților*. Între puținele excepții pomenite se află Ion Caraion, care ne propune, cu precauțiile impuse de evitarea cenzurii, să medităm asupra unei realități: «... după război, deci de vreo patruzeci de ani încoace, la noi n-au mai apărut eminente gazetari. Să nu discutăm de ce, dar n-au apărut, aceasta e realitatea... [...]». Remarci confirmate astăzi pe deplin. Din lipsa unei prese libere în perioada comunistă ne-am trezit că, de exemplu, Adrian Păunescu este cel mai mare ziarist; în realitate, în condiții de libertate, s-a dovedit unul dintre cei mai oarecare. Tot din aceste motive, romancierul s-a văzut nevoit să ia locul ziaristului, cel care preia și scrie la prima mână despre un anumit fapt, al autorului de romane polițiste sau de aventuri, ce prelucrează pe o treaptă superioară faptele relatate de ziarist, a celui care scrie romane siropoase, gen Sandra Brown, ca în final să se ajungă la literatura adevărată. Din nefericire, Marin Preda s-a aflat în situația de a scrie și pentru cusătorese, și pentru cititorul de fapte diverse, și pentru amatorul de aventuri, dar și pentru iubitorul de literatură veritabilă, perenă. A trebuit s-o facă chiar și pe istoricul, a se vedea *Delirul* – practic un roman document, împănât ici-colo cu fragmente literare mai vechi. Dacă istoricul nu avea voie să spună adevărul despre legiune, Ion Antonescu și epoca respectivă în ansamblu, unui prozator i se permitea. [...] În prezent s-a așternut tăcere, poate de înțeles, dar nu deplin justificabilă. Singura carte reeditată a fost *Delirul* – cu precizarea expresă – ediție necenzurată, dar curios, nu apare niciun articol sau o exegeză critică. Spre deosebire de cazul lui Petru Dumitriu, extrem de mediatizat, reeditat sau tradus. Dar poate măcar acum timpul va avea răbdare și va veni clipa când Marin Preda va ieși din conul de umbră și un ochi critic, neumbrit ideologic, ni-l va reda în dimensiunea sa reală”. □ Luca Pițu își „propune [...] să aducă vorba de Noii Universitari de Calitate”. Deși „ar fi, mai întâi, timișorenii din stirpea lui Șerban Foarță, Adriana Babeți, Vasile Popovici, Mircea Mihaieș”, are totuși prioritate, de această dată, Alexandru Mușina: „Și Sandu Mușina a pășit pe sol universitar după Decembrie, grație Ocultării Tovarășului, ce a îngăduit înălțarea Universității «Transilvania» de la Brașov, unde or venită, dornici să mijoteze o adevărată

Facultate de Litere, Gheorghe Crăciun, Cornel Moraru, Al. Cistelean, Virgil Podoabă, Andrei Bodiu, Virgil Borcan, Iolan Benedek et coeteri – o echipă de oameni în putere și de tineri capaci să relanseze entuziasmul pentru travaliul de cercetură în științele umane, unii cu multă experiență în presă literară, practica literaturii, lectura profesionistă sau biblioteconomie, bătându-se răbduriu cu inerțiile securicomuniste moștenite de la Epocile de Aur și Argint ori cu Evghenii Petomanovici Gagademion, carele, de la nivel ministerios, le blochează avansările spre conferință, măcar că au doctorate și cărți. Dar asta e digresie. [Poate-l cheamă la el Sorescu pe Semionov și se deblochează energiile academice.] Am fost în asistență la un curs al lui Mușina cu anul al III-lea și fu minunat: alumnii știau carte, puneau întrebări istețe, ce mai! – se adevereau mai buni decât ai mei din anul IV al Filologiei bahluiete. Cursul însuși, structurat pe cele trei momente de urgență poetică, dragi și lui Ezra Pound – grecesc, trubaduresc, plus modern – nu avea cum să te lase indiferent. Al doilea element anaforic îi faptul că Mușina, asemenea lui Șerban cel Forțos de pe Bega, posedază dublu statut: îi poet modern, adicăteala explorator al posibilităților limbajului literar de a construi modele de realitate; îi și teoretician de mare clasă, cultivat, agil, speculativ, teard, glosator, editor de antologii ș.a.m.d. Or, punctul de țâsnire al eseului mușinian asupra poeziei moderne, ivit anul acesta la Editura Cartier din Chișinăul transprutic, e și faptul că auctorele are dublă personalitate, iaște el teoriipractician. După *Budila-Express*, poemul Generației '80 de care grăiește toată lumea, după *Tomografia și alte explorări*, ne va fi dat – din interior și din exterior – o teorie a paradigmei Poezia Moderne, despre care ar merita să bârfească toți cercetătorii iubitori de Logos, criticii literari, eseștii interesați de cestiune și alți antropologi culturali, publicul hipercultivat și poeții înșiși, fericiți că or să poată exclama jourdainian: «Iaca, țin de epistema heuristică a Vremurilor Noi, și eu, fraierul, mă credeam textouator sau postmodernizat de trei parale!»” (*Despre Sandu Mușina, teoriipracticianul paradigmatic*). □ Pe o pagină de „Contrajurnal bucureștean”, Liviu Ioan Stoiciu explică de ce „m-am trezit peste noapte că sunt un autor interzis la săptămânalul «Dilema», scos în exclusivitate pe banii statului, prin Fundația Culturală Română, prin «băieții de la Externe»”. Invitat de Cezar Paul-Bădescu să participe la dosarul tematic *Starea presei culturale*, scriitorul era pe punct de a trimite articolul *Un inventar postcultural*, în care făcea un comentariu critic, de bilanț, sancționând grupurile locale de interese, din administrația periodicelor de profil, și cerând reducerea numărului lor. În urma unei ședințe de redacție, la „Dilema”, articolul nu a mai fost solicitat (este redat, însă, integral, chiar în acest număr al „Convorbirilor literare”). Iată istoria cenzurării, povestită de L.I.S.: „Ar fi fost pentru prima oară când aș fi colaborat la «Dilema»! «Dilema», o revistă tendențioasă («cu o tendință spre cenzura netranscendentală»). Eu știu? «Dilema» e o foaie făcută cadou de FSN, de premierul Petre Roman, fostului său ministru Andrei Pleșu (devenit

director aici), pe banii statului român, să fim bine înțeleși, inventată să fie o contrapondere la revista incomodă «22», instituția prezidențială a lui Ion Iliescu aducându-și cu asupra de măsură obolul, îndeosebi. Un Andrei Pleșu care avea să rupă gura târgului, din start, acceptând ca redactor-șef pe Elena Ștefoi (căreia îi răsplătea, astfel, oportunismul), o poetă-publicistă fidelă «FSN=PCR» de la Revoluție (ca să nu spun mai mult, trecutul ei comunist nefiind tocmai culpabilizat), de o rară consecvență. O Elena Ștefoi (cu caracter zero) plecată cu coada între picioare de la revista Uniunii Scriitorilor, «Contrapunct», după ce a avut mare grijă să o falimenteze nu numai moral (aceasta, falimentarea, fiind una dintre sarcinile exprese dictate de propria-i conștiință, fără doar și poate). Firește, am ezitat îndelung, mafia FSN-PD a fost ținta atacurilor mele publicistice ani și ani la rând, ca și excesele «Dilemei», iar pe Elena Ștefoi am fost la un pas să o trimit la pușcărie, pentru calomnie grosolană, în 1991, parcă, dar m-am răzgândit în ultima clipă, din lehamite și din milă – dar astea sunt întâmplări uitate? Ce să fac, ce să fac? Să colaborez azi la «Dilema», când au venit «ai noștri», oportuniștii de școală nouă, la Putere (din noiembrie 1996)? Să devin, adică, un «colaboraționist» al «Dilemei»? În definitiv, de ce să nu intru eu azi, după atâția ani de penitență postcomunistă, în normal cu toată lumea și să nu întorc și celălalt obraz tuturor indivizilor care m-au umilit și călcat în picioare inclusiv la «Contrapunct» pe când eram redactor-șef? Că timpul o dată trecut vindecă rănila, cică – numai că viitorul le redeschide, un viitor care răbufnește când te aștepți mai puțin... Firește, am tot stat în **dilemă** dacă merită efortul... Dilematic rău, am scris totuși textul cerut de Cezar Paul-Bădescu, în chiar ultima zi acordată ca termen, pe 26 iunie, să-mi fac datoria față de mine însumi, încercând să intru în normal și cu dușmanii. Bun. Am scris textul ăsta nevinovat direct pe un computer la «Cotidianul», seara. Și, așa cum îi promiseseam, i-am dat telefon lui Cezar Paul-Bădescu să-l anunț că tocmai sunt gata să-i pun pe fax răspunsul meu, la ancheta lui de la «Dilema», și că-l rog să-l preia a doua zi din redacția revistei la care el lucrează de la o vreme. «Cuuu?» Cezar Paul-Bădescu stă amușit un minut la telefon – după care zice: «Îmi e greu, îmi e imposibil să-ți mărturisesc, îmi cer iertare, o mie de scuze, dar te rog să nu mai trimiți prin fax articolul tău cerut de mine, te rog să nu mi-o iei în nume de rău, că a ieșit un scandal... eu n-am știut ce e între voi, cei de la fostul *Contrapunct*... Elena Ștefoi mi-a interzis, în ședință de redacție, să-ți cer ceva și să te public... Ar fi trebuit să contramandez săptămâna asta invitația mea de a scrie tu pentru *Dilema*, dar eram sigur că tu n-ai să scrii... Ce mai, îmi cer încă și încă o dată scuze». Natural, la auzul acestor enormități, m-a pufnit râsul – stai calm, domnule, nu-ți mai tot cere atâtea scuze, că înțeleg exact situația... Totuși, nu pricep ceva: Elena Ștefoi chiar taie și spânzură în această redacție a «Dilemei», pe banii statului român? Directorul ei, Andrei Pleșu, nu era de față la această ședință? «Ba era, dar n-a spus nimic, era depășit de situație...» Cum adică,

Andrei Pleșu stă în poziție de drepti în fața Elenei Ștefci? Îi e complice? E atât de laș? E nemaipomenit... De curiozitate, iată partea de «scriitorime» care a subscris, tacit, la interzicerea semnăturii mele în «Dilema»: Radu Cosașu, Bogdan Ghiu, Dan Stanciu, Andrei Manolescu, Alex. Leo Șerban, Delia Verdeș, Tita Chiper (ce mai scriitorime!) – ce rușine! Și câtă lipsă de demnitate! Sunt dezamăgit și scârbit”. □ Poetul Mihai Ursachi reacționează la un editorial recent de Nicolae Manolescu, nefiind mulțumit de „situarea [...] poeziei lui Emil Botta în contextul liricii românești din acest secol”: „Am fost și rămân printre acei care acordă liricii lui Emil Botta un rol esențial în poezia românească a acestui secol. Socotesc normal ca Dl Nicolae Manolescu să «pună lucrurile la punct», dar îl contrazic atunci când afirmă că Emil Botta a trecut prin viață aproape neobservat ca poet. Și voi povesti o întâmplare din care se vede că poetul Emil Botta era bine cunoscut și foarte prețuit de o anumită categorie de intelectuali, e drept, nu prea vocali în epoca respectivă”. **O poveste cu Emil Botta** este rememorarea unui episod de formare culturală, din perioada încarcerării lui Mihai Ursachi („Era, cred, pe la începutul anului 1962, și mă aflu ca deținut în secția a doua a penitenciarului politic Jilava, Fortul nr. 13. Celulele subpământene adăposteau de regulă în jur de treizeci de deținuți, care, după afinități, formau mici grupuri: ofițerii de cavalerie, aviatorii, intelectualii etc.; din motive necunoscute nu aveam printre noi niciun membru al Mișcării Legionare, iar cel mai simplu om din celulă eram eu însumi, student în filosofie arestat înaintea examenului de stat”). Pe scurt, este vorba despre cum i-a fost recomandat Emil Botta spre lectură, de către un coleg de detenție. □ Un alt scriitor nemulțumit de afirmațiile lui Nicolae Manolescu din editoriale este Laszlo Alexandru, care ține să își exprime, în articolul **Cum judecăm?**, punctul de vedere față de articolul *Vânătoare de vrăjitoare*: „Consider că, pentru apărarea lui Cioran, Eliade etc., în fața judecății morale a contemporanilor noștri, este cu totul nepotrivit să se facă analogia cu represii antiintelectuale bolșevice din 1917 sau din Europa de Est de după 1948. Nu sub stindardul **moralității** defilau bolșevicii est-europeni, ci al luptei de clasă, al urii față de aproapele lor. Victimele bolșevicilor erau cărturarii care refuzau să adere la o ideologie criminală. Dimpotrivă, ținta judecății morale de azi sunt unii gânditori, deveniți chiar celebri, care au încurajat și au sprijinit totalitarismul, de orice culoare – verde, neagră sau roșie. Campaniile comuniste reprezentau, în mod evident, un abuz, când nu de-a dreptul o crimă (în sensul cel mai concret al termenului). Polemicile de azi oferă, în schimb, o necesară reluare a problemelor, nu pun prin nimic în discuție persoana fizică a intelectualilor, ci conduita lor morală și au un caracter **reparator**, descurajează alte asemenea tentative reprobabile. Nu în ultimul rând, epurările comuniste erau rezultatul unei politici statale, oficiale, dar și artificiale, în timp ce dezbaterile de azi sunt fructul unor inițiative personale, vin să reflecte preocupările societății civile, sau măcar ale societății culturale. [...] balanța

noastră trebuie să fie echilibrată, în condamnarea ambelor malformații totalitare ale secolului nostru. Dar corecta judecată presupune, de asemenea, să-ți asumi premisele colocutorului tău și, atunci când el, de pildă, te întreabă cât e ceasul, să nu-i răspunzi că ne aflăm în anul 1997. Mai clar vorbind, când cineva aduce vorba despre tinerețea lui Cioran, să nu-i blocăm discursul despre colaboraționismul legionar, fluturând pe sub ochii analistului existența «suratei» sale comuniste. Și nici invers. Prea ar semăna gestul nostru cu fuga (intelectuală) din fața unei chestiuni deschise, care se cere rezolvată. Un ultim cuvânt despre titlul intervenției lui N. Manolescu. *Vânătoare de vrăjitoare* este o tristă sintagmă, care a făcut rapid carieră în terminologia noastră postdecembristă. Dacă nu mă înșel, a devenit celebră după lansarea ei de către Ion Iliescu, cel care încerca astfel să aducă la sentimente mai bune opinia publică, doritoare să-i vadă pedepsiți pe nomenclaturiștii comuniști care duseseră țara de răpă. [...] Aceeași lipsă de întemeiere o are sintagma și în cazul de față. Nu niște persoane inocente, victime ale invidiei sau reavoinței celorlalți sunt judecate, eventual «condamnate» și «arse pe rug» astăzi. Ci opiniile scandaloase și foarte concrete ale unor intelectuali care, nici după zeci de ani, nu s-au dezis ferm și în mod public de propriile «greșeli din tinerețe». Orice sfârșit (de secol) impune conștiințelor lucide să tragă linia și să facă socoteala. Ce a fost bun, ce a fost rău? Ticăloșiile, crimele, nenorocirile nu s-au produs, de cele mai multe ori, la întâmplare, ci în baza unui program intelectual ticălos, nenorocit. Dacă nu vom avea hotărârea de a condamna cauzele, vom risca să vedem repetate efecte. Aici nu e vorba să stăm de strajă la poalele unor statui de marmură. Ci de a ne concepe, profilactic, viitorul. În caz contrar, nu merităm să ne bucurăm de el". □ Bogdan Crețu își exersează condeiul critic printr-o prezentare a cărții *Alchimia existenței*, de Al. Paleologu, un autor pe care îl admiră pentru că este „aristocrat”, caracterizat prin „finețe, franchețe, ca să restrângem «finesse d’esprit»”: „Alexandru Paleologu este un maestru al eseului, artă pe care a învățat-o de la mentorul său spiritual, Montaigne, de care amintește mereu” (*Alexandru Paleologu. Eseu despre noblețea care obligă*). □ La rubrica „Din valurile presei”, cel care semnează UTAHAVE face câteva observații legate de tonul agresiv folosit în „Literatorul”: „Ce trebuie remarcat în primul rând? În primul rând ar trebui să remarcăm că nimic important nu s-a schimbat după moartea lui Marin Sorescu. Direcția revistei a rămas aceeași. Probabil, în mare, ea este trasată de cei doi critici literari: Eugen Simion și Valeriu Cristea. Fiind agresată, revista răspunde prin agresiune. Ceea ce poate constitui o greșeală strategică. După umila noastră părere, «Literatorul» ar avea de câștigat, dacă ar privi viața noastră literară fără patima de moment. Revista ar trebui să fie ceva mai tolerantă decât adversarii săi. Ea ar trebui să atragă scriitori indiferent de coloratura lor politică. Să comenteze cărțile care apar fără a ține cont de gruparea din care fac parte autorii lor. Cu alte cuvinte, mai puțină crispă n-ar strica. Dacă în perioada lui Marin Sorescu, n-a scos un cuvânt despre Ministerul Culturii, ar trebui ca și acum să tacă sau să

vorbească pe un ton mai ponderat. Atunci atacul ar avea un alt efect. Ce remarcăm în «Literatorul»? În primul rând, *O crimă domestică* a lui Eugen Simion. Cu multă înțelegere, criticul descrie psihologia câinelui Florică. [...] După tragica dispariție a câinelui Florică, sperăm ca dl. Eugen Simion să fie ceva mai înțelegător față de semenii săi. Indiferent dacă îi sunt adversari sau prieteni. Viața noastră literară e atât de otrăvită, încât e nevoie de oblojirea rănilor. Prin urmare, așteptăm ca «Literatorul» să fie înțelegător și vizavi de cabinetul lui Ion Caramitru, cât și față de criticul literar Alex. Ștefănescu. Atacul la adresa criticului Alex. Ștefănescu este aproape suburban. Noi înțelegem că «Literatorul» plătește niște polițe, pentru că este la rândul său atacat. Ar fi bine ca unele atacuri să treacă pe lângă ureche sau să intre pe una și să iasă pe cealaltă. Ce rost are să mai agităm azi spiritele, când întreaga societate românească a devenit otova, iar problema culturii române devine pe zi ce trece mai dramatică? E bine să mai întârzi câteodată și mâna. Nu știm cine este acest Diac Tomnatic și Alumn, care semnează rubrica «Revista presei», dar accentele sunt puse prea apăsător. Câinele Florică fugea doar găștele, pe când Diacul Tomnatic dă iama în ograda literaturii române, fugărindu-i pe criticii literari, al căror număr s-a împuștat și așa după Revoluție. Dacă, de pildă, «Literatorul» a atacat «Convorbirile», înseamnă că automat revista noastră trebuie să se apuce să desființeze din temelii revista condusă de Fănuș Neagu? Ieșirile mai trebuie și temperate. Mă rog, n-avem intenția de a da lecții de etică unor oameni care au ceva mai multă experiență decât noi. Credem însă că epoca vendetelor literare se apropie de sfârșit” („*Literatorul*”).

● Revista „Jurnalul literar” (nr. 27-30) inițiază publicarea în serial (vezi numerele din lunile septembrie și octombrie), în traducerea Ralucăi Podocea, a studiului lui Mac Linscott Ricketts, *Reacția americană față de Mircea Eliade ca scriitor*. Fostul student al lui Eliade prezintă principalele etape ale descoperirii și cunoașterii operei de ficțiune scrisă de cel care era perceput, în Statele Unite, până la începutul anilor '70, doar ca profesor de istoria religiilor. □ D. Țepeneag oferă cititorilor mai multe fragmente din romanul *Pont des arts*.

[IULIE-AUGUST]

● Revista „Calende”, nr. 7-8, se concentrează pe evocarea personalității lui Petru Creția, recent dispărut. Editorialul semnat de Dumitru Augustin Doman, *Puntea dintre spiritualitatea antică și cea contemporană*, se încheie cu un portret care dă dimensiunile juste unui intelectual de marcă: „Poet sensibil, eseist, traducător de primă mână, eminescolog de marcă, profesor de greacă și latină, un cititor profesionist cum puțini știu, spirit erudit, Petru Creția n-a cunoscut orgoliul decât la alții pe care i-a ocolit cu o anumită pudoare. Am ciudata senzație că odată cu Petru Creția a murit omul care ne lega firesc, printr-o rețea bine înervată, de lumea spirituală a antichității, a evului de mijloc și a Renașterii”. □ La pagina „Bibliografie”, se publică un *Memoriu de*

activitate, scris de Petru Creția, chiar în 1997. Selectăm pasaje referitoare la colaborarea sa la edițiile integrale Platon și Eminescu: „În 1971 am trecut, prin transfer, cercetător la Institutul de filozofie din București, în speranța să duc la bun capăt, în colaborare cu Constantin Noica, ediția integrală a unui Platon tradus în românește. Dar atmosfera de acolo, între 1971 și 1975, era departe de a fi propice unei asemenea întreprinderi. Totuși ediția, în trecerea anilor, a ajuns la volumul IX, din 10 câte erau programate (excluzând texte incerte sau apocrife). După criza care a dislocat cercetarea în 1975, am ajuns, mai mult din întâmplare, la Muzeul literaturii române, unde mi s-a dat sarcina ca, împreună cu D. Vatamaniuc și un grup de auxiliari, să continuăm ediția critică întemeiată de Perpessicius. Mie mi-a revenit, în principal, îngrijirea finală a textului eminescian, cu toate versiunile sale și cu toate ezitățile de redactare, inclusiv cele de sub ștersături. Cred că, din punctul acesta de vedere, mi-am făcut pe deplin datoria, adăugând la cele 6 volume îngrijite de Perpessicius, încă 10 volume, care conțin tot ce ni s-a păstrat scris sau tipărit de Eminescu (proza literară, teatrul, publicistica, traducerile, documentele bibliografice și un volum de fragmentarium, în total 16 volume). La capătul acestei experiențe, stau să public (cartea se află predată editurii Humanitas) un volum intitulat *Testamentul unui eminescolog* și în care las amănunțită mărturie de tot ce s-a făcut în acest domeniu și nu puținul care rămâne de făcut de o ipotetică generație de eminescologi”. □ Despre **Petru Creția, tânăr**, scrie o cuprinzătoare evocare prozatorul Mircea Horia Simionescu. Pandantul acesteia se regăsește la pagina „Confesiuni”, unde Dimitru Augustin Doman înserează amintirile lui Petru Creția despre „școala de la Târgoviște” și reprezentanții ei (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu). Materialul are titlul: „*Am fost oameni legați de lumea interbelică, cu amintirile și nostalgiile ei*” și, dincolo de valoarea documentară, conține un portret asupra felului special de a fi al prozatorului Radu Petrescu: „[...] a fost un om atât de dăruit artei literare, încât l-am putea numi erou al literelor, în sensul că a trăit numai pentru asta până la ultima lui fibră. A încheat o familie frumoasă plină de dragoste și această familie se impregnase numai și numai de arta literară și de cea picturală a soției sale. Copiii de fragezi aveau versuri din Ariosto sau Dante. Era o atmosferă excesiv culturală. Spiritul director era desigur Radu Petrescu. De la el emana această dăruire absolută, înverșunată și aproape tragică. Tragică nu din cauza adversităților din afară, ci din cauza însuși a travaliului literar, a confruntării cu sine”.

● **Are Paul Goma talent?**, se întreabă Ion Simuț, în articolul inclus la rubrica „Simptome”, din nr. 7-8 al „Familiei”, considerând *ab initio* conflictuală situația, aceea că „despre Paul Goma nu se poate vorbi fără patimă și fără o minimă doză de exagerare în aprecierile pozitive sau negative. E o iluzie să crezi că ai putea găsi o cale de mijloc, un echilibru al judecății: în raportarea actuală la cazul său pare imposibil de dibuit un punct de echidistanță”. Pentru

criticul orădean, Goma este perceput portretistic drept un „orgolios fără măsură, justițiar fără limite, negativist și contestatar fără nuanțe, retras într-o singurătate rece, cu aproape toate punctele de comunicare tăiate, încrezător că va face să răzbească Adevărul absolut, hrănit de himera unei revanșe interminabile, agasante, asupra celor care se fac vinovați de faptul că nu au fost disidenți, înconjurat numai de la distanță de susținători marginali, atinși fie de un scepticism timid, fie de o rigiditate suspectă, [...] este cele mai antipatizat scriitor român de la Macedonski încoace”.

● Din *Jurnalul spiritual*, ținut de Adrian Popescu, la pagina „Rememorări și revelații”, în revista „Ramuri” (nr. 7-8), se reține paragraful în care este consemnată înmormântarea filosofului Constantin Noica: „Anul 1987, în prima duminică din decembrie, la Păltiniș, se oficiază înmormântarea lui Noica. Deși într-o incredibilă întârziere mă abandonez unei Voințe mai mari decât mine și ajung la timp, după o cursă pe serpentinele strânse ale muntelui, într-o mașină norocoasă. Înmormântarea la Schit, între nămeți și brazi are o măreție arhaică. Mitropolitul care ține discursul funebru amintește cu familiaritate de Dumnezeu. Noica – om al credinței lucrătoare și al faptei izvorâte din încrederea în puterile spiritului. Mitropolitul întorcându-se, în cerdacul micului schit, spre altar și rostind: «Pe El nu îl putem minți!»”. □ La dezbaterea cu tema *Încotro literatura română contemporană?*, participă: Gabriel Dimisianu, *Zona gri* („Probabil că în următorii ani, ieșind din zona gri, vom asista la o resorbire a revărsărilor memorialistice în sinteze epice de o factură mai elaborată, și **romanul roman**, de pildă, va reveni în centrul sferei de interes a publicului cititor.”); Adrian Popescu, *Performanța intelectuală trebuie sprijinită* („Speranța noastră e însă într-o nouă, reală politică a culturii române, real nu înseamnă realism (doar), ci subtil, indispensabil amestec de real și ideal, normă a civilizației europene, în ultimă instanță.”); Bedros Horasangian, *Precum bulgarul...* („[...] putem răspunde neted precum bulgarul cu doi pepeni în brațe, care întrebat încotro e Sofia, lasă pepenii jos, desface brațele, răspunde «nu știu» și apoi ia pepenii înapoi. Cum răspunde literatura noastră multiplelor provocări? Fiecare răspunde pe cont propriu, iar întregul este încă departe de a fi bine radiografiat și perceput.”); Nicolae Coande, *Bucata de măr otrăvit* („*Jurnalul* – de căldură mare sau din anii ciumei – este la mare rang și pe bună dreptate. Imediatul, trăitul își pune amprenta pe anii aceștia tranzitivi, himerici. E vremea când apar simultan M. Sebastian și Paul Goma, Mircea Zăciu și Andrei Pleșu, M. Eliade și Jeni Acterian, I. D. Sârbu și I. Negoitescu. Liviu Antonesei și Stelian Tănase. I. Ioanid pune pe hârtie o adevărată *saga* a Gulagului românesc, N. Steinhardt ne dăruiește post-mortem *Jurnalul fericirii*. Este vremea mărturisirilor [...]. Ticăloșii – era lor nu s-a încheiat, încă – scriu și ei: cum îl înfruntau, periau, țesălau pe Ceaușescu. Scrie Popescu-Dumnezeu, scrie Dulea, scrie Florescu. Ai bătrâni, un Maurer, un Brucan povestesc cu limbă de turlă cum îl disidau pe

anti-sovieticul Gh. Gheorghiu-Dej. Care i-a transmis sindromul ăsta și lui Ceaușescu. Ceaușescu – disident? N-am spus-o eu, dar am râs cu Michnik la auzul veștii ăsteia. Mai știi? Veacul se-ncheie duios, mileniul așijderea. Restul e poezie, roman, critică de întâmpinare, școli de literatură, subliteratură, generaționism desuet, criza culturii, lipsă de bani, de hârtie, de timp. Apocalipsa? Se vede că a și sosit de vreme ce n-a mai venit...”).

SEPTEMBRIE

2 septembrie

● Revista „22” (nr. 35) inserează textul unui *Comunicat de presă*: „Scriitoarea Gabriela Adameșteanu [...] l-a chemat în judecată pe jurnalistul Ion Cristoiu, urmare a articolului său publicat în ziarul «Național» din 18 august 1997, solicitând condamnarea acestuia pentru infracțiunile de insultă și calomnie. Prin plângerea penală s-a cerut de asemenea aplicarea interdicției de a mai profesa activitatea publicistică pentru Ion Cristoiu, precum și daune morale în valoare de 1 miliard de lei, ce urmează a fi suportate împreună cu trustul de presă «Național». Suma va fi folosită în scopuri caritabile și culturale. Dosarul are numărul 16273/ 1997, cu prim termen la Judecătoria Sectorului 1, la 22 septembrie 1997”. □ La pagina „Presă”, Gabriel Andreescu sancționează, punctual, limbajul folosit de Ion Cristoiu în articolul din „Național”, împotriva Gabrielei Adameșteanu, și totodată atrage atenția, în general, asupra *Huliganismului presei*: „Din păcate, articolul lui Ion Cristoiu [...] a «beneficiat» de precedentul apărut sub semnătura lui Dorin Tudoran, în «Adevărul». Regret foarte mult că omul curajos și talentat care este Dorin Tudoran a intersectat pentru un moment o categorie din care nu are de ce face parte. Desigur, precedentele încep cu luna ianuarie 1990. Să lăsăm însă în spate acea perioadă bolnavă. În multe sensuri ale cuvântului, astăzi ne îndreptăm spre normalitate. Dar cât de mult ne vom apropia dacă presa – într-un sens, mentalul colectiv – nu reușește să atingă standardele firești de civilizație? Cum vom ieși din stadiul huliganic al presei, dacă segmentul ei central este dominat de Ion Cristoiu, Cristian Tudor Popescu, Octavian Paler și alții pe care nu-i mai numesc? [...] Atacul lui Ion Cristoiu este un exemplu extrem care, sper, va determina o întreagă reșezare a temei libertății presei și a obligațiilor deontologice ale slujitorilor ei. Urmează ca, în lunile următoare, în cazul acesta să se exprime justiția. Dar ar fi firesc ca opinia justiției să fie doar complementară deciziei ziariștilor de a face ordine în domeniul lor”.

3 septembrie

● Într-un interviu acordat lui Ioan Matei, pentru numărul 87 al revistei „Privirea”, realizatorul emisiunii TV „Serata muzicală”, Iosif Sava, oferă propriul punct de vedere, care derivă din întrebarea: „De ce despre Marin Sorescu

s-a spus, cât a fost ministru al Culturii, că a fost «omul Puterii», «colaboraționist al regimului Iliescu», etichetă care nu i se aplică astăzi lui Ion Caramitru, aflat în același fotoliu?”. „La Ministerul Culturii”, arată Iosif Sava, „a fost o situație specială. Acolo garda postcomunistă a pus cultura la îndemâna unor partide extremiste și atunci guvernarea unui astfel de minister părea un act de colaboraționism. Din păcate, domnul Marin Sorescu n-a avut puterea interioară de a se dedica unor activități care țin de un creator pur-sânge, domnia sa neavând deloc deprinderi manageriale. A fost folosit greșit, iar în felul acesta oameni de pe margine au speculat momentul, încercând să-i știrbească din valoare. Ion Caramitru e un spirit managerial cu mare aplicație și e păcat că nu are condițiile necesare pentru a duce cultura în zonele pe care le merită”. □ O notă din aceeași revistă (*Adameșteanu contra Cristoiu: 1 miliard de lei*) consemnează o premieră în lumea gazetăriei post-1989: „În fine, minunea s-a produs. Un ziarist are curajul să dea în judecată alt ziarist, pentru a face loc în presă bunului-simț. A fost nevoie de aproape 8 ani și de multă mizerie până când cineva a îndrăznit să se revolte împotriva mitocăniei din presa românească. Prin dosarul nr. 16.273/ 1997, I. Cristoiu este chemat în judecată, la 22 septembrie, pentru insultă și calomnie, cerându-i-se daune morale în valoare de 1 miliard lei și interdicția de a mai profesa. «Curajoasa» este scriitoarea Gabriela Adameșteanu, redactor șef al revistei «22», «eroina» unui editorial publicat de I. Cristoiu în ziarul «Național» din 18 august a.c. [...]”.

4 septembrie

● În „Adevărul” (nr. 2267), la pagina de „Cultură. Spectacole”, sub titulatura generică „Primim la redacție”, jurnalistul Ioan Buduca, acuzat de plagiat, face publică declarația explicativă *Ioan Buduca a plagiat*, arătând circumstanțele care au favorizat furtul intelectual: „Domnule Cristian Tudor Popescu, colaboratorul d-voastră Costică Brădățan are dreptate: Ioan Buduca a plagiat mai multe paragrafe din textul autorului Gianpaolo Romanato intitulat *Biserica și statul laic*, apărut în traducere românească la editura Nemira, 1996, în volumul *Religie și putere*. Ce s-a întâmplat? Eseul intitulat *Liberalism și drept divin*, care a fost publicat în volumul *Doamne, Dumnezeu, ce caută Ceaușescu asta în Rai?* de Ioan Buduca, avea 60 de pagini dactilo. Din rațiuni tehnice, unul din redactorii de la editura Amarcord, criticul Mircea Mihăieș, a redus textul la 8 pagini dactilo. Fraza următoare: «Istoria și interpretarea de mai sus a relației dintre Biserică și statul laic este preluată din Gianpaolo Romanato, al cărui marxism metodologic nu e vizibil aici.» era începutul primului paragraf din textul care a fost eliminat de Mircea Mihăieș. Vina reală, fără îndoială, îi aparține lui Ioan Buduca, care n-a controlat cum se cuvine editarea acestui text. Dacă explicațiile de mai sus pot fi primite drept scuză, nu-i rămâne autorului decât să-i mulțumească lui Costică Brădățan pentru

descoperirea gafei. Ea nu mai poate fi îndreptată decât prin republicarea integrală a eseului în cauză”.

● Constantin Abăluță îl valorizează printr-un articol critic, apărut în „Contemporanul” (nr. 36), pe George Almosnino, „unul dintre marii poeți români”. Motivele ignorării sale de către publicul mai mult sau mai puțin specializat sunt datorate decenței omului și, în consecință, lipsei de vizibilitate a operei: „Necontestat, căci aproape necunoscut. Mai bine zis, ignorat cu cordialitate. Nefiind un obișnuit al redacțiilor, al mediilor artistice în general, și preferând solitudinea camerei sale de lucru și alveola fotoliului său verde ce i-a și sugerat titlul unui volum, Almosnino a fost considerat cu bonomie și balcanism drept: «băiat bun, poet și el, acolo»”. Deși „critica a citit textele poetului cu un singur ochi, și acela încă nedezipit bine din aburii somnului, în schimb s-a zgâit cu ochii cât cepele la funcționarul oarecare ce se zâmbea stânjenit și se juca cu niște bețișoare pe harta lumii”, Abăluță consideră, în sistemul *de la poet la poet*, că „opera lui George Almosnino este complexă și seducătoare. Poezia lui este simplă, directă, tragică, amintind de Saba, Trakl ori Kavafis. Imaginile sunt firești neașteptate și aparenta lor aglomerare în unele poeme lungi frizează barocul. [...] A citit un poem de George Almosnino va fi întotdeauna o călătorie în necunoscut. Pentru că el nu dă definiții, nu oferă interpretări comode, nu continuă versurile ce par demonstrative, nu calculează splendori și efecte ci doar... se lasă dus, se lasă purtat de efluvii, stârnindu-te și pe tine să te lași purtat de ele, neîncredințându-ți altceva decât continuitatea, aventura ei tot atât de profundă și de percutantă ca o credință” (*George Almosnino: Baroc și singurătate*).

6 septembrie

● În „Adevărul” (nr. 2269), Carmen Chihaia îl interviează pe scriitorul Augustin Buzura, după ce acesta a participat la Congresul GULLIVER. În cadrul discuției, președintele Fundației Culturale Române face observația că, în pofida libertății de după 1989: „*Au rămas multe alte bariere politice, culturale, morale...*”. „C. C.: Mai considerați și astăzi că reuniuni precum GULLIVER sunt importante în perspectivă europeană? Ce le-ar justifica continuarea? A. B.: Mai întâi, pentru a înțelege mai bine nuanțele, un mic recurs la istorie. GULLIVER este o fundație sau, mai degrabă, un grup de personalități reunite prima dată în 1987, la Amsterdam, din inițiativa mai multor scriitori și oameni politici importanți. Printre ei, Günther Grass, Hans Magnus Enzensberger, Andrei Bitov, Kastoriadis, Steve Austen (care este în clipa de față principalul organizator al grupului). Alături de ei, am fost invitat și eu ca membru fondator. Pe atunci, problemele erau ce facem cu... «Cortina de Fier»? Cum putem sprijini libera circulație a oamenilor și a ideilor? Ce putem face pentru libertatea adevărată și o Europă unită, fără frontiere, fără toate restricțiile posibile și imposibile care existau. S-a făcut un proiect foarte

serios: printre altele, ceream și eliberarea lui Vaclav Havel din închisoare – Havel fiind, și el, printre membrii acestui grup. În clipa de față, firește, totul e altfel. Europa s-a schimbat. România s-a schimbat. Alta e situația. **Au rămas însă alte bariere politice, culturale, economice, morale.** Și, dat fiind că mă număr printre membrii fondatori, am convins ca aniversarea a 10 ani de la constituirea GULLIVER să aibă loc în România. Tema mi s-a părut importantă: ce facem cu celelalte cortine care au rămas? A căzut cea mai importantă, dar restul n-aș putea spune că sunt mai puțin **periculoase** pentru noi, cei din Est. [...] trebuie, mai ales, implicați cât mai mulți intelectuali români în aceste dialoguri. Pentru a înțelege cu adevărat **Ora Lumii**. Felul cum simte și gândeste lumea”. □ La rubrica „Locuri de întâlnire”, Alina Caranfil promovează **Muzeul Literaturii pe Terasă**, printr-un interviu cu Alexandru Condeescu, directorul instituției: „– Muzeul Literaturii a deschis și o expoziție de patrimoniu. – Da, la împlinirea celor 40 de ani de existență. Avem și acum vizitatori. Avem și o galerie de artă plastică. Vor expune aici în curând artiști germani, din Düsseldorf. Pregătim următoarele numere din «Manuscriptum», iar în colecția editurii muzeului urmează să apară Ion Minulescu și volumul al II-lea din *Eminescu-Corespondențe*. – Printre locurile de întâlnire din București, Muzeul Literaturii este unul aparte pentru că aici se întâlnesc și tinerii scriitori. – Avem un club profesionist de lectură care funcționează de un an. E prezentă aici generația care se afirmă acum. Mă refer la tinerete nu din punctul de vedere al vârstei reale, ci pentru că ei sunt la momentul în care se afirmă. Am încercat să deschidem spațiul muzeului ca loc de întâlnire și ca loc în care poți vedea ce se întâmplă în acest moment în arta tânără, în sensul de «vie». Oamenii care vin aici se simt cumva ocrotiți pentru că vin în mijlocul unei familii spirituale”. □ Costică Brădățan semnalează „Un plagiat”, referindu-se (deja) la **Cazul Ioan Buduca**: „Cazul acesta de față, banal, al lui Ioan Buduca dactilografiindu-l, după traducere, pe Gianpaolo Romanato este, în plus, și nepus de nostim. Voind, cu orice preț, să ocolească aspectul penal al problemei, «autorul» român a adus unele mici schimbări, care pe ici pe colo conferă textului său un evident caracter umoristic. Iată, de pildă, într-un minunat exces de zel, el a schimbat un «și» cu un «dar», de unde a ieșit această minunăție logico-semantică: «conflict ireparabil și decisiv între forțele binelui și cele ale răului» din textul italianului a ajuns aici «conflict ireparabil, dar decisiv între...». Sensurile lui «ireparabil» și «decisiv» noi le știam învecinate, dar iată că nu sunt deloc astfel, ni s-a părut doar, ele sunt întru totul adversative. Apoi bula *Unam Sanctam* devine la autorul nostru, poate cu complicitatea dactilografei, *Unam Sanctum*. Tot așa, în furia transcrierii, «teoriile raționaliste» ale lui Gianpaolo Romanato devin aici «teoriile raționale», ceea ce, să-mi fie cu iertare, înseamnă cu totul altceva. În general, dacă Buduca lăsa textul italianului așa cum l-a găsit, adăugându-i doar propria semnătură, făcea un lucru mult mai bun. Pricepea lumea, cum se cuvine, care au fost, în opinia italianului,

raporturile dintre puterea politică, dintre statul modern, pe de o parte, și catolicism și papalitate, pe de altă parte. Făcea o faptă bună, un lucru pozitiv. Dar așa, ideea de bază a textului l-a refuzat pe siluitor, iar plagiatul, încă o dată, s-a răzbunat pe plagiator: tot căutând să se ascundă, măcelărind fără milă ideile italianului, omițând pasaje importante din text, dar adăugându-i din burtă tot soiul de picanterii valahe, a ieșit o varză. Iată o mostră de «transcriere», ca să nu zic plagiat”. În consecință, sunt prezentate, prin dispunere în paralel, două fragmente „asemănătoare” până la „identificare”, din cărțile lui Gianpaolo Romanato și Ioan Buduca.

● În „Lumea Liberă Românească” (nr. 466), Gabriel Pleșea sancționează ***Deraparea criticului***, arătând în direcția lui Nicolae Manolescu și învinuindu-l de falsitate, oportunism, clientelism, toate acestea după ce autorul articolului surprinsese, pe timpul verii, o emisiune-dialog la „Europa Liberă” (Praga): „[...] emisiunea – chiar în forma ei incompletă, cum o auzisem eu – demonstra osificarea critică a lui Nicolae Manolescu, rămânerea lui pe un teren «bătut» și «sigur». Criticul, devenit după 1989 politician, căruia, în ultima vreme, i se poate atașa calificativul de «ratat», încearcă pe toate căile să revină în prim plan, să convingă că, în ciuda performanței sale deplorabile în fruntea PAC-ului și la ultimele alegeri, este totuși o voce care are ceva de spus. O face la Europa Liberă, la ProTV și oriunde se poate adresa unei audiențe mai largi. «România Literară» nu-i mai ajunge: tirajul acesteia a ajuns la cote penibile pentru o publicație ce se vrea (prin titlu cel puțin) reprezentanta spectrului literar național. Remarca «*România Literară* nu mai e ce era odată» (auzită din ce în ce mai insistent) e mai mult decât semnificativă. Mai multe voci au afirmat că, prin abordarea politicului, Nicolae Manolescu și-a abandonat «chemarea» critică. Într-adevăr, editorialele sale săptămânale nu depășesc nivelul:ompunerilor de clasa primară (relatând cum la școală a fost chemat în biroul directorului, cum a descoperit frumusețile patriei abia în timpul campaniei electorale). Cel ce l-a girat și legitimizat în paginile revistei sale, «România Literară», pe Ion Iliescu, dezvăluind în acesta pe Omul (cu O mare), nu depășește patetismul nici în emisiunile culturale de la Europa Liberă (în varianta lor pragheză). Tot pe acest post, o săptămână după aceea, Nicolae Manolescu se destăinuia cum a avut două rânduri de colegi la liceu, apoi la facultate, și ce probleme avea în a-i identifica. Mai mult, el însuși are două rânduri de nume: Apolzan și Manolescu, după care mărturisește că profesorii, sensibili la faptul că părinții lui erau în închisoare (politic), l-au protejat (uneori, după spusele sale, dându-i note mari pe nedrept). Mai târziu l-au protejat tovarășii de la CC (printre ei, Ion Iliescu, care l-a ajutat să rămână la catedră, în ciuda dosarului și a faptului că Nicolae Manolescu nu era membru de partid). Chiar dacă sunt destăinuiri făcute public, pe post de radio, nu are rost să insistăm asupra lor. Motivul pentru care Nicolae Manolescu le ventilează rămâne obscur (deși, în aceeași emisiune, criticul s-a revoltat la gândul

că cineva i-ar putea scrie biografia). Persista, totuși, în eter acel sunet de flașnetă, punctat de stridente note de orgoliu. Iată, un ziarist a venit să-i ia un interviu, însă tipul (un inginer, desigur!) nu prea știa cine era Manolescu, dincolo de faptul că era președintele PAC. Manolescu atrage atenția ascultătorilor că el scrisese deja vreo douăzeci și două de cărți. [...] Într-un program la televiziune, pe la începutul lui iunie 1997, Laurențiu Ulici comenta că soarta profesională a criticului literar care se avântă și în politică, asumându-și toate riscurile unui asemenea act, este o problemă care îl privește pe acesta direct și personal. În cazul lui Nicolae Manolescu, însă, lumea politicului pare să-i prilejuiască derapări regretabile. Astfel, preluând înclinația unora de a proteja pe alții aflați la ananghie (protecție de care s-a bucurat el însuși), Nicolae Manolescu o aplică la unii care cu greu s-ar în domeniul decentului. De pildă, unul din cei pe care îi protejează este hârdăul plin de venin «critic» Alex. Ștefănescu, redactorul șef al revistei lui Nicolae Manolescu, «România Literară». Acesta s-a ales cu Premiul Uniunii Scriitorilor pe 1996, la categoria eseuri, pentru un volum cu un titlu care îl descalifica din start (*Gheața din calorifere și gheața din whisky*). Faptul că lui Alex. Ștefănescu i s-a dat un premiu la o categorie alta decât cea în care se «manifestă» de obicei (critica literară) este ciudat în sine și nu poate fi explicat decât prin aflarea lui Nicolae Manolescu la conducerea juriului. Lui Nicolae Manolescu ar trebui să-i fie de două ori rușine: o dată pentru acceptarea la premiu a unui volum descalificant și a doua oară pentru susținerea unuia din propria sa redacție, pe criterii care amintesc de clientelism. Altfel, în critica literară, Alex. Ștefănescu se distinge prin folosirea de post-scriptum-uri, în care explică ce a vrut să spună în vreun articol de al său precedent. O face în mod laș, însă, manipulându-și propriul său text, rescriindu-l și trecând cu vederea aberațiile pe care le-a debitat în articolul lui inițial, aberații care au stârnit observațiile celor mai avizați. Încât, dincolo de premiere, este curioasă menținerea în conducerea «României Literare» a lui Alex. Ștefănescu, ale cărui antecedente politice și comportamentale l-ar dezavua în virtutea punctului 8 al Proclamației de la Timișoara. În privința trecutului lui comunist, la București fiind, mi s-a recomandat să «mai întreb și pe alții», tot așa cum la New York o persoană demnă de toată încrederea mi-a destăinuit tratamentul oribil suferit din partea acestui egomaniac supradimensionat, atrăgându-mi totodată atenția că e un individ de cea mai ordinară speță. Revenind la Nicolae Manolescu, se pune întrebarea dacă acesta, dincolo de a fi derapat critic, nu este și șantajabil. Rămânerea lui la catedră cu pile de la Ion Iliescu (dezvăluire făcută de Ion Iliescu în timpul campaniei electorale din '96), legitimizarea aceluiași Ion Iliescu în paginile «României Literare» (Omul cu O mare), imediat după mineriada din 1991... ar putea fi o indicație. Ca și candidatura lui lipsită de modestie la președinția României, tocmai când toate forțele politice democratice își propuseseră să-l sprijine pe Emil Constantinescu. Vă puteți închipui, oare, o echipă în fruntea

țării precum Manolescu – președinte, Gabriel Dimisianu – prim ministru și Alex. Ștefănescu – directorul S(ecu)RI-ului? Noroc că românii noștri, cu mintea lor de pe urmă, nu au dat girul unei asemenea echipe”.

7 septembrie

● Cotidianul „Național” (nr. 72) îi dă cuvântul poetului Grigore Vieru, care, în articolul *Eminescu să ne judece*, se răfuiește cu Mariana Codruț, scriitoare din Iași. Motivele aprigei dispute țin de afilierea, treptată, a grupului de autori afirmați cu precădere prin poeziile de rezistență patriotică – Vieru, Dabija, Matcovschi, la tendința de promovare a „spiritului” localist „moldovenesc” („trezirea Basarabiei la o conștiință... moldovenească, iar nu la una românească”). Un alt subiect de altercație verbală este concurența între generații pentru dominarea câmpului puterii literare, dintre scriitorii din sfera de influență națională, de la „publicații basarabene”, precum „Literatura și Arta”, „Țara”, „Glasul națiunii”, „Basarabia”, „Limba Română”, „Mesagerul” (enumerate de Grigore Vieru), și tinerii de pe lângă revista „Contrafort”, care încearcă formulele și tematica optzecismului: „[...] Te rog să mă ierți, dragă cititorule, că am citat atât de copios neroziile doamnei Codruț. Am făcut-o însă pentru a demonstra (mai ales cititorului neavizat) cât de nerușinată se poate crăci, uneori, la românii noștri minciuna. Nu este oare o impertinență (una scăpată de orice control psihic) să așezi pe aceeași treaptă cu politrucii pe cei striviți de mașina ucigașă, bătuți în mod barbar, scuipați în plină stradă și în presă, amenințați cu moartea tocmai pentru «vina» de a trezi Basarabia, alături de ceilalți intelectuali de bună credință, la o conștiință românească? [...] Dumneata, doamnă, în care spectacol jucai atunci?!... Ce isprăvi săvârșeai din călduțul post de la Teatrul Național din Iași, în care te cuibăriseși, nu fără aprobarea și fără sprijinul mai marilor zilelor comuniste?! Ce cântări rosteai în prima dumatăle carte de versuri, editată și ea tot cu îndemnul acelorași foruri?!... Regret că Basarabia nu este și țărișoara doamnei. Poate că nici n-o merită. Asta pe de-o parte. Pe de alta, afle stimabila că eu «cu țărișoara mea» nu m-am pierdut în Academia Română. Nici în cărțile mele nu m-am pierdut, editate în mii sau chiar sute de mii de exemplare la Iași, București, Galați, Craiova, epuizate rapid. Nu mă pierd în numeroasele întâlniri (mi-ar trebui trei vieți pentru a putea onora toate solicitările!) ce am cu elevii din liceele Țării, cu tineretul studios, cu militarii, muncitorii și oamenii simpli de la țară. La fel nu se pierd nici colegii mei, Nicolae Dabija și Dumitru Matcovschi, în cărțile lor sau în aprecierile unor mari critici și istorici literari, cum ar fi Eugen Simion sau Constantin Ciopraga. Nu se pierd nici în frățeștile îmbrățișări ale oamenilor necunoscuți de pe străzile Bucureștiului și ale celorlalte orașe din Țară. Pe dumneata cine te îmbrățișează? Iată și privilegiile noastre, dragă cititorule! Dumitru Matcovschi, destituit din postul de redactor-șef adjunct al săptămânalului «Cultura», după ce comitetul central al P.C.M. hăcuise întregul

tiraj al cărții sale, *Alb și negru*, pentru păcate ideologice. Dumitru Matcovschi, strivit de autocarul ucigaș pentru aceleași motive. Nicolae Dabija, exmatriculat din facultate pentru antisovietism și naționalism. Manualul de istorie pentru clasele primare, *Daciada*, al aceluiași Dabija, ars pe rug în Transnistria de autoritățile comuniste. Nicolae Dabija, declinat la toate plenarele c.c. pentru «abaterea» «Literaturii și Artei» de la linia partidului. Iată și privilegiile mele. Întregul tiraj al cărțuliei de versuri pentru copii, *Trei iezi*, scos în '70 din librării, la câteva zile de la apariție și dat la cuțit pentru poezioara *Curcubeul*, în care se găsisse «ascuns» Tricolorul românesc. Nicio călătorie în țările necomuniste. Calificat în rezoluțiile c.c. al p.c. M. din 1988 drept trădător al limbii mamei, pentru Imnul cu muzica lui Tudor Chiriac, *Limba noastră cea română* – sintagmă ce a dat mai târziu numele societății «Limba noastră cea română». Ce să mai spunem doamnei? Nu știu dacă Tratatul cu Ucraina este sau nu potrivit românului. Va demonstra timpul. Fericit aș fi ca hârtia (pentru că Tratatul este totuși o hârtie) să îndulcească viața fraților noștri din Bucovina de Nord și Sudul Basarabiei. Nu mă pot pronunța, deci, asupra valorii sale politice. Știu însă că nici zvăpăiatele și grăbitele gurițe ale unor femeiuști politice, gen Mariana Codruț, nu fac bine politicii românești. [...] Deci, de o altă natură, nicidecum literară este lupta noastră pe care (știe o lume) nu scriitorii vârstnici au început-o. Substratul acestei lupte nu este altul decât cel al unor interese. Nu ale vârstnicilor, bineînțeles. Și dumneata, doamnă, știi bine asta, și minți. Minți, pentru că ai poruncă să minți! Nu! Nu râvnim gloria. Poate că nici nu știm să luptăm. Dar poți deveni uneori glorios și respectuos, chiar prin faptul că nu știi să lupți. Și-apoi mai știm că nu există vrăjmaș pe care să nu-l învingi cu ajutorul onoarei, demnității, cinstei, alături de umărul lui Dumnezeu. Zgârie oare crucea suferinței noastre cerul liniștii dumitale? De unde atâta ură, atâta venin, atât neastâmpăr de vierme? Ieri sclavii rușilor, azi sclavii urii între frați. Nicio diferență între sclavagismul de ieri și de azi. S-a umplut Țara, Doamne, și pe un mal și pe celălalt al Prutului, s-a umplu țara de «eroi» și de «martiri». Se urcă noii «eroi» în capul adevăraților martiri care, morți sau vii, tac în dramatica lor liniște. Azi pustia de gură li se aude mai tare tocmai celor care în cele mai nemernice și crude vremuri, au stat, în dos, la calduț. Mâna s-a scarpinat în c... și spune că a stat la închisoare. Suferința anticomunistă (mai ales după ce am scăpat de ororile totalitarismului) nu este o meserie, ea trebuie să însemne un dar mistuitor. Ca mucenicia. Or, e plină Țara de meseriași care nu să lupte au învățat, ci să vorbească frumos despre luptă în aburii dulci ai cafeluței și ai aranjamentelor subtile și afacerilor grase. În toată «lucrarea» de care ne ocupăm, a doamnei Codruț, minciuna și răutatea colcăie ca viermii în necurătenie? Toate stau sub semnul hăcuiei. Ochiul plimbăreț și încețoșat de venin al doamnei nu vrea să vadă nimic din «jalea pătrunzătoare a acestui scump pământ etern bătut de crivă», pe care a descris-o cu atâta durere și dragoste Gala Galaction, în 1929”.

9 septembrie

● În *Orbirea, adevărul și iarăși orbirea*, din „Național” (nr. 74), Dan Petrescu practică reacția la reacție, răspunzându-i pe larg lui Radu Cosașu (cu trimitere la articolul acestuia *Orbirea și trezirea*, din „Dilema”, nr. 237). Elementul litigios îl reprezintă comentariul făcut de publicistul „Naționalului”, în legătură cu membrii Școlii de literatură și atitudinile lor, mai mult conformiste decât rebele, față de ideologia de partid: „Există la Dl Radu Cosașu o seamă de accente discutabile pentru o discuție serioasă și aplicată, abil diseminate în text, care ar întuneca inutil fondul chestiunii de nu le-am separa de la bun început de acesta; le-aș fi lăsat neobservate, cu elegantă neatenție, în cazul când maliția lor, normală, n-ar fi fost depășită finalmente cu o neplăcută notă de insolență. Așa mă simt nevoit să le iau la rând. Îmi dau seama mai întâi că, atingînd subiectul fostei Școli de Literatură, și încă sub un titlu precum *Adevărul ca o avalanșă*, am călcat fără să vreau pe una din «maimuțele personale» ale D-lui Radu Cosașu (se mai întâmplă în presă, după cum ne instruiește piesa lui Sebastian *Ultima oră* – iată un tip de *malentendu* fertil, în rest, de vreme ce l-a influențat și pe Mircea Eliade, care l-a fructificat în nuela *În curte la Dionis*, spre exemplu): într-adevăr, D-Sa, trecut prin celebra școală amintită avea toate motivele să se simtă «vizat», cum și zice, mai ales că la Conferința tinerilor scriitori din 1956 (alții îi zic Congres), agitase exigența «adevărului integral», ceea ce i-a atras concedierea de la «Scânteia tineretului» (lucru care, înțeleg eu consultând dicționarele, n-a avut urmări prea grave, fiindcă în 1957 îi apare un al doilea volum, *Opiniile unui pământean*, după debutul din 1952, cu titlul, curent pentru o gazetă de perete a vreunei unități militare, de *Servim Republica Populară Română*, cărțile D-Sale succedându-se după aceea într-o bună cadență, până în zilele noastre). În fapt, nu mă gândisem defel la Dl. Radu Cosașu și cu atât mai puțin la primejdioasa teorie a «adevărului integral», emisă cam imprudent în epoca respectivă (dar, pesemne, din plin aplicată de autorul ei în operele-i imediat ulterioare, ca *Energii, Lumină!*, *Noapțile tovarășilor mei* etc.); ceea ce spuneam eu era că nu prea cred în «orbirea» foștilor elevi ai Școlii de Literatură față de comunism, urmată de o «trezire» (mediată, eventual, de revoluția ungară din 1956), acest proces potrivindu-se mai degrabă occidentalilor, fiindcă românii au cam știut, chiar de prin 1917, cum stătea treaba cu comunismul; Dl. Radu Cosașu mă combate, desigur, dar cu multe «prealabile» futele: că nu mă cunoaște (deși îmi amintesc că i-am fost prezentat prin anii optzeci și ceva și chiar am zăbovit un timp la masa D-Sale de la Casa Scriitorilor – cred că era după ce scrisesem ceva în «Dialog» referitor la convorbirile lui Florin Mugur cu Paul Georgescu, două figuri relativ sinistre), că «protocronismul n-a produs, în ultima vreme o stupiditate mai rotundă», că nu e sigur dacă am vreo bază morală (magnanim, mi-o acordă pînă la urmă), sau literară (neavînd știință de vreo «capodoperă anticomunistă» zămislită de mine: așa e, nici nu există vreuna, cu toate că

ironia implicită a ghilimelelor D-Sale pare a contesta faptul în sine, caz în care îi voi aminti cu plăcere o serie de capodopere anicomuniste, de la *Demonii* precursori, trecând prin Ilf & Petrov și Bulgakov, pînă la cei doi nobelizați, Pasternak și Soljenițin, apoi Bellow cu *Iarna decanului* și nu puține titluri ale lui Kundera etc.). Nu pretind la nici una din toate aceste «baze» pe care, după Dl. Cosașu ar trebui neapărat să le am: sunt un biet «proletar intelectual», care încearcă să se dezintoxice de ceea ce i s-a inoculat pînă nu de mult și să gîndească singur, adică, pe cât posibil independent. *Dar cu oarecare bibliografie*, de care, culmea, Dl. Radu Cosașu nu mă crede capabil (e adevărat că n-o exhibez totdeauna, ca să nu plictisesc)! Astfel, D-Sa mă trimite să pun mîna a-l citi pe Furet (cu o îndeminatică antifrază, dovedind că trecerea D-Sale prin Școala de Literatură și cursul ei de «măiestrie artistică» n-a fost în van [...]). Bănuiesc a fi vorba de opul recent dispărutului istoric francez, op numit, cu o parafrază freudiană, *Le passé d'une illusion. Essai sur le communisme au XXe siècle*, Robert Laffont/ Calmann Lévy, 1995; or, cu respect îl informez pe preopinental meu că, întîmplător, am avut acest volum în mînă pe cînd încă nu fusese difuzat în patria-i de origine, fiindcă mi-l trimisese editura, ca să-l scot pe românește la Nemira; în martie 1995, deja vorbeam despre el la Paris cu Denis Hollier; iar pentru Nemira, i-am preferat cele două volume masive din *La vie en rouge*, de Christian Duplan și Vincent Giret de la Seuil, găsind eu, în nevolnicia mea, că Furet e mai potrivit pentru Humanitas (unde cred că a și apărut între timp) și că, oricum, cartea sa tratează chestiunea tot pentru uzul occidentalilor mai mult decît pentru al nostru – o spune el însuși, fixându-și subiectul la «ambiguitățile comunismului sovietic în judecata Occidentului» (p. 351 și modesta-mi traducere)".

10 septembrie

● În „Adevărul” (nr. 2272), la pagina „Cultură. Spectacole”, tot sub titulatura generică „Primim la redacție”, Ion Nicolae Anghel, care semnează în calitate de „directorul Editurii AMARCORD” oferă, spre informarea publicului și, implicit, a persoanei direct interesate, răspunsul *Ioan Buduca – din budă în hazna*: „În virtutea dreptului la replică și din respect pentru adevăr, vă rog să inserați în ziarul Adevărul următoarele precizări pe marginea cazului de plagiat de care este acuzat domnul Ioan Buduca, autorul volumului *Doamne, Dumnezeule, ce caută Ceaușescu asta în Rai?*, apărut la Editura AMARCORD: a.) Afirmația d-lui Buduca conform căreia Mircea Mihăieș ar fi «unul dintre redactorii de la Editura AMARCORD» este **complet falsă**, cartea avînd un cu totul alt redactor (așa cum autorul, care a efectuat corectura volumului, **neavînd nicio obiecție la text**, ar fi putut constata citind **caseta tehnică** a lucrării!). Așadar, dl. Mihăieș, indiscutabil unul din eseistii, criticii literari și universitarii eminenți ai generației sale, nu are **nicio contribuție la publicarea acestei cărți**; b.) Dimensiunea **întregului manuscris intrat la editură** este de 117 pg.

Listate (inclusiv Cuprinsul); c.) Articolul incriminat *Liberalism și drept divin*, ultimul din volum, n-a suferit absolut **nicio modificare în editură**, având exact 7 pagini (pp. 110-113 din **manuscrisul aflat în redacție**); d.) De aceea, nu la un *Drept la replică* m-așteptam din partea autorului, cât mai degrabă la un act de umilință asumată, la înghițirea orgoliului și la tăcere, barem pentru o perioadă de timp. În orice caz, ideea culpabilizării proprii și încercarea de a-i culpabiliza pe alții e totalmente lipsită de fair-play; **nu scuză, ci acuză**. Și încă: în ce mă privește, ca editor, năravul «intervențiilor» pe manuscrisele altora îmi repugnă profund și dacă n-am comis așa ceva înainte de 1989, mi se pare greu de imaginat c-aș fi putut s-o fac tocmai acum! Atât. Cu sentimente de tristețe și regret pentru acest gest inavuabil, în care editura nu este implicată nicum”.

● Nicolae Manolescu scrie, în „România literară” (nr. 36), despre **Cazul Dan Deșliu**. Și acest editorial este legat de trecerea unui număr de ani, de la un eveniment major din biografia scriitorului analizat, mai precis, „La 31 august, Dan Deșliu (1927-1992) ar fi împlinit 70 de ani”. Instrumentarea evaluativă expediază în subsidiar producțiile literare și este centrată pe configurarea profilului particular al disidentului Deșliu, în sistemul contestatar al regimului comunist: „Disidența lui se deosebește de aceea a lui Paul Goma sau Dorin Tudoran tocmai pentru că trecutul lui se deosebește de acela al mai tinerilor săi colegi de breaslă. Goma sau Tudoran nu s-au aflat printre creatorii și, totodată, profitorii sistemului. Ei au fost de la început în conflict cu sistemul: mai întâi, ca atâția alți scriitori, în chip nedeclarat, refuzând criteriile tematice și valorice oficiale, apoi, în chip fățiș, ceea ce a dus la alungarea lor din țară. Deșliu a trebuit să facă *mea culpa*. Este, dacă nu greșesc, singurul scriitor român care a recunoscut că a greșit și care s-a angajat public să nu mai tolereze nicio manipulare ideologică și politică a literaturii încă din timpul regimului comunist, așadar, în plină dictatură. A rupt-o cu propriul trecut, fără să se cruțe. Dacă riscurile erau aceleași în toate cazurile (marginalizarea, interzicerea sau exilul), există la Deșliu o componentă morală autocritică pe care n-o găsim, din motive asupra cărora nu e nevoie să stărui, la alți disidenți. Curajul lui la un moment dat s-a bazat și pe puterea de a se dezice de lașitățile de dinainte. Cazul Deșliu mai este instructiv și pentru că arată celor care îi culpabilizează astăzi pripit și în bloc pe scriitorii deceniilor de comunism că a existat o disidență variată, atât ca forme de exprimare, cât și ca substrat intelectual, politic și moral, în care și-au dat mâna generații și biografii diferite”.

12 septembrie

● Tema numărului 242 al „Dilemei” este ***Mentalitățile și schimbarea lor***. La pagina a treia, Mircea Iorgulescu, în articolul ***Noua „bătălie ierarhică”***, discută despre „o psihologic explicabilă schimbare de fețișuri”, care acționează „dincolo de tot și de toate, dincolo de vaga frazeologie despre «specificul televiziunii», dincolo de învolburările savonarolice despre «feude» și «interese de grup»”: „Ca popoarele proaspăt decolonizate, ce-și manifestă euforia

independenței prin distrugerea a tot ce amintește de fosta metropolă, eliberații de cultură nu se mulțumesc să-și proclame descătușarea, ci procedează și la o culpabilizare generică a literaturii și a literaților. Este, aici, continuarea unei «bătălii ierarhice» începute îndată după decembrie '89. Această bătălie a avut inițial forma unor polemici între indivizi, terenul de confruntare fiind comportamentul din vremea regimului comunist. Statutul râvnit fiind cel de erou, victimă ori martir, importantă era punerea în valoare a personalității proprii, concomitent cu contestarea celorlalți pretendenți la glorioasa condiție. Rezultatul a fost o generală terfelire. A urmat disputa biologică, «războiul generațiilor», de fapt tot o «bătălie ierarhică», dar cu pretext și pretenții ceva mai abstracte. Vine, acum, și deplina eliberare de literați și de literatură: înapoiati și înapoiați, provinciali și provincială, compromiși și compromisă, conservatori și conservatoare, autoritari și autoritară. Literații și literatura ar fi – s-a spus, s-a sugerat – ultimul bastion al totalitarismului de factură ceaușistă. Asemenea unui dictator, literatura și-a subordonat cultura, iar literații nu sunt decât niște despoți a căror năruire trebuie grăbită. Desigur, «bătălia ierarhică» nu se oprește aici. A intrat însă în faza condamnărilor categoriale”. □ La ancheta *Ne-am schimbat după 1989?*, realizată de Andrei Manolescu, răspund „oameni de pe stradă, dar și directori de ziare și publicații, persoane importante din mass-media, care prin meseria lor pot influența sau chiar schimba gândirea altora”. Printre aceștia se numără: N. C. Munteanu (ziarist): „*Jaiein*, ar spune neamțul într-un cuvânt, și da și nu, ar zice românul, mai vorbăreț. Spun asta pentru că schimbarea nu e întotdeauna și neapărat în bine. Încolo, în ceea ce mă privește, ia, eu fac ce fac de mult... Fac ceea ce cred că am învățat în vreo 15 ani de jurnalism pe meleaguri străine. Acolo unde libertatea, inclusiv cea a cuvântului, este deplină, dar cu jaloane și cu borne care trebuie respectate cu strictețe. Pe atunci sufeream mult că rigorile presei anglosaxone mă împiedicau să mă dezlănțui împotriva lui Ceaușescu și a comunismului, așa cum credeam eu sau presupuneam că ar face plăcere ascultătorului din țară. Acuma, privind înapoi fără pic de mânie și minunându-mă de toate câte se scriu în presa românească, mai petrecându-mi și câteva ore bune în fața televizorului, apreciez la adevărata lor valoare constrângerile de atunci și constat că mi-au prins și îmi prind foarte bine. Asta mă obligă la o anumită rigoare, la o anumită răspundere față de cuvintele pe care le pun pe hârtie.”; Octavian Paler (scriitor): „[...] Da, m-am schimbat. Când anume? De ce? Mi-ar fi greu să precizez. Totul s-a petrecut undeva în «subteranele» sensibilității mele. Având toate păcatele unui «animal afectiv», nu revendic mari iluminări «de conștiință». Încă o dată, destinul lucrează, în cazul meu, prin amănunte, se pare. Acum opt ani, mă credeam în afara oricărei ideologii, dar, de fapt, practicam, fără să-mi dau seama, o ideologie negativă, cumva, simplistă, fără nuanțe. Socoteam trecutul o problemă rezolvată, clasată, iar pe mine mă imaginam purificat, izbăvit, de ceea ce «a fost». Mi-a trebuit timp pentru a

înțelege că igiena reflexelor, după o infecție de aproape o jumătate de veac, nu se poate obține peste noapte. Într-un fel mă înduioșează convingerea d-lui Constantinescu, cum că nu mai suntem «prizonieri ai trecutului», am ajuns în «post-tranziție». Eu mă tem că «privatizarea» mentalităților încă nici n-a început, dacă nu socotim «privatizare» liberalizarea vanităților și vacarmul de monologuri căruia îi zicem «dialog», azi. Și, oricum, în ce mă privește, cred că trecutul nu e o arhivă, nu e o pivniță cu lucruri vechi, există un «trecut» care ia parte la «prezent». Fie și sub formă de cenușă radioactivă care ne întreține opacitățile sau idiosincraziile. În acești ani de libertate proclamată, eu am priceput că, pentru mine, libertatea înseamnă acceptarea lucidă a dependențelor. Am oroare de vid. Depind de ceea ce iubesc, de ceea ce pot să cred. Restul mi se pare discurs.”; Alex. Ștefănescu (critic literar): „Mentalitatea nu mi-am schimbat-o, dar starea de spirit – da. În primele săptămâni de după căderea lui Ceaușescu eram răvășit de un entuziasm fără margini. Apoi am trăit tot mai intens dezamăgirea – mai chinuitoare decât resemnarea dinainte de 1989. Victoria în alegeri a lui Emil Constantinescu m-a făcut să încep din nou să sper. Spuneam că mentalitatea mea a rămas aceeași, dar trebuie să nuanțez. Cred, de exemplu, de când mă știu în bucuria de a trăi. În timpul regimului comunist nu puteam însă să fiu eu însumi și să jubilez. În afară de faptul că apăreau mereu situații care-mi stricau cheful de viață, nici nu era voie să te bucuri prea mult. Trebuia să ai un aer sumbru, ca și cum în orice împrejurare, și când citeai un poem scris cu exuberanță, și când te plimbai cu o femeie fermecătoare, ai fi îndeplinit o sarcină de partid. Acum, când nimeni nu m-ar mai opri să mă bucur, constat că nu mai pot s-o fac din plin, fiindcă am obosit. Și ar mai fi o discretă schimbare a felului meu de a fi. Detest mai mult ca altădată dezordinea din jur. În timpul lui Ceaușescu nu era ordine. Era o autoritate inflexibilă care paraliza anumite zone ale existenței, lăsându-le pe altele într-o stare de dezorganizare dusă până la absurd. Eu, fiind om ordonat și punctual, cu vocația colaborării, pretindeam oamenilor cu care veneam în contact o anumită rigoare în comportament, dar tot eu priveam cu simpatie orice dovadă de insubordonare (chiar și față de mine). Dezaprobam și, în același timp, aprobam dezordinea, considerând-o concomitent o dovadă de recădere în animalitate și o formă de protest politic. Astăzi, dezordinea mă exasperează. Oamenii care alcătuiesc în momentul de față populația României sunt – cei mai mulți – lipsiți de o minimă disciplină interioară. Modul lor de viață este dezmățat, deșăntat, dezarticulat. Când îi văd neținându-se de cuvânt, întârziind la orice activitate, vorbind tare și mai mulți deodată, aruncându-și gunoaiile pe unde apucă – simt că mi se suie sângele la cap.”; un plus, ca o notă aparte, este adus de Cristian Pătrășconiu (student, Filozofie-Timișoara), cu un posibil manifest al **Generației PRO**: „O seamă de oameni grupați sub umbrela încăpătoare a firmei Media Pro Internațional lucrează la fabricarea unei noi mentalități. «Edificiul» lor începe să capete contururi; de aceea, poate,

este nimerit să luăm aminte la el – cât ne putem și cât ni se permite. Putem începe acest exercițiu de igienă interioară întrebându-ne chiar asupra numelui generației care, deja, s-a întins prin parcuri, telecomande și plaje întinse. «Generația PRO» pare să se fi încetățenit ca o afirmație; ca un «da» devastator, dinamic, tânăr. Prin contrast, un «nu» discreției, imobilismului, contemplației. Un «pro» noutății, transfuziei, schimbării. De altfel, nu e de neglijat rolul pe care l-a avut PRO TV-ul – cel mai influent purtător de cuvânt al noi generații – în alegerile din noiembrie '96. Esența mesajului pus în circulație se ordonează în jurul fericitei sintagme (din punct de vedere propagandistic): «Te uiți și câștigi!» (și a derivatelor ei, firește). Deci, mai întâi, te uiți și apoi, câștigi. Dar ce câștigi? Proiectul «generației PRO» urmărește să creeze (sau să speculeze?) un anumit personaj: omul vizual. Nu este greu de observat un exces (agresiv adesea!) de exterior, de imagine, de spectacol. Pe cât se poate, o evacuare a intimității. Oricine va dori să se alăture proiectului (masificant, trebuie spus!) va trebui să parcurgă un ritual de inițiere. Noul om va asculta, așadar, muzica generației sale (rareori melodioasă), va bea multă Coca-Cola – remember: always Coca-Cola! – și se va îmbrăca cât de des poate în tricouri și blugi originali. Generația sub care se adăpostește îl mai îndeamnă și către «carpe diem»-ul lui Horațiu sau Aristip din Cirene. De aceea, dacă se poate, noului om nu trebuie să-i fie teamă de nimic; unicul lui scop este să vâneze plăcerea (= fericirea), fiindcă numai ea are cu adevărat consistență. Dar cum să pornești vânătoarea? Simplu: «generația PRO» are și un departament didactic dispus să te învețe cum să iubești. Primul loc de ședințe: Costinești. Dacă ar reuși să-i învețe pe oameni arta de a iubi, ar fi pentru prima oară în istorie când o instituție și-ar îndeplini promisiunea. [...] Speculând, am putea spune că lucrurile stau așa și pentru că tot ce produce «generația PRO» stă sub semnul superlativului: cel mai bun refren, cea mai bună muzică, cele mai bune filme, cele mai tari programe”. □ Participant la „Dosar”, Dan C. Mihăilescu își mărturisește „visul [...] unui deceniu al factologiei în cultura noastră”, când „aș condamna la tăcere [...] eseistica zglobie, dar improductivă și aș vărsa un fluviu de bani, proiecte și «resurse umane» pentru realizarea marilor dicționare, enciclopedii, sinteze, serii documentare, despuieri și publicări de arhive ș.a.m.d ”. Cu același prilej, criticul literar se precipită într-o declarație, în valurile unui viitor extaziant: „[...] a chema cu ardoare, din negura interbelicului, Echipele Regale Studentești coordonate de D. Gusti, care să *scaneze* societatea românească, să secționeze, structureze, ierarhizeze și analizeze mentalul colectiv. Visez la ziua în care vom ști cum stăm (nu cum am stat), cine suntem (nu cine am fost) și ce vrem, dar nu prin amăgiri psiholiterare și fantazări în ritm de etnorock, ci pe temeiul cât mai crud al factorului statistic. Nu mai vreau glose eseistice – nici măcar geniale – despre mentalitățile românilor, despre lenea sobornicească, hoția dulce, pungășia amical-levantină, supraviețuirea prin șerpire și bacșiș. Adio, ospitalitate mioritică, vreau echipe

de sociologi și medici, în anchete de teren, să inventarieze dezrădăcinarea, navetismul, alcoolismul, zonele sifilitice și graficul expatrierilor. Nu mai vreau analize lirico-pamfletare pe tema ȝiganizării progresive a neamului românesc, ci vreau să ni se arate precis lucrurile, ca să pricepem în fine de ce avem media de viață cu șapte ani sub Europa, de ce la noi mor de trei ori mai mulți copii și de ce mor de șapte ori mai multe mame la naștere. Nu mai vreau colaje pitorrești din cronicari, Cantemir, Drăghicescu, Ralea, Vulcănescu etc., ci studii despre zonele rurale depopulate, despre nomadism, gradul de poluare și maladiile genetice care se invadează. Nu mai am chef de show-uri inteligente sau erudite pe tema mentalităților intelighenției (slugărnicia obraznică, intoleranța falsului liberalism, terorismul doctrinar, cupiditatea fanariotă, fascinația etatistă a elitelor, complexe dinicilorgolești etc.) care se încăpățânează să blameze tarele nației, dar se înfruptă copios din ele. Visez, în schimb, o masivă infuzie de bruneafoxism în presa noastră, o armată de reporteri puși să treacă prin ciur și prin dărmon toată această mizerabilă și ucigătoare sferă a serviciilor, care la noi e una cu blestemul și care nu să servească, ci să fie servită dorește. [...] Zău, e timpul să depășim eternele citate din Eminescu și Caragiale și să chestionăm, de pildă, de ce ne sunt copiii așa de palizi de avitaminoze, de ce examenele de admitere sunt la români una cu crima, de ce s-a triplat în câțiva ani numărul malformațiilor congenitale. În fine: de ce a ajuns viața de om un vax și tot ce ține de elementara civilizație e luat ca moft și trădare de țară?” (*Bisisica și mentalul de pe urmă*). □ La rubrica permanentă „Cronica literară de tranziție”, în *Eseul ca narațiune reflexivă și „dosar”*, George Pruteanu comentează o carte, pe care spune că „a sorbit-o precum recomanda Hora a se face cu Milcovul: *dintr-o suflare*”. Cartea în cauză îi aparține lui Norman Manea, se intitulează *Despre clovni: dictatorul și artistul*, și a fost editată la Cluj, în Biblioteca Apostrof. „Avem de-a face cu o carte de eseuri, despre (în linii mari)”

13 septembrie

● În „Adevărul” (nr. 2275), la pagina de „Cultură”, la rubrica „Accente”, C. Stănescu intră la rândul său pe firul cazului de plagiat comis de Ioan Buduca, preocupându-se, mai ales, de „criteriul *apartenenței* – de clasă? de «gașcă»? de elită? – menit să «descalifice» furtul pur și simplu, schimbându-i sau refuzându-i *denotația* clară și limpede”. Printre susținătorii „cleptomaniei”, sunt enumerați: Radu G. Țeposu, Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu, acesta din urmă fiind „beneficiarul” unei mirări particulare, din partea autorului articolului intitulat *Cleptomania națională*: „Sunt curios ce o să mai «rezulte» când criticul îndrăgostit de *Mimesis*-ul lui Auerbach va citi ce spun «redactorul» Mircea Mihăieș și directorul editurii Amarcord... Și, în general, «rezultă» că, puși în fața *plagiatului*, acești eminenti oameni de litere ai noștri se comportă aidoma politicianilor în ochii cărora *ei și ai lor* sunt fără pată și prihană [...]. Moravurile elitei intelectuale nu pot fi altele decât cele ale clasei

noastre politice: iată, în fine, ce mai «rezultă»! În România, unde se fură *solidar* la toate etajele și «structurile», un biet *furt literar* nu face decât să completeze, decorativ și armonios, tabloul de ansamblu. Un tablou cu rame aurite și cu miezul putred. Reintrarea noastră în Europa se face sub semnul ridicării cleptomaniei la rang de «specific național»”.

● În „Literatorul” (nr. 37-38), „Diacul tomnatic și alumn” scrie la concurență de limbaj agresiv și pagină a doua cu „Soacra cu trei nurori (Ionica, Mărioara și Nela Onisei)”. Contribuțiile celor două personaje de la adăpostul pseudo-„pamfletului” poartă titlurile: *Mai proști decât Trahanache, mai canalii decât Cațavencu*, respectiv *Ruperea în 14, fix. Rața și găinațul*. Conținuturile vehiculează următorul debit de reacții: „Gașca de cacofonici colportori de bârfe și mici turnătorii de la «Academia Cațavencu» topăie de fericire la ideea că s-ar putea să dispară «LITERATORUL». Scăpați, probabil, din lesă de Mircea Dinescu (care, totuși, e un poet!), agramatii trepăduși îl somează de-a dreptul pe ministrul culturii să desființeze «LITERATORUL». Acuma, sigur, pentru niște «academicieni» care disprețuiesc cu atâta consecvență gramatica română, existența revistelor de cultură nu poate fi privită decât ca un afront personal. În creierele lor lucioase stă bine înfiptă o așchie de idee: o revistă care-și spune literară și se încapățânează să publice texte literare și critică literară, în loc să-și ofere paginile unor spumegători talibani politici și activiști de ziua a șaptea în felurite partide și partidulețe, n-are de ce să existe. Nu-i așa că poetul Tomozei a murit haios? Dar Sorescu? Ce distracție o fi fost pe voi atunci! Păcat că n-a murit și «LITERATORUL» mai devreme, că uite, încapățânatul de Sorescu a apucat să-și publice în paginile lui ultimele poeme... De ce să publici literatură semnată de Doinaș, G. Bălăiță, Z. Ornea, Mircea Ciobanu, Breban, D. R. Popescu, Păunescu etc. sau texte inedite de Hemingway, când mai important ar fi să umpli paginile cu isterice pamflete zgrepțănate într-o românească (sau armeană?) pocită de sconsul Ștef. Agopian?! În loc să-l publici pentru prima oară în românește pe Kenzaburo Oe (ăla de-a luat premiul Nobel), mai cultural ar fi fost să-i frecăm ridichea pe o pagină întreagă unui politician? [...] Pe academicianul Eugen Simion n-au să-l poată da afară din literatura română câțiva derbedei, oricât s-ar căzni, dar desființarea revistelor culturale, preconizată sub oblăduirea domnului Caramitru și în aplauzele isterice ale unor Rică Venturiano ce-și umplu pixurile în W.C. e o adevărată catastrofă națională, cu repercusiuni incalculabile. [...]” („Diacul tomnatic și alumn”); „Înlănțuită de putere ca bomboana de colivă, șiretul de izmană, mortul de colac și prezervativul de epiderma spelbă, fițuica lasă un oarecare «bibliotecar din Alexandria», cu acces la raftul tâmpeniei și pixul în șlițul pantalonilor de eunuc, să-și dispună murdăriile chiar pe colțul hârtiei de w.c., tip c. 4, pe care numita foaie își exercită dreptul la opinie. Izbînd, după părerea sa, nici mai mult, nici mai puțin, tocmai în revista «LITERATORUL»” („Soacra...”). □ La „Cronica literară”, Eugen Simion publică prima parte a „cuvântării ținută, recent, la Academia Română”, *Marin Preda 75* (continuarea va apărea în nr.

39-40 al revistei): „[...] Istoria acestui tânăr, în care ați recunoscut, nu mă îndoiesc pe scriitorul pe care îl sărbătorim azi, este în egală măsură, cu mici nuanțe, istoria generației sale, *generația pierdută* care, veți vedea de îndată, a jucat și joacă un rol important în literatura română postbelică. Este istoria lui Petru Dumitriu, a tragicului Ion Caraion (de două ori condamnat la moarte), a «cerchiștilor» Ion D. Sârbu și Ștefan Augustin Doinaș, trecuți și ei prin pușcărie, a lui Geo Dumitrescu care, de foarte tânăr face figură de lider de generație și dinamizează retorica poeziei anterioare; este istoria mai puțin cunoscuților Constant Tonegaru și Dimitrie Stelaru, a lui Dinu Pillat, autorul unui interesant roman joycean, *Moartea cotidiană*, este istoria eminenților critici Al. Piru și Adrian Marino, în fine, este istoria atâtor scriitori care așteptau cu ardoare ca, după războiul pe care-l făcuseră, unii dintre ei la propriu, cu arma în mână, să poată să-și exprime liber vocația lor literară și să-și impună opera. N-a fost să fie așa sau n-a fost să fie, pentru toți, atât de ușor... Marin Preda este, în conștiința noastră, stâlpul acestei generații care s-a luptat ca să supraviețuiască în literatură. Nu voi vorbi, acum, de opera lui și de însemnătatea, originalitatea ei. Am făcut-o de atâtea ori în cărțile și în articolele mele. Și, dacă Dumnezeu mă va ajuta, o voi face și de aici înainte pentru că, nu ascund, am avut și am pentru Marin Preda o mare stimă și o mare iubire spirituală. Pentru el, ca om, ca mod de a fi în lume și ca destin literar, și pentru opera lui. Am stat multă vreme în preajma lui și, dacă nu mă suspectați de lipsă de modestie, pot spune că m-am bucurat de prietenia lui. Prietenia unui om, mă grăbesc să precizez, nu comod, nu previzibil în toate reacțiile lui, uneori, chiar, contrariant, inflexibil, incomunicabil, închis în lumea sa... Un om, însă fermecător de inteligent și profund, o *natură*, cum i-am zis într-un rând, preluând o formulă din Goethe, o *natură*, nu numai un *talent*”. □ Două pagini de „Proză” îi sunt repartizate lui Dinu Săraru, prezent cu un „fragment de roman”: ***Ciocolii noi cu bodiguard***. □ În „Agora”, pe tema „Ministerul Culturii și (anti)corupția”, este divulgată o „listă primită și adnotată”: ***Membrii Comisiei Naționale, firmele lor particulare și câteva întrebări***. Nume precum: Andrei Nicolae Pippidi, istoric, președinte al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice; Prof. dr. Petre Alexandrescu – arheolog, vicepreședinte; Sanda Ignat – arhitect, vicepreședinte (are firmă în domeniu); Acad. Marius Porumb – istoric, vicepreședinte [...] Ștefan Andreescu – istoric – medievist, membru; Alexandru Beldiman – arh., președintele Uniunii Arhitecților – membru (are firmă în domeniu); Horia Bernea – pictor, membru (nu e restaurator); [...] I.P.S. Daniel Ciobotea – Mitropolitul Moldovei, membru; Prof. dr. Peter Derer – arhitect-șef al capitalei, membru; Dr. Alexandru Diaconescu (nu se cunosc prea multe lucruri despre el); [...] Prof. Dinu Giurescu – istoric, membru; Dr. Călin Hoinărescu – arhitect, membru (are 2 firme în domeniu; a fost dat afară de la DMI pentru incompetență și matrapazlăcuri în sensul că își comandă direct firmei sale lucrări); [...] Dan Mohanu – pictor restaurator, membru (n-a terminat nimic, deși a luat o mulțime de bani); Cezara Mucenic – istoric, membru (are firmă în domeniu, prin soț); Dr.

Paul Niedermaier – arhitect, membru (poate singurul serios); [...] Șerban Sturdza – arhitect, membru (are firmă în Timișoara); Nicolae Vlădescu – arhitect, membru (are firmă în domeniu, fost director al Trustului „Carpați”) sunt etalate în același context fraudulos atașat titlului general: **Consolidări de munți pe banii contribuabililor**, și telegrafic detaliat în „Jaf la nivel național. Miliarde cerșite, rulate și înapoiate. Contracte fără noimă. Fonduri îndreptate anapoda. Memorialul prieteniei în valută. Capri, c'est fini? ”. □ La pagina „Istorie literară”, Luminița Marcu publică esul: **Eminescu – elocința jurnalistului**, ajuns la concluzia: „Tonul de pamflet acid, vizibil în majoritatea articolelor sale, ascunde însă în subsidiar amărăciunea contemplatorului însingurat. Jurnalistul Eminescu are nostalgia cămării lui Dionis. Excursurile sale în agora sunt temporare și provizorii, dar necesare. În publicistică se împlinește teluric destinul său sideral, aici aflăm trupul lui Zarathustra cel coborât în lume”.

14 septembrie

● Partea a doua a eseului **Cioran și evreii**, de Michael Finkenthal (prima parte a apărut în numărul anterior al „Adevărului literar și artistic”, nr. 384, tot în traducerea din limba engleză a Roxanei Sorescu) propune o concluzie paradoxală: Cioran urmând soarta *evreului simbolic*, veșnic rătăcitor, ieșit din timp și din istorie – „La Paris, între 1941 și 1946, Cioran a trecut printr-un fel de «convertire». A înțeles că evreii nu numai că nu trebuie condamnați pentru că au abandonat istoria (dacă au făcut-o într-adevăr), ci că trebuie admirați pentru că au făcut singura «alegere corectă» posibilă refuzând să participe la această nebulă colectivă. Cineva ar putea numi această convertire un fel de autoexil din istorie sau poate că am putea-o numi mai simplu «un salt afară din istorie». Nu este o negare a istoriei ca atare, în concretețea ei, ca sumă totală a evenimentelor înconjurătoare, *este un refuz total de a participa la istorie*. [...] Ironic, Cioran s-a făcut pe sine tovarășul evreilor în veșnicul lor exil. Asemenea evreilor, poate că de-a lungul întregii vieți, a căutat și el paradisul cu fața îngropată în recile stânci ale deznădejdiei”.

15 septembrie

● Pe prima pagină din suplimentul „Azi Literar”, nr. 20, jurnalistele Mariana Criș, respectiv Cristina Modreanu prezintă: o „Sărbătoare la Fundația Culturală Română” – „Este vorba despre revenirea în România (din păcate, nu pentru multă vreme!) a două personalități ale culturii noastre: profesorii Virgil Nemoianu și Paul Miron. Iar pentru ca totul să fie în spiritul «casei», pe lângă program artistic și expoziție de carte, editura patronată de Fundația Culturală Română va lansa trei volume aparținând renumiților profesori. Primul, *Jocurile divinității*, semnat de profesorul Virgil Nemoianu, strânge între copertile lui foiletoanele difuzate în anii '80 la binecunoscutul post de Radio «Europa liberă». [...] Al doilea este *Ocean*, semnat de profesorul Paul Miron de la Universitatea din Freiburg, Germania, care se alătură celui de a treilea volum,

Lupul și capra (manual de limba română, scris în colaborare cu dr. Elsa Lûder). [...] Volumele vor fi prezentate de criticii literari Mircea Anghelescu și Nicolae Manolescu. Tot cu acest prilej, oaspeților li se vor înmâna de către academicianul Augustin Buzura, premiile FCR pe anul 1997” (***Dialectica dintre cultură și religie***); cel de-al doilea eveniment cultural, inserat dedesubt, se referă la „***Șapte catedrale ale spiritului românesc***”, în reprezentarea metaforică a vicepreședintelui Academiei, Eugen Simion: „Această reușită [*cele șapte Atlase lingvistice ale României*] a fost posibilă datorită profesorului Gabriel Țepelea, membru de onoare al Academiei Române, președintele Comisiei de Cultură a Camerei Deputaților, care a obținut din partea Parlamentului României suma de două miliarde de lei necesară finalizării primelor șapte volumul. [...] Profitând de prezența presei și a mai multor reprezentanți ai Parlamentului României, academicianul Eugen Simion a reamintit câteva dintre proiectele Academiei: finalizarea, până la sfârșitul acestui secol, a *Dicționarului Tezaur al limbii române*, început de B. P. Hasdeu, publicarea până la sfârșitul acestui an a *Dicționarului general al limbii române* la care se lucrează în prezent, *Tratatul de istorie a României* în 9 volume la care lucrează un număr de 100 de istorici sub îndrumarea academicianului Dan Berindei și un mic *Dicționar al Academiei* pregătit de Institutul Lingvistic din București”.

□ La rubrica intitulată „Cursiv”, Viorel Sâmpetrescu, editor coordonator amintește, în articolul ***Măștile și înfrunghișurile Principelui***, că: „La începutul acestui imprevizibil septembrie, încărcat nu atât de roade, cât de neînchipuite și, uneori, penibile răfuieli politice, în prima duminică, scrisă cu litere roșii în calendar – fiind Înaintepăznuirea Nașterii Maicii Domnului, s-au împlinit patru ani de la moartea lui Eugen Barbu (născut în București la 20 februarie 1924). În afara puținilor lui apropiați care s-au dus să-l pomenească la cimitirul Bellu, n-am prea văzut să-i fi fost amintit numele pe vreun colț de gazetă sau filă de jurnal. Faptul, zic eu, nu-i de ignorat atunci când e vorba de un autor de calibrul celui ce a scris *Groapa, Principele și Săptămâna nebunilor* (printre alte mii de pagini). Se vede treaba că societatea românească – nici prin vârfurile intelectualității de la care ar trebui să avem niscăiva pretenții – nu este încă pregătită să-și lase în urmă orgoliile puerile și să iasă din anchiloza revanșardă postdecembristă, reconsiderându-și acum, fără resentimente, mai cu seamă atitudinea critică față de valori. Și din acest punct de vedere ar fi trebuit să înceapă lucrarea, se înțelege, deloc lesnicioasă, aceea a redefinirilor, fără de carte, legitimitatea și autoritatea critică sunt vorbe care n-au cum limpezi evidenta derută a generațiilor din urmă. Întrebarea ar fi următoarea: este Eugen Barbu un autor «clasat» de critica vremii și acum aruncat, din varii motive extraliterare, în groapa comună, în timp ce veleitari, în carne și oase, aruncă în serie pe piața literară producțiunilor lor fără noimă? Nu cred că o literatură care se respectă își poate permite acest lucru. [...] Cred, în consecință, că Eugen Barbu, recitit azi, este un scriitor foarte important, cu neputință de ignorat. Când patimile vor păli în fața judecății obiective, cred că

atunci vom putea pătrunde dincolo de masca monstruoasă a Principelui spre a-i înțelege în profunzime simbolurile, mesajele zăcând sub pecețile limbii române”.

17 septembrie

● Ioan Stanomir prezintă, la „Cronica literară”, din „Luceafărul” (nr. 32), **Matei Iliescu sau despre frumos**: „*Matei Iliescu* de Radu Petrescu (editura Fundației Culturale Române, București, 1996) este una dintre cărțile postbelice ce a modificat profund modul de a trăi în și prin literatură. Schimbând ce-i de schimbat, romanul prozatorului este pentru mulți dintre scriitorii contemporani, o «manta gogoliană» – geneza și evoluția unei direcții semnificative din literatura actuală fiind imposibil de conceput fără existența acestui volum, a cărui primă ediție a apărut în 1970. Un volum care, în pofida prezentării elogioase a lui Miron Radu Paraschivescu și a receptării simpatetice din partea «unei anume critici», nu s-a clasicizat, în sensul că nu a fost integrat în ce s-ar putea numi panteonul literar românesc. Sintezele critice cu vocație vulgarizatoare l-au exilat pe raftul al doilea, iar manualele școlare l-au ignorat pur și simplu. Ceea ce surprinde, fie și la o consultare superficială a textului, e absența oricărei referințe la o realitate politică sufocantă. O absență cu atât mai semnificativă cu cât, așa cum relevă tabloul bibliografic alcătuit de dna Adela Petrescu, din punct de vedere cronologic elaborarea romanului se plasează în epoca triumfului realismului socialist. Contemporane i-ar fi fost, în ipoteza destul de improbabilă a unei apariții, «angajatele» romane ale lui Titus Popovici sau *Cronica...* lui Petru Dumitriu. Asemeni colegilor de generație din deja celebra «Școală de la Târgoviște», Radu Petrescu optează pentru o formulă estetică în contradicție cu canonul timpului. Cel mai interbelic dintre romanele postbelice, *Matei Iliescu*, ilustrează până la un punct ceea ce ar fi putut să fie proza românească în absența cenzurii de la 1948 – debutul tardiv fiind simptomatic pentru un accident al istoriei literare”.

18 septembrie

● „Adevărul” (nr. 2279) publică textul unui „comunicat transmis redacției”: **Uniunea Scriitorilor dezavuează plagiatul lui Ioan Buduca**, semnat „Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România”. Iată conținutul acestuia: „Întrunit în ședința din 17 septembrie 1997, Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România a pus în discuție plagiatul comis de Ioan Buduca, semnalat de curând în presă. Comitetul Director dezavuează actul reprobabil al unui membru al Uniunii Scriitorilor. Ca și în alte situații asemănătoare, Uniunea Scriitorilor își reafirmă convingerea că moralitatea și probitatea profesională sunt imperative ale actului de creație literară”.

● Cu ocazia „Centenarului Tudor Vianu”, Henri Zalis inițiază pe prima pagină a „Contemporanului” (nr. 38), studiul **Malurile și punțile**, consacrat genezei și

arhitecturii interne a cărții *Arta prozatorilor români*: „Marea curiozitate sub raport istorico-literar a anilor ’40 mi se pare a fi puținătatea detaliilor legate de momentul când Tudor Vianu își propune să înceapă actul de aprofundare a artei prozatorilor români. Discutând subiectul cu Șerban Cioculescu, acesta a afirmat că, mai mult ca sigur, Tudor Vianu l-a schițat de mult, dintr-o măgulitoare probitate, cucerit treptat de ceea ce saturația curioasă și însuflețit-investigatoare dorise, prin desecare, să întreprindă. Linialementele cărții provin din materia expusă, îndeplinesc obligațiile la care sunt constrânse. Alegerea înfruntă dificultatea temei: unitatea vastei dezvoltări epice naționale în concordanță cu felul modern de a înțelege narativitatea. Formulând proiectul aproape paralel cu finalizarea tratatului de estetică (1934-1936) Tudor Vianu a găsit firul suportului comun cu unele capitole specifice din *Estetica* lui. Judecând după anumite dezvoltări kantiene, pentru autorul nostru criteriul de bază a însumat o cantitate dată, o cantitate rezultată din metamorfoza compatibilităților, precum și deschiderea înrudirilor elementului literar din chiar belșugul de echilibru, claritate, înfruntări cu negația ale verosimilității”.

● „Tribuna” găzduiește dezbaterile *Aspecte ale postmodernismului*, la care participă: Liviu Petrescu, Claude Karnoouh, Ciprian Mihali, Gh. Ciprian Socaciu, Adrian T. Sârbu, Pierre Furlan, Liliana Pop, Horea Poenar. Interviu pe care I. Maxim Danciu i-l ia lui Liviu Petrescu, sub genericul „*A început deja să prindă contur un concept românesc al post-modernismului*”, aduce răspunsuri la următoarea problematică de actualitate:

- a. semnificația sintagmei *postmodernism românesc*: „Teza conform căreia post-modernismul românesc trebuie considerat un fenomen de imitație prin excelență și-a avut avocații săi, între alții, în chip surprinzător, și Alexandru Mușina, după părerea căruia «postmodernismul unui Cărtărescu, Traian T. Coșovei sau Florin Iaru e o formă de a vedea ceea ce e de văzut, de a da Balcanilor atributele New Yorkului, Parisului, Vienei (*Unde se află poezia?*)». Pentru alți scriitori ai generației optzeciste, însă, post-modernismul românesc se dezvoltă, în chip organic, plecând de la premise autohtone, o demonstrație extrem de sistematică, în această direcție, întreprinde, de pildă, Radu G. Țeposu, în *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu nouă*. Probabil că dreptate au atât unii, cât și ceilalți. Postmodernismul literar românesc poate să ne apară ca un produs al mimetismului cultural, câtă vreme de situăm, într-adevăr, la un nivel al configurațiilor superficiale ale *modei*. În măsura în care vom deplasa discuția la nivelul schimbărilor fundamentale de cod literar, la nivelul de reconstrucție a *paradigmei literare* au loc inevitabil raportări la tradițiile literare preexistente, iar fenomenul dobândește astfel o trăsătură de pronunțată organicitate”.
- b. statutul criticii și istoriei literare în „perioada de tranziție”: „Critica literară mai puțin, dar istoria literară parcurge de o bucată de vreme o

criză accentuată. Începutul acestui declin este legat de afirmarea unor direcții estetizante în cercetarea fenomenului literar, cum a fost – în primele decenii ale secolului nostru – «școala formală» rusă ori – ceva mai târziu, în anii celui de-al doilea război mondial – «New Criticismul» american; aceste mișcări, dar și altele, înrudite, au înțeles să pună accentul pe studiul nu atât al împrejurărilor exterioare ale obiectului literar, cât pe trăsăturile intrinseci ale acestuia. În ultima vreme, asistăm însă la o reabilitare a istoriei literare; în jurul anilor '90, s-a impus, astfel, în lumea științifică și academică americană, un curent ce a luat denumirea de «Noul Istoricism» (*the New Historicism*), și care pornește de la conceptul metodologic al *contextualizării* fenomenului literar. [...] Oricum, se poate cu certitudine afirma că reabilitarea conceptului de *context* este de natură să re-legitimeze o disciplină aflată atâta vreme în dizgrație: istoria literaturii”.

- c. necesitatea „reevaluărilor” critice, mai ales, a celor privitoare la scriitorii români cu activitate manifestă în anii de după Cel de-al doilea război mondial: „Ideea de la care s-a plecat a fost, de bună seamă, aceea că, la baza ierarhiilor literare și a scării de valori alcătuită în ultimii cincizeci de ani, au stat de fapt în primul rând criterii de natură ideologică și că, în urma acestei stări de lucruri, scriitorii nu își ocupau locul ce de fapt li s-ar fi convenit. Programul de «reevaluări» critice este legat îndeobște tocmai de posibilitatea – caracteristică momentului actual – de abandonare a criteriilor ideologice, de reasezare a ierarhiilor literare pe baza unor criterii prin excelență estetice. [...] Mulți consideră că în procesul acesta de «reevaluare» a scriitorilor români, criteriul strict estetic ar trebui, totuși, neapărat, dublat și de un criteriu moral. Sunt perfect de acord. Cei care și-au propus să judece trecutul dintr-un astfel de unghi ar trebui, însă, după părerea mea, să o facă într-un mod cât mai nuanțat, ținând seama de faptul că, de cele mai multe ori, în cazul scriitorului român, vinovăția morală și uneori chiar abjecția se învecinează în chip cu adevărat miraculos cu verticalitatea și curajul. Putem, de aceea, să îl acuzăm pe G. Călinescu de cedări morale, dar nu avem voie să ignorăm curajul de a-și fi afirmat convingerile sale profund antimarxiste, cu privire la rolul subiectivității în critică. Putem, tot astfel, să îi reproșăm lui A. E. Baconsky unele poeme închinat partidului și clasei muncitoare, dar nu trebuie să trecem cu vederea îndrăzneala de a fi declanșat – în *Schiță de fenomenologie poetică* – un atac cu adevărat devastator împotriva conceptului estetic al «realismului socialist». După cum, dacă – în *Un om între oameni* – Camil Petrescu face grave concesii punctului de vedere marxist cu privire la rolul personalității în istorie, tot atât de adevărat rămâne și faptul că tezelor unei dictaturi a proletariatului, el i-a opus, până în ultima clipă, tezele «noocrației necesare»”.

19 septembrie

● „Adevărul” (nr. 2280) anunță emisiunea *Pro și contra cu Octavian Paler, la PRO TV*: „Octavian Paler debutează astăzi în calitate de realizator de emisiuni la PRO TV. Emisiunea sa, *Pro și contra cu Octavian Paler*, va dezbate idei de importanță capitală și va stabili un dialog între generații, oferind o perspectivă dublă asupra problemelor majore ce privesc identitatea națională. *Emisiunea Pro și contra cu Octavian Paler* se dorește o confruntare de idei ce va aduce în fața telespectatorilor PRO TV un invitat permanent, chiar în persoana lui Octavian Paler, un amfitrion – Răzvan Exarhu, incisivul realizator al *Rondului de noapte* de la PRO FM, și, în fiecare ediție, doi invitați din rândul studenților. Prima ediție a acestei emisiuni ce se anunță o extrem de interesantă și incitantă confruntare de idei între generații va fi difuzată astăzi la PRO TV, începând cu ora 17.15”.

● În „Dilema” (nr. 243), în articolul *Pușcărie sau ospiciu (I)*, Mircea Iorgulescu se avântă în problematica decriptării, prin apelul la funcția rațiunii, a miturilor ideologice: „Există o mitologie post-comunistă, nu numai una comunistă, iar cercetarea ei nu ar trebui, poate, lăsată în sarcina unui Lucian Boia al viitorului”. Deocamdată, autorul este nevoit să se mulțumească doar cu *La Mythologie scientifique du communisme* (ed. Paradigme, Caen, Franța, 1993), pe care o consideră „o admirabilă lucrare, ce ar fi trebuit de mult tradusă în românește”. Comentând pe marginea cărții, Mircea Iorgulescu observă tehnicile de manipulare folosite cu succes de propaganda statului național-comunist, în particular, și a regimurilor politice totalitare, în general: „Extraordinara construcție mitologică a comunismului [...] a fost, probabil, posibilă și pentru că în țările unde ea s-a constituit nu a putut fi nici măcar în glumă pusă la îndoială, dacă nu chiar direct contestată. Mitologia comunistă a fost introdusă cu forța, a fost decretată adevăr unic și absolut. A devenit un fel de religie obligatorie, fiind răspândită prin sistemul de învățământ, difuzată de presă, cinematograful, producție editorială, radio și, când s-a inventat, de televiziune; împrejurarea că perioada apariției și formării acestei mitologii a fost și una de mare progres al mijloacelor de difuziune în masă a avut un rol considerabil, covârșitor chiar, în impunerea ei. Ajunge să ne închipuim, de pildă, cum s-ar fi petrecut creștinarea de către spanioli a «indienilor» din America de Sud, dacă ar fi existat pe atunci presa de mare tiraj, cinematograful, radioul, televiziunea... Regimurile totalitare nu doar au monopolizat mijloacele de difuziune și le-au pus sub controlul lor strict, prefăcându-le într-un instrument probabil mai eficient decât teroarea fizică; le-au asigurat și o dezvoltare spectaculoasă, corespunzătoare asigurării unei dominații psihologice anihilante”. □ Cronică mass-media a lui Bogdan Ghiu, din această săptămână, *Alo, aici televiziunea!*, are următorul *Post-scriptum* de caracterizare a unor personaje politice devenite din ce în ce mai pitorești: „Luni, 15, și marți, 16 septembrie, la TVR și, respectiv, Antena 1, o micro-galerie națională.

Mircea Dinescu, Corneliu Vadim Tudor, Adrian Păunescu și Gh. Funar, unii despre alții și, toți, despre noi. Efect de alăturare: în compania unui Vadim, Păunescu face figură de înțelept. Spectaculoasă, în cazul lui Dinescu, unitatea persoanei, aceeași pretutindeni, și îndrăznind să se pronunțe în public, așa cum mulți dintre noi abia de o facem, nemărturisit, în cadru privat; denunțarea implicită a ipocriziei în care ne scăldăm, vorbire liberă, lipsită de orice fel de menajamente”. □ La „Cronica literară de tranziție”, George Pruteanu publică articolul *Eseul ca narațiune și piesă de „dosar”* în care își exprimă punctul de vedere asupra subiectelor generatoare de controverse ideologice, din cartea lui Norman Manea, *Despre clovni* („ediție revăzută și adăugită, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1997”): „Avem de-a face cu o carte de eseuri, despre (în linii mari) diferitele tipuri de relații, interferențe și conflicte între scriitori români, pe de o parte, și factorul politic (legionar sau comunist), pe de alta, scrise în, și, într-un fel, ca pentru străinătate (Norman Manea a «fugit» din țară cu trei ani înainte de '89). Adică autorul se adresează unui public care, în principiu, habar n-are cine a fost Corneliu Codreanu, Gogu Rădulescu, Eugen Barbu, Adrian Păunescu și, cu atât mai puțin, alde Ilie Purcaru, Artur Silvestri etc. De aceea, fiecare eseu are și un corp de note de subsol, unde, în afara trimiterilor bibliografice, sunt și scurte crochiuri de portretistică moral-ideologică, savuroase în lapidaritatea lor intransigentă. [...] O altă dominantă, comună a eseurilor lui Norman Manea, este structura lor de *dosar* (în sensul publicistic sau editorial al cuvântului), recte un *corpus*, tinzând spre exhaustiv, de materiale prilejuite de un caz”. Oprindu-se la eseu *Felix culpa*, legat de înregimentarea lui Mircea Eliade în dispozitivul de propagandă al Mișcării Legionare, George Pruteanu consideră că impactul acuzelor s-a diluat, opera păstrându-și valoarea, în pofida simpatiilor politice ale autorului ei: „Citit azi, în '97, nu văd, sincer să fiu, nimic supărător în demersul analitic al lui Norman Manea; faptele sunt reale, interpretarea sa e corectă, într-o manieră ponderată și la obiect, nici un rând din adevărata operă a marelui Eliade nu e știrbit; ventilarea noțiunii de «denigrare» e o vulgaritate de adorație jandarmerească, iar argumentul că, vezi d-ta, nu cunoaștem suficient de bine opera lui Eliade pentru a ne permite să scoatem la iveală și crâmpiele inavuabile, mi se pare profund anti-rațional!”. Într-o concluzie critică de ansamblu: „Confesiune, narațiune, analiză și meditație în bună simbioză, rigoare morală și finețe exegetică, vigoare a reconstituirii unui univers infect și absurd, prin acumularea «pieselor» semnificative și descoaserea lor cu gravitate est-etică (să spun, în treacăt, că tentele burlesc-pamfletare din eseu *Despre clovni*... nu-l prind bine pe autor), stil, în ansamblu, de o naturală și suplă cerebralitate – cu atari calități, volumul lui Norman Manea se înscrie în eseistica de vârf a ultimilor ani”.

● „Național” (nr. 83) strecoară în sumar, în josul unei pagini de interior, cât mai „la cotor”, materialul cu impact „senzațional”, de la A.S.R.I., Fond «D», dosar nr. 11.159, vol. 5, f. 52, („Declarația apare în *Cartea Albă a Securității*),

Subsemnatul Groșan Ioan..., cu explicația de context: „În mai 1989, scriitorul Ioan Groșan primește de la Nicolae Breban, aflat la Paris, un chestionar pentru realizarea unei anchete literare. Iată ce declară el la Securitate:” și conținutul: „Mai 1989, Declarație, Subsemnatul Groșan Ioan, referent de specialitate în cadrul U.A.P., am primit în urmă cu două săptămâni o scrisoare din Franța, de la scriitorul Nicolae Breban, în care mi se solicita să răspund la o anchetă literară, privind cultura română, anchetă realizată de revista «Les temps modernes», care apare la Paris. Totodată, Nicolae Breban mă ruga să înmănez întrebările respective, în număr de cinci, scriitorilor Ștefan Augustin Doinaș, Mircea Dinescu, Ștefan Agopian, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Mircea Cărtărescu, Ileana Mălăncioiu, Ioan Buduca, Nicolae Manolescu. Întrebările sunt următoarele: 1. Din compartimentele culturii vii, românești, care credeți că ar fi cel cu adevărat competitiv în planul culturii europene? 2. Credeți că e vina noastră că literatura română este prost sau deloc cunoscută (sau «fals» cunoscută) în străinătate, în Occident, și dacă da, din vina cui? În primul rând a noastră, a creatorilor din țară, a emigrației noastre, care a încercat o exagerată politizare a literaturii sau, pur și simplu, a Occidentului? 3. Față de literaturile socialiste din jurul nostru, literatura noastră a pierdut, cel puțin o dată, ocazia de a se afirma: când credeți că a fost acel moment? În timpul stalinismului, în august 1968 (și anii liberalizării) sau azi? 4. Ce legătură credeți că există între literatură și politică? Există în România ultimelor decenii creatori de primă mână, școală onirică, suprarealistă, «estetizantă», textualistă etc., care nu conțin un mesaj social-politic direct, explicit; credeți că într-o țară din Europa Centrală, comunistă, acești creatori, în ciuda nivelului înalt al operei lor, sunt simpli evazionști? 5. În perioadele de criză (sau, dacă doriți, de ananghie, de catastrofă), credeți că un cetățean oarecare, chiar și un specialist de înaltă clasă, poate să se «îngroape» în etica propriului său profesionalism? Este acesta, ca în cazul lui Noica, un semn al supraviețuirii profunde și universale a culturii noastre sau doar o fugă, o imaturitate, o absență a experienței și identității civice? Acestea sunt întrebările pe care, evident, nu le-am transmis, considerând că obiectul lor depășește un cadru strict literar, fără a face o bună propagandă culturii noastre în lume. Ioan Groșan”.

24 septembrie

● În „Luceafărul” (nr. 33), folosindu-se mai ales de mărturii ale personalului de cercetare, consemnate în cărți de amintiri și în interviuri (sunt citați Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Emil Manu), istoricul literar Alexandru George descrie activitatea Institutului de profil din cadrul Academiei, pe când funcția de director i-a fost aparținut lui G. Călinescu: „[...] toată munca «intelectuală» a Institutului (dar și a unor persoane din afară) avea ca scop, așa cum am mai spus-o, anularea *Istoriei* directorului, atât în versiunea mare (1941), cât și în cea prescurtată din 1945-1946. Noua istorie a apărut doar pentru partea până la

Junimea, cu toate că i se constituise atât de solid «temelia»; restul a rămas baltă, iar epoca mai recentă nu va fi scrisă niciodată în condițiile în care se lucrează acum. Dealtfel, nici nu e de dorit, deoarece genul «manualului unic» nu mai are nicio acutualitate. Însă am intrat cu asta într-o zonă care ar merita să fie investigată: rolul real jucat de Călinescu în ceea ce s-ar putea numi «istoriografia literară» a epocii sale de sfârșit, pe care în teorie ar fi trebuit să o domine prin meritele sale reale de autor și prin situația lui politică unică, dobândită printr-un oportunism jalnic, dar nu infructuos. În realitate, rolul său a fost ca și inexistent, cu totul colateral; manualele de liceu, iscălite și de el în fruntea câte unui colectiv, nu s-au alcătuit pe baza vederilor sale, ci de politrucii și acoliți ai acestora, el girând doar aceste manopere infame. Tovarășul de drum devenise inutilizabil, până la un punct chiar indezirabil, la Institut cufundându-se cu toți elevii și ucenicii în operația de pregătire a unei mari opere. El a transformat colectivul de cercetare în compulsatori de acte, exploratori de arhive, lectori atenți ai Monitorului Oficial, ceea ce desigur e ceva, dar nu ce aștepta lumea și mai alea comandarii săi oficiali. Motivele acestui eșec sunt numeroase, dar mai ales țin de personalitatea celui în cauză, care și-a închipuit că poate juca în acele momente tragice pentru cultura română și pentru întreaga țară rolul de om-spectacol cu nuanțe accentuat bufone, pe o scenă din ce în ce mai îngustată, în fața câtorva ciraci. [...] Mărturisesc a fi fost unul dintre naivii care au tot așteptat în primul deceniu de comunism un gest de curaj efectiv din partea omului de cultură admirat; nici vorbă nu a fost de așa ceva. El nu a făcut decât să repete, în stilul său incomparabil și cu multă vervă jucată, lozincile zilei. (Inconformismul consta doar în... neologisme)” (*Pe același fir, spre o legendă*).

25 septembrie

● În „Contemporanul” (nr. 39), Octavian Soviany face o „cronică literară” la *Arta consumului*, „poem «didactic» sau «gnomic»”, apărut în 1996, avându-l autor pe Bogdan Ghiu. Pentru semnatarul cronicii, respectiva carte poartă cu sine „o adevărată ontologie a textului, născută din sentimentul rupturii dintre «spirit» și «literă», al precarității ființiale a corporalului, incapabil de a fi altceva decât «semn». De aceea, poetizările sale vehiculează frecvent cu ipostazele «omului-text», constituindu-se în «arhipelaguri de semne» întemeiate pe tensiunea dintre tăcere și zicere, latență și manifestare” (*Ființă și text*).

● Revista „Tribuna” (nr. 39-40) îl are invitat pe scriitorul Nicolae Breban. □ La pagina întâi, Ovidiu Pecican realizează incursiunea pe teme ideologice din perioada comunistă, *Nicolae Breban și spiritul românesc*. Autorul se oprește asupra unui eseu (*Spiritul românesc în fața unei dictaturi*), considerat de impact, scris mai înainte, dar publicat după 1990, de cel cunoscut, mai ales, în calitate de prozator: „Aflat la Paris, deci beneficiind de privilegiul perspec-

tivei, Nicolae Breban s-a simțit somat să contemple Waterloo-ul societății românești strivite de «mesianismul» ceaușist. Și a făcut-o cu gravitatea și severitatea cu care, ajunși la o răscruce, ne privim uneori propria viață. A rezultat astfel *Spiritul românesc în fața unei dictaturi*, carte a cărei fascinație s-ar putea dovedi de durată, și a cărei acuratețe investigativă o recomandă de pe acum ca pe o analiză fundamentală; una dintre puținele produse de cultura noastră în ultima jumătate de secol. [...] În formularea lui seacă, neutră și gravă, titlul *Spiritul românesc în fața unei dictaturi* semnalează, deci, că în paginile ce vor urma ne așteaptă o reflecție acută cu privire la duhul oamenilor locului și agresiunile la care el este supus. Este supus sau trebuie să facă față? Deși de nuanță, diferența de formulare nu este indiferentă. Pentru că aceasta e una dintre dilemele cărora Nicolae Breban le răspunde încă din start, optând pentru a doua variantă. Departe de a accepta eventualitatea unei supuneri resemnate, autorul se încapățânează să readucă în prim planul atenției semnele – atâtea câte (și cum) sunt – luptei, ale reacției. Practic, în această dimensiune a sa, eseul brebanian e o cronică superior elaborată; inventarul evenimentelor agonale din ultimii cincizeci de ani de trecut românesc. Dar o cronică ce-și trădează genul prin însuși faptul că interesul trecerii în revistă a bătăliilor și eroilor lor nu se îndreaptă spre cunoașterea în sine a circumstanțelor, ci e justificat de dorința de a ști cât de vie e spiritualitatea neamului căruia îi aparținem. La Breban lupta e un semn al vitalității și, în plus, singura luptă care îl pasionează, care are necesarele semne de noblete menite să o diferențieze de încăierările triviale, e cea cu armele spiritului. [...] Vorbind, deci, despre confruntarea spiritului românesc cu o dictatură, Nicolae Breban relatează, practic, un război nevăzut. Strădania sa este de a releva împotrivirea și victoriile – câte au fost – ale spiritualității noastre în cel mai teribil asediu pe care l-a cunoscut ea până astăzi. Elaborat pe vremea când regimul politic defunct își trăia ultimele zile – dar cine știa atunci că va fi, într-adevăr, așa?! – eseul acesta este, el însuși, o asemenea victorie. O răzbunare concepută în termeni literari, cu armele specifice scriitorului. Fiindcă «trebuie numaidecât să deosebim răzbunarea ce se transformă în act creator și are, într-adevăr, la bază, încorporată, experiența dureroasă a injustiției istoriei și oamenilor, de răzbunarea în sine, ce nu e decât un spasm vulgar al neputinței de destin» [...]. □ Într-un amplu interviu luat de Daniel Moșoiu, în decembrie 1996, scriitorul Nicolae Breban verbalizează constatarea: „**Nu există un climat propice literaturii**”, avansând ambițios, pe latura inițiativei personale: „**dar eu nu mai am timp să aștept**”. „D. M.: Ați militat întotdeauna pentru prietenii literare. Înainte vreme, frica, lașitatea le destrămau. Astăzi se pare că patimile politice despart cu și mai mare acribie lumea literară românească. N. B.: Cred că lucrurile se vor atenua. Acum 2-3 ani s-a încercat și încă se mai încearcă de către grupuri din exterior, de la Paris, dar și din țară, politizarea literaturii. De data aceasta nu de sus, de la partid sau de la poliție, ci din interiorul literaturii,

din interiorul unei generații. Mai ales în generația '80 există grupuri care vor să estetizeze (conceptul Monicăi Lovinescu) literatura, să acorde primatul esteticii, adică a eticii literare în detrimentul esteticii. Cred că acest lucru este forțat, această falsă distribuire a valorilor și accentelor este dăunătoare literaturii. Constat acum că apare generația mai tânără, «nouăzeci», care din nou revine la criteriile esteticii fundamentale, care nu mai vrea să țină socoteală de dosare, pentru că, de fapt, cei care vor o politizare a culturii încearcă să ne bage sub nas dosarele scriitorilor. Toată ideea de reluare, de spargere a ierarhiilor literare are acest scop: de a crea confuzie, de a crea – lucru de care mie mi-e teamă, deși nu e un pericol foarte grav –, de a crea false cariere, de a permite intrarea în literatură unor oportuniști literari, oameni fără cărți care vântură idei demagogice precum politicienii. De exemplu, în cazul lui Nichita Stănescu... Vor să oculteze, să pună în umbră, imensa lui operă, atât de originală, opera unuia dintre cei mai mari poeți de după război din Europa și să o întunece numai prin câteva gesturi stângace, stridente, avute la televizor sub dictatură. Eu cred că lucrurile se vor restabili rapid, grupulețele care agită fanioane politice se vor retrage în anonim sau, în cel mai bun caz, înspre munca reală, creativă, înspre scrierea și publicarea de cărți, elementul fundamental și strict necesar al meseriei noastre. D. M.: Pe de altă parte, dumneavoastră, în acidele destăinuiți din *Confesiuni violente* faceți afirmații care ar putea să-i lezeze pe unii dintre colegii de creație, Mircea Dinescu, Paul Goma... Nu știu cum ar fi reacționat Marin Preda sau Nichita Stănescu citind ceea ce ați spus despre ei... N. B.: Nu, nu cred că ar putea să-i lezeze. Chiar și în cazul lui Goma care m-a atacat foarte dur (deși eu l-am ajutat în '77) am o expresie întotdeauna precaută și extrem de nuanțată. La fel în cazul grupului Monica Lovinescu care m-a atacat acum câțiva ani... M-am grăbit întotdeauna să subliniez calitățile unui scriitor înaintea lipsurilor sale”.

26 septembrie

• „Dilema” (nr. 244) atinge tematic – prin dosarul *C-așa-i românul* – coarda sensibilă a imaginii despre noi și despre țară. □ Unul dintre cei mai versați deconstrucitori ai miturilor oficiale, istoricul Lucian Boia, descrie, în articolul *De la Herodot la Pavel Coruț*, mecanismul adoptării fără discernământ critic sau prin exagerare, a unor surse de autoritate mai curând literară decât sprijinită pe argumente științifice (i. e. geneza ficțiunilor istorice): „Românii au fost cândva romani puri, fără cea mai mică picătură de sânge dacic. Coloniștii romani – ținea să ne asigure Petru Maior – nici nu s-ar fi uitat la «sălbaticile» femeii dace. Apoi lucrurile s-au inversat, așa cum multe s-au tot inversat în România. Se pare că suntem mai curând daci, eventual romanizați, sau, și mai bine, poate chiar neromanizați. Dacia se constituie în fundament antic al României de azi. Prin Dacia ne ancorăm la veșnicie. Și tot dacii stau dovadă pentru calitățile deloc comune cu care a fost înzestrat neamul românesc încă

din zorii existenței sale. În această privință, lucrurile par de netăgăduit. Ne putem baza pe cele mai de seamă autorități antice. *Viteji* și *drepti*, spune Herodot, chiar «cei mai viteji și mai drepti dintre traci», cuvinte flatante care figurează la loc de cinste în toate manualele școlare. Tot din informațiile transmise de părintele istoriei rezultă că geții erau și profund religioși, venerându-și temători zeul suprem Zalmoxis. Din *Geografia* lui Strabon se desprinde vocația politică și militară a dacilor; ei alcătuiesc, sub conducerea lui Burebista, un mare stat (performanță neatinsă de ceilalți traci) și pun pe picioare o armată cu totul impresionantă: 200.000 de oameni, aproape echivalentul legiunilor romane. Vitejia și simțul politic nu îi împiedicau de altfel să cerceteze mișcarea stelelor și să filozofeze asupra tainelor naturii; cu privire la «intellectualismul» dacic, Cassiodorus și Jordanes ne-au lăsat o mărturie frapantă. Este îmbucurător să ai asemenea strămoși și, încă și mai îmbucurător, să te gândești că potrivit legilor geneticii vei fi moștenit câte ceva din calitățile lor. Renunțarea la romani, popor de elită, în favoarea dacilor, tot un popor de elită, nu a afectat astfel cu nimic bogăția moștenirii spirituale. Necazul este că istoricii noștri au preluat cam fără critică ceea ce confracții lor antici imaginaseră în cu totul alt context cultural și în spiritul altui sistem de idei. [...] Dacă până și Pârvan a cedat tentației, ce să mai spunem de naționalistii de duzină! Pentru ei, românii apar înzestrați cu toate calitățile fiindcă așa au fost dacii, și dacii au fost așa fiindcă așa spun autorii antici. În concluzie, românii sunt altfel și trebuie să se ferească de amestecul cu **ceilalți** și de răutatea lor. Mitul roman a însemnat la vremea lui o punte spre Occident și în particular spre «surorile noastre latine», mitul dacic, dimpotrivă, încurajează autohtonismul, iar astăzi la nevoie chiar neocomunismul, cum se întâmplă în nesfârșita serie de mici romane ale lui Pavel Coruț unde fuzionează mitologia dacică cu tema complotului universal împotriva românilor și cu misiunea salvatoare a agentului de Securitate transfigurat în erou. Să mai spunem că dacii nu au nicio vină în această lungă poveste iscodită fără consultarea lor? Răspunsul aparține celorlalți: de la Herodot la Pavel Coruț!». □ La „Cronica literară de tranziție”, George Pruteanu abordează, prin „comunicarea de impresii”, subiectul de fierbinte actualitate, apariția pe piață a „volumului editat de Serviciul Român de Informații, Cartea Albă a Securității”: „Aceste texte sunt «pandantul» literaturii de sertar (sau al rezistenței prin cultură), ele pot fi numite «literatura de fișet». În limbajul lui Gherea, s-ar zice că e literatură cu tendință”; „Dacă e să-l credem pe «Radu» (autorul unei note informative, documentul nr. 307), în seara de 22 aprilie 1983, în casa lui Nichita Stănescu se aflau Sorin Dumitrescu, Elena Ștefoi, un critic de artă și încă doi poeți tineri. «Radu» informează Securitatea și posteritatea că Sorin Dumitrescu îi reproșează lui Nichita că l-a apărut pe Ion Gheorghe de acuzația de plagiat din partea lui Dorin Tudoran. Auziți acum ce zice «Radu» că ar fi răspuns Nichita: «Nichita Stănescu a spus celor de față că Dorin Tudoran nu

mai poate fi considerat român, că nu este un poet și că, dacă vrea să scrie, să scrie la patronii lui de la C.I.A., cu care colaborează prin postul de radio Europa liberă». Nu știu cât credit i se poate acorda lui «Radu», dar, dacă e ceva adevărat, fapt e că rimează cu o coastă conformistă a îngerului blond și, inițial, rebel, al poeziei românești postbelice. Limbajul acesta contondent partinic, adoptat de cel care scrisese *Leoaică tânără, iubirea...*, e întristător și-mi amintește de o apariție a sa la televizor, tot prin anii '80, când partidul comunist român și soția sa ceruseră oamenilor de litere să nu mai stea prin biblioteci și redacții, ci să meargă colea în fabrici și pe ogoare. Cu camera de luat vederi în față, Nichita ținea, straniu, isonul și debita că are perfectă dreptate secretarul general, că unde le poate fi mai bine scriitorilor decât în uzine și pe tarlale etc. etc.”; „Volumul lasă impresia că, din lumea scrisului, erau deopotrivă în atenția Securității atât cei care-i «justificau» existența, prin inaderența sau împotrivirea lor față de ideile și măsurile partidului, cât și cei care o sprijineau și erau sprijiniți de ea și care cântau partidul cu gură până la urechi și limbă de un cot. Ceva e oribil de fals aici. În prima categorie intrau inamicii (mai mult sau mai puțin aprigi, de la caz la caz). În cea de-a doua, aliații. Chiar dacă și aceștia din urmă erau pândiți, avantajele lor erau substanțiale și, în unele perioade, doar ei se mai puteau exprima public” (*Note*).

● În „Literatorul” (nr. 39-40), Eugen Simion continuă la „Cronica literară” expunerea *Marin Preda – 75*, pe care o finalizează prin asumarea unei direcții decise de percepție: „Marin Preda a fost o mare conștiință, o conștiință națională. Este un mare scriitor. Evit să spun mai mult pentru a nu-i jigni memoria cu elogii inutile. El însuși evita să le folosească. Nu l-am auzit niciodată spunând: *eu, care sunt un mare scriitor, eu care sunt genial*, dar, sunt sigur, în sinea lui vrea să fie și poate considera că este un mare scriitor. În conștiința noastră, Preda este, cu adevărat, nu numai un scriitor postbelic, dar și un scriitor exemplar în vremuri tragice. S-a retras prematur și imprevizibil din viață după ce a scris un roman exemplar despre *era ticăloșilor*. Nu-i, poate, o capodoperă a perfecțiunii epice, dar este o carte gravă, profundă, necruțătoare despre destinul individului în regimul totalitar. Un roman despre cruzimea puterii oarbe și despre fragilitatea, lașitatea, duplicitatea și frumusețea tragică a omului într-o lume în care spiritul lui este pus mereu la încercare. O lume a intoleranței și a ororii. Și, totuși, Preda își încheie romanul lui cu un mesaj de iubire și de încurajare pentru individul ce stă sub vremi”. □ La pagina „Proză”, apare „fragmentul de roman” *Gerda*, avându-l autor pe optzecistul Constantin Stan.

[SEPTEMBRIE]

● În numărul 9 din „Apostrof”, Ion Bălu publică la rubrica Dosar, pagini din corespondența lui Al. Rosetti cu Lucian Blaga, cuprinzând perioada 1935-1947, documente de istorie literară aflate în arhiva Muzeului Literaturii

Române din București (*Al. Rosetti către Lucian Blaga*). □ La pagina a doua a revistei, într-o casetă, se solicită **Un secretar pentru dl. Handoca**. Textul apare nesemnat, ca reacție la o reacție: „[...] în «Jurnalul literar», nr. 1-4, martie 1997, «Mircea Handoca încearcă cu argumente șubrede, de fapt fără argumente, să sugereze că *Jurnalul* lui Sebastian, recent apărut la Humanitas ar fi... falsificat»; observația mea se baza pe finalul articolului dlui M. Handoca. După ce începe cu digresiuni fără legătură subiectul (digresiuni care, în limbaj logic, se numesc *ignoratio elenchi*, iar în limbaj comun, «a da pe de lături»), dl Handoca ne dă, indignat, la sfârșitul notei sale, replica: «Cum aş putea considera că nu e autentic un text din care eu însumi am publicat fragmente?» Am certitudinea că dl Handoca are nevoie urgentă de un secretar, căci uită, de la o zi la alta, propriile afirmații. Mă văd obligat să citez din nou afirmația foarte clară a dlui Handoca – clară măcar pentru alții, dacă nu pentru el însuși – din «Jurnalul literar», nr. 1-4, martie 1997: «Să se fi înșelat Mircea Eliade sau cei care au alcătuit ediția *Jurnalului* lui Mihail Sebastian și-au permis să corecteze pe alocuri, și-anume în părțile esențiale, ceea ce ne-au pus acum sub ochi?». Cu o minimă inteligență și logică, dle M. Handoca, vă veți putea da seama că în dvs. există doi Handoca: unul care este ferm convins că *Jurnalul* lui Sebastian este autentic (v. *J. l.*, nr. 23-26, iulie 1997), și altul care, însă, este la fel de ferm convins că editorii *Jurnalului* lui Sebastian «și-au permis să corecteze pe alocuri, și-anume în părțile esențiale, ceea ce ne-au pus acum sub ochi?» (v. *J. l.*, nr. 1-4, martie 1997). După cum se vede din citate, s-ar cuveni ca dl Handoca să se indigneze împotriva lui însuși, iar nu împotriva noastră. Dacă totuși nu se va decide într-un fel sau altul, îi sugerăm ca următoarele «precizări» să le facă la o rubrică al cărei titlu să fie *Punctul pe ii*». □ La secțiunea „Estuar”, Ion Vartic realizează un **Portret sintetic de scriitor insolit**, cu referire la Alexandru Sever, autor român de origine evreiască – conform casetei bio-bibliografice „[...] s-a născut la 22 ianuarie 1921, la Moinești-Bacău. [...] Întrucât a sprijinit, ca redactor de carte, apariția unui roman scris de un preot (fost deținut politic, din cauza apartenenței sale la mișcarea legionară), «ovreiul vinovat» a fost concediat de la E.S.P.L.A. Din acest moment, trăiește complet izolat, comunicând cu lumea numai prin intermediul cărților sale. [...] Din 1990 trăiește în orașul Beer-Sheva (Israel)”: „Nereceptat încă de critică și public pe măsura valorii sale (desigur și din cauza izolării în care trăiește), Alexandru Sever e un scriitor de o superioară intelectualitate, atras de construcțiile romanești masive și, totodată, ingenioase, speculând intertextualitatea, jocul literar și parodia, toate cu efecte estetice și filosofice imprevizibile. Acțiuni epice complicate și echivoce alternează cu lungi pasaje speculative (uneori surprinzător de excesive la un creator care are cunoștință de legea concentrării dramatice), etalând, cu virtuozitate, serii ipotetice nesfârșite, supraetajate. Modalitatea sa romanească e totdeauna infuzată, cum observă și Valeriu Cristea, de «o esistică savantă». Aptitudinile neobișnuite de

dramaturg ies la iveală din felul în care știe să introducă, în dialog, replica memorabilă, de un real efect teatral. Simplificând, se poate spune că opera sa e unificată, pe de o parte, de propensiunea către ambiguitate și enigmă, pe de alta, de conturarea, în multiple ipostaze, a unui tip uman insolit – *impostorul* – de problematizarea acestuia până la justificarea și extrapolarea lui metafizică”.

□ La pagina alăturată Alexandru Sever, căruia îi fusese trimisă *Cartea împărtășirii*, de N. Steinhardt, expediază o *Epistolă despre convertire*, atacând „cazul Steinhardt”: „Cazul Steinhardt – căci un caz este! – m-a interesat de la bun început. Nemulțumit de felul stupid în care era înțeles – fie ca un soi de ignobilă lepădare, fie ca un soi de izbândă a unei spiritualități asupra alteia – nemulțumit, așadar, m-am apucat să scriu eseu «despre convertire» – de fapt un eseu despre resorturile convertirii și despre psihologia convertitului. Nu l-am terminat, zăcea în ciornă, și nici nu știam de voi mai afla vreodată răgazul de a-l desăvârși... [...] Dar iată că, primind *Cartea împărtășirii*, ca vechi solomonar ce sunt, cum se arată și în numele meu de acasă, deprins în decodarea a tot felul de semne, am stat de m-am întrebat: nu cumva o fi și acesta un semn de a fi poftit să mă întorc la eseu cu pricina? Nu – mi-am răspuns eu – asta nu mai pot! Dar pot alege o cale de mijloc: să rezum ceea ce e de rezumat și, pentru că semnul mi-a parvenit tocmai pe mâna unui asemenea prieten, lucrul cel mai bun pe care l-aș putea face ca să mă împac cu mine însumi, ar fi să-i trimit acest rezumat exclusiv pentru uzul său. Ceea ce am și încercat a face, îndemnându-mă chiar a mă încuraja cu ideea că ați fi poate interesat sau cumva măcar curios, sub raport strict intelectual, să luați cunoștință și de un alt punct de vedere decât acela aflat în circulație, și poate chiar de un alt punct de vedere decât acela pe care îl împărtășiți dumneavoastră înșivă. [...] Punctul meu de vedere – gândit, sper, într-un deplin spirit de obiectivitate – este într-adevăr foarte critic și, cu toate că nu pun nicio clipă la îndoială sinceritatea lui Steinhardt – totuși, incapacitatea sa, pentru mine foarte evidentă, de a da o justificare mai înaltă unei decizii de asemenea gravitate, absența oricărei dispoziții, să-i zicem filosofice, de a-și pune întrebări incomode, ca să nu mai vorbesc de ceea ce mi se par a fi exagerările sale de neofit într-o «destăinuire» căreia i-ar fi stat mai bine o anume reținere – m-au dezamăgit cu totul. [...] Și unde oare s-a dus el să găsească mila de care habar nu avea Shylock [v. *Shakespeare*]? La legionari? La cei care s-au aflat destul de îndur[tori de s-au milostivit să-i ucidă pe Duca, pe Iorga, pe Madgearu și pe câți evrei le-au stat la îndemână ca să-i atârne, în chip de carne cușer, în cârlige, la abator? Ar fi putut foarte bine Steinhardt să se ducă să caute mila, pe care n-o avea Shylock, acolo unde ea se răsfăța din belșug: la Auschwitz! M-am și întrebat chiar – odată mântuit jurnalul mărturisirilor sale – oare ce-ar fi devenit Steinhardt dacă, în loc să fi nimerit în temnițele comuniste, ar fi nimerit în gura cuptoarelor? Oare s-ar mai fi putut el îndura, în vaietul imens al unei lumi răstignite, să abandoneze și să întoarcă spatele unui popor crucificat? [...] Oricât de tulburătoare în sine

această năzuință pentru o totală transfigurare – ea nu e fără riscuri. Și lucrul se vede bine în felul cum înțelege el să facă elogiul vechii societăți românești în *Cartea împărtășirii*. Toată teoria plusului convertit în minus, și a minusului convertit în plus, care teorie își are hazul ei în plan literar, și îi servește destul de bine înclinarea mai veche pentru paradox, este, totuși, uimitor de facilă și, la urma urmei, cu desăvârșire falsă. E în felul acesta de a interpreta noțiunile de bine și de rău o naivitate care nu are cum să înfrunte realitatea dură – realitatea politică și socială a vremii. Sigur, în raport cu o societate comunistă, imbecilă, coruptă și ucigașă, vechea societate românească poate să pară cu adevărat idilică. Dar a fost ea într-atât de idilică pe cât o crede și o descrie Steinhardt? S-ar zice că, năzuind spre Rai, până a i-l oferi viitorul, Steinhardt cată a-l descoperi în trecut. «Et in Arcadia ego!» exclamă el fericit. Dar a fost România antebelică o Arcadie? Pe spații mici, de la om la om, «hatârul», «compromisul», «binele mic», «neseriozitatea» și câte altele de aceeași îndoielnică speță vor fi avut, cum vor fi avut întotdeauna, și cum vor mai fi având și astăzi, rostul lor, și chiar un oarecare efect benefic. Dar se poate generaliza efectul conjugat al unor asemenea «virtuți» la proporțiile unei spiritualități și la dimensiunile unei societăți care a cunoscut totuși răscoale și războaie, mișcări sociale, agresiuni de tot felul, de la crima politică la represiunea în masă?... Răsfoiți numai, dacă aveți timp, ziarele epocii dintre 1880-1940 – treabă pe care eu am făcut-o odată, la vremea studenției – și o să rămâneți stupefiat de câtă amarnică ticăloșie se puteau învrednici acele timpuri. Îți vine a crede, citindu-l pe Steinhardt, că omul ăsta a trăit cu capul în nori, dacă nu cu capul în sac, sau izolat în cine știe ce utopică concepție despre lume, în cine știe ce chițimie a spiritului, în care viu cu adevărat nu va mai fi fost decât jocul umbrelor pe pereți... Unde a văzut el lagăre în care se bea șampanie? (Ceva adevărat trebuie să fie aici; unele obaze mai simandicoase, nimerite în lagărul de la Târgu-Jiu, vor fi cerut poate, de dragul hazului, un pahar de șampanie!) Dar oare în lagărele din Transnistria să se fi udat cu șampanie mazărea aia furajeră care avea să ucidă atâtea evrei și să lase pe lume atâtea schilozi? E chiar atât de sigur că «democrația românească» n-a omorât, «cu sutele de mii, pe evrei»? Să fie oare adevărat că «conducătorul statului» *s-a opus* lui Hitler în chestiunea «soluției finale», că a aplicat în mod «neserios» dispozițiile rasiale? Să fie oare adevărat că «Tradiția rasei albe și a occidentului european era alta: și în antichitate, și în evul mediu, și în epoca modernă»? Respectul adversarului în «tradiția rasei albe»? Unde a văzut-o Steinhardt: în crucificările romanilor, în rugurile spaniole, în excesele sanguinare ale revoluției engleze, franceze, ruse, în politica exterminărilor generalizate cu sabia într-o mână și cu crucea în cealaltă mână, în sclavagismul american, în colonialismul englez, în terorismul legionar, în genocidul nemțesc? Ori poate inchișitorii și conchistadorii spanioli, pogromiștii polonezi, sau S.S.-iștii germani n-or fi fost de «rasă albă»? Nu e cuvânt în toate aceste

considerații steinhardtene care să nu fie complet fals și în desăvârșită contradicție cu adevărul istoric și cu spiritul ucigaș al timpului. [...] Ca să mântui, în fine, cu observațiile în jurul cazului Steinhardt, concluzia mea – care poate să vi se pară paradoxală, dar pe care, totuși, o găsesc cum nu se poate mai îndreptățită: chiar convertit, Steinhardt a rămas, prin tot ceea ce e mai profund și mai sensibil în el, același evreu care a fost. Și poate că nicăieri altundeva nu se vedește mai bine această imposibilitate de a evada din propria sa piele ca în unitatea de esență a scrierilor sale. Într-adevăr, de vom pune mai vechile eseuri ale lui Steinhardt alături de *Jurnal*... și de toate cele următoare acestuia, vom regăsi același scriitor ingenios, informat, neliniștit și cultivat, cu un simț foarte viu al limbii, chiar dacă ceva din luciditatea lui de mai odinioară s-a mai întunecat, și chiar dacă, pe alocuri, «tonul monahicesc» divulgă ceva mai mult decât un oarecare efort de adecvare la obiect, o înclinare, probabil cu totul nepremeditată, pentru pastişă în stil ecleziastic. Și eu găsesc că tocmai aceasta este tragică ironie a destinului său: de a fi vrut să înfrângă un dat absolut, și de a nu fi izbutit altceva decât să-i rămână supus. Încât se poate spune că acest *Jurnal* al mărturisirii sale treceri, prin tot ceea ce ține să mărturisească, mărturisește, în primul rând, oricui ține să descifreze partea de umbră, de dincolo de litera așternută, că el nici măcar nu trebuia scris. O tăcere – mai doveditoare de modestiei și chiar de umilință – i-ar fi stat mai bine fericitului convertit. Dar din tot ceea ce ar fi putut să fie autentică umilință, Steinhardt n-a cunoscut decât orgoliul ei. Iar orgoliul, se știe, nu e niciodată mut”. □ Într-o notă, la pagina 26, este semnalată *Une anthologie de la poésie moldave*: „Apărută în Franța (Paris, l’Esprit des Péninsules, 1996), prezenta antologie cuprinde opt poeți români din Basarabia, aparținând generației ’80 (Vasile Gârmeț, Grigore Chiper, Valeriu Matei, Nicolae Leahu, Emilian Galaicu-Păun, Ghenadie Postolache, Aura Christi și Mircea V. Ciobanu), cu texte traduse în limbile franceză și engleză. Tinerii poeți (și critici) basarabeni, care, cu siguranță, dau în momentul de față un nou ton literaturii române de peste Prut, se bucură de atenția excelentului traducător Alain Paruit, secondat cu brio de Odile Serre (pentru transpunerea în franceză) și de Cornelia Golna (pentru traducerea în engleză), ca și de un substanțial studiu introductiv semnat de Sorin Alexandrescu”.

● În nr. 9 din „Cuvântul”, Alexandru George atacă din nou problema disidenților din perioada comunistă, o parte dintre aceștia fiind ulterior depistați „înăuntrul sistemului, în legătură strânsă cu oamenii puterii, uneori înrudiți cu aceștia și bucurându-se de condiții favorabile măcar în privința mediatizării acțiunii lor”. Regimurile postdecembriste i-au promovat cu entuziasm: „Imediat după decembrie ’89, ei au primit posturi de conducere și reprezentanță foarte importante: la Radio și la TV a fost instalat Aurel Dragoș Munteanu, la Ministerul Culturii – Andrei Pleșu, la Editura Politică – Gabriel Liiceanu, iar alții au fost numiți înalți funcționari (Al. Paleologu, Dan Petrescu etc.), cel mai

favorizat a fost Dan Hăulică, un vechi edec al comunismului, promovat *in aeternum* la UNESCO, unde tronează și acum, în ciuda schimbărilor de regim; el a semnat un mic protest oportun contra unei măsuri a tiranului”, deși între timp „steaua tuturor acestora, inclusiv a gălăgiosului Mircea Dinescu, a pălit treptat în judecata omului comun, care a ajuns și el să le poată evalua măcar «curajul»”. Momentul-cheie, în analiza lui Alexandru George, a fost atunci când „au început [...] să apară mărturiile adevăratelor victime ale comunismului, ale oamenilor de atitudine, ale celor care au făcut ani grei de pușcărie, în fine, a început să se publice masiv o întreagă literatură de sertar, trudă a cu totul altei mentalități decât a celei care urmărea succesul imediat și sporul de notorietate, o literatură despre care doi oameni ai spiritului nomenclaturist (Andrei Pleșu și Mircea Dinescu, printre alții) afirmaseră că nici nu a existat la noi în țară, iar criticul stăpânit până la paralizie de același spirit, Eugen Simion, nici nu vrea să audă de o întreagă literatură care a dat năvală și-i deranjează schemele sale fixe de judecată și înregistrare” (*Un singur punct pe mai mulți i*). □ Nicolae Manolescu discută cu Ioan Buduca pe tema *Reformă sau industrializare?*. Titlul generic al interviului se remarcă prin radicalismul teribilist al frazei: „*Ar trebui să facem tabula rasa toată industria românească*”. □ La rubrica destinată „Celei mai tinere generații”, R. G. Țeposu îi alocă spațiu de prezentare lui Dan Lungu: „[...] a mai publicat în «Cuvântul». De astă dată, el revine cu o proză splendidă despre frisoanele oculte ale vieții cotidiene, scrisă admirabil, jumătate pe ton de poem ironic, jumătate pe ton de epopee joyceană. Asistent la Catedra de Sociologie și Etnologie a Facultății de Filozofie din Iași, Dan Lungu s-a exersat, de altfel, în aproape toate genurile: poezie, proză, teatru, eseu. A publicat în «Contrapunct», «Timpul», «Convorbiri literare», «Calende», «Dacia literară», «Orizont», «Cuvântul». Prezent în două volume antologice. A obținut – drept recunoaștere a talentului său indiscutabil – nouă premii în decurs de opt ani. Proză cu amănuntul, care apare acum în «Cuvântul», e o dovadă în plus a înzestrării lui Dan Lungu”.

● În nr. 9 din „Familia”, la rubrica „Proza”, Paul Goma publică *Lățești*, text ilustrativ pentru specia literaturii „de sertar”, cu nota explicativă „*Lățești* ar fi trebuit să fie « a doua noapte » (*Gherla* fiind « întâia »). Ar fi fost – dacă ar fi fost terminată. Atât cât există din *Lățești* – cam un sfert, după opinia autorului – a fost scris, în luna februarie 1973. Au fost suprimate mai multe pasaje (marcate), însă nu a fost modificat textul rămas ”.

● O dată cu nr. 9, a cărui temă generală este *Descoperirea Occidentului*, se reia publicarea revistei brașovene „Interval”. Formula redacțională este următoarea: Colegiul de redacție (Zoe Petre, Vladimir Tismăneanu, Gheorghe Crăciun, Adrian Marino, Mircea Martin, Alexandru Mușina, Mircea Nedelciu, Ovidiu Moceanu); Redacția (Andrei Bodiu – redactor-șef, Caius Dobrescu – redactor-șef adjunct, Mihai Ignat, Marius Oprea – redactor pentru București). În *Editorialul Redacției*, sunt detaliate obiectivele proiectului cultural:

„«Interval» reapare după o perioadă destul de lungă de timp. Nu are rost să invocăm aici «blocajele» de tot felul care au făcut ca revista să nu mai vadă lumina tiparului. Speranța noastră este că ne-am păstrat locul în atenția și sufletul cititorilor noștri din țară. Considerăm că prețuirea lor este cel mai mare dar pe care îl putem primi. Avem ambiția și puterea să facem din «Interval», așa cum a fost de la prima sa apariție, în 1990, una dintre cele mai bune reviste din țară. Suntem siguri că Brașovul merită să aibă o revistă de nivel național și, de ce nu?, european. Mulțumim tuturor celor care ne-au ajutat și în primul rând Consiliului Județean Brașov, artisanul financiar al relansării noastre”. Secțiunile numărului în curs cuprind grupajele: *Ex Occidente lux*, cu materiale de Gheorghe Crăciun, *Noi și Occidentul* („Sunt un intelectual român care a ieșit pentru prima dată din țară la 40 de ani, în 1990. Sunt – o declar deschis – un prooccidental. Mă consider o persoană realistă și cred că prezentul e singura dimensiune a vieții care merită să fie trăită. Și totuși, până în 1990, când am văzut prima dată Franța, Belgia și Germania, raportul dintre lumea noastră românească și cea occidentală a reprezentat pentru mine o problemă mai degrabă teoretică, livrescă, aș zice chiar o problemă atemporală, fără legătură cu prezentul. Sigur, mă număram și eu printre acei români care trăiau în convingerea că Occidentul e o altă lume, întocmită după alte legi ale existenței sociale, preferabilă din toate punctele de vedere. Filmele văzute, cărțile citite, muzica marilor formații rock ale anilor ’60-’70, rarele reviste și ziare franțuzești sau englezești care-mi cădeau în mână, grupurile de turiști străini care împânzeau vara Brașovul îmi arătau că omul apusean e un om cu o mare libertate de gândire și de mișcare, trăind într-o lume aflată mai aproape de normalitatea vieții. Cum arăta însă în concretul ei această normalitate mi-era greu să-mi imaginez. Nu cunoșteam, firește, adevărul empiric, obiectiv al acestei normalități. Și intuiam probabil că îmi e cu neputință să înțeleg lumea occidentală, câtă vreme n-am respirat aerul ei. Problema nu era simplă. Pentru că nu era vorba numai de o lume socio-politică altfel alcătuită, existând simultan cu lumea mea de dincolo de cortina de fier, în limitele aceluiași continent. Cultura occidentală însăși – cărți, filme, discuri, albume de artă, ziare și reviste etc. – avea în conștiința mea o aparență muzeală, ireală și un mod de a fi aproape incomprehensibil. Îi simțeam, fără doar și poate, valoarea, superioritatea, însă simțeam în aceeași măsură și faptul că – în ciuda a ceea ce mă învățaseră școala, scrisul și lecturile – nu sunt în stare să o definesc. Știu și acum – după ce am călătorit prin câteva țări – că o definiție a vieții și a spiritualității apusene nu e deloc ușor de formulat nici măcar pentru un individ născut și crescut în Apus. Europa sau Occidentul sunt teme covârșitoare ce par să nu le lase abordate, discutate imediat, fără apelul la o nu mai puțin covârșitoare bibliografie. [...] Viața noastră de astăzi se mișcă undeva, într-un teritoriu aflat între improvizatie, kitsch și mizerie, între supraviețuirea zilnică și monstruoasele excese întru risipirea banilor ale unor încrengături mafiot,

între prostie și iresponsabilitate, între grandomanie și cerșetorie, între delirul verbal și tăcerea sinucigașă, între resemnările unui joc dinainte pierdut și destule donquijotisme ridicole de extracție intelectuală. Refacerea contactelor cu lumea occidentală sau nu a avut loc cu adevărat sau ea produce, după cum se vede, efecte paralizante. Mai ales nou, scriitorilor, ne place să ne iluzionăm cu ideea că o resurrecție a spiritului pașoptist în cultura română e astăzi cu putință. Apar și cărți în sensul acesta pe care nu le citește nimeni sau pe care le citim tot noi. Gândirea cu brațele încrucișate pe piept sau cu ochii pierduți în bolta cerului nu poate produce efecte de la sine. Nu există un pragmatism românesc filosofic, moral și social. Nu există nici măcar un pragmatism românesc economic. Modelul nostru al românului absolut e astăzi sau Paul Goma sau Corneliu Vadim Tudor. Iarși nu reușim să vedem pădurea din cauza copacilor. Suntem ca și pe vremea francezului lui Alecsandri din povestirea *Balta-Albă*, o țară a contrastelor, un ținut fantasmagoric pentru care lumea occidentală riscă să devină, pe zi ce trece, înecată într-un ocean de vorbe și promisiuni fără nicio acoperire, o proiecție la fel de fantasmagorică...”); Viorel Gheorghiță, *În căutarea luminii*; Caius Dobrescu, *Contracultura est-vest* („Formele vestice și estice ale Contraculturii au în comun în punctul lor de pornire o anumită fascinație pentru anarhismul avangardei istorice. Ele împărtășesc chiar și un anumit misionarism. Ideea de a își extinde propria înțelegere a Revoluției asupra blocului răsăritean a trecut uneori prin mintea șaizeciștilor occidentali. Poate că, în ultimă instanță, solidaritatea cu vietnamezii îi atrăgea mai mult pe radicalii francezi și apoi americani decât aceea cu studenții din Europa de Est care încercau să promoveze moduri de viață «alternative». Obsesia occidentalilor era Lumea a Treia, legătura magică dintre Revoluție și «bunii sălbatici». Cu toate acestea a existat un sprijin spontan pentru mișcările studențești din Polonia, pentru Primăvara de la Praga, pentru Daniel și Siniavski, cei doi scriitori hărțuiți și întemnițați de regimul sovietic în 1968, iar mai târziu pentru Charta’77. [...] Dar nu numai fundamentalismul sovietic resurect le ținea occidentalilor predici cu privire la decăderea lor morală. Mișcarea Chartistă cehoslovacă a adoptat și ea de la bun început poziții foarte ferme împotriva societății de consum. De asemenea, în ultimul deceniu al dictaturii lui Ceaușescu, în plin delir al politicilor de austeritate, Constantin Noica dezvoltă faimoasa teorie a Occidentului despiritualizat, devenit o «civilizație a untului». Nu mai puțin critici față de capitalismul occidental se dovedeau discipolii marxistului «creativ» György Lukács, chiar și cei foarte critici la adresa socialismului real. Și, într-un fel, întreaga ideologie a Europei Centrale creată de dizidenți în anii ’80 avea o dublă adresă: pe de o parte, «barbaria» ideologică sovietică, pe de alta, «barbaria» consumismului american. Spiritul Europei Centrale era singurul, chipurile, care, în opoziția «cultură»/ «civilizație», se mai situa de partea «culturii»); Alexandru Mușina, *După infern* („Dincolo de obsesia, cumva ridicolă a lui «cum ne vede

lumea», amplificată și întreținută de o presă care, normal, trăiește în bună măsură pe seama spaimelor și fantasmelor noastre, întrebarea «Cât de europeni suntem?» e una care poate fi punctul de pornire a unei (re)constituiri, atât a individului, cât și a societății și statului din România post-totalitară. După un răstimp de 45 de ani în infernul comunist. Problema nu e «cât de europeni suntem în ochii celorlalți», ci în ce măsură ne putem *noi* recunoaște în standardele și valorile, în structurile și tradițiile care definesc Europa – civilizația europeană, pe care de «mondializare». Nu cum ne văd alții, ci cum simțim, trăim, acționăm noi înșine. Obsesia «imaginii în lume» nu face decât să prelungească și să deplaseze – parțial – vechea schizofrenie a celui trăitor în ultimul veac și jumătate pe aceste meleaguri. Care gândește – simultan – că românul e hoț, leneș, neros, dar și că «ca românul nu-i nici unul». Care poate fi un tată de familie exemplar, un naș și vecin de treabă, dar și un securist sinistru, un funcționar scârbos și corupt, un activist de partid feroce. Gândind la noi, am gândit la mine. Cel care trebuie, iar, să se definească. Fără să-i mai pese de ce vor zice străinii. Fără să reflecte în oglindă prejudecățile acestora. Încercând să depășească prejudecățile proprii, ale mediului său socio-cultural, intelectual. Pentru o minimă sistematizare a cogitațiunilor mele, am avut în vedere, inegal, succesiv, dar și simultan, patru nivele: *statul*, *eliita politică* – și, eventual, culturală, *comunitatea* – tradițională, populară, și *familia*.”); un interviu cu Marin Mincu (realizat de Gheorghe Crăciun), pus în titlu sub semnul citatului „*Există o specificitate a creativității românești și ea se poate modela chiar pe ideea unei paradigme care e reprezentată de sinteza între Orient și Occident*”; *Poezia la sfârșit de secol*, cu versuri de Ioan Barassovia; *Proza la sfârșit de secol*, ilustrată de Daniel Pișcu („*Cel mai mare roman al tuturor timpurilor*”...); *Occidentul în oglindă* – participanți la dezbatere: Ruxandra Ivănescu, Andrei Bodiu, Vasile Dan, Adrian Hamzea, Mihai Arsene, Mihai Ignat, Ștefan Ungurean; *Document*: scriitorul Marius Oprea despre *Un precursor al hărțuirii sexuale – Teohari Georgescu*.

● „Jurnalul literar” (nr. 31-34) îl are în prim-plan pe scriitorul român din exilul de la Paris: *Theodor Cazaban*. □ La rubrica „Dialoguri esențiale”, Nicolae Florescu publică interviul *Cu Theodor Cazaban invocând „îngerul melancoliei”*... Un moment aparte din conversație se referă la istoricul revistei „La Nation Roumaine”, cu sublinierea rolului și a acțiunii de informare și clarificare, pentru lumea occidentală, a situației din România, în perioada interbelicului și, mai ales, sub ocupația de după încheierea războiului: „[...] își propusese să informeze lumea occidentală într-o limbă de circulație universală. Să informeze exact, în spiritul adevărului istoric, asupra situației cumpănite din România. Era bine difuzat în cercurile jurnalistice și politice, nu numai în Franța, în epoca ce mai ingrată, în care nu aveam nicio șansă de a fi ascultați. Partidul comunist francez era atât de puternic, încât nu se putea să «lovești» în comunism așa cum ar fi meritat. O făceam totuși, dar nu aveam nicio

rezonanță. Țin minte că, la un moment dat, ne-a venit ideea [...] să trimitem «La Nation Roumaine» (ajuns la un tiraj de vreo nouă mii de exemplare) gratuit, la o serie de personalități politice, chiar și nemți, englezi și americani, care bănuiau că știu franceză. Jumătate din tiraj îl cumpărau românii din exil, iar cealaltă jumătate o trimeteam la întâmplare, după cartea de telefon. Am făcut asta o lună, două, trei. Și am primit multe exemplare înapoi cu insulte de tipul: «nu avem nevoie de fasciști în Franța!». Vedeți, prin urmare, în ce climat am trăit. Apoi, în presa franceză, nu de puține ori, apăreau o serie de «năzdrăvănii» politice. Făceam dezmințirea în «La Nation Roumaine», dar rămânea fără ecou. Nimeni nu era dispus să corecteze enormitatea pe care o lansase. Personal n-am reușit niciodată în acești ani să dezminț în presa franceză o informație eronată sau un articol răuvoitor la adresa României. Totul rămânea fără răspuns. Sau scriam unor autori «dezinformați», care ne mulțumeau politicos, dar care nu purcedeau, cum era firesc, la o rectificare onestă în presă. Așa că, o informație greșită avea un tiraj enorm în Franța, iar punerea ei la punct se reducea doar la scuzele particulare ale autorului dezinformării, care nu republica niciodată nimic. Am să vă dau și un exemplu. O doamnă ce a trăit în preajma lui Heidegger, o intelectuală de primă mână, care l-a apărat pe filosoful german de acuzațiile caraghioase de nazism – nu vreau să-i pomenesc numele, tocmai pentru că este bine cunoscut – a scris, cu mulți ani în urmă, despre România, o carte ce cuprinde – lucru puțin cunoscut – două pagini infame la adresa poporului român, dominate de o răutate personală greu de imaginat pentru un intelectual de talia ei. [...] Țin minte că, la apariția inițială a acestor pagini incriminatorii, într-un cotidian american, ce a primit de la români o mulțime de scrisori de protest, Vișoianu a trimis un evreu, pe un anume domn Bercovici, membru în Comitetul național român din exil, fost deputat liberal în România interbelică, ce trecuse și prin închisoarea de la Sighet, mi se pare, să-i demonstreze pe viu respectivei doamne că în țara noastră evreii n-au fost persecutați la nivel de stat, ci, dimpotrivă. După o asemenea vizită s-a spus că autoarea cărții a promis că își va corecta atitudinea ulterior. Am cumpărat, la cincisprezece ani distanță, cartea ei, tipărită într-o nouă ediție, și am constatat că același text fusese imprimat fără nicio virgulă schimbată. Nu avem voie să iertăm asemenea personaje, nu avem voie să trecem cu vederea peste astfel de acte ce ne insultă țara și neamul. Mai cunosc și eu un alt manipulator de întâmplări mincinoase: Curzio Malaparte în romanul său *Kaput*. Povestea cu vizitiul Prințesei ce-l biciuiește pe evreul care nu avea de unde să-i vândă ceai este o grosolană invenție, chiar dacă lucrurile se petrec într-un Iași al războiului. Astea sunt – cum să le numesc?! – niște poncife. [...] Uneori succesul de librărie sacrifică adevărul istoric și dă prioritate clișeului. România este adesea prezentată, în literatura de duzină, occidentală, ca o țară balcanică, puțin primitivă. S-ar putea să fie așa, după cincizeci de ani de comunism. Eu însă, pot să depun mărturie că în anii '40 nu

era astfel și că nu se deosebea cu nimic de Occident”. □ La rubrica „Insectar”, în articolul ***Ghilotina de buzunar***, Gheorghe Grigurcu înfirmă acuzațiile de denigrare a lui Nichita Stănescu, A. E. Baconsky și Ioan Alexandru: „Mai întâi că nu «denigrez» pe nimeni, ci îmi exprim opiniile critice într-un mod analitic, pe cât posibil argumentat și, nădăjduiesc, pe un ton civilizat. Neconcordanța lor cu alte opinii, de-o anume circulație și fixare, nu reprezintă decât un reflex al spontaneității conștiinței critice, de care am fost privați foarte mult timp, chiar dacă în contul ei ni s-au permis unele «libertăți» limitate. Pe de altă parte există – cum să spun? – diverse grade, trepte, nuanțe ale valorii, în literatură ca și în viață. Exprimându-ți decepția față de o persoană, nu înseamnă că nu poți avea cuvinte bune la adresa alteia. În zona creației, locurile nu sunt substituibile, ocupantul fiecăruia marcându-l pe al său printr-un destin unic, de-o anume anvergură. Pentru un cititor avizat, ierarhiile literare au totdeauna o notă de relativitate. În esență, nimeni nu poate înlocui pe nimeni, nimeni nu poate fi convins că poziția sa va rămâne «definitivă». Figurile de *mare poet*, *poet național*, *cel mai mare poet* sunt dintre cele mai sensibile, neputând fi omologate cu ușurință în circumstanțele unor interdicții, falsificări, manipulări, generate de un regim opresiv, ai cărui stâlpi de susținere în cultură erau cenzura și securitatea. Sancțiunea critică vizează personalitățile în parte. Atentă la autenticitate, iar nu la «dimensiunea» totuși relativă, totuși variabilă. Oare n-am dreptul să fim nemulțumit de un director al unei întreprinderi și să mă bucur de rezultatele obținute în aceeași întreprindere de un mecanic? Oare sub conducerea unui general delăsător și corupt, nu se poate afirma un soldat erou?”. În alte notații, sunt încondeiați: Eugen Simion („Ne întrebam nu demult dacă, obișnuit a trăi în simbioză cu câte un autor de mare audiență, dl. E. Simion, după decesul lui Marin Preda și al lui Marin Sorescu, își va îndrepta atenția asupra lui Petru Dumitriu. Acum opțiunea d-sale pare a se clarifica: Adrian Păunescu”), Andrei Pleșu („un Petre Roman în plan cultural”), Dan Zamfirescu și Adrian Păunescu („revine în actualitate, grație unui tandru epistolar cu afinul d-sale, Adrian Păunescu. Personajul a ieșit cu mult din comun prin capodoperele ce le-a tipărit: un volum de ditirambi consacrat lui Nicolae Ceaușescu și un altul de proslăvire a lui Ion Stoica, patronul Caritasului, ambii declarați «geniali» [...]”). □ ***Se poartă iarăși genul scurt*** remarcă, la „Cronica literară”, criticul Cornel Regman, descriind mecanismul recuperării interesului pentru această varietate de formă și creație: „Prozatorii generației ’60 și imediat următori sau premergători au irumput în arenă sub culorile nuvelei și povestirii: Fănuș Neagu, Nicolae Velea, D. R. Popescu, Sorin Titel, Vasile Rebreanu, Dumitru Țepeneag, Alexandru George, Norman Manea ș.a.; dintre aceștia unii au rămas fideli povestirii, ba au și plusat redescoperind savorile schiței. Douăzeci de ani mai târziu, «optzeciști», prolifici nu numai în poezie, au inovat și în domeniul prozei scurte. Ei au deschis drum larg experimentului, fără a renunța – prin câțiva reprezentanți

sau măcar prin unele practici – la formele mai tradiționale, urnite și ele din inerție fie la capitolul compoziției, fie la cel al selecției și structurii personajelor. Din categoria experimentalistilor dezlănțuiți i-am numi pe Mircea Nedelciu, Bedros Horasangian, Mircea Cărtărescu, din a moderaților, pe Ioan Groșan, Alexandru Vlad, Ioan Lăcustă, Cristian Teodorescu. Ulterior, trecerea multora la roman a subțiat considerabil frontul povestitorilor, azi și mai amenințat din flancul publicisticii care i-a făcut pe mulți să piardă, cel puțin pentru moment, gustul pentru *story*. Iată însă că forțe noi se alătură rezistențelor pe poziții, venite dinspre «nouăzeciști», cum le place să-și zică, împrejurare înlesnită și de o fericită inițiativă editorială – «Biblioteca București» – a Asociației Scriitorilor din Capitală. Să-i numim pe trei din beneficiarii primei selecții editate: Horia Gârbea, Răzvan Petrescu, Dan Stanca, toți nuveliști sau, mai exact, nuveliști, iar câteodată abordând genul «blitzului» cum i s-ar putea spune mai vechiului «moment», adică schiței [...].”

[IUNIE-IULIE-AUGUST-SEPTEMBRIE]

● Tema de fond a revistei „Paradigma”, nr. 6-7-8-9, este sugerată în editorialul directorului Marin Mincu, *Postmodernitate versus postmodernism*. Acesta fructifică ocazia teoretică de a semnală că se exagerează, „la noi”, cu extinderea „epistemei mirobolante” a postmodernității la arealul literar, în viziunea sa neexistând „la nivelul retoric și prozodic, diferența specifică într-un text postmodernist și oricare altul”. Mincu amintește că „a propus cu mulți ani în urmă (*Eseu despre textul poetic*, II, Cartea românească, 1986), termenul de experimentalism, adoptat de la italieni, care reprezintă un concept estetic strict mai funcțional decât postmodernismul, întrucât integrează și un aspect recuperator, înglobând o tradiție avangardistă (și modernistă) decelabilă diacronic aproape în toate componentele constitutive, teoretice și practice”. □ În același număr (multiplu), teoreticianul literar Gheorghe Crăciun publică articolul *Motivat și arbitrar sau de la modernism la postmodernism*, avansând cu argumente corespunzătoare din literatura universală, câteva „constatări și precauții”:

- a. (via Matei Călinescu, în *Cinci fețe ale modernității*) – „discuția despre postmodernism se poartă la noi și aiurea în condiții în care nici conceptul de modernism nu este foarte clar. Se știe doar că există puncte de vedere care integrează în modernism simbolismul (ca modernism timpuriu, și cel mai bun exemplu e aici Hugo Friedrich) sau avangardismul (ca modernism radicalizat, în viziunea lui Umberto Eco, de pildă). Modernismul ar cunoaște și o etapă a sa neo-modernistă, ilustrată de literatura primelor decenii de după al doilea război mondial. Sau postmodernismul însuși este o formă de neomodernism”.
- b. (via interpretării personale, prin susținerea unui realism stimulat de modernism și fixat asupra textului) – „Părerea mea este că moder-

nitatea ca model literar coerent își constituie aproape simultan principalele caracteristici atât în poezia cât și în proza celei de-a doua jumătăți a secolului trecut. Nu numai simbolismul ar trebui să ne intereseze în discuția noastră, ci și realismul. Aceste două curente de gândire literară nu reprezintă direcții atât de opuse pe cât se spune. În ambele e vorba de aceeași încercare de a impune un nou statut al creatorului, de a descoperi un nou limbaj și de a găsi o nouă motivare pentru funcția literaturii”.

- c. „Postmodernismul instituie realitatea textului (altă cucerire modernistă, cum am văzut) ca singura realitate adevărată, pentru că numai scriitura e palpabilă, verificabilă, consistentă, liberă, imediată, certă. Ea este o activitate de limbaj, o construcție în spațiul lingvistic conștientă de natura ei materială, obsedată doar de propria ei metarealitate, insensibilă la constrângerile teleologice ale universului alternativ, în care s-au simțit atât de bine prozatorii realiști și moderni. Această scriitură e, în același timp, și implacabil metafictională, pentru ea se afirmă într-un sens programatic antiiluzionist”.

□ Mai participă cu variate contribuții la temă, venite fie pe filieră filosofică, fie având o aplicație literară: Ilie Pârvu, *Două aspecte ale post-modernismului: sau/ și deconstrucție. Generalizare rațională*, George Popescu, *Postmodernism fără postmodernitate*, Zina Molcuț, *Noi puncte de vedere asupra post-modernismului. Ilustrarea lor prin referiri la Eugen Ionescu și Emil Cioran*, Constantin Pricop, *Câteva precizări*, Mircea Țuglea, *Postmodernismul. Partea a doua*, Cornel Moraru, *Aspecte postmoderne în proza contemporană*, Bogdan Popescu, *Wittgenstein și terapeutica filosofică*, Carmen Pascu, *Avangardă și postmodernism sau Carnavalul și Banchetul*.

[IULIE-AUGUST-SEPTEMBRIE]

● Cu titlul generic *O incursiune în... doi*, revista „Echinox” (nr. 7-8-9) analizează, din perspective de interpretare diverse, tema *Dublului*. Colaborează cu articole din domeniul studiilor literare: Corin Braga, *EIDOLA. Imagini ale Dublului în Romanticism*; Rareș Moldovan, *Hermann Hesse. Dublul*; Laura Lazăr, *Golem. Dublu material. Dublu spiritual*; Adrian Tudurachi, *Schiță pentru o poetică dialogică: E. Lovinescu (1906-1916)*; Ligia Gherman, *Eugen Lovinescu. Cele două fețe ale memorialisticii* ș.cl.

OCTOMBRIE

1 octombrie

● În „Luceafărul” (nr. 34), Ioan Buduca reacționează la *Comunicarea* din partea Comitetului Director al Uniunii Scriitorilor („Întrunit în ședința din 17 septembrie 1997 [...] a pus în discuție plagiatul comis de Ioan Buduca,

semnalat de curând în presă. Comitetul Director dezavuează actul reprobabil al unui membru al Uniunii Scriitorilor. Ca și în alte situații asemănătoare, Uniunea Scriitorilor din România își reafirmă convingerea că moralitatea și probitatea profesională sunt imperative actului de creație literară”), și decide să trimită redacției **Povestea unui plagiat**: „Aveam de gând să scriu și să public povestea acestui plagiat după ce se vor fi adunat toate reacțiile din presă declanșate de punerea acestui caz în discuție publică. Cenușa, îmi spuneam, trebuia lăsată să se adune pe capul meu. Comunicatul Comitetului Director al Uniunii Scriitorilor mă obligă, însă, la o reacție personală mai puțin lentă”.

„Actul întâi al istoriei se consumă în luna noiembrie a anului 1996. Atunci, ca urmare a unor nesincronizări între redacția revistei «Cuvântul», unde lucrez, și unul dintre colaboratorii acestei reviste, paginile 8-9 (cele din mijloc) au rămas descoperite. Am decis că o soluție rapidă pentru acoperirea acestor două pagini ar fi să rup 8 file dactilo dintr-un eseu mai lung. Acest eseu are, la rândul său, o istorie. Era scris ca urmare a acuzelor formulate de mai multe ori în presa scrisă împotriva orientării «ideologice» a revistei «Cuvântul». Acuze care încercau să acrediteze despre revista noastră ideea că ar cultiva fundamentalismul ortodoxist, publicasem deja mai multe articole despre Nae Ionescu, în «Cuvântul» și în «Luceafărul», prin care am urmărit să demonstrez că nu suntem naști, că titlul revistei noastre nu este o opțiune legionară. (...) Aceste articole au trecut neobservate. Impactul lor a fost nul. Etichetarea noastră ca fiind fundamentalisti a continuat să aibă curs. Prilejul ca acest curs să ia sfârșit s-a ivit grație apariției unei cărți intitulată *Religie și putere* la Editura Nemira. Găsisem acolo un istoric al relației Biserică-Stat și mai apoi Biserică-Stat laic al cărui autor, Gianpaolo Romanato, pune pe masă argumentele unei evoluții politice europene care era identică opțiunilor noastre liberale, non-fundamentaliste, non-teocratice. Eseul *Liberalism și drept divin* reprezintă primele 8 pagini dactilo, adică primele 16.000 de semne din acest eseu, care, în totalitatea sa, are 100.000 de semne, adică aproximativ 50 de pagini dactilo. Ar fi urmat să fie publicat la Editura Cuvântul, în chip de carte-broșură, de îndată ce am fi găsit banii pentru cheltuielile tipografice. Va fi, de altfel, publicat în curând. Se va vedea că Gianpaolo Romanato este citat, ba, mai mult decât atât, este și criticat pentru tendința marxizantă a unora dintre interpretările sale istorice. Pasajul cunoscut, acum, ca plagiat, este citat în acest fel: «Această istorie, cu interpretarea ei, a relației Biserică-Stat laic este preluată din Gianpaolo Romanato...». Să revin, însă, la momentul noiembrie 1996. Am decis, așadar, să rup 8 pagini de la începutul acestui eseu și să le paginez la mijlocul revistei «Cuvântul». Acum are loc prima greșeală gravă dintr-un lanț de asemenea greșeli. Am optat pentru o semnătură pseudonimă. Era în obiceiul nostru redacțional să semnăm uneori Cezar Andreescu anumite articole, de pildă, spre a nu avea de două dau de trei ori aceeași semnătură într-un număr. De astă dată, rațiunea pentru care am optat să semnez Cezar

Andreescu fusese mai degrabă spontană. Retrospectiv, îmi spun că am luat această decizie tocmai fiindcă știam că în cele 8 pagini există un lung pasaj preluat cuvânt cu cuvânt din Gianpaolo Romanato, fapt ce era dezvăluit în text, dar nu și în cuprinsul celor 8 pagini transferate în «Cuvântul». Ei, și? De asemenea, retrospectiv, îmi spun că am optat pentru pseudonimul Cezar Andreescu tocmai fiindcă acel pasaj preluat cuvânt cu cuvânt nu era, aici, însoțit de delimitările critice față de marxismul metodologic practicat de Gianpaolo Romanato. Ei, și? N-are, acum, însă, prea multă importanță de ce am vrut să semnez cu pseudonimul Cezar Andreescu câtă vreme, în actul doi al acestei istorii, voi semna, totuși, Ioan Buduca. Ce s-a întâmplat? În faza de corectură, redactorul-șef al revistei «Cuvântul» mi-a atras atenția că nu e bine să dăm o semnătură pseudonimă unui eseu care reprezintă interesele programatice, strategice ale orientării revistei. Avea dreptate. Dar în clipa în care am înlocuit semnătura Cezar Andreescu cu semnătura Ioan Buduca, de ce am ignorat existența celui lung pasaj preluat cuvânt cu cuvânt din Gianpaolo Romanato? De ce am uitat de el? Să-mi fi luat Dumnezeu mințile în asemenea hal? Tot ce pot să spun este că, în acel moment, am uitat de existența plagiatului în corpul acestor 8 file ca și cum, într-adevăr, de la bun început, asta aș fi intenționat să fac, iar acum nu știu ce perversiune mentală se străduia să ascundă în uitare fraudă. Actul trei. Aceste 8 file au fost culese într-un fișier al calculatorului care era comun cu acela în care erau deja culese eseurile ce urmau să fie trimise la Timișoara prietenului meu, criticul literar Mircea Mihăieș, care urma să le ducă la editura Amarcord. Am trimis la Timișoara atât o copie pe dischetă a acestui fișier, cât și printurile textelor aflate în el, inclusiv *Liberalism și drept divin*, ultimul în serie. Aici, în acest moment, ar fi fost cazul ca uitarea perversă care mă cuprinsese să se spulbere. De ce nu s-a întâmplat așa? E de neiertat. Mai fac o mărturisire: în ziua când, venind la redacție, mi s-a semnalat că sunt acuzat de plagiat, am râs. Mi s-a spus că e vorba de un autor italian, nu-i știa numele cel care îmi comunica vestea: «Ce autor italian am plagiat eu?» Apoi, am văzut revista în care erau puse față în față cele două texte și mi-am amintit, brusc, înspăimântat, toată povestea. Ce-mi mai rămâne de făcut? Cenușă în cap. Și publicarea textului integral din care s-a născut această rușine".

- Intervenind în dezbateră plagiatului comis de Ioan Buduca, titularul rubricii „La microscop”, Cristian Teodorescu, consideră – în „România literară”, nr. 39 – că numitul vinovat „e de acuzat pentru neglijența sa față de soarta propriului text, căruia nu i-a verificat conformitatea”.

3 octombrie

- Numărul 245 din „Dilema” aduce spre discuție tema antimonopolistă: *Valori sub semnul întrebării – Bătălia canonică*. Propunător: D.V. (Delia Verdeș), care, într-un *Argument* solid-organizat, amintește originea modelului ideologic (spațiul cultural al Statelor Unite ale Americii, mai exact cadrul revizuirii

programelor didactice), „termenii-cheie” ai încercării schimbării de paradigmă („autoritate” și „caracter relativ”), stabilind următoarele elemente de interes al dosarului de presă: „Ce autori, ce texte, ce valori *merită* transmise? De ce acestea și nu celelalte? De ce ale «noastre» și nu ale Celorlaltî? Cine, cum și de ce hotărăște ierarhiile și dihotomiile?”. Participă la dezbateră „pasionantă”: Ion Bogdan Lefter (scriitor) – „Evoluția societății românești în anii '90 poate fi privită ca rezultat al unei veritabile «bătălii canonice»: un sistem de valori ia locul altuia. Momentul «revoluției» anti-comuniste n-a fost nici începutul, nici sfârșitul acestui proces. În decembrie 1989 nu s-a făcut decît trecerea de la faza contestării, de-a lungul căreia se acumulase o tensiune socială atît de mare încît, la prima scînteie, ea a făcut efectiv «explozie», la faza substituirii treptate a vechiului regim. [...] Am în vedere dinamica internă a cîmpului literar și cultural românesc de astăzi... În ce stadiu ne aflăm? Cum să descriem evoluțiile curente din spațiul creativității? Ce mentalități novatoare și desuete se înfruntă? Avem și noi «bătălia noastră canonică»? Dacă e să ne gîndim la unele argumente utilizate în firavele dezbateri intelectuale care au mai pîlpîit în ultimii ani în presa culturală românească, atunci am putea ajunge la două pseudoconcluzii perfect opuse. Da, ne-am afla în plină «bătălie canonică» locală, căci acum, după dispariția regimului comunist, au loc «revizuri»: unora dintre vedetele artistice ale deceniilor trecute le sînt discutate fie compromisurile morale de tip «colaboraționist», fie neîmplinirile estetice, în timp ce alți autori sînt redescoperiți și promovați în ierarhia valorilor. Dar nu, o adevărată «bătălie canonică» n-ar fi posibilă la noi întrucît ea ar presupune, ca peste Ocean, contestarea radicală a întregii tradiții culturale în numele unor modele alternative, fie ele etnice, feminine sau «populare» («de consum»). Or, așa ceva se poate întîmpla într-o societate democratică de tip «creuzet», precum cea americană, dar ar fi mai greu de imaginat la noi, unde predomină mentalitățile autarhice, centrate pe o mitologie națională triumfalistă, păzită cu strășnicie de orice pomire iconoclastă. Atari concluzii – pe care le-am schițat doar ca pe oponenți polemici – sînt incomplete și în ultimă instanță false. Pentru a obține un răspuns corect la întrebările de mai sus, cele două argumentații trebuie răsturnate. «Revizuirile» la care a fost supusă după 1989 literatura anilor '50-'80, foarte timide, n-au coagulat într-un fenomen amplu: nici un scriitor considerat «mare» nu și-a pierdut statutul în urma contestațiilor recente, iar revelațiile retroactive sunt puține și la rîndul lor discutabile. Utile pentru descrierea evoluțiilor mai generale ale culturii române ne-ar fi – în schimb – sensurile «americanești», radicale și cuprinzătoare ale conceptului de «bătălie canonică». Va trebui însă – în prealabil – să-i delimităm corect zona de relevanță. Ea nu se reduce la anii '90 și nu are legătură directă cu schimbarea de regim politic. Nu s-a declanșat în urma acesteia, ci – invers – a anticipat-o. O serioasă și vastă «bătălie canonică» se poartă în spațiul românesc nu de șapte ani și zece luni, ci de circa două decenii, adică de

cînd un nou model cultural a început să se impună și să conteste implicit sau explicit sistemul tradiției așa cum funcționa el la noi încă de dinaintea de instalarea regimului comunist: e vorba – s-a înțeles deja – despre modelul postmodern. El a promovat și la noi, sub forma unor omologii specifice, practic toate trăsăturile «bătăliei canonice» de peste Ocean: valorile dominante în modernism cad în desuetudine, direcții de evoluție cîndva ignorate sau minimalizate se deplasează către centrul sistemului nostru cultural, dislocîndu-le pe cele aflate pînă acum «la putere», autori marginali devin vedete ale noului «canon» (cazurile Dimov, Mircea Ivănescu, «Școala de la Tîrgoviște»), se dezvoltă o nouă dinamică a schimburilor dintre retoricile artistice «înalte» și cele «joase», «populare». Un nou tip de pluralism creativ ia locul «dictaturii» valorilor elitare, puriste și exclusiviste ale modernismului. Și nu numai în literatură: se poate ușor extrapola către ansamblul limbajelor artistice. [...] «bătălia canonică» postmodernă și «bătălia canonică» democratică sînt fețele aceluiași mare proces istoric. Mai mult sau mai puțin în cunoștință de cauză, mai deschiși sau mai obtuși, novatori și conservatori, oameni ai viitorului sau oameni ai trecutului, suntem cu toții actorii acestei confruntări de «canoane» cu final de-acum previzibil: restructurarea în profunzime a întregii societăți românești, cu tot cu tradițiile sale culturale autarhice și triumfaliste...” (**Un model explicativ și un mare proces istoric**); Paul Cornea (profesor universitar): „În ce fel funcționează mecanismul selecției canonice? Simplificînd – n-am încotro în aceste rînduri – voi spune că, în viziunea mea, trei factori intervin îndeosebi: *opțiunea experților, un plebiscit repetat al marelui public, un joc de probabilități*. De ce anumiți scriitori sunt preferați altora? Pentru că valoarea lor ajunge să fie recunoscută (uneori după intemperii) de o majoritate de critici, de «leaderi de opinie», de cititori, pentru că această apreciere se menține în lungul a două, trei generații și e consemnată măcar în două dicționare de renume. Prin urmare, primul criteriu – opțiunea majoritară – i se adaugă un al doilea: confirmarea judecății în timp, și un al treilea – prezența în măcar două dicționare (spre a înlătura riscul unei menționări întâmplătoare). [...] Așadar, revenind: de ce anumiți scriitori sunt preferați altora? Pentru că scrierile lor plac, satisfac o așteptare latentă, se dovedesc adecvate evoluțiilor gustului, răspund căutărilor și sensibilităților timpului. Sunt ele și mai reușite sub raport estetic? În multe cazuri, da, în altele – cine ar putea-o pretinde? Uneori, mai ales în zona de jos a «canonului» avem impresia arbitrariului. De ce cutare și nu cutare, de ce X și nu Y? Pentru că la nivelul percepției contemporane, antrenate de conflicte de interese, șocuri emotive, situații schimbătoare, curente incontroleabile de opinie, primele selecții se constituie într-un joc de probabilități. Desigur, nu e vorba de o loterie, dar nici de o alegere rațională. Însă specific bătăliei canonice e că se află în continuă desfășurare, că operează prin neîncetate «corecturi de traiectorie». Grație acestor corecturi, judecățile de circumstanță sînt revizuite, iar aleatoriul e temperat. În orice caz,

hazardul joacă un rol descrescînd pe măsură ce autorul «suie» în palmares. Cu cît ocupă un loc mai înalt, cu atît valoarea sa e mai sigură, ea fiind legitimată de judecata repetată a mai multor generații. Logica internă a sistemului privilegiază, în lungă durată, operele de calitate. Aceasta explică de ce în pozițiile canonice de vîrf nu ne confruntăm cu scandaluri majore. Pe de altă parte, de ce la nivelul mijlociu sau inferior, Neculuță, Toma, Sahia, Cicerone Theodorescu, Davidoglu etc. n-au putut fi impuși, în pofida faptului că operele le-au fost tipărite și retipărite în numeroase ediții și au figurat ani de-a rîndul în manualele de școală. De ce Stalin însuși, care a înfrînt mașina de război germană, n-a fost în stare să-i expulzeze din «canon» pe Dostoievski și Bulgakov? Și totuși... Totuși ar fi naiv să credem într-o justiție immanentă! În ultimii ani, odată cu răsturnarea dictaturii, instaurarea economiei de piață și cîștigarea libertății de expresie, s-a declanșat și la noi o veritabilă efervescență canonică. Ceea ce importă nu e radicalitatea unor opinii punctuale, nici reacția inertială a unor întîrziări. Semnificativ e însuși faptul punerii în discuție, fără inhibiție, într-un context pluralist, a întregului corpus al valorilor consacrate! E vorba, în adevăr, și de reevaluarea locului ocupat de unii autori pe post de clasici ori clasicizabili (M. Preda, Nichita Stănescu) și de reînnoirea felului de a-i citi pe cîțiva «mari» (G. Călinescu, M. Sadoveanu) și de ascensiunea în preferințele generale ale unor marginalizați ori semi-anonimi înainte de 1989 (Voiculescu, Steinhardt, I. D. Sârbu etc.) și de revenirea în forță a scriitorilor din Diaspora (Cioran, Ionescu, Eliade, Monica Lovinescu, V. Ierunca, Petru Dumitriu etc.) și de estomparea prestigiului unor răsfățați de ieri (Beniuc, Jebeleanu etc.) și de situarea tinerilor aspiranți la notorietate din generația lui M. Cărtărescu și a celor adiacente. Dezbaterea e și va fi aprigă, dar, neîndoielnic, salutară și inevitabilă. Pînă să dispunem de o imagine globală asupra «canonului», care să reflecte schimbările de climat și mentalitate ale epocii post-comuniste, vor mai trece cîțiva ani. De-abia atunci vom cunoaște consensul majoritar și vom putea afla măsura în care viziunea noastră personală se apropie sau se distanțează de el.”; Ioana Pîrvulescu (scriitor): „Rostul canonului este să influențeze (constrîngere sau modelare). Ca să o poată face, el trebuie să funcționeze fără sincope și să fie lipsit de contradicții în interiorul propriului sistem. [...] *Coerența* sau *armonia* lăuntrică este probabil cea dintâi constantă a canonului. *Accesibilitatea* ar fi a doua. Aceasta nu înseamnă nici simplu, nici primitiv, ci posibilitatea de transmitere a criteriilor lui, fie direct, fie prin verigile intermediare cele mai potrivite (școală, manuale, emuli, ecranizarea unei cărți de succes etc.). O a treia constantă este capacitatea de cuplare/ adaptare a canonului la spiritul timpului/ modă/ orizont de așteptare, asemenea unui ceas care e potrivit să sune la o anumită oră. De aici încep însă variabilele, căci această «oră» e determinată de factori variabili: nivelul de civilizație și de cultură ale epocii, sistemul politic, necesitățile și idealurile momentului, jocurile de interese instituționalizate etc. Cât a corespuns

canonului artificial impus de puterea comunistă, poezia lui Dan Deșliu a fost publicată și premiată. Publicarea și premiul sunt în literatură semne ale concordanței cu un canon. Dacă nu ajută cu nimic la menținerea unui canon sau dacă îl amenință, cartea apare greu sau rămâne, subversiv, în sertar. Sertarul cu manuscrise e și el o constantă a canonului: zona interzisă” (*Lupta lui Zosima cu Ferapont*); Liviu Papadima (lector universitar): „Literatul post-totalitar resimte simultan oroarea față de lumea de ieri și nostalgia unui model de societate aureolat de visul unei hegemonii culturale – sindromul Noica mi se pare unul dintre cele mai reprezentative. Va contribui negreșit la acutizarea amintitei întrebări primenirea generațiilor, intrarea în arenă a tinerilor formați după căderea dirijismului cultural comunist, care privesc cu tot mai nervoasă nedumerire dilemele confrăților lor mai vârstnici. E iarăși destul de previzibil ca o dispută de anvergură asupra atitudinii – sau atitudinilor – culturale să facă din chestiunea canonului catapultă sau cal troian. Nu m-as hazarda însă să dau vreun pronostic mai nuanțat privitor la unghiurile de atac și la alianțele strategice: va avea, de exemplu, prioritate varianta *hard* americană sau cea *soft* europeană? Aproximarea, o știu prea bine, e grosieră, însă câteva diferențe globale pot fi totuși sugerate. La noi s-au făcut mai cunoscute luările de poziție mai incisive, de dată mai recentă, de dincolo de ocean, dominate de problematica multiculturalismului sau marginalizate, etnice, sexuale, politice, având un puternic *background* al luptei pentru putere. Destul de puțini știu că aceste campanii contestatare ale ultimelor decenii, pornind de la ideea multiplicării canoanelor alternative – și ajungând până la respingerea *de plano* a însuși principiului canonic, până la refuzul ierarhiilor de orice fel, au fost precedate de o «bătălie canonică» intens focalizată în Germania de la sfârșitul anilor șaizeci și începutul anilor șaptezeci. De coloratură reformistă, aceasta s-a concentrat în perimetrul didacticii literare, gimnaziale, liceale și universitare. Obiectivul nu era, la acea vreme, într-un climat de febrilitate șaisoptistă, neantizarea canonului (sau a canoanelor), ci mai degrabă «salvarea» lui prin revizuire de profunzime, nu doar ale corpusului ui de autori și de texte curriculare, ci în special ale criteriilor de selecție și ale metodologiilor de abordare. Pe scurt, punctul de plecare îl constituia constatarea erodării sau chiar a pierderii credibilității canonului literar educațional perpetuat de tradiție, punctul de sosire vizat fiind cel al recâștigării acestei credibilități. O atitudine similară se regăsește la noi, mai timpuriu, în acuza de «ipocrizie» adusă de Lovinescu istoriei literare în *Mutația valorilor estetice*, într-un context însă sensibil diferit, în care profesorul de limbi clasice și totodată mentorul orientării moderniste căuta să-și justifice opțiunea pentru critica de actualitate. O evoluție «stadială», trecând întâi prin etapa «reformistă» către cea «revoluționară» ar fi, din punctul meu de vedere, mai firească și mai utilă, răspunzând deocamdată căutării stringente de repere în regândirea sistemului educațional.” (*Profeții deșarte*). Mai colaborează la dosarul tematic, asistenții universitari:

Cosana Nicolae, *Canoane și (pre)texte feministe*, și Ion Manolescu, *A accepta indecidabilul*. □ Sorin Alexandrescu (profesor la Universitatea din Amsterdam) urmărește construcția canonului în literatura române, pronunțându-se concluziv **Pentru un mai grabnic sfârșit al canonului estetic**: „O discuție despre canon ar trebui să pornească de la recunoașterea faptului evident că «ordinea literară» românească a fost stabilită de patru oameni: Maiorescu (1840-1917), Lovinescu (1881-1943), Călinescu (1899-1965) și Nicolae Manolescu (n. 1939). Au existat desigur și alți critici care au alimentat, ori amendat, opiniile «celor patru», dar ei s-au raliat, în linii mari, în fiecare generație, opiniilor aceluia din acest cvartet de aur care o reprezenta în modul cel mai strălucit. Însemnătatea «celor patru» este enormă. Ceva demiurgic, astăzi încă fascinant, însoțește gesturile lor: Maiorescu ridică din mîlul primordial arhipelagul genurilor și atitudinilor literare, Lovinescu taie în pădurile și poienile lui conturul primelor orașe și conferă modernismului unica îndreptățire a existenței în cultură, Călinescu aduce în *Istoria* lui primul «dublu» modern al literaturii române, imaginea ei despre sine, iar Manolescu salvează, decenii de-a rândul, din neghina comunistă grâul curat. Metafora despărțirii apelor de uscat, gestul demiurgic prin excelență, implică totodată îndiguirea apelor, respingerea formelor alternative ca anti-forme. Demiurgul este și Marele Defensor: Maiorescu ne apără de demagogie, Lovinescu de pășunism, Călinescu de naționalism și anti-semitism în plină perioadă antonesciană, iar Manolescu respinge asalturile staliniste și neoașiste. Da, numai că orice afirmare a unei anume forme de cultură aruncă restul creației în non-cultură, iar suveranitatea canonului se întreține prin reproducerea lui automată: necesitatea digului nu se mai dezbate, doar ajustările lui, ici și colo. Drept *anti*-forme sunt luate adesea și *alte* forme, iar reciclarea reziduurilor încetează. Acțiunea «celor patru» este comparabilă cu cea a marilor cronicari moldoveni din secolul al 17-lea și al 18-lea: Ureche, Miron Costin și Neculce. Primii stabilesc canonul cultural modern și «cronica vieții literare» din secolul al 19-lea și al 20-lea, așa cum «cei trei» au stabilit canonul istoric al veacului de mijloc, letopisețul moldovenesc și conștiința de sine a omului medieval. Născuți tot la distanțe cam de 20-40 de ani unul de altul (deci 1-2 generații: reamintesc mai sus datele), dar legați între ei și prin relații de maestru/ discipol «cei patru» – continuă «cronica» fiecare din punctul unde o lasă predecesorul, într-o perfectă solidaritate de idei, atitudini și evaluări, chiar dacă în dezacord de talii. Lor li se datorește constituirea canonului, sau a conștiinței de sine a modernului, pe următoarele dimensiuni (în mare): autonomie a esteticului față de politic și etic, o scară definitivă de valori literare, repere estetice (mai ales franceze), ierarhie centru/margini, serii istorice, teme recurente, omogenitate națională, strategii literare în raport cu puterea, fie ea democratică, fie totalitară și, mai ales, modelele interpretării textuale. Fascinația canonului include «naturalizarea» lui: noi gîndim despre noi înșine atît de firesc în interiorul

acestui canon încît potrivit sentimentului public el nici nu există. Nu vreau prin aceasta să spun că valorile promovate de «cei patru» nu au fost niciodată contestate, ci c[ă] sistemul normativ presupus de aceștia – ceea ce se înțelege, deci, prin «canon» – a rămas același. De la Gherea, Macedonski sau Iorga, la liberalii anilor treizeci, de la unii doctrinari comuniști «luminați» postbelici la stilisticieni și structuraliști izolați, de la dizidenții moderni (Ileana Vrancea, Ana Selejan, Marin Nițescu) sau post-moderni mai recentii (antologia optzecistă a lui Gheorghe Crăciun, Magda Cârneci, Ion Manolescu și alții), la impunătoarele serii «est-etice» ale Monicăi Lovinescu și ale lui Virgil Ierunca, orice încercare de răsturnare fundamentală a canonului a dus nu la modificarea nucleului canonic ci, în cel mai bun caz, doar la crearea de noi «margini miluite» ale acestuia. De ce se complăce cultura română în același canon cultural-estic de vreo 120 de ani? Aceasta este întrebarea fundamentală, cred eu, și nu atîtea alte întrebări derivate, precum aceea dacă Nichita Stănescu a fost, sau nu, un mare poet, sau dacă el a fost «mai mare», ori «mai mic», decît Dimov, sau dacă lui Sadoveanu, sau lui D.R. Popescu, ca «mari» scriitori, li se pot ierta «micile» lor slăbiciuni omenеști. Mărturisesc că asemenea întrebări mi se par lipsite de interes, ca fiind simple *efecte* ale canonului (ceea ce nu înseamnă că anumite corecții istorice n-ar trebui făcute). Mi se pare însă esențial să reflectăm în primul rînd nu la «succesele zilei», ci la canonul care le produce, la tezele *meta-discursive* care fac posibile, sau necesare, aceste efecte și aceste succese: ideea că există o *singură* ierarhie estetică (de-aceea trebuie neapărat stabilit dacă X e «mai mare» decît Y), că există o *ierarhie* estetică, de stabilit desigur de noii «critici de direcție» ai tinerei generații, că această ierarhie este numai, sau în primul rînd, *estetică* (de-aici preeminența artistului asupra cetățeanului și «dreptul» de-a fi iertat al primului), ideea că esteticul există în sine, literatura în sine (nici măcar comparată cu filozofia ori cu artele plastice), textul tot în sine («marea critică literară» românească este imanentistă și se limitează la o discuție asupra personajelor în proză și asupra «existențialului» în poezie), că fraza și imaginea poartă valoarea estetică, nu construcția textului (din cei «patru» doar la Manolescu găsim unele preocupări naratologice) și, în cele din urmă, că există un grup de specialiști (critici literari) care, ei singuri, au sacra misiune de-a păstra neatinse marile valori ale neamului pentru publicul abrutizat de comunism ori de consumism democratic. Rezultatul acestui corpus de reguli canonice este o încorsetare estetică a valorii culturale, și încă din unghiul unei foarte limitate estetici. [...] Constituit în corpus de norme în secolul al 19-lea datorită lui Maiorescu și Junimii, acest canon a fost noi, altfel decît în alte culturi, permanentizat în secolul al 20-lea datorită supremației generațiilor următoare de maiorescieni. Comunismul a blocat apoi orice dezbateră canonică. În lipsă de altceva, preluarea lui Lovinescu și Călinescu a creat o falsă impresie de continuitate valorică. Falsă, pentru că ea nu era altceva decît ar fi fost în Italia o supremație a lui Croce, ori

în Franța a lui Thibaudet. Ambele, din fericire pentru dinamica intelectuală a acestor țări, practic de negîndit. Slăbiciunile și, mai târziu, anihilarea societății civice în România au făcut ca esteticul să fie mereu văzut ca singura graniță de apărare a democrației în fața terorii de dreapta și de stînga. Motivul a fost, cred, faptul că societatea democratică interbelică a fost dominată de modernism estetic, nu de modernizare socială. Idealul ei (lovinescian!) de aliniere la Occident a ținut rafinamentul acestuia, nu egalitarismul lui. Cultura românească s-a multumit 120 de ani cu același canon – acesta ar fi un început de răspuns la întrebarea pusă mai sus – pentru că societatea românească, în acești ani, s-a blocat pe absurda dilemă «modernism versus tradiționalism», în loc să se angajeze în reala și practica *democratizare*. Sterila dezbatere despre «ce societate ar trebui să avem» a înlocuit analiza și îmbunătățirea celei existente. În *contra direcției de astăzi în cultura română*, din 1868, a permanentizat lupta cu «vițiul radical, neadevărul», și cu «lipsa de orice fundament solid pentru formele din afară ce le tot primim». Actualitatea acestor aserțiuni la sfîrșitul anilor treizeci, ca semnul unei nefirești, chiar dezastruoase blocări istorice. Șiu dimpotrivă – argument *a contrario* – faptul că abia actuala democrație, în curs de construcție, pune în centrul preocupărilor ei valorile civice, nu estetice, face posibilă, pentru prima oară, o discuție reală despre canon. O discuție? Nu. Cred că a venit în sfîrșit timpul să se încheie *supremația canonului estetic* în cultura română. Deși justificat istoric, el a dus la o inacceptabilă încorsetare a gîndirii și creației culturale românești. El legitimează nu reînnoirea, ci reproducerea valorilor centrale, în fapt *conservatorismul estetic* (chiar din moment ce le avem deja pe cele eterne – și în ultimă instanță a înseși creației culturale. Iată de ce nu doresc nici o (nouă) bătălie canonică, ci doar abandonarea oricărui canon. Și tînjesc după aerul pur care-i va urma”. □ În articolul *Accesul la dosare*, Andrei Pleșu susține cauza adevărului istoric (i. e. să cunoaștem, dar să ne și asumăm, deopotrivă, realitatea din subsolul umbros al perioadei comuniste): „Vrem sau nu vrem să ne vedem dosarele? E o întrebare al cărei răspuns nu poate fi căutat în spațiul rece al dezbaterii logice sau juridice. Degeaba umbli la argumente: în realitate, te simți atins în măruntaie și în soartă. Cum să consimți liniștit la o despuiere arbitrară a ta și a celor din jurul tău? Cum să nu găsești nenumărate motive de a refuza? Mai întâi, îți spui că nu vrei să afli lucruri care să-ți otrăvească tot restul vieții. Nu vrei să-ți cunoști turnătorii, mai ales dacă fac parte dintre cei apropiați. Apoi, câtă încredere poți avea în acuratețea unor informații adunate cu rea-credință, de o poliție ilegală moralmente și care nu avea niciun scrupul în alegerea mijloacelor sale de lucru? Nesigură este însăși autenticitatea documentelor îndosariate. În cei șapte ani care s-au scurs de la revoluție, ele au putut fi abundant manipulate de cei care au avut interesul și puterea de a o face. Unele s-au înălbit, altele s-au întunecat, altele au dispărut pur și simplu. Cât din ființa noastră reală se găsește, în fond, între copertele

dosarelor noastre? Nu vom fi confrunțați cu o colecție sordidă de abjecții, cu o antologie indigerabilă a mizeriei sufletești? La urma urmelor, am dreptul să evit întâlnirea cu propriul meu spectru și cu spectrele altora”. [...] „Hotărât lucru, deschiderea arhivelor secrete e o aventură plină de capcane. Are dreptate, poate, o bună prietenă din Budapesta, care propune ca fiecare din noi să-și primească dosarul acasă, în plic închis, urmând să decidă singur dacă vrea sau nu să-l deschidă. Cred, totuși, că, punând totul în balanță, accesul la dosare e un rău mai mic decât sigilarea lor definitivă. Dacă nu vom avea curajul de a ne confrunța cu realitatea toxinei, vom fi condamnați să trăim cu mitologia ei. Vom evita dezagreabile demascări punctuale, dar vom respira într-o atmosferă de suspiciune difuză. În plus, suspendarea accesului legal la dosar nu va exclude frecventarea și utilizarea lui ilicită. Depozitul de documente a cărui utilizare nu e reglementată luridic va plana asupra noastră ca o perpetuă invitație la șantaj și malversațiune. Oamenii cumsecade vor fi, în continuare, victime potențiale, pezevenghii vor fi, în continuare, agresivi. Evident, nu vom putea privi în subteranele vieții noastre trecute fără o senzație de inconfort sălcui, în care dezgustul, curiozitatea și teama se vor amesteca indiscernabil. Dar nu ne vom găsi liniștea înainte de a fi acceptat o ultimă întâlnire cu ceea ce, în deceniile din urmă, a fost dejecția noastră cotidiană”.

4 octombrie

● În „Adevărul” (nr. 2293), la rubrica „Accente”, C. Stănescu pune câteva rezoluții la „bătălia între generații” sau contestarea scriitorilor din anii comunismului, de către tinerii debutanți după decembrie '89, pornind de la afirmațiile lui Radu Aldulescu, un „foarte talentat prozator”, un „«outsider» al vieții literare de azi”, dintr-un interviu pentru „Adevărul literar și artistic”: „Întrebat asupra «șansei» pe care o acordă supraviețuirii literaturii scrise în «obsedantele decenii» comuniste, Radu Aldulescu mi-a răspuns fără ezitare: «Șansa scriitorilor care au scris acele cărți ar fi să redebuteze. Nu văd cine ar mai fi în stare să citească așa ceva și în ce scop, în afară, desigur, de istoricii literari. Am mai citit câte ceva la vremea respectivă și nu mi-a sunat bine deloc. M-am întrebat de ce, căci lumea în care trăiam forfotea de activiști și activism politic. Era totuși altceva decât ceea ce apărea în cărți. În pofida atâtor aberații și absurdități, era o lume vie, fascinantă în grotescul ei, prin aceea că în spatele unor poncife umanitariste, colcăiau meschinăria, ura, crima. Nu mai credea nimeni, desigur, dar e încă și mai rău când te faci că crezi, și mai cu seamă în scris. Scriitorii, unii dintre ei extrem de dotați, au avut în vedere în primul rând să-și publice cărțile. Au scris ținând permanent cont de cenzură, sau, cum am auzit, colaborând cu cenzura. Pe undeva îi stimez: au scris cărți pentru acel timp. Cenzura ideologică a fost desigur un test și o provocare pentru un scriitor. Tot așa cum sărăcia, cenzura economică, tentația politicii sau a obținerii unui statut social și material cât de cât onorabil, lucrând

în presă, constituie azi niște provocări și teste de rezistență. Fie pentru că a obosit, fie pentru că-i mai debil de felul lui, scriitorul român n-a prea făcut față acestor provocări». Nu intenționez să polemizez cu Radu Aldulescu pe marginea acestei nedrepte *contestări* împărtășite, implicit sau explicit, de noile valuri de scriitori. Nu vreau să polemizez fiindcă, oricât de nedreaptă, contestația lui conține un adevăr tulburător: «Șansa scriitorilor care au scris acele cărți ar fi să redebuteze» – spune Radu Aldulescu. Constat cu neliniște că destui, dacă nu toți, dintre «acei scriitori» pe care-i contestă el, «clasici în viață» sau «captivii» fostei libertăți înlănțuite chiar au «redebutat» după 1989: aceste «redebaturi» sunt, vai, aproape fără excepție, niște veritabile rebaturi. Iată în ce mi se pare a consta adevărul dureros al unei *contestatii* imposibil de... contestat. Șansa «redebutului» lor fără «cenzură», în condiții de deplină libertate – «șansă» acordată de tânărul contestatar – a fost, cel puțin până acum, ratată” (*O șansă ratată...*).

8 octombrie

● Articolul *Spre aceeași legendă*, publicat de Alexandru George, în „Luceafărul” (nr. 35), continuă dezamorsarea, pe bază de mărturii personale, a locurilor comune care îl vizează pe G. Călinescu, în activitatea desfășurată după 23 August 1944: „Am evocat de mai multe ori în diverse pagini publicate după Eliberare situația lui G. Călinescu, adică a unui cărturar care s-a bucurat în comunism de prestigiu aparte, atâta cât teroarea instituită după 1948 îngăduia, când era vorba de unul dintre favoriții săi. Autor al unei opere de importanță maximă pentru literatura noastră mai recentă, el a aderat la noul regim spre surprinderea generală, căci nu-și dăduse niciodată pe față niscăi sentimente «democratice», în deosebire de un M. Ralea, Geo Bogza sau Zaharia Stancu, individualismul lui acut ținându-l departe de ceea ce se numea în epocă, nu fără o notă de blam, «politică». [...] Oportunismul, aparent așa de bine inspirat al lui Călinescu l-a dus la tot felul de privilegii, care, în context, se dovedeau exorbitante, dar nu depășeau perimetrul prescris de oficiali și nu aveau legătură propriu-zisă cu avantajele așteptate pe linia adevăratei sale vocații. Așa s-a întâmplat cu *Bietul Ioanide*, roman scris mai înainte și apărut în 1953; a fost un mare hatâr publicarea lui, de neconceput în cazul în care autorul ar fi fost un scriitor obișnuit, oarecum în compensație pentru trecerea autorului pe linia moartă. Împotriva «dispozițiilor» legale, cartea a apărut imprimată respectându-se ortografia veche, abolită prin lege de curând, ceea ce – îmi dau seama abia acum – avea ca scop să-i sublinieze caracterul anacronic. Era dată ca un document al altei epoci, când autorul nu-și limpezise propria concepție creatoare în contact cu ideologia clasei muncitoare. (El se și scuza în acest sens, într-o notă de subsol din corpul romanului, un procediment cu totul insolit și care nu va mai fi repetat cu altă ocazie). Între timp, autorul se dăduse pe brazdă, se afla pe «linia Partidului», o urma neabătut; din păcate, aceasta

era așa de greșită, încât nu ducea decât la false evaluări, la judecăți, dar mai ales la osândiri strâmbe, la ignorarea adevăraților scriitori și la exaltarea unor nulități. Călinescu s-a executat; fără entuziasm, evitând de cele mai multe ori confruntarea cu literatura «nouă», refugiindu-se în documentarism și în trecut, dar a făcut-o. Ar fi însă o iluzie să-i atribuind acte de curaj și arzătoarea dorință de a restaura cât de cât normalul. Numele lui nu a fost amestecat în nicio «dezbateră» a vremii, în nicio bătălie de impunere a adevărului, chiar și când era vorba de teritoriul adevărului strict profesional”. O atenție deosebită este dată momentului „reconsiderării lui Maiorescu”, de la începutul anilor ’60, lovitură organizată cu abilitate – aici, autorul articolului citează „o versiune pe care o dețin de la Paul Georgescu” – de Tudor Vianu, Liviu Russu, cu oblăduirea lui Paul Georgescu, la sugestia Comitetului Central al Partidului, și aplicată selecției ideologice, operată, cu precădere, în cea de-a doua parte a anilor ’50, sub ocupația sovietică. În acest caz, G. Călinescu nu sesizează oportunitatea ancorării la realitatea ușor schimbată, iar, în consecință, ratează prin articolul *T. Maiorescu, socialist?*, fructificarea „atmosferei de destindere, în care a avut loc, prin excepție, o discuție literară cu adevărat liberă, care avea să schimbe o importantă direcție în interpretare”.

● În „România literară” (nr. 40), cu titlul de pagină „Eseu”, sunt publicate fragmente din *Manual de gânduri care liniștesc*, de Iustin Panța. □ La rubrica „La o nouă lectură”, Alex. Ștefănescu alcătuiește fișa de scriitor a lui *Matei Vișniec*, acordând atenție următoarelor aspecte: lista cărților publicate (*Repere bibliografice*), analiza operei, cronologia vieții și a activității literare (*Repere biografice*). Pe parcursul articolului, la secțiunea biografică ies în evidență informațiile de amănunt: „În perioada 1976-1980 face studii de filosofie la București și devine unul dintre membrii fondatori ai Cenaclului de luni, condus de Nicolae Manolescu. Din 1980 și până în 1987 funcționează ca profesor de istorie și geografie în comuna Dorobanțu-Plătărești, din județul Călărași”; „Pe parcursul unui deceniu (1977-1987) scrie opt piese de teatru în două și trei acte, aproximativ douăzeci de piese scurte și câteva scenarii de film; constatând că aceste texte sunt sistematic respinse de autoritățile culturale, le multiplică pe cont propriu și le face să circule în mediile culturale și artistice; scriitori și regizori prestigioși vorbesc despre dramaturgul Matei Vișniec ca despre o revelație”. Evaluarea scrierilor se realizează în funcție de genurile abordate: poezia („În România, cei mai mulți poeți încep prin a-l imita pe Vasile Alecsandri, devin apoi eminescieni și ajung în cele din urmă, printr-un efort de emancipare, să scrie ca Lucian Blaga. Matei Vișniec a sărit aceste etape și, de la primele lui manifestări, a fost un postmodern, situându-se decis în istoria literaturii după Leonid Dimov și Nichita Stănescu. S-ar putea crede că, în copilărie, părinții săi l-au învățat să recite nu *Căteļuș cu părul creț*, ci poeme onirice. Și că în *cartea de citire* pe care a avut-o la dispoziție la școala primară din Rădăuți s-ar fi aflat nu *Somnoroase păsărele...*, ci *11 elegii*.”

Cert este că el a făcut din limbajul poeziei contemporane un fel de limbă maternă, folosită cu siguranță și ușurință”; „Spre deosebire de poeții generației '80 din care, teoretic, face parte, Matei Vișniec nu practică poezia ca pe un joc literar studentesc. El este în esență grav, chiar dacă ia o distanță critică și ironică față de propria lui gravitate”; „S-ar putea glosa foarte mult pe marginea poemelor lui Matei Vișniec, evidențiindu-se diverse semnificații filosofice: riscul pierderii identității într-o eră în care dictează legile statisticii, dificultatea comunicării interumane, nediminuată de existența unor mijloace sofisticate de comunicare, tendința individului de-a se dedubla, nevoia de sacralitate, degradarea, într-o lume cu spirit practic, a noțiunii de sărbătoare, îndepărtarea oamenilor de bucuriile simple, deținerea de către artist a unei puteri imense și, în același timp, iluzorii etc. Numai că *nu* aceste idei, arhicunoscute, în fond, din eseistica existențialiştilor și a succesorilor lor, conferă valoare poemelor. Trebuie luate în considerare *textele în sine*, explicite și totuși sibilinice, fulgurante, și totuși greu de uitat. Poetul își sperie și totodată își captează cititorii cu un fel de *halucinații lingvistice*”; „Puțini poeți de azi reușesc să restaureze, ca Matei Vișniec, autoritatea originală a cuvintelor. În general, cei care scriu versuri azi contribuie, dimpotrivă, la devalorizarea lor, folosindu-le superficial, imprecis și tautologic, cu o frenezie iresponsabilă. Matei Vișniec, deși nu este grandilocvent, deși nu transformă fiecare cuvânt într-un dangăt de clopot, utilizează limba română cu atâta precizie și siguranță, încât o face să răsunе clar în conștiința noastră, îi redă prestigiul de principal mijloc de comunicare”) și teatrul („Teatrul lui Matei Vișniec, judecat după text, s-a clasicizat surprinzător de rapid. El nu mai poate provoca un scandal artistic, de genul celui declanșat cândva de dramaturgia lui Ionescu sau a lui Beckett. Piese ale lui Matei Vișniec sunt bizare, inclasificabile, ca textele celor mai nonconformiști și sfidători scriitori (onirici, suprarealiști, adepți ai literaturii absurdului etc.). Și totuși, ele *nu* se înfățișează ca un act de nesupunere sau provocare. Se desfășoară în față cititorilor calm, civilizat. Ele ca și cum o muzică demonică ar fi interpretată la pian, într-un salon, de un muzician sobru și respectuos față de asistență, îmbrăcat în frac. [...] În toate piesele, fie ele parabole sau simple jocuri ale imaginației, găsim secvențe din ceea ce s-ar putea numi *o comedie a comportamentului ființei umane în societate*. Această comedie trebuie considerată adevărata substanță a dramaturgiei lui Matei Vișniec”).

9 octombrie

● Intervievat de Rhea Cristina, în „Contemporanul” (nr. 40-41), ca invitat al Clubului „Idea Europeană”, președinte Uniunii Scriitorilor, criticul Laurențiu Ulici afirmă: „Critica literară va fi ceea ce a fost dintotdeauna. E greu de spus că au existat abdicări de la condiția ei și de la esența ei, care este aceea de valorizare a operelor literare. În mare, chiar și înainte de 1989, critica literară și-a făcut datoria și a observat producția literară din perspectiva proprie

literaturii. Ea nu are de ce să-și schimbe această perspectivă și nici nu și-a schimbat-o niciodată. Știu că au fost excepții, sigur că au fost perioade, au fost critici chiar care au înlocuit această perspectivă cu alte perspective, dictate de imperativele momentului. Vă aduceți aminte de sociologismul vulgar din anii '50, de ideologizarea masivă a criticii românești, politizarea ei, dar criticii importanți și cărțile importante de critică apărute din 1960 până în ziua de astăzi au reușit să scape de presiunile diverse care s-au exercitat asupra actului critic. Cu atât mai mult cred că astăzi o critică literară serioasă va conserva ceea ce este esențial, își va conserva definiția, ca să zic așa. Va fi o critică a literaturii din perspectivă literară". □ Ion Stratan publică versuri din ciclul „*The Globe*”, parodii la piesele lui Shakespeare: „*Furtuna*”, „*Măsură pentru măsură*”, „*Cei doi tineri din Verona*”, „*Nevestele vesele din Windsor*”, „*Mult zgomot pentru nimic*”, „*Cum vă place*”, „*A douăsprezecea noapte*”, „*Visul unei nopți de vară*”.

10 octombrie

● La pagina a doua a „*Literatorului*” (nr. 41-41), „*Diacul tomnatic și alumn*” se ocupă de presă. Mai întâi și mai exact, la „*Revista presei*”, arată publicului ce înseamnă *O revistă etalon* („*Caiete critice*” – „o excelentă revistă de critică”), apoi își îndreaptă vigilența critică înspre „o foaie a tinerilor scriitori din Republica Moldova” („*Contrafort*”) – *Dincolo de Prut*. Dincolo de trecerile secvențiale prin sumare, o notă aparte este adusă de încercările de identificare a „câmpurilor” de bătălie literară postcomunistă, a strategiilor, mecanismelor și „ocultelor” care le activează: „Ca grupuri de presiune, revistele literare au încetat să-și exercite rolul de operator al vieții literare culturale. Breasla s-a scindat, dihotomia critic/ jurnalist literar de-abia a apărut, iar ierarhiile a fost pulverizate de jos în sus, autoritatea dându-se deoparte. Tocmai acest lucru s-a și urmărit, foștii proletcultiști de cea mai proastă calitate – S. Damian, de exemplu – și recenzenți semi-analfabeți – Al. George, D. Culcer ș.a. – încercând să ocupe locurile din față. Cotidienele n-au găsit nici soluțiile cele mai bune, nici semnăturile cele mai serioase. În afară de suplimentele literare ale «*Adevărului*» și ziarului «*Azi*», nu există nici un repertor al fenomenului cultural românesc”; „Republica Moldova este – autodeclarat – un stat multinațional, care înglobează și Transnistria, aflându-se în vechile hotare ale Basarabiei românești. De asemenea, Republica Moldova este unul dintre cele mai înapoiate state ale Europei de azi (acest lucru se vede nu numai din textele publicate în revista sus-menționată [«*Contrafort*»] – aproape toate pastişe după literatura română din anii '80 încoace – ci și din faptul că un computer 386 este considerat un summum al tehnicii [...]). Revista «*Contrafort*» încearcă să se opună, de fapt, producției culturale oficiale ce a impus, dincoace de Prut, valori ca Grigore Vieru, Leonida Lari, I. Druță etc. În afara acestora, cel mai cunoscut personaj din Republica Moldova (și cel

mai mediatizat) este generalul Lebed. Dincolo de un ușor teribilism, nu poate fi detectat mai nimic în paginile acestei publicații provinciale. Mai mult, cu câteva numere în urmă, un imberb susținea că revista «Literatorul» este finanțată de guvernul României. Dar Fundația Culturală Română pe banii cui funcționează? Sigur, este mai mult decât salutar ca tinerii basarabeni să aibă o revistă a lor, dar a lor, nu a celor din România, care umplu paginile în proporție de 50%. Și, îndeosebi, ar trebui să facă în așa fel încât să înlăture prejudecata potrivit căreia de acolo nu pot ieși oameni foarte serioși și de încredere, doi dintre cei mai proști gestionari ai României actuale provenind din rândurile refugiaților basarabeni”. □ *Jurnalul* lui Paul Goma este comentat de Răzvan Voncu, la rubrica „Lecturi critice”, în articolul *Oglinda strâmbă a scriiturii*: „Există scriitori mediocri, salvați de literatura lor confesivă. Există chiar scriitori excepționali, ale căror confesiuni literare le eclipsează, totuși, opera de imaginație. Este cazul, bine cunoscut, al lui André Gide, iar, la noi cel, relativ recent, al lui Mihail Sebastian. *Jurnalul* lui Paul Goma nu intră în aceste categorii, după cum nu intră nici în categoria confesiunii care îl trădează pe scriitor și este mai prejos de profilul moral și estetic al operei. Cele trei volume ale însemnărilor sale (aproape) zilnice ni-l livrează pe Paul Goma cel de toate zilele și din toate cărțile anterioare. Sub acest aspect nu se poate vorbi, deci, de o revelație. Totuși, o mică surpriză este atenția pe care prozatorul a acordat-o construirii efectelor textului. Nu în sensul unei redactări mai îngrijite [...], ci în acela al *calculării* (cu o precauție care trădează un surprinzător spirit critic – repet un scriitor perfect umoral, turmentat sufletește, aspecte vizibile chiar în aceste trei volume pe care le comentez) *contextului literar* în care scrierea se încadrează, respectiv *a raporturilor dintre ea și restul creației*. Fără a aduce o schimbare a percepției literaturii sale, *jurnalul* contribuie la mai buna conturare a structurii sufletești a lui Paul Goma, structură cu nenumărate repercusiuni în scrierile publicate până acum”. Insistând să menționeze, în două rânduri, că „opiniile mele coincid în multe puncte cu ale altor comentatori”, Răzvan Voncu îi reproșează diaristului Goma următoarele „exagerări”: „Din lipsă de umor și din absența simțului proporțiilor, Goma merge mult prea departe cu demitizarea lumii literare românești, de la Paris sau de pe malurile Dâmboviței. Cu atât mai mult cu cât unicul criteriu de judecată, unicul reper politic, moral și literar este *atitudinea față de Goma*. Față de disidentul Goma, dar parcă mai mult față de scriitorul Goma. [...] Demitizată, în mod fals și impracticabil, iese și literatura română ca instituție și chiar fibra noastră națională. Când o personalitate civică de prestigiu al lui Goma împoașcă literatura și scriitorii contemporani cu noroi – pe toți, nediferențiat –, cititorul, chiar dacă nu aderă la punctul de vedere al diaristului, sfârșește prin a conchide că literatura română e, în cel mai bun caz, neserioasă. A ignora și a minimaliza experiența estetică a cititorului, pentru care Nicolae Breban este marele prozator, și nu «curluntristul navetist», «un impostor al exilului», pentru care N. Manolescu este criticul de anvergură, iar nu un «director de

conștiință murdară» ș. a. m. d., nu-i tocmai cea mai bună metodă de persuasiune. Or, din câte înțeleg eu, ambițiile «mesianice» manifeste în acest jurnal tocmai de persuadarea cititorului ar avea nevoie...» □ La rubrica „Evocări”, Ion Butnaru, fost ziarist la „Informația Bucureștiului”, arată într-un prim episod (cel de-al doilea va apărea în numărul următor), recurgând la evenimente din biografia personală, cum *Moromete s-a dovedit un lord*. Materialul poate fi definit și ca „aventura unui interviu cu autorul *Delirului*”. „Prima mea colaborare cu Marin Preda la «Informația Bucureștiului» a fost *fortuită*, în ambele sensuri ale cuvântului: întâmplătoare, în cel corect, și forțată, în cel alterat. Adunarea generală a scriitorilor din toamna lui 1968 a fost întâmpinată de ziarul Capitalei ca un eveniment capital. În seria convorbirilor cu creatori reprezentativi, fusese păstrată, pentru ziua deschiderii lucrărilor, cea cu părintele *Intrusului*, realizată de o mai tânără colegă, «crescută în brațele scriitorilor», cum îi plăcea să se laude, în sens eminent figurat. Ajunsă la redactorul-șef de atunci, Mircea Manea (care făcuse din ziarul municipal o gazetă de interes național), convorbirea nu a primit viza pentru tipar. Uitându-se agitat la ceasul mereu cronometrat cu orologiul tipografiei, m-a somat până la implorare: «Fă-i ce știi, ca să meargă! Renunță la întrebările stupide, păstrează doar răspunsurile, comentează-le, interpretează-le, selectează-le! Dar la Preda nu putem renunța: e prea mare». L-am căutat pe interlocutor acasă, apoi la Mogoșoaia, parcă plecase la *Întâlnirea din Pământuri*! În disperare tipografică, am folosit un procedeu uzitat și la case interbelice mari: comentariul bazat pe răspunsurile autentice. «Mi s-a plâns domnișoara Adriana că i-ai schimbat interviul, monșer!», s-a încruntat Moromete când ne-am întâlnit într-o pauză a forumului scriitoricesc. «Am păstrat esențialul: răspunsurile dumneavoastră!» i-am dat o replică spontană, dar și măgulitoare, care l-a destins a împăcare, mai ales că aprecierile mele superlative nu îndreptățeau tendințe vindicative... Cu câțva timp înainte de apariția neașteptată a *Delirului*, am avut primele «negocieri» cu directorul «Cărții Românești», calitate în care mai publicasem în ziar un «subsol» de pagină conținând răspunsul lui Marin Preda la întrebarea serialului «Ce colecții vă reprezintă editura?»; șefii editurilor respective erau «replicați» în același chenar de critici destul de incomozi. Din slăbiciune față de Monșer, când mi-a dat răspunsul l-am întrebat pe cine preferă să-l aibă partener în pagină. «Pe Eugen Simion!», a precizat fără șovăire. Înainte de întâlnirea pentru interviul propriu-zis, acceptată teoretic, am avut o lămurire practică cu noul redactor-șef al ziarului nostru: Cu cât îl putem plăti la maximum, cu sporul de celebritate? După «încălzirea» protocolară, amfitrionul m-a întrebat simplu: «Ai adus banii, monșer?» Atunci a început târguiala dintre două odrasle de țărani, unul muntean și altul ardelean: «Domnule Preda, ziarul nostru poate plăti un interviu cu maximum șase sute douăzeci și opt de lei!» Dar baremul său nu era negociabil: «Vorbește cu șeful dumitale!», m-a sfătuit încrezătoare gazda. «Am vorbit! Atât este tariful oficial la Informația. Dar, dacă vreți, dau eu diferența până la o mie, din salariul

meu!», am adus cel mai înduioșător argument al dorinței mele de a plăti onoare ce ne-ar face-o. «De ce să dai din salariul dumitale, dacă nu-i ziarul dumitale?!», a căzut sentința superb moromețiană. «Să dea ziarul, că are bani, toată lumea îl cumpără!». Am scăpat porumbelul din gură: «Are bani, dar banii îi ia editura partidului! Pe seama noastră trăiesc atâtea publicații nevandabile!». Nu m-a contrazis. Am atacat pe latura sentimentală: «Dar la cititorii dumneavoastră nu vă gândiți, care vor să afle și despre dumneavoastră, la ce mai lucrați, ce veți mai publica?!» Întrebarea mea insinuantă i-a luminat o clipă fața, cu raza unui adevăr, pâlpăitor până atunci, exprimat poate pentru prima dată cu-o franchețe inchizitorială. O undă de întunecare i-a răbufnit însă în glas: «Dar ce, ei se gândesc la mine, că nu am casă!... Interogația rămăsese în registrul afirmativ, ca o impresie concret-generală. «Eu știu un lucru, monșer: când am interes eu, plătesc eu! Când ai interes dumneata, plătești dumneata!... Răzbătea în sentință ceva din sfatul ce se zicea că i-l dăduse Mihai Gafița, redactorul-șef la «Cărții Românești», dispărut la seismul din 4 martie 1977: «În Occident, un scriitor ca dumneata trăiește numai din scris!» – probabil, așa s-o fi ivit «taxa» de o mie de lei pentru un interviu, deloc exagerată comparativ cu prețurile de pe alte meridiane și mai ales cu «somitățile» care le pretindeau. Cum însă la noi, pe vremea aceea, interviurile erau «onorifice» prin tradiție, suma era prohibitivă pentru accesul la mass-media vremii a unuia dintre cei mai temuți scriitori, considerat «etalonul de aur» al moralității breslei («Ce pot să-i fac eu lui Marin Preda?!» s-ar fi întrebat Șeful, căruia Intrusul îi declarase: «Dacă reintroduceți realismul socialist, eu mă sinucid!»). Ne-am despărțit cu o «amenințare» din partea mea: «să nu uitați că interesul face prețul»... Apariția *Delirului*, în primăvara lui 1975, a fost ca un trăsnet pentru marele public, neanunțat de nici un fulger sau tunet. M-am gândit că sosisse momentul astral pentru evenimentul editorial. [...] «Acum urmează să facem și interviul promis!» i-am amintit de convenția noastră pur verbală. «Mai întâi, dați și voi o cronică!», își formulă el interesul pragmatic. «De acord! Aveți vreo preferință dintre critici?», m-am interesat programatic. «Păi, unul dintre colaboratorii voștri»... sugeră o opțiune proprie. «Academicianul Șerban Cioculescu e bun?», am scos eu asul din gură, deplin convins că acordul va fi absolut pentru decanul de vârstă și de prestigiu al criticii literare românești, care semna destul de des în coloanele unui ziar în care știa că e citit nu numai de condeieri, dar și de încondeiați. Răspunsul lui Marin Preda, de-o duritate moromețiană, a reverberat sinistru în ființa mea: «Dă-l în p... mă-sii pe Cioculescu! Cioculescu nu citește cărțile despre care scrie!»...».

12 octombrie

● „Adevărul literar și artistic” (nr. 389) îl prezintă pe **Aron Cotruș, diplomat**. Dosarul realizat de Saviana Stănescu cuprinde „două rapoarte de presă inedite ale lui Aron Cotruș, consilier la Legația (Ambasada) României din Madrid, în anul de grație 1944. Textele sunt legate de două momente istorice de răscruce

într-o Europă obosită de un al doilea război mondial: *ocuparea Ungariei de către trupele germane și pătrunderea trupelor sovietice pe teritoriul românesc*. Poetul-diplomat consemnează cu seriozitate și rigoare ecourile acestor evenimente în presa spaniolă”.

14 octombrie

• Dan Petrescu exprimă câteva „puncte de vedere”, la rubrica sa din „Național” (nr. 104), în legătură cu acuzația de „plagiat” adusă lui Ioan Buduca: „Ioan Buduca – plagiator! Încă nu-mi revin din surpriză: niciodată nu l-am văzut pe Buduca nu citind, dar măcar ducând vreo carte în mână! E drept că nu ne-am întâlnit prea des, însă aproape de fiecare dată el se afla la o masă, unde va fi fost ea, cu un pahar dinainte și vag «magnetizat». Or, iată, Buduca face acum dovada irefutabilă că a pus mâna cel puțin pe o carte, din care a extras cu minuție o sumă de pasaje destul de aride, privitoare la istoria papalității! (În treacăt fie zis, cred că era mai câștigat dacă folosea un Larousse, de preferință o ediție în mai multe volume, consultând acolo articolul *Église catholique*). Cu orice eram obișnuit la fostul ars-amatorist din ultima vreme: cu delirul religios întins pe multe pagini din presa literară, prea complezentă, uneori, la capitolul colaborări clinice; cu fantasma Securității, a serviciilor secrete, în general, ori a unor organizații (mai mult sau mai puțin) secrete (celebrii masoni, în primul rând, care-l hăituiseră pe omul nostru prin tribune, la un meci de fotbal în Iugoslavia, sub vechiul regim – cel puțin, așa pretindea el pe-atunci); sau cu toate la un loc, măiestru contrase, de pildă, în subtitlul ultimului său volum, acela de «eseuri de spionaj cosmologic». În ruptul capului n-aș fi crezut că «remarcabilul eseist», cum îl caracterizează recent Dan Stanca, e capabil de a citi ceva cu creionul în mână (chit că pe urmă își încurcă fișele de lectură printre paginile încredințate tiparului) [...]. Această lume care se calcă pe picioare cu pixul îmi evocă o anumită teorie a hazardului creator, conform căreia o maimuță, lăsată în voie să apese clapele unei mașini de scris, ar izbuti în cele din urmă, la capătul unui timp suficient de lung, să nimerească din întâmplare *Iliada*, *Don Quijote*, *Amfitrion* (da, chiar și acest roman al lui Breban, deși el pare deja scris după acest procedeu ingenios), sau chiar eseurile lui Buduca (în partea lor originală), fiindcă, în fond, toate aceste opuri nemuritoare purced din combinarea unui număr limitat de litere, atâtea câte conține alfabetul (fie el grec, spaniol ori moldo-vlah). Și totuși: nici de vom impune literelor anume ocurențe (de pildă, consoane și vocale care să se succedă într-o ordine dată, spre a putea forma cuvinte), în vecii vecilor nu vom obține nimic – la rigoare, poate mici poeme dada, însă nu mai mult; căci ordinea nu se naște din dezordine, zgomotul nu zămislește verb, semnificația e dată la început, bruiatul pe urmă, și totul atârână de la inițiala infuzie de sens ce se pune să organizeze lipsa de sens (care e nonsensul!) pe baze, evident, semantice. Da, da, singura transmisie ce străbate eonii e de natură semantică,

și mai înainte fu logოსul, nu bâlba (Doamne-Dumnezeule, de unde-oi fi luat eu toate astea?). Să îndepărtăm prin urmare din cugetele noastre imaginea teriantropică a unui Buduca de aspect simiesc jucându-se cu mașina de scris, dar, totodată, să restabilim și succesiunea firească: originalul (textul lui Romanato, în cazul nostru) vine, totuși, cronologic și din toate punctele de vedere, înainte de copie, fie ea și (aproape) conformă (în cazul nostru, textul lui Buduca). Cu cât și dacă a doua îl va modifica pe primul, ca în cazul borgesian al lui *Pierre Menard, autorul lui Quijote*, numai un al doilea Borges ne va putea lămuri (deci, tot o copie!). Ci noi, până la această a doua venire, rămâne-vom s-o confiscăm deplin pe prima, celebrând Autorul și nu scribul, *autorlîcul și nu buduclîcul*” (*Maimuța și mașina de scris*).

15 octombrie

● În „România literară” (nr. 41), Alex. Ștefănescu repune în discuție, „La o nouă lectură”, opera prozatoarei **Gabriela Adameșteanu**, care, după 1990, din „intelectuala discretă și retrasă de altădată” „se transformă într-o energică organizatoare și într-o publicistă care critică de pe o poziție intransigentă comunismul rezidual din România. În schimb, în mod surprinzător, manifestă obediență față de regulile «corectitudinii politice», pe care le consideră sacrosancte, așa cum considerau altădată comuniștii principiile marxism-leninismului”. Identificând specificul tehnicii utilizate de scriitoarea de ficțiune – perspectiva „martorului incompetent ca narator”, criticul Alex. Ștefănescu observă că romanul debutului, *Drumul egal al fiecărei zile* (1975), „se remarcă imediat prin faptul că este o relatare pură, neideologizată. Personajul-narator nu își idealizează viața, nu și-o reneagă și, în general, nu încearcă să demonstreze ceva. Și totuși cititorii înțeleg mai mult decât li se comunică. [...] Scriitoarea își estompează prezența, dar ea este, de fapt, aceea care dialoghează, peste Letiția Branea, cu cititorii. Se realizează o comunicare între «maturi» (scriitoarea și cititorii săi), la care «copilul» (protagonista romanului) nu are acces. [...] Ideea Gabrielei Adameșteanu de a povesti mari drame din perspectiva unor martori zeloși, de bunăcredință, dar incapabili să înțeleagă sensul profund al întâmplărilor la care au asistat este *productivă din punct de vedere literar*, întrucât duce la o dezideologizare a prozei, la înnoirea modului de reprezentare a realității. Romanciera *taie* în plumbul existenței și îi relevă luciul secret, bineînțeles, doar pentru scurt timp, întrucât foarte repede tăietura se oxidează și ea”. Cea mai cunoscută carte a Gabrielei Adameșteanu, *Dimineața pierdută* (1983), construit „din utilizarea, cu vervă, a acestei metode”, este „un roman remarcabil”: „Autoarea nu se repetă. Martorul incompetent este de data aceasta un personaj de altă factură, o femeie bătrână și vulgară, Vica Delcă, negustoreasă de mahala înainte de război, obligată să trăiască din bani puțini în timpul comunismului; ea se erijează în cronicar al decăderii unei familii din lumea bună, reprezentate de Yvonne Scarlat. [...]

Această trecere a tragediei unei elite printr-o minte primitivă reprezintă de fapt o a doua tragedie, în plan simbolic. Este exact ceea ce s-a întâmplat, la scară mare, în societatea românească, în anii de după război. Nu numai că oamenii de valoare ai țării au fost exterminați sau marginalizați, dar nenorocirea lor a fost «povestită» (prin intermediul ziarelor, cărților de istorie, filmelor etc.) tocmai de indivizii de joasă extracție care le-au luat locul”. În povestirile cuprinse în *Dăruiește-ți o zi de vacanță* (1979), *Vară-primăvară* (1989), criticul constată câteva „noutăți”: cea mai importantă ține de schimbarea strategiei de relatare, prin „«declararea» tehnicilor narrative folosite. Scriitoarea care altădată nu voia să se știe cum anume creează iluzia de viață și era lăudată (de Monica Lovinescu) pentru *inaparența metodei* arată acum tuturor cum funcționează mașinăria literaturii. Nu este vorba de o dispoziție ludică și de exuberanță, ca la Mircea Nedelciu sau la alți optzeciști, despre care s-a spus – nejustificat – că au influențat-o pe Gabriela Adameșteanu (ea fiind considerată o reprezentantă a generației '70), ci de blazare. Prozatoarea procedează asemenea unui scamator blazat care ar aprinde lumina în sală și și-ar divulga trucurile”; alături de această evaziune în „țesături” cât mai tehnice devine sesizabil un cadru istoric de proiecție din ce în ce mai afundat în „descurajare”. □ „Cronicar” scrie, la „Revista revistelor”, despre nr. 27-28 al „Jurnalului literar”, considerat „până la un punct [...], antologic”, „o serioasă contribuție la istoria noastră, care ar trebui să-i determine pe istoricii autohtoni să facă diligențe pentru a copia arhiva «Europei Libere»”. Dat fiind profilul aparte al revistei, de restituire și valorizare a istoriei culturale a exilului românesc, „merită de asemenea elogiată stăruința d-lui Nicolae Florescu de a găsi documente sau mărturii de primă mână, stăruință care face din «Jurnalul literar» una dintre revistele de o certă importanță, în această privință”. Pe latura criticii negative: „«Jurnalul» e amendabil pentru excesul de entuziasm cu iz diletant al unora dintre colaboratorii săi. O chestiune iarăși amendabilă e folosirea în continuare a pseudonimului Aristarc, abuzivă după opinia noastră. Aristarc e legat de numele lui G. Călinescu, la noi cel puțin. A-l folosi azi nu e de bun gust sau este exagerat, în nici un caz o dovadă de recâștigare a spiritului «Jurnalului literar» editat de G. Călinescu. Există anumite pseudonime de neatsins, printre care și acesta, pseudonime legate de un anumit nume, în cazul de față cel al lui G. Călinescu. Excesul de pietate, prin travesti, are același efect ca și impietatea prin parodiare”. În ansamblu, sunt remarcate: „interviuri precum acela luat lui Constantin Vișoianu de George Ciorănescu și difuzat în 1970 la «Europa Liberă», dar și alte asemenea documente, precum o scrisoare a Principelui Nicolae către Iuliu Maniu sau comentariul lui Leontin Jean Constantinescu despre procesul lui Iuliu Maniu. Ar fi să ignorăm că «Jurnalul» are un real interes literar contemporan dacă am trece cu vederea colaborările unor Cornel Regman (despre Al. George) sau Gh. Grigurcu, poemele lui Virgil Ierunca și proza lui D. Țepeneag sau frumosul eseu al lui

Barbu Cioculescu despre Pavel Chihaia, cum nici peste textele lui Nicolae Florescu, cel care izbutește să scoată «Jurnalul», preferăm să nu ne întrebăm cu ce sacrificii”.

16 octombrie

● Pe „Aleea nouăzeciștilor”, din „Contemporanul” (nr. 42), își face remarcată prezența scriitorul Ștefan Caraman, introdus de criticul Alex. Ștefănescu: „Ștefan Caraman progresează – într-un ritm alarmant – ca autor de proză scurtă. Multă vreme l-am considerat inofensiv, pentru că locuiește la Tulcea, departe de București. Dar acum mi-e tot mai teamă că va face la Tulcea capitala prozei scurte românești”. Povestirea care i se publică de această dată se intitulează *Singur*.

20 octombrie

● Revista „Orizont” (nr. 11) publică un grupaj *In memoriam Eugen Todoran*, la care participă G.I. Tohăneanu („*Voce ruginită*”) și Alexandru Niculescu (*Un înfăptuitor: Eugen Todoran*). Din omagiul adus de profesorul de lingvistică romanică de la Universitatea din Udine, sunt de reținut următoarele: „Eugen Todoran, profesorul, scriitorul, Rectorul, își perpetuează imaginea în tot ce, dezinteresat, animat numai de intenții nobile, a înființat, a construit în Timișoara. Sosise în Timișoara ostracizat, ca și alți valoroși colegi ai săi. Părăsea Universitatea Timișoara, cu dorința de a înființa o *Fundație Universitară*, în care să se adune oameni de cultură din Europa, în discuții științifice. Era un puternic om de inițiativă, un înfăptuitor. Un om de încredere, de cuvânt – un intelectual de elită. Am îndrăzni să spunem, din vechea și adevărata elită intelectuală a României”. Cu titlul *Memorie și destin*, revista prezintă „ultimul interviu”, luat de Veronica Balaj lui Eugen Todoran: „[...] Întâi și întâi ne-a interesat revista. Voiam o revistă. Se alăturaseră nouă generația lui Ștefan Aug. Doinaș, I. D. Sârbu, Ion Oană, Radu Enescu, Deliu Petroiu, cu anii tot s-au mai adăugat și alții. Să precizez că atunci cursurile nu se desfășurau pe ani, toți anii eram împreună, depindea de câți ani urma cursul respectiv. Noi eram întotdeauna colegi adevărați și factorul care ne-a adunat în această responsabilitate a fost ceva ce nu se menționează aproape niciodată. Anume, la Sibiu a început prof. Liviu Rusu să pună o scenă cu studenții (și la Cluj pusese în scenă *O scrisoare pierdută*), dar la Sibiu a pus piesa *Heidelbergul de altă dată*, o piesă care se potrivea și cu tradiția culturală a Sibiului. Acolo, la reprezentarea acelei piese, s-a constituit grupul definitiv al celor care au devenit membri ai Cercului de la Sibiu. Radu Stanca a fost sufletul acestei mișcări și personalitatea principală pe tot parcursul Cercului literar de la Sibiu. Eram constituiți sub influența personalităților universitare clujene, dar eram noi. Aveam ceva al nostru. – Și revista? A apărut fără să întâmpinați piedici... măcar financiare? – Ne-am străduit să adunăm niște bani... Reprezentantul

culturii românești, pentru noi, era L. Blaga și am scos revista numită «Curțile dorului»; i-am cerut permisiunea lui Blaga să folosim acest titlu. Ne-am asumat atunci responsabilitatea unei mișcări pe ideea culturii majore, cum spunea Blaga. Redactorul-șef era Radu Stanca. Nu avea un format voluminos, dar conținutul era variat. [...] – Lucian Blaga se implica în aceste diferențe culturale? – El era ca un zeu, era un simbol pentru noi, el nu se angaja direct, avea lucrările lui, și așa s-a creat o dizidență, o ruptură și s-a creat al doilea Cerc literar de la Sibiu. Acesta era un grup de mare solidaritate și de mare efect pentru perioada aceea. Vârful acestei etape, să-i zicem așa, a fost scrisoarea pe care Negoîtescu i-a adresat-o lui Lovinescu pentru că noi mergeam pe criteriul artei, nu artă pentru artă, cum se interpretează greșit de obicei, ci arta cu valoarea ei specifică, nu arta pretext”. □ Ion-Traian Ștefan, aflat „în primul an de ucenicie teologică”, în 1991, citește *Jurnalul fericirii*, apoi, în 1992, face o călătorie la mănăstirea Rohia, primind la plecare din partea părintelui Serafim Man, „duhovnicul lui Steinhardt”, un inedit reprezentând transcrierea unor *Convorbiri* ale lui N. Steinhardt cu orientalistul Sergiu Al.-George, purtate în închisoare. Materialul documentar, oferit revistei „Orizont”, aduce mărturie despre C. Noica, despre proiectul lui Sergiu Al.-George de a scrie o carte pe tema operei lui Brâncuși, despre personalitatea lui Mircea Eliade, în epocă, privită din perspectiva studiilor de orientalistă („N.St.: Sensul nuvelei *Nopti la Serampore* trebuie să fie surprinzător pentru mulți din cititorii și entuziaștii lui Mircea Eliade. Concluzia nuvelei e că yoga, tantra, ocultismul și celelalte nu ne scot din maya, din iluzii și părelnicii: ne duc doar la alte iluzii (mai pitorești, mai rare, mai impresionante), dar nu la esențe. Suntem legați și fermecați cu alte privesc decât ale realității statistice, însă nu ieșim din cercul de cretă din juru-ne și din somnul amăgitor în care ne-a scufundat – de-mi este îngăduit a mă exprima astfel – puternicul Krișna. S.Al.-G.: Asta-i înțeles dumneata? Cam sumar! Eliade e formidabil. Merge mult mai departe decât Teohari Antonescu, Hasdeu, Pârvan, Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu... Decât Novalis chiar... A înțeles ca nimeni altul că România e, în Europa, singura țară aptă a simți, a intui, îndrăgi Orientul... Toată tinerețea mea a stat sub semnul lui Eliade, inclusiv al nuvelor și romanelor sale care-s și ele «de filosofie», adică de dublă trăire... *Secretul doctorului Honigberger* a rupt pentru mine vâlul înșelător al așa-zisei culturi europene iluminate...”).

21 octombrie

● Editoralistul „Naționalului”, Ion Cristoiu, fost la „Evenimentul Zilei”, combate în numărul 110, la rubrica „Punct și de la capăt”, pe *Un oportunist exemplar: Ion Caramitru* – „[...] Ion Caramitru, ferocele anticomunist și antiiliescist de azi, a fost, din 22 decembrie 1989 și până în mai 1990, un membru marcant al grupului pe care domnia sa îl acuză de a fi deturnat sensurile inițiale, anticomuniste, ale mișcării din decembrie 1989. O simplă

recapitulare a câtorva din momentele petrecute în intervalul 22 decembrie 1989 – mai 1990 ni-l arată pe Ion Caramitru într-o altă ipostază decât cea pe care se străduiesc din răspuțeri să și-o compună azi. Ion Caramitru se ridică, în numele moralității exemplare, împotriva celor ce au primit titlul de revoluționari pentru participarea la evenimentele de după ora 12 a zilei de 22 decembrie 1989. Ar trebui să-i reamintim lui Ion Caramitru că unul dintre aceste personaje, pe care domnia sa le acuză că au confiscat adevărata Revoluție, e chiar el, Ion Caramitru. Binecunoscutul actor apare pe scena Revoluției abia după ora 12 a lui 22 decembrie 1989. Nici o mărturie nu-i semnalează prezența în noaptea dramatică de 21 spre 22 decembrie 1989, noapte în care Dan Iosif și alți greviști ai foamei de azi și-au riscat viața ridicându-se împotriva lui Ceaușescu, aflat încă la putere. Ion Caramitru se ivește și se manifestă ca personaj principal abia după plecarea lui Ceaușescu din sediul CC. El e cel ce regizează, la Televiziunea Română faimoasa scenă cu «Mircea, fă-te că lucrezi!». Volumul *Revoluția română în direct*, transcriere a secvențelor derulate pe micul ecran în după-amiaza zilei respective, volum pe care-l putem găsi în orice bibliotecă din țară, ni-l dezvăluie pe Ion Caramitru drept personajul-cheie al spectacolului televizat. Ion Caramitru e cel ce distribuie rolurile. Ion Caramitru e cel ce lasă pe unii să apară la televizor și-i respinge pe alții. Pornind de la această ipostază, avem toate temeiurile să ne întrebăm: dacă Ion Iliescu a confiscat Revoluția dând buzna la Televiziune, de ce l-a lăsat Ion Caramitru să apară pe micul ecran? Potrivit mărturiilor sale din aceste zile, el consideră că discursurile lui Ion Iliescu de la Televiziune, din după-amiaza lui 22 decembrie 1989, au însemnat debutul confiscării de către comuniști a Revoluției anticomuniste române. Dacă e așa, de ce el, care tăia și spânzura la Televiziune în după-amiaza lui 22 decembrie 1989, văzându-l pe Ion Iliescu în studiou, pregătit să intre în emisie, nu l-a luat de guler strigându-i: «Du-te acasă, comunistule nenorocit, nu ne confiscă Revoluția!?». Potrivit tuturor mărturiilor, Ion Caramitru nu numai că nu-l oprește pe Ion Iliescu, dar, mai mult îi înlesnește apariția pe micul ecran. Oameni fiind, să admitem că în după-amiaza lui 22 decembrie 1989, Ion Caramitru n-avea cum să cunoască adevăratele intenții ale lui Ion Iliescu. [...] Primul moment de limpezire a apelor îl constituie demonstrația din 12 ianuarie 1990. Sesizând că Revoluția a fost confiscată de către foștii comuniști, bucureștenii se adună într-un uriaș miting în Piața Victoriei cerând scoaterea Partidului Comunist în afara legii. Unul dintre cei ce încearcă să-l zvârle pe Ion Iliescu de la putere e Dumitru Mazilu. Ce-a făcut domnul Ion Caramitru în acest moment în care mulți români își dăduseră seama că Revoluția anticomunistă fusese deturmată de la sensurile sale? S-a aflat, potrivit tuturor mărturiilor, în calitatea sa de membru al Biroului Executiv al CFSN, ales în 27 decembrie 1989, printre cei ce s-au bătut să-l apere pe Ion Iliescu. Sub presiunea mulțimii, Consiliul FSN dă un decret privind scoaterea PCR în afara legii. Mișcarea a fost un simplu truc

pentru a dezamorsa tensiunea. Pe 17 ianuarie 1990, Consiliul FSN hotărăște anularea decretului privind scoaterea PCR în afara legii. Ar fi fost de așteptat ca anticomunistul Ion Caramitru să demisioneze în semn de protest. N-o face. Rămâne mai departe alături de Ion Iliescu. În 23 ianuarie 1990, Consiliul FSN hotărăște participarea Frontului la alegeri. Mișcarea e atât de perfidă, încât Doina Comea demisionează din Consiliu. În «România liberă», Octavian Paler trage semnalul de alarmă: «Iluziile au durat numai o lună [...] acțiunea de delapidare a Revoluției a ieșit din culise intrând în faza ei oficială». Ion Caramitru nu se alătură celor două personalități. În 28 ianuarie 1990 are loc în București uriașa demonstrație anti-Iliescu organizată de către PNȚCD și PNL. Ion Caramitru nu se află alături de manifestanți, în Piața Victoriei, ci lângă Ion Iliescu, în Palatul Victoriei. A doua zi, 29 ianuarie, FSN organizează o contra-demonstrație, marcată de asediarea și devastarea sediilor PNȚ și PNL. Nici acum, când intențiile grupării Iliescu erau clare, când conștiința deturnării sensului inițial al Revoluției devenise deja publică, Ion Caramitru nu părăsește Consiliul FSN. Ar fi putut s-o facă pe 30 ianuarie, când una dintre membrele marcante ale Consiliului, Ana Blandiana, demisionează. Pe 13 februarie 1990, e ales Biroul Executiv al noului organism de conducere a țării – CPUN. Printre cei cinci vicepreședinți ai Biroului avându-l în frunte pe Ion Iliescu se numără nimeni altul decât Ion Caramitru. În 11 aprilie 1990, Guvernul interzice Regelui venirea în țară. Monarhistul de mai târziu, Ion Caramitru, nu demisionează în semn de protest. El nu face acest gest nici în 16 aprilie, când Bucureștiul e zguduit de manifestații de protest împotriva puterii iliesciste care refuzase Regelui Mihai viza de intrare în țară. În 1997, ministrul Ion Caramitru se înscrie în PNȚCD. Cu câțiva ani în urmă, în 22-23 aprilie 1990, în Piața Aviatorilor se desfășoară uriașul miting electoral al PNȚCD. Țărănistul de mai târziu Ion Caramitru nu poate fi descoperit în rândurile demonstrațiilor. Lucru normal. El se afla în continuare alături de Ion Iliescu. Tot alături de Ion Iliescu a stat Ion Caramitru și de-a lungul mitingului maraton din Piața Universității. Admițând că, actor fiind, pe Ion Caramitru nu-l dădea afară din casă luciditatea, să nu-i pretindem disocierea de Ion Iliescu în perioada 22 decembrie 1989 – 23 aprilie 1990. Prin întinderea sa în timp, prin proporțiile sale, Piața Universității a deșteptat pe mulți români, pe numeroase personalități, din iluziile în care se legănau pînă atunci în ceea ce privește adevăratele intenții ale grupării Iliescu. Legendara manifestare anticomunistă n-a reușit să-l deștepte pe Ion Caramitru. Domnia sa a stat alături de Ion Iliescu pe întreg parcursul mitingului-maraton din Piața Universității. 1997 ni-l înfățișează pe Ion Caramitru de un anticomunism și anti-iliescism feroce. I-au trebuit actualului ministru al culturii ani întregi pentru a se convinge că Ion Iliescu a deturnat Revoluția de la sensurile sale inițiale anticomuniste? Firește că nu. Incredibila diferență dintre Ion Caramitru din 1990 și Ion Caramitru din 1997

își are explicația într-un lucru mult mai simplu. E vorba de oportunismul exemplar”.

22 octombrie

● Pe tema *Literaturii române contemporane: una sau mai multe literaturi*, se pronunță competent Alexandru George. Articolul din „Luceafărul”, de fapt, consemnarea intervenției autorului la „A doua întâlnire a scriitorilor români și de expresie română de pretutindeni”, organizată de Uniunea Scriitorilor, la Neptun (7-12 octombrie 1997), cuprinde puncte de vedere istoric-disociative, care au capacitatea de a genera pe termen lung criterii de ordonare a creațiilor literare, produse după 1944: „Literatura din comunism nu poate fi judecată după același criteriu al adevăratei literaturi, ci ca un fenomen care a existat, care așa a fost și trebuie să-l disociem și să-l discutăm în cadrul lui pentru a descoperi ce e caracteristic unei aberații sau ce e chiar valabil în ea. [...] Ce vom face în astfel de situații? Adoptând un criteriu unic de judecată, înseamnă să eliminăm cel puțin două decenii de literatură românească, dar și să facem de neînțeles ceea ce e valabil și a apărut în mijlocul dezastrului ca o noutate și ca o speranță; o anomalie documentează despre realitatea epocii, exact așa cum monumentele (puține) ale epocii staliniste au rămas uneori cu funcționalitate diferită. Ce facem cu Casa Scânteii, această oroare pare a dobândi un preț anume prin trecerea vremii: ce arată *ce era* epoca primă a comunismului – falsă monumentalitate, ostentație a brutalității, monotonie, tristețe lăuntrică, atmosferă cazonă. Ea nu e contraparte în ciuda caracterului ei artificial ca și literatura comunistă (nu literatura în comunism), este o anume realitate, pe care oricât ne-ar fi de penibil, trebuie s-o luăm ca atare. Literatura română nu e un registru de autori și nume proprii; ea nu se alcătuiește prin simple aditțiuni de oameni și titluri, precum cartea de telefon, adusă la zi, dar tot prin simple adaosuri și ușoare rectificări de adresă”.

● „Național” (nr. 111) publică opiniile lui Dan Petrescu despre *Un caz aproape comic* sau un scandal care „ar amenința să capete dimensiunile unui fel de «caz Dreyfus», adaptat la meleagurile noastre: Corneliu Vadim Tudor l-a deferit justiției pe Andrei Cornea, estimând că a fost calomniat de acesta când a fost taxat de fascist!”. „Distanța dintre acest fabricant de lături și «ofensatorul» său Andrei Cornea e una capitală și de nedepășit”, comentează scriitorul ieșean, „precum între două regnuri distincte, iar prin faptul că acesta din urmă l-a calificat ca fascist, în realitate l-a înnobilit pe clovnul lătrător, atribuindu-i o orientare politică relativ coerentă și precisă, când, în fond, mereu gata de a se plia după cum bate vântul, el este disponibil pentru toate orientările, adică pentru nici una. Sigur că, așa cum susține Andrei Oișteanu, juriul menit să delibereze în acest caz aproape comic se află dinaintea unei situații complicate, dacă ar fi decis s-o ia absolut în serios, fiindcă atunci el ar fi chemat să se pronunțe asupra a ceea ce înseamnă, exact, fascismul astăzi și să

decidă întrucât este de infamant ori de meritoriu să aparții unei mișcări politice de acest fel; pusă în acest mod, problema ar implica, îmi închipui, un soi de declarație de principiu politică a juraților înșiși, ceea ce i-ar scoate din neutralitatea ideală în care sînt presupuși ei a se afla (de competența lor propriu-zisă nu vreau să vorbesc acum; e de-ajuns să mă gîndesc că cei ce-și exercită astăzi meseria în justiție sînt, în majoritate, din generația mea; or, cînd am terminat eu liceul, la Drept se duceau cei mai slabi absolvenți, fiindcă erau locuri suficiente și se intra cu medii mici; dosarele politice au venit pe urmă și, desigur, asta n-a îmbunătățit nicidecum situația). Or, ca să credem în neutralitatea politică a juraților, singurul verdict posibil ce se impune ca ei să-l dea în cazul de față este că apartenența la o mișcare politică, fie ea și de extremă dreaptă, atribuită cuiva într-un articol de ziar sau în oricare altă formă nu e o calomnie, ci o constatare de fapt. Că această constatare de fapt poate fi greșită, asta decide în timp evoluția politică a persoanei cu privire la care constatarea a fost făcută; pînă în acest moment, persoana ce se pretinde lezată și-a dovedit în politică mai degrabă fripturismul și demagogia, iar virajele pe care le-a executat, printre care cel mai uimitor rămîne acela de la poet de curte al Ceaușeștilor, la campion al naționalismului și senator într-un Parlament care ar avea toate motivele să nu se vrea confundat nici cu cel anterior, nici, cu atît mai puțin, cu defuncta M.A.N., virajele pe care le-a executat în politică persoana «lezată», ziceam, nu ne îngăduie să o situăm cu precizie pe eșichierul politic al viitorului. Astfel că, după mine, situarea ei în fascism suferă de prea multă rigoare pentru o evoluție destul de imprevizibilă și gelatinoasă, pe care nu face decît s-o înobileze, raționalizînd-o excesiv; nu e vorba de nici o insultă, prin urmare, ba chiar dimpotrivă. Dar dacă ar fi judecată așa, e de crezut că tribunalul i-ar fi refuzat pur și simplu plîngerea. Or, nu a făcut-o, iar procesul a început deja. Să presupunem atunci că, prin absurd, fascismul atribuit lui C.V. Tudor ar fi decretat de tribunal o insultă – va fi oare atunci comunismul aceluiași de pînă mai ieri recunoscut *ipso facto* ca absolut onorabil? Și, mai departe: ce tribunal românesc de la ora aceasta s-ar putea pronunța asupra caracterului intrinsec al fascismului sau al comunismului? Rămîne soluția neangajată a atribuirii greșite. Prin urmare, înclin eu să cred, Andrei Cornea s-a înșelat zicînd despre Corneliu Vadim Tudor că e fascist, fără ca asta să constituie o calomnie, deoarece nu aduce nici un prejudiciu persoanei în cauză, precum nici comunismului ei notoriu nu i-a dăunat cu nimic. Spunînd asta, nu contrastez fascismul cu comunismul, ci, din contră, le socotesc fundamental identice și găsesc că, în ambele situații, cel condamnat este Corneliu Vadim Tudor (o justiție care nu s-a împiedicat de celebra transformare a acuzaților în acuzatori, nu va tresări nici la o simetrică transformare a acuzatorului în acuzat). P. S. Precizez, ca să nu se mai obosească «România Mare» s-o clameze, că sînt un «cunoscut violator»; cu toate astea, Alcibiade nu riscă nimic, deși e văduvit de Socrate”.

● În „România literară” (nr. 42), sub titlul generic „Polemici”, Ioan Constantinescu atrage atenția asupra tendințelor în acord cu ideologia naționalismului exagerat, manifestate în articolul „periculos”, *Sânzienele și nașterea mișcării legionare* – autor Cassian Maria Spiridon, redactor-șef al „Convorbirilor literare”, apărut în gazeta „Independentul”, la 27 iunie 1997. Într-o casetă-preambul, Ioan Constantinescu povestește istoria acestei „replici”, purtătoare a titlului „*Birui-va gândul?*” *Care gând? sau despre posteritatea și... „nefas-cismul” Legiunii*: „Textul alăturat și-a așteptat apariția, cu răbdare, câteva săptămâni la rând. A făcut-o în redacția cotidianului ieșean «Independentul» unde a fost publicat nu doar articolul căruia îi replicăm aici, dar și suplimentul universitar «Ethos românesc» (24.6.1997) al mișcării (neo)legionare și, probabil, al unora dintre simpatizanții ei, apărut exact în ziua când, la Iași, se întâlneau vechi și (noi?) camarazi, pentru a sărbători șaptezeci de ani de la înființarea Legiunii. Redacția nu a considerat necesar să motiveze refuzul publicării textului, nici chiar atunci când, sau după ce l-am retras. Apariția lui s-ar întemeia nu doar prin faptul că replica noastră e necesară și actuală, ci și fiindcă autorul articolului la care se referim este redactorul șef al uneia dintre revistele Uniunii Scriitorilor – «Convorbiri literare»”. Consemnăm, în cele ce urmează, așa cum au fost sistematizate concludiv, punctele nevralgice ale materialului pus sub acuzație de Ioan Constantinescu: „Articolul domnului Cassian Maria Spiridon, *Sânzienele și nașterea mișcării legionare*, i-a fost oferit cititorului la rubrica permanentă a autorului lui (pretențios/ prețios) intitulată «Birui-va gândul». Aproape involuntar ne întrebăm: care gând? care gânduri? Acela/ acelea ale Mișcării, gândurile tulburi ale «Căpitanului» (căruia după cum el însuși îi mărturisea lui Cioran, nu-i prea plăcea să citească) [...]”; „nu-i facem autorului acestui nefericit articol vreun proces de intenție. Dintre cele două ipoteze (de interpretare) propuse anterior, tindem, iată, să-i dăm credit celei dintâi, aceea a sfintei (nu în sens... codrenist!) ignoranțe, combinată însă cu un dezagreabil «damf» de iresponsabilitate”. □ La pagina „Actualitatea editorială”, la rubrica destinată „Cărților străine”, Andreea Deciu discută pe marginea romanului semnat Ed Pasternague (alias D. Țepeneag, care se ocupă și de traducerea în limba română), *Porumbelul zboară!...*: „[...] Țepeneag creează o scriitură foarte clară, foarte *urmăribilă*, calități ce mi se par admirabile și în același timp foarte greu de obținut într-un asemenea tip de roman. Găsesc deplorabile acele romane textualiste, stil lova, în care nu există decât un șuvoi de cuvinte amestecate și fără rost, pentru că nu cred pur și simplu că asemenea cărți pot fi citite (sinceră să fiu mă mir că pot fi scrise). Ed Pasternague/ Dumitru Țepeneag, însă, controlează perfect textul, creând foarte ingenios impresia că povestea se constituie *malgré lui*, cum ar veni, sugerând deci că oricât de mult ar sabota narațiunea, ea se face singură, din însăși limpezimea și articularea vocii auctoriale” (*Cui i-e frică de scriitor?*).

24 octombrie

● În „Literatorul” (nr. 43-44), la „Cronica literară”, Eugen Simion introduce *Notații mărunte*, răspunzând pe această cale, câtorva acuzații, pamflete și insinuări apărute în presă: „[...] Altă fantasmă pe care mi-au dăruit-o unii gazetari isteți și răuvoitori este aceea a unui om care câștigă mult, se scaldă în bani, pleznește de bunăstare... Revista pe care o conduce fostul meu prieten Mircea Dinescu a scris în mai multe rânduri că eu primesc de la stat zece salarii grase, că iau indemnizații de la toate comitetele și comițiile pe care le conduc. Regret și în acest caz că nu-i adevărat. Aș suporta mai ușor ironiile și denunțurile din presă dacă aș trăi – reiau fantasma dinainte – într-o vilă spațioasă la Șosea și aș primi remunerații bune pentru munca pe care o depun. Dar, din păcate, nu este așa. Vestea despre salariile fabuloase este falsă, total falsă, comitetele și comițiile pe care le conduc în spațiul profesiei mele sunt pur onorifice... Universitatea în care predau de peste 30 de ani mă plătește modest, iar din iunie până în noiembrie nu mă plătește deloc pe motiv că este în vacanță și, în vacanță, după cum se știe de multă vreme, profesorii nu mănâncă, nu plătesc impozite și întrețineri, nu se îmbracă și nu-și cumpără cărți... Poate-l convinge Mircea Dinescu pe dl. ministru Virgil Petrescu să-mi dea salariu și pe timpul verii din moment ce mi-am făcut toată norma la Universitate și n-ar fi cazul să fiu penalizat atât de aspru pe timpul vacanței. Sau poate convinge, tot el, pe dl. ministru Ion Caramitru să plătească salariile la «Caiete Critice» pe care Cultura Națională nu le-a plătit din martie a.c. și colaborările pe care nu le-a plătit de cinci ani. Dar cum nu cred că fostul meu amic Mircea Dinescu va avea această inițiativă, rămâne să primesc în continuare, ironiile redactorilor săi și toate celelalte fantasmе calomnioase pe care mi le atribuie... Mircea Dinescu a declarat în mai multe rânduri la televiziunea națională că eu l-am scos din manualele școlare și că, în genere, mă opun ca el să intre în manualele de literatură română. Fals. Nu mai am nimic de-a face, de multă vreme, cu programele și manualele școlare, iar când am avut, la începutul anilor '90, n-a fost vorba niciodată «să-l scot» pe Mircea Dinescu din programa de învățământ. Părerile mele despre poezia lui se află în capitolul pe care i l-am destinat în *Scriitori români de azi* (III) și în articolele publicate ulterior. Restul e fantezie neagră. Plecarea mea (sau, mai exact, scoaterea mea) din comisia de română s-a produs atunci când în echipa reformatoare și europeană, condusă de însăși d-na Miorița Got, inspectoare generală de română, a prezentat un proiect de programă care prevede doar 15 scriitori români studiați monografic timp de patru ani, ceilalți ilustrând doar capitolele generale. Adică acelea care se studiază într-o oră sau două. Pentru epoca postbelică, proiectul citat selectează trei scriitori, toți degenerați. Nu-i numesc pentru a nu produce, în continuare, zădărnici... fiind un spirit, cum se știe, conservator și european, m-am opus acestui masacru postmodernist, dar am fost înfrânt, trebuie să mărturisesc, adică eliminat rapid din comisia de

română. Așa că toate nemulțumirile privitoare la programele și manualele școlare nu trebuie adresate mie, ci unor comisii reformatoare și europene în fruntea căreia se află grațioasa doamnă etc. Cer scuze cititorului meu că-i dau astfel de explicații în loc să-i prezint o carte de literatură, dar n-am încotro, lumea crede ce i se spune prin gazete, ci gazetele spun despre noi, scriitorii, vrute și nevrute. Eu, personal, nu țin seama de ele, pentru că, dacă aș ține, ar trebui să nu fac nimic altceva decât să răspund săptămânal unor pamfletari care nu cred în adevăr și n-au sentimentul onorabilității... Ce pot să-i spun eu d-lui Grigurcu care a publicat recent cel de al 200-lea articol împotriva mea? N-am ce-i spune și n-am ce să-i răspund. Domnul Gh. Grigurcu încurajat zgomotos de o galerie literară dubioasă, formată din scriitori minori și resentimentari, atacă vitejește pe marii scriitori români. Compania lor mă onorează, așa că primesc ca o fatalitate, cum am zis și altă dată, injuriile și protestele d-lui Grigurcu. Cel de-al 200-lea articol publicat de el împotriva mea îmi dovedește că sunt pe calea cea bună. Faptul că publicistul nu înțelege democrația și nu crede că altcineva poate gândi altfel decât el, îl privește numai pe el și, eventual, pe redactorii celor zece publicații românești în care dl. Grigurcu își exprimă săptămânal unica lui obsesie de șapte ani de zile încurajat de lașitatea generală". □ În cadrul unei „Lecturi critice” aplicată volumului *Ruinele poemului*, de Liviu Ioan Stoiciu, autorul articolului *Postmodernul și hiperboreanul*, Răzvan Voncu, subliniază importanța „schimbării” (în sensul de a „readuce în actualitate o paradigmă ce părea a fi, după moartea lui Nicolae Labiș, total părăsită”); cu alte cuvinte, se confirmă posibilitatea vieții după epuizarea formulei postmoderne, optzeciste: „[...] Mai sunt suficiente jocurile textuale? Mai poate fi fertilă cantonarea în poezia banalului, în poezia de cuvinte? Mai poate coborî suflul de cuvinte atât de jos? [...] Revenirea lui Liviu Ioan Stoiciu la poezie survenită anul trecut (după o pauză editorială de trei ani) va marca evoluția liricii românești în anii ce urmează. Paradoxal, după cum constatam și în alte rânduri, în acest timp neprielnic poeziei, ca să-l parafralez pe Faulkner, ea, nu numai că dăinuiește, dar chiar se metamorfozează în chip spectaculos. Chiar dacă nu se conturează deocamdată un nou Nichita, calitatea demersurilor unui Ioan Flora, unui Traian T. Coșovei, la care trebuie neapărat adăugat autorul *Ruinelor poemului*, păstrează poezia în fotoliul de onoare al literaturii noastre”. □ Ion Butnaru continuă să facă dezvăluiri despre mercantilismul scriitorului Marin Preda; avem, aici, episodul teancului de sute depuse la CEC: „La editură nu mai era decât femeia de serviciu. M-a rugat să verific dacă birourile de sus, doldora de manuscrise, sunt bine încuiate, el rămânând «paznic de far» peste «prada ca o viață» ce răscumpăra o parte din viața prădată de scris. «Iar trebuie să plecăm, monșeri! Mergem la CEC, e mai sigur!», s-a decis după minute de îngrijorare. «Dacă trebuie, să treuim!», am acceptat imperativul. Casa de Economii și Consemnațiuni avea o filială la intersecția Căii Moșilor cu Bulevardul Repu-

blicii, aproape de sediul, astăzi dispărut, al Institutului de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu», nu departe de Strada Pictor Romano, unde își cumpărase o locuință după prima noastră «negociere». Vru să știe: «Oare cât durează până-i numără?» L-am liniștit: «Câteva minute. Uite-așa le zbârnăie mâinile!», am căutat să imit uluitoarea îndemănare a casieritelor. Când ne-am apropiat de ghișeu, până ne-a venit rândul la «măciniș», Moromete nu și-a ridicat ochii, printre dioptrii, de pe jocul demential al degetelor ce numărau mai repede decât gândul. Rămas fără bani, se străduia să descifreze înscrisul din libret. I-am confirmat soldul și depunerea, la cererea sa: «Ia vezi, monșer, n-a greșit cifrele?!». Nu le greșise. La banii de azi, erau câteva zeci de milioane... «Să mergem!» a răsuflat din adânc. «Unde? La noi la redacție sau la dumneavoastră acasă?». Dar exista și calea aurită: «Mergem la *Berlin*, să mâncăm ceva»... Eu n-am acceptat decât o bere, de politețe; mâncasem bine la cantina redacției, neștiind cât mai dura întrevederea noastră. După ce l-a certat pe chelner, dar fără răutate, cu pedanteria gospodarului desăvârșit, am trecut la convorbirea pentru ziar. O primă întrebare se referea, desigur, la criticile din presa sovietică. «Dă-i în p... mă-sii! Nu răspund la întrebarea asta!» a dat verdictul marele scriitor. Restul convorbirii a decurs normal, despre «ciclul epic al Moromeșilor», titlu sub care a și apărut, după vreo două luni. De ce atât de târziu, deși era vorba despre un nume exponențial pentru literatura națională? Pentru neliniștirea celor impacientați, menționez că alte două interviuri, cu Eugen Simion și cu Ludovic Spiess, au putut să «scape la tipar» abia după mai bine de doi ani fiecare, în lunile când «opunătorul» se afla în concediu. Distinsul critic făcea parte din grupul celor care au blamat plagiatul din *Incognito* de Eugen Barbu, cu care «supervizorul» era în strânse relații, iar masivul cântăreț poseda o turmă mioritică pe-un picior de plai, pe-o gură de rai, fără să bănuiască jindul cocârței la etajul decizional al palatului redacțional! Am notat cuvânt cu cuvânt, până la virgula respiratorie, răspunsurile lui Marin Preda. La despărțire, în stradă, a ținut să-mi precizeze: «Am o singură rugămintă, monșer: să nu adăugați nimic! Mai bine să nu apară! Dacă șefii dumitale mai adaugă ceva, că șefii sunt cu ideile și cu principiile juste, să știi că n-o să mă războiesc cu ei, că nici nu-i cunosc; pe dumneata o să te dau în judecată!» [...] Manuscrisul a intrat în «mapa de rezervă» până la întoarcerea redactorului-șef din concediu. Trimis la «viza CC», interviul a revenit destul de repede, cu indicația, strict verbală, să se introducă o frază pe ideea: «în urma scrisorilor primite de la cititori, romanul a fost completat cu capitole ce oglindesc lupta antifasciștilor români, în frunte cu comuniștii, împotriva războiului antisovietic». Cu pagina pentru ziarul de sâmbătă culeasă din ajun, l-am sunat pe Marin Preda să-i citesc la telefon interviul. «Cam târziu apare!» a observat interlocutorul. Dar eu aveam răspunsul pregătit: «Am așteptat sfârșitul vacanței, întoarcerea din concedii»... Ceea ce și era adevărat (în cazul redactorului-șef) și frumos (în privința miilor de cititori ai romanului, care

aflau ce loc ocupă *Delirul* în ciclul epic moromețian). «Ei, hai, dă-i drumul!» conveni la capătul firului. Drumul a ținut până la fraza inter (cum să-i spun?) calată de «vizori». Am auziu un «Stop! Așa ceva n-am spus atunci!» Între ciocanul «partinității» și «nicovală» realității, rămăsese spațiul vital al onestității: «Domnule Preda, știți că au fost probleme cu romanul, așa că trebuia o referire la aceste implicații externe, pe care nu noi le-am provocat!»... Mi se interzisese categoric să fac orice trimitere la indicația primită de la Secția de Presă a Comitetului Central. Moromete s-a dovedit un lord: «Ei, lasă, treacă! Nu-i un capăt de țară» [...]” (*Moromete s-a dovedit un lord*).

25 octombrie

● Cotidianul „Adevărul” (nr. 2311) oferă cititorilor două interviuri cu personalități ale vieții literare: primul – publicat cu titlul „*Totul se schimbă o dată cu regimul: conducătorii, prețurile, taxele, regulile*” – îi aparține Dianeî Popescu și este realizat cu scriitorul Mircea Nedelciu, la premiera ecranizării romanului *Femeia în roșu*, în regia lui Mircea Veroiu: „[...] D. P.: La ce mai lucrează scriitorul Mircea Nedelciu? M. N.: Mă joc de-a cărțile. Am făcut ceva care care un roman-joc sau un joc-roman: o replică la Monopoly, în colaborare cu «Nemira». Se numește *Est-Invest*, participanții primesc câte un cupon de privatizare. Care sunt complicațiile: avem servicii secrete care lansează zvonuri, mafia, legea sponsorizării și regimul politic, care se poate schimba, de la liberali la creștin-democrați sau comuniști. Totul se schimbă o dată cu regimul: conducătorii, prețurile, taxele, regulile. Personajele pot fi studenți, salariați, patroni, falși, deci fiecare ședintă e un alt roman. Bani sunt cu chipul lui Dromichaetes, Scorrillo, Burebista, Decebal. Un alt produs, o replică la *Povestea poveștilor* a lui Creangă, în ediție bilingvă româno-franceză, cu prefață de Luca Pițu. Este un omagiu personal adus marelui Creangă, apărut în 1991 în «Nouveau Cahier de l’Est». D. P.: Ce ne puteți spune despre Târgul de Carte «Gaudeamus»-1997, care se va deschide în curând? M. N.: Ținem să fie un spectacol, un show al cărții, nu o întâlnire pur comercială. Avem multe cereri din partea editurilor, astfel că vom merge pe principiul «primul venit, primul servit», respectând ordinea înscrierilor. Vor fi doi amfitrioni (deocamdată): prof. univ. Nicolae Manolescu și prof. Nicolae Cajal. Au fost primii care au acceptat, lista rămâne deschisă. În noaptea de închidere a târgului va fi organizat un recital de poezie, unde poate veni orice poet din țară. Nu i-am găsit încă un nume. În ceea ce privește participarea, sunt câțiva editori străini care vor reveni, editori specializați pe carte de învățământ. Acest tip de carte reprezintă 50% din producția de carte a oricărei țări. De anul viitor, vom deschide târgul către o participare internațională. Editorii din țări importante sunt interesați de piața estetică, au însă nevoie de parteneri siguri și competenți”; cel de-al doilea („*A fi cunoscut în Occident nu are nicio legătură cu valoarea...!*”) este un dialog între jurnalista Carmen Chihaia și

teoreticianul literar Sorin Alexandrescu, profesor universitar în Olanda, la Amsterdam: „[...] C. C.: Dacă o să întocmiți o istorie literară a perioadei comuniste, ați începe și prin a arunca la coș pe unii și pe alții? S. A.: Cred că este o nebunie să facem în 1997 ce s-a făcut în '47. Când s-a scos tot ce nu convenea. Dacă am începe așa, n-am mai termina niciodată. Mie însă problema mi se pare complet falsă. De ce această înrâncenare? De ce aceste polițe plătite în alb?! Vă spun drept, eu nu voi scrie niciodată despre Eugen Barbu sau Adrian Păunescu. Pur și simplu nu-mi plac, iar în al doilea rând, am și oroare de acest gen de a crea. C. C.: Sadoveanu, Arghezi, Preda...? S. A.: Aceștia sunt, cum se spunea pe vremuri, «cu pete». «Dalmațienii» cum se zice astăzi. Dar Preda, de ce?! Fiindcă a scris acel nenorocit de capitol despre un tânăr cizmar care putea trimite la Ceaușescu? Nu știu dacă merită să ne înrâncenăm așa. Aceștia sunt scriitori care, vor, nu vor unii, rămân. Au, poate, și niște fleacuri, dar nu văd interesul. C. C. Cum ajungem să fim cunoscuți mai bine în Occident? S. A.: A fi cunoscut nu are nicio legătură, îndrăznesc să spun, dar nicio legătură cu valoarea. Ești cunoscut fiindcă reușești să te faci cunoscut. De pildă, Norman Manea este un scriitor tradus în toate limbile, dar, după părerea mea, este un scriitor secund sau chiar terț, în raport cu mulți alți scriitori din România sau din generația lui. În orice caz, ca romancier mi se pare nul. Ca povestitor, mă rog... Totuși, e cunoscut fiindcă are un bun manager, locuiește în străinătate etc. Dar nu văd legătura dintre una și alta... Se pot da însă nenumărate exemple de scriitori de mare valoare complet necunoscuți. Deci, **nu valoarea este criteriul, ci eficiența**. Asta e tot. Eficiența ne lipsește! Valori avem, slavă Domnului! C. C.: Culturile «mai mici» vor avea efectiv de câștigat în situația dispariției barierelor, a realizării Europei Unite? S. A.: Așa ar trebui. Numai că vedeți, Europa Unită va fi o Europă a instituțiilor, nu a valorilor. Instituțiile vor fi, într-o anumită măsură, unificate, așa cum sunt – și acum – în Vest. C. C.: Mai este Parisul trambulina spre consacrarea internațională? S. A.: Nici vorbă. Parisul te ajută în Franța. În rest, deloc. Parisul nu-i un centru cultural. Parisul e un centru în care se învârt multe chestii... Dar pe lângă Paris există o mulțime de alte centre. Problema este, în primul rând, de limbă. C. C.: Cel mai «circulat» de la noi în străinătate pare a fi Marin Sorescu... S. A.: Așa și este. Sorescu este cel mai cunoscut. Pentru că el se ducea peste tot, avea un mare farmec, avea prieteni buni peste tot, care îl ajutau. Al doilea mare «cunoscut» este Mircea Dinescu. Mai ales pe circuitul german. Tot așa, prin marele lui farmec. Deci totul depinde de om, nu de valoare. C. C. La noi se vorbește, încă, mult de postmodernism. Să fie aceasta doar o mișcare specific românească, sau... un ecou întârziat? S. A.: Nu știu dacă întârziat, dar un ecou. Al mișcării postmoderniste internaționale. Din care și face parte. Dar și postmodernismul este erodat, contestat, luat în derâdere. [...] C. C.: INTERNET-ul va diminua, oare, drastic numărul cititorilor? Va pune cartea pe un loc secund, în favoarea dischetei? S. A.: INTERNET-ul

este un nou mod de editare. Asta nu înseamnă că totuși, cărțile, ca obiect tipografic, vor dispărea. Sigur, s-ar putea ca, la un moment dat, să ajungem să citim numai pe INTERNET. Eu sper însă să nu se întâmple așa ceva”.

26 octombrie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 391), teoreticianul Sorin Alexandrescu participă la un interviu pe care i-l ia Carmen Chihai: „- Dacă ar fi să întocmiți o istorie literară a perioadei comuniste, ați începe și prin a arunca peste bord pe unii și pe alții? – Mi s-ar părea *o nebunie să facem în 1997, ceea ce s-a făcut în '47*. Când s-a scos tot ce nu era comunist. Dacă am începe așa, n-am mai termina niciodată. Mie însă problema mi se pare nițel cam falsă. De ce această încrâncenare? Pe de altă parte, este și o boală românească endemică. Vă amintiți primul articol al lui Maiorescu, nu? N-a găsit suficientă poezie ca să scoată o biată plachetă antologică de poezie românească, în 1867. În timp ce noi, acum, umplem volume întregi cu poezia pașoptistă. Mi se pare că plonjăm în plin haos, dacă pleacă urechea la pretenția de a avea tot timpul judecăți de valori «clare», prin care să împărțim note de bună purtare: să-i răsplătești pe unii, să-i arunci pe alții afară etc. Răzbunări, polițe plătite în alb? Vă spun drept, eu unul nu voi scrie niciodată despre Eugen Barbu sau Adrian Păunescu. Pur și simplu nu-mi plac, iar în al doilea rând, am și oroare de acest gen de personaje. Sigur, un critic literar trebuie să analizeze opera și nu autorul. Dar, chiar și așa, nici opera celor doi nu îmi place. Mi se pare fără nici un fel de valoare. Și atunci, mă întreb: are vreun rost să scrii un articol care să demonstreze lipsa lor de valoare? Eu cred că vor fi uitați de la sine. Are rost acum să scoatem din istorie pe ăla și pe ăla? Mi s-ar părea nițel cam infantil: suntem noi la putere și v-arătăm noi vouă! Cam așa ar suna. *Ar însemna să facem exact ce au făcut ei*. – «Complotul tăcerii», pretind însă adepții «epurărilor literare», e la fel de «mârșav»...! – Asta e adevărat. Mi s-ar părea însă *mult mai «mârșav» să ne apucăm să demolăm cariere mari*. Dacă ar fi să scriu, m-aș limita la o frază nouă, în unele... cazuri. Aș spune, de pildă, că este regretabilă involuția lui D.R.Popescu, să zicem; este regretabil și subuman ceea ce a scris Vadim Tudor... Și revin la ordinea de zi. – Dar Sadoveanu, Arghezi, Preda...? – Aceștia sunt, cum se spunea pe vremuri, scriitori «cu pete». «Dalmațienii» cum se zice astăzi. Dar Preda, de ce? Fiindcă a scris acel nenorocit de capitol despre un tânăr cizmar care putea trimite la Ceaușescu? Nu știu dacă merită să ne încrâncenăm așa. Aceștia sunt scriitori care, vor, nu vor unii rămân. Au, poate, și niște fleacuri, dar nu văd interesul. [...] – La noi se vorbește, încă, mult de postmodernism. Să fie aceasta doar o mișcare specific românească, sau... un ecou întârziat? – Nu știu dacă întârziat, dar un ecou. Al mișcării postmoderniste internaționale. Din care și face parte. Dar și postmodernismul este erodat, contestat, luat în derâdere. Ei înșiși, postmoderniștii, s-au despărțit, s-au certat. Ca și textualiștii noștri care, practic, nu mai

publică nimic. Nu mai fac nimic. Deci nu știu în ce măsură se mai poate spune că postmodernismul mai este definitoriu...”.

28 octombrie

● În coloana „Carnet” a paginii culturale din „Curentul”, este anunțată ***O nouă revistă literară***. Nota poartă semnătura lui Dorel Istrate și se referă la revista „ArtPanorama”, „realizată de criticul Dan Silviu Boerescu, editată de Fundația «Arte’90» și Editura «Maxim», [...] într-un tiraj promoțional de 2000 de exemplare la numărul 1, în difuzarea rețelelor Humanitas, Nemira și Cardinal. Tipărită în condiții grafice deosebite, la «Infopress» Odorheiul Secuiesc, revista cu apariție lunară, format tabloid, are 64 de pagini, din care 8 color, 4 pagini în limba engleză și costă 5000 de lei. Primul număr al revistei conține rubrica «Dicționarul debutanților», aproape 100 de recenzii, traduceri și texte originale, inedite, la fiecare gen literar”.

29 octombrie

● Istoricul literar Geo Șerban evidențiază, în „Luceafărul” (nr. 38), meritele unei lucrări „de o anvergură fără precedent”, realizată la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”: *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine*, ajunsă la „perioada dintre cele două războaie mondiale”: „O bibliografie bine întocmită servește, ca o hartă, la circumscrierea exactă a domeniului ce urmează a fi cercetat, înlătură băjbâielile, rătăcirile pe drumuri lăturalnice sau prea umblate, de unde nu se mai găsește nimic de pus în valoare. Întreprinderea indicațiilor bibliografice presupune un grad de specializare, dar și cititorul curent poate găsi, în parcurgerea lor, surprize captivante, incitante, în măsură să-i sporească apetitul pentru aprecierea multipilor factori antrenați în circulația operelor literare și în constituirea a ceea ce se cheamă succes sau faimă de autor. Actuala bibliografie se adresează, cu precădere, celor preocupați de expertize comparatiste, de «relații», cum se precizează în textul lucrării, pentru a identifica mișcarea ideilor și evoluția literaturii la noi și pe alte meridiane, despomenitul proces de sincronizare. Cum acest proces implică aspecte legate de mentalitate colectivă, de modelarea unei opinii publice în funcție de lărgimea orizontului de cunoaștere oferit, bibliografia devine operațională dincolo de cercul profesioniștilor” (*Explorări de anvergură*).

● În „Național” (nr. 117), la rubrica sa permanentă, Dan Petrescu publică prima parte a articolului ***Sebastian, Eliade, Culianu*** (cea de-a doua și ultima va apărea în nr. 118), răspunzându-i astfel lui Joseph Croitoru, care „mă ia în seamă în «Frankfurter Allgemeine Zeitung» din 1 iulie 1997, unde sub titlul de *Zuflucht im Metaphysischen (Refugiul în metafizică)*, se face o trecere în revistă (incompletă) a relațiilor lui Mircea Eliade cu Garda de Fier, așa cum au fost ele puse în discuție de la Norman Manea încoace (adică de la articolul

acestuia, *Felix culpa*, apărut la 5 august 1991 în «The New Republic»”. În detaliu, motivele de altercație ar fi următoarele, conform lui Dan Petrescu: „Joseph Croitoru este o persoană cu care eram în relații amiabile, fără să ne cunoaștem personal, el cerîndu-mi cărți editate de Nemira, despre care să scrie în cotidianul de la Frankfurt; bineînțeles, i-am trimis de fiecare dată, pe cheltuiala editurii, tot ce-mi solicitase, rugîndu-l doar să-mi facă și mie cunoscute reflecțiile pe care i le vor fi inspirat cărțile noastre – lucru care nu s-a întîmplat niciodată însă (ultimul nostru schimb de faxuri în acest sens datează din 5 mai 1997). Din articolul publicat în «Frankfurter Allgemeine Zeitung» de către Joseph Croitoru reiese că, urmînd linia Culianu, eu m-aș erija în apărătorul cu orice preț al reputației politice a lui Mircea Eliade, puternic șifonată în ochii publicului larg, de revelațiile cuprinse în *Jurnalul* lui Sebastian, și chiar că aș întîrzia nepermis de mult, ca editor, publicarea corespondenței dintre Culianu și Eliade, care ar fi intens așteptată de publicul nostru cititor (și nu numai). În plus, dl. Croitoru sugerează o legătură între nu știu ce «secret de la Berlin» (unde călătorise Eliade prin 1935-37) și «ucigașul de la Chicago», în sensul că asasinarea lui Culianu s-ar putea datora faptului că acesta știa «prea multe despre Eliade», adică, în speță, despre simpatiile sale legionare. [...] Pe de altă parte, toată discuția prezintă o latură foarte delicată, în măsura în care atinge problema antisemitismului – firește, cu privire la Eliade în primul rînd, dar, sugerează dl. Croitoru, și cu privire la aceia ce și-au asumat, într-un fel sau altul moștenirea lui ori ascendența-i spirituală, precum Culianu și eu însumi, mai ales dacă aceștia nu s-au delimitat de alunecările politice din tinerețe ale magistrului lor. Culianu, cred, n-a mai avut pur și simplu timp ca s-o facă, iar eu, în afară de faptul că am scris o teză de licență despre proza zisă fantastică a lui Eliade, nu mă revendic în nici un fel de la «învățătura» sau «modelul» Eliade. [...] Obiecțiilor mele la *Jurnalul* lui Sebastian încă nu li s-a răspuns în mod convingător; în esență, reamintesc, ele sînt două: nu avem de-a face, în ediția de la Humanitas, 1996, cu întregul jurnal, iar notația de la data de 17 decembrie 1937 (p. 133) mi se pare suspectă, adică, mai exact, interpolată, cel puțin în parte. [...] obiecția mea nu e că «ediția ar fi fost manipulată de editori», cum spune dl. Joseph Croitoru, ci, așa cum scriam în «Timpul», că a fost «bricolată – probabil chiar înainte de editare». Iar cît privește faptul că a existat și o manipulare, nu văd cum altfel am califica folosirea unor pasaje din *Jurnalul* lui Sebastian încă din 1972, cînd nici vorbă nu era că acest jurnal să se fi publicat, întru alcătuirea unui dosar împotriva lui Mircea Eliade”. Un *Post scriptum* face o trimitere ironică la gestul editoarei Gabriela Omăt de a „produce în facsimil pasajul din *Jurnalul* lui Sebastian pe care l-am considerat apocrif”, totul fiind realizat „cu multă îndurerare”. Pe scurt, Dan Petrescu susține că „e o copie a copiei, căci, așa cum se știe, originalul n-a fost văzut de nimeni”. Cât îl privește pe Sebastian, transformat într-un *ghost writer*: „Mi se garantează însă că e scrisul lui Sebastian – desigur, nu mă așteptam să apară

ceva scris cu carioca, de-a curmezișul... dar sunt gata, dacă așa stau lucrurile, să mă declar fotiv față de memoria lui Sebastian (păstrând cu toate acestea impresia că pasajul în discuție are un aer «adăugat»”.

● Poeta Nora Iuga publică, în „România literară” (nr. 43), un grupaj de *Capricii*, înseriate de la 13 la 27. □ La rubrica „Pupat toți Piața Unive’sității”, Dorin Tudoran ia în colimator cazul recent Ioan Buduca, „un mare mâncător de ghilimele”, „prea jovial pentru un plagiat atât de grosolan”, „guraliv plagiator” etc. Iritat de formele de apărare a unei infracțiuni, cu trimitere mai ales la *Povestea unui plagiat*, semnat de însuși Ioan Buduca („Luceafărul”, nr. 34, din 1 octombrie 1997) și la *Un plagiat suspect*, de Cristian Teodorescu („România literară”, nr. 39), Dorin Tudoran – fost „obiectiv” pentru interesele Securității, și prin jocul pionului cu numele *Buduca Ioan* – dă sentința, în ton de parodie la portretistica istoriei literare: „Revenind la plagiat și la felul în care a înțeles să se apare cel ce l-a comis, lucrurile mi se par ceva mai prozaice. Foarte talentat, înzestrat cu o inteligență scilpitoare, spirit ludic dintre cele mai spectaculoase, dl. Ioan Buduca, vai!, comite eroarea săvârșită de atâția și atâția oameni foarte deștepti – îi consideră pe ceilalți niște imbecili. Și asta este chiar una din trăsăturile gândirii mitocane”. □ Cr. T. comentează pe marginea „cele mai recente apariții” a revistei „Caiete critice”. Luând în considerare numărul care conține un grupaj tematic, dedicat speciei *jurnalului*, autorul mini-articolului intitulat chiar *Caiete critice* sesizează că „în ultimul său număr, revista își accentuează tendința de a se despărți, până la un punct, de vechea sa fizionomie, tinzând să devină și o publicație de comentariu «la zi»”. În continuare, sunt prezentate „efectele” translației „care îndepărtează această revistă de la rostul său inițial, apropiind-o astfel de lunarele sau de săptămânalele de cultură care nu-și propun asemenea scopuri”, prin ocuparea spațiului cu „fragmente de proză, eseuri și însemnări, precum și cronici de carte sau interviuri”. Deficiența de concepție redacțională, în opinia lui Cr.T., constă în diferența de calibru dintre autorii implicați în realizarea publicației, în sumar coexistând posesorii unui „spirit critic greu încercat” cu „producătorii de umor involuntar”: „O primă parte a caietelor grupează articole critice despre câteva jurnale, texte pur și simplu alăturate, apărute la o distanță mare sau foarte mare de momentul lansării jurnalelor în discuție. Profesorul Eugen Simion scrie despre Jurnalul lui Mircea Zăciu, profesorul Dumitru Micu despre Jurnalul lui Paul Goma, iar doi comentatori mai mult sau mai puțin tineri scriu, la concurență, despre Jurnalul lui Mihail Sebastian. [...] Textele sunt interesante în sine, în special acela al profesorului Simion care aruncă o dublă perspectivă asupra Jurnalului lui Mircea Zăciu, una de cititor și alta de martor sau chiar de subiect al evenimentelor Jurnalului. [...] Impresionant e și textul dlui Valeriu Cristea despre *Ultimele* lui Marin Sorescu, recent editate postum, la fel cum inspirat scrie Nicolae Breban despre Cezar Baltag, *in memoriam*, sau Dumitru Micu despre Ioanichie Olteanu. De citit e și interviul

cu Adrian Păunescu al dlui Răzvan Voncu, în care cel din urmă e mai păunescian decât conlocutorul său. Interesante sunt și eseurile lui Octavian Soviany (despre Mateiu Caragiale) și Mihai Cimpoi (pe scurt, despre valori basarabene), la fel cum interesant e și foiletonul lui Ioan Lăcustă, *Vremuiuri (III)*. În întreg, e greu de spus către ce vremuieste această revistă în care alături de spiritul critic încercat apar și spiritele unor autori producători de umor involuntar, precum Jeana Morărescu sau Daniel Cristea-Enache, cel din urmă, în articolul său despre pleonasm”.

30 octombrie

- În „Adevărul” (nr. 2315), la pagina „Cultură. Spectacole”, este anunțată „prezentarea primului număr al revistei DILEMA”: „Noua publicație se numește VINERI, are 16 pagini și va apărea în prima săptămână a fiecărei luni, fiind difuzată gratuit, împreună cu DILEMA. VINERI, supliment de post(tranziție), va fi prezentat de: Augustin Buzura – președintele Fundației Culturale Române, Andrei Pleșu – directorul revistei «Dilema», Ion Manolescu, Liviu Papadima și Mircea Vasilescu – redactorii noii publicații” (*VINERI va pica doar o dată pe lună*).

- În „Contemporanul” (nr. 44), universitarul clujean Ovidiu Pecican atrage atenția asupra unei cărți devenită între timp o sursă frecvent citată în studiile de ideologie socială, *Cultural Politics in Great Romania. Regionalism, nation building & Ethnic Struggle. 1918-1930*, de Irina Livezeanu, apărută la Cornell University Press, în 1995: „Cartea Irinei Livezeanu pune în lumină incapacitatea elitei – politice și intelectuale din România interbelică de a rezolva problema integrării noilor achiziții teritoriale într-un sens constructiv, fără discriminări. Eliminarea din administrație, viața publică și, adeseori, chiar din cultură a minorităților etnice – mai urbanizate și beneficiind adeseori de instrucție universitară – a favorizat perpetuarea și chiar accentuarea paseismului ruralist și a naționalismului etnocentric. Aceasta explică îndeajuns nu doar excesele politice din anii dictaturii de dreapta, ci și relativa ușurință cu care s-a instalat comunismul în România, pe fundalul tradiției totalitare conturate în anii 1938-1944. Disfuncțiile parlamentarismului românesc, ca și întreruperea democrației în perioada interbelică au condus la o slăbiciune a societății civile de care România se resimte până astăzi. Prin analiza sa, profundă și totodată densă, Irina Livezeanu dă cititorilor săi – specialiști ori nu – posibilitatea de a renunța la iluzii. Epoca interbelică se dovedește astăzi nu numai o vârstă de aur a culturii române moderne, ci și retorta unde s-au zămislit multe dintre atrocitățile istoriei noastre contemporane” (*Stat, cultură și ultra naționalism în România interbelică*).

- În ziarul „Curentul”, la rubrica „Opinie de scriitor”, scriitorul George Bălăiță își strigă, cu patos stilistic, revolta față de lipsa de finanțare a inițiativelor culturale, diminuarea importanței sociale a categoriei „artiștilor”, vizibilitatea

excesivă a pseudo-personalităților („țoapa”): „Scriitorii mor de foame. Actorii își fac harakiri, pictorii, vai de capul lor. Cântăreții? Să nu mai vorbim, numai sușanele. Și toți, cu burta goală... Dar cine o duce bine? Țoapa, dragă. E vremea lor. Țoapa face legea în țara asta. Dintotdeauna. Nu, dragă, nu chiar așa între cele două războaie mondiale, ehe, și mai înainte, hăhă. Dar Caragiale ce-zis? E, Caragiale, el dă cu tifla, apă tonică mai este?, mai am ceva whisky în paharul meu. Nu, să nu bei, e pirat... [...] Acum și artiștii noștri prea se fandosesc. Ieri îi cenzurau comuniștii. Azi sunt la cheremul țoapei cu bani. O tâmpenie, dragă, Tembelismul național! Era bine când era rău și e rău când e bine? Vezi că băiatul ăla a dosit sticla de pepsi virgină după bustul lui Sadoveanu. Fă-te că ai treabă pe-acolo și implementează-o în diplomatul ăla cu cifru de la picioarele soclului. Așa că pe umerii țoapei care zidește și câștigă se mișcă lumea. Țoapa e vitală și face copii reușiți. Țștia or să fie oameni cu carte” (*Ecologie*).

[OCTOMBRIE]

● Sub genericul „Un autor în dezbatere”, revista „Apostrof” (nr. 10) îi acordă spațiu publicistic lui Ion Bălu, care în articolul *Artistul în sistemul totalitar*, comentează „două din cărțile dlui Norman Manea, apărute în «Biblioteca Apostrof»”: *Octombrie, ora opt* („o selecție din volumul cu același titlu, publicat în România în anul 1981, și o alta din Primele porți, 1975, toate «cu textul revizuit și reprezentând o ediție de autor»”), respectiv *Despre clovni: dictatorul și artistul*. De la început, autorul articolului afirmă că Norman Manea este „un mare scriitor roman, căruia trecerea timpului îi conturează indiscutabila unicitate”, iar argumentele identificate în cele două specii sub analiză, ficțiunea și eseul, sunt: pentru *Octombrie, ora opt* – „problematica general-umană: străduința unei ființe obișnuite de a rezista agresivității exercitate de mediul socio-politic, în mijlocul căruia trăiește. Deși volumul este construit pe aparenta adăugare a unor nuvele disparate, narațiunile sunt, prin tematica unitară, capitolele unui potențial roman. [...] În ciuda multor detalii direct autobiografice, dl. Norman Manea rămâne mereu într-o zonă de umbră, interzicându-și orice tresărire subiectivă, lasă faptele să vorbească de la sine, reliefează cu o pregnant obiectivare clasică liniile conflictuale și conturează caractere memorabile. Critica europeană și americană a situat proza dlui Norman Manea în descendența tradiției reprezentate de Kafka, Brecht și Bruno Schulz, filiație reală, dar nu exclusivă. Excesiva agresivitate fizică și îndeosebi psihică, în raport cu pragul de toleranță al fragilității individului, exercitată de evenimente și de aparatul represiv, apropie eroul copil imaginat de dl. Norman Manea de personajele similare create de John Saul. Însă modalitățile personalizate prin care tânărul receptează realitatea înconjurătoare și străduința de a o transcende în universul secund al literaturii îl apropie de Bildungsromanul lui James Joyce, Portret al artistului la tinerețe. [...] La potențarea valorii

estetice superioare contribuie în hotărâtoare măsură și subtilitatea structurii compoziționale. Fiecare narațiune este construită pe interfața constantă a prezentului cu variile valori ale timpului trecut, mai apropiat ori mai depărtat, strecurate prin interstițiile prezentului cu ajutorul memoriei involuntare și a stilului indirect liber, prin intermediul căruia prozatorul coboară în adâncurile ființei. Să mai adăugăm recurența personajelor, ce evidențiază suplimentar structura romanescă a narațiunii, expresivitatea limbajului și polarizarea evenimentelor în jurul personajelor prin situații conflictuale ambigue”; pentru *Despre clovni: dictatorul și artistul*: „[...] Vocea dlui Norman Manea este, ca și aceea a lui Milosz, mărturia unui om care a trăit în interiorul sistemului comunist și i-a cunoscut mecanismul opresiv și represiv. Dar dl Norman Manea aduce în prim-plan procesul subtil al relației scriitorului cu ideologia și societatea comunistă. [...] Plecând de la propria sa experiență existențială, dl Norman Manea realizează radiografia unui stat totalitar, a cărui ideologie relua și dezvolta elementele doctrinei legionare și «în care societatea închisă și compactarea individului într-o masă amorfă au evoluat spre o închisoare globală», astfel încât, numai aparent paradoxal, eseurile prezentului volum se transformă într-o autobiografie spirituală, iar autorul însuși, «element extrem într-o situație extremă devine, în acest caz, simbolul impasului întregii societăți»”. Pe scurt, într-o concluzie de ansamblu: „«Biblioteca Apostrof» oferă astfel cititorului două cărți esențiale, ce dezvăluie nu numai dimensiunile europene ale unui foarte talentat scriitor, dar relevă în același timp un elogiu adus democrației, unde «individualismul, competiția, confruntarea liberă întrețin o energie a afirmării care subminează centralismul și absolutismul, premise ale societății închise și ale negrelor ei maladii»”. □ Un comentariu amplu asupra celor două cărți ale lui Norman Manea este realizat de Claudiu Groza, în articolul *România cu oameni și clovni*. Concluziile de lectură ale tânărului critic au următorul conținut evaluativ: „*Octombrie, ora opt* ne readuce în atenție un mare scriitor. Extraordinara forță a expresiei, impresiionanta substanță tragic, remarcabila capacitate de a ridica o experiență subiectivă la nivelul unei ontologii apropae arhetipale fac din acest volum o revelație a ultimei perioade. *Octombrie, ora opt* este un virtual roman autobiografic. Și, totodată, o excepțională parabolă a vieții noastre din anii trecuți. Scrisă, să nu uităm, în chiar anii aceia”; „Publicat în 1992, în Statele Unite, volumul *Despre clovni: dictatorul și artistul* cuprinde eseuri scrise în 1988 sau 1989. Din textele publicate în țară (majoritatea în «Apostrof»), *Felix culpa* a stârmit, la data apariției sale (1992, în revista «22») o adevărată campanie de presă, autorul fiind, în cele din urmă culpabilizat de chiar cei care-i publicaseră eseu. [...] Ca demers, *Felix culpa* are justificarea oricărei analize critice; dacă există un «caz Arghezi» ori un «caz Călinescu», de ce n-ar exista și un «caz Eliade» ori un «caz Noica»? A judeca nu înseamnă a distruge decât pentru fanatici. Iar fanatismul e ca un vulcan: o masă amorfă care, uneori, poate într-adevăr

distruge. Poate că, republicat în 1997, eseu *Felix culpa* nu va mai provoca niciun scandal. Ar fi un semn al normalității noastre. Alături de *Felix culpa*, *Despre clovni...* cuprinde alte șase eseuri care demontează mecanismele totalitarismului românesc și est-european. [...] Cu *Despre clovni...*, Norman Manea ne dă o lecție. Acest volum este un «manual al căii de mijloc». Iar dacă în România se va vorbi vreodată despre un proces al comunismului, atunci el va începe și cu... clovni *lui* Norman Manea». □ Italianistul Marian Papahagi publică un fragment din „o nouă versiune românească” a *Divinei Comedii* a lui Dante. Este vorba de *Infernul. Cântul al cincilea*. Traducerea este însoțită de un elaborat aparat de note. □ Dosarul numărului cuprinde *Scrisori către mama sau Călătorie cu oceanul întors*, restituite de Ioana Baciuc-Mărgineanu, sora poetului Ștefan Baciuc, care ține să precizeze: „Scrisorile unui poet sunt, aproape întotdeauna, o *mărturie de creație*. Cel puțin, așa reiese din corespondența fratelui meu, Ștefan Baciuc. Astăzi, la peste patru ani de la plecarea sa din această lume, recitind sute de scrisori și ilustrate pe care le-a scris alor săi, am avut senzația dureroasă a unei comunicări de «dincolo», dar o comunicare *vie*, care și-a păstrat prospețimea și spontaneitatea ei de *dialog*. Acest teanc masiv de scrisori, dintre care multe ilustrate de format mare, scrise din Europa, America de Sud, America de Nord, Caraibe au darul de a reface, de a «reconstitui» traiectoria unor călătorii fabuloase. S-ar părea că imaginile colorate de pe «verso» l-au inspirat pe poet, ducând la o fericită concordanță între imagine și cuvânt. [...] Am selectat scrisori dintr-o perioadă «rotundă» de 20 de ani: 1947-1967. Anul 1967 marchează și un moment deosebit din viața sa, și anume, prima (și penultima) revedere cu Mama sa”. □ Sub genericul „Conversații cu...”, Marta Petreu discută cu Gabriela Melinescu despre perioada de tinerețe, scrisul în limba maternă, trăirea credinței, viața de scriitor în exil: „M. P.: [...] Te rog, pentru «Apostrof», să ne povestești care a fost drumul tău de scriitor, de la poeta de limbă română la scriitoarea, una dintre scriitoarele importante, de limbă suedeză. G.M.: Da, e un drum lung. Foarte lung. E aproape o viață, ca să zicem așa. În curând voi împlini cincizeci și cinci de ani. M.P.: La mulți ani! G. M.: Am început să scriu foarte devreme, încă din copilărie. Aveam pasiunea să-mi notez fraze scurte și gesturi, care erau ca niște picături de ploaie care se strângeau, picături, poate, de rouă, care se adunau pe o foaie de hârtie. O să încep de la început, cu ce am trăit în stalinism, perioada cea mai rea. De când m-am născut și până am plecat din țară, n-a existat libertate. A fost o societate în care funcționa foarte bine falsul și cenzura. M. P.: Și frica... G. M.: Și frica, în primul rând. Și, în această societate, bineînțeles că oamenii nu pot fi normali, chiar dacă se nasc normali ca ceilalți oameni. [...] M. P.: În ce an ai plecat, Gabriela? G. M.: În octombrie 1975. M. P.: 1975. Aveam 20 de ani atunci. Încă nu intrasem la facultate. Ai plecat din țară în 1975. Ai plecat ca poet român. Nu ți-a fost frică să te smulgi de limbă? G. M.: Nu mi-a fost frică de nimic. Să mă smulg de limbă? Limba o

am, o port întotdeauna în mine. Și atâta timp cât este ceva mult mai puternic chiar și decât limba – un fel de pasiune pentru viață, care merge chiar dincolo de limbă. Și asta nimeni nu poate, nici chiar tiranii, dictatorii, să ne-o ia din noi, să ne-o smulgă. Oamenii sunt diferiți. Am impresia că din naștere suntem monade, avem diferite temperamente. Și cred că, deși nașterea mea, apariția mea în lume a trecut printr-un traumatism, totuși, mi s-a dat un caracter integru și o voință foarte mare. Așa că nu mi-am pus problema asta. Pentru că știam că – chiar dacă o să mă apuc de altceva, chiar dacă o să încep să vând flori, voi face-o cu integritate și voi face din meseria mea ceva care să mă satisfacă. Nu sunt o ființă plină de ambiții, vreau să simt intensitatea vieții. Am un fel de pasiune pentru viață, un fel de frenezie pentru viață. [...] M. P.: După plecare ai continuat să scrii în română. Pe urmă? G. M.: Da. După ce am ajuns la Stockholm am continuat un timp să scriu în limba română, cu toate că vorbeam franceza cu soțul meu, care era belgian. Dar pentru că el era poliglot și se simțea bine în toate culturile, avea o limbă foarte bogată și diferită, nu o limbă de la Bruxelles sau de la Paris, ci o limbă foarte specială pe care o au poligloții și oamenii extrem de inteligenți. Dar am continuat în românește, am scris și jurnal. Recitind jurnalul meu de astăzi îmi dau seama că cea mai mare obsesie a mea era, atunci, să continuu cu scrisul în limba română. Dar, în același timp, în mod subteran, trăiam și cream emoțional în franceză. M. P.: Limba iubirii. G. M.: Exact. Este limba iubirii care are niște posibilități excelente de exprimare, poate altfel decât în limba română, a sentimentelor. Mai puțin inflaționistă decât limba română, franceza are o forță de a spune, cel puțin așa o percep eu prin poeziile mei preferate, în primul rând Rabelais, de exemplu, pe care îl ador, am și scris un eseu despre el. Și apoi, Baudelaire, pe care îl citeșc gășind că nici un vers din el, și nici proza lui, nu s-a mai demodat. M. P.: Și când ai ajuns să scrii în suedeză? G. M.: Mai târziu. Citeam numai. N-am studiat prae mult. Mai târziu am început un studiu mai profund. Dar știam puțin. Totuși citeam, de exemplu citeam *Biblia*. M. P.: *Biblia* o citeai în suedeză? G. M.: Da, pentru că era un text cunoscut de mine, Vechiul și Noul Testament. Era un text pe care-l cunoșteam, ca să zic așa, aproape pe de rost. Aveam impresia aproape tot timpul că știu suedeza. Pentru că știam conținutul textelor, înțelegând chiar și cuvintele necunoscute. Am uitat să spun că *Biblia* este modelul meu literar. [...] M. P.: Ce-ai mai primit în copilărie? G. M.: Cel mai important dar al temperamentului meu este, poate, credința. Țasta e lucrul pe care l-am avut și l-am primit din copilărie. Un fel de dar care mi s-a făcut. Și această pietate care s-a dezvoltat, pentru că dacă credința nu se dezvoltă, atunci rămâne la un nivel de bigotism. M. P.: Tu ai o pietate față de toate lucrurile lumii. G. M.: Da. Mai mult decât asta. Figura lui Christ este o figură plină de mister și de speranță. Noi trăim acum un timp în care Domnul se apropie din ce în ce mai mult de lume. Este poate revelația despre care am vorbit, a luminii ca salvare, orbirea ca să vedem. M. P.: Eu am crescut într-un

mediu religios de tip protestant. Tatăl meu era iehovist. O religie dură, foarte sumbră, a nemântuirii, dacă vrei să-ți spun. G. M.: Martorii lui Iehova. Sunt peste tot acum. Sunt și în România? M. P.: Da. Eram și pe vremea copilăriei mele. G. M.: Ce ciudat. Vin din America. M. P.: Și am trăit, am crescut cu așteptarea sfârșitului iminent al lumii, și din cauza asta l-am urât pe tatăl meu. Când a murit am început să-l visez, îmi apărea mereu cu spatele... A durat ani de zile până am reușit să-l întorc, într-un vis, cu fața la mine... Totul din cauza religiei lui de sfârșit de lume... G. M.: Sfârșitul lumii este luminos, după părerea mea, și religia creștină și cea ebraică așteaptă pe Mesia. Noi îl așteptăm pe Christos și figura lui este în emblema luminii. Noi trăim cu el. [...] M. P.: Nu te-a făcut mai bogată plecarea? G. M.: Cred că toți cei care trăiesc în exil sunt încercați – ca metalele. Cei care sunt de carton sau de hârtie ard repede. Trebuie să rezisti la impactul cu o altă lume”. □ La secțiunea „Arhiva «A»”, dedicată în totalitate memoriei lui Arșavir Aterian, dispărut din viață, la 17 septembrie 1997, Ion Vartic publică „un text fără nici un fel de pretenții literare. E vorba doar de o serie de informații strict biografice (despre părinți, despre Haig și Jeni Aterian, despre sine) oferite de Arșavir Aterian spre a fi folosite la șapourile unor articole de dicționar”. Alături, la pagina următoare, Marta Petreu semnează evocarea *Arșaviruf*: „L-am cunoscut pe Arșavir Aterian la sfârșitul verii-începutul toamnei 1991, când m-am prezentat la locuința lui din P-ța Dorobanți să-i iau un interviu. [...] Nu, nu eram bine pregătită pentru interviul cu Arșavir Aterian, abia doi-trei ani mai târziu aș fi putut să-l fac cum trebuie. Cu toată ignoranța mea în materie de istorie interbelică, am reușit să-l determin, totuși, pe Arșavir Aterian să-mi vorbească deschis despre atașamentul său (din '36- '37) la mișcarea legionară. Ajunsesse la legionarism prin intermediul ortodoxiei, și își regreta acum, în termeni categorici amestecul într-o «horă nefastă», amestec datorită căruia pierduse temporar prietenia lui Eugen Ionescu. [...] Marea suferință a lui Arșavir era încredințarea că, deși singurul legionar al familiei a fost el însuși, în locul său a fost pedepsit fratele său Haig Aterian; căci acesta, închis după rebeliunea legionară, a murit pe front în Cuban. Cred că, într-un fel obscur, se considera vinovat pentru sfârșitul fratelui său, și că de aceea dorea cu ardoare – ca un fel de reparație postumă – ca volumele lui Haig Aterian să fie (re)editate. Mă bucur pentru el că a avut norocul să vadă atât cărțile lui Haig, cât și jurnalul lui Jeni Aterian, intrate în circuitul public”. □ Dumitru Chioaru analizează antologia *Poezii*, de Mihai Ursachi (Ed. Vitruviu, București, 1996), sesizând hibridările limbajelor: „Modern este Ursachi și prin ingeniozitatea demontării retoricii esoterice într-un discurs care-și schimbă mereu convențiile, fie prin persiflare teatrală, fie prin «povestire» în manieră prozaică. Discursul este urzit din alternarea «celor trei voci ale poeziei» teoretizate de Eliot în eseul cu acest titlu, distribuite după o logică, ocultă și ea, în «scenariul» poemului. Meandrele discursului se desfășoară uneori în ritm muzical,

alteori în fast pictural, cu o spontaneitate pe care livrescul o intersectează spre a o împiedica să devină delir oracular, iar oralitatea/ argoul poetic pigmentează natural o limbă mult prea convențională de scriere. Și totuși, un aer vetus învâluie chiar și cele mai frumoase și vrednice de orice antologie poeme ca: *Poemul de purpură*, *Odaia gingașei iubiri*, *Jâlțul verde*, *Poem pentru domnișoara Gabriela Șerban și despre unica noastră întâlnire la o expoziție suedeză de pictură*, *Flanela etc.*, dar în felul în care un inel la modă în trecut redevine, prin caracterul lui enigmatic, interesant” (*Mihai Ursachi*).

● Pe prima pagină din „Ateneu”, nr. 10, este publicată lista laureaților *Pre-miilor revistei, pe 1997*, decernate cu prilejul „Festivalului Național «George Bacovia»”: Ioana Postelnicu (opera omnia), Mircea Dinescu, Adrian Popescu, Nicolae Esinencu (poezie), Gabriel Dimisianu, Alex. Ștefănescu (istorie și critică literară), Viorel Savin (teatru). Componenta juriului: Ion Pop (președinte), Daniel Dimitriu, Mihai Cimpoi, Constantin Donea, Rodica Șerbănescu și Sergiu Adam.

● Tema editorialului scris de Cassian Maria Spiridon, în „Convorbiri literare” (nr. 10) este *Literatura arestată*, sintagmă echivalentă celei, mai uzuale, de „literatură carcerală” sau chiar, mărinind unghiul de generalizare, de „literatură de sertar”. Autorul trece în revistă principalele lucrări cu acest specific, revelate, în ultimii ani, publicului dornic de a ști cât mai multe despre persecuțiile din perioada regimului comunist: „Peste două luni se vor împlini opt ani de la evenimentele din decembrie 1989. În tot acest interval a apărut un număr impresionant de titluri (romane, confesiuni, amintiri, memorii etc.), în care tema principală este relatarea vieții din închisorile comuniste, dar și din marea închisoare care devenise România după ocupația sovietică și instaurarea socialismului la orașe și sate. În marea lor majoritate, sunt lucrări scrise și ținute bine ascunse sau difuzate în câteva copii celor de încredere, dar mai totdeauna fără speranța că vreodată, în țară, vor vedea lumina tiparului. Toate aceste lucrări țin de ceea ce se numește, în genere, *literatură de sertar*. Este o literatură-mărturie, cum afirma Ioan Ioanid într-o notă, la primul din cele cinci volume din *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (Editura Albatros, 1991): «Când, cu ani în urmă, m-am apucat să-mi aștern pe hârtie amintirile din închisoare, am făcut-o cu gândul că tot ce memoria mea a reținut (nume de oameni, fapte și întâmplări) să rămână mărturie și să folosească împreună cu multe alte dovezi ce vor trebui strânse, la reconstituirea întregului adevăr despre viața deținuților politici sub regimul comunist din România». Cartea a fost, de altfel, foarte bine primită, încă de la primul volum, de critica literară, și Nicolae Manolescu, și Alex. Ștefănescu și mulți alții s-au pronunțat cât se poate de favorabil și nu în ultimul rând asupra calităților literare. O capodoperă literară, care l-a impus de altfel pe autor în ierarhia literară românească, într-o poziție de vârf, este *Jurnalul fericirii* al lui Nicolae Steinhardt, finalizată la începutul anilor '70 și în scurt timp confiscată de Securitate, deși despre

existența lucrării afluaseră doar câțiva prieteni. Steinhardt redactează o a doua versiune și, chiar dacă o recapătă și pe prima, are grijă, de această dată, să le aducă la o formă finală și să le pună pe amândouă la adăpost în fața unei eventuale noi confiscări. [...] o altă veritabilă capodoperă a literaturii române este *Adio, Europa!* a lui Ion D. Sîrbu (Editura Cartea Românească, 1992 – vol. I, 1993 – vol. II), carte zguduitoare, încheiată în 1985 și pe care, ține să precizeze editorul, pe ultima copertă: «autorul, care s-a sfârșit la 17 septembrie 1989, nici nu a îndrăznit să o predea editurii. A îndrăznit însă s-o gîndească și s-o aștearnă pe hârtie, ferind-o totodată de mîna lungă a Securității, care-i mai confiscase și alte manuscrise și cărți din bibliotecă». O altă carte de sertar este *Jurnalul unui cobai* a lui Miron Radu Paraschivescu, publicată într-o primă variantă în Franța, cu sprijinul vechiului său prieten Virgil Ierunca, în 1976, la cinci ani după moarte. Încredințată lui Virgil Ierunca în 1967, în urma unei vizite la Paris, va fi publicată sub titlul *Journal d'un hérétique*. Apărută la Editura Dacia în 1994, *Jurnalul unui cobai* cuprinde numai perioada 1940-1954, deși a fost ținut aproape fără întrerupere din 1936 până în 1971, cu puțin timp înaintea morții. Oricum, perioada aleasă chiar de autor pentru publicare avea avantajul de a cuprinde o perioadă de transformări radicale, de trecere de la o societate liberă la regimul de «democrație populară». Lista cărților apărute în aceste condiții ar putea fi continuată, multe fiind semnificativ importante pentru valoarea lor literară, între autori am putea enumera pe: N. Carandino, Nichifor Crainic, Teodor Mihadaș, Virgil Ierunca, Paul Goma, Gheorghe Ursu, N. Mărgineanu, Marcel Petrișor, Gleb Drăgan sau Elisabeta Rizea. O adevărată instituție care vrea să aducă la lumină adevărul despre perioada comunistă, dar și despre rolul de poliție politică a Securității este *Memorialul Sighet*, inițiat de Ana Blandiana. Prin Fundația Academiei Civice, editură condusă de Romulus Rusan, în colecțiile «Biblioteca Sighet» și «Analele Sighet», s-au publicat câteva volume cu autor unic sau colectiv, prin care o seamă de documente acuzatoare pe această temă vād, în premieră, lumina tiparului. Între acestea subliniem apariția cărților: *Memoria ca formă de justiție* și *Cu unanimitate de voturi* [...] În toamna lui 1996 au avut loc alegeri. Toată lumea a votat schimbarea, fosta opoziție a preluat puterea. Cu toate acestea, legea accesului la dosarele Securității continuă să fie amănată, timp în care continuăm să fim intoxicați cu diverse *Cărți albe ale Securității*, abil și tendențios construite. Manuscrisele confiscate, de la caietele lui Gheorghe Ursu la lucrările lui Nicolae Steinhardt, Petre Țuțea sau Ion Caraion și atâtea alții, n-au fost încă redată societății civile și, implicit, literaturii române. Cât va mai dura oare până când literatură arestată de securitate va ieși din *Închisoarea noastră cea de toate zilele* și va păși «direct în libertate»? □ În articolul **Andrei Bodi**u – „*Un telefon în creier*”, la rubrica „Generația '90”, Cristina Cârstea schițează un comentariu prin contrast valoric, aplicat volumelor *Poezii patriotice* (1995), de Andrei Bodiu, respectiv *Efeb*ia (1994),

de Caius Dobrescu, ambele apărute la Timișoara, la editura Marineasa: „Inseparabili precum miezul și coaja unui fruct, Andrei Bodiu și Caius Dobrescu aparțin cercului poetic brașovean din jurul lui Alexandru Mușina, unul din teoreticienii aproape fanatici, am putea spune, ai fenomenului optzecist. Alăturarea acestor două nume a devenit în ultima vreme un reflex, cei care iau în considerare poezia lui Caius Dobrescu se referă imediat și la textele lui Andrei Bodiu. Și invers. Se comitem credem noi un act de injustiție literară căci, chiar dacă fructul poeziei este încă necopt în totalitate, pe alocuri, coaja dă uneori impresia de pânguire în ciuda miezului acru. Orice comentator de bun simț, mă refer la un bun simț artistic, realizează, cel puțin citind volumul de texte (nu putem numi de «poezii») al lui Andrei Bodiu că autorul în discuție este un nou talent ce se ambiționează să scrie, să țină și el pasul cu ceilalți și nimic mai mult. Dacă în cazul lui Caius Dobrescu [...], modelul T. S. Eliot dă rezultate remarcabile (vezi volumul *Efebia*, apărut la prestigioasa editură Marineasa), în cazul lui Andrei Bodiu același model dă naștere unui subprodus cultural destul de pretențios pentru a nu trece drept unul autentic. Alăturarea celor doi poeți în comentariul nostru ar putea fi hazardată dacă nu chiar ridicolă”. □ Într-un „dialog cu Dan-Silviu Boerescu” (numele realizatorului neprecizat), întrebarea: „ați fost acuzat că sunteți un critic lipsit de metodă și frivol în abordarea criticii. Cum răspundeți la acuzații?” primește următoarea replică: „Toate aceste acuzații sunt bineînțeles juste. Sunt frivol fiindcă nu mai accept metoda academică, n-am metodă pentru că metodele existente sau deja uzate, tocite de folosirea repetată și de inadecvarea acestora la obiectul contemporan al literaturii și practic această critică «de gașcă», acest suport de tip «lobby» pentru un anumit clan fiindcă evident, noi nu mai avem loc în «găștile» care sunt deja formate și funcționează cu un real succes în literatura română de vreo 30-40 de ani încoace”. Materialul integral este pus sub titlul: „*Există critici tineri, dar nu și critică literară*”.

● Începând cu nr. 10 al „Cuvântului”, Nicolae Manolescu revine la cronică de carte, de această dată străină, publicând o selecție din prezentările făcute la Radio „Europa liberă”. Conform unui *incipit* redacțional: „După 1990, criticul și istoricul literar Nicolae Manolescu a încetat să mai susțină o cronică literară săptămânală, cum o făcuse neîntrerupt de aproape treizeci de ani, a încetat, de asemenea, să colaboreze cu rubrici constante pe teme literare în publicațiile noastre. Pasiunea politică și urgențele actualității s-au dovedit mai presante decât dezideratul continuității de cronicar literar. Oricum, Nicolae Manolescu deține recordul autohton al continuității în exercițiul cronicii săptămânale. De curând, fostul cronicar principal al revistei «România literară» a reintrat în jocul opiniilor de critică literară, susținând o rubrică la postul de radio «Europa liberă». O rubrică consacrată unor comentarii de carte străină. Din colecția acestora, revista noastră va publica, în fiecare număr, câte un articol semnat de Nicolae Manolescu”. Primul comentariu are ca subiect romanul *Robul*, de

Isaac Bashevis-Singer, autor văzut de Manolescu în chip de „Creangă al evreilor din sudul Poloniei” (*Un Ion Creangă al evreilor*).

● Revista „Interval” (nr. 10) are tema generală: *Stagnarea intelectuală*, explicată semantic și argumentată în *Editorialul Redacției*: „Una dintre cele mai vehiculate reprezentări asupra lumii în care trăim este cea a celor două Români. Una, violent naționalistă, organicistă, resentimentară față de cultura urbană și față de Occident, cealaltă lucidă, critică, liberală, europenizată până în vârful unghiilor și, mai ales, extrem de cultivată. Această reprezentare prin care grupurile care dețin autoritatea în câmpul cultural se străduiesc să se fleteze și legitimizeze, ne duce la concluzia că sfera artelor, literelor și ideilor nu este responsabilă cu nimic de starea națiunii. În plan intelectual stăm extraordinar, dar, nenorocire, masele înapoiate sunt incapabile să pună pe picioare o civilizație materială care să rimeze cât de cât cu minunata noastră cultură. Dar dacă, totuși, departe de a fi cu totul deasupra încăpățănatei (și înspăimântatei) stagnări a societății românești, veleitățile noastre culturale reprezintă una din cauzele acesteia? Funcția intelectualilor este de a produce idei și de a le insufla cu virtuțile încrederii, generozității, curajului, ambiției? Înzestrate cu o asemenea putere, aceste idei au o șansă să miște ceva în lumea reală. Dar se poate oare spune că, în ultimii șapte ani, liderii de opinie din spațiul intelectual și-au onorat funcția, că s-au achitat de aceste obligații morale? Iar dacă nu, cum este totuși posibil să nu fi apărut centre concurente de putere intelectuală care să le înlăture sau să le scoată din amorțeală pe cele vechi? Au făcut oare plugarii cei mai activi ai câmpului nostru intelectual tot ce au putut pentru a storce roadele unui sol, e adevărat, cam bolovănos, sau mai degrabă s-au complăcut în confecționarea unor fantezii cât mai agreabile despre propriile capacități, devenind adeseori veritabile muște la arat?. Lăsând, evident, o deplină libertate opiniilor, INTERVALUL și-a propus să incite această dezbatere din sentimentul că una dintre marile probleme ale comunității noastre intelectuale este că ea și-a așezat tabăra deasupra unor uriașe zăcăminte radioactive de complet nejustificată mulțumire de sine”. Sumarul dens al revistei prezintă următoarea structură: o secțiune „Zona liberă”, la care scriu articole de atitudine civică: Gheorghe Crăciun, *Intelectualul român și coșul zilnic*; Mircea Nedelciu, *Televiziunile publice/ private – soporificul național al codurilor culturale*; Caius Dobrescu, *Politicile refuzului politicii*; Traian Ștef, *Memoria între adevăr și propagandă*; la rubrica „Interviu”, Adrian Marino răspunde la întrebările lui Caius Dobrescu, iar titlul materialului conține afirmația-ancoră „*Fără o conștiință civică activă, liberalismul riscă să rămână o nostalgie pur teoretică, un ideal livresc al unor ideologi individualiști incurabili*”; în partea de creație („Club – Interval”), este prezent cu versuri Mihai Ignat (*Secvența asta e plină până la refuz, Discreția, Eu, Escale, Hașuri pe șervețelul de hârtie, Cu dragoste, Alejandrei, Despre conversații, dar și despre altceva, Așteptând trenul în sectorul G, Muchia zilei*), iar Simona Popescu oferă

cititorilor, în premieră, un fragment de roman (*Văgăuna*), „din volumul *Exuvii*, în curs de apariție la Editura Nemira”. Dosarul-anchetă „Stagnarea intelectuală” este ilustrat prin contribuțiile semnate de: Andrei Bodiu, *O provocare*; Ion Bogdan Lefter, *Pentru o gândire nouă într-o lume nouă*; Mircea Boari; Vladimir Tismăneanu, „... *Îndrăznesc să cred că fără o doză de «aplomb», de «frondă», nimic important nu a fost clădit în lumea spiritului*”; T.O. Bobe, „*Nu înțeleg prin «elita intelectuală» o listă de nume, ci un top, asemănător cu acela din tenisul profesionist*”; Gheorghe Onuț, *Universitatea Johannes Honterus*; Cezar Paul-Bădescu, *În viața literară, schimbarea n-a avut încă loc*; Liviu Ioan Stoiciu, *Mutanții inerției*; Ștefan Ungurean, *Între vinovăție și rușine*; Sorin Matei, *Secretul sănătății sociale*. Rubrica „Document” cuprinde analiza de caz a lui Marius Oprea, pe tema *Cum a înghețat România în poziție de drepti* (în fața Armatei Roșii; n.m. C.B.).

● În „Jurnalul literar” (nr. 35-42), este evocat intelectualul interbelic, preocupat de sistemul filosofic hegelian și colaborator al „Cuvântului”: Constantin Floru. □ Pe prima pagină (având continuare pe două pagini ample de interior, vezi p. 6-7), sunt publicate fragmente „dintr-un jurnal de idei”, cuprinzând notații precum: „Ce a reprezentat Nae Ionescu pentru generația noastră: un act de liberare, o conștiință frământată, un punct de vedere în absolut; în fond, o prezență morală – existențialismul sub o formă pe care a vrut-o românească. Mai puțin un spirit socratic, cum credea Eliade”; „Valul armatei rusești crește. Au început ordonanțele comandamentului. Vin vești din țară. Cum e firesc, abuzuri și violențe. Dispoziția lumii e încă apropiată de trupe, dar grija crește din zi în zi. Armistițiul nu e încheiat. Condițiile se anunță grele, cum e și firesc. Iuliu Maniu pare figura care domină guvernul. Cuvântul de ordine este liniște, unire. Numai ziarele de stânga, cu sancțiuni. Sau făcut puține arestări până acum. Partidele sunt abia pe cale de organizare. [...]” (3 septembrie 1944); „Viața începe să fie grea. Alimente nutritive puține. Trăim cu legume (roșii și ardei). Avem și pâine, și lapte. Lipsă completă de carne și de ouă. Presa agită din ce în ce mai furios problema purificării aparatului de stat. Cere revizuri din ce în ce mai largi, uneori ridicole. Apetiturile cresc în fiecare zi. Ce o să iasă de aici? Grupări și întruniri în fiecare zi. Toți se pun la adăpostul unei formații colective” (21 septembrie 1944); „[...] Băncilă își are sfinții lui: Blaga, Nae Ionescu (?), Berdiaev. Își respectă și profesorii – fiindcă e împăcat cu sine, fiindcă se acceptă și se prețuiește... Își apreciază neamul, își apreciază trecutul – cu profesori cu tot; se gândește mișcat la copilăria lui studioasă. Crede că are de îndeplinit o misiune. Cu toate astea, limbajul îi este laic – cu accente și formule, cu patos de normalist. Asta îi displace la el. Nae Ionescu avea stil de gentilom. Era cel mai puțin profesor dintre ei. Cred și eu într-o misiune a mea?” (15 februarie 1955). □ Academicianul Alexandru Surdu rememorează cum l-a cunoscut pe Constantin Floru: „L-am cunoscut pe profesorul Constantin Floru în 1965, la

un an după ieșirea din închisoare a lui Constantin Noica și angajarea lui la Centrul de logică al Academiei Române. Credincios propriilor sale judecăți despre valoarea tineretului, și-a format imediat un cerc de «prietenii», căci relația era numită «prietenie», dintre care făceam parte și eu – absolvent de doi ani al Facultății de Filosofie din București. Ceilalți, Niels Offenberger și Sorin Vieru, erau «mai vârstnici». Făceam împreună un fel de «lecții de greacă», citind din *Categoriile* și *Analiticele Prime* ale lui Aristotel. «Acțiunea», căci era o inițiativă a lui Noica neoficială, se petrecea într-o grădină a unei locuințe retrase de pe strada Biserica Alexe, unde stăteam eu cu chirie. Plăcându-i locul, grădina în care se putea plimba și camera închiriată, Noica își chema aici și prietenii cu adevărat vârstnici. Așa l-am cunoscut pe Nicolae Ștefănescu, fost profesor de greacă la Seminarul Mitropolit Nifon și pe doi dintre ultimii «apropiați» ai lui Nae Ionescu, pe Virgil Bogdan și Constantin Floru. [...] Constantin Floru era foarte reținut în comportament, chiar față de Noica și Bogdan. Era foarte ordonat, îmbrăcat întotdeauna corect și păstrând în permanență o ținută rigidă. Când saluta, apropia călcâiele și apleca puțin capul, cum fac de regulă militarii. Am înțeles că făcuse liceul militar. Nu stătea niciodată tolănit pe scaun, nu se sprijinea de spătar și ținea genunchii apropiați și mâinile lipite de corp. Avea o ținută impecabilă la masă. Cu toate acestea nu era o persoană rigidă. Avea figura blândă și zâmbitoare și vorbea întotdeauna calm. Bucuros de primele întâlniri reușite, în care am trecut cu bine «interogatoriul» celor care mi-au devenit apoi adevărații profesori de filosofie, Noica s-a gândit să constituim un «seminar» în amintirea lui Nae Ionescu. El mai încercase ceva asemănător imediat după 1940. [...] Au fost cei mai instructivi ani ai tinereții mele filosofice. Ne întruneam de două ori pe săptămână «în plen», dar separat făceam intensiv greaca cu Nicolae Ștefănescu, îl secondam pe Noica la traducerea comentatorilor greci ai lui Aristotel la care participa uneori «ca expert» și profesorul de greacă Radu Hâncu, iar cu Floru verificam traducerile românești la *Critica rațiunii pure* a lui Kant, la care participa uneori și Nicolae Bagdasar. Deosebit de intensivă a devenit activitatea noastră după ce a obținut Noica permisiunea de a cerceta manuscrisele lui Eminescu, în mod special traducerea acestuia din *Critica rațiunii pure* și mi-a propus să particip la editarea ei. [...] Anul 1975 a însemnat apogeul «revoluției culturale», desființarea Centrului de logică al Academiei și începutul calvarului meu, din care, iată, nici astăzi nu-mi vine să cred că am scăpat. Nu l-am mai văzut de atunci nici pe Noica, nici pe Floru decât sporadic (Virgil Bogdan s-a stins între timp). Noica a plecat din București, iar despre «seminarul Nae Ionescu» mi-a fost dat mie să fiu singurul care să mai poată aduce astăzi mărturie”. □ O serie de „Inedite” cuprinde **Pagini de corespondență**: C. Floru cu Noica (din 1935 și 1979), C. Floru cu Mircea Vulcănescu (fără dată), C. Floru cu Dan Botta (din 1939), A. Rosetti către C. Floru (din 1942). □ Ca „Drept la opinie”, revista îi dă posibilitatea lui Lazlo Alexandru să îl tragă public la răspundere pe criticul

Ion Simuț, pentru „cinism”, „talent uimitor de a da cu bâta în baltă”, „minciună”, „rea-credință”, lipsă de profesionalism în analiza scrierilor lui Paul Goma, lipsă de înțelegere a strategiilor folosite de principalele grupuri de putere din peisajul literar românesc, de după 1989. Articolul este intitulat *Un chinez la Oradea*. „Când ai snopit în bătaie șaua, ca să priceapă iapa, dar vrei să pari mai neconformist decât ai putea fi în realitate, se cheamă că ești un chinez. Când cunoști prea bine o stare de fapt, dar încerci să te prefaci mai ignorant decât ești, pentru a nu leza diverse grupuri de interese, se cheamă că ești un chinez. Când încerci să-ți spui părerea, în momente dintre cele mai delicate, dar opinia ta, departe de a clarifica situația, mai mult o complică, se cheamă că ești un chinez. Când te numești Ion Simuț și îți dai cu părerea despre Paul Goma, cu siguranță te dovedești un mare chinez, din familia popoarelor nevecine și neprietene. [...] (Uimitor cum toate articolele conținând perle și atitudini aberante sunt intitulate interogativ de către acest scriitor buimac, dar care, chipurile, ar mai avea și nedumeriri: *Cui nu-i e frică de Paul Goma?*; sau: *Are Paul Goma talent?*; sau: *Ce-i lipsește criticului Gheorghe Grigurcu?*; iar acum: *Ecumenism greco-catolic?*). [...] Manevra e asemănătoare cu situația de după 1990, când fugea toată lumea bună din F.S.N.-ul lui Iliescu încotro vedea cu ochii. Pentru a se umple golul de... prestigiu, au fost găsiți intelectualii pentru care s-a creat «Literatorul», Fundația lui Augustin Buzura a născocit *dilemele* prin care să-și recruteze adepții etc. etc. Același dubios proces e pe cale de a se repeta și azi, când s-a pornit, prin intermediul revistei «Cuvântul», campania de recrutare a lefegiilor care să stea strâns uniți în jurul tovarășului Arăpașu. Pe Ion Simuț nu-l tulbură faptul că prin intervenția sa se așează în rând cu inși de cea mai joasă speță morală, ca ex-săptămânistul securist Dan Ciachir, care duce de ani întregi o reprobabilă campanie de acoperire a conducerii Bisericii Ortodoxe Române. Criticul orădean, dacă tot s-a dovedit un atât de prompt cititor al revistei «22» (atunci când a citat textele imunde ale «Biancăi» Balotă), ar fi trebuit să conspecteze în paralel și articolele lui Gabriel Andreescu, în care se dovedește limpede poziția contrară democratizării țării, pe care o exhibă conducerea ortodoxă, complicea dintotdeauna a lui Ceaușescu (până și atunci când îi erau dărmate propriile biserici!), aservită în mod dezgustător lui Iliescu, iar după alegeri afișându-se în balconul din Piața Universității și cu noul președinte Constantinescu. Dar nu: totdeauna e mai comod să simulezi nepriceperea și indignarea de moment, să-ți tragi pălăria pe ochi și să-ți proclamai sus și tare opiniile, care, ca din întâmplare, aduc apă la moara conformismului, a blocării dialogului și se opun reevaluărilor critice lucide. [...]”.

[AUGUST-SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE]

● Centrul de greutate al lunarului „Caiete Critice” (nr. 8-10) stă în dosarul *Posteritatea lui Marin Preda*, reunind opinii ale unor personalități literare

diverse: scriitori, critici, esești, publiciști, academicieni ș.c.l., după cum se observă din lista aleatorie de pe copertă: D. R. Popescu, Alexandru Balaci, Șt. Aug. Doinaș, Octavian Paler, Dumitru Micu, Z. Ornea, Mircea Nedelciu, Mircea Zăciu, Mihai Ungheanu, Fănuș Băileșteanu, Al. Paleologu, Tudor Nedelcea, Radu Cosașu, Elisabeta Lăsconi, C. Stănescu, Mircea Cărtărescu, Irina Petraș, Caius Traian Dragomir, Nicolae Iliescu, Ioan Lăcustă, Liviu Leonte, Gabriel Dimisianu, Dan Grădinaru, Adrian Păunescu, Adrian Dinu Rachieru, Horia Bădescu, Dan Mănuță, Ion Brad, Vasile Bardan, Daniel Dumitriu, Dumitru Tiutiuca, Jeana Morărescu, Andrei Grigor, Răzvan Voncu, Daniel Cristea-Enache, Nicolae Bârna, Valeriu Cristea, Eugen Simion. □ Setul de întrebări al *Anchetei noastre: Marin Preda – 75* este arborescent, într-o configurație tonală, insistentă prin repetiție: „1. S-au împlinit de curând (5 august) 75 de ani de la nașterea lui Marin Preda și 17 ani (16 mai) de la moartea lui. Ce credeți că a rezistat din opera lui și ce s-a datat? 2. Știți bine că prozatorul Preda străbate o posteritate dificilă. Este scriitorul cel mai contestat azi din generația lui. Este numit «colaboraționist», «nomenclaturist», «stălp al realismului socialist» etc. Cât de drepte sau nedrepte sunt aceste acuzații? Care-i punctul dv. de vedere în cazul Preda? 3. L-ați cunoscut pe omul Preda? Dacă da, puteți să-i faceți un portret moral și intelectual? 4. Numele lui Preda circulă azi în presa culturală sub două imagini: a.) un mare scriitor, un spirit atașat de valorile spirituale ale lumii românești, un talent, în fine, care a avut curajul să vorbească necruțător despre «era ticălositor» și b.) un om «scârbos», un afacerist, un odios profitor al comunismului, un scriitor care scrie la comandă (reproducem câteva din caracterizările apărute în revistele literare în ultimii ani). Cum îl vedeți dv.? 5. Când Nicolae Ceaușescu a vrut să reintroducă realismul socialist la începutul anilor '70, Marin Preda ar fi declarat (în prezența unui poet român contemporan): «Dacă reintroduceți realismul socialist, eu mă sinucid!». Este verosimilă această declarație și ce semnificație îi acordați dv.? 6. Considerați că, în genere, critica literară este dreaptă sau nedreaptă cu Marin Preda? 7. Ideea acceptată de toată lumea e că un scriitor care a trăit și a scris într-un regim totalitar a făcut în chip fatal compromisuri, mai mari sau mai mici. Ce fel de compromisuri credeți că a făcut Marin Preda? 8. Revenind la valoarea estetică a literaturii lui Preda: ce vă place și ce nu vă place azi în cărțile lui?». □ Dumitru Micu: „1. 7. 8. Prin *Moromeții*, Marin Preda s-a plasat indiscutabil, și pe vecie, în rândul clasicilor. Primul volum al acestui roman a înscris în istoria literaturii naționale o tot atât de mare dată ca *Ion* al lui Rebreanu. Tensiunea dramatismului istoric din volumul al doilea suportă comparația cu cel din *Răscoala*. Capodoperă de întâia mărime, *Moromeții* nu și-a pierdut și nu-și va pierde vreodată nici un carat din permanenta actualitate. Actuale rămân, cel puțin prin interesul suscitât în chip natural de întreaga producție a unui scriitor profesionist, cu atât mai mult a unui mare scriitor, și celelalte cărți. Mai toate rezistă în virtutea realizării artistice, chiar

dacă pentru estimarea acestora se impune, în unele cazuri, o corectă situare conjuncturală, interpretarea obiectivă a contextului istorico-social în care au apărut și pe care îl reflectă. Nealterat de trecerea timpului este volumul de debut *Întâlnirea din Pământuri*. Pentru analizarea acestuia nu sunt necesare nici un fel de raportări de factură extraestetică. Nuvelele țărănești ample, în schimb (*Desfășurarea, Ferestre întunecate, Îndrăzneala*), precum și *Ana Roșculeț*, se resimt evident de pe urma conformării obligatorii la principiile unei orientări de natură politico-ideologică, programată, la scara întregii creații din lumea socialistă, și chiar la o «metodă de creație» arbitrară, mutilantă. Nu fără a învedera, însă, și ele, deosebita putere de creație a prozatorului. Aserțiunea se aplică, în măsură mult sportivă, și nuvelei *Friguri*, care prin înfrigurarea problematizării de ordin moral amintește de romanele lui Malraux. Neîndoielnică e viabilitatea – în grade variate – a tuturor romanelor lui Marin Preda. Toate includ episoade memorabile, pagini de analiză psihologică incitante. În unele, vigoarea epică și tonusul problematic sunt sensibil contracarate, fie de un exces de cazuistică (*Risipitorii*), fie de exagerarea ponderii socialului, de supraevaluarea rolului modelator, în ordinea suflutească, a cadrului existențial socialist (*Intrusul, Marele singuratic*). Cel mai dependent de indicii referențiali externi e, firește, *Delirul*: roman politic, a cărui forță de atracție scade inevitabil – dar nu dispare – pe măsură ce cunoașterea momentului istoric evocat se realizează pe cale mai directă, explicit documentară. Puțin afectat de acțiunea erozivă a timpului e merit să rămână *Cel mai iubit dintre pământeni*: nu doar în componenta eseistică și de roman familial (cam diluat, din păcate), ci și în cea de pictură socială, de zugrăvire stigmatizantă a «erei ticăloșilor». 2. Aplicare lui Preda, calificative precum «colaboraționist», «stâlp al realismului socialist» ș.c.l. nu sunt decât vorbe goale, etichetări arbitrare, gratuite. Primul calificativ e, de altfel, impropriu în general. În comunism nu există «colaboraționism». Comunismul acordă acces la cuvânt, la tipar doar celor ce îl exprimă. Cât timp ideologia comunistă a fost, la noi, nu doar afirmată (ca în etapa finală a regimului Ceaușescu), ci practică pe tot cuprinsul culturii, cultivată ca unică ideologie posibilă, un scriitor nu putea «colabora» cu regimul: trebuia să devină «ostașul nădejde» al acestuia, expresia lui cea mai vibrantă, vocea lui. Erai (sau dovedeai plauzibil că te străduiești să devii) comunist sau nu existai. Nu te puteai exprima în public și nu puteai tipări nimic. Ceaușescu vorbea de limba «comunismului». Aceasta era singura limbă admisă. Dacă nu voiai s-o vorbești, tăceai. Celor ce nu se puteau resemna să scrie numai pentru sertar nu le rămânea decât să-și comunice mesajul de gândire și sensibilitate cu instrumentele expresive, adecvate acestuia, acceptate de puterea socialistă. Mai mult decât atât, pentru a-și difuza inefabilul sufletească, ei se vedeau constrânși a-l modela astfel încât să pară expresie a *Weltanschauung*-ului și etosului socialist. Pentru ca «discursul» lor să ajungă la public, scriitorii trebuiau să găsească formulări perfect consonante

cu limbajul și cu gândirea epocii.[...] scriitorul nu avea de ales decât între tăcere și însușirea «limbii» date. Stăpânind mecanismele unei limbi la perfecție, poți să o și înnoiești, s-o modifici. Tot astfel putea fi transformată, și a fost, literatura «realismului socialist». Fără manifeste, proclamații, programe, fără scandal, prin «simpla» valorificare la maximum a posibilităților inerente oricăror modalități de creație, se poate substitui unei literaturi o alta. E ceea ce au încercat, și nu se poate spune că nu au izbutit, scriitorii români de valoare adunați de istorie sub flamura comunistă, și unul dintre cei mai reprezentativi în acest sens e tocmai Marin Preda. Este el un «stâlp al realismului socialist», în consecință? Depinde ce se înțelege prin «realism socialist». Dacă «realism socialist» înseamnă *Oțel și pâine, Temelia, Trandafir de la Moldova, Ogoare noi, Vânătoarea de lupi*, Marin Preda (cel din *Moromeții*, din *Întâlnirea din Pământuri*, din *Cel mai iubit...*) e tocmai principalul gropar al unei asemenea literaturi, inclusiv, în parte, al unora din propriile nuvele. Dacă însă citata sintagmă indică *Desculț, Nicoară Potcoavă, Bietul Ioanide, Cronică de familie, Groapa*, alături de asemenea opere se află, evident, și prin spiritul orientativ și la nivel valoric, cele mai bune cărți ale lui Marin Preda. Acestea sunt, și ele, coloane de susținere ale blocului prozastic românesc de nedemolat: de după al doilea război mondial și de totdeauna. Situația e analogă celei din proza de la începutul secolului nostru. Dacă, referindu-ne la sămănătorism, avem în vedere producția palidă a lui Ioan Adam, Vasile Pop, Ion Ciocârlan, e clar că scrierile sadoveniene viabile (chiar din acea perioadă) nu suportă încadrarea în numitul curent, dar dacă, menționând curentul ne gândim tocmai la creația lui Sadoveanu (*Șoimii. Neamul Șoimăreștilor, Bordeienii ș.a.*), sămănătorismul devine sadovenian, și Sadoveanu este principalul lui exponent. 3., 4 L-am cunoscut, desigur, pe Preda, însă nu atât de îndepărtat încât să mă încumet a-l portretiza. Pentru aceasta mi-ar trebui, de altfel, și mai mult timp și mai mult spațiu decât cele avute acum la dispoziție. Condiția umană a scriitorului o caracterizez – obiectiv privind-o – pozitiv. Nu numai prin creație, ci și prin comportamentul social, Marin Preda a avut în viața literară un rol benefic. S-a comportat demn, a sprijinit demersurile de natură a promova literatura valoroasă, a creat o cât mai largă marjă de libertate gândirii și scrisului. S-a bătut și pentru asigurarea de condiții existențiale demne pentru scriitori. În toate reuniunile scriitoricești, intervențiile lui erau substanțiale, chibzuite, rezonabile și curajoase. Nu știu să fi comis vreun act de conformism conjunctural, de lingușire, de lașitate. Constant, poziția lui critică a fost a unui scriitor lucid, responsabil, care nu cerea imposibilul, dar ținea cu tot dinadinsul ca producătorul de valori spirituale să beneficieze de toate drepturile și libertățile conferite de statutul său. Nu am nicio îndoielă că Preda era suficient de curajos pentru a-l sfida pe Ceaușescu, în 1971, când dictatorul a încercat să realizeze «realismul socialist», cu vorbele ce i s-au atribuit. În perioada neodogmatică, cea în care prolifera trogloditismul intelectual, neoașismul răsuflat, naționa-

lismul ostentativ, rudimentar, Marin Preda a devenit cel mai acutiv lider de opinie al susținătorilor orientării opuse. Promotor, ca director de editură, al inovatorismului în creația literară, lansator a majorității noilor talente, el a polarizat cele mai dinamice forțe ale literaturii autentice, și astfel, datorită în bună măsură lui, a putut fi menținut și chiar intensificat spiritul liber, deschis, creator, într-un timp de recrudescență a îngustimilor de vederi, a spiritului gregar, a intoleranței. În existența privată, cum spuneam, l-am cunoscut pe Preda prea puțin, aproape deloc. M-am străduit în permanență să nu-l cunosc. De la început, firea lui mi-a părut dificilă, greu de suportat și, consecutive, m-am ținut față de scriitor (mai ales după un mic incident editorial) la o respectuoasă distanță. 6. Critica literară nu poate fi – prin însăși natura și condiția ei – decât eterogenă. Unii laudă opera lui Marin Preda excesiv, nediferențiat; alții reduc omul la umbra lui fatală, pe care o supradimensionează, acoperind cu ea și creația: și unii și alții operează cu criterii și exigențe aplicabile doar marilor scriitori. Premiza tacită chiar și a celor ce insultă memoria lui Preda este recunoașterea posibilităților creative superioare ale celui ce a scris *Întâlnirea din Pământuri* și *Moromeții*". □ Z. Ornea: „1. Opera lui Marin Preda e un moment rezistent sub raport estetic în patrimoniul cultural fundamental. *Moromeții* (chiar amândouă volumele) e o carte esențială, apărută în vremuri grele. Discutabilă cred total este *Delirul* și importantă, deși cu denivelări estetice, *Cel mai iubit dintre pământeni*. 2, 4 Acuzațiile, injurioase uneori, ce i se aduc personalității lui Marin Preda azi le consider nedrepte și abuzive. În perspectiva generației mele, de fapt, Marin Preda se înfățișa drept un rezistent, care apăra literatura și cultura. A scoate, azi, în prim-plan concesii inevitabile în epocă, reprezentându-le drept caracteristice scriitorului Marin Preda mi se pare a fi nedrept și condamnabil. Condamnabil, pentru că se ignoră, voit, contextualitatea timpului, când izbânzile – pentru opera unui scriitor de valoare și, prin el, pentru întreaga literatură – se obțineau adesea prin inevitabile concesii. Nu însă acestea din urmă contează, ci izbânzile. Mai ales că, în cazul lui Marin Preda, aceste concesii au fost (dacă exceptăm – dar se poate? – episodul *Desfășurarea*) realmente minime. Oricum, într-o posibilă și necesară biografie Marin Preda totul trebuie spus, nimic nu trebuie ocolit. Dar cu dreaptă măsură și rigoare, ținând mereu seama că avem de a face cu un scriitor fundamental din spațiul literaturii române. 3. L-am cunoscut pe Marin Preda, fără a fi unul dintre cei apropiați lui. L-am stimat și iubit, socotindu-l cel mai important prozator român al vremii, deși nu era singur pe acest soclu. 5. Episodul la care vă referiți era unanim cunoscut în cercurile literare. Ne mândream pentru atitudinea lui Marin Preda care, deși împreună cu Geo Bogza și Eugen Jebeleanu a avut, atunci, replica socot cea mai potrivită pentru a-l pune pe gânduri pe dictator. Îndrăznesc să cred că mlădierea programului tezelor din aprilie 1971, care a cunoscut o slăbire imediată a intransigenței, se datorează, incontestabil, acelei curajoase, memo-

rabile audiențe, în care Marin Preda a rostit acel teribil avertisment. 6. Opera lui Marin Preda nu este, din păcate, prețuită cât și cum se cuvine. Cred că aceasta este și consecința crizei evidente prin care trece, azi, critica literară. Nu e inutil să constatăm că de cam același tratament au parte mai toți scriitorii, din epocile mai apropiate sau mai îndepărtate. Să sperăm că, odată, cândva, când critica și istoria literară își vor regăsi instrumentele de lucru, opera lui Marin Preda va fi așezată la locul ce i se cuvine. Cred, ca istoric literar ce sunt, în dreptatea posterității. Ar trebui început cu alcătuirea, la Editura Minerva, a unei ediții critice a operei lui Marin Preda, în integralitatea ei. Dar cum să găsești, acum, editorul devotat și cum să învingi rezistența vinovată a familiei circumspectă la orice reeditare din opera pe care e, azi, stăpânul absolut?. □ Mircea Nedelciu: „1. Cred că totul rezistă în opera lui Marin Preda. Parafrazănd un filosof grec: cele ce sunt, în felul în care sunt și cele ce nu sunt, în ce fel nu sunt. Vreau să spun că un text care datează, care poate fi relativ precis situat în timp datorită prezenței în el a influențelor conjuncturale, nu este un text care nu rezistă. Nu trebuie să vedem «rezistența» ca un fel de calitate asemănătoare cu prospețimea legumelor, ca o rezistență pentru consum. Mai ales textele de tip *Desfășurarea* dau seamă despre lupta spiritului și a talentului cu intemperiiile vremii în care acestea s-au întrupat. Pentru mine, știind contextul, știind sub ce *vremi* trăiește ființa din spatele textului, lectura unui astfel de text devine captivantă ca o dramă: naivitățile sau lacrimile strivite capătă tragism. Iată un mod de «consum» care e posibil și cu literatura care datează sau mai ales cu ea. 2. Termenii «colaboraționist», «nomenclaturist», «stălp» etc. nu sunt operaționali în câmpul literaturii. Or fi operaționali în alte câmpuri – al politicii poate – dar, până nu avem proba că în acele alte câmpuri, și cu ajutorul acestor termeni s-a făcut vreodată sau vreundeva ordine și curățenie, nu avem a le importa. Cred că a-l apăra pe Preda de astfel de acuzații e pierdere de vreme: ele nu sunt nici drepte, nici nedrepte, sunt stupide. 3. Nu pot spune că l-am cunoscut. Am debutat în 1979 la Cartea Românească și am fost aproape introdus cu forța în biroul lui Preda, cam așa cum este împins un copil în apă ca să învețe să înoate, ca să-i ofer personal cartea mea debut. Doamna Magdalena Popescu mi-a dat să înțeleg că gestul e un adevărat ritual, obligatoriu și liber în același timp: așa se face, așa e bine etc. Un ritual nu este însă libertate. Poți să nu-i cunoști regulile și să fii complet stresat că vei face o gafă, să inventezi reguli, dar liber nu ești. Așa se face că nu-mi amintesc nici ce a zis de complezență Preda, nici măcar ce stres anume am trăit eu în acele câteva minute. Cred că am răsuflat ușurat la ieșire și atât. N-am de raportat nici o propoziție memorabilă. Aș fi curios și eu, dacă vreun anticariat sau vreo arhivă a păstrat acel volum cu autograful meu pentru Preda, să văd ce i-am scris. 4. [...] Cei care nu-l iubesc pe Preda își caută inutil argumente pentru a-și justifica această ne iubire. Nu e necesar și nici nu cred că argumentele lor îi vor întoarce din drum pe iubitorii de Marin Preda. Cum îl

văd eu? Îl văd într-adevăr ca pe un mare scriitor obligat să existe într-o perioadă pe care nici un scriitor nu și-ar dori-o. Bagajul lui personal de valori în jurul cărora a fost nevoit să-și organizeze rezistența la corozivul mediu în care trăia nu era un bagaj de mare calibrul cultural. De fapt, etica țărănească și cultura românească interbelică înseși nu erau sisteme pregătite să reziste unui atac atât de perfid ca al comunismului în expansiunea lui postbelică. Cu astfel de muniție precară, Preda este unul dintre cei care au organizat o strategie impecabilă și au scos maximum ce se putea scoate în context. Aș dori și eu exemple de strategie care să fi realizat mai mult. [...] 5. Declarația nu mi se pare verosimilă. Spre deosebire de mulți scriitori, unii chiar de vârsta mea, eu nu am avut ocazia să-l văd pe Ceaușescu de aproape, dar mi-e greu să cred că el opera cu concepte ale criticii literare, fie chiar și cu conceptul de «realism socialist». Or, dacă sintagma nu avea sens în mintea interlocutorului, ce motiv ar fi avut Preda s-o utilizeze? Chiar dacă dialogul a avut loc așa cum a fost descris de un martor ocular, e clar că, de fapt, participanții nu prea dialogau. 6. Ca și alți scriitori «cu funcții» Marin Preda a avut parte de multă critică oportunistă, de adulatori care nu făceau propriu-zis critică. Este o imensă nedreptate și nu-mi dau seama dacă Preda a avut puterea sau timpul fizic să se opună acestui tip de nedreptate. O nedreptate de gradul al doilea i se făcea lui Preda prin aceste osanale: studenții serioși care tocmai aflau prin anii '70 metode noi ale analizei de text erau îndepărtați de literatura lui, preferau să le aplice unor autori mai puțin adulți. Pe de altă parte, dacă azi un tânăr ar îndrăzni să supună textul lui Preda unei analize reci, de laborator, permițându-și să ignore, din rațiuni științifice, faima autorului, el ar fi imendat amendat pentru iconoclastie, ceea iarăși este o nedreptate față de Preda. Acestea mi se par nedreptăți mai grave decât criticile unor colegi ai lui de generație care nu fac decât să întoarcă pe dos, acum, după moartea lui Preda, osanalele pe care alții sau chiar ei i le-au adus în timpul vieții. 7. Nu știu ce compromisuri a făcut Marin Preda. 8. Totul merită citit și totul îmi place, rezolvările narative sau stilistice în ce fel sunt, iar cele ce nu sunt în ce fel nu sunt". □ Mircea Zăciu: „1. O bună parte a operei lui Marin Preda rezistă și azi. Și sunt convins că va rezista încă multă vreme. Cel puțin cât timp problemele nevralgice ale societății românești rămân (în linii mari) aceleași: problema țărănească – veche de peste un veac (și, vai, nerezolvată!); problema «urbanizării» societății și mentalităților noastre; problema intelectualului (mereu în criză) ș.a. Inclusiv chestiunea reevaluării istoriei contemporane, începând cu războiul din Răsărit, tragedia ce a urmat, rediscutarea rolului mareșalului Antonescu și atâtea alte motive ce revin în preocupările marelui prozator. Ce e datat? Nu este scriitor (oricât de profund) să nu riște, prin forța evoluției istorice, estetice, a gustului etc. o «datare» a unor aspecte ale operei. Rezistă oare în întregime Balzac? Construcția formidabilă, da; nu și unele detalii, câte au plătit tribut «romanului negru», foiletonismului, romantismului melodramatic ș.a.m.d. «Datat» la

Preda, ne apare, pe alocuri, un anume maniheism ideologic (și moral), amprentă a unui climat ideologic respirat de întreaga literatură a deceniilor șase-șapte. 2. E adevărat că Marin Preda are o posteritate dificilă, cum spuneți. Dar nu e singurul (și nu doar fiindcă vremurile s-au schimbat!). Mari scriitori trec îndeobște prin «purgatoriul» unei postumități imediate, când fie sunt complet uitați, fie li se reproșează «culpe» estetice, morale, sociale și de opțiune politică. E suficient să amintesc aici cazuri celebre, de la Rebreanu însuși (la noi), la Céline, Knut Hamsun, Ezra Pound, Drieu și mulți alții. În cazul scriitorului nostru multe acuze sunt nedrepte (sau cel puțin mult exagerate); altele își au justificarea în relații subiective, resentimentare, vindicative, neresorbite sau reactivate în ultima vreme, toate acoperindu-se prin motivația nevoii de «revizuire». Fără îndoială, revizuirile istorico-literare sunt necesare și ele vor trebui să se producă, spre limpezirea tabloului literar al ultimei jumătăți de veac. Nu cred totuși că Marin Preda ar fi cel dintâi «vinovat» de chemat pe «banca acuzării» unui tribunal ad-hoc, de «proces al realismului socialist». Nici că s-ar găsi (deocamdată) «procurorii» și «pledanții» cei mai obiectivi. Cred că acest «proces» (repet, necesar, salutar) trebuie lăsat în seama unei noi generații de critici literari, eliberați și de servituțile trecutului, și de injoncțiunile relațiilor biografice cu autorii în cauză. 3. L-am cunoscut pe Marin Preda, însă n-aș putea afirma că am avut o relație adevărată cu *omul* autentic. Întâlnirile noastre au fost sporadice, la mari distanțe și fugare, fără o relevanță anume. Prima oară l-am întâlnit la Pelișor, când – într-o iarnă – mă aflam pentru prima oară în lumea scriitoricească a unei «case de creație». M-a întrebat atunci, nu fără un subtext malițios, dacă eu sunt acela care i-aș fi scris lui Titus Popovici romanul *Străinul*. Relațiile între cei doi au fost, de-a lungul vremii, capricioase și nu scutite de ciocniri, rivalități, dar și alianțe provizorii, apropieri, afinități. Nu-mi amintesc în ce fază se aflau, în acel moment, raporturile celor doi, am respins însă categoric colportajul la care se referea Marin Preda, iar el a reacționat neîncrezător, cu râsul lui scurt, țărănesc, ce-l caracteriza. Ulterior, ne-am revăzut în ședințele consiliului Uniunii, dar fără să avem multe în comun, dincolo de «cazul» E. Barbu, când ne-am aflat pe aceeași baricadă. Știu că mi-a apreciat luarea de poziție deschisă în problema plagiatului și că publicarea aceluia text al meu, în *Lancea lui Achile*, l-a preocupat realmente. Nu e locul, aici, să detaliez. Am avut, atunci, una sau două discuții interesante. Ca director al «Cărții românești» l-am văzut însă rar, deși am scos acolo câteva cărți. N-am făcut parte, cum s-ar zice, din «anturajul» lui. Am avut (și i-am păstrat) multă stimă pentru calitățile sale scriitoricești, totodată multă compasiune pentru drama intimă prin care trecea, și care l-a răpus. 4. Pentru mine rămâne un mare scriitor și una dintre prezențele majore ale vieții literare atât de dificile din anii '60-'80. Restul e colportaj, injustiție, exagerație măcar, când nu infamie de-a dreptul! 5. Nu cunoșteam această anecdotă (căci cred că e o simplă anecdotă). Chiar de-ar fi adevărată, amenințarea cu sinuciderea nu impresiona pe odioși

aflați la cârmă. Un gest similar i se atribuie lui Geo Bogza care amenința că își va da foc în fața statuii lui Eminescu din scuarul Ateneului. N-a făcut-o. Și de-o făcea, lucrurile tot nu s-ar fi schimbat. Ar fi rămas, firește, un gest simbolic major, iar scriitorul și-ar fi dobândit statură de martir în Istorie. Din păcate, scriitorul român nu are vocația martirajului. El are, uneori, gust pentru gesturile mari, teatrale, pentru o retorică fără consecințe în destinul său. Nu cred că Marin Preda ar fi tras concluzia logică a pretensei lui afirmații. La urma-urmelor, Ceaușescu n-a reintrodus «teoretic» realismul socialist, dar precum a procedat și cu cenzura – l-a reinstalat practic, sub alte forme, alte mijloace. Nu mai puțin odioase. 6. Critica literară îi rămâne încă datoare. Dreaptă/ nedreaptă, o monografie serioasă, bine documentată și argumentată asupra vieții și operei mai rămâne a fi scrisă. [...] 8. *Întâlnirea din pământuri, Moromeții I, Viața ca o pradă* sunt opere ce rămân integral. Cel puțin, pentru mine, ele continuă să fie o lectură mereu incitantă, plină de surprize și delectabilă, descoperindu-mi de fiecare dată un suflet complicat, frust, tenebros, duios, timid, violent, sarcastic și totodată profund sentimental. Oricâte i s-ar reproșa, oricât s-ar amputa din operă, un «torso» impresionant rezistă. Marin Preda rămâne o figură centrală a unei epoci dramatice”. □ Tudor Nedelcea: „Orice om de bună credință și un minim simț critic nu-l vede pe Marin Preda decât în ipostaza de mare scriitor de mare curaj în probleme capitale ale culturii române contemporane lui. El însuși o valoare era atașat valorilor spiritualității românești. Nu el a denumit proletcultismul ca «obsedantul deceniu»? Nu el apăra profesiunea de scrutor și lupta să-i păstreze noblețea? Nu el alături și de alții luptau cu forurile administrative oficiale pentru mărirea tirajelor și a drepturilor de autor? Știindu-l în viață, aflat cu rostul și rolul lui în centrul vieții literare românești (nu numai ca director la «Cartea Românească»), mulți scriitori se aflau la adăpost. Ce-o să ne facem fără el? se întrebau mai toți scriitori după aflarea morții lui Preda. Răspunsul îl dă magistral D-l Eugen Simion: «Va trebui să învățăm de acum să trăim fără Marin Preda». În sensul bun, creator al sintagmei și nu demolator. Vecinătatea literară a lui Marin Preda poate deranja doar sufletele nesăbuite. Dacă scria la comandă? Poate la comanda conștiinței sale înalte. Limbajul «scârbos», după cum ne încredințează Eugen Simion, era folosit doar împotriva snobilor, a intrușilor literari și a tuturor celor care atentau la profesiunea de scriitor”. □ Radu Cosașu: „Constat, încă o data, că redacția «Caietelor critice» suferă de susceptibilitate. Ca și în cazul precedentei anchete – despre *Spiritul Siberiei...* –, «Caietele» au o putere aproape maladivă de a pune la inimă toate bârfele mari și mici care străbat – inerent, inevitabil, firesc, omenesc, chiar creator! – literatura unei vremi și, în consecință, lumea, romanul acestei literaturi. De a pune la inimă și, apoi, la cap, teoretizându-le, dându-le o alură de probleme grele, de mari frământări ale conștiinței civice și estetice. Nu bagatelizez nici ancheta despre Marin Preda (dovadă că răspund, dorindu-i tot atâta succes cât precedentelor).

Dar nu pot să nu remarc că redacția, sensibilă, se angajează și intră la idei nu din fandăcie – nici vorbă – ci din idei simple, mai mult sau mai puțin eronate, normale într-o lume de «oameni străbătuți de fraze», cum sunt scriitorii. (Există și porcării, dar la ele nu trebuie să răspundem, agitănd merda, aceea care, în valuri, «bate în meterezele tumultului», cum o auzea Flaubert, cel care decretase: «Jamais repondre». Sper că nu ne veți solicita la o anchetă consacrată *Timpului asasinilor* – mai bine barbaria din două genitive, decât ligamentul oribil din titlul la nominativ!). Nu sunt vigilenți? Sunt apolitic, nu văd ce pericole paște imaginea lui Marin Preda...? Cunosce bine mentalitatea acestor argumente speriate. Nu mă înfioară. Nu mă înfioară. Când aud de vigilență în istoria literară – sau în Istorie «tout courte» – nu cad în extrema cealaltă dormind, nu, nu mă dau superior, indiferent, născos, emit doar un rictus extins până la surâs, tur-retur în Cupele Europene. Iată întrebările D-voastră la care răspund astfel: 2. «posteritate dificilă... scriitorul cel mai contestat... colaboraționist... nomenclaturist... stălp...». Mică bărfă care devine mare și chiar «idee» prin ritmicitatea de desene animate cu ciocănitărea Woody. E ceea ce se numește – în orice lume – «a bate capul!». Ele n-au nici o legătură cu obsedanta revizuire literară, ci cu patima de simigerie caragealiană – aceea unde se cere și tiranie ca în Rusia! – care vizează ca și literatura să aibă și ea, de nu falșii ei, măcar procese de politică sau măcar de moravuri. Răspunsul operei e unul singur la bârfele astea: «cârnați!». De altfel nici o tiranie rusă sau nerusă nu va abolii bărfă mai subțire sau mai groasă -, la Paris, București, New York sau Bujumbura; nici un scriitor român, oricât de «mare», nu poate scăpa bărfei și nu e invulnerabil la ea, la prostiile, la inexactitățile, la clișeele, la moralismul ei ațățător, conformist, exigent foc până la feerie. Cu cât e mai murdară, cu atât o bărfă serioasă cere puritate de caracter. E naturelul ei. [...] 5. Dacă e verosimil că Preda i-a spus lui «nea Nicu» chestia aia cu realismul socialist? Ce semnificație îi acord? Aceea. Nici mai mult, nici mai puțin. Birui-va gândul, c'est assez. 6. Dacă e dreaptă sau nu critica literară cu Marin Preda? De ce ar fi dreaptă sau nedreaptă? O fi ea o magistratură, dar nu un Palat de Justiție. Un «Institut de reglementare a posterității», condus prin rotație – ca Elveția! – de domnii Grigurcu, Simion, George, Ornea e, poate, un bun subiect de roman non-science, non-fiction. (Surâs, nu rictus, la o altă bărfă dinainte de '89: Preda ar fi fost impus de critica evreiască, alde Croh, Tertulian. Raicu, S. Damian, plus Paul Georgescu, jidănitul notoriu. Primul care a anunțat, la radio, excelența *Întâlnirii din pământuri*. Se știe de ce suferă «critica evreilor» încă din *Istoria...* divinului, când scrie despre Sebastian: «criticul evreu suferă de prea multă iubire...». E adevărat că divinul nu a găsit prea multe vorbe bune despre Preda, după cum nici Sadoveanu nu suporta câte pagini le trebuie Moromeților până se închide o ușă... Las' că nici Preda n-a fost tandru cu Ioanide. Iar cu Sadoveanu, «Ceahlăul prozei românești», ce să mai vorbim?) 7. Ce compromisuri a făcut Marin Preda? Răspuns calm: cele

necesare, grijulii, extrem de grijulii, pentru «a spune» cât mai mult adevăr cu cât mai multă artă într-o lume a unei cenzuri dure și tot mai abile. El însuși a instituit o contracenzură în Editură. O lege nescrisă, afurisită și sarcastică, căreia nu i se acordă nici o atenție, în timp ce unele cedări ale lui, mai mult sau mai puțin înțelepte, sunt deformate până la proporțiile unui scandal moral. Acea lege suna: «Dacă nu are talent, să nu bage pile, că nu-l susținem!» Ea tranșa cu o inteligență curat moromețiană în acea problemă care mistuia literatura și fondul ei (cu «f» mare sau mic) ceva mai mult decât polologhiile care se întind azi pentru a demonstra că Preda a fost un laș, un căcăcios, așa cum n-au fost și nu sunt, de bună seamă, vitejii și virtușii care ne bat capul în acest nou război împotriva amneziei unde agresorii sunt tocmai cei care uită primii. Legea contracenzurii emisă de Preda era expresiva cea mai nuanțată a apărării esteticului în fața cenzurii care păzea și impunea minciuna, dar și în fața exasperațiilor are, intrând în provocările ei, confundau curajul civic cu talentul, «stricând prețul», vorba lui Ilie M. Că acest realism cinic (altceva decât cel magic la care Preda era rece!) e mai interesant, mai demn, mai inteligent de discutat, azi, decât atâtea alte stupidități privitoare la colaboraționismul lui; a trecut o bună vorbă prin ziarele românești pe care n-ar trebui să o uităm: «Oportunismul lui Preda e o problemă a oportuniștilor». 8. Ce-mi place și ce nu-mi place în cărțile lui? Sunt dintre acei – și n-oi fi singurul – care-l țin pe Preda, acolo, pe peretele de rugă al fiecărei dimineți; nu-l idolatrizez deloc, iubesc scrisul lui, înțelegându-i prin urmare rateurile, slăbiciunile, limitele care niciodată nu vor scădea ceva din importanța descoperirii lui – moromețianismul. Ca în cazul observației lui Călinescu – «Caragiale n-are organ pentru natură... » N-are? Nu mi-am dat seama. Ei și? Mai rămâne întrebarea... (de ajuns de «eroică»)? 3. [...] Marin Preda mi-a dat sentimentul bucuriei de a deveni scriitor. El o cunoștea și o transmitea, în felul lui sucit și doar aparent morocănos. Recunosc că-l judec cu prea multă iubire. Am câteva motive ca să cred că sufăr de această insuficiență a evreilor în literatura și critica românească». □ C. Stănescu: „1-8. În contextul unei literaturi ca a noastră unde procentul producției de consum este covârșitor, iar capodoperele se pot număra pe degetele ambelor mâini, mi se pare prematur să vorbim despre ceea ce «s-a datat» în opera lui Marin Preda. Ca să nu mai spun că, în ochii citadinilor care n-au simțit nicicând pământul sub tălpi, iar pe țărani i-au văzut doar de pe trotuar privind la ei cu un binoclu întors, – întreaga literatură a lui Marin Preda este, din capul locului, «datată»: handicapul «țărăniei» noastre, ca și acela al «ortodoxiei», pare, în cazul multor intelectuali români de factură umanistă, insurmontabil. În fine, recunosc, nu-mi place termenul: «datat», căci, mi se pare, nu trăim după calendar, ci potrivit unui orologiu ce ne poate face să fim contemporani cu «evul mediu» și profund «inactuali», anacronici, în gusturi. În ce mă privește, nu pot indica nici măcar o foaie «ofilită» din opera lui Marin Preda, *Desfășurarea* cu tot. Marin Preda «cel mai

contestat scriitor»? Cred că glumiți. Pe vremuri, un critic «rău» – dar nu în înțelesul cu care Gheorghe Tomozei utiliza acest adjectiv în legătură cu Șerban Cioculescu! –, așadar un critic «rău», Virgil Ardeleanu, a «contestat» zgomotos volumul al doilea din *Moromeții* sub cuvânt că acolo Marin Preda ar fi făcut «compromisuri» cu actualitatea cum nu făcuse cu Moromete-le interbelic. Nu găsesc aceste «compromisuri» nici azi, când recitesc a nu știu câta oară *Moromeții* ca pe *Odissea* lui Homer. Ceea ce s-ar putea numi aici «compromis» nu ține deloc de vreo mezialianță dezonorantă cu puterea politică, dar de o abia sesizabilă substituie a personajelor cu autorul însuși, «eroare» sau licență care, acceptabilă în cazul unui mare prozator realist, se va repeta, peste marginile îngăduite, șubrezind verosimilitatea, în *Delirul*. Un *Delir* care, fără să fie o capodoperă, începe ca o capodoperă. Că s-a vârat în «mintea» lui Antonescu, Hitler ori Stalin nu mi se pare, repet, un procedeu ilicit sub pana unui scriitor realist și cred că imaginea acestor dictatori rămâne, în *Delirul*, plauzibilă. Iar curajut lui Antonescu de a-l înfrunta pe Hitler, curaj care a stârmit ironia deplasată a d-lui S. Damian, este, n-am ce-i face, sub raport strict istoric, absolut autentic. [...] Nu este «contestat» Marin Preda, ci e pusă în discuție *incapacitatea* acesteia de a ieși din cadrele înguste» ale unei viziuni «autohtoniste» și condamnată, astfel, la un destin provincial căruia i se «închid» porțile culturii universale, respectiv, occidentale. Această discuție, mai amplă, este în curs de desfășurare, la ea participă mulți scriitori și intelectuali, concluziile sunt premature. Constatăm că d. S. Damian se înscrie în această dezbatere cu propriile puncte de vedere care trebuie respectate și, eventual, combătute. Cine-l mai «contestă» pe Marin Preda? Se spune că ar face-o și d. Gheorghe Grigurcu, în ochii căruia marele prozator ar fi fost «nomenclaturist», «colaboraționist» și «dictatorial», iar «Cartea Românească» devenise o «feudă». Devenise, ce-i drept, o «feudă» cu redactori eminenți care i-au publicat pe mai toți scriitorii români valabili. Nu exclud o posibilă incompatibilitate care i-a împiedicat pe cei doi, marele scriitor și eminentul critic să conviețuiască armonios și cu seninătate în niște vremuri tulburi. Pe de altă parte, situația locative a d-lui Gheorghe Grigurcu, precară, firește, ca a multora dintre confrății săi, nu e nici ea un motiv serios de a-l socoti pe M. Preda «nomenclaturist» sau «colaboraționist». Așadar, «contestarea» lui Marin Preda mi se pare cel puțin o glumă (nu foarte bună!), dacă nu cumva e la mijloc și interesul unor susținători ai ei pentru ca ei înșiși să aibă ce «apăra»: pe cine am mai «apăra» dacă M. Preda n-ar fi «contestat»?! Până și un mare savant-computer, ca d. Adrian Marino, care, în general, nu prea iubește «literatura cu țărani», îl elogiază pe autorul *Celui mai iubit din pământeni*, considerându-i opera «cel mai contestatar roman publicat în țară», iar cu privire la moartea scriitorului afirmă că «Un stâlp al culturii române independente se prăbușea». [...] Am lucrat la «Scânteia» și am temeinice motive să cred că «ridica» dinadins prețul, ca să refuze și să fie refuzat! Da,

cred că declarația pe care o citați este verosimilă: Marin Preda n-a avut apucături de pompier de propagandă, și, o mare conștiință, nu arunca vorbe în deșert. L-am însoțit în anul morții în turneul electoral din județul natal unde «candida», împreună cu regretatul Laurențiu Fulga: nu Marin Preda era lăudătorul realizărilor socialismului în scurtele «cuvântări» pe care le ținea țăranilor săi, care, în paranteză fie spus, nici nu-l prea iubeau, nici nu prea l-au înțeles... Mă întorc la «contestarea» lui Marin Preda: deocamdată, mi se pare, ea este de felul «contestării» lui Goethe de către Eugen Barbu în *Măștile lui Goethe*. Acolo, scriitorul ticsea paginile cu toate «mizeriile» titanului de la Weimar confirmând, cu mult talent, adagiul că *nu există erou pentru lacheul său*. Asta înseamnă că n-avem nevoie de o *contestare* în toată legea și ea e de așteptat de la un cititor, eventual un critic, din viitor, capabil să-l «reinventeze» pe Marin Preda: personajul cu acest nume despre care se vorbește și se scrie acum a ajuns, vai!, să ne agaseze și să ne obosească prin stereotipiile «contestatarilor» lui. Marin Preda trebuie «reinventat». □ Mircea Cărtărescu: „1. Marin Preda și-a început cariera literară înainte de război (sic!) ca prozator foarte modern, a cărui afinitate cu spiritul comportist (în povestiri precum *Calul* sau *O adunare liniștită*), kafkian (*Colina*) sau realist magic (*Amiază de vară*) a fost oarecum camuflată de tematica rurală a scrierilor lui. Din păcate, intrarea sa în lumea comunistă a avut efecte devastatoare pentru orientarea sa ideologică și artistică. Drumul firesc către o *altfel* de proză rurală i-a fost oprit la jumătate. Nu numai nuvelele realist-socialiste care au urmat, ci și prima ediție a *Moromeților* (minată și ea pe alocuri de tezism și de idilism) sunt mult inferioare estetic promisiunilor sale de la debut. *Moromeții*, în ediția sa definitivă, rămâne totuși o artă clasică, ceea ce nu e neapărat în favoarea receptării de azi a lui Marin Preda. Al doilea volum din *Moromeții* este cel mai curajos roman din seria «obsedantului deceniu». Aici Preda este o mare conștiință civică. Estetic, însă, cartea e laxă. Nici în celelalte romane Preda nu reușește, în ciuda unor eforturi impresionante, să devină cu adevărat un mare prozator, capabil să depășească provincialismul problematicei naționale. Marin Preda a fost enorm supraevaluat ca scriitor în timpul vieții lui și acum plătește acest lucru printr-o evidentă intrare în anonimat. Discuțiile din jurul lui, precum ancheta de față, au de aceea un aer cam neinteresant și inactual.

2. Aceste acuzații, ca și în cazurile Arghezi, Sadoveanu, Călinescu etc., nu au nici o legătură cu literatura. Preda nu e azi inactual pentru că a făcut compromisuri politice sau morale. Dacă ar fi așa, Shakespeare, Dostoievski sau Céline ar fi fost azi complet uitați. Ca să înțeleagă răul (tema centrală a oricărei literaturi) un scriitor trebuie uneori să se lase profund contaminat de el. Marin Preda și-a răscumpărat din plin alunecările din epoca stalinistă. Libertatea sa interioară din proza de maturitate nu a fost îngădită decât de conservatorismul și prejudecățile sale omenești. Țăranul, așa cum apare în toate scrierile lui, este un personaj adevărat, aureolat de lumina propriei demnități. De fapt, mai mult

decât «ultimul țăran», Marin Preda a fost «ultimul umanist». Asta-l și face atât de inactual. 3. Nu l-am cunoscut propriu-zis. Eram student când a venit o dată la facultatea noastră. Părea îngrozitor de oboist, și negii de pe față îl urăteau și mai mult. O asistentă a pălăvrăgit vreun sfert de oră despre Ilie Moromete într-un limbaj rebarbativ, structuralist. Preda se uita pe geam. Era octombrie sau noiembrie, și în amfiteatru era foarte întuneric. Până la urmă, a întrerupt-o pe asistentă și a întrebat greoi: «Bine, bine, dar ce credeți despre *suferință*?» Îmi amintesc cât de bizar a sunat cuvântul în atmosfera snoabă de la sfârșitul anilor '70. 4. Cred, din câte am citit despre el, că Marin Preda a fost un om complex, foarte chinuit, cu o fire și, în consecință, o viață deloc ușor de suportat. Probabil că a fost câte ceva din tot ce s-a scris, și în bine, și în rău despre el. Sanctificarea lui n-ar folosi la nimic, ca și denigrarea lui absolută. Mie, personal, un om de o totală puritate morală mi-ar fi la fel de străin ca și un mare ticălos. 5. Dacă ar fi fost atât de intransigent față de realismul socialist, Preda ar fi trebuit să se sinucidă cu mult înainte, când, nesitit de nimeni, a furnizat câteva dintre *modelele școlii* respective prin *Desfășurarea*, *Ferestre întunecate*, *Oamenii președintelui* sau partiturile lui Țugurlan din prima versiune a *Moromeților*. Am recitat de curând toate aceste scrieri: nici nu sunt atât de slabe, au chiar un soi de «farmec discret»... O singură întrebare ar fi de fapt de pus în acest loc al anchetei: *ce Dumnezeu căuta Marin Preda la Ceaușescu*? 6. Nu știu, nu urmăresc revistele literare. 7. Eu nu accept această idee «acceptată de toată lumea». Trebuie să fi fost, totuși, și câțiva care nu au făcut nici un fel de compromisuri, fie și din absenteism, uitucenie, asceză sau cine ce alte motive (poate chiar demnitate umană...). Depinde și cum înțelegem noțiunea de «compromis», căci am putea spune că și respirația e un compromis de vreme ce, pe lângă oxigen, inhalăm și bioxid de carbon. Repet (căci și întrebările se repetă): nuc omportamentul moral e problema lui Marin Preda în acest moment. Problema lui este că generațiile mai tinere nu-l mai recunosc azi ca mare scriitor, și că această judecată nu are să țină de o modă trecătoare. 8. Personal, îmi plac enorm nuvelele lui Preda, cele adevărate, menționate în răspunsul meu la prima întrebare. *O adunare liniștită* e atât de bună, încât Moromete de mai târziu pare «un Pațanghel al doilea, mai prost». Și îmi mai place primul volum din *Cel mai iubit dintre pământeni*, cartea lui cea mai ambițioasă și eșecul lui cel mai minunat". □ Irina Petraș: „2. Nu mă atrage deloc acest gen de spectacol. Ține de *temporalia*. Va rămâne – toată povestea – cel mult într-o notă de subsol a istoriei literaturii române. Nu lipsită de oarecare savoare marginală, marginalizată, chiar simpatcă prin ceea ce dezvăluie printre rânduri. Dar atât. Încerc să văd firescut acestei răbufniri contestatare. (Firescul nu conține doar lucruri pure, perfecte, sublime). Cazul lui Marin Preda nu e singular. E aproape motiv de bucurie că se întâmplă așa. Munții incite, de regulă, la acuri pieptișe și piezișe, nu și movilițele. [...] 4. Un mare scriitor român și atât. Cred că nu-și putea dori alt destin. În portretul

spiritual al poporului român vor intra, neîndoielnic, și semnalmamente identificate de Marin Preda. Curajul e o calitate estetică. Dacă adevărul tău simplu și omenesc (sau nu chiar atât de simplu, dar omenesc) poate deveni adevărat unui grup, al unui neam, al omenirii întregi înseamnă că ai reușit *ceva*. E mai mult decât curajul de a înjura de pe o anumite poziție o altă poziție. Orice ideologie pretinde tribut și, deci, compromisuri. Mai ales când adeziunea e mimată pentru vreun avantaj trecător. Vina e un lucru extrem de complicat și alunecos... [...] 7. Orice fel de regim cere compromisuri, cu asupră de măsură unul totalitar. Nu știu și nu țin morțiș să aflu despre Marin Preda altceva decât ceea ce stă scris în cărțile sale. [...]” □ Nicolae Iliescu: „1-8 [...] Am fost contemporan 24 de ani, dar nu ne-am cunoscut niciodată. Mai venea prin «facultăți» câte un scriitor ca invitat sau ca observator. Apoi, ziceam că, totuși, cel mai bun lucru pentru un literator e să nu-i cunoască pe alții de același fel cu el. Fițe de puști întârziați ce nu descoperiseră și despăturiseră întinderea Timpului. Pentru ei era mereu ora 8 dimineața, ora întârzierii la cursuri și ora deschiderii la cafea la Capșa. Pe atunci descopeseam blugii, ceaiurile, ieșirile în decor, la mare-munte, structuralismul. Ba nu, mint, citisem Piaget într-a unșpea, era vremea când îmi propusesem, ca Eliade, câte o carte pe zi, ca o tabletă de întreținere culturală, teza de bacalaureat o făcusem după S. Alexandrescu și Ion Rotaru, nivel fonetic, sintactico-morfologic, semantic, chestii. Și în școală (numesc școală și azi Facultatea de Litere) eram interesați de poetici, vere, gramatici generative, vream să fim «en vogue», profesorul Romul Munteanu scotea lunar câte o cărămidă tradusă rapid, recenziții momentului nu mai puteau copia, acum era marfă pentru toți, îi prindeai, gata! Ei bine, scriam și citeam texte și ne plăceau citadinii. Și acum cred că romanul este ca radioul, foiletonul jurnalistic de dimineață, de la cafeaua cu lapte, ca televizorul deschis din zori, cinematograful și computerul: citadin. Chiar și – «proto-romanele» romane și grecești, nu se refereau la barbarezi, erau «urbane». Romanele din lumea satului sunt epoei, deși aproape tot ce-i proză e roman. Și Faulkner își ia uneltele de la oraș. Venise pe atunci *Lunga vară fierbinte* etc. Deși am citit *Moromeții* de mai multe ori, nu m-am dat în vânt, de la bun început, după atmosfera de acolo. Mi se părea străină, trecută, aspră. Nu prea știam ce-i pe la bunici. Dar, ca și debutul, prima lectură contează enorm. De la început am crezut că romanul este o uriașă comedie. Ceea ce este cât se poate de autentic este privit pe fereastră de un ochi crud, atent la detalii și la cozile de frază, comentarii ca-n *Țiganiada*. Ca și *Întâlnirea din pământuri* (puțin americanăscă, puțin neo-realistă) *Moromeții* este un film. A și încercat un fel de regizoraș și a eșuat cu succes. Dacă ar fi adus alături și *Viața ca o pradă* (una dintre cele mai înalte cărți din literatura română) și ar fi păstrat *Moromeții* în fundal, cred că ar fi ieșit ceva. [...] Așa-i și cu Preda. «Snobeliții» zic că e depășit. În ce sens? Ca discurs? Aiurea, îndrăznesc să spun că Preda are stil. Ca temă? Ca și Rebreanu – cu care am impresia că s-a luat la întrecere –

acoperă tot. Scriitor profesionist, învățat sau nu de prietenii apropiați, trece prin toată mediile sociale, cu diferite rezultate. Căci cu Sadoveanu este cu totul altceva, dânsul a vrut (și a reușit) să acopere categoria epopeii la români, de influență rusească prin franțuzește. Preda este un auditiv, vine din Caragiale, și are umor berechet. Un fel de Caragiale cu comentarii plasate dincolo de liniuța de dialog. Dialogurile simple, din Caragiale trec direct la Ionesco. La Preda este un umor rău, arghezian. Asta așa, ca să-i punem o baghetă subțire și sticla peste «paspartu». [...] În România, azi, nu-s mai mult de zece critici literari. Nici în perioada interbelică nu cred că-s mai mult de șase, șapte. La noi nu au apărut topurile, iar jurnaliștii literari se adresează unui public constant și, tare mă tem, din ce în ce mai puțin numeros. [...] Cei de dreapta (așa-ziși) îl contestă pe Marin Preda că a pactizat cu vechiul vechi regim, cei dinspre stânga cominternistă că a scris despre legionari. Dar cum a făcut-o? Ficțiunea nu-i foileton, nu-i editorial. Preda nu-i Malraux, Orwell sau Soljenițin, nu face nici propagandă, nu descrie nici experiențe personale (în *Viața ca o pradă* sunt secvențe simple, reci, actor). Și alegoria e altceva, și Shakespeare își aruncă personajele prin istorie, prin Danemarca, prin Italia. Scriitorul român nu se simte atras de culorile Puterii, ci de felul cum se răsfrânge ea. Literatura mare nu se face niciodată cu președinți, ci cu personaje. În afară de domnii Homer și Dante, nu s-au înghesuit mulți spre înălțimi. Și Cezar scrie despre gali, mai puțin despre el, iar Marc Aureliu dă sfaturi. Doar în Biblie se laudă câte un David, Solomon, Saul. Despre Nero nici nu mai vorbim. Au apărut cărți care au făcut din prototipul Anti-Cristului un reformator neînțeles. Unde-i adevărul? Adevărul e că Moromete e printre noi, pe la televizor, prin Parlament, prin viață”. □ Ioan Lăcustă: „4. Un mare scriitor. Un mare prozator. Dușmănit însă crunt pentru scrisul său. În studenție, am asistat la o întâlnire cu Eugen Barbu. Se încerca, la Facultatea noastră, reluarea bunei tradiții a întâlnirilor dintre scriitori importanți și studenți, viitori profesori de literatură română. Am rămas stupefiat de durele acuzații pe care E. Barbu i le făcea lui Preda. În fața cui? A unor învățăcei care, nu peste mult timp, în satele lor, aveau să le vorbească unor copii despre marea proză românească contemporană. Insinua E. Barbu atunci, între altele, că manuscrisele lui Marin Preda erau definitive, de fapt, de altcineva. Am răspuns, cred, și la punctul b. Cu o nedumerire, totuși: dacă Marin Preda a fost un «afacerist», cum pot fi numiți cei care, acum, au făcut cazinouri din sediile Uniunii Scriitorilor? Desigur... economiști de piață. 5. Cred că este verosimilă o astfel de înfruntare, chiar dacă vorbele schimbate vor fi fost, poate, altele. O cred verosimilă țărănește: lui Ceaușescu îi era teamă de țărani (nu avea sufletul lor). Izbucnirea lui Preda vedea dintr-o ancestrală dârzenie țărănească. Dar... Nu cred că printr-o astfel de «anecdotală» devine Marin Preda și mai important pentru vremea sa. 6. Nu știu. Nu mă interesează «războiul» criticilor. 7. Nu știu ce compromisuri a făcut Marin Preda. Știu că el a cândva: «Dacă vrei să faci carieră literară, nu te

poți sustrage întâmplărilor conjuncturii. Dar dacă vrei să dai o singură operă în viață, poți». [...]». □ Liviu Leonte: „2, 3, 4 [...] Nu l-am cunoscut pe omul Preda e atât cât e necesar pentru a-i putea schița un portret, altul decât cel recomandat de cărțile sale. Nu mi s-a părut motivată reținerea unor critici față de pregătirea teoretică a scriitorului, atunci când s-au pronunțat asupra trilogiei *Cel mai iubit dintre pământeni*. I s-a reproșat lui Marin Preda ratarea așa-numitul «roman filozofic» în comparație cu «romanele» politic și de dragoste incluse în trilogie. Petrini este asistent la catedra de filozofie, dar gnozele pe care le scrie sunt niște utopii, nu sisteme filozofice. Una din ele preconizează armonia conștiinței cu lumea, cealaltă se intitulează *Era ticăloșilor*. Titlul și conținutul acesteia nu au nevoie de explicații. Preferința pentru utopii apare și la alte personaje. Călin Surupăceanu imaginează zadarnic începutul unei alte existențe din care răul să fie exclus. Marin Preda a dialogat polemic sau consonant cu mari scriitori ca Dostoievski în *Risipitorii* și *Cel mai iubit dintre pământeni* și Camus în *Intrusul* și iarăși în *Cel mai iubit dintre pământeni*. Impresiile de lectură din *Imposibila întoarcere* și *Viața ca o pradă* atestă profunzimea culturii și originalitatea interpretării. 5. Replica nu mi se pare în concordanță cu gândirea, cu atitudinea față de viață (și de moarte) a scriitorului. Un personaj secundar din *Moromeții* (II), tăcutul Valache, se spânzură după ce iese din închisoare, doctorul Munteanu din *Risipitorii* are o tentativă eșuată, dar ideea sinuciderii nu persecută personajele reprezentative. Înțeleg afirmația scriitorului ca o reacție îngrozită la eventualitatea intrării într-o epocă în care însăși existența literaturii române ar fi fost amenințată. 8. Marin Preda a lăsat câteva cărți de referință: *Întâlnirea din pământuri*, *Moromeții*, *Intrusul*, *Cel mai iubit dintre pământeni*. Pagini, fragmente antologice se găsesc și în celelalte volume, după cum nu lipsesc textele cu concesii, în literatură sau în afara ei. Sunt convins că a făcut compromisuri pentru a-și putea publica marile cărți. O ediție critică «Marin Preda» ar fi extrem de utilă în înțelegerea întregii opere. Scriitorul merită o asemenea ediție care să include toate textele, inclusive cele mai puțin avantajoase, variantele (aici intrând și fragmentele eliminate de cenzură, dacă vor mai fi existând), istoricul receptării, corespondența, tot ceea ce răspunde rigorilor unei întreprinderi de acest fel. Sunt convins că vom avea un temei în plus a-l situa pe Marin Preda acolo unde îi este locul, adică între clasicii literaturii române». □ Gabriel Dimisianu: „2. Nu sunt de părerea redacției «Caietelor critice» că Marin Preda «străbate o posteritate dificilă», că ar fi azi scriitorul din generația lui «cel mai contestat» etc. Receptarea lui critică mi se pare normală și contestarea sa de către unele spirite nu putea să nu vină la atâta timp după dispariția fizică a scriitorului, mai ales într-un climat în care nu mai funcționează nici un fel de interdicție de opinie. Literar nu se putea să nu apară și păreri negative despre un aspect sau altul al operei sale și chiar redacția «Caietelor critice» admite (v. întrebarea 1) că există lucruri rezistente și lucruri «date» în această operă. Omul social,

comportarea scriitorului într-o împrejurare sau alta a vieții publice era de asemeni normal să fie temă de discuție. Controversele al căror subiect este nu-i fac lui Preda posteritatea «dificilă» ci, dimpotrivă, i-o fac vie. Lauda monotonă l-ar fi înmormântat pe când contestările, atâtea câte sunt, îi asigură longevitatea. Sunt de neadmis, desigur, injuriile, calomniile, pamfletul insultător, colportarea de mărturii mincinoase în legătură cu Preda și cu oricare alt scriitor, viu sau mort, dar nu cred că se fac vinovați de asemenea culpe Gheorghe Grigurcu, de pildă, sau S. Damian, care, în ultimii ani, au formulat cu oarecare insistență judecăți critice despre Marin Preda, scriitorul și omul public. Eu unul îl văd altfel decât ei pe Preda, în multe privințe, dar nu cred că acțiunea lor critică «dăunează» imaginii scriitorului. Rău cu adevărat îi face un Cezar Ivănescu, promotorul unor forme de cult deșănțate, agresive și grotești, cu acuzele absurde pe care le aduce unor apropiați ai lui Preda ca Eugen Simion, L. Raicu sau Mircea Dinescu, că ar fi complici la asasinarea, în nici un fel dovedită, a scriitorului. Astfel Marin Preda este târât de un devot în senzaționalul de tarabă, ca și nefericitul Labiș de altfel, altă victimă inocentă a «iubirii» pe care i-o poartă, și lui și lui Preda, obsedatul de asasinate Cezar Ivănescu. Dacă a fost «colaboraționist», «nomenclaturist», «stâlp al realismului socialist»? Eticheta colaboraționismului nu cred că i se potrivește lui Marin Preda. Unor Sadoveanu, Ralea, oameni cu platformă în viața publică politică (Ralea) în România antebelică poate că i se potrivește. Schimbându-se regimul, ei, care însemnaseră ceva și înainte, și-au oferit «colaborarea» noilor puternici ai zilei și ea le-a fost acceptată. Dar Marin Preda nu însemna înainte nimic, nu exista în viața publică și propriu-zis a început să existe în ea, chiar dacă debutase literar în anii războiului, în epoca postbelică. A fost, ca om public, un *produs* al acesteia și nu unul care și-a oferit colaborarea. Ar fi atunci să-i socotim colaboraționiști pe *toți* scriitorii postbelici căci toți, într-un anume sens, au colaborat, fie și numai o pentru că și-au tipărit scrierile în editurile și în publicațiile statului comunist (altele nici nu erau!). Termenul, care în Franța imediat postbelică definea un fapt precis, își pierde la noi semnificația prin dilatare. La fel «nomenclaturistul». Cui dintre scriitori acordăm această calitate? Eu cred că acelor câțiva care au avut funcții în ierarhia de partid, au deținut posturi de importanță națională, au beneficiat de locuințe de protocol, de accese la privilegii rezervate înalților demnitari politici ai regimului. Marin Preda, intrat târziu în partid, nedeținând vreodată alt post mai înalt decât acela de director de editură, nu ilustrează această categorie. Cu câteva luni înainte de a muri a fost făcut deputat M.A.N., dar era... prea târziu. Cât privește realismul socialist nu știu dacă Marin Preda i-a fost unul din «stâlpi», dar într-adevăr, cum deja am spus, a dat scrieri realist-socialiste tipice. 3. L-am cunoscut – însă nu atât de bine încât să-i pot face un portret. Este drept că alții, care l-au cunoscut chiar mai puțin decât mine, nu au nici o reținere în această privință și scriu pe rupe și cu mult aplomb despre cum era omul Marin Preda, bunul lor

prieten, cel care li se confesa una-două ș.a.m.d. Din cât l-am cunoscut, pot spune că era un om plin de contraste, chiar șocant prin schimbările iuți de umoare și prin mulțimea comportamentelor contradictorii. Era și tăcut, până la ursuztâc, și volubil, exuberant, simpatic; și delicat-prevenitor și brutal, câteodată, până la contondență și grosolănie; și generos, lesne cheltuitor, și meschin până la avarie; și prudent până la mefiență, până la suspectarea oricui de rele intenții, și lesne încrezător, nu odată, față de indivizii care nu meritau; și temător și curajos; și rațional, logic, căutător de argumente solide (celebra întrebare: *pe ce te bazezi* nu e a unui personaj al său?) și pătimaș, agitat de furii, de mâinii necontrolate. Și aș putea continua cu enumerarea trăsăturilor de semn opus. Ce nu pot face însă acum este să mă ridic la sinteză și să aleg dominantă unei firi atât de complicate precum a sa. Intelectual Marin Preda era un om care nu beneficiase de instrucție sistematică superioară, cum se știe, dar suplinise acest deficit prin lecturi bogate și aprofundate ale scriitorilor fundamentali. Comentariile sale ce pornesc de la lecture sunt totdeauna interesante, incitante. [...]”. □ Adrian Păunescu: „Mă doare împreriurarea că singura publicație de critică literară din România, condusă de însuși arhitectul literaturii române, din cea de-a doua parte a secolului XX, dl Eugen Simion, pune în discuție, vrând, desigur, s-o combată, mizerabila conspirație la adresa lui Marin Preda, scriitorul incomparabil al epocii. Am un fel de pudoare, care mă blochează și îmi e greu să așez lângă numele lui Marin Preda toate scârboșeniile cu care niște grigurci (gricurcul este o pasăre de ogradă, care trăiește pe lângă tancu sovietic, căruia i-a dedicat ode, în rest, producția acestei păsări, care face pe ea, nedistingându-se prin altceva decât printr-o relativă simetrie între ce consumă și ce dezasimilează) i-au murdărit postumitatea lui Marin Preda, după cum au mânjit și viața, opera și uneori postumitatea tuturor scriitorilor semnificativi ai literaturii române moderne. A lua în serios o scârnăvie înseamnă a o ridica din condiția ei naturală de scârnăvie. Răspund cu dificultate, așadar, interesantelor dumneavoastră întrebări inacceptabile. Și vă rog să nu uitați că gricurcii și alții ca ei sunt descriși atent în legenda leproșilor care sar, cu perfidie și cu neașteptată vitalitate, pe mașinile celor care vin în leprozerii din sentimente de solidaritate umană, ca să micșoreze suferința celor de acolo. Asta fac leproșii, se freacă de mașinile neinspirărilor lor salvatori, spre a le da și lor lepră. 1. Un mare scriitor ca Marin Preda are harul de a face ca întreaga sa operă să reziste, chiar dacă nu toate titlurile au aceeași intensitate. Sigur că *Moromeții* reprezintă o capodoperă irepetabilă, dar opere care rezistă sunt și *Imposibila întoarcere*, *Delirul*, *Cel mai iubit dintre pământeni*, ca și bijuteriile din proza lui de mici dimensiuni. Dar chiar și scrierile asupra cărora critica perioadei a emis judecăți de valoare negative, în vremea în care autorul însuși citea judecăți de valoare, devin interesante acum, când ne-am obișnuit deja cu gândul că Marin Preda nu mai există. 2. Pe fondul nemulțumirii populare față de austeritatea antedecembristă,

față de amintirea crimelor din perioada stalinistă și față de erorile și păcatele sistemice ori personale, epoca Nicolae Ceaușescu, așa cum a fost ea în realitate, cu tot ce s-a făcut bine și rău, a fost extrapolată și i s-au exagerat trăsăturile negative, pentru a se ajunge, în fapt, la negarea, nu numai a unei întregi epoci istorice, ci și a legitimității ei, a legitimității stângii, a legitimității ideii socialiste. Fabricile, uzinele, institutele de cercetări, întreprinderile agricole, cooperatiste și de stat ale Republicii Socialiste România au fost distruse cu program. Clasa muncitoare românească a fost pulverizată și condamnată la retrogradare în clasamentul istoriei. Țărănimii, care dorea pământ, i s-a dat pământ, pe principiul pe care unui însetat i se dă apă, nu să bea, ci să se înece. Ce să facă țăranii cu un pământ pe care, dacă l-ar lucra cu mașini agricole, ar trebui să plătească mai mult decât ar obține prin comercializarea produselor de la acel pământ? Înăuntrul acestui proces de dinamitare a tot ce s-a produs în perioada socialistă, își are locul ei și încercarea, la fel de criminală, tuturor mercenarilor restaurației, de a elimina din istoria literaturii, din viața publică și din manualele de română pe toți oamenii de spirit, și mai ales pe scriitorii care s-au bucurat de înțelegere, de glorie și de dragostea cititorilor între anii 1944-1989. Marin Preda nu este într-o situație singular, din acest punct de vedere, deși prețul pus pe capul lui e cel mai mare, pentru că el, Marin Preda, e cel mai mare dintre cei vânați de netrebni. Mi se pune un nod în gât acum când trebuie să-l disculp pe Marin Preda, a cărui existență, în totalitatea ei, a fost o bătălie cumplită cu fărădelegea, cu aberațiile celor puternici, cu cenzura, conformismul, cu nomenclaturile și cu ideologii colaboraționiști, care au stăpânit mult timp republica literelor și a ideilor. Marin Preda colaboraționist? Cu cine colaboraționist? Cu poporul român? Cu Ilie Barbu, cu Geo Bogza și cu Besensac, cu Geo Dumitrescu și cu Țugurlan, cu Paul Georgescu și cu Cicoșilă, cu Lucian Raicu și cu Boțoghină, cu Bircă și cu Ion Antonescu, cu Florin Mugur și cu Udubească, cu Mihai Gafița și cu Nilă, cu Maria Moromete și cu Ov. S. Crohmălniceanu, cu Achim, cu Bălosu și cu Eugen Simion, pe care-l prețuia și-l iubea mai mult ca pe oricare altul? [...] 5. Eu, Adrian Păunescu, am fost de față într-o zi a anului 1970, când Marin Preda i-a spus lui Nicolae Ceaușescu că, dacă el, Nicolae Ceaușescu reintroduce realismul socialist în România, el, Marin Preda, se sinucide. Poate că era mai productivă pentru Marin Preda personal, dar devenea catastrofală, pentru toată cultura românească, o eventuală dizidență a lui Preda, ca răspuns la reintroducerea realismului-socialist în România. N-ar fi exclus ca, din acea dizidență, Preda să fi devenit un scriitor european de gloria lui Soljenițin. Era, desigur, ceva. Dar eu cred că mai mult a însemnat, pentru noi toți, această dramatică aruncare în joc a propriei vieți pentru oprirea unui dezastru comunitar. [...]” □ Daniel Dimitriu: „1. Marin Preda este un reper în istoria literaturii române, astfel, tot ce a scris el rezistă, adică e o componentă a edificiului (temelie, zid, cupolă, contrafort, structură de articulație etc.), care nu poate fi ignorată sau demolată

de cei care vor să distrugă ansamblul arhitectonic al literaturii române postbelice, așa cum înainte de 1990 au fost distruse atâtea clădiri bucureștene. Nuvelele și povestirile din *Întâlnirea din pământuri* sunt cei dintâi piloni ai construcției, sunt și prima cale de acces în ceea ce se va configura a fi lumea, universul romanesc al lui Marin Preda. Bineînțeles, sunt texte în care regăsim în stare embrionară această lume, nu sunt însă niște fetuși avortați sau niște copii născuți la șapte luni, care au supraviețuit. Nuvelistica a fost eclipsată de expansiunea romanului, într-un fel e chiar vina autorului, care abandonat-o făcând din ea doar un preludiu, o uvertură a operei. Acel segment de început a fost afectat și de celebritatea negativă a celor două compromisuri: *Ana Roșculeț* și *Desfășurarea*. Dar și ele fac parte din construcție, bineînțeles nu din structura de rezistență, sunt niște accesorii, niște anexe care au permis să se deschidă marele șantier al romancierului, i-au dat acestuia autorizația de construcție a *Moromeților*. [...] 3. Nu l-am cunoscut. L-am văzut la Iași la o întâlnire cu cititorii și la București, în 1974, la Librăria Sadoveanu, în calitate de director de editură, la lansarea primului volum *Scriitori români de azi* al lui Eugen Simion. Prezența lui era concurată de aceea a unui alt «colaboraționist!» – Nichita Stănescu. 5. Bineînțeles, e verosimilă. Faptul e probat și de ceea ce Marin Preda a publicat tot la începutul anilor '70, culegerea de publicistică *Imposibila întoarcere*. Două lucruri m-au șocat atunci: Tezele din iulie 1971 și lectura acestei cărți, care e radiografia unei realități catastrofale, a distrugerii sistemului de valori spirituale conservate de civilizația rurală. Cu trei ani înainte publicase *Intrusul*, un denunț dur al aceleiași distrugerii, de astă dată determinată de explozia urbanizării. Orașul construit din temelii (asemenea localităților din vestul sălbatic american) este metafora unei societăți care, în mod absurd, refuza orice tradiție, orice izvor al devenirii sale. Romanul sugerează că era ticăloșilor se confundă cu vremurile barbarilor. În 1975, a apărut *Delirul*, singura carte care, în vechiul regim, a stârnit un scandal internațional, e vorba de reacția proletcultismului retardat de la Moscova. Bineînțeles, nu aceste inobediențe decid parametrii axiologici ai operei lui Marin Preda, dar ele dezvăluie realitatea nemistificată dintre scriitor și realismul socialist. [...] 7. A publicat *Ana Roșculeț* și *Desfășurarea*, care, așa cum am spus, au decis supraviețuirea scriitorului în «era ticăloșilor». Nu știu ce compromisuri a făcut ca membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor, ca director de editură, ca «simplu cetățean». Știu doar că editorul s-a conformat indicațiilor de a nu tipări *Bunavestire* a lui Nicolae Breban. S-ar putea s-o fi făcut și din invidie. [...]” □ Andrei Grigor: „1. Din opera lui Marin Preda a rezistat opera lui. Sunt databile uzina naționalizată și politizată din *Ana Roșculeț*, procesul colectivizării din *Desfășurarea*, activistul de partid din *Moromeții* II, entuziasmul șantieresc din *Intrusul*, prigoana politică din *Cel mai iubit dintre pământeni*. Dar oare resuscitarea acestor fenomene azi, cu sens inversat, nu le menține cumva în actualitate? În nici un caz nu se poate

data adevărul uman conținut în personajele tuturor acestor scrieri chiar dacă modul de revelare epică este dator – cum altfel la un scriitor realist? – unor circumstanțe strict definibile istoric. Ana Roșculeț mi se pare mult mai adevărată existențial și psihologic decât, de pildă, destule dintre personaje confecționate cu ața sintetică a tragismului la «Memorialul durerii». 2. Nu Marin Preda, ci posteritatea lui literară se află în dificultate. Ea provine din neputința («bezmetică» – ar fi zis prozatorul) de a-și regăsi și clarifica principiile. «Colaboraționism», «nomenclaturism», «realism socialist» nu sunt criterii ale literaturii și, oricum, nu se pot lipi ca niște etichete pe biografia scriitorului. Cei care o fac dovedesc un exces de salivație groasă și atât. 3. Din păcate, nu. Dar nu pot să nu cred în mărturiile lui Florin Mugur, Eugen Simion, Ov. S. Crohmălniceanu, Adrian Păunescu etc. Elogiul adus de un scriitor unui confrate este atât de rar, încât nu poate fi decât sincer la cote maxime. 4. Îl văd pe Marin Preda așa: vorbind necruțător despre era ticăloșilor care, iată, confirmă. [...] 6. Să nu confundăm! Biografia omului Marin Preda este, azi, obiect al politicii literare, nu al criticii. Critica literară autentică se poate dovedi nedreaptă prin comoditatea (sau prejudecata) de a nu valorifica energetic o operă de excepție care nu și-a epuizat semnificațiile. [...] 8. Nu-mi place volumul al doilea al *Delirului*. Mă simt frustrat de o bucurie a lecturii îndelung așteptată”. □ Răzvan Voncu: „1. Răspunsul la această întrebare riscă să fie unul foarte lung, deoarece trebuie să plece de la constatarea unei ambivalențe. Marin Preda este un clasic, dar, asemeni oricărei opere clasice creația sa a trecut prin perioade istorice determinate, venind în contact cu diferite curente și doctrine literare. Altfel spus, în termenii gândirii lovinesciene, opera sa, fixată definitiv pe palierul capodoperei, poartă totuși, amprenta istoricității. Unele scrieri mai mult, altele mai puțin. Și unele și altele trebuie judecate din perspectiva acestei ambivalențe: sunt eterne, dar determinate istoric. În mod cert, datate sunt doar încercările scriitorului de a supraviețui, în anii grei, în marginea realismului socialist. Mă refer, desigur, la *Îndrăzneala* și la *Desfășurarea* (prima, doar parțial), cele două nuvele prin care Marin Preda s-a apărat de suspiciunile de «culpă literară» (?) provocate de *Ana Roșculeț*, probabil punctul cel mai de jos al operei sale, recunoscut și asumat ca atare chiar de el. Dar ce înseamnă trei nuvele într-o operă de câteva mii de pagini? Contextul receptării poate influența foarte mult percepția scriitorului. În anii '80, declinul, pe plan universal al prozei existențialiste a atras subevaluarea romanelor *Risipitorii* și *Intrusul*. Astăzi, revenirea în prim-plan a *noului umanism* (vezi, în Franța, resurecția lui Camus), generată de tragismul accentuat al condiției umane la sfârșit de mileniu, dar și de eliminarea totalitarismelor, ar putea repune cele două romane în circuit. Ele vorbesc de asumarea destinului individual, de raporturile individ-colectivitate, morală-politică, adică, după formula lui Rémy de Gourmont, «les choses du temps». Dacă întrebarea îndeamnă la exprimarea unor preferințe personale, ele se îndreaptă

către *Cel mai iubit dintre pământeni*, saga moromețeană (*Moromeții* I, II, *Marele singuratic*, *Delirul*, *Viața ca o pradă*) și *Imposibila întoarcere*. [...]”.

□ Daniel Cristea-Enache: „1. Judecând «la rece», fără nici o patimă, cu cărțile pe masă, putem formula de la bun început o concluzie: Marin Preda a câștigat de mult (încă de la apariția *Moromeților*) pariul cu posteritatea. Apărută, neverosimil, în plin «obsedant deceniu», această capodoperă continuă să reziste cu brio tuturor salturilor romanelor «concurente» scrise în următorii patruzeci de ani. Într-un domeniu atât de «gingaș» cum e literatura (arta, în general), e extrem de greu, dacă nu imposibil, să alcătuiști clasamente, topuri, ierarhii bătute în cuie. Superlativele de tipul «cel mai bun», «cel mai important» etc. sunt – nu-i așa? –, la propriu și la figurat, *relative*, deci ele trebuie să lase loc, în judecățile noastre de valoare, celor *absolute*: «foarte bun», «foarte important». Prin urmare, nu voi comite eroarea de a aprecia *Moromeții* drept cel mai valoros roman din literatura română postbelică – dar îl pot plasa, fără nici o umbră de îndoială, în... cea mai înaltă zonă (îndărătnic superlativ!) a canonului literaturii române de după al doilea război mondial: acea zonă cu aer rarefiat, în care numai marii noștri romancieri (și încă exclusiv prin creațiile lor de vârf) au acces. Alături de *Moromeții*, volumul I, *Intrusul*, *Întâlnirea din pământuri* și *Cel mai iubit dintre pământeni* ar reprezenta, în această ordine, *elita* scrierilor lui M. Preda; doar prin raportare la acest prag, putem afirma că alte creații prediste, nu mai puțin rezistente în timp (*Moromeții*, II, *Risipitorii*, *Viața ca o pradă*, *Imposibila întoarcere*, *Delirul*, *Marele singuratic*, *Friguri*), au un nivel mediu. În fine, datează *Ana Roșculeț*, *Desfășurarea*, adică tocmai tributul dat de scriitor epocii; dar iată că ironia soartei le scoate și pe ele din uitare, le face să reziste: nu se află ele tot timpul pe buzele adversarilor lui Marin Preda? 2, 4, 7 Frecvența atacurilor («revizuirilor», mon cher) la care e supus M. Preda dovedește, ea însăși, mai bine decât orice, înălțimea pragului axiologic atins de opera sa, precum și statura morală a omului, sortit să înfrunte – și în posteritate o «eră a ticăloșilor». Vechea zicală «nu se dă cu pietre decât în pomul plin cu fructe» e teribil de potrivită în acest caz; un corolar al ei ar putea fi, la o adică: «Spune-mi, cine te înjură, ca să-ți spun cine ești!». Un cercetător onest, care ar dori să obțină *imaginea esențială* a lui Preda, ar trebui să plece tocmai de la etichetele aplicate acestuia: «colaboraționist», «nomenclaturist», «stâlp al realismului socialist», «promotor al comunismului», «afacerist» ce scrie «la comandă» etc. Strângând toate aceste simpatice «portrete», el trebuie să facă, apoi, un lucru extrem de simplu: *să le întoarcă pe dos*, adică *să îndrepte* – cu zâmbetul pe buze, dar și cu fermitatea necesară – logica strâmbă a ranchiunii în care se scaldă detractorii marelui scriitor. [...] Cu ce a profitat M. Preda de pe urma comunismului? Care au fost afacerile sale? Poate editura «Cartea Românească», adică una dintre cele mai bune investiții ale literaturii române? Cât despre minimele sale compromisuri, să i le reproșeze, aruncând cu piatra, doar aceia care nu au făcut, în viața și în

opera lor, nici o concesie. Să iasă în primele rânduri, să-i vedem și noi la față pe acești îngeri și să le facem o statuie de bronz. Culmea e că nu acei foarte, foarte puțini oameni care au trecut prin comunism fără a face nici un compromis îl acuză pe M. Preda, ci tocmai cei ce se simt (și sunt) cu musca pe căciulă – și care doresc să substituie, ingenioși, nevoie mare, bârna din ochiul propriu cu paiul din ochiul altuia. [...] 5. Declarația este nu doar verosimilă (criteriu după care se judecă, în genere, validitatea unei ficțiuni), ci și cât se poate de adevărată, după cum reiese din spusele unui martor ocular al scenei, Adrian Păunescu. Faptul că un «stâlp al realismului socialist» amenință cu sinuciderea în caz de reintroducere a realismului socialist are o semnificație pe care numai detractorii lui Marin Preda ne-o pot face accesibilă. 6, 8 Fiecare critic literar are propria modalitate de a se raporta la opera unui scriitor. Varietatea punctelor de vedere reprezintă cel mai bun argument pentru a demonstra complexitatea și profunzimea unei creații literare. Critica, oricât de «rea», se cere adecvată la obiect. În absența unei minime adecvări, nu se poate, așadar, vorbi de critică literară, ci de «revizuire»/ «a doua lectură» vădit tendențioasă, partizană, operată exclusiv după criterii extraestetice. Aceasta este singura nedreptate ce i se poate face lui Marin Preda: să fie privit printr-o lentilă strâmbă, deformată – și deformatoare. Dar chiar și într-un asemenea caz, de suferit are, în durata lungă a istoriei, nu opera scriitorului, ci «opera» interpretului-cârpaci – care, în absența argumentelor, se scufundă, încet-încet, în ridicol, până la naufragiul final. Îmi place întreaga operă a lui Preda, chiar și «ratările» lui – pentru că rarele sale «eșecuri» au fost determinate nu de un deficit de talent, ci de un surplus de ambiție. Precum Rebreanu, Preda a dorit să reușească pe toate planurile: și în romanul țărănesc, și în cel citadin, și în cel politic. *Delirul*, tratând teme politice tabu la acea dată, nu se ridică la înălțimea altor opere prediste în ceea ce privește «rotunjirea» compozițională și forța tipologiilor. *Marele singuratic*, cu multe scene puternice, este, ca întreg, mult sub valoarea *Moromeților* sau a *Intrusului*. *Cel mai iubit dintre pământeni* este... cel mai ambițios proiect, pe care prozatorul a dorit cu atâta ardoare să-l materializeze, încât nu i-a mai dat «finisajul» de excepție propriu primului volum din *Moromeții*. Dar încă o dată: neîmplinirile lui Marin Preda nu pot fi judecate ca atare (nu pot fi considerate neîmpliniri!) decât prin raportare la marile sale împliniri. Mulți scriitori onorabili și-ar face un titlu de glorie dintr-un roman de aproximativ aceeași valoare cu romanele prediste mai puțin pregnante. Așa că, mă întreb: nu e acesta cel mai frumos elogiu ce poate fi adus *marelui singuratic*?” □ N. Bârna: „1-8. [...] Ei bine, mi se pare evident că printre valorile culturale care se cuvine să fie apărute de agresiuni – insidioase sau fâțișe – stau și operele marilor scriitori, între ele – opera lui Marin Preda. Utilizarea unei asemenea optici, «militare» într-o dezbatere literară, poate, desigur, șoca. Rog, de aceea, ca recursul la ea să fie privit cu tot humorul. De altfel, o voi abandona chiar acum, nu fără a invita la examinarea, de către

fiecare, a necesității de a recurge la ea, în cazuri extreme. Să nu uităm că, etimologic, polemica vine de la «război». Și chiar este un război, purtat de hârtie sau prin cuvânt. Deunăzi, un foarte iscusit comentator al fenomenului literar și observator (în mod, am zice, «programatic nepărtinitor») al ecurilor acestui fenomen în dezbaterile publicistice se arată cumva iritat-amuzat față cu irevizibilitatea demersurilor cutărilor sau cutărilor «actori» ai scenei criticii literare. El remarcă, de pildă, că începând să citești un text despre Marin Preda sau Nichita Stănescu semnat de dl Gheorghe Grigurcu, poți fi sigur că vei găsi în el atacuri împotriva acelor scriitori, iar în cazul citirii unui text de-al dlui Eugen Simion – că vei găsi formulate acolo «apărări» ale respectivilor autori. Observația nu era greșită. Și nici măcar nu vădea cine știe ce mare perspicacitate, sancționând o evidență. Nu înțeleg totuși unde era temeiul de amuzament sau iritare: consecvența în adoptarea unor unghiuri de vedere e, totuși, «normală», stranii ar fi zigzagurile imprevizibile. Cato cel Bătrân a rămas în memoria urmașilor prin repetarea, cu orice prilej, a necesității distrugerii Cartaginei. De ce să nu rămână și niște critici români în memoria posterității (și) prin reiterarea atitudinii lor respective față de Marin Preda, de pildă? Care dintre cei doi are dreptate? Eu cred că dreptate are dl Simion (și așa crede la fel și dacă dl Grigurcu ar fi directorul «Caietelor critice»). [...] Valoarea operei lui Preda mi se pare in-contestabilă (nu din principiu, nici în virtutea vreunei dogme, nu «prin decret» și nici prin mitificare sentimentală etc., ci prin forța evidenței). Sunt perfect conștient de faptul că «evidențele» în acest domeniu, conțin – spre deosebire de cele din matematică, de pildă – o doză considerabilă de subiectivitate. Dar cred (greșesc?) că în ce privește certitudinea valorii operei lui Marin Preda e depistabil un cvasi-consens al subiectivităților. Această operă va putea fi, fără îndoială, privită altfel – într-o bună zi, cândva –, va putea, poate, fi privită cu îngăduință binevoitoare, cine știe, așa cum privim astăzi unele din scrierile pașoptiștilor. Dar s-ar putea și ca ea să pară, în acea «bună zi» din viitor, la fel de «bună» cum ne pare acum (așa cum ni se pare azi opera lui Creangă, să zicem, pe care o gustăm, poate, mai profund decât contemporanii scriitorului). [...]» □ Valeriu Cristea: „1. În urmă cu aproape un deceniu, mai exact în 1988, răspunzând tot unui chestionar, propus atunci de SLAST-ul condus de poetul Lucian Avramescu, am încercat o ierarhizare a cărților lui Marin Preda – pus astfel în competiție cu el însuși – în cadrul propriei sale opere. Nu mi-am schimbat între timp părerile (nici în această privință). În prima linie așezam (și așez) *Moromeții* vol. 1 și *Întâlnirea din Pământuri*; în a doua, *Moromeții* vol. 2, *Intrusul*, *Imposibila întoarcere*, *Viața ca o pradă* ș.a.m.d. Cu toate că asemenea ierarhii sunt perfect posibile și în cazul celor mai mari, al unui Shakespeare de pildă, al lui Cervantes sau al lui Dostoievski, cu toate că ele nu pot aduce nici o atingere prestigiului scriitorului respectiv (autorul lui *Hamlet* sau al *Furtunii* nu devine mai «mic» pentru că a scris și *Titus Andronicus*), prietenul meu Eugen Simion s-a supărat atât de

tare pe mine încât multă vreme pur și simplu nu mi-a adresat nici un cuvânt! Îmi amintesc acum cu nostalgie de acest tip de supărări între scriitori... Nu putea fi vorba însă în cazul meu de «trădare» deoarece nu am omis să precizez în textul din SLAST – o fac încă o dată aici – că și în scrierile incorecte ale lui Marin Preda există nu puține pagini extraordinare, *geniale*. Din acelea pe care le cauți zadarnic în romanele «rotunde», «perfecte», demne de admirație de altfel, ale cutărui scriitor sau ale cutărei scriitoare. Cine își mai amintește de *Friguri*, nuvela inspirată de războiul din Vietnam? Și totuși, tocmai în ea găsim una din cele mai uimitoare, splendide pagini scrise vreodată în românește: anume aceea care-l evocă pe soldatul aflat la capătul puterilor, ajuns, printr-o întâmplare neîntâmplătoare, condus de mâna destinului în fine milostiv, după ce, trece de un ultim obstacol vegetal, la malul mării, pe o plajă mirifică, parcă necălcată de picior de om de la facerea lumii și parcă anume pregătită pentru el, marele ostenit... Nici Dante n-a evocat mai sugestiv paradisul! După un an, Eugen Simion m-a iertat: întâlnindu-mă într-o bună zi în una din încăperile redacției revistei «România literară» mi-a întins, cu un gest larg, mâna, zâmbindu-mi sărbătorește, luminos, cu toată fața și din toată inima. Ocazia împăcării a constituit-o, probabil, publicarea (lucram pe atunci la «externe», îl ajutam de fapt pe incomparabilul nostru coleg Roger Câmpeanu la alcătuirea ultimelor – nu din punct de vedere calitativ – pagini ale revistei) a unor poezii de Borges în traducerea lui Marin Sorescu și a Mihaelei Constantinescu, fiica criticului atât de suspicios față de alții când era vorba de Marin Preda a căruia memorie o apăra cu o, uneori excesivă, dragoste geloasă. Din opera lui Marin Preda prețuiesc în primul rând acele scrieri care exprimă o *viziune tolstoiană*, echilibrată, luminos-crudă asupra lumii (pentru detalii îi trimit pe eventualii curioși la studiul meu despre Preda inclus în volumul *Alianțe literare*). Apreciez la el în cel mai înalt grad capacitatea, nemaîntâlnită în literatura română, de *a-l înălța* pe om fără *a-l idealiza*, de a-i atribui acestuia bogate experiențe revelatoare, mistice – aș putea spune (acum, astăzi, după Revoluție) [...] 2. Nu l-am receptat pe Marin Preda – ce absurditate! – ca «nomenclaturist», «colaboraționist», «stâlp al realismului socialist». Dimpotrivă! Marin Preda, și alături de el doar alți câțiva, foarte puțini, un Geo Bogza, un Eugen Jebeleanu, un Geo Dumitrescu m-au făcut să mă simt în siguranță, mi-au dat un relativ sentiment de securitate fără de care n-aș fi putut să scriu, să mă dezvolt ca un critic literar demn, sper, de acest nume. Sentiment benefic, cum se spune astăzi, fără legătură obligatorie cu relația personală: Eugen Jebeleanu, de pildă, mă recunoștea cu greu de câte ori îi eram prezentat – și i-am fost prezentat (de către Lucian Raicu în special) de vreo zece ori. Nu asta conta, conta – enorm – că Eugen Jebeleanu și ceilalți *este, există, sunt* – ca oameni și ca scriitori. *Inatacabili*, din cauza prestigiului lor literar ce răzbătea până în cele mai înalte și inculte sfere ale puterii, ca și din diverse alte motive. Se întâmplase ca Jebeleanu să-l apere pe tânărul Ceaușescu. Ca vechi antifascist,

Geo Bogza lăudase la început «noua orânduire». În timpul războiului, Geo Dumitrescu se manifestare ca un om de stânga. Iar Preda era Preda. Un scut strălucitor (intimidând prin strălucirea lui) pentru mai tinerii scriitori. Să exist ca scriitor m-au ajutat nu Paul Goma, Monica Lovinescu sau Mircea Dinescu (pe unii dintre ei, dimpotrivă, eu i-am ajutat să se afirme ca scriitori), ci acei mai sus pomeniți. «Colaboraționistii»... 4. Eu îl văd pe Marin Preda ca pe «un mare scriitor» care a avut curajul să vorbească necruțător despre «era ticăloșilor» – cu mult înainte de *Cel mai iubit dintre pământeni*. Se poate juca fotbal cu pui fripți? Se poate, dacă ești ghiftuit, plictisit și... activist de partid. Marin Preda i-a demascat cu mare curaj pe activiști în una din cele mai *condamnabile* ipostaze ale lor: bătându-și joc, ca niște neoameni, de sfânta hrană, profanând masa, merindele de care duceau și duc lipsă atâția semeni de-ai noștri din multe zone ale planetei și chiar din țară. [...] 5. Mi se pare verosimil ca o asemenea declarație neverosimilă (halucinantă, nebunească – în sensul frumos al cuvântului) să fi fost făcută de către Marin Preda. Mă îndoiesc în schimb că Nicolae Ceaușescu s-a gândit vreodată în nmod serios să reintroducă realismul-socialist. Acesta amintea în mod jenant de tutela sovietică de care fostul conducător ținea cu tot dinadinsul să scape. Și chiar dacă ar fi voit, n-ar fi putut. Nu din cauza unor gesturi superbe, ci din cauza vremurilor. Vremurile, totuși, se schimbaseră, *întoarcerea*, atât de departe înapoi, chiar că devenise *imposibilă*. Adevărul e că sub Ceaușescu se putea publica, în niște limite, desigur. Limite destul de largi totuși pentru ca Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu – și pe lângă ei, noi, ceilalți – să poată și să putem publica aproape după voia inimii. Nu era ușor, ba chiar era greu, foarte greu (pentru unii), – dar se putea. Abia acum, în România liberă, a devenit aproape imposibil – să publici, ba chiar și să trăiești. Pentru voitorii mei de bine, precizez că nu am fost și nu sunt *ceaușist*. Dimpotrivă, i-am fost ostil dictatorului în modul cel mai consecvent cu putință. Abia în anii din urmă m-am «îmbunat» oarecum în ce-l privește, când am realizat că răul, pe care, cu naivitate, îl identificam cu *el*, sau cu *el* și cu *ea*, are mai multe fețe decât îmi puteam imagina și dispune de inepuizabile resurse. 6. Nedreaptă – și în mare măsură datorare lui Marin Preda ca oricărui mare scriitor. Eu însumi i-am rămas dator. Îmi propusesem să scriu o carte sau un studiu amplu despre concepția despre lume a lui Preda (despre lume, viață, istorie, literatură, om, dragoste, moarte, ne-moarte, Dumnezeu etc.) și nu am scris-o, *încă* nu am scris-o. Și Eugen Simion i-a rămas, cred, dator lui Preda. Mă așteptam ca după Revoluție el să dea o mare carte despre opera și omul de care s-a aflat incomparabil mai aproape decât mine. Probabil că până la urmă va scrie și o asemenea carte... 7. Despre compromisurile *altora* nu am vorbit *decât* de amneziile scandaloase ale câtorva prea zglobii cameleoni literari și politici. Prin urmare: nici prin cap nu-mi trece să vorbesc despre eventualele compromisuri ale lui Marin Preda. Așa cum e pusă, întrebarea riscă să

încurajeze nefericita noastră tendință de a arăta cu degetul spre alții, numai spre alții”. □ Eugen Simion: „1. Din opera lui Preda rezistă, după gustul meu, chiar opera lui. Există, desigur, cărți exemplare (*Întâlnirea din pământuri, Moromeții*) și există scrieri experimentale (*Risipitorii, Delirul*), dar numai luate în totalitate cărțile dau cu exactitate valoarea literaturii sale. Se știe că în cazul unui mare scriitor chiar și eșecurile sunt, ca să zic așa, memorabile. Preda a scris sub presiunea ideologică a epocii câteva narațiuni conjuncturale, fragile estetic (celebra *Ana Roșculeț* și parțial – dar numai parțial – *Desfășurarea*), dar acestea sunt rare și nu amenință opera în ansamblu. O operă care are unitate estetică și tematică. *Cel mai iubit dintre pământeni* este o scriere puternică, foarte curajoasă, un roman masiv, *total*, cum i-am zis la apariție, în care un prozator cu simțul valorilor morale judecă lumea prin care trece. Nu-i o capodoperă stilistică, dar e, repet, o carte substanțială, tragică despre condiția omului în *Era ticăloșilor*. *Delirul* are o temă importantă, foarte predistă (tragedia istoriei și tragicul existenței umane) și are, de asemenea, o miză istorică. Este prima oară când un prozator îndrăznește să vorbească *altfel*, adică în sensul adevărului și al complexității istoriei despre care nu se vorbea, timp de 40 de ani, decât în pamflete. Ideea că Preda a fost pus de regimul ceaușist să scrie această carte este o aberație. Întâi că Preda nu accepta (nu putea accepta) să fie pus să scrie la comandă, în al doilea rând, nu știu cum putea fi *Delirul* pe placul regimului de atunci. Este o narațiune incomodă, provocantă, un *roman-dezbatere*, inegal estetic, substanțial în încercarea de a studia modul în care destinul individual întâmpină delirul istoriei... 2. Asemenea acuzații sunt evident, nedrepte, chiar rușinoase într-o cultură serioasă. Preda «colaboraționist»? Ce oroare! «Nomenclaturist»? – o tâmpenie care nu poate trece decât prin capul unui publicist mediocru. Preda a fost o conștiință morală, s-a purtat demn în vremuri în care toate lichelele se «adaptau», și-a apărat literatura și a încercat să apere, pe cât a fost posibil, literatura română... Restul este imaginația unor oameni bolnavi de gălbenare literară. 3, 4. L-am cunoscut bine după 1967 (când a apărut volumul al II-lea din *Moromeții*) și am trăit până la sfârșitul lui năpraznic, în mai 1980, în preajma lui. N-am întâlnit niciodată un individ dezagreabil, și, dacă l-aș fi întâlnit din întâmplare, i-aș fi întors spatele în mod sigur. Am cunoscut, în schimb, un om inteligent și fermecător, obsedat de opera lui (cum îi stă bine unui scriitor adevărat), deloc scortșos, megaloman, intolerant. O cină cu el la «Capșa» era o «petrecere» în sensul vechi al termenului: conversații *à batons rompus*, speculațiuni, ipoteze, glume bune, bârfe subțiri... Nu era, repet, intolerant, rasist, era un spirit democratic, respecta valorile morale și spirituale și făcea din respectul față de valorile spiritului un criteriu esențial de apreciere a individului (faptul se vede și în opera lui). [...] Nu vreau să-l idealizez pe omul Preda (un om complex, uneori abstras și ursuz, necomunicativ), dar pot spune despre el că a fost un om profund. Îi iubea pe români și nu se simțea complexat ca scriitor român.

Nu-i iubea însă în chip triumfist și demagogic. Și mai este ceva cu Preda: nu accepta spiritul de turmă. Accepta și prețuia în sfera artei ceea ce corespundea principiilor sale. Nu-i admira pe *noii romancieri* francezi pentru că, zicea el, copiii se fac în pat, nu se fac pe hârtie... Preda – este un realist modern care nu admite ca romanul să părăsească omul pentru a vorbi, la infinit, despre felul în care se face romanul... Multe adversități față de el, în viața noastră literară, pornesc de aici... 5. Da, este de crezut că Marin Preda a avut față de Ceaușescu reacția de care este vorba. Adrian Păunescu, care a dat în epocă această informație, a fost de față. Preda însuși mi-a spus, atunci, ceva în sensul acesta, dar nu prea mult pentru că era un om extraordinar de discret. Nu-i plăcea să se laude... Teribila propoziție: «dacă reintroducereți realismul socialist, eu mă sinucid» este în sensul și în stilul gândirii prediste. E, în același timp, o dovadă că Marin Preda nu era un om lipsit de curaj, cum îl acuză adversarii lui de ieri și de azi. Diferența dintre ei și el este următoarea: cei mai mulți dintre cei care îl atacau și-l atacă încă pe Preda aveau și au curaj la cârciumă, Preda avea curaj moral și estetic acolo unde trebuie: în operă și în situațiile decisive, când se joacă destinul culturii. Atunci, da, Preda s-a hotărât să vorbească și a spus ce trebuie. 6. Critica a făcut mult pentru opera lui Preda și critica este, în continuare, datoare lui Preda. Mulți critici respectabili tac, azi, când Preda este calomniat în presa postdecembristă și mă întreb de ce? Nici un critic autentic nu se poate simți liber și demn dacă tace atunci când valorile literaturii sunt călcate în picioare... 7. Preda a făcut mici compromisuri, dar, cum am arătat mai sus, ele nu sunt esențiale. A voit să scrie și să publice în vremuri grele și a reușit. Cărțile lui au avut un mare ecou și, după 1970, Preda era socotit de cititorii lui o conștiință națională. 8. Îmi place, fără nici un echivoc, opera lui Preda în totalitatea ei din motive pe care le-am expus la punctul 1. Îmi place și modul de a fi scriitor al lui Preda. Un scriitor din familia lui I. L. Caragiale pe care îl recunoștea, de altfel, ca model. Este «un auditiv», îi place să *audă* omul vorbind și reproduce cu iscusință savoarea oralității... Un realist, cum am zis, fundamental, orientat în sensul marii literaturi. Îi citise pe Tolstoi, Dostoievski, Proust, pe marii romancieri americani și își fixase câteva modele epice. Cei care se arată agasați de «țărănismul» lui Preda sunt niște ciocoi amărâți crescuți într-o mentalitate provincială. Numai oamenii subțiri, cultivați, fără complexe marginalizării pot înțelege cum se cuvine și pot aprecia subtilitatea *Moromeților* și a narațiunilor din *Întâlnirea din pământuri*, două capodopere ale literaturii române”.

● Din „Contrapunct”, nr. 8-9-10, se remarcă interviul cu Matei Călinescu, „consemnat” de Grigore Ilisei: „Fără îndoială că generația mea”, pune în balanță teoreticianul literar, „a fost o generație profund lovită, profund traumatizată. Mai puțin poate decât generația anterioară a unor oameni ca Ștefan Augustin Doinaș, Negoiescu, cu toții trecuți prin închisoare. Din generația noastră, nici unul dintre prietenii mei n-a fost închis. Toți au avut rude arestate,

am trăit teroarea perioadei Gheorghiu-Dej, am experimentat sentimentul de nesiguranță că lucrurile se puteau schimba de la o zi la alta. Faptul că am început să publicăm, făcând anumite concesii tactice, cum le numesc eu, în numele unei anumite autoafirmări, firească la un scriitor, puneă atâtea probleme, încât o evadare prin orice mijloace, inclusiv alcoolul, care nu era singurul mijloc de evadare, de altfel, se prezenta ca o ispită. În cazul lui Nichita Stănescu, sunt sigur că la el alcoolismul lua forma unei dorințe de sinucidere. Ca să faci parte din acea lume, într-un anumit fel, trebuia să plătești un tribut. Acesta era poate un stil de viață mai boem, care el însuși însemna în mic un comportament ceva mai liber, vinul făcea parte din ritualurile acestei lumi mai boeme. A urmat însă, după 1980 o generație care m-a interesat mult, o generație foarte sobră. Am cunoscut câțiva dintre reprezentanții acesteia, care m-au impresionat prin luciditatea lor, prin seriozitate și cultură. Aceștia am practicat, dimpotrivă, o moralitate foarte sobră. Ei au trăit în grupuri de prieteni, foarte restrânse. Pentru ei evaziunea se producea prin lectură. Acești oameni știu limbi străine, citeau multe cărți străine, stăteau mult acasă, scriau mult, mai puțin pentru publicat, mai mult pentru ei înșiși și expresie. [...] N-au refuzat complet publicitatea, dar au trăit quasiascetic. A fost un fel de salt interesant de la un anumit tip de boemă, care avea și aspecte protestatate, mă gândesc la cazul Dimov, nu numai la Nichita Stănescu, și la Dimov și Virgil Mazilescu, un poet extrem de înzestrat, și alții, ca Dumitru Țepeneag. S-a produs, deci, un fel de inversiune. Văd toate acestea ca pe niște încercări de rezistență interioară. Boema s-a dovedit falimentară, a dus la sinucidere, la moarte timpurie. A fost apoi soluția solitudinii, ascetismului personal, lecturii, scrisului, când pentru publicat, când pentru sertar. Și a existat, desigur, soluția radicală a refuzului publicității”.

NOIEMBRIE

1 noiembrie

● Cotidianul „Adevărul” (nr. 2317) reține, la pagina „Cultura”, știrea *Casă memorială Noica la Păltiniș*, consemnată de Diana Popescu, incluzând o declarație a „prefectului interimar de Sibiu, domnul Ioan Ispas” care a anunțat că: „s-au întreprins deligențele necesare pentru ca această casă memorială să ajungă în custodia Ministerului Culturii și a Inspectoratului pentru Cultură Sibiu. Probabil, administrarea directă se va face prin intermediul Bibliotecii «Astra» din Sibiu”.

● În „România liberă” (nr. 2313), D. S. prezintă *O nouă revistă literară. „Art Panorama”*: „Într-o ambianță nu tocmai favorabilă literaturii române contemporane, apare, totuși, o nouă revistă literară, care cuprinde în primul rând texte ale autorilor din generația '80 și '90. Astfel, publică poezie Gheorghe Iova, Ioan Flora, Ruxandra Cesereanu, Valentin Iacob. Textul lui Iova, *Gioconda*

Anaconda, a fost citit de altminteri luna aceasta la cenaclul profesionist de literatură de la Muzeul Literaturii și a suscitat comentarii interesante. Fragmente de roman apar sub semnătura lui Radu Aldulescu, Daniel Bănulescu, Nora Iuga și Jolan Benedek. Prozatorul Răzvan Petrescu publică nuvela *O împușcătură în lan*, iar poetul Mihail Gălățanu, un poem în proză amplu, *Retro in uterum*. Dan Silviu Boerescu, care este și directorul revistei, realizează un interviu consistent cu H.-R. Patapievici. Paginile de eseu sunt acoperite de Luca Pițu, Vasile Andru, Ion Simuț, Augustin Ioan etc. Acest prim număr al revistei oferă și o imagine cuprinzătoare despre majoritatea cărților de poezie și proză apărute în ultimul timp. Nu mai puțin importantă este secțiunea dedicată *Mafiilor literare actuale*. Răspund la anchetă Dan Petrescu, Alex. Ștefănescu, Ion Simuț, Liviu Ioan Stoiciu ș. a. «Art Panorama» este editată de Fundația Arte 90 și editura Maxim”.

3 noiembrie

● La rubrica „Marginalii”, din „Curentul”, Sultana Craia sesizează un fenomen grav de societate: *Curiozitatea intelectuală, în declin*. Preambulul tabletei pe această temă este dat de următoarea situație: „O anchetă având ca eșantion câteva grupe de studenți de la Facultatea de Litere a relevat că studentele și puținii băieți din aceste grupe nu citesc presă culturală nici atât. Unele publicații culturale le sunt total necunoscute, fiind menționată numai «România literară», răsfodită accidental”. Materialul jurnalistic prezintă și câteva instantanee, surprinse *pe teren*: „La Biblioteca Națională, sala de lectură pentru presa cotidiană este frecventată în proporție de 90% de vârstnici, mai ales pensionari, și, în orice caz, oameni peste 40-50 de ani. În sala de literatură «Marin Preda», unde sunt accesibile direct la raft publicațiile literare și culturale, tineretul (studenți și elevi în proporție tot de circa 90%, din cauza obligațiilor școlare) ar putea citi un săptămânal de cultură în intervalul dintre predarea buletinului de cerere și sosirea cărții. Oricine observă comportamentul cititorilor poate constata nu numai că ei nu iau nicio revistă din raft, dar nici măcar nu privesc etajele, măcar să-și omoare timpul în așteptare, preferând să iasă pentru a fuma. Și trebuie spus că li se oferă publicații diverse, nu numai de cultură, dar și de informare în general. [...] Ce anume explică indiferența tinerei generații? Lipsa de bani, în nici un caz, pentru că la Patria, Scala și Studio nu lipsește publicul, deși un bilet la Patria nu costă mai puțin decât unul la Operă. La Pizza Hut, Mc Donald’s, Casablanca nu sunt mese libere. Deci nu banii reprezintă problema”.

4 noiembrie

● În „România liberă” (nr. 2315), în articolul de opinie „*Literatorul*” *împotriva „Contrafortului”*, Vitalie Ciobanu critică „reaua-credință”, „felul insinuant de a-ți desființa oponentul politic și estetic”, „deformarea mesajului

unor articole”, „disprețul”, „patima partizană”, detectabile la „cronicarul de la «Literatorul»”: „[...] EFortul nostru de sincronizare cu literatura română actuală este taxat drept pastişă (probabil celor de la «Literatorul» le-ar fi plăcut să ne vadă pe aceeași lungime de undă cu literatura începutului de secol). Dar ceea ce îi deranjează cel mai mult – și aici am detectat (întâmplător, oare?) ecourile unor reproșuri ce ni le-au adus o seamă de patrioți ultralocali de la Chișinău – este că în paginile «Contrafortului» publică numeroși scriitori din România, fapt absolut firesc, după părerea noastră, atunci când vorbim de integrarea culturală româno-română, fapt care anulează statutul provincial al unei publicații, bineînțeles, alături de valoarea colaborărilor – or, tocmai de provincialism ne acuză în repetate rânduri recenzentul. «Contrafort» aduce în atenția publicului basarabean texte aparținând unor importanți scriitori români de azi, care altfel ar fi rămas necunoscuți sau ar fi pătruns mai greu în Basarabia, unde presa românească, inclusiv cea culturală, este aproape inexistentă, iar tarabele sunt pline de cărți rusești. Încercăm, totodată, să promovăm în România un alt chip al literaturii basarabene decât cel asociat cu Grigore Vieru, Leonida Lari și Ion Druță – nume agreate la revista dlor Eugen Simion și Fănuș Neagu – chiar dacă scriitorii tineri adunați în jurul «Contrafortului» sunt mai puțin celebri decât... generalul Lebed, personaj invocat într-un mod cât se poate de hilar în comentariul respectiv [...]”.

● Revista „22” (nr. 44) anunță într-o notă: **Petre Țuțea reabilitat** („Petre Țuțea a fost reabilitat, luni, 20 octombrie 1997, de către Curtea Supremă de Justiție. Înainte de a muri, în 1992, Petre Țuțea interzisese rudelor sale să ceară justiției, timp de cinci ani, reabilitarea lui. Petre Țuțea a fost arestat în 1953, împreună cu alți 17 intelectuali, sub acuzația de uneltire contra orânduirii sociale, și condamnat la 18 ani de muncă silnică, fiind eliberat în 1964 din Penitenciarul Aiud”). □ La pagina „Comentariu”, în articolul **Guvernare fără mineri**, Ion Bogdan Lefter detaliază instituirea „mitologiei” acestei „categorii profesionale” („[...] ideologiile de stânga au construit o adevărată mitologie a minerilor. Instalată la putere, comunismul a făcut din ei eroi de prim plan, cu tot cu iconografia de rigoare, incluzând poeme de glorificare tip *Lazăr de la Rusca* și *Minerii din Maramureș*, tablouri cu galerii și lămpașe, lozinci mobilizatoare, «țării cât mai mult cărbune!»). Mai vechea lor tradiție grevistă a fost asumată oficial ca anticipare a contestării sistemului capitalist și ca vizionarism al «vremurilor noi» care aveau să vină odată cu dictatura proletariatului. Partidul unic a avut mereu grijă de acești vajnici oameni ai întunericului subteran, dezvoltând industria minieră și oferindu-le din ce în ce mai numeroșilor «ortaci» salarii mari, orașe noi, medalii de «eroi ai muncii socialiste». Iar atunci când, în 1977, impulsivitatea funciară a minerilor a luat din nou forma contestației, de astă dată împotriva regimului care-i glorificase, problema a fost rezolvată cu mare grijă la salvarea aparențelor: pe față li s-a dat satisfacție greviștilor, în timp ce penalizările efective, dislocările din zona Văii

Jiului, implantările și infiltrările de agenți acoperiți s-au făcut pe tăcute, operațiunile fiind coordonate de poliția politică, adică de către o forță ascunsă, fața ocultă a dictaturii roșii. În discuțiile propagandistice, minerii au rămas ce fuseseră și până atunci: o «avangardă a clasei muncitoare». [...] În ianuarie 1990, simțindu-se într-o criză de legitimitate pe care – probabil – au supraevaluat-o, primii guvernanți ai României postcomuniste au exploatat în mare grabă potențialul de obediență stângistă pe care vechiul regim îl cultivase în masa minerilor. Așa au început «ortacii» să descindă în repetate rânduri la București în favoarea noii puteri, care i-a încurajat și le-a alimentat iluzia că ei ar avea, într-adevăr, un destin aparte: acela de a impune direcția de evoluție a istoriei naționale și de a veghea cu argumentul forței ca respectiva direcție să fie urmată. Transformați în gardă pretoriană a conducătorilor țării, li s-a distribuit un rol mesianic, cam kitsch, dar mesianic, concentrat simbolic în persoana liderului minerilor, care și l-a asumat până la cote patologice”) și preconizează „o Românie democratică”, lipsită de spectrul „armatelor proletare”.

5 noiembrie

● La pagina „Curentul de opinie”, a cotidianului „Curentul”, comentatorul Filip Florian pledează, în articolul *Deceniul securiștilor*, pentru desecretizarea arhivelor Securității și nominalizarea celor implicați în sistemul serviciilor de informații ale regimului comunist: „Pe securiști îi cunoaștem prea bine. Ne-au însoțit viețile așa cum gândacii de bucătărie, imuni la blesteme, otrăvuri și papuci abătuți asupra-le, sunt martori eterni ai destinelor consumate la bloc. În timpul funeraliilor comunismului și o scurtă bucată de vreme după aceea, ne-am închipuit cu naivitate că o zână bună îi va atinge cu bagheta, transformându-i în ființe inofensive. Conform acelei imaginații infantile, fosila securistului ar fi urmat să fie expusă într-o sală de muzeu, iar noi toți, ușurați, veseli, curioși, am fi putut să-i studiem trăsăturile, să-i cercetăm haloul mustind de mitocănie, brutalitate și lipsă de Dumnezeu. Lucrurile au stat însă altfel. Securitatea a murit, dar securiștii sunt ce-au fost și chiar mai mult decât atât. Cu cât dispreț trebuie să fi privit ei mitingurile euforice la care li se striga «jos», ce haz vor fi făcut ascultând Proclamația de la Timișoara, cu ce recunoștință jucată se vor fi uitat spre Iliescu! În ceea ce privește *Apelul către lichele* al dlui Liiceanu, textul a stârnit exclusiv admirația nelichelelor, ca bijuterie literară și ca variantă de terapie socială prin morală. Образul de toval și deprinderea securiștilor cu gustul de miere al privilegiilor n-au îngăduit nici măcar unui singur ins să părăsească scena. Și a început epoca lor. [...] Cei care, până în decembrie '89, reprezentau tăișul sabiei în lupta de clasă sunt astăzi stâlpii capitalismului, controlează multe din pârghiile economiei și, prin forța lor financiară, trag tot mai abitir ațele care mișcă marionete politice și de presă. E deja complicat să le amintești acestor personaje de trecutul lor, să faci conexiuni între mocirla pe care o întrețineau cândva și etichetele pe care și le

lipsească în frunte acum. Menținerea arhivelor Securității sub lacăt și încredințarea cheii celor de care ar fi trebuit ascunsă n-au fost decât condiții minunate pentru startul în cursă. S-au creat biografii onorabile acolo unde era vorba de înșiruire de fapte abjecte și, prin scotocirea în dosare și fluturarea câte unei hârtii compromițătoare, au fost îndepărtați adversarii și dresați indivizii folositori. Au apărut legături invizibile, solide, rețele de complicități care cuprind adesea puncte de decizie politică și straturi de sus ale funcționării. E prea târziu, probabil, ca pânzele urzite de niște păianjeni uriași să mai poată fi destrămate”. □ La rubrica „Marginalii”, Lucian Popescu arată că **Rețeta cărții de succes** („Valoarea unei astfel de cărți este egală cu suma de bani obținută din vânzarea ei, nimeni nu se plânge că e neînțeles, nu se ceartă nimeni, critica nu e acuzată că ar fi părtinitoare. Autorul nu se consideră un scriitor în adevăratul sens al cuvântului, nu aspiră la premii literare, este un simplu meșteșugar, mai bun sau mai rău. Numele lui e doar o etichetă care vinde cartea. Personalitatea, eul empiric nu transpare în carte, viscerele, interiorul sufletului, trăirile autorului nu contează așa cum nu contează pentru cumpărătorul unui casetofon performant ce probleme existențiale are inginerul care l-a creat.”) ar putea fi adoptată, cu beneficii semnificative, financiare și de imagine, chiar și de scriitorii români, cu predispoziție pentru etaloanele înalte: „Se poate scrie, se poate face cultură nu numai pe gratis, dar puțină lume acceptă asta la noi. Mitologia geniului pustiu și credința într-o artă ascetică încă mai persistă și creează adevărate drame în existența multor scriitori români de azi”.

● În „Luceafărul” (nr. 39), la rubrica „Lecturi”, comentând cartea *Cordonul de argint* („studii despre Antim Ivireanul, B.P. Hasdeu, Alexandru Davila, Nicolae Iorga, I.A. Bassarabescu, G.M. Zamfirescu, Mihail Sadoveanu”) a lui Florin Faifer, Liviu Grăsoiu atrage atenția asupra „unuia dintre cei mai apreciați cercetători literari, manifestându-se la același nivel intelectual remarcabil atât în istoria, cât și în critica literară. Dl. Florin Faifer a citit și a scris mult, atâta doar că articolele și studiile au fost răspândite cu generozitate prin diferite reviste, prea puține fiind adunate între copertile unor cărți” (**Profesionalismul și talentul cercetătorului**).

● În „România literară” (nr. 45), la „Revista revistelor”, Cronicar semnalează, printr-o întâmpinare critică, noua publicație „Art-Panorama”, apărută în următoarele condiții: „Supărat pe «Luceafărul» unde, după 7 ani de colaborare săptămânală, a fost cenzurat de Marius Tupan, Dan-Silviu Boerescu și-a făcut, cu ajutorul unui misterios editor, propria revistă, «Art-Panorama», un lunar «de literatură și dialog cultural», în 64 de pagini (echivalentul a 400 de pagini dactilo), al cărui director și unic redactor este. Pornind de la ideea că la noi se face literatură în draci și vrând să realizeze «o panoramă cât mai fidelă a peisajului literar contemporan», neobositul, pasionatul (și oarecum inconștientul) critic și animator intenționează să alcătuiască lunar o antologie vie, nu după criteriul generației, nici al unei direcții estetice anume, ci doar pe acela al

autenticității vocației literare”. Concluzia materialului jurnalistic se desfășoară în gama mentalității conservatoare a unei autorități învățate cu monopolul părerilor în domeniu; în consecință, orice formă de concurență este salutăată, însă minimalizată prin sublinierea apăsătoare a deficiențelor de formă: „[...] Dan-Silviu Boerescu face, cu această revistă, un lucru bun. Însă e evident că ambiția lui de a panorama singur îi depășește și puterile și priceperea. O revistă nu e doar o sumă de texte înșirate cum dă Dumnezeu. Că aceste 64 de pagini să poată fi și citite, e nevoie neapărat de un «corp tehnic» profesionist: secretar general de redacție, machetatori, tehnoredactori, corectori. În lipsa lor «Panorama» e desfigurată și parțial ilizibilă, ca să nu mai vorbim de faptul că e urâtă foc: materia înghesuită și pusă cu furca, de nu mai știi cum se continuă coloanele, mii de greșeli de tipar, sărituri de rânduri, articole neterminate, ilustrația aproape absentă (paginile de text compact, cu corp mic, resping cititorul). Lipsa oricărei preocupări pentru aspectul grafic și comoditatea lecturii nu poate fi suplinită prin cantitate și nici măcar prin calitate. Ca să «tentezi lumea înspre literatură», trebuie să te gândești puțin și la ea, nu doar la literatură. «Art-Panorama» e, deocamdată, un fond fără formă”.

6 noiembrie

- La pagina „Cultură. Spectacole”, din „Adevărul” (nr. 2321), Carmen Chihaia informează cititorii despre deschiderea, la Constanța, a **Primei librării-cafenea**, patronată de Uniunea Scriitorilor: „Astăzi, Uniunea Scriitorilor deschide, la Constanța, prima librărie-cafenea cu participarea scriitorului Fănuș Neagu (care își lansează cu acest prilej romanul *O corabie spre Bethleem*) și a criticilor Laurențiu Ulici, președintele US, Dan Cristea, directorul editurii Cartea Românească, Gabriel Dimisianu, director adjunct al revistei «România literară», Lucian Chișu, redactor-șef adjunct al revistei «Literatorul». «Este, de fapt, prima librărie-cafenea dintr-un întreg lanț pe care Uniunea Scriitorilor are intenția să-l tradiționalizeze în toată țara. Sistemul, inexistent până acum la noi, are menirea de a contribui la mai buna circulație a cărții românești (marginalizată prin actualul mecanism de comercializare) și de a fi, în general, un lobby pentru cartea bună, ne-a declarat, în... avanpremieră, dl. Laurențiu Ulici. Va fi vorba de organizarea, în aceste spații, a unor întâlniri cu scriitorii, cu oamenii de cultură, permanentizarea unor standuri cu ultimele noutăți editoriale și desfacerea revistelor literare tutelate de US ș.a.m.d. Polarizând viața literară și culturală a urbei, sperăm ca aceste librării să devină, în timp, veritabile centre de cultură ale orașelor respective»”.

- Pe prima pagină a „Curentului”, este anunțat că „la Editura ARC, din Chișinău, a apărut recent *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, semnată de cunoscutul scriitor și om de cultură Mihai Cimpoi, președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova”.

7 noiembrie

● „Literatorul” (nr. 45-46) dă publicității, la pagina întâi, textul unui *Comunicat* „de la Academia Română”, prin care este susținută limba română și declarată ca fiind „obligatorie în desfășurarea procesului de învățământ”: „Adunarea Generală a Academiei Române, întrunită în ziua de 24 octombrie 1997, a hotărât să se adreseze Parlamentului României și tuturor formațiunilor politice democratice din această țară, în legătură cu situația limbii române în noile proiecte legislative. [...] Academia Română invită pe oamenii politici actuali să dea dovadă de înțelepciune în această problemă, să facă în așa fel încât fiecare cetățean al României să aibă posibilitatea de a-și însuși corect limba oficială a țării – limba română – pentru a se putea exprima liber, fără complexe, cu ceilalți cetățeni ai societății noastre, să armonizeze interesele tuturor categoriilor de cetățeni, să ocrotească valorile spirituale comune și să sprijine, în condițiile prevăzute de legile României, identitatea culturală a tuturor comunităților care, prin diversitatea și originalitatea lor, asigură bogăția spirituală a acestei țări. Limba română trebuie să ne unească, nu să ne despartă”. □ Din „Colaje”, dar fără semnătura „Diacului tomnatic și alumn”, se pune în circulație vestea că *Tolomacea Pămpălău a împlinit degeaba 50 de ani*: „Nespălatul Al. (așa semna reportajele festive din foaia FDUS-ului, «România liberă») sau Alex. Ștefănescu – o scamă oarecare, vedem că suntem citați! – a ajuns să fie luat în băză chiar de foștii colegi, cei după care alerga cu limba scoasă și făcută căuș pentru umplere acum câteva luni, doar l-o băga și pe el în seamă și i-or aranja nu știu ce trampe, sau crampe (necăjitul ar fi vrut să ajungă diplomat cu frișcă, dar știm că foștii securiști nu sunt primiți nici măcar în Albania). Recent, într-un fel de prospect al chioșcului de răcoritoare «Flacăra», tembelul ne zâmbește asudat și-și varsă marsupiul de complexe. De acolo, aflăm că până și Oțoiu i-a dat vânt în pivnița netalementului și mai aflăm că bestia a împlinit 50 de ani. Sigur că-i urăm cele cuvenite, că tot degeaba este! Îi urăm să ducă înainte viața de legumă (la o adică și unul ca I. Diaconescu are 80, și tot degeaba). Deci, se poate! P. S.: În numărul viitor vă vom servi un document de excepțională gravitate iscălit de sărbătoritul nostru”. □ În cadrul aceleiași rubrici a vigilenței, urmează la rândul demascărilor Gheorghe Grigurcu, autor în 1958 al poeziilor *Pe Lenin îl poți recunoaște* și *Primele tancuri sovietice*, publicate în revista „Steaua”: „Reluăm la cererea insistentă a mai multor cititori poeziile unui surogat de băiețică-fetiță, devenit după 1989 gladiator de fasole țucără cu țucălu la purtător. Prost sau tembel – alea gulgute... «sindrei» – sau poate mai degrabă amândouă la un loc, el ia, săptămânal, taurul de un singur corn și-l întoarce cu coada la public. Păstrăm în arhivele noastre un set de-ale lui închinat Republicii Populare, ziua alungării lui Mihai Hohă Postumul”. □ La rubrica „Lecturi critice”, Răzvan Voncu prezintă recenta carte a lui Eugen Simion, *Fragmente critice. Scriitura taciturnă și scriitura publică*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1997, volumul I dintr-o serie

de contribuții de aparență cronică literară, după opinia autorului articolului **Reconcilierea guelfului cu ghibelinul**, care identifică substratul programatic, ascuns chiar în titlu: „Cuvântul «critice» trimite discret la celebra serie lovinesciană și, chiar dacă sensurile acestei trimiteri sunt mai puțin categorice decât ar fi de bănuț, ea nu este de neglijat. Personal, însă, aș acorda mai multă atenție primului termen și subtitlului. Ele se leagă strâns de preocupările criticului din ultimele două decenii, mai precis de după Întoarcerea autorului (1981). Nu mai încap în două că, asemeni modelului asumat (E. Lovinescu), Eugen Simion încearcă, prin opera citată, prin *Sfidarea retoricii* (1983) și, acum, prin *Fragmente critice*, să redefinească statutul criticii literare, instituția criticului și raza de acțiune a discursului său. [...] Prin *Fragmente critice* intrăm într-o nouă fază a criticii. Principiul sincronismului se vede, o dată în plus, confirmat”. □ La secțiunea restitativă „Marin Sorescu. Inedit”, intră de această dată poemul *Țundrarul*. □ La rubrica „Accente”, în articolul *Hic jacet lupus*, Lucian Chișu vânează un „lepus”, devenit „lupus”: Gheorghe Grigurcu („S-a petrecut însă evenimentul crucial din 1989, iar de sub poșghita caramelizată a exercițiului critic, subțierea cojii protectoare a explodat brusc, lăsând să iasă la iveală, gresat până la ultimul angrenaj, tancul pe care poetul și-l îngropase în memorie cu mai multe decenii în urmă. În scurtă vreme, Gh. Grigurcu s-a transformat din apoliticul estet, în demolatorul de profesie. O îndeletnicire care îl resuscită, «anteicul» personaj hrănindu-se viguros din leșurile marilor scriitori dispăruți, cu toate că asemenea atitudine de revanșă nu i-a lăsat întru totul nepăsători pe cei ce cred încă în progresul medicinei curative. După epuizarea colaborării la «Contemporanul», unde a pus redacția în situații ireconciliabile cu lumea literară, Gh. Grigurcu și-a târât pe șenile întregul armament în coloanele «României literare». Recent – evit să spun ultima dată, pentru a nu fi acuzat de cine știe ce premoniție – domnul Grigurcu își manifestă, precum într-un plin de înțelepciune proverb românesc, jubilația și îngrijorarea: «E vizibil cu ochiul liber faptul că numărul scriitorilor onorabili ce acceptă a colabora la *Literatorul* se micșorează mereu». Scriind o asemenea enormitate, era de așteptat ca dl Grigurcu să facă totodată constatarea că, la publicația al cărei semnatar permanent este, numărul colaboratorilor vii sau aproape vii, depășește cu mult pe cel al scriitorilor. Sigur că forțarea realității, așa cum o practică dl Grigurcu nu mă interesează, cum nu mă preocupă nici ideea de a polemiza cu domnia-sa pe subiecte inventate. Unul dintre acestea se referă la așa-zisul neocomunism al literatorilor – transcris, cu ghilimelele de rigoare, prin cuvântul apolitism, doctrină culturală ce ar sta la originea actului de naștere al reînființatei reviste de către Marin Sorescu, Eugen Simion, Fănuș Neagu, Valeriu Cristea, Gheorghe Tomozei și Ion Băieșu, scriitori bine cunoscuți pentru verticalitatea lor în perioada când dl Grigurcu nu făcea mai mult decât a se delecta estetic, undeva în unghiul mort al vieții sociale – fapt onorabil dacă scriitorul n-ar găsi în propriile impulsuri de o agresivitate neimaginabilă, pe detractorul său. Însă criticul vede numai cu ochii, nu și cu

mintea, situație în care dacă tot a făcut acest minim efort, ar fi putut să-și oprească privirile vulturești undeva în imediata sa apropiere”). □ Pe două pagini centrale de revistă, este publicat un „fragment din romanul cu același titlu”, *Marea Doamnă Dracula*, de Fănuș Neagu.

8 noiembrie

● În „Adevărul” (nr. 2323), la pagina „Cultura”, jurnalista Diana Popescu prezintă, în nota extinsă *Nesomnul „Dilemei” naște „Vineri”*, o „Lansare la Fundația Culturală Română”: „Joi seara, la sediul Fundației Culturale Române din Aleea Alexandru a fost lansat suplimentul gratuit al revistei «Dilema», botezat «Vineri». Noua apariție a fost prezentată contra cronometru, întrucât se apropia alarma antiaeriană programată cu două ore mai târziu. Pentru ca invitații să poată ajunge la timp acasă intervențiile verbale au fost scurte și la obiect. S-a vorbit despre necesitatea revistelor de cultură în peisajul autohton, despre inițiativa înființării revistei «Vineri» și cei care au stat la baza acestui proiect. În cadru festiv («Dilema» sărbătorea 250 de numere), s-au perindat prin fața microfonului Augustin Buzura, Andrei Pleșu, Nicolae Manolescu, Liviu Papadima. Auditoriul s-a bucurat de prezența unor personalități din diverse domenii: Victor Rebengiuc, George Pruteanu, Mircea Cărtărescu, Marina Constantinescu, Alex. Leo Șerban, Elena Ștefoi, Sergiu Cunescu. Incluzând materiale semnate de o bună parte din cei prezenți, «Vineri», acest «supliment de pos(tranziție)», vine să completeze politicul abordat în «Dilema» cu fenomenul cultural tratat cu maximă seriozitate”.

9 noiembrie

● „Adevărul literar și artistic” (nr. 393) restituie publicului Dosarul „crizismului” (*O luptă pierdută*), incluzând articole scrise între 1946-1947, de Ion Caraion, N. Moraru, Mircea Alexandru Petrescu, în „Jurnalul de dimineață” și „Contemporanul”, pe tema „crizei culturii românești”. Revista anunță continuarea grupajului, în numărul imediat următor, cu articole de Petru Vintilă, Alexandru Talex, Ion Caraion, Tudor Teodorescu-Braniște, Nestor Ignat. Este de precizat că „*Dosarul cu criza culturii* [a fost] alcătuit de Ion Caraion însuși și pus cu bunăvoință la dispoziția revistei noastre de dl. Emil Manu”.

11 noiembrie

● *Vivat Academia!*, ironizează Gheorghe Grigurcu, în „România liberă” (nr. 2321), la „Tableta de marți”, ceea ce consideră „o instituție cu încheieturile ruginite”, în care după decembrie 1989, nu s-a schimbat „aproape nimic”, la ordinea zilei fiind „aceeași îmbâcsită atmosferă clientelară, reorientată firește spre restaurație, de club politizat care continuă a-și face jocurile”: „[...] Un faimos «apolitic», care se crede o sinteză de E. Lovinescu și N. Iorga, apare în postură de crupier. Desigur, n-am putea contesta valoarea și integritatea

morală a unor academicieni, dar ansamblul e deconcertant, de n-ar fi să luăm în considerare decât personalitățile care, deranjând ori măcar neinteresând mentalitatea de coterie, n-au fost admise. Exemplificăm cu câteva nume din spațiul literar: Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Alexandru Paleologu, Adrian Marino, Nicolae Balotă, Cornel Regman, Alexandru George, Mircea Martin, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Paul Goma, Octavian Paler, Mihai Șora, Mircea Ivănescu, Petre Stoica, Emil Brumaru. Recent, scârțâitoarele uși academice s-au întredeschis pentru a face loc, e drept, câtorva nume de seamă, precum Mircea Zăciu, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, însă cu ce preț? Cu prețul admiterii, cot la cot cu ei, a lui D. R. Popescu. Scriitorul e foarte departe de geniu, autor al unor tomuri câltoase, greu lizibile, în care simbolurile și miturile, înghițite cu o râvnă semidocă, se înghesuie, nemestecate, precum peștii în burta unui rechin. Omul e un crunt carierist, adulator fruntaș al geniului Carpaților, care, socotindu-l om de încredere, l-a numit președinte al Uniunii Scriitorilor, trecând peste opoziția presei ce s-ar fi exprimat fără nicio îndoială, dacă s-ar fi recurs la procedeul statutar al votării. Acestui D. R. Popescu i-a revenit rolul de-a reprimă conștiința scriitoricească și de-a minți în numele ei prin penibile cuvântări, telegrame, angajamente. Debarcat, în decembrie '89, din funcția pe care a uzurpat-o, în locul vreunui gest de căință, a continuat a azvârli cu venin, utilizând gazetele păunesciene, în strădaniile noastre de mai bine. Ironia sortii face ca tocmai *Jurnalul* profesorului Zăciu să consemneze, pas cu pas, trecutul extrem de rușinos al colegului său într-un «nemurire». Dar «bomboana de pe coliva» alegerii lui D. R. Popescu e alta. Ea a coincis, din câte am aflat, cu respingerea Anei Blandiana, această poetă atât de cunoscută, această Doamnă a conștiinței civice românești, care se află exact la antipodul numitului impostor. Academia a avut de ales nu între nuanțe, ci de-a dreptul între contraste. Așadar, opțiunea sa e mult grăitoare, atât de trist grăitoare”.

12 noiembrie

● Dumitru Țepeneag este prezent în paginile revistei „Luceafărul” (nr. 40), cu un fragment din romanul *Pont des Arts*. □ Dintr-un interviu luat de Marina Spalas animatorului Cenaclului de la Neuilly, L.M. Arcade („ați dirijat și susținut, la domiciliu Dvs., mai mult de 30 de ani, un cenaclu zis de la Neuilly, la care au participat celebriți din exil, printre care, cel mai obișnuit până în '86, Mircea Eliade”), aflăm la nivel de titlu că „*Marin Preda n-a acceptat să-și citească niciodată textele literare*”. Detaliile de conținut restituie însă figura unui om extrem de temător de greutatea pe care ar putea-o avea diversele sale afirmații: „Marin Preda, [...] venind anual la Paris, a asistat la cinci sau șase sedințe. Spun a asistat, fiindcă vorbea arareori și n-a acceptat niciodată să-și citească textele literare. Dar a citit cu vădită plăcere un text polemic, aparent referitor la calamitățile franchiste din Spania, referitor în felul cel mai transparent la cele ceaușiste din România. Devenisem prieteni. Nu-mi vorbea,

la modul confesiv, decât în mașină (fobia microfoanelor?), când l-am auzit odată adresând insulte dintre cele mai moromețiene la adresa ceaușismului”. Cu privire la valoarea literaturii române din anii comunismului, L.M. Arcade opinează împotriva etichetei de „Siberie a spiritului”: „Nu. Chiar sub regimul siberian al lui Dej, mugurii culturii noastre au rezistat, altcum parțiala, dar brusca renaștere din a doua jumătate a deceniului 60 n-ar fi avut loc. Că după ’72, cenzura și autocenzura au stăvilit, afară de câteva excepții, creația operelor într-adevăr majore, mi se pare mai mult decât probabil. Cât despre deceniul acesta, să mai așteptăm înainte de a-i judeca realizările”.

● La „Tableta de miercuri”, din „România liberă” (nr. 2322), Alex. Ștefănescu îi mustrează public pe cei pe care, personal, îi consideră *Complicii lui Corneliu Vadim Tudor*: „Pe scena vieții politice din România evoluează un personaj dezgustător: Corneliu Vadim Tudor. Înainte de 1989 a compus imnuri de slavă pentru Elena Ceaușescu, întrucât știa că de la ea veneau favorurile, și i-a denigrat pe opozanții regimului, ghicind cu o promptitudine de servitor intențiile PCR. Iar după 1989, pentru că nu s-a luat nicio măsură împotriva lui, a devenit și mai obraznic, defăimându-i într-un limbaj murdar pe intelectualii și politicienii de elită ai țării (inclusiv pe Corneliu Coposu). Și totuși multă lume îl încurajează sau tace (ceea ce e aproape același lucru). Este ca și cum, aflându-ne cu toții la o masă, am vedea un gândac scârbos plimbându-se în voie printre farfurii și pahare, dar nimeni dintre noi n-ar face ceva ca să-l dea jos de acolo. Vina aparține în primul rând, bineînțeles, lui Ion Iliescu și oamenilor săi, care l-au folosit pe Corneliu Vadim Tudor, ca pe o sperietoare gonflabilă, împotriva adversarilor politici și în felul acesta i-a consolidat poziția. Dar greșesc, în această privință, și personalități în general demne de respect. Greșește Emil Constantinescu când stă de vorbă cu Corneliu Vadim Tudor, organizator al unei mascarade patriotarde în fața Palatului Cotroceni. Greșește Nicolae Manolescu când acceptă să meargă, ca membru al unei delegații din care face parte și Corneliu Vadim Tudor, într-o vizită în Africa de Sud. Greșește Constantin Ticu Dumitrescu când dă mâna cu același personaj. Greșesc senatorii care îi ascultă cuvântările, greșesc magistrații care nu-l condamnă pentru calomnie, greșesc ziariștii care îi iau interviuri, greșesc realizatorii de emisiuni TV care îl invită să participe la tot felul de dezbateri. Greșesc, grav, cetățenii care îl susțin (dându-i și votul lor). De la președinția țării și până la cei mai naiv alegători sunt TOȚI – nu contează din ce motive și nu contează în ce măsură – complicii lui Corneliu Vadim Tudor”.

13 noiembrie

● „Contemporanul” (nr. 46) găzduiește articolul *Despre I. D. Sârbu*, purtând semnătura lui Gheorghe Grigurcu. După ce îi stabilește caracteristicile profilului literar („Importanța scriitorului I. D. Sârbu constituie, neîndoind, o revelație a perioadei de după 1989. Doar tolerat până atunci, ținut într-o

carantină politică ce l-a împiedicat a se exprima pe deplin și a-și publica cele mai de seamă scrieri, acesta ne impresionează, azi, prin fuziunea actualității cu semnificația, a mărturiei cu substanța. [...] Romanele, jurnalele, corespondența sa izvorăsc, convingător și întunecat, din chiar inima experiențelor totalitarismului, aflat în pragul dezintegrării printr-o acumulare insuportabilă de monstruoziități, le înregistrează penetrant și transfigurator, în așa fel încât ele pot fi cunoscute nu doar de ochiul istoric, curios de exactitățile realului, ci și de cel contemplativ, intim, curios de moralități și frumusețe, ori de... contrariul ei”), criticul acordă câteva paragrafe „imaginii lui A. E. Baconsky”, desprinsă din perspectiva relatărilor celui analizat: „Pe I. D. Sârbu îl demască drept «cosmopolit», admirator al lui Blaga și... titoist, deoarece îl cheamă... Sârbu! Pe când autorul *Spațiului mioritic* primea, ca ajutor de bibliotecar, 600 de lei pe lună, «Baconsky, pentru un singur poem (despre chiaburi, CEC, *Oda lăptarului meu*) încasa între 3000-5000 lei. Căuta mobilă și covoare de preț, achiziționa, de la fostele case mari, tablouri rare, blănuri, perle veritabile». În iarna anului 1953, Blaga, însoțit de I. D. Sârbu, se întâlnește pe o stradă din Cluj cu un grup de scriitori la modă, în frunte cu Mihai Beniuc și Veronica Porumbacu: «Grupul trecea la numai 10-15 metri de noi, pe celălalt trotuar, în dreptul Institutului de Istorie. Și, totuși, nimeni, nici măcar Beniuc (cu care fusese prieten atâția ani) nu a schițat cel mai mic gest de salut sau recunoaștere. Baconsky singur s-a desprins din grup și ne-a făcut, el, fiul de popă, marele amator de mobilă aristocrată, gestul acela țigănesc, scârbos, din cot... am rămas stupefiat. Blaga înverzise. Nu și-a revenit nici când ne-am despărțit». Mai poate fi oare socotit A. E. Baconsky, așa cum fac unii dintre confrății noștri, un soi de *angelus aestheticus*! Întrebarea implică, desigur, o invitație la discuție, ca și multe altele ce se iscă din lectura deosebit de incitantelor pagini ale lui Ion D. Sârbu”.

15 noiembrie

• În „Adevărul” (nr. 2329), în articolul *Izgonirea din rai*, jurnalistul cultural C. Stănescu semnează o binevenită rememorare a operei „excepționalului prozator” șaizecist Nicolae Velea, „născut în 1936, ca și mort, «într-o găleată nu chiar goală» și înghețat definitiv în zăpadă în ianuarie 1987, undeva pe lângă Casa Scânteii”: „Toate personajele prozelor sale scurte se vor resimți benefic pentru literatură de acest semieșec al nașterii. Efectele literare sunt extraordinare, critica nu le-a analizat decât «în treacăt» (e chiar titlul unei povestiri!), iar cititorilor de azi bijuteriile lui N. Velea le-au rămas sunt sigur, necunoscute. Suciții sau infirmii din povestirile sale, cu nesfârșita lor poftă de a se contempla, nu reprezintă ca la majoritatea colegilor lui de generație un efort programat sau premeditat de a face opoziție sau frondă față de înghețatele tipare ale scrisului românesc din obsedantul deceniu proletcultist, ci un efort natural, lipsit de orice ostentație ori ambiție de a contraria canonul literar și

politic al momentului. Scrisul său are o rațiune exclusiv ontologică și câtuși puțin politică. A-l face dizident sau eretic nonconformist pe N. Velea este o profundă eroare. Din acest punct de vedere el este atipic și anacronic în primul rând în raport cu propria-i generație, programatic frondeură și «eretică», premeditat nonconformistă și antirealistă. Autorul *Întâlnirii târzii*, unul din cei mai rafinați scriitori de proză scurtă de după război, este anacronic și prin șlefuirea, aproape maniacală, a bijuteriilor – modele de concizie și lapidaritate într-un context, unde, atunci ca și azi, se practică proza «multă», emisia incontinență și lăbărtată, redundanța «corintică» și lipsa de măsură. Colegii lui generație au devenit repede «romancieri», ca Rebreanu, N. Velea a rămas (!) numai prozator, autor de schițe și momente, ca și Caragiale: un mare prozator care, și în comparație cu postmodernismul textualist ca un imens covor din petice, tot anacronic este. Nicolae Velea îmi pare de un anacronism desăvârșit și în privința statutului, modest, de scriitor pe care a înțeles să și-l atribuie și să-l practice, ca și printr-o sub-evaluare a propriei opere. Ca unul dintre memorabilii săi eroi, și Nicolae Velea însuși «aducea a praf» și «părea o dungă de praf pe șosea și nimeni nu-l lua în seamă»: câtă autoironie – în fond, o mare neliniște – intră în această pornire denigratoare la adresa propriei ființe e greu de spus, probabil că și felul cum a trăit, trăgând să moară, în ultimii ani, semnifică o anume consecvență a aceleiași porniri. [...] Scriitor de elită, de mare rafinament, n-a fost câtuși de puțin un «elitist», păstrându-și aerul șters și «neînsemnat» al unui Ion Creangă rural care, nimerit între orășeni de meserie, afectează stângăcia, sfiala, «țărănia». Stilist desăvârșit nu s-a arătat «răvășit» metafizic de paranoia «modelului», rămânând la distanță cosmică de tipul scriitorului de elită văzut ca pedagog al neamului și, mai nou, ca profesor de democrație pe televizor. În plin cult al personalității, N. Velea s-a făcut «mic» și neînsemnat: nu de frică ori din lașitate, ci dintr-un fel de a gândi statutul scriitorului, cu modestie și, firește, judecând strict în context, dintr-o imensă silă, ca o formă mută de protest. «Crizei de personalitate» cu excese comice, de n-ar fi și grotești prin care trec azi unele din exemplarele elitei – pesemne geloasă pe performanțele fostului conducător – nu i-ar prinde rău anacronica lecție de modestie și chiar de umilință a lui Nicolae Velea. Care nu se închipuia nici căpetenie de conjurație salvatoare, nici nu vorbea (scris) cu «vocea unei colectivități gigantice» fiind departe de a pretinde că, simplu (!) scriitor – nici mai mult, dar nici mai puțin – deține adevăruri ultime și de necontestat: N. Velea experimenta de unul singur statutul scriitorului deziluzionat, care a renunțat să mai creadă în «excepționalismul» intelectualului și ucigând în existența lui de toate zilele mitul scriitorului ca exponent al unei clase, nații sau popor. [...] Excepționala proză scurtă a lui N. Velea merită din plin să fie citită ori recită azi. N-aș pune – cum pun alții – calitățile ei doar pe seama instinctului ludic și a comedie cuvântului: sub multe comedii din prozele lui se ascund tragedii. Căci el nu descoperă doar paradisul, ci mai ales

infernul copilăriei: mai toate memorabilele lui personaje experimentează *izgonirea din rai...*”.

19 noiembrie

● La rubrica „Opinii” din „Luceafărul” (nr. 41), Alexandru George continuă să spargă defensiva din jurul atitudinii postbelice, manifestată de G. Călinescu. De această dată, în articolul *Pentru o judecată dreaptă*, sunt vizate cartea Corneliiei Ștefănescu, *G. Călinescu sau „seriozitatea glumei estetice”* (Ed. Jurnalul literar, București, 1996), considerată ca fiind bazată pe o falsă strategie, cauzată de implicarea subiectivă a autoarei („De curând a apărut un fel de biografie zaharată a ultimului său deceniu de viață, iscălită de o colaboratoare apropiată a maestrului, d. Cornelia Ștefănescu, unul din stâlpii Institutului care poartă acum numele lui G. Călinescu. Nimic din situația tragică a unui cărturar care ajunsese în acei ani să se prostitueze nu transpare din textul celei care ascunde totul sub pretextul «glumei estetice». Ce glumă, ce joc? Șalom Aleihem spune undeva că diferența dintre un nebun autentic și unul simulant este că primul sparge geamurile altora, ca și celălalt, dar și le mai sparge și pe ale sale, ceea ce Călinescu, adaug eu, nu a făcut niciodată. Micile lui trucuri inconformiste, mica lui originalitate jucată au fost fără nicio consecință pentru adevăratul mers al literaturii, în care el nu a intervenit benefic niciodată, deși pentru un risc de talia lui riscul ar fi fost minim.”) și reacția sosită din partea unor „prieteni” de la „România literară” („Ocupându-mă cu multe regrete, consecință a unor speranțe înșelate, de atitudinea jalnică a lui G. Călinescu în comunism, «prieteni» mei de la «România literară», printre mai multe amabilități, mi-au reproșat că eu însumi nefăcând nimic în acei ani, nu am calitatea de a judeca lașitatea altora. Poate: numai că situația mea nu se compara cu aceea a divinului critic și academician, om al regimului; orice acțiune a mea (de fapt, un act de sinucidere pe care mulți regretă că nu l-am comis, deoarece se scăpau de mine mai demult) nu ar fi avut nicio eficiență, nici măcar vreun ecou. Dar acum, că tot veni vorba, i-aș putea întreba pe cei din redacția de mai sus și care se vede că și în condițiile de libertate de acum își continuă acțiunile de curaj iscăbind anonim, ce au făcut ei înșiși în acea epocă sau mai recent: desigur că au luptat, care la Cenzură, care la BOB de Partid, care la «Scânteia». Urmele acestei bătălii cu Securitatea și comunismul se văd și acum: au în continuare capetele sparte, brațele în ipsos, lacrimile nu li s-au uscat sub pleoape și toate încăperile redacției miros a sânge încă proaspăt. Numai picioarele le-au rămas intacte; dovadă că nu pregetă să scrie”).

● Criticul timișorean Cornel Ungureanu dialoghează, în „România literară” (nr. 46), cu R.V. Giorgioni și C. Buiciuc. Tema generală sunt *Miturile imperiale*, însă discuția atinge numeroase alte subiecte, printre acestea: I. Dacă „se poate practica o «critică literară de consum»”, întrebare care îl determină pe C.

Ungureanu să afirme: „Criticul numărul 1 al literaturii de azi e George Pruteanu care are har actoricesc. Dar mai scrie, perfect adaptat la acest timp al culturii, Dan-Silviu Boerescu. Dar mai scrie texte-spectacol, cărți-spectacol, de mai mulți ani (e «clasicul actualității critice») Alex. Ștefănescu. Intrăm într-un timp rău, să facem ce putem ca să mai întârziem ce se poate întârzia. Să momim șansa...”; 2. Dacă „este necesară reevaluarea literaturii interbelice” – C. Ungureanu răspunde: „Sadoveanu, Călinescu, Vianu aparțin patrimoniului național și a te rosti în necunoștință de cauză asupra lor, înseamnă a alimenta masa de pagini imbecile («asasinate, violuri, sinucideri») care dau avânt stupidelor pagini întâi ale gazetelor de mare tiraj. [...] Prostul târgului, care n-a citit o pagină de Vianu află că esteticianul e colaboraționist și că ilustrează un moment de imoralitate. Deschide (dacă e curios) *Estetica* și citește acolo fraze care îl trădează din nou: la uită-te, cremenalul! Cât despre G. Călinescu... Infamia insului e infinită! Prin 1948-1949, aceiași bravi in-transigenți îi mustrau pe cei trei că l-au uitat pe Marx, că nu țin pasul literaturii sovietice, că au fost «colaboraționiști». Și propuneau măsuri concrete pentru reeducarea lor! Dacă răsfoim presa deceniului al șaselea, vom avea surprize foarte plăcute mai ales cu privire la acuzatorii deceniului nostru”; 3. Despre „cititorul bătăran” – „Vreau să învăț onoratul cititor să-și amintească frumos despre lumea de ieri”, spune C. Ungureanu, motivând: „Fiindcă există un cititor bătăran care reformulează istoriile locurilor după chipul și asemănarea lui. Cititorul bătăran nu se manifestă doar în limba română; el se manifestă în toate limbile Europei Centrale. Și – normal – în toate limbile secolului nostru”. □ „Revista revistelor”, prin Cronicar, semnalează o altă nouă publicație culturală. De această dată, un supliment, „Vineri”, care, din punctul de vedere al imaginii, place: „Că în grădină e loc destul, sol fertil (nu neapărat îngrășat cu bălegar) și că doar de priceperea&pasiunea cultivatorilor cultivați depinde rodul, ne-o dovedește și noul «Vineri», supliment de (post)tranziție, oferit lunar pe gratis de «Dilema». Marți în ziua de dulce a obligațiilor sale redacționale, Cronicarul și-a pus deci pe masă suplimentul, curios și pofticios ca în fața oricărei reviste noi. Pofticios fiindcă, în primul rând, «Vineri» anul I nr. I e nu atrăgător, ci pur și simplu o frumusețe, datorită prezentării grafice a lui Dan Stanciu, pe o hârtie de bună calitate, și execuției tehnice impecabile (consilier – Florin Iaru, tehnoredactare – Ela Petrașcu). În acest costum *haute couture*, fășosul «Vineri», făcut și însuflețit de Mircea Vasilescu (redactor-șef), Liviu Papadima și Ion Manolescu, nu mai are în comun cu bunul sălbatic omonim decât dispoziția jucăușă (când și cât trebuie), el fiind o personalitate eminentamente culturală”.

20 noiembrie

● Gheorghe Grigurcu scrie, în „Contemporanul” (nr. 47), despre *Poezia lui Andrei Codrescu*, prezentat drept „reputat poet american de origine română”, a cărui formulă poetică este exprimată astfel: „Părăsind idiomul diurn ce-i

dezvăluia un peisaj uman schilodit de ideologizare, Andrei Codrescu ține a-și sublinia, în acest mod contrapunctic, identitatea morală, așezată sub semnul Lumii Noi. Triumfalismului pompieristic oficial, care trona în România comunizată, i se dă replica printr-o antisolemenitate cu valoare de program. Ființa face o baie purificatoare în simplitate, preferă a se exprima prin intermediul preocupărilor obișnuite, al gestului cotidian. O figură de stil tipică e litota. Frumusețea nu e nici «frumoasă», nici «urâtă», ci spontană, firească. E o emanație a naturaleții lui *homo americanus*». □ În episodul *În căutarea echilibrului*, din seria „Centenar Tudor Vianu”, H. Zalis face cunoscute umilințele la care a fost supus valorosul om de cultură, în sistemul de batjocură tutelat, sub formă de așa-zisă „cercetare”, de Institutul de Lingvistică, supus Academiei (imediat) postbelice: „Voi aminti și de umilințele la care a fost supus, într-un interval de timp de câteva luni, în 1949-1950, când a lucrat ca zilier la Institutul de Lingvistică, având obligația să predea la fiecă chenzină un minim de o sută de fișe pentru a fi remunerat în tovărășia altor «colaboratori permanenți», în fapt persoane înlocuite la locul lor de muncă și tolerate până la crunta umilire prin statutul lor de victime ispășitoare”.

21 noiembrie

● În apropierea *Centenarului Tudor Vianu*, criticul Dumitru Micu publică, în „Literatorul” (nr. 47-48), o serie de amintiri (*Omul clasic*), prezentând cititorilor câteva situații conjuncturale, în care a avut ocazia să îl cunoască direct pe valorosul profesor de literatură universală: „[...] Nimic mai firesc, pentru un adolescent care își căuta modele, decât dorința de a citi cât mai mult din Vianu, și, dacă s-ar fi putut, de a-l cunoaște și ca om. Nu eram, totuși, fascinat de el în aceeași măsură ca de Călinescu. Delegat, în martie 1949, la conferința de constituire a Uniunii Scriitorilor, ardeam de nerăbdarea de a-l vedea și auzi pe autorul *Istoriei literaturii române*. Dar G. Călinescu nu și-a făcut apariția la conferință! L-am căutat la Facultatea de Litere, aflând nu știu pe ce cale, că, în una din zilele în care mă găseam în Capitală, avea curs. Ghinion, însă: am ajuns după ce intrase. Din fericire, în ora următoare avea să țină prelegere, în aceeași sală, Tudor Vianu. După ieșirea lui Călinescu, sub o înfățișare atât de violent contrastantă cu cea pe care i-o atribuisem imaginativ încât m-am tras cu grabă din calea lui, m-am instalat într-o bancă, pe la mijlocul sălii, în așteptarea celui alt profesor. Tudor Vianu a apărut, sobru, și s-a așezat, calm, la catedră. A vorbit despre clasicismul francez. Expunerea era, indiscutabil, magistrală, și, totuși, parcă îmi contrazicea cumva așteptările. Găseam că, oricât de mult se ridica prin calitate asupra lecțiilor de literatură franceză din liceu, era același tip. Gândindu-mă că Vianu colaborase permanent la «Revista Fundațiilor Regale», periodic dirijat de Camil Petrescu și având ca model «La nouvelle revue française», întemeiată de Gide, mă așteptam la un discurs în alt stil, «modern», incitant, problematizant, nedidactic. Cu

timp, propria experiență de catedră avea să mă constrângă să adopt, și eu, pe măsura posibilităților, tocmai stilul acela, mai rezervat scopului instructiv decât cel călinescian. Stabilit în 1950 în București, de pe la sfârșitul anului 1953, am început să frecventez regulat cursul lui Vianu, în cadrul «aspiranturii» (pregătirii pentru doctorat). Nu eram obligat la aceasta, însă printre materiile de examen figura și literatura universală. Promovat, în 1954, cadru didactic, am avut cu Tudor Vianu raporturile normale între asistentul (din 1956, lector) începător și un profesor titular de prestigiu de la altă catedră. Până la absolvirea facultății de către Eugen Simion! Încă neangajat la catedră, activ însă în presă, Eugen Simion m-a determinat, într-o zi, să cer lui Vianu permisiunea de a-i audia, împreună cu el, cursurile. Profesorul ne-a acordat-o, cu mulțumire vădită. Ne-ar fi tolerat, de altfel, în sală, cu certitudine, chiar dacă am fi intrat fără încuviințare prealabilă. [...] Își ținea cursul după-amiaza, de la 6 la 8. De fiecare dată, după încheierea prelegerii, ne invita la Capșa. Stăteam, cam o jumătate de oră, la o cafea sau bere și tăifăsuiam. Simion și cu mine mai mult ascultam, de fapt. Acordându-și pentru efortul de concentrare și formulare de la curs o binemeritată destindere, profesorul aborda subiecte la ordinea zilei, mai ales din mediul universitar și literar, dar și mai larg sociale, ocolind ceea ce implica politicul, dar mai ales invoca momente și situații de altădată. În special din perioada anterioară primului război mondial: Macedonski, «Literatorul», Al. Bogdan-Pitești, Adrian Maniu, Arghezi, Galaction, Densusianu, «Vieța nouă» – acestea erau câteva din subiectele curente. Nu evita detaliile picante. Mai pe larg ne-a dezvăluit însă intimități din ambianța macedonskiană, din biografia scandalosă a lui Bogdan-Pitești și felurile alte fapte din culisele vieții literare de demult, la Mogoșoaia, unde l-am vizitat, într-o toamnă, pe când era în convalescență, după primul infarct, și acasă la el, pe Andrei Mureșanu, unde, împreună cu noi s-au aflat, într-o seară, Edgar Papu, Modest Morariu, Matei Călinescu, poate și Valentin Lipatti. [...] De prin 1960, continuând a-i frecventa cursul, din politețe, desigur, dar nu fără profit, am început să și colaborez cu Vianu. Angrenat în colaborarea, sub egida Academiei, a unui tratat de istorie a literaturii române în șase volume, din care aveau să apară doar două, l-am avut pe savant șef al colectivului de coordonare a volumului ce urma să înfățișeze mișcarea și creația literară din secolul nostru. [...] În conversațiile cu Simion și cu mine, de la Capșa, magistrul nostru ne-a destăinuit că îi plăcea vedetismul călinescian. I-ar fi spus aceasta și lui Călinescu însuși. Nu noi trebuia să apărem în față, ci ideile noastre”. □ La rubrica „Tur de orizont”, ocupându-se de revista presei și de evenimentele culturale recente, „Diacul tomnatic și alumn” consemnează împlinirea a „75 de ani de la înființare și 25 de ani de la reînființare”, sărbătorite printr-un Festival literar, de „prestigioasa casă de editură craioveană”: „Programul a început pe 23 octombrie, la ora 10.00, printr-o impresionantă expoziție retrospectivă de carte din producția editurii, din perioada interbelică și de după reînființare. La

ora 16.00, tot în foaietul Teatrului Național, a avut loc o lansare colectivă a volumelor *Fragmente critice*, I, de Eugen Simion, *Libertatea are chipul lui Dumnezeu*, de Nicolae Dabija, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* (ediție revăzută și adăugită), Mihai Cimpoi, *Texte esențiale* (antologie din opera lui Mihai Eminescu) [...]. La final, au fost decernate un număr de 14 premii literare «Scrișul românesc». În încheiere, luni, 27 octombrie, a avut loc o vizită la Bulzești, la casa Marin Sorescu. Relatarea succintă a manifestărilor n-ar fi completă dacă n-am sublinia câteva aspecte care, pe malurile Dâmboviței, au devenit de mult simple curiozități: *sprijinul de nădejde al clasei politice locale*, indiferent de orientare, *generozitatea unor sponsori fără egal* (vă rugăm să notați o sumă: 250.000 de dolari – atât reprezintă donația domnului Dinel Staicu pentru repararea Palatului Scrișului Românesc!) și *atenția deosebită cu care a fost înconjurat festivalul de către mass-media locală*. Dovadă că incompatibilitatea culturii cu media e o certitudine doar în capetele unora de pe Calea Dorobanți sau Bulevardul Pache Protopopescu”. □ „În loc de Post Scriptum”, este comentat un paradoxal **Concurs prin numire**; semnează: același „Diac tomnatic și alumn” – „Nu înțelegem de ce pe lista de remanieri a guvernului nu apare și cel mai zezec ministru al culturii de după '89, actorașul Ion Caramitru. Demolator al Coloanei fără sfârșit, protector al unor monumente în care se investesc miliarde cu totul nejustificat, gămălie de chibrit pe cărările de la Muzeul Satului (ați văzut în ce cămașă neagră s-a prezentat haiducul să-și frigă șoricul la foc?) și asasin cu desăvârșită vocația a revistelor literare, Caramitru își continuă politica de măcelar. De curând, sau mai precis după «Zilele culturii craiovene», organizate de editura «Scrișul Românesc», la care au luat parte intelectuali neagreați de minister – Eugen Simion, D. R. Popescu, Grigore Traian Pop, Mihai Ungheanu etc. – și mai ales după lansarea, la Craiova, a volumului *O corabie spre Bethleem*, scris de Fănuș Neagu, beteagul la minte și limbă ajuns ministru pentru că s-a priceput să tragă cu mitraliera și cu tunul în tablouri celebre și în cărți rare l-a schimbat din funcție pe redactorul-șef al editurii, Tudor Nedelcea. La cocoșarea lui inadmisibilă în fruntea Ministerului Culturii, mediocrul actor anunțase că toate posturile de prestigiu din instituțiile subordonate ministerului vor fi ocupate prin concurs, conform legii. Concursul a fost anunțat, Tudor Nedelcea s-a înscris, dar peste noapte, ca și la Iași, ministerul renunță la concurs și-l numește pe un Ghiță care se pretinde Ghica, sau cam așa ceva. Individ care ar putea fi și el răspunzător de moartea marelui poet Marin Sorescu. Iată, acolo unde Legea nu-l ajută, Caramitru o calcă în picioare, sprijinit politic de falanga revanșarzilor. Stimate domnule prim-ministru Ciorbea, dacă sunteți creștin și democrat – ceea ce înseamnă om cu frica lui Dumnezeu și dreaptă credință – trebuie să-l aliniați urgent lângă umerii povârniți de debilitate ai celor ce vor părăsi, ca un dar de sărbători, guvernul pe care cu onoare îl conduceți. Nu de alta, dar nu dorim ca peste o

vreme un alt poet plin de vervă ironică să scrie o epigramă de genul aceleia care circula prin anii '80: Două ministrese hâde/ Ne-au fost pus de vel-voinic/ Cum să meargă școala Spornic,/ Când cultura are Gâde?". □ Sunt anunțate **Premiile Academiei Române**; „în domeniul Filologiei și Literaturii”, pe lista laureaților îi găsim pe: Serge Fauchereau, *Sur les pas de Brancusi (Pe urmele lui Brâncuși)* – Premiul BOGDAN PETRICEICU HASDEU; Arcadie Suceaveanu, *Eterna Danemarcă* – Premiul MIHAI EMINESCU; Stan Velea, *Istoria literaturii polone. Literatură contemporană. Proză. Poezie. Dramaturgie* (vol. III); Tudor Dumitru Savu, *Cantacuzina* – Premiul ION CREANGĂ; Alexandru Mihai Stoenescu, *Patimile Sfântului Tommaso d'Aquino*; Nicolae Neagu, *Iubirea ca o mână neagră* – Premiul LUCIAN BLAGA. □ Un alt anunț, pe aceeași pagină: „Universitatea «Dunării de Jos» din Galați a decernat titlul de Doctor Honoris Causa academicianului *Eugen Simion*, președinte interimar al Academiei Române. La manifestare, organizată în aula devenită neîncăpătoare a universității gălățene au omagiat opera distinsului critic și istoric literar academicienii Gheorghe Buzdugan, Dan Grigorescu, Nicolae Breban, I.P.S. Casian, Episcopul Dunării de Jos, profesorii universitari Emil Constantin, rectorul Universității, și Dumitru Tiutiuca, șeful catedrei de limba și literatura română. A urmat apoi un scurt concert de muzică de cameră și corală susținut de studenți ai Facultății de Filologie-Teologie din localitate”. □ La secțiunea „Proză”, revista îl propune pe George Cușnarencu (*Drăgălășenii de cartier, Micul război cu sinele*).

● Vitalie Ciobanu abordează, din perspectiva scriitorului basarabean, problematica „rezistenței prin cultură”, în anii comunismului, în contextul particular literaturii de dincolo de Prut. Articolul său (***Rezistența prin cultură***) apare în „România liberă” (nr. 2330), la „Tableta de vineri”: „[...] Privind lucrurile cu luciditate, trebuie să recunoaștem că, la noi, preocuparea pentru păstrarea valorilor estetice nu a împiedicat alterarea valorilor morale și umane, în general. Mai mult. Criteriul estetic a fost folosit, în chip aberant, la calificarea unor gesturi ce vizau comportamentul social al intelectualului, conștiința sa civică. Așa a «pățit» Paul Goma (cazul cel mai flagrant) a cărei disidență – singulară la vremea aceea – nu a trezit solidarizarea confrăților săi pe motivul că prozatorul protestatar n-ar fi avut... talent. Scriitorii români, mulți dintre ei legitimați, s-ar zice, de filosofia specifică a lui Constantin Noica, au disprețuit istoria, considerând propria operă mai importantă decât «înceșterea neesențială» cu un sistem represiv. Ei au invocat bătălia purtată în numele «autonomiei esteticului», din anii '70- '80, ca alibi al neimplicării, dezinteresului și, până la urmă, al complicității lor involuntare cu puterea comunistă, căreia i-a convenit să îi știe pe intelectuali «furați» de specializăro sibirite și cât mai departe de tentațiile «vulgare» ale străzii. Totuși, într-o zonă a spațiului românesc – Basarabia –, rezistența prin cultură este mai puțin susceptibilă de interpretări distorsionate. Nu putem spune că am avut aici mai mulți

opozanți decât în România (cu rușii n-a fost de glumit!), dar lupta pentru supraviețuire în spirit, pentru puritatea limbii române a conturat o stare de fapt dramatică. În condițiile când însăși ființa noastră națională era amenințată, retragerea pe baricada culturii însemna un act de disidență implicit. Astfel au avut de suferit numeroși autori, mii de cărți au fost cenzurate sau date la topit pentru simpla bănuială că foloseau prea multe cuvinte «românești» sau pentru că sugerau o posibilă comuniune a basarabenilor cu românii de peste Prut. În fața unor ideologi muștruluiși la înaltele școli de partid moscovite, *evaziunea în estetic* reprezenta un afront personal, o «crimă» echivalent cu un delict penal. Trebuia să îmbrățișăm unica realitate permisă și *politic corectă* în epocă – cea a «patriei sovietice multinaționale». Semnificația sintagmei «rezistența prin cultură» nu și-a pierdut actualitatea nici azi în Republica Moldova, deși a venit timpul să mutăm accentul pe *dezvoltare*. În acest sens, performanța estetică, adoptarea unor stiluri și formule novatoare, sincronizarea cu literatura română contemporană constituie replica dată de scriitorii basarabeni prostului gust, gândirii uniformizate, secularizării conștiințelor și, nu în ultimul rând, aroganței analfabete drapate în haine de piele și cu celularul în buzunar. Vom supraviețui oare *prin cultură* și acestei pseudocivilități agresive?...”.

23 noiembrie

• În „Adevărul literar și artistic” (nr. 395), este prezentat, pe larg, dosarul unui **Grup organizat de dușmani: Al. Rosetti, I. Iordan și Al. Graur**: „În anul de grație 1952, cel de-al cincilea în curs de desfășurare al «democrației populare» de la București, tânăra putere, instalată și menținută prin voința Kremlinului roșu, se află în continuare în plină ofensivă de «consolidare». Acțiunea se desfășoară pe toate planurile și în toate direcțiile, inclusiv în domeniul... lingvisticii. Și asta pentru un motiv cât se poate de întemeiat. Nu demult, I. V. Stalin, *părintele popoarelor* și indiscutabil *dascăl al proletariatului de pretutindeni*, tipărise la Moscova lucrarea intitulată *Marxismul și problemele lingvisticii*. Broșura a proclamat, peste noapte, o lucrare clasică, o izbândă de seamă în patrimoniul marxism-leninismului, fiind recomandată și impusă drept model de abordare într-ale lingvisticii, tuturor specialiștilor din URSS și din țările de democrație populară, așadar și celor din R.P.R. Față de modelul avansat, partidul nu a admis voci distincte în interpretare ori, viceversa, dacă elev s-au manifestat, totuși, trebuiau stinse. Este ceea ce s-a petrecut la București cu reputații Al. Rosetti, Iorgu Iordan și Al. Graur, în cazul cărora partidul – prin râvna plină de zel a lui Leonte Răutu și Iosif Chișinevschi – au examinat situația și au propus sancțiuni. Sub acest aspect, referatul lui Leonte Răutu, înregistrat sub nr. 570 din 13 iunie 1952, este ilustrativ, semnatarul depistând nici mai mult, nici mai puțin un adevărat «grup organizat de dușmani» ai regimului”. Conform amintitului *Referat cu privire la activitatea dușmănoasă a lingviștilor Al. Rosetti, I. Iordan și Al. Graur*, cei trei intelec-

tuali sunt caracterizați, după cum urmează: „Rosetti a fost unul dintre oamenii de casă ai lui Carol II, care l-a numit director al Fundațiilor Regale. Ca director al acestei edituri, Rosetti a editat lucrările «filozofice» ale legionarului Emil Cioran (azi fugit la Paris), ale poezilor legionari Aron Cotruș și Horia Stamatu, ale cunoscuților «teoreticieni» legionari Mircea Eliade (de asemenea fugit în Apus) etc. etc. «Revista Fundațiilor Regale» patronată de Rosetti era una din principalele publicații care răspândeau naționalismul și șovinismul. Poziția lui Al. Rosetti în știință este consecvent idealistă. Publicația condusă de el, «Bulletin linguistique» era un model de idealism și cosmopolitism. În timpul războiului antisovietic ea a publicat cercetări asupra limbii moldovenești din Cotelul Donului. La Sesiunea din Martie 1951 a Academiei, ca și la Sesiunea Secției VI a Academiei (Iulie 1951), Rosetti, deși a fost aspru criticat, în lumina lucrării tovarășului Stalin, nu a luat cuvântul. Deasemeni a refuzat să ia atitudine publică față de articolul redacțional din «Scânteia» – *Pentru înflorirea lingvisticii în țara noastră*. El a căutat să pună piedici alcătuirii programului de învățământ la Facultatea de Filologie, pe baza învățaturii tovarășului Stalin. În primul număr al noii reviste sovietice «Voprosi iazâkoznania», Rosetti este dat ca cel mai cras reprezentant al idealismului din lingvistică (problemă ce a fost tratată și în referatul lui L. Răutu la Sesiunea Secției de știință a limbii). La catedra pe care o conduce astăzi – «limba română și dialectele ei», Rosetti a adus elemente dubioase sau fâțiș dușmane ca: D. Șandru – legionar fanatic, I. Coteanu (fost funcționar în Transnistria, azi exclus din învățământ), Grigore Brâncuș (fost legionar, exclus din învățământ) etc. [...] Iorgu Iordan, spre deosebire de Rosetti, are oarecare valoare științifică, fiind un bun cunoscător al limbii române contemporane. Lucrările sale însă sunt adânc pătrunse de idealism, mergând fidel pe urmele lingviștilor cosmopoliți din Apus. Ele sunt caracterizate de specialiștii sovietici astfel: «Iordan repetă concepțiile idealiste ale lui Saussure, respinse total de lingviștii sovietici materialişti». În anul 1943 a apărut la Iași volumul *Limba română actuală* de Iorgu Iordan. Această lucrare are un caracter antisovietic, antisemit și cosmopolit. La pag. 236 autorul, vorbind de cuvântul *colhoz* și verbul *a colhozi* scrie: «creație extrem de recentă (are înțeles figurat: *am să te colhozesc* – am să te aranjez, am să te bat etc.)». La pag. 225 dă următoarele exemple de substantive compuse: iudeocomunist, iudeomasonerie, iudeodemocrație, iudeoplutocrație. În pag. 505 scrie că «a împământeni» înseamnă, cu o nuanță ironică folosită de Români, a îngropa un evreu. [...] La Sesiunile Academiei, Iordan și-a făcut o autocritică cu totul formală. [...] Ca director al Institutului de Lingvistică, Iordan nu a făcut absolut nimic pentru restructurarea activității Institutului conform învățaturii lui I.V. Stalin. În mare măsură e răspunzător de faptul că Institutul este încă azi pe poziții idealiste și marriste. [...] Poziția sa ca ambasador la Moscova e cunoscută. Fiind ambasador s-a ocupat de afaceri veroase (contrabandă de blănuri). [...] Al. Graur are o falsă reputație de lingvist de

valoare. [...] în volumul de «Studii și cercetări lingvistice» (al cărui director este I. Iordan) găsim unul după altul (despărțite doar de un articol) trei articole: unul despre noțiunea «copil *nelegitim*», altul despre cuvântul latinesc «*venalis*» (*corupt*), al treilea despre termenul *slugărnice*. Primul articol e scris de un asistent al lui Rosetti, al doilea de o asistentă a lui Graur, al treilea chiar de Graur. Considerăm că nu poate exista îndoială cu privire la intenția contrarevoluționară a redactorilor volumului. [...] Prezența lui Graur, Rosetti și Iordan în fruntea Institutului de Lingvistică și a catedrelor de lingvistică, sabotarea de către ei a măsurilor preconizate de partid, a constituit piedica principală în calea restructurării activității științifice pe tărâmul lingvisticii în conformitate cu lucrarea tovarășului Stalin”. În consecința dării de seamă a lui Răutu, apare documentul *Cu privire la reorganizarea conducerii Institutului de Lingvistică al Academiei R.P.R.*, semnat de I. Chișinevschi: „Deoarece activitatea din ultimii ani a grupului conducător dela Institutul de Lingvistică al Academiei R.P.R. (Al. Rosetti, Al. Graur, I. Iordan) constituie o piedică în dezvoltarea științei lingvistice a R.P.R., se aprobă: 1. Demiterea din funcția de director al Institutului de Lingvistică din București al Academiei R.P.R. și din funcția de redactor al revistei «Studii și cercetări lingvistice» a prof. Iorgu Iordan. Demiterea din funcția de director-adjunct științific, din funcția de redactor responsabil al Buletinului Secției de știință a limbii, literatură și artă a Academiei R.P.R. și din funcția de redactor responsabil al revistei «Cum vorbim» a prof. Al. Graur. [...] 4. Consiliul științific și direcția Institutului au drept sarcină centrală organizarea întregii activități pe tărâmul științei lingvistice, pe baza genialei lucrări a tovarășului Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*. Consiliul științific și direcția vor publica în presa periodică (revista «Contemporanul» și altele) proiectul de ortografie a limbii române, supunându-l unei largi dezbateri. Deasemeni vor organiza dezbateri asupra dicționarului limbii române ce a fost elaborat, cu atragerea oamenilor de știință, scriitorilor, profesorilor și învățătorilor de limba română și va asigura apariția primului volum în cursul acestui an. 5. Până la lămurirea definitivă a situației lui Graur, Iordan și Rosetti, ei vor rămâne colaboratori științifici ai Institutului de Lingvistică. Al. Rosetti și Al. Graur vor fi scoși din învățământ ca necorespunzători. În ce-l privește pe I. Iordan, ținând seama de faptul că lecțiile pe care le-a predat la Universitate au un nivel științific mai ridicat, până la lămurirea definitivă a situației el va rămâne în învățământ”.

26 noiembrie

● „România literară” (nr. 47) face cunoscut publicului conținutul unei scrisori adresate lui Nicolae Manolescu, directorul revistei, de Profesor Ted Anton, Director, Graduate Program in Writing, DePaul University, Chicago, USA: „Am observat că, în ultimele luni, cartea mea *Eros, magie și asasinarea profesorului Culianu* (Nemira, 1997) a fost folosită în mod tendențios într-o

campanie de denigrare a memoriei lui Ioan Culianu. Sunt un statornic admirator al «României Literare» și aș dori, în consecință, ca răspunsul meu la aceste interpretări abuzive să fie publicat în revista dumneavoastră. Aș vrea să clarific, pentru cititorii mei din România, că nu am afirmat sau lăsat să se înțeleagă din cartea mea că Ioan Culianu ar fi fost agent al securității. El nu a fost agentul *niciunui* serviciu de informații secrete. Moartea lui, din 1991, nu s-a datorat în nici un caz sinuciderii, așa cum reiese clar din volumul semnat de mine. Am convingerea că Ioan Culianu a fost asasinat din motive politice. Sunt convins, de asemenea, deși încă nu pot să o dovedesc că ucigașii săi lucrau pentru Serviciile Române de Securitate. Recentă campanie de denigrare a memoriei lui nu are nimic de a face cu textul cărții mele, rod al unei cercetări minuțioase, ci doar cu folosirea ei într-un mod tendențios”. □ Cu titlul *Cuiburi de hârtie*, Simona Popescu publică „fragmente din volumul *Exuvii*, în curs de apariție la Editura Nemira”. □ Poetul **Leonid Dimov** este supus de criticul Alex. Ștefănescu, „La o nouă lectură”, condusă după formulele de ancorare, prin interpretare, a creației: „Principiul caleidoscopului”, „Industria de iluzii”, „Poezie și citadinism”. Reluarea unor detalii biografice este binevenită în fixarea profilului de „personaj” excentric al vieții culturale postbelice, sub care poate fi considerat oniristul: „În 1944 se înscrie în PCR, iar în 1945 demisionează. Este – simultan sau succesiv – student al Facultății de Filozofie, al Institutului Teologic și al Facultății de Științe Naturale și lucrează în redacția revistei «Studentul român». În 1948, își întrerupe studiile, fiind angajat ca redactor la Agerpres. În 1950 este exclus din PCR (fără să se țină seama de faptul că demisionase el însuși). În același an se căsătorește, iar în 1958, divorțează. Din căsătorie rezultă un copil, Tatiana Dimov (care va urma Facultatea de Științe Naturale). În acești ani, Leonid Dimov este redactor (întâi la Agerpres, apoi la Institutul Româno-Sovietic și, în continuare, la revista «Arta plastică»), până în 1958 când este arestat pentru ofensarea memoriei lui Stalin (a urinat pe statuia acestuia din parcul Herăstrău). Face un an închisoare la Jilava”; „În perioada 1964-1974, în tandem cu mai tânărul Dumitru Țepeneag, lansează și susține în mod manifest un curent literar, «onirismul», privit cu mefiență și în cele din urmă dezavuat de autorități. Celor doi inițiatori li se alătură – pentru mai mult sau mai puțin timp – tineri scriitori iconoclaști ca Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Sorin Titel, Florin Gabrea, Vintilă Ivănceanu, Iulian Neacșu, Sânziana Pop, Emil Brumaru, Virgil Tănase, Dumitru Dinulescu. «Grupul oniric» își găsește și un influent protector, Miron Radu Paraschivescu, care îi oferă azil estetic în paginile revistei «Ramuri»”. Se reține și portretul generic, amintind de personajul Prospero din *Furtuna* lui W. Shakespeare: „Leonid Dimov a trăit în lumea comunistă fără să facă parte din ea. Ca un magician (cu barba lui învolburată, cu privirea gravă, avea o înfățișare de mag, dar prin îndeletnicire semăna mai mult cu un magician), a uimit un timp publicul, făcându-l să *vadă* vise, apoi s-a înfășurat în pelerina lui

neagră și a dispărut fără urmă. Polițiștii ideologici, surprinși, nici n-au avut timp să ducă mâna la pistol”.

[NOIEMBRIE]

● „Câteva aspecte selectate în mod aleatoriu din realitățile tranzitare sunt simptomatice pentru maladia «Urmuz» de care suferă societatea noastră”, consideră editorialistul Valeriu Stancu, în *Cultura de tranziție în vremuri urmuziene*, din „Cronica”, nr. 11. Aplicațiile pe context aduc în prim-plan scenarii și elemente care asigură stagnarea pe linia provizoratului și a confuziei morale: „critici «literari» de doi bani, formați la înaltele școli comuniste ca slugi ale regimului Ceaușescu (critici care au slăvit cu aplomb realizările economice și ctitoriile culturale ale epocii de aur), vorbesc azi de impostură, uitând că producțiile lor submediocre din vremea societății socialiste multilateral dezvoltate zac încă prin librării, prin biblioteci și, mai ales, prin anticariate prăfuite; reviste «culturale», care abia își maschează tendințele naționalist-extremiste îngrămădesc în rușinoasă devălmășie pe aceleași pagini, barzi ai genialității scorniceșteanului și poeți (nepătați) ai generațiilor ’80 și ’90; scriitori care de ani buni nu și-au mai văzut numele «adunat pe-o carte» se-nghesuie la onoruri și râvnesc premii pentru volume peste care s-a așezat colbul uitării, iar când sunt puși la punct, își revărsă veninul pe confrății care, în plină maturitate creatoare scriu și tipăresc cărți de valoare, obțin prestigioase premii literare, conduc reviste și edituri, organizează manifestări de ținută, susțin creatorii din generațiile tinere și, în plus, capătă notorietate internațională publicându-și volumele în străinătate. [...] Vremuri urmuziene, domnilor!: activiști pecere care și-au onorat cu elan revoluționar funcțiile de cenzori ai revistelor literare, politizându-le, uniformizându-le, încenușindu-le, ba, uneori, chiar periclitându-le apariția, astăzi își revendică drept de semnătură tocmai în publicațiile pe care le-au năpăstuit; foști securiști au căpătat certificate de revoluționari; în sfârșit, publiciști «incisivii» dau cu barda în stânga și-n dreapta, ascunzându-se în mod curajos sub pseudonime interimare; alții, paraziți notorii, care ani în șir n-au mișcat un deget în redacțiile unde erau angajați (dar semnavă cu nonșalanță și insolentă statele de plată, neîntrebându-se nicio clipă dacă meritau sumele primite) îi înjură pe cei care le-au dat o pâine; îi înjură pentru că, obligați de economia de piață, aceștia i-au tăiat pe bună dreptate din porție. Vremuri urmuziene, domnilor!”.

● În „Convorbiri literare” (nr. 11), Cassian Maria Spiridon aduce în actualitate, prin editorialul *Un filosof neîmplinit*, figura lui Mircea Vulcănescu: „Pe 28 octombrie a.c., la Biserica «Domnita Bălașa», a avut loc sfânta liturghie pentru slujba de parastas prilejuită de împlinirea a 45 de ani de la moartea, în închisoarea politică de la Aiud, a celui care a fost filosoful, economistul și profesorul de etică Mircea Vulcănescu.[...] Risipindu-se în administrație, de altfel a și fost subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe (1941-1949) în

guvernul Antonescu, director al Direcției Vămirilor și al Datoriei Publice, a reușit totuși să lase, în manuscris sau publicate în revistele vremii, circa două mii de pagini, multe doar cu schițe ale unor construcții filosofice. Multe din aceste pagini, în selecția d-lor Marin Diaconu și Zaharia Balica, sunt adunate în trei volume masive, apărute la Editura Eminescu, în 1996, sub titulatura generală *Dimensiunea românească a existenței*. În 1983, Eugen Simion a republicat conferința *Dimensiunea românească a existenței*, ținută în 10 ianuarie 1943 la Ateneul Român (editată prima oară în «Izvoare de filosofie» II), în «Caiete critice» 1-2. A fost de altfel și prima încercare consistentă de reimpunere, în spațiul cultural românesc postbelic, a lui Mircea Vulcănescu. În studiul introductiv la acest text, Eugen Simion ține să precizeze că «au trecut patruzeci de ani de la publicarea acestei originale schițe fenomenologice și, recitind-o, vedem că spiritul ei nu s-a învechit. Nici spiritual, nici limbajul, când învăluitor, ambiguu, pierdut în nuanțe, când abstract și tăios, închis în concepte ulterior desfăcute în demonstrație. Mircea Vulcănescu intervine cu un punct de vedere nou într-o discuție care dura în cultura română de aproape un secol. Ea nu s-a stins nici astăzi, dovadă că răspunde unei necesități adânci a spiritului românesc. Este vorba despre specificul național». Această privire care pune problema și oferă soluții, firesc provizorii, asupra specificului național împlinea preocupările de tipologie a culturii, a determinării chipului de așezare în lume a spiritului românesc, încercate de D. Drăghicescu, Ion Petrovici, Constantin Rădulescu-Motru, Ovid Densusianu, Lucian Blaga, Vasile Pârvan, Dan Botta, Ernest Bernea și mulți alții. [...] Dintr-un astfel de gând «risipit» avea să crească modelul ontologic al lui Constantin Noica, fapt recunoscut de acesta, când, în legătură cu studiul *Dimensiunea românească a existenței*, ține să sublinieze: «fără lecția căruia, poate, n-aș fi scris niciodată *Rostirea românească*» și, zicem noi în continuare, poate nici *Devenirea întru ființă* sau *Sentimentul românesc al ființei*. Am putea chiar susține afirmația lui Anton Dumitriu: cel mai strălucit «elev» al lui Mircea Vulcănescu este... Constantin Noica?! Un operator cum este «întru» i-a permis filosofului de la Păltiniș să construiască o ontologie; chiar dacă timpurile i-au fost potrivnice, l-au lăsat să-și termine gândul. Nu la fel putem pune și despre Mircea Vulcănescu și neîmplinirea lui. Exterminat la 48 de ani în închisorile comuniste, Mircea Vulcănescu, alături de atîția alți străluciți intelectuali din perioada interbelică, a fost distrus ca potențialitate spirituală care, în normalitate, ar fi avut sansa împlinirii. Așa, el va rămâne pentru «tot de a una» un filosof neîmplinit. Cum ar spune Cioran: «n-a fost să fie». □ Daniel Bănulescu publică „un fragment” din romanul *Cei șapte regi ai orașului București*. □ Invitat la dialog, Horia Gârbea povestește, printre altele, în ce fel câștigarea Premiului pentru poezie al Asociației Scriitorilor din București l-a ambiționat în activitatea literară: „Premiul Asociației București, pe 1996, pentru poezie a fost o surpriză. Unii concurenți s-au supărat pe mine că l-am luat. El însă a

avut și alte două efecte. M-am apucat iar de poezie și abia aștept să public în «Art Panorama», cea mai tare revistă literară a momentului și la care scriu tot timpul. A doua consecință: au auzit despre asta mulți oameni care nu mă știau de autor de literatură. E destul de plăcut să iei un premiu, cine știe când o să mai am norocul ăsta. Concurența e uriașă. Vorbeam de «Art Panorama»... Numai în primul număr sunt vreo zece texte de poezie, care m-au uluit. Daniel Bănuțescu, Iacob, Iova, Iulia Pană și câți alții. Dar mulți poeți s-au apucat de proză și cred că la anul vor apărea vreo opt romane nouăzeciste remarcabile». Titlul materialului complet este: *Ce s-ar face scriitorul fără critici?*

● În editorialul *De la autonomie la identitate. Alba Iulia – Un caz patetic*, din revista „Discobolul” (nr. 2), Al. Cistelean abordează la rândul său tema descentralizării culturii, a dizolvării „uniformizării” cu punct de reper unic la nivelul Capitalei, încurajarea „autonomiei locale”: „[...] Pomind, însă, de la autonomie, orașele noastre își pot recupera diferențele pierdute și – mai cu seamă – își pot construi identitatea. Autonomia le permite să aibă orgoliul identității, iar bugetul le poate îngădui o strategie graduală în realizarea lui/ ei. [...] În Alba Iulia sunt câțiva scriitori capabili să facă o revistă reperabilă de îndată. Vechea seria a «Discobolului» (dar și primul număr al noii serii) e o dovadă. Dar o revistă, de care emblema orașului să se lege până la identificare, are nevoie de o perspectivă sigură. O revistă cu zilele numărate nu poate desfășura un program, iar dacă ea nu creditează viitorul înseamnă că apare degeaba, oricât de spectaculoase și promițătoare i-ar fi intermitențele. Nu poți fi «capitala de suflet» a României fără să te angajezi în dialogul național și fără să marchezi, cultural, locul tău. În fine, Alba Iulia e un oraș ce poate conta, în acoperirea bovarismului său simbolic pe situația sa privilegiată în domeniul ecleziastic. Nu sunt prea multe județe (ca să ieșim dintre zidurile orașului) care să aibă potențialul instituțional ecleziastic pe care-l are Alba: o mitropolie (Blaj) și două episcopii. Județe mult mai infatuate, din alte puncte de vedere, sunt, sub acest aspect, de-a dreptul modeste, de nu anonime. Alba Iulia are, în fond, pe ce construi o identitate. Trebuie doar să aibă orgoliul acesteia, iar acest orgoliu să nu fie unul statistic: avem o universitate, avem o revistă, avem o echipă de fotbal etc. etc. [...]». □ Scriitorul Alexandru Vlad publică proza autobiografică, intitulată *Cheia*. □ La secțiunea „Cărți, cronici, autori”, Iulian Boldea (*Poezie și luciditate*), Diana Câmpian (*Despre funcția regală și sacerdotală a poeziei moderne*), Ioana Cistelean (*Poezia modernă: o nouă viziune*) discută percepțiile teoretice ale lui Alexandru Mușina, legate de poezia postmodernă, de „noul antropocentrism” poetic, făcând trimitere la eseurile *Poezia cotidianului, Din nou despre Cenușăreasă, Literatura ca meserie*, din volumul *Unde se află poezia?* (Ed. Arhipelag, 1996) și la *Eseu asupra poeziei moderne* (Ed. Cartier, 1997).

● La rubrica „Despre mărturisire”, din nr. 11 al „Familiei”, Paul Goma preia citate din *Jurnalul* lui Sebastian și, comentându-le, compară situațiile descrise

acolo cu cele menționate în propriul *Jurnal*: „Pe Sebastian l-au chinuit, hăituit, batjocorit, alungat de la inima lor, nu Zelea Codreanu și nu A.C. Cuza, nici Antonescu – ci magul Nae Ionescu, ci neasemuitul Mircea Eliade, ci nemaipomenitul Camil Petrescu, ci sfântul Mircea Vulcănescu; pe mine nu m-au îngenuncheat securiștii lui Drăghici, ai lui Pleșiță – nici Popescu Dumnezeu, nici chiar Ceaușeștii; pe mine m-au pălmuit colegii Dinescu, Doinaș, Blandiana, Manolescu; mi-au distrus cărți amicii Liiceanu, Sorescu; mi-au blocat și înmormântat cărți nedușmani ca Viorica Oancea și Marian Papahagi, iar când mi-a apărut, în sfârșit, *Jurnalul*, au organizat campanii în stilul « Săptămânii » barbiste și al « Luceafărului » unghenist – cine? « România literară » a lui Manolescu, « 22 » al Gabrielei Adameșteanu – ambele pilotate de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca – prieteni de-o viață” (*Jurnalul lui Sebastian I*). Intervențiile pe text vor fi continuate în nr. 12 al revistei, cu notații deopotrivă incitante și incitatoare, precum „Dacă ar fi să o cred pe Ileana Vrancea, de la Universitatea Ebraică din Ierusalim – și de ce n-aș crede-o? – Leon Volovici, prefațatorul, autorul notelor, dar și colportorul fotocopiilor după *Jurnalul* lui Sebastian este una și aceeași persoană cu participantul la diverse simpozioane româno-israeliene, ce s-a ilustrat prin falsificare de citate. [...] Așadar, după Ileana Vrancea, la al IV-lea simpozion româno-israelian – din 1986 – Leon Volovici a afirmat: « Antonescu, el însuși un adept al unui antisemitism *ponderat*, nerasist în esență, prelua sloganurile Gărzii de Fier când vorbea despre *primejdia iudeo-bolșevică* ». Este foarte adevărat că, în 1990, Volovici a retras *nerasismul* lui Antonescu, iar în 1991 l-a introdus în « bagajul intelectual al Gărzii de Fier ». Acum patronează *Jurnalul* lui Sebastian! Cu ce drept? Cu ce prestigiu? Cu al unui falsificator de documente? Cu al unui ins atent ca *adevărul istoric* să fie totdeauna pliat pe politica externă a Israelului?” (*Jurnalul lui Sebastian II*).

● „Jurnalul literar”, nr. 43-48, este dedicat memoriei lui Mircea Vulcănescu, readus în actualitate prin fotografia de pe prima pagină, prin poezia *Roza vânturilor*, prin articolul-restituire *Despre spiritul românesc* și prin studiul *Mircea Vulcănescu sau seninătatea conștiinței*, de Cicerone Poghiric: „Mircea Vulcănescu nu urmărea originalitatea cu orice preț, care face ca arta modernă, de exemplu, să fie doar o negare continuă a etapelor ei anterioare, sau ca fiecare filosof și savant să-și creeze propriul jargon, adesea de neînțeles pentru ceilalți. Tot așa cum Eliade opunea originalitatea autenticității, Vulcănescu nu credea în creativitate, ci în reluarea lucrului bine făcut și util, sau – așa cum spune unul din foștii lui secretari – în «regula jocului perfect». Studiile și chiar cronicile sale – care nu erau lipsite, uneori, de un caracter polemic – nu urmăreau să demonstreze că numai el are dreptate, ci încercau să realizeze laolaltă cu cititorii și ascultătorii și, desigur, cu cel pe care îl critica, o construcție în care fiecare lucru să fie la locul său, iar omul să devină miezul acestor bunuri, aidoma creației divine”. □ În zona de polemică a vieții literare contemporane,

Elvira Iliescu trimite redacției comentariul „*Solidarizarea*” d-lui Buzura: „În emisiunea din 22 oct. '97, pe TVR 2, consacrată lui Augustin Buzura, d-na Sanda Vișan ia un lung interviu scriitorului, atât în locuința bucureșteană, cât și pe aleile unui parc, pentru a inocula un strop de poezie, probabil în speranța atenuării unui răspuns stupefiant la întrebarea: «V-ați simțit solidar cu regimul Iliescu?». Răspunsul d-lui Buzura merită toate paralele: «M-am simțit solidar cu cei care mi-au dat bani». Scurt. Din păcate, cuprinzător. Așa-zisul mister Buzura (mă număr printre cei care și-au pus niște întrebări neduse până la capăt – cine risca pentru a se publica opera?) ni se deconspiră astfel brutal: s-a lăsat cumpărat, din moment ce este solidar cu cei care i-au dat bani. Mărturisesc că l-am văzut nu o dată zâmbind băgăreț peste umărul d-lui Ion Iliescu; nu te înduri totuși să tai niște punți pe care le credeai constituite trainic. Dar d-l Buzura nu s-a lăsat până ce n-a pus proverbialul punct pe «i»: solidarizarea cu mecenatul de partid. Să recunoaștem, d-l A. Buzura are o viață grea: se împarte între Fundația Culturală Română – făcută plocon, Academie, scrisul chinuit în apartamentul numai cu două camere din București, goana bilunară până la vila de scriitor ostracizat al regimului ceaușist, din Cluj etc. etc. Cum să nu te îmbolnăvești? Dar «sponsorii» nu te lasă la greu, îți asigură efectuarea unei operații pe cord deschis în... America. Din păcate, nu este singurul caz din rândurile scriitorilor, cărora însă li s-a făcut intervenția în țară. Costă incomparabil mai puțin. Se va fi spunând că dl. Buzura este o valoare. Alții, infinit mai valoroși, au murit prin sau din cauza închisorilor, pentru că «n-au știut» să ajungă la înțelegere cu poliția. Personal, îmi doresc sănătate, nu cu muritorul Buzura sunt în dezacord, ci cu fondul de fătărnicie. Nu o dată s-a plâns (public) de hărțuierile la care a fost supus, dar – slavă Domnului – cărțile i-au apărut una după alta. Cine îl gira? Aflăm (destul de târziu) din *jurnalul* lui Mircea Zăciu și, mai ales, din cel al lui Paul Goma: «liberalul» Gogu Rădulescu, «persoană marcantă» în sfatul ceaușist. Deci – *cu voie de la poliție*. S-a dat undă verde pentru înfierarea regimului dejist? S-a trecut la atacul «obsedantului deceniu». Dar să nu te atingi de ceaușism că te pulverizezi, ori supraviețuiești ca Mircea Dinescu într-un demisol. Va fi spunând A. Buzura că strecoară un «N.C.» în *Drumul cenușii*, dar printre atâtea fire răsucite și încurcate, de ajungi să te crezi în plin careu de cuvinte încrucișate. Și, bineînțeles, tot cu voie de la «acea parte» a poliției căreia i se acrise de hachițele celor două sclifositudini. Să conchidem: A. Buzura n-a riscat nimic, de la bine, a trecut la incomparabil mai bine. Să presupunem noi că s-a solidarizat cu aceia care i-au dat bani pentru a promova marile valori românești. Când? Unde? Pe cine? S-a pronunțat în schimb asupra traducerii cărților sale în America și Franța. Povestea cu pâinea și cuțitul... Și vrea ca noi să credem că a rupt gura târgului internațional? Doar *Fetele tăcerii*, cu toate potrivelile, cusutul cu ață albă, ar avea ceva șanse. În rest, uzura e la vedere. A. Buzura a fost un scriitor opozant, atât cât i s-a permis. Iar răsplata – cu asupra de măsură. «Comanda

socială» are tariful generos”. □ La rubrica „Dialoguri esențiale”, jurnalistul Eugen Lucan, de la Radiodifuziunea Română, îi ia un interviu lui Șerban Foartă (*Cu Șerban Foartă ca la o „judecată de apoi”*): „Î: – Domnule Șerban Foartă, de ce, într-o vreme când scriitorii noștri veneau în Capitală, dv. ați rămas la Timișoara? – Am rămas, dar am avut și eu o tentativă prin ’68-’69 de a veni în București, nu pentru că «soarele tuturor românilor la București răsare», dar e Capitală oricum, și mă simt mult mai apropiat de el (nu pentru că e Capitală), am avut mai multe afinități cu lumea de acolo decât cu cea din Timișoara, eu fiind ceea ce se cheamă «regătean». Majoritatea celor care au debarcat concomitent, sau aproape, cu mine în București de prin *ardealuri* și *moldove* s-au bucureștenizat. Eu am preferat să onirizez, trăind într-o dulce derivă, cu o seamă de oameni pe care, de altfel, i-am admirat foarte mult și nu regret acel timp care a fost poate cel mai frumos «sezon» al vieții mele, din multe puncte de vedere. Momente scurte, mai bune sau mai lungi, poate or mai fi fost, dar niciodată un așa *sezon*, care a ținut mai multe anotimpuri de fapt, și tocmai în acei ani de relativă liberalizare, când nu începuse încă «vara tezelor din iulie». Și a fost frumos... Î.: – Ce a însemnat, pentru d-voastră, ca poet, această perioadă onirică? – Pe de o parte, nu e vorba numai de onirismul în sine; nici nu știu dacă, exceptându-l pe Dimov, mai putem vorbi despre un alt oniric sută la sută. Î.: – Prozatorul Dumitru Țepeneag este un oniric declarat! – El chiar a fost un fel de șef de echipă, fiind cel care a inventat onirismul de pe poziții teoretice, pentru că Dimov nu știa ce face, dar pe el nu-l interesau teoretizări de factura asta; ba, uneori, îl și iritau. Fundamental, el avea o distincție ontologică, o timiditate ființială și demonstrațiile exhibiționiste în privința aceasta nu puteau decât să-i displace, și uneori îi plăceau profund. Pe de altă parte, *sezonul* mai putea să fie frumos și pentru că din 1964 începuse o destindere: răposatu’ nu avea întru-totul puterea și nu se putea ocupa de toate sectoarele lumii noastre. Literatura, artel nu-l interesau. Avea, deocamdată, grijă să pună mâna pe puterea cealaltă și, încet-încet, din momentul când a cucerit-o, s-a ocupat și de cultură; mai precis din ’71, când reculul a fost evident și am reintrat în acea lungă «iarnă a nemulțumirii noastre» (mai pe față, mai pe ne-față), în fine, cu trădările pe care le știm și cu vrajbele pe care de asemenea, le cam știm. Și totuși, înainte chiar de celebrele «teze», curentul oniric fusese deja pus între paranteze. Prin ’69 cred. Î.: – Din ce cauză? Ce anume a «deranjat» atunci? – Deranja ideea de grup. Pentru că, așa cum știți foarte bine, că la armată și la pușcărie nu ai voie să te solidarizezi [...], tot așa, ideea de «curent literar» deranja foarte mult. Chiar dacă onirismul putea să pară, și într-un fel și era, *apolitic*, chiar dacă nu producea o literatură «realistă», care să scoată la iveală «aspectele negative» – ca să vorbim în frumoasa limbă de lemn – el friza în felul acesta, politicul. Onirismul a fost tolerat vreo doi ani pentru că unul dintre cei care îl girau era M. R. Paraschivescu cel care, oricâte păcate ar fi avut, avea antene bune și descoperea poeți. Dacă făcuse ce făcuse și, din cauza

convingerilor lui politice, își îngropase poezia, ar fi vrut să scoată la iveală o serie de talente... Î.: – A fost tipărit «jurnalul» său – o carte prin care s-a făcut înțeles și iertat de mulți! – Așa cred și eu, din păcate nu l-am citit integral, am citit destule «fragmente». Am văzut că mulți s-au supărat pe el. Ca văcarul pe sat. Nu i-a fost lesne nici lui, fie și pentru faptul că, mizând în adolescență pe o gloabă care nu a luat niciodată marele premiu (gloaba rămânând gloabă), dar începând în același timp să trăiască într-un fel de schizofrenie (nu clinic vorbind deși, chiar și clinic el ar fi avut probleme), acceptând o schizofrenie intelectuală, morală, sentimentală, a fost o pedeapsă destul de mare pentru el. Nu spun că a fost un *model*, dar să nu credeți că noi, cei din '68-'69' vedeam atunci cu aceiași ochi cu care îl văd azi unii care nu prea au avut de suferit de suferit nimic, nici măcar această duplicitate. M.R. Paraschivescu nu a avut niciodată funcții. Î.: – Totuși se pare că a aspirat la ele. – În paranoia lui, probabil că aspirat. El era un *outsider*. Până la urmă, el rămâne autorul *Cântecelor țigănești*, chiar dacă a scris câteva poezii în tonul timpului (unele chiar odioase; îmi amintesc de cea din '51, scrisă cu prilejul celei de-a doua stabilizări, așa-zisa reformă monetară). Dacă ne substituim acum Divinității ca la o «judecată de apoi», cum fac unii în zilele noastre, și le punem pe cele bune pe un taler și pe cele rele pe un altul, mi se pare că la M.R.P. ar prevala partea cea mai bună". □ Cu titlul *O după amiază cu dl. Mircea Eliade în „șantierul” literaturii sale*, Nicolae Florescu restituie „un interviu uitat, puțin sau chiar deloc cunoscut până și specialiștilor”: este vorba despre materialul apărut în revista șapirografiată a exilului parizian „Cronicarul” (an I, nr. 2, 1950, p. 3-4), realizator fiind Ion Pârvulescu. Tema principală a discuției este încercarea lui Mircea Eliade, spre a-și continua activitatea științifică și de scriitor de ficțiune, după instaurarea comunismului în România, de această dată, în spațiul cultural italian: „În Italia am fost mai întâi în aprilie, invitat pentru o serie de conferințe – la Institutul de Orientalistică și la universitatea din Roma, unde, în Aula Magna, prezentat de d. prof. Pettazzoni, am vorbit despre *Magie și mistică în hinduism* – căutând în permanență un sens sărbătoresc, de mare bucurie și prețuire, întâlnirii acesteia italo-române, de exil... Este, de asemenea prevăzut că pentru anul școlar 1950/1951 voi ține un curs la Universitatea din Roma, începând din septembrie. A doua oară, anul acesta, am fost în Italia, împreună cu Basil Munteanu, la Veneția, pentru întâiul Congres al Societății pentru cultură europeană, unde majoritatea marilor oameni de cultură ai Europei libere au fost prezenți. S-a discutat despre autonomia absolută a culturii și rolul ei major în societatea de astăzi, a timpurilor moderne. S-a vorbit despre o Europă care nu poate fi decât întreagă, nedespărțită de nicio cortină, și asta cred că ne interesează foarte mult pe noi, românii...[...] La Torino mi se tipărește acum traducerea în italiană a lucrării mele despre *Istoria Religiiilor, Tehnicile Yoga și Eterna reîntoarcere*. [...] Mă gândesc foarte mult la o *Mitologie a morții*, căci moartea, cred, până la urmă s-ar putea reduce la o

fenomenologie a ei". În finalul interviului, se amintește de „marele roman la care d-sa lucrează în prezent”, după ce, pe parcurs, „acest roman, aproape terminat, care-l obsedează zi și noapte”, primise și un „titlu românesc”, *Sânziene*: „Va avea circa 700 de pagini. Acțiunea se petrece peste aproape întreaga Europă. A început să fie scrisă acum doi ani în Portugalia și se întinde între anii 1936-1948”. □ În articolul „*Jurnalul*” lui Sebastian și „obiectivitatea” presei franceze, ARISTARC, referindu-se la ecurile critice din „Le Monde”, „L'Express”, „Le Monde des livres”, își declară dezacordul față de manipularea ideologică a confesiunii autobiografice: „Nu este greu de înțeles, desigur, încotro se bate și ce se încearcă cu *Jurnalul* lui Sebastian în reputatele și atât de «obiectivele» reviste franceze, nu altele decât cele care, până la moartea lui Cioran sau la dispariția lui Mircea Eliade, nu știau cum să-și exprime mai elogios o admirație ce se dovedește deplorabilă în perspectiva timpului, pentru ca, imediat după plecarea lor dintre noi, să declanșeze o confuză denigrare prin atribuire de etichete politice caracteristice mentalității staliniste ce a distrus cultura țărilor est-europene în ultima jumătate de veac cu binecuvântata aprobare a stângii franceze. Regret, ca cititor român, regret din inimă destinul atât de ingrat al lui Mihail Sebastian, felul rușinos în care îi sunt folosite suferințele spre a i se compromite prietenii. Cred că scriitorul Mihail Sebastian merita un tratament postum mai bun chiar din partea presei literare franceze, cel puțin pentru dorința lui de a se integra unei societăți românești care, departe de a-l respinge și de a-l menține în solitudine [...], l-a adoptat și l-a sprijinit să se afirme, recunoscându-i valoarea certă prin cei mai străluciți reprezentanți ai ei”. □ Ilenei Corbea îi sunt acordate „Cinci minute cu...”: Adriana Bittel și Grete Tartler. „- La ce carte scrii acum, Adriana Bittel? – Acum scriu, pentru mine, pentru cărțile mele de proză, destul de puțin și oarecum fragmentat. – De ce? – Fiindcă slujba mea de redactor la «România literară» nu-mi asigură nici măcar două zecimi din necesarul existenței. Și atunci trebuie să scriu în mai multe părți și o mulțime de lucruri ce n-au nici un fel de legătură cu creația narativă. Din fericire, ceea ce știu eu să fac mai bine – redactare, stilizare, cronică de carte și așa mai departe – se caută încă, deși se plătește foarte prost. Lucrez la o groază de cărți, colaborez cu o serie de edituri, ceea ce îmi lasă foarte puțin timp liber pentru scrisul meu propriu-zis, pentru proza mea. Este destul de chinuitor...[...]; „- Ce se găsește actualmente pe masa ta de lucru, Grete Tartler? Sau, mai bine zis, ce proiecte literare ai? – Proiectele mele literare imediate sunt mai puțin ambițioase decât până acum. Poate și pentru că îmi propun doar să culeg, să strâng la un loc fragmentele și bucățile deja scrise și publicate prin presă în bună parte. Este, în același timp, un fel de recoltă a paginilor adunate și nepublicate, începând din 1992 încoace. – Te referi la poezie? – Da, în primul rând. Dar, în afară de acest volum antologic de versuri, pe care-l aștept să apară în curând, căci se află sub tipar, am intenția să cuprind într-o carte și o serie de eseuri. Sunt, în fond,

«aminitirile» mele de om de cultură care a trăit o bună bucată de vreme în Austria. Se va numi, de altfel, *Austro-jurnal*, și va fi un fel de *jurnal de idei*, un catalog al evenimentelor literare, muzicale și artistice pe care le-am trăit acolo, cât și al cărților citite. Poate va cuprinde și unele *aforisme*. În fine, un *fragmentarium* care se va lectura, cred, mai lesne decât o carte compactă și greoaie pe această temă”.

● În revista „Tomis”, nr. 11, prezentând cartea *Într-o după-amiază de vineri*, I. R. [Ion Roșioru] concluzionează frenetic asupra autorului: „Răzvan Petrescu e un prozator care impune de la bun început o voce distinctă în literatura acestui sfârșit de veac și de el se va vorbi și se va scrie ca despre un temerar, fără îndoială” (*Povestiri*).

● Apare nr. 1 din „suplimentul de **post**(tranziție) «Vineri»” al revistei „Dilema”. Redacția este alcătuită din: Ion Manolescu, Liviu Papadima, Mircea Vasilescu (redactor-șef). Consilier tehnic: Florin Iaru. Editorialul (*N-a fost, să fie!*), semnat Redacția, detaliază într-o minipovestire, pe bază de (auto)ironie postmodernistă, peripețiile organizării noii publicații: „N-a fost nici *Certitudini* – Supliment al revistei «Dilema», nici măcar *Siguranța*, ce-ar fi vrut să poate motto-ul *Siguranța intelectualului – mai presus de dilemele sale*. Am vrut să-i zicem *Bis*, *Bold*, *Rond*, *Decs*, *Post*, *Pre*, *Melc*, *Mix*, *Net*, *Brut*, *Script* sau *Pol*. Naiba știe de ce trebuia să aibă un titlu monosilabic. Apoi am început, cum se face, să ne gândim la sumar. Nimic mai valoros decât să structurezi nimicul. Am vrut o pagină de minunate lecturi, *De cărțibus*. Ne-am propus să nu ne scape din ochi marile evenimente culturale, cărora le-am dedicat o *La cometă*. Ne-am bătut capul cu interferențe și *Interdisciplinarități*, *De-ale lui Miciurin*, chemând toate hotarnicele domenii: *Hai la Milcov!* Ne-am îngrijit de *Colțul marginalului* cel oropsit, am propus, pentru o mai pioasă cinstire a bravelor noastre instituțiuni prezente și viitoare, *Institutio in integrum*. Am cătat să fim temeinici, exhaustivi, să tratăm *Viața de zi cu zi în vremea lui Constantinescu* – tot cu cultură de bună seamă. Am fost și rămânem moderni, sincroni, postcroni. Ne pronunțăm pentru *Vilagiul global*. Cooperăm cu Microsoft – *Mic și moale*. Iar după ce am terminat titulatura de pagini am luat guma și s-a făcut vineri. Disuadați de orice manual cumsecade de stilistică, am zis că trebuie să facem ceva cu repetiția cuvântului «cultural». Cum să mai dăm față cu revista mumă, după așa o vrednică de dispreț insinuare? Ne mustră cititorii nedumeriți: e «Dilema» însăși altminteri? Vom fi dară *eminamente culturali*. Altă soluție nu-i. Din această dilemă nu se poate ieși. Am vrut să compunem, la sfârșit, o platformă, un program, măcar un editorial, măcar un rondel. Toată lumea are un program, măcar de televiziune. Toată lumea bună se platformează, iar noi umblăm după primul vers, după primul rând, după primul număr. În fine, n-a fost, să fie”. □ Majoritatea autorilor de eseuri și articole sunt cadre didactice ale Facultății de Litere a Universității din București: Sorin Alexandrescu, *Pentru o (discretă) retragere a normelor*; Mircea Cărtărescu,

Viespea și reperele (fabulă), sub pretextul unei analize a cărții lui Richard Dawkins, *Un râu pornit din Eden* (Humanitas, 1995); la rubrica de actualitate editorială „Horoscop critic”, scrie Ioana Pârvulescu; Ion Manolescu publică ***În căutarea lui Thomas Pynchon***, iar Gabriel Mihăilescu se ocupă cu ***Trecute ficțiuni gastronomice***, un comentariu la „singura carte de bucate românească dinainte de secolul al XIX-lea care a ajuns până la noi” (*O lume într-o carte de bucate*, Manuscris din epoca brâncovenească, studiu introductiv de Matei Cazacu, prefată și postfață de Ioana Constantinescu, Ed. Fundației Culturale Române, 1997). □ Liviu Papadima semnalează apariția revistei „A Treia Europă”, componentă a programului de studii de la Universitatea din Timișoara, coordonat de Adriana Babeți și Cornel Ungureanu, pe tema geografiei culturale a Europei Centrale. □ Mircea Vasilescu îi ia un interviu criticului și profesorului universitar Nicolae Manolescu, de această dată în calitate de realizator, la TV, al emisiunii *Profesiunea mea, cultura*: „- [...] credeți că valorile trebuie susținute și apărate sau, dimpotrivă, tocmai pentru că sunt valori, ele vor sfârși prin a se impune singure? – O cultură nu este făcută din valori *în sine*, ci este un organism care are o anumită coerență și anumite conexiuni. Creierul nostru funcționează nu pentru că are miliarde de neuroni, ci pentru că câteva milioane de neuroni se află legați prin sinapse. O cultură apare atunci când se realizează aceste sinapse. Iar aici e important nu atât rolul criticii ca disciplină, ci rolul *spiritului critic* ca mentalitate. Spiritul critic ordonează într-un anume fel lucrurile și face ca aceste valori să apară. Valori *în sine* nu există. – Prin activitatea critică pe care ați desfășurat-o, ați impus ierarhii și repere. Recent, Sorin Alexandrescu vă plasa printre creatorii de canon în cultura română, după Maiorescu și Călinescu. Credeți că astăzi e nevoie de o «despărțire a apelor», în sens maiorescian? – Nu știu dacă se mai poate. Maiorescu făcea asta într-o cultură relativ restrânsă din punct de vedere cantitativ și aflată la începuturi, într-un moment în care se fixa tabloul genurilor și speciilor moderne. S-a mai făcut așa ceva în regimul comunist care nefiind pluralist deloc, a impus un anume centrism și în cultură. Dar în clipa când partidul comunist a scăpat de sub control o parte a culturii, care a intrat pe mâna oamenilor de meserie, s-a putut face piramida necesară, s-au putut stabili repere. Dar acum nu se mai poate. Ar fi absurd să ne imaginăm că cineva poate să facă un canon. Dacă eu am făcut canonul ani în șir, cum spune Sorin Alexandrescu (eu nu cred, mă rog, dar acesta-i punctul lui de vedere), acum nimeni nu-l mai poate face. Astăzi ar trebui făcute mai multe canoane sau ar trebui deschisă discuția, cum s-a făcut în Statele Unite, chiar pe problema canonului ca atare. Americanii au observat că acel «canon literar» bine stabilit și despre care toți specialiștii vorbeau cuprindea opere care nu însemnau decât 1 sau 2 la sută din imensa suprafață de cărți publicate. Și atunci pe bună dreptate trebuie să-ți pui întrebarea: ce rol formativ, educativ, cultural are un canon care se referă la 1 la sută din oameni? Ceilalți 99 la sută se formează pe altceva – nu pe canon, dar

oricum pe niște foarte precise deprinderi de lectură”. □ Cezar Paul-Bădescu intră într-un scurt dialog cu teoreticianul literar Mircea Martin, despre „*complexele*” literaturii române: „– Stimate domnule profesor, în 1981 ați lansat sintagma «complexele» literaturii române, într-o carte ce pune în discuție opera lui G. Călinescu. Dacă ați relua tema acum, când nu mai există cenzura, v-ați dori s-o tratați altfel sau să vă extindeți domeniul de aplicație? – În 1981, în plin triumfalism naționalist, era greu de imaginat o discuție cât de cât serioasă despre «complexe», așa că tema ar merita o analiză specială, vreau să zic separată, și extinsă la scara întregii societăți românești. Perspectiva și instrumentele de lucru ar trebui să aparțină, în acest caz, sociologului. – Literatura noastră actuală mai cunoaște complexe? Care ar fi acestea? Credeți că și-au făcut apariția și unele «complexe» noi, post-revoluționare? – O bună parte din complexe noastre este datorată *izolării* în care am fost ținute aproape jumătate de veac. Chiar dacă o relativă (tot mai relativă pentru că determinată economic) libertate de mișcare a oamenilor și o circulație mai rapidă a valorilor creează un cadru favorabil schimbărilor de mentalitate, aceste «complexe» încă există. Mai mult, au apărut și altele noi sau, mai bine zis, s-au accentuat unele mai puțin vizibile în trecut. Cum ar fi, de pildă, *complexul de asistat*. Un «complex» extrem de... complex în cadrul căruia indigența nu exclude suficiența, iar neputința se manifestă adesea prin aroganță. Să ne amintim de anul 1990 și de modul în care surpriza produsă în unele comunități autohtone de sosirea «ajutoarelor» s-a transformat repede în pretenție. Concomitența sau alternanța între umilință și mișcare demnă se regăsește, din păcate, și în atitudinea scriitorilor români. Mulți dintre ei își doresc, firește, să fie cunoscuți peste hotare. Dar cu o condiție: să nu întreprindă nimic în acest sens. Inițiativa trebuie să le aparțină «celorlalți», să vină din afară și orice efort (de corespondență cu străinătatea, de traducere a operei proprii etc.) să le fie preluat. Numai atunci geniul lor (de care nu se îndoiesc) se va impune Europei. Dacă nu – cu atât mai rău pentru Europa și pentru restul lumii. Bineînțeles, cei care izbutesc să publice în străinătate sunt disprețuiți și invidiați în același timp. – Cum se poate elibera, pe viitor, literatura română de complexe ei și care credeți că este atitudinea pe care trebuie s-o adoptăm? Asumare sau negație? – Mai încape vorbă? Trebuie să asumăm și nu să negăm, trebuie mai cu seamă să nu «răzbunăm» complexe de inferioritate în complexe de superioritate. De fapt, cred că pentru a scăpa de sentimentul inferiorității, ar fi bine să renunțăm la acela de superioritate. Ar trebui să încetăm să ne mai considerăm – fiecare – cel mai bun, mai talentat, mai... Literatura română nu are cum să se elibereze de complexe înaintea autorilor ei”. □ Despre egolatria artistică și „nefericita extrapolare” la nivelul mecanismului de compensație al „fantasmelor naționale”, scrie Ion Bogdan Lefter, în articolul *Maladii, frustrări și-un strop de optimism...*: „Un proces pervers de transfer între planuri de mentalitate diferite, cu consecințe negative mai largi și

cu efect de bumerang pentru cei de la care pleacă totul. [...] hrănit de mitologiile naționale triumfaliste, artistul român își întreține maniacal frustrările, angoasele, iluziile pierdute, dar de care continuă să se agațe împotriva tuturor evidențelor, deși ele, evidențele, arată limpede că visele cu pricina n-au nicio șansă de împlinire (cultura română nu va fi niciodată «mare», literatura noastră nu va ajunge niciodată «egala» celei franceze ori engleze nici măcar a celei ruse). Secvența a doua: obsesia îl macină progresiv, și la el acasă, unde complexul superiorității sale garantate de talent și geniu îl face să-și consume energiile în puseuri de orgoliu veșnic nesatisfăcut, și în străinătate, unde, când e invitat se face de răs comportându-se așa cum crede el că li se potrivește vedetelor, incapabil să intuiască ce și cum ar trebui să le spună despre el însuși și despre cultura din care vine unor auditori care n-au auzit decât puțin sau deloc despre el și despre ea. Secvența a treia: sub maladia celebrității cresc complexe de inferioritate, care-l fac pe artistul nostru «reprezentativ» să pozeze tot mai stângaci, tot mai sumbru, tot mai caraghios, uneori agresiv, alteori defetist, «neînțeles», speriat – de fapt – de rolul pe care trebuie să-l joace, îngrozit că e obligat să spună ceva într-o limbă de circulație în streinătatea către care – vai! – tânjește să călătorească oricât de des...”. □ La rubrica „Valea Plângerii”, scriitorul Călin Andrei Mihăilescu dedică un prozopoem *Țării europsite* și populațiilor care o locuiesc: „[...] Dinăuntru, dinafară, tătuci pocnesc din bici; patria-i paria – vioaie-n opinii, spurcată la gură, nu-i suflă în ciorbă nici sora natură. La-nceput, un zeu răsând, de-nstrăinare, i s-a pus în scorburi, crăpături și răni, centrifuga de acasă i-a-mpins apoi orașele pe margini iar pălăria din mijloc i-a suflat-o soarta. Sfântă, Apatia, masa, trece prin carcasa poporului. El s-a parcat în parcă – nu moare, nici departe n-ajunge. Trac neînfricat. Dragoș postzimbrian. Foaie verde \$. Paranoica demonstrează Nnației instrumentul românesc al ființei. Cultura română – formă fără fonduri. Patria mea e undeva. Dinspre est un gugustiuc, cu ochii scuipați înspre noi de viforul stepelor, fluieră o șansonetă. Vrem să fim amorali, nu mai vrem bretorică, vrem Securitatea fără securiști. Pescuim dincolo de cerurile teritoriale. Vin americanii. Hamburghezia salvează țara. Um om – un votiv”. □ În articolul „preponderent confesiv”, *Strategia și tactica unui june «eclectic»*, Paul Cernat își descrie parcursul formării ca filolog. Elementele strict biografice (precum euristica practică de profesorul de liceu, Gh. Lăzărescu, de la «Bălcescu», pentru obținerea de la elevul Cernat a semnificației cuvântului „eclectic”, ori experiența anti-sistem prin ascultarea postului Europa liberă, în casa părinților: „Ceea ce m-a ajutat totuși să nu «rătăcesc drumul» literaturii române și să nu eșuez prematur și definitiv într-un belferism cu pretenții a fost postul de radio Europa liberă pe care îl ascultam de altfel de mic în familie. Asta m-a făcut să recurg de timpuriu, sfătuit de părinți, la binecunoscutele strategii față de cunoscuți, ducându-mă cu vremea la o suspiciune generalizată. Oricum, comentariile din cadrul Actualității

culturale românești ale Monicăi Lovinescu și ale lui Virgil Ierunca, ale lui Alain Paruit, Ion Negoitescu sau Gelu Ionescu m-au făcut să nu pierd contactul cu fenomenul de desfășurare al literaturii contemporane și totodată să înțeleg mai bine condiționările ei mai mult sau mai puțin brutale față de mecanismele politice ale sistemului totalitar comunist, dar și față de fenomenul politic în general.”) introduc un discurs de atitudine, în care se reflectă percepțiile studenților și absolvenților de la Facultatea bucureșteană de Litere, din anii '90, față de ideologia vieții literare a perioadei: „[...] faptul că am revenit în domeniul literaturii după un stagiul (purgatoriu?) politehnist a avut meritul de a-mi cristaliza o viziune relativizantă asupra acesteia. Nu sunt un literaturocentrist, opțiunea mea se îndreaptă către o abordare mai relaxată și mai nuanțată a literaturii din perspectivă contextuală, inter- sau transdisciplinară. Îmi recunosc o anumită distanță față de viziunile autonomiste sau «monocentriste», care nu sunt altceva decât consecințele unor forme revoluate de autism social, de cultură a monologurilor. Cu atât mai mult cu cât resincronizarea cu Europa, inclusiv în privința mentalităților, apare astăzi ca un imperativ național. Din fericire așa-numitele studii culturale încep să câștige tot mai mulți adepți și la noi în mediile universitare, făcându-le astfel mai receptive la alteritate, mai pregătite să răspundă corespunzător exigențelor unor societăți deschise. În acest sens, postmodernizarea vieții universitare românești îmi apare ca un deziderat, e drept un tocmai ușor de atins. Deocamdată moda care predomină în facultățile noastre de umanioare este cea esențialistă. Am avut prilejul să observ acest lucru în special la studenții de la Filologie (unde am audiat însă o serie de cursuri cu adevărat magistrale). Mă decepționează totuși – trebuie să recunosc – noicismo-heideggerianismul snob, infatuat și cam ridicol în prețiozitatea lui lipsită de umor, al respectivilor studenți pe care-i întâlnesc inclusiv în cadrul ceneclurilor literare studențești. Același esențialism morgantic este prezent în forme mai moderate ce-i drept, abil camuflate, și în rândul unei anumite părți a literaților. Personal, văd în această vogă esențialistă postrevoluționară o manifestare specifică unei societăți românești îndelung frustrate, care nu a reușit să-și depășească, încă, complexele identitare și să-și înlănțuească reflexele antiliberales, regresive ale fondului nostru «nelatin» (ca să mă exprim în termeni esențialiști)”. Bogate în sugestii de redresare, revizuire și remediere sunt paragrafele în care tânărul intelectual problematizează situația programei școlare învechite și atrage atenția asupra blocajelor produse de conservatorismul critic: „Un aspect caracteristic privește programa analitică de studiu – încă nerevizuită corespunzător momentului – a literaturii moderne (interbelice) și contemporane (postbelice) pentru licee. Nu pot să închei acest articol preponderent confesiv fără să revin încă o dată asupra acestui punct nevralgic al bătăliei canonice, fundamental, în opinia mea, pentru problema «ierarhiilor» și «reperelor» impuse de către anumiți critici în privința literaturii naționale. De aceasta depinde însă – nu-i așa? – impunerea unui anumit mod

de raportare la valorile culturii române. Punctele de sprijin ale demersului acestor critici ar fi, pe de o parte, literatura modernist-șaiyecistă, completată cu neosămănătorismul revolut al basarabenilor Grigore Vieru și Ion Druță, și, pe de altă parte, literatura generației kriterioniste, caz în care nu este exclusă, cred, o intenție de manipulare subtilă în propriul beneficiu a unor tendințe ale receptării literare postdecembriste. Așa cum se prezintă astăzi amintita programă, ea apare drept una «castrată» nu numai de dimensiunea postmodernă (strategic minimalizată), dar și altele cum ar fi, de exemplu, literatura avangardei interbelice a cărei «clasicizare» de care vorbesc unii critici e sublimă, dar lipsește practic cu desăvârșire. Dacă nu mă înșel, obiectivul nemărturisit al autorilor acestui manual îl reprezintă remiterea literaturii naționale în spiritul unui neoromantism etnicist de fond, aseasonat cu unele achiziții moderniste inofensive, de fațadă, centrat în jurul a cel puțin două «mituri» literare (Nichita Stănescu și Mircea Eliade) abordate dintr-o perspectivă exclusiv tematică. De fapt, lipsește, în general, o preocupare pentru istoricitatea fenomenelor literare. Potrivit acestei viziuni mai curând decât de «repere» e nevoie de mituri naționale inclusiv în literatură. O amendare de fond a respectivei viziuni în spirit autentic liberal, cu acceptarea și justa considerare a modelelor alternative minimalizate până acum, este necesară și cred că ea nu va întârzia prea mult. Oricât s-ar ascunde astăzi în spatele autonomiei esteticului, autorii acestui canon restrictiv, menținerea și susținerea lui în forma actuală trădează în mod implicit interesele specifice unei bătălii politice duplicitate în conservatorismul ei tactic”. □ La aceeași temă a „complexelor”, însă cu particularizare nu asupra literaturii, ci asupra civilizației române („De mai multe sute de ani, românii se socotesc ba apuseni, ba răsăriteni, ba central-europeni, ba sud-est-europeni, balcanici? bizantini?, ba rezultanta încrucișării imperiilor, ba cimitirul imperiilor muribunde, ba, până la urmă – după Eliade și discipolii săi – ne-europeni întru totul, fiind și veseli sincroni ai societăților pre-creștine, paleolitice sau cine mai știe ce.”), intervine printr-un „articolaș de gazetă” teoreticianul american de origine română, Virgil Nemoianu. Opiniile sale extind aria dezbaterii, o generalizează contextual, dizolvând lamentația de exagerare a «specificului național», prin identificarea aceluiași fenomen și în cazul altor culturi, cum sunt cea rusă, cea germană, cea ebraică: „Vreau să spun că trăim într-o lume în care «complexul», «auto-condamnarea» devin elemente dintre cele mai creatoare, dintre cele mai nobile chiar, dacă sunt însoțite cu inteligența morală cuvenită, dacă sunt întrebuințate ingenios spre folosul social. Concluzia mea? Cel mai mare pericol al complexelor sociale este *spaima* de complexe. Un anume aer dezinhibat, hâtru, senin, acceptarea propriului defect ca fiind inevitabil duce *de la sine* spre calea vindecării: nu e neapărat soluția ultimă și finală (care în fond și așa nu există!), dar ne îndreaptă spre ea, ne dă o anume consolare și ne grăbește acea

maturizare rotunjită și coaptă pe care o căutăm cu toții, oameni individuali, sau grupuri sociale” (*Complexe ale culturii române? Care complexe?*).

DECEMBRIE

1 decembrie

● Cotidianul „România liberă” (nr. 2338) difuzează știrea că, deși „grav bolnav de mai mult timp”, „scriitorul Mircea Nedelciu, unul dintre liderii generației optzeci, nu a primit viză pentru Franța, unde ar fi trebuit să se trateze”. Notița, nesemnată, având titlul *Un scriitor acuză*, precizează și forma disperată de protest adoptată: „el a anunțat că va face o grevă, refuzând de acum încolo tratamentul medical, în semn de protest față de modul cum sunt tratați românii de către ambasada Franței”.

2 decembrie

● Revista „22” (nr. 48) „alocă spațiu problemei”: *Procese '46, Sentințe '49, Recursuri '97*; pe scurt, este vorba de o încercare de reabilitare indirectă a mareșalului Ion Antonescu, prin reabilitarea miniștrilor din guvernul pe care l-a condus. Într-un *incipit* justificativ, fără semnătură, se arată: „Considerăm că ea [*problema*] privește, pe de o parte adevărul despre Istoria României dintr-o perioadă în care ea a fost succesiv falsificată în scopuri politice, iar pe de alta, rolul instituțiilor actuale și, în mod special, independența Justiției. Pentru ca cititorii să-și facă o opinie despre această complicată problemă, am încercat să alcătuim un dosar din care să nu lipsească: opinia presei internaționale, opinia și informația istoricilor, opinia magistraților, atitudinea instituțiilor românești (procuratură, președinție etc.) și, nu în ultimul rând, reacția celor doi congressmeni americani. Precum se va vedea, din păcate, în scrisoarea congressmenilor americani (altminteri buni cunoscători ai situației din România) apar informații istorice eronate (de exemplu, că demnitarii guvernului Antonescu, pentru care procurorul general a înaintat recurs în anulare, ar fi «vinovați de a fi participat, în calitate de lideri, la aplicarea așa-numitei soluții finale a naziștilor»). Reproșăm instituțiilor românești că în această situație au demonstrate obișnuita lipsă de transparență și inabilități de comunicare, care au dus și ele la punerea în cauză a statului de drept în România. (Recursurile în anulare retrase pe cale administrativă și nu, eventual, în ședința firească de la Curtea Supremă de Justiție, au lăsat impresia că s-au produs ingerințe în instituția Justiției) [...] ”. □ Articolul publicistului de la „Europa Liberă”, William Totok, apărut inițial în „Tageszeitung”, din Berlin, la 29 octombrie a.c., este centrat pe ideea critică a *Unui omagiu târziu pentru fasciști*: „România pregătește reabilitarea a șase miniștri ai guvernului Antonescu. În timpul dictaturii au pierit 150.000 de evrei și romi. În timp ce în Franța i se intențează un proces prezumtivului criminal de război, Maurice Papon, iar Vaticanul

pregătește o declarație care va condamna antiiudaismul, în România urmează să fie reabilitați șase miniștri ai guvernului Antonescu. Noul Procuror general al României, Sorin Moisescu, a declarat recurs în anularea sentințelor pronunțate. Pentru prima dată de la finele celui de-al 2-lea război mondial, vor fi reabilitați prin acest demers membri ai unui guvern fascist, ceea ce aruncă o lumină îndoielnică asupra noului guvern care a ajuns la putere toamna trecută. Pentru crimele săvârșite în timpul dictaturii lui Antonescu există numeroase dovezi. Împreună cu partenerii săi fasciști din Legiunea Arhanghelului Mihail, cunoscută și sub denumirea de Garda de Fier, Antonescu a transformat România, în septembrie 1940, într-un stat «național-legionar». Partidele democratice au fost interzise, constituția abolită, iar economia națională supusă «românizării». Funcționarii evrei au fost demiși din toate funcțiile publice și supuși interdicției de a-și exercita profesiunea, proprietățile evreiești au fost expropriate, iar elevii și studenții evrei au fost excluși din școlile și universitățile românești. În cursul reorganizării statului, Antonescu a calificat așa-numita «problemă evreiască» drept o «problemă vitală», propunând o «rezolvare metodică și progresivă». La scurtă vreme după aceea, el a ordonat internarea sistematică a evreilor în lagăre asemănătoare lagărelor de concentrare naziste. Grozăviile inimaginabile din lagărele din Transnistria au înspăimântat până și pe unii ofițeri naziști. «Ființa etnică a neamului nostru trebuie ferită de amestecul cu sânge evreiesc», cerea, în martie 1941, ministrul instrucției, educației, cultelor și artelor, Radu Rosetti, care se află pe lista celor ce urmează să fie reabilitați. [...] Regimul antonescian, care a durat până în august 1944, este vinovat de moartea a cel puțin 120.000 de evrei și 20.000 de romi. Încercările de reabilitare a lui Antonescu nu sunt o noutate. Imediat după schimbările intervenite în anul 1989, numeroși politicieni și organizații au cerut o reabilitare a dictatorului, condamnat la moarte în anul 1946 pentru crime de război. Probabil că în urma presiunilor venite din afară s-a renunțat la acest demers, deși propaganda în favoarea lui Antonescu a continuat. În mai multe orașe din România, unele străzi au primit numele lui Antonescu, iar susținătorii săi i-au ridicat câteva monumente; ziarele au publicat relatări exaltate despre faptele sale eroice în timpul «războiului sfânt antibolșevic» alături de Germania hitleristă. Simpatia în favoarea lui Antonescu, de care sunt cuprinse mai toate partidele din România, a devenit evidentă în iunie 1991, când a fost omagiat în parlament printr-un minut de reculegere. Numai deputații maghiari au părăsit sala, protestând astfel împotriva omagiului postum adus aliatului lui Hitler. Procurorul general și-a motivat demersul de reabilitare a celor șase miniștri prin faptul că ar fi vorba de niște «specialiști». Iar aceștia nu sunt vinovați de crimele regimului antonescian”. □ Plasată în pagină imediat după articolul lui Totok, intervenția lui Alexandru Paleologu, *Un fel de șantaj*, are caracterul unei replici în apărare. Din considerente de jocuri politice, „senatorii americani D’Amato și Smith, care s-au adresat

președintelui țării și nu justiției”, „folosind aspirația noastră de a intra în structurile occidentale, [...] au procedat la un fel de șantaj – dacă nu se renunță la această reparație judiciară, nu vom mai fi admiși acolo”. Urmează un îndemn: „Eu am sentimentul că nu trebuie să ajungă Occidentul, în speță Congresul American, în postura în care a fost Moscova” și un „reproș”: „el [președintele țării, Emil Constantinescu] trebuia să găsească o manieră elegantă, corectă și onestă de a declina acest șantaj”. Bizuindu-se pe amintiri personale, Alexandru Paleologu caută să lămurească, istoric, situația din epocă, mult mai nuanțată decât a fost prezentată în articolele de monitorizare: „Acești demnitari au fost judecați în anii 1945-1946, când au loc procese prin care s-au dat sentințe grave prin prisma politică a momentului. Apoi, după 1948, au venit la putere comuniștii și au instaurat sistemul în care nimic nu mai era luat în raport cu o reală culpabilitate. Pedepsele se dădeau pe categorii: chiaburi, boieri, burghezi etc. Sau dacă ai făcut parte dintr-un guvern. Sau ai avut un grad de răspundere politică. S-a plecat de la ideea că toți cei care au făcut parte din guvernele antonesciene sunt solidari cu anumite crime contra umanității sau crime de război. Nu s-a mai considerat ce au făcut, individual, în acea calitate. Pe demnitarii care au avut acum parte de tentativa de recurs în anulare i-am cunoscut mai bine sau mai puțin bine: pe generalul Radu Rosetti, Ion Petrovici, pe generalul Gheorghe Potopeanu. Știu că erau niște oameni de onoare, niște oameni competenți, niște oameni inteligenți și care gândeau cu totul altfel decât li se atribuie astăzi că ar fi gândit. Dar nu se puneau problema răspunderii ministeriale, ci numai problema competenței la salvarea unor mecanisme de administrare a țării care trebuiau făcute de cei mai pricepuți. Mai puțin l-am cunoscut pe Docan, care a fost președintele Curții de Casație. Știu că Gheorghe Docan era un magistrat integru și competent. Casația nici nu avea decât oameni de prima mână. Știu că Radu Rosetti, în particular, era de aceeași opinie cu Antonescu și era și antisemit, dar pentru asta nu poți să-i faci proces penal, să-i lași urmașii sub blam și sub continuarea în ereditate a sancțiunilor. Radu Rosetti, de pildă, l-a titularizat, ca profesor universitar, pe Tudor Vianu, ceea ce nu e un act lipsit de importanță. Pe timpul administrației lui s-a publicat *Istoria literaturii române*, a lui Călinescu, pe care D. Caracostea o scoase din planul editurii. Senatorul D'Amato și congressmanul Smith au o viziune limitativă și foarte sumară de cum s-au petrecut lucrurile în România și care era climatul vremii. Altfel, americanii au fost complet lipsiți de reacție la niște fapte infinite mai monstruoase. Să nu uităm că în procesul de la Nürnberg, în completul de judecată figurau reprezentanții puterii sovietice care ar fi trebuit să se afle ea însăși pe banca acuzării. Nu este de admis ca un criminal să judece pentru crimă. [...] Masacrarea, sau uciderea, sau moartea prin inaniție sau prost tratament a unor evrei, evident, e un lucru monstruos, oribil. Scuză pentru asta nu există. Întrebarea este dacă acei miniștri cunoșteau și dezaprobau asemenea fapte. Puteau să-și dea demisia din guvern? Noi, toți cei

care eram împotriva lui Antonescu, întotdeauna am adus lui Antonescu acuza că a trecut dincolo de Nistru. Întrebarea este: legile de fier ale războiului îți lasă latitudinea să te oprești când vrei tu? Chiar regimul antonescian, pe care eu l-am detestat atunci, retrospectiv îl judec mai nuanțat. Au fost familii care au trăit zeci de ani într-o condiție de degradare socială pentru că părinții lor sau membri din familia lor au fost condamnați într-un mod... nedrept e puțin spus. Din punctul de vedere comunist, asta era dreptatea”. □ Istoricul Al. Zub răspunde, la rândul său, la un set de întrebări ale redacției: „ – Considerați că este necesară anularea sentințelor în procesele comuniste? – «Procesele comuniste» se cuvin anulate, oricât de târziu, dacă dorim ca societatea noastră să-și recapete încrederea în justiție, în «dreptatea istoriei», care se vedește «ingrată» cu cei insensibili la propria istorie. Cum ar trebui să se facă aceasta? Calea adoptată încă sub regimul Iliescu, de a se identifica unele persoane sau grupuri cu nume mai sonore, în cadrul unei operații cu durată imprevizibilă, nu-mi pare deloc potrivită. Ea ar naște inevitabil nemulțumiri și ar dura oricum prea mult pentru a produce efectele de «igienă morală» pe care le așteptăm. Calea decisă de cehi, aceea de a declara prin lege «ilegalitatea regimului comunist», ar fi cu siguranță mai potrivită, dacă nu unica susceptibilă să determine ieșirea din cercul vicios în care ne găsim. În acest caz, orice sentință politică produsă după ocuparea țării de către sovietici și instalarea unui guvern de marionete ale Kremlinului s-ar anula *de jure* și am putea spera să ieșim din atâtea confuzii abil întreținute de apărătorii vechiului regim. Înclin, deci, spre o soluție mai radicală și de principiu, comparabilă cu aceea privitoare la nazism după al doilea război mondial. Comunismul, cel mai grozav flagel din veacul nostru, nu poate fi tratat cu altă măsură decât nazismul. [...] – Ce părere aveți despre posibilitatea recursului în anulare a unor sentințe privind demnitari ai guvernului Ion Antonescu? – Nu cunosc cazurile în speță, sub unghi juridic, dar socot că, răspunderea penală fiind una personală, ar trebui să se renunțe la principiul răspunderii solidare, când e vorba de un guvern ca acela condus de Antonescu. Personal, dacă mă gândesc la Ion Petrovici și la Radu R. Rosetti, din grupul în discuție, nu-mi pot închipui «crima (lor) contra păcii», pentru care au fost condamnați, după cum nici culpa lui Mircea Vulcănescu, din alt lot, făcut responsabil de același regim comunist pentru «dezastrul economiei»”. □ Istoricul Dinu C. Giurescu declară, în cadrul unui interviu că „*Revizuirea proceselor politice din intervalul 1945-1989 este obligatorie*”, atragând însă atenția asupra unui detaliu cu percutanță mai mare în politica prezentului decât în cea a trecutului: conform acestuia, în actul de acuzare de la procesul mareșalului Ion Antonescu, „politica rasială a regimului ocupă 17% din totalul actului de acuzare. De altfel, istoria evreilor din România, din Basarabia și nordul Bucovinei, inclusiv lagărele din Transnistria (1940-1944) a constituit un capitol aproape închis sub regimul comunist (1948-1989). Sutele de mii de tinere și tineri, absolvenți ai liceelor, școlilor

profesionale, ai facultăților, ca și opinia publică în general nu au fost de fel informați asupra acestui capitol din istoria României anilor 1940-1944. [...] Fiecare națiune are dreptul să-și cunoască trecutul așa cum a fost, fără farduri, dar și fără acuze neîntemeiate. O cere morala, ideea însăși de justiție, cât și dreptul la rehabilitare al celor condamnați pe nedrept. Oameni de meserie – juriști în primul rând, istorici, economiști, finanțiști, politologi – urmează a examina fiecare proces în parte pentru a despărți capetele de acuzare reale de tot balastul și gunoiul «motivărilor» politice. [...] Societatea românească are dreptul să cunoască tot adevărul din trecutul apropiat, fără răstălmăcirii, omisiuni, denaturări sau felurite ingerințe”.

3 decembrie

● La „Tableta de miercuri”, din „România liberă” (nr. 2339), Alex. Ștefănescu își exprimă admirația necondiționată pentru „oamenii președintelui”, invitați și prezenți la recepția oferită de Emil Constantinescu, de 1 Decembrie: „Luni seară, la Palatul Cotroceni a avut loc o recepție prilejuită de Ziua Națională a României. Președintele țării a rostit un discurs scurt și emoționant, apoi s-a întreținut cu cei prezenți. Totul – de la candelabre la cupele de șampanie – era frumos în acea seară, dar cea mai frumoasă era asistența. Alta decât cea care putea fi văzută, cu numai un an și ceva în urmă, în preajma lui Ion Iliescu. Bineînțeles că Emil Constantinescu – cum făcea, de altfel, și Ion Iliescu – invită în asemenea ocazii pe toți reprezentanții unor instituții, partide și ambassade, pe toți intelectualii care înseamnă sau pretind că înseamnă ceva în cultura țării. Însă unii dintre invitați vin la Palatul Cotroceni, iar alții nu vin, în funcție de afinități. La recepția oferită de Emil Constantinescu au venit personalități cu care nu putem decât să ne mândrim că suntem contemporani. A venit poeta Ana Blandiana, evocând prin simpla ei prezență atâtea poeme și gesturi tulburătoare. A venit marele pianist Dan Grigore. A venit Ion Caramitru, un Hamlet al lumii politice de azi. A venit eminentul istoric Zoe Petre. A venit inteligentul apărător al limbii române, George Pruteanu. A venit Gheorghe Zgură, rectorul prestigioasei Universități «Politehnica» din București. A venit Gabriela Adameșteanu, romancieră de prim-plan și creatoare a revistei «22». Au venit zeci de asemenea oameni. În schimb au lipsit, oportun, politicieni care fac ridicole mitinguri prin piețe, vorbind în fața unor pensionari rătăciți pe acolo, ca și ziaristi cunoscuți pentru obiceiul de-a se adresa cu «fă» unor doamne. De aceea este salutară prezența la conducerea țării a lui Emil Constantinescu. În afară de propria sa valoare, contează valoarea celor care îl înconjoară. De altfel, încă din noiembrie anul trecut am știut că votându-l pe Emil Constantinescu îi votez și pe Ana Blandiana, Dan Grigore, ca și pe atâția alți oameni pe care îi admir” (*Recepție la Cotroceni*). □ Editorialul *După ziua națională*, de Octavian Paler, pune problema ipocriziilor protocolare în care se înglobează semnificațiile istorice: „La urma urmei, ce am sărbătorit noi la 1

Decembrie, o idee sau o dată istorică? [...] Patriotismul e transformat în circ. A se vedea ședința parlamentului consacrată zilei naționale. Statul de drept e vorbă. Independența, altă vorbă. Vorbim românește aproximativ, limba română e în pericol, chiar identitatea noastră e în pericol, iar președintele Comisiei de Cultură a Senatului consideră că «românofil» e un cuvânt ce trebuie pronunțat cu dispreț. Căci putem fi orice azi: francofili, americanofili, anglofili etc. Numai «românofili» nu. Așa ceva reprezintă o rușine, o probă detestabilă de ne-europenitate. E adevărat, e cam curios să auzi un român că e «românofil», dar de ce n-am accepta o asemenea curiozitate câtă vreme există români «românofobi»?». În a doua parte a articolului, este sancționată incapacitatea de a conserva și asuma detaliile „incomode” din istoria mai recentă, o atitudine determinată de plierea conjuncturală pe noile „imperative” ideologice: „Nici măcar ceea ce ține de onoarea noastră nu știm să ținem minte. Am primit un telefon (ce coincidență, chiar de la Alba Iulia!) prin care am fost anunțat că mâine, 6 decembrie, se vor întâlni la București, la Muzeul Țăranului Român, toți supraviețuitorii rezistenței armate din munți, din anii '50. «Câți mai suntem», a adăugat cu melancolie, cu vechi partizan (sau «bandit» pe limba Securității) și a râs: «Niște hârburi, de care nu își mai amintește nimeni». Am protestat cu jumătate de gură. Cine-și mai amintește, într-adevăr, de ei? Ani în șir, ni s-a reproșat prin Occident că n-am îndrăznit, ca ungurii, ca polonezii, ca nemții sau cehii să ne ridicăm împotriva ocupației sovietice. Și, în loc să spunem că românii au dat primele jertfe în Estul european ocupat de Stalin, ne-am grăbit noi înșine să uităm sau să minimalizăm rezistența armată din munții României. Se pare că ingratitudinea se poartă. La fel ca trângăneala. Dacă nu cumva e alt motiv la mijloc. Nimeni nu mai credea în satele de la poalele Făgărașilor, după anii '48, '49, că vor veni americanii. Nimeni nu mai credea că o mână de tineri, hăituiți continuu de Securitate, vor reuși să schimbe consecințele celui de-al doilea război mondial. Cu toate acestea, partizanii n-au cedat, iar jos, în sate, au continuat să existe, în ciuda pericolelor, puncte de sprijin. Rezistența armată din munți ar merita un capitol aparte în discuțiile noastre despre fatalism, despre resemnare. Ea nu a avut, la un moment dat, de partea ei nici speranța. Sau tocmai asta vrem să uităm, că unii dintre noi au dovedit, cu prețul vieții lor, că îndurarea mioritică a istoriei nu e unica soluție?».

● În „România literară” (nr. 48), Gheorghe Grigurcu acoperă spațiul editorial de „Cronică literară”, cu un material combativ în patru episoade, pe tema *Revizuirea criticii* (a se vedea, în acest sens, și numerele 49, 50, 51-52). Prima parte arată că o formă coruptă de „revizuire” a fost și „reexaminarea critică”, despre care predicau ideologii „realismului socialist”, precum Leonte Răutu. Se reține deșurubarea, simplificată, dar cu nimic mai puțin reală, a mecanismului propagandei („Spre a sluji aberația, s-a constituit o echipă de «critici» *ad hoc*, în frunte cu I. Vitner, J. Popper, Sorin Toma, Ov. S. Crohmălniceanu, Silviu Iosifescu, Nicolae Moraru, Paul Georgescu, N. Tertulian, Andrei

Băleanu. Aceștia și-au orientat discursul stipendiat de puterea totalitară înspre «militantismul» împus de sloganurile acesteia, neezitând a identifica rolul criticii cu cel al unei umile *ancilla* politice. [...] Întristător, acestor activiști fără scrupule, cu o pregătire frecvent improvizată, li s-au alăturat, în diverse momente, și câteva personalități de seamă ale criticii românești mai vechi, precum – cazul cel mai frapant – G. Călinescu. [...] Până la «liberalizarea» din jurul anului 1965, acesta era, cu mici variațiuni pe aceeași temă, climatul comentariilor asupra literaturii. Un climat aspru, al unei pseudocritici dominante, în care cu mare greutate și mai totdeauna cu prețul unor concesii anexe se putea strecura câte o propoziție de bună-credință.”) și a reacțiilor organice la aceasta, care au dus la afirmarea generației anilor ’60 („N-am putea contesta importanța schimbărilor intervenite în acel moment, al rotirii «cârmaciului», când, din dorința de a-și ameliora imaginea, puterea a «slăbit șurubul» pentru câțiva ani, dând posibilitate scriitorilor și criticilor a se exprima mai în voie, recuperând o suită de opere și personalități căzute în conul de umbră al prohibiției ideologice. Ca urmare, s-au afirmat o serie de critici tineri, de bună calitate, alături de care și-au putut relua activitatea întreruptă alții mai în vârstă, trecuți adesea prin suferințele Gulagului. Dar situația nu s-a «normalizat» cu adevărat, din cel puțin trei motive. Mai întâi, «dezghețul» a avut o durată scurtă, fiind succedat de un alt «îngheț» progresiv, în anii de după tezele din iulie 1971. În al doilea rând, chiar dacă noțiunea, de tot compromisă, a «realismului socialist» a fost aruncată la coșul de gunoi, «îndrumarea» literaturii și artei de către partidul-stat n-a luat sfârșit, fiind însoțită de cenzură și măsuri represive împotriva inconformiștilor. Unele manevre astuțioase, precum liberalizarea «esteticului pur», ce avea în vedere îndepărtarea oamenilor de litere de temele existențiale tot mai sumbre din cadrul socialismului real, nu urmăreau alt scop decât consolidarea acestui control. În al treilea rând – și insistăm în mod deosebit pe acest factor – n-a avut loc niciodată o «despărțire» completă, satisfăcătoare, de mentalitatea proletcultistă și de fidelii ei slujbași. E drept că au putut apărea unele reproșuri la adresa lor, dar, fie din pricina unei oculte politice din partea oficialității ce nu dorea dezavuarea gravă a celor care au slujit cu râvnă sistemul și pe reprezentanții lui, fie din pricina unei comodități și a unei slăbiciuni a înseși instanței critice înnoite, aceștia au izbutit a se strecura, îndeajuns de confortabil, în noul dispozitiv, păstrându-și, în genere, situația privilegiată și «autoritatea». ”). În opinia lui Gh. Grigurcu, „acrobatul” perioadei este Ov. S. Crohmălniceanu: „[...] după o redusă perioadă de tăcere, a revenit, aparent spășit, cu o rubrică de modeste recenzii, la «România literară». Scurtimea textelor (un tipar rezervat îndeobște unor tineri) sugera, e drept, o «declarare», însă o abilită continuitate era asigurată. Profitând, dacă nu de bunăvoința, măcar de strania indolență a confracților, marii oportuniști și-au schimbat iute macazul. Necomplexați, au îmbrățișat ceea ce repudiaseră cu vehemență până ieri, începând a-i comenta elogios pe autorii

«burghezi», «idealiști», «cosmopoliți», «decadenți». Sub nonșalanța cu care au trecut dintr-o zonă în alta, opusă, se ascundea însă germenele unor noi compromisuri. Să dăm un exemplu, legat de același Ov. S. Crohmălniceanu. Când regimul Ceaușescu a dispus atacarea unui roman al primului său disident, Nicolae Breban, acest veteran al tuturor adaptărilor, veritabil Talleyrand al criticii românești, a fost între primii care a răspuns dezonorantei «cerințe». Paragraful de încheiere a primului episod transcrie motivele indignării aprige de care dă dovadă Gh. Grigurcu: „Acești exegeți trec cu seninătate de la un nivel de conștiință la altul, păstrând o deplină tăcere asupra trecutului lor de publiciști ideologizați, foarte activi și foarte reprezentativi sub zodia proletcultului. Când evocă trecutul, o fac într-un fel selectiv, distorsionat, în ultimă instanță fals, fie folosind două măsuri în judecarea celor două totalitarisme, adică osândind nemilos extrema dreaptă și scoțându-i basma curată pe exponenții extremei stângi, fie oferind amintiri «deghizate», plivite cu grijă de aspectele dramatice ale impactului literelor românești cu comunismul”, și sensul revizuirilor, „care să pornească din punctele nevralgice ale scrisului lor, rămase în nedumeritoare suspensie. Care să reconstituie cu obiectivitate traiectoria zigzagată, dramatic fracturată, a activității lor, a cărei ignorare ne-ar împiedica a-i judeca și clasa în spațiul istoriei literare”. □ Editorea Gabriela Omăt dezvăluie în textul de introducere a materialului documentar *E. Lovinescu – pagini uitate*: „Puțină lume știe – deoarece, în mod straniu, comentatorii lovinescieni din ultimele decenii n-au atacat subiectul – că ultimele două volume din ciclul memorialistic al lui E. Lovinescu, *Memorii*, III (1937) și *Acvaforte* (1941) au structura determinată în mod serios de existența cenzurii legionar-antonesciene. [...] Reeditarea *Memoriilor*, aflată sub tipar la Editura Minerva, încearcă să repare – pe măsura identificării cât mai multora din aceste texte – lacuna prelungită în cunoașterea unei opere memorialistice de primă mărime și nescăzut farmec a literaturii române”. Pe aceeași pagină, este publicat „cu încuviințarea doamnei Monica Lovinescu”, *Testamentul lui E. Lovinescu*, datat „10 mai 1943”, din care se reține mai ales punctul 4 al secțiunii III. *Dispoziții literare*: „A încerca publicarea unui volum postum de *Memorii* din articolele publicate sau aflătoare în sertare este o imposibilitate altuia decât mie. Să nu se încerce deci. Trei articole bătute la mașină, sub titlul generic *Insectar*, se pot totuși publica undeva”. □ În articolul *Război și pace: literatura și alternativa mentalităților*, teoreticianul literar Monica Spiridon discută cartea despre „raportul dintre Central și Marginal”, *The Wreath of Wild Olive. Play, Liminarity, and the Study of Literature*, de Mihai Spăriosu, „unul dintre analiștii americani subtili ai civilizației occidentale”. „Celor care se întreabă turmentați”, conchide Monica Spiridon, „ce rol îi mai rezervă veacul viitor literaturii, cartea lui Mihai Spăriosu le oferă un răspuns reconfortant. Întorcând cu dexteritate discursul intelectual modern pe celălalt sens, autorul ei descoperă în potențialul ludic al literaturii cheia

depășirii schizoidiei ereditare a psihicului colectiv occidental, marcat de o diferire agresivă perpetuă: între spirit și corp, între iubire și ură, între artist și filosof, între savant și preot, între ordine și transgresarea ei, între competiție și cooperare, la urma urmelor între război și pace”. □ O notă semnată R.A., citând „The Washington Post”, prezintă ca pe un fenomen mirabil *Vânzarea cărților pe Internet*: „La prima vedere pare illogic. O editură din Washington, National Academy Press, care a publicat pe Internet cele 1700 de titluri ale catalogului său, permițând astfel oricui să-i citească volumele editate, și-a văzut vânzările crescând cu 17%. Există o zicală: nimeni nu cumpără vaca dacă poate avea lapte pe gratis. În ciberspațiu însă, ea nu e valabilă. National Academy Press, care editează mai ales cărți universitare, și-a dat seama că cea mai mare parte a cititorilor pe Internet nu parcurg în întregime lucrarea, lectura pe ecran nefiind o experiență deosebit de plăcută, ci doar «gustă» câteva pasaje, ca și cum ar răsfoi cartea într-o librărie. Odată interesul stâmit, scot banii și comandă volumul. Printre editorii care doresc să-și vândă titlurile în acest mod, puțini acceptă ideea de a pune integral o carte pe *situl* lor Web, mulțumindu-se cu o mostră de unul sau două capitole. Ei își justifică reticența prin costul excesiv al *sitului*, problemele dreptului de autor și convingerea că acest gen de «cadouri» prejudiciază vânzarea. Dar după cum s-a văzut, temerile lor nu sunt justificate, editurile universitare considerând rezonabil, prețul «instalării» – între 250.000 și 400.000 dolari pe an. Cât despre copyright, el nu constituie o problemă insurmontabilă, mulți autori cerând ei înșiși să beneficieze de această formă eficientă de publicitate. Editurile care au încercat noul instrument de marketing au fost foarte mulțumite de felul cum s-au remarcat titlurile lor din masa de 50.000 de cărți noi publicate anual în SUA. National Academy Press, care scoate în jur de 200 de titluri pe an, în special lucrări din domenii științifice, a realizat până în vara acestui an o cifră de afaceri de 5,5 milioane de dolari, o bună parte proveniți din comenzi pe Internet. Instituția crede că prezența ei pe Web e profitabilă”.

5 decembrie

● Jurnalista Cristina Modreanu relatează, la pagina „Week-end cultural” a cotidianului „Adevărul” (nr. 2345), despre festivitatea acordării premiilor Academiei Române: „Ieri, Academia Română a decernat premiile pentru anul 1995. Academicianul Eugen Simion, vicepreședintele Academiei, a anunțat înainte de festivitatea propriu-zisă contribuțiile notabile ale sponsorilor: BCR, Bancpost SA, CEC, Grivco și Bancorex. Mai mult decât atât, Bancorex a promis «sponsorizarea în eternitate a premiilor Academiei Române» începând cu anul viitor. Poate cei mai cunoscuți dintre premianți sunt cei ai secției de filologie și literatură, dintre care menționăm pe Serge Fauchereau – premiul «Bogdan Petriceicu Hasdeu» pentru lucrarea *Sur les pas de Brancusi*, Stan Velea – premiul «Titu Maiorescu» pentru volumul III al lucrării *Istoria litera-*

turii polone, Nicolae Neagu – premiul «Lucian Blaga» pentru volumul *Iubirea ca o mână neagră*, Tudor Dumitru Savu – premiul «Ion Creangă» pentru romanul *Cantacuzina* și Alexandru Mihai Stoenescu – premiul «Lucian Blaga» pentru volumul *Patimile Sfântului Tommaso d'Aquino*. De menționat că la toate cele paisprezece secții ale Academiei multe dintre premii nu s-au acordat, la secția de filologie negăsindu-se nicio lucrare demnă de premiul «Ion Luca Caragiale». [...] Pentru premiile anului 1995, Academia a oferit premianților săi suma de 1.664.448 lei, față de 30.000 cât au fost repartizați până acum” (*Alex. Stoenescu și Tudor Dumitru Savu – premiați de Academia Română*).

• În „Literatorul” (nr. 49-50), la pagina „Colaje”, se alătură câteva mărturii scriptice asupra modului în care *Micii corbi ai lui Tradem* „i-au răpit multe zile din viață lui Marin Sorescu” (în titlu sunt indicați, codificat, redactorii revistei „Ramuri”, semnatori, în 1991, ai scrisorii de „recuzare a lui Marin Sorescu din funcția de redactor șef”, adresată conducerii Uniunii Scriitorilor – mai precis către „Șt. Augustin Doinaș, președintele de onoare al US, Mircea Dinescu, președinte al US”: Ion Buzera, Gabriel Chifu, Marius Ghica, Ion Lascu, Valentin Buzăverde, Romulus Diaconescu, Sabin Gherman, George Popescu). Pe marginea acestor „probe” incriminatoare, vine să comenteze, în stilul vitriolant caracteristic, „Diaconul tomnatic și alumn”: „Scriem rândurile de mai jos în comuna Corbiei Mari despre corbii mici (situată deasupra unei gări cu măracini) despre corbii mici de la revista «Ramuri». Corbi negri pe aripi, albi pe burta rotofee, surzi și fără nici un pic de creier în golul capului. Ei e păsări răpitoare. I-am răpit multe zile din viață lui Marin Sorescu (genial poet, genial eseist, genial prozator și dramaturg, un necunosător fără pereche la oameni), dar cel mai mult au vrut și au reușit să-i răpească tipografia, postul de redactor șef, speranțele și încrederea în oameni. Desăvârșita lor nimicnicie a învins, pentru de obicei în România înving tâmpiții, idioții și lichelele fără nici un strop de bună-cuviință. Detaliem, nu vorbim pentru că lichelele sunt geniale numai în exercițiul lichelismului și al crimei. [...] Pe când Marin Sorescu era dat afară de la «Ramuri» (vezi textul din chenarul introductiv), un grup de scriitori columbieni înființau o bibliotecă populară intitulată «Marin Sorescu» (facsimilul 1). Vulturii zboară între vulturi, găinile din Craiova se caută de păduchi. O tipografie a fost trimisă din Franța lui Marin Sorescu pentru editarea revistei «Ramuri» și a cărților de la «Scrișul românesc» (facsimilul 2). Guguloaiele de balebă și spălătorii de morți ajunși prin efracție «proprietari» ai revistei «Ramuri» și ai Editurii «Scrișul Românesc» (strigoii unei fundații fantomă), câștigă zeci de milioane din darul acoperit de frumusețe prietenească al francezilor. Să nu credeți că în această tipografie se tipărește revista «Ramuri». Nu! Aici se tipăresc etichete, chitanțiere etc. și banii intră în buzunarele escrocilor. Pentru revista «Ramuri» se plătesc bani grei în altă parte. Bănuim că Garda Financiară din Craiova va rămâne bujbe auzind în premieră aceste lucruri. Scrisoarea lui Dumitru Stăniloae (facsimilul 3) și cea

a lui Aurel Cioran (facsimilul 4) întind pielea detractorilor lui Marin Sorescu pe gardul Istoriei”. □ La „Cronica literară”, Eugen Simion revine la *Note mărunte*, de această dată „despre susceptibilitate și alte maladii ale spiritului”. Mai întâi, nu este de acord cu „ironia” lui Radu Cosașu, din răspunsul pe care acesta l-a dat la Dosarul-anchetă al „Caietelor Critice” (nr. 8-10/ 1997), pe tema particulară: *Marin Preda – 75* și în dezbaterea generală: revizuirea scriitorilor postbelici de prim-plan („Nu sunt totuși de acord cu filosofia lui privitoare la necesara, înțeleaptă, sănătoasă tăcere în fața valurilor de *merdă* – îi parafralez vorbele – care bat, rânduri, rânduri, turnurile literaturii... Cu riscul de a-l irita și de a suporta, în continuare, cruzimea ironiei sale, trebuie să-i spun că filosofia tăcerii nu-i bună în astfel de situații și că între revizuire și calomnie este o distanță enormă, ca de la cer la pământ. Revizuirea critică, în sens lovinescian, este inevitabilă și necesară – a câta oară să spun? – într-o cultură, calomnierea scriitorilor mari este un semn detestabil de incultură și o dovadă că mecanismele criticii literare nu funcționează normal într-o cultură care se respectă... Nu se prăbușesc, desigur, statuile pentru că potăile fac indecențe pe ele, dar spectacolul amneziei generale – ca să nu zic altfel – în fața valurilor-valurilor de *merdă* este lamentabil și atestă o maladie a spiritului mai gravă decât aceea, pe care o ia peste picior dl Radu Cosașu... Nu vreau să devin un moralist săcăitor și nici să fac profeții sumbre, dar această filosofică expectativă o să ne coste mult. Generațiile viitoare de critici vor fi nevoite să dreagă ceea ce dărmă generația actuală de publiciști, sub ochii filosofici și ironici ai înțelepților... Și, uite așa, o ținem într-un cântec vesel și într-un adamism perpetuu... Dl Radu Cosașu, dar nu numai el, consideră că un asemenea proces poate fi chiar «creator», preferabil, oricum, elogiului necritic sau uitării care, se știe, e mai rea decât injuria... N-am observat însă, trebuie să precizez, ca presa românească să fie asaltată în ultima vreme cu laude nemăsurate la adresa scriitorilor în discuție și n-am citit încă o revizuire critică valabilă, credibilă, serioasă a lor... Citesc însă aproape cu regularitate articole pline de o ură grea și, când cineva încearcă să le răspundă, este numaidecât admonestat că încearcă să se opună procesului revizuirii. Proces care, ca și reforma, merge greu, foarte greu, domnilor, – mă înțelegeți... Trebuie o revizuire radicală, este absolut necesară în cultură o terapie de șoc, altminteri nu mai apucăm să intrăm în Europa... ”). O notiță aduce, mai departe, în discuție afirmația: „Tinerii au totdeauna dreptate, chiar și atunci când n-au”, rostită, se pare, de Tudor Vianu și amintită de comparatistul Gelu Ionescu, „la o recentă sesiune academică”. De partea sa, Eugen Simion consideră că „Nu se întâmplă totdeauna așa, dar este bine să dăm tinerilor șansa de a-și exprima liber ceea ce cred, drept sau nedrept, pentru că speranțele adevărului se leagă în lume de dreptățile și injustițiile lor”. Nota finală este o tușă la „un comentariu” al lui Romulus Rusan, „transmis de postul de radio Deutsche Welle”, citit de critic „într-un ziar bucureștean”: „«cunoscutul poet Romulus Rusan [...] membru

cunoscut al Alianței Civice și soțul Anei Blandiana» ar fi declarat că subsemnatul, așa-zis apolitic, «încearcă în prezent să devină țărănist pentru a putea obține postul de președinte al Academiei Române»... Câteva necunoscute și o surpriză de zile mari. Mai întâi povestea cu «cunoscutul poet Romulus Rusan». Nu cunosc un asemenea cunoscut poet, cunosc în schimb un reporter despre care, cândva, nu mai știu când, în orice caz în vremurile grele ale totalitarismului, am scris un comentariu pe marginea impresiilor sale de călătorie în America... Am surpriza să descopăr, acum, că el și-a schimbat genul literar și am surpriza și mai mare să aflu că el știe precis că Eugen Simion, înrăitul apolitic, caută să devină *țărănist* pentru... Eroare! Eugen Simion n-a încercat și nici nu încearcă să intre într-un partid din motive care îl privesc personal... Informațiile d-lui Romulus Rusan sunt false, ca și ideile sale (dacă le-a formulat așa cum zice ziarul bucureștean) privitoare la alegerea președintelui Academiei Române și, în genere, privitoare la alegerea unui membru al înaltei instituții de cultură. Președintele Academiei Române este ales de cei 181 membri ai Academiei Române prin vot secret și în afara oricărei presiuni politice, indiferent de unde ar veni... Politica este lăsată la intrare, în Aulă pătrunde doar omul cu știința și convingerile sale morale... Care, bineînțeles, pot fi – și sunt, fatalmente – subiective. Scenariul pe care gazeta din capitală îl pune pe seama «cunoscutului poet Romulus Rusan», soțul etc. este complet supraréalist și poate fi la nevoie psihanalizat...”.

6 decembrie

● Prin articolul *Ai cui sunt legionarii?*, din „Adevărul” (nr. 2346), C. Stănescu demonstrează că se poate scrie echilibrat și despre subiecte incomode ideologic sau tabuizate politic: „Domnul senator Ion Coja îmi face surpriza – și onoarea! – de a-mi oferi noua sa carte cu un titlu pe cât de «explicit» tot pe atâta de echivoc: *Legionarii noștri* (Editura Kogaion, în colaborare cu Fundația Culturală Buna Vestire, 1997). Adaugă gestului său și o misivă amicală și vag senatorială, din care, contrar uzanțelor, comit indiscreția de a cita: «Am toată încrederea că veți face numai ce veți crede de cuviință, lucru din ce în ce mai rar în lumea noastră». Ce să cred de cuviință în fața unui titlu așa de provocator, dar din care, nici la sfârșitul lecturii pasionantei cărți, nu pot deduce ai cui sunt acești «legionari ai noștri»: ai d-lui Coja, personal, ai românilor, în general?! Îmi place să cred că acest titlu ambiguu nu reprezintă, cel puțin inițial, o alegere sau «opțiune» personală, ci un apel, o somație sau un îndemn: de a privi o faimoasă și «de tristă amintire» mișcare legionară ca pe un fenomen constitutiv, intern al istoriei românești. Cu alte cuvinte: înainte de a socoti de cuviință să ne «delimităm», cu rușine «mic-burgheză» ori cu «mânie proletară», de această «plagă» apărută din senin (!) pe «trupul sănătos al poporului român»; înainte, deci, de a lua distanță față de acest «sinistru fenomen», avem datoria să ni-l asumăm, considerând mișcarea legionară în cauzele și

efectele ei specific românești, încetând de a o mai privi cu oroarea produsă de o gânġanie diabolică și monstruoasă picată din cer pe imaculatul plai mioritic. Propaganda de tip totalitar dinainte și după 1944 a făcut din mișcarea legionară «oaia neagră» a istoriei românești. Apăsând pe clapa virtuților seculare ale neamului, aceeași propagandă ne-a măgulit cu ideea că, deși petrecută pe sol românesc și cu personaje băștinașe, din partea locului, această «mișcare» nu ne aparține, fiind absolut străină de spiritul poporul român: la nivelul mentalului colectiv, dar nu numai, legionarii ar fi niște marțieni, iar «frățiile de cruce» fenomene extraterestre. Împreună cu câțiva istorici de meserie, dl. Ion Coja crede, însă, pe drept cuvânt, că nu vom putea înțeleges esența «mișcării» exclu-zând din strictele și fatalele ei determinări românești, de unde și titlul: *Legio-narii noștri*. Acest tip de asumare a mișcării legionare nu înseamnă, în principiu, nici adeziune, nici respingere, ci o bună situa-re în fața «feno-menului». Cei ce adoptă această poziție își asumă și un risc considerabil: acela de a se trezi ei înșiși acuzați de prozelitism... legionar, într-un moment când se și vorbește despre o anumită recrudescență... Ceea ce mi se pare că dorește autorul acestei cărți este ca, în numele unei logici a adevărului, în dezbateres ce are loc, acuzatorii legionarilor să tacă un moment spre a asculta și glasul acuzaților, atâtia câți au mai rămas dintre ei după două rânduri de pușcării prin care au trecut, înainte și după 23 august 1944. Exigența ascultării și a celeilalte părți mi se pare azi și necesară, și posibilă. Pledând pentru acest principiu, des invocat în cartea sa, nu se face cumva dl. Ion Coja, de la un timp încolo, și «avocatul» acuzaților de până acum? Și oare nu sare semnatarul cărții *Legionarii noștri* de pe copertă între eroii din pagini, amestecându-se, ca unul dintre ei, în încurcatele lor afaceri? Am sentimentul că, din intermediar echidistant sau furnizor neutru de probe, autorul devine din când în când – poate prea des! – partizan și pledant într-o cauză căreia nu i se va pune punct prea curând. În acest punct, «găsesc de cuviință» să mă despart de dl. Ion Coja și să mă «delimites» de partizanatul său. Astfel, nu cred că «mișcarea legionară» trebuie ori poate fi absolvită de «păcatele» și crimele ei, nu-mi surădes ideea angelizării lui Zelea Codreanu cu prețul «diabolizării» lui Horia Sima. Și, în general, nu cred că aceasta-i direcția cea bună spre a învăța ceva din tragica istorie a unor tineri iluzionați că au găsit – ori găsesc! – garda și căpitanul mântuirii lor și a lumii urâte unde nu mai suportau să trăiască. Întrebarea tulburătoare continuă să rămână cea referitoare la natura mistică a fenomenului de adeziune și la cauzele materiale și spirituale datorită cărora cele mai luminate minți din elita acelei epoci s-au «regăsit» în ceea ce lor li se părea că văd în mișcarea legionară. Restul e factologie... Cât despre concluzia cărții, referitoare la «netemeinicia celor mai multe dintre acuzațiile aduse în mod curent legionarilor» – ce să zic? Cu unele susțineri ale d-lui Ion Coja eram de acord înainte de a le citi, altele m-au sedus (!), destule nu mă conving. Unele argumente sunt pure speculații, altele sunt fanteziste, neverosimile: N.

lorga ucis, cu mână legionară, de o decizie luată la Moscova?! Alte asemenea supoziții și zvonuri sunt informații cu statut... folcloric. Mărturiile lui Petre Țuța și Simion Ghinea nu țin nici ele loc de «probe». În plus, dl. Ion Coja – al cărui spirit neliniștit și căutător îl admir – face imprudența de a veni cu lungi extrase «probatoare» din *Cărticica șefului de cuib*, vorbind despre «valoarea educativă a acestui manual al crimei». Citatele, vai!, îl contrazic flagrant, ele documentează elocvent asupra unei doctrine a supunerii necondiționate la ordinele unui șef suprem și unic, a îndobitocirii prin ritualuri, formule și sloganuri stupide. Mă și mir că dl. Coja – profesor eminent din câte aud – ajunge să stimeze și să recomande, pedagogic astfel de mizerii propagandistice. Unele prevederi din «cărticică» au răsunet actual, altele, referitoare la comportament, cinste, onestitate, sunt recomandabile și azi. Ei, și?! Îi ofer eu d-lui senator Ion Coja o mulțime de citate din Statutul PCR și din *Codul eticii și echității socialiste* perfect valide oricând! «Cărticica șefului de cuib» produce «mankurți» și urmărește prefacerea individului în gloată, în numele interesului național. Unii dintre noi, cei ce ne-am vândut iluziile pe un carnet de partid, știm prea bine ce înseamnă doctrina supunerii fără crâcnire în numele unor «comandamente supreme» și «rațiuni superioare»... Tocmai conformarea la doctrina (simplă și ușor de însușit!) mortificantă a legiunii a pregătit «terenul» crimelor înfăptuite de legionari. *Legionarii noștri* este o carte pasionantă, utilă într-o discuție adevărată și nepartizană despre un capitol încheiat de istorie. Să sperăm că și fenomenul e irepetabil...».

7 decembrie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 397), Ion Ianoși, Henri Zalis, Vasile Lungu, Doina Uricariu, Alexandra Crăciun, Rodica Ștefănescu, Eugeniu Kuhartz, Constantin Stoenescu, Eugen Simion, Dan Grigorescu, Ion Vianu, Cezar Radu, Geo Șerban, participanți la Giurgiu, la sărbătorirea Centenarului nașterii lui Tudor Vianu, ilustrează prin mărturii, analize și opinii, grupajul *Vianu și noi*, dintre care se rețin, în ordinea dată în revistă: „În martie 1949, Mihai Ralea, care era conducătorul Institutului de Istorie și Filozofie, cum figura atunci, i-a cerut lui Tudor Vianu o colaborare la un dicționar de termeni filosofici. A primit adresa, a început să lucreze – ne-au rămas articole scrise, fișe și un studiu de mare valoare, încă inedit despre terminologia filosofică. După un an, primește o altă adresă prin care i se comunică că nu mai are dreptul să colaboreze la acel dicționar. Această adresă trimisă fiind de C. Ionescu Gulian” (Vasile Lungu); „Academia Română, pe care o reprezint în calitate de președinte interimar, este bucuroasă să participe la sărbătorirea lui Tudor Vianu, aici, la Giurgiu. «Clanul» giurgiuvenilor, care-l include și pe Ion Barbu și pe prietenii lor, a reușit, după părerea mea, să impună un anumit spirit în literatura română. [...] Trebuie să recunosc că, supunându-mă unei tradiții a Academiei Române – și anume aceea ca atunci când avem o sărbătoare cu

valoare națională să cerem sprijinul autorităților, sunt moralmente obligat să spun că actualul președinte, domnul Emil Constantinescu, a venit în întâmpinarea acestei idei, ne-a sprijinit chiar în partea cea mai delicată cu care ne confruntăm noi în momentul de față, și anume partea financiară. Spun acest lucru nu ca să mă pun bine cu autoritățile, nu e intenția mea, dar, în calitate pe care o am, trebuie să recunosc că am fost foarte bucuros când am primit o scrisoare de la președintele României spunând că se simte mai mult decât onorat să participe la programul nostru. O țară civilizată nu e o țară civilizată și nu e o țară de cultură dacă nu-și respectă, dacă nu-și omagiază când trebuie oamenii de cultură. Prea ne-am obișnuit în ultimii ani de zile să călcăm totul în picioare, să nu vedem că această țară există, că această cultură românească există datorită oamenilor care au făcut cultură și, mai ales, au știut să facă astfel ca ea să supraviețuiască în vremuri foarte grele, foarte *rele*” (Eugen Simion); „Sunt emoționat pentru că, stând la această masă, sunt singurul supraviețuitor din catedra pe care a înființat-o Tudor Vianu. Am rămas singur, cu un an-doi înainte de pensie, când catedra va rămâne să se guverneze singură, dar va avea drept «stea polară» ceea ce a fost pentru noi toți idealurile pe care Tudor Vianu le-a fixat catedrei. Sunt emoționat și pentru că mi-am adus aminte: ... se întâmpla pe la începutul anului '63, sfârșitul anului '62, când am fost invitat de Profesor – catedra profesorului Vianu era o încăpere mică, lângă amfiteatrul Odobescu – și întrebat dacă «accept» să vin la catedră. Dumnezeu, întrebarea era absolut inutilă – sigur că acceptam – a fost o mare cinste pentru mine, mai ales că venea după un lung șir de împrejurări negre, la care s-a referit și profesorul Simion, ale anilor '50, pe care le-am trăit din plin. Înainte de a spune doar câteva cuvinte despre ce a însemnat Tudor Vianu în comparatistica europeană, aș vrea să evoc două principii pe care Vianu ni le-a trecut, pe care le-am învățat de la el. În întâlnirile pe care le aveam săptămânal, luna după-amiaza, la catedră, nu obosea repetând acest lucru: *de la catedră nu se comunică formule fără greș, ci impulsuri în cultură*. Este un principiu pedagogic, dar și un principiu cultural, dintre cele mai bine articulate. Cel de-al doilea era: *un om de cultură nu se cheamă un om cu o bibliotecă bine pusă la punct și bine străbătută de la un capăt la celălalt, ci un om care creează în jurul lui o fervoare culturală*. Vianu a fost, din acest punct de vedere, reprezentantul uneia dintre cele mai copleșitoare sinteze pe care le-a cunoscut cultura română” (Dan Grigorescu).

9 decembrie

● „România liberă” (nr. 2344) publică transcrierea unei „convorbiri” între H.-R. Patapievici și Dan Stanca. Titlul materialului este dat de afirmația: „**Cultura apare numai acolo unde secularizarea este avansată**”. Principalele teme ale discuției se referă la fenomenul „radicalismului”, prin extremism, al intelectualilor („D. S.: De ce lumea modernă confundă, vrea să confunde,

radicalismul intelectual cu cel politic? Nu credeți că trebuie să fim radicali, severi, intoleranți în sinea noastră și toleranți, îngăduitori în viața exterioară, socială, că, dacă e invers, e jale? H.-R. Patapievici: Radicalismul, înțeles ca aspirație de a merge la rădăcini, este o pasiune modernă. Radicalismul îmi apare ca fiind combinația dintre ce a mai rămas din vechea nostalgie a originilor și instinctul, strict modern, de a porni de la *tabula rasa*. Radicalismul exprimă setea celui care e înconjurat numai de aberații de a porni de la ceea ce nu mai are sens, atunci când, de fapt, sensul însuși nu mai este un *dat*, ci doar un construct. Cred că esența, și ambiguitatea, radicalismului provine din reinterpretarea seculară a unei teme care, înainte vreme, nu era. Nostalgia originilor, spre pildă, își trăgea puterea din statutul originilor, care era divin. Însă *tabula rasa* își argumentează forța din ideea că numai după ce ai înlăturat tot ce nu este important poți construi în mod eficient ceea ce dorești să propui. Radicalul luptă împotriva lipsei de sens prin actul revenirii la ceea ce ar fi trebuit să fie *dat*, adică indiscutabil, dar nu este decât *inventat*, putând fi, adică, oricum. [...] Politicul este destinul lumii separate de Dumnezeu. Deoarece radicalismul este reversul psihologic al sentimentului că, în fond, lumea e lipsită de temei, orice modern autentic e înclinat spre radicalism. Radicalismul intelectual are aceleași rădăcini ca și cel politic: setea de temeiul care nu poate fi nici *dat*, nici atins. Ultimul, desigur, este mult mai periculos, deoarece politica se face întotdeauna pe seama altora. În rest, cum sugerați, severitatea care nu începe cu sine, dar se răfuiește îndârjit cu ceilalți este frauduloasă. La celălalt capăt este severitatea sfinților, care e inaccesibilă”) și la necesitatea „miturilor” și „mitizărilor” („D. S.: Categorie, nu putem să ne drogăm cu miturile naționale, dar fără ele suntem morți. Oricum, el, mitul, conține un element spiritual și atunci e mai mult decât un mit național(ist). Unde sfârșește adevărata venerație, evlavie, și unde începe vulgarizarea? Oare nu riscăm să vulgarizăm noi înșine istoria de teamă că ne poate «altera» eficiența de ființe ale progresului? H.- R. Patapievici: Din felul în care vă construiți opozițiile, păreți să credeți că: 1. nu putem trăi fără mituri, 2. mitul, azi, în lumea modernă, rămâne, în esență, ceea ce a fost dintotdeauna și 3. miturile pot fi distruse. Întrucât mă privește, eu cred că: a. nu miturile sunt esențiale, ci raportul de transcendență; b. miturile care au supraviețuit modernității sunt, în sens tradițional, mituri seculare și c. tot ceea ce poate fi distrus poartă în sine destinul de a fi distrus. Altfel spus, miturile naționale sunt, inevitabil, mituri desacralizate. Orice mit modern reprezintă resacralizarea laică a unui mit decedat. Miturile moderne sunt, în termenii lui Bacon, idoli. Nu cred că nu putem trăi fără ele; dimpotrivă, cred că ne pierdem sufletul dacă ne închinăm lor, deoarece sunt idoli. Vorbiți de «elementul spiritual» pe care l-ar conține orice mit. Spiritualul există numai atâta timp cât putem vorbi de un *raport de transcendență*. Dar miturile moderne – națiunea, statul, progresul, egalitatea etc. – reprezintă, toate, alterări seculare ale raportului de transcendență. Cultul

națiunii, adorarea statului, idolatrizarea progresului reprezintă cazuri clare de religie laică. Aberația nu vine din prezența sentimentului religios, ci din proasta lui plasare. Nu cultul națiunii are *căderea* să ne suscite religiozitatea, ci *numai* prezența Dumnezeuului celui viu”).

● Editorialul Gabrielei Adameșteanu, din numărul 49 al revistei „22”, ridică problema *Vindecării unei boli cronice*, fiind sancționată „rușinea de a fi român” sau timiditatea asumării atașamentului față de țara natală: „[...] pomenindu-se nas în nas cu Ziua Națională, parte dintre notabilități au fost atât de surprinse, încât au uitat să mai arboreze drapele. [...] Niciun popor pe lume nu trăiește doar în cotidian, ci, de câteva ori pe an, măcar, în simbolic. Cum mai au destul efort până vor accede, pe merit la identitatea europeană, românii ar trebui să-și depășească această boală, greu mărturisită – «rușinea de a fi român». Simptomele ei apar în nenumărate cărți – memorii, discursuri parlamentare –, în istoria orală. Și, bineînțeles, dăm zilnic de ele în discuțiile cu români, din țară ori străinătate: o frământare continuă, jenată și jenantă, un dispreț exagerat la adresa unora și a altora, dar mai ales a tuturor, absența încrederii și lipsa de solidaritate, excesul de bârfe joase, veninoase, provinciale. Boala este cu atât mai gravă, cu cât majoritatea acestor oameni continuă să fie legați – fie și prin ură, fie și prin dispreț – de România și de conaționalii lor, în care nu se recunosc, așa cum unii nu își recunosc chipul neplăcut în oglindă”. Autoarea avansează trei direcții de „gândire pozitivă” a patriotismului: „Conștientizând, de pildă, că nu este nicio rușine, așa cum nu este nicio mândrie să fii român. E doar un fapt banal, așa cum te naști brun sau blond. Cei perseverenți și înzestrați pot să capete într-o viață altă cetățenie, așa cum cosmetica și chirurgia estetică dau posibilitatea celor care au curaj și bani să-și schimbe înfățișarea. Dar, de cele mai multe ori, o viață nu e suficientă pentru a uita România, cu toate păcatele ei. Conștientizând, de pildă, că suntem confrunțați cu greutăți zilnice, dar și că este o deosebire de esență între cei ce au acces la putere din toamna trecută și cei de dinainte. Că anii cei mai grei ne stau în urmă. Că accesul specialiștilor, al oamenilor valoroși și bine intenționați în posturi de conducere (așa cum s-a petrecut la recenta remanieră) este una dintre soluții pentru a repara dezastrul din această țară. Etc.”.

□ Comentând pe marginea recentei remanieri a guvernului, Emil Hurezeanu apreciază: „Câștigul net al remanierii a fost impunerea unei echipe de experți – nu i-aș numi încă tehnocrați – în pozițiile-cheie ale viitoarei reforme. Ilie Șerbănescu, Daniel Dăianu, Andrei Marga, Valentin Ionescu sunt între cei mai buni, în domeniul lor, în România”. Panoramând critic atitudinea intelectualilor români în raport cu factorul politic, în perioada postcomunistă, E. Hurezeanu îndeamnă la mai multă implicare și la mai puțin zgomot inutil, pe fondul blazării: „Politicienii nu sunt cei mai capabili și străluciți dintre cetățenii unei țări, nicicând și niciunde, decât în mod accidental. Intelectualii și specialiștii tind să se automargineze, în cel mai bun caz. România postceau-

sistă a cunoscut o eflorescență exponențială a demagogilor și semidoctilor politici de toate culorile, în timp ce pasivitatea mai veche a intelectualilor, după scurta răbufnire din Piața Universității, s-a transformat într-o rezervă morocânoasă sau arogantă. Sub Iliescu ea s-a justificat, deși și atunci erau binevenite soluțiile. Sub Constantinescu și Ciorbea, vechea elită umanist-culturalistă – care monopolizează în continuare, în mod anacronic, viața culturală și publică românească – a adoptat ceea ce francezii numesc «la bouche fine» – o formă de dispreț elegant și superior față de ce se întâmplă în jur. Antimaghiarismul, adesea drapat în neotraditionalism sau, în extremă, forme de iraționalism ortodoxist, ba chiar și ceea ce în Rusia de azi se numește «ideologia closetului» – potrivit căreia mobilizarea societății ar începe prin salubritatea toaletelor publice –, toate acestea au fost și sunt manifestări frecvente ale reflecției intelectualilor români. Pentru cei mai fini și independenți dintre ei, Iliescu era nefrecventabil, iar Constantinescu este insuficient de frecventabil, problema reformei fiind mereu a altora. În realitate, reforma nu se limitează doar la inflație și taxa Băsescu, ci și la ideologie – ca sumă a ideilor intelectuale, morale sau politice ale unei societăți. Intelectualii sunt primii interesați de această reformă ideologică – și democrația este o cauză pentru care oricine merită să-și părăsească îmbufnarea” (*Puterea și adevărul*). □ Cu justificarea că „au fost comentate în presă doar pe baza unor scurte citate”, revista publică integral discursurile Anei Blandiana, președinta Alianței Civice (vezi *Raportul: Alianța Civică – Starea de veghe*) și al lui Emil Constantinescu, președintele Statului, rostit la Congresul al V-lea al Alianței Civice („Discursul președintelui Constantinescu i-a nemulțumit pe unii participanți, care și-au pus în piept o etichetă, «Frustrat»”). Pentru atmosfera de degingoladă ideologică, reținem, totuși, câteva din afirmațiile Anei Blandiana: „Cum putem, însă, fără a deveni ridicoli, să sprijinim un guvern ai cărui membri ne insultă pe posturile de televiziune sau în paginile ziarelor? Și chiar dacă este vorba despre aceleași persoane care ne considerau inamici publici în urmă cu șase-șapte ani, una este s-o fi făcut în numele guvernului Roman, în timpul regimului Iliescu, și cu totul altceva să o facă în numele guvernului Ciorbea, președinte fiind Emil Constantinescu. După cum se vede, lipsa de măsură, ca și lipsa de logică, dau în politică rezultate mai jenante decât în alte domenii, iar morala întoarcerii și a celui alt obraz nu poate exista în afara oricăror limite”; „Persoanele care au dreptate împotriva tuturor sfârșesc prin a fi antipatizate de toată lumea. Nu știu dacă, în aceeași situație, organizațiile au aceeași soartă, dar, chiar și cu acest risc, Alianța Civică și-a propus de la început, și nu a renunțat nici acum, să fie deșteptătorul care sună trezirea. Trezirea la responsabilitate, la profesionalism, la eficiență, la justiție, la adevăr, la respectul pentru propriul nume și pentru inteligența și încrederea celorlalți; trezire la principiile care rămân, în timp ce rangurile trec și se uită. Este vorba de trezire la istoria înțeleasă ca efort existențial pentru ieșirea din dezastru, o istorie în care Alianța Civică repre-

zintă starea de veghe care este în același timp definiția democrației și a societății civile. Două noțiuni care nu pot reuși decât împreună”. □ La „Cronica de carte”, Dan C. Mihăilescu parcurge *Mica bibliotecă de toamnă*, pe rafturi aflându-se: *Jurnalul* lui Alice Voinescu; antologia de articole *În istorie, în politică, în literatură*, a lui Alexandru George; *Bibliografia I. L. Caragiale, vol. I. În periodice (1852-1912)*, elaborată de cercetătorii de la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. De la Târgul de carte „Gaudeamus”, criticul aduce vești proaspete despre „mișcările” de piață literară: „Întâi, asaltul editurii Cartea Românească, practic, o **înviere**, care pentru mine a fost o revelație aproape egală cu cele produse de Polirom-ul lui Silviu Lupescu, prin 1993, și de Univers-ul lui Mircea Martin, de prin 1995 încoace. Departate de mine de a-i face vreo imputare doamnei Magdalena Popescu Bedrosian – un demn de tot respectul –, însă trebuie să recunosc sincer că – dacă am privit cu scepticism vestea numirii lui Dan Cristea ca director al Cărții Românești – realitatea de acum ne arată că editura **se mișcă** foarte serios. Înainte vreme, dacă erau două, trei titluri de marcă pe an, și acelea înconjurte de un clar-obscur mediatic și distribuite destul de prost, într-un soi ciudat de autosabotaj. Acum, ai două, trei impulsuri **săptămânal**: zecile de apariții ale «Bibliotecii București» (proză, unde cel mai recent au atras atenția *Într-o după-amiază de vineri*, de Răzvan Petrescu, și *Cer iertare*, de Dan Stanca), seria «Poezii orașului București», trilogia lui Petru Dumitriu, *Omul cu ochi suri* (traducerea de Magdalena Popescu), antologia *Momentului oniric*, îngrijită de Corin Braga, romanele lui Gabriel Chifu (*Maratonul învinșilor*) și Eugen Șerbănescu (*Dincolo de Groenlanda*), prozele lui Mircea Horia Simionescu din *Fărădelegea vaselor comunicante*, Fănuș Neagu (*O corabie spre Bethleem*) și Alexandru George (*Șapte povestiri fără una*) sau debutul în volum al lui (Dan) Alexandru Condeescu (*Planeta Mofi*) și încă multe altele. Gurile rele pot să bârfească mult și bine pe seama legăturilor Dan Cristea – Ulici – Uniunea Scriitorilor – Ministerul Culturii etc., vorba e că editura a ieșit la rampă în mod spectaculos. [...] Al doilea fenomen este retragerea «boierească» a editurii Humanitas. Este amuzant să vezi cum, ca un bătrân bogat, înțelept și trecut prin multe, Humanitas s-a pus de vreun an de zile pe mari strategii didactice (cucerirea pieței manualelor) și pe opuri «cărămidale». [...] În sfârșit, o nouă – și tristă – «tradiție»: absența editurilor din Transilvania. Mă gândesc în primul rând la Echinox, Apostrof și Dacia, livrate, se pare exclusiv Saloanelor de carte de la Cluj”.

10 decembrie

● Marin Mincu reacționează, în „Luceafărul” (nr. 44), prin articolul *Pentru o judecată mai dreaptă a lui G. Călinescu*, la ceea ce numește „un act de injustă campanie împotriva lui G. Călinescu, condusă de criticul Al. George în «Luceafărul» (nr. 35 din 8 octombrie și nr. 41 din 19 noiembrie)”. Sunt citate

articolele *Spre aceeași legendă* și *Pentru o judecată dreaptă*. Din capul locului, atitudinea de „a contesta și revizui” ține, pentru criticul M. Mincu, de „o modă”; totuși, „acest lucru este normal, întrucât, axiologic vorbind, orizontul de așteptare în receptare se schimbă mereu în funcție de «spiritul veacului» și unii scriitori pot intra periodic sau definitiv într-un con de umbră pentru a fi redescoperiți alții, neobservați la debut sau nereceptați ca importanți până la o anumită dată. Nimic mai firesc, desigur, decât această recitare a operelor și a autorilor și reevaluarea acestora, când se aplică, cu profesionalism critic, și autoritate morală, niște criterii estetice ferme sau cel puțin unele justificat sociologice”. Pe de altă parte, același autor arată că nu agreează „așa-zisa revizuire pro-clamată catilinar și reiterată enervant în diverse sedii (la radio, la televiziune și în presa scrisă)”, descrisă ca „pandantul unor impulsuri resentimentare, motivate mai ales biografic, fără să se constituie nicidecum în acea stringentă clarificare, argumentată corect și menținută la acel minim nivel de detașare intelectuală, care să demonstreze inevitabilitatea rezolvării imediate a unor incongruențe de receptare inexplicabile sau anularea edificată a unor falsificări valorice programate”. Recunoscându-i lui Al. George competența de „critic important din perioada postbelică, ba chiar unul dintre exegeții cei mai acuti ai operei narative călinesciene”, M. Mincu ține „cu toată stima [...] să-mi exprim dezaprobarea deocamdată colegială, față de tratamentul negativ ce i-l aplică lui G. Călinescu spre satisfacția demolatorilor de profesie”; iată diatriba, în stilul temperamentalului critic: „I. Cu o subtilă tactică de învăluire, dar cu abilitate de prozator pișicher, Al. George amestecă criteriile de evaluare, construindu-i ad hoc, sub ochii noștri mirați, lui Călinescu, prin câteva șarje aparent neutre, aparent documentate, un portret etic abominabil, acela al unui «cărturar care ajunsese în acei ani să se prostitueze lamentabil» și care «se comporta, în ultima lui fază, ca un **nomenklaturist de cea mai jalnică specie**» (s.n). Nu ezită să-i enumere (de unde s-a informat?) toate stipendiile academice și drepturile de director de institut («mașina la scară, puțința de a se folosi de gospodăria de partid») și, de asemenea, insinuează calomnios că în «episodul arestării lui Dinu Pillat» ar fi fost «implicat» și Călinescu. Nu se poate explica și înțelege această încrâncenare acerbă decât ca izbucnire a unui complex freudian. Al. George vede oriunde «onoriuri și retribuții exorbitante»; și totuși G. Călinescu era academician, profesor universitar, director de institut, deputat, deținător de rubrică permanentă în «Contemporanul» etc. Și dacă ar fi să ne luăm după exigența eticistă a sa ar fi trebuit să nu fie nimic sau muritor de foame. Pentru Al. George, manifestarea paradigmatică și tumultuoasă a personalității marelui profesor G. Călinescu, în acea perioadă dificilă, în care, din păcate, absentau dureros marii oameni de cultură, însemna doar «a face pe nebunul» iar «jocul lui, care a putut trece în ochii unor naivi drept o mare abilitate tactică, nu s-a soldat cu nimic». Mai departe citești și nu-ți vine să crezi că un-intelectual

adevărat poate să maculeze soclul de bronz al lui Călinescu prin etichetări grave precum aceea de «nebun simulant» și prin unele înjghebări prozaice de un gust îndoielnic: «Micile lui trucuri inconformiste, mica lui originalitate jucată au fost fără nici o consecință pentru adevăratul mers al literaturii, în care el nu a intervenit benefic niciodată...». Dincolo de «micimile» firești ale omului Călinescu, aflat și el «sub vremi» ca și cronicarul de a cărei soartă s-a înfricoșat, nu se mai îndoiește nimeni că «adevăratul mers al literaturii» noastre a fost cândva croit în mod esențial (ca gest de maximă bărbăție?) de fundamentala sa *Istorie* care «intervine benefic» și eficient, de la data apariției, asupra culturii românești, întemeindu-i și consolidându-i valoarea, iar pe noi, îndemnându-ne permanent la fapta de cultură durabilă și ferindu-ne astfel, exorcizant, de invidia meschină și mârșavă. 2. De fapt, Al. George îndrăznește să-l atace în acest mod agresiv pe omul și pe profesorul G. Călinescu pentru că el nu-i recunoaște nici valoarea operei critice. Deși, de câteva ori, pe parcursul celor două articole, se prefacă a fi strivit de «imaginea de ansamblu a marelui om», și se tot vaită fariseic pentru că cu greu nu «și-a pierdut cumpătul în fața acestei personalități discordante, haotice și pline de haruri», în fond, el amendează, prin fandări iscusite, strecurate abil prin false elogii, «spiritul de metodă» al criticii călinesciene, subsumând-o nediferențiat celui mai lax «impresionism» depășit «metodologic» de «tendențele variate ale formalismului modern, ale structuralismului, semioticii» etc. [...] Într-adevăr, foarte mulți denigratori ai lui Călinescu i-au acuzat de lipsa oricărei metode; acesta a recunoscut în repetate rânduri, că la originea sistemului său se află estetica lui Benedetto Croce, bazată pe funcționarea unui operator «inefabil», acela al «intuiției pure». Nu mă opresc aici asupra efectelor benefice sau malefice ale metodei croceene aplicate în mod personal de G. Călinescu, dar vreau să susțin că el definea o metodă extrem de «riguroasă», rigoare ce decurgea tocmai din dificultatea aplicării. În orice caz, s-a demonstrat (printre alții de către Mircea Martin în *G. Călinescu și «complexele» literaturii române* (Albatros, 1981) că criticul cunoștea abordările, mai recente, cu caracter interdisciplinar, decurgând din freudism, critica stilistică, critica filologică pe care le-a asimilat sau le-a respins în măsura în care creativitatea sa debordantă i-a permis. În fond o metodă sau alta este atât de eficientă pe cât de suplu e cel ce o întrebuințează și, de fapt, Călinescu a practicat o critică totală, topind într-un creuzet propriu toate formulele critice cunoscute, de la Sainte-Beuve la De Sanctis, redescoperindu-le și anticipându-le pe acele necunoscute de el (de la Gaston Bachelard la Roland Barthes). Spirit genial întrutotul, Călinescu depășește creator «complexele» literaturii române, de ieri și de azi, fiind, «original» în toate genurile în care s-a manifestat; această originalitate a lui își propune programatic să ocolească «demersul riguros», de tip pozitivist, iar acest lucru nu exclude deloc fundamentarea mai riguroasă, chiar «pedantă», tocmai acolo unde «științistii» sunt superficiali și «formaliști». Caracterul sistemic al

criticii călinesciene, rigoarea sa aplicativă maximă se probează exemplar în monumentală *Istorie*, în care scriitorii se integrează și se structurează coerent «științific», precum elementele chimice în tabloul lui Mendeleev. Fără să-mi dau seama m-a prins în capcana întinsă (premeditat?) de Al. George și am început «să officiez» și eu «ca o vestală întârziată» pe «altarul stins al unui vidat de substanță». Opera lui Călinescu «vidată de substanță» – iată o enormitate ignară ce putea fi debitată numai de o minte răsucită și «discordantă».

□ În articolul ***Rivalitate și confruntare***, Alexandru George aduce o „rectificare” afirmației făcute de Nicolae Breban, într-un interviu, „Scriitorul român, după revoluție, a câștigat libertatea și a pierdut prestigiul”: „De acord și eu cu multe din cele spuse, aș rectifica puțin titlul, adăugând **Scriitorul român NOMENCLATURIST, după revoluție** etc.”. Articolul, care descrie configurația funcției sociale a scriitorului în anii postceaușiști, semnalează o nouă perspectivă de practicare a literaturii, derivată din cerințe diferite, și instituționalizarea unui alt mod, mai democratic, de a fi creator: „Situția «scriitorului român» cred că trebuie examinată de la caz la caz. Mai ales că mulți scriitori au câștigat acel mirific «prestigiu» abia după decembrie 89, mai precis în ultimii ani. Al. Paleologu, Andrei Pleșu, Laurențiu Ulici, dar și Șt. Aug. Doinaș, Ioan Alexandru sau Șt. Radof au câștigat mult în popularitate, dar și în prestigiu grație politicii, deci unor factori străini în problema valorii intrinseci a operei lor reale. E bine? E rău? E, în mod cert, o situație de fapt. Încă de prin 1991 am scris un eseu intitulat *De ce „facem politică”* (un text care poate fi găsit acum în volumul *În istorie, în politică, în literatură*, 1997, p. 12-14) și unde conchideam favorabil asupra lansării «creatorilor» în politică și încercam să explic fenomenul, care nu era deloc nou în literatura noastră și în spațiul cultural românesc. Cu toate că dovedisem maximă înțelegere pentru atitudinea unor confrăți, eu însumi nu m-am înscris în nici un partid; am considerat, în spiritul modestiei ce mă caracterizează, că ar fi impropriu să sar și eu în carul repus în mișcare al liberalilor și să mă alătur unei formațiuni politice care numai prin nucleul ei de constituire, văzut de mine în primele zile din ianuarie 90 la TV, număra vreo sută de ani de pușcărie. (Am crezut convenit să ajut mișcarea liberală, dincolo de unul sau altul din partidele politice, scriind, cât am putut în acest sens, fiind pentru aceasta eliminat repede din publicistică, căci toată presa «independentă» era în mâinile țărăniștilor, inclusiv postul de radio «Europa Liberă». Nu pot însă să uit că prezentându-mă cu texte la «România literară» eram primit cu hohote de râs de N. Manolescu, care exclama sufocat de bună dispoziție: – Uite a venit liberalul! Hă, hă, hă, uite liberalul! de parcă aș fi fost monstrul de la Long Ness sau Omul lui Frankenstein. Tot atunci am scris (în «Liberalul»), un articol împotriva d-lui Al. Paleologu care afirmase că Partidul Național Liberal nu are nici un viitor, deoarece la noi, zicea d-sa în spirit marxist, nu mai există o burghezie. Azi, același este senator liberal, dovedind că măcar în linii mari eu am avut

dreptate, motiv pentru care adaug: – Și, zii de-ai noștri, stimabile?! Scriitorii au invadat spațiul politic; niciodată, în nici un parlament, nu au fost atâția. Să ne gândim că Partidul Național Liberal a pornit în ian. 90 de la un nucleu de literați (Ionel Săndulescu, Dan Am. Lăzărescu, Mircea Ionescu-Quintus) și aceștia, ca și oamenii de formație umanistă, sunt în mare majoritate de acest spirit, împotriva comunismului și a expresiilor acestuia de supraviețuire. Ce au câștigat și ce au pierdut «creatorii» este, repet, de discutat, dar în alt spirit decât al generalizărilor lui N. Breban. El însuși este un literat cu mentalitate și structură de om politic, urmare a formației sale comuniste, de care ne asigură că s-a desprins. Mai mult poate decât alții, el crede că viața literară, problemele acesteia, soluțiile în cadrul social se confundă cu pugilistica și ne asigură că el însuși este un tip forte, adaptat bătăliilor de anvergură, ceea ce a dovedit încă de la debut și cu prilejul dizidenței organizate în timpul lui Ceaușescu. Ceea ce e, desigur, adevărat. Numai că tot atât de sigur că timpurile s-au schimbat, expresia liberă, la îndemâna orîșicui, transformă pe scriitor, mai demult privilegiat, într-un personaj de serie, care nu totdeauna se poate acomoda cu stilul combatant al presei de față. De ce să fie nevoie să se «strecoare» în presă, pe «coloana a IV-a» (ce-o fi aceea?), când mulți scriitori scot gazete, scriu articole de primă pagină, chiar editoriale (Fănuș Neagu, Mircea Dînescu, C.V. Tudor, Adrian Păunescu, Oct. Paler, N. Manolescu, chiar și scriitorul acestor rânduri). «Am mai condus în viața mea grupe umane», scrie în spirit politic N.B. «Cred că am mai mult simț în selecția cadrelor, simț al terenului și poate vorbesc mai bine în public, în primul rând, am o voce ceva mai sonoră, mai multă răbdare și modestie». Poate, mai ales ultima calitate i-o recunoaștem cu toții. Numai că vremurile, repet, s-au schimbat și asupra acestui lucru vreau să-l aduc la realitate pe boxerul nostru care nu are deloc simțul situației pe care se află... terenul. Anume, în literatura română s-a petrecut după 1989, într-un grad mult mai mare decât pe la mijlocul anilor 60. când a erupt d-sa pe ring împreună cu «prieteni» săi (cărora eu le-aș zice altfel), s-a produs o revoluționare din adânc, au apărut scrieri neștiute, s-au lărgit în mod senzațional fruntariile literaturii noastre, generații și oameni care nici nu se cunoșteau au intrat în dialog, adică în rivalitate fără a se îmbrânci sau înghionti. Gestul cultural nu mai e și unul politic, nici mica fiță și șmecherie a generației sale nu mai pot constitui un model pentru stilul actual de exprimare slobodă. E un dialog și o rivalitate (acut existențială) între OPERE. Scrierile unui N. Steinhardt, I. D. Sârbu. Alexandru Vona au constituit momentele de vârf și de senzație ale prozei românești din ultimii ani. Primul Petru Dumitriu, Pavel Chihaiia, dar și Mihai Villara (și, dacă îi e îngăduit să spună: Alexandru George) notifică ceea ce era și promitea a fi proza romanească dacă nu venea comunismul. Schimbarea perspectivei va duce curând la o schimbare de mentalitate în considerarea lucrurilor: se vor stabili alte vecinătăți, alte rivalități și alte legături. Iar toți scriitorii de tipul celor de mai sus (să ne

gândim și la capitolul, deloc ignorat de comunism, al suprealismului literar: abia acum el s-a putut întregi prin Grigore Cugler, Leonid Arcade, dar și Victor Valeriu Martinescu) nu sunt niște boxeri reactivați, aduși doar de nevoi și pentru a completa un spectacol pe un ring. Literatura română nu se mai desfășoară, pentru că nu mai începe pe un ring. O bătălie surdă se dă în fiecare clipă, dar în cu totul alt spațiu, iar scriitorii (nu luptătorii) sunt nu doar cei pe care-i ignoră superb N. Breban, ci și aceia de care e neliniștit în mod deschis, adică scriitorii mult mai tineri, care vin cu prezumții, cu stilul lor, cu alte năzuințe, care (ar trebui să le explice) nu mai pot fi nomenclaturiste. Avantajul de a nu fi «compromis în comunism», cum se exprimă N. B., nu va mai intra în calcul nici el, foarte curând. Nu un «război murdar între generații», nici unul «mai viril», mai loial sau de alt soi va decide situația unora sau altora dintre scriitori, ci numai ceea ce au scris efectiv. Poate că unii simt nevoia de a se risipi în publicistică sau în acțiunea politică: eu le-aș recomanda celor mai mult să stea acasă sau să găsească timp pentru a-și scrie capodoperele”. □ Insurgentul Paul Goma, în articolul *Vreau să-mi văd dosarul...* își manifestă acordul pentru desecretizarea dosarelor Securității, considerând că este mai bine să fie cunoscute delațiunile de altădată, din perioada comunistă: „De ce? Simplu: dintre cei încondeiați nu mai trăiește, azi, nici unul (ca să protesteze, ultragiati) – și nici... încondeietorul – pentru ca în capul său să se spargă reproșurile, acuzațiile de calomnie, de falsificare a adevărului... Pe când *Jurnal*-ul lui Goma... Dar bine-nțeles că este mincinos – când spune ce spune despre Doinaș, despre Liiceanu, despre Manolescu, despre Buzura, despre Blandiana, despre Sorescu și alte vârfuri ale literaturii cotidiene; dar bineînțeles că Goma, spre deosebire de Sebastian (trăiască morții!) insultă breasla, calomniază breslimea, înjură smântâna spiritualității, directoratul general al conștiinței nației! Se va fi observat că exact aceiași comentatori care îl laudau pe Sebastian – oricum, nu găseau că ar fi scris neadevăruri despre contemporanii săi – l-au acuzat pe Goma că a scris minciuni despre ai săi contemporani... Or, dosarele de securitate cuprind (e bine spus: cuprind – ca Brațele Caracatiței Revoluției) întreaga comunitate, nu doar elita, aleșii, unșii, literatornicii; și nu doar cea românească – însă vecinele, având exact aceeași – dacă nu mai dură, ca a polonezilor – nefericită experiență a ocupației sovieto-comuniste, au găsit tărnia de a da cărțile pe față, imediat ce Zidul Berlinului a căzut! Însă, așa cum noi, care ne lăudăm că am fost «cei mai antiruși din Europa de Est» (o-ho!, de aceea am ajuns cot la cot cu dușmanul etern până-n Tatra) – dar am refuzat destalinizarea vreme de 11 ani (Stalin a murit în 1953, abia în 1964 a ajuns pe malurile Dâmboviței vesela veste); așa cum, după decembrie 89, noi, «cei mai anticomuniști dintre thraci» (mie-mi spui!?), am avut nevoie de 7 (șapte) ani, ca să ne descotorosim de Iliescu – dar nu și de Măgureanu, Roman, Severin, de te întrebi: **Românii noștri sunt ai noștri – ori ai lor?** – iată că există, ca să zicem așa, «oarecari ezitări» în deschiderea dosarelor de securitate ale cetățenilor.

Firește, vreau să-mi văd dosarul (la singular, deși alcătuit din muulte volume). Vreau să-l văd! – **am acest drept**. Ca să știu: ce, cine, cum mi l-au îngroșat. Vreau să văd – în dosarul meu; cine dintre bravi și valoroșii rezistenți prin cultură au dat, nu acele obișnuite declarații-obligatorii despre mine și despre ale mele, ci note informative, citește: denunțuri – desigur mincinoase, răuvoitoare (despre ale mele, și despre mine); Așa, ca să știu: ca să afle aceia – fie și postum – că eu, turnatul, am aflat de cine și cum am fost turnat; Vreau să-mi văd dosarul – **am acest drept** – pentru a cunoaște nu doar identitatea turnătorilor mei (la urma urmelor niște biete ființe terorizate, strânse cu ușa, obligate, șantajate, ori doar lipsite de șira spinării), ci și identitatea securiștilor care au cerut, au condiționat de cine știe ce «avantaj» ori nepedeapsă, au smuls declarațiile, aceste contracte de vânzări de frate (tot la *Mioritza* ne întoarcem!). [...] Mai vreau să văd – și am acest drept – dosarele unor confrăți: Nu dosarul lui Ivasiuc (pe care-l cunosc din aprilie 1977, de la ultima arestare); nici pe al lui Sorescu – doar nu umbla cu cobilița prin Occident toată ziua bună ziua, fără să plătească vamă la Bariera Organului – ci dosarul lui Doinaș; așa, din pură curiozitate – etică; Nu mă interesează dosarul lui Păunescu (știu, de aproape 30 de ani, ce hram poartă Bardul Bărcii) – însă pe al colegei sale de facultate: Blandiana, da; din curiozitate... estetică; Nu dosarul lui Băran (fără mister) – ci pe al soților Dimisianu – din curiozitate editorială; nu dosarul lui Hobana, securist atitrat al Uniunii Scriitorilor, ci al lui Buzura – din curiozitatea, psihiatrică: să aflu ce legătură poate fi între maramureșean, pe de o parte, Gogu Rădulescu pe de alta (o bănuiesc: aceeași ca și la Blandiana) și, în fine: Securitate (a lui Ceaușescu, a lui Iliescu, a lui Constantinescu – Buzura fiind imparțial, de parcă-ar fi regățean...); Iată: nu m-ar interesa dosarul lui Hăulică – ce să mai aflu, nou? – dar al lui Lucian Pintilie, da; și al lui Horia Bernea; nu al lui Dan Ciachir (cine nu-l știe?!), ci al lui Sorin Dumitrescu (cu tot cu popa Galeriu); Nu dosarul lui Mircea Iorgulescu, nici al lui N. C. Munteanu (citibile cu ochii închiși, după prestațiile pro-Iliescu de la Europa liberă, după campania în favoarea lui Roman) – ci al lui Nicolae Balotă (ca să aflu, acum, după 30 de ani, motivul pentru care colegul meu de celulă de la Jilava, verticalul deținut Balotă, cum s-a liberat, cum s-a orizontalizat: s-a apucat să laude partidul și Revoluția culturală din '71); și al lui Adrian Marino – ca să înțeleg cum de un fost deținut politic (și încă țărănist!), cu mulți ani de domiciliu obligatoriu, sub Ceaușescu, a călătorit în Occident cum numai Sorescu, Ilie Năstase, Blandiana, Țiriac, Virgil Cândea au călătorit. Și, firește nu mă interesează cât negru sub unghie dosarul epigramistului cataramist Mircea Ionescu Quintus: știu de 20 ani că a lucrat pentru I. C. Drăgan – deci pentru Securitatea exterioară – m-ar interesa, însă (ca ortodox) cel al lui Stăniloae; ca literat, m-ar interesa cel al lui Noica – deși esențialul se cunoaște: s-a lăsat protejat de Plămădeală, deci de Securitate. Și mor de curiozitate să-l văd pe al lui Corneliu Coposu – ca să știu de unde îi veneau toate câte i-au venit: ostilitatea față de drepturile omului («provocare a

Securității)), față de noua formă de opoziție anticomunistă («disidenții sunt oamenii rușilor și vor să-l pună în dificultate pe Ceaușescu»); deschiderea partidului țărănist tuturor securiștilor, milițienilor, ba chiar și paznicilor de noapte; sadomasochismul relației cu Măgureanu, în fine – dar nu în ultimul rând: secretul delfinizării lui Constantinescu... N-am nicio curiozitate în privința dosarului de securitate a unui Iliescu; nici al lui Petre Roman nu mi-ar spune ceea ce nu știu încă – dar al lui Emil Constantinescu: da! Aș vrea să-l văz! Ah – și cum aș vrea să cunosc dosarele consilierii prezidențiale Zoe Petre (firește: pluralul vizează clanul). Astea nu sunt curiozități de cumătră: sunt necesare informații despre comunitatea românească din care fac parte – chiar și eu”.

□ • La rubrica „averse”, autorul anonim al notei *Curaj, băieți!* îi îndeamnă pe foștii responsabili din cultura socialistă să își facă mai bine procese de conștiință, în loc să caute să se infiltreze prin partidele din opoziție: „Punctul 8 de la Timișoara nu a fost acceptat, imediat după așa zisa scuturătură din decembrie (normal, adică nu-i tocmai normal!), fiindcă în structurile de conducere și decizie s-au infiltrat tot ai lor, mai vopsiți, mai năpârliți, mai opăriți, dar cu aceeași gândire colectivistă, cu aceleași propensiuni de haită. Că numai așa puteau să vâneze și să troneze!. Dacă ar fi avut răbdare – și nu numai atât! – ar fi ieșit deja de sub interdicții. Dar cere-i calului triluri și privighetorii copite! Au dat înainte (tot înainte era mai bine!) că nu erau suficient compromiși, voiau să piardă orice brumă de bun simț. Au reușit. Acum însă le-a pus Dumnezeu (!) mâna-n cap: i-a trecut în opoziție. Să capete putere, dar, îndeosebi, compasiuni, că așa-i când nu mai ești în fruntea bucatelor, dai mai mult din gură și din mâini (Iliescu e tot lider aici!), îți miroase tot prost și stârnești regrete și nostalgii. Ba chiar speră și la un soi de restaurație. Din păcate, oamenii uită prea ușor prin ce-au trecut. Și scriitorii uită, dar îndeosebi iartă. Că-s suflete generoase și pline de imaginație. Dar, în loc să fie elogiați pentru aceste calități, sunt trași pe sfoară, ocoliți și păcăliți. Campionii cultului personalității, nomenclaturii și profitorii joacă rolul slujbașilor amnezici și ridică iarăși pretenții. Se vâra unde găsesc terenul slab, intră unde-i așa subțire. Cu prețul umilinței chiar, cu ajutorul celor slabi de înger. Cine nu știe de faimoasa Comisie ideologică, palierul cel mai înalt al cenzurii ceaușiste unde se măcelăreau și sacrificau destule cărți? Printre membrii acesteia (dacă datele nu au fost o parte din intoxicarea noastră) se aflau faimoșii cântători de curte Valeriu Râpeanu, Ion Brad, Ion Dodu Bălan. Din câte observăm, nici unul nu și-a pus cenușă în cap, astfel că noi le oferim acest prilej, în speranța că își vor publica opiniile, reacțiile, pamfletele chiar. Fiindcă nu suntem spirite vindicative, dorim totuși să știm care e adevărul, fie și parțial. Toate manevrele din spatele ușilor închise trebuie cunoscute. Curaj, băieți, vi se acordă o șansă, veți fi capabili ș-o luați în calcul?”.

• În editorialul din „România literară” (nr. 49), Nicolae Manolescu își exprimă punctul de vedere asupra mecanismului de circulație critică a ideilor, sub

forma „revizuirilor”, într-o tentativă de aplanare a incisivității afirmațiilor din serialul lui Gh. Grigurcu: „[...] sunt absolut de acord cu ideea revizuirii. Poezia, proza, dramaturgia, critica din anii comunismului trebuie să suporte această probă de foc, fiind evident că noi nu mai citim astăzi la fel ca ieri operele scrise și tipărite în condițiile cenzurii. Dar mi se pare util să privim cu un ochi critic revizuirea însăși – de unde titlul editorialului meu –, dacă nu dorim să transformăm o operațiune necesară (în fond, inevitabilă) într-un prilej de dispută sterilă, ca un meci de ping-pong, în care să ne aruncăm unii altora mingea la nesfârșit” (*Critica revizuirii*). Plecând, preventiv, de la ideea că toate sunt supuse greșelii, N. Manolescu arată, mai ales, de ce „eroarea” poate lovi, dacă nu este controlată la timp de abilități (și amabilități), în actul revizuirilor: „Principala eroare a revizuirilor constă în amalgamarea de autori și de opere, de epoci și de momente. Din serialul lui Gheorghe Grigurcu, un cititor neprevenit poate trage concluzia că, de la Nicolae Moraru la E. Simion, toată critica anilor '50-'80 a fost o apă și un pământ. Lipsa unui criteriu de valoare face ca un simplu activist cultural, pe care istoria literaturii nu-l va reține decât într-un subcapitol consacrat proletcultismului, să stea alături de un critic adevărat, a cărui acțiune a fost deseori salutară pentru o literatură aflată mereu în primejdie”. Perspectiva lui Manolescu se află în dezacord cu inflamațiile lui Grigurcu, asupra următoarelor aspecte: „[...] eu nu cred că Ov. S. Crohmălniceanu a fost doar un oportunist care a trecut de la broșura *Despre realismul socialist* la un sprijin activ acordat prozatorilor generației '80. După cum nu pot ignora remarcabila sa contribuție la repunerea în circulație a scriitorilor interbelici, indiferent de valabilitatea astăzi a celor dintâi «reconsiderări» pe care le-a scris despre Ion Barbu sau L. Rebreanu, mai ales că, în texte ulterioare, Ov. S. Crohmălniceanu și-a dovedit din plin perspicacitatea critică. Este nedrept să-i aplici metoda lui M. Nițescu unui critic ca Al. Piru: cele câteva fraze îngust-ideologice de la relansarea lui (după un deceniu și mai bine de excludere din viața literară) nu trag atât de greu încât să-i compromită moral toată opera de critic și de istoric literar. Dacă vrem să spunem adevărul, să-l spunem pe de-a-ntregul. Și să nu amestecăm planurile. Opțiunile politice trebuie respectate. În vremea dictaturii, critica literară a oferit un model de pluralism. Ne-am bătut pentru a impune o ierarhie diferită de cea oficială. Am făcut opoziție într-un regim cu partid unic. Nu e oare ciudat ca acum, când trăim în democrație, să incriminăm opiniile, simpatiile ori chiar atașamentele personale ale criticilor? Le putem aproba sau nu, dar nu le putem condamna, și încă, în afara operei critice propriu-zise. E dreptul lui E. Simion să creadă în virtuțile apolitismului și al lui Mircea Iorgulescu să fie «dilematic»”. Cum era firesc pentru un profesionist, în ultima parte a articolului, sunt expuse opiniile metodologice, de ordin personal, cu privire la direcția pe care ar trebui să o capete revizuirile: „[...] pledez pentru spiritul lor critic, altfel spus, pentru un adevăr complet și nuanțat, pentru restabilirea conjuncturilor și pentru expli-

carea obiectivă a lucrurilor. La urma urmelor, dincolo de curaj și de lașitate, de disidență ori de compromis, întrebarea pe care orice revizuire a criticii trebuie să și-o pună este dacă și-a jucat ori nu critica, în timpul regimului comunist, rolul esențial și anume acela de a ierarhiza valorile literare. Abia atunci putem aprecia contribuția fiecărui critic. Procedând invers, există riscul de a face ca o discuție principială să semene cu o răfuială personală”. □ O temeinică prezentare, în chip de „Cronică literară”, este cea pe care o face Gabriel Dimisianu cărții de memorialistică *Bagaje pentru paradis*, de Valeriu Cristea, recent apărută la Ed. Albatros. Articolul poartă titlul *O luminoasă tristețe* și surprinde numeroase detalii de ton și informație confesive, la care, cu precădere, prietenii autentici sunt sensibili. Mai întâi, se clarifică raportul acestei scrieri cu volumul anterior, din 1980, *După-amiaza de sâmbătă*: „În *Bagaje pentru paradis*, cartea de curând apărută, Valeriu Cristea a simțit nu doar să reia șirul rememorărilor începute în *După-amiaza de sâmbătă*, de acolo de unde le lăsase în urmă cu aproape un deceniu, dar și să revină, într-o anumită măsură asupra unor lucruri comunicate atunci, să le reordoneze și chiar, pe câteva, să le rescrie, deoarece în 1988, din pricina cenzurii sau autocenzurii, nu le-a putut formula exact cum ar fi vrut. Au fost și omiteri, în *După-amiaza de sâmbătă*, de care numai întâmplarea se făcuse vinovată, iar acum autorul a dorit să umple acele goluri. [...] Așadar *Bagaje pentru paradis* nu înnoadă, cum spuneam, un fir tăiat, nu este, cum ar putea să pară, încă un volum al memoriilor lui Valeriu Cristea, începute cu *După-amiaza de sâmbătă*, ci este o carte nouă a sa cu unele reveniri, ce e drept, la materia celei vechi, la evenimente și personaje de acolo, și chiar la climatul ei sufletesc care este, ca și al cărții de față, acela al unei luminoase tristeți”. Apoi, o întreagă parte a cronicii ține să lămurească sensul „stângismului” apărut de neînțelesul Valeriu Cristea, în răspărul tendințelor postdecembriste anti-stânga politică: „Pe [...] fundamente etice creștine se clădește în cel mai firesc chip poziția de om de stânga al autorului acestei cărți, pe care ține să o afirme răspicat, precizând totodată că ea nu trebuie în nici un caz echivalată cu aceea a unei militant politic. Este «sufletește de stânga» pentru că astfel s-a născut și a fost educat, de părinți și de marii scriitori în care crede cel mai mult – Dickens, Gogol, Hugo, desigur, Dostoievski, Tolstoi, Cehov, Ibrăileanu, Rebreanu – și a căror linie o urmează”. În faza finală a articolului, G. Dimisianu reia pe scurt demonstrația etalată de Valeriu Cristea despre ce a făcut „în ultimii două sute de ani”. La originea incursiunii stă o acuză de tip identitar, sub care fusese pus Valeriu Cristea de adversarii de idei, cu privire la „sângele neromânesc” sau „bulgaritatea” personală. „Nu știu dacă este al doilea critic bulgar de pe mapamond [...], dar un mare critic și scriitor român știu sigur că este, autor acum al unei cărți fără egal, la noi, în genul memorialistic atât de asaltat”, își dă verdictul G. Dimisianu. □ Pe spațiul rubricii „Cronica literară”, Gheorghe Grigurcu își continuă acțiunea de martelare a idolilor perioadei comuniste, prin rechizitorii

la care sunt supuși Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu, N. Tertulian, Dumitru Micu: „Ov. S. Crohmălniceanu trece la ora actuală, în speță în ochii unor optzeciști, drept un soi de patriarh al criticii noastre, un mentor plin de sapiență și bunătate al «desanțiștilor». Înălțându-i ditirambi, aceștia uită că profesorul lor cu multe fețe a nutrit conștiințele a numeroase serii de studenți cu tezele cele mai stridente ale sociologiei de partid, aplicate literaturii. Cursurile, volumele, articolele d-sale stau cruntă mărturie. Ov. S. Crohmălniceanu n-a ostenit ani în șir a proclama rolul benefic al partidului uzurpator asupra creației. [...] Neajungându-i apologia pe care a făcut-o «genialului» Stalin, criticul servil s-a grăbit a-i bate temenele și efemerului urmaș al acestuia, G.M. Malenkov: «Tovarășul Malenkov insistă asupra uriașelor îndatoriri ce revin literaților și oamenilor de artă în marea luptă de creștere a ceea ce este nou, luminos și extirpare a ceea ce este învechit și anhilozat în viața socială.» E. Lovinescu e respins cu brutalitate, afirmându-se că în orientarea acestuia s-ar oglindi «tendința sprijinirii în plan cultural a procesului prin care cercurile burgheze legate de capitalul monopolist francez, englez și american căutau să înfeudeze cât mai complet politic și economic țara marilor puteri imperialiste din Occident». De un tratament analog, prin procustianism marxist, are parte și Lucian Blaga: «Filosofia lui Blaga e o variantă a formelor de automistificare pe care le-a cunoscut conștiința intelectualității europene în epoca imperialismului, mai ales după primul război mondial, când prăbușirea sistemului capitalist prin apariția revoluțiilor proletare devine, pentru gândirea claselor stăpânitoare din lumea întreagă și din țara noastră, o adevărată obsesie.» [...] Paul Georgescu, socotit de unii drept un «personaj complex», drept un marxist «emancipat», de ținută «occidentală», n-a fost în realitate decât un fanatic al dogmatismului proletcultist, de care nu s-a lepădat, în pofida unor retușuri cosmetice, până la sfârșitul vieții. Aserțiunile sale sclipsesc prin exclusivism: «Sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român, literatura noastră a înfrânt pozițiile principale ale ideologiei burgheze în artă, curente dezagregante ale decadentismului burghez și s-a situat pe pozițiile ferme ale umanismului socialist.» Adevărul i se pare un concept periculos: «Influența acelor teorii burgheze despre libertatea absolută a creației a putut duce la lansarea unor asemenea formulări confuze ca aceea a *redării adevărului integral*». [...] Înainte de-a fi devenit eseist parizian, specializat în Heidegger, N. Tertulian și-a utilizat diligențele speculative pentru a condamna vârtos «scopurile tenebroase, cu caracter de clasă», ale lui Maiorescu, pe tărâmul artei, ca și «surditatea, insensibilitatea» lui E. Lovinescu față de «compromisurile, lașitățile și oportunismul burgheziei liberale». De asemenea pentru a desemna și d-sa «conștiința mistificată (și mistificatoare!) a lui Blaga»: «O asemenea goală utopie spiritualistă, o asemenea gesticulație cu veleități mântuitoare către un *absolut* nedeterminat, atitudini născute dintr-un imens gest de escamotare a cauzelor reale ale contradicțiilor epocii și dintr-un imens gest de evaziune

mistificatoare în fața realelor soluții ale acestor contradicții – purtau însă în însăși celula lor originară morbul eșecului și caducității». Nici Dumitru Micu n-a omis prilejul de a-i arunca în groapa cu lei a «ideologiei reacționare» pe Liviu Rebreanu, care ar fi trecut «de partea dușmanilor poporului său». De Hortensia Papadat-Bengescu, care ar fi cultivat «concepția antiștiințifică a predestinării biologice», pe Mircea Eliade, răufăcător în calitate de «epigon literar al lui Gide, influențat de asemenea de Huxley». Opera lui Blaga îi apare criticului drept «contradictorie în toate resorturile ei». Chiar în toate ...». □ La rubrica „Actualitatea culturală”, este anunțată *O nouă carte de Eugen Simion*: „A apărut la Editura Scrisul Românesc din Craiova primul volum din *Fragmente critice* de Eugen Simion. În scurta prezentare de pe ultima copertă autorul notează: «Strâng în acest prim volum dintr-o serie, sper, mai lungă, un număr de mici eseuri, articole de analiză, însemnări confesive, figurine scrise, cu precădere, în ultimii ani sub puterea circumstanțelor. Le-aș numi texte impresioniste, dacă n-aș ști că impresionismul este o pelerină pe care criticul se rușinează, azi, s-o mai poarte»”.

11 decembrie

● Disociind la nivelul stratului filosofic al formulei compoziționale poezia lui Daniel Bănulescu de cea a lui Ioan Es. Pop, criticul Octavian Soviany scrie în recenzia din „Contemporanul” (nr. 50), *Maternitatea Giulești și Muzeul Antipa*: „Mergând [...], ca și Ioan Es. Pop în direcția eresului parodic, Daniel Bănulescu se deosebește de colegul său de generație prin absența notei «eroice» care proiectează uneori în *Ieudul fără ieșire* comedia mizeriei cotidiene la dimensiunile metafizicului și prin gustul pentru farsa ontologică, născută din neputința de a concepe altfel decât într-o deconcertantă cheie parodică mișcarea eului spre zone mai înalte de spiritualitate. Căci în poemele lui Daniel Bănulescu absolutul se convertește el însuși într-un obiect de deriziune, iar viziunea apocaliptică atinge o cotă de paroxistic care o apropie de nihilismul absolut, caracteristic pentru formele radicale ale postmodernismului”.

● La „Revista revistelor” întocmită de D. S., în „România liberă” (nr. 2346), este prezentat cel de-al doilea număr al revistei „Art Panorama”; acesta „cuprinde o proză a tânărului autor Răzvan Rădulescu, *Mașinistul*, considerat o replică la un text de Mircea Cărtărescu din *Nostalgia*. Semnează poezie: Daniel Bănulescu, Ioan Es. Pop, Mihail Gălățanu, Lucian Vasilescu, proză scurtă: G. Cușnarencu, Ștefan Caraman, Silvia Chițimia etc., precum și fragmente de roman: Cătălin Țirlea, Emil Mladin, Horia Gârbea, Gheorghe Iova. Trebuie reținut interviul cu Alexandru George. El se intitulează provocator: «Câteva cazuri de patologie culturală. Labiș, Beniuc, Casa Scânteii...», interviu prilejuit de conferința dlui Alexandru George din această toamnă de la Neptun, *Literatura română din ultimii 60 de ani. Una sau mai multe*

literaturi?. Revista prezintă traduceri din Jean Delumeau și Alexandre Theroux”.

12 decembrie

● Tema generală a nr. 285 al „Dilemei” este *Noica după zece ani*. A. P. [Andrei Pleșu] notează în *Argument*: „La douăzeci și unu de ani, într-o scrisoare către Arșavir Acterian pe care cititorul o va găsi în paginile acestui număr, Constantin Noica declara că «cea mai frumoasă însușire sufletească e generozitatea». A ilustrat în chip statornic această însușire până la sfârșit. Nu era vorba, strict, de o generozitate de tip etic sau sentimental, era vorba, esențialmente, de o generozitate *logică*, legitimată prin reflexie coerentă, mai mult decât prin retorica datoriei sau prin nebuloasa afectelor. Trebuie să fii generos – spune tânărul Noica prietenului său – mai întâi față de viață. Asta înseamnă să te dăruiești necondiționat, să o asumi indirect dacă o califici «bună» sau «rea». Viața n-are nevoie de calificări, ea este, prin ea însăși, *ardoare*, deplinată, *prilej* providențial. N-are sens? Fii generos cu locul unde te-ai născut, cu vremea ta, cu înzestrările tale. Dă tuturor ceva, «dă-ți duhul», oferă-te! Împrietenește-te cu dușmanul tău, valorifică-ți limitele, înfrângerile, soarta. Roagă-te pentru cei tari, prăbușiți în propria lor tărie ca într-o capcană. Ascultă-l pe celălalt! Toată pedagogia nicasiană stătea în această virtute, care îl făcea să spună: «când văd un tânăr reușit, el îmi devine, dintr-o dată, mai important decât îmi sunt eu însumi». Doctrina însăși era, în cazul lui Noica, un fenomen colateral al generozității. Trebuia obținută o ontologie a ființei *precare*, a ființei care «nu este fără ultimul dintre lucrurile ce sunt». Ontologia aceasta se îngrijește de «maladiile ființei» și se întemeiază pe o goetheană pietate față de lume și lucruri. Pietatea adevărată – ne spunea odată (comentând, cred, *Euthyphron*) – nu se exercită în dialog cu sublimitățile, cu ceea ce ne stă deasupra, ci în dialog cu cele de jos, spre care privirea nu urcă, ci coboară. În anii în care l-am cunoscut, nu l-am văzut aproape niciodată pe Constantin Noica *primind*. Era, neîncetat, cel care dă. În orice caz, dădea infinit, mai mult decât primea, iar această disproporție a căpătat după moarte, un aspect straniu; nemaiputând să dea decât o operă scrisă, el a început, brusc, să primească admonestări pripite și nedrepte. Încă neasimilat, necercetat, necitit, el e certat bătos, de multiple voci principiale, gata să-l claseze drept colaborator al lui Ceaușescu, drept naționalist înrăit, drept anti-european. Din cauza lui am ajuns «elitiști», din cauza lui n-am avut dizidenți. Nu putem interzice asemenea opinii [...] și nu vrem să pregătim soclul unui cult. Dar n-am intitulat, după obicei, acest număr, *Cazul Noica*, pentru că nu poți deveni un caz, înainte de a fi cunoscut temeinic. Noica e, practic, necunoscut; în primul rând de cei care cred că-l admiră. Nu există nicio monografie solidă, fie și descriptivă, despre opera lui. Există doar țâfnă critică, opinie gata făcută și intenția de a crea un caz. La zece ani după înmormântarea de la

Păltiniș, avem dreptul să așteptăm mai mult. P.S. Pentru ajutorul prompt pe care ni l-au acordat la alcătuirea acestui număr, suntem îndatorați doamnelor Oana Bârna (Editura Humanitas) și Elena Ștefoi”. □ Participă la dezbatere: Andrei Cornea (scriitor), care își deschide articolul *Parabola câinelui*, prin observația: „O ironie a sorții – sau, de ce nu, a Muzei filosofice – a făcut ca despre viața lui Constantin Noica să se vorbească și să se scrie mai mult decât despre filosofia sa; iar aceasta i s-a întâmplat unui filosof care a cerut expres să nu i se comenteze viața și care a afirmat că «a trăit fără rost»”. Una dintre explicațiile potențialului paradox este, în opinia autorului, transformarea conștientă a persoanei în personaj al propriei vieți: „Firește, Noica însuși a contribuit din plin la precăderea biografiei și a felului său de viață asupra operei; el și-a edificat treptat o existență filosofică și, stabilindu-se mulți ani la Păltiniș, devenind pentru unii un dascăl de înțelepciune, pentru alții un «antrenor cultural» și pentru cei mai mulți un guru, a reamintit oamenilor o paradigmă de mult trecută în uitare – aceea a unui *fel de a fi filosofic*”. □ Sorin Vieru (profesor universitar), în articolul *Acum 40 de ani: un schimb de scrisori între Constantin Noica și Emil Cioran*, discută *Lettre à un ami lointain*, publicată de Cioran în „La Nouvelle Revue Française”, în 1957. □ Nicolae Manolescu (critic și istoric literar), în *C. Noica și literatura*, deși nu își dorește, declarativ, „să treacă drept un denigrator”, reușește să dizolve moda mitului noician într-o analiză crud-realistă: „Cât privește literatura, arta (în general), filosoful n-avea pentru ea nicio înțelegere. Dintre poeți, îi citea și-i aprecia pe câțiva (nu mă refer la consacrații de odinioară, ci la contemporani), unii valoroși, din rațiuni strict ideologice. E vorba de aceia care răspundeau naționalismului său. Nu credea în poezia modernă. Într-un rând a chemat la refacerea liricii de tip grecesc. N-am observat să se fi pronunțat cu privire la romancieri. Probabil că romanul (mai ales cel nou) nu intra în lecturile sale. Cronica literară o socotea un alexandrinism. Distanța și ironia modernă i se păreau o slăbiciune. Prefera emfaza, pathosul, muzica. A pledat pentru tipărirea caietelor manuscrise ale lui Eminescu, încercând să le impună ca pe o operă majora, deși, în majoritatea lor, nu erau decât conspecte și citate ale tânărului studios. Nu era deloc pluralist în opțiunile literare. În fond, unicul poet român care conta pentru el era Eminescu. Fără s-o cunoască, vedea în literatura română mult mai mult decât era în fond. Astfel de aprecieri globale erau, în definitiv, mai degrabă stânjenitoare și au dat apă la moară protocroniștilor. Alături de E. Papu, un om foarte învățat, de altminteri, și subtil ca interpret, C. Noica a reprezentat unul din suporturile cele mai de seamă ale protocronismului din anii '70. Față de scriitorii plecați din țară (Ionesco, Cioran, Eliade), avea o condescendență ciudată. Se referea la ei cu un surâs subțire. Singura legătură indestructibilă dintre Noica și literatură era aceasta, stilul său. Scrisa admirabil, ca un mare scriitor. [...]”;

Ion Ianoși (profesor universitar) publică, în *Biografie și operă*, caracterizarea ideologică: „Noica

nu agrease democrația, liberalismul, civilizația de tip occidental, investise nădejdi în alte căi de însănătoșire a națiunii. Apoi s-a retras în «anahoreția» lui orgolios asumată, în beneficiul creației singulare, în singurătate. N-a mai abandonat acest program”.

14 decembrie

● La împlinirea a 10 ani de la moartea lui Leonid Dimov, „Adevărul literar și artistic” (nr. 398) publică un „eseu” lui Emil Manu, autor care conchide: „Nici un poet contemporan n-a rămas egal cu sine însuși ca Dimov, cu riscul de a deveni manierist. Poezia sa a fost și rămâne o voluptate a apropierei insolite a cuvintelor. Dimov a combinat cuvintele cu aceeași gravitate, cu aceeași răspundere și pentru un subiect colosal, epopeic și pentru, unul secundar, de exemplu pentru un ciob de vitraliu. Sinceritatea acestui joc nu poate fi pusă la îndoială, Dimov oficiind și ironic și serios și jovial, ca un «truver» ajuns într-o stație modernă de autobuze, elogiind prin gestici arlechinești lumina «parastaselor vespérale», aducându-ne aminte că poezia se face cu multă fantezie, dar și cu știința superlativă a secretelor limbii române” (*Visătoria lui Leonid Dimov*).

16 decembrie

● În „România liberă” (nr. 2350), V. L. anunță „un eveniment editorial”: *Ion Barbu, Opere I (ediție critică)* – „A apărut la Cluj, în editura Echinox, volumul Ion Barbu, *Opere I* (ediție critică). Editura Echinox inaugurează astfel ediția critică a poeziei barbiene, proiectată în patru volume: *Opere I. Poezia antumă; Opere II. Poezia rămasă în periodice și una ocazională; Opere III. Proza literară; Opere IV. Corespondență*. Ediția a fost realizată de Mircea Coloșenco, autorul unei cunoscute biografii a poetului și inițiatorul publicării în periodice a manuscriselor și variantelor poeziilor lui Ion Barbu. [...] Ampla secțiune de note a cărții înregistrează toate variantele, corectează numeroasele erori aflate în circulație în edițiile curente și constituie, astfel, o insetimabilă sursă pentru aprofundarea și mai buna înțelegere a dificilelor texte barbiene. [...]”.

● Revista „22” (nr. 50) găzduiește un interviu cu politicianul N. Manolescu, președintele P.A.C. [*Partidul Alianței Civice*]. Materialul de presă este realizat de Iulian Anghel și apare publicat cu titlul „*Trebuie să fim de partea celor care fac Reforma*”. Într-o notă de final este precizat și contextul politic al discuției: „Pe 12 decembrie, C.D.R. [*Convenția Democrată din România*] a luat în discuție cererea P.A.C. de revenire în Convenție. O decizie va fi luată după aprobarea noului statut de funcționare a C.D.R.”. Tematica interviului (conform intertitlurilor): *România a pierdut 7 ani; Pretutindenii intelectualii fac politică; Presa se condamnă la un soi de efemeritate*. „[...] I. A.: Una dintre nemulțumirile partidului dv., înainte de ieșirea din Convenție, era legată

de prestația unora dintre liderii C.D.R. Dacă veți reveni în Convenție, nu veți avea la un moment dat aceleași obiecții? N. M.: Noi știm foarte bine că politica se face cu oameni și că oamenii sunt cum sunt. Sigur că prestația multora dintre liderii actualei coaliții de guvernare nu e cea care ar trebui să fie. Dar, culmea, tocmai aici noi ar trebui să avem un cuvânt de spus. Aș aminti că, în alegerile din 1992, P.A.C. a reușit să propună oameni incontestabili și a avut primari în câteva dintre cele mai importante orașe din țară. Cu alte cuvinte, bălălia noastră de a pune omul potrivit la locul potrivit a fost dată atunci cu câștig. Este exact elementul pe care contăm și acum. Avem oameni și, fără să punem nicio condiție prealabilă pentru revenirea în Convenție, credem că oamenii aceștia vor putea și vor fi la un moment dat folosiți; pentru că, dacă reforma merge greu încă, una din cauze este de natură umană. Or, noi am dori ca potențialul nostru uman să fie valorificat. Fără îndoială, acest lucru presupune să ai și o anumită putere de seducție, pentru că un om nu poate fi băgat cu de-a sila pe gâtul partenerilor de coaliție. Dar noi ne biziim pe câțiva dintre oamenii noștri în așa măsură, încât nu e nevoie să-i impunem noi, ei sunt deja impuși. Rămânând pe dinafară, acești oameni se demotivează treptat, din punct de vedere politic, se întorc la profesiile lor; și pierderea nu este numai a noastră ca partid, este și a guvernanților, care nu-și pot permite luxul să rispească atâta forță umană când se vede cu ochiul liber ce dificultăți au tocmai în privința asta. I. A.: În '92, P. A. C.-ul reunea elita intelectuală a țării. Câți dintre oamenii de valoare de atunci au mai rămas în P.A.C.? N. M.: Vreau să spun că, de pildă, foștii noștri primari din marile orașe, de la Timișoara, Arad și Ploiești, sunt încă în rândurile P. A. C. N-am pierdut nimic din punctul acesta de vedere, cu toate hemoragiile succesive. I. A.: L-ați pierdut recent pe d-l Constantin Simirad, primarul Iașului... N. M.: D-l Simirad dorește să creeze un partid al moldovenilor. Nu cred în partidele regionale. Dar îl respect d-lui Simirad opțiunea. I. A.: Conduceți un partid de orientare declarat liberală. Ați făcut, de-a lungul timpului, mai multe încercări de a reuni într-o singură formulă diferitele formațiuni liberale. Ce se observă însă e că, mai mult sau mai puțin, liberalilor nu le priește de sânul Convenției. Cum comentați acest lucru? N. M.: Aici sunt mai multe paradoxuri. Reforma este liberală, dar cei care se găsesc în avangarda reformei nu sunt liberali. Acesta ar fi un motiv în plus pentru revenirea noastră: prin prezența noastră în Convenție, vrem să întărim legătura dintre natura liberală a reformei și formațiunile declarat liberale. Un alt paradox este acela că liberalii vor de foarte, foarte multă vreme să se unească, dar, de fiecare dată când au încercat, rezultatul a fost mai multe formațiuni decât cele intrate în procesul de restrângere a numărului. Este un lucru cât se poate de rău, dar el ține într-un fel de structura liberalismului. E și motivul pentru care noi am propus, de fiecare dată când a venit vorba de unirea mișcării liberale, o formulă de federalizare și nu una de topire a partidelor într-unul singur. Liberalii sunt, prin vocație, niște oameni care contează mai mult

pe individualism decât pe spiritul colectiv și, ținând seama de asta, pare normal să existe între liberali mai multe puncte de vedere, și chiar divergențe, decât între membrii unor formațiuni cu un spirit colectivist mai pronunțat. O federalizare liberală am încercat în '94, când am și reușit să strângem toate cele patru formațiuni care se proclamau ca atare. Ne-a despărțit, în '95, bariera Convenției. Noi credem că și acum se poate face un asemenea pas spre federalizare, cel puțin într-o primă etapă. Avantajele unei asemenea formule ar fi nu numai menajarea susceptibilităților individualiste ale liberalilor, dar și menținerea identității unor formațiuni care sunt asemănătoare, dar care nu au nici istorie, nici tradiție și, aș spune, nici programe absolut identice. Încercarea de a ne topi acum într-un singur partid ar duce la pierderi din toate părțile. Și cred că nu ne mai putem permite să pierdem oameni. Când oamenii sunt valoroși profesional și au unde se duce, cum se spune, e ușor să-i pierzi pentru politică. Grav e că rămân agățate cu orice preț de politică tocmai mediocritățile, care n-au cum să se mai întoarcă la fosta profesiune. Și acesta este un paradox. [...] I. A.: Aveți o emisiune culturală pe un important canal de televiziune, emisiune care, după cum reiese din ultimul sondaj de opinie, se află în fruntea preferinței telespectatorilor. Sunteți, de asemenea, liderul unui partid politic. Cum împăcați cultura cu politica? N. M.: Nu m-am gândit niciodată că există o incompatibilitate sau un conflict între cele două. La urma urmelor, politicul face parte din cultură, este un sector al culturii. A spune astăzi că omul este un «animal politic», după cum știm de la Aristotel, este aproape o banalitate. Singura problemă ar ține de politica practică, de acea acțiune care presupune un anumit buget de timp. Or, aici trebuie să recunosc că, de șapte ani de când fac politică, timpul pe care-l afectam înainte lecturii și meseriei mele de profesor de literatură s-a înjumătățit. Dar cineva trebuie să facă și lucrurile astea. Pretutindeni în lume intelectualii fac politică. Ar fi puțin caraghios să ne întrebăm acum dacă, de pildă, era mai profitabil pentru cultura română ca Alecsandri să fi stat mai mult la Mircești și să fi scris, în loc să bată Europa în lung și-n lat pentru susținerea alegerii lui Cuza ca domnitor al celor două principate. Să ne gândim la timpul pe care l-a pierdut, să spunem, Titu Maiorescu, care în 1870, când avea doar 30 de ani, a intrat în politică și a devenit apoi șef de partid, ministru și prim-ministru. Timpul acesta, sigur, a fost luat din activitatea lui de critic literar. Ne întrebăm acum ce-ar mai fi scris Maiorescu dacă nu intra în politică? Totdeauna s-a întâmplat așa, și nu numai în societăți cu democrații oarecum incipiente, cum era societatea românească sub Carol I. [...] Sigur că acțiunea politică presupune un anumit sacrificiu de timp, de energie, dar nu există altă soluție. Ajungem mereu la întrebarea: dacă nu noi, atunci cine?". Într-o caracterizare a presei românești „în momentul de față” (la borma lui 1997), N. Manolescu susține referitor la impactului știrilor asupra publicului: „dacă moare un mare poet, presa dă știrea asta printre rânduri, în paginile 4, 5, 6. În schimb, dacă moare un om politic oarecare, iar

acest lucru, în absolut, poate să nu aibă nicio importanță decât faptul că, la un moment dat și cu totul întâmplător, el a fost șef de partid sau ministru, îl dă pe prima pagină. Menținem astfel atenția oamenilor fixată pe niște evenimente fără mare relevanță. Dacă am face acum un sondaj, am constata că 80% dintre români au auzit de Gigă Hagi, și numai 10% de Marin Sorescu". □ Un „grup de intelectuali și scriitori din România” trimite președintelui Emil Constantinescu, o *Scrisoare deschisă*: „A trecut un an de la câștigarea alegerilor parlamentare și prezidențiale din noiembrie 1996 de către Convenția Democratică și domnia voastră. Una dintre promisiunile solemne făcute în campania electorală a fost aceea că în 1997 se va afla adevărul despre decembrie 1989. A sosit momentul să fie respectată această promisiune, că reprezintă o datorie de onoare față de morții și răniții din decembrie 1989, față de urmașii acestora, dar și față de întreg poporul român”. Semnatarii sunt: Orlando Balaș, Ruxandra Cesereanu, Adrian Popescu, Octavian Bour, Corin Braga, Mihaela Ursa, Ștefan Borbély, Doru Pop, Liviu Malița, Radu Mareș, Sanda Cordoș, Gheorghe Perian, Ion Mureșan, Ion Mușlea, Ovidiu Pecican, Al. Cistelean, Dan Damaschin, Laszlo Alexandru, Ion Vartic, Virgil Podoabă, Tudor Chirilă, Florin Ardelean, Tiberiu Ciorba, Blaga Mihoc, Ioan Moldovan, Mihai Dragolea, Aurel Pantea, Miron Beteg. □ La secțiunea „Restituiri”, Doina Jela publică „mărturia scriitorului și traducătorului Adrian Hamzea, arestat la 23 de ani, în 1951, când student la Cluj fiind, își satisfacea stagiul militar la marina militară și făcea parte dintr-un grup care pregătea rezistența împotriva ocupației sovietice și comuniste. El a fost inclus, fără sens, în același lot cu Ecaterina Bălăcioiu și a avut prilejul să o vadă la procesul ținut cu ușile închise. Cu sănătatea grav afectată de brutalitatea anchetelor și regimul la care a fost supus în închisori, Adrian Hamzea relatează [...] experiența anilor de detenție până în 1955, apoi colaborarea, în libertate, cu Ion Caraion, pentru a aduna poeziile în volum, poezii create în pușcărie – ceea ce a dus la arestarea lui din nou”. *Reconstituirea unui asasinat (I, II)* prezintă, în avanpremieră, o parte din ancheta pe subiectul „Ecaterina Bălăcioiu”, soția criticului E. Lovinescu și mama Monicăi Lovinescu, vocea cea mai relevantă, pentru lumea literară, de la postul de radio „Europa liberă”. Conform unei mențiuni finale: „Fragmente din cartea *Această dragoste care ne leagă – Reconstituirea unui asasinat*, în curs de apariție la Editura Humanitas”.

17 decembrie

● Paul Goma lansează acuzații de legionarism și, ulterior, de colaborare cu Securitatea, lui Valeriu Anania, folosindu-se de „aluziile formulate de Adrian Hamzea”: „[...] Cine nu va fi auzit de popii-legionari-securiști Valeriu Anania și Leonida Plămădeală, cei care, în Canada și în Statele Unite ale Americii i-au zăpăcit, i-au neutralizat pe enoriașii români exilați, le-au colonizat parohiile – în folosul Securității și al lui Ceaușescu? Cine nu le cunoaște trecutul murdar,

de tripli trădători: ai legionarismului, ai românismului, ai creștinismului? Ca unul care, după 1978, am călătorit pe urmele lor pot depune mărturie despre pagubele considerabile provocate în sufletele românilor desțărați. Plămădeală și Anania se prezentau cu o triplă aureolă: de martiri-legionari, de martiri-de-puşcăriași, de martiri-ai-Bisericii. Rezultatul? Exilații, nu cu toții legionari, doar buni-români, vibrând la orice tricolorism, îmi răspundeau astfel la criticile formulate la adresa comunismului și a lui Ceaușescu: «Nu poate fi adevărat ce susții d-ta – ne-au vorbit camarazii Anania și Plămădeală: azi România nu mai e condusă de elemente alogene – ne conducem noi, românii. Ne-au mai explicat frații noștri Plămădeală și Anania: Ceaușescu, doar că-și zice comunist, altfel e de-al nostru, simte românește, e împotriva ungarilor și a jidanilor» (acest discurs, în USA, în 1977, urma să fie copiat de romancierul Buzura, călător prin Germania, în 1978-79). [...] În niciun caz să nu fie separat numitul Anania de și-mai-numitul Plămădeală – sub al cărui anterior se pitulase Noica la Păltiniș – o-ho, ce bine, ce «de-aproape» era păzit (deși filosoful avea geniul de a se păzi foarte bine și singur și de a angaja dialoguri cu caralii); intelectualul Plămădeală, cel care, în «Telegraful român» polemiza cu papa Ioan Paul al II-lea; cel care, falsificând documente, interpretând abuziv documente, nega rolul considerabil jucat de Corifeii Școlii Ardelene, nu doar în cultura, ci și în conștiința de sine a comunității noastre. Toate astea nu-l împiedicau să participe, din partea României ceaușiste, la tot felul de consilii, congrese, conclavuri... ecumenice, unde apăra teza Centralei: «Ecumenism – primesc! – dar sub controlul Patriarhiei de la București!». Nici o îndoială: biserica ortodoxă românească a fost pătrunsă de Securitate, întoarsă pe dos ca un cojoc ciobănesc: bineînțeles: «ierarhii» doar grade nu aveau (deși...). Se mai îndoiește cineva de adevăratul Dumnezeu slujit de teologi ca Virgil Cândea, Dan Zamfirescu, Dan Ciachir? Chiar atât de scurtă să fie memoria românilor? Și mai există oare credincioși ortodocși care să-l accepte pe unul ca Anania drept «Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului?»; din care medii se vor fi recrutând: ca și ai PNTCD-ului: dintre securiști, milițieni, grănicieri?; ori sunt doar bieți oameni sub vremi ce oricând pot fi prefăcuți în «cruciați» (ca minerii), trimiși să lupte cu ciomagul împotriva catolicilor, a sectanților, a europeniștilor, a intelectualilor?; Mai există credincioșii uniți ce-și fac iluzia că un ins ca Anania ar putea fi «creștin»? și ar accepta, restituirea a ceea ce căpătase, de la P.C.R. Biserica Ortodoxă la 1948, după interzicerea și spolierea Bisericii Unite?; Să mai existe persoane bipede acordând credit tandemului de cea mai puri extracție securistă: Anania-Funar? [...] nu e de mirare că Iliescu l-a uns «păstor» la Cluj. Foarte adevărat: îl detest mult mai mult pe Plămădeală – fiindcă e basarabean de-al meu (nu oltean de-al lor); fiindcă l-a îmbrobodit pe Noica, l-a amețit pe Pleșu, l-a descântat pe Liiceanu (nici nu era greu – de altfel, așa a rămas și în ziua de azi: plămădealofil impenitent, monarhist când e momentul, frate oportun cu Sebastian și inventator al arheului prutean «la

țărănistul de ambe sexe»). Însă anumele Anania șade, temeinic, pe locul doi. Ah, cum nu sunt eu Lăpușneanu (Doamne!) Cu greață” (*Anania*).

● În „România literară” (nr. 50), editorialul scris de Nicolae Manolescu are titlul *Limitele compromisului*, tema generală: „dacă talentul scuză, și în ce măsură, compromisurile”, iar subiectul particular: cazul scriitorului Mihai Beniuc: „Întrebarea este nu dacă Beniuc, aproape uitat astăzi, la nouăzeci de ani de la naștere, își merită soarta, ci unde ar trebui căutată explicația acestei stări de lucruri. E greu să ignori frumusețea unora din poezii ori importanța istorică a altora. Nu talentul îi lipsea poetului, care, în buna tradiție a liricii ardelenesti, de la Goga la Cotruș, își are originalitatea de necontestat. Pare limpede că uitarea provine din asimilarea poetului cu barzii ocazionali și stupizi ai regimului comunist. Puțini mai sunt dispuși să-i descopere locul propriu, care nu este neapărat în mijlocul cohortei de zelatori fără har. Nu i se iartă nici comportarea față de Blaga, la care a făcut referiri pline de rea-intenție în romanul *Pe multe de cuțit*, pe vremea când poetul *Poemelor luminii* era interzis, nici stalinismul ortodox dovedit în anii în care a condus Uniunea Scriitorilor (a fost înlăturat în 1965, printr-o lovitură de forță, pe fondul schimbării șefiei partidului comunist), nici oportunismul manifestat în ultimii ani de viață, când fostul om de stânga și comunist s-a convertit brusc la naționalismul ceaușist. S-ar spune că oscilațiile morale i-au săpat groapa unui poet, în definitiv, interesant și puternic. [...] toți poeții care au fost vinovați de compromisuri artistice în anii '50 ori chiar mai târziu plătesc un greu tribut. În cazul lui Beniuc, la compromiterea artistică se adaugă și aceea morală. Beniuc nu s-a mărginit la a glorifica în scris un regim abject. El se numără printre marii colaboraționiști. În plus, nimic din poezia de după 1965, din anii relativei liberalizări, nu pare să răscumpere cantitatea de versuri proletcultiste publicate înainte”. □ La „Cronica literară”, pe o întreagă pagină de revistă, Gheorghe Grigurcu, în episodul al III-lea al *Revizuirii criticii*, îi pune sub acuzare pe criticii și mentorii publici: Eugen Simion, Ion Dodu Bălan, Mihai Ungheanu, Valeriu Râpeanu, Mircea Iorgulescu și Andrei Pleșu: „Un alt mare favorit al mediilor didactice este Eugen Simion. Fără a-i nega meritele în sfera examinării și ordonării, pe o linie din mai multe puncte de vedere medie, a literaturii postbelice (îndeobște pe urmele cronicarilor care i-au receptat producțiile în primă instanță), nu putem a nu observa supraevaluarea de care a beneficiat la un moment dat, poate tocmai ca o răsfrângere a personalității sale mai puțin subliniate, precaute, discret adaptabile. Caracterizarea ce i-a făcut-o M. Nițescu ni se pare exactă: «Nu se poate spune cu certitudine despre el nici că e un dogmatic prea convins, dar nici că ar fi un antidogmatic hotărât. E mai curând un autor fără convingeri. Dogmatic cu măsură și antidogmatic cu prudență – sau invers. Lipsit de elanuri, E. Simion știe ca nimeni altul să ocolească locurile nesigure, *problemele*, să se strecoare onorabil printre Scylla și Charybda. Întotdeauna el omite esențialul și-și interzice opțiunile singulare,

căutând și știind să găsească soluțiile de convergență cu care aproape toată lumea este de acord. E. Simion nu și-a asumat niciodată riscul de a înfrunta perspectiva unui dezacord categoric și cu atât mai puțin linia oficială.» Dacă supoziția lui M. Nițescu, potrivit căreia «dacă Eugen Simion ar fi debutat în anii de expansiune a dogmatismului proletcultist, el ar fi scris la fel ca C. Regman sau D. Micu», nu se înfățișează gratuită, nu mai puțin constatăm un conjuncturalism «bivalent» al criticului, cuprinzând atât interesul pentru poziția anticomunistă (înainte de răsturnarea din decembrie), cât și preocuparea de a nu se pune «rău» cu cârmuirea comunistă. Adică grija de-a nu risca nimic. Abil, dornic de-a fi «bine» cu toată lumea și de a-și aronda mereu cariera, E. Simion a afectat un lovinescianism convenabil, recoltând numeroase laude, inclusiv de la *Europa Liberă*, după ce susținuse, în anii 50-60, că «realismul socialist e un fenomen al literaturii universale care numără creatori excepționali», că «în ansamblul ei, lirica noastră – aplicând în mod consecvent principiile realismului socialist – a obținut succese importante» și că «pentru prima oară poetul capătă, în socialism, conștiința unității existenței, în determinările ei reale» (în 1965!) și și-a pecetluit adeziunea ideologică în anii 70-80, declarându-se «critic marxist-leninist». Caracterul curat convențional al lovinescianismului d-sale a ieșit la iveală mai cu seamă după 1989. Autorul *Scriturilor români de azi* s-a proclamat «apolitic», inaugurând un curent diversionist, de practicare a unei politici favorabile regimului restaurației, politică ce cu ipocrizie evita a se recunoaște ca atare. În numele acestui «apolitism» mănos (ce s-a lăsat cu însemnate recompense), s-a dat la atacuri împotriva adevăraților reprezentanți ai liniei estetice, cu ieșiri calomnioase ce răsfrâng precaritatea (sau absența!) argumentelor la care ar fi putut apela. Tot mai izolat în citadela d-sale publicistică («Literatorul», «Caiete critice») a pactizat, firește, cu autorii cei mai compromiși prin colaboraționism, precum Adrian Păunescu. Luând distanțe față de spiritul înnoitor, descătușat după răsturnarea dictaturii, s-a remarcat printr-un conservatorism refractar revizuirilor, ostil oricărei discuții asupra tablei de valori stabilite în circumstanțele nefericite ale «epocii de aur», socotind că în opera d-sale se află adevărurile *ne varietur* asupra epocii în cauză. Astfel ipoteza lovinescianismului său și-a redus drastic verosimilitatea. Prin gestul de respingere a militantismului civic în favoarea instaurării principiilor democratice, E. Simion dezarmează, în fapt, esteticul, îl lasă la voia adversarilor acestuia. Antitendenționismul d-sale nu e în realitate decât un tendenționism disimulat. Cramponându-se de ierarhia literară a unei perioade revoluate, opunându-se cu obstinție atmosferei de controversă, mai necesară în prezent decât oricând, în jurul valorilor de azi și de ieri, criticul întoarce spatele unor idei cardinale ale doctrinei lui E. Lovinescu: mutația valorilor estetice și corolarul său, revizuirile. La fel, apetența d-sale pentru demnități și onoruri publice contrastează cu viața spiritualizată, de abnegație și asceză a mentorului *Sburătorului*. După cum am

mai spus, îl putem considera un E. Lovinescu cu capul în jos! Incontestabil, Eugen Simion suportă efectele unei uzuri morale. Autoritatea i-a scăzut mult în ultimul timp. Dacă putem socoti că unii autori secundari, înălțați abuziv pe socluri administrative și politice, în anii comunismului, cu funcție de propagandiști, nu merită decât atenția cuvenită unui simptom al anomaliei (de la Ion Dodu Bălan la Valeriu Râpeanu), nu puteam, în schimba, a nu ne opri la doi critici nu lipsiți de o semnificație intrinsecă. Unul e Mihai Ungheanu. [...] Mihai Ungheanu a reprezentat un caz tipic al dezertionii intelectuale. Compromiterea sa a continuat și după decembrie. Când s-a văzut numit secretar de stat în Ministerul Culturii, aidoma unui simbol al reorientării sfidătoare către trecut, efectuate de regimul Iliescu. Ajuns a se rosti la unison cu cele mai întunecate discursuri extremiste, vede, azi, pretutindeni, comploturi internaționale îndreptate împotriva «marilor valori românești», ce ar reuni «uneltirile» foștilor kominterniști, ale «marxiștilor resentimentari», cu cele ale disidenților care n-ar fi decât «pupili» celor dintâi. Ticul comunist al fobiei de comploturi se arată mai puternic decât dorința formală a debarasării de comunism. [...] Împingându-și inteligența către sofism, iar vocația de polemist către o *angajare* abia mascată, Mircea Iorgulescu ajunge a declara că e zadarnic orice proces al răului, că e futilă orice învinovățire, despărțindu-se răspicat de cei de care s-a aflat alături multă vreme și sprijinindu-i pe cei din mediul tulbure al conservatorismelor de diverse nuanțe. Nuanța pe care a ales-o fostul critic al «României literare» este cea «dilematică». Devenit colaborator permanent al organului condus de Andrei Pleșu, împarte cu acesta răspunderea echidistanței iluzorii și a defetismului cât se poate de palpabil. Surpând cu propria-i mână ceea ce a clădit pe planul autorității critice cu o anume orientare și cu o anume pondere cu care era gata a ne deprinde, Mircea Iorgulescu stă, până una-alta, sub semnul unei dileme personale”. □ Tânăra poetă basarabeană Irina Nechit publică versurile *Îl învăț să urle, I-am ținut de urât nimicului, Ei cred că sunt buni, Tatălui meu, Fără martori, Balcon, Cine ești? Cum joci?, Au vrut să-și omoare timpul*. □ La pagina „Actualitatea culturală”, sunt anunțate în comunicat de presă *Premiile Academiei Române*: „Joi, 4 decembrie, a avut loc acordarea Premiilor Academiei Române pe anul 1995. În deschiderea festivității, președintele interimar al Academiei Române, Eugen Simion, a mulțumit sponsorilor pentru contribuțiile lor. La secția filologie-literatură au fost laureați: premiul Bogdan Petriceicu Hasdeu – Serge Fouchereau [*sic!*], pentru *Sur le [sic!] pas de Brâncuși*; premiul Titu Maiorescu – Stan Velea pentru volumul III din *Istoria literaturii polone*; premiul Lucian Blaga – Nicolae Neagu, pentru volumul *Iubirea ca o mână neagră* și Alexandru Mihai Stoienescu, pentru romanul *Patimile Sfântului Tommaso d'Aquino*; premiul Ion Creangă – Tudor Dumitru Savu, pentru romanul *Cantacuzina*”. □ „Revista «Paradigma», apărută la Constanța sub direcția lui Marin Mincu, este o... ciudățenie gazetărească, un fel de struțocămilă culturală”, consideră critic A.

D., argumentându-și observația prin descrierea impresiei de „ghiveci” publicistic: „Texte foarte interesante laolaltă cu prețiozități provinciale, traduceri alături de texte apărute în limba originală (franceză și italiană), studii de filozofie alternate cu poezie optzecistă, Ganni Vattimo și Ilie Pârvu vecini de pagină cu onorabile, dar relativ necunoscute persoane, cam de toate pentru toți. Firește, în mare măsură acest eteroclim este inevitabil în presă, ba uneori chiar căutat și confundat cu diversitatea, cu bogăția de ofertă intelectuală. Însă o revistă de cultură trebuie să aibă o ordine anume, o structură, nu neapărat evidentă din felul cum sunt selectate materialele, ci și din maniera de a pune probleme și de a construi o înșiruire logică a textelor, care să creeze un anumit efect de persuasiune în cititor. Or, tocmai asta lipsește din «Paradigma»: construcția, elaborarea, prezența unor criterii de alegere a materialului care să sugereze că dincolo de simple texte, oricât de modeste sau teribile ar fi ele, se află o echipă redacțională care știe ce face. Pentru cei pe care melanjul acesta nu îi va deranja, precum nici greșelile de tipar, ori proasta tehnoredactare, «Paradigma» are toate șansele să treacă drept o revistă interesantă”. Paragraful de final are însă o altă tonalitate, dovedind că, pe parcursul lecturii efective, acul macazului critic a schimbat direcția: „La drept vorbind, reviste precum «Paradigma», prin tipul de articole-studiu pe care le publică, sunt mai mult decât necesare în peisajul cultural de la noi, atât de îndrăgostit de superficialitate și ludic. Numai că pentru o revistă care e culturală în chip chiar ușor elitist, sau în orice caz academic, e nevoie de mai multă atenție redacțională, de o bună machetare, de bani care să asigure apariția ei într-un format-carte, de un plan de alcătuire, de un plus de discernământ al selecției textelor ș.a.m.d. În rest, nimic de reproșat”.

19 decembrie

● „Literatorul” (nr. 51-52) se autopromovează în stilul discursului centrat pe senzațional și dezvăluiri din culise, anunțând, la pagina întâi, cu ocazia unui grupaj **Centenar Tudor Vianu**: „Semnează: Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Dan Grigorescu. Texte inedite din «dosarul de cadre» al unui «colaboraționist»”. □ De fapt, cei doi autori au legătură cu dosarul revistei, nu și cu dosarul de cadre: la rubrica sa permanentă, „Carnet”, Dan Grigorescu îl evocă pe T. Vianu, cu recunoștința unui fost student: „Pentru generația mea – și, nu încapă îndoială pentru foarte mulți din generațiile de dinaintea noastră și ale celor mai tinere – descoperirea sensurilor marii culturi a lumii s-a datorat, în bună măsură, lecturii cărților lui Tudor Vianu. Noi, cei care ne-am aflat în amfiteatrele facultății numite atunci «de filologie» în anii '50 și în primii ani ai deceniului următor, am avut și privilegiul să-i ascultăm cursurile de literatură universală și comparată și să deslușim astfel și mai limpede nu numai ce, ci și cum trebuie să citim pentru a înțelege valorile definitorii ale culturii. După-amiezile de vineri, când în amfiteatrul Odobescu, profesorul Vianu își ținea prelegerile

reprezentau momentele în care se clădea sub privirile noastre imaginea copleșitoare a culturii lumii. Cu un glas frumos, baritonal, el pune în practică principiul despre care avea să ne vorbească mai târziu, când unii dintre foștii săi studenți i-au devenit asistenți la catedra creată de el: «În sala de curs – ne spunea adesea Tudor Vianu – nu trebuie să se comunice numai cunoștințe, ci și impulsuri spre cultură». Și din această perspectivă, profesorul a fost ceea ce se poate numi un model. [...]», iar Zoe Dumitrescu-Bușulenga semnează eseu *Tudor Vianu sau despre gravitate*.

20 decembrie

● Nicolae Prelipceanu semnaleză, la pagina culturală a „României libere” (nr. 2354), *Prima apariție în colecția „Cărți fundamentale ale culturii române”: Istoria civilizației române moderne, de E. Lovinescu* – „Cu ocazia decernării premiilor Soros pentru Literatură (Ion Mircea – poezie, Alexandru George – proză, Eugen Negrici – critică), la Casa Vernescu a fost lansată și noua colecție de «Cărți fundamentale ale culturii române», inițiată și sponsorizată, la diferite edituri, de Fundația Soros pentru o Societate Deschisă – România. Prima apariție este lucrarea celebră, a lui E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, publicată de Editura Minerva (director: Z. Ornea). [...] Un merit major în ctitorirea acestei colecții de opere esențiale o are criticul, istoricul literar, editorul Z. Ornea, unul dintre bunii cunoscători ai fenomenului literar și ideologic românesc clasic”.

24 decembrie

● La „Tableta de miercuri”, din „România liberă” (nr. 2357), Alex. Ștefănescu îi ia apărarea ministrului Ion Caramitru, în fața atacurilor din presă care, după opinia sa, reflectă o veche strategie a „defăimării”: „De mii de ani incapabilii și ratații complozează împotriva oamenilor de valoare. Iar din 1945 și până în 1996, în România sovietizată, ura față de elită a fost chiar politică de stat”. Autorul articolului consideră că „asistăm la un spectacol dezolant”, descris, pe larg, în următorii termeni: „Diferite persoane cu complexe de inferioritate îl denigreză, în publicații imunde pe Ion Caramitru și nimeni nu ia atitudine. La fel s-a întâmplat când au fost insultați, la scenă deschisă, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu, Ana Blandiana, Gabriela Adameșteanu. A venit, acum, rândul lui Ion Caramitru, atacat și el pentru vina de a fi un exemplar uman ales. Unii denigratori, scunzi și peltici din naștere, nu-i pot ierta ținuta statuară și elocvența de personaj shakespeareian. Alții, care s-au făcut definitiv de răs, secondându-l cu interesată obediență pe Ion Iliescu, își amintesc cu neplăcere că Ion Caramitru, spre deosebire de ei, a rămas demn și s-a distanțat la timp de fostul activist al PCR. Este vorba, deci, de inși fie neterminați, fie... terminați din punct de vedere moral. Și unii, și alții își disimulează invidia viscerală prezentându-se drept «critici» ai activității ministrului Ion Caramitru. Ca actor

nu-l mai pot contesta, întrucât specialiștii în domeniu și publicul i-au recunoscut de multă vreme calitatea de mare actor. Și atunci îl contestă ca ministru, punând vechea placă a incompetenței artistului în viața practică. În realitate, Ion Caramitru, personalitate multilaterală, este și un foarte bun ministru al culturii, energetic, operativ, capabil să scoată numeroase probleme din unghiul mort. Cea mai valoroasă realizare a sa o constituie adoptarea unui model nou – occidental – de administrare a banilor destinați culturii, prin transferarea dreptului de a decide în această privință unor comisii formate din prestigioși oameni de cultură. De altfel, încă din vremea când conducea UNITER-ul, el s-a dovedit a fi în stare să facă să funcționeze o instituție de mare anvergură, extrăgând-o din mlaștinile birocrăției și ale sterilei lupte de orgolii. Spectacolul nedreptei defăimări a lui Ion Caramitru este întristător, dar nu și surprinzător [...]” (*Ion Caramitru și criticii săi*).

● În „România literară” (nr. 51-52), ultimul episod al articolului *Revizuirea criticii*, cel de-al patrulea, cuprinde soluțiile propuse de Gheorghe Grigurcu, spre ameliorarea mediului critic al literaturii române, considerat complet ideologizat în anii comunismului: „[...] imaginea criticii românești n-ar putea fi acceptată fără una din componentele ei majore, care este critica din diaspora. După ce autoritățile sistemului totalitar s-au străduit a o radia până și din sfera unei informații elementare, scoțându-i pe autorii plecați în exil din biblioteci și interzicând a le fi tipărit numele, în perioada «de tranziție» (cu dichisul ei, botezat «post-tranziție») pe care o străbatem, ea continuă a fi, în bună măsură, marginalizată, subestimată, ignorată. O inexplicabilă torpoare ne reține de la cinstirea ce i se cuvine. Nu numai că nu s-au creat condițiile materiale pentru ca personalitățile exilului să revină în țară (foarte multe ar fi dorit), dar nu s-au creat nici cel puțin condițiile spirituale trebuitoare întoarcerii lor printre noi. Atentatului la memorie i se adaugă un atentat la prezent, nu o dată la un prezent extrem de important și de strălucitor. Nu e oare un scandal faptul că manualele școlare prevăd subcapitole (deseori cu fotografii) pentru Ov. S. Crohmălniceanu, Al. Piru, Eugen Simion, în timp ce Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, acești directori fără pereche ai conștiinței noastre literare și morale, pedagogi ai opiniei publice românești aflate la răscruce, sunt excluși? Nu e oare revoltătoare împrejurarea că marele I. Negoitescu nu-și găsește în aceste manuale locul pe care-l merită? Și neapărat se cuvine a se face loc și altor însemnați comentatori români ai fenomenului literar, care domiciliază acum în străinătate: Nicolae Balotă, S. Damian, Lucian Raicu, Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu, Toma Pavel, Gelu Ionescu, Marian Popa, Dan Culcer etc. Înțelegem prea bine că acceptarea acestor nume cu drepturi depline în peisajul uzual al criticii noastre ar produce o altă ierarhie, ceea ce ar deranja. Evident, unele jocuri ce se măgulesc cu gândul că sunt făcute pentru eternitate, ar leza unele vanități ce cred a poseda alibiul unei intangibile autorități, dar bunul simț trebuie să-și spună cuvântul. Revizuirile nu-i pot lăsa pe dinafară pe criticii

exilului. Cu atât mai mult se arată aceștia demni de atenția noastră, cu cât nu o dată s-au afirmat în măgulitoare conjuncturi internaționale, ceea ce nu face decât să sporească șansele noastre de «occidentalizare». Oare activitățile lor nu contează măcar în gradul în care se dovedesc eficiente eforturile politicianilor și diplomaților? Dacă criticii și, în general, scriitorii români din diaspora nu sunt reintegrați nici măcar în Uniunea Scriitorilor, să li se asigure cel puțin drepturile unei reîntoarceri ideale în conștiința publicului românesc, începând cu veriga lui cea mai proaspătă: tineretul studios”. Articolul se încheie printr-o serie de precizări de ordin personal, aduse unor obiecții ridicate de criticul Eugen Simion, asupra sensului pe care Gh. Grigurcu l-a dat mecanismului „revizuirilor”: „În «Literaturul» (nr. 43-44/1997), referindu-se la cel ce scrie prezentele rânduri, dl. Eugen Simion recunoaște: «N-am ce-i spune și n-am ce să-i răspund.» Ne-am dat seama de aceasta. Nu mai era necesară o precizare ca atare. Incapacitatea interlocutorului nostru de-a da un răspuns convingător observațiilor noastre nu-l împiedică a ne trece cu dezinvoltură în rândul «unor pamfletari care nu cred în adevăr și n-au sentimentul onorabilității». Aserțiunea nu ne surprinde. Știe doar toată suflarea națională că «adevărul» și «sentimentul onorabilității» reprezintă apanajul incontestabil al «estetismului» tendențios și al «apolitismului» cu angajament politic. Aici nu mai e nimic de adăugat. E drept că scrupulosul domn E. Simion se împiedică puțin, precum Ghiță Pristanda la numărătoarea steagurilor, susținând că am fi publicat «cel de-al 200-lea articol» împotriva d-sale. În realitate e cel de-al... 201-lea articol, dar n-are importanță: lucrăm cu materialul clientului, care ni se oferă mereu din belșug. În schimb, își ia revanșa, scriind cu academică fermitate: «Domnul Gh. Grigurcu, încurajat zgomotos de o galerie literară dubioasă, formată din scriitori minori și resentimentari, atacă vitejește pe marii scriitori români.» Lăsăm pentru moment la o parte presupusul nostru «atac» împotriva «marilor scriitori români», întrucât ne dăm seama că probarea lui depășește posibilitățile demonstrative ale criticului «apolitic». Să vedem ce e cu «galeria dubioasă» care ne-ar susține. Asupra activității de care ne-am învrednicit, s-au pronunțat favorabil autori precum Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, I. Negoțescu, Alexandru Paleologu, Octavian Paler, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Gabriel Dimisianu, Alex. Ștefănescu, Mircea Iorgulescu, Ștefan Aug. Doinaș, N. Steinhardt, Nicolae Breban, Florin Mugur, Cornel Regman, Nicolae Balotă, Alexandru George, Ion Pop, Marian Popa, Șerban Foarță, Alexandru Lungu, S. Damian, Lucian Raicu, Virgil Nemoianu, Paul Goma. Nu ne rămâne decât a trage concluzia că toți aceștia nu sunt, în vederile critice primenite, cum o rufărie mentală, ale d-lui E. Simion decât o adunătură «dubioasă». O clică de scriitori «minori și resentimentari». Pe deasupra, exprimând «lașitatea generală». Mai clar nici că se putea. Mărturisim că suntem impresionați de energia cu care acad. E. Simion a trecut, în fine, la revizuire, Felicitări!”. □ Trei pagini „La o nouă lectură” sunt alocate de Alex. Ștefănescu

poeziei lui *Nichita Stănescu*, în secvențele „Omul și opera”, „Se poate vorbi de o evoluție?”, „Da, se poate vorbi de o evoluție”, „Pe o nouă buclă a spiralei”, „Un reper în lirica universală”. Incursiunea critică debutează cu semnalarea unui impas: lipsa controlului, pe cât posibil total, asupra creațiilor, Nichita Stănescu fiind neglijent/ indiferent cu propria-i posteritate: „O analiză sistematică a poeziei lui Nichita Stănescu este greu de întreprins, din cauză că încă nu s-au inventariat textele, extrem de numeroase, tipărite sau scrise de mână, rămase de la poet. Nu există o ediție critică a întregii lui opere și, probabil, va mai trece mult timp până va apărea una (iar noi, cei de azi, în orice caz nu vom beneficia de ea). Va trebui să se nască, pentru ducerea la bun sfârșit a întreprinderii, un nou Permessicus, înzestrat însă cu și mai multă tenacitate decât primul, întrucât nu va avea la dispoziție o ladă cu manuscrise, ca aceea lăsată de Mihai Eminescu în păstrare lui Titu Maiorescu, ci va fi nevoit să facă investigații în biblioteci, în muzee, în redacții, ca și în case particulare. Nichita Stănescu a publicat foarte mult, dar nu a publicat *tot* ce a scris (chiar dacă ar fi făcut-o, sarcina editorului tot ar fi fost dificilă, întrucât publicațiile care i-au găzduit textele sunt de o diversitate derutantă, de la «România literară» sau «Luceafărul» și până la «Revista noastră» a Liceului «Unirea» din Focșani sau calendarul de perete editat de Întreprinderea de Mecanică Fină din București). De multe ori, poetul și-a dictat versurile, pe măsură ce le improviza, trimișilor unor reviste sau le-a recitat, așa cum îi veneau în minte, celor din anturajul lui, care nu întotdeauna au reușit să le noteze sau să le memoreze exact. Numeroase poeme au fost scrise – în cunoscuta grafie nichitiană, rondă și laxă – pe servetele de hârtie, margini de ziar, bilete de teatru, pentru a fi dăruite unor oameni ridicați instantaneu la rangul de prieteni (există și poeme scrise cu creionul dermatograf pe pereții dormitorului unei frumoase doamne). Unele versuri de efect au fost reluate de Nichita Stănescu, într-un poem sau altul; poetul a și «colaborat» – jucând cu tandrețe, dar probabil și cu un secret umor, rolul de egal al tuturor – cu diverși autori din țară și din străinătate, unii insignifianți, iar pe parcursul acestor partide de ping-pong poetic a reluat de asemenea, ca să nu stea prea mult pe gânduri, secvențe din creațiile lui anterioare. În sfârșit, când a pregătit texte pentru noi ediții sau pentru a fi traduse, a operat modificări capricioase, fără să-și asume răspunderea stabilirii unei forme definitive”. Căutând să îl îndrume pe cititor prin articularele insolite ale „limbii poezesti”, Alex. Ștefănescu indică „două moduri de a citi poezia lui Nichita Stănescu: ca pe un text unic, fără început și fără sfârșit (mai exact: care începe oriunde și sfârșește oriunde) sau ca pe o succesiune de texte distincte și istoricizate, ilustrând evoluția (involuția) unei concepții – și a unei dexterități artistice”. La întrebarea dacă acel „cult al poetului obturează spiritul critic”, autorul articolului menționând aici „farmecul, greu de uitat, al personajului Nichita Stănescu. Înalt și blond ca un zeu nordic, lipsit de instinctul proprietății, poetul trecea printre oameni parcă *fără să poată fi atins*”, răspunsul se dă

în mod ocolit: „Lucrurile nu sunt chiar așa de simple. De fapt, la originea acestei admirații duse uneori până la fanatism se află o valoare estetică reală, excepțională. Încă din primii ani ai afirmării, Nichita Stănescu a șocat conștiința estetică a epocii, scriind *cu totul altfel* decât se scrisese până atunci. După momentul de surpriză și chiar de stupefacție – care a avut rolul său, pentru că a făcut ca poetul să se distingă din corul de voci lirice existent în fiecare epocă – a urmat, în conformitate cu principiul fux-reflux, descoperirea entuziastă a frumuseții poeziei lui de către toată lumea, pe urmele unei critici literare active (era în deceniul șapte, când critica literară avea un autentic caracter militant, fiind angajată – cu numai jumătate de «voie de la poliție» – într-un proces de dedogmatizare a literaturii). [...] În orice caz, poezia lui Nichita Stănescu se bazează în mod evident pe o recuperare a valorilor trecutului, prin toate metodele, inclusiv printr-o parodiare mobilă și evocatoare a stilurilor căzute în desuetudine. De fapt, poezia lui Nichita Stănescu chiar poate fi definită ca o sinteză de stiluri, sinteză nemonumentală, fugitivă, alcătuită parcă fără efort, dintr-un capriciu. [...] Nichita Stănescu nu seamănă cu alți poeți, dar seamănă cu spiritul poeziei secolului douăzeci, prin dorința intensă de a extinde posibilitățile poeziei, prin reevaluarea limbajului, printr-o conștiință de sine activă chiar și în momentele de extaz. Opera poetului român constituie un reper de care nu se poate face abstracție în ansamblul liricii universale contemporane”. □ Substanțialul dosar dedicat ***Centenarului Tudor Vianu*** reunește articole de istorie literară, restituiri memorialistice, evocări, semnate de comparatiști, teoreticieni, critici și istorici literari, scriitori. □ „Deschiderea” o face – surprinzător – Gheorghe Grigurcu, prin articolul ***Clasicismul în fața istoriei*** și prin tonul temperat, mai puțin drastic în verdicte etice, pe care îl adoptă: „[...] am putea vedea în frustrările și distorsiunile cărora le-a fost supus esteticianul în anii totalitarismului o consecință a unui clasicism crepuscular, a unui umanism inapt pentru împotrivire. Beat de cultura universală, dar sustras contextului sincron, neadaptat încercărilor istorice, acesta din urmă poate deveni o pradă ușoară a bolilor societății, aidoma unui organism lipsit de anticorpi. A revenit altei generații de studioși împătimiți ai literaturii, în frunte cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, I. Negoïtescu, precum și unor urmași ai acestora, misiunea unei posturi combative, a unei împotriviri organice la răul istoric care ne-a cuprins timp de o jumătate de veac și ale cărui urmări încă nu s-au istovit. În raport cu ei, Tudor Vianu rămâne nu numai un reprezentant «princiar» al valorilor spiritului, ci și o victimă de vază, dintre acelea a căror experiență dă semnalul unei maladii”. □ Simona Cioculescu publică o scrisoare de recomandare a lui Tudor Vianu, datată „10.8.1958”, în vederea editării „unui studiu” al „prietenului (mort în 1956)” Marcel Romanescu, „intitulat *Ulenspiegel și sufletul Țărilor de Jos*”. □ În studiul ***Actualitatea lui Tudor Vianu***, teoreticianul Mircea Martin transformă o evaluare încărcată inițial de pesimism, cu privire la interesul manifestat, în

prezent, pentru opera lui T. Vianu („Cu riscul de a sfida convenția festivă a împrejurării și de a buscula, probabil, anumite dispoziții receptive, mă simt nevoit să încep cu o constatare mai degrabă melancolică: opera lui Tudor Vianu pare să fi ieșit din actualitate și, în ciuda, a nu puține reeditări, a unei excelente serii de opere complete și a patru monografii critice, rezonanța ei în conștiința publică este redusă. Studenții se declară oboșiți, eufemistic vorbind, în fața textelor lui, cercetătorii tineri se consideră obligați să-l omită spre a-și actualiza bibliografia, cei mai puțin tineri îl citează uneori, dar nu-l mai recitesc. Sunt relativ bine plasat spre a face asemenea observații și, de altfel, nu sunt singurul care să le fi făcut. În mai 1989, Adrian Marino scrie, la rândul lui, că opera lui Tudor Vianu «pare să fi ieșit din sistemul curent de referințe». Nu-i vorba, nici înainte, adică în anii '60-'70, poziția lui Vianu în mediile literare n-a fost una centrală, autorului aducându-i-se reproșuri vechi – eclectism, frigiditate artistică – sau noi – tristețea erudiției, unul mai nepotrivit decât altul. De fapt, rezervele față de opera sa măsurau inapetența teoretică a criticii literare autohtone [...]”), într-un proiect interdisciplinar cu potențial recuperator, prin apropierea de teorii de prestigiu, de vizibilitate și de circulație internațională, aparținând lui Gadamer, Foucault, Vattimo: „Contribuția lui Călinescu rămâne decisivă în critică și istorie literară, a lui Dimitrie Gusti în sociologie, a lui Ralea în psihologie ș.a.m.d. Activitatea lui Tudor Vianu este semnificativă nu numai în domeniul esteticii, dar și în acela al filosofiei culturii, al criticii și istoriei literare, al literaturii comparate și al stilisticii. El e capabil să trateze în specialist aceste domenii și încă altele (axiologic, taxinomic) – și nu printr-o intuiție sintetică fugitivă, ci printr-o cunoaștere aprofundată și detaliată atât a istoriei fiecărei discipline în parte, cât și a problematicii ei contemporane. [...] el a adus până la noi, în chip exemplar, o tradiție universală și națională. Avem grație strădaniilor sale o cultură critică, estetică, filosofică, demnă, valabilă, pe care se poate întemeia orice formație intelectuală. I-am primit de la el pe Kant, pe Goethe, pe Hegel, pe Volkelt, pe Wölfflin, pe Walzel, ca și pe Maiorescu, Lovinescu, Pârvan, Rădulescu-Motru și atâția alții: i-am primit cu reflexe îmbogățite de privirile lui. [...] Examinarea posterității lui Tudor Vianu ar trebui să însemne pentru noi, cei care venim după el, prilejul unui examen de conștiință. Ce vom face în continuare? Îl vom părăsi pe Tudor Vianu sau îl vom purta cu noi, răspunzând provocărilor discrete, fecunde ale textelor sale? În cazul lui, ca și în cazul altora, al lui Călinescu, de pildă, va trebui să alegem, vreau să spun, să *ne* alegem”.

□ Universitarul american de origine română, în egală măsură teoretician literar și comparatist, Matei Călinescu, îi trimite lui Gabriel Dimisianu o scrisoare: „21 noiembrie 1997 Dragă Gabriel Dimisianu, Invitația pe care mi-o faci de a colabora la numărul aniversar Tudor Vianu al «României literare» mi-a parvenit prea târziu ca să pot scrie, cum aș dori, o evocare mai amplă a personalității marelui profesor și cărturar, pentru această ocazie festivă. De-a lungul anilor

am scris de mai multe ori despre el, despre opera lui și despre omul pe care am avut norocul să-l cunosc îndeaproape. Nu de mult am schițat un portret al lui Tudor Vianu în volumul de memorii paralele, sau mai degrabă întrețesute, intitulat *Amintiri în dialog* (București, Editura Litera, 1994), și conceput sub forma unei corespondențe cu fiul său, doctorul Ion Vianu, vechiul meu prieten din anii liceului. Ai putea oare reproduce un fragment din această carte – și anume pasajul, despre Tudor Vianu de la paginile 76-77 – la care aș adăuga câteva comentarii lămuritoare? Pasajul respectiv, ca și portretul din *Amintiri în dialog* în ansamblul său, încearcă printre altele să răspundă acuzațiilor de conformism politic sau de «colaboraționism» cu regimul comunist care i s-au făcut lui Tudor Vianu de către exilul românesc și, după 1989, în presa din țară. Poziția mea în această privință e următoarea: cazul lui Tudor Vianu trebuie privit ca un caz individual în contextul istoric al tragediei umane și intelectuale pe care a constituit-o instaurarea comunismului în România după cel de-al doilea Război Mondial. Fiind vorba de un caz individual, dichotomiile maniheiste trebuie înlocuite cu nuanțe, fie ele cât de severe sau de ascuțite, iar gândirea acuzatoare cu o încercare de a înțelege drama unei mari personalități, o dramă care a avut, în epocă, importante consecințe pozitive: căci influența formativă umanist-europeană pe care a avut-o Tudor Vianu asupra câtorva generații de tineri scriitori și cercetători literari în atmosfera de brutal provincialism cultural comunist-stalinist nu trebuie ignorată. În privința acestor consecințe, pe care nu vreau să le discut în termeni generali, eu nu voi face altceva decât să aduc mărturia mea personală. Dacă, după 1973, când am părăsit România, m-am putut simți intelectual «acasă» în departamentul de literatură comparată al unei mari universități americane, aceasta am datorat-o în mare măsură lui Tudor Vianu. În multe privințe, departamentul de literatură universală și comparată al Universității București, pe care Vianu l-a condus până la moartea sa, în 1964, era «sincron» cu departamentele similare de la instituțiile de învățământ superior din Europa Occidentală și din Statele Unite. Stabilirea în America și începuturile carierei mele didactice la Indiana University n-au constituit un «șoc cultural», ci s-au înscris într-o continuitate. Faptul că Tudor Vianu a izbutit să creeze o astfel de «nișă» (au mai fost și alte), într-o țară în plin îngheț ideologic comunist e, în el însuși, o realizare remarcabilă: cu atât mai remarcabilă, cu cât în spatele ei, invizibilă, dar nu imposibil de reconstituit, e o dramă – drama despre care am scris mai pe larg în *Amintiri în dialog*. Cu salutări cordiale”. □ Comparatistul Gelu Ionescu, în articolul *Învățătură către tineri*, „text prezentat la Sesiunea solemnă a Academiei Române dedicată centenarului nașterii lui Tudor Vianu”, pledează pentru completarea „bibliografiei indispensabile pentru încheierea studiilor liceale, pentru bacalaureat” cu *Introducere în teoria valorilor*: „[...] nu e o carte ușor de parcurs, dar prin limpezimea și concizia ei este, cu siguranță, accesibilă unui tânăr atent. Ea are actualitate – în sensul că ea conține

adevăruri și judecăți care nu se perimează și care rămân pentru o întreagă viață. Ea îndrumă și te ajută să înțelegi altfel lumea, este deci o carte *formativă*, în sensul cel mai exact cu putință”. Pe termen lung, există un destin științific al scrierilor lui Vianu, este de părere Gelu Ionescu: „Cred, astfel, că tinerii care se vor osteni mâine să citească scrierile lui Tudor Vianu, fie ele de estetică sau de filosofia culturii, de axiologie sau literatură comparată, de stilistică sau despre literatura română, vor fi pe deplin răsplățiți; nu numai prin învățătura care le va lumina mintea, dar și prin aceea că, ascultând adâncurile acestor pagini, vor înțelege să încerce măcar a deveni mai obiectivi, mai riguroși și mai stăruitori, mai civilizați și mai modești, mai deschiși către valorile lumii, mai lucizi cu cele ale culturii lor: intelectuali adevărați, în sensul cel mai înalt, așa cum a fost cel pe care îl omagiem astăzi”. □ Mai sunt de consemnat la *Dosar* contribuțiile lui Barbu Cioculescu (*Tudor Vianu, fotografii într-un album imaginar*), Al. Săndulescu (*Despre marii clasici români*), Geo Șerban (*Scrisori inedite către Profesor de la un fidel discipol*), Mircea Anghelescu (*Portretul criticului tânăr*) și un *Fragment memorialistic*, de Nicolae Tatu, fost student, care îl prezintă pe Vianu, mai ales în postura de „președinte în comisiile de bacalaureat”, la Timișoara.

25 decembrie

● La „Tableta de joi”, din „România liberă” (nr. 2358), Gabriela Adameșteanu scrie despre „un scriitor cadou de Crăciun pentru România”, constând în propunerea de numire a lui Andrei Pleșu – „eseist, critic de artă, fost ministru al Culturii (cel mai bun din perioada post-decembristă), director al unei publicații culturale, personalitate foarte carismatică, stilist seducător și, nu în ultimul rând, desăvârșit poliglot și om de lume” – „pentru postul de ministru de externe”: „[...] Am auzit o discuție televizată între jurnaliști, aseară, în care se spunea că nu de «imagine» (adică de «oameni de imagine») are nevoie țara în aceste momente grele. Nu sunt de acord cu opinia lor, cu atât mai mult cu cât ea era legată de numirea lui Andrei Pleșu ca ministru de externe. În toate funcțiile de reprezentare coeficientul decorativ este obligatoriu, iar în cazul despre care vorbim nu este vorba de un decorativism gol, ci chiar de un intelectual de profunzime. Dar mai ales se știe bine că unul din marile handicapuri ale României ultimei jumătăți de secol este că a propus și apoi a menținut în înalte funcții, ori a trimis peste hotare ca reprezentanți ai săi, oameni primitivi, prost crescuți, în mare parte preocupați doar de agoniseală necinstită. Cum gradele politice se distribuiau într-un mod ciudat, de la ambasador la șofer și portar, parte din acest gen de personal pare să mai existe între angajații Ministerului de Externe, într-o proporție pe care nu m-aș hazarda s-o apreciez. Dar surse demne de încredere vorbeau despre «obiceiul peșcheșurilor», de la «cei de afară» la «cei din Centrală», păstrat până în anii din urmă. Cât despre tema spionilor, nici măcar n-o ating. Din acest punct de

vedere, cadoul de Crăciun pe care l-a primit Andrei Pleșu, deși arată scilipitor, s-ar putea să fie, uneori, greu de cărat în spate. [...]” (*Cadouri de Crăciun*).

[DECEMBRIE]

● Dosarul nr. 12 din „Apostrof”, purtând titlul generic *Ferestre întredeschise*, îngrijit de Marta Petreu și Ion Vartic, îi este dedicat lui Alexandru Vona, mai exact *Correspondenței* acestuia cu Ovidiu Constantinescu (1914-1993, „prozator, critic literar și de teatru”). În cuvântul de prezentare, *Straja dragonului*, Marta Petreu precizează: „Scrisorile pe care le publicăm provin din arhiva lui Ovidiu Constantinescu și a lui Alexandru Vona. Ele reprezintă o parte din corespondența celor doi scriitori, corespondență ce acoperă perioada 1947-1993. [...] scrisorile se învârt în jurul aceleiași probleme: romanul, cartea stranie și minunată, cartea ce stă ferecată sub un tainic blestem al amânării, al ne-apariției, al ne-publicării. Publicarea ei pare uneori iminentă, dar în realitate se îndepărtează, ca linia orizontului, vreme de 45 de ani – adică o lungă viață de om”. Pe lângă această corespondență, dosarul mai cuprinde comentarii (diversificate din perspectiva încadrării cărții discutate în paradigma specifică a curentelor literare), având ca obiect romanul *Ferestre deschise*, scris de Vona în 1947, publicat însă în 1993, semnate de Ion Pop (*Între suprarrealism și onirism*), Ion Vartic (*Castelul interior*) și Nicolae Bârna („*Țiganiadă*” & „*martor de eroziune*”); restituiri de arhivă – placheta de *Versuri*, reprezentând debutul lui Vona, înregistrat din 1936, alături de o serie de alte poeme, publicate în „Caiet de poezie” (1946) și „Revista Fundațiilor Regale” (1947).

● Editorialul *Profesorul de estetică al culturii române*, scris de Cassian Maria Spiridon, în „Convorbiri literare” (nr. 12), este legat, prin subiectul ales, de *Centenarul Tudor Vianu*: „Se împlinesc, în această lună, o sută de ani de la nașterea lui Tudor Vianu (27 decembrie 1897 – 21 mai 1964). Supranumit de Camil Petrescu: «profesorul de estetică al culturii române» [...] Spre deosebire de conducătorul «Junimii», Tudor Vianu, deși maiorescian ca structură, n-a practicat o critică de direcție. El este un maiorescian pe timp de pace, când direcțiile sunt date, valorile așezate și preocuparea nu mai este asemănătoare cu impunerea, precum în vremea lui Moise, a legilor în dezordinea generală a lipsei criteriilor estetice, ci de păzire a lor și trecere la exegeze, la cunoașterea în adâncime a operei marilor autori. Cum remarca Ion Ianoși, în prefața la *Estetica* (ediția din 1968), enumerând atributele ce-i însoțeau activitatea, gen: filosof, psiholog, moralist, logician etc., «Tudor Vianu a fost înainte de toate estetician»”. □ La rubrica personală „Contrajurnal bucureștean”, poetul Liviu Ioan Stoiciu alătură o piatră de temelie, la mistica memoriei din jurul poetului dispărut, Aurel Dumitrașcu: „[...] Au trecut șapte ani de când Aurel a plecat și nu mi-a dat niciun semn «palpabil» că mă aude. Mi s-a făcut iar dor de el. Firește, l-am lăsat pe el să aibă o inițiativă în acest sens, să mă tragă de

mâneacă, eu n-am vrut și n-o să vreau niciodată să forțez nota, să-l rog să mă ocrotească măcar în momentele de cruntă disperare. N-am să îndrăznesc niciodată să-l invoc, nici măcar reflexiv, nu veau cu niciun chip să-i stric liniștea și pace, meritată măcar acolo unde e acum. Din câte am înțeles, Aurel dă semne benefice discrete doar fratelui său de literatură, Adrian Alui Gheorghe, care are cultul morților. Eu nu-l consider sufletește mort pe Aurel, ci doar plecat până dincolo, de unde se va întoarce iară – fiecare volum de versuri postum, fie el și antologie (în îngrijirea prietenului nostru comun, Adrian), de altfel, la fiecare apariție, îi pregătește oricum reînvierea. Aurel e perechea mea ca poet-mesager pe lumea cealaltă, îmi place să cred. El îmi e net superior ca sensibilitate frustrată, de aceea cred că nici nu vrea să-și pună mintea cu mine, să nu mă pună în situații paroxistice, din care să nu mai pot să ies decât prin sinucidere. Adevărul e că am ajuns să nu mă mai suport cu niciun chip și că ar trebui să iau o măsură radicală cu mine, să-mi găsesc al rost pe lumea asta. Că nu mai e destul să mă dau cu capul de pereți, supraviețuind prin scris. De altfel, acum, înaintea sfârșitului prăpăstios de mileniu doi, s-a apropiat ziua marii schimbări sufletești din mine, o intuiesc – de aceea m-am și trezit în situația asta, să apelez la Aurel, că tare aș avea nevoie de un prieten dezinteresat, care știe totul acum, după ce a stat aproape 35 de ani pe lumea asta și șapte ani pe lumea cealaltă. Încotro să o mai iau, prietene Aurel? [...] Aurel trebuie să fie dezgropat anul acesta, la șapte ani, conform tradiției (care spune că sufletul părăsește locurile natale dacă nu i se fac pomeni șapte sau treisprezece ani; pomeni i s-au făcut lui Aurel permanent). Dar Aurel n-a fost dezgropat și tare mă tem că el, ușor nemulțumit e «învăluit de deasă melancolie». De aceea mi-am permis eu, aici și acum, de ziua lui de naștere, de 21 noiembrie (când ar fi împlinit 42 de ani!) să-l dezgrop pe Aurel – o dezgropare simbolic-spirituală, a poetului plin de «praful îngrozitor al visării», a trupului poemelor lui amintite. Să-i spăl trupul poemelor lui amintite. Să-i spăl trupul poemelor în apă curată și apoi în vin, os cu os, să le sfîntesc, să le pun în săculețul memoriei – și să las loc în groapă și pentru mine, pentru când o fi să vin, la o adică; să-mi facă loc lângă el, că tare am mai obosit și eu” (*Încotro să o mai iau, prietene Aurel?*). □ La „Critica criticii”, titularul rubricii, Cristian Livescu, se ocupă într-un amplu articol de *Un manifest al senzualismului*, provocat de recent apăruta carte de „ficțiuni critice”, a lui Dan-Silviu Boerescu, *O slăbiciune pentru pisici* (1997). Criticul ieșean remarcă o schimbare semnificativă la nivelul expresivității limbajului literar, „o expresivitate până mai ieri marginalizată, încarcerată într-o inaccesibilă leprozerie a gustului public”. Este vorba, mai precis, de eliminarea pudibonderiei din creație și posibilitatea de a scrie literatură de valoare, cu mijloace folosite în registrul minor, cu tentă mai mult sau mai puțin sexuală: „Senzualismul n-ar face altceva decât să sincronizeze proza și poezia (poate chiar și teatrul) cu zonele de penumbră promiscuă ale ipsațiunii, oricât de

«supratemporale» și «suprasexuale» ar fi ele. De fapt, toată ofensiva își propune să cucerească un destul de bogat lexicon de echivocuri argotice sau cuvinte insultătoare stocate în refulare, amestec de metaforie voioasă și licențe scatologice, în bună tradiție argheziană, dar și de vocabule sulfuroase, de ghetou țigănesc sau sonorități de turmă în călduri, pradă unei erotomanii delirante. Sfera frivolă amenință să confişte repede asemenea producții, care nu ocolesc lumea oligofrenilor, a derbedeilor nomazi și prostituatelor, care își scot în balconul editorial lenjeria prea intimă. Critica lui D.-S. Boerescu se consumă aici ca o grădină a viciilor fără saț; se amuză, fără să excludă; gustă din mostrele drogante, fără să aleagă neapărat vreuna; trecând, brusc, de la licori savante, sofisticate, la altele grosiere, de «cazan» prohibit; se «excită» puberal, în vraja voluptăților fine, «boierești», dar nu-i displac nici expunerile de «inimă albastră» deșuchiate, de barieră, unde experimentalismul erotic, prea-plin de grozăvii cuplative, e încercănat de perversiuni greu de imaginat. Colecționează citate corozive, dezinteresându-se de consistența lor estetică, ba chiar devine indiferent dacă vreun autor știe aproximativ limba română, sedus de fluxul debordant al palavrelor sale cu iz «mizerabil». Îi convine maniera scandalosă a acestor rumori periferice și intră în fumul ei de speluncă putană, în care totul e posibil de relatat, cu condiția – singura impusă de critic – să fie tratată cu «tandrețe». [...] În prima linie a **senzualismului** se amestecă optzeciștii cu următorii lor, ba chiar cu câțiva înaintași, dacă e să enumerăm câteva nume: Daniel Bănulescu, regretatul Cristian Popescu (cel care, cred, coleg fiindu-i a marcat mult «direcția nouă» lui Boerescu), Ioan Es. Pop, Radu Sergiu Ruba, Lucian Vasilescu, Paul Goma (!), Emilian Galaicu-Păun, Andrei Bodiu, Florin Iaru, Ion Mureșan, George Vulturescu, Marian Drăghici, Diana Manole, Saviana Stănescu, Alina Durbacă, Sabin Gherman, Horia Gârbea, Sorin Gherguț (cu el începe «aripa tânără» a generației '90), Mihai Ignat, Cezar Paul-Bădescu, T. O. Bobe, apoi prozatorii: Radu Aldulescu («satanistul jegos»), Emil Mladin, Florin Oncescu, Nicolae Goia, Caius Dobrescu, Viorel Marineasa, Leonard Oprea, Al. Ecovoiu, Dănuț Ungureanu, Mihai Grănescu. De unii dintre aceștia am auzit, i-am și citit prin cărți sau reviste, de alții însă dau pentru prima oară aici, între «pisicile» pestrițe ale lui Boerescu, cu cronichete rapide, încurajatoare, unele chiar victorioase». □ La rubrica „Generația '90”, Cristina Cârstea prezintă *Balada lui Daniel Bănulescu*. De această dată, disociază între biografismul practicat de Mircea Cărtărescu (modelul prestigios de referință) și același procedeu folosit de autorul pus sub observație critică: „Biografia lui «încearcă» cititorul care își trăiește propria biografie raportând-o astfel la textul lui Bănulescu. Procedul, desigur, nu e nou. El a fost folosit, printre alții, și de Mircea Cărtărescu. Numai că la Mircea Cărtărescu, biografismul este străin oricărei trăiri lăuntrice. Este doar un decor spectaculos. Feeric, uneori. Descriptiv, static. Fără mișcare. La Daniel Bănulescu, biografia înseamnă în primul rând traumă. [...] Lumea lui Cărtărescu

e ca un tort ornat cu multă frișcă, o lume aparent haotică și irațională. Bucureștiul său e fabulos, desprins parcă din desene animate. Un Disneyland. Lumea lui Daniel Bănulescu este diformă. Urâtul e urât, și atât. Simțim la el lehamitea de-a trăi. «Trec zilele fără tine ca un șir de bășini trase de elefanți», scrie”.

● **Superlativele anului 1997**, „constând în plachete din aur și argint – realizate de sculptorul Alexandru Galai, – pe care sunt înscrise numele laureatului și semnificația premiului” se divulgă în nr. 12 din „Cuvântul”: Omul anului – Silviu Purcărete, Poezie – Liviu Ioan Stoiciu, pentru *Ruinele poemului*, Pontica; Proză – Mircea Cărtărescu, pentru *Orbitor – Aripa stângă*, Humanitas; Exegeză literară – Nicolae Manolescu, pentru ediția a II-a, revăzută și adăugită a *Istoriei critice a literaturii române*, vol. I, FCR; Publicistică – Alexandru Paleologu, pentru *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Polirom; Premiul special – Laurențiu Ulici, pentru antologia *O mie și una de poezii*, Ideologie – Vladimir Tismăneanu, pentru *Reinventarea politicului. De la Stalin la Havel*, Polirom; Teatru – Horațiu Mihaiu, Muzică – Johnny Răducanu, Arte plastice – Horia Bernea.

● În „Discobolul” (nr. 3), Alexandru Vlad publică micro-eseul **Peștele în apă** („i-am spus acestui text astfel pentru a preciza că nu scriitor în câmpul Puterii nu e tocmai ca peștele în apă, ci mai degrabă ca un pește în acvariu”), căutând răspunsul la dilema: „Există oare o relație specială a scriitorului cu Puterea, sau a Puterii cu scriitorul?”. În opinia lui Al. Vlad, contextele istorice îl prezintă de cele mai multe ori pe scriitorul iubitor, teoretic, de libertate, în situația paradoxală de a ceda, practic, tentațiilor politice: „[...] Profesiunea de scriitor este poate una din cele mai liberale cu putință, așa că e firesc ca relația lui cu Puterea, mai ales cu puterea totalitară (deci antiliberală), să fie considerată ca una specială pentru că scriitorul, în virtutea liberalismului profesiei sale are, cel puțin teoretic, și libertatea să refuze. Nu poate fi arondat ca orice funcționar, mai ales că de cele mai multe ori nu trăiește exclusiv din scris și astfel creația îi rămâne ca un exercițiu de libertate. Dar pe de altă parte există prea multe exemple care demonstrează că o anume fascinație a scriitorului pentru Putere există, chiar dacă ar fi să o luăm la nimereală [...]. Scriitorul combină două dimensiuni contradictorii, sau aparent contradictorii, anume: a.) este un observator critic al relațiilor interumane și astfel al societății și b.) este amator de privilegii de pe vremea mecenatelor grecești, romane, renașcentiste sau de curte regală, privilegii la care s-a simțit, cu ego-ul lui elastic, aproape întotdeauna îndreptățit. Mai mult decât atât, scriitorul, și intelectualul în general, marșează cu ușurință la ideologii (poate că n-o fi chiar o vorbă în vânt acea «Inginerie de suflete», doar că sufletele nu sunt totdeauna doar personaje, în politică ele sunt oameni și popoare). Exemplele pentru priza la ideologii a scriitorului sunt poate și mai multe, fascismul (cu forma lui legionară de la noi) a avut parte de sprijinitori sau adepți din rândul scriitorilor, comunismul la

fel – este un fapt care la noi în țară nu mai trebuie demonstrat, dar nici în Franța, de exemplu, ca să pomenim și o țară occidentală cu bogate tradiții democratice. Și să nu uităm cât de ușor au fost duse de nas somități ale literaturii universale în celebrele vizite în URSS, văzând sau crezând că văd în fața lor rezultatele unui scenariu, efectul unui experiment ideologic «generos», o operă modernă ce a schimbat fața unei bune părți a lumii. Cum să nu fi mut de admirație! Doar că, poate încă o dată, oamenii au fost considerați personaje și poporul un personaj colectiv. [...] Complexă a fost relația scriitorului cu Puterea în regimul comunist. În totalitarismul comunist, societatea avea tendințe egalizatoare pe orizontală. Orice individ simțea constrângerea care venea din mediu, din partea semenilor săi care reacționau la orice fel de nonconformism. Un spirit independent nu prea avea cum să supraviețuiască. Scriitorul însă era prin statut și reputație realtiv deasupra acestei constrângeri egalizatoare, el părea a fi o excepție, lui i se tolerau excentricități, el se putea sustrage acestui tăvălug silențios, arondându-se de fapt altor cenzuri care veneau de mai sus, de la organisme ale puterii. Dar și asta era, comparativ, un privilegiu. [...] Puterea a fost în general grijulie cu scriitorul, a cărui profesie era atât de liberală prin definiție, grijulie și la început chiar generoasă. O criză s-a declanșat însă, la noi, după 1970, când Puterea a socotit că e mai ieftin să-și apropie nu toată categoria, ci numai pe aceia care se dovedeau mai zeloși și mai culanți. Și cu sprijinul acestora a neutralizat cealaltă partidă, a «esteților» și independenților, comunitatea scriitoricească fiind aruncată astfel într-o frământare epuizantă care avea să dureze 20 de ani, cu episoade dureroase sau mai spectaculoase, dar, mă tem, gata de a fi uitate de o lume acum descătușată. *Jurnalul* profesorului Mircea Zăciu ce ne mai deschide o fereastră spre acea lume de autoiluzionări și eroisme înăbușite și nepuse în faptă. [...] Puterea, dacă într-adevăr are nevoie de scriitor, are nevoie de el mai ales ca personalitate publică gata recunoscută, este mai degrabă o confiscare și deturnare de prestigiu cu scopul de a se legitima ea însăși și mai mult în fața aceleiași opinii publice. Odată cooptat, scriitorul va intra într-o relație complexă cu Puterea, relație pe care o va determina fundamental aceasta din urmă. Complexă, pentru că dincolo de avantaje, adevărata lui libertate se va îngusta. Uneori scriitorul va primi dreptul să se exprime asupra unor teme tabu (vezi Marin Preda cu *Delirul* sau Titus Popovici), dar în lipsa libertății totale în procesul creației și datorită «analizelor» și «înțelegerii» prealabile, opera încorporează ceva schematic și ambiguu în același timp, sfârșind prin a nu atrage prea mult atenția criticii, alta decât cea din sistem. Când, după 1989, scriitorul s-a oferit publicului, el avea ca zestre o reputație câștigată în *underground*-ul regimului anterior, pe care el a pus-o la bătaie fără să bănuiască, probabil, rapida uzură la care sunt supuse tocmai reputațiile într-un mediu nou (și chiar impropriu) pentru el – mediul politicianilor, în care dărâmarea reputațiilor este o armă curentă. Imaginea lui având de suferit, scriitorul a reacționat în compensație,

plusând și refugiindu-se tocmai în compartimentele de imagine: mulți scriitori au ieșit la balcon, la tribune, în presa de toate felurile, la TV unde au talk show-uri sau participă la interminabile mese rotunde despre orice. Dar ce poate câștiga scriitorul din toate acestea? Probabil nu mare lucru pentru scrisul său sau pentru receptarea critică, dar poate avea impresia că prestigiul tacit s-a convertit în prestigiu la vedere. Scriitorul riscă astfel să-și devină personaj, să devină actor, hrănindu-se ca și acesta cu aplauze. Nu e de mirare că tocmai într-un moment în care se clamează vidul de autoritate critică, scriitorul trebuie să recunoască și vidul său de autoritate socială. [...] Deocamdată scriitorul e bun în propagandă, dar puterea își va lua în curând specialiștii exclusiv din câmpul politic, adică dintre cei care au optat fără întoarcere. Ori scriitorul e sigur că se poate avânta în politic fără întoarcere? Știe el care e rolul său într-un partid politic? Partidele conduse de scriitori se bucură ele de succes și sunt mai bune ca altele? Cred că nu trebuie să vă dau aici nici un răspuns, peisajul politic românesc lasă răspunsul să se vadă fără menajamente. [...]”.

● Numărul 49-52 al „Jurnalului literar” este dedicat lui Constantin Amărieuței, scriitor român din exil. □ Dintre lucrările acestuia, este ales spre publicare, pe prima pagină a revistei, eseu autobiografic **România arhaică**, o consemnare a începuturilor activității de „rezistență” în afara țării: „În 1948 (anul intrării mele în refugiu), problema ce se punea era următoare: «Care este datoria vieții noastre?», a celor din exil, așa cum se întrebase V. Pârvan imediat după primul război mondial. Făcând abstracție de «micile» dificultăți personale pe care fiecare dintre noi le întâlneam în acei ani, comunizarea țării (à la mode soviétique) cerea din partea noastră o formă sau alta de «rezistență», pe măsura mijloacelor de care dispuneam. Evident (virtute românească), se publică reviste, jurnale, buletine în românește (imprintate sau trase la șapirograf). La Paris, R. Boilă creează «La Nation Roumaine», organ de rezistență a partidelor democratice române în exil, jurnal la care voi fi însărcinat după moartea acestui mare patriot național (în 1964), care a fost R. Boilă. Publicația a beneficiat de o importanță audiență – și chiar de stimă – printre cercurile politice și intelectuale din Occident. Personal, în acei ani (1948-1954), am proiectat redactarea unui *Letopiseț metafizic al Țării Românești*, o lucrare de afirmare a geniului național, în trei cronici: *Firea, Cugetul și Exilul României*. În același timp, (într-un fel pentru a mă exersa în limba literară franceză), m-am încumetat să scriu un roman – mai precis un *récit* (deoarece era vorba de o poveste-fabulă). Intitulat *Le Paresseux*, romanul era, într-adevăr, cum a constatat cu fidelitate comunistă Ov. S. Crohmălniceanu în «Contemporanul» (nr. 19 din 11 mai 1956), un atac contra regimului de la București. Iar pentru editorul meu de la Paris, Lencea (numele simbolic al acestui fals leneș) era însuși Creatorul din ziua a șaptea ce refuză să colaboreze cu regimul de tip sovietic. (De unde sloganul publicitar făcut cărții: «Dieu est un paresseux»). Publicam din când în când, prin reviste din exil («Caete de dor», «Revista

scriitorilor români» etc.) mici extrase sau note din *Letopiseț*. În 1973, la inițiativa unui grup de intelectuali din exil (M. Korne, D. Amzăr, G. Filiti, N. Beldiceanu) a apărut o broșură intitulată *Rânduiala*. Contribuția mea a fost eseul destul de amplu privind «prolegomenele» la mereu același letopiseț metafizic: *Starea d'Întâi a României*"; este amintit un proiect postdecembrist, în descendența *Letopisețului...: România arhaică* – „[...] a venit revoluția din decembrie 1989. Bucuria de-a vedea țara eliberată de tirania comunistă (chiar dacă urmele unei robii de patruzeci de ani, ca și prezența unor foști colaboratori ai ceaușismului, nu puteau fi șterse dintr-o zi pe alta), m-a obligat să renunț la redactarea *Letopisețului*, care nu mai avea rost să fie sub forma celor trei cronici (devenite... anacronice!). [...] Față de acest imperativ al modernizării României, mi s-a părut că sarcina pe care poate (și trebuie) să și-o asume autorul *letopisețului*, era aceea de-a defini structura spiritualității țării, sub forma unei metafizici”. □ La rubrica „Dialoguri esențiale”, Nicolae Florescu include amplul interviu publicat sub titlul: *Cu Constantin Amărieuței despre „semnificația rostirii și rostuirii noastre în lume*”, o panoramă asupra biografiei unui scriitor român de limbă franceză, ignorat din cauza conjuncturilor politice de după Cel de-al Doilea Război Mondial: „N. F.: [...] cum ați ajuns să vă refugiați la Paris? C. A.: Foarte simplu. Cu o bursă a guvernului francez pentru prepararea unui doctorat în filozofie. N. F.: Asta se întâmpla, desigur, prin 1946? C. A.: Exact. În 1945 am terminat facultatea la București și mi-am luat licența, iar un an mai târziu, datorită recomandării profesorului meu, Mircea Florian, am avut norocul să obțin bursa respectivă pentru 1947 la Paris. N. F.: Cum v-ați apropiat de Mircea Florian? C. A.: Da, e o întrebare bună, fiindcă în primul an de facultate entuziasmul meu se orienta spre cu totul alte discipline decât cele ce-i erau proprii cursului susținut de Mircea Florian. Spre sociologie, psihologie, estetică. Profesorii frecvențați au fost astfel Gusti, Ralea, Vianu. Și chiar dacă Ralea nu prea venea la curs, totuși pot considera că i-am fost elev lui Tudor Vianu și l-am simțit, cel puțin pentru o bucată de vreme, foarte apropiat de preocupările mele. În cel de al doilea an de facultate însă, la îndemnul unui coleg extrem de simpatic, dar căruia prefer să nu-i amintesc numele pentru că și l-a legat în mod necondiționat de o serie de articole și cărți în sprijinul regimului comunist, am început să-l urmăresc pe Mircea Florian și am fost imediat încântat de prelegerile sale de istoria filosofiei și de logică. Era un om de o extremă claritate a expunerii problemelor, dar mai ales capabil să discute în chip original despre aproape toate domeniile filosofiei, ca un demn urmaș al imanentistului german Johannes Rehmke, cu care își trecuse în tinerețe doctoratul. Era un redutabil specialist în Kant și în Aristotel. [...] N. F.: În ce împrejurări l-ați cunoscut pe Albert Camus? C.A.: În anii aceia '53- '54, eu îmi aveam domiciliul în rue Madame (unde, aflu din corespondența lui Mircea Eliade cu Leontin Constantinescu, corespondență pe care ați publicat-o de curând în «Jurnalul literar», a stat și Eliade la un moment

dat, în primele luni ale venirii sale la Paris). Eu locuiam atunci la nr. 30, iar la nr. 31, pe aceeași stradă, se găsea locuința lui Camus. Într-o zi m-am hotărât să iau manuscrisul romanului și să mă duc să bat la ușa lui. M-a primit, m-a ascultat, am vorbit îndelung. I-am spus că avusesem intenția, în afară de roman, să scriu chiar un studiu, un eseu despre *lene*, despre *lenea metafizică*, bineînțeles. «Scrie-l la mine» – a sărit imediat Camus, oferindu-mi biblioteca sa ca loc de refugiu. Ca să nu-l supăr, deși lucrul acolo mă stânjenea, m-am dus câteva zile. Pe atunci el adapta *Posedații* după Dostoievski și, uitându-mă prin hârțiile lui, am văzut cum scria. A fost un lucru instructiv, dar cu atât m-am ales, căci am încetat să-l mai vizitez acasă. Am continuat însă să mă întâlnesc cu el destul de des, să stăm de vorbă în Grădina Luxemburg din apropierea locuințelor noastre. [...] Discutam cu el mai ales politică, sau comentam polemica lui cu Sartre, care pe atunci se afla în toi, după ce îi atacase în mod atât de murdar *L'homme révolté*. (Regret acum refuzul meu – prea sectar, poate! – de-al întâlni pe Sartre, procomunist notoriu în anii 1950-1960, deși îl ascultasem cu ocazia unei conferințe intime despre Kafka, autorul meu preferat, cu Dostoievski și... Shakespeare). [...] N. F.: Dacă n-ar fi fost exilul, cum credeți că ar fi evoluat destinul dv. intelectual? C. A.: Cred că aș fi făcut politică, aș fi trăit o viață foarte superficială, poate câteodată ca jurnalist. Pentru că, în liceu deja, v-am spus că mă interesa sociologia, «descoperisem» marxismul, dar îl descoperisem la mâna a doua, prin Kautski... Am fost social-democrat la început, l-am cunoscut și am lucrat cu Voitec, cu Lothar Rădăceanu pe urmă. Aici am venit în contact cu Șerban Voinea, fratele vitreg al lui Stahl. Am fost chiar atras să colaborez la «Părerii libere». Dacă ați văzut revista, cred că ați remarcat pe ultima copertă versetul: «mai lin, dorule, mai lin/ că-s pe un pământ străin». Eu i l-am dat, extrăgându-l din folclorul românesc. Însă pe vremea aceea am căzut grav bolnav. Apoi nu m-a mai interesat. N. F.: Unde considerați că v-ar fi dus o asemenea carieră politică? C. A.: Aș fi eșuat, fără îndoială, în închisoare. Prieteni de-ai mei, ca Mironescu, au făcut 14 ani de închisoare. Înainte de plecarea mea în Franța, Voitec cu care ne întâlnisem ne avertiza îngrijorat să ne ferim, să încercăm să scăpăm de ruși. Comunismul era în ofensivă acolo și drumul meu s-ar fi închis curând. N. F.: Exilul a fost o soluție?... C. A.: Din punct de vedere social, exilul m-a ratat complet. Poate că în țară – există această ipoteză – aș fi continuat cu Mircea Florian, dacă reușeam să scap de politică. Aici, în Franța, viața nu a fost prea ușoară. Când mi-a apărut primul roman, Ov. S. Crohmălniceanu, înjurându-mă în «Contemporanul», pretindea că sunt plătit de americani. Ar fi fost bine să am o asemenea stipendie, dar americanii nu au vrut să mă accepte nici măcar la «Europa liberă», din cauza «trecutului» politic... [...]». □ Cu statutul de „Inedit”, Constantin Amărieuței restituie *Scrisori de la Mircea Florian*, cuprinzând „corespondența [care] a durat numai doi ani (1947-48), întreruptă doar din motive politice”. Pe 15 aprilie 1947, Mircea Florian îi scrie lui C.

Amăriuței despre dificultățile din ce în ce mai mari în a-și procura, în România, cărți de filosofie în limba franceză: „[...] aci [*la București*], procurarea cărților franceze a devenit o problemă aproape insolubilă. Francul în librărie este, la Hachette, 8000 (opt mii) lei. Și totuși s-ar putea face sacrificii dacă s-ar găsi volume mai noi și interesante”. Într-o altă scrisoare, din 1948, îi solicită ultimele apariții editoriale despre existențialism: „[...] Păstrez o curiozitate neobosită pentru toate încercările de a deschide gândirii drumuri, sau, fie numai poteci, noi. M-a cucerit pe vremuri bergsonismul și i-am rămas recunoscător că m-a scos dintr-un scepticism infecund, însă poate era prea târziu pentru a mă lăsa încântat de sirena existențialistă. Sunt bergsoniști care au trecut pe nesimțite la existențialism, doctrine înrudite prin tendința lor psihologistă, însă eu nu pot compara cele două doctrine fără a nu concede fără ezitare superioritatea bergsonismului. [...] Să nu fiu rău înțeles. Nu disprețuiesc moda filosofică – ar fi semnul inferiorității, deci al slăbiciunii. Învăț totdeauna ceva, căci criza filosofiei contemporane e prea adâncă pentru a nu saluta ca binevenită orice efort de a releva formula nouă, la întocmirea căreia marxismul își va da contribuția necesară. Ceea ce m-a captivat pe mine în marxism a fost poziția lui lucidă și obiectivă, superior obiectivă, întrucât poate explica subiectivismul existențialist. Iată, în adevăr, o temă de pus la punct cu documentarea de care Dta dispui la Paris: marxism și existențialism. A fost, de altminteri, principala confruntare la Congresul filosofic de la Roma [...]”. □ La pagina „Restituiri”, sunt îndosariate: *Scrisoarea deschisă a lui C. Amăriuței*, apărută în „La Nation Roumaine” după articolul scris de C. Noica în „Glasul Patriei”; două scrisori de răspuns din partea lui C. Noica, datate „10 Dec. 1972”, „28 dec. 1973”; un interviu – *La Păltiniș cu Constantin Noica* – realizat cu Octavian Nicolae, lucrător la stația meteorologică de la Păltiniș, de Ilie Mihalcea, despre ultimele zile ale lui Noica, decesul și preluarea arhivei de către apropiații filosofului: „Î.: Care erau pentru Noica condițiile de trai la Păltiniș? R.: Trăia foarte modest fiindcă n-avea bani. Dl. Noica avea o pensie rotunjită de Uniunea Scriitorilor de 4.000 de lei pe lună: 2.000 îi lăsa Marianeii, soția a doua, și din restul de 2.000 trăia el: își plătea camera și masa la cantină – prânzul. Dimineața își făcea singur un ceai. Puținii bani, când îi rămâneau, îi risipea cu alții. [...] Î.: Cum s-a întâmplat accidentul lui Noica? R.: Cred că s-a dat jos din pat dimineața pe la ora cinci. A căzut, era foarte slăbit fizic. A fost găsit pe la ora opt. Era Andrei Cornea în camera de alături. Eu eram la Bârlad. A anunțat salvarea și a fost transportat la spitalul din Sibiu unde a fost internat cu o fractură de col femural. Dl. Noica i-a spus lui Liiceanu să mă anunțe... În dimineața de joi, dl. Noica era foarte lucid, am stat de vorbă, m-a ținut de mână, am făcut planuri de viitor, să nu mai plec din Sibiu... să vin să trăiesc și eu cu el la Păltiniș... A doua zi, dimineața în 4 decembrie 1987, la ora 4.20 a decedat. Eram lângă el cu George Purdea. Î.: Ce s-a întâmplat cu lucrurile de la Păltiniș? R.: În ziua de 4 decembrie '87, la ora 7 am urcat la Păltiniș cu dl.

Liiceanu și cu un inginer din Sibiu să luăm, din camera unde a locuit, tot ce era scris de Noica. Ne-am gândit că, dacă află, securitatea goleşte casa. Am cerut cheile de la Norica, vânzătoarea de la chioșcul cu cărți, care locuia în camera de jos a vilei. Am adunat vreo două valize cu însemnări, eseuri, cărți... tot ce avea dl. Noica acolo. [...] Seara pe la orele 21, Norica a telefonat la apartamentul său din Sibiu unde erau găzduiți Liiceanu și Carmen Liiceanu, soția sa – care au stat la Sibiu tot timpul cât a fost la spital dl. Noica – (eram de față): «Vă rog frumos să aduceți înapoi tot ce ați luat de aici, că noi vrem să facem un muzeu». Or fi certat-o băieții... La două săptămâni după înmormântare, Pleșu a fost întrebat la telefon de «tovarăși», ca s-a făcut cu lucrurile? «Sunt la noi». «Păi ce faceți cu ele?» «O să le publicăm». «A, da, da». Toate se leagă... Noica își ardea scrisorile, iar cărțile pe care le primea le depozita la mine, apoi, după ce le citea le rupea foaia cu dedicație, să nu devină un «subiect» de mai mare valoare și le dădea bibliotecii...». □ La rubrica „Punctul pe i”, ARISTARC acuză manipularea prin citate trunchiate, din eseu lui Norman Manea, *Felix culpa*, și, în același timp, actul de popularizare a informațiilor despre „«apartenența» lui Mircea Eliade «la mișcarea legionară»” practicat de Z. Ornea, cel mai recent, la „Cronica edițiilor” din „România literară” (nr. 50/ 1997): „[...] Aici – în decupaje – de altfel, dl. Norman Manea s-a dovedit mare meșter și Mircea Handoca a demonstrat cu vârf și îndesat abilitatea cu care a știut să folosească în *Felix culpa*, ilustrul prozator citatele trunchiate și scoase din context. Dar cum observațiile în cauză țin de «rumoare», ele n-au intrat firește în vederile dlui Ornea. Mai interesant însă pentru felul de a proceda al sociologului, ni se impune faptul că în încercarea de «acuzare» cu orice preț (căci oricât ar părea de ciudat de o *acuzare* e vorba aici) a lui Mircea Eliade, domnia sa acreditează în mod absolut mărturiile subiective, notațiile critice de natură umorală, afirmațiile dominate de reacții psihologice, capabil să declanșeze un *proces*, pe baza paginilor de *Jurnal* ale lui Mihail Sebastian. Nici o îndoială a omului de știință în fața acestui amalgam de situații și trăiri dramatice și adesea tulburi în intimitatea lor, pe care, în chip firesc, le cuprinde o însemnare de jurnal! Dl. Ornea le selectează cu grijă și le arată cu degetul posterității eliadești. Mă mir doar că nu-și păstrează consecvența atitudinii adoptate – nu vreau să spun cât de corectă sau nu în viziunea istoricului literar – și în «cazul» lui M. Sebastian însuși, pe care desigur – și bine face – refuză să-l judece numai prin ceea ce coreligionarii săi, Ion Călugăru sau I. Ludo, printre alții, au scris în *însemnările* lor de sertar sau în *articole* de gazetă iscate de dispute personale pe probleme sioniste”. Intervenția se încheie prin câteva „nedumiriri”, enunțate în virtutea principiului *cui prodest?*: „1. Cine este îngrijitorul ediției românești a eseurilor lui Norman Manea din *Despre clovni?* 2. Se reduce volumul menționat mai sus doar la materialul intitulat *Felix culpa*, sau mai există în această «ediție» și alte texte? 3. Nu cumva *cazul Eliade* se putea mai corect elucida prin *cronici ale*

edițiilor consacrate chiar editării operei lui Mircea Eliade? Nu-mi rămâne, în încheiere, decât să mai remarc un lucru: «culpabilul» Eliade a reușit «performanța» ca fără a recurge, precum dl. Norman Manea la «arderea adâncului creativității, limba» să fi ajuns și în străinătate la aceleași rezultate ca și în țară. O țară pe care nu a părăsit-o niciodată de bună voie doar pentru a urmări celebritatea și stima deja câștigate și recunoscute între compatrioții săi». □ În evocarea *Echilibru și luciditate*, Dan Grigorescu prezintă detalii biografice mai puțin cunoscute sau trecute, grabnic, cu vederea, ale personalității intelectuale a lui Oscar Walter Cisek, scriitor, dar, mai ales, „comentator avizat și riguros al fenomenului plastic românesc”. În plus, el este „cel dintâi comentator al operei celui care a scris *Focul* [*H. Barbusse*]”, iar „interesul său intelectual nu se mărginea la cultura românească și la cea germană (aflăm că tot în revista de la Brașov – [*«Deutsche Tagepost»*] – a scris și despre proza lui Gorki). În 1920, în revista berlineză «Literarische Echo», Cisek va publica primele eseuri referitoare la arta românească modernă. Era una dintre cele mai substanțiale încercări de a face cunoscute valorile culturii vizuale românești unui public care știa foarte puțin despre creația noastră culturală, în ansamblul ei. După un an, student al Universității din München (unde studiază istoria artelor), continuă să publice în revistele germane comentarii referitoare la literatura și arta românească; Oscar Walter Cisek a fost, neîndoielnic, unul dintre cei mai statornici popularizatori, peste hotare, ai culturii din țara lui de obârșie, găsind întotdeauna tonul potrivit, ferit de exagerări encomiastice, dar și de percepția minimalizării nedrepte, astfel încât comentariile sale au fost receptate ca niște judecăți de valoare argumentate și convingătoare». □ Cu titlul de „Inedit”, este publicată o scrisoare a lui Oscar Walter Cisek către Marius Bunesco, din data de „19 octombrie 1928”, în care sunt amintite pregătirile pentru „intrarea minorităților noastre în PEN-Club”: „[...] Bucuța te roagă cu insistență să iei și dumneata parte la această masă, pentru a vedea ce mâncare de pește mai e și «PEN-Clubul». Sunt de părere – și o fac cu regret – să amânăm «cheful» nostru pe duminică, adică pe poimâine seara, când nimic nu va mai putea sta în drumul ședinței noastre de apropiere față de vinișorul despre care mi-ai vorbit. Dacă admiți amânarea, vom apărea, firește, mâine. Dacă o admiți, te rog să primești invitația lui Bucuța de a fi oaspetele PEN-Clubului. Masa are loc la ora 8, în sala restaurantului lordache din Strada Covaci». □ În articolul *În prag de An Nou*, Gheorghe Grigurcu face o cronică a actualității din lumea literară. De această dată, își manifestă spiritul justițiar față de „academicianul D. R. Popescu” și dezacordul cu disocierea, posibilă, între „oportuniștii buni” și „oportuniștii răi”: „În seara zilei de 11 decembrie, am deschis televizorul, crezând că voi putea urmări discuția anunțată pe TVR2 cu D.R. Popescu. Dar, surpriză! În locul ex-președintelui Uniunii Scriitorilor, recent uns academician, a apărut un alt prozator, chiar cel care a îndeplinit funcția de vicepreședinte al Uniunii, alături de D.R.P.-ul cel ne-ales, ci numit

de-a dreptul de dictator. În ipostaza de avocat al acestuia. Să-i fie teamă lui D.R. Popescu de o confruntare, fie și prin intermediul protector al micului ecran, cu publicul? Ipoteza e permisă, de vreme ce unii din cetățenii chestionați pe stradă de către reporterul televiziunii n-au omis a sublinia reputația d-sale de «compromis». Să trecem peste ditirambii înălțați de pledant în favoarea clientului său, incluzând aprecieri asupra «binelui» săvârșit de fostul președinte (care o fi acela?!), ca și peste flagrantul neadevăr că D.R.P. ar fi «tăcut cu demnitate» după 1989 (în realitate, a publicat o seamă de texte înveninate, în foile păunesciene, ca și în alte locuri), pentru a ne apropia de două aserțiuni «de principiu». Ni s-au părut năucitoare. [...] A grăit prozatorul-reprezentant astfel: în absența regimului comunist n-am fi avut mari scriitori precum Nichita Stănescu, Marin Preda, Marin Sorescu etc. Voind a spune, desigur, că sistemul opresiv le-ar fi modelat și intensificat vocația, așa cum cel ce scoate ochii privighetorilor le face să cânte mai frumos. Deci voind a ne reaminti gratitudinea pe care se cuvine a o purta regimului mutilant! Deși recunoaștem interferențele romancierului în chestiune cu puterea totalitară, interferențe «creatoare» și de carieră, cu o pondere deloc neglijabilă, mărturisim că nu ne așteptam la acest *show* al cinismului. Prea fără perdea s-a manifestat notoria d-sale slăbiciune pentru concepția comunistă, e adevărat, suficient de profitabilă! Și a doua aserțiune: autorii anticomuniști ar fi «tari în virtute, slabi în talent». Nu e nimic nou. E un arhicunoscut refren al «Școlii» (de la Băneasa, în variantă «literară») patronate de Eugen Barbu, Vadim, Păunescu, M. Ungheanu, Arthur Silvestri și compania. Au lipsi doar exemplele, analizele susținătoare, căci adjunctul de odinioară al lui D. R. Popescu (ce timpuri de glorie!) e cinic, dar nu tocmai curajos (cinismul reprezintă un surogat al curajului). Ele ar fi putut fi, într-un fel sau altul, mai convingătoare decât «etichetarea», operație în alb! Ceea ce omite a preciza prozatorul în discuție e dacă, pe de o parte, conștiința e necesar a se sprijini pe «talentul» de a «spurca frumos», întrucât «talentații» d-sale se susțin frecvent printr-un asemenea «dar», iar pe de alta, dacă o carență a conștiinței și a caracterului nu duce, *inevitabil*, la o subțiere, la o deviere, la o decădere a talentului”; „Un semn neîndoios al degingoladei în care ne aflăm: tratamentul inegal la care-i supunem pe autorii cărora li se pot imputa atitudini de-aceiași tip. Ca și cum am avea de-a face cu oportuniști «răi» și cu oportuniști «buni», în baza unui criteriu abscons. Ca și cum i-am putea discrimina, paradoxal, într-o atmosferă voioasă a «consensului», a nivelării grăbite, «constructive». Îl blamăm iarăși pe Petru Dumitriu, în urma ultimului act al dramei sale colaboraționiste, dar nu suflăm o vorbă despre C. Țoiu, îl disecăm pe îndelete pe Constantin Noica, dar nu-l atingem nici cu o floare pe Andrei Pleșu, îl condamnăm spumegător pe Dan Deșliu (nu i se poate ierta nici vina de-a fi devenit disident), dar îl scoatem basma curată pe Adrian Păunescu. Dacă D. R. Popescu e academician, de ce să

nu ajungă și bardul de la Bârca? Nădăjduim ca Academia Română să nu-l șicaneze printr-o exagerată temporizare”.

● În editorialul ***Dar din dar*** al suplimentul „Vineri” (nr. 2), „Redacția” furnizează câteva detalii tehnice și procedurale: „O revistă începe să se contureze, se spune, cam de pe la al treilea număr încolo. Până acum nu s-a descoperit încă, din păcate, nici o metodă de a evita scoaterea unui număr 1, ba chiar 2. Cititorul va citi, va privi, va dori, va pândi, va cârti. Dragul, răbduriul, impacientul, nesuferitul cititor. Am fost somați în mai multe rinduri, în perioada preparativelor, să ne dezvăluim «programul». Am retrăit ceva din veșnica stînjeneală a poetului pus să dea seama despre «ce a vrut să spună în poezie». Programul, va să zică, este revista, împreună cu speranța că felul în care a fost gândită se va putea vedea cu ochiul liber în paginile ei. Am plecat de pe poziția norocoasă a celui care nu e nevoit să-și câștige publicul prin promisiuni. Am primit în dar de la cititorii «Dilemei» pentru a le oferi la rândul nostru ceea ce credem că i-ar putea interesa. Imaginea acestui public, construită cu cât ne-au ajutat puterile intuiției, ale fanteziei și răspunsurile la întrebările pentru dilematici și ne-, a vegheat nașterea suplimentului. După primul număr, unii ne-au spus că revista e «prea bună» – pretențioasă, adică, pedantă, pesemne, snoabă, în orice caz. Alții, mai îndurători, au zis doar că e «bună». Rumori entuziaste ne-au procopsit cu marca de «eveniment». Ecoul a răspuns: plictiseală. Pe unii i-a contrariat tonul zglobiu, pe alții i-a ostenit timbrul academic. Mulți ne-au vorbit despre suplimentul suplimentul «Vineri» – despre ceea ce lipsește din și nu în cele 16 pagini ale revistei, aproximativ o jumătate de pagină pentru fiecare zi care trece pe lângă și, la ocazii, chiar prin noi. Navigăm mai departe. Între atâtea meandre, între atâtea tăceri, un lucru cel puțin se cuvine rostit răspicat: am vrea să comunicăm cu cititorii noștri. [...] Ne place sau ba, «Vineri» nu se poate numi altminteri decât supliment «cultural», cuvânt belaliu, pe care fiecare îl înțelege cum îl taie capul. Să lăsăm deoparte definițiile de dicționar. Fiecare își are aici experiența lui, «producător» sau «consumator». Din numărul viitor vă vom propune, în plus, teme de conversație și de colaborare. Până atunci, lectură plăcută! P. S. O informație de ultimă oră: deși poartă numele unei zile a săptămânii – dar și al unui preacinstit sălbatic, sau al unei preasfinte mătuși – «Vineri» apare lunar, după cum aflăm de pe prima pagină a primului număr; mai exact, în cea dintâi săptămînă a fiecărei luni. Fie aceasta o Vinere Mare: de 12 ori pe an canon de **post**(tranziție)! □ Interviu cu istoricul Lucian Boia, luat de Tudor Vlădescu, se derulează sub titlul generic: „***Avem nevoie de o istorie inteligentă***”, și este ocazionat de apariția incomodei cărți *Istorie și mit în conștiința românească*: „[...] T.V.: – În ce măsură miturile istorice sunt necesare și în ce condiții devin ele nocive? L.B.: – Mai întâi, miturile istorice există. Luăm act de existența lor, e clar că omul nu poate trăi în afara imaginarului, nu poate trăi fără mitologii. Cred că ele pot fi deopotrivă pozitive sau negative. O comunitate

poate fi mobilizată prin intermediul lor – fiindcă în fond asta face mitul. Ne mobilizează într-o anumită direcție. Mitologia națională, de exemplu, care este atât de puternică și structurează întreaga istorie într-o asemenea manieră încât e clar că ne aflăm în fata unei ideologii de prim plan. Or, ideea națională, dacă ar fi s-o discutăm foarte pe scurt, a jucat la un moment dat un rol mai mult pozitiv, oricum Europa secolului al XIX-lea s-a decupat după criterii naționale și n-are rost astăzi, dacă avem rezervele noastre față de o asemenea ideologie, să punem sub semnul întrebării ceea ce s-a înfăptuit în Europa, să punem sub semnul întrebării actualele structuri naționale, inclusiv existența României. Dar tot ideologia națională este responsabilă pentru declanșarea primului război mondial, pentru ceea ce a urmat după el. Aceeași ideologie națională – dacă o înțelegem în sensul strict de secol al XIX-lea – poate astăzi în România să se opună progresului, integrării europene. Binele și răul se amestecă, merg împreună. T.V.: – Istoriografia deceniilor comuniste conferă direcției demitologizante, care abia astăzi se conturează, un statut minoritar? L. B.: – Sigur că ea este minoritară. Asta nu mă sperie. Aș zice că am, din acest punct de vedere, un fel de orgoliu. Nu cred că în știință se votează prin ridicare de mâini. Pe de altă parte, nu cred că direcția pe care o reprezintă este singura justificată în istoriografie. Eu cred în pluralitatea discursului istoric. Este mesajul pe care îl adresez la curs studenților mei. În anii '50 s-a oferit românilor o istorie antinațională și în anii '70-'80 aceiași comuniști au oferit acelorași români o istorie de un nationalism exacerbat. Dar și una și alta erau socotite ca fiind singurele istorii posibile. Este evident că există o pluralitate de istorii și, odată ce vom ajunge să conștientizăm acest lucru, care mi se pare foarte simplu, de bun simț, atunci vom înfăptui poate și o schimbare de direcție în raport cu concepția monolitică de pînă acum. Însă ceea ce cred eu este că, în primul și în primul rând, avem nevoie de o istorie inteligentă. În istoriografia românească, o spun cu toată răspunderea, există un deficit de inteligență. Nu mă refer, spunând aceasta, la inteligența particulară a fiecărui istoric. Putem avea istorici foarte inteligenți și să nu avem o istorie inteligentă. Eu înțeleg prin istorie inteligentă o istorie care își pune întrebări, care inventează probleme. Problemele nu sînt gata create. Nu vin spre noi. Istoricul le definește, istoricul le inventează, încearcă totodată, printr-o metodologie cît mai originală și mai riguroasă să le dea răspunsuri. T.V.: – Așadar, ce fel de istorie v-ați dori pentru momentul de față? L.B.: – Cred într-o istorie modernă, de tip european, mai puțin conflictuală și mai înțelegătoare față de ceilalți, fiindcă istoria noastră a fost și încă rămâne pronunțat autoritară. Marile simboluri ale acestui neam, cu largă circulație în opinia publică, sunt principii autoritari. Un Vlad Țepeș este deseori invocat ca «salvator» sau chiar un posibil «constructor al democrației» în România. Unii gîndesc foarte serios la o asemenea soluție. O istorie ca cea pe care mi-o doresc ar putea să canalizeze spiritul public într-o direcție mai apropiată de cea spre care se îndreaptă lumea în prezent. T. V.: – Istoriografia

critică ar putea influența opțiunile politice viitoare în România? L. B.: – Eu cred că în mai mare măsură depinde istoria de politică decât politica de istorie. Cu alte cuvinte, trecutul este atras spre prezent, este privit din perspectiva acestuia, mai mult decât este în stare să ne influențeze. Istoria vine spre noi, noi folosim istoria, «o uzăm», abuzând adesea de ea. Mereu se apelează la istorie, care până la urmă oferă absolut tot ce vrei. Nu există proiect politic care să nu poată fi susținut printr-o istorie, mai mult sau mai puțin reală, mai mult sau mai puțin justificată. M-a frapat, de pildă, în discuțiile din ultimele zile privitoare la Legea Învățământului, la predarea geografiei și a istoriei în limba română sau în limba maghiară, invocarea lui Ionel Brătianu. Dar ce are Ionel Brătianu cu chestiunea asta? Dacă tot apelăm la trecut, putem apela la Ștefan cel Mare și atunci vom putea preda în limba slavonă, iar maghiarii vor face școala, ca cei din vremea lui Ștefan, în limba latină. Sau poate ajungem la un consens și facem cu toții școală în limba latină, fiindcă maghiarii aparțin sferei latine de cultură europeană, iar noi sîntem descendenții romanilor. Așa încât totul este cât se poate de justificat din punct de vedere istoric, dar asta dovedește nonsensul unei astfel de discuții. □ Un dens interviu cu universitarul Paul Cornea este realizat de Mircea Vasilescu, despre disoluția paradigmei în literatură, o dată cu adoptarea direcțiilor de studiere contextualizată și interdisciplinară (*Tăcerea istoriei literare*): [...] M.V.: – Credeți că are loc o schimbare de paradigmă în domeniul studiului literaturii? P.C.: – E prea devreme pentru a formula o părere. Sentimentul meu este însă că nu va mai putea fi vorba de o paradigmă unitară. Desfășurările care au loc – iar acum, datorită mijloacelor moderne de comunicare, studiile literare s-au mondializat – arată o mare diversitate. Există *new historicism*, apoi *cultural studies* – impulsionate în general de poststructuraliști și de cercetători aparținând, de obicei, stângii – dar există și un enorm interes pentru istoria literară instituțională: s-au făcut (mai ales în Germania) cercetări de *istorie socială a literaturii*, care acordă o mare importanță *contextului socio-cultural* și noțiunii de *sistem literar*; nu se mai ocupă de operă și autor ca individualități, ci de entități colective: stiluri, genuri, gusturi, mentalități. În același timp, în Franța, care a rămas mai legată de tradiție, continuă să se facă cercetări dintr-o perspectivă neo-impresionistă, iar o istorie «eseistică» a literaturii e și ea posibilă. Nu mai există, deci, o paradigmă unitară, iar ce va fi dominant e greu de spus. E chiar o întrebare dacă va mai exista o tendință dominantă. M.V.: – Vă propun, după acest excurs cu tendințe de mondializare, să revenim pe Dîmbovița. Care este stadiul istoriei literare la noi? P.C.: – Am senzația că istoria literară este, deocamdată, «marea mută». În critică există multe luări de poziții foarte interesante, există o generație tânără de la care avem multe de așteptat – nu numai pentru că e tânără, ci pentru ea realmente este dotată și dezinhibată, e lipsită de multe dintre sedimentările care nouă ne-au pus destule opreliști în activitate. Pe plan istorico-literar însă, nu constatăm o afirmare de idei, perspective, atitudini.

Probabil că acest lucru se datorează și faptului că nu există un loc în care să se pronunțe noile puncte de vedere: avem o singură publicație de profil, «Revista de istorie și teorie literară», care apare rar și într-un tiraj derizoriu; indiferent de eforturile pe care le fac redactorii, nu poate fi un for pentru o adevărată dezbatere. Iar în revistele lunare și săptămânale – care au și ele problemele lor – nu e loc pentru comunicări și studii științifice; acestea au nevoie de o respirație mai largă decât cele două-trei coloane pe care le poate oferi un săptămânal. Este vorba, deci, de context material ingrat. Apoi, noi n-am mai avut, în ultimii ani, nici un colocviu la scară națională, unde specialiștii să poată lua în discuție stadiul disciplinei lor. M.V.: – Credeți ca lipsa dezbaterii se datorează și absenței unor forme instituționale – asociații profesionale, grupuri de cercetare în universități...? P.C.: – Într-adevăr, cercetarea are un rol important. La noi însă cercetarea în universități e sublimă, dar lipsește cu desăvârșire. Cercetarea s-a făcut și în trecut numai în cadrul institutelor: e o divizare introdusă în timpul dictaturii și pe care noi n-am reușit încă să o modificăm. În acest domeniu, există mari resurse care vor trebui fructificate în viitor. Cât despre asociații, am constituit și noi una de curând: Asociația Comparatiștilor din România. Programul ei este generos, dar rămâne de văzut dacă vom putea găsi și sponsorii necesari. La noi nu s-a reușit încă realizarea unui sistem de *manageriat cultural* care să ne permită exercitarea profesiei în bune condiții. Există o serie de manifestări pozitive în domeniul *practicii* istoriei literare: apar unele cărți interesante; dar o dezbatere de idei nu are loc. Bunul meu prieten Virgil Nemoianu a lansat, de pildă, conceptul de «romantism Biedermeier», preluat de unul dintre eminenții noștri critici, Nicolae Manolescu. Din punctul meu de vedere, e un concept în parte neplauzibil în aplicarea la romantismul pașoptist, dar nu s-a putut organiza o dezbatere în jurul lui, deși o astfel de discuție ar fi atras probabil multă lume. Dincolo de acest exemplu, la noi există o mare agilitate în a prelua după ureche asemenea concepte de ultimă oră: să ne amintim de «orizont de așteptare», ori de «postmodernism». Este vorba, desigur, de o reală capacitate de adaptare la nou care ar trebui însă echilibrată cu exercițiul constant al spiritului critic”. □ Tânărul universitar bucureștean Ion Manolescu explică, pe larg, de ce consideră că locul istoriei literare se găsește *Între muzeu și laborator virtual*, utilizând paradigma de referință a «democratizării postmoderne a conținuturilor»: „Paralizată de complexe și inhibiții, închisă în corsetul prejudecăților de care nu se poate elibera, istoria noastră literară a ultimelor cinci decenii trece printr-o evidentă criză de legitimitate. Efectele opacității intelectuale a «vocilor autorizate» în domeniu apar cu precădere în iradierile severe ale *etatismului canonic* – opus atât de necesarei *democratizări canonice* postmoderne. În absența unei viziuni tolerante și pluraliste, istoricii autohtoni își fac meseria cu strictețea colhoznicului pornit să măsoare parcela vecinului. Adepți convinși ai «colectivizării» forțate a literaturii, ei o aplică delimitând o inatacabilă proprietate critică asupra

«valorilor» admise prin confiscare și consacrate prin mumificare. În consecință, statuile canonice astfel constituite strălucesc artificial de pe piedestalul pe care ajung să-l împartă cu protectorii lor «dezinteresați»; dincolo de corpul secund, eteric în care sunt îmbrăcate, nici o radiografie critici nu poate pătrunde fără încuviințarea Gardienilor Supremi... De fapt, literatura nu este un muzeu de antichități pe care publicul să-l viziteze cu mânuși și ochelari de protecție, sub supravegherea paznicilor-critici și a istoricilor experți în bronzificare. Mortificării scriitorului și operei sale (care n-ar mai avea dreptul la relectură și revizuire), postmodernismul i-a găsit un antidot; proiectarea literaturii ca *spațiu cu geometrie variabilă*, ale cărui dimensiuni, stiluri, configurații și centri se multiplică simultan și alternativ, într-un proces perpetuu de *fractalizare estetică*. Rezultatul nu va fi în nici un caz construirea unui edificiu stabil și etajat, ci mai degrabă a unei arhitecturi discontinue și conflictuale, care să holografieze muzeul și, reanimându-i statuile canonice, să-l transforme în *laborator virtual*. [...] Dincolo de angoasele stărnite de existența modelului opțional, construcția unei istorii literare postmoderne ca alternativă la istoriile noastre tradiționale pare a ridica două probleme esențiale. Prima ar fi legată de *conținutul* noii istorii (și, implicit, de criteriile și sistemele de validare adoptate): lărgind, în spiritul unei *corectitudini socio-estetice* (și nu neapărat politice), geografia de hârtie a literaturii și intersectând-o cu topografia preferințelor publice, istoria viitorului ar putea cuprinde cu mai mult curaj și mai puțină ipocrizie compartimente până acum minimalizate, dacă nu de-a dreptul ignorate. Banda desenată, *science-fiction*-ul, *cyberpunk*-ul sau *fotoromanul* în foileton ar merita să însoțească mai vechile și timidele capitolașe despre literatura de mistere, polițistă sau *à l'eau de rose*, mai cu seamă într-un context al postmodernității în care definirea esteticului se negociază fluid între «elite» și «plebe». În felul acesta, Victor Anestin, Amargo sau H. Stahl ar putea sta lângă Duiliu Zamfirescu și Rebreanu (poate cu atât mai mult cu cât din *Tănase Scatiu* nu se reține «amestecul de sămănătorism și naturalism»), ci episodul creierilor pisați, din *Ion* nu «obiectivitatea narațiunii», ci bătăile patriarhale administrate Anei, iar din *Răscoala* în nici un caz «romanul gloatei», ci micul puseu de spontaneitate amoroasă al virilului Petre Petre). Tot astfel în spațiul literaturii post-decembriste, Adrian Oțoiu sau Sebastian Corn și-ar găsi cu ușurință loc între Nedelciu și Mircea Cărtărescu. [...] Cea de a doua problemă pe care ar pune-o elaborarea unei istorii literare a viitorului ține de *structură*. Cum ar arăta, propriu-zis, interiorul și exteriorul unui obiect pe care ne-am obișnuit să-l împăturim călinescian și-am vrea să-l despăturim derridean? Cum să-l citezi pe Ibrăileanu lângă Hofstadter? Cum să trăiești ca Lovinescu și să te sinucizi ca Deleuze? Cum să construiești și să deconstruiești în același timp, cum să împaci și să conflictualizezi, cum să accepți și să invalidezi? Și, mai ales, cum să pui în mișcare desenul fractal al literaturii, cum să-i redai geometria deopotrivă riguroasă și aleatorie, pe un suport tehnic

care nu permite nici largi ramificații hiper-textuale, nici ilustrarea lor sub formă de spot sau video-clip animat? Acestor întrebări și altora, pentru rezolvarea cărora mare parte a istoricilor literari din «vechea gardă» ar trebui să apeleze la Fasconal, ligheanul cu apă rece, precum și la unele lecturi de teorie literară puțin mai recente decât cele structuraliste, rămâne să le găsească răspuns reprezentanții unor generații mai tinere și mai elastice în gândire, pentru care hibridizarea inter- și trans-disciplinară a postmodernității nu sună a pericol epistemic. Poate că vom avea și noi, așa cum se întâmplă în lumea academică de peste Ocean, măcar o istorie literară alternativă, și niște sisteme de validare mobile și insolente – o istorie potențială a unei literaturi române bine deconstruite și zdruncinate sub crusta ei de clișee confortabile. Abia atunci când o astfel de istorie va ieși pe piața autohtonă, vom căpăta certitudinea unei deschideri pluraliste a domeniului. Și tot atunci, pentru istoricii tradiționali, democratizarea postmodernă a conținuturilor literare se va transforma din utopie în distopie”. □ Tot în legătură cu perspectivele istoriei literare, se pronunță criticul Dan C. Mihăilescu, în articolul „de coloratură” *Viiitor de aur*: „Ca mai toate cele din cultura noastră, și istoria literară are un trecut încețoșat de glorie, un prezent de rahat și un viitor de aur. Să detaliem. La fiecare ceas de abulie sau isterie, de cumpănă sau nimicnicie, omul de cultură se apucă să dezbată statutul» a ceva. Statutul nației, al intelectualului, al romanului, al istoriei literare, starea poeziei, a primatului literar sau scenic în dramă, «cum ne situăm în lume» ș.a.m.d. În ceasul de față, dacă poezia se află, ca întotdeauna, în dulce, alintată inflație; dacă proza a scăpat de scalpare, a învins pericolul calviției și se gândește deja la împletit zuluși; dacă «literatura de frontieră» a înflorit până la sufocarea obiditului lector; dacă până și teatrul a-nceput să miște la capitolul originalitate (adică *dincolo* de strălucitoarele regii de Shakespeare și tragici greci) – apoi critica și istoria literară – adică șobolanii cu axiologizarea – stau cam prost. Rapița – moft, cu ce ne vom plăti cuponul pe mileniul trei? Se plânge sau se strigă, implorator sau acuzator, după o Nouă Ordine în istoria literară, după alte ierarhii, pe alte criterii, făcute de oameni noi, după o cernere și o reevaluare din temelii, zdruncinătoare, necruțătoare, una tipic postrevoluționară, care va să zică. Se caută și se cere o Nouă Direcție în cultură și se deplânge absența forței care s-o dea – un om, un partid, un sferă de influență din țară ori de Afară, un Popescu-Dumnezeu, ceva, cineva. Majoritatea se vede înaintând ca măgărirea în ceață, în vreme ce minoritățile (literar vorbind) sunt acuzate de evazionism, egoism, scholarshiping, eșuare-n jurnalism, evazionism, egoism, domesticitate, academism sau pur și simplu înșelare a așteptărilor plus ratare. Tinerii așteaptă noua «despărțire a apelor» de la maturi, bătrânii de la tineri, maturii de la... congeneri – și tot așa, după cum, sub Ceaușescu, toată lumea cerea o noul Istorie călinesciană, una monumentală, mă-nțelegi, «mărturie în veac a extraordinarei forțe creatoare a prezentului comunist al țării», astăzi se cere măcar o istorie a literaturii

ultimilor cincizeci de ani”. Portretul-ideal al noului tip funcțional de istoric literar ar trebui să aibă, în opinia lui Dan C. Mihăilescu, trăsăturile următoare: „Mai întâi, [...] trebuie musai să ajungă să scrie cărți ca *Ultimele zile ale lui Charles Baudelaire*, 1988 (trad. rom. Dolores Toma, Ed. Babel, 1993). Asta-i istoria literară a zilei de azi/ mâine și numai maniera asta va apropia alte și alte segmente ale publicului de «inerenta (!) ariditate» a istoriei literare. În al doilea rând, istoricul nostru literar trebuie să se dezbrace de modelul Piru – Mircea Scarlat, adică să lase succesiunea cronologică în favoarea istoriei tipologice. Să facă, de exemplu, o istorie a prozei românești analizând – să zicem – monologul interior, sau scenele erotice, ori categoria feminității, ori descriția arhitectonică, scenele colective (reuniuni de familie, serate, ședințe etc.), ori saga familială etc. O istorie a poeziei române analizând motivul nopții în paralel cu figurile solarității, sau religiosul față cu impulsul blasfemiator. Tot așa, se poate face iute o istorie a literaturii române de cel mult una sută de pagini sintetizând lupta modernismului cu tradiționalismul, a ruralității cu urbanul, ș.a.m.d. Pe scurt: elasticitate, vervă, fantezie, bună insurgență, spirit asociativ, dezinhibare”. Cât privește categoria experților în domeniu, criticul are motive să fie optimist, propunând eventualilor deținători ai „condiției administrative” o formulă competitivă de echipă: „Încă generația lui Z. Ornea și Alexandru George mai are câțiva urmași. După 2010 va fi mai greu, până atunci editurile mai au pe cine să pună mâna. Uite, să dau un exemplu, cel mai la îndemână. Vă rog să-l înțelegeți la modul generic, dincolo de particularizare. Deci, dacă aș fi editor subvenționat de stat și aș dori să comand o istorie a literaturii române m-aș duce repede (cu sacul de bani) la Institutul de Istorie și Teorie Literară «G. Călinescu» și aș întocmi un colectiv de coordonare: Mihai Moraru și Cătălina Velculescu «pe veche», Nicolae Mecu și Andrei Nestorescu pe XIX, Roxana Sorescu, Dorina Grăsoiu, Corina Popescu și Nicolae Florescu pentru 1900-1945, Monica Spiridon, Tania Radu și Dan C. Mihăilescu pentru 1945-1999. Fiecare coordonator va fi, desigur, liber să-și aleagă, de unde vrea, câți colaboratori vrea. Iar după asta aș concepe un contract «la sânge», dar avantajos pentru ambele părți. Ceea ce nu exclude (ba dimpotrivă, include cu plăcere și vivacitate concurențială) eforturile absolut laudabile ale lui Ulici, Simuț, Alex. Ștefănescu și Boerescu... Adevărul este că și în istoria literară majoritatea oamenilor trăiesc cu nostalgia dirijismului anilor '60, când Partidul și-a chemat tovarășii de nădejde și le-a împărțit moștenirea, care cu Blaga, care cu Maiorescu, care cu... fiecare cu Recuperatul lui! Acum, adio centralizare, venită ăștia cu democrația lor și căzurăm cu toții în plezirisism, ratare sau mizantropie”. □ Pentru comparatistul și eseistul Călin-Andrei Mihăilescu, *Istoria a fost*, în sensul că: „Eminescu și cultura română se anulează reciproc atunci când cel dintâi e văzut ca «om deplin» al celei din urmă. Termenul de literatură nu își găsește spațiu conceptual între etichetă și metaforă ornamentală. Istoria literară, azi, nu mai este tautologia învăluitoare

prin care națiunea și limba sa își țineau fiii la adăpost de ei înșiși: de timp. Această istorie e contradictorie până la paradox și pericol. Ce fel de istorie literară, acum? Istoria care nu e nici narațiune mare – «roman al literaturii (române)» – nici raport ideologic în care partea de neadevăr e ocultată de adevărul entuziasmului național sau al *rezonului* comparatist – e o descriere urgentă a temporalității de fiară a literaturii. O atare istorie nu e nici calmul axiologic tratat tabuistic de Eliot, Croce și Vianu, elitist de Mallarmé și Călinescu, cu enervare de Artaud și cu amărăciune de Celan. Și nu este nici agitația anestetică în care intră discuțiile referitoare la restructurarea eanonului literar – discuții mai populare în America de Nord și în estul Europei care se orientează mai degrabă transoceanic decât către vestul continentului, devenind sincronă condițiilor propriiei sale neînțelegeri. [...] istoria nu mai este nici spațiul (total) ori locul (comunitar) care învâluie literatura, nici fantasma proteguitoare proiectată de literatură, ci o structură singulară formată din evenimente rare și rupturi la care nu mai avem acces în sens unic”. □ Scriitorul Mircea Nedelciu prezintă **Programul MONITOR’98**, inițiativă de evaluare a pieței de carte din România, după algoritmul și următoarele principii: „fiecare domeniu cultural are propriile coduri și ierarhii stabilite în timp cu participarea creatorilor, a criticii specializate și a publicului avizat. Orice intervenție media într-un domeniu cultural este nocivă și perturbatoare, dacă nu ține seama de codurile specifice ale domeniului. Programul MONITOR’98, inițiat de un Grup de lucru compus din câțiva scriitori și un sociolog, își propune să vă țină la curent cu evoluția valorilor din literatura română actuală prin implicarea după o formulă originală a specialiștilor din domeniu astfel: 1. *Editorilor*, dar și autorilor li se cere prin fax și prin diverse alte canale să trimită Grupului o listă a volumelor nou apărute pe cinci categorii: 1. debut; 2. non-fiction, critică, eseu; 3. poezie; 4. proză scurtă; 5. roman. Aceste volume alcătuiesc... Listele de bază: Cele cinci liste sunt completate săptămânal cu noile titluri. În funcție de volumul și ritmul producției editoriale, sunt publicate în acele gazete pe care le vom selecta pe parcurs fie listele complete, fie doar intrările săptămânale. Intenția noastră este de a ne servi mai degrabă de suporturi mediatice de mare tiraj (paginile de week-end ale cotidianelor, săptămânale ca «Magazin» sau «Formula As» etc.). 2. *Votul profesional*: Dintr-o listă de autori și critici care au acceptat convenția cu Grupul nostru de lucru, sunt alese prin tragere la sorți săptămânal 10 personalități care își exprimă telefonic votul lor asupra titlurilor din listele de bază; primele zece titluri de la fiecare categorie alcătuiesc... Selecția săptămânală... care se trimite librăriilor din țară care au acceptat convenția cu Grupul de lucru. Cele cinci liste cu titluri selectate vor fi afișate de raft. [...] 3. *Votul publicului specializat*: Cititorii își exprimă votul alegând fiecare un singur titlu din fiecare listă selectată și depunând buletinul la librarul de serviciu. Din lista de librării sunt trase la sorți săptămânal 10 librării care vor comunica telefonic punctajul obținut prin centralizarea votului public.

Din însumarea punctelor obținute de la votul profesional și votul publicului se alcătuiește... Topul săptămânal... care se va publica în diverse gazete. În funcție de spațiu, vom adăuga lângă tabelele seci cu punctajele obținute și scurte fragmente din volumele situate pe primul loc la fiecare categorie, scurte interviuri, pozele autorilor sau ale cărților etc. etc. Volumele care nu obțin nici un punct după patru săptămâni de prezență sunt eliminate din lista de bază. Dar, ținând seama de proasta difuzare a cărții în teritoriu și presupunând că în unele cazuri cărțile nu au obținut puncte pentru că nimeni n-a reușit să le găsească în librării, reintroducerea în listele de bază este posibilă dacă cel puțin 10 cititori solicită acest lucru prin scrisori trimise la Căsuța Poștală a Grupului de lucru. Condiția ar fi ca scrisorile să nu fie expediate toate din aceeași localitate. Votul profesional se exercită numai pe lista de bază (fără însumarea punctelor de la o săptămână la alta), iar votul publicului specializat se exercită numai pe listele selectate. În acest al doilea caz, punctele acumulate de un titlu se reportează de la o săptămână la alta. 4. *Votul publicului larg*: De fapt beneficiarii acestui program, cititorii, sunt și cei care au ultimul cuvânt. Dumneavoastră sunteți cei care veți hotărâ, prin completarea cu titlurile iubite de dvs. a taloanelor săptămânale publicate în gazetele care au aderat la program. Alegând un singur titlu de pe fiecare listă și trimițând votul dvs. pe adresa redacției, veți participa la un concurs cu premii. Din centralizarea la fiecare 4 săptămâni a voturilor dumneavoastră va rezulta: *Cartea lunii precedente*: Titlul se va acorda pentru fiecare categorie. Și, pentru că VINERI este un supliment lunar al «Dilemei», poate chiar în această pagină vom prezenta starea lunară a TOPULUI NAȚIONAL DE CARTE. Firește că pentru această contribuție a cititorilor la stabilirea ierarhiilor de popularitate în câmpul literelor ei merită să fie răsplătiți. Așadar prin tragere la sorți, unul dintre cititori va primi premiul *Cartea lunii*. Premiul care constă în setul complet de cinci cărți premiate, cu autografele autorilor. Un premiu care pecuniar nu este foarte mare, dar, pentru adevărații iubitori ai lecturii este un premiu de inimă, o comoară, o valoare de-a dreptul INESTIMABILĂ: Iubiți și câștigați... O CARTE. *Cam asta ar fi, dar...* Sunt conștient că nimic nu e perfect și că totul poate fi ușor îmbunătățit. La început nu vor fi acceptate în concurs decât cărțile autorilor români în primă apariție. Nu ne vom ocupa deci nici de clasici, nici de reeditări și cu atât mai puțin de traduceri. Deocamdată ne întindem cât ne e plapuma și ne interesează literatura români vie, cea care se naște acum și începe de mâine să-și cucerească un public". □ La rubrica „Valea Plângerii”, Andrei Preorocu descrie o *Lumea pierdută* și preconizează, subiectiv, coordonatele lumii ce îi va succeda: „Cu un an în urmă, pe rafturile bibliotecii mele se aflau, cam o mie de volume. Acum mai sunt cincizeci. Restul, le-am lichidat, transformându-le în Coca-Cola, hamburgeri și casete video cu Schwarzenegger. Astfel o parte însemnată a patrimoniului cultural universal a fost îndepărtată. Tranziția s-a terminat în apartamentul meu. Poate

că această decapitare e un gest prea brutal, dar, la urma urmei, Sadoveanu îmi ocupă destule milioane de neuroni. Și – să fim dreți – unele plictiseli din cultura universală nu mai pot fi recuperate nici de cel mai cumsecade postmodernist. Desigur, cărțile mele au ajuns pe tarabele de la Universitate. În mod ciudat, aceste tarabe arată ca și când toți intelectualii români și-ar fi deversat bibliotecile simultan. E plin de Noica, Eliade și Cioran. Dar nu! Volumele nu sunt la mâna a doua, ci cât se poate de noi, abia scoase din tipografie. Ai putea reconstitui exact biblioteca bunicii, inclusiv volumele Căpitanului. Se vede treaba că morții merg mai bine decât viii. Dar și dintre aceștia din urmă, mulți au încremenit pe baricadele realismului (acum capitalist), cu mâna încheștată pe grenada expirată a modernismului. Nici nu e de mirare, într-o țară în care postmodernul e un fel de aurolac ascuns prin canale de tranziție, scăpat din leagănul de copii universitar și despre care autoritățile se tem să nu fie prostituat de perfizi predicatori anglo-americani. Dacă la cinematografele din București rulează **The Lost World**, posturile de televiziune sunt mult mai avansate – acolo poți vedea talk-show-uri cu dinozauri adevărați. De vreme ce despre Dejeu se spune că ar fi bun la Prodigy, de ce n-ar putea și Paler să reînființeze formația Talking Heads? Instituțiile de cultură ar trebui, în această perioadă de austeritate bugetară, comasate cu muzeele, atâta timp cât în ele întâlnești și pașoptiști, și junimiști, și moderniști. Dacă infractorii ar fi obligați, ca pedeapsă, să citească, anumite volume de istorie literară, infracționalitatea ar scădea imediat. De fapt, mă simt și eu o parte a istoriei, de vreme ce peste cinci ani nimeni nu va mai înțelege ce legătură avea ministrul de interne cu muzica alternativă. Postmoderniști din toate țările, uniți-vă!”. □ La pagina „Cu ochiul liber”, Paul Cernat este prezent cu o corespondență de pe terenul Târgului anual de Carte de Învățătură (*De la GAUDEAMUS zicere...*): „Miercuri, 26 noiembrie a.c., trompeta ineputabilului Paul Daian a sunat pentru a patra oară deschiderea Târgului de carte *Gaudeamus*. După cum probabil se știe, Târgul are loc – din 1993 încoace – în fiecare toamnă în foaierul central al Casei Radio și prin «împrejurimile» acesteia. Noutatea ar fi aceea că, de data asta, târgul are și un purtător de cuvânt în patru pagini: revista «Gaudeamus – Tîrgovețul de ambe sexe», publicație editată cu sprijinul Societății Române de Radiodifuziune și al revistei sale, «Radio România», al ziarului «Cotidianul» și al revistei studențești «Litere Nouă». Președinte de onoare al Târgului a fost desemnat, și în acest an, d-l Mircea Sântimbreanu căruia, deși se află la finele primului său mandat de patru ani, «constituția îi permite» în continuare, după cum declara, cu jovialitate chiar d-sa... Co-amfitrioni ai Târgului la această ediție: academicienii Nicolae Cajal și Nicolae Manolescu, iar organizatori ai manifestării – d-na Anca Dumitrescu, director al Grupului Editorial ALL și d-nul Mircea Nedelciu, director al Societății EUROMEDIA. În discursurile pe care le-au ținut în deschiderea Târgului, aceștia au insistat asupra caracterului «sărbătorec», de «spectacol hedonistic»

(și nu doar de «salon cu demnitate») pe care Gaudeamus și-l propune ca mijloc de «captatio» pentru publicul iubitor de carte, începând cu acest an. Tombole zilnice (sponsorizate de: Humanitas, Univers, Didactică și Pedagogică, Nemira, Cartea Românească, IRI, Vitruviu, Grai și suflet etc.), topuri de tot felul (ale editurilor și ale *best-seller*-urilor). Improvizațiuni teatrale, proiecție-dezbateri de film (organizată de Grupul Editorial ALL pe marginea filmului *Femeia în roșu* al lui Mircea Veroiu) și în final, fulminantul «Open deschis de poezie al României», «poezie, sărăcie, eu te port la pălărie» (Recital nocturn de poezie – *ADÂNC ÎN NOIEMBRIE*) la care «sunt invitați să participe toți cei care sunt și toți cei care se cred poeți» – totul a fost, într-adevăr, menit să agrementeze un Târg «decorat» din belșug cu cărți, expuse pe «simezele» celor peste 101 de edituri, dar și cu ... multe fete frumoase cu botine lucioase. Public numeros, mult peste așteptări. Afluxul de tineret a îndreptățit întrutotul denumirea și profilul Târgului. În rest – lansări cât cuprinde (cu public buluc sau mai deloc), evenimente pitorești, bisericețe, șuete, «incidente», can-can-uri... de, ca la Târg». □ La aceeași pagină, Andreea Deciu este *Ciitor cu ziua*, propunând spre lectură: „Luni: Săptămâna începe deprimant, cu *Telejurnalul de noapte* al Doinei Jelea. Dezamăgitoare carte. Nu pentru că e un volum de mărturii despre «epoca de aur», cum spune Gh. Grigurcu într-o prefață cam prețioasă, deși amintirea mizeriei acelor ani îți dă categoric frisoane. Mai neplăcut însă este să urmărești iluzia jalnică a acelor vremuri, iluzia rezistenței prin cultură, a salvării prin artă și literatură. Filozofări mediocre, panseuri de duzină, teorii minore, perorate cu seriozitate, convingere și importanță, tot acest balast intelectual stânjenește, pentru că atentează parcă la drama reală, umană, a acelor timpuri grele, o literaturizează în chip mărunț și astfel supărător. În plus, jurnalul acesta apare într-un moment nefast, de sațietate, prea târziu ca să mai fie valabil ca formulă literară, și prea devreme ca realitatea din el să poată fi din nou cercetată cu interes și curiozitate. [...] Joi. Smaranda Vultur, *Istorie trăită, istorie povestită. Deportarea în Bărăgan, 1951-1956*: Scorțoșenia teoretică a naratologiei și a semioticii – transformate într-un val de demnitate și de decență îndoliată, de dincolo de care autoarea să poată privi lucid și nepatetic tragedia bănățenilor strămutați cu forța în praf și pustiul Bărăganului. O carte rară, prin sobrietate și scientism, pentru o cultură atât de speculativă și de deschisă lamentațiilor, precum cultura noastră. Istorisită demn și grav, analizată la rece, cu instrumente științifice, tragedia bănățenilor e cu atât mai tulburătoare. Citesc până noaptea târziu, șocată că nu găsesc la nici unul dintre povestitori dorința răzbunării, a refulării, ci doar grija ca nenorocirea lor să nu fie dată uitării. Pentru ca astfel ea să nu se repete. Cum să mai fii posac și irascibil? Cum să mai crezi că textualismul și naratologia sunt simple scortoșenii teoretice? Vineri: Trecută de punctul minim, curba reacomodării culturale începe să urce voios cu eseurile cosmopolite ale Monicăi Spiridon. Deși apărută la Editura Didactică și Pedagogică, o

editură specializată pe producții autohtone, s-ar părea, și acelea de multe ori modeste, *În apărarea și ilustrarea criticii*, vine clar din altă lume, tonifiant neromânească. Nu dosarele Securității par să o frământa pe autoare, ci mai curând disputa dintre Derrida și Searle; nu generația nouăzecistă, ci poststructuralismul, nu colaboraționismul lui Sadoveanu, ci afinitățile lui cu Thomas Mann. Cum spunea un critic, în bagajele Monicăi Spiridon trece granița spiritul critic al Occidentului, venit să lumineze pe impresionistul și arogantul critic băștinaș. Cartea are un ritm frenetic, inspirându-ți clar un ins care trăiește simultan în mai multe culturi. Mă întreb dacă Monica Spiridon a avut vreodată *jet lag*". □ La pagina „MODEM”, este amintit – prin „preluare, traducere din engleză și adaptare de pe cd-rom și din revista «Intermedia» 11/ 1997 de Ion Manolescu” – „grupul KINEMA-ICON”. Acesta „între 1970 și 1989, a funcționat la Arad”, fiind „un grup de cercetare și creație în domeniul cinematografiei experimentale”, „alcătuit din artiști vizuali, arhitecți, scriitori și fotografi ce produceau filme experimentale și documentare și organizau simpozioane naționale interdisciplinare sub denumirea generică de INTERMEDIA”. Ulterior, „din 1995, ca urmare a reciclării competențelor, membrii din 1995, ca urmare a *reciclării competențelor*, membrii KI produc opere hypermedia pe cd-rom: două apariții pe cd ale revistei grupului, «Intermedia» (10/ 96& 11/ 97) – *Opera Prima* și *Commedia del Multimedia*, în momentul de față, se află în lucru o serie de proiecte individuale pentru o expoziție sub titlul SAFARIKON. Noile opere experimentale hypermedia ale grupului KI se caracterizează printr-o tratare ludico-ironică a conținutului și formelor de expresie, opțiune perfect justificată ținând cont de explozia continuă și covârșitoare a tehnologiilor de comunicare. Membrii grupului: George Sabău – teoretician media; calin man – artist media; caius grozav – programator; Judit Angel – critic de artă, custode; Peter Hügel – arheolog; Romulus Bucur – poet; Liliana Trandabur – filolog; Roxana Cherecheș – filolog; Ioan Ciorba – inginer de sunet; Florin Hornoiu – cameraman; Mihai Iacobina – specialist în mastering. Colaboratori: Andreea Bencsik – designer; Alin Gherman – programator”.

[NOIEMBRIE-DECEMBRIE]

● Din grupajul *Centenar Tudor Vianu*, apărut în nr. 11-12 al revistei „Steaua”, se remarcă articolul lui Florin Mihăilescu, prin paralelismul trasat, de la nivelul perceptiv al unui fost student, între „modelele de personalitate” reprezentate de Vianu și Călinescu: „Atât unul, cât și celălalt au fost fără nici o îndoială reperele fundamentale cele mai active din epoca postbelică pentru cohorte întregi de umaniști, filologi, critici, scriitori sau simpli iubitori de literatură. Două repere pe cât de diferite prin semnificația influenței lor, pe atât de împlinit și de coerente în propria lor formulă spirituală. Călinescu rămâne prin excelență spiritul provocator, stimulator și incitator, a cărui acțiune poate fi considerată mai curând, după expresia lui Blaga, catalizatoare, ceea ce și

explică entuziasmul cu care atât de mulți l-au cultivat și l-au înconjurat, bucurându-se de infinitele daruri ale unei personalități indiscutabil geniale. Ecoul lui T. Vianu a fost dimpotrivă mai cu seamă modelator. Contactul cu Călinescu era cumva inhibitor, în ciuda excitației de ordin intelectual pe care bineînțeles o producea. Geniul e însă mai presus de toate solitar, inimitabil și orgolios. Vianu își apropia discipolii, admiratorii și ascultătorii, îi invita să meargă către un ideal uman pe care îl întruchipa el însuși. El le recomanda prin simpla lui prezență un anumit model de personalitate, ce nu dorea să treacă drept inaccesibil. În vreme ce Călinescu se manifesta în spirit precumpănitor baroc, cu toate aspirațiile de clasicitate mai ales compensatorii și bovarice, Vianu ilustra convingător ideea de exemplaritate și model, fiind astfel realmente mai aproape de formula clasică. Dacă de la primul se putea împrumuta plăcerea insurgenței și a emancipării creatoare, dublată de un ironism destul de ludic și în același timp de un histrionism destul de mistificator, de la Vianu se prelua obligatoriu un respect adânc și grav pentru lucrarea spiritului, o atitudine de mare seriozitate față de valorile culturii” (*Modelul*).

[IULIE-AUGUST-SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE- NOIEMBRIE-DECEMBRIE]

● „Revista de istorie și teorie literară” (nr. 3-4) cuprinde o secțiune substanțială, dedicată *Centenarului Tudor Vianu*, la care participă cu studii și articole, punând în evidență fațetele biografice și creatoare ale intelectualului aniversat: Dan Grigorescu, *Un model spiritual*, Florin Mihăilescu, *Tudor Vianu sau obiectivitatea ca formă de spirit*, Al. Săndulescu, *Recitind «Arta prozatorilor români»*, Gabriela Duda, *Actualitatea stilisticii lui Tudor Vianu*, George Gană, *Tudor Vianu în două călătorii*, Vasile Lungu, *Profesorul de europeism*. □ Grupajul de documente literare – *Tudor Vianu. Inedit* include câteva „texte comunicate de Vasile Lungu și colaționate de Laurențiu Hanganu după manuscrisele de la Muzeul Literaturii Române” (vezi *n. red.*): *Problemele interpretării literare*, *Sentimentul corpului și sportul modern în cultura modernă*, *Ziarele și arta tiparului*, conferința *Despre metaforă*, „ținută la Universitatea din Cluj, 4 decembrie 1939”, *Idei, oameni, fapte – Epicureismul maselor*. Cuprinde o secțiune substanțială, dedicată *Centenarului Tudor Vianu*, la care participă cu studii și articole, punând în evidență fațetele biografice și creatoare ale intelectualului aniversat: Dan Grigorescu, *Un model spiritual*, Florin Mihăilescu, *Tudor Vianu sau obiectivitatea ca formă de spirit*, Al. Săndulescu, *Recitind «Arta prozatorilor români»*, Gabriela Duda, *Actualitatea stilisticii lui Tudor Vianu*, George Gană, *Tudor Vianu în două călătorii*, Vasile Lungu, *Profesorul de europeism*. □ La secțiunea „Recenzii”, sunt prezentate și analizate de către cercetătorii Emil Moangă, Constantin Hârlav, Nicolae Mecu, în ordinea din sumar: *Scrisori către Tudor Vianu*, III (1950-1964), ed. îngrijită de Maria Alexandrescu Vianu și Vlad Alexandrescu,

note de Geo Șerban, postfață de Florin Țurcanu, Ed. Minerva, București, 1997; *Tudor Vianu în conștiința criticii*, prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, antologie de Emil Moangă și Daniel Cristea-Enache, coordonator: Dan Grigorescu, Ed. Floarea Darurilor, București, 1997; Vasile Lungu, *Viața lui Tudor Vianu*, Ed. Minerva, București, 1997. □ La secțiunea „Literatură comparată și teorie literară”, contribuie: italianista Michaela Șchiopu, cu o evocare a lui Ramiro Ortiz, profesor la Universitatea din București, promotor al „școlii comparatiste și italianiste”, recunoscut ca atare de G. Călinescu și de N. Crainic (*Amintirea unui profesor: Ramiro Ortiz*); Eliza Miruna Ghil, *Statutul actual al literaturii comparate în universitățile americane*; Alexandra Ciocârlie, *Indignatio – sens etic și sens retoric*; Alexandra Crăciun, *Umbra lui Cervantes*. □ Secțiunea „Clasicii noștri” propune studii de istorie și teorie literară, cu ancorare precisă la domeniul literaturii naționale, elaborate de Aurel Sasu, *Literatură și istorie*; Rodica Ștefan, *Naturalismul în teatrul românesc*. *Mihail Sorbul*; Laurențiu Hanganu, *Decadentism și sexualitate: imaginea «femeii fatale» în opera lui Mateiu I. Caragiale*. □ La compartimentul intitulat „Glose”, istoricul Paul Cernovodeanu publică un studiu despre circulația manuscriselor de cărți populare, aplicat unor *Fragmente autonome din Cronografele de tip Danovici*.

[SEPTEMBRIE-OCTOMBRIE-NOIEMBRIE-DECEMBRIE]

● În „Calende” (nr. 9-10-11-12), Daniel Bănulescu publică poezia *Berăria „Gambrinus”*, sub genericul de pagină „Daniel al rugăciunii”.

[OCTOMBRIE-NOIEMBRIE-DECEMBRIE]

● Revista „Arca” (nr. 10-11-12) are tema de editorial *Cartea – un obiect uitat?* Autorul materialului, Vasile Dan, este preocupat de lipsa de interes a oamenilor politici pentru scriitori, pe care „îi privesc, cel mult, cu milă [...]”. Dacă nu cu dispreț”, situație cu istorie îndelungată, devenită aproape un loc comun. Aceasta este contrazisă, totuși, de actualitate: „Un sondaj IMAS arată că față de 1989 numărul cărților tipărite în România (numărul exemplarelor) ar fi scăzut în anul 1997 cam cu 40%. În schimb a crescut numărul titlurilor, varietatea lor, cu câteva mii la sută. Apoi, calitatea de obiect estetic a cărții s-a schimbat. Pozitiv. E un proces vizibil cu ochiul liber, chiar dacă s-a mutat coada de la ușa librăriei la chioșcul de ziare, iar noaptea, românul tranziției, abia trăgându-și sufletul, cască, prostit, ochii, până spre dimineață, la Tucă (și invitații lui previzibili în toate). Acest proces, această reșezare a mentalităților sunt departe de a fi încheiate. Ele vor evolua: numărul celor interesați de literatura adevărată (nu de literatura de succes) este întotdeauna cam același: să nu ne facem iluzii! Tirajele de masă aparțin definitiv trecutului. Literatura bună, de calitate, se consumă rar, în cantități drămuite ca vinurile vechi. Ea este excepția, nu regula producției de carte”. □ Rubrica „Eseu” mizează pe

studii de Rodica Ilie, **Fernando Pessoa: Poetul plural în căutarea creației ca autenticitate** (literatură comparată), și Gheorghe Lazea-Postelnicu, **La cumpăna apelor** (istorie). □ „Vitrina” preseii culturale prezintă un nou exponat: „primul număr al unei reviste mai exotice”. Este vorba despre „Rocinante”, scrisă de „presupuși” studenți de la Literele bucureștene: „Nu știu cine sunt redactorii ei/ cei care semnează textele (presupun că sunt studenți)”, mărturisește „cronicarul” anonim, „și citez dintr-un patetic *Protest* semnat de Cezar Ionescu: «10. De găsit nu mai găsesc nimic pentru că am uitat să caut. De fapt nici nu mai știu că căutam. În fine, protestez împotriva lumii întregi, pentru că lumea refuză să protesteze»”.

● În „Paradigma” (nr. 10-11-12), Marin Mincu dă tonul dosarului despre Nicolae Breban, la care se înscriu George Popescu, **Nicolae Breban – „Considerații inactuale”**, Paul Dugneanu, **Strategii narative**, Corina Ciocârlie, **„Drumul la zid” sau singurătatea disperării de cursă lungă** și însuși Marin Mincu, **Drumul la zid sau opțiunea pentru romanul postmodern**. „Cu statura sa de o eleganță europeană indubitabilă, ce iese în evidență imediat, indiferent de împrejurare”, spune cu admirație M. Mincu, „Nicolae Breban mi-a impus de la început prin mersul bărbătesc, ținuta trufașă și acea privire distant intelectuală care respinge tranșant lingușeala găngavă și fățarnicia lașă. L-am cunoscut după succesul strivitor reputat cu *În absența stăpânilor* (1966), când scriitorimea noastră leneșă a fost forțată să recunoască în corpore că, în sfârșit, apăruse atât de mult așteptatul Romancier. Eram student și-mi amintesc că mi-a comunicat brusc cu amănunte generoase – dându-mi o *importanță* nemeritată – că în viitorul roman pe care-l va scrie ar vrea să modifice statutul «romanul polițist» tradițional, inoculându-i energii demonice de tip dostoevskian. E adevărat, însă, că după 1970 – când ajunsese director la «România literară» –, mi-a spus, cu franchețe, că nu-mi va mai apare nimic în revista pe care o conducea pentru l-aș fi «înjurat pe Nichita!» (Scrisesem o cronică la *11 elegii* în «Tomis», delimitându-mă net de ceilalți). Cu toate acestea, nu i-am purtat ranchiună și când l-am întâlnit, după periplul său occidental din 1971, i-am întins mâna bucuros, felicitându-l pentru curajul inimitabil de a se fi *întors* în țară, atunci când toată lumea literară dorea să nu se mai întoarcă. Simt presiunea interioară a unui puseu de sinceritate care-mi dictează să recunosc că, în afară de Nichita Stănescu, n-am mai cunoscut un literat român contemporan a cărui *intelență creativă* să atingă o asemenea *atitudine ideatică*. Romancierul manevrează cu ușurință cele mai subtile idei din cele mai diverse domenii, cu o retrăire intelectuală atât de autentică încât această ebuliție permanentă a intelectului său pare să șocheze la primul impact; abia după nenumărate discuții, constăți, cu tot mai mare uimire, că Nicolae Breban posedă o *armătură teoretică* extraordinară, fiind capabil să mânuiască fără dificultate cele mai sofisticate concepte, oricât de abstracte. Această înzestrare intră aparent în contradicție cu biografia romancierului «neșcolit»

care – ca și Faulkner – a traversat cele mai bizare meserii și îndeletniciri, de la aceea de strungar la aceea de membru al CC al PCR. Prin cele nouă romane publicate [...], Nicolae Breban consacră și edifică *vocația românească* a literaturii noastre. E pentru prima dată în istoria sa când genul romanesc se afirmă la nivel maxim atât calitativ cât și cantitativ; este vorba de o asumare *integratoare* ca formă de conținut și ca formă de expresie a tuturor strategiilor narrative în vederea realizării unei *viziuni românești autonome*, prin opțiunea pentru romanesc ca o afirmare biologică a ființei. Autorul abordează inițial discursul de tip obiectiv (psihologic și descriptiv) și, apoi, pe măsură ce acesta avansează (în mod esențial prin *Drumul la zid*), își adjucează toate formele scriiturii până la textualism și postmodernism. Nicolae Breban este astfel un *romancier total*, tinzând visceral să instituie viziunea sa romanescă fictivă ca substitut al existenței reale. Nu cred că spun ceva nou afirmând că Nicolae Breban este unul din marii romancieri contemporani; el e oricum cel mai mare romancier român în viață, ceea ce reprezintă performanța cea mai grea într-o literatură ca a noastră unde totul se poate schimba după o noapte de insomnie a unor literați invidioși sau complexați”. M. Mincu nu pierde ocazia momentului, aceea de a-i aplica o corecție lui Al. George, în opinia criticului tomitan: „un romancier subțire”, recalcitrant cu repetiție, care „comite eroarea flagrantă de a crede naiv că îi poate înlătura pe «rivalii» săi în critică (vezi atacurile repetate împotriva lui G. Călinescu) și în roman (atacul la adresa autorului *Drumului la zid*) prin «demascarea» virulentă a unor simple amănunte biografice. În realitate, adevărata «confruntare» are loc – cum singur o spune – prin operă și poate nu i-ar strica să-și autoaplice și Domniei Sale îndemnul generos lansat către ceilalți «de a nu se risipi în publicistică» și-n polemici sterile”.

INDEX DE NUME

A

- Abăluță, C.[onstantin], 116, 411
 Acterian, Arșavir, 239, 240, 298, 492, 595
 Acterian, Haig, 138, 155, 298, 492
 Acterian, Jeni, 298, 408, 492
 Adam, Erzsebet, 24
 Adam, Georgeta, 375
 Adam, Sergiu, 42, 493
 Adameșteanu, Gabriela, 75, 75, 84, 88, 140, 141, 206, 240, 244, 286, 287, 350, 358, 391, 409, 410, 469, 470, 554, 569, 581, 606, 613
 Aderca, F. 65, 108, 128
 Agârbiceanu, Ion, 199
 Albee, Edward, 345
 Albright, Madeleine, 163
 Albu, Florența, 169, 280, 302, 316, 346
 Albulescu, Mircea, 27
 Aldulescu, Radu, 80, 83, 136, 231, 291, 342, 460, 461, 529 616
 Alecu, Viorel, 210, 356
 Alecsandri, Vasile, 62, 138, 386, 445, 462, 599
 Alexandru, Diana, 239
 Alexandru, Ioan, 153, 260, 362, 363, 365, 448, 586
 Alexandru, Radu F., 146
 Alexandrescu, Petre, 425
 Alexandrescu, Sorin, 63, 88, 220, 442, 457, 482, 483, 513, 559, 560, 607
 Alexandrescu, Vlad, 308, 638
 Alexandrescu-Vianu, Maria, 638
 Alexe, Vladimir, 8
 Al-George, Sergiu, 472
 Alger, Puiu, 342
 Alighieri, Dante, 209, 217, 407, 490, 514, 524
 Almosnino, George, 411
 Alui Gheorghe, Adrian, 398, 615
 Amăriuței, C., 310, 619-623
 Amzăr, D., 620
 Anania, Valeriu; ÎPS Bartolomeu, 121, 178, 326, 600-602
 Anavi, Adam, 43, 44
 Andreescu, Cezar, 451, 452
 Andreescu, Ion, 207
 Andreescu, Gabriel, 96, 123, 142, 146, 258, 275, 287 409, 499
 Andreescu, Ștefan, 425
 Andronic, Ion, 93
 Andru, Vasile, 96, 226, 529
 Anestin, Victor, 630
 Angel, Judit, 637
 Anghel, Ion Nicolae, 418
 Anghel, Iulian, 288, 597
 Anghel, Paul, 13
 Anghel, Petre, 78
 Anghelescu, Adrian, 332
 Anghelescu, Mircea, 66, 138, 186, 189, 196, 427, 613
 Antim Ivireanul, 532
 Antohi, Sorin, 63, 219
 Anton, Costache, 372

Anton, Ted, 357, 549
 Antonescu, Ion, 31, 115, 221, 376,
 401, 505, 510, 518, 554, 565, 566-
 568
 Antonescu, Mihai, 69
 Antonescu, Teohari, 472
 Antonesei, Liviu, 59, 199, 219, 346,
 408
 Arachelian, Vartan, 147
 Arcade, L. M. (Leonid Mămăligă),
 131, 153, 156, 537, 538, 588
 Ardelean, Diana, 43
 Ardelean, Florin, 600
 Ardeleanu, Virgil, 510
 Arghezi, Mitzura, 343
 Arghezi, Tudor, 9, 72, 98, 108, 111-
 113, 115, 117, 119, 120, 128, 133,
 176, 178, 179, 181, 182, 209, 246,
 249, 250, 269, 270, 311-313, 318,
 328, 329, 340, 342-344, 385, 386,
 390, 391, 482, 483, 489, 511, 544
 Arion, George, 180
 Aristotel, 17, 231, 498, 599, 620
 Arsene, Mihai, 220, 446
 Artaud, Antonin, 633
 Arun, George, 12
 Ash, Timothy Garton, 51
 Ashberry, John, 338
 Astaloș, George, 18, 381
 Auerbach, Erich, 423
 Aura Christi, 80, 195, 301, 371, 442
 Austen, Steve, 411
 Avramescu, Lucian, 523

B

Baba, Corneliu, 207
 Babeș, Victor, 49
 Babeți, Adriana, 6, 43, 401, 560
 Babiuc, Victor, 146
 Bach, Johann Sebastian 208
 Baci, Ștefan, 97, 490
 Baci-Mărgineanu, Ioana, 490

Baconschi, Teodor, 308
 Baconsky, A. E., 15, 260, 263, 264,
 266, 430, 448, 539
 Bacovia, George, 98, 103, 119, 245,
 246, 294, 329, 493
 Bagdasar, Nicolae, 498
 Balaci, Alexandru, 500
 Balaj, Veronica, 471
 Balaș, Orlando, 600
 Balica, Zaharia, 552
 Balogh, József, 196, 197
 Balotă, Bianca, 233, 238, 243, 275,
 316, 331, 499
 Balotă, Nicolae, 51, 52, 135, 146,
 178, 181, 241, 243, 262, 309, 537,
 589, 607, 608
 Baltag, Cezar, 18, 32, 268, 272, 273,
 279, 280, 315, 316, 326, 363, 486
 Baltazar, Camil, 326
 Banciu, Daciana, 43
 Bantaș, Andrei, 62
 Banuș, Maria, 98, 216
 Barassovia, Ion, 446
 Barbu, Eugen, 22, 137, 188, 189,
 192, 205, 235, 236, 244, 259, 261,
 271, 272, 329, 366, 400, 427, 432,
 480, 482, 483, 506, 511, 514, 625
 Barbu, Ilie, 518
 Barbu, Ion, 32, 98, 119, 120, 128,
 134, 163, 247, 268, 271, 297, 578,
 591, 597
 Barbu, Petre, 17, 342
 Barbusse, Henri, 624
 Bardan, Vasile, 224, 370, 500
 Bassarabescu, I. A., 532
 Baștovoi, Ștefan, 93, 200, 215, 255,
 354
 Bathory, Erszebet 338
 Baudelaire, Charles, 208, 491, 632
 Băcanu, Petre Mihai, 35, 321
 Bădescu, Horia, 500
 Bădiceanu, Nestor, 245

- Bădița, Dumitru, 56
 Băicuș, Iulian, 106, 114, 247, 398
 Băieșu, Ion, 42, 350, 535
 Băileșteanu, Fănuș, 223, 500
 Bălan, Ion Dodu, 590, 602, 604
 Bălăceanu-Stolnici, Constantin, 152, 181
 Bălăiță, George, 96, 110, 116, 191, 196, 197, 282, 342, 344, 424, 487
 Bălcescu, Nicolae, 138, 231, 274, 303, 562
 Bălu, Ion, 293, 294, 438, 488
 Băncilă, Ileana, 135
 Băncilă, Ioan, 135
 Băncilă, Vasile, 135, 136
 Bănulescu, Daniel, 342, 346, 398, 529, 552, 553, 594, 616, 617, 639
 Bănulescu, Ștefan, 22, 38, 47, 52, 58, 236, 253, 282, 326, 362, 363, 365
 Băran, Vasile, 244, 589
 Băsescu, Traian, 221
 Bârna, Nicolae, 21, 106, 224, 369, 500, 522, 614
 Bârna, Oana, 596
 Bârna, Vlaicu, 241
 Bârsan, Mircea, 210
 (van) Beethoven, Ludwig, 208
 Beldiceanu, N.[icoară], 620
 Beldiman, Alexandru, 146, 181, 425
 Bellow, Saul, 124, 418
 Bencsik, Andreea, 637
 Benedek, Jolán, 29, 175, 224, 320, 402, 529
 Beniuc, Mihai, 16, 22, 23, 42, 291, 455, 539, 594, 602
 Berechet, Lăcrămioara, 174, 514
 Berindei, Dan, 427
 Berindei, Mihnea, 393
 Bernea, Ernest, 522
 Bernea, Horia, 425, 589, 617
 Beteg, Miron, 600
 Bettini, Emanuele, 199
 Biberi, Ion, 22, 23, 208
 Binder, Rodica, 231
 Bitov, Andrei, 411
 Bittel, Adriana, 328, 558
 Blaga, Iulia, 227
 Blaga, Lucian, 50, 51, 55, 94, 98, 99, 106, 108, 119, 128, 133, 126, 162, 163, 170, 171, 178, 182, 246, 247, 261, 263, 267, 297 298, 329, 337, 341, 45, 355, 359, 363, 365, 391, 438, 439, 462, 472, 497, 539, 546, 552, 574, 593, 594, 600, 602, 604, 632, 637
 Blandiana, Ana, 18, 19, 28, 29, 35, 36, 114, 123, 125, 161, 162, 167, 170, 174, 191, 196, 197, 221, 262, 263, 287, 327, 335, 342, 358, 363, 381, 474, 494, 525, 537, 554, 569, 576, 582, 588, 589, 606, 608
 Blecher, M., 32, 59, 115, 208, 230
 Blendea, Vasile, 378
 Boanchiș, Răzvan Ioan, 254
 Boari, Mircea, 497
 Boari, V., 231
 Bobe, T. O., 224, 497, 616
 Bodisco, Antoaneta, 310
 Bodiu, Andrei, 59, 60, 61, 98, 199, 220, 324, 342, 402, 443, 446, 494, 495, 497, 616
 Boerescu, Dan-Silviu, 21, 31, 38, 59, 66, 92, 254, 320, 342, 349, 353, 370, 484, 495, 529, 532, 533, 542, 615, 616, 632
 Bogdan, Radu, 337
 Bogdan, Virgil, 498
 Bogza, Geo, 81, 82, 98, 119, 176, 205, 322, 325, 366, 367, 461, 503, 507, 518, 524, 525
 Boia, Lucian, 396, 431, 436, 626
 Boilă, Ioan, 241
 Boilă, Matei, 241
 Boilă, R., 19

- Boldea, Iulian, 61, 342, 553
 Bollon, Patrice, 288
 Borbély, Ștefan, 51, 222, 304, 308, 342, 600
 Borcan, Virgil, 402
 Bordei, Marius, 319, 502
 Boroghină, Emil, 146
 Botez, Mihai, 216
 Botez, Octav, 210
 Botta, Dan, 98, 128, 129, 155, 224, 498, 552
 Botta, Emil, 27, 128, 134, 340, 404
 Bour, Octavian, 600
 Boz, Lucian, 213
 Brad, Ion, 246, 500, 590
 Braga, Corin, 120, 176, 308, 450, 583, 600, 644
 Branea, Doru, 43, 255
 Branea, Letiția, 469
 Bratu, Savin, 87, 88
 Brădățan, Costică, 410, 412
 Brătescu, Gh., 96
 Brătianu, I. D., 241
 Brătianu, Ionel, 628
 Brâncuș, Grigore, 548
 Brâncuși, Constantin, 44, 106, 198, 261, 472, 546, 604
 Brânzeu, Pia, 44
 Breban, Nicolae, 18, 21, 32, 42, 51, 65, 71, 110, 137, 154, 204, 216, 231, 244, 252, 253, 254, 266, 271, 272, 280, 284, 301, 326, 331, 341, 355, 363, 378, 381, 382, 393, 424, 433, 434, 465, 468, 486, 519, 537, 546, 572, 586, 608, 640
 Brecht, Bertolt, 488
 Brezianu, Barbu 106, 198
 Broch, Hermann, 51, 644
 Brucan, Silviu, 12, 39, 87, 360, 408
 Brumaru, Emil, 98, 168, 266, 314, 537, 550
 Bucescu, Constantin, 152
 Buciu, Marian Victor, 342
 Bucur, Romulus, 59, 98, 175, 199, 220, 637
 Budai-Deleanu, Ioan, 51, 138
 Buduca, Ioan, 44, 467, 410, 412, 413, 418, 423, 428, 433, 443, 450, 452, 468, 469, 486
 Bulgakov, Mihail, 418, 455
 Bunea, Marius, 170
 Bunescu, Marius 624
 Burtică, Cornel, 383
 Busuiocanu, Al., 138
 Butnaru, Ion, 466, 479
 Butnaru, Leo, 387
 Buzăverde, Valentin, 574
 Buzdugan, Gheorghe, 546
 Buzea, Constanța, 116, 327, 362
 Buzera, Ion, 574
 Buzura, Augustin, 22, 54, 74, 86, 95, 110, 149, 166, 174, 186, 189, 192, 205, 231, 259, 271, 301, 342, 346, 411, 427, 487, 499, 536, 555, 588, 601
- ## C
- Caftangioglu, Oana, 59, 304
 Caia Ana-Maria, 254
 Cajal, Nicolae, 281, 360, 481, 635
 Calciu-Dumitreasa, Gheorghe;
 Calciu, Gheorghe, 123, 287
 Cambir, Alina, 360
 Camilar, Eusebiu, 210, 326
 Camus, Albert, 515, 620
 Cantacuzino, G. M., 155, 181
 Cantemir, Dimitrie, 47, 100, 423
 Caracostea, D., 138, 567
 Caragiale, I. L., 44, 47, 61, 86, 92, 117, 120, 233, 247, 271, 283, 293-295, 339, 353, 375, 376, 391, 400, 423, 488, 509, 514, 527, 540, 574, 583
 Caragiale, Mateiu I., 283, 369, 487, 639

- Caraion, I., 90, 106, 211, 246, 314,
 326, 381, 384, 401, 425, 494, 536,
 600
 Caraman, Ștefan, 55, 471, 594
 Caramitru, Ion, 131, 141, 144, 146,
 173, 181, 198, 406, 410, 424, 472,
 478, 545, 569, 606
 Carandino, N., 213, 326, 494
 Caranfil, Alina, 287, 412
 Caranica, N., 131, 310
 Carianopol, Virgil, 244
 Carol I de Hohenzollern, 247, 344,
 599
 Carp, Mircea, 237
 Cartoian, N., 359
 Castoriadis, Cornelius; Kastoriadis,
 411
 Cataramă, Viorel, 152
 Cazaban, Theodor, 310, 446
 Cazacu, Matei, 15, 123, 560, 658
 Căbuți, Horia Al., 342
 Călin, S., 35
 Călinescu, Al., 219
 Călinescu, G., 14, 15, 33, 74, 94, 103,
 111-113, 115, 117, 119, 120, 127,
 128, 134, 135, 140, 145, 178, 179,
 181-183, 187, 199, 207, 210, 211,
 212, 218, 246, 249, 250, 266, 278,
 311-313, 319, 339, 340, 359, 367,
 384, 430, 433, 434, 455, 457, 458,
 461, 462, 470, 480, 484, 509, 511,
 541-544, 560, 561, 567, 571, 583-
 586, 611, 632, 633, 637-639, 641
 Călinescu, Matei, 63, 163, 196, 228,
 274, 326, 337, 449, 527, 537, 544,
 607, 611
 Călinescu, Vera, 207
 Călugăru, Ion, 623
 Căplescu, R., 62
 Cărtărescu, Mircea, 17, 33, 36, 38,
 47, 67, 83, 93, 98, 106, 136, 150,
 170, 189, 199, 214, 231, 253, 276,
 283, 304, 337, 342, 350, 398, 429,
 433, 449, 455, 500, 536, 559, 594,
 616, 617, 630
 Câmpan, Diana, 553
 Câmpeanu, Radu, 10, 45
 Câmpeanu, Roger, 327, 524
 Căndea, Virgil, 589, 601
 Cârnecki, Magda, 146, 167, 199, 221,
 277, 458
 Cârstea, Cristina, 494, 616
 Cârstea, Svetlana, 224, 322
 Cârșina, Sanda, 176
 Ceaușescu, Elena, 11, 29, 80, 122,
 183, 205, 206, 538
 Ceaușescu, Nicolae, 10, 11, 13, 14,
 24, 31, 35, 40, 86, 115, 121, 141,
 143, 145, 147, 153, 174, 180, 181,
 183, 191, 192, 206, 221, 230, 235,
 238, 258, 259, 266, 270, 274, 276,
 277, 284, 304, 356, 361, 363, 365,
 366, 372, 378, 408-410, 418, 420,
 421, 445, 448, 473, 482, 483, 499,
 500-502, 505, 507, 512, 514, 518,
 524, 525, 527, 587, 589, 590, 595,
 600, 601, 631
 Cehov, A. P., 592
 Celac, Mariana, 146, 287
 Celan, Paul, 633
 Céline, Louis-Ferdinand, 192, 279,
 506
 Cercelescu, Adrian, 274
 Cerna, Panait, 120
 Cernat, Manuela, 146
 Cernat, Paul, 147, 562, 635
 Cernovodeanu, Paul, 639
 (de) Cervantes, Miguel, 523, 639
 Cesereanu, Ruxandra, 15, 60, 176,
 342, 528, 600
 Cetea, Doina, 191, 196, 197
 Chagall, Marc, 350
 Cherecheș, Roxana, 637
 Chifu, Gabriel, 170, 574, 583

- Chihaia, Carmen, 287, 344, 411, 481, 483, 533
 Chihaia, Pavel, 262, 263, 471, 587
 Chimet, Iordan, 206, 214, 327
 Chioaru, Dumitru, 170, 228, 492
 Chiper, Grigore, 442
 Chiper, Tita; Chiper-Ivasiuc, Tita, 147, 325, 387, 404
 Chira, Minerva, 87
 Chiriac, Marian, 183, 195, 416
 Chirilă, Dumitru, 217
 Chirilă, Tudor, 600
 Chișinevschi, Iosif, 547
 Chișu, Lucian, 91, 122, 223, 533, 535
 Chițimia, Silvia, 594
 Chivu, Iulian, 378
 Ciachir, Dan, 499, 589, 601
 Cifarelli, Letizia, 357
 Cimpoi, Mihai, 107, 191, 196, 197, 266, 283, 302, 316, 487, 493, 533, 545
 Ciobanu, Mircea, 18, 175, 205, 424
 Ciobanu, Mircea V., 442
 Ciobanu, Vitalie, 302, 387, 529, 546
 Ciobotea, Daniel ÎPS, 425
 Ciocârlie, Alexandra, 639
 Ciocârlie, Corina, 44, 342, 640
 Ciocârlie, Livius, 43, 44, 45, 61, 221
 Cioculescu, Barbu, 135, 471, 613
 Cioculescu, Simona 187, 610
 Cioculescu, Șerban, 119, 128, 142, 250, 278, 313, 391, 399, 429, 467, 510
 Ciopraga, Constantin, 10, 415
 Cioran, Aurel, 124, 288, 575
 Cioran, Emil (Cioran, E. M.), 38, 45, 48, 9, 74, 76, 84, 99, 100, 124, 142, 156, 167, 187, 188, 207, 208, 240, 258, 261, 279, 288, 310, 314, 341, 359, 365, 404, 405, 426, 450, 455, 477, 548, 552, 558, 596, 635
 Ciorănescu, Al., 271, 346
 Ciorănescu, George, 173, 470
 Ciorba, Ioan, 600, 637
 Ciorba, Tiberiu, 600
 Ciorbea, Victor, 10, 39, 252, 269, 274, 338, 545, 582
 Cioroianu, Adrian, 234
 Cipariu, Timotei, 49
 Cisek, Oscar Walter, 624
 Cistelecan, Al., 61, 144, 169, 171, 215, 222, 255, 262, 263, 356, 402, 553
 Cistelecan, Ioana, 176, 553
 Ciuceanu, Radu, 281
 Ciucurencu, Alexandru, 207
 Ciumara, Mircea, 317
 Cluny, Claude Michel, 198, 298
 Coandă, Henri, 44
 Coande, Nicolae, 408
 Cochinescu, Ion Mihai, 18, 29, 115
 Codarcea, Cristina, 304
 Codrescu, Andrei; Perlmutter, Andrei; Steiu, Andrei, 22, 55, 169, 170, 334, 337, 338, 345, 542, 543
 Codrescu, Răzvan, 152
 Codrin, Șerban, 303
 Coekelberghs, René, 239
 Cofan, Alunița, 107, 224
 Coja, Ion, 576
 Colin, Vladimir, 22
 Coman, Constantin, 181
 Coman, Mihai, 189
 Comarnescu, Petru, 155
 Comănescu, Denisa, 12
 Comănescu, Ileana, 224
 Condeescu, Alexandru Dan, 189, 353, 389, 412, 583
 Condurache, Val., 346
 Constante, Lena, 176, 399
 Constantin, Emil, 546
 Constantinescu, Cornel Radu, 207
 Constantinescu, Emil, 18, 39, 40, 122, 146, 157, 165, 270, 358, 392, 393, 414 421, 499, 538, 559, 567, 569, 579, 582, 589, 590, 600

- Constantinescu, Ioan, 477
 Constantinescu, Ioana, 560
 Constantinescu, Leontin Jean, 171, 470, 620
 Constantinescu, Mac, 155
 Constantinescu, Marina, 536
 Constantinescu, Mihaela, 132, 524
 Constantinescu, Ovidiu, 614
 Constantinescu, Pompiliu, 142, 278
 Constantinescu, Radu, 207, 234
 Constantinescu, Vasile, 298
 Constantinescu, Viorica S., 107
 Coposu, Corneliu, 45, 123, 215, 232, 241, 373, 538, 589
 Corbea, Ileana, 44, 358, 558
 Cordoș, Sanda, 176, 222, 600
 Corn, Sebastian, 630
 Comea, Andrei, 475, 476, 596, 622
 Comea, Doina, 10, 123, 125, 287
 Comea, Paul, 64, 454, 628
 Corniș-Pop, Marcel, 39
 Coroiu C. [onstantin], 166, 198, 391
 Coruț, Pavel, 436
 Cosașu, Radu, 140, 294, 327, 350, 379, 404, 417, 500, 575
 Cosma, Flavia, 170
 Cosmin, Smaranda, 29
 Costinaș, Iosif, 37
 Coșovei, Traian T., 154, 199, 219, 224, 286, 360, 371, 429, 479
 Coteanu, I., 548
 Cotoșman, Roman, 37
 Cotruș, Aron, 467, 548
 Cotruș, Delia, 156
 Cotruș, Ovidiu, 156, 309
 Covaci, Aurel, 244
 Covaci, Stela, 289, 330, 354
 Craia, Sultana, 529
 Crainic, N.[ichifor], 98, 120, 176, 213, 236, 365, 494, 639
 Crăciun, Alexandra, 224, 578, 639
 Crăciun, Constanța, 360
 Crăciun, Gheorghe, 58-60, 95, 169, 220, 231, 350, 402, 443, 444, 446, 449, 458, 496
 Creangă, Ioana, 327
 Creangă, Ion, 152
 Creangă, Radu, 24, 72, 481, 523, 540, 546
 Cremene, Mioara, 290
 Creția, Petru, 32, 204, 206, 209, 406
 Crețu, Bogdan, 169, 405
 Cristea, Adrian, 41
 Cristea, Dan, 63, 84, 189, 191, 196, 197, 282, 353, 533, 583
 Cristea, Miron, 291
 Cristea, Radu Călin, 41
 Cristea, Valeriu, 8-10, 18, 21, 22, 24-27, 72, 81, 102, 105, 106, 116, 121, 122, 141, 173, 196, 213, 248, 286, 326, 360, 362, 364, 365, 372, 381, 405, 439, 486, 500, 523, 535, 592
 Cristea-Enache, Daniel, 8, 84, 106, 150, 224, 247, 269, 316, 368, 397, 399, 487, 500, 639
 Cristoiu, Ion, 9, 28, 34, 35, 80, 86, 166, 236, 281, 321, 350, 372, 391, 409, 410, 472
 Criș, Mariana, 283, 426
 Crișciu, Titus, 223
 Croce, Benedetto, 458, 585, 633
 Crohmălniceanu, Ov. S., 9, 26, 107, 223, 260, 350, 363, 518, 570, 591, 607, 619
 Croitoru, Joseph, 484
 Crudu, Dumitru, 215, 303
 Cugno, Marco, 85, 97, 199
 Culcer, Dan, 51, 464, 607, 648
 Culianu, Ion Petru, 6, 17, 302, 342, 350, 357, 484, 549, 648
 Cunesco, Sergiu, 536
 Cusin, Philippe, 288
 Cușnarencu, George, 72, 96, 97, 114, 320, 546, 594

Cutuș, Mihaela, 76, 648
Cuza, A. C., 169, 198, 554, 599, 648

D

Dabija, Nicolae, 386, 415, 545, 648
Daguet, Dominique, 35, 648
Dalles; Dalles, Ioan I., 119, 183, 648
Damaschin, Dan, 333, 600, 648
Damian, S., 82, 94, 97, 114, 158-160,
184, 185, 262, 264, 268, 304, 325,
326, 365, 372, 373, 382, 383, 384,
464, 508, 510, 516, 607, 608
Dan, Sergiu, 128, 152
Dan, Miron, 17, 29
Dan, Vasile, 175, 302, 446, 639
Danilov, Nichita, 9, 54, 199, 219,
253, 648
Davidescu, N., 394, 648
Davidoglu, Mihail, 22, 455, 648
Davila, Alexandru, 532, 648
Dawkins, Richard, 560, 648
Dăianu, Daniel, 181, 581, 648
Dărăbuș, Ștefan, 176, 648
Dângă, Dumitru, 281, 648
Deciu, Andreea, 477, 636
Dejeu, Gavril, 190, 635
Deleanu, Daniel, 51, 55, 138
Deleuze, Gilles, 630
Delumeau, Jean, 17, 595
Demetrian, Bucur, 170
Densușianu, Ovid, 552
Derer, Peter, 425
Derrida, Jacques, 637
Deșliu, Dan, 6, 205, 216, 287, 419,
456, 625
Diaconescu, Romulus, 10, 425, 534,
574
Diaconu, Marin, 135, 316, 552
Diaconu, Mircea A., 93, 342
Dickens, Charles, 592
Dim, Roxana, 155, 176
Dima, Simona-Grazia, 90, 170, 302

Dimisianu, G., 14, 15, 85, 122, 164,
188, 191, 197, 198, 205, 230, 262,
264, 268, 280, 326, 287, 408, 415,
493, 500, 515, 533, 592, 608, 611
Dimisianu, Georgeta (Naidin,
Georgeta; Geta), 146, 187, 191,
193, 196, 267, 287, 330, 331
Dimitriu, Daniel, 18, 253, 296, 351,
493, 518
Dimov, Leonid, 58, 98, 116, 266,
311, 326, 391, 394, 454, 462, 528,
550, 556, 597
Dinescu, Mircea, 10, 30, 35, 42, 122,
150, 172, 189, 191, 216, 287, 302,
327, 331, 342, 424, 432, 433, 436,
443, 478, 482, 493, 516, 554, 555,
574, 587
Dinu, Gheorghe (Ghiță), 27, 152,
167, 244, 254, 320, 326, 377, 378,
425, 500, 568, 584
Dinulescu, Dumitru, 550
Dinutz, Mircea, 378
Djuvara, Neagu, 176, 181
Doboș, Dănuț, 300
Dobrescu, Caius, 12, 59, 220, 231,
244, 308, 342, 443, 495, 496, 616
Dobrogeanu-Gherea, C., 252, 386
Docan, Gheorghe, 567
Doinaș, Ștefan Aug., 32, 51, 98, 114,
125, 146, 172, 191, 196, 197, 205,
210, 216, 223, 240, 279, 283, 287,
303, 309, 356, 371, 381, 424, 433,
471, 500, 527, 554, 574, 586, 608
Doman, Dumitru Augustin, 224, 406
Donea, Constantin, 493
Doreanu, Mircea, 303
Dorian, Gellu, 217, 398
Dostoievski, F. M., 24, 105, 455,
511, 592, 621
Dragolea, Mihai, 600
Dragomir, Caius Traian, 316, 500
Dram, Constantin, 354

Drăgan, Ioana, 353
Drăgan, I. C., 244, 589
Drăgan, Gleb, 494
Drăgănescu, Mihai, 183, 281
Drăgănoiu, Ion, 229
Drăghicescu, D.[umitru], 258, 423, 552

Drăghici, Alexandru, 192, 554
Drăghici, Marian, 331, 616
Drăgoescu, Vlad, 316
Drăgulănescu, Sebastian 219
Druță, Ion, 265, 464, 530, 564
Duca, I. Gh., 440
Duda, Gabriela, 638
Dufour-Voiculescu, Gabriela, 398
Dugneanu, Paul, 189, 640
Dulea, Mihai, 408
Dumas, Felicia, 304
Dumbrăveanu, Anghel, 91
Dumitrașcu, Aurel, 614
Dumitrașcu, Gheorghe, 148
Dumitrescu, Alfred, 86
Dumitrescu, Anca, 635
Dumitrescu, Aurelian Titu, 320, 371
Dumitrescu, Cico, 281
Dumitrescu, Constantin [Ticu], 245, 538
Dumitrescu, Florin, 353
Dumitrescu, Geo, 98, 320, 326, 327, 363, 425, 518, 524, 525
Dumitrescu, Sorin, 437, 589
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, 23, 75, 180, 433, 605, 639
Dumitriu, Anton, 94, 128, 552
Dumitriu, Dana, 327
Dumitriu, Daniel, 169, 500
Dumitriu, Petru, 9, 27, 32, 54, 71, 83, 84, 116, 119, 126, 129, 174, 179, 235, 291, 314, 331, 341, 350, 358, 400, 401, 425, 428, 448, 455, 583, 587, 625
Dunăreanu, Ovidiu, 95

Duplan, Christian, 418
Durbacă, Alina, 616
Duțescu, Dan, 62
Duțu, Alexandru, 96, 181
Duțulescu, Adriana, 328

E

Ecovoiu, Alexandru, 155, 224, 318, 616
Ehrler, 47
Eliade, Mircea, 6, 29, 33, 38, 44, 66, 76, 84, 99, 114, 131, 138, 142, 153, 171, 176, 178, 204, 207, 208, 213, 240, 261, 268, 279, 288, 292, 307, 314, 332, 341, 350, 359, 364, 377, 404, 406, 408, 417, 432, 439, 455, 472, 484, 489, 497, 513, 537, 548, 554, 564, 594, 596, 620, 635
Eliot, T. S., 33, 133, 209, 492, 495, 633
Empson, William, 319
Ene, Ileana, 87
Enescu, George, 44, 309, 471
Enzensberger, Hans Magnus, 411
Erbașu, Mihail, 281
Eremia, Ion, 15
Esinencu, Nicolae, 54, 493
Evdokimov, Pavel, 18
Everac, Paul, 13, 24, 75
Exarhu, Răzvan, 431

F

Fabritius, Aurora, 96
Faifer, Florin, 298, 532
Fanache, V., 293
Farkas, Jenő, 132, 172
Fauchereau, Serge, 35, 106, 267, 270, 546, 573
Faulkner, William, 331, 479, 513, 641
Fărcășanu, Mihail
(Villara, Mihail), 332

Fărnoagă, Georgiana, 350
 Fântâneru, C., 208
 Felea, Cristina 59, 301
 Fianu, Andriana, 325
 Filiti, G., 620
 Filimon, Nicolae, 199
 Filipescu, Radu, 146, 287
 Firan, Carmen, 186
 Flondor, Constantin, 37
 Flora, Ioan, 479, 528
 Florescu, Nicolae, 136, 266, 315,
 446, 470, 471, 557, 620, 632
 Florescu, Radu, 398, 408
 Florian, Filip, 34, 531
 Florian, Mircea 94, 620, 621
 Floru, Constantin, 497
 Foarță, Șerban, 44, 302, 321, 392,
 401, 556, 608
 Foriș, Ștefan, 207
 Fotache, Oana, 357
 Foucault, Michel, 611
 Franzos, Karl Emil, 45
 From, Harry, 89
 Frunțașu, Iulian, 215, 387
 Fruntelată, Nicolae-Dan; Fruntelată,
 Dan, 261
 Funar, Gheorghe, 258, 432, 601
 Fundoianu, B.; Fundoianu, Benjamin;
 Fundoianu, Benjamin, 98, 155,
 170
 Furet, François, 17, 314, 379, 418

G

Gabrea, Florin 550
 Gadamer, Hans-Georg 611
 Gafița, Gabriel, 76
 Gafița, Mihai, 467, 518
 Galaction, Gala, 101, 416, 544
 Galaicu-Păun, Emilian, 79, 221, 387,
 442, 616
 Galan, V. Em., 54, 400
 Galeriu, Constantin, 589

Gálfalvi, Zsolt, 196
 Gallerani, Paolo, 106
 Galliano, Franco, 12
 Gană, George, 167, 638
 Gasparic, Ronald, 254
 Gatti, Claudio, 357
 Gavrilă Ogoranu, I., 177
 Gălățanu, Mihail, 32, 224, 370, 391,
 529, 594
 Găucan, Constantin, 181
 Gârbea, Horia, 32, 60, 224, 254, 320,
 342, 353, 370, 391, 449, 552, 594,
 616
 Gârleanu, Emil, 120
 Gârneț, Vasile, 387, 442
 Geană, Gheorghică, 106, 316
 Genoiu, George, 320
 George, Al.[exandru], 72, 94, 102,
 113, 144, 208, 213, 215, 231, 235,
 239, 267, 271, 272, 278, 283, 322,
 329, 342, 33, 442, 443, 448, 461,
 464, 470, 472, 537, 541, 583, 584,
 585, 586, 587, 594, 606, 608, 632,
 641
 Georgescu, Paul, 22, 326, 365, 417,
 462, 508, 518, 570, 593
 Georgescu, Teohari, 446
 Georgescu, Vlad, 287
 Georgescu-Gorjan, Sorana, 106
 Gheorghe, Ion, 58, 291, 437
 Gheorghiu, Dragoș, 106
 Gheorghiu, Ștefan, 14, 144
 Gheorghiu, Tașcu, 325
 Gheorghiu, Virgil, 76
 Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 216, 238,
 284, 331, 409, 528
 Gheorghică, Viorel, 175, 303, 445
 Gherguț, Sorin, 224, 616
 Gherman, Alin, 637
 Gherman, Ligia, 450
 Gherman, Sabin, 574, 616
 Ghermanschi, Anatol, 220

- Ghica, Ion, 198, 199, 231, 545
 Ghica, Marius, 574
 Ghil, Eliza Miruna, 639
 Ghinea, Simion, 578
 Ghiu, Bogdan, 12, 32, 185, 214, 224, 282, 370, 404, 431, 434
 Gide, André, 29, 91, 465, 543, 594
 Ginsberg, Allen, 237
 Giosanu, Nicolae, 90
 Giosu, Dan, 354
 Giret, Vincent, 418
 Giurescu, Dinu C., 425, 568
 Goci, Aureliu, 384
 (von) Goethe, Johann Wolfgang, 132, 208, 217, 240, 332, 425, 511, 611
 Goga, Octavian, 108, 386, 602
 Gogea, Vasile, 58, 346
 Gogol, N. V., 592
 Goia, Nicolae, 616
 Golna, Cornelia, 442
 Goma, Paul, 6, 28, 29, 53, 66, 79, 84, 88, 92, 110, 123, 125, 137, 140, 154, 164, 169, 174, 176, 186, 191, 193, 200, 213, 215, 226, 233, 235, 238, 243, 255, 261, 268, 274, 275, 287, 302, 314, 316, 330, 341, 346, 355, 358, 366, 383, 407, 408, 419, 436, 443, 445, 465, 486, 494, 499, 525, 537, 546, 553, 555, 588, 600, 608, 616
 Got, Miorița, 478
 Goția, Andrei, 176
 Grama, Mihail, 245
 Grass, Günther, 411
 Gaur, Al.[exandru], 399, 547
 Grădinaru, Dan, 500
 Grănescu, Mihai, 616
 Grăsoiu, Dorina, 38, 632
 Grăsoiu, Liviu, 172, 279, 532
 Grigor, Andrei, 40, 41, 91, 106, 108, 246, 247, 381, 500, 519
 Grigore, Dan, 146, 569
 Grigorescu, Dan, 546, 5783, 579, 605, 624, 638, 639
 Grigorescu, Mircea, 325
 Grigurcu, Gheorghe, 9, 41, 54, 66, 89, 92, 112, 123, 124, 163, 173, 213, 218, 225, 233, 246, 256, 268, 270, 280, 295, 301, 302, 309, 310, 316, 339, 351, 369, 372, 384, 386, 394, 448, 470, 479, 499, 508, 534, 536, 538, 542, 570, 591, 602, 607, 624, 636
 Grisellini, Francesco, 47
 Grosu, Mitu, 359
 Groșan, Ioan, 186, 267, 331, 433, 449
 Groza, Claudiu, 97, 489
 Gulea, Stere, 7, 146, 301
 Guran, Letiția, 61
 Gusti, D.[imitrie] , 154, 207, 422, 611, 620
 Gyr, Radu, 98, 120, 152, 176, 341, 365
 Gyurcsik, Ilie, 44
- ## H
- Hadârcă, Ion, 54
 Hagi, Grigore, 42, 326, 362
 Hamsun, Knut, 279, 506
 Hamzea, Adrian, 446, 600
 Handoca, Mircea, 268, 377, 439, 623
 Hanganu, Laurențiu, 638
 Harms, Daniil, 220
 Hasdeu, B. P., 427, 472, 532, 573, 604
 Hassan, Ihab, 60
 Hauptmann, Gerhart, 217
 Havel, Vaclav, 51, 111, 369, 379, 412, 617
 Hăulică, Dan, 205, 271, 443, 589
 Hâncu, Radu, 498
 Hârlav, Constantin, 369, 638
 Hegel, G. W., 240, 611
 Heidegger, Martin, 100, 153, 207, 277, 315, 447, 593

Hesse, Hermann, 257, 450
 Hitler, Adolf, 206, 235, 279, 288,
 368, 441, 510, 566
 Hobana, Ion, 589
 Hoffmann, H. , 96
 Hofstadter, Richard, 630
 Hogaș, Calistrat, 48
 Holban, Ioan, 54, 218, 282, 354
 Hölderlin, Friedrich, 100, 217, 341
 Hollier, Denis, 418
 Horasgian, Bedros, 320, 408, 449
 Horia, Vintilă, 114, 210, 211, 341,
 360
 Hornoiu, Florin, 637
 Horodincă, Georgeta, 325
 Hugo, Victor, 449, 592
 Hulme, T. E., 216
 Hurduzeu, Ovidiu, 77
 Hurezeanu, Emil, 200, 202, 209, 581

I

Iacob, Valentin, 320, 528, 553
 Iacobina, Mihai, 637
 Ianoși, Ion, 94, 99, 578, 596, 614
 Ianoș, Marius, 216
 Iaru, Florin, 98, 199, 219, 267, 353,
 429, 542, 559, 616
 Ică jr., Ioan I., 304
 Iepure, Gabriela, 176
 Ieronim, Ioana, 19, 181
 Ierunca, Virgil, 92, 123, 125, 153,
 179, 193, 250, 255, 262, 274, 275,
 285, 297, 301, 311, 320, 327, 341,
 343, 354, 455, 470, 494, 537, 554,
 563, 607
 Ignat, Mihai, 220,
 224, 443, 446, 496, 616
 Ignat, Nestor, 207, 536
 Ignat, Sanda, 425
 Ilea, Daniel, 61
 Ilea, Marian, 231
 Ilf & Petrov, 418

Ilie, Rodica, 640
 Iliescu, Elvira, 555
 Iliescu, Ion, 9-12, 19, 28, 35, 53, 54,
 75, 77, 86, 94, 147-149, 165, 173,
 174, 187, 232, 241, 242, 259, 266,
 270, 271, 273, 280, 281, 299, 308,
 328, 329, 338, 380, 383, 389, 403,
 405, 410, 413, 414, 473, 474, 499,
 531, 555, 569, 582, 588, 589, 590,
 601, 606
 Iliescu, Nicolae 26, 91, 107, 114,
 122, 272, 353, 500, 513, 538
 Ilieșu, Petru, 37
 Ilisei, Grigore, 527
 Indrieș, Alexandra, 66
 Ioan, Augustin, 54, 308, 529
 Ioanid, Ileana, 107
 Ioanid, Ion, 72, 73, 137, 176, 177,
 178, 187, 201, 408, 493
 Ionel, Vasile, 281
 Ionesco, Marie-France, 154
 Ionescu, Anca, 152
 Ionescu, E. (Ionesco, Eugène;
 Ionesco, E.), 33, 34, 38, 84, 103,
 119, 167, 195, 319, 341, 365, 450,
 455, 463, 492
 Ionescu, Gelu, 144, 145, 563, 575,
 607, 612, 613
 Ionescu, Nae, 142, 152, 206, 289,
 291, 292, 314, 368, 451, 472, 497,
 498, 554
 Ionescu, Valentin, 581
 Ionescu-Gulian, Constantin, 578
 Ionică, Naomi, 298
 Iordan, Iorgu, 206, 210, 214, 327,
 547
 Iorga, N.[icolae], 31, 113, 138, 278,
 386, 440, 458, 532, 536, 578
 Iorgovan, Antonie, 281
 Iorgulescu, Mircea, 105, 327, 347,
 358, 419, 431, 589, 591, 602, 608
 Iosifescu, Silvian, 88, 570

Iova, Gheorghe, 477, 528, 553, 594
 Irimia, Adriana, 65
 Isanos, Magda, 98, 210
 Isorescu, Cezar, 640
 Ispas, Ioan, 528
 Ispirescu, Mihai, 13
 Istrate, Dorel, 484
 Istrate, Gavril, 42
 Istrati, Panait, 103, 261, 269
 Iuga, Anamaria, 176
 Iuga, Nora, 32, 90, 197, 224, 280,
 320, 486, 529
 Ivanovici, Bebe, 328, 338
 Ivasiuc, Alexandru, 42, 147, 165,
 188, 244, 251, 318, 326, 589
 Ivașcu, G.[eorge], 105, 210, 244,
 327, 363

Ivăncanu, Vintilă, 326, 550
 Ivănescu, Ruxandra, 61, 222, 446
 Ivănescu, Cezar, 42, 92, 116, 145,
 189, 289, 290, 314, 330, 346, 354,
 381, 384, 516
 Ivănescu, M.[ircea], 51, 52, 55, 58,
 98, 114, 116, 227, 314, 454, 537
 Izbășescu, Gheorghe, 59

J

Jar, Al.[exandru], 22, 216
 Jebeleanu, Eugen, 98, 205, 455, 503
 Jela, Doina, 600
 Jianu, Angela, 167
 Jianu, Ionel, 155, 377
 Joyce, James, 124, 227, 488
 Jucan, Marius, 231
 Jünger, Ernst, 246, 279

K

Kafka, Franz, 44, 94, 156, 227, 375,
 488, 621
 Kant, Immanuel, 498, 611, 620
 Kautski, Karl, 621
 Kavafis, Konstantinos, 411
 Kelemen, Hunor, 146

Kessler, Erwin, 96
 Kierkegaard, Søren, 73, 82
 King, Sharon, 350
 Kipling, Rudyard, 393
 Kiraly, Karol, 287
 Kiropol, Miron, 115, 326
 Kiš, Danilo, 44
 Kleininger, Thomas, 146
 Konrád, György, 48
 Korne, M., 620
 Krleža, Miroslav, 51
 Krudy, Gyula, 47
 Kundera, Milan, 47, 111, 418
 Kuhartz, Eugeniu, 578
 Kuśniewicz, Andrzej, 47

L

Labiș, Nicolae, 6, 91, 289, 325, 330,
 354, 362, 379, 381, 479, 516, 594
 Laforgue, Jules, 34
 Lam, Wilfredo, 214
 Lang, Jack, 154, 369
 Lang, Monique, 369
 Lari, Leonida, 189, 464, 530
 Larian, Sonia, 384
 Lascu, Ioan, 171, 574
 Laszlo, Alexandru, 9, 79, 201, 291,
 314, 342, 404, 600
 Lazăr, Laura, 176, 450, 530
 Lazea-Postelnicu, Gheorghe, 640
 Lazurca, Marius, 43
 Lăcătuș, Adrian, 220, 304
 Lăcustă, Ioan, 116, 286, 449, 487,
 500
 Lăsconi, Elisabeta, 107, 367, 500
 Lăzărescu, Dan Am.[edeo], 146, 152,
 215, 587
 Lăzărescu, Gh., 562
 Lăzărescu, Sandu, 240
 Leahu, Nicolae, 387, 442
 Lebed (general), 465, 530
 Leonte, Liviu, 179, 207, 360, 500,
 547, 570

- Levițchi, Leon, 62
 Liiceanu, Carmen, 623
 Liiceanu, Gabriel, 33, 36, 82, 84, 88,
 123, 125, 143, 154, 206, 208, 237,
 266, 267, 271, 274, 275, 288, 315,
 331, 348, 355, 356, 433, 442, 525,
 531, 554, 588, 601, 606, 622, 623
 Lillin, Andrei, 44
 Linscott Ricketts, Mac, 131, 292, 406
 Lipatti, Valentin, 281, 544
 Livezeanu, Irina, 487
 Longos, 209
 Lovinescu, E., 92, 99, 102, 103, 106,
 108, 113, 114, 130, 233, 248, 264,
 278, 318, 319, 359, 365, 394, 99,
 450, 456-458, 472, 532, 536, 593,
 600, 603, 604, 606, 611, 630
 Lovinescu, Horia, 42, 68, 69
 Lovinescu, Monica, 58, 84, 85, 92,
 102, 110, 111, 123, 125, 153, 154,
 178, 193, 202, 236, 248, 255, 262,
 264, 274-276, 301, 310, 314, 318,
 332, 341, 359, 436, 455, 458, 470,
 525, 537, 554, 563, 572, 600, 607,
 608, 610
 Lovinescu, Vasile, 106
 (de) Loyola, Ignațiu, 18
 Lucan, Eugen, 556
 Ludo, I., 623
 Lungu, Alexandru, 266, 608
 Lungu, Dan, 87, 92, 123, 355, 443
 Lungu, Eugen, 215
 Lungu, Vasile, 578, 638, 639
 Lupașcu, Ștefan (Lupasco,
 Stéphane), 153
 Lupescu, Elena, 28, 29, 35
 Lupescu, Silviu, 583
- M**
- Macedonski, Al., 120, 163, 408, 458,
 544
 Macovescu, George, 325, 326
 Madgearu, Virgil, 440
 Magris, Claudio, 48
 Mailat, Maria, 29
 Maior, Petru, 436
 Maiorescu, Titu, 46, 99, 108, 140,
 168, 179, 247, 252, 278, 386, 457,
 462, 483, 560, 573, 593, 599, 604,
 609, 632
 Malaparte, Curzio, 447
 Malenkov, G. M., 593
 Malița, Liviu, 59, 99, 600
 Mallarmé, Stéphane, 217, 633
 Malraux, André, 379, 501
 Man, Serafim, 472
 Mandache, Bogdan Mihai, 298
 Mandics, György, 44
 Manea, Mircea, 466
 Manea, Norman, 143, 291, 292, 301,
 302, 341, 423, 432, 448, 482, 484,
 488, 489, 490, 623, 624
 Maniu, Adrian, 98, 544
 Maniu, Iuliu, 49, 241, 470, 497
 Mann, Thomas, 360, 637
 Manoilescu, M., 207
 Manole, Diana, 210, 360, 616
 Manolescu, Andrei, 404, 420
 Manolescu, Florin, 350
 Manolescu, Ion, 12, 304, 319, 350,
 457, 458, 487, 542, 559, 560, 629,
 637
 Manolescu, Nicolae, 5, 32, 33, 36,
 38, 40, 41, 53, 54, 72, 86, 105,
 111, 112, 117, 120-123, 125, 152-
 154, 170, 182, 183, 191, 196,
 1973, 203, 205, 213, 217, 218,
 228, 229, 230, 265, 247, 248, 250,
 254, 266, 268, 274, 279, 282, 287,
 313, 317-319, 327, 328, 340, 358,
 363-365, 367, 371, 372, 376, 381,
 383, 393, 394, 404, 405, 413-415,
 419, 423, 427, 433, 457, 458, 462,
 465, 481, 493, 495, 496, 525, 536-

- 538, 549, 554, 560, 586, 587, 588,
590, 591, 596, 597, 599, 602, 608,
617, 629, 635
- Manoliu, Petru, 155
- Manu, Emil, 211, 384, 433, 536, 597
- Marandiuc, Cornel, 304
- Marcel, Gabriel, 18
- Marcian, Marcel, 16, 22
- Marcu, Emanoil, 124
- Marcu, Ioan Vasile, 303
- Marcu, Luminița, 426
- Mareș, Doru, 143, 353
- Mareș, Radu, 600
- Marga, Andrei, 98, 581
- Marian, Gabriel, 171
- Marin, Mariana, 79, 98, 199
- Marineasa, Viorel, 37, 44, 336, 495,
616
- Marinescu, Aurel, 207, 208
- Marinescu, Angela, 32, 79, 85, 163,
164, 224, 226, 282, 303, 316
- Marinescu, Gh., 140
- Marinescu, I. M., 210
- Marino, Adrian, 44, 64, 70, 95, 98,
128, 142, 176, 214, 215, 225, 237,
280, 293, 309, 326, 383, 425, 443,
496, 510, 537, 589, 611
- Martin, Mircea, 12, 18, 27, 60, 65,
68, 75, 88, 155, 239, 262, 315,
320, 365, 394, 443, 537, 561, 583,
585, 608
- Martinescu, Pericle, 154, 211, 588
- Marx, Karl, 188, 342, 542
- Matcovschi, Dumitru, 386, 415
- Mateescu, Anca, 11, 310
- Matei, Ioan, 409
- Matei, Sorin, 220, 497
- Matei, Valeriu, 442
- Maurer, Ion Gheorghe, 408
- Maximilian, C., 96
- Mayor, Federico, 35
- Mazilescu, Virgil, 42, 58, 98, 225,
311, 326, 528, 550
- Mazilu, Dan Horia, 154, 167
- Mazilu, Dumitru, 216, 473
- Mazilu, Teodor, 42
- Măgureanu, Virgil, 232, 242, 588
- Mălaimare, Mihai, 281
- Mănescu, Corneliu, 281
- Mănucă, Dan, 500
- Mărăscu, Tudor, 181
- Mărgineanu, N., 490, 494
- Mândra, Vicu, 68, 359
- Mecu, Nicolae, 632, 638
- Melancu, Ștefan, 293
- Meleşcanu, Teodor, 328
- Melinescu, Gabriela, 15, 239, 363,
490
- Méliusz, Józef, 47
- Meteș, Ioan, 181
- Metin, Omer, 47
- Mezdrea, Dora, 136
- Michnik, Adam, 51, 409
- Micu, Dumitru, 26, 42, 72, 96, 117,
366, 397, 486, 500, 543, 593, 603
- Mihadaș, Teodor, 175, 494
- Mihai, Nicolae (colonel)
- Mihaiu, Horațiu, 617
- Mihaiu, Virgil, 51, 246
- Mihalaș, Marcel, 25, 266, 326
- Mihalcea, Ilie, 622
- Mihali, Ciprian, 49, 429
- Mihăiescu, Valentin F., 189
- Mihăieș, Mircea, 93, 111, 248, 302,
401, 410, 418, 423, 452
- Mihăilescu, Călin-Andrei, 562, 32
- Mihăilescu, Dan. C., 12, 29, 38, 84,
86, 137, 162, 167, 176, 177, 187,
206, 239, 276, 288, 322, 422, 583,
631, 632
- Mihăilescu, Florin, 308, 316, 378,
637, 638
- Mihăilescu, Gabriel, 560
- Mihoc, Blaga, 600
- Milea, Ioan, 342

Mincu, Marin, 95, 174, 446, 449,
 583, 604, 640
 Mircea, Dumitru, 372
 Mircea, Ion, 181, 228, 282, 606
 Miron, Paul, 153, 211, 426
 Mironescu, Alexandru, 241, 621
 Mironov, Alexandru, 281
 Mititelu, Cristian, 88
 Mitroi, Răzvan, 280
 Mladin, Emil, 97, 594, 616
 Moangă, Emil, 638
 Moarcăs, Geta, 59
 Mocanu, Dana, 59
 Moceanu, Ovidiu, 443
 Mocioni, Alexandru, 49
 Mocuța, Gheorghe, 171, 176
 Modorcea, Grid, 378
 Modreanu, Cristina, 426, 573
 Mohora, Tudor, 328
 Moisescu, Sorin, 566
 Mola, Paola, 106
 Molcuț, Zina, 450
 Moldovan, Ioan, 170, 171, 302, 600
 Moldovan, Rareș, 171, 450
 Monoran, Ion, 37, 175
 (de) Montaigne, Michel, 82, 256, 405
 (de) Montesquieu, Charles de
 Secondat, 231
 Morar, Ioan T., 65
 Morariu, Modest, 326, 544
 Moraru, Angelica, 298
 Moraru, Cornel, 222, 402, 450
 Moraru, Mihai, 632
 Moraru, Nicolae, 207, 536, 570, 591
 Morărescu, Jeana, 107, 487, 500
 Moscovici, Mira, 275, 287
 Moses, Alfred, 31, 237
 Moșoiu, Daniel, 435
 Motoc, Nicolae, 95
 Motzan, Petre, 246
 Mucenic, Cezara, 425
 Mugur, Florin, 89, 272, 417, 518, 608

Müller, Herta, 152, 153
 Mungiu, Alina, 254, 342
 Munteanu, Aurel Dragoș, 442
 Munteanu, Bazil, 557
 Munteanu, N. C., 420, 589
 Munteanu, Romul, 185, 320, 513
 Mureșan, Ion, 219, 600, 616
 Mureșan, Rusandra, 176, 306
 Murgu, Elena, 331
 Musil, Robert, 51, 101, 227, 375
 Mușat, Carmen, 58
 Mușina, Alexandru, 199, 215, 302,
 401, 429, 443, 495, 553
 Mușlea, Ion, 600
 Muthu, Mircea, 44

N

Naghiu, Iosif, 21, 146, 282, 316, 320
 Nanea, Vasile, 395
 Naum, Gellu, 18, 164, 226
 Nazarie, Mia, 167
 Năstase, Adrian, 146, 183
 Năstase, Ilie, 589
 Neacșu, Iulian, 189, 550
 Neagu, Fănuș, 13, 22, 24, 27, 42, 52,
 91, 122, 224, 233, 253, 271, 281,
 350, 365, 378, 406, 448, 530, 533,
 535, 536, 545, 583, 587, 604
 Neagu, Nicolae, 546, 547
 Neamțu, Costin, 350
 Necula, Cristina, 224
 Necula, Damian, 18, 29
 Neculuță, D. Th., 455
 Nedelcea, Tudor, 500, 545
 Nedelciu, Mircea, 18, 96, 220, 350,
 443, 449, 470, 481, 496, 500, 565,
 630
 Nedelcovici, Bujor, 15, 79, 193, 234,
 318, 341, 393
 Negoîtescu, I. (Nego), 51, 92, 121,
 132, 155, 172, 182, 200, 202, 205,
 209, 246, 265, 287, 301, 309, 312,

- 333, 354, 394, 408, 472, 527, 563, 607
- Negreanu, Gabriela, 180
- Negrîci, Eugen, 13, 139, 167, 191, 196, 197, 283, 606
- Negruzzi, C.[ostache], 256
- Nemoianu, Virgil, 18, 30, 44, 75, 88, 210, 212, 230, 319, 346, 426, 537, 564, 607, 629
- Nestorescu, Andrei, 632
- Neț, Mariana, 176, 308
- Neumann, Victor, 51
- Nicoară, Mara, 42, 119, 181, 303, 502
- Nicodim, Dumitru
- Nicolae, Cosana, 17, 231
- Nicolae, Octavian, 622
- Nicolau, Cătălin, 298
- Nicolau, Irina, 307
- Nicolau, Mircea, 152
- Nicolescu, Basarab, 352
- Nicolescu, Lelia, 317
- Nicolescu, Vasile, 22
- Niculescu, Alexandru, 471
- Niculescu-Mizil, Paul, 366
- Niedermaier, Paul, 426
- Nietzsche, Friedrich, 40
- Nimigean, Ovidiu, 219
- Ninosu, Petre, 281
- Nistor, Ioan, 171
- Nistorescu, Cornel, 321
- Nițescu, M., 9, 311, 458, 591, 602
- Noica, Constantin, 6, 38, 94, 99, 115, 128, 142, 155, 178, 207, 208, 213, 239, 261, 273, 305, 314, 327, 332, 359, 367, 377, 407, 408, 433, 445, 456, 472, 489, 498, 528, 546, 552, 589, 595, 601, 622, 635
- Noje, Anca, 176
- Novac, Cătălina, 388
- Novac, Constantin, 95
- Novac, Fevronia, 388
- Novalis (Friedrich Leopold von Hardenberg), 472
- O**
- Oană, Ion, 471
- Oancea, Viorica, 203, 209, 554
- Oarcășu, Ion, 34
- Odeanu, Anișoara, 33
- Odobescu, Alexandru, 48, 138, 579, 605
- Ōe, Kenzaburō, 424
- Öffenberger, Niels, 498
- O'Hara, Frank, 338
- Oișteanu, Andrei, 475
- Olafsson, Tommy, 15
- Olăreanu, Costache, 96, 144, 189, 191, 196, 197, 282
- Ologu, Alina, 175
- Olteanu, Ioanichie, 197, 212, 226, 271, 486
- Omăt, Gabriela, 69, 102, 283, 485, 572
- Oncescu, Florin, 616
- Onisei, Ioan, 146, 252, 424
- Onîșoru, Gheorghe, 66
- Onuț, Gheorghe, 497
- Oprea, Leonard, 616
- Oprea, Marius, 60, 220, 443, 446, 497
- Oprea, Nicolae, 61, 222
- Oproiu, Ecaterina, 281
- Orlea, Oana, 15, 176
- Ornea, Z.[igu], 54, 68, 89, 97, 99, 140, 142, 189, 230, 249, 267, 310, 327, 332, 377, 424, 500, 606, 623, 632
- Oroveanu, Mihai, 348
- Ortiz, Ramiro, 639
- Oteteleşanu, Ioan (Iancu)
- Oțetea, Andrei, 210
- Oțoiu, Adrian, 59, 96, 231, 283, 342, 397, 534, 630

P

- Pacepa, Ion Mihai, 30
- Padina, Viorel, 59
- Paler, Octavian, 5, 8, 81, 96, 111,
123, 125, 146, 148, 151, 157, 165,
167, 174, 180, 191, 194, 196, 197,
225, 226, 231, 242, 258, 272, 331,
338, 342, 375, 381, 385, 388, 409,
420, 431, 474, 500, 537, 569, 587,
608, 635
- Paleologu, Alexandru, 44, 63, 123,
142, 146, 148, 167, 181, 191, 196,
197, 198, 213, 239, 262, 355, 405,
442, 500, 537, 566, 586, 608, 617
- Paleu, Nicolae, 171
- Pamfile, Tudor, 138
- Panaiteescu, Petre P.;
Panaiteescu, P. P., 300
- Pană, Iulia, 553
- Pană, N., 154
- Pantea, Aurel, 61, 171, 302, 600
- Panța, Iustin, 54, 58, 59, 197, 228,
462
- Papadat-Bengescu, Hortensia, 119, 594
- Papadima, Liviu, 308, 456, 487, 536,
542, 559
- Papahagi, Marian, 18, 88, 332, 490,
554
- Papini, Giovanni, 211, 398
- Papon, Maurice, 565
- Papu, Edgar, 94, 128, 544, 596
- Parhon, C. I., 312
- Partenie, Cătălin, 304
- Paruit, Alain, 154, 193, 283, 284,
332, 442, 563
- Pascu, Carmen, 450
- Pascu, Mihai, 328
- Pasternak, Boris, 418
- Pașca-Harșani, Doina, 37
- Patapievici, H.[oria]-R.[oman], 17,
60, 73, 82, 184, 191, 258, 276,
307, 342, 355, 529, 579
- Pauker, Ana, 81, 360
- Paul-Bădescu, Cezar, 220, 224, 321,
402, 497, 561, 616
- Pavel, Toma, 63, 607
- Pavlovici, Vlad, 176
- Pătrășcanu, Lucrețiu, 94, 207
- Pătrășconiu, Cristian, 421
- Păunescu, Adrian, 32, 77, 173, 175,
188, 191, 192, 235, 244, 259, 261,
265, 266, 313, 321, 327, 328, 36,
362-366, 380, 381, 387, 401, 24,
432, 448, 482, 483, 487, 500, 517,
518, 520, 522, 527, 587, 589, 603,
625
- Păunescu, George Constantin, 146
- Pârvan, V., 136, 437, 472, 552, 611,
619
- Pârvu, Ilie, 450, 605
- Pârvulescu, Ioana, 41, 86, 138, 342,
358, 455, 560
- Pârvulescu, Ion, 557
- Pârvulescu, Tinu, 43
- Pecican, Ovidiu, 70, 176, 434, 487,
600
- Pelin, Mihai, 240
- Pellea, Amza, 27
- Penescu, Mihai, 237
- Perian, Gheorghe, 23, 59, 306, 600
- Perpessicius (Dumitru S. Panaiteescu),
68, 119, 278, 394, 407, 609
- Perșa, Dan, 54, 59
- Pessoa, Fernando, 375, 640
- Petraș, Irina, 500
- Petrașcu, Gheorghe, 207, 542
- Petrașincu, Dan; Morreta, Angelo,
174
- Petre, Zoe, 34, 391, 443, 569, 590
- Petrescu, Adela, 428
- Petrescu, Alexandru, 536
- Petrescu, Camil, 16, 32, 34, 99, 119,
168, 182, 204, 241, 268, 313, 368,
393, 430, 543, 554, 614

- Petrescu, Cezar, 168
- Petrescu, Dan, 219, 287, 308, 330, 345, 379, 380, 389, 417, 442, 468, 475, 484, 485, 529
- Petrescu, Liviu, 23, 55, 306, 429
- Petrescu, Radu, 21, 224, 407, 428
- Petrescu, Răzvan, 18, 97, 135, 224, 237, 350, 356, 387, 388, 449, 529, 559, 583
- Petrescu, Virgil, 181, 478
- Petreu, Marta, 97, 99, 199, 291, 323, 490, 614
- Petrișor, Marcel, 177, 494
- Petroiu, Deliu, 309, 471
- Petroveanu, Mihai (Millo), 326, 365
- Petrovici, Arina, 59
- Petrovici, Ion, 99, 552, 567, 568
- Pettazzoni, Raffaele, 557
- Philippide, Al., 98
- Pillat, Dinu [Constantin], 239, 240, 320, 425, 584
- Pillat, Ion, 98, 120, 178, 394
- Pintilie, Lucian, 9, 191, 327, 332, 589
- Piru, Al., 244, 261, 332, 340, 425, 591, 607, 632
- Pișcu, Daniel, 303, 446
- Pituț, Gheorghe, 42
- Pițu, Luca, 219, 330, 346, 392, 401, 481, 529
- Platon, 32, 209, 407
- Plămădeală, Antonie, 589, 600
- Pleșea, Gabriel, 163, 186, 193, 200, 413
- Pleșiță, Nicolae, 301, 554
- Pleșu, Andrei, 16, 17, 82, 86, 96, 112, 143, 147, 167, 186, 189, 206, 226, 237, 242, 250, 259, 283, 287, 304, 320, 331, 333, 346, 348, 389, 395, 402, 408, 433, 442, 448, 459, 487, 536, 586, 595, 601, 602, 606, 613, 623
- Poantă, Petru, 212
- Podoabă, Virgil, 61, 302, 402, 600
- Podocea, Raluca, 131, 406
- Poenar, Horea, 176, 306, 429
- Poghirc, Cicerone, 310, 554
- Pol-Pot, 338
- Pop, Augustin, 171, 302
- Pop, Doru, 176, 600
- Pop, Grigore Traian, 545
- Pop, Ioan Es, 31, 98, 171, 199, 224, 298, 342, 353, 594, 616
- Pop, Ion, 85, 222, 332, 493, 608, 614
- Pop, Liliana, 429
- Pop, Sânziana, 42, 205, 550
- Pop, Vasile, 502
- Pop de Băsești, Ioan, 49
- Popa, Cornel George, 224, 342
- Popa, Doina, 354, 398
- Popa, Dumitru Radu, 280
- Popa, Marian, 301, 607, 608
- Popa, Mircea, 167
- Popa, N., 270, 387
- Popa, Vasile, 219
- Popa, Vasko, 209
- Popa-Gyr, Simona, 152
- Popescu, Adrian, 59, 171, 176, 225, 408, 493, 600
- Popescu, Bogdan, 107, 117, 224, 450
- Popescu, Corina, 632
- Popescu, Cristian, 350, 353, 616
- Popescu, Cristian Tudor, 13, 91, 92, 266, 409, 410
- Popescu, Diana, 481, 528, 536
- Popescu, Dumitru, zis „Popescu-Dumnezeu”, 192, 204, 408, 554, 631
- Popescu, D. R., 13, 21, 26, 112, 114, 122, 225, 253, 254, 266, 270, 320, 350, 393, 424, 448, 458, 483, 500, 537, 545, 24, 625
- Popescu, George, 450, 574, 640
- Popescu, Horia Florian, 316
- Popescu, Lucian, 532

Popescu, Magdalena (Bedrosian, Magdalena), 317, 504, 583
 Popescu, Marius Daniel, 59
 Popescu, Mihai Cezar, 12
 Popescu, Petru, 63, 337, 363
 Popescu, Răsvan, 17, 231, 342
 Popescu, Simona, 60, 86, 98, 199, 220, 342, 796, 550
 Popescu, Tudor, 13
 Popovici, Aurel, 49
 Popovici, Titus, 7, 428, 506, 618
 Popovici, Vasile, 37, 44, 50, 59, 82, 401
 Popovici-Copil, Ioana, 392
 Popper, Jacob, 54, 570
 Pora, Mircea, 37
 Porumb, Marius, 425
 Porumbacu, Veronica, 539
 Postelnicu, Ioana, 493
 Postolache, Ghenadie, 442
 Potopeanu, Gheorghe, 567
 Potra, Florian, 96
 Pound, Ezra, 338, 402, 506
 Preda, Cristian, 176, 231, 304
 Preda, Marin, 6-8, 27, 42, 71, 77, 110-113, 115, 116, 120, 126, 144, 145, 158, 160, 161, 164, 166, 188, 192, 204, 221, 225, 231, 246, 263, 264, 266, 268, 270, 289 290, 301, 303, 313, 318, 350, 354, 364, 366, 371-379, 382-384, 395, 400, 401, 425, 436, 438, 448, 455, 466, 467, 479-483, 499-527, 529, 537, 575, 618, 625
 Preda, Nicolae, 395
 Prelipceanu, Nicolae, 72, 87, 167, 172, 191, 196, 197, 225, 282, 606
 Preorocu, Andrei, 634
 Pricop, Constantin, 450
 Prișcu, Monica, 304
 Protopopescu, Al., 95, 168, 545
 Proust, Marcel, 375, 527

Pruteanu, George, 9, 82, 90, 141, 314, 322, 358, 423, 432, 437, 536, 542, 569
 Pucă, Florin, 42
 Purcărete, Silviu, 617
 Purdea, George, 622
 Puslojic, Adam, 208
 Pynchon, Thomas, 560

Q

Quince, Peter, 55
 (de) Quincey, Thomas, 294
 Quintus Ionescu, Mircea, 152, 244, 587

R

Rachieru, Adrian-Dinu, 254, 378, 500
 Rad, Ilie, 333
 Radof, Ștefan, 586
 Radu, Cezar, 578
 Radu, Tania, 632
 Raicu, Lucian, 55, 291, 326, 364, 381, 383, 508, 607
 Ralea, Catinca, 205
 Ralea, Mihai, 15, 94, 123, 171, 199, 200, 211, 249, 250, 268, 296, 305, 311-313, 377, 385, 393, 423, 461, 516, 578, 611, 620
 Rațiu, Ion, 10
 Rădăceanu, Lothar, 621
 Răducanu, Johnny, 617
 Rădulescu, [Gheorghe] Gogu, 269, 360, 432, 555, 589
 Rădulescu, Mihai Sorin, 304
 Rădulescu, Răzvan, 86, 90, 224, 353, 594
 Rădulescu-Motru, C., 136, 155, 552, 611
 Rădulescu-Pogoneanu, Victor, 181
 Rău, Aurel, 137, 191, 196, 197, 213, 516

Răutu, Leonte, 179, 207, 360, 547,
570

Râpeanu, Valeriu, 244, 590, 602

Rebengiuc, Victor, 301, 536

Rebreanu, Liviu, 32, 34, 44, 45, 50,
51, 101, 113, 158, 199, 221, 224,
268, 359, 500, 506, 13, 522, 591,
592, 594, 630

Rebreanu, Vasile, 448

Regman, Cornel, 95, 132, 155, 171,
309, 320, 448, 470, 537, 603, 608

Rehmke, Johannes, 620

Reichmann, Sebastian, 225

Renard, Jules, 260

Rhea, Cristina, 463

Rilke, Rainer Maria, 51

Riza, Adrian, 10

Rizea, Elisabeta, 494

Robescu, Marius, 18, 189, 225

Rodian, Nicolae, 240

Roman, Petre, 146, 150, 242, 402,
448, 590

Roman, Valter, 360

Romanato, Gianpaolo, 357, 410, 412,
451, 469

Romanescu, Marcel, 175, 272, 610

Romoșan, Petru, 199

Rosen, Moses, 31

Rosetti, Radu R., 68, 144, 354, 377,
438, 498, 547, 566

Roșca-Stănescu, Sorin, 95, 321

Roșioru, Ion, 95, 559

Rotaru, Ion, 513

Roth, Joseph, 44

Rotund, Nicolae, 95, 175

Roznoveanu, Mirela, 168, 661

Ruba, Radu Sergiu, 616, 661

Rusan, Romulus, 167, 336, 347, 373,
494, 575, 661

Rusu, Gabriel, 353

Rusu, M. N., 205

Rusu, Viorica, 167, 334, 345

Russu, Liviu, 462, 471, 661

Rușețchi, Cristina, 65, 661

S

Saba, Umberto, 411, 661

Sabău, George, 637

Sabău, Ioana, 176

Sadoveanu, Mihail, 32, 54, 111, 158,
179, 207, 246, 249, 270, 311, 367,
399, 400, 455, 482, 483, 488, 502,
532, 542, 635, 661

Sahia, Al., 455, 661

Sandburg, Carl, 216, 661

Sandor, Dorel, 63, 661

Sandu-Dediu, Valentina, 304, 661

Sartre, Jean-Paul, 207, 621, 661

Sasu, Aurel, 639, 661

Sassu, Alexandru, 146, 661

(de) Saussure, Ferdinand, 548

Sava, Iosif, 73, 86, 140, 259, 331,
380, 409, 410

Sava, Nicolae, 398

Savin, Viorel, 87, 493, 645, 661

Savu, Tudor Dumitru, 114, 246, 270,
283, 546, 574, 604, 661

Sălcudeanu, Petre, 168, 661

Sălișteanu, Ion, 181, 661

Sămânță, Valentin, 336, 661

Săndulescu, Al., 134, 236, 278, 13,
638

Săndulescu, Ionel, 587

Săraru, Dinu, 27, 244, 425, 661

Sâmpetrescu, Viorel, 427, 661

Sântimbreanu, Mircea, 384, 635, 661

Sârbu, Adrian T., 429

Sârbu, Crina, 237

Sârbu, I. [on] D., 15, 84, 85, 106,
156, 57, 181, 230, 256, 309, 311,
341, 342, 408, 425, 455, 471, 538,
39, 587

Sârbulescu, Marin, 320, 661

- Scarlat, Grigore, 92
 Scarlat, Mircea, 222, 632
 Scarlat, Yvonne, 469
 Schifirneț, Constantin, 199, 296, 377, 661
 Schulz, Bruno, 488, 661
 Schwartz, Gheorghe, 53, 54, 176, 249, 302, 661
 Scoradeț, Victor, 181, 661
 Scrima, Andrei, 17, 283, 661
 Scurtu, Lucian, 171, 661
 Searle, John R., 637, 661
 Sebastian, Beno, 68, 89
 Sebastian, M.[ihail], 32, 34, 38, 66, 68, 82, 83, 89, 91, 93, 97, 103, 138, 139, 141, 142, 154, 155, 173, 186, 204, 205, 208, 213, 224, 225, 235, 268, 269, 288, 289, 308, 330, 359, 364, 366-368, 399, 408, 417, 439, 465, 484, 485, 486, 508, 553, 554, 558, 601, 623
 Secheșan, Gheorghe, 37, 661
 Selejan, Ana, 128, 162, 458, 661
 Serafim, George Radu, 28, 180, 472, 655, 661
 Serghi, Cella, 42, 661
 Serre, Odile, 442, 661
 Sever, Alexandru, 22, 439, 661
 Severin, Adrian, 86, 91, 221, 588, 661
 Shafir, Michael, 31, 661
 Shakespeare, William, 13, 121, 209, 318, 440, 464, 511, 550, 621, 631
 Shanes, Eric, 106
 Silber, Belu, 143, 176, 339, 375
 Silvestri, Artur, 189, 432, 625
 Simion, Eugen, 2, 7, 24, 41, 72, 85, 91, 101, 126, 146, 151, 173, 196, 205, 207, 217, 223, 225, 246, 259, 270, 274, 281, 285, 290, 301, 326, 329, 330, 360, 371, 378, 380, 382, 383, 387, 401, 415, 424, 427, 438, 443, 448, 466, 478, 486, 500, 530, 534, 544, 552, 573, 575, 578, 591, 602, 607
 Simionescu, Mircea Horia, 21, 97, 149, 204, 282, 302, 310, 342, 350, 356, 369, 407, 583
 Simirad, Constantin, 598
 Simu, Atanase, 183
 Simuț, Ion, 44, 59, 110, 199, 222, 293, 302, 340, 394, 407, 499, 529, 632
 Sin, Mihai, 191, 196, 197
 Slama-Cazacu, Tatiana, 15, 123
 Slavici, Ioan, 44, 176, 199
 Spăriosu, Mihai, 337, 572
 Spiridon, Monica, 39, 44, 55, 69, 168, 176, 218, 225, 310, 351, 354, 398, 400, 477, 493, 551, 572, 614, 632
 Soare (căpitan) , 191
 Soljenițin, Aleksandr, 238, 268, 341, 418, 514
 Solomon, Dumitru, 13, 325, 514
 Sorbul, Mihail, 639
 Sorescu, C., 189
 Sorescu, Marin, 8, 13, 15, 16, 27, 35, 42, 58, 71, 85, 91, 97, 98, 126, 153, 175, 205, 209, 211, 212, 225, 237, 249, 250, 260, 261, 265, 266, 272, 283, 285, 311, 362, 365, 367, 681, 383, 402, 405, 409, 410, 424, 448, 482, 486, 525, 535, 545, 554, 574, 575, 588, 589, 600, 625
 Sorescu, Roxana, 97, 138, 283, 288, 397, 398, 426, 632
 Sorescu, Virginia, 283
 Sorkin, Adam J. , 97, 167, 214
 Soros, George, 63, 102, 194, 252, 280, 606
 Soviany, Octavian, 21, 85, 123, 225, 357, 369, 434, 487, 594
 Spalas, Marina, 146, 537

- Spăriosu, Mihai, 337, 572
 Spiess, Ludovic, 480
 Spineanu, Dorin, 219
 Spineanu, Ulm, 273
 Spiridon, Cassian Maria, 168, 218,
 351, 354, 398, 400, 477, 493, 551,
 614
 Spiridon, Monica, 39, 44, 52, 55, 69,
 176, 178, 225, 310, 572, 632, 636,
 637
 Stahl, H., 94, 621, 630
 Stalin, I. V., 74, 83, 119, 145, 279,
 339, 368, 375, 455, 510, 547, 550,
 570, 588, 593, 617
 Stamatu, Horia, 98, 341, 548
 Stan, A., 231
 Stan, Constantin, 438
 Stanca, Dan, 17, 58, 79, 149, 161,
 191, 195, 242, 378, 389, 396, 449,
 468
 Stanca, Radu, 52, 471, 472
 Stancu, Mariana, 298
 Stancu, Valeriu, 254, 298, 301, 253,
 551
 Stancu, Zaharia, 22, 23, 176, 312,
 325, 326, 374, 461
 Stanomir, Ioan, 428
 Stănescu, C., 7, 20, 73, 81, 87, 142,
 149, 157, 169, 189, 251, 266, 271,
 272, 289, 311, 315, 342, 371, 373,
 374, 423, 460, 500, 509, 539, 576
 Stănescu, Gabriel, 350
 Stănescu, Nichita, 10, 30, 54, 58, 89,
 91, 97, 98, 106, 111-114, 164,
 169, 204, 205, 209, 228, 246, 249,
 250, 260, 263, 264, 266, 270, 313,
 345, 360, 362, 363, 436, 437, 448,
 455, 458, 462, 519, 523, 528, 564,
 609, 610, 625, 640
 Stănescu, Saviana, 63, 371, 467, 616
 Stăniloiaie, Dumitru, 574, 589
 Stârcea-Crăciun, Matei, 106
 Steinhardt, N., 79, 167, 169, 177,
 178, 212, 215, 239, 311, 341, 354,
 367, 408, 440, 455, 472, 493, 587,
 608
 Stelaru, Dimitrie, 98, 425
 Stelescu, Mihai, 207
 Stoenescu, Alex.[andru] Mihai, 29,
 546, 574, 604
 Stoenescu, Constantin, 578
 Stoica de Hațeg, Nicolae, 47
 Stoica, Ion, 448
 Stoica, Petre, 18, 362, 537
 Stoiciu, Liviu Ioan, 56, 58, 172, 253,
 283, 316, 351, 354, 398, 402, 479,
 497, 529, 614, 617
 Stolojan, Sanda, 297, 310, 346
 Stratan, Ion, 98, 146, 171, 185, 199,
 360, 371, 464
 Streinu, Vl.[adimir], 128, 239
 Streinul, Mircea, 179
 Stroescu-Stănișoară, Nicolae, 262
 Stroux, Karl Heinz, 369
 Strungaru, Carmen, 308
 Sturm, Anca, 209, 368
 Suceveanu, Arcadie, 54, 387
 Suchianu, D. I., 211
 Surdu, Alexandru, 497
 Surdulescu, Radu, 214
 Swift, Jonathan, 168
 Szepláki, Teodora, 43
 Szocz, Geza, 287
- Ș
- Șandru, D., 548
 Șchiopu, Michaela, 639
 Șepilici, Ara, 288
 Șerban, Alex. Leo, 86, 404, 536
 Șerban, Corneliu, 368
 Șerban, Daniela, 207
 Șerban, Geo, 484, 578, 613, 639
 Șerban, George, 37
 Șerban, Robert, 171, 342

Șerbănescu, Eugen, 583
 Șerbănescu, Ilie, 581
 Șerbănescu, Rodica, 493
 Șiulea, Ciprian, 220
 Șlapac, Florin, 95
 Șora, Mihai, 115, 181, 191, 196, 197, 537
 Șorban, Raul, 10
 Șovu, George, 22
 Ștef, Traian, 56, 171, 176, 216, 424, 496
 Ștefan, Ion Traian, 472
 Ștefan, Rodica, 639
 Ștefănescu, Alex., 9, 21, 22, 28, 33, 40, 41, 42, 67, 68, 72, 88, 89, 109, 111, 112, 121, 122, 164, 167, 180, 186, 187, 193, 200, 201, 202, 204, 229, 248, 283, 328, 329, 339, 349, 351, 370, 372, 380, 387, 392, 393, 406, 414, 415, 421, 462, 469, 471, 493, 529, 534, 538, 542, 550, 569, 606, 608, 609, 632
 Ștefănescu, Cornelia, 14, 15, 173, 541
 Ștefănescu, Domnița, 9
 Ștefănescu, Dorin, 61
 Ștefănescu, Rodica, 578
 Ștefănescu, Nicolae, 498
 Ștefoi, Elena, 287, 403, 437, 536, 596
 Șuluțiu, Octav, 208
 Sușară, Pavel, 283

T

Tacu, Alexandru Mălin, 254
 Tacu, Alina, 254
 Talex, Alexandru, 536
 Tanașoca, Șerban, 307
 Tarangul, Marin, 169
 Tartler, Grete, 88, 558
 Tastet, Samuel, 155, 224
 Tatu, Nicolae, 613
 Tatulici, Mihai, 321
 Tănase, Maria, 208

Tănase, Stelian, 18, 66, 221, 225, 408
 Tănase, Virgil, 75, 114, 238, 381, 550
 Tăpălagă, Dan, 55
 Tăutu, Ionică, 231
 Teodorescu, Cristian, 17, 29, 115, 116, 186, 198, 235, 283, 650, 449, 452, 486
 Teodorescu, Virgil, 244
 Teodorescu-Braniște, Tudor, 536
 Tertulian, N., 508, 570, 593
 Theodorescu, Cicerone, 281, 455
 Theroux, Alexandre, 595
 Tilinca, Dorin, 315
 Tinu, Dumitru, 43, 80, 193, 321
 Tismăneanu, Vladimir, 18, 22, 44, 88, 176, 337, 443, 497, 617
 Titel, Sorin, 47, 110, 188, 253, 327, 350, 448, 550
 Titulescu, Nicolae, 183
 Tița, Claudia, 178, 221, 283
 Tiutiucă, Dumitru, 500, 546
 Tocilescu, Alexandru, 146
 Todoran, Eugen, 471
 Tohăneanu, G. I., 471
 Tolstoi, L. N., 310, 527, 592
 Toma, A., 250, 269, 313, 343, 397
 Toma, Dolores, 632
 Toma, Radu, 86
 Toma, Sorin, 343, 397, 570
 Tomozei, Gheorghe, 91, 223, 273, 381, 424, 510, 535
 Tomuța, Sorin, 43
 Tonegaru, C., 425
 Tonitza, N., 207
 Totok, William, 565
 Trakl, Georg, 411
 Trandabur, Liliana, 637
 Trișcu, Aurelian, 146
 Tronaru, Doinel, 337
 Tucă, Marius, 639
 Tudor, Corneliu Vadim, 28, 189, 201, 205, 258, 261, 313, 321, 329, 330, 432, 445, 475, 76, 483, 538, 625

Tudoran, Dorin, 123, 125, 169, 188,
205, 226, 236, 240, 276, 286, 381,
409, 419, 437, 486
Tudurachi, Adrian, 450
Tulcan, Doru, 37
Tupan, Marius, 109, 244, 282, 532
Turcea, Daniel, 198, 225, 283, 298,
315, 332, 550
Turconi, Diana, 81
Turtureanu, Nicolae, 298
Tzara, Tristan, 33, 98, 106, 170, 270,
345

T

Țațomir, Nicolae, 210
Țepeneag, D.[umitru]; Pasternague,
Ed, 84, 85, 103, 132, 137, 154,
173, 203, 214, 238, 255, 266, 270,
284, 302, 315, 316, 326, 341, 350,
355, 406, 448, 470, 477, 528, 537,
550, 556
Țeposu, Radu G., 59, 94, 216, 230,
301, 357, 23, 429, 443
Țic, Nicolae, 74
Țincu, Bucur, 187
Țiriac, Ion, 589
Țirlea, Cătălin, 251, 353, 594
Țoiu, Constantin, 12, 21, 58, 115,
155, 164, 188, 225, 269, 327, 342,
382, 625
Țopescu, Cristian, 259
Țuculescu, Radu, 52
Țuglea, Mircea, 450
Țugui, Pavel, 168
Țurcanu, Florin, 639
Țuțea, Petre, 494, 530, 578

U

Ulici, Laurențiu, 18, 33, 36, 60, 65,
93, 105, 143, 146, 149, 166, 190,
191, 195, 197, 234, 267, 271, 318,
346, 349, 387, 414, 423, 463, 533,
583, 586, 617, 632

(de) Unamuno, Miguel, 276, 286
Uncu, Anton, 321
Ungheanu, M.[ihai], 149, 189, 200,
203, 209, 259, 365, 500, 545, 602,
625
Ungurean, Ștefan, 446, 497
Ungureanu, Cornel, 18, 33, 43, 48,
51, 83, 156, 167, 213, 292, 293,
541, 542, 560
Ungureanu, Dănuț, 616
Ungureanu, Dumitru, 92
Ungureanu, Ion, 186, 274
Ungureanu, Mihai-Răzvan, 308
Ungureanu, Sebastian, 320
Ureche, Grigore, 47, 393, 457
Urian, Tudorel, 93, 356
Uricariu, Doina, 578
Uricaru, Eugen, 135, 191, 196, 197
Urmanov, Adi, 360
Urmuz, 33, 551
Urs, Luminița, 171
Ursa, Mihaela, 306, 600
Ursachi, Mihai, 18, 92, 280, 301,
404, 492
Ursu, Gheorghe, 315, 494
Utan, Tiberiu, 22, 326

V

Vaculovschi, [Alexandru] Sandu, 220
Vaculovschi, Mihai, 54, 220
Vaida, A. G., 216
Valéry, Paul, 156, 217
Vancea, Viola, 22
Varfalvi Berinde, Carmen, 293
Varia, Radu, 198
Vartic, Ion, 84, 85, 167, 187, 212,
230, 332, 439, 492, 600, 614
Vasile-Szabo, Lucian, 37
Vasiliu, Anca, 198, 283, 298, 332
Vasiliu, Eugen, 146
Vasiliu, Florin, 181
Vasiliu, Lucian, 58, 170, 171, 176,
191, 196, 197, 297, 354

- Vasilescu, Lucian, 21, 32, 224, 320,
 342, 370, 391, 594, 616, 628
 Vasilescu, Mircea, 70, 487, 542, 559,
 560
 Vattimo, Gianni, 605, 611
 Văcaru, Vasile, 214, 273, 338
 Văcărescu, Elena, 183
 Văcăroiu, Nicolae, 214, 299
 Vâlcu, Val., 191, 193
 Velculescu, Cătălina, 632
 Velea, Nicolae, 21, 116, 253, 350,
 362, 365, 448, 539, 540
 Velea, Stan, 546, 573, 604
 Verdeș, Ovidiu, 86, 308, 404, 452
 Verdeț, Ilie, 10, 328
 Verne, Jules, 168
 Veroiu, Mircea, 481, 636
 Veteranyi, Aglaja, 197
 Vianu, Ion, 275, 287, 578, 612
 Vianu, Ionel, 239
 Vianu, Lidia, 97, 135
 Vianu, Maria Alexandru, 638
 Vianu, Tudor, 6, 94, 119, 163, 164,
 171, 179, 199, 247, 250, 312, 313,
 329, 428, 429, 462, 542-544, 567,
 575, 578, 579, 605, 606, 610-613,
 620, 633, 637-639
 Vică, Constantin, 254
 Vieru, Grigore, 266, 274, 313, 386,
 387, 415, 464, 530, 564
 Vieru, Ioan, 97, 254
 Vieru, Mihai, 90
 Vieru, Sorin, 96, 146, 307, 498, 596
 Vighi, Daniel, 37, 39, 44, 96, 195,
 283, 336
 Vinea, Ion, 98, 128, 170
 Vintilă, Petru, 114, 210, 341, 360,
 536, 550, 654
 Vișan, Sanda, 555
 Vișoianu, Constantin, 447, 470
 Vișniec, Matei, 13, 98, 271, 283, 462
 Vitse, Benoît, 297
 Vlad, Alexandru, 231, 449, 553, 617
 Vlad, Aurelian, 240
 Vlad, Laurențiu, 308
 Vlasiu, Ioana, 106
 Vlădăreanu, Elena, 333
 Vlădescu, Tudor, 426, 626
 Voicu, George, 281
 Voiculescu, Andrei, 397
 Voiculescu, Gelu Voican, 281
 Voiculescu, V., 15, 98, 108, 120,
 121, 128, 129, 182, 350, 397-399,
 455
 Voinea, Șerban, 621
 Voinescu, Alice, 129, 583
 Voitec, Ștefan, 621
 Volkelt, Johannes, 611
 Volovici, Leon, 31, 69, 89, 143, 283,
 554
 Vona, Alexandru, 261, 375, 587, 614
 Voncu, Răzvan, 27, 40, 72, 91, 106,
 247, 271, 329, 362, 380, 465, 479,
 487, 500, 534
 Vrancea, Ileana, 458, 554
 Vuia, Octavian, 49, 310
 Vuia, Ortrud, 310
 Vuia, Ovidiu, 140
 Vulcănescu, Mircea, 94, 155, 207,
 235, 291, 310, 314, 423, 472, 498,
 551, 552, 554, 568
 Vulcănescu, Sandra, 310
 Vulpescu, Ileana, 281
 Vultur, Smaranda, 336, 636
 Vulturescu, George, 616

W

- Waldman, Anne, 345
 Walzel, Oskar, 611
 Warsh, Lewis, 345
 Weber, Max, 243
 Whitman, Walt, 338
 Wickert, Ulrich, 368
 Williams, W.[illiam] C.[arlos], 220,
 338

Wölfflin, Heinrich, 611

Woolf, Virginia, 209

Y

Yourcenar, Marguerite, 209

Z

Zaciu, Mircea, 51, 205, 224, 231,
294, 330, 341, 346, 354, 360, 408,
486, 500, 537, 555, 618

Zaharia-Filipaș, Elena, 107, 224

Zalis, H., 428, 543, 578

Zamfir, Mihai, 181, 196, 204, 209, 283

Zamfirescu, Dan

Zamfirescu, Duiliu

Zamfirescu, Ion

Zane, Grigore, 323

Zărojanu, Tudor Călin, 342

Zelea Codreanu, Corneliu, 554, 577

Zilieru, Horia, 191, 196, 197, 213

Zlăvog, Ana Maria, 219

Zografî, Vlad, 12, 283, 342

Zola, Émile, 295

Zolt, S. , 191, 197

Zub, Al., 167, 191, 196, 197, 568

La borna anului 1997, societatea postcomunistă românească a tranziției continuă să înregistreze spectacolul libertății discursului mediatic, într-o reacție-reflex la variatele mecanisme de blocaj al expresiei sub dictatură. Ieșit din aria de acțiune a cenzurii ultimului totalitarism local, cuvântul repede gândit și repede dat publicității în presă începe însă o confruntare cu noi bariere ideologice, ridicate în special de lipsa practicii corectitudinii politice. Polarizarea grupurilor intelectuale formatoare de opinie ajunge la o evidență maximă, pe axa dreapta-stânga. Moderații sunt aproape inexistenți, cadrul general încurajând până la radicalizare emiterea părerii, mai mult sau mai puțin competente, în spațiul public. Pe acest fundal, se dezvoltă o literatură a cazurilor care denunță, etichetează și îndosariază pactul cu Puterea din deceniile *glorioase* ale comunismului și, în replică, din anii *de seducție* a fascismului. Elementul comun al tuturor acestor atitudini civice, observabil în dezbateri, polemici, articole, interviuri, „bătălii” etc., este refuzul combativ al ideii de Autoritate.

ISBN 973-167-385-7

